DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

10

Tarayan?bilginDK
2018-08-06

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

10

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Prof. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub 1906 yılında, Mısır'ın Asyot kasabasında doğdu. Aile içi dini eğitimin yoğunluğunda yetişti. Temiz ahlâkı ve zekâsıyla dikkati çeken bu büyük şahsiyet, orta-lise tahsilini yerleştikleri Kahire'de Ezher Üniversitesi'nde yaptı. Daha sonra Darü'l-Ulum Fakültesi'ni bitirdi. 1933'te aynı okula edebiyat hocası olarak tayin edildi. Yazılarında edebi sadelik, fikri derinlik hakimdi. Yeni Fikir adında bir dergi çıkarmaya başladı. Sosyalizm, Kapitalizm gibi cahilî değerler ve cahilî yönetime ilişkin tenkidleri içeren ateşli yazılarına son verdirmek için Amerikan eğitim ve öğretimini incelemek gerekçesiyle Amerika'ya gönderilen Kutub, 1950 yılında Amerika'dan döndü. Ancak İslamî değerler konusunda daha bir bilenmiş olarak.

1946'da başlayıp, çoğunu zindanda yazdığı Fi Zilâl il-Kur'an hariç otuzbeş eserinde; unutulmuş, çarpıtılmış İslamî kavramların aslına parmak basmıştır. Ve şehadetinden (29 Ağustos 1966) 14 yıl önce yazdığı şu mısraları, yaşayarak doğrulamıştır:

"Kalem sahibi kimseler, birçok büyük işler yapabilirler. Ancak; fikirlerinin yaşaması pahasına kendilerini feda etmeleri şartıyla... HAKK bildikleri şeyin Hakk olduğunu fütur etmeden söyleyip, gerekirse bu uğurda başlarını vermeleri şartıyla.."

Bu eser, Dar'uş-Şuruk tarafından yayımlanan ve 1980 yılında, 9 kez basılan nüshasından çevrilmiştir.

***DÜNYA YAYINCILIK**, P.K. 9 Edirnekapı-İst. Tel: 523 19 09*

***Baskı**, Elvan Ofset - **Cilt**, Kurtuluş - İstanbul, 1991*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çeviri;

Salih Uçan

Vahdettin İnce

Mehmet Yolcu

İbrahim Türklü

İbrahim Tüfekçi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Münafikun Suresi / 63

Medine döneminde indi
Ayet sayısı: 11

Bismillahirrahmanirrahim.

İçerdiği konudan dolayı "münafikûn" ismini alan bu sure münafıklıktan ve münafıklardan sözeden, onların durumlarını ve müslümanlara yönelik komplolarını tasvir eden tek sure değildir. Medine'de inen hiçbir sure yoktur ki doğrudan veya dolaylı olarak münafıklardan söz etmesin. Fakat bu sure tamamen münafıklara ayrılmış gibidir. Neredeyse onların ortaya koyduğu bazı eylemlere, söyledikleri kimi sözlere ve onlardan aktarılan kimi davranışlara işaret ediyor gibidir.

Bu sure münafıkların ahlâkî yapılarına, yalanlarına, insanlar arasında söz götürüp getirmelerine, dalaverelerine, içlerinde müslümanlara karşı besledikleri kine, onlara karşı tasarladıkları komplolara, münafıkların alçaklıklarına, korkaklıklarına, gözlerinin ve kalplerinin gerçeği görüp algılamayacak kadar, körelmiş olmasına yönelik sert ve derin etkili bir saldırı niteliğindedir.

Bunun dışında surede herhangi bir açıklama yoktur. Sadece uzaktan da olsa münafıklık sıfatlarından biri ile nitelendirilmesine neden olacak davranışlardan uzak durmalarına ilişkin surenin sonunda müminlere yönelik bir uyarı yer alıyor. Bu uyarıda belirtildiğine göre münafıklığın en küçük derecesi Allah için herşeyden soyutlanmamaktır. Mal ve evlat derdine düşüp Allah'ı anmayı unutmaktır. Allah uğruna mali yardımda bulunmanın, sadaka vermenin hiçbir işe yarayamayacağı gün gelip çatana kadar Allah yolunda mal dağıtmaktan geri durmaktır.

Münafıklık hareketi islamın Medine'ye girmesi ile başlamış ve Peygamber Efendimizin vefatına yakın bir zamana kadar devam etmiştir. Kimi zamanlarda bu hareketin ortaya çıkış biçimi ve kullandığı yöntemler değişmişse de hareket aşağı yukarı hiç kesintiye uğramamıştır. Bu hareketin islam tarihinin bu dönemi ve bu dönemin gelişmeleri üzerindeki etkisi son derece belirgindir. Bu hareket müslümanları uzun süre uğraştırmış, zamanlarını almış, büyük oranda emek sarfetmelerine neden olmuştur. Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadis-i şeriflerde birçok kere bu yıkıcı hareketten sözedilmiştir. Bu da münafıklık hareketinin ne kadar yaygın olduğunu ve o dönemde islami hareket içinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Bu yıkıcı hareketle ilgili olarak üstad Muhammed İzzet Derveze'nin "Hz. Peygamberin Hayatı: Kur'an-ı Kerim'den Tablolar" adlı eserinde doyurucu bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bölüm vardır. O bölümden, hareketin iç yüzünü ortaya koyan bazı paragrafları buraya alıyoruz.

"Bu hareketin Medine'de ortaya çıkışının nedeni açıktır. Çünkü Peygamber Efendimiz ve Mekke'deki ilk müslümanlar onlardan korkan veya onlardan iyilik uman böylece onlara yaltaklanan, şirin görünmeye çalışan, buna karşın münafıkların genel karakteri gereği gizliden gizliye onların aleyhine komplolar kuran, çeşitli entrikalar düzenleyen, dolaplar çeviren birtakım insanların olmasını gerektirecek bir güce ve nüfuza sahip değildiler. Bir kere Mekkeliler, özellikle lider konumunda olan kişiler, Hz. Peygambere açıkça karşı çıkıyor, güçlerinin yettiği müslümanlara ağır işkenceler uyguluyorlardı. Hiçbir şeyden çekinmeden, hiçbir engelle karşılaşmadan her türlü yönteme başvurarak islama davet hareketine karşı açıkça direniyorlardı. Güç onlardaydı. Öyleki müslümanlar dinlerini ve canlarını korumak için önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye hicret etmek zorunda kalmışlardı. Hatta bazıları karşılaştıkları baskı ve kötü muamele veya aldatma ve yanıltma sonucu dinini terketmişti. Bazısının inancı sarsılmış, yalpalamaya başlamıştı. Müşriklere karşı iki yüzlülük yapacak duruma gelmişti. Bunun yanısıra inançlarından taviz vermeyen bazıları da gördükleri işkenceler sonucu ölmüşlerdi..."

"Medine'de ise durum bütünüyle farklıydı. Çünkü Peygamber Efendimiz daha Medine'ye hicret etmeden önce Evs ve Hazreç kabilesinden güçlü destekçiler edinme imkanını bulmuştu. Durumunu sağlama almadıkça oraya hicret etmemişti. Aşağı yukarı Medine'de islamın girmediği Arap evi kalmamıştı. Böyle bir durumda gerek bilgisizlikten, gerekse kinden, düşmanlıktan ve inatçılıktan dolayı inanmayıp Hz. Peygamberin Medine'ye gelişini kendi nüfuzlarını ve egemenliklerini sınırlayıcı bir unsur olarak görenlerin Hz. Peygambere, Muhacir ve Ensar'dan oluşan müslümanlara açıkça cephe almaları kolay değildi. Böyle bir tavrın takınılmamasında akrabalık bağlarının etkisi de az değildi. Çünkü Evs ve Hazreç kabilelerinin büyük çoğunluğu Hz. Peygamberin destekçileri olmuşlardı. Birlikte savunma ve yardımlaşmak üzere sözleşmişlerdi. Peygamber Efendimiz Mekke'yi terkedip Medine'ye göç edince islamı en güzel şekliyle yaşıyor buldu onları. Medineliler Hz. Peygamberi Allah'ın elçisi, itaat edilmesi zorunlu olan en büyük lider, izlenmesi gereken en büyük yol gösterici olarak karşıladılar. Dolayısıyle müşriklik duygularına yenik düşenler, kalplerinde hastalık, büyüklük kompleksi ve müslümanlara karşı kin bulunanlar Hz. Peygambere O'nun sunduğu mesaja ve O'nun otoritesine başkaldırma imkanını bulamadılar. O'nun dinine karşı olduklarını, O'na düşman olduklarını açıkça söyleyemediler. Bu yüzden müslüman olduklarını söylemekten, islamın gereklerini yerine getirmekten ve islamı gerçekten benimseyen kabilelerine katılmaktan başka seçenekleri kalmamıştı. Artık komplolarını, yıkıcı faaliyetlerini, tuzaklarını kandırma, yanıltma, gerçeği çarpıtma perdesi altında yürütmeye başladılar. Zaman zaman münafıklık damgası açıkça görülen, komplo ve düzenbazlık niteliği taşıyan davranışları açıkça sergilemişlerse de bunu Peygamber Efendimizin ve müslümanların karşı karşıya kaldıkları zor şartlarda ve kriz dönemlerinde yapabiliyorlardı. Bunu yaparken de arabuluculuk, mantıklılık ve tedbir almak gibi gerekçelere sı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğınıyorlardı. Ve hiçbir zaman kafir veya münafık olduklarını açıkça söyleyemiyorlardı. Bununla beraber kafirlikleri, münafıklıkları ve komplo, düzenbazlık ve bozgunculuk niteliğini taşıyan davranışları Peygamber Efendimize ve Ensar ve Muhacir'den samimi arkadaşlarına gizli değildi. Öte yandan kriz dönemlerinde açıkça sergiledikleri davranışları da kafirliklerinin, münafıklıklarının iğrençliğini, çirkinliğini daha bir arttırıyordu. Kur'an ayetleri de her fırsatta bu iğrençlikleri gözler önüne seriyor, yaptıkları, tasarladıkları komploları gösteriyordu. Onları kötülükleri ile, pislikleri ile, yıkıcı faaliyetleri ile damgalıyordu. Her münasebette ve her koşulda Peygamber Efendimizi ve müslümanları onların yıkıcı planlarına karşı uyarıyordu."

"Medine'de inen ayetlerin işaret ettiği gibi münafıkların tutum ve hilelerinin boyutları oldukça geniş ve toplum hayatı üzerinde derin etkiliydi. Sanki Peygamber Efendimizle Mekke'nin ileri gelenleri arasındaki mücadeleyi andıran güçlü bir çekişme vardı. Sadece roller ve sonuçlar değişikti. Çünkü Hz. Peygamber çok geçmeden konumunu güçlendirmiş, gücünü arttırmıştı. İslam dairesi de gün geçtikçe genişliyordu. Artık egemenlik, geçerli emir islamındı. Üstünlük müslümanlardaydı. Münafıklar da kendine özgü belirgin bir kişiliği bulunan dayanışma içindeki örgütlü bir kitle olmaktan uzaktı. Münafıkların zayıflıkları, sosyal açıdan azınlık oluşları ve konumları, Hz. Peygamberin gücünün artması ile, islam dairesinin genişleyip üstünlük ve egemenliğinin pekişmesi ile ters orantılı olarak gelişiyordu.

"Münafıkların, özellikle Medine döneminin başlarında oynadıkları rolün tehlikesini kavrayabilmesi için münafıkların kendi kabileleri ile güçlü soy bağlarının olduğunu düşünmen yeterlidir. Kabilelerin çoğunluğu açısından soy bağı büyük öneme, derin etkiye sahipti. Bunun yanısıra münafıkların iğrençlikleri henüz bütün açıklığı ile gün yüzüne çıkmamıştı. Ayrıca islam bu kabilelerin çoğunluğu tarafından henüz yeterince sindirilememişti. Peygamber Efendimiz ise her yönden kendisine karşı cephe açan müşrikler, özellikle can düşmanları Mekkeliler tarafından kuşatılmış bulunuyordu. Mekkeliler Arap yarımadasının merkezi konumundaydılar. Ve Hz. Peygamberi haklamak için pusuda bekliyorlardı. Onu ortadan kaldırmak için bir fırsat ve zemin kolluyorlardı. Medine'nin içinde ve çevresinde yaşayan yahudiler ise daha baştan itibaren ona yönelik hoşnutsuzluk ve kötü niyet beslemişlerdi. Daha sonra açıktan açığa O'nun sunduğu mesajı inkar etmiş, düşmanlıklarını açığa vurmuşlardı. İslam aleyhine her türlü komployu düzenlemekten çekinmemişlerdi. Çok geçmeden onlarla münafıklar arasında eylem birliği, karşı çıkmada ve komplo kurmada işbirliği esaslarına dayalı doğal bir ittifak kurulmuş oldu. Bu bakımdan, "münafıklar ancak yahudilerden gördükleri destek, onlarla gerçekleştirdikleri sözleşme ve dayanışmalar sayesinde güçlenmiş, konumlarını sağlamlaştırmış ve hile ve düzenbazlık şeklinde somutlaşan zorlu ve kesintisiz eziyetlerle müslümanları huzursuz edebilmişlerdir. Aynı şekilde münafıkların tehlikesi ve konumları ancak yüce Allah'ın peygamberini yahudilere karşı üstün getirmesi, onları yenme imkanını bahşetmesi, kötülüklerini bertaraf etmesi sayesinde hafiflemiştir" şeklindeki bir tesbitte bulunmak doğruyu ifade etmektedir."[1]

1- M.İzzet Derveze "Hz. Peygamberin Hayatı" adlı eserinin "Kur'an-ı Kerim'deki Tahliller" bölümü, sh. 176-216.

MÜNAFIKLAR

Bu sure münafıkların kalplerindeki küfrü gizlerken ve müslüman olduklarını duyurup Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ettiklerini ifade ederken izledikleri yöntemi, müslümanlar tarafından doğrulanmak için yalan yere yemin edişlerini ve bu yeminleri gerisinde gerçek kimliklerini gizlemek ve müslümanları kandırmak için bir kalkan, bir siper olarak kullanmalarını tasvir ederek başlıyor:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۝ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝

1- Ey Muhammed! Münafıklar sana geldiklerinde "şahittik ederiz ki sen Allah'ın peygamberisin" derler. Allah ta bilir ki sen elbette, kendisinin peygamberisin. Bununla birlikte Allah münafıkların yalancı olduklarını da bilir.

2- Çünkü, onlar yeminlerini kalkan yapıp insanları Allah'ın yolundan alıkorlar. Onların yaptıkları ne kötüdür.

Münafıklar Peygamber Efendimizin yanına gelip huzurunda O'nun Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ediyorlardı. Ne varki bu şahitlik sözden öteye geçmiyordu. Bununla gerçeği ifade etmek amacında değillerdi. Sadece asıl niyetlerini gizlemek, müslümanlara karşı gerçek kimliklerini saklamak için bu sözü söylüyorlardı. Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek için geldiklerine ilişkin iddiaları yalandı. Oysa bununla güttükleri asıl amaç müslümanları aldatmak ve bu sözle gerçek kimliklerini gizlemekti. Bu yüzden yüce Allah, Hz. Peygamberin kendi elçisi olduğuna ilişkin gerçeği vurguladıktan sonra münafıkların şahitliklerinin yalan olduğunu belirtiyor' **"Allah da bilir ki sen elbette, kendisinin peygamberisin." "Bununla birlikte Allah münafıkların yalancı olduklarını da bilir."**

Ayet, dikkat çekici bir inceliğe ve özenle seçilmiş bir ifade biçimine sahiptir. Çünkü ayet-i kerime münafıkların sözlerini yalanlamadan önce Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğu gerçeğini dile getiriyor. Şayet bu vurgulama olmasaydı, ayetin zahiri açısından münafıkların yalanlanlamalarının şahitliklerinin konusu ile yani Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğu gerçeği ile ilgili olduğu düşüncesi zihinlerde uyanacaktı. Oysa bu ifade ile güdülen amaç münafıkların şahitlik ettikleri konuyu yalanlamak değildir. Asıl amaç onların sözlerini yalanlamaktır. Çünkü onlar gerçekten Hz. Peygamberin Allah'ın elçisi olduğu gerçeğini onaylamıyorlardı ve içtenlikle şahitlik etmiyorlardı.

"Onlar yeminlerini kalkan yaptılar..."

Öyle anlaşılıyor ki, münafıklar, durumlarının ortaya çıktığı, herhangi bir komplo ya da yıkıcı bir plan peşinde koştukları öğrenildiği veya müslümanlar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

için kötü bir söz söyledikleri duyulduğu her seferinde yemine başvuruyorlardı. İğrenç davranışlarının gerektirdiği yaptırımlardan korunmak için yemin ediyorlardı. Böylece yeminlerini arkasına sığındıkları koruyucu bir kalkan haline getirmişlerdi. Bu sayede kendilerine kananlara yönelik komploları, yıkıcı planları sonuçlandırmak istiyorlardı.

"İnsanları Allah'ın yolundan alıkorlar."

Yalan yere söyledikleri yeminler aracılığı ile hem kendilerini hem de başkalarını Allah'ın yolundan alıkorlar: **"Onların yaptıkları ne kötüdür."** İnsanları aldatmak ve saptırmak için yalan söylemekten daha iğrenç bir davranış var mıdır?

Ayet-i kerime münafıkların yalancı şahitliklerini, kandırma amaçlı asılsız yeminlerini, insanları Allah'ın yolundan alıkoyuşlarını ve yıkıcı faaliyetlerde bulunmalarını, iman ettikten sonra kafir oluşlarına, islamı tanıdıktan sonra küfrü tercih edişlerine bağlıyor.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ۝

3- Bunun sebebi, onların önce iman edip sonra inkar etmeleridir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir; artık onlar hiç anlamazlar.

Şu halde onlar imanı biliyorlar ama küfre dönmeyi imana tercih ediyorlar. Kavrama yeteneği bulunan güzelliklerden zevk alabilen, canlılığını yitirmeyen bir kalbin imanı tanıdıktan sonra küfre dönmesi mümkün değildir. Yoksa, imanın tadına varan, onu gereği gibi tanıyan, varlıklarla ilgili imanı düşünceyi öğrenen, iman aracılığı ile hayattan zevk almayı bilen, imanın temiz havasını soluyan, imanın parlak aydınlığı içinde yaşayan, imanın huzur verici gölgesinde serinlenen birisi tekrar çirkin, ölü, ıssız, kurak ve çorak küfür ortamına döner mi? İman ile küfür arasındaki derin farklılığın bilincinde olmayan, kavrayamayan, algılayamayan körelmiş, kindar ve nankör kişilerden başkası böyle bir cürüm işlemeye yeltenebilir mi?

"Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir; artık onlar hiç anlamazlar."

Ardından surenin akışı münafıkların kişiliklerini çarpıcı biçimde ortaya koyan benzersiz ve olağanüstü bir tablo çiziyor. Bu tablo, insanlar arasında yeralan fıtratları dejenere olmuş, duyu organları körelmiş, bu grubu alay konusu yapıyor, onların adiliklerini, basitliklerini alaycı bir ifadeyle ortaya koyuyor. Onları boşlukla, ıssızlıkla, körelmişlikle, korkaklıkla, ödleklikle, kindarlıkla, nankörlükle suçluyor. Daha doğrusu onları gülünçlüğün somutlaştığı bir heykel, bir hedef olarak varlık vitrinine dikiyor.

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ
لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ
عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ۝

4- Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa onların sözlerini dinlediğin zaman sanki elbise giydirilmiş (Bir yere dayan-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

dırılmış) kütük gibidirler. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır; onlardan sakın. Allah onları kahretsin! Nasıl da Hak'tan döndürülüyorlar?

Şu halde onlar dış görünüş itibariyle insanın hoşuna giden cesetlerdirler. Algılayan ve algıladığına karşılık veren insanlar değildirler. Sessiz kaldıkları sürece göze hoş görünen kalıplardırlar. Ama konuşmaya başladıkları zaman her türlü anlamdan, her türlü duygudan, her türlü heyecandan yoksun boş kalıplar oldukları ortaya çıkar. **"Onların sözlerini dinlediğin zaman sanki kütük gibidirler."** Fakat sadece kütük değildirler. Onlar **"Bir yere dayandırılmış kütük gibidirler."** Hiçbir canlılık belirtisi yok onlarda, bir duvarın dibine atılmış gibi hareketsiz duruyorlar.

Bu donukluk, bu soğukluk ve bu hareketsizlik onları ruhsal kavrayış açısından tasvir ediyor -şayet ruhları varsa tabi (!)-. Öte yandan sürekli bir tedirginlik, sürekli bir korku, sürekli bir sarsıntı içinde oluşları tasvir ediliyor:

"Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar."

Şu halde onlar münafık olduklarını; dış görünüşten, yeminlerden, sahte sevgi gösterisinden, kaypaklıktan oluşan ince bir perdenin arkasına gizlendiklerini biliyorlar. Bu yüzden her an gerçek durumlarının ortaya çıkması, arkasına gizlendikleri ince perdenin açılması endişesi içindedirler. Ayet-i kerime onları, sürekli etrafına bakıp duran, her hareketten, her sesten ve fısıldamadan ürken, gerçek kimliklerinin ortaya çıkmış olmasından korkan kimseler olarak tasvir ediyor!

Derinden kavrama, algılayan bir ruha sahip bulunma ve imanın mesajlarını algılama sözkonusu olduğu zaman onlar bir kenara bırakılmış, dayandırılmış hissiz kütükler gibidirler. Mal ve can korkusu sözkonusu oluğu zaman da rüzgarın önünde savrulan, inim inim inleyen kuru ve içi boş bir bitki artığı gibidirler.

Onlar her iki durumda da Hz. Peygamberin ve müslümanların baş düşmanlarının somut örneğidirler:

"Onlar düşmandır; onlardan sakın."

Onlar gerçek düşmandırlar. Ordunun içine gizlenmiş, askerlerin safları arasına sızmış sinsi düşmanlardırlar. Bunlar açık ve dış düşmanlardan daha tehlikelidirler. **"Onlardan sakın."** Fakat Hz. Peygambere onları öldürmesi emredilmiyor. Tam tersine Peygamber Efendimiz, onlara karşı hikmet dolu, uzun vadeli, onların hilelerinden kurtulmayı garantileyen bir başka yol izliyor. (Az sonra bu tür bir ilişkinin bir örneğini göreceğiz.)

"Allah onları kahretsin! Nasıl da Hak'tan döndürülüyorlar?"

Ne tarafa kaçarlarsa ve ne tarafa giderlerse gitsinler Allah onları öldürecektir. Yüce Allah'tan gelen bir temenni, bu temenninin anlamının kesin olarak gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Onun isteği hemen yürürlüğe giren bir karardır. Geri çevrilemez ve buna alternatif bir karar verilemez. En sonunda onlarla ilgili bu karar yürürlüğe girecektir.

Surenin akışı münafıkların kalplerindeki kötülüğe, Hz. Peygambere yönelik artniyetlerine, buna karşın yüzüne karşı yalan söylemelerine işaret eden dav-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ranışlarını sayıp dökmeye devam ediyor. Bunlar münafıkların bilinen temel niteliklerideirler:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ۝ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ
أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ۝ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ
رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا ۗ وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۝ يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى
الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝

5- Münafıklara: "Gelin de Allah'ın Rasulü sizin için bağışlanma dilesin" denildiği zaman, başlarını çevirirler ve onların, büyüklük taslıyarak yüz çevirdiklerini görürsün.

6- Onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de birdir; Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü Allah yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez.

7- Bunlar: "Allah'ın Peygamberinin yanında bulunanlara bir şey vermeyin de dağılıp gitsinler" diyen kimselerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar anlamazlar.

8- Diyorlar ki: "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek şerefli olan, alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır." Şeref, ancak Allah'ın, O'nun Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.

İlk kuşak tefsircilerin bir çoğu bu ayetlerin tümünün Abdullah b. Ubey b. Selul hakkında indiğini söylemişlerdir.

İbn İshak Beni Mustalik seferinden sözederken bu meseleyi ayrıntılı olarak anlatır. Olay Beni Mustalik kabilesine ait Mureysi kuyusunun başında hicretin altıncı yılında geçer. Savaştan sonra Peygamber Efendimizin bu suyun başında konakladığı bir sırada insanlar grup grup suyun başına iniyorlardı. Ömer b. Hattab'ın yanında para ile tuttuğu Beni Gıfar kabilesine mensup bir kişi vardı. Adı Cehcah b. Mes'ut'tu. Ömer'in atını sürüyordu. İşte bu Cehcah ile Avan b. Hazreç'in müttefiki Sinan b. Vebr Cüheni suyun başında itişmeye başladılar. Ardından kavga ettiler. Sinan b. Vebr el-Cüheni: "Ey Ensar topluluğu!" diye seslendi. Cehcah da "Ey Muhacirler!" diye bağırdı. Bunun üzerine Abdullah b. Ubey b. Selul öfkelendi. O sırada yanında akrabalarından bir grup bulunuyordu. Bunlar arasında genç bir delikanlı olan Zeyd b. Erkam da yeralıyordu. Abdullah b. Ubey şöyle dedi: Gerçekten böyle yaptılar mı? Bize karşı soylarıyla övünmeye başladılar mı? Bizim ülkemizde çokluklarını ileri sürüp bizimle rekabete kalkıştılar mı?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Vallahi bizimle Kureyşin sürgünlerinin[2] durumu tıpkı eskilerin şu sözünü andırıyor: "Besle köpeğini yesin seni" (Besle kargayı oysun gözünü) Allah'a andolsunki Medine'ye döndüğümüzde şereflileri mutlaka aşağılıkları oradan çıkaracaktır. Sonra yanında bulunan akrabalarına döndü ve onlara şöyle dedi: Bu durumu siz kendi elinizle hazırladınız. Yurdunuzu onlara açtınız, mallarınızı onlarla bölüştünüz. Fakat Allah'a andolsunki eğer siz onların yakalarına yapışmayacak olursanız sizi evlerinizden çıkaracaklardır. Zeyd b. Erkam bunları duydu. Sonra kalkıp Rasulullah'ın yanına gitti. -O sırada Peygamber Efendimiz de henüz düşmanla giriştiği savaşı bitirmişti-. Abdullah b. Ubey b. Selul'un sözlerini birer birer anlattı. Ömer b. Hattab ta Peygamber Efendimizin yanında bulunuyordu. Ömer: "Ubad b. Bişr'e emret gidip öldürsün onu" dedi. Peygamber Efendimiz şöyle dedi: "Ya Ömer, insanların Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demeleri daha mı iyidir? Hayır öyle yapmayalım ama yola çıkılacağını bildir." Peygamber Efendimizin hiç yolculuk yapmadığı bir saattı bu. Halk yola çıktı. Abdullah b. Ubey b. Selul da sözlerinin Zeyd b. Erkam tarafından Hz. Peygambere iletildiğini duyunca Peygamber Efendimizin yanına yürüdü ve böyle bir söz söylemediğine yemin etti. İbn Selul akrabaları arasında saygın bir yere sahipti. Peygamber Efendimizin yanında bulunan Ensar'dan bazı kişiler: "Ya Rasulallah belki de çocuk yanlış anlamış, adamın dediklerini tam kavrayamamıştır" diyerek İbn Selul'u korumaya, onu savunmaya çalıştılar.

İbn İshak diyor ki: Peygamber Efendimiz konakladığı yerden ayrılıp yola koyulunca Useyd b. Hudeyr'e rastladı. Useyd Peygamber Efendimizi peygamberlik selamı ile selamladı ve şöyle dedi: Ey Allah'ın peygamberi, Allah'a andolsunki hiç te uygun olmayan bir saatte yola çıkıyorsun ki bundan önce böyle bir saatte hiç yolculuk yapmamıştın. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle dedi: "Yoksa sen arkadaşımızın ne dediğini duymadın mı?" Useyd: "Hangi arkadaş ya Rasulallah?" dedi. Peygamberimiz: "Abdullah b. Ubey" dedi. Useyd: "Ne dedi?" diye sordu. Peygamberimiz: "Eğer Medine'ye dönerlerse şereflilerin aşağılıkları oradan çıkaracağını iddia etti" dedi. Bunun üzerine Useyd: "Ey Allah'ın elçis Allah'a andolsunki eğer sen dilersen onu Medine'den çıkarırsın. Allah'a andolsunki aşağılık olan odur ve sen şereflisin" dedi ve şunları ekledi: "Ey Allah'ın elçisi O'na yumuşak davran, Allah'a andolsunki, Allah seni bize gönderdiği zaman kavmi başına taç giydirmek üzere kıymetli taşlar düzüyorlardı. Bu yüzden o, senin onun elindeki mülkü aldığını düşünüyor.

Sonra Hz. Peygamber o gün halkı akşama kadar yürüttü ve hiç dinlenmeden aynı gece de sabaha kadar yol aldı. Aynı gün güneş iyice rahatsız edene kadar yürüdüler. Daha sonra halkın dinlenmesine izin verdi. Daha yere oturur oturmaz uykuya daldılar. Hiç kuşkusuz Hz. Peygamber halkı önceki gün meydana gelen Abdullah b. Ubey b. Selul olayı ile ilgilenmekten alıkoymak için böyle yapmıştı.

İbn İshak diyor ki: Yüce Allah'ın münafıklardan sözettiği bu sure Abdullah b. Ubey ve onun durumundaki kimseler hakkında inmiştir. Bu sure indiği zaman Peygamber Efendimizin Zeyd b. Erkam'ın kulağından tutmuş ve şöyle

2- Celabib: Münafıkların Hz. Peygamberin arkadaşlarına ve muhacirlere taktıkları bir lakap.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

buyurmuştur: "İşte bu adam kulağı ile Allah'a karşı sorumluluğunu yerine getirmiştir." Abdullah b. Ubeyy'in oğlu Abdullah ta babası ile ilgili bu meseleyi duymuştu.

İbn İshak diyor ki: Asım b. Ömer b. Katade'nin anlattığına göre Abdullah Peygamber Efendimizin yanına gelmiş ve "Ya Rasulallah duyduğuma göre, bazı sözlerinden dolayı Abdullah b. Ubey'i öldürmek istiyormuşsun. Eğer mutlaka onu öldüreceksen bana emret başını sana getireyim. Allah'a andolsunki Hazreç kabilesi bilirki aralarında benden daha çok babasına iyi davranan bir kimse yoktur. Şayet onu öldürme işini bir başkasına verirsen ve o da gidip Abdullah b. Ubey'i öldürürse, nefsimin babamın katilini insanlar arasında dolaşmasına tahammül edememesinden dolayı gibi onu öldürmekten korkarım. Bir kafire karşılık bir mü'mini öldürüp cehenneme girmekten endişelenirim" demişti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştu: Aksine biz ona iyi davranacak ve bizimle beraber olduğu sürece iyi arkadaşlık edeceğiz."

Bundan sonra Abdullah b. Ubey herhangi bir olay çıkaracak olsa bizzat akrabaları tarafından azarlanır, kızılır ve yaptıkları kınanırdı. Bu durumu haber alınca Peygamberimiz Ömer b. Hattab'a şöyle demişti: "Görüyor musun ey Ömer? Vallahi eğer senin söylediğin gibi o gün onu öldürecek olsaydım birçok kişi üzerine titrerdi. Ama bugün onlara onu öldürmelerini emretsem hemen öldürürler." Hz. Ömer diyor ki: "O gün Peygamber Efendimizin görüşünün benim görüşümden daha isabetli, daha bereketli olduğunu anladım."

İkrime, İbn Zeyd ve başkalarının anlattığına göre, halk Medine'ye girmeye başladığı sıralarda Abdullah b. Ubey'in oğlu Abdullah Medine'nin giriş kapısının önünde durmuş ve kılıcını kınından çekmiş durumda bekliyordu. Herkes önünden geçiyordu. Babası Abdullah b. Ubey gelince: "Geri dön!" dedi. Babası: "Ne oluyor sana, yazıklar olsun" dedi. Oğlu: "Vallahi Rasulullah izin vermedikçe buradan geçemezsin. Çünkü o şereflidir, sense aşağılıksın." dedi. Peygamber Efendimiz gelince -Peygamberimiz kafilenin ardından gözcü olarak gelirdi-[3] babası oğlu Abdullahı ona şikayet etti. Oğlu: "Vallahi, ya Rasulallah, sen ona izin vermedikçe o, bu kapıdan içeri giremez" dedi. Peygamberimiz girmesine izin verdi. Bunun üzerine Abdullah babasına: "Rasulullah sana izin verdiğine göre şimdi şehre girebilirsin" dedi.[4]

Bir olaylara, bir olayların kahramanlarına, bir de Kur'an ayetlerine bakıyoruz ve kendimizi Peygamberimizin hayatı ile, ilahi eğitim sistemi ile, olayları yönlendiren hayret verici Allah'ın kaderi ile karşı karşıya buluyoruz.

İşte bu, müslümanların oluşturduğu saftır. Aralarında münafıklar kol geziyor. On seneye yakın bir süre -Peygamberimiz hayattayken- müslümanlar arasında yaşıyorlar. Peygamber Efendimiz de onları islam safının dışına çıkarmıyor. Yüce Allah onların adlarını ve şahıslarını vefatına yakın bir süreye kadar kendisine bildirmiyor. Gerçi Peygamberimiz onları konuşma biçimlerinden, kaypaklıklarından ve çevirdikleri dolaplardan, heyecanların, endişelerin yansıdığı

3- Ordunun arkasından gelir, arkada kalanları, kaybolanları ve yardıma muhtaç olanları gözetlerdi.
4- Öyle anlaşılıyor ki, meşhur ifk olayı (Hz. Aişe'ye yönelik zina suçlaması) bu seferin arkasından meydana gelmiş ve sorumluluğunun büyük kısmını da Abdullah b. Ubey b. Selul üstlenmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

yüz hatlarından tanıyordu. Bunun sebebi yüce Allah'ın kalpleri ilgilendiren meseleleri insanlara bırakmamış olmasıdır. Çünkü kalpler sadece Allah'ın kontrolündedirler. Kalplerde olanları sadece O bilir ve bu bilgisi uyarınca onları sorguya çeker. İnsanlara gelince meselenin dışa yansımış şekli onları ilgilendirir. Böylece zanna dayanarak birbirlerini suçlamaları önlenmiş olur. Bu sayede sezgiden yola çıkarak herhangi bir meselede karar vermeye kalkışmazlar. Öyleki yüce Allah Peygamberimizin hayatının sonuna doğru, halâ münafıklıklarını sürdüren bir gurubu kendisine bildirdiği halde Peygamberimiz onları cemaatten atmamıştı. Çünkü onlar müslüman görünüyor, islamın öngördüğü farzları yerine getiriyorlardı. Bu yüzden Peygamber Efendimiz onları bilmek ve sadece arkadaşları arasında birine, Huzeyfe-b. Yeman'e bildirmekle yetinmişti. Müslümanlar arasında onları deşifre etmemişti. Hatta Hz. Ömer Peygamberimizin kendisini münafık olarak nitelendirmediğinden emin olmak için gelip Huzeyfe'ye kendisinin münafık olup olmadığını soruyordu. O da: Ya Ömer, sen onlardan değilsin diyor başka da birşey demiyordu. Hz. Peygambere hiçbir zaman ölen bir münafığın cenaze namazını kılmaması emredilmişti. Arkadaşları Peygamberimizin birinin namazını kılmadığını gördüklerinde onun münafık olduğunu öğrenmiş oluyorlardı. Peygamber Efendimiz vefat ettikten sonra da Hz. Huzeyfe münafık olduğunu bildiği kimsenin namazını kılmazdı. Hz. Ömer, etrafına bakınmadıkça hiçbir cenazenin namazını kılmazdı. Şayet Huzeyfe'yi görseydi cenazenin münafıklara ait olmadığını bilirdi. Aksi taktirde o da cenazenin namazını kılmaz ve birşey de söylemezdi.

İşte -kaderin belirlediği şekliyle- olaylar bir hikmete, bir hedefe yönelik olarak eğitim, ibret alınmasını sağlama, ahlâk, düzen ve adap kurallarını yerleştirme amacı ile bu şekilde akıp gidiyordu.

Hakkında bu ayetlerin inmiş olduğu bu olay bile tek başına ders alınması, önemli sonuçların, öğütlerin çıkarılması gereken bir olaydır...

Şu Abdullah b. Ubeyy b. Selul'dur. Müslümanların arasında yaşıyor... Peygamber Efendimizin yakınında bulunuyor. Önünde ve arkasında cereyan eden olayları, bu dinin gerçekliğini, Peygamberimizin doğruluğunu kanıtlayan ayetleri gözleriyle görüyor. Ne varki yüce Allah kalbini imana, doğru yola iletmiyor. Çünkü yüce Allah bu rahmetten, bu nimetten ona pay ayırmamıştır. Peygamberimizin islamı Medine'ye getirmesi nedeniyle Evs ve Hazreç kabilelerine kral olamamanın hıncı bu coşan, parlayan nurun kaynağından etkilenmesine engel oluyor. Sadece bu ihtiras onu doğru yola girmekten alıkoyuyor. Oysa her yönden bu yolu gösteren işaretlerle karşılaşıyordu. İslamın kaynağında, Yesrib'in aydınlığında yaşıyordu oysa.

Bu da onun oğlu Abdullah'tır. Fedakâr ve itaatkâr müslümanın üstün bir örneği. Babasından memnun değil. Yaptıklarına canı sıkılıyor. Konumundan utanıyor. Fakat her şefkatli ve iyi niyetli evlat gibi davranıyor. Hz. Peygamberin babasını öldürtmek istediğini duyuyor. İçinde birbiriyle çelişen karmaşık duygular, düşünceler geçiyor. Fakat o islamı seviyor. Peygamber Efendimizin buyruğuna uymayı, babası hakkında da olsa Peygamberimizin emrini kendisinin yeri-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ne getirmesini arzuluyor. Bununla beraber bir başkasının gidip babasının boynunu vurmasını, sonra da gözlerinin önünde dolaşmasını hazmedemiyor. Nefsinin kendisine ihanet etmesinden, kan bağını kullanan şeytanı yenememekten, intikam duygusunu frenleyememekten endişeleniyor. Bu yüzden kalbinin içinde kopan fırtınalara karşı Peygamberinin, komutanının yardımına sığınıyor. Karşı karşıya kaldığı bu beklenmedik sıkıntıyı gidermesini istiyor. Şayet yapmak zorundaysa babasın öldürme işini kendisine vermesini öneriyor. Hiç kuşkusuz bu emre uyacak, babasının kesik başını getirecektir. Tâ ki bir başkası bu işi üstlenmesin. Çünkü bu durumda babasının katilinin gözlerinin önünde dolaşmasına katlanamayacak, dolayısıyle bir kafire karşılık bir mü'mini öldürmek suretiyle cehennemi boyluyacaktır...

Burası öylesine yüce, öylesine erişilmez bir makamki, kalp nereye yönelirse yönelsin, göz nereye ilişirse ilişsin bir ürperti alır insanı. Bir insanın kalbini bürüyen iman ürpertisidir bu. Bu insan kalkıyor Peygamber Efendimize dünyanın en zor işini -babasını öldürme işini- kendisine vermesini öneriyor. Bu öneride bulunurken niyetinde doğrudur. Çünkü kendisine göre daha büyük ve daha ağır bir yükümlülükten korunuyor. İnsanın doğasından gelen duyguların azgınlaşıp kendisini bir kafire karşılık bir mü'mini öldürmeye zorlamasını, dolayısıyle ateşe girmesini önlemiş oluyor. Bu doğruluğun, açık yürekliliğin neden olduğu bir ürpertidir. Bu insan babasına yönelik beşeri zaafına karşı şunları söylüyor: "Allah'a andolsunki Hazreç kabilesi bilirki aralarında benden daha çok babasına iyi davranan bir kimse yoktur." İşte bu insan, bu zaafına karşı Peygamberinin ve komutanının yardımına sığınıyor, bu sıkıntıdan kurtarmasını istiyor. Kuşkusuz verdiği emri geri alarak veya değiştirerek değil. -Çünkü onun emrine kesinlikle uyulur, işareti derhal yerine getirilir-. Fakat babasının başını kesme işini kendisine vermesini istiyor.

Yüce Peygamber bu sıkıntılı, bu dertli mü'min nefsi görüyor, bir hoşgörü ve yücelik örneği göstererek onu okşuyor, sıkıntısını gideriyor: "Aksine biz ona iyi davranacak ve bizimle beraber olduğu sürece iyi arkadaşlık edeceğiz" diyor. Bundan önce de Ömer b. Hattab'ı -Allah ondan razı olsun- görüşünden vazgeçiriyor: "Ya Ömer insanların Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demeleri daha mı iyidir?"

Sonra Peygamber Efendimizin önsezişi güçlü ve her yaptığını yerinde yapan bir komutan gibi olaya müdahale etmesi, zamansız yola çıkma emrini verip herkes bitkin düşene kadar bu yolculuğu sürdürmesi... Hiç kuşkusuz, kavgaya tutuşan iki adamın: "Ey Ensar!" "Ey Muhacirler!" diye bağırmak suretiyle uyandırdıkları ırkçılık düşüncesinden insanları alıkoymak amacına yöneliktir. Burada güdülen bir diğer amaç ta, inanç sistemlerinin ve insanlığın tarihinde sevgi ve kardeşliğin eşsiz örnekleri olan Muhacir ve Ensar arasında münafık Abdullah b. Ubey b. Selul'un yaktığı fitne ateşini söndürmek ve insanları buna kapılmaktan alıkoymaktır. Öte yandan Hz. Peygamberin Useyd b. Hudayr'a söylediği sözler, bu sözlerde kargaşaya karşı duyulan ruhsal bezginliğin belirtileri ve islamdan sonra bile akrabaları arasındaki saygın yerini koruyan arkadaşının elinden tutma isteği, insanı ürpertici olaylardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Şimdi de insanı derinden ürperten olayın son sahnesi karşısında duruyoruz. Münafık Abdullah b. Ubey b. Selul'un oğlu mü'min Abdullah'ın yeraldığı sahne karşısında durup düşünüyoruz. Abdullah kılıcıyla Medine'nin giriş kapısını tutmuş, babasının "Şerefliler mutlaka aşağılıkları oradan çıkaracaktır" sözünü doğrularcasına, onun şehre girmesine izin vermiyor. Ona Allah'ın elçisinin şerefli kendisininse aşağılık olduğunu gösteriyor. Rasulullah gelip izin verene kadar babasını şehrin kapısında durduruyor ve Peygamber Efendimizin izniyle şehre girmesine müsaade ediyor. Böylece olay henüz bitmemişken ve olayın geçtiği zaman diliminde kimin şerefli, kimin aşağılık olduğunu pratik olarak kanıtlıyor.

Dikkat edin bu, imanın o insanları yükselttiği erişilmez bir zirvedir. Onlar insan oldukları halde, insana özgü zaaflar, eğilimler ve duygular taşıdıkları halde iman onları bu zirveye çıkarmıştır. Bu durum islam inancının mahiyetini en güzel ve en doğru şekliyle ortaya koymaktadır. İnsanlar bu inanç sistemini gerçek mahiyetiyle kavradıkları zaman, bizzat kendileri bu inancın yemek yiyen, çarşılarda dolaşan, insanlar şeklinde yürüyen gerçekleri oldukları zaman bu inanç sistemi en güzel ve en doğru şekliyle ortaya çıkar.

Biz tekrar bu olayları içeren ayetlerin gölgesine dönüyoruz:

"Münafıklara: 'Gelin de Allah'ın Rasulü sizin için bağışlanma dilesin' denildiği zaman başlarını çevirirler ve onların büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün."

Münafıklar kendi içyüzlerini ortaya çıkaran bazı davranışlarda bulunur, bazı sözler söylerlerdi. Bunların Peygamber Efendimize ulaştığını öğrendiklerinde ise korkmaya, utanmaya ve yeminler etmeye başlarlardı. Bu yeminleri koruyucu kalkanları olarak kullanırlardı. Birisi onlara "Gelin, Allah'ın elçisi sizin için bağışlanma dilesin" dediği zaman, eğer Hz. Peygamberle yüzyüze gelmeyeceklerinden emin iseler üstünlük taslayarak büyüklük kompleksine kapılarak başlarını çevirirlerdi. Bu ikisi münafık ruhların birbirinin varlığını zorunlu kılan nitelikleridir. Böyle bir davranış genellikle akrabaları arasında saygın bir yere sahip kimselerce sergilenirdi. Fakat onlar özleri itibariyle yüzleşmekten korkan zayıf kimselerdi. Yüzleşmeyeceklerinden emin oldukları sürece büyüklük taslar, engellemelerde bulunur, başlarını çevirirlerdi. Yüzlenince de korkudan titrer, utanır ve yeminlere başvururlardı.

Bu yüzden hitap Peygamber Efendimize yöneltiliyor ve yüce Allah'ın onlara ilişkin bütün durumları kapsayan kararı belirtiyor. Yüce Allah'ın bu kararından sonra bağışlanma dileğinin onlara bir yarar sağlamayacağı vurgulanıyor:

"Onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de birdir; Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü Allah yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez."

Bu arada yüce Allah'ın haklarında bu kararı vermesine neden oluşturan yoldan çıkmalarının bir yönü anlatılıyor:

"Bunlar: 'Allah'ın peygamberinin yanında bulunanlara bir şey vermeyin de dağılıp gitsinler' diyen kimselerdir."

Bu sözlerde münafıkların iğrenç karekterleri ve pis tabiatları belirginleşmek-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tedir. Aç bırakmak suretiyle işkence etme politikasıdır bu. Öyle anlaşılıyor ki inanç savaşlarında, dinlerin mücadelesinde hak ve iman karşıtları zaman ve mekan farklılığına rağmen hep bu yönteme başvurmuşlardır. Çünkü onlar basit anlayışlarından dolayı bir lokma ekmeği dünya hayatında herşey sanırlar. Herkesi kendileri gibi bildikleri için aç bırakmak suretiyle mü'minleri yeneceklerini sanırlar.

Kureyşliler, Haşimoğullarını Peygamber Efendimize yardım etmekten vazgeçip etrafından dağılsınlar ve onu müşriklere teslim etsinler diye her türlü ilişkiyi keserek ekonomik ablukaya alırken bu yönteme başvurmuştu.

Kur'an ayetinde vurgulandığı gibi münafıklar da Peygamberimizin arkadaşları sıkıntı ve açlığın baskısına dayanamayıp dağılsınlar diye bu yönteme başvurmuşlardır.

Komünistler de bu yönteme başvuruyorlar. Ülkelerindeki dindar insanları yiyecek karnelerinden yoksun bırakarak ya açlıktan ölmek ya da Allah'ı inkar etmek namazı terketmek durumunda bırakıyorlar.

Bu yöntem, islam memleketlerinde Allah'ın davetine ve islami diriliş hareketine karşı savaş açanların da başvurduğu bir yöntemdir. Ablukaya almak, aç bırakmak, iş ve geçimini sağlama yollarını tıkamaya çalışmak gibi yöntemlerle dava adamlarını sindirmeye çalışırlar.

İşte böyle eski çağlardan günümüze kadar gelmiş geçmiş tüm iman karşıtları kesintisiz bu iğrenç yöntemi uygulamışlar. Ama onlar Kur'an-ı Kerim'in daha bu ayetin sonu gelmeden hatırlattığı şu basit gerçeği unutuyorlar:

"Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar anlamazlar."

Mü'minlerin rızıklarını kontrolleri altına almak suretiyle egemenlik kurmaya çalışan bu adamlar da geçimlerini yüce Allah'ın göklerde ve yerdeki rızık kaynaklarından sağlıyorlar. Çünkü onlar kendi rızıklarını yaratmıyorlar. Şu halde başkalarının rızıklarını kesmeye kalkışmaları ne büyük düşüncesizlik ve ne derin anlayışsızlıktır.

İşte yüce Allah mü'minleri bu şekilde yüreklendiriyor. Allah düşmanlarının dava adamları ile giriştikleri her savaşta başvurdukları bu iğrenç tatbik, bu adi yöntem karşısında onları bu şekilde destekliyor, güçlendiriyor. Her canlının rızık kaynağının Allah'ın göklerde ve yerdeki hazineleri olduğu güvencesini veriyor. Hiç kuşkusuz düşmanlarına rızık veren dostlarını unutacak değildir. Yüce Allah'ın rahmeti düşmanları bile olsa kullarını açlığa mahkum etmemeyi, rızıklarını kesmemeyi öngörmüştür. Yüce Allah rızıklarını kesecek olsa kulların az veya çok hiçbir şekilde kendilerini rızıklandıramayacaklarını bilir. Hiç kuşkusuz Allah, düşmanları bile olsa kullarına yapamayacakları bir sorumluluk yüklemeyecek kadar yücedir, kerimdir. Çünkü aç bırakma ancak bayağının bayağısı, alçağın alçağı insanların düşünebileceği bir yöntemdir.

Bir de münafıkların şu sözlerine değinelim:

"Diyorlar ki: "Andolsun eğer Medine'ye dönersek şerefli olan, alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır."

Abdullah b. Ubey b. Selul'un oğlu Abdullah'ın bunu nasıl gerçekleştirdiği-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ni ve şerefli olan izin vermedikçe alçak olanı Medine'ye nasıl sokmadığını gördük.

"Şeref ancak Allah'ın, O'nun peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler."

Burada yüce Allah Peygamberini ve mü'minleri kendisi ile birlikte anıyor ve kendisine özgü olan şereften onlara da bahşediyor. Hiç kuşkusuz bu, olağanüstü derece sahip bir bağıştır ve ancak ulu Allah bu bağışta bulunabilir. Yüce Allah'ın peygamberini ve mü'minleri yanına alıp "işte biz! ve işte şereflilerin bayrağı. En üstün saf budur" demesinden daha büyük, daha onurlandırıcı bir bağış var mıdır?

Elbette ulu Allah doğru söylüyor. Allah üstünlüğü, şerefi imanın ikizi olarak mü'minin kalbine yerleştirmiştir. Bu üstünlük, bu şeref Allah'ın üstünlüğünden, şerefinden kaynaklanır. Bu şeref yıpranmaz ve bu üstünlük zayıflamaz. Bu şerefe, bu üstünlüğe sahip bulunan bükülmez, ezilmez imanı sarsılmadıkça en zor anlarda bile mü'minin kalbi gevşemez. İman oraya yerleşip kökleşince şeref ve üstünlükte beraberinde yerleşir, kökleşir.

"Fakat münafıklar bunu bilmezler."

Nasıl bilebilirler ki, onlar bu onuru tatmamışlarki. Onurun, üstünlüğün asıl kaynağına ulaşmamışlar ki!

MAL VE EVLADIN ALLAH'I UNUTTURMASI

Surenin içerdiği son mesaj, yüce Allah'ın peygamberi ile birlikte kendi safına aldığı, kendi üstünlüğünden, kendi şerefinden üstünlük ve şeref bahşettiği mü'minlere yöneliktir. Burada yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği onur verici düzeye yükselmeleri, münafıkların özelliklerini andıran her türlü özellikten soyutlanmaları, bu aydınlık ufku mal ve evlada tercih etmeleri, mal ve evladın kendilerini bu nurlu makama çıkmaktan alıkoymasına izin vermemeleri isteniyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ۝٩ وَأَنفِقُوا۟ مِن مَّا رَزَقْنَٰكُم
مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ أَخَّرْتَنِىٓ
إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ۝١٠ وَلَن يُؤَخِّرَ ٱللَّهُ
نَفْسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَا ۚ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

9- Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.
10- Birinize ölüm gelip de: "Rabbim beni yakın bir süreye kadar ertelesen de, sadaka versem, iyilerden olsam" diyeceği zaman gelmezden önce, size verdiğimiz rızıklardan sarfedin.
11- Allah, yaşama süresi dolduğu zaman hiçbir canı ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kalp uyanık olmadığı zaman, kendi varlığının amacından habersiz olduğu zaman, yüce Allah'ın kendi ruhundan bir soluk üflediği yaratığa yaraşır üstün bir hedefin bilincinde olmadığı zaman mal ve evlad ona ayak bağı olur, onu oyalar. Yüce Allah insan ruhuna kendi beşeri sınırları içinde bazı ilahi nitelikleri gerçekleştirme eğilimini, arzusunu yerleştirmiştir. Bunun yanısıra yeryüzünde halifelik görevini yerine getirmesi için ona mal ve evlat da bahşetmiştir. Fakat bunlar insanı Allah'ı anmaktan alıkoymamalıdır. İnsanlığının ancak onunla anlam kazandığı kaynakla iletişim kurmasına engel olmamalıdır. Bu kaynakla iletişim kurmaktan habersiz olanlar. Böyle bir iletişim kurabilmek için Allah'ı anmaya zaman bulamayanlar: **"İşte onlar ziyana uğrayanlardır."** İlk kaybettikleri şey de insan olma özelliğidir. Çünkü bu özellik insanı insan eden bu kaynakla iletişim kurmaya bağlıdır. Kendini kaybeden de istediği kadar mala ve evlada sahip olsun her şeyini kaybetmiş, zarar etmiş demektir.

Kur'an-ı Kerim Allah'ın verdiği rızıktan Allah'ın kullarına hayır amaçlı harcamada bulunma konusu ile ilgili olarak bir tek ayette onların ruhlarına yönelik değişik yönlerden uyarıcı mesajlar gönderiyor.

"Size verdiğimiz rızıktan sarfedin."

Önce sahip bulundukları rızkın kaynağını hatırlatıyor. Bu rızık iman ettikleri ve kendilerine bu rızıktan hayır amaçlı harcamada bulunmalarını emreden Allah katından gelmiştir.

"Birbirinize ölüm gelmeden önce..."

Herşeyini başkasına bırakıp ta kendisine hiçbir şey ayırmadığını görmeden önce Allah rızası için maddi harcamada bulunun. Bunu yapmamak en koyu ahmaklıktır. Zararın en büyüğüdür.

Sonra insan kendisine biraz daha süre tanınmış olmasını, iyi ve yapıcı işler yapan kimselerden olması için hayır amaçlı harcamada bulunabilmeyi ister, temenni eder!

Fakat nerede bu fırsat? Ne yazık ki bu artık mümkün değildir: **"Allah, yaşama süresi olduğu zaman hiçbir canı ertelemez."**

Ve daha önce yaptığı şeyler nerede? **"Allah yaptıklarınızdan haberdardır."**

Bunlar, bir tek ayette yer alan değişik yönlerden gelen uyarıcı mesajlardır. Münafıkların karakteristik özellikleri ve mü'minlere yönelik yıkıcı faaliyetleri sunulduktan sonra en uygun bir sırada iletiliyorlar. Mü'minlerin, kendilerini münafıkların komplolarına karşı koruyan Allah'ın safında yeralıyor olsalar bile imanın yükümlülüklerini anında yerine getirmeleri ve Allah'ı anmaktan geri durmamaları her şeyden çok gereklidir. Çünkü imanın kaynağı Allah'ı anmaktır.

İşte yüce Allah Kur'an-ı Kerim aracılığı ile müslümanları bu şekilde eğitiyor.

MÜNAFİKUN SURESİNİN SONU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Teğabun Suresi / 64

Medine döneminde indi
Ayet sayısı: 18

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure içerdiği konular, ayetlerin ahenkli akışı, oluşturduğu atmosfer ve verdiği mesajlar itibariyle, özellikle de ilk bölümleri görünümde bulunduruldu-ğunda Mekke'de inen sureleri andırıyor. Medine havası ancak son bölümlerde kendini gösteriyor gibidir.

"**Ey inananlar**"[1] diye başlayan ayete kadarki ilk bölümler ilk kez müşriklerin karşısına çıkan ve onlara bu yeni hitap şekliyle islam düşüncesini ilk defa sunan Mekke inişli surelerin ifade tarzını kullanarak inanç sisteminin temel esaslarını ve islam düşüncesini kalplere yerleştirmeyi, inşa etmeyi hedefliyor. Bunun yanısıra ayetlerin akışı evrensel ve psikolojik etkenlere de başvuruyor. Tıpkı onlardan önce Allah'ın ayetlerini yalanlayış ta suçüstü yakalanarak yurtları yerle bir edilen geçmiş milletlerin akibetlerini sunduğu gibi. Ölümden sonra dirilişi kanıtlamak amacı ile de çeşitli kıyamet sahnelerini gösteriyor ve bu gerçeği üstüste pekiştirerek vurguluyor. Bunlar da gösteriyor ki bu ayetlere muhatap olanlar inatçı ve inkarcı kimselerdi.

Son bölümler ise, Medine'de inen surelerin hitap tarzı ile mü'minlere sesleniyor; onları Allah'ın verdiği rızıklardan hayır amaçlı, yapıcı harcamalarda bulunmaya teşvik ediyor, mal ve evlat sınavında uyanık olmaya çağırıyor. Hiç kuşkusuz bu, Medine döneminde yeni yeşermekte olan islami hayatın gereklerinden dolayı benzerleri sıkça tekrarlanan bir çağrıdır. Bunun yanısıra surede başa gelen musibetlere karşı yüreklendirici, mü'minlerin omuzlarına binen yükümlülüklere karşı destekleyici ve bu tür durumlarda meseleyi Allah'a döndürmeyi öngören düşünceyi pekiştirici ifadeler de mevcuttur. Bu ise, Medine'de inen surelerde özellikle cihad emrinden ve bunun gerektirdiği zorluklardan ve fedakârlıklardan sonra sıkça tekrarlanmaktadır.

Surenin Mekke'de indiğine ilişkin görüşler ileri sürülmüştür. Öte yandan Medine'de indiğine ilişkin riyayetler de vardır ve bu rivayetler daha ağır basıyor. Surenin ilk bölümlerinin ifade tarzının ve atmosferinin etkisinde kalarak neredeyse ben de surenin Mekke inişli olduğuna eğilim gösterecektim. Fakat ağır basan görüşe bağlı kalarak surenin Medine'de indiğine ilişkin rivayetleri benimsedim. Çünkü surenin ilk bölümlerinin Mekke'deki veya Medine'ye yakın bölgelerdeki kafirlere hicretten sonra hitap etmesine hiçbir engel yoktur. Aynı şekilde Medine'de inen surelerin, zaman zaman Mekkî surelerin ağırlıklı ifade tarzını kullanarak inanç sisteminin temel prensiplerini vurgulamayı ve islam düşüncesini açık-

1- Teğabun Suresi, 14.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lamayı amaçlamasını önleyen hiçbir neden yoktur. Bununla beraber en doğrusunu Allah bilir.

GÖKLERİN VE YERİN MÜLKÜ ALLAH'INDIR

Surenin ilk bölümü, evrensel boyutları ile imana dayalı düşünce binasını kurmayı, yüce yaratıcı ile O'nun yarattığı bu evren arasındaki bağın mahiyetini göstermeyi, aynı zamanda yüce Allah'ın bazı sıfatlarının ve güzel isimlerinin gerçek mahiyetlerini ve bunların evren ve insan hayatı üzerindeki etkilerini sunmayı hedefliyor:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ② خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ
فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ③ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ④

1- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. O'nun gücü herşeye yeter.
2- Sizi yaratan Allah'tır. Bununla beraber kiminiz kafirdir, kiminiz mü'min. Allah yaptıklarınızı görmektedir.
3- Gökleri ve yeri hakka dayalı olarak gerektiği gibi yaratmıştır. Size şekil vermiş ve şeklinizi güzel yapmıştır. Dönüş O'nadır.
4- Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalplerde olanı bilendir.

İman esasına dayalı bu evrensel düşünce, Allah'ın birliğini öngören inanç sisteminin tüm tarihi boyunca mü'minlerin öğrendiği en geniş boyutlu ve en ince düşüncedir. Kuşkusuz Allah tarafından gönderilen bütün peygamberler Allah'ın birliği ilkesini getirmiştir; varlıklar alemini ve tüm yaratıkları O'nun varettiğini, varlıklar alemindeki her canlıyı O'nun koruyup gözettiğini anlatmışlar. Biz bundan kuşku duymayız. Çünkü Kur'an-ı Kerim bütün peygamberlerden ve bütün peygamberlik misyonlarından bu gerçeği aktarır. Şu halde uydurulmuş ve tahrif edilmiş kitaplarda veya Kuran'ın tümüne ya da bir kısmına inanmayan bazı kimselerin karşılaştırmalı dinlere ilişkin yazılarında gördüğümüz görüşlerin hiçbir değeri yoktur. Allah'ın birliği esasına dayalı inanç sistemlerinden sapmalar, bu inanç sistemlerinin izleyicileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu da gösteriyorki, bunlar katışıksız tevhid inancını veya Allah'ın varlıklar üzerindeki egemenliğini ve onlarla iletişimini bütünüyle kapsamıyorlar. Hiç kuşkusuz bu, dinlerin aslından olmayıp sonradan başgösteren bir sapmadır. Çünkü ilk peygamberden son peygambere kadar Allah tarafından gönderilen bütün dinler birdir. Yüce Allah'ın bu temel prensiplerle çelişen bir din göndermesi mümkün de-

gildir. Fakat, din adına uydurulmuş veya tahrif edilmiş kitaplarda gördüklerine dayanarak bu tür sözler söyleyenler var.

Şu da var ki, bu gerçeği bu şekilde vurgulamak, yüce Allah'ın zatına, benzersiz sıfatlarına ve bu sıfatların evren ve insan hayatı üzerindeki etkilerine ilişkin islami düşüncenin önceki ilahi dinlerden kaynaklanan düşüncelerden daha geniş buyutlu, daha ayrıntılı ve daha doyurucu olduğu gerçeği ile çelişmez. Bu durum dinin özüne ve üstlendiği en son görevin mahiyetine uygun düşmektedir. Ayrıca dinin kendisine hitap etmek, yönlendirmek; tüm gerekleri, ayrıntıları ve sonuçları ile bu kapsamlı ve eksiksiz düşünceyi kafasına yerleştirmek üzere geldiği insanın olgunlaşma süreci ile de uyuşmaktadır.

Bu kapsamlı ve eksiksiz düşüncenin bir gereği, insan kalbinin -yapabileceği oranda- ilahlık gerçeğini ve yüceliğini kavraması, ilahlığın sonsuz gücünü hissetmesi ve evren içinde bu gücün gözlemlenebilen etkilerini görmesidir. Yine bu gücü insanın iç alemindeki görülen ve kavranabilen etkileri ve faaliyetleri aracılığı ile hissetmesidir. Bu ilahi gücün sınırsız etki alanında, duygunun, aklın ve sezginin yabancısı olmadığı faaliyetleri arasında yaşamasıdır. Bu gücün büyük-küçük, önemli-önemsiz her şeyi çepeçevre kuşattığını, her şeye egemen olduğunu, herşeyi yönlendirdiğini, herşeyi koruduğunu, hiçbir şeyin gözünden kaçmadığını görmesidir.

Yine bu evrensel düşüncenin bir gereği de, insan kalbinin son derece keskin bir duyarlılık, sürekli bir hazırlık, bir korku, bir bekleyiş, bir ümit, bir arzu ile yaşamasıdır. Her harekette, içinde depreşen her duyguda Allah'a bağlı kalarak, O'nun gücünü ve egemenliğini duyarak, O'nun bilgisini ve gözetimini düşünerek, O'nun ezici gücünü ve karşı konulmaz üstünlüğünü hissederek, rahmetini ve lütfunu umarak, her durumda kendisine yakın olduğunu bilerek hayatını sürdürmesidir.

Son olarak, evrensel islami düşüncenin bir gereği de insan kalbinin varlıklar aleminin topyekün yaratıcısına yöneldiğini hissetmesi ve onlarla birlikte Rabbine yönelmesidir. Varlıklar aleminin Rabbini övgüyle tesbih ettiğini duyması ve onlara katılmasıdır. Varlıklar aleminin Allah'ın emri ve hikmeti uyarınca hareket ettiğini görüp Allah'ın koyduğu yasaya ve şeriata boyun eğmesidir. Bu yüzden islam düşüncesi, bu anlamda iman esasına dayalı evrensel bir düşüncedir. Öbür anlamlarda da islam düşüncesinin evrenselliği Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde, değişik konularda, kapsamlı, eksiksiz, kuşatıcı ve ince imani düşüncenin çeşitli yönlerinin sunuluşunu içeren bölümlerde belirginleşmektedir. Buna en yakın örnek de bu cüzde yeralan Haşir suresinin son kısmıdır.[2]

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır."

Göklerde ve yerde yeralan herşey Rabbine yönelmiştir. O'nu övgüyle tesbih eder; varlıklar aleminin kalbi mü'mindir, varlıklar alemindeki herşeyin ruhu mü'mindir, Allah herşeyin sahibidir ve herşey bu gerçeğin bilincindedir. Yüce Allah

2- "Fikretu'l İslam an'il Kevni ve'l hayatı ve'l insan" yüce Allah'tan kitab haline getirmeyi umduğum bir araştırma. (Bu araştırma Dünya Yayınları arasında "İslam Düşüncesi" adı altında 3 cilt halinde yayımlanmıştır.)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

zatı itibariyle övgüye layıktır, yarattığı varlıklardan uludur. Buna rağmen insanoğlu şu koskoca varlık okyanusunda kalbi kafir, ruhu donmuş, inatçı, isyancı biri olarak duruyor, Allah'ı tesbih etmiyorsa, dostuna, efendisine yönelmiyorsa anormal ve kural dışı bir varlık olarak ortada kalır. Varlıklar aleminde yer alan tüm varlıklar tarafından dışlanmış gibi olur.

"O'nun gücü herşeye yeter."

Çünkü yüce Allah'ın gücü sınırsızdır. Hiçbir şeyle sınırlandırılamaz, kontrol altına alınamaz. Kur'an bu gerçeği mü'minin kalbine nakşeder, bu sayede mü'min bu gerçeği öğrenir, tanır, içeriğinden etkilenir. Rabbine güvenip dayandığı zaman, hiçbir sınır, hiçbir engel tanımadan dilediğini yapan, dilediğini gerçekleştiren bir güce güvenip dayandığını bilir.

Yüce Allah'ın gücüne, herşeyin O'nu tesbih edişine, varlıklar aleminin övgüyle O'na yöneldiğine ilişkin bu anlayış daha kapsamlı ve daha büyük imani düşüncenin bir yönünü oluşturur.

İkinci uyarıcı mesajla, övgüyle Allah'ı tesbih eden mü'min varlık okyanusunda bazen mü'min, bazen kafir olan insan kalbinin can alıcı noktasına dokunuluyor. Kuşkusuz tüm varlıklar içinde sadece insanoğlu böylesine ilginç, böylesine tuhaf bir tavır takınmaktadır.

"Sizi yaratan Allah'tır. Bununla beraber kiminiz kafirdir, kiminiz mü'min."

İnsanoğlu Allah'ın iradesi ile, O'nun gücü ile varolmuştur. Hem küfür hem de imana yönelebilme imkanı kendisine tanınmıştır. Bu iki yönlü yeteneği ile insanoğlu Allah'ın yarattığı tüm varlıklardan farklı bir nitelik kazanmıştır. Yine bu yeteneğinin gereği iman emaneti omuzlarına yüklenmiştir. Kuşku yok ki bu, büyük bir emanet, korkunç bir sorumluluktur. Bununla beraber yüce Allah insana büyük lütufta bulunarak eğri ile doğruyu ayırd edebilme ve seçebilme yeteneğini bahşetmiştir. Bunun yanısıra davranışlarını değerlendireceği, yönünü tayin edeceği bir ölçüyü yardımına göndermiştir. Bu ölçü yüce Allah'ın insanlar arasında seçtiği elçisine indirdiği dindir. Böylece yüce Allah bütün bunlar aracılığı ile omuzlarına yüklediği emaneti taşımada insana yardımcı olmuştur, O'na hiçbir şekilde haksızlık etmemiştir.

"Allah yaptıklarınızı görmektedir."

Yüce Allah insanın her yaptığını gözetir. Niyetinin ve hedefinin gerçek mahiyetini görür. Şu halde insanoğlu birşey yaparken kendisini gözetleyen ve herşeyini gören Allah'tan sakınmalıdır.

İnsanın gerçek mahiyetine ve varlık bütünü içindeki konumuna ilişkin bu anlayış, insanın varlık içindeki konumu, yetenekleri ve insanın varlıkların yüce yaratıcısı karşısındaki yükümlülükleri ile ilgili açık, doğru ve tutarlı islam düşüncesinin bir yönünü oluşturmaktadır.

Üçüncü mesaj, varlıklar aleminin önünde gizli bulunan temel gerçeğe, köklü hak ilkesine işaret ediyor. Gökler ve yeryüzü bu gerçeğe dayanmaktadır. Bunun yanısıra insanın bedensel yapısında somutlaşan Allah'ın olağanüstü sanatına da işaret ediyor. Ve en sonunda her şeyin O'nun huzuruna döneceğini vurguluyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Gökleri ve yeri Hakk'a dayalı olarak gerektiği gibi yaratmıştır. Size şekil vermiş ve şeklinizi güzel yapmıştır. Dönüş O'nadır."

Bu ayetin **"Gökleri ve yeri Hakk'a dayalı olarak gerektiği gibi yarattı."** şeklindeki başlangıcı, mü'minin bilincine, evrenin yapısında asıl olanın hak olduğu, hakkın sonradan ortaya çıkmış veya gereksiz bir şey olmadığı, evren binasının bu temele dayandığı gerçeğini yerleştiriyor. Gökleri ve yeri yaratan ve her ikisinin hangi temele dayandıklarını bilen yüce Allah'tır bu gerçeği bu şekilde vurgulayan. Bu gerçeğin mü'minin duygusunda yeretmesi, ona dininin ve çevresindeki varlıklar aleminin dayandığı hakka karşı güven bahşeder, bağlılığını arttırır. Çünkü hakkın üstün gelmesi kaçınılmazdır. Hakkın kalıcılığı tartışılmazdır ve batılın köpüğü kayboldukan sonra yerini koruyacak olan haktır.

Bu ayetin içerdiği ikinci gerçek ise şudur: **"Size şekil vermiş ve şeklinizi güzel yapmıştır."** Bu ifade insanın zihninde kendisinin Allah katında ne kadar saygın bir yere sahip olduğu ve yüce Allah'ın hem bedensel hem de duygusal şeklini güzel yapmakla kendisine ne büyük bir lütufta bulunduğu düşüncesini uyandırıyor. Çünkü insan, bedensel yapısı açısından yeryüzündeki canlıların en mükemmelidir. Yine duygusal yapısı ve akılalmaz sırlarla dolu ruhsal yetenekleri açısından da canlıların en gelişmişidir. İşte bu yüzden kendisine yeryüzünde halifelik görevi verilmiştir. Bunun için kendisine oranla son derece geniş olan bu mülke yerleştirilmiştir.

İnsanın organik yapısının genel mimarisine veya herhangi bir organının yapısına yönelik araştırıcı bir bakış, **"Size şekil vermiş ve şeklinizi güzel yapmıştır."** gerçeğini bütün çıplaklığı ile ve somut olarak görür. Bu mimaride güzellik ve mükemmellik içiçedir. Güzellik şekilden şekile farklılık gösterir. Fakat insanın organik yapısının projesi özü itibariyle güzeldir, eksiksiz bir sanat ürünüdür, insanı yeryüzünde diğer bütün canlılardan üstün kılan tüm görevlere ve özelliklere elverişlidir.

"Dönüş O'nadır."

Herşeyin, her meselenin ve her yaratığın dönüşü O'nadır. Şu evren ve şu insan O'na dönecektir. Çünkü herşey O'nun iradesi ile varolmuş ve O'na dönecektir. O'ndan gelir O'na döner herşey. Başlangıç ve sonuç O'dur. Herşeyi başından sonuna kadar kuşatan O'dur. Ama O, sınırsızdır!

Bu bölümde yeralan dördüncü mesaj ise; her şeyi çepeçevre kuşatan, insanın gizlisini ve açığını bilen ve göğüslerde saklanan sırlardan haberdar olan yüce Allah'ın ilminin tasvirine ilişkindir:

"Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalplerde olanı bilendir."

Bu gerçeğin mü'minin kalbine yerleşmesi O'nun Rabbini gereği gibi tanımasını, gerçek anlamda bilmesini sağlar. İman esasına dayalı evrensel islam düşüncesinin bir yönünü zihnine yerleştirir. Duygularını ve hedeflerini etkiler. Böylece insan, her yönüyle Allah'ın gözlerinin önünde olduğunun bilincinde olarak yaşar. Çünkü Allah'ın haberdar olmadığı hiçbir sır yoktur. Vicdanların derin-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

liklerine saklanıp ta O'nun göremediği herhangi bir niyet sözkonusu değildir. O, göğüslerin içini bilir.

Kuşkusuz, insanın hem kendi varlığının hem de tüm evrenin varlığının gerçek mahiyetini, yaratıcısı ile olan ilişkisini, Rabbine karşı takınacağı tavrı kavrayabilmesi ve her hareketinde ve yönelişinde O'ndan korkup sakınması için bunun gibi üç ayet yeterlidir.

PEYGAMBERLERİN İNSAN OLMASINA İTİRAZ

Surenin ikinci bölümü, tıpkı Peygamber Efendimizi yalanlayan, O'nun insan oluşuna itiraz eden, bu yüzden kendilerine sunduğu açık ve anlaşılır belgeleri inkar eden Mekkeli müşrikler gibi, peygamberlerini ve onların sunduğu belgeleri yalanlayan, peygamberlerin insan oluşlarına itiraz eden bu yüzden suçüstü yakalanıp yurtları yerle bir edilen geçmiş milletlerin acı akibetlerinden sözediyor.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ
أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝٥ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا وَّاسْتَغْنَى اللَّهُ ۚ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ۝٦

5- Daha önce inkar etmiş olanların haberi size gelmedi mi? Onlar dünyada günahlarının cezasını çektiler. Ayrıca ahirette de onlar için acı bir azap vardır.
6- Bunun nedeni onlara elçileri, açık deliller getirdiğinde "Bir insan mı bize yol gösterecek?" deyip inkar etmeleri, yüz çevirmeleriydi. Allah ta hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, övülmüştür.

Büyük bir ihtimalle burada müşriklere hitap ediliyor. Allah'ın peygamberlerini yalanlayan geçmiş milletlerin akibetleri hatırlatılarak benzeri bir akibetten sakınmaları isteniyor. Bu ifadenin bir soru şeklinde yöneltilmesi, daha önce yaptıklarının cezasını çeken kafirlerin bu durumuna ilişkin haber kendilerine geldiği halde onların tutumlarını değiştirmemelerini kınama amacına yönelik olabilir. Kendilerine anlatılmakta olan bu habere dikkatlerini çekmek te hedeflenmiş olabilir. Mekkeli müşrikler, Ad ve Semud oğulları, Lut kavmi gibi geçmişte yok edilen bazı milletlerin başına gelenleri biliyor, olup bitenleri kuşaktan kuşağa aktarıyorlardı. Öte yandan onlar Arap yarımadasının kuzeyine ve güneyine yaptıkları ticaret amaçlı seyahatlerde onların harap olmuş yurtlarının kalıntıları arasından geçiyorlardı.

Burada Kur'an-ı Kerim geçmiş milletlerin dünyadaki bilinen akibetlerine, ahirette kendilerini bekleyen acı sonu da ekliyor. **"Ayrıca ahirette onlar için acı bir azap vardır."** Sonra onların başlarına gelen ve ahirette kendilerini bekleyen azabı hak edişlerinin nedenini açıklıyor:

"Bunun nedeni, onlara elçileri, açık deliller getirdiğinde 'Bir insan mı bize yol gösterecek?' demeleriydi."

Bu, bizzat Mekkeli müşriklerin de Peygamber Efendimize yönelttikleri bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

itirazdır. Hiç kuşkusuz bu, peygamberliğin mahiyetini, insanlar için Allah tarafından gönderilen bir hayat sistemi olduğunu dolayısiyle pratik olarak bir insan tarafından temsil edilmesi, yaşanması, o insanın kişiliği ile bu sistemin tercümanı olması, öteki insanların da güçleri oranında kendilerini ona uydurması gerektiğini, yine bu şahsın insanlardan farklı bir türe mensup olmaması dolayısiyle, insanların hem kendilerine, hem hayatlarına, hem de gündelik yaşamlarına egemen kılacakları şekilde peygamberliğin pratik bir örneğini görmelerini zorlaştırmaması gerektiğini bilmemekten kaynaklanan çiğ bir itirazdır. Aynı şekilde bu itirazın bir diğer kaynağı da insanın mahiyetini, gökten gelen mesajı algılayıp başkalarına duyuracak kadar üstün bir özelliğe sahip olduğunu bilmeyişleridir. Aslında müşriklerin önderlikleri gibi gökten gelen mesajı insanlara duyurmak için meleklere gerek yoktur. Çünkü insanın içine Allah'ın ruhundan üflenen soluk, insanın Allah'tan gelen mesajı algılamasını ve yüceler aleminden algıladığı şekliyle gereklerini eksiksiz yerine getirmesini sağlar. Hiç kuşkusuz bu, insan türünü onurlandıran saygın bir görevdir. İnsanın Allah katındaki değerini bilmeyenlerden başkası bu görevi küçümseyemez. Kuşkusuz bu saygınlık ancak insanın içine Allah'ın ruhundan üflenen soluğun gerçekleşmesi ile mümkündür. Son olarak müşriklerin peygamberin insan oluşuna karşı takındıkları bu olumsuz tutum inatçılıktan, insanlar arasından seçilen bir elçiye uymayı kendine yedirememekten, yalancı bir büyüklük kompleksine kapılmaktan kaynaklanmaktadır. Sanki peygamberin insan oluşu şu büyüklük taslayan cahillerin değerini düşürmektedir. Çünkü anlayışlarına göre, kendi cinslerinden olmayan bir peygambere uymaları normaldi ve bunu küçük düşürücü bir davranış olarak algılamazlardı. Fakat kendilerinden birine uymaları onlara göre düşüklüktü, değerin eksilmesiydi.

Bu yüzden kendilerine sunulan mesajı inkar ettiler, peygamberlerden ve onlarla birlikte gönderilen somut belgelerden yüz çevirdiler. Bu büyüklük kompleksi ve cahillik içlerinde düğümleşti. Böylece kendileri için şirki, küfrü seçtiler.

"Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, övülmüştür."

Allah onlara, onların imanlarına ve itaatlarına muhtaç olmadığını gösterdi. Allah hiçbir konuda onlara veya başkalarına muhtaç değildir. Aslında O, hiçbir şeye muhtaç değildir:

"Allah zengindir, övülmüştür."

İşte bu, yaptıklarının cezasını çeken geçmiş kafir milletlerin haberidir. Bu da başlarına gelen ve ahirette kendilerini bekleyen acı azabın sebebidir. Peki bu yeni türemiş kafirler buna rağmen Allah'ın peygamberini nasıl yalanlıyorlar? Acaba böyle bir akibetle mi karşılaşmak istiyorlar?

ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLME

Üçüncü bölüm ikinci bölümün devamıdır. Kafirlerin ölümden sonra yeniden dirilişi yalanlamalarını anlatıyor. -Öyle anlaşılıyor ki bu kafirler, Hz. Peygamberin islama davet ettiği kimselerdir-. Bunun yanısıra, ölümden sonra diriliş

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

meselesini iyice pekiştirerek onlara anlatması ile ilgili olarak peygamberimize yönelik bir direktif de yeralıyor. Ayrıca kıyamet sahnesi tasvir ediliyor, kıyameti yalanlayanlarla doğrulayanların akibetleri anlatılıyor. Müşrikler Allah'a inanmaya, Allah'a ve peygamberine itaat etmeye çağrılıyorlar ve dünya hayatında başlarına gelen herşeyi Allah'a döndürmeleri isteniyor.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي
لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ۝٧ فَآمِنُوا
بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝٨ يَوْمَ
يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ
صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝٩
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ
خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝١٠ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝١١
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝١٢ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝١٣

7- İnkar edenler, diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: "Hayır Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız kesinlikle size haber verilecektir. Bu Allah'a göre kolaydır."

8-Öyleyse Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz nur'a (Kur'an'a) inanın. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.

9- Toplanma günü (hesap günü) için, sizi biraraya getirdiği zaman, işte o, kimin aldandığının ortaya çıkacağı gündür. Kim Allah'a inanmış ve yararlı işler yapmışsa, Allah onun kötülüklerini örter ve onu, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar orada ebedi kalırlar. İşte büyük başarı budur.

10- Kafir olup ayetlerimizi yalanlayanlara gelince onlar da ateş halkıdır. Orada ebedi kalacaklardır. Orası gidilecek ne kötü yerdir.

11- Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah herşeyi bilendir.

12- Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır.

13- Allah O'durki, O'ndan başka ilah yoktur. Mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Daha başlar başlamaz ayet-i kerime kafirlerin ölümden sonra dirilişin olmayacağına ilişkin sözlerini iddia olarak nitelendiriyor. Dolayısiyle bu iddia anlatılır anlatılmaz yalanlanmaktadır. Ardından Peygamber Efendimize diriliş meselesini en güçlü ifadelerle vurgulaması, yani Rabbine yemin ederek meseleyi açıklaması yönünde bir direktif veriliyor. Zaten Hz. Peygamberin Rabbi adına yemin etmesinden daha güçlü, daha etkili bir vurgu olamaz:

"De ki: Hayır, Rabbime andolsunki mutlaka diriltileceksiniz." "Sonra yaptıklarınız kesinlikle size haber verilecektir."

Şu halde yapılan hiçbir şey gözardı edilmeyecektir. Yüce Allah onların neler yaptıklarını onlardan daha iyi bilir, bu yüzden kıyamet günü dünyadayken yaptıkları şeyleri kesinlikle onlara birbir anlatacaktır: **"Bu, Allah'a göre kolaydır."** Çünkü Allah göklerde ve yerde olanları bilir, gizli-açık herşeyden, göğüslein içindeki duygulardan haberdardır. Ve bu gerçeği vurgulamaya dönük bir hazırlık olarak surenin başında belirttiği gibi O'nun gücü herşeye yeter.

Bu sağlam ve yeminle pekiştirilmiş ifadenin ışığında müşrikler Allah'a, peygamberine ve onunla birlikte gönderilen nur'a inanmaya çağrılıyorlar. Bu nur Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'in müjdelediği bu dindir. Gerçekten bu din özü itibariyle bir nurdur, çünkü Allah katından gelmiştir. Allah ise göklerin ve yerin nurudur. Bu din etkileri bakımından nurdur. Çünkü kalbi aydınlatır ve kalp artık kendi kendine aydınlık saçar, içinde gizli bulunan gerçekleri görür.

Allah'a, peygamberine ve peygamberle birlikte indirilen nura inanmalarını öngören çağrının üzerine yapılan değerlendirmede, herşeyleriyle Allah'ın gözleri önünde oldukları ve hiçbir şeylerinin O'na gizli olmadığı vurgulanıyor:

"Allah yaptıklarınızı haber almaktadır."

Bu çağrının ardından ayetlerin akışı, yeniden gerçekliği en güçlü vurgularla pekiştirilen ölümden sonra diriliş sahnesini tamamlamaya koyuluyor:

"Toplanma günü için sizi biraraya getirdiği zaman, işte O, kimin aldandığının ortaya çıkacağı gündür."

O günün toplanma günü olarak nitelendirilmesi, her kuşaktan tüm yaratıkların o günde diriltilecek olmasından kaynaklanır. Nitekim sayıları ancak Allah tarafından bilinen melekler de o gün hazır bulunurlar. Şu kadarı var ki Hz. Ebu Zer -Allah ondan razı olsun- kanalı ile bize ulaşan Peygamber Efendimizin şu sözü olayı bizim anlayışımıza biraz yaklaştırmaktadır: "Ben sizin görmediklerinizi görür, duymadıklarınızı duyarım. Gökyüzü ağırlıktan gıcırdadı ve çökecek gibi oldu. Çünkü dört parmaklık bir yer kalmamıştı ki bir melek Allah'a secde etmek amacıyle oraya kapanmamış olsun. Allah'a andolsun eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz kesinlikle az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlardan zevk almazdınız. Yüce Allah'a yalvarmak için yüksek tepelere çıkardınız. Ben gördüklerim karşısında budanan bir ağaç olmayı istedim."[3]

İşte her dört parmaklık yerinde bir meleğin yer aldığı gök, insanların sınırlarını bilemediği şu dehşet verici genişliktir. Bu genişlik içinde bizim güneşimiz gibi bir güneş uzay boşluğunda yüzen bir toz zerresi gibi görünür. Bu benzetme

3- Tirmizi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

acaba meleklerin sayısı ile ilgili olarak insana bir fikir veriyor mu? İşte bu melekler toplanma günü toplananlar arasında yeralacaklar.

Bu toplanma sahnesi içinde kimin aldandığı ortaya çıkacak. Ayetin orjinalinde geçen "Tegabun" kelimesi "Gabin" kökünün işdeş kipidir ve birbirini aldatmaya çalışmak anlamına gelir. Bu ifade mü'minlerin nimetler elde ederek başarıya ulaşmaları ile birlikte kafirlerin bunlardan yoksun kalıp sonunda cehenneme yuvarlanışlarını tasvir ediyor. Hiç kuşkusuz bunlar birbirlerinden çok uzak, farklı iki paydırlar. Sanki her şeyde başarılı olmak için kıyasıya bir yarış varmış ve her yarışçı grup rakibini aldatmaya çalışıyormuş gibi bir durum çıkıyor ortaya. Ve bu yarışta mü'minler kazanıyor, kafirlerse yeniliyor. Evet olay bu tasvirliliği ve hareketliliği ile kazanmak için rakibi aldatmayı öngören bir oyun gibidir. Nitekim ayetin devamı bunu açıklayıcı niteliktedir.

"Kim Allah'a inanmış ve yararlı işler yapmışsa, Allah onun kötülüklerini örter ve onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar, orada ebedi kalırlar. İşte büyük başarı budur."

"Kafir olup ayetlerimizi yalanlayanlara gelince onlar da ateş halkıdır. Orada ebedi kalacaklardır. Orası gidilecek ne kötü yerdir."

Ayet-i kerime iman etmeleri için onlara yönelttiği seslenişi tamamlamadan önce imani düşüncenin kadere ve Allah'a inanmanın kalbin doğru yolu bulmasının üzerideki etkisine ilişkin bir kuralını ifade ediyor:

"Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allaha inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah herşeyi bilendir."

Belki de bu gerçek, sadece müşriklerin çağırıldıkları iman gerçeğinin sunuluşu münasebetiyle burada sözkonusu edilmiştir. Buna göre herşeyin merciinin yüce Allah olduğuna inanmak gerekir, insanın başına gelen iyi ve kötü şeylerin Allah'ın izniyle olduğuna inanmak lazım. Bu gerçek bu şekilde algılanmadan iman sözkonusu olamaz. Bu gerçek, hayatın iyi-kötü olayları ile karşı karşıya kalınırken insanın içinde depreşen duyguların, düşüncelerin imani temelini oluşturur. Aynı şekilde bu gerçeğin burada sözkonusu edilmesinin surenin veya bu ayetin inişi esnasında mü'minler veya müşrikler arasında başgösteren bir başka nedeni de olabilir.

Hangi nedenden dolayı gündeme getirilmiş olursa olsun bu gerçek, islamın mü'minin vicdanına yerleştirdiği iman esasına dayalı düşüncenin önemli bir yönünü oluşturur. Bu yasede mü'min her olayda Allah'ın elini hisseder. Meydana gelen her harekette O'nun elini görür. Bu yüzden başına gelen zorluklar ya da esenlikler karşısında kalbi sarsılmaz, dengesini yitirmez. Zorluklara sabreder, genişliğe, esenliğe şükreder. Bazen bundan daha yüce ufuklara ulaşır ve hem zorluklara hem de esenliğe karşı şükreder duruma gelir. Çünkü bu durumda esenlikte olduğu gibi zorluklarda da Allah'ın lütfunu görür. Zorlukları uyarı, günahların örtülmesi, iyilikler kefesinin ağır basması, kısacası her halukârda kendisi için bir iyilik olarak algılar.

Buhari ve Müslim'in doğruluğunda görüş birliği içinde oldukları bir hadiste Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "Ne kadar şaşırtıcıdır mü'minin du-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

rumu! Allah'ın verdiğiher karar O'nun için hayırdır. Başına bir zorluk gelirde sabrederse bu, O'nun için iyilik olur. Yine, genişlik ve esenlik gelir de şükrederse o da iyilik olur kendisi için. Bu durum mü'minden başkası için sözkonusu değildir."

"Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğru yola götürür."

İlk kuşak bazı tefsirciler, bunun Allah'ın kaderine inanmak ve başa gelen herhangi bir olay karşısında Allah'ın kaderine teslim olmak şeklinde yorumlamışlar. İbn Abbas ise "Yani Allah onun kalbini genel anlamda doğruluğa iletir" der. Gizli ve dolaysız gerçekleri doğrudan algılayacak şekilde kalbini açar. O'nun eşya ve olayların özü ile iletişim kurmasını sağlar. Bu noktaya ulaşınca eşya ve olayların kaynağını ve hedefini görür. Dolayısiyle yatışır, oturur ve huzura kavuşur. Sonra amaca ulaştırıcı kapsamlı bilgiyi elde eder. Artık hata ve eksikliklerle kuşatılmış yarım yapalak bakışlara ihtiyaç duymaz.

Aşağıdaki değerlendirme cümlesi de bunu pekiştirmektedir.

"Allah herşeyi bilendir."

Şu halde burada sözkonusu olan, Allah'ın bilgisinden bazı şeylere iletilmedir. Allah doğru yola ilettiğine bu bilgiyi bahşeder. Fakat bu da imanın gerçek oluşu ile de mümkündür. Bu durumda önünde perdelerin aralanmasını, sırların açılmasını hakkeder. Ama belli ölçüde...

İmana gelmesi için kendilerine yöneltilen çağrı sürdürülüyor ve şimdi de Allah'a ve peygambere itaat etmeye davet ediliyorlar.

"Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır."

Bundan önce onlara, yüz çevirenlerin ne tür bir akibete uğradıkları anlatılmıştı. Burada ise peygamberin mesajı duyurmakla yükümlü olduğu vurgulanıyor. Buna göre peygamber mesajı açıkça duyurduğu zaman emaneti yerine ulaştırmış, görevi tamamlamış, bir kanıt ortaya koymuş demektir. Bundan sonra geriye onlar ve biraz önce kendilerine akibeti hatırlatılan isyankârlıkları ve yüz çevirmeleri kalıyor.

Ardından bu bölüm, onların inkar ettikleri, yalanladıkları Allah'ın biriği gerçeğinin vurgulanması ile son buluyor. Bunun yanısıra Allah ile iletişim halindeki mü'minlerin tavrı dile getiriliyor:

"Allah O'dur ki, O'ndan başka ilah yoktur. Mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."

Allah'ın birliği gerçeği iman düşüncesinin temelidir. Bu da sadece Allah'a güvenilip dayanılmasını gerektirir. İşte iman düşüncesinin kalpler üzerindeki etkisi bununla somutaşır.

Bu ayetle birlikte artık surenin akışı mü'minlere hitap etmeye koyuluyor. Dolayısiyle bu ayet surenin geçmiş bölümleri ile bundan sonra gelecek kısmı arasındaki bağlantıyı sağlıyor.

Surenin sonunda hitap mü'minlere yöneltiliyor. Burada yüce Allah onları eş, çocuk ve mal sınavında uyanık bulunmaya çağırıyor. Allah'tan korkmaları-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nı, Allah'ın sözünü duyduklarında itaat etmelerini ve Allah'ın verdiği rızıktan hayır amaçlı, yapıcı harcamalarda bulunmalarını istiyor. Bunun yanısıra içlerdeki cimrilik duygusundan da sakındırıyor. Buna karşılık rızıklarının kat kat arttırılacağını, günahlarının bağışlanacağını ve en sonunda kurtuluşa ereceklerini vaad ediyor. Sonunda ise, yüce Allah'ın görünen ve görünmeyen herşeyi kapsayan ilmi, caydırıcı gücü, üstünlüğü, karşı konulmaz yüceliği ve hikmeti hatırlatılıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ
وَأَوْلَٰدِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَٱحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن تَعْفُوا۟
وَتَصْفَحُوا۟ وَتَغْفِرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ
وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ
مَا ٱسْتَطَعْتُمْ وَٱسْمَعُوا۟ وَأَطِيعُوا۟ وَأَنفِقُوا۟ خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ۗ
وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِن تُقْرِضُوا۟
ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ شَكُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

14- Ey inananlar! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan bazıları size düşmandır. Onlardan sakının. Eğer affeder, hoşgörür, bağışlarsanız muhakkak ki Allah da çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
15- Mallarınız ve evlatlarınız bir sınav konusudur. Büyük mükafat ise Allah katındadır.
16- O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak mallarınızı Allah yolunda harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.
17- Eğer Allah'a güzel borç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah şükredenlere karşılık verendir, halimdir.
18- Görünmeyeni ve görüneni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir.

Bu bölümde yeralan ilk ayete ilişkin olarak İbn Abbas'a dayandırılan bir açıklamaya göre bir adam ona bu ayeti sormuş o da şu cevabı vermiştir: "Burada sözkonusu edilenler Mekke'de müslüman olmuş bazı kimselerdi. Bunlar Peygamber Efendimizin yanına gelmek istiyorlardı. Fakat eşleri ve evlatları onlara müsaade etmiyorlardı. Daha sonra Peygamberimizin yanına geldiklerinde insanların dini anlayışlarının derinleştiğini gördüler. Bundan dolayı eşlerini ve evlatlarını cezalandırmak istediler. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Eğer affeder, hoşgörür, bağışlarsanız muhakkakki Allah da çok bağışlayan, çok esirgeyendir."** Bu hadisi Tirmizi de bir başka kanaldan aktarmış ve hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Abbas'ın kölesi İkrime de ona katılmıştır.

Şu kadarı varki Kur'an ayeti küçük bir olaydan daha kapsamlı, daha geniş

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

boyutlu ve daha kuşatıcıdır. Çünkü, ikinci ayette yer alan **"Mallarınız ve evlatlarınız bir sınav konusudur"** şeklindeki mal ve evlatlara yönelik uyarı ile eş ve evlatlaa yönelik bu uyarı bir de eşlerden ve evlatlardan insana düşman olanların da bulunabileceğine ilişkin uyarı insan hayatında derin etkisi bulunan bir gerçeğe işaret ediyor. İnsanın duygusal yapısı ile hayat sahnesinde birbirine girmiş çok ince ve duyarlı ilişkilere dokunuyor. Kuşkusuz eşler ve evlatlar insanı oyalayıp O'nu Allah'ı anmaktan alıkoyabilirler. Yine görevini yapıp Allah yolunda cihad eden bir mücahidin başına gelen musibetlerle karşılaşacak olursa eşlerine ve evlatlarına bir zarar gelebilir endişesiyle imanın gerektirdiği yükümlülüğü yerine getirmede isteksiz davranabilir, bu endişe mü'mini görevlerini eksik yapmaya itebilir. Allah yolunda savaşa çıkmış bir mücahid birçok zararlara uğrar, birçok fedakârlıkarda bulunur. Hem kendisi hem de ailesi büyük zorluklarla karşılaşır. Kendi başına gelen zorluklara katlanabilir de eşinin ve çocuğunun uğradığı zorluklara katlanamaz. Bu yüzden onları güvencede tutmak, yeryurt temin etmek, mal mülk toplamak ve geçimlerini sağlamak için cimrileşir, korkaklaşır. Böylece eş ve çocuklar onun düşmanı niteliğini kazanırlar. Çünkü onu iyilik yapmaktan alıkoymuş olurlar. İnsan olarak varoluşunun en üstün hedefini gerçekleştirmesine engel olmuş olurlar. Öte yandan ondan dolayı başlarına bir şey gelebilir endişesiyle bizzat eş ve çocuklar onun yoluna dikilip görevini yapmasına engel olabilirler. Veya eş ve çocuklar onun izlediği yolun dışında bir yol tutmuş olabilirler, bu durumda o da eş ve çocukları ile Allah için herşeyden soyutlanma arasında bir tercih yapmada zorlanabilir. İşte bunlar birbirinden farklı dereceleri bulunan düşmanlığın görünümleridir. Mü'minin hayatında bu tür görünümlere her zaman rastlamak mümkündür.

İşte bu yüzden, mü'minlerin kalplerinde sürekli bir uyanıklık bulunsun, bu duygulara kapılmasın ve bu etkenlerin etkisinde kalmasın diye bu girift ve karmaşık durum bizzat onların Allah tarafından uyarılmalarını gerektirmiştir.

Sonra bu uyarı değişik bir ifadeyle, mal ve evlat sınavında uyanık olmaya ilişkin bir çağrıyla tekrarlanıyor. Ayetin orjinalinde geçen "fitne" kelimesi iki anlama gelir:

Birincisi: Yüce Allah sizi mal ve evlat konusunda sınıyor, şu halde uyanık olun, sakının, sınavda başarılı olabilmeniz için sürekli hazırlıklı olun, kurtulun ve Allah için herşeyden soyutlanın. Tıpkı bir kuyumcunun saf altını katma maddelerden ayırmak için onu ateşte erittiği gibi.

İkincisi: Şu mallar ve evlatlar sizin için baştan çıkarıcı, çekici şeylerdir. Bu çekicilikleri ile sizi Allah'a karşı gelmeye, O'na isyan etmeye sürüklerler. Şu halde onların çekiciliğinden sakınınız. Sizi sürükleyip götürmesinler, Allah'tan uzaklaştırmasınlar.

Kelimenin bu her iki anlamı da kastedilmiş olabilir.

İmam Ahmed Abdullah b. Büreyde'nin şöyle dediğini anlatır: Babam Büreyde'nin şöyle dediğini duydum: Birgün Peygamber Efendimiz minberde halka hitap ediyordu. O sırada torunları Hasan ve Hüseyin -Allah onlardan razı olsun- geldiler. Al gömlekler giyinmişlerdi. Düşe kalka yürüyorlardı. Peygamber Efen-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dimiz minberden indi ve ikisini kucaklayıp önünde bir yere oturttu. Sonra şöyle dedi: "Allah ve Peygamberi doğru söylerler. Kuşkusuz mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer sınav konusudur. Şu iki yavrumun düşe kalka yürüdüklerini görünce dayanamadım. Konuşmamı kesip onları ayağa kaldırdım." Ehli sünnet imamları İbn Vakid kanaliyle rivayet ederler. Bu Rasulullah'tır, bunlar da kızının oğulları. Şu halde mesele çok ciddidir ve tehlikelidir. Bu konu, Allah tarafından uyarılmayı, sakındırılmayı gerektirecek kadar önemlidir. Kalpleri yaratan ve bu duyguları o kalplere yerleştiren Allah, kendilerini aşırı düzeyde bu duygulara kapılmaktan alıkoymalarını istiyor. Çünkü bu tatlı bağların insana ancak bir düşmanın yapabileceği şeyleri yaptığı, onu düşmanın tuzaklarına benzer badirelere sürüklediği biliniyor.

Bu yüzden ayet-i kerime, mal ve evlat sınavında uyanık bulunulması gerektiğini vurguladıktan ve bazı eşler ve evlatların şahsında somutlaşan düşmanlığa dikkat çektikten sonra Allah katındaki kalıcı nimetlere, güzelliklere işaret ediyor.

Bundan sonra ayet mü'minlere güçleri ve kapasiteleri elverdiği oranda Allah'ın buyruklarını duyup itaat etmek suretiyle O'ndan korkmaları çağrısında bulunuyor:

"O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun. Dinleyin, itaat edin."

"Gücünüzün yettiği kadar" ifadesinde yüce Allah'ın kullarına yönelik lütfu, kendisinden korkup itaat etme kapasitelerine ilişkin bilgisi belirginleşiyor. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: Size birşey emrettiğim zaman onu elinizden geldiği kadar yerine getirin. Bir şeyi yasakladığım zaman da ondan uzak durun."[4] Çünkü emre uymada bir sınır yoktur. Bu yüzden elinizden geldiği oranda denilmiştir. Fakat yasağı bölmenin imkanı yoktur. Bu yüzden eksiksiz uygulanması istenir.

Sonra ayet-i kerime onları Allah yolunda, yapıcı harcamalarda bulunmaya teşvik ediyor:

"Kendi iyiliğinize olarak mallarınızı Allah yolunda harcayın."

Şu halde onlar hayır amaçlı bir harcamada bulunduklarında, bunu kendileri için yapmış olurlar. Burada yüce Allah da kendileri için hayır amaçlı harcamalarda bulunmalarını istiyor. İfade, onların hayır amaçlı harcamalarını sanki doğrudan kendi şahısları için harcamışlar gibi dile getiriyor. Böyle yapacak olurlarsa bunun kendileri hesabına bir iyilik olacağını belirtiyor.

Bunun yanısıra ayet-i kerime insanın içindeki cimrilik duygusunun ayrılmaz bir bela, bir musibet olduğunu gösteriyor. Kendini bu cimrilikten kurtaran, korunan kimse mutludur, huzurludur. Hiç kuşkusuz bu musibetten kurtulmak Allah'ın bir lütfudur.

"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

Sonra ayetlerin akışı onları hayır amacıyla dağıtmaya teşvik ediyor, yapıcı harcamaları sevdiriyor. Ve onların bu tür harcamalarını Allah'a verilmiş bir borç olarak nitelendiriyor. Yüce mevlasına borç verdiği bu fırsatı kim değerlendirmez? Yüce Mevla, borcu alıyor ve kat kat fazlasını veriyor. Bu sayede borç verenin

4- Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den rivayet ederler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

günahlarını bağışlıyor. Borç verene teşekkür ediyor. Şayet kişi O'na yönelik şükrünü gereği gibi yapmaz, kusur ederse de O'na şefkat gösteriyor. Bütün bunları yapan alemlerin Rabbi olan yüce Allah'tır.

"Eğer Allah'a güzel borç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah şükredenlere karşılık verendir, halimdir."

Allah ne kadar yücedir! Ne kadar kerimdir! Ve ne kadar büyüktür! Önce kulunu yaratıyor, sonra onu çeşitli nimetlerle rızıklandırıyor. Sonra kulundan verdiği rızıkların fazlasını istiyor. Kat kat fazlasiyle geri vereceği borç olarak.. Sonra... Yaratıp çeşitli nimetler bahşettiği kuluna teşekkür ediyor! Bu kulu, Mevlasına, dostuna yönelik şükründe bir kusur işleyince de şefkat gösteriyor. Aman Allah'ım!.. Ne büyük lütuf.

Yüce Allah -kendi sıfatları aracılığı ile- bize nasıl kusurlarımızı ve eksikliklerimizi aşacağımızı, sürekli O'nu görmek, küçük ve sınırlı gücümüz oranında O'nu izlemeye çalışmak için nasıl yücelere çıkacağımızı öğretiyor. Nitekim yüce Allah, insanın içine kendi ruhundan bir soluk üflemiştir. Dolayisiyle, insanı gücünün ve kapasitesinin sınırları içinde en ideal noktaya ulaşma arzusuna sahip bir varlık olarak yaratmıştır. Bu yüzden yüce ufuklar sürekli açıktır. İnsan denen bu yaratık elinden geldiğince olgunlaşsın, derece derece yükselmeye çalışsın, hoşnut olduğu ve sevdiği niteliklere sahip biri olarak Allah'la buluşsun diye.

Bu ilginç mesajın ardından bu derin etkili gezinti sona eriyor. Yüce Allah'ın kalpleri gözettiği, gizli açık her şeylerinden haberdar olduğu sıfatları belirterek sure son buluyor:

"Görünmeyeni ve görüneni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir."

Herşey O'nun bilgisine açıktır. Onun egemenliğine boyun eğer. O'nun öngördüğü hikmete göre hareket eder. Böylece insanlar Allah'ın gözlerinin kendilerini gördüğünün, üzerlerinde egemen olduğunun, O'nun hikmetinin görünen, görünmeyen her işi yönlendirdiğinin bilinci içinde yaşamış olurlar. Kalplerin Allah'tan korkması, O'nun için herşeyden soyutlanması ve O'nun çağrısına koşması için bu düşüncenin yerleşmesi yeterlidir.

TEGABUN SURESİNİN SONU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Talak Suresi / 65

Medine döneminde indi
Ayet sayısı: 12

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu, boşanma suresidir. Yüce Allah burada boşanmanın hükümlerini açıklıyor. Ve boşanma hükümlerinden bazılarını içeren diğer surede (Bakara suresinde) ele alınmayan bazı durumları burada ayrıntılı olarak ele alıyor. Bunun yanısıra boşanmanın ardından başgösteren bazı aile içi durumlarla ilgili hükümleri de dile getiriyor. Ayrıca bu sure, Allah tarafından onaylanan ve onun belirlediği kurala göre yürürlüğe giren boşanmanın geçerli olacağı zamanın açıklanmasını da kapsıyor: **"Ey peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın."**

Boşanmanın ardındaki bekleme süresi içinde boşanan kadının evinde -yani boşayan kocasının evinde- kalması hem hakkı hem de görevidir. Kadın buradan çıkamaz. Açık bir edepsizlik yapmadığı sürece de çıkarılamaz. **"Apaçık bir hayasızlık yapmaları bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar."**

Kocası bekleme süresi içinde geri almamışsa, yanında alıkoymamışsa bekleme süresinin bitiminde kadının dilediğini yapmak üzere kocasının evinden çıkması da onun hakkıdır. Şu da varki kocası, bekleme süresi içinde O'nu geri almışsa bunu, kadına zarar vermek, eziyet etmek ve başkasıyla evlenmesini önlemek için yapamaz. Sadece karşılıklı anlayış içinde evlilik hayatına yeniden dönmek üzere yanında tutabilir: **"İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya güzelce tutun, veya onlardan uygun bir şekilde ayrılın."** Bununla beraber gerek yeniden birleşmek gerekse ayrılmak şahitlerin huzurunda olmalıdır: **"İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun."**

Bakara suresinde hayız gören kadının boşanması durumunda ne kadar bekleyeceği açıklanmıştı. Buna göre boşanan hayızlı kadının bekleme süresi üç hayız dönemidir veya üç hayız döneminden temizlenmedir. Buradaki farklılık fıkhi görüş ayrılıklarından kaynaklanır. Bu surede ise hayızdan kesilen kocamış kadınların ve henüz hayız görmeyen küçük kadınların boşanmaları durumunda ne kadar bekleyecekleri açıklanmaktadır: **"Kadınlarınızın içinden adetleri kesilmiş olanlarla, henüz adetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz onların bekleme süresi üç aydır."**

Aynı şekilde burada hamile kadınların da bekleme süresi açıklanıyor: **"Ge-**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

be olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları, doğum yapmalarıdır."

Ardından, boşanan kadının bekleme süresini dolduracağı yere ilişkin hükümler ve doğum yapana kadar hamile kadına verilecek nafakanın miktarı ayrıntılı olarak belirtiliyor: **"Boşadığınız kadınları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp gitmelerini sağlamak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin."**

Ardından doğum yaptıktan sonra boşanmış kadının çocuğu emzirmesi, çocuğun yararı için babası ile aralarında anlaşıp çocuğu emzirmesi durumunda anneye verilecek ücret ve çocuğun bir başkası tarafından emzirilmesi ile ilgili hükümler açıklanıyor: **"Sizin için çocuğu emzirirlerse ücretini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer güçlüğe uğrarsanız çocuğu başka bir kadın emzirecektir."**

Sonra, bütün durumlarda kadına verilecek nafaka ve ücretle ilgili hükümler biraz daha ayrıntılı olarak anlatılıyor ve bu mesele kocanın maddi durumu ve gücü ile bağlantılı hale getiriliyor: **"İmkanı geniş olan nafakayı imkanlarına göre versin. Rızkı daralmış bulunan da nafakayı Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemez."**

Ayetlerin akışı, boşanma ile ilgili değişik durumları, bunların ardından başgösteren sorunları işte böyle inceden inceye ele alıyor, bunlarla ilgili hükümleri özenle ve ayrıntılı olarak belirtiyor. Boşanma sonucu parçalanmış ailenin enkazının hepsini şefkatle, özenle ve açık bir dille yerli yerine koyuyor, bu durumlarda başvurulacak hükümleri açıklıyor.

Boşanma durumu ve bu durumdan sonra başgösteren sorunlarla ilgili hükümleri ele alan bu sure karşısında insan durup kendinden geçiyor, dehşete kapılıyor. Sure bu meseleye o kadar önem veriyorki, yığınlarca teşvik edici ve korkutucu ifadelerle konuya eğiliyor. Konuyla ilgili her hükümden sonra mutlaka bir değerlendirmede bulunuyor. Bu meseleyi yüce Allah'ın gökleri ve yeryüzünü yönlendiren kaderine Allah'ın emrinin dışına çıkanları yoketmeye buna karşın onun emrini çiğnemekten sakınanların açıklığa, genişliğe kavuşmalarına ilişkin yasasına bağlıyor. Bunun yanısıra sık sık iyiliği emretmeyi, hoşgörüyü ve karşılıklı hoşnut bırakmayı, güzelliği tercih etmeyi, iyiliği arzulamayı tavsiye ediyor. Ayrıca yaratmaya, rızık vermeye, kolaylık ve zorluğa ilişkin Allah'ın kaderini hatırlatarak boşanma meselesi üzerinde duruyor...

İnsan boşanma meselesinin ele alındığı bir yerde bunca evrensel gerçeğin bir arada sunulması karşısında durup şaşkına dönüyor. Meseleye yöneltilen bu ilgi, bu özen karşısında adeta donup kalıyor. O kadar ki, mesele müminleri ilgilendiren genel bir konu, müslümanlarla ilgili genel bir hüküm olduğu halde hitap bizzat Peygamber Efendimizin şahsına yöneltiliyor. Kuşkusuz bu da meseleye olan ilgiyi arttırıyor, söz konusu olay karşısında insanların daha duyarlı olmalarını sağlıyor. Boşanma ve sonrası ortaya çıkan her durumla ilgili olarak teker teker belirlenen ayrıntılı hükümler, özenle belirlenen ve gözetilen hükümler, hükümlerin uygulanışında Allah korkusunun ön planda tutulması, konu ele alı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nırken Allah'ın gözetiminin gündeme getirilmesi karşısında şaşmamak elde değildir. Teşvik edici ve korkutucu ifadelerle mesele üzerine yapılan değerlendirmelerin uzun tutulması, sanki islam bu konudan ibaretmiş gibi, bütün din bu meseleymiş gibi kalbin uzun uzadıya uyarılması da dikkat çeken bir özelliktir. Surede ele alındığı şekliyle mesele o kadar önemseniyorki, gökyüzü meseleyi adım adım izliyor, hükümlerin uygulanışını gözetliyor. Burada, Allah'ın konuyla ilgili hükümlerini çiğnemekten sakınanlara bir müminin ulaşabileceği en büyük, en üstün ödül vaadediliyor. Yan çizenler, Allah'ın belirlediği hükümleri çiğneyenler, boşadıkları kadınlara bekleme süresi içinde eziyet edenler, zarar verenler bir isyankârın karşılaşacağı en sert ve en şiddetli cezalarla tehdit ediliyorlar. Ayrıca insanlar meseleyi iyilikle, karşılıklı anlayış içinde ele almanın, hoşgörünün güzellikle davranmanın, kolaylaştırmanın arkaplanında tatlı ve esenlik verici bir umut, gizli bir iyilik olduğu ima ediliyor.

Okuyucu bu surede şu ifadeleri okuyor: **"Rabbiniz Allah'tan korkun." ... "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur." ... "Bilemezsin. Olur ki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir." ... "İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın." ... "İşte bu Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür." ... "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve onu beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah'a güvenirse o, kendisine yeter. Şüphesiz Allah emrini yerine getirendir. Allah herşey için bir ölçü koymuştur." ... "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona içinde bir kolaylık verir." ... "Bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur." ... "Kim Allah'tan korkarsa Allah O'nun kötülüklerini örter ve onun mükafatını büyütür." ... "Allah daima bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratır."**

Yine okuyucu surede şu uzun, ayrıntılı ve sert tehdidi de okur: **"Nice şehirler var ki Rabbinin ve elçilerinin emirlerine başkaldırdı, biz de onu çetin bir hesaba çektik ve ona görülmemiş şekilde azap ettik. Onlar yaptıklarının karşılığını tatmışlardır. İşlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır."**

Bunu bu tür bir akibetten sakınmaya ilişkin bir uyarı izliyor. Ayrıca yüce Allah'ın peygamber ve onunla birlikte bir nur göndermek suretiyle kendilerine bahşettiği nimet hatırlatılıyor ve bir de kendilerini bekleyen büyük ödüle işaret ediliyor: **"Ey inanan akıl sahipleri, Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı kitap göndermiştir. İman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı işler yaparsa Allah onu altlarında ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar. Allah böylesine gerçekten güzel bir rızık vermiştir."**

Sonra okuyucu uçsuz bucaksız evren boyunca yankılanan şu ürpertici, şu önemli mesajı okuyor: **"Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yarattı. Allah'ın buyruğu bunlar arasında iner ki, böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz."**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Okuyucu bütün bu ifadeleri boşanmaya ilişkin hükümler üzerine yapılan değerlendirmeler olarak okur. Kur'an'da yer alan bir surenin, bu tarzda, bütünüyle bir durumun ve bu durumun ardından başgösteren sorunların düzenlenmesine, çözümlenmesine ayrıldığını görür. Aynı şekilde meselenin iç ve dış alemdeki en büyük gerçeklerle bağlantılı olarak gündeme getirildiğini de görür. Kuşkusuz boşanma yıkmadır, kurma değildir. Bir durumun sona ermesidir, başlaması değil. Ve aileyi ilgilendiren bir durumdur, devleti değil. Ama insan bu sureyi okuyunca bir aile kurmanın, devlet kurmaktan daha zor olduğunu anlıyor.

AİLE VE TOPLUM

Bütün bunlar ne anlama gelir? Bunun birçok anlamı vardır. Hepsi de bu dinin yüceliğinin, ciddiliğinin ve kesinkes insan dışı bir kaynaktan gelişinin etrafında yoğunlaşır. Bunu gösteren başka bir kanıt olmasa bile bu surenin tanıklığı yeterlidir.

Bütün bunlar öncelikle, İslam nizamında aileye verilen önemi yansıtmaktadır.

İslam aile esasına dayanan bir toplumsal düzendir. İslama göre ev bir sığınak, bir yuvadır. Gölgesinde kişiler sevgi, rahmet, şefkat, örtünme, güzellik, korunma ve temizlik duyguları etrafında kaynaşırlar. Onun kucağında gelişir çocukluk çağları, taze fidan orada yavaş yavaş büyür. Rahmet ve karşılıklı dayanışma bağları oradan uzanır.

Bu yüzden ev içi ilişkiler son derece şeffaf ve yumuşak bir ifadeyle tasvir ediliyor. Bu tasvirden şefkat fışkırıyor. Etrafa huzur verici gölgeler yansıyor. Bir yumuşaklık hissediliyor. Tatlı kokular yayılıyor. **"O'nun delillerinden biri de, içinizden kendileri ile huzura kavuşacağınız eşler yaratıp; aranıza muhabbet ve rahmet koymasıdır."**[1] **"Onlar sizin, siz de onların örtüsü, elbisesiniz."**[2] Burada söz konusu olan iki kişi arasındaki psikolojik bağdır. Huzur ve güven bağıdır. Muhabbet ve merhamet bağıdır. Örtü ve güzellik bağıdır. İnsan bu gerçeği anlatan sözcükler aracılığı ile bu ilişkilere egemen olan yumuşaklığı ve merhamet duygusunu hissediyor. İfadenin satır aralarından bir sıcaklık bir tatlı esinti geliyor. Hiç kuşkusuz bu, islamın sözkonusu esasına dayanan bu ilişkiye kazandırdığı gerçek boyutun eksiksiz bir ifadesidir. Bu ifadede bu tür ilişki ile amaçlanan bütün hedefler, başta nesil aracılığı ile hayatın devamı olmak üzere göz önünde bulundurulmaktadır. Bu tür bir ilişki ile güdülen tüm amaçlar temizlik ve arınmışlık niteliği kazandırılarak, en temiz ve ciddi şekliyle tanıtılmaktadır. Böylece ilişkinin hedefi ile sonuçları arasında ahenk sağlanmaktadır: **"Kadınlarınız sizin için çocuk üreten tarlalarınızdır."**[3] Burada da soyun devamı ve insanların çoğalması anlamı gözönünde bulundurulmuştur.

İslam bu hücreyi, veya bu yuvayı yahut bu sığınağı son derece özenle koruyor, her türlü güvence sağlayarak çepeçevre kuşatıyor. Yine islam genel karakteri gereği sadece psikolojik parıltılarla yetinmiyor, yasal düzenlemelerde de bulunuyor, kanuni güvenceleri de açıklıyor.[4]

1- Rum Suresi, 21 2- Bakara Suresi, 187. 3- Bakara Suresi, 223.
4- Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" kitabının "Evin Selameti" bölümüne bakınız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kur'an ve sünnette yeralan aile ile ilgili yasal düzenlemelere, bu meseleye ilişkin herhangi bir duruma, bu yasal düzenlemelerle birlikte verilen direktiflere, bunlar üzerine yoğun biçimde yapılan değerlendirmelere, etkileyici yorumlara, bu ve diğer surelerde olduğu gibi bu meseleyle ilgili her konunun doğrudan yüce Allah'a bağlanmasına dikkatle bakan biri, islamın sosyal düzeninde aile kurumunun ne büyük öneme sahip olduğunu ve Allah katında ne kadar değerli olduğunu gerçek anlamda kavrar. Öyle ki yüce Allah, Nisa suresinin baş tarafında insanların kendisinden korkmaları ile akrabalık bağını çiğnemekten sakınmalarını birlikte gündeme getiriyor: **"Ey insanlar, Rabbinizden korkunuz. Ki O sizi tek bir kişiden türetti, o tek kişinin eşini de kendi özünden yarattı. Sonra bu çiftten çok sayıda erkek ve kadın meydana getirerek yeryüzüne yaydı. Karşılıklı dileklerinizi adına bağladığınız Allah'tan ve akrabalık bağlarını çiğnemekten sakınınız. Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir."**[5] Aynı şekilde İsra suresinde ve diğer bazı surelerde olduğu gibi Allah'a yönelik kulluk eylemi ile anne-babaya yönelik nazik davranmayı birlikte hatırlatıyor: **"Rabbin yalnız kendisine kulluk sunmanızı ve ana-babaya karşı nazik davranmanızı kesin hükme bağladı."**[6] Yine Allah'a yönelik şükür ile ana-babaya karşı yerine getirilmesi gereken teşekkürü Lokman suresinde bir arada vurgulamıştır: **"Bana ve ana-babana şükret."**[7]

İslamın toplumsal düzeninde aile kurumunun bu kadar gözetilmesi, her türlü güvence sağlanarak özenle korunması, insan hayatının ilk andan itibaren aile temeline dayanmasını öngören ilahi kaderin akışı ile uyuşuyor. İlahi kader insan varlığındaki ilk hücrenin Adem ve eşinin oluşturduğu aile olmasını ve insanların bundan sonra bu ilk hücreden üreyip çoğalmasını öngörmüştür. Hiç kuşkusuz yüce Allah milyonlarca insanı bir defada yaratabilirdi. Fakat insan denen yaratığın hayatında aileye yüklenen bu ağır görevde gizli bulunan bir hikmet uyarınca Allah'ın takdiri bu yönde gelişmiştir. Aile hayatı insanın öz yaratılışının ihtiyaçlarına ve doğuştan getirdiği yeteneklere cevap verecek niteliktedir. Kişiliği ve meziyetleri bu ortamda gelişir. İnsan hayatında en büyük derinliğe sahip nitelikleri burada kazanır. Bunun yanısıra -yüce Allah'ın yeryüzüne gönderdiği son hayat sistemi olan- islamın sosyal düzeninde aile kurumunun bu şekilde özenle gözetilmesi de yüce Allah'ın daha baştan itibaren insanın yaratılışı için öngördüğü kaderle ahenk oluşturmaktadır. Zaten Allah'tan kaynaklanan herşey bir farklılık ve değişiklik olmaksızın kendi aralarında uyum halindedirler.

Bu surenin akışının ve bütün Kur'an'da evlilik ve aile ilişkilerine bu şekilde özen gösterilmesinin ifade ettiği ikinci anlam ise şudur: İslamın toplumsal düzeni, insanlararası ailesel ilişkileri Allah'la sürekli iletişim halinde bulunulan kutsal bir düzeye çıkarmayı hedefler. Bu ilişkileri ruhsal temizliğin duygusal arınmanın bir yolu olarak öngörür. Evlilik ve aile kurumuna putperest inanç sistemlerinin ve yüce Allah'ın insanları yarattığı fıtratın çizgisinden sapan ve tahrif edilmiş kitaplara uyanların gözüyle bakmaz.

"İslam, insanın özyaratılışından (fıtratından) kaynaklanan isteklere karşı savaş açmaz, onları kaçınılması gereken pis duygular olarak algılamaz. Tam tersine bu duyguları, bu istekleri bir düzene oturtur, arındırır ve hayvanlık düzeyi-

5- Nisa Suresi, 1. 6- İsra Suresi, 23. 7- Lokman Suresi, 14.

Ücretsiz Pdf Kitap Arşivi - https://rahley.org

nin üstüne çıkarır. Bu duygu ve istekleri o kadar yüceltir ki kişisel ve toplumsal davranış kurallarından bir çoğunun ana ekseni haline getirir. Cinsel ilişkiyi insana yaraşır yüce duyguların oluşturduğu temele dayandırır. Bu sayede iki bedenin buluşması, iki canın, iki kalbin, iki ruhun, daha kapsamlı bir ifadeyle iki insanın buluşmasına dönüşür. Bu iki insanı ortak hayatları, ortak arzuları, ortak acıları ve ortak gelecekleri birbirine bağlar. Bu iki insan beklenen soyun şahsında buluşur, anne-babanın birbirinden ayrılmaz iki bekçi gibi kurup gözettiği ortak yuvanın ürünü yeni kuşakla kaynaşırlar."[8]

İslam evliliği arınmanın ve yücelmenin bir yolu kabul eder. Hayatın arınması ve yücelmesi için zorunlu bir yöntem olan evliliğin gerçekleşmesine engel oluşturan neden mali yoksunluk olduğu zaman müslüman ümmeti erkek ve kadınlarını evlendirmeye çağırır: **"Aranızda bekarlar ile iyi davranışlı köle ve cariyelerinizi evlendiriniz. Eğer bunlar fakir iseler, Allah'ın lütfu ile zenginleşirler. Allah'ın nimeti boldur ve O herşeyi bilir. Evlenme imkanı bulamayanlar, Allah'ın lütfu ile kendilerini zenginleştirene kadar namuslu kalmaya özen göstersinler, zinadan kaçınsınlar."**[9]

İslam evliliği bir korunma aracı, bir sığınak olarak nitelendirir. Müminin zihnine kısa bir dönem dahi olsa evlilik yoluyla kendini koruma altına almazsa Allah'ın hoşnutluğunu elde edemeyecektir düşüncesini yerleştirir. Bu yüzden İmam Ali -Allah ondan razı olsun- eşi, Hz. Peygamberin kızı Fatıma'nın ölümünden hemen sonra evlenmiş ve "Evlenmemiş olarak Allah'ın huzuruna çıkmaktan korktum" demiştir. Böylece evlilik, müminlerin geleneğinde Allah'a yaklaştırıcı bir ibadet olarak yerini alır. Allah'a yönelik kulluk şekillerinden biri olarak bu ilişki müminin vicdanındaki kutsal düzeyine ulaşır.

Talak suresi ve ona benzer surelerin içerikleriyle ifade etmek istedikleri üçüncü anlam, islam düzeninin realistliğidir, hayatı ve insanlığı kapasitesi ve içinde bulunduğu hayat şartları kanaliyle saygın bir düzeye çıkarmaya çalışırken aynı zamanda onları öz yaratılışlarında olduğu gibi ele almasıdır. Bu yüzden islam, vicdanı ilgilendiren bu tür bir meselede sadece özenle belirlenmiş yasal düzenlemelerle, çeşitli direktiflerle yetinmiyor. Bu ikisini insan ruhunun ve hayatının pratik durumlarını karşılamak üzere kullanır.

Evlilik bağının temeli istikrar ve sürekliliktir. İslam evliliğin istikrarını ve sürekliliğini sağlayan her türlü güvenceyi devreye sokarak bu ilişkiyi koruma altına alır. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere evliliği ibadet düzeyine çıkarır. Fakir erkek ve kadınların evlenebilmeleri için devlet bütçesinden fon ayırır. Cinsel duygular normal mecrasında ve yasal yollardan tatmin olsun, kalpler sokaklarda açıkça sergilenen cinselliğe, baştan çıkarıcı mesajlara doğru kaymasın diye açık-saçıklığı ve cinsel tahriki önleyen kurallar koyar. Zina suçuna ve asılsız zina suçlamasında bulunmaya ağır cezalar getirir. Evlere girmek için, ayrıca ev içinde bir odadan diğerine girmek için izin isteme kuralını koyarak evlere bir saygınlık, bir dokunulmazlık kazandırır.

8- Fi Zılal-il Kur'an, c.7, sh. 441. (Dünya Yayınları)
9- Nur Suresi, 32-33.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İslam evlilik bağlarını kesin yasalarla düzenler. Aile içinde başıboşluğu, kargaşayı, keşmekeşliği önlemek için evin düzenini ortaklardan en güçlü olanının yöneticiliği esasına dayandırır. Çeşitli duygusal direktiflerin, bütün bu ilişkileri Allah korkusuna ve gözetimine bağlamasının yanısıra her türlü aile içi sarsıntıyı önleyici birçok düzenlemeler yapar, değişik güvenceler getirir.

Ne varki, bütün güvenceler ve psikolojik motivasyonu sağlayan direktiflere rağmen insan hayatı aileyi yıkan, evlilik bağlarını koparan bir çok durumun olduğunu pratik olarak ortaya koymuştur. Pratik hayatın mantığını kabul ederek bu durumları realistçe ele almak gerekir. Çünkü evlilik hayatı çekilmez hale geldiği zaman, evliliği sürdürmek gerekçesiz boş bir uğraşı halini aldığı zaman bu tür durumları görmezlikten gelmek hiçbir yarar sağlamaz.

"İslam kutsal evlilik bağını daha ilk sarsıntıda, ilk badirede koparmaz, bu konuda acele etmez. Bu bağı sıkı sıkıya bağlar ve ancak sonuçsuz kalan uzun çabalardan, artık umut kalmadığı anlaşıldıktan sonra bu bağın çözülmesine izin verir.

İslam erkeğe şöyle seslenir: **"Onlara (kadınlara) karşı iyi davranınız. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, bilinizki, hoşlanmadığınız birşeyi Allah hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir."** [10] Onları, kadınlarından hoşlanmadıkları durumlarda bile yumuşaklığa, sabırlılığa yöneltiyor ve onlara şu **meçhul kapıyı** açık bırakıyor: **"Hoşlanmadığınız bir şeyi Allah hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir."** Bu hoşlanmadıkları kadınlarda hayır bulunduğunu, yüce Allah'ın bu hayrı kendileri için beklettiğini bilemezler. Şu halde sıkı sıkıya sarılıp güçlendirmeleri gerekirken bu bağı tutup koparmaları doğru değildir. Vicdani duyguları uyandırıp harekete geçirmek için, hoşlanmama durumunu kabul edilir duruma getirip iticiliğini azaltmak için bundan daha etkili söz olamaz.

"Buna rağmen sorun sevgi ve hoşlanmama boyutunu aşıp kin ve nefret duymaya dönüşmüş olsa bile islamın başvuracağı ilk çözüm yolu boşanma değildir. Başkalarının da devreye girip yapmaları gereken şeyler vardır. İyi niyetli kişilerin devreye sokacakları çözüm yolları olabilir: **"Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz onlara biri erkeğin ve öbürü kadının akrabası olan iki arabulucu gönderiniz. Eğer bu arabulucular karı-kocayı barıştırmak isterlerse Allah onların arasını bulur. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve herşeyden haberdardır."**[11] ... **"Eğer kadın kocasının geçimsizlik çıkaracağından veya kendisini ihmal edeceğinden endişe ederse bu çiftin anlaşma yolu ile ilişkilerini yeniden düzene koymalarının bir sakıncası yoktur. Anlaşma her zaman hayırlıdır."**[12]

Bu arabuluculuk girişimi de sonuç vermiyorsa, o zaman mesele ciddidir. Bu hayatın bu şekilde sürmesi, istikrar kazanması imkansız demektir. Evlilik ilişkisini bu duruma rağmen sürdürmeye çalışmak sonuçsuz kalmaya mahkum bir girişimdir. Dışarıdan müdahale, baskı başarısızlığı hızlandırmaya yarar ancak. Bu durumda en yerinde davranış realiteye boyun eğmektir, islam hoşlanmıyorsa bile bu hayatı bitirmektir. Çünkü yüce Allah'ın en çok öfkelendiği helal boşanmadır.[13]

10- Nisa Suresi, 19. 11- Nisa Suresi, 35. 12- Nisa Suresi, 128.
13- Yazarın "Dünya Barışı ve İslam" adlı kitabına bakınız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Adam karısını boşamak isterse, bunu istediği an yapamaz. Boşanmanın geçerli olabilmesi için, sonrasında cinsel ilişkinin olmadığı bir adetten temizlenme dönemi içinde olması gerekir. Bu da kızgınlık ve heyecan döneminden sonra bir süre daha düğümün çözülmesini geciktirir. Bu dönemde ruhsal durumlar değişebilir, kalpler sakinleşebilir ve yüce Allah iki hasmın arasını bulabilir. Böylece boşanmaya da gerek kalmayabilir.

Bu dönemden sonra bir de boşanma sonrası bekleme dönemi var. Bu dönem hayız gören ve çocuk doğurabilen kadınlar için üç hayız görme dönemidir. Hayızdan kesilmiş kocamış kadınlar ile henüz hayız görmeye başlamamış küçük kadınlar için de üç aydır. Hamile olanlar için de bekleme dönemi doğum yapıncaya kadar sürer. Bu süre içinde, kalplerinde şayet bir sevgi kırıntısı ve kopmuş evlilik bağını yeniden gözden geçirme eğilimi varsa karı-kocanın tekrar birbirlerine dönme imkanı doğabilir.

Ne varki bu girişimlerin hiçbiri kesinlikle ayrılığı gerektiren durumların olmayacağı anlamına gelmez. İslam şeriatının pratik ve realistçe bir yaklaşımla karşılaşması gereken durumlar vardır. Bunlar için birtakım kurallar belirlemeli, yeni düzenlemeler yapmalı ve bu durumların neden olduğu gelişmeleri kendi genel çerçevesinde içinde çözüme bağlamalıdır. İşte bu ayrıntılı ve özenle belirlenmiş boşanma hükümleri de bu bağlamda ele alınmalıdır. Bu hükümler islamın insan hayatını daima ileri götürürken, hep göğe doğru yükseltirken nasıl realistçe ele aldığını, pratik çözümler getirdiğini göstermektedir.

Surede yeralan teşvik edici ve korkutucu ifadelerin, hükümlere ilişkin olarak yapılan değerlendirmelerin, konuyu pekiştirici ve vurgulayıcı ayrıntılı açıklamaların ifade ettiği dördüncü anlam ise şudur: İslam dini müslüman cemaat içinde cahiliyeden artakalan kirli durumları, kadının karşı karşıya kaldığı zorlukları güçsüzlüğü pratik olarak ele alıyordu. Hiç kuşkusuz bu zorlu durum üzerinde dikkatle durulmayı, her türlü psikolojik etkene başvurarak tedavi yönüne gidilmeyi, yerli yerinde yapılan ayrıntılı açıklamaları gerektiriyordu. İki cins arasındaki ilişki ile ilgili cahiliyeden kalma düşüncelere ve aile hayatındaki başıboşlukla, parçalanmışlıkla beraber mesele ciddiyetle ele alınıyor, yamukluğa, eğlenceye fırsat verilmiyordu.[14]

Bu durum sadece Arap yarımadası için geçerli değildi. Dünyanın dört bir yanında aynı çirkef yaşanıyordu. Dünyanın her tarafında kadın köle gibi hatta ondan daha berbat bir durumda yaşıyordu. Bunun yanısıra cinsel ilişkiye iğrenilmesi gereken bir durum gözüyle bakılıyor, kadın da bu iğrençliğe davet eden bir şeytan olarak algılanıyordu.

İşte islam kadını ve evlilik ilişkisini bu dünya çapındaki aşağılık düzeyden kurtarıp işaret ettiğimiz yüksek, temiz ve onurlu düzeye yükseltti. Kadına değer verdi, itibar kazandırdı, ona koruyucu bazı noktalar ve güvenceler getirdi. Artık doğduğu zaman diri diri toprağa gömülmez, cinsiyetinden dolayı horlanmazdı. İster dul, ister bakire olsun izni olmadıkça nikahlanmaz bir nişanlı olarak algılandı. Yasal güvencelerin yanısıra koruyucu hakları bulunan bir eş durumuna

14- Fi Zılal-il Kur'an, c.8, sh. 276-277.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

geldi. Boşanması durumunda da kendisine bu surede, Bakara suresinde ve başka surelerde ayrıntılı olarak açıklanan haklar tanındı.

Arap yarımadasındaki veya dünyanın herhangi bir bölgesindeki kadınlar bilinçlenip de sosyal statülerinin kendilerine yakışmadığını haykırdıkları, veya erkekler kadınların bu durumundan dolayı üzüldükleri, yahut Arap kadınları ya da dünya kadınları örgütlendikleri, veya kadınlar o günün parlamentosu niteliğindeki Daru'n-Nedve'ye ya da danışma meclisine girip haklarını savundukları, yahutta yeryüzünde bu durumun değişmesi yönünde tek bir slogan atıldığı için, islam bu hükümleri koymak zorunda kalmış değildir. Kesinlikle hayır! İslamın koyduğu bu hüküm gökyüzünün yeryüzü için öngördüğü bir yasadır. Göğün yere egemen olmasını istediği adalettir. Göğün yeryüzüne yönelik iradesinin belirtisidir. Gökyüzü insan hayatının bu aşağılık düzeyden kurtulmasını, evlilik ilişkisinin bu çirkeften arınmasını ve bir kişiden türeyen iki eşin insana yaraşır, haklara ve saygınlığa sahip olmalarını istemiştir.

... Bu din yücedir... Körlerden başkası ondan yüz çevirmez. Aşağılık karekterli kimselerden başkası ona kusur bulmaya kalkışmaz. Alçak insanlardan başkası ona savaş açmaz. Çünkü yeryüzünün gözalıcı nimetlerine kendini kaptırıp arzu ve ihtiraslarının peşinden koşanlardan başkası Allah'ın şeriatını bırakıp insanların yararına uymaz.

Surenin atmosferinden, müslüman cemaatin sosyal yapısına ve yasasına yönelik girişimlerden pek fazla da uzaklaşmayan bu yorumdan sonra surede yeralan hükümleri sunmaya başlıyoruz. Çünkü surede yeralan hükümler buradaki kısa yorumdan farklıdır. Surede yeralan hükümler canlıdır, içinde ruh vardır, hareket vardır, hayat vardır, mesaj vardır, kendine özgü melodisi, vurgusu vardır. İşte islam hükümlerini Kur'an'da incelemekle fıkıh ve fıkıh usulü kitaplarında incelemenin etüd etmenin arasındaki temel fark budur.

BOŞANMA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ
وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ
وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ①

1- Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırını aşarsa, şüphesiz kendisine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki, Allah bunun ardından (gönlünüzde sevgi gibi) bir hal meydana getirir.

İşte ilk aşama ve işte Peygamber Efendimize yönelik bir ifadeyle açıklanan ilk hüküm... "**Ey peygamber!..**" Sonra bu hükmün müslümanlara özgü olduğu ve Peygamber Efendimizin şahsı ile ilgili olmadığı anlaşılıyor: "**Kadınları boşamak istediğiniz zaman...**" Böyle bir ifadenin arkaplanında meseleye verilen önem ve konunun ciddiyeti vurgulanıyor. Burada kullanılan ifade tarzı oldukça ilginçtir. Çünkü yüce Allah bu mesele ile ilgili emrini vermek üzere Peygamberinin şahsına seslenirken, buyruğunu diğer müslümanlar da duyurmuş oluyor. Hiç kuşkusuz bunlar konuya verilen önemi ortaya koymaları bakımından açık psikolojik mesajlar içeren ifadelerdir.

"**Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın.**"

Bu ayetin ifade ettiği anlamı açık biçimde ortaya koyan sahih bir hadis metni cuttur. Buhari'de yeralan bu hadisin metni şöyledir: Bize Yahya b. Bükeyr anlatı tı. Ona da Leys anlatmış, o da Ukeyl'den duymuş, ona da İbni Şihab anlatmış, o da Salim'den Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini haber vermiş: Abdullah b. Ömer, karısını hayızlıyken boşamış, Hz. Ömer gidip bunu Rasulullah'a haber vermiş, bunun üzerine Peygamberimiz öfkelenmiş ve şöyle demiş: "Gidip karısını geri getirsin, hayızdan temizlenene kadar yanında tutsun. Sonra kadın tekrar hayız görüp temizlenince, şayet halâ boşamak istiyorsa o zaman temizlenmiş halde ve kendisiyle ilişkiye girmeden boşasın. İşte yüce Allah'ın uyulmasını istediği iddet dönemi budur."

Hadisin Müslim'deki metninde ise şu ifade geçer: "**İşte yüce Allah'ın kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet dönemi budur.**"

Buradan anlaşılıyorki, boşanmanın geçerli olabilmesi için belirli bir zaman gereklidir. Dolayısiyle erkek karısını hayızdan temizlendiği ve bundan sonra da aralarında cinsel ilişki olmadığı zaman ancak boşayabilir. Bunun dışında dilediği zaman karısını boşayamaz. Başka hadisler boşanmanın geçerli olduğu ikinci bir durumun da olduğunu ifade etmektedirler. Bu da kadının açıkça hamile olduğunun belli olduğu dönemdir. Boşanma için bu şekilde bir zaman belirlenmiş olması, boşama eylemini kişide boşama isteğinin belirdiği anın bir süre sonrasına erteleme amacına yöneliktir. Bu süre içinde şayet geçici nedenlere bağlı ise kızgınlık dinebilir, karı koca arasında uzlaşma sağlanabilir. Yine bu zaman ayarlamasında gebelik durumunun olup olmadığının anlaşılması da amaçlanmıştır. Koca karısının hamile olduğunu öğrenirse onu boşamaktan vazgeçebilir. Kadının hamile olduğu anlaşılır buna rağmen adamın bu düşüncesi sürerse bu onun kararlı olduğunu gösterir. Hayızdan temizlendikten sonra cinsel ilişkinin olmamasının şart koşulması kadının hamile kalmaması içindir. Hamileliğin belli olmasının şart koşulması ise bilerek hareket etmek içindir.

Bunlar aile binasında beliren çatlakları onarma amacı ile başlatılan ilk girişimlerdir. Bu binaya yönelmiş yıkıcı balyozları önleme çabalarıdır.

Bu, boşanmanın ancak sözkonusu dönemde geçerli olacağı anlamına gelmez. Boşanma her zaman için geçerlidir.[15] Ancak Allah katında hoş karşılan-

15- Fıkıhçılar arasında ağırlıklı olarak benimsenen görüş budur. Bununla beraber, sözkonusu dönemin dışında boşanmanın geçerli olmayacağını savunanlar da mevcuttur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

maz, peygamberin öfkelenmesine neden oluşturur. Bu hüküm, bir müminin zamanı gelene kadar kendini tutması ve yüce Allah'ın bu meselede dilediği gibi karar vermesini beklemesi için yeterli bir ağırlığa sahiptir.

"Ve iddeti de sayın."

Amaç, bekleme günlerinin sayılmaması sonucu boşanan kadının gereksiz yere bekletilmesini önlemek, bu dönemden sonra evlenmesine engel olmaklq zarara uğramasına imkan vermemektir. Veya bu sürenin eksik sayılmasını önlemektir. Ki bu durumda birinci amaç gerçekleşmemiş olur. Sözkonusu amaç, soyun karışmasını önlemek için boşanan kadının rahminde ceninin olmadığının iyice anlaşılmasıdır. Ayrıca bu, meselenin önemini, gökyüzünün konuyu gözettiğini, ilgili tarafların dikkatli olmasını istediğini anlatan oldukça etkili bir kontrol mekanizmasıdır.

"Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları bir yana, onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar."

İlk seslenişin oluşturduğu şaşkınlığın ardından gelen ilk uyarıdır. Kadınların evlerinden çıkmamalarını öngören emirden önce Allah'tan korkmaları hatırlatılarak ilk kez konuya dikkatleri çekiliyor. Ayette kadınların evlerinden sözedilirken kastedilen kocalarının evleridir. Fakat boşanma sonrası bekleme dönemi içinde kadınların bu evlerde oturma hakkına sahip olduklarını vurgulamak amacı ile böyle bir ifade kullanılıyor.

Kadınlar bu evlerden kendi istekleri ile çıkmayacakları gibi çıkarılmayacaklar da. Ancak açık-seçik bir edepsizlik yapmaları durumu bu hükmün dışında tutuluyor. Burada sözkonusu edilen edepsizliğin zina sonucu olduğu söylenmiştir. Dolayısiyle böyle bir suç işlemeleri durumunda taşlanarak öldürülmek üzere bu evlerden çıkarılacaklardır. Burada kastedilen edepsizlik kocanın ailesini rahatsız etmesi veya kocasına hakaret etmesi, boşanmış olsa bile kocasını incitecek davranışlarda bulunması da olabilir. Çünkü kadının boşanma sonrası bekleme döneminde kocasının evinde tutulmasının hikmeti tekrar birbirlerine dönmelerine bir fırsat oluşturmaktır. Sevgi ve şefkat duygularını yeniden harekete geçirmektir. Birlikte geçirdikleri günlerin anılarını tazelemektir. Şöyleki bu dönemde koca boşanma gereği kadından uzak durur ama gözlerinin önünde dolaşır. Bu durum her ikisinin de duyguları üzerinde derin etki bırakır. Ama kadın kocasının evinde zina gibi iğrenç bir suç işlerse, veya kocasının ailesini rahatsız ederse, ya da kocasına hakaret ederse, bu durumda temiz duyguların canlanması, köşede kıyıda kalmış sevgi kırıntılarının harekete geçmesi mümkün olmaz. Bu yüzden boşanma sonrası bekleme döneminde kadını kocasının evinde tutmaya gerek yoktur. Çünkü böyle bir durumda kadının kocasına yakın durması bağları güçlendirmez, aksine kopartır:

"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur."

Bu da konuyla ilgili ikinci uyarıdır. Buna göre yüce Allah koyduğu bu hükmün gözetleyicisi, bekçisidir. Hangi mümin Allah'ın gözetlediği bir sınırı aşmaya kalkışabilir? Buna kalkışanın sonu felakettir, yok olmadır. **"Kim Allah'ın sı-**

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

nırını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur." Allah'ın koruyup gözettiği bir sınırı aşmaya kalkışmak suretiyle kendini Allah'ın azabına atmakla kendine zulmetmiş olur. Aynı şekilde boşadığı karısına haksızlık etmekle de kendine zulmetmiş olur. Çünkü kadın ve erkek tek bir kişiden türemişler. Bu açıdan kadına haksızlık eden kendine haksızlık etmiş olur... Ve sonra...

"Bilemezsin, olur ki Allah bunun ardından (gönlünüzde sevgi gibi) bir hal meydana getirir."

Son derece etkileyici ve derin anlamlar içeren bir mesajdır bu. Boşandıktan sonra kadınların belli bir süre bekletilmesine ve boşanmış kadınların bu süre içinde kocalarının evlerinde kalmalarına ilişkin olarak yüce Allah'ın verdiği emrin arkaplanında gizli bulunan gaybı ve takdiri kim bilebilir ki? Ayet-i kerime burada bir umut parıltısı gönderiyor. Bir ışık yakıyor. Evet bu dönem baştan sona herkes için hayırlı olabilir. Bütün durumlar değişebilir, karşılıklı uzlaşmaya, hoşnutluğa dönüşebilir. Çünkü Allah'ın kaderi sürekli hareket halindedir. Sürekli değişir ve sürekli olaylarla içiçedir. Şu halde Allah'ın buyruğuna teslim olmak en iyisidir. Onun emrini korumak daha uygun bir davranıştır. Ondan korkmak, onun gözetimini düşünmek burada bir parça işaret edildiği gibi herkes için hayır kaynağıdır.

İnsan ruhu kimi zaman içinde bulunduğu anda kaybolur; bu anın ortaya çıkardığı durumların, şartların arasında boğulur. Geleceğe açılan tüm kapılar üzerine kapanır, içinde bulunduğu anın zindanına hapsolur kalır. Bu anın sonsuz olduğunu, kalıcı olduğunu düşünür. İçinde bulunduğu anda başgösteren durumların, şartların peşini bırakmayacağını, kendisini hep kovalayacağını sanır. Bu psikolojik zindan sinirleri kilitler ve çoğu zaman bozulmalarına sebep olur.

Fakat aslında bu durum gerçek değildir. Çünkü Allah'ın kaderi sürekli işliyor, sürekli değişiyor, başkalaşıyor. Daima insanın aklının ucuna getiremediği durumları, şartları ortaya çıkarıyor. Sıkıntının ardından rahatlık, zorluğun ardından kolaylık, darlığın ardından bolluk meydana getirir. Çünkü Allah hergün kulları için değişik durumlar yaratır. İnsanlar için perde gerisinde olan yeni durumlar ortaya çıkarır.

Yüce Allah bu gerçeğin bu şekilde insanların kafalarında yeretmesini diliyor. Böylece yüce Allah'ın meydana getirdiği olaylara bakış açıları sürekli ve taze olsun diye. Durumların değişmesine yönelik arzu kapıları sürekli açık bulunsun diye. Ruhları arzuyla harekete geçsin, umutla neşelensin, coşsun, giriş kapılarını kilitlemesin, şimdiki zaman zindanında yaşamasın diye. Çünkü bir sonraki zaman diliminde insan aklının ucundan geçmeyen şeyler meydana gelebilir: **"Bilemezsin, belki Allah bunun ardından bir hal meydana getirir."**

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنكُمْ
وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۝ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ
لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝

2- İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya güzelce tutun, veya onlardan uygun bir şekilde ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun. Şahidliği Allah için yapın. İşte bu Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder.

3- Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse o, kendisine yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah herşey için bir ölçü koymuştur.

İşte boşanmanın ikinci aşaması ve işte bu aşama ile ilgili hüküm. Boşanma sonrası bekleme süresinin sonuna doğru koca, boşadığı karısı bu süreyi henüz tamamlamamışken -daha önce açıklandığı gibi bu sürenin miktarı da tartışma konusudur- geri almalıdır. Sadece geri dönmesi boşanmanın geçersizliği için yeterlidir ve bu davranış kocanın karısını yanında alıkoyduğu yani ona tekrar eş olarak kabul ettiği anlamına gelir. Ya da kocası bekleme süresinin bitmesini bekler. Bu ise kadının kesinlikle, bir daha yeni bir evlilik sözleşmesi olmaksızın geri dönmemek üzere boşanması demektir Koca ister karısını geri alsın, ister ondan ayrılsın, her iki durumda da iyi davranmakla yükümlüdür. Geri almak suretiyle karısına zarar vermeye kalkışması yasaktır. Yani bekleme süresinin sonuna doğru karısını geri alması, sonra tekrar boşaması, böylece evlenmeksizin ortada kalma süresini uzatmaya çalışması, veya ortada bırakmak üzere geri alması, intikam almak üzere kadını tuzağa düşürmesi yasaktır. Her iki durum da surenin indiği dönemde fiilen yaşanmaktaydı. Ruhların Allah korkusundan uzaklaştığı her zaman benzeri durumlara rastlamak mümkündür. Hiç kuşkusuz Allah korkusu gerek ayrılık, gerekse birleşmekle ilgili hükümlerin uygulanışının başta gelen garantisidir. Aynı şekilde ayrılma durumunda da kocanın karısına sövmesi, hakaret etmesi, söz ve davranışla incitmesi, kızması yasaktır. Çünkü evlilik bağı iyilikle kurulmuş iyilikle son bulmalıdır. Kalpler de sevgiye yer kalmalıdır. Çünkü yeniden birleşmek sözkonusu olabilir. Bir kötülük, yersiz bir söz, kırıcı bir işaret, incitici bir davranış, tekrar birleşme durumunda tertemiz olması gereken hatıralarda kötü bir yer edebilir. Sonra bu, islamın diller ve kalpler için öngördüğü edep tavrının da bir gereğidir.

Gerek ayrılık, gerek yeniden birleşmek için iki adil şahidin tanıklığı gereklidir. Bununla güdülen amaç zihinlerde yeredebilecek kuşkuları gidermektir. İnsanlar boşanmayı duymuş ama yeniden uzlaşma sağlandığını duymamış olabilirler. Dolayısiyle çeşitli dedikodular, kuşkular etrafa yayılabilir. İslam bu tür ilişkilerde, insanların dillerinde ve vicdanlarında temizliğe ve netliğe önem verir. Bazı fıkıhçılar ayrılığın da, birleşmenin de şahit olmadan da olabileceği görüşündedirler. Bazıları da gerek ayrılığın gerekse birleşmenin ancak şahitlerin huzurunda olabileceği düşüncesindedirler. Fakat üzerinde birleşilen görüş, ayrılıktan sonra veya ayrılık esnasında yahut yeniden birleşme anında iki şahidin kesinlikle bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lunmasını öngörmektedir.

Bu aşamayla ilgili hüküm açıklandıktan sonra peşpeşe gelen mesajlar ve direktifler yeralıyor:

"Şahitliği Allah için yapsın."

Çünkü mesele Allah'ı ilgilendiriyor, bu mesele ile ilgili olarak yapılacak şahitlik te Allah içindir. Bu şahitliği emreden O'dur. Doğru olup olmadığını o gözetliyor ve O bu şahitliğin karşılığını verecektir. Bu konuya el atılırken, karı-koca veya insanlarla değil Allah ile ilişki halindedir insan.

"İşte bu Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür."

Bu hükümlerle muhatap olanlar ahiret gününe inanan mü'minlerdir. Burada yüce Allah onlara özellikleri gereği kendilerine öğüt verdiğini söylüyor. Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa şu halde öğüt alacak, Allah'ın sözlerinden ders alacaklardır. Bu onların imanlarının mihengidir, mümin olduklarına ilişkin iddianın ölçüsüdür.

"Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona beklemediği yerden rızık verir."

Dünyada ve ahirette uğrayacağı sıkıntılardan kurtulmasını sağlayacak bir çıkış yolu gösterir. Beklemediği yerden, değerlendiremediği kadar rızık verir. Hiç kuşkusuz bu, genel bir kuraldır, kalıcı bir gerçektir. Fakat bu kuralın burada boşanmanın hükümleriyle bağlantılı olarak hatırlatılması, özellikle bu meselede muttakiler Allah'tan korktukları zaman bu hükümleri özenle gerçekleştireceklerini, uygulayacaklarını ima etme amacına yöneliktir. Bu durumla ilgili olarak bilinç ve vicdan mekanizmasından daha duyarlı, daha dikkatli bir kontrol olamaz. Çünkü bu konuda karşı tarafa oyun oynamak için geniş bir imkan vardır. Allah korkusundan ve vicdan duyarlılığından başka birşey de bunun önüne geçemez.

"Kim Allah'a güvenirse O, kendisine yeter. Şüphesiz Allah emrini yerine getirendir."

Bu tür ilişkilerde karşı tarafa tuzak kurmak için geniş imkanlar ve sayısız yollar vardır. Bazen tuzaktan korunma girişimleri bir başka tuzakla sonuçlanabilir. İşte burada bu tür girişimlerin terkedilmesi, sadece Allah'a dayanılıp güvenilmesi mesajı veriliyor. Hiç kuşkusuz Allah kendisine güvenip dayanana yeterlidir. Allah işini kesinlikle sonuçlandırır. Neyi planlarsa o, kesinlikle meydana gelir. Neyi dilerse o da olur. Şu halde O'na dayanıp güvenmek herşeye güç yetiren, ezici güce sahip dilediğini yapan, istediği işi sonuçlandıran bir kudrete dayanıp güvenmektir.

Aslında bu ilke geneldir. Ama burada güdülen amaç, kalpte Allah'ın iradesine ve takdirine ilişkin iman esasına dayalı doğru bir düşünce oluşturmaktır. Şu da varki bu ilkenin boşanma hükümleri dolayısiyle hatırlatılması özel bir anları ve derin etkili bir mesaj taşıyor.

"Allah herşey için bir ölçü koymuştur."

Şu halde herşey miktarı, zamanı, yeri, şartları, sebep ve sonuçları ile bir ölçüye göre belirlenmiştir. Tesadüfle meydana gelen hiçbir şey yoktur. Gerek bü-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tün evren içinde, gerekse insanın iç aleminde ve hayatında olup biten hiçbir şey gereksiz ve boşuna değildir. Hiç kuşkusuz bu, iman esasına dayalı islam düşüncesinin önemli bir yönünü oluşturan büyük bir gerçektir. (Furkan suresinin **"O herşeyi yaratmış ve bir ön tasarıya göre düzenlemiştir"** ayeti ile Kamer suresinin **"Biz herşeyi bir ön tasarıya göre yaratmışız"** ayetini sunarken bu gerçeği ayrıntılı olarak açıkladık.) Fakat bu genel gerçeğin burada hatırlatılması yüce Allah'ın boşanma ve boşanma devresi, boşanma sonrası bekleme ve süresi, şahitlik ve şahitliğin yerine getirilmesi ile ilgili koyduğu ölçüleri, bu gerçeğe bağlama amacına yöneliktir. Böylece boşanma hükümleri her zaman yürürlükte olan ilahi yasa, genel evrensel kanun niteliğini kazanıyorlar. Bu sayede insanın kafasında meselenin yüce Allah'ın yarattığı tüm varlıkların varlığına esas oluşturan bir ölçüye göre belirlenmiş evrensel düzen kadar ciddi olduğu düşüncesi uyanıyor.

وَالَّٰٓـِٔي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشْهُرٍ وَالَّٰٓـِٔي لَمْ يَحِضْنَ
وَأُولَٰتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ
يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ۝ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ إِلَيْكُمْ ۚ
وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعْظِمْ لَهُۥٓ أَجْرًا ۝

4- Kadınlarınızın içinden adetten kesilmiş olanlarla, henüz adetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları, doğum yapmalarıdır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.

5- Bu Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükafatını büyütür.

Boşanma sonrası bekleme döneminin süresine ilişkin bu sınırlandırma hayız görmeyen, bir de hamile olmayan kadınlar içindir. Hayız görmeme durumu hem hayızdan kesilmiş kocamış kadınlar hem de yaşının küçüklüğünden veya bir hastalıktan dolayı henüz hayız görmeyen kadınları kapsıyor. Buna göre daha önce Bakara suresinde açıklanan süre hayız gören kadınlar içindir (Bu da üç hayız görme dönemidir veya üç defa hayızdan temizlenmedir. Bu farklılık fıkhi görüş ayrılıklarından kaynaklanır.) Fakat adetten kesilmiş olanlar ve hiç adet görmeyenlerle ilgili hüküm biraz karışıktı. Bu süre neye göre ve nasıl hesaplanacaktı? İşte bu ayet indi ve meselenin üzerindeki kuşku havasını ve karışıklığı giderdi. Ve her ikisinin de bekleme süresini üç ay olarak belirledi. Çünkü her ikisi de ötekilerin bekleme sürelerinde esas alınan hayızı görmüyorlardı. Fakat hamile kadınların bekleme süreleri doğumla sınırlandırıldı. Boşanmadan sonra bu surenin uzun veya kısa olması farketmez. Doğumdan sonra kırk gün lohusalıktan temizlenme dönemi olsa da doğum boşanmış kadının bekleme süresinin sonu olarak kabul edilir. Çünkü doğumla birlikte ana rahminin boş olduğu kesinlik kazanmıştır, dolayısıyle beklemeye gerek yoktur. Doğumla birlikte boşanan kadın boşayan kocasından kesin olarak ayrılır. Bundan sonra beklemenin bir gerekçesi yoktur. Çünkü kadın yeni bir evlilik sözleşmesi (nikah) olmaksızın artık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kesinlikle kocasına dönemez. Kuşkusuz yüce Allah herşey için bir ölçü belirlemiştir. Şu halde onun koyduğu her hükmün bir gerekçesi, bir hikmeti vardır.

İşte mesele ile ilgili hüküm budur. Şimdi de uyarı amaçlı mesajlar ve değerlendirmeler yeralıyor:

"Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir."

İşlerinin kolayca çözümlenmesi her insanın beklentisidir, içinde taşıdığı umududur. Hiç kuşkusuz yüce Allah'ın herhangi bir kulunun bütün işlerini kolaylaştırması; zorlanmadan, sıkılmadan, meşakkat çekmeden, daralmadan işlerinin kolayca hallolması, bilinç ve doğa tasarımda işleri kolayca ele alması, hareket ve davranışta kolayca üstesinden gelmesi, sonuçlarını, akibetlerini kolayca ve hoşnutlukla elde etmesi ve Allah'a kavuşana kadar kolay, rahat, esenlik dolu bir hayat yaşaması büyük bir nimettir. Dikkat edin! Bu ifade, hayatın diğer alanlarında her işin kolayca çözümlenmesi için kişiyi boşanma işinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmeye teşvik ediyor.

"Bu Allah'ın size indirdiği buyruğudur."

Biraz önceki ile birlikte yeralan ve aynı amaca yönelik bir diğer mesaj. Bu mesaj insanın dikkatini emrin kaynağına çekiyor ve emrin ciddiyetle ele alınmasını ima ediyor. Kuşkusuz bu emri Allah indirmiştir. Ve müminlerin uyması için indirmiştir. Şu halde bu emre uymak imanın anlamının gerçekleşmesidir, onlarla Allah arasındaki iletişimin gerçek mahiyetiyle ortaya çıkmasıdır.

Ve tekrar takvaya, bu meselede sürekli gündeme getirilen Allah korkusuna dönülüyor:

"Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükafatını büyütür."

Birinci de işlerin kolaylaştırılması... İkincide kötülüklerin silinmesi, ardından verilecek ödülün daha da büyütülmesi... Hiç kuşkusuz bu insanı teşvik eden bir lütuf, coşturan bir öneridir... Ve bu genel bir hüküm, tüm durumları kapsayan bir vaaddir. Fakat bu vaadin gölgesi boşanma konusuna yansıtılıyor, bu sayede insan kalbi Allah bilinci ile, onun engin lütfu ile dolup taşıyor. Öyleyse Allah kendisini kolaylıkla, bağışlanma ve büyük ödüllerle bürüdüğü halde neden kendisi işi zorlaştırsın, içinden çıkılmaz hale getirsin?

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا
عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُولَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ
فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ
وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ۝٦ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ
وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝٧

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

6- Boşadığınız kadınları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp, gitmelerini sağlamak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer güçlüğe uğrarsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir.

7- İmkanı geniş olan, nafakayı imkanlarına göre versin. Rızkı daralmış bulunan da nafakayı, Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemez. Allah daima bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratır.

Boşanan kadınların boşanma sonrası bekleme dönemi içinde kocalarının evlerinde kalmaları, ayrıca müddeti tartışma konusu olan bu süre içinde kendilerine ödenecek nafaka meselesini çözüme bağlayan son açıklama budur. Emredilen, kocalarının boşadıkları karılarını boşanma sonrası bekleme süresi içinde kendi evlerinde tutmalarıdır. Kendilerinin bulunduğu yerden aşağı veya güçlerinin ve maddi durumlarının elverdiğinden daha düşük bir yerde oturtmamalıdırlar. Gerek yerlerini daraltmak, gerek kalacakları yerin iç düzenini bozmak, gerekse ev içinde kötü muamelede bulunmak suretiyle onlara zarar vermemelidirler. Nafaka konusu da özellikle hamile kadınlarla ilgili bir meseleymiş gibi sunuluyor. -Oysa bütün kadınlara boşanma sonrası döneminde nafaka ödemek zorunludur-. Ama bunun özellikle hamilelerle birlikte gündeme getirilmesi, hamilelik durumunun normal bekleme süresini aşınca bu dönemde nafaka verilmeyeceğini veya bir süreden az olması durumunda kadına ek ödemede bulunulması gerekeceğini öngören yanlış bir düşünceye meydan vermeme amacına yöneliktir. Buna göre hamile kadına verilecek zorunlu nafakanın süresi doğumla sınırlıdır. Hamile kadın için doğum, yasal uygulama için yeterli açıklık bulunması açısından boşanma sonrası bekleme döneminin sonudur.

Ardından doğan çocuğun emzirilmesi meselesinin çözümüne sıra geliyor. Ve bu iş karşılıksız bir görev olarak anneye yüklenmiyor. Mademki ikisinin ortak çocuğunun emzirilmesi sözkonusudur. Şu halde hayatını sürdürmesi ve küçük yavrunun besleneceği sütü sağlaması için annenin belli bir ücret alması yasal hakkıdır. Bu da islam şeriatında annenin en son noktaya kadar özenle korunduğunun belgesidir. Aynı zamanda anne ve babaya küçük yavrunun durumu ile ilgili olarak işbirliği yapmaları, çocuğun yararı için birbirlerine danışmaları emrediliyor. Çünkü çocuk ikisine birden verilmiş bir emanettir. Şu halde ikisinin hayatlarını birbirinden ayırmalarının kötü sonuçları ikisinin yaptıklarından sorumlu olmayan çocukcağızın omuzlarına yıkılmamalıdır.

İşte bu yüce Allah'ın anne-babayı uymaya çağırdığı kolaylaştırmadır. Fakat anne-baba zorluk çıkarır, çocuğun emzirilmesi ve verilecek ücret konusunda aralarında uzlaşma sağlanamazsa bile çocuğun hakları garantiye alınmıştır. Bu durumda **"Çocuğu, başka bir kadın emzirecektir."** Anne çocuğun bir başkası tarafından emzirilmesine itiraz edemez ve anne-baba ayrılmalarından sonra birbirlerine çıkardıkları zorluklardan dolayı çocuğun haklarını gözardı edemezler.

Sonra boşanma sonrası bekleme döneminde kadına verilecek nafakanın miktarı konusu çeşitli yönlerden ayrıntılı olarak ele alınıyor. Bu da kolaylık, yardım-

laşma ve adalet olarak nitelendiriliyor. Bu konuda erkek zorbalık yapmamalı kadın da zorluk çıkarmamalıdır. Yüce Allah'ın bol rızık verdiği kimse bu zenginliği oranında nafaka vermelidir. Gerek kalacak yer, gerek geçim nafakası gerekse emzirme ücreti konusunda cömert davranmalıdır. Ama eli dar olan da zorlanmamalıdır. Çünkü yüce Allah kişiye ancak gücünün kaldırabileceği bir nafaka yüklemiştir. Çünkü rızık veren Allah'tır. Hiç kimse Allah'ın vermediği bir şeyi elde etme gücüne sahip değildir. Allah'ın dışında rızık verecek bir kaynak, onun hazinelerinden başka bir hazine yoktur: **"Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemez."**

Bunun ardından, karı-kocaya karşılıklı hoşnut bırakmayı, ücret ve süre bakımından birbirlerine töleranslı davranmalarını tavsiye eden ve her ikisinin duyarlı tellerine dokunan bir mesaj yeralıyor:

"Allah, daima bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratır."

Şu halde, darlıktan sonra genişlik, zorluktan sonra kolaylık meselesi yüce Allah'ı ilgilendirmektedir. Dolayısıyle karı-koca'nın bütün meseleyi Allah'ın öngördüğü şekilde çözüme bağlamaları, bu meseleyi ele alırken hep ona yönelmeleri, onun gözetimini hissetmeleri, ondan korkmaları ve tüm meseleyi ona bağlamaları gerekir. Çünkü veren de alan da O'dur. O'dur rızkı daraltıp genişleten. Darlık-genişlik, zorluk-kolaylık, sıkıntı ve bolluk O'nun elindedir.

Buraya kadar boşanma ve boşanma sonrası meydana gelen sorunlara ilişkin hükümler ele alınmış oluyor; boşanmanın ortaya çıkardığı tüm meseleler kesin bir çözüme bağlanıyor; yıkılan evden geriye bir enkaz, ruhları dolduran, kalpleri bürüyen bir toz-duman bırakılıyor. Bu yıkımdan sonra merhem sürülmemiş bir yara, dindirilmemiş bir ağrı, ızdırap veren dert bırakılmıyor.

Aynı şekilde buraya kadar kalplerde geçebilecek olumsuz düşünceler, vesveseler giderilmiş; karşılıklı hoşgörü, kolaylaştırma ve meseleyi iyilikle ele alma sayesinde bunların önüne geçilmiş oluyor. Böylece boşadığı karısını evinde barındırdığı, bol nafaka ödediği ya da çocuğunu emziren kadına fazla bir ücret verdiği zaman kocanın kalbinden fakirlik korkusunu, malın azalıp yokolması düşüncesini gideriyor. Yine kısıtlı bir nafakadan dolayı kadının içinde başgösteren sıkıntıyı veya daha fazla nafaka koparmakla eski kocasının malına zarar verme arzusu atılıyor. Ayrıca Allah'tan korkanlar için zorluktan sonra kolaylık, sıkıntıdan sonra genişlik ve beklenmedik yerden rızık geleceği vurgulanıyor. Bunun yanısıra dünyada verilecek rızkın ötesinden ahirette de bol rızık verileceği, işlenen hatalar silindikten sonra büyük ücretler bahşedileceği pekiştirilerek ifade ediliyor.

Yine buraya kadarki açıklamalarda, boşanma ile sonuçlanan çekişme ve geçimsizliğin geride bıraktığı kin, öfke, duygu ve vicdanı bürüyen toz-duman gibi kalıntılar gideriliyor, kalpler huzura kavuşturuluyor. Şefkat ve güzellikle bütün bunlar bir kenara atılıyor ve bu kalplere ilahi rahmet meltemleri estiriliyor; Allah'a yönelik umutla doldurulyor. Allah korkusu, ona yönelik umut ve onun hoşnutluğunu beklemeye ilişkin mesajlarla kalplere sevgi ve iyilik pınarlarından duygular akıtılıyor.

İşte bu kapsamlı ve çok yönlü tedavi bu derin etkili psikolojik uyarılar, sıksık vurgulanan bu pekiştirilmiş ifadeler... Evet bu meselede belirlenen kuralların uygulanışının tek güvencesi budur. Çünkü vicdanların duyarlılığından ve kalplerin takvasından başka bir kontrol mekanizması sözkonusu değildir. Çünkü ortada tek engel kanun olursa karı ve kocanın her biri duygularını bastırmak için ötekine çeşitli zararlar verme imkanına sahip olur. Bu yüzden bazı emirler bütün bunları kapsayacak şekilde erdemliliğe yöneliktir. Çünkü karı-kocanın karşılıklı olarak birbirlerine zarar vermemeleri emrediliyor: **"Onlara zarar vermeyin."** Bu emir karı-kocanın birbirlerine vereceği her türlü zararı kapsıyor. Bir kanun maddesi ne kadar geniş kapsamlı olursa da bu etkinliği sağlayamaz. Bu mesele vicdani duyarlılığı uyandıran etkenlerle, takva duygusunu coşturmakla, bütün sırlardan haberdar olan, herşeyi ilmiyle kuşatan Allah korkusu ile ele alınıyor. Buna karşılık yüce Allah'ın dünya ve ahirette muttakiler için vaadettiği nimetler özellikle de değişik açılardan gündeme getirilen rızık bağışı hatırlatılıyor. Çünkü meseleyi kolaylaştırmak ve boşanma durumunun neden olduğu sert havayı yumuşatmak için gerekli olan en önemli etken budur.

Bu hükümler ve direktiflerin ışığında eşler birbirlerinden ayrılabilirler. Ama içlerinde ölmemiş sevgi tohumları kalır. Bu tohumlar yerde bir yağmur çisintisi ile canlanır yeniden yeşerebilirler. Bu, aynı zamanda islamın müslüman toplumun yaşam biçimine egemen kılmak ve toplumun her tarafında yaygınlaştırmak istediği güzel ve üstün bir edep tavrıdır.

İNANMIŞ AKIL SAHİPLERİ

Surenin akışı bütün bunları sunduktan sonra, ders alınacak son ibret tablosunu, Rabblerinin ve onun gönderdiği elçilerin emirlerini çiğneyen, kendilerine okunan ayetleri dinlemeyen, olumlu karşılık vermeyen toplumların bu suçlarından dolayı başlarına gelen acıklı akibetten örnekler sunarak çiziyor. Bu ibret tablosunu, Allah'tan korkmayan, ona itaat etmeyen kimseyi bekleyen acı akibeti, aynı şekilde bu sureye ve surenin içerdiği hükümlere muhatap olan mü'minlere yönelik Allah'ın nimetlerini hatırlatacak şekilde başlarının üzerine asıyor:

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا
عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾
أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ
آمَنُوا قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ
لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ قَدْ أَحْسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزْقًا ﴿١١﴾

8- Nice şehirler varki Rabbinin ve elçilerinin emirlerine baş kaldırdı, biz de onu çetin bir hesaba çektik ve ona görülmemiş şekilde azab ettik.
9- Onlar yaptıklarının karşılığını tatmışlardır. İşlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur.
10- Allah onlara şiddetli bir azab hazırlamıştır. Ey inanan akıl sahipleri. Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı kitab indirmiştir.
11- İman edip salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar. Allah böylesine gerçekten güzel bir rızık vermiştir.

Burada uzun bir uyarı, sahneleri ayrıntılı biçimde gözler önüne serilen bir sakındırma yer alıyor. Bunun yanısıra yüce Allah'ın iman ve nur şeklinde beliren nimetine ve rızkın en güzeli ve onur vericisi olan ahiret ödülüne ilişkin vaadini hatırlatan derin etkili bir mesaj sunuluyor.

Şu halde yüce Allah'ın, kendi emrine karşı çıkan ve peygamberlerine teslim olmayan toplumları cezalandırması her zaman yürürlükte olan bir yasadır: **"Nice şehirler varki Rabbinin ve elçilerinin emirlerine baş kaldırdı, biz de onu çetin bir hesaba çektik ve ona görülmemiş şekilde azab ettik."** Yüce Allah'ın bu toplumları cezalandırması ayrıntılı olarak anlatılıyor. Sonra çetin hesaplaşma ve görülmemiş azap sahnesi detaylı olarak sunuluyor. Ardından akibet ve başa gelen kaçınılmaz musibet tasvir ediliyor: **"Onlar yaptıklarının karşılığını tatmışlardır. İşlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur."** Hüsranla noktalanan acı akibeti yansıtan tablonun sunuluşu ise bir sonraki ayete erteleniyor: **"Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır."** Bütün bunlara sahneyi biraz daha uzatmak, adımları ve aşamaları daha çok açmak amacıyla başvuruluyor. Hiç kuşkusuz bu, duyguda derin etki bırakmak, sinirler üzerindeki etkiyi uzun süreli kılmak için Kur'an-ı Kerim'in başvurduğu ifade yöntemlerinden biridir.[16]

Bu uyarı karşısında bir süre duruyoruz ve yüce Allah'ın, emirlerine karşı çıkan gönderdiği peygamberlere başkaldıran şehirleri birer birer cezalandırdığını görüyoruz. Ayrıca bu uyarının burada boşanma ve boşanma hükümleri dolayısıyle yer aldığını da görüyoruz. Böylece boşanma ve boşanma hükümleri bu genel yasaya bağlanıyor. Boşanma ile bu evrensel yasa arasında kurulan bu bağlantı boşanma sorununun aile veya eşlerin dar sınırları içinde bir olay olarak algılanmadığını, aksine bütün müslüman ümmeti ilgilendiren bir bir sorun olarak ele alındığını gösteriyor. Şu halde bu konuda müslüman ümmet sorumludur. Bu konuda Allah'ın şeriatına uymakla yükümlüdür. Müslüman ümmetin bu konuda Allah'ın şeriatına ters düşmesi -tıpkı bu düzenin hükümlerinden herhangi birine yahut insan hayatına egemen olması için gönderilen bu eksiksiz sistemin herhangi bir ilkesine ters düşmesi gibi- Allah'ın emrinin dışına çıkmaktır, O'na baş kaldırmaktır. Bu durumda sadece bu suçu işleyenler cezalandırılmaz. İçinde bu tür bir başkaldırı yaşanan, hayatla ilgili meselelerde Allah'ın sisteminden sapan,

16- Yazarın "Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabının "Edebi Ahenk" bölümüne bakınız.

onun emrine ters düşen tüm şehir cezalandırılır. Çünkü Allah'ın dini itaat edilsin, eksiksiz uygulansın, tüm hayata egemen olsun diye gelmiştir. Bu yüzden -fertleri ilgilendiren kişisel meselelerde bile- Allah'ın dininin ilkelerine ters düşen biri daha önce böyle bir suç işleyip te sorumlu tutulan şehirlerin tabi tutuldukları değişmez ilahi yasaya muhatap olacaktır.

İşte adı geçen şehirler durumlarının gerektirdiği cezayı çekmiş ve sonunda da zarar etmişlerdir. Son hesaplaşma gününden yani kıyamet gününden önce daha bu dünyadayken cezalarını çekmişlerdir. Evet, bu cezayı yüce Allah'ın yeryüzüne egemen olması için gönderdiği hayat sisteminden sapan, ilkelerini çiğneyen bütün şehirler, bütün milletler ve bütün halklar çekmişlerdir. Biz ve bizden önceki kuşaklarda bu durumu gözlerimizle gördük. Allah'ın koyduğu sistemi rafa kaldıran, onun ilkelerini çiğneyen toplumların bir sosyal bozulma ve çözülme sürecini yaşadığına, yoksulluk ve kıtlık çektiğine, zulüm ve baskı altında inim inim inlediğine, can güvenliğinden, barıştan, istikrar ve huzurdan yoksun korkulu bir hayat yaşadığına şahit oluyoruz. Her gün bu uyarıyı doğrulayan olaylarla karşılaşıyoruz!

Bütün bunların yanısıra yüce Allah'ın koyduğu hayat sistemini tanımayanları bekleyen çok şiddetli bir azap vardır. İşte yüce Allah buyuruyor: **"Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır."** Ve Allah en doğrusunu söyler.

Bu din -Saff suresinde değindiğimiz gibi- toplumsal bir hayat sistemidir. Kendine özgü bir hayat düzeni olan müslüman bir toplum meydana getirmek için gelmiştir. Bu toplumun tüm hayatını yönlendirmek için gelmiştir. Bu yüzden toplumun tümü bu dine karşı sorumludur. Hükümlerinden sorumludur. Bu hükümlere ters düştüğü zaman, geçmişte Allah'ın emrine ve Allah tarafından kendilerine gönderilen peygamberlerin sunduğu mesaja karşı çıkan, baş kaldıran şehirler gibi bu uyarının gerektirdiği cezayı hakkeder.

İşte bu uyarılar ve uyarıları somut olarak gözler önüne sunan sahnelerin karşısında ayet-i kerime iman eden akıllı kimselere, akıllarının yolgöstericiliği ile imanı algılayanlara sesleniyor. Onları, kendilerine uyarıcı bir kitap indiren Allah'tan korkmağa çağırıyor: **"Allah size gerçekten bir uyarıcı kitap indirmiştir."** Ayet-i kerime bu uyarıyı somutlaştırıyor, Peygamber Efendimizin şahsı ile birleştiriyor. Onun saygın kişiliğini uyarının kendisi veya canlı bir ifadesi olarak sunuyor: **"Allah apaçık ayetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir."**

Bu ayet, çeşitli anlamlara gelen doğru, derin etkili, olağanüstü bir ifade tarzı ile sunulan ve dikkatlerimizi önemli bir nokta üzerinde toplayan bir mesaj içermektedir.

Allah katından gelen bu uyarı, bu kitap Hz. Peygamberin dosdoğru kişiliği aracılığı ile onlara ulaşmış ve sanki bu uyarı doğrudan onların içlerine girmiştir. Peygamberin şahsı bu uyarının içerdiği hiçbir gerçeğe perde olmamıştır.

Bu ayetin işaret ettiği gerçeği bir de şu şekilde ele almak mümkündür: Hz. Peygamberin şahsı doğrudan doğruya bir uyarı niteliğine bürünmüştür. Hz. Peygamber bu uyarının somut bir örneğidir. Sözlü olarak bu uyarıyı ifade etmiş ve kendisi de bu uyarının gerçekliğini yansıtmıştır. Dolayısıyle Hz. Peygamber Kur-

an'ın içerdiği gerçeklerin canlı bir tercümesidir. Doğrusu Peygamberimiz böyleydi. Nitekim Hz. Aişe onu şu şekilde tanıtmaktadır: "O'nun ahlâkı Kur'an'dı." Peygamberimiz hayatın sorunları karşısında Kur'an'ı bu şekilde algılamıştı. Bizzat kendini canlı bir Kur'an olarak sorunları ele almıştı.

Yüce Allah'ın bahşettiği uyarıcı kitap, aydınlatıcı nur, yol gösterici ve yapıcı mesaj şeklinde somutlaşan nimetin ötesinde bir de içinde sonsuza dek kalınacak cennet nimetleri vaadediliyor. Bu rızkın en güzel olduğu hatırlatılıyor. Yeryüzünde bahşedilen diğer rızıklarla karşılaştırılamayacağı vurgulanıyor: **"Allah böylesine gerçekten güzel bir rızık vermiştir."** Allah hem dünyada hem de ahirette rızık verir ama bu her türlü rızıktan daha iyi bir rızıktır. Ve bunu en güzel bir rızık olarak seçmesi gerçeğe dayalı ve onurlandırıcı bir seçimdir.

Böylece rızık konusuna bir kez daha değiniliyor. Bu işaretle cennette verilecek rızık karşısında dünya rızkının önemsizliği, basitliği vurgulanıyor. Bununla birlikte surenin ilk bölümlerinde dünya rızkının da bollaştırılacağı vaadedilmişti.

ALLAH HERŞEYE KADİRDİR

Ve surenin sonunda şu dehşet verici evrensel mesaj sunuluyor. Böylece surenin konusu, surede yer alan yasal düzenlemeler ve direktifler Allah'ın uçsuz bucaksız evrene egemen kaderine, tüm evreni kontrolünde tutan gücüne ve tüm evreni kuşatan bilgisine bağlanıyor.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوْٓا
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝١٢

12- Allah yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yarattı. Allah'ın buyruğu bunlar arasında iner ki, böylece Allah'ın herşeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz.

Yedi kat göğün ne anlama geldiğini, boyutlarının ve alanının ne kadar olduğunu bilmiyoruz. Yedi kat yer de öyle. Şu anda üzerinde yaşadığımız dünya bu yedi kat yerden biri olabilir ve ötekiler de yüce Allah'ın bilgisinin kapsamında olabilirler. Ayette geçen "Mislehunne = bir o kadarı" ifadesi ile bu yeryüzünün de yapısı ve özellikleri bakımından göklerle aynı türden olduğuna işaret edilmiş olabilir. Her halukârda bu ayetleri pozitif bilimlerin verilmesine göre yorumlamak diye bir zorunluluğumuz yoktur. Çünkü beşeri bilimler tüm evreni kuşatamamıştır ki biz de kesin olarak "İşte Kur'an-ı Kerim bunu demek istiyor" diyelim. Ne varki insanoğlu kesin olarak evrenin yapısının bütünüyle öğrenmediği sürece böyle bir şey söyleyemeyiz.. Bu ise uzak hem de çok uzak bir temennidir.

Biz bu işaretin vurgulamak istediği gerçeğin psikolojik boyutundan ve iman esasına dayalı, doğru ve evrensel düşüncenin inşasına yönelik mesajından yararlanıyoruz.

"Allah yedi kat gök ve yerden bir o kadarını yarattı." şeklinde ifade edilen akıllara durgunluk veren evrene yönelik bu işaret karşısında insan duygusu dona

kalıyor. Kalp Allah'ın gücünü uçsuz bucaksız mülkünü gözler önüne seren sahnelerden birinin karşısında buluyor kendini. Bırakın dünya mülkünün bir kısmını bırakın dünyada olup biten bazı olayları, bırakın kocanın ödediği veya kadının indirim yaptığı birkaç kuruş parayı... Bütün yeryüzü bu uçsuz bucaksız mülk karşısında küçülüveriyor, önemsizleşiyor...

İşte şu yedi kat gökyüzü ve yedi kat yer veya yerler arasında iner Allah'ın emirleri. Şu anda bu surede onlara yöneltilen emir de bunlardan biridir. Şu halde bu emir, insanların güçleri oranında zaman ve mekana ilişkin düşüncelerinden kaynaklanan ölçüler bakımından da oldukça önemlidir, olağanüstüdür. Bu emre karşı çıkmak, gökler ve yerler arasında yankılanıp duran, yüceler aleminin ve göklerde ve yerlerde yüce Allah'ın yarattığı diğer varlıkların dinlediği emre karşı gelmektir. Bu öylesine ağır bir cürümdür ki, akıl sahibi hiçbir mümin buna yeltenemez. Kendisini karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kendisine Allah'ın açık ve anlaşılır ayetlerini okuyan, göklerle yerler arasında yankılanan bu emri bildiren bir elçi gelmiş bulunan hiçbir mümin bu iğrenç suçu işleyemez.

Göklerle yer arasında inen bu emir, müminin kalbine Allah'ın herşeye gücünün yettiğine, hiçbir şey O'nun iradesini engelleyemeyeceğine, O'nun bilgisiyle herşeyi kuşattığına, bu uçsuz bucaksız mülkünde olup biten veya kalplerin derinliklerinde gizlenen hiçbir şeyin onun bilgisinden kaçamayacağına ilişkin inancı yerleştirir. Bu mesaj iki açıdan önemlidir.

Birincisi: Herşeyi ilmiyle kuşatan Allah, boşanma ile ilgili hükümlerin uygulanmasını emrediyor. Çünkü yüce Allah onların içinde bulunduğu şartları, yaşadıkları ortamı, onların çıkarını ve kapasitelerini gözönünde bulundurarak bu hükümleri indirmiştir. Şu halde bu emre uymak ve en ufak bir konuda bile bu emrin dışına çıkmamak yapılacak en uygun davranıştır. Çünkü bu hükümleri koyan, herşeyi ilmiyle kuşatan yüce Allah'tır.

İkincisi: Bu hükümler doğrudan doğruya vicdanların duyarlılığına bırakılmıştır. Çünkü yüce Allah'ın bilgisinin ve herşeyden haberdar olduğunun bilincinde olmak, göğüslerde geçen her türlü duyguyu bilen Allah'tan korkmaktan başka bir şey düşünülmeyen bir mesele karşısında vicdanların daha da duyarlı olmalarının garantisidir.

Böylece sure, kalpleri boyun eğmeye, itaat etmeye zorlayan bu dehşet verici, bu ürpertici mesaj ile son buluyor. Kalpleri yaratan, onların kıvrımlarını, gizli açık bölmelerini bilen Allah yücedir, noksan sıfatlardan uzaktır.

TALAK SURESİNİN SONU

Tahrim Suresi / 66

Medine döneminde indi
Ayet sayısı: 12

Bismillahirrahmanirrahim.

Yüce Allah'ın belirlediği haberi, islamın yeryüzüne gönderilen son peygamberlik misyonu olmasını; islam hayat sisteminin kıyamete kadar kalıcı ve geçerli bir sistem olmasını; bu sisteme inanan müminlerin hayatının tüm varlıklara egemen olan evrensel yasalar sistemine uygun bir biçim almasını; bu dinin insanlık hayatına öncülük etmesini ve her alanda hayattaki her gelişmeyi kontrol etmesini öngördüğü için...

Yüce Allah'ın belirlediği kader, bütün bunları öngördüğü için yüce Allah islam hayat sistemini insanın tüm yeteneklerine ve kapasitesine cevap verecek şekilde kapsamlı, eksiksiz ve yeterli bir sistem kılmıştır. Aynı zamanda insanın sahip olduğu güç ve yetenekleri yüce Allah'ın yeryüzündeki halifesine, birçok kulundan üstün kıldığı ve içine kendi ruhundan üflediği bu varlığa yaraşır ufuklara yüceltir özellikte kılmıştır.

Yine bu dini, insan hayatını aynı anda hem geliştirerek, hem çeşitlendirerek, hem yücelterek, hem de arındırarak sürekli ileri götüren özelliklere sahip kılmıştır. İslam insanın yapıcı hiçbir enerjisini devre dışı bırakmaz, yararlı hiçbir yeteneğini köreltmez. Aksine insanın bütün yeteneklerini harekete geçirir, uyandırır. Ama aynı zamanda ileriye atılma eylemi ile yüce ufuklara yükselme eylemi arasındaki dengeyi korur. Böylece daha yeryüzündeyken ruhları ahiret nimetlerinin düzeyine çıkarır. Yeryüzündeki geçici yaratığı sonsuzluk yurdundaki kalıcı hayata hazırlar.

Yüce Allah'ın kaderi inanç sisteminin bu özelliklere sahip olmasını öngörürken, bu misyonu üstlenecek peygamberin de bu inanç sisteminin bütün özelliklerini temsil eden, bütün gerçeklerini somut olarak sergileyen, kişiliği ve hayatı ile bu inancın özellik ve hedefinin doğru ve eksiksiz bir tercümesi olan bir insan olmasını öngörmüştür. Gerekli tüm beşeri güçlere eksiksiz sahip olan, bedensel yapısı sağlam, bünyesi güçlü, vücudu sağlıklı, duyu organları çalışır durumda, duyguları uyanık, somut olgulardan yeterli ve doyurucu bir zevk alabilen bir insan olmasını öngörmüştür. Bu insanın aynı zamanda büyük bir algılama kapasitesine sahip tabiatı canlı, duyarlılığı tam, güzellikten zevk alan içindeki alıcı ve verici noktaları açık bulunan bir insan olması gerekmektedir. Bu insan aynı zamanda bir ufka, güçlü bir iradeye sahip olmalıdır. Nefsini kontrol altın-

da tutan ama nefsinin kontrolüne girmeyen bir insan olmalıdır. Bu insan bütün bunların yanısıra bir peygamberdir... Ruhu evrensel Nur'la aydınlanan, İsra ve Miraç mucizelerinin olaganüstülüğünü kaldırabilen, gökten seslenen, Rabbinin Nur'unu gören, kendi gerçeği ile varlıklar aleminin biçim ve dış görünüşlerin gerisindeki gerçeği arasında iletişim kuran bir peygamberdir. Bu yüzden çakıllar, taşlar O'na selam vermiş, hurma dalı O'nun için ağlamış, Uhud dağı karşısında titremiştir... Ayrıca bu güç ve enerjilerin tümü O'nun kişiliğinde dengeli biimde yeralmışlardır. O'nun kişiliğindeki bu dengelilik insanlara sunmak üzere seçildiği inanç sisteminin dengeliliğini karşılayan bir niteliktir.

Ayrıca yüce Allah O'nun özel ve toplumsal hayatını hem ümmetinin hem de tüm insanlığın bu inanç sisteminin bütün şekillerini okuyabileceği, pratik uygulanışını görebileceği açık bir kitap olmasını öngörmüştür. Bu yüzden onun hayatında gizli bir nokta, gözden kaçan bir taraf olmasını istememiştir. Tersine O'nun kişisel hayatının birçok yönünü Kur'an'da dikkatlere sunmuş ve normal olarak her insanın öteki insanlardan sakladığı şeyleri gözler önüne sermiştir. Hatta insanların elinde olmayan zaafları türünden durumları bile ortaya koymuştur. Kısacası, insan, Hz. Peygamberin hayatındaki bu noktaların insanların dikkatine sunulması ile özel bir amacın güdüldüğünü anlıyor.

O'nun kendine ait bir yönü yoktur. O her şeyiyle bu davanın malıdır. Şu halde neden hayatının bir kısmı gizli kalsın veya neden gizlemeye kalkışsın ki? O'nun hayatı bu inanç sisteminin yakından gözlemlenebilen, uygulanabilir bir sahnesidir. Çünkü O, bu inanç sistemini diliyle ve direktifleriyle olduğu kadar kişiliği ve hayatı ile de sunmak için gönderilmiştir. Bunun için yaratılmış, bunun için gelmiştir.

Bilindiği gibi Peygamber Efendimizin arkadaşları (Allah onları iyilikle mükafatlandırsın) O'nun hayatını en ince noktasına kadar özenle kaydetmiş ve kendilerinden sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Normal günlük yaşantısında bile kaydedilmedik ve sonraki kuşaklara aktarılmadık büyük-küçük hiçbir yönü kalmamıştır. Hiç kuşkusuz bu da Peygamber Efendimizin hayatının ve O'nun hayatında pratik olarak uygulanan inanç sisteminin inceliklerinin korunması için yüce Allah'ın belirlediği planın bir parçasıdır. Bunun yanında O'nun hayatının bazı yönleri kıyamet gününe kadar bütün insanların görebilecekleri kalıcı bir sicil olarak Kur'an-ı Kerim'de korunmuştur.

Bu surenin giriş kısmında Peygamber Efendimizin ev yaşantısından bir sayfa; bazı eşlerinin birbirleriyle ve kendisiyle olan ilişkilerde insan olmaktan kaynaklanan heyecanlar ve tepkilerden bir tablo sunuluyor. Aynı zamanda bu heyecan ve tepkilerin O'nun ve müslüman toplumun hayatındaki yankıları anlatılıyor. Bu arada Peygamber Efendimizin evlerinde ve eşlerinin arasında meydana gelen olayların ışığında müslüman ümmete genel direktifler yöneltiliyor.

Surenin işaret ettiği bu gelişmelerin ne zaman meydana geldiği kesin olarak belli değildir. Fakat bu gelişmelere ilişkin rivayetlere bakıldığında, bu olayların Peygamber Efendimizin Zeynep binti Cahş ile evlenmesinden sonra meydana geldiği kesinlik kazanır.

Bu bakımdan Peygamber Efendimizin eşleri ile evlenmesinin hikayesini ve O'nun ev hayatını kısaca anlatmamız, meydana gelen bu gelişmeleri ve bu gelişmelerle ilgili olarak bu surede yer alan ayetleri kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu özet açıklamada İmam ibni Hazm'ın "Cevamiu's-Siyre" adlı kitabında yer alan bilgilere ve İbn-i Hişam'ın sîretine dayanacağız. Bu arada bazı kısa yorumlarda da bulunacağız:

"Peygamber Efendimizin ilk eşi Hatice binti Huveylit'tir. Peygamberimiz yirmibeş -yirmi üç yaşındaydı diyenler de vardır- yaşındayken O'nunla evlendi. Hz. Hatice ise kırk veya kırktan yukarıydı. Hz. Hatice Peygamberimizin Medine'ye Hicretinden üç yıl önce vefat etti. Peygamberimiz Hatice'nin vefatına kadar başka kadınla evlenmedi. O sıralarda yaşı elliyi geçmişti.

Hz. Hatice vefat edince Peygamber Efendimiz, Sevde binti Zem'a ile evlendi. Onun güzel veya genç olduğuna ilişkin herhangi bir kayıt mevcut değildir. Sadece Sekran b. Amr b. Abduşşems'in dul eşi olduğu anlatılır. Kocası Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardandı. Kocası vefat edince Peygamberimiz onunla evlendi.

Daha sonra Ebu Bekir Sıddık'ın -Allah ondan razı olsun- kızı Hz. Aişe ile evlendi. Aişe'nin yaşı küçüktü, bu yüzden Medine'ye hicret ettikten sonra gerdeğe girmişti. Ondan başka hiçbir kadınla bakire olarak evlenmemiştir. Peygamberimiz eşleri arasında en çok onu severdi. Peygamberimizle dokuz yaşındayken evlendiği ve dokuz yıl beş ay beraber kaldığı söyleniyor. Peygamberimiz Hz. Aişe'den önce vefat etmiştir.

Sonra Hafsa binti Ömer'le -Allah onlardan razı olsun- evlendi. Bu evlilik hicretten iki yıl ve birkaç ay sonra gerçekleşmiştir. Hz. Hafsa Peygamberimizle evlenirken duldu. Bundan önce babası kızını Hz. Ebu Bekir'e ve Hz. Osman'a teklif etmiş ama olumlu cevap alamamıştı. Peygamberimiz kızının onlardan daha iyi biriyle evleneceğini va'detmiş ve onunla evlenmişti.

Sonra Zeynep binti Huzeyme ile evlendi. Hz. Zeynep'in ilk kocası Ubeyde b. Haris b. Abdulmuttalip Bedir savaşında şehit düşmüştü. Hz. Zeyneb b. Huzeyme Peygamberimiz hayattayken vefat etmişti. Bazıları Hz. Zeyneb'in Peygamberimizden önceki kocasının Abdullah b. Cahş el-Esedi olduğunu ve O'nun da Uhud savaşında şehit düştüğünü söylemişler. Bu rivayet gerçeğe daha yakın olabilir.

Sonra Ümmü Seleme ile evlendi. Bundan önce Ümmü Seleme, Ebu Seleme'nin eşiydi. Ebu Seleme Uhud savaşında yaralanmış ve daha sonra bu yaranın etkisiyle vefat etmişti. Bunun üzerine Peygamberimiz O'nun dul eşiyle evlenmiş ve Ebu Seleme'den olan çocuklarını da ailesine katmıştı.

Ardından Zeyneb binti Cahş ile evlendi. Ama bundan önce Zeyneb'i azadlı kölesi ve oğulluğu Zeyd b. Harise ile evlendirmişti. Fakat bu beraberlik yürümemiş ve Zeyd Zeyneb'i boşamıştı. Biz Peygamberimizle Zeyneb'in evliliğinin hikayesini Ahzab suresinin tefsirinde anlatmıştık. Zeyneb güzel ve çekiciydi. Bu yüzden Hz. Aişe Zeyneb'i Peygamberimize akraba oluşundan -çünkü Zeyneb Peygamberimizin hâlâsının kızıydı- ve güzelliğinden dolayı kendisine rakip olarak görürdü.

Daha sonra Peygamber Efendimiz Mustalik oğullarının lideri Haris'in kızı Cüveyriye ile evlendi. Bu evlilik Hicri altıncı senede Mustalikoğulları savaşı sırasında gerçekleşti.

İbn-i İshak der ki: Bana Muhammed b. Cafer b. Zübeyr anlattı. O da Urve b. Zübeyr'den Hz. Aişe'nin şöyle dediğini duymuş: Rasulullah Mustalikoğullarından alınan esirleri bölüşürken Cüveyriye binti Haris Sabit b. Kays b. Şemmas'ın veya O'nun amcasının oğlunun payına düştü. O da belli bir ücret karşılığında özgürlüğünü elde etmek üzere onunla sözleşme yaptı. Cüveyriye çok tatlı, sempatik ve güzel bir kadındı. Onu gören hemen ona tutulurdu. Cüveyriye yaptığı sözleşme için maddi yardım istemek üzere Hz. Peygamberin yanına geldi. Allah'a andolsunki onu odamın kapısında görür görmez ondan hoşlanmamıştım. Peygamberimizin de onda gördüğüm güzelliği farkedeceğini anladım. Peygamberimizin yanına geldi ve "Ya Rasulallah, ben kavmin lideri Haris b. Ebu Serrar'ın kızı Cüveyriye'yim. Bildiğiniz gibi başımıza bu olay geldi ve ben Sabit b. Kays b. Şemmas'ın -veya amcasının oğlunun- payına düştüm. Ben de onunla belli bir meblağ karşılığında özgürlüğümü elde etmek üzere sözleştim. Bunun için senden yardım istemeye geldim, dedi. Peygamber Efendimiz ona: "Bundan daha iyisini istemez misin?" dedi. O da: "Nedir bu iyi olan, ya Rasulallah?" diye sordu. Peygamber Efendimiz "Sözleşmenin bedelini ben ödeyeyim, buna karşılık seninle evleneyim" dedi. O da: "Tamam, ya Rasulallah" dedi. Peygamberimiz "Öyleyse sözleşme gereği olan ücreti ödeyeceğim" dedi ve onunla evlendi...

Hudeybiye antlaşmasından sonra Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlendi. Ümmü Habibe Habeşistan'a hicret etmiş bir müslümandı. Kocası Abdullah b. Cahş islamdan dönüp Hristiyanlığı seçmiş ve O'nu terketmişti. Bunun üzerine Peygamberimiz onu kendisi için nişanlamış ve Habeş Kralı Peygamberimiz adına mihrini ödemişti. Ümmü Habibe oradan Medine'ye geldi.

Hudeybiye antlaşmasından sonra Hayber fethini izleyen günlerde Nudayroğulları kabilesinin başkanı Hayyay b. Ahtab'ın kızı Safiye ile evlendi. Safiye yine ileri gelen Yahudilerden biri olan Kenane b. Ebu Hukayk'ın karısıydı. İbni İshak Peygamber Efendimizin Safiye ile evlenmesinin hikayesini şöyle anlatır: Safiye bir diğer esir kadınla birlikte Peygamberimizin yanına getirildiler. Bilal -Allah ondan razı olsun- onları Yahudi ölülerin bulunduğu yerden geçirdi. Safiye ile birlikte getirilen kadın ölüleri görünce çığlık atarak üstünü başını yırtmaya, üzerine toprak atmaya başladı. Bunun üzerine Peygamberimiz "Şu şeytanı benden uzaklaştırın" dedi. Sonra Safiye'nin arkasından gelmesini emretti ve üzerine kendi hırkasını örttü. Böylece müslümanlar Peygamberimizin O'nu kendisine ayırdığını anladılar. İbni İshak der ki: "Bana ulaşan rivayete göre Peygamberimiz o yahudi kadının yaptıklarını görünce Bilal'e şöyle demiş: Ey Bilal, merhametin yok mu senin, bu iki kadını kocalarının ölülerinin yanından geçirirken hiç mi acımadın?"

Daha sonra Peygamberimiz Meymune binti Haris b. Hazn ile evlendi. Meymune Halid b. Velid'in ve Abdullah b. Abbas'ın teyzesidir. Peygamberimizden önce Ebu Rehm b. Abdulluzza ile evliydi. Bazılarına göre kocasının adı Huvey-

tib b. Abdulluzzadır. Meymune Peygamberimizin evlendiği son kadındır.

Gördüğün gibi Peygamber Efendimizin gerçekleştirdiği her evliliğin bir hikayesi ve nedeni vardır. Evlendiği bütün kadınlar Zeyneb binti Cahş ve Cüveyriye binti Haris'in dışında ne erkeklerin ilgisini çekecek kadar genç ne de güzeldiler. Eşlerinin arasında en çok Hz. Aişe'yi severdi. Hatta güzel ve genç olan iki eşi ile evlenmesinde -her ikisinin çekiciliğinin yanısıra- psikolojik ve insanî etkenler sözkonusudur. Bunu söylerken, Hz. Aişe'nin Cüveyriye'de gördüğü çekicilik unsuru ile Hz. Zeyneb'in bilinen güzelliğini gözardı etmeye, görmezlikten gelmeye çalışmıyorum. Zaten insan olmanın vazgeçilmez unsurları olan bu tür duyguları Peygamberin hayatında yok saymaya da gerek yoktur. Bu durum bir eksiklik değildir ki, dostları onu savunma gereği duysunlar. Ama düşmanları bunu da dillerine dolayabilirler. O, insan olması için seçilmişti, ama üstün bir insan olması için. Nitekim öyleydi de. İşte günlük yaşantısında eşlerine karşı beslediği duygular böyleydi. Ama herbirine karşı farklı nedenlere dayanan farklı duygular içindeydi.

Peygamber Efendimiz evinde ve eşlerinin arasında yüce Allah'ın yarattığı şekilde ve olmasını emrettiği şekilde bir insan ve bir peygamber olarak yaşadı: "De ki: 'Sübhanellah, ben peygamberlikle gönderilmiş bir insandan başka birşey miyim ki?'"[1]

Eşlerinden zevk aldı ve onlara da zevk verdi. Nitekim Hz. Aişe O'nun eşleriyle olan ilişkisini şöyle anlatır: "Eşleri ile başbaşa kalınca insanların en yumuşağıydı. Fazlasıyla güler ve neşelenirdi."[2] Onun eşlerinden zevk alması ve eşlerine zevk vermesi, O'nun kişiliğinden, kalbinin tertemiz coşkunluğundan, güzel edebinden, insanı onurlandıran ilişkilerinden öteye geçmiyordu. Çünkü maddi hayatları genellikle normalin altında bir düzeydeydi. Bu durum fetihlerden ve müslümanların bol ganimet ve servet elde etmelerinden sonra da sürdü. Nitekim Ahzap suresinin tefsirinde eşlerinin daha geniş maddi imkanlar istemeleri ve bu isteklerinden sonra ortaya çıkan kriz durumu ve bu krizin eşlerinin Allah, peygamberi ve ahiret yurdu ile dünya nimetleri, dolayısıyle peygamberinden boşanmaları arasında bir tercih yapmak durumunda bırakılmaları, onların da Allah'ı, peygamberini ve ahiret yurdunu tercih etmeleri, anlatılmıştı.[3]

Ne varki, Peygamber Efendimizin evine egemen olan Peygamberlik havası, O'nun eşlerinin içindeki beşeri duyguları ve beşeri istekleri yok edecek değildi. Nitekim Peygamber Efendimizin eşleri, birbirleriyle çekişir, rekabet ederlerdi. Zaten bu gibi durumlarda kadınların içinde bu tür duyguların uyanması kaçınılmazdır. Biraz önce İbn-i İshak'ın Hz. Aişe'ye kadar dayandırılan rivayetini gördük. Hz. Aişe Cüveyriye'yi görür görmez, ondan hoşlanmamıştı. Çünkü Hz. Peygamberin onu görüp seveceğini, hoşlanacağını tahmin etmişti. Nitekim Hz. Aişe'nin tahmini doğru çıkmıştı. Yine Hz. Aişe, Safiye ile ilgili bir olayı şöyle anlatır: Peygamber Efendimiz'e dedim ki: "Şöyle şöyle olan Safiye yeter sana!" -Hadisi aktaranlardan biri Hz. Aişe'nin bununla Hz. Safiye'nin kısa boylu oluşunu ima

1- İsra Suresi, 93.
2- Suyuti, "Camiu's-Sağir" adlı eserinde İbn-i Said ve İbn-i Asakir kanaliyle Hz. Aişe'den rivayet eder.
3- Fi-Zilal-il Kur'an c.8, sh. 311-315.

etmek istediğini söyler- Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: Öyle bir laf ettin ki eğer denize karışsaydı denizin suyunu bulandırırdı."[4] Yine Hz. Aişe kendisiyle ilgili bir olayı şöyle anlatır: Ahzab suresinde yeralan, Allah, Peygamberi ve ahiret yurdu ile dünya nimetleri arasında tercih yapmaya ilişkin ayet inince, ben, Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu tercih ettim ve Peygamberimizden benim neyi tercih ettiğimi öteki eşlerine anlatmamasını istedim. -Bunu niçin istediği bellidir- Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu: Allah beni zorlaştırıcı olarak göndermedi. Aksine eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi. Herhangi biri senin tercihini sorarsa mutlaka anlatırım."[5]

Hz. Aişe'nin dosdoğru karekterinin ve gördüğü katışıksız islami terbiyenin gereği kendisi ilgili olarak anlattığı bu olaylar sadece benzeri olaylara bir örnek niteliğindedir. Bu örnekler bu tür bir hayata egemen olması kaçınılmaz olan insani atmosferi tasvir ediyor. Ayrıca Peygamber Efendimizin peygamberlik görevini gerek ümmeti arasında gerekse ailesi arasında nasıl bir terbiye metoduna başvurarak ve bu görevi herşeyin üstünde tutarak yerine getirdiğini anlatıyor.

İşte bu surenin başında değinilen olay da Peygamber Efendimizin ve eşlerinin hayatında meydana gelen olaylara bir örnektir. Bu olayla ilgili çok sayıda ve birbirinden farklı rivayetler günümüze kadar ulaşmıştır. Bu olayla ilgili ayetleri ele aldığımız zaman bunları da sunacağız.

Bu olay ve bu olayla ilgili müslüman ümmete yöneltilen direktifler, özellikle kendi aralarında işbirliği yaparak Peygamber Efendimizi yanıltan iki eşini bu yaptıklarından dolayı tevbe etmeye çağrılmaları dolayısiyle... Surede bir değerlendirme yapılıyor. Burada tevbe etmeye yönelik çağrı tekrarlanıyor, aile sahipleri ailelerini eğitmeye, hem kendilerini hem de aile fertlerini cehennem ateşinden korumaya çağrılıyorlar. Bunun yanısıra kafirlerin cehennem ateşi içindeki durumlarını tasvir eden bir sahne de sunuluyor. Sure, bir mümin evindeki küfre örnek olarak Hz. Nuh ve Hz. Lut'un karılarından, öte yandan bir kafirin evindeki imana örnek olarak da Firavun'un karısından sözederek son buluyor. Ayrıca günahlardan arınan, içine Allah'ın ruhundan bir soluk üflenen, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını doğrulayan böylece boyun eğen kullar arasına giren İmran kızı Meryem'den de söz ediliyor.

PEYGAMBER VE HANIMLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ ۝ وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ

4- Ebu Davut.
5- Müslim.

وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ
قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ۝٣ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ
فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ
وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ۝٤ عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ
أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ
عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا ۝٥

1- Ey peygamber, niçin Allah'ın sana helal kıldığı şeyi,eşlerinin, hatırı için kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
2- Allah size yeminlerinizi kefaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.
3- Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. O bunu peygamberin diğer bir eşine haber verince, Allah da bu durumu peygambere bildirmişti, o da bir kısmını yüzüne vurmuş bir kısmını da yüzüne vurmadı. Peygamber bunu ona haber verince eşi "Bunu sana kim söyledi?" dedi. Peygamber: "Bilen, herşeyden haberi olan Allah bana söyledi" dedi.
4- Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalpleriniz düzelmiş olur. Ve eğer Peygambere karşı birbirinize arka verirseniz şüphesiz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de ona yardımcıdır.
5- Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, gönülden itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, Allah'ın uçsuzbucaksız mülkünün yaratılışını düşünen, dul ve bakire eşler verir.

Bu ayetlerin iniş sebebine ilişkin değişik rivayetler elimizde mevcuttur. Bunlardan biri de Buhari'nin bu ayetle ilgili olarak aktardığı şu olaydır: Bize İbrahim b. Musa anlattı. O da Hişam b. Yusuf'tan duymuş. O'na İbn-i Cüreyc anlatmış, o da Ata'dan, o da Ubeyd b. Umeyr'den Hz. Aişe'nin şöyle dediğini duymuş: Peygamber Efendimizin Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal içiyor ve onunla birlikte kalıyordu. Bunun üzerine ben ve Hafsa, Peygamber Efendimiz hangimizin yanına gelirse "Megafir mi yedin? Megafir kokusu burnuma geliyor"[6] demek üzere aramızda sözleştik. Peygamberimiz: Hayır! Sadece Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal yiyordum. Bundan sonra asla yemeyeceğim" dedi. Ve bunu kimseye söyleme diye ona yemin ettirdi." İşte Peygamberimizin kendisine helal olduğu halde bir daha asla yemeyeceğim diye haram ettiği şey budur. "**Niçin Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine haram kılıyorsun?**"

Öyle anlaşılıyor ki, Peygamber Efendimizin bu olayı anlattığı ve kimseye açmamasını tenbih ettiği eşi, aralarında sözleştiği arkadaşına anlatmış, yüce Allah da peygamberini bundan haberdar etmiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz

6- Mağfir: Bazı ağaçlardan sızan tatlı ama pis kokulu bir şıra.

tekrar eşinin yanına gelmiş, onunla öteki arkadaşının arkasında geçenlerin bir kısmını yüce edebinin elverdiği şekilde sayıp dökmüştür. Peygamberimiz meseleyi bildiğini vurgulamak amacı ile olayı kısaca anlatmakla yetinmiştir. Bunun üzerine eşi hayretler içinde kalarak: "Bunları kim sana haber verdi?" diye sormuştur. Herhalde öteki arkadaşının bunları haber verdiğini düşünmüştür. Fakat Peygamberimiz O'na şu cevabı vermiştir: "Herşeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah bana haber verdi." Demekki haber herşeyi bilen kaynaktan geliyordu ve şunu ifade ediyordu: Hz. Peygamber sadece konuştuğu şeyleri değil, iki eşinin arasında geçen herşeyi biliyordu.

Bu olayın Hz. Peygamberin evinde eşlerinin aralarında sözleşip birbirlerine komplo kurduklarının ortaya çıkması üzerine Peygamber Efendimiz son derece öfkelenmiş ve bir ay boyunca eşlerine yaklaşmamıştır. Yine müslümanlar arasında dolaşan söylentilere göre eşlerini boşamayı düşünmüştür. Sonra bu ayetler iniyor. Peygamberimizin öfkesi de diniyor ve olayla ilgili diğer rivayeti sunduktan sonra ayrıntılı olarak değineceğimiz gibi tekrar eşlerine dönüyor.

Bu ayetlere ilişkin öteki rivayet de Nesai'nin Enes'e dayandırdığı hadistir. Peygamber Efendimizin birlikte olduğu bir cariyesi vardı. Fakat Aişe ve Hafsa Peygamberimizin onun yanına gitmesine engel oluyordu. Bu yüzden Peygamberimiz onunla birlikte olmayı kendine haram etti. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Ey peygamber niçin, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi, eşlerinin hatırı için kendine haram kılıyorsun?"**

İbn-i Cerir ve İbni İshak'ın aktardıkları bir hadiste ise şöyle denir: Peygamber Efendimiz Hz. Hafsa'nın evinde oğlu İbrahim'in annesi Mariye ile birlikte olmuştu. Hz. Hafsa buna alınmış ve bunu kendisini küçük düşürücü bir olay olarak algılamıştı. Bunun üzerine Peygamberimiz, O'na bir daha Mariye ile birlikte olmayacağına söz vererek yemin etmişti. Ayrıca bunu kimseye söylememesini istemişti. Ancak Hz. Hafsa gidip olayı Hz. Aişe'ye açmıştı. İşte bu surede sözkonusu edilen olay budur.

Her iki rivayette anlatılan olaylar meydana gelmiş olabilirler. Şu da varki rivayetlerden ikincisi ayetlerin atmosferine ve olaydan sonra Rasulullah'ın konuya büyük önem verip aşırı duyarlılık göstererek eşlerini boşayacak kadar öfkelenmiş olmasına daha yakındır. Fakat birincisinin rivayet zinciri, dayanağı daha güçlüdür. Ayrıca yaşanmış olması da mümkündür. Bu olaydan sonra ortaya çıkan sonuçların meydana gelmiş olması mümkündür. Peygamber Efendimizin evlerine egemen olan atmosferin niteliğine baktığımız zaman, bir olayın bu kadar büyütülmüş olmasını bu derece önemsenmesini normal karşılayabiliriz. Fakat her halukârda hangisinin doğru olduğunu en iyi Allah bilir.

Bu olayın -yani Peygamber Efendimizin bir süre eşlerinden uzak kalmasının- etkilerine gelince, bunu İmam Ahmed'in İbn-i Abbas'a -Allah onlardan razı olsun- dayandırdığı hadis son derece etkili bir şekilde tasvir ediyor. Bu hadis aynı zamanda o günkü islam toplumunun da bir tablosunu çiziyor. İmam Ahmed diyor ki: Bize Abdürrezzak anlattı. O da Ma'mer'den, o da Zehri'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Ebu Sevr'den İbn-i Abbas'ın şöyle dediğini duymuş: Öteden

beri, yüce Allah'ın **"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalpleriniz düzelmiş olur."** ayetinde sözkonusu edilen kadınların Peygamber Efendimizin hangi eşleri olduğunu Hz. Ömer'den sorup duruyordum. Hatta birgün Hz. Ömer Hacca gitti, ben de onunla birlikte gittim. Bir süre yol aldıktan sonra Ömer ihtiyacını gidermek için geri döndü ben de elimde bir su kabı ile döndüm. Ömer ihtiyacını giderdikten sonra geldi. Sonra ellerine su döktüm, abdest aldı. Bu arada: Ey müminlerin emiri, yüce Allah'ın **"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalpleriniz düzelmiş olur."** diye tevbeye çağırdığı kadınlar Peygamberimizin eşlerinden hangileriydiler?" diye sordum. Ömer: Ne şaşılacak adamsın ey İbn-i Abbas? dedi. (Zehri diyor ki: Vallahi Hz. Ömer İbn-i Abbas'ın bu soruyu sormasından hoşlanmamıştı ama bildiklerini de saklamadı) ve "Bu ayette sözkonusu edilen kadınlar Aişe ve Hafsa'dır" dedi. Ardından olayı anlatmaya başladı. Biz Kureyşliler karılarımıza hakimdik. Medine'ye geldikten sonra, karılarının egemenliğinde olan bir toplumla karşılaştık. Daha sonra bizim karılarımız da onlardan etkilenmeye başladılar. Benim evim avali denilen yerde Umeyye b. Zeyd'in mahallesinde bulunuyordu. Bir gün karıma kızdım. Baktım o da benimle birlikte olmaktan kaçınıyor. Onun bu davranışı hiç hoşuma gitmedi. Karım: "Seninle yatmak istemeyişime niye kızıyorsun? Vallahi Hz. Peygamber'in eşleri de ondan uzaklaşıyor ve her birinin onu birgün bir gece tekettiği oluyor" dedi. Bunun üzerine hemen Hafsa'nın evine gittim. Ve Hz. Peygamber sizinle birlikte olmak isteyince onu geri çevirdiğiniz oluyor mu? dedim. "Evet" dedi. "Sizden biriniz onu bir gün bir gece terkediyor mu?" diye sordum. Buna da "Evet" dedi. Bunun üzerine "Sizden kim böyle yapıyorsa kendine yazık etmiş ve hüsrana uğramıştır" dedim. "Sizden biriniz, Rasulullah'ın öfkelenmesinden dolayı Allah'ı öfkelenmeyeceğinden, dolayısiyle onu yoketmeyeceğinden emin midir? Sen Rasulullah'tan uzaklaşma ve O'ndan birşey isteme, dilediğin şeyi benim malımdan alabilirsin. Senin komşunun -Aişe'yi kastediyor- durumu seni yanıltmasın. Çünkü o senden daha güzel ve Rasulullah tarafından senden daha çok seviliyor" dedim.

Benim Ensar'dan bir komşum vardı. Aramızda nöbetleşerek Peygamberimizin yanına giderdik. Bir gün o, bir gün ben. Birbirimize o gün için inen vahyi ve öteki gelişmeleri haber verirdik. O sıralar Gassanlıların bizimle savaşmak üzere at koştuklarından sözedip duruyorduk. Birgün komşum Peygamberimizin yanına gitti. Yatsı vakti olunca döndü ve çok önemli bir şey olmuş gibi telaşla beni çağırdı. Kapıya çıkınca "Çok önemli birşey oldu" dedi. "Ne oldu? Gassanlılar mı geldi?" dedim. "Hayır, bundan daha önemli ve daha uzun boylu birşey oldu. Hz. Peygamber eşlerini boşadı" dedi. "Hafsa'ya yazık oldu, zarar etti. Ben böyle olacağını sanıyordum. Nitekim oldu da." dedim. Sabah namazını kıldıktan sonra Medine'ye indim ve Hafsa'nın evine gittim. Hafsa ağlıyordu. "Rasulullah sizi boşadı mı?" dedim. "Bilmiyorum? İşte şu odada yalnız başına oturuyor" dedi. Sonra siyahi hizmetçinin yanına gittim ve "Ömer için izin iste" dedim. Hizmetçi Peygamberimizin yanına girip çıktı ve "senin geldiğini söyledim ama sesini çıkarmadı" dedi. Ben de çıkıp minberin yanına gittim. Bir grup oturmuş, bazıları ağlıyordu. Orada bir süre oturdum. Sonra kafamı kurcalayan

mesele ağır bastı, tekrar hizmetçinin yanına geldim ve "Ömer için izin iste" dedim. Hizmetçi tekrar girip çıktı, yine "Senin geldiğini söyledim ama sesini çıkarmadı" dedi. Bir daha geri döndüm, gidip minberin yanına oturdum. Ama kafamdaki mesele beni kalkmaya zorladı. Bir daha geldim ve hizmetçiye benim için izin istemesini söyledim. O da Peygamberimizin yanına girdi ve çıktı. "Senin girmek için izin istediğini söyledim. Ama sesini çıkarmadı" dedi. Tam çekip gidecektim ki hizmetçi beni çağırdı. "Girebilirsin, sana izin verdi" dedi. İçeri girdim ve Peygamberimize selam verdim. Bir hasırın üzerine uzanmıştı. Vücudunda hasırın izleri çıkmıştı. "Ya Rasulallah eşlerini boşadın mı?" dedim. Başını kaldırdı ve "Hayır" dedi. "Allahu Ekber" dedim ve konuşmaya başladım. Bildiğin gibi ya Rasulallah biz Kureyşliler karılarımıza hakimdik. Ama Medine'ye gelince karılarının egemenliğinde olan bir toplumla karşılaştık. Bizim karılarımız da onlardan etkilenmeye başladılar. Birgün karıma kızdım. Baktım o da benimle birlikte olmaktan kaçınıyor. O'nun bu davranışı hiç hoşuma gitmedi. Karım: Seninle yatmak istemeyişime niye kızıyorsun? Vallahi Hz. Peygamber'in eşleri de ondan uzaklaşıyor ve her birinin onu birgün bir gece terkettiği oluyor" dedi. Bunun üzerine hemen Hafsa'nın evine gittim ve "Hz. Peygamber seninle birlikte olmak isteyince O'nu geri çevirdiğin oluyor mu?" dedim. "Evet" dedi. "Sizden biriniz O'nu bir gün bir gece terkediyor mu?" diye sordum. Buna da "Evet" dedi. Bunun üzerine "Sizden kim böyle yapıyorsa kendine yazık etmiş ve hüsrana uğramıştır. Sizden biriniz, Rasulullah'ın öfkelenmesinden dolayı Allah'ın öfkelenmeyeceğinden, dolayısiyle O'nu yoketmeyeceğinden emin midir?" dedim. Bu sözlerim üzerine Peygamber Efendimiz biraz gülümsedi. Sonra şöyle dedim: Ya Rasulallah, Hafsa'nın yanına gittim ve O'na şunları söyledim: Komşunun durumu seni yanıltmasın. Çünkü o senden daha güzel ve Rasulullah tarafından senden daha çok seviliyor." Bunun üzerine Peygamberimiz bir daha gülümsedi. Ben de "Ya Rasulallah, yanına oturabilir miyim?" dedim. "Evet" dedi. Oturdum ve başımı kaldırıp evin içinde göz gezdirdim. Vallahi onun bulunduğu yerin heybetinden başka evde göz alıcı hiçbir şey yoktu. "Ya Rasulallah, Allah'a dua et, ümmetine geniş imkanlar versin. Nitekim Allah'a kulluk etmeyen İranlılara ve Bizanslılara geniş maddi imkanlar vermiştir." dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz doğrularak oturdu ve "Ey Hattaboğlu, şüphen mi var? Onlar iyiliklerinin karşılığı bekletilmeksizin bu dünya hayatında verilmiş milletlerdir." dedi. Ben de "Benim için bağışlanma dile, ey Allah'ın Rasuü" dedim. Peygamber Efendimiz eşlerine çok kızdığı için bir ay boyunca yanlarına girmemeye yemin etmişti. Fakat yüce Allah bu ayetleri indirerek O'nu bu kararından dolayı azarladı." (Bu hadisi, Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai aynı ifadelerle fakat değişik kanallarda, Zehri'den rivayet etmişler.)

Bu, olayın siyer kitaplarındaki anlatımı şimdi de Kur'an-ı Kerim'in güzelim akışına bakalım:

Sure, yüce Allah'ın peygamberine yönelik şu azarlayıcı ifadelerle başlıyor:

"Ey Peygamber niçin, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi, eşlerinin hatırı için kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

"Allah size yeminlerinizi kefaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Peygamberimiz burada son derece etkileyici ve anlamlı bir azar işitiyor. Buna göre bir müminin yüce Allah'ın helal kıldığı bir nimeti kendine haram kılması doğru değildir. Dikkat edilirse Peygamber Efendimiz bal yemeyi veya Mariye ile cinsel ilişkide bulunmayı şeri anlamda kendine haram kılmamıştı. Sadece kendini bunlardan yoksun bırakmaya karar vermişti. İşte bundan dolayı Peygamberimizin işittiği bu azar, bir insanın bilerek, tasarlayarak, birini memnun etmek için kendini Allah'ın helal kıldığı bir şeyden yoksun bırakmasının doğru olmadığını vurguluyor. Bunun üzerine yapılan değerlendirmede ise, **"Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir"** denilerek, bir insanın kendini Allah'ın helal kıldığı şeylerden yoksun bırakmasının sorumluluk gerektirdiği, dolayısıyle Allah'tan bağışlama ve rahmet dilenmesi lazım olduğu ima ediliyor. Son derece latif ve derin etkili bir ifade ile bu mesaj iletiliyor.

Ayette belirtilen, Peygamber Efendimizin yemin etmesi olayına gelince, yüce Allah bu tür yeminlerden dönmeyi caiz kılmıştır. Yani kefareti verip kurtulmayı meşru kılmıştır. Yeminin mahiyeti realiteye ters düşüyorsa ve yeminden dönmek daha iyi sonuç verecekse böyle yapmakta bir sakınca yoktur: **"Allah sizin dostunuzdur."** Zaaflarınıza karşı, kaldıramayacağınız yükümlülüklere karşı size yardım eder. İşte bu yüzden zorluktan ve sıkıntıdan kurtulasınız diye yeminden dönmeyi meşru kılmıştır.

"O herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Sonsuz bir bilgiye ve hikmete dayalı olarak sizin için kanunlar koyar. Gücünüzün kaldırabileceği ve sizin için yararlı olan şeyleri emreder. Şu halde O'nun haram kılmadığı şeyleri haram kılmaya, yasaklamaya kalkışmayın. Yine O'nun helal kıldığı şeylerden başkasını helal kılmayın. Hiç kuşkusuz bu değerlendirme öncesinde verilen direktifin içeriğine uygundur.

Sonra ayet-i kerime konusuna değinmeden ve ayrıntılara girmeden olaya işaret ediyor. Çünkü olayın konusu önemli değil ve kalıcı unsur olayın konusu değildir. Kalıcı olan olayın ifade ettiği anlam ve sonuçlarıdır.

"Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti."

Bu ayet aracılığı ile insanlık tarihinin o hayret verici döneminde yaşanan olaylardan bir örnek görüyoruz. İnsanlar o dönemde gökle birlikte yaşıyorlardı. O dönemde gökyüzü açıkça ve en ince detayına kadar onların her işine karışıyordu. Buradan anlıyoruz ki yüce Allah, Peygamber Efendimizin eşlerinden birine söylediği ve bir sır olarak saklamasını istediği olayla ilgili olarak iki eşinin arasında geçenleri Peygamberine bildirmişti. Peygamber Efendimiz de olayı eşine hatırlatınca sadece bir kısmına işaret etmekle yetinmiş, olayı uzun uzun anlatmaya gerek duymamış, ayrıntılara girmekten kaçınmıştır. Sadece bu bilgileri edindiği kaynağı ona söylemiştir. Hiç kuşkusuz bu kaynak her türlü bilginin asıl kaynağıdır.

"Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. O bunu peygam-

berin diğer eşine haber verince, Allah da bu durumu peygambere bildirmişti, o da bir kısmını yüzüne vurmuş bir kısmını da yüzüne vurmadı. Peygamber bunu O'na haber verince eşi 'Bunu sana kim söyledi?' dedi. Peygamber: 'Bilen, herşeyden haberi olan Allah bana söyledi.' dedi."

Burada Allah'ın bilgisine ve olup biten herşeyden haberdar oluşuna işaret edilmesi, gizliden gizliye, kapalı kapılar ardında işbirliği yapmak, komplolar kurmak gibi durumlara yönelik derin etkili bir anlam ifade ediyor. Böylece Hz. Peygamber nereden öğrendin diye soran eşini, belki de unuttuğu veya farkında olmadığı bu gerçekle yüzyüze getiriyor. Yanısıra genel olarak Kur'an okuyan herkesin dikkatini bu gerçeğe çekiyor.

Ayetlerin akışı meydana gelen olayı anlatmayı bir yana bırakarak aralarında sözleşen iki kadına yöneliyor ve sanki mesele şu anda oluyormuş gibi onlara hitap ediyor:

"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalpleriniz düzelmiş olur. Ve eğer peygambere karşı birbirinize arka verirseniz şüphesiz ki O'nun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve mü'minlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de O'na yardımcıdır."

Peygamberimizin iki hanımına yönelik bu hitabın baş tarafını, kalplerinin tekrar düzelip bu olay yüzünden uzak düştükleri Allah'a yeniden yönelmesi için yapılan tevbe çağrısını geçtiğimiz zaman... Evet tevbeye yönelik bu çağrıyı geçtiğimiz zaman büyük ve dehşet verici bir atakla, insanı iliklerine kadar titreten korkunç bir tehditle karşı karşıya kalıyoruz.

İşte bu korkunç ve büyük atak ile olayın derinliğini ve Peygamber Efendimizin kalbi üzerindeki etkisinin büyüklüğünü kavrıyoruz. Mesele o kadar önemlidir ki, yüce Allah'ın, Cebrail'in ve iyi müminlerin ona dost olduklarının, bunun da ötesinde Meleklerin O'na yardımcı olduklarının açıkça duyurulmasını gerektirmiştir. Amaç Hz. Peygamber'in gönlünü hoş tutmak ve bu tehlikeli mesele karşısında kendisini rahat ve güvencede hissetmesini sağlamaktır.

Demekki mesele, Peygamberimizin duygusunda ve çevresinde böyle bir atağı gerektirecek kadar önemsenmiş, etkisinde kalınmış ve çok geniş boyutlu olarak algılanmıştır. Bu gerçeği hem bu ayetin içeriğinden hem de Hz. Ömer'in Ensari -Allah onlardan razı olsun- arkadaşının dilinden aktarılan rivayetten anlıyoruz. Hz. Ömer arkadaşına soruyor: Gassanlılar mı geldiler? "Hayır, daha önemli ve daha uzun boylu birşey oldu" diyor. Bilindiği gibi Gassanlılar Arap yarımadasının kuzeyinde Suriye bölgesinde yeralan, Roma imparatorluğu yanlısı bir Arap devletidir. O günkü şartlarda Gassanlıların saldırıya geçmesi tehlikeli bir olay olarak algılanırdı. Fakat meydana gelen bir başka olay müslümanlar tarafından daha önemli ve daha büyük bir mesele olarak algılanmıştı. Bu büyük kalbin huzurunu, bu saygın evin esenliğini her şeyden üstün ve herşeyden öncelikli görüyorlardı. Bu büyük kalbin ve bu saygın evin karışıklığı, huzursuzluğu müslüman cemaata göre Romalıların işbirlikçisi Gassanlıların saldırısından daha tehlikeliydi. Bu değerlendirme o insanların meselelere bakış tarzlarına ilişkin çeşitli anlamlar ifade ediyor. Bu değerlendirme görüldüğü gibi gökyüzünün meseleyi de-

ğerlendiriş biçimi ile paralellik oluşturuyor. Şu halde bu değerlendirme doğru ve tutarlıdır, köklü dayanakları vardır.

Bunu izleyen ayetin ifade ettiği anlam, şayet Hz. Peygamber eşlerini boşayacak olursa Allah'ın onların yerine kendisine vermesi mümkün olan eşlerin sıfatlarının ayrıntılı olarak belirtilmesi, ayrıca tehdit noktasında tümüne birden hitap edilmesi de meselenin önemini ortaya koymaktadır:

"Eğer O sizi boşarsa Rabbi O'na, sizden daha iyi kendini Allah'a veren, inanan, gönülden itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, Allah'ın uçsuz-bucaksız mülkünün yaratılışını düşünen dul ve bakire eşler verir."

Bunlar, Peygamber Efendimizin eşlerinin ima ve işaret yoluyla sahip olmaya çağırıldıkları niteliklerdir.

İslamın belirtisi itaat etmek ve dinin emirlerini uygulamaktır. Kalbi onaran iman gerçek ve eksiksiz olunca islam ondan kaynaklanır. "Kunut" ise, gönülden itaat etmektir. Tevbe, meydana gelen günahtan pişmanlık duymanın, itaate yönelmenin ifadesidir. İbadet; Allah ile iletişim kurmanın yolu, O'na yönelik kulluğun ifadesidir. Ayrıca yüce Allah'ın evreni yaratmasını düşünmek, kavramaya çalışmak, ibret derslerini çıkarmak ve kalp yoluyla Allah'ın uçsuz-bucaksız mülkünü dolaşmak... İşte bunlar Peygamber Efendimizin eşlerinde bulunması istenen niteliklerdir. Onlar -bu niteliklere sahip olmalarının yanısıra- dul ve bakiredirler. Nitekim O'nun şimdiki eşleri de kimisi dul, kimisi de bakireyken O'nunla evlenmişti.

Onlara yönelik bu tehditten anlaşılıyor ki, eşlerinin aralarında gizlice sözleşmeleri Peygamberimizin kalbini son derece etkilemiştir. Yoksa Peygamberimiz küçük şeylerden dolayı öfkelenmezdi.

Bu ayetlerin inişinden ve yüce Allah'ın kendisine ve aile fertlerine hitap etmesinden sonra Peygamber Efendimiz memnun olmuş bu sarsıntıdan sonra bu saygın ev sakinleşmiş, yüce Allah'ın direktifleri ile huzura kavuşmuştur. Hiç kuşkusuz bu, Peygamber Efendimizin ailesine verilen değerin ifadesidir. Bu özen, bu gözetim, Peygamber Efendimizin evinin Allah'ın sisteminin yeryüzüne egemen kılmada, bu sistemin temellerini insanlık hayatına yerleştirmede üstlendiği role uygun düşmektedir.

Daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde, hiç kimse tarafından denenmemiş bir yöntemle bir ümmet oluşturan, bir devlet kuran... İlahi inanç sisteminin son şeklini omuzlayan, yeryüzünde tüm insanların örnek alacakları ilahi ilkelere göre biçimlenen pratik bir toplum oluşturacak bir ümmet meydana getirme fonksiyonunu yerine getiren bu eşsiz insanın ev hayatından sunulan bir tablodur bu.

Bu, saygın, üstün yüce ve büyük bir insanın hayatından bir tablodur. Bu insan peygamberlik görevini yerine getirirken aynı zamanda insanlığın gereklerini de yerine getiriyor ve ikisini birbirinden ayırmıyor. Çünkü, insanlığa gönderilecek son peygamberlik misyonunu veya son hayat sistemini O'nun üstlenmesini öngören kader yine O'nun bir insan ve bir peygamber olmasını öngörmüştür.

Eksiksiz bir peygamberlik misyonunu kusursuz bir peygamber taşıyordu. Bu sistemin eksiksizliğinin belirtisi insanın insan olarak kalmasına önem vermesiydi. Bu sistemde insanın yapıcı hiçbir enerjisine gem vurulmaz, yararlı hiç bir yeteneği iptal edilmez. Aynı zamanda bu sistem insanı arındırır, eğitir, onu yüceltecek hedefe doğru yükseltir.

İşte islam, kendini özüne nüfuz edecek şekilde kavrayan ve kendisine göre hayatlarını biçimlendiren insanları bu duruma getirdi. Onlar islamın canlı bir nüshasına dönüşmüşlerdi. İnsana özgü deneyimlerle, girişimlerle, insanın vazgeçilmez özellikleri olan zayıflıklarla, insanın güçlü yönleriyle dolu; semavi mesajın gerçekliği ile içiçe, adım adım ileriye doğru giden -ailesinin ve kendisine en yakın insanların hayatında olduğu gibi- Peygamberlerinin pratik hayatı başarılı bir çalışmanın somut örneği olarak gözlerinin önündeydi. Hayallerde ve boşlukta yaşamayan kolay, pratik ve realist bir önder isteyenler somut olarak görüyor, ondan etkileniyorlardı.

Hiç kuşkusuz insanlığa yönelik son peygamberlik misyonunun eksiksiz, kapsamlı ve yeterli şekliyle indirilmesine, bu misyonu algılayacak ve canlı bir tercümesi olacak peygamberin seçimine ve bu peygamberin hayatının herkes tarafından okunan bir kitap, peşpeşe gelen kuşaklar için bir başvuru kaynağı olmasına ilişkin kaderin arkaplanındaki hikmet gerçekleşmiştir.

AİLENİZİ ATEŞTEN KORUYUN

Müslümanların ruhlarında derin etki bırakan bu olayın ışığında Kur'an-ı Kerim müminleri görevlerini yapmaya; ailelerini eğitmeye, islam ilkelerine göre yönlendirmeye, onlara öğüt vermeye, dolayısiyle hem kendilerini hem de aile fertlerini ateşten korumaya çağırıyor. Bu arada bir ateş sahnesini ve kafirlerin o anki durumlarını canlandırıyor. Bunun yanında olayın akışı esnasında yapılan tevbe çağrısının ışığında müminler günahlarından tevbe etmeye çağırılıyorlar ve tevbe edenleri bekleyen cennet tasvir ediliyor. Daha sonra Hz. Peygamber kafirlere ve münafıklara karşı cihad etmeye çağırılıyor. İşte bu açıklamalar surenin ikinci bölümünü oluşturuyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ
وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ
شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۝ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ
أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي

مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ
يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا
وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٨ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝٩

6- Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, iri gövdeli, haşin, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmiyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.
7- "Ey kafirler! Bugün özür dilemeyin, çünkü siz ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz" denir.
8- Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter, Peygamberi ve O'nunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Çünkü onların, nurları, önlerinden ve yanlarından koşar da "Ey Rabbimiz! Nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü sen herşeye kadirsin" derler.
9- Ey Peygamber! Kafirler ve münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidecekleri yer ne kötüdür.

Mü'minin hem kendisine hem de ailesine karşı olan sorumluluğu ağır ve korkunç bir sorumluluktur. İleride korkunç bir ateş.... O ve ailesi bu ateşle karşı karşıyadırlar... Kendisini bekleyen bu ateşten hem kendini hem de ailesini uzak tutmak zorundadır. Evet ateştir bu. Alev alev yanan dehşet verici bir ateş... **"Yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateş."** Bu ateşte insanlar taşlar gibi onlarla birlikte yanarlar. Tıpkı taşlar gibi önemsiz, taşlar gibi değersiz ve taşlar gibi itina gösterilmeden tutulup atılırlar. Bu ne korkunç bir ateştir ki, taşları cayır cayır yakıyor! Şiddeti harekete, aşağılamaya, horlamaya varan bu azap ne dehşetlidir! Üstelik bu ateşin çevresinde olan herşey ve ateşin bulunduğu ortam da ürkütücüdür, dehşet vericidir: **"Başında iri gövdeli, haşin melekler vardır."** Tabiatları sorumlusu bulundukları azaba uygundur.... **"Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmezler ve emredileni yaparlar."** Yüce Allah'ın kendilerine emrettiği şeyi yapmaları onların tabiatlarının gereğidir. Yine tabiatları gereği kendilerine emredilen şeyi yapma gücüne de sahiptirler. İşte onlar bu haşmetleri ile, bu haşinlikleri ile şu korkunç, şu dehşet verici ateş üzerinde görevlendirilmişler. Bir mümin kendini ve ailesini bu ateşten korumalıdır. Henüz fırsat varken, iş işten geçmeden mazeret bildirmenin işe yaramadığı gün gelmeden ailesini bu ateşten uzaklaştırmalıdır. İşte kafirler o korkunç ateşin kıyısında durmuş mazeret uyduruyorlar. Ama mazeretleri hiç bir anlam ifade etmediği gibi iç karartıcı manzara ile başbaşa kalıyorlar:

"Ey kafirler! Bugün özür dilemeyin, çünkü siz ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz."

Boşuna özür belirtmeyin, bugün özür günü değil. Bugün herkesin yaptığı-

nın karşılığını alacağı gündür. Siz de bu ateşi hakkedecek işler yaptınız.

Peki müminler kendilerini ve ailelerini bu ateşten nasıl koruyacaklar? İşte burada onlara yol gösteriliyor, umut kapısı önlerine açılıyor:

"Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter, peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Çünkü onların nurları, önlerinden ve yanlarından koşar da 'Ey Rabbimiz! Nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü sen herşeye kadirsin' derler."

İşte yol budur... Yol samimi ve içten gelen bir tevbedir. Kalbi arındıran, onu kötülüklerden uzaklaştıran bir tevbe. Kötülüklere bulaşmasına, kanmasına fırsat vermeyen bir tevbe.

Günahtan ve hatadan tevbe etmek, işlenen suçtan pişmanlık duymakla başlar, salih amel ile, ibadet ile sonuçlanır. İşte o zaman bu samimi tevbe kalbi temizler, günahın kalıntılarından, tortularından arındırır. Bundan sonra da kalbi salih amel işlemeye teşvik eder. İşte samimi ve içten gelen tevbe budur. Budur kalbi uyaran, günaha dönmemesi için öğüt işlevini gören samimi tevbe.

Böyle bir tevbe gerçekleşirse yüce Allah'ın onunla günahları örtmesi ve bu şekilde tevbe edenleri, biraz önce surenin akışı içinde gözler önüne serildiği gibi kafirlerin rezil olacakları bir günde, onları cennetlere sokması umulur. O gün yüce Allah peygamberini ve onunla birlikte olan müminleri utandırmayacaktır.

Hiç kuşkusuz, yüce Allah'ın birçoklarının rezil olacağı bir günde müminleri Hz. Peygamberle birlikte bir safta olarak, aynı saygıyı göreceklerini vurgulaması insanı umutlandıran bir teşvik ve büyük bir saygınlık ifadesidir. Sonra yüce Allah onlara bir nur bahşediyor: **"Nurları önlerinden ve yanlarından koşar."** Bu dehşet verici, bu dalgalı, bu korkunç, bu bunaltıcı günde onunla tanınırlar. Kaynaşıp duran o korkunç kalabalık içinde bu nurla yollarını bulurlar. Önlerinde ve yanlarında ışık saçarak en sonunda bu nur onları cennete götürür.

Onlar içinde bulundukları ortamın dehşet vericiliğine, zorluğuna rağmen Allah'ın huzurunda ona dua ederler, iyilik dilerler: **"Ey Rabbimiz! Nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü sen herşeye kadirsin' derler."**

Dillerin tutulduğu, kalplerin durduğu böylesine dehşetli bir ortamda dua edebiliyor olmaları bu duanın kabul olacağının belirtisidir. Yoksa yüce Allah'ın belirlediği kader kabul edilmesini öngörmeseydi yüce Allah böyle bir duayı müminlere ilham etmezdi. Şu halde buradaki dua bir nimettir. O gün müminlere gösterilen saygıya ve onlara bahşedilen nur'a ek olarak yüce Allah'ın bağışladığı karşılıksız bir nimettir.

Bununla yakıtı insan ve taş olan ateş arasında ne korkunç bir fark vardır?

Hiç kuşkusuz bu mükafat tıpkı biraz önceki azap gibi müminin kendisini ve ailesini ateşten korumadaki dolayısıyle sonuçta altlarından ırmaklar akan cennetleri elde etmelerindeki sorumluluğunu tasvir ediyor.

Peygamber Efendimizin evlerinde meydana gelen ve surenin birinci bölümünde ele alınan olayın ışığında baktığımızda bu ayetlerin vermek istedikleri me-

sajı kavrıyoruz.

Bir mümin, kendisinin doğru yolu bulmasından, kalbinin ıslah olmasından sorumlu olduğu gibi ailesinin doğru yolu bulmasından, evinin ıslah olmasından da sorumludur.

Talak suresinde de vurguladığımız gibi islam, toplumsal düzeninde aileyi esas alan bir dindir. Bu yüzden müminin ailesine karşı olan sorumluluğunu, evine karşı yerine getirmesi zorunlu olan görevini sık sık vurgular. Müslüman ev, müslüman cemaatin çekirdeğidir. İşte bu ve onun gibi diğer hücrelerden meydana gelir bu büyük ve canlı beden. Yani islam toplumu...

Bir ev, inanç sisteminin kalelerinden biridir. Bu yüzden kale içerden dayanıklı ve sağlam olmalıdır. Her fert bir giriş noktasının, bir gediğin önünde durmalı ve sızmaları önlemelidir. Aksi taktirde orduyu kalenin içinde bozguna uğratmak kolaylaşır. Artık her önüne gelenin, atlı ve yayaların girip çıkmaları zor olmaz.

Bir mümin öncelikle davayı evine, aile fertlerine sunmalıdır. Bu kaleyi içerden güvenli hale getirmesi onun görevidir. Davetini uzaklara götürmeden önce ailesindeki gedikleri kapatması bir zorunluluktur.

Bunun için müslüman bir anne gereklidir. Çünkü kalenin güvenliği açısından tek başına müslüman bir baba yeterli değildir. Anne ve babanın el birliği ederek kızları ve erkekleri eğitmeleri kaçınılmazdır. Bir insanın sırf erkeklerden kurulu bir islam toplumu oluşturmaya çalışması boş ve verimsiz bir çabadır. Böyle bir toplumda kadın da olmalıdır. Çünkü onlar geleceğin tohumu ve meyvesi olan neslin koruyucu bekçileridirler.

Bu yüzden Kur'an hem erkeklere, hem de kadınlara iniyordu. Evleri düzenliyor, onları islam hayat sisteminin temel ilkelerine dayalı olarak kuruyordu. Müminlere kendi şahıslarının sorumluluğunu yüklediği gibi ailesinin sorumluluğunu da yüklüyordu: **"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun."**

Bu meseleyi islam davetçileri kavramalıdırlar, hem de çok iyi kavramalıdırlar. Bu amaçla başlatılacak bir çalışma öncelikle insanın kendi evine, eşine, yani anneye, sonra çocuklara, ardından tüm aile fertlerine yönelik olmalıdır. Bir müslüman ev kurmak için, müslüman kadın yetiştirmeye büyük önem verilmelidir. Müslüman bir ev kurmak isteyen herşeyden önce müslüman bir eş aramalıdır. Yoksa islam cemaatinin kuruluşu bir süre daha gecikecektir. Binalar delik deşik ve harap olmaya devam edecektir.

İlk müslüman toplum içinde bu mesele günümüzden daha kolay çözümlenebiliyordu. O gün için Medine'de islamın egemen olduğu bir müslüman toplum oluşturulmuştu. İslam bu topluma insanlık hayatına ilişkin tertemiz düşünce sistemi ile, bu düşünce sisteminden kaynaklanan yasaları ile egemendi. O toplumda, kadın-erkek herkesin başvuru kaynağı Allah ve peygamberiydi, Allah'ın ve peygamberinin hükmüydü. Bir meseleye ilişkin bir hüküm indiği zaman bu, o mesele için geçerli olan tek ve nihai hüküm olarak algılanırdı. İşte böyle bir toplumun varlığı, hayata egemen olan düşüncesi ve gelenekleri dolayısiyle bir kadının islamın istediği şekilde kendini yetiştirmesi son derece kolaydı. Erkekle-

rin karılarına öğüt vermeleri, evlatlarını islamın terbiye metodu ile eğitmeleri kolay bir işti.

Fakat biz bugün farklı bir konumdayız. Biz bugün cahiliye hayatı yaşıyoruz. İçinde yaşadığımız toplum cahiliye toplumu. Bu topluma egemen olan kanunlar cahiliye kanunları, ahlâk cahiliye ahlâkı. Gelenek cahiliye geleneği. Düzen cahiliye düzeni. İnananlar arası ilişkilerde geçerli olan davranış kuralları cahiliye ürünü. Kültür cahiliye kültürü.

Bir kadın ister kendi kendine, ister kocasının veya kardeşinin yahut babasının yolgöstericiliği sonucu islamın öngördüğü hayatı yaşamaya karar verdiği zaman işte bu cahiliye toplumu ile sürekli içiçe yaşıyor, onun ezici baskısı, ağırlığını omuzlarında hissediyor.

Halbuki Medine'de kurulan ilk islam devletinde kadın-erkek, bütün toplum aynı düşünce sistemine bağlıydı, aynı hüküm ile yönetiliyordu. Hayatlarını aynı inanç sistemi biçimlendiriyordu. Ama şimdi müslüman erkek pratik hayatta varolmayan soyut bir düşünce sistemine inanıyor, ona göre hareket etmeye çalışıyor. Kadın ise, azgın cahiliye sistemine yaraşır biçimde bu düşünceye düşmanlık besleyen, ona savaş açan bir toplumun baskısı altında güçlükle hayatını sürdürüyor. Hiç kuşkusuz toplumun ve geleneklerinin baskısı kadının duyguları üzerinde erkeğinkinden kat kat fazlasıyla etkilidir.

İşte bundan dolayı mümin erkeğin görevi kat kat artıyor. Önce kendisini ateşten korumalıdır. Sonra bu ezici baskının, karşı konulmaz cazibenin etkisi altında kalan ailesini korumalıdır.

Şu halde bu görevin ağırlığının bilincinde olmalı, dolayısiyle ilk müslüman cemaatteki kardeşinin sarfettiğinden kat kat fazlasiyle emek sarfetmelidir. Bu yüzden müslüman bir aile kurmak isteyenin en başta kaleyi içerden koruyacak bir kadın aramasının kaçınılmazlığı kesinlik kazanıyor. Bu kadın da düşüncesini onun beslendiği kaynaktan yani islamdan almalıdır. Hiç kuşkusuz müslüman erkek bu konuda bazı şeylerde fedakarlık edecektir: Kadının yüzünün yalancı parlaklığını, islami edepten yoksun genç ve güzel kızın çekiciliğini, içten içe kokuşmuş toplumun parlak dış görünüşünü feda edecektir. Bütün bunları elinin tersiyle itip müslüman bir yuva, müslüman bir kale kurmasında kendisine yardımcı olacak din unsurunu aramalıdır. Yeniden islami dirilişi arzulayan mümin babalar bu dirilişin canlı hücrelerinin kendi ellerinde olduğunu ve herhangi bir insandan önce daveti bunlara sunmak, bunları eğitmek, bunları hazırlamak zorunda olduklarını bilmelidirler ve yüce Allah'ın şu çağrısına olumlu karşılık vermelidirler: **"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz."**

Bu münasebetle bir kez daha islamın temel karekterinin, islamın egemen olduğu, pratik varlığının gerçekleştiği müslüman bir cemaatin kuruluşunu gerektirdiğini vurgulayalım. En başta islamın varlığı bir cemaat esasına dayanmalıdır. Bu cemaatin inanç sistemi islam olmalıdır. Sosyal düzeni islam olmalıdır. Kanunu islam olmalıdır. Bütün düşüncelerini besleyen eksiksiz kaynak islam olmalıdır.[7]

7- Saff Suresi tefsirine bakınız.

İşte bu cemaat islam düşüncesinin koruyucu yuvasıdır. Bu düşünceyi fertlerin ruhlarına aşılar. Bu düşünceyi dinden döndürme amaçlı eziyetlerden koruduğu gibi cahiliye toplumunun olumsuz etkilerinden, baskısından da korur.

Bu bakımdan müslüman cemaatin varlığının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkıyor. Bu toplum içinde müslüman genç kızlar ve müslüman kadınlar çevrelerindeki cahiliye toplumunun olumsuz etkilerinden korunurlar. Artık duygu ve düşünceleri, islami düşüncenin gerekleri ile ezici baskıya sahip cahiliye toplumunun gelenekleri arasında bocalamaz. Bu toplumda müslüman genç kız, müslüman yuvada veya müslüman kalede kendisinin yaşadığı hayatı paylaşan arkadaşlar, ortaklar bulur. İşte islam ordusu bu ve benzeri kimselerden oluşur.

Doğrusu fertlerinin birbirine islamı tavsiye ettiği, islam düşüncesine, ahlakına, davranış kurallarına ve tüm düşüncelerine yuva teşkil eden müslüman bir cemaatin kuruluşu bir zorunluluktur -kesinlikle gereksiz bir hobi değildir-. Bu toplum birbiriyle olan ilişkilerinde islama göre yaşar. İslam için yaşar, onu korur, ona bekçilik eder ve pratik bir hayat sergileyerek başkalarını onu yaşamaya çağırır. Allah'ın izniyle karanlıklardan aydınlığa çıksınlar diye sapık cahiliye toplumundan islama davet edilen bu kişiler böylece islamı somut şekliyle görmüş olurlar. Bu durum yüce Allah'ın islamın her yönüyle egemen olmasına izin verdiği zamana kadar devam eder. Bundan sonra gelen nesiller islamın gölgesinde, her tarafı ahtapot gibi saran cahiliyeye karşı onun himayesinde yetişirler.

İlk islam cemaatinin korunması için Peygamber Efendimize düşmanlarına karşı savaşması emrediliyordu:

"Ey peygamber! Kafirler ve münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidecekleri yer ne kötüdür."

Müminlere kendilerini ve ailelerini ateşten korumaları emredildikten, günahlarının örtülmesini ve altlarından ırmaklar akan cennetlere girmelerini sağlayacak, yürekten gelen tevbeye çağrıldıktan sonra yer alan bu mesajın özel bir anlamı ve hayati bir önemi vardır.

Ateşten korunmayı garantileyen müslüman yuvanın korunması açısından bu uyarının yapılmış olması son derece anlamlıdır, büyük öneme sahiptir. Dolayısiyle kafirler gibi azgın, zalim ve bozguncu unsurların dışarıdan veya münafıklar gibi sinsi unsurların da içerden islam karargahına saldırmalarına izin verilmemelidir.

Ayet-i kerime kendilerine karşı cihad edilmesini ve sert tavır takınılmasını emrederken kafirlerle münafıkları bir tutuyor. Çünkü islam karargahını tehdit etme, yıkma veya parçalama hususunda her iki grup amaç ve sonuç itibariyle benzer roller üstlenmişlerdir. Bu yüzden onlara karşı cihad etmek, ateşten korunmak demektir. Hz. Peygamberin ve müminlerin onlara karşı sert tavır takınmaları onların bu dünyadaki cezalarıdır.

"Onların varacağı yer cehennemdir. O gidecekleri yer ne kötüdür." Bu da onların ahiretteki cezaları.

İşte bu gezintide yeralan ayetlerle ayetlerin vurguladıkları anlamlar arasın-

da uyum bu şekilde sağlanıyor. Ayrıca bu bölüm bütünüyle surenin ilk bölümü ile de ahenk oluşturuyor.

NUH, LUT, FİRAVUN'UN KARISI VE HZ. MERYEM

Şimdi de üçüncü ve son gezinti sunuluyor. Ve sanki bu gezinti doğrudan surenin birinci bölümünün devamı niteliğindedir. Çünkü burada bazı peygamberlerin evlerindeki kafir kadınlarla, kafirler arasındaki mümin kadınlardan sözediliyor:

ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا
ٱمْرَأَتَ نُوحٍ وَٱمْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ
مِنْ عِبَادِنَا صَٰلِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ ٱللَّهِ
شَيْـًٔا وَقِيلَ ٱدْخُلَا ٱلنَّارَ مَعَ ٱلدَّٰخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ ٱللَّهُ
مَثَلًا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا ٱمْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ٱبْنِ لِى
عِندَكَ بَيْتًا فِى ٱلْجَنَّةِ وَنَجِّنِى مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِى
مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ٱبْنَتَ عِمْرَٰنَ ٱلَّتِىٓ
أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا وَصَدَّقَتْ
بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتْ مِنَ ٱلْقَٰنِتِينَ ﴿١٢﴾

10- Allah inkar edenlere, Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal verdi. Onlar, kullarımızdan iki salih kişinin nikahında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Bu iki kadına: "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi.
11- Allah inananlara da Firavun'un karısını misal gösterdi. O "Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap, beni Firavun'dan ve onun kötü işinden kurtar ve şu zalimler topluluğundan kurtar!" demişti.
12- Irzını korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de Allah misal verdi. Biz, onun içine ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini, kitaplarını tasdik etti. Ve o gönülden itaat etti.

Hz. Nuh'un ve Hz. Lut'un karılarının ihaneti ile ilgili olarak herkesçe kabul edilen açıklama; bu ihanetin davaya ihanet olduğu, yoksa fuhuş anlamında bir ihanetin sözkonusu olmadığı şeklindedir. Hz. Nuh'un karısı kavmi ile birlik olup O'nu alaya alırdı. Hz. Lut'un karısı ise, kavminin misafirlere ne yapacaklarını bildiği halde onlara Hz. Lut'un misafirlerini göstermişti.

Yine herkesçe kabul edilen görüşe göre Firavun'un karısı onun sarayında yaşayan bir mümindi. Belkide Hz. Musa'dan önceki semavi dine inanan asya

kökenlilerden biriydi. Tarihte Mısır'da tanrıların sayısını bire indiren ve güneş kursu ile o bir tanrıyı sembolize eden ve kendini "Akhnaton" diye adlandıran "dördüncü Emnahtop"un annesinin Mısırlıların dini inançlarına bağlı bulunmayan Asya kökenlilerden olduğuna ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu surede sözü edilen mümin kadının bu mu yoksa Hz. Musa döneminde Mısır'a hükmeden Firavun'un karısı mı olduğunu ancak Allah bilir. Fakat Hz. Musa'nın peygamber olarak görevlendirildiği dönemdeki Firavun'un, yukarıda sözü edilen Emnahtop olmadığını biliyoruz.

Biz Firavun'un karısının kimliğini ortaya koyacak tarihsel araştırma peşinde değiliz. Kur'an-ı Kerim'in bu işareti şahıslardan bağımsız sürekli bir gerçeği ifade ediyor. Şahıslar ise, sadece bu gerçeğin temsilcileridirler.

İnsanın hem kendisini hem de ailesini ateşten koruması emredildikten sonra burada asıl vurgulanmak istenen sorumluluğun bireyselliği ilkesidir. Ayrıca Peygamber Efendimizin ve müminlerin eşlerine şöyle denmek isteniyor: Bütün bunlardan sonra sorumluluk size aittir. Kendinizden siz sorumlusunuz Peygamberin veya salih müslümanların eşleri olmanız sizi sorumluluktan kurtarmaz.

İşte Hz. Nuh'un karısı... Hz. Lut'un karısı da öyle. **"Onlar, kullarımızdan iki salih kişinin nikahında iken"... "Onlara hainlik ettiler"... "Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı"... "Bu iki kadına 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!' denildi."**

Küfür ve iman meselesinde ayrıcalık, aracılık olmaz. Peygamberlerin eşleri de olsalar inanca ihanet edenlere göz yumulmaz.

İşte bu da Firavunun karısı... Firavunun sarayında içinde yaşadığı küfür tufanı O'nun yalnız başına kurtuluş istemekten alıkoyamıyor. Bu mümin kadın Rabbinden cennette bir ev isteyerek Firavun'un sarayından vazgeçmişti. Rabbinden kurtuluş isteyerek Firavun'la olan ilişkisini koparmıştı. Firavun'un yaptıklarının sorumluluğuna ortak olurum endişesiyle onun uygulamalarını onaylamadığını belirtmiş, yaptıklarından uzak durmuştu. Oysa Firavun'a en yakın insandı: **"Beni Firavun'dan ve O'nun kötü işinden kurtar."** Aralarında yaşadığı halde Firavun'un kavmi ile de ilişkisini kesmişti: **"Ve beni şu zalimler topluluğundan kurtar."**

Firavun'un karısının duası ve tavrı, dünya değerlerini hem de en gözalıcılarını elinin tersi ile itip Allah katındaki kalıcı değerlere yönelmenin güzel bir örneğidir. Nitekim bu mümin kadın o gün için yeryüzünün en büyük hükümdarı Firavun'un karısıydı. Bir kadının arzulayabileceği herşeyi bulabildiği Firavun'un sarayında yaşıyordu. Fakat bu kadın iman sayesinde bütün bunları ayaklarının altına almış, elinin tersiyle itmişti. Üstelik bu dünya nimetlerinden, dünyanın geçici değerlerinden yüz çevirmekle yetinmemiş, bunları Allah'a sığınılması gereken bir kötülük, bir pislik, bir musibet olarak algılamıştı. Bütün bunlardan vazgeçip yüce Allah'tan kendisini bu hayattan kurtarmasını istemişti.

Öte yandan bu mümin kadın geniş ve güçlü bir devlette tek başınaydı. Hiç kuşkusuz bu da yüce Allah'ın O'na yönelik bir başka büyük lütfudur. Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi kadın toplumun baskısı karşısında daha duyarlı-

dır, toplumun düşüncesinden daha çok etkilenir. Fakat bu kadın tek başına... Toplumun baskısına, sarayın baskısına, hükümdarın baskısına, saray çevrelerinin baskısına, hükümdarlık makamının baskısına rağmen başını göğe kaldırmıştı. Hem de tek başına ve bu azgın küfür ortamında.

Bu mümin kadın, Allah için bütün etkenlerden, bütün bağlardan, bütün engellerden ve bütün yanıltıcı çağrılardan soyutlanmanın üstün bir örneğidir. Zaten cümleleri evrenin her tarafında yankılanan, yüceler aleminden inen, Allah'ın kalıcı kitabında kendisine işaret edilmesini bu yüzden hakketmiştir.

"İmran kızı Meryem de..."

O da doğduğundan itibaren -yüce Allah'ın başka surelerde anlattığı gibi- kendini Allah'a adamanın, onun için herşeyden soyutlanmanın bir örneğidir. Burada O'nun temizliği, iffetliliği anlatılıyor: **"Irzını korumuştu."** Böylece O'nun iğrenç karekterli yahudilerin iftirasından uzak olduğu, pekiştiriliyor: **"Biz O'nun içine ruhumuzdan üfledik."** İşte Hz. İsa O'nun içine üflenen bu ruhtan meydana gelen Hz. İsa'nın doğumunu ayrıntılı biçimde sunun **"Meryem suresinde"** Hz. Meryem'in içine Allah'ın ruhundan üflenmesi olayı da ayrıntılı olarak anlatılıyor. Biz buradaki ayetin ruhuna sadık kalarak orada anlatılanları tekrarlamayacağız. Çünkü bu ayet Meryem'in iffetliliğini, eksiksiz imanını ve Allah'a yönelik kulluğunu ön plana çıkarmayı hedefliyor: **"Rabbinin sözlerini, kitaplarını tasdik etti ve o gönülden itaat etti."**

Burada İmran kızı Meryem'le birlikte sadece Firavun'un karısından söz edilmiş olması, O'nun Allah katındaki üstün derecesinin göstergesidir. Firavun'un karısı Allah katındaki bu üstün derecesi ile Meryem'le denk tutulmayı, onunla birlikte anılmayı hakketmiştir. Hiç kuşkusuz bunda en büyük etken az önce işaret ettiğimiz gibi onun içinde yaşadığı ağır hayat şartlarıdır. Her ikisi temiz, iffetli, mümin, Allah'ın kitaplarını doğrulayan ve Allah'a gönülden itaat eden kadınların sembolüdürler. İşte yüce Allah surenin başındaki ayetlerin ele aldığı olay münasebetiyle onları Peygamber Efendimizin eşlerine ve bundan sonra da her kuşaktan gelecek mümin kadınlara örnek gösteriyor.

Son olarak bu sure -ve bu cüzün tamamı- Peygamber Efendimizin hayatından canlı bir bölüm sunuyor bizlere. Peygamber Efendimizin hayatının bu kesitini Kur'an-ı Kerim o eşsiz ifade tarzı ile canlandırıyor. İnsanların bu döneme ilişkin aktardıkları tarihsel rivayetler bu dönemi bu şekilde çarpıcı biçimde zihnimizde canlandıramazlar. Çünkü Kur'an'ın ifade tarzı daha derin anlamlı ve daha geniş boyutludur. Kur'an-ı Kerim bireysel bir olayı, zaman, mekan ve olayın dar kalıplarının ötesindeki soyut ve kalıcı gerçeği tasvir etmek için ele alır. Kur'an-ı Kerim'in genel yöntemi budur.

TAHRİM SURESİNİN SONU

Mülk Suresi / 67

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 30

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu cüz bütünüyle Mekke inişli surelerden oluşur. Nitekim bundan önceki cüzde yeralan bütün sureler de Medine'de inmişlerdir. Mekke ve Medine inişli surelerin her birinin belirgin özelliği ve kendilerine özgü bir tadı vardır. Bu cüzde yeralan "Müddessir" ve "Müzzemmil" gibi bazı surelerin giriş kısımları Kur'an-ı Kerim'in Mekke'de inen ilk ayetleri arasında yer alırlar. Bunun yanında "Kalem" suresi gibi Peygamber Efendimizin peygamberlikle görevlendirilişinden yaklaşık üç sene sonra veya "Cinn" suresi gibi on sene sonra inmiş olması muhtemel olan sureler de vardır. "Cinn" suresinin Peygamber Efendimizin Taif dönüşü sırasında indiği rivayet edilir. Bilindiği gibi Peygamberimiz Taif'te yaşayan Sakif kabilesinden ağır hakaretler ve işkenceler görmüştü. İşte bu zorlu yolculuktan dönerken yüce Allah bir grup cinni ona göndermiş, bunlar Peygamberimizin okuduğu Kur'an ayetlerini dinlemişlerdi. Bu olay bu cüzde yer alan "Cinn" suresinde anlatılır. Peygamber Efendimizin Taif'e yaptığı bir yolculuk Hicretten yaklaşık bir veya iki yıl önce eşi Hz. Hatice'nin ve amcası Ebu Talib'in ölümünden sonra gerçekleşmişti. Bununla beraber Cinn suresinin Peygamber Efendimizin peygamber olarak görevlendirilişinin ilk yıllarında indiğine ilişkin görüşü destekleyen bir başka rivayet de vardır.

Kur'an-ı Kerim'in Mekke'de inen kısmı -genelde Allah, vahiy, ve ahiretle ilgili inanç sistemini oluşturmayı amaçlar. Bu inanç sisteminden kaynaklanan varlıklar alemi ve varlıklar aleminin yaratıcısı ile olan ilişkilerini içeren düşünce sisteminin temellerini atar. Yine Kur'an'ın Mekke'de inen kısmı yüce yaratıcıyı noksan sıfatlardan uzak bir şekilde tanıtmayı, insanı Rabbine yönelen kula yarışır duygulara, Rabbi karşısında bir kulu, takınmak zorunda olduğu edep tavrına ve bir müslümanın eşyaları, olayları ve şahısları onlara göre değerlendirdiği ve ölçülere yöneltir. Bundan önceki Mekke inişli surelerde bunun birçok örneğini görmüştük ve yine bu cüzde de bir çok örneğini göreceğiz.

Kur'an'ın Medine'de inen kısmı ise -genelde- Mekke inişli surelerde temelleri atılan inanç sisteminden kaynaklanan düşüncenin ve yerleştirilen ölçülerin maddi pratik hayatta uygulanışını; ruhları hayat alanında inanç sistemi ve şeriat emanetini omuzlamaya yöneltmeyi, şeriatın yükümlülüklerini vicdanda ve dış alemde yerine getirmelerini pratik olarak sağlamayı amaçlar. Nitekim bundan önce

ele aldığımız Medine inişli surelerde bunun örneklerini girmiştik. Geçen cüzdeki sureler de bunlar arasında yer alır.

Bu cüz'ün ilk suresi -mülk suresi- varlıklar alemine ve varlıklar aleminin yaratıcısı olan münasebetine ilişkin yeni bir düşüncenin temellerini atmayı amaçlıyor. Mülk suresinin zihinlere yerleştirmeyi planladığı bu düşünce daracık dünya alemini, sınırlı yeryüzünü aşıp boyutları gökler alemine ahiret hayatına, insanın dışında yeryüzünde yaşayan cinler ve kuşlar gibi öteki yaratıklara, cehennem ve bekçileri gibi başka alemlere, insanların kalplerinin ve duygularının ilgi alanının içindeki görünen alemden başka, yeryüzündeki görünen hayatın kapsamında olmayan gayb alemine ulaşan geniş ve evrensel bir düşüncedir. Yine bu sure insanların her gün, heran farkına varmadan geçip gittikleri kendi pratik hayatlarında, kendi içlerinde ve gözlerinin önünde ki bazı olguların üzerinde durup düşünme bilincini de aşılar.

Bu sure cahiliye düşüncesinden arta kalan donuk ve uyuşuk her türlü görüşü, özelliği ve tortuyu söküp atıyor, cahiliyenin neden olduğu zihinsel uyuşukluğu gideriyor. Şuradan buradan giriş noktaları açarak insan ruhunun üzerinde birikmiş tozları silkeliyor. İnsanın duygularını, aklını ve gözlerini cahiliyenin uyuşukluğundan kurtarıp evrenin engin ufuklarında, insanın iç aleminin derinliklerinde, havanın katmanlarında, akarsuların yataklarında, gayb aleminin bilinmezlikleri arasında dolaştırıyor. Duygularıyla, aklıyla ve gözleriyle bu yolculuğa çıkan insan oralarda Allahın harikalar yaratan elini görüyor. Allah'ın gücünün sesi olan varlıklar aleminin hareketini hissediyor. İnsan meselenin, bildiğinden çok daha büyük, kapsamının düşündüğünden çok daha geniş olduğunun bilincine vararak bu yolculuktan dönüyor. Bunca genişliği ile beraber yeryüzüden göklere, değişken görüntülerden kalıcı gerçeklere, donukluktan hareketliliğe geçiyor. Allah'ın belirlediği kaderin, hayatın ve canlıların hareketleri ile birlikte yol alıyor.

Ölüm ve hayat alışılagelen ve sürekli tekrarlanan iki olgudur. Fakat bu sure ölüm ve hayat olgularının ötesindeki Allah'ın kaderini ve bunlar aracılığı ile insanları sınamaya ilişkin yasasını; yüce Allah'ın bunların arkaplanına yerleştirdiği hikmetini ve ince planını düşünme eğilimini harekete geçiriyor: **"O hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için, ölümü ve hayatı yarattı. O, üstündür, bağışlayandır."**(1)

Gökyüzü bilmeyen gözlerin önünde her zaman yerinde duran bir varlıktır. Ama bu cahil bakışlar onun ötesine geçip O'nu vareden eli göremezler, bu varlık parçasındaki eksiksizliğin farkına varamazlar. Fakat bu sure, insanın içinde bu doyumsuz güzelliği, huzursuz varlığı düşünme eğilimini, bunlar karşısında kendinden geçercesine dalıp gitme duygusunu harekete geçiriyor; bu kusursuz varlığın arkaplanındaki düzenli hareketin ve güdülen amaçların önünde durup düşünmesini sağlıyor:

"Yedi göğü tabakalar halinde yaratan O'dur. Rahman'ın bu yaratmasında bir düzensizlik bulamazsın. Gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin?"

1- Mülk Suresi, 2.

"Sonra gözünü iki kez daha döndür bak. Göz aradığı bozukluğu bulmaktan udumu keserek hor ve bitkin bir halde sana döner." "Andolsun biz, dünyaya en yakın göğü lambalarla donattık. Bunları şeytanlara atılan taşlar yaptık."[2]

Dünya hayatı, cahiliye düşüncesinde varlığın amacı ve yokluğun sonu olarak algılanır. Fakat sure, dünya hayatının dışındaki bir alemin üzerindeki perdeyi aralıyor. Bu alem şeytanlar ve kafirler için hazırlanmıştır. Burası hareket, heyecan ve beklenti dolu bir başka alemdir: **"Onlara ateş azabını hazırladık." "Rabblerini inkar edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü dönüştür." "Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler." "Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak! Her topluluk onun içine atıldıkça cehennem bekçileri onlara: "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar." "Onlar; 'Evet, doğrusu bize bir uyarıcı geldi, fakat biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi, siz büyük bir sapıklık içindesiniz' derler." "Eğer kulak vermiş veya akletmiş olsaydık, çılgın alevli cehennemlikler içinde olmazdık" derler." "Böylece günahlarını itiraf ederler. Çılgın alevli cehennemlikler uzak olsunlar."**[3]

Cahiliye hayatını yaşayan ruhlar hemen hemen içinde yaşadıkları görünen alemin sınırlarını aşmazlar, gayb alemi ve kapsamı üzerine kafa yormazlar, oraya uzanmazlar. Çünkü dünya hayatına dalıp gitmişlerdir, değişmez ve kırılmaz yeryüzü kafesinin içine hapsolmuşlardır. İşte bu sure kalplerini ve bakışlarını gayb alemine, gökyüzüne ve gözle görülmeyen ilahi güce doğru çekiyor. Evet ilahi güç gözle görülmez ama dilediğini, dilediği yerde ve dilediği zaman da yapabilir. Böylece içine dalıp kendilerinden geçtikleri bu yeryüzünün zihinlerindeki değişmez görüntüsü paramparça oluyor: **"Fakat görmeden Rabblerinden korkanlar varya, işte onlar için bağışlanma ve büyük mükafat vardır. Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilinki, O, kalplerde olanı bilir. Yaratan bilmez olur mu? O, latiftir, haberdardır. Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Şu halde yerin sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır. Gökte olanın, sizi yere batırmayacağından emin misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır. Gökte olanın başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Benim uyarmamın nasıl olduğunu yakında bileceksiniz."**[4]

Kuş... Çoğu zaman görüp te ondaki mucizeyi çok az düşündükleri bir yaratıktır. Fakat sure bu mucizeye baksın diye gözlerini, üzerinde düşünsün ve bunlarla şekil verip bu tarz yaşayışlarını planlayan ilahi gücü görsün diye kalplerini tutup bu mucizeye yöneltiyor: **"Üzerlerinde kanat çırparak uçan dizi dizi kuşları görmezler mi? Onları havada Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor; doğrusu O herşeyi görendir."**[5]

Bir de onlar içinde yaşadıkları görkemli evlere güvenerek, kendilerinden emin bir şekilde yurtlarında yaşıyorlar. Ama bu Allah'ın ezici gücünün ve şaşmaz planının farkında olmayan gafilin düşüncesizliğinden kaynaklanan bir güvencedir. Fakat sure ayaklarının altındaki yeri sarstıktan, kendilerini kuşatan havayı karıştırdıktan sonra, şimdi de onları bu ruhsal uyuşukluk noktasında yakalayıp şiddetle sarsıyor. Allah'ın karşı konulmaz gücü ile, onların değerlerindeki hiçbir he-

2- Mülk Suresi, 3-5. 3- Mülk Suresi, 5-11. 4- Mülk Suresi, 12-17. 5- Mülk Suresi, 19.

saba, kitaba sığmayan soru ile tiril tiril titretiyor: **"Rahman olan Allah'a karşı size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? Kafirler derin bir gaflet ve aldanma içindedirler."**[6]

Kendi elleriyle kazandıkları rızkın sebepleri onların zihninde oldukça yakın olarak algılanır. Ayrıca bu sebepler aralarında çekişme, sürtüşme ve yarışma nedenidir. Fakat sure bakışlarını buradan uzaklara, onların rızkın kaynağı sandıkları bilinen sebeplerin ötesine yöneltiyor: **"Allah rızkını tutacak olursa size rızık verecek kimdir? Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnmektedirler."**[7]

Onlar kendilerini doğru yolda sanarak bir bataklık içinde yüzüyorlar, oysa sapıktırlar. Bu yüzden sure onların gerçek durumlarını ve gerçekten doğru yolda olanların durumlarını hareketli ve canlı bir tabloda canlandırıyor: **"Yüzükoyun sürünen mi yoksa doğru yolda düpedüz yürüyen mi daha doğru yoldadır."**[8]

Onlar yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği yeteneklerden algılama ve kavrama gücünden gereği gibi yararlanmıyorlar. Duyu organlarının algıladığı somut şeylerin sınırını aşıp yakınlarında meydana gelen olayın arkaplanını düşünmüyorlar. Bu yüzden sure yüce Allah'ın bu yöndeki bağışlarını hatırlatıyor, ve onları Allah'ın bahşettiği bu yetenekleri gözle görülür şimdiki zamanın ötesindeki görünmez geleceği aydınlatma ve bu başlangıcın, varoluşun amacını düşünmeye itiyor: **"De ki: Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz! Deki: Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O'dur, ancak O'nun huzuruna gelip toplanacaksınız."**[9]

Bir de onlar ölümden sonra dirilişi, Allah'ın huzurunda hesaplaşmak üzere toplanma gerçeğini yalanlıyor ve bunu vurgulamak için ne zaman dirileceğiz diye soruyorlar. Bu yüzden sure meydana gelmesinden hoşlanmayacakları ve ansızın gelip çatacak olan yakın bir olguyu algılayabilecekleri şekilde tasvir ediyor: **"Doğru sözlü iseniz söyleyin, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?" derler. De ki: O bilgi, ancak Allah'a mahsustur. Ben ise sadece açık sözlü bir uyarıcıyım. Fakat azabı gördükleri zaman, inkar edenlerin yüzleri kararacak ve kendilerine "İşte sizin arayıp durduğunuz budur" denir."**[10]

Onlar, Peygamber Efendimizin ve beraberindeki müminlerin yok olup gitmelerini dolayısıyle uyarı, sakındırma ve hatırlatma ile huzurlarını kaçıran, zihinsel donukluğun verdiği rahatlıktan kendilerini uyandıran bu sesin susmasını bekliyorlardı. Bu yüzden sure, bir avuç müminin yok olmalarının veya uzun süre yaşamalarının, kendilerini bekleyen küfür ve yalanlamaya ilişkin Allah'ın azabı üzerinde etkili olamayacağını hatırlatıyor. İyisimi bu zorlu gün gelip çatmadan kendi durumlarını, kendi sorunlarını düşünsünler diye onları uyarıyor: **"De ki: 'Allah beni ve benimle beraber bulunanları isterse yok eder veya isterse merhamet eder; söyleyin, bu taktirde inkarcıları can yakıcı azaptan kim kurtarabilir. De ki: O Allah çok esirgeyicidir; biz O'na iman etmiş ve sırf O'na güvenip dayanmışızdır. Siz kimin apaçık sapıklık içinde olduğunu yakında öğreneceksiniz."**[11]

6- Mülk Suresi, 20.
7- Mülk Suresi, 21.
8- Mülk Suresi, 22.
9- Mülk Suresi, 23-24.
10- Mülk Suresi, 25-27.
11- Mülk Suresi, 28-29.

Sure biterken hayatlarının vazgeçilmez unsuru olan ve inkar ettikleri Allah tarafından akıtılan suyun kuruması felaketi ile onları: **"De ki: Suyunuz yere batarsa söyleyin, size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?"**[12]

Okuduğumuz bu sure insana sürekli hareket empoze ediyor. İnsanın duygularında, zihinde, düşüncesinde ve bilincinde bir coşkunun, bir hareketliliğin meydana gelmesine neden oluyor.

Bütün olarak surenin girişi ve bunca hareketlerin etrafında yoğunlaştığı eksen, şu derin anlamlı ve kapsamlı başlangıçtır:

"Sınırsız hükümdarlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun herşeye gücü yeter."[13]

Surenin sunduğu bütün tablolar, kalplerin farkına vardıkları görünür-görünmez bütün hareketler Allah'ın sınırsız hükümranlığı ve sonsuz gücü gerçeğinden uzanan dallar olarak belirmektedirler.

Ölüm ve hayat olgularının yaratılışı ve insan bu ikisi arasındaki süre içinde denenmeleri hükümranlık ve sınırsız güç gerçeğinden kaynaklanır.. Göklerin yaratılışı, lambalarla süslenişi ve şeytanlar için kovucu taşlar kılınışı... Korkunç görünümü ile, yapısı ile ve üzerindeki bekçileri ile cehennemin hazırlanışı... Gizli-açık herşeyin bilinmesi... Yeryüzünün insanların buyruğunu boyun eğdirilişi... Daha önce Allah'ın ayetlerini yalanlayanların yerin dibine getirilmesi, üzerlerine gökten taş yağdırılması.. Kuşların havada saf saf tutulması... Caydırıcı güç ve üstünlük... Dilediği gibi rızık verme... Kulak, göz ve kalplerin yaratılıp insanlara bahşedilmesi... Toprağın altına girilip sonra toplanmak üzere dirilmek... Ahirete ilişkin bilginin tekelde toplanması... Kafirlerin azaba çarptırılmaları... Hayatın vazgeçilmez unsuru su ve bu suyun istendiği zaman kurutulması...

Kısacası surede yeralan bütün gerçekler ve konular, bütün tablolar ve mesajlar işte bu giriş cümlesinin içerdiği mesajdan ve ifade ettiği büyük ve evrensel anlamdan kaynaklanıyorlar, ona dayanıyorlar: **"Sınırsız hükümdarlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun herşeye gücü yeter."**

Surenin içerdiği gerçekler ve mesajlar surenin girişindeki genel ve kapsamlı mesajı açıklamak amacı ile ayetlerin akışı içinde peşpeşe sıralanıyor, durmadan ruhlara ve akıllara doğru akıp gidiyorlar. Bu yüzden sureyi bölümlere ayırmak oldukça güçtür. Dolayısıyle sureyi kendi akışı ile birlikte ayrıntılı olarak sunmak en iyisidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- Sınırsız hükümdarlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun herşeye gücü yeter.

Surenin başında yeralan ve Allah'ın yüceliğini, noksan sıfatlardan uzak oluşunu vurgulayan bu cümle yüce Allah'ın bereketinin çokluğunu ve kat kat fazlalığını ifade ediyor. Sürekli çoğalan, artan bu bereketi yüceltiyor. Bunun yanında

12- Mülk Suresi, 30. 13- Mülk Suresi, 1.

Allah'ın mülkünden, hükümranlığından söz edilmesi, bu bereketin bu mülkü topladığını ifade ediyor. Yine bu hareketin Allah'ın zatı katındaki yerini övdükten sonra, onun evrensel boyutunu da övüyor. Bu terennüm varlıklar aleminin her tarafında yankılanmakta, her varlığın kalbini canlandırıp, imar etmektedir. Bu terennüm Allah'ın yüce kitabındaki sesinden yayılmaktadır. Yani gözle görülmeyen kitaptan bilinen evrene yansımaktadır.

"Sınırsız hükümdarlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir." Mülkün sahibi O'dur. Ona egemen olan, alnından yakalayıp kontrolü altında tutan, onu yönlendiren O'dur. Hiç kuşkusuz bu bir gerçektir. Bu gerçek vicdanda yeredince, O'na gideceği yönü ve varacağı yeri gösterir O'nu mülkün bu ortaksız ve tek sahibi, yönlendireni, ve hakimi olan Allah'tan başkasına yönelme veya dayanma yahut bir şey isteme duygusundan kurtarır. Aynı zamanda O'nu mülkün tek sahibinden, biricik efendisinden başkasına kul olmaktan, kulluk sunmaktan uzaklaştırır.

"Ve O'nun herşeye gücü yeter."

Hiçbir şey O'nu aciz bırakamaz, hiçbir şey gözünden kaçmaz, hiçbir şey O'nun iradesinin önüne geçmez, hiçbir şey O'nun isteğini sınırlandırmaz. Neyi isterse onu yaratır. Dilediğini yapar. Dilediğini yapabilme gücüne, emrini yerine getirme kudretine sahiptir. O'nun iradesi hiçbir kayıt, hiçbir sınır tanımaz. Evet bu bir gerçektir ve bu gerçek vicdanda yeredince, O'nun Allah ve Allah'ın yaptıklarına ilişkin düşüncesini duygusal alışkanlıkların veya akli alışkanlıkların yahut hayali alışkanlıkların oluşturduğu her türlü bağdan kurtarır. Çünkü her halûkarda insanın aklına gelen herşeyin gerisinde Allah'ın gözü vardır. Sınırlı varlıklar olmaları dolayısıyle insanların düşüncelerini bağlayan kayıtlar, insanları içinde bulunulan anın, gözle görülür olgunun gerisinde meydana gelen değişimi, başkalaşımı değerlendirmede alışageldikleri ölçülerin esiri haline getirirler. İşte bu gerçek, onların duygularını bu esaretten kurtarır. Dolayısiyle hiçbir sınırlandırma getirmeden herşeyi Allah'ın gücünün eseri olarak görürler. Herşeyi her türlü kayıttan uzak bir şekilde Allah'ın gücüne dayandırırlar. İçinde bulunulan anın, gözle görülür olgunun zincirinden kurtulurlar.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ۝٢

2- O hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için, ölümü ve hayatı yarattı. O, üstündür, bağışlayandır.

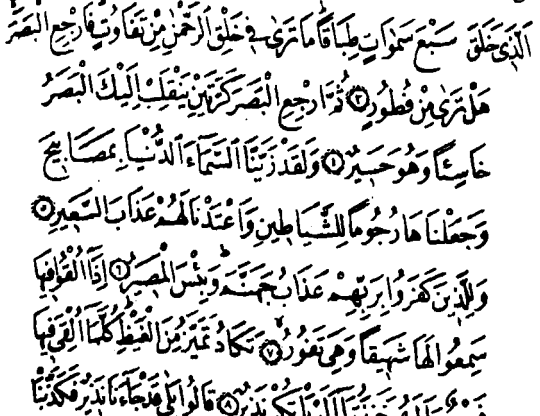
Mülkün üzerindeki sınırsız egemenliğinin, yönlendiriciliğinin, herşeyi yapacak güçte oluşunun ve iradesinin serbestliğinin bir sonucu da ölümü ve hayatı yaratmış olmasıdır. Ölüm kavramı hayattan önceki dönem ile hayattan hemen sonraki dönemi ifade eder. Hayat kavramı da hem dünya hayatını hem de ahiret hayatını kapsar. Bu ayette vurgulandığı gibi bunları Allah yaratmıştır. Bu şekilde ayeti kerime bu gerçeği insanın düşüncesine yerleştiriyor ve bunların gerisindeki amaç ve imtihan olgusuna karşı uyanık olmalarını sağlıyor. Çünkü ölüm ve hayat meselesi plansız-programsız tesadüfen meydana gelmiş değildir. Aynı şekilde amaçsız boş bir olgu da değildir. Ölüm ve hayat, yüce Allah'ın bilgisinin kapsamında

gizli bulunan insanların yeryüzündeki davranışlarının ortaya çıkması, böylece insanların yaptıkları amellere göre karşılık almaları amacına dönük bir sınav aracıdır: "**Hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için.**" Bu gerçeğin insan vicdanında yer etmesi, onun sürekli uyanık, sakınan, günah işlemekten çekinen, gerek gizli niyetlerde gerekse görünür amellerde büyük-küçük herşeye karşı bilincini koruyan bir insan olmasını sağlar. Gafil olmasına veya oyun ve eğlenceye dalmasına izin vermez. Aynı şekilde onun kendine güvenip de hiçbir sorumluluk duymadan, rahat davranmasına da müsaade etmez. Bu ifadeden sonra aşağıdaki değerlendirme cümlesinin yer alması da bu yüzdendir. "**O, üstündür, bağışlayandır.**" Amaç, Allah'ı gözeten, O'ndan korkan kalbe huzur vermektir, güven aşılamaktır. Çünkü Allah üstün iradelidir, galiptir ama aynı zamanda bağışlayıcıdır, hoşgörülüdür. Kalp uyanık olduğu, bu dünyaya sınanma ve denenme için gönderildiğinin bilincine varıp kötülüklerden sakındığı, korunduğu zaman, Allah'ın bağışlamasına ve rahmetine güvenebilir, onun himayesinde rahata kavuşabilir.

İslamın kalplere yerleştirmek üzere tasvir ettiği gerçeğe göre yüce Allah insanları rahmetinden kovmaz, onlara sıkıntı vermez ve onları azaba çarptırmak istemez. Tersine varoluşlarının amacının farkında olmalarını ister. Özleri itibariyle sahip bulundukları gerçeğin düzeyine yaraşır davranışlarda bulunmalarını; yüce Allah'ın bu varlık içinde kendi ruhundan üfleyerek dolayısıyla yarattığı birçok canlıdan üstün kılarak kendilerine bahşettiği onuru tamamlamalarını ister. Eğer bunu gerçekleştirirlerse, engin bir rahmete, büyük bir yardıma, geniş bir hoşgörüye ve birçok günahın bağışlanması durumu ile karşılaşacaklardır.

EVRENDE DÜZENLİLİK VE KUSURLULUK

Sonra bu gerçek, en büyük ve en yüksek alanlarında evrene bağlanıyor; yanısıra, ölüm ve hayatta sınanma olgusundan sonra ahiret gününde yapılanların karşılık görmesi gerçeği de bir başka açıdan evrensel düzene bağlanıyor:

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِن تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ
هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ۝ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ۝ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ
وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ۝
وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا
سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ۝ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا
فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا

وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا
نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

3- Yedi göğü tabakalar halinde yaratan O'dur. Rahman'ın bu yaratmasında bir düzensizlik bulamazsın. Gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin?
4- Sonra gözünü iki kez daha döndür bak. Göz aradığı kusuru bulmaktan umudu keserek yorgun ve bitkin bir halde sana döner.
5- Andolsun biz, dünyaya en yakın göğü lambalarla donattık. Bunları şeytanlara atılan taşlar yaptık ve onlara ateş azabını hazırladık.
6- Rabblerini inkar edenler için cehennem azabı vardır. O ne kötü dönüştür.
7- Oraya atıldıklarında onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.
8- Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak! Her topluluk onun içine atıldıkça cehennem bekçileri onlara; "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar.
9- Onlar; "Evet, doğrusu bize bir uyarıcı geldi, fakat biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi, siz büyük bir sapıklık içindesiniz" dedik.
10- "Eğer kulak vermiş veya akletmiş olsaydık, çılgın alevli cehennemlikler içinde olmazdık" derler.
11- Böylece günahlarını itiraf ederler. Çılgın alevli cehennemlikler yok olsunlar!

Bu ayetlerde yer alan bütün gerçekler surenin ilk ayetinin anlamının sonuçlarıdır. Mülkü yönlendiren egemenliğin, hiçbir kayıtla sınırlandırılamayan kudretin görüntüleridir. Ayrıca bunlar, ikinci ayetin içerdiği ölüm ve hayatın insanların sınanması için yaratıldığına ve her yapılan işin bir gün karşılığını göreceğine ilişkin gerçeği doğrular niteliktedirler.

Ayet-i kerimenin işaret ettiği yedi kat göklerin anlamını, astronomi ile ilgili teorilere dayanarak kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Çünkü bu teoriler, gözlem ve keşif araçları geliştikçe her zaman üzerinde değişiklik yapılmaya veya düzeltmeye açık teorilerdir. Bu yüzden ayetin anlamını her zaman değişikliğe ve düzeltmeye açık bu tür keşiflerle yorumlamaya kalkışmak doğru değildir. Şu halde yedi tane gök olduğunu ve bunların farklı boyutlara sahip tabakalardan meydana geldiğini bilmemiz yeterlidir.

Kur'an-ı Kerim, dikkatleri özelde göklere genelde de evrenin her alanına çekerek yüce Allah'ın yaratmasını insanlara göstermeyi amaçlıyor. Dikkatleri Allah'ın yaratmasına çekerken, bu yaratılışın kusursuz olduğunu vurgulayarak meydan okuyor. Gözler bu kusursuz yaratılışa çaresiz, yorgun, şaşkın ve dehşete kapılmış olarak bakakalır.

"Rahman'ın bu yaratmasında bir düzensizlik bulamazsın." Çünkü bu yaratmada bir boşluk, bir eksiklik, bir karışıklık yoktur. **"Gözünü bir çevir bak."** Bir kere daha bak, iyice araştırmak, kesin bir sonuç elde etmek için **"Bir çatlak görebilir misin?"** Gözün bir çatlağa, ya da bir yarığa veya bir bozukluğa ilişebilir mi? **"Sonra gözünü iki kez daha döndür bak."** Belki de birinci bakışta gözünden kaçan birşey olur da bu sefer ortaya çıkarmış olursun. Bir daha bak, bir

daha bak "**Göz aradığı kusuru bulmaktan umudu keserek yorgun ve bitkin bir halde sana döner.**"

Bu meydan okuma üslubu hiç kuşkusuz göklere ve Allah'ın yarattığı tüm varlıklara bakma meselesine bir ciddiyet, bir önem kazandırıyor. İşte Kur'an-ı Kerim'in harekete geçirmek, canlandırmak istediği, bu keskin, araştırıcı, düşündürücü ve irdeleyici bakıştır. Çünkü alışkanlığın neden olduğu uyuşukluk, bu ürpertici, hayret verici, güzel ve ince evrene yönelik bakışın dikkatini dağıtabilir. Oysa göz bu evrenin güzelliğini ve görkemini seyretmeye doymaz. Kalp bu evrenden gelen dolaysız mesajları ve işaretleri algılamaktan bıkmaz. Akıl evrenin düzenini ve ince sistemini düşünmekten yorulmaz. İşte evreni böylesine düşündürücü bir gözle seyredenler, gözalıcı, görkemli ilahi bir panayırda yaşarlar. Bu panayırın olağanüstülüğü yıpranmaz, çünkü sürekli gözün, aklın ve kalbin önünde yenilenip durur.

Çağdaş bilimin bazı yönlerini ortaya çıkardığı şekliyle bu evrenin özüne ve kusursuz nizamına ilişkin bazı şeyler öğrenenler dehşete kapılıyor, kendilerinden geçiyorlar. Fakat aslında bu evrenin görkemini, gözalıcılığını algılamak için böyle bir bilgiye de gerek yoktur. Çünkü sadece çıplak bir bakış ve yalın bir düşünme ile evrenle iletişim kurabilme yeteneğine sahip olması yüce Allah'ın insana yönelik büyük nimetlerinden biridir. Çünkü kalp açık ve gelen sinyalleri karşılamaya hazır olduğu zaman, bu dehşet verici ve gözalıcı güzelliğe sahip olan evrenden gelen mesajları dolaysız algılar. Bu dehşet verici ve şaşırtıcı evrenle ilgili düşüncesiyle ve gözlemiyle bir şeyler bilmeden önce bir canlının bir başka canlı ile iletişim kurması gibi iletişim kurar.

Bu yüzden Kur'an-ı Kerim insanları yalnızca bu evrene bakmaya, evrensel sahneleri ve olağanüstülükleri düşünmeye çağırmakla yetiniyor. Çünkü Kur'an-ı Kerim her çağdaki tüm insanlara hitap eder. Hem ormanda yaşayanlara, hem çölde yaşayanlara, hem şehirlilere, hem de denizlerin üzerinde dolaşanlara hitap eder. Okuma yazmasız halk kitlelerine hitap ettiği gibi astronomi bilginine, tabiat bilginine ve teorisyenlere de hitap eder. Bunlardan herbiri kendisi ile evren arasında iletişim kuracak, kalbinde evreni düşünme, algılama ve algıladıklarından haz alma duygularını harekete geçirecek mesajlar bulur Kur'an'da.

Bu evrenin yaratılış planında eksiksizlik/kemal olgusu ile birlikte güzellik olgusu da gözönünde bulundurulmuştur. Aslında bunlar bir gerçeğin iki değişik ifadesidirler. Çünkü bu evrendeki eksiksizlik/kemal olgusu güzellik/kemal düzeyine ulaşır. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim dikkatleri göklerin kusursuzluğuna çektikten sonra şimdi de dikkatleri göklerin güzelliğine çekiyor:

"Andolsun biz, dünyaya en yakın göğü lambalarla donattık."

Dünya göğü ile acaba ne kastediliyor? Belki de bununla üzerinde yaşayan insanların bu Kur'an'a muhatap olduğu yeryüzüne en yakın gök kastediliyor. Belkide burada işaret edilen lambalar gözle görülen yıldızlar ve gezegenlerdir. Göğe baktığımız zaman bunları görebiliriz. Bu da, muhatapların göklere bakmalarına ilişkin az önceki direktifle uyuşmaktadır. Çünkü o zaman bu Kur'an'la muhatap olanlar göğü süsleyen parlak cisimleri gören gözlerden başka gözlem araç-

larına sahip değildiler.

Gökyüzündeki yıldızların sahnesi güzeldir. Bunda kuşku yok. Hem de kalpleri cezbeden bir güzellik. Sürekli yenilenen, vakitler değiştikçe görüntüsü değişen bir güzellik. Bu güzellik sabah başkadır, akşam başkadır. Bu manzara gün doğumunda başka güzeldir, gün batımında başka güzeldir. Bu güzellik mehtaplı geceden, karanlık geceye, açık gökyüzünden, sisli bulutlu gökyüzüne göre farklıdır. Daha doğrusu bu güzellik saatine göre, gözlem yerine göre, bakış açısına göre değişir. Ama her an güzeldir, her an çekicidir, her an gözalıcıdır.

Şurada bir kenarda ışıldayıp duran şu küçücük yıldız, tıpkı güzel bir göz gibi sevgiyle parlıyor, adeta insanı yanına çağırıyor.

Şu köşede başbaşa vermiş şu iki yıldız, kalabalıktan kurtulmuş, dertleşiyor gibidirler.

Şuraya buraya serpiştirilmiş yıldız kümeleri adeta gökyüzü şenliğinde halka tutmuş gece sohbetine dalmışlardır. Sanki şenlikte elele tutuşup ayrılan danseden arkadaşlar gibidirler.

Bir gece yavaş yavaş büyüyen, sessizce gelişen; Bir gece parlayan ve aydınlatan. Bir gece kırılan, küçülmeye başlayan. Bir gece hayata yeniden atılmış gibi doğan. Bir gece ağır ağır yokluğa doğru yol alan şu Ay...

Göz alabildiğine uzanan, boyutları insanın görme duyusunun sınırlarını fersah fersah aşan uçsuz bucaksız şu uzay boşluğu.

Evet gökyüzü her yönüyle, herşeyiyle güzeldir. İnsanın yaşayabileceği, ruhuna dolduracağı bir güzelliktir bu. Ama bu güzelliği anlatacak söz, onu tanıtacak ifadeler bulmak mümkün değildir.

Kur'an-ı Kerim insan ruhunun dikkatini göklerin çekici güzelliğine, tüm evrenin göz kamaştırıcı güzelliğine çekiyor. Çünkü varlıkların yaratıcısının güzelliğini kavramanın en doğru, en kestirme yolu, varlıkların güzelliğini kavramaktır. İşte insanı ulaşabileceği en yüce ufka yükselten bu kavrayıştır. Çünkü bu durumda insan kendisini, dünya aleminin ve dünya hayatının kirinden uzak, sınırsız ve güzel bir alemdeki sonsuz hayata hazırlayacak bir noktaya bağlamış olur. Hiç kuşkusuz insan kalbinin en mutlu anları, evrendeki olağanüstü ilahi sanatın güzelliğini doyasıya algıladığı anlardır. Çünkü bu anlar insan kalbini ilahi güzelliğe ulaşmaya, onu içine doldurmaya hazırlandığı anlardır.

ŞEYTAN VE YANDAŞLARI İÇİN ACI SON

Kur'an ayeti, burada yüce Allah'ın dünyaya yakın göğü süslediği lambaların bir başka görevlerinin olduğundan sözediyor:

"Bunları şeytanlara atılan taşlar yaptık."

Fizilâl'il Kur'an'da, yüce Allah'ın bize bir yönünü anlattığı gayba ilişkin konulara herhangi bir eklemede bulunmayıp, Kur'an ayetinin belirlediği sınırın yanında durup ötesine geçmeme kuralına hep bağlı kaldık. Çünkü gündeme getirilen gayba ilişkin meselelerin isbatı için Kur'an-ı Kerim'deki açıklamalar yeterlidir.

İsmi şeytan olan birtakım yaratıkların varlığına inanıyoruz. Bunların bazı

nitelikleri Kur'an'da anlatılmıştır. Bu tefsirimizde de daha önce bunlardan sözettik. Bunun dışında bir şey söylemiyoruz ve yüce Allah'ın gökleri süslediği bu lambaları, adı geçen şeytanları kovmak için, bir diğer surede değinildiği gibi delen ve yakan alevli taşlar olarak kullandığına inanıyoruz: "**Ve onu itaat etmeyen her şeytandan koruduk.**"[14] "**Ancak meleklerin konuşmalarından bir sözü kapan olursa, onu da delen ve yakan alevli yıldızlar takip eder.**"[15] Ama nasıl? Ne kadar ağırlıkta? Ve ne şekilde? Bütün bunlar yüce Allah'ın hakkında herhangi bir açıklamada bulunmadığı konulardır. Bu tür meselelerde açıklayıcı bilgi edinilecek başka bir kaynak da yok elimizde. Şu halde bu kadarını bilmemiz ve meydana geldiğine inanmamız yeterlidir. Zaten konunun kısa tutulmasında güdülen amaç da budur. Şayet yüce Allah fazla bilgi vermenin, konuyu biraz daha açmanın, ayrıntılara girmenin yararlı olacağını bilseydi hiç kuşkusuz daha geniş açıklamada bulunacaktı. Yüce Allah'ın açıklamasında fayda görmediği bir meseleye, şeytanların taşlanması meselesi ile biz ne diye uğraşalım ki!

Sonra ayet-i kerime taşlanmanın dışında yüce Allah tarafından şeytanlar için hazırlanan bir diğer azaba değiniyor:

"**Ve onlara ateş azabı hazırladık.**"

Dünyadaki taşlanma cezası ve ahiretteki alevli ateş adıgeçen şeytanlar içindir. Belki de yüce Allah'ın dünya ve ahirette şeytanlar için hazırladığı bu azabın gündeme getirilişi daha önce göklerden sözedilmiş olmasından dolayıdır. Sonrasında da kafirlerden sözediliyor. Şeytanlarla kafirler arasındaki ilgi ise açıktır. Gökleri süsleyen lambalardan sözedilirken bunların şeytanları kovalamak için delen ve yakan alevli taşlar olarak kullanıldıkları gündeme getiriliyor. Şeytanlar için ahirette hazırlanan ateşten söz edilirken de, şeytanların izleyicileri olan kafirler için hazırlanan azap hatırlatılıyor:

"**Rabblerini inkar edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü dönüştür.**"

Sonra bu cehennemin bir sahnesi canlandırılıyor. Burada cehennem kafirleri dehşet verici bir öfkeyle, büyük bir kinle karşılıyor:

"**Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak.**"

Burada cehennem canlı bir varlıktır. Büyük bir öfkeyle köpürüyor. Fokur fokur kaynayarak çıkardığı uğultulu nefesleri işitiliyor. Her yanı öfkeyle dolup taşmıştır. Kabaran öfkesinden dolayı çatlayacak gibidir. Öyle bir kızgınlık ve nefretle dolmuştur ki, bu, kafirlere şiddetli bir kin duyacak, onları görür görmez büyük bir öfkeye kapılacak düzeye ulaşmıştır.

Bu açıklama ilk bakışta cehennemin durumunu tasvir eden mesaj, bir ifade gibi görünüyor. Fakat aslında -anladığımız kadariyle- bu bir gerçeği dile getiriyor. Çünkü yüce Allah'ın yarattığı her varlık canlıdır, kendi türüne özgü bir ruhu vardır. Her varlık Rabbini tanıyor, O'nu övgüyle tesbih ediyor; bir insanın Rabbini inkar ettiğini görünce dehşete kapılıyor; öz yaratılışının reddettiği, ruhunun nefret ettiği bu iğrenç inkarcılıktan dolayı öfkeye kapılıyor. Bu da gösteriyor ki, bu ifade varlık alemindeki herşeyin önünde gizli bulunan bir gerçeği

14- Saffat Suresi, 7. 15- Saffat Suresi, 10.

dile getirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de bütün açıklığıyla şöyle denmektedir: **"Yedi kat gök, yer ve buralardaki varlıkların tümü onu tenzih ederler, noksanlıklardan uzak olduğunu dile getirirler. Evrendeki her varlık O'nu överek tesbih eder. Fakat siz bu varlıkların tesbihlerini anlayamazsınız."**[16] Yine bir başka yerde şöyle denmektedir: **"Ey dağlar, o tesbih ettikçe söylediklerini tekrarlayın. Ey kuşlar siz de."**[17] Bunlar açık ve yoruma yer bırakmayan gerçeğin dolaysız ifadeleridir.

Yine Kur'an-ı Kerim'de şöyle denmektedir: **"Sonra duman halinde olan göğe yöneldi. Ardından O'na ve yeryüzüne isteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. Onlar da "İsteyerek geldik" dediler."**[18]

Ancak bu ayet için, göklerin ve yerin Allah'ın evrensel yasalar sistemine boyun eğişini tasvir için kullanılan mecazi bir ifadedir denebilir. Fakat böyle bir yorum başvurma zorunluluğu yoktur. Hatta bu yorum ayet-i kerimenin ifade ettiği açık ve dolaysız anlamdan çok uzak düşmektedir.

Evet Kur'an-ı Kerim cehennemi bu şekilde tasvir etmektedir. Nitekim bir başka yerde de evrenin, Allah'a şirk koşulması karşısında dehşete kapıldığı, öfkelendiği ifade edilmiştir: **"Sizler böyle demekle son derece çirkin bir iddia ileri sürdünüz. Bu iddia karşısında nerede ise gökler paramparça olacak, yer yarılacak ve dağlar gürültü ile göçerek yerle bir olacak. Onlar Rahmeti bol olan Allah'a çocuk yakıştırdılar diye! Oysa Rahmeti bol olan Allah'a çocuk edinmek yakışmaz."**[19]

Bütün bu ayetler bir gerçeğe işaret ediyorlar. Bütün varlıkların yaratıcısına inandığı, varlıklar aleminde yeralan herşeyin O'nu övgüyle tesbih ettiğini dile getiriyorlar. İnsan Rabbini inkar etmek suretiyle varlıklar bütününden kopup, halifeden ayrılınca bütün varlıklar dehşete kapıldıklarını, korktuklarını anlatıyorlar. Bu ayetlerde, değer verdiği, kendi yanında önemsediği bir şeye saldırıldığını, çiğnendiğini görüp te bu yüzden öfkelenen, bu davranışta bulunanlara kin besleyen ve öfkesinden çatlayacak gibi olan biri gibi varlıklar aleminde yeralan herşeyin büyük bir kinle, kabaran bir öfkeyle Rabbini inkar eden insanın üstüne atılmayı istediği vurgulanıyor. İşte cehennemin durumu da budur. Cehennem **"Kaynıyor ve neredeyse öfkesinden çatlayacak."** gibi oluyor.

Aynı şekilde bu olguyu cehennem bekçilerinin sözlerinden de anlıyoruz: **"Her topluluk onun içine atıldıkça cehennem bekçileri onlara: "Size bir uyarıcı gelmedi mi? diye sorarlar."**

Böyle bir durumda, bu yönden bir sorunun sorulmuş olmasının muhatabı rezil etme, azarlama amacına yönelik olduğu açıktır. Dolayısiyle cehennem bekçileri de cehennemin kafirlere duyduğu kine ve öfkeye ortak oluyorlar. Nitekim bunlar kafirlere azap etme işine de katılıyorlar. Başına büyük bir musibet gelen, bu yüzden içinden çıkılması bir sıkıntı ortamında yaşayan biri için rezil edilmekten, azarlanmaktan daha acı bir işkence olamaz.

Gelen cevap, aşağılanmışlığın, kırılmışlığın, ahmaklığı ve gafilliği kabullenmenin izlerini taşıyor. Halbuki daha önce büyük bir gurura kapılmış, peygam-

16- İsra Suresi, 44. 17- Sebe Suresi, 10. 18- Fussilet Suresi, 11. 19- Meryem Suresi, 89-92.

berleri sapıklıkla suçlayarak onları inkar etmişlerdi:

"Onlar derler ki: Evet, doğrusu bize bir uyarıcı geldi, fakat biz yakalandık ve Allah hiçbir şey indirmedi, siz büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik. Eğer kulak vermiş veya akletmiş olsaydık, çılgın alevli cehennemlikler içinde olmazdık" derler."

Çünkü uyarıları dinleyen, aklını kullanarak verilen mesajların üzerinde düşünen biri, kendini böylesine korkunç bir akibete mahkum etmez. Şu bedbaht insanlar gibi Allah'ın ayetlerini inkar etmeye kalkışmaz. Hiçbir delile dayanmayan anlamsız bir inatta körükörüne peygamberleri sapıklıkla suçlamaz. Allah'ın doğru sözlü peygamberlerini inkar ederek, böylesine sorumluluğu büyük bir iddiada bulunmaz ve **"Allah hiçbir şey indirmedi, siz büyük bir sapıklık içindesiniz."** demez.

"Böylece, günahlarını itiraf ederler. Çılgın alevli cehennemlikler yokolsunlar."

Ayetin orjinalinde geçen "suhk" kelimesi uzaklık anlamına gelir ve onların dünyadayken inanmadıkları, gerçekleşeceğini doğrulamadıkları bir ortamda suçlarını itiraf ettikten sonra yüce Allah'ın kendi aleyhlerine yaptığı bir bedduadır. Allah'ın duası, isteği ise kesin karar ifade eder. Şu halde onlar Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılacaklardır. Bağışlanma umutları, azabın hafifletilmesi gibi bir beklentileri olmayacaktır. Onlar çılgın alevli ateşin vazgeçilmez arkadaşlarıdırlar. Ne kötü arkadaşlık! Ve ne korkunç akibet!

Fokur fokur kaynayan, hırıltılı nefesleri duyulan cehennemdeki bu azap, bu çılgın alevli ateş gerçekten korkunç insanı iliklerine kadar titreten bir azaptır. Allah hiç kimseye haksızlık etmez. Allah en iyisini bilir, ama, öyle sanıyoruz ki, öz yaratılışına iman gerçeğini ve delilini yerleştirdiği halde Rabbini inkar eden bir kişi her türlü iyilikten uzaklaşmış bir kişidir. Varlıklar bütünü içinde bir değere sahip olmasını sağlayan tüm olumlu niteliklerden soyutlanmış bir kişidir. Şu halde o cehennemin tutuşması için kullanılan bir taş parçası gibidir. Çünkü fıtratı dejenere olmuş, ters yüz olmuştur, O'nun yeri bu ateştir, kaçıp kurtulması mümkün olmayan bu ateşe layıktır.

Yeryüzünde Allah'ı inkar eden bir kişi yaşadığı hergün biraz daha başaşağı yuvarlanır, biraz daha dejenere olur. Gün gelir ters yüz olmuş, iğrenç bir şekil alır, çirkinleşir. Tiksindirici, cehennemi bir görünüm kazanır. Öylesine çirkin, öylesine iğrenç ve öylesine itici bir görünümdürki, evren içinde bir benzerine rastlamak mümkün değildir. Çünkü varlıklar aleminde yeralan herşeyin ruhu mümindir, herşey Rabbini övgüyle tesbih eder, herşey özünde bu iyiliği barındırır, her şeyin içinde kendisini varlık bütününün eksenine bağlayan bu bağ mevcuttur. Ancak varlık bütününün bağlarından kopan, anormal insanlar, kötülük kaynağı yırtıcılar, fıtratlar tersyüz olmuş kaçaklar hariç... Peki varlıklar aleminde yer alan herşeyle bağlarını koparmış bulunan bu sapıklar nerede barınacaklardır. Onlar öfkeyle kabaran, çılgınca fokurdayan, yakan, kasıp kavuran her türlü manayı, her türlü gerçeği ve her türlü saygınlığı yiyip bitiren cehennemde barınacaklardır. Hem bunlar ruhlarındaki manayı, gerçeği ve saygınlığı yitirmiş de-

giller miydi?

Kur'an-ı Kerim'in akışı içinde bir kıyamet sahnesinde azap ve nimet sayfalarının birlikte sunulması alışageldiğimiz bir kuraldır. İşte burada da kafirlerin yeraldığı sayfaya karşılık, müminlerin yeraldıkları sayfa da sunuluyor, böylece surenin ikinci ayetinin **"Hanginizin daha güzel iş yapacağını denemek için"** ayetinin ifade ettiği anlam, sınamadan sözedildikten sonra, amellerin karşılık görmesi de gündeme getirilerek tamamlanmak isteniyor:

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

12- Fakat görmeden Rabblerinden korkanlar varya, işte onlar için bağışlanma ve büyük mükafat vardır.

Burada işaret edilen gayb kavramı, müminlerin gözleriyle görmedikleri Rabblerinden korkmalarını kapsadığı gibi gözlerden uzak gizli gizli Rabblerinden korkup yalvarmalarını da kapsıyor. Bunların her ikisi de büyük bir anlamın, tertemiz bir duygunun aydınlık bir bilincin ifadesidirler. İşte bu yüzden müminler, surenin akışının genel olarak, bağışlanma, günahların örtülmesi ve büyük bir ödül olarak ifade ettiği bu büyük karşılığı hakkederler.

Kalbin gizliden gizliye, gözlere görünmeyen gayb ortamında Allah'la iletişim halinde olması, O'na bağlı bulunması, insan kalbinin duyarlılığının ölçüsüdür, vicdan için hayatın garantisidir. Hafız Ebubekir el-Bezzar, Müsned'inde der ki: Bize Talût b. Ubbad anlattı. O da Haris b. Ubeyd'den duymuş, ona da Sabit, Enes b. Malik'in şöyle dediğini anlatmış: Bazıları; "Ya Resulallah, biz senin yanındayken başka, senden ayrılırken de başka duygular içindeyiz" dediler. Peygamber Efendimiz: "Peki Rabbinizle durumunuz nasıl?" dedi."Allah, gizli-açık her zaman Rabbimizdir" dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz "Sizin durumunuz münafıklık değildir." buyurdu.

Şu halde asıl olan Allah'a bağlılıktır. Bir kalpte Allah'la bağlantı kuran bağ sıkıca bağlanınca, o kalp sadık bir mümindir, Allah'la iletişim kurmuştur.

Biraz önce ele aldığımız ayet, öncesi ile sonrası arasında bağlantı işlevini görüyor. Ayet yüce Allah'ın gizli açık her şeyi bildiğini belirtirken, aslında insanlara meydan okuyor. Evet, insanların Rabblerini yaratan yüce Allah'tır. Onların ruhlarına kendisinin yerleştirdiği gizli duyguları, giriş-çıkış noktalarını O, bilir.

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾

13- Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O, kalblerde olanı bilir.

14- Yaratan bilmez olur mu? O, latiftir, haberdardır."

İster gizleyin sözlerinizi, ister açıkça söyleyin farketmez, hepsi yüce Allah'ın bilgisine açıktır. O, açık veya gizli olan şeylerden daha gizlisini bilir. **"O, kalplerde olanı bilir."** Kalplerin gizli bölmelerinde yereden ve dışa yansımayan duyguları bilir. Çünkü göğüsleri yarattığı gibi, göğüslerin içindeki duyguları da O yaratmıştır! **"Yaratan bilmez olur mu?"** O'nun bilgisinin boyutları, çok ince, küçük, gizli örgütlü şeylere kadar ulaşır.

İnsanlar herhangi bir hareketi veya sırrı yahut vicdanda geçen herhangi bir niyeti Allah'tan gizlemeye çalışırlarken çok komik duruma düşüyorlar! Çünkü niyetlerini içinde gizlemeye çalıştıkları vicdanı da Allah yaratmıştır. Vicdanların giriş çıkış noktalarını, gizli bölmelerini O, bilir. Ayrıca gizlemeye çalıştıkları niyetlerini de O yaratmıştır; niyetlerin nerede ve nasıl oluştuklarını bilir. Şu halde neyi gizliyorlar? Ve nereye gizleyecekler?

Kur'an-ı Kerim bu gerçeğin vicdana yerleşmesine büyük önem verir. Çünkü bu gerçeğin vicdanda yeretmesi ona meseleleri doğru biçimde kavrama yeteneğini kazandırır. Bunun da ötesinde O'na sürekli uyanıklık, duyarlılık ve takva duygularını yerleştirir. Çünkü yeryüzünde müminlerin omuzlarına bindirilen emanet, yani inanç emaneti, adalet emaneti, amel ve niyetlerde Allah için herşeyden soyutlanma emaneti bu duygulara bağlıdır. Çünkü kalp hem kendisinin hem de içindeki sır ve niyetlerin Allah tarafından yaratıldığını ve Allah'ın kendisini bildiğini O'nun latif ve herşeyden haberdar olduğunu kesin olarak bilmedikçe bu emanet gerçekleşmez.

Bu durumda mümin, gözle görülür hareketlerde ve açıkça duyulan sözlerde Allah'tan korktuğu gibi, gizli niyetleri göze görünmez duyguları hususunda da Allah'tan korkar, sakınır, çünkü mümin gizli-açık herşeyi bilen, göğüsleri yaratıp onların içindeki gizli duygulardan haberdar olan Allah'la iletişim halindedir.

Sonra, surenin akışı onları yüce Allah'ın yarattığı kendi iç alemlerinden alıp yine yüce Allah'ın kendilerinin yararlanması için yarattığı, üzerinde yaşamaya elverişli hale getirdiği, içine hayatı sürdürmek için gerekli olan sebepleri yerleştirdiği yeryüzüne yöneltiyor.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

15- Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Şu halde yerin sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır.

İnsanlar uzun süre yeryüzündeki hayatlarına; üzerinde kolayca dengede durabilmelerine, üzerinde dolaşıyor olmalarına, toprağından, suyundan, havasından, yeraltı madenlerinden, enerji kaynaklarından, kısacası tüm rızıklarından rahatlıkla yararlanmaya, onları zorlanmadan diledikleri gibi kullanmaya alıştıkları için... Yüce Allah'ın yeryüzünü onlar için boyun eğdirişinde, yeryüzünü onların hizmetine sokmasında somutlaşan nimetini unutuyorlar. İşte Kur'an-ı Kerim, her kuşaktan her insanın yeryüzünün boyun eğdirilişine ilişkin bilgisi oranında kavrayabileceği bu yalın ama çarpıcı ifade ile bu akıllara durgunluk veren nimeti hatırlatmak istiyor, göstermek istiyor.

Yerin boyun eğdirilişi ifadesi, ilk önce bu Kur'an'la muhatap olanların zihinlerinde; üzerinde gerek yaya, gerek hayvan sırtında gerekse denizlerde yüzen gemiler üzerinde yürümeye elverişli olan şu yeryüzü canlanıyordu. Tarım yapmaya, bağ-bahçe dikmeye, ürün elde etmeye uygun olan şu toprak akla geliyordu. Bitkilerin ekilip yeşermesine yardımcı olan toprak, su ve havayı içeren dolayısiyle üzerinde yaşamaya elverişli olan şu dünya canlanıyordu zihinlerde.

Bunlar günümüze kadar pozitif bilimlerin ayrıntılı olarak ortaya koyduğu

genel anlamlardır. Bu ayrıntılar, Kur'an ayetinin daha geniş boyutlarıyle kavranmasına yardımcı oluyorlar.

Yerin boyun eğdirilişi kavramı ile ilgili olarak bilim şöyle diyor: Genellikle hayvanlar için kullanılan "Boyun eğme" deyiminin burada yeryüzüne yakıştırılması bir amaca yöneliktir. Çünkü hareketsiz, sakin ve yerinde kımıldamaz olarak gördüğümüz şu yeryüzü aslında hareket halinde olan bir hayvandır... Seğirten, zıplayan, koşan bir hayvan! Ama aynı zamanda uysal, boyun eğen bir hayvandır. Sırtına bineni düşürmeyen, yürürken tökezlemeyen, serkeş hayvanlar gibi kontrolden çıkmayan, insanı sarsmayan, yormayan uysal bir hayvan. Bu hayvan uysal olduğu kadar sağmaldır da.

Sırtına bindiğimiz bu hayvan saatte bin mil gibi bir hızla kendi ekseni etrafında döner. Ama aynı zamanda aşağı yukarı saatte altmış beş bin millik bir hızla güneş etrafında da döner. Sonra güneş ve güneş sisteminde yeralan diğer gezegenlerle birlikte yaklaşık olarak saatte yirmi bin mil hızla gökteki (Cibar) Sirius burcuna doğru yolalır. Bütün bu konuşmalara rağmen insanoğlu bu hayvanın sırtında güvencededir, son derece rahattır, kendinden emindir, eklemleri birbirinden kopmaz, organları dağılmaz. Hatta beyni bile çalkalanmaz, yuvarlanmaz, bu uysal hayvanın sırtından birkez olsun düşmez.

Dünyanın bu üç hareketinden her birinin bir hikmeti vardır. Biz iki hareketin insan hayatı, daha doğrusu yeryüzündeki tüm canlıların hayatı üzerindeki etkilerini biliyoruz. Dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesi gece ve gündüzün meydana gelmesine neden olur. Şayet sürekli gece olsaydı yeryüzünde hayat soğuktan donardı. Eğer sürekli gündüz olsaydı bu sefer sıcağın etkisiyle hayat kavrulurdu, yanardı. Dünyanın güneşin etrafında dönmesi ile de mevsimler meydana gelir. Şayet yeryüzünde sürekli tek mevsim olsaydı yüce Allah'ın dilediği bu günkü şekliyle yaşamak mümkün olmazdı. Fakat dünyanın üçüncü hareketine gelince, henüz bu hareketin hikmetinin üzerindeki gayb perdesi aralanmış değildir. Ama genel evrensel ahenk ile bir bağlantısının olduğu kuşkusuzdur.

Aynı anda dehşet verici bu üç hareketi yapan bu uysal hayvan, hareket halinde hep aynı değişmez konumunu sürdürür. Bu konumu, ekseninin 23.5 derecelik eğimi belirler. Çünkü dünyanın güneşin etrafında dönmesi sonucu dört mevsimin meydana gelmesini sağlayan etken bu eğimdir. şayet hareket esnasında bu eğimin oranı bozulursa, yeryüzündeki bitkilerin, daha doğrusu yeryüzündeki bütün hayatın üstlendiği rolün dayanağı, kaynağı olan mevsimler de bozulur.

Yüce Allah yeryüzüne çekim gücü vermek suretiyle onu insanların yaşamasına elverişli hale getirmiştir, boyun eğdirmiştir. Dünyanın büyük çaplı hareketi esnasında bu çekim gücü insanları kendine doğru çeker. Ayrıca dünyanın yüzeyine doğru bir hava basıncı oluşturmuştur. Bu da dünyanın üzerinde hareket kolaylığı sağlar. Eğer hava basıncı şimdikinden daha güçlü olsaydı insanın yeryüzünde dolaşması zorlaşır veya basıncın ağırlığının oranına göre büsbütün imkansızlaşırdı. Ya da insan bu basıncın ığırlığı altında ezilirdi, hareket edemezdi. Eğer hava basıncı şimdikinden daha hafif olsaydı bu sefer insanın adımları karışacak, yürüyemeyecekti. Ya da içinden gelen basıncın çevresini saran hava ba-

sıncından daha fazla olmasından dolayı içindeki organları dışarı fırlayacaktı. Nitekim, hava basıncına karşı gerekli önlemleri almadan havanın yüksek tabakalarına doğru yükselenler bu duruma düşmektedirler.

Yüce Allah, yerin yüzeyini yaymak ve yüzeydeki toprağı da yumuşak kılmak suretiyle dünyayı insana boyun eğdirmiştir, uysallaştırmıştır. Eğer -Bilimin söylediği gibi dünyanın soğuyup yüzeyinin donmasından sonraki durumu devam edip- yüzeyi kayalık olsaydı üzerinde yürümek ve bitki yetiştirmek imkansızlaşırdı. Fakat hava ve yağmur gibi atmosferden gelen etkenler bu sert kayaları parçalayıp ufaltmışlardır. İşte yüce Allah ufalan kayalardan hayata elverişli bu verimli toprağı meydana getirmiştir. Bunun sonucunda da şu uysal hayvanın binicisinin hoşuna giden bitkileri ve rızıkları yaratmıştır.

Yüce Allah, dünyayı saran atmosfer tabakasının son derece özenle belirlenmiş bir oranda hayat için gerekli olan unsurları içerir nitelikte kılmak suretiyle yeryüzünü boyun eğdirmiş, uysallaştırmıştır. Şayet atmosferin içerdiği elementlerin oranları değişseydi yeryüzünde hayat olmazdı. Eğer temelde planlanmış olsaydı bile sürmesi imkansızlaşırdı. Şu anda havadaki oksijen oranı yaklaşık olarak % 21'dir. Havadaki Azot veya Nitrojen oranı ise % 78'dir. Geriye kalanı ise on binde üç oranında Karbondioksit ve diğer elementlerden oluşur. Bu oranlar yeryüzünde hayatın olabilmesi için kesinlikle zorunludurlar.

Yüce Allah bunun gibi yeryüzünde hayat için vazgeçilmez olan birbirini bütünleyen binlerce etken sayesinde yeryüzünü uysallaştırmış, boyun eğdirmiştir. Yeryüzünün, güneşin ve ayın hacmi, dünyanın güneşe ve aya olan uzaklığı, güneşin ısı derecesi, yerkabuğunun kalınlığı, dünyanın hareket hızı, ekseninin eğimi, yeryüzündeki ve karaların dağılım oranı atmosfer tabakasının yoğunluğu... Evet bütün bunlar yeryüzündeki hayat için vazgeçilmez olan birbirini bütünleyen etkenlerdir.

Kur'an-ı Kerim bu gerçeklere işaret ediyor ki, her kuşaktan her fert yapabildiği kadar, bilgi ve değerlendirmesi oranında bunların bilincine varsın, mülkü kontrolünde tutan, hem kendisini hem de çevresindeki herşeyi çekip çeviren yöneten, yeryüzünü kendisinin hizmetine sokup boyun eğdiren ve onu her türlü tehlikeden koruyan Allah'ın elini hissetsin. Şayet yüce Allah bir saniye olsun evreni korumayacak olursa tüm evrenin dengesi bozulur, üzerindeki canlı cansız tüm varlıklar un-ufak olur, yok olur gider.

İnsanın vicdanı bu dehşet verici gerçeğin bilincine varınca Rahman ve Rahim olan Allah onun yeryüzünün sırtlarında dolaşmasına, yeryüzüne yerleştirilen rızıklardan yemesine izin veriyor.

"Şu halde yerin sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır."

Yeryüzünün sırtları, yükseklikler ya da kenarlardır. İnsanın yerin sırtlarında dolaşmasına izin verildiğine göre düzlüklerinde ve ovalarında dolaşmasına öncelikli olarak izin verilmiş demektir. Dünyanın engebeli, geçitvermez bölgelerinde dolaşmasına izin verildiği zaman, düz yerlerinde de dolaşmasına izin verilmiştir.

Yeryüzündeki bütün rızıkları yüce Allah yaratmıştır. Bütün rızık kaynakları O'nun mülkünün kapsamındadır. Aslında bu kavram insanların rızık kelimesinden anladıklarından daha geniş kapsamlıdır. Buna göre rızık, sadece bir insanın ihtiyaçlarını gidermek, çeşitli yönlerinden yararlanmak üzere elinde bulundurduğu mal ve servet değildir. Rızık kavramı, yüce Allah'ın yeryüzüne yerleştirdiği tüm rızık sebeplerini ve rızkın elde edilmesine yardımcı olan tüm araç ve gereçleri, insanın sahip olduğu tüm yetenekleri kapsar. Rızık aslında, yeryüzünün meydana gelmesine neden olan elementlerin özü ile, bu elementlerin dünyanın oluşumundaki oranları ile, sonra yüce Allah'ın bitkilere ve -en başta insan olmak üzere- hayvanlara bahşettiği rızık elde etme yeteneği ile bağlantılıdır.

Bu anlamıyla rızık kavramının ifade ettiği gerçeğe çeşitli yönlerden ama özet olarak işaret edelim:

"Bilindiği gibi bütün bitkilerin hayatı neredeyse küçüklüğü sonsuza varan havadaki karbondioksit oranına bağlıdır. Denebilir ki bitkiler O'nunla soluk alıyorlar. Fotosentez olarak tanımlanan bu birleşik kimyasal reaksiyonu en basit yoldan açıklamak için şunları söyleyebiliriz: Ağaç yaprakları akciğer fonksiyonunu görürler. Ağaç yaprakları güneşin ışığı altında zor çözülür karbondioksit elementini karbon ve oksijene ayrıştırabilirler. Diğer bir ifadeyle ağaç yaprakları oksijeni dışarı verir, karbonu ise, bitkilerin kökleri aracılığı ile topraktan emdiği suyun hidrojeni ile birleştirerek içinde tutar. (Bilindiği gibi bitki kökleri aracılığı ile emilen su hidrojen ve oksijene ayrışır). Tabiat, sihirli bir kimyasal işlem sonucu bu elementlerden şeker, selüloz gibi çeşitli kimyasal ürünler, meyvalar ve çiçekler üretir. Bununla hem bitkinin kendisi beslenir, hem de yeryüzündeki tüm hayvanlara yetecek miktarda üretilir. Aynı zamanda bitkiler, bizim teneffüs ettiğimiz ve onsuz beş dakikadan fazla yaşayamadığımız oksijeni dışarı verirler.

"Böylece görüyoruz ki, bütün bitkiler, ormanlar, otlar, yosunlar, sulanan ekinler, karbondan, özellikle de sudan meydana gelmişlerdir. Hayvanlar solunum yoluyla karbondioksiti dışarı verirler, bitkiler de oksijen gazını dışarı verirler. Şayet bu karşılıklı alış-veriş olmasaydı, hayvanların ya da bitkilerin hayatı bütün oksijenin veya karbondioksitin tükenmesi sonucu sona erecekti. Bu dengenin tamamen bozulması ile bitkilerin koruması ve insanları peşpeşe ölmesi birbirini izleyecekti. Son bilimsel keşiflerde az oranda karbondioksitin hayvanların büyük çoğunluğu için zorunlu olduğu, yine bitkilerin de bir miktar oksijen kullandığı belirlenmiştir.

"Biz teneffüs etmesek de, hidrojen de söz etmemiz gerekir. Çünkü hidrojensiz su olmaz. Hayvan ve bitkinin yapısındaki su oranının büyüklüğü ise insanı dehşete düşürüyor ve kesin olarak hidrojensiz olunamayacağı sonucuna götürüyor."[20]

Yerden elde edilen rızıkların oluşmasında Azot'un rolünü de unutmamak gerekir.

"Azot olmadan, besin kaynağı bitkilerin hiçbiri gelişemez. Azot'un ekime elverişli toprağa karışmasının iki yolu vardır. Bunlardan biri; belirli bakterilerin

20- "İlim İman Etmeyi Gerektirir" adlı eserin sayfa 70-71 bkz.

üremesidir. Bunlar, yonca, nohut, bezelye ve bakla gibi bitkilerin köklerinin yanına yerleşirler. Bu bakteriler havadan aldıkları azotu, bitkinin emmesine elverişli olacak şekilde ayrıştırırlar. Bitkiler kuruyunca bu birleşik azotun bir kısmı toprakta kalır.

"Azotun toprağa karışmasını sağlayan bir diğer yol da gök gürlemesidir. Havada şimşek çaktığı sırada az miktarda oksijen ve azot birleşir. İşte bu birleşik azot yağmur tarafından toprağa karıştırılır.[21] (Yani bu azot bitkilerin emebileceği şekilde toprağa iner. Yoksa bitkiler -daha önce değindiğimiz gibi- havada % 78 oranında bulunan saf azotu emecek güçte değildirler.)

Yerin altında gizli bulunan katı ve sıvı maden yatakları gibi rızıklar da bütünüyle yeryüzünün yapısal özelliği ile, varoluşuna etki eden durumlar ile bağlantılıdır. Ancak biz konuyu fazla uzatmak istemiyoruz. Bu seri açıklamaların ışığı altında rızık kavramının insanların bu sözden anladıklarından çok daha geniş boyutlu ve kapsamlı olduğu anlaşılıyor. Rızık sebepleri gerek yerin yapısında gerekse tüm evrenin projesinde insanların anladıklarından daha köklüdürler. Yüce Allah insanların kendisinin bahşettiği rızıktan yemelerine izin verirken, onu hizmetlerine sunarak, kolayca elde etmelerini sağlayarak onlara büyük lütufta bulunuyor. Aynı zamanda insanlara da rızık elde etme ve yararlanma yeteneğini bahşediyor.

"Şu halde yerin sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızkından yiyin."

Bu rızık yüce Allah'ın bilgisi ve öntasarımı ile planlanmış bir zaman dilimi ile sınırlıdır. bu zaman insanın ölüm ve hayat ile, yüce Allah'ın dünya hayatında insanın hizmetine sunduğu her türlü nimet ile sınanması için belirlenen bir süreçtir.

"Dönüş ancak O'nadır."

O'nadır... Başka nereye olacaktır şayet O'na değilse? Mülk O'nun kontrolündedir. Zaten ondan başka sığınak yok ki. O'nun gücü herşeye yeter.

İNSAN NEYE GÜVENİYOR?

Şimdi insanlar hizmetlerine sokulmuş, boyun eğdirilmiş yerin sırtlarında güven içinde yaşıyorlarken, Allah'ın izni ve buyruğu ile her yönden bolluk içinde yüzüyorlarken... Evet şimdi de ayaklarının altındaki bu sessiz yeryüzü sarsılmaya başlıyor. Adeta çalkalanıyor. Kendilerini saran hava tabakası birden karışıveriyor; yüzlere ve göğüslere çarpan taş yağmuruna dönüşüyor. Güvencede olmanın, denge bozulmadan yürümenin verdiği gafletten uyansınlar diye, bakışlarını göklere ve gayb alemine uzatsınlar diye, kalplerini Allah'ın kaderine bağlasınlar diye, bu dünya his alemlerinde sarsılıyor, düşüncelerinde taş yağdıran bu tipi estiriliyor:

أَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم
مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾
وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾

21- A.g.e., sh. 76-77.

16- Gökte olanın sizi yere batırmayacağından emin misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır.
17- Gökte olanın başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Benim uyarmamın nasıl olduğunu yakında bileceksiniz.
18- Andolsun ki, onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı, ancak benim intikamım nasıl olmuştu?

Şu uysal hayvanın sırtında yaşayan, onu sağan, yüce Allah'ın içine yerleştirdiği rızıktan kendi paylarına düşen miktarı elde eden insanlar, bu hayvanın kimi zamanlar nasıl serkeşleştiğini, sütünü sağdırmadığını bilirler. Yüce Allah birazcık sallanmasına izin verince, sırtındaki herşey sarsıldıkça sarsılır veya kırılıp dökülür. Üzerindeki herşey çalkalanır, kontrol edilemez olur, hiçbir güç, hiçbir önlem onu durduramaz. Bu durum uysal hayvanın içindeki, vahşi ve serkeş özelliğin önplana çıktığı depremlerde ve volkanik patlamalarda görülür. Bu durumda yüce Allah dizginini tutar da sadece kısa bir süre sallanır, yalnızca birkaç saniye serkeşlik yapar. Buna rağmen insanın sırtına yüklediği herşeyi kırıp döker, içine yerleştirdiği şeyleri, ağızlarından birini açtığı zaman veya bir kısmı yerin dibine göçtüğü zaman taştaş üstüne bırakmaz. O zaman çalkalanır durur. Bu durum karşısında insanlar hiçbir şey yapamazlar, ellerinden de birşey gelmez.

İnsanlar kendilerini güvencede hissedip eğlenceye daldıkları bir sırada, evrenin dizginini elinde bulunduran büyük ilahi güçten gafil oldukları bir zamanda ansızın tutuldukları bir depremde, volkanik bir patlama karşısında veya yerin çökmesi gibi dehşet verici bir anda korku kafesinde mahsur kalmış küçük fareler gibidirler.

Aynı şekilde insanlar, önünde taşları savuran, ortalığı kasıp kavuran, taş üstünde taş bırakmayan, yakıp yıkan, korkunç sesler çıkaran azgın kasırgalara da tanık oluyorlar. Ama bütün çırpınmalarına, çözüm arayışlarına rağmen bu korkunç kasırganın karşısında eli kolu bağlı, hiçbir şey yapamaz haldedirler. Kasırga kopup tozu dumana katarak taşlar savurmaya başladığı; karada, denizde ve havada ne bulursa önüne katıp savurduğu zaman, bu durum karşısında insanlar son derece küçük, çaresiz ve zavallı varlıklar gibi bakakalırlar. Yüce Allah kasırganın dizginini ele alıp dindirdiği, sakinleştirdiği zaman kendilerine gelebilirler ancak.

Kur'an-ı Kerim, bu hayvanın sessizliğine ve hareketinin güvenliliğine kanan, bu hayvanın yaratıcısını ve terbiyecisini unutmak suretiyle kendinden emin olma yanılgısına düşen insana, bu hayvanın serkeşliklerini, karşısında hiçbir şey yapamadığı inatlaşmalarını hatırlatıyor. Çünkü ayaklarının altında sabit gibi duran yer sallanır, sarsıldıkça sarsılabilir. İçindeki kızgın lavları püskürtüp, kaynayabilir. Çevrelerinde esen hafif rüzgar da, yeryüzünde hiçbir beşeri gücün karşısına dikilemediği, ortalığı kasıp kavurmasına, taş üstünde taş bırakmamasına engel olamadığı korkunç bir kasırgaya, önünde taşlar savuran bir tipiye dönüşebilir. İşte Kur'an-ı Kerim insanın sınırlarını yay gibi gerdiren, dehşetinden mafsalları birbirinden ayıran bu tehdit ile onları uyarıyor, sakındırıyor:

"Benim uyarımın nasıl olduğunu yakında bileceksiniz."

Ve buna insanlığın pratik hayatından, Allah'ın ayetlerini yalanlayan geçmiş

milletlerin akibetlerinden somut örnekler sunuyor.

"Andolsun ki, onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı, ancak benim intikamım nasıl olmuştu?"

Ayetin orjinalinde geçen "Nekir" inkar ve sonuçları anlamınadır. Yüce Allah, onlardan önceki milletlerden peygamberleri yalanlayanların bu davranışlarını kınamıştı. Şimdi de onlara soruyor: **"Benim intikamım nasıl olmuştu?"** Hiç kuşkusuz onlar nasıl olduğunu biliyorlar. Taş üstünde taş bırakmamanın, kırıp dökmenin izleri bu intikamın nasıl olduğunu gösteriyor. O milletlerin köklerinin nasıl kurutulduğunu somut olarak ifade ediyor.

Yüce Allah'ın hoş karşılamadığı güvenlik duygusu insanı Allah'tan, O'nun gücünden ve kaderinden gafil olmaya iten güven duygusudur. Yoksa Allah'ın gözetimine ve Rahmetine güvenmede değildir hoş karşılanmayan. Bunlar birbirlerinden ayrı şeylerdir. Çünkü mümin Rabbine güvenir, O'nun rahmetini ve lütfunu ümit eder. Fakat bu insanı gaflete, unutkanlığa, toprağa bağlı bulunmaya, toprağa bağlı değerlere dalmaya sürüklemez. Bu duygu insanı sürekli bir uyanıklığa, Allah'tan utanmaya, O'nu öfkelendirecek davranışlardan sakınmaya, Allah'ın kaderinde öngörülen olaylara hazırlıklı olmaya, bunun yanısıra itaate ve güvene çağırır.

İmam Ahmed Hz. Aişe'nin şöyle dediğini aktarır: "Birgün olsun Resulullah'ın ağzının içi görünecek şekilde kahkaha atarak güldüğünü görmedim. Sadece gülümserdi. Resulullah bir bulut veya bir rüzgar gördüğü zaman yüzünde hemen endişe izleri belirirdi. "Ya Resulallah, insanlar bir bulut gördükleri zaman yağmur yağdıracak diye sevinirler, ama sen bunu gördüğün zaman memnuniyetsizliğin yüzünden anlaşılıyor" dedim. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle dedi: "Ya Aişe bu bulutun bize yönelik bir azap taşımadığından nasıl emin olabilirim? Nitekim bazı milletler rüzgarla cezalandırıldılar. Onlar da bu bulut bize yağmur yağdıracak demişlerdi."[22]

İşte bu Allah'ı ve kaderini sürekli hissetmenin, Kur'an'ın akışı içinde anlatılan olayları ibretle düşünmenin, uyanık bulunmanın belirtisidir. Ve bu Allah'ın rahmetine güvenmeye, O'nun lütfunu ümit etmeye engel değildir.

Ayrıca bu bütün görünen ikinci plandaki görünür sebepleri ilk sebebe bağlamayı, meseleyi olduğu gibi ve bütünüyle mülkü kontrolünde tutan ve herşeye gücü yeten Allah'a döndürmeyi öngören anlayışın da ifadesidir. Yerin göçmesi, önünde taşlar savuran kasırga, volkanik patlamalar, depremler ve fırtınalar gibi evrensel güçler ve doğal olaylar üzerinde insanların hiçbir etkinliği sözkonusu değildir. Bunlar tamamen Allah'ın kontrolünde olan olaylardır. İnsanların bütün söyledikleri varsayımlardır. Bu varsayımlara dayanarak bunların meydana gelişlerini yorumlamaya çalışırlar. Ama bunların meydana gelişlerine müdahale edemezler. Bunların sonuçlarından, etkilerinden kendilerini koruyamazlar. Yeryüzünde yaptıkları herşey, yerin bir sarsıntısı ile, herhangi bir kasırga ile yok olup giderler. Tıpkı bir yaprakla oynar gibi. Şu halde en iyisi bu meselelerle ilgili olarak evrenin yaratıcısına, bu tür olaylara hükmeden evrensel yasalar sistemini ko-

22- Buhari, Müslim.

yan bu gibi olaylar esnasında bazı yönleri belirginleşen gücü evrene yerleştiren Allah'a yönelmeleridir. Göklere bakmalıdırlar -çünkü gökler yüceliğin sembolüdürler- mülkü elinde tutan ve her şeye gücü yeten Allah'ı anmalıdırlar.

Hiç kuşkusuz insan yüce Allah'ın kendisine bahşettiği oranda güçlüdür. Yine Allah'ın verdiği kadariyle bilgilidir. Fakat şu dehşetverici Evrenin dizgini yaratıcısının elindedir. Evrene hükmeden yasaları O belirlemiştir. Evrenin sahip olduğu güçler ondan gelir. İşte bu güçler evrensel yasalar sistemi uyarınca, Allah'ın belirlediği kaderin sınırları içinde hareket ederler. Bu güçlerin etkisiyle insanın başına gelen herşey önceden planlanmış, çizilmiştir. Bu güçlerle ilgili olarak insanın bütün bildikleri önceden tasarlanmış, belirtilmiştir. Zaman zaman meydana gelen olaylar esnasında insanoğlu dehşetverici evrensel güçler karşısında eli kolu bağlı çaresiz bir halde kalır. Bu güçleri yaratan ve onları yönlendiren yaratıcıyı anmaktan başka bir şey gelmez elinden. Bu güçleri karşılayabilmek için Allah'tan yardım istemekten, bu güçlerden emrine verilmesi planlanmış olandan yararlanmayı dilemekten başka seçeneği yoktur.

İnsan bu önemli gerçeği unutup, yüce Allah'ın kendisine bahşettiği bilgiye ve bazı evrensel güçleri kontrol altına alabilme becerisine aldanırsa o zaman ruhu yüce kaynağına yükselten gerçek ilimden kopuk tersyüz olmuş bir yaratığa dönüşür. Varlık aleminin ruhundan ayrı, toprağa karışır gider. Oysa mümin alem, gözalıcı bir güzelliğe sahip varlık alemi korosu ile birlikte Allah'ın önünde eğilir. Varlıklar aleminin ulu yaratıcısı ile iletişim kurar. Ama bu zevki ancak tadanlar bilir. Ancak ulu Allah'ın bu zevke varmasını dilediği kimseler bilir bu duyguyu.

İster bu zevki taksın ister bu zevkten yoksun kalsın, dehşetverici evrensel güçler insanı çaresizliğe ve bir şekilde teslimiyete zorlar. İnsanoğlu bu evrensel güçlere ilişkin birtakım şeyler keşfeder, bazı buluşlar ortaya koyar, bu sayede belli bir güç düzeyine erişebilir, buna rağmen evrensel güçler karşısında yenik, bitkin, küçük ve basit durumdan kurtulamaz. Gerçi insanoğlu zaman zaman kasırgadan korunabiliyor, ama kasırga yine de yoluna devam eder. İnsan ne onu durdurabilir, ne de önünde durabilir. Fırtınadan korunup güvencede kalma gücünü ise çoğu zaman bulamaz kendinde. Bulursa da ancak zaman zaman bu güç ve yeteneği bulabilir. Kimi zaman da kasırga onu öldürür, dibine sığındığı duvarı, içinde korunduğu binayı başına yıkar, ezer geçer. Bazan deniz dalgalanır, korkunç fırtınalarla çalkalanır. Bu durumda insanların yaptıkları en büyük gemiler rüzgarın önündeki çocuk oyuncağına dönüşürler. Depremler ve volkanik patlamalar dünya kurulduğunda ne iseler, şimdi de öyledirler, kıyamete kadar da aynı dehşeti saçacaklardır! Dolayısıyle sadece gerçeği göremeyen bazı körler uğursuz laflar edebilirler. Varlık aleminde "insan yalnız başına" hareket ediyor, veya varlıklar aleminin hakimi O'dur, diyebilirler!

İnsan Allah'ın izniyle şu yeryüzünde halife olarak görevlendirilmiştir. Bu yüzden Allah'ın dilediği oranda güç, beceri ve bilgi bahşedilmiştir kendisine. Bu varlık bütünü içinde sığınağı, korunağı Allah'tır. Allah'tır onun rızkını veren, çeşitli nimetler bahşeden. Eğer Allah'ın eli bir saniye olsun onu yalnız bırakacak

olursa, hizmetine verilen en küçük bir güç onu derhal ezecektir. Sinekler veya sineklerden çok daha küçük canlılar başına üşüşüp yiyeceklerdir. Ne varki insan Allah'ın izniyle ve O'nun gözetimi sayesinde güvenliktedir, korunmuştur ve saygın bir konumdadır. Şu halde bu saygınlığın nereden kaynaklandığını, bu büyük lütfun kimin tarafından bahşedildiğini bilmesi gerekir.

RAHMAN'IN TEHDİDİ ACİZ BIRAKIR

Bundan sonra surenin akışı onları, tehdit ve uyarıyı önplanda tutan sert mesajdan alıp insanı düşünmeye, aklını bulunmaya zorlayan bir mesajla başbaşa bırakıyor. Bu mesaj çok defa gördükleri ama üzerinde çok az düşündükleri bir sahne aracılığı ile sunuluyor. Hiç kuşkusuz bu sahne ilahi gücün belirtilerinden biridir, latif ilahi planın bir sonucudur.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

19- Üzerlerinde kanat çırparak uçan dizi dizi kuşları görmezler mi? Onları havada Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor; doğrusu o herşeyi görendir.

Her an gerçekleşen bu olağanüstü olayın sıksık gözlerimizin önünde meydana gelmesinin neden olduğu alışkanlık yüzünden işaret ettiği büyük gücü ve ilahi yüceliği unuturuz. Fakat bir kuşun her iki kanadını açarak süzülüşünü, sonra kanatlarını çırpmaya başlamasını, sonra açık tutarak uçmaya devam etmesini, sonra kanatlarını kapatıp yine süzülüp gitmesi... Bu kuş her iki durumda da; genelde yaptığı gibi kanatlarının açarak ama çırpmadan süzülüşü ile zaman zaman yaptığı gibi kanatlarını açmadan süzülüşü durumlarında gayet rahat bir şekilde gökboşluğunda yüzer. Bu kuşlar bazen öyle hareketlerde bulunurlarki, bakanlar, gökyüzünde halka tutma sonra ayrılma ve uçsuz bucaksız semaya doğru süzülmenin güzelliklerinin sergilendiği özel bir gösteriyi seyrettiklerini düşünürler.

Bu sahneyi seyretmeye, her kuşun kendi türüne özgü hareketlerini izlemeye doymaz göz, kalp bunları düşünmekten bıkmaz. Bu manzarayı seyretmek insanı Allah'ın olağanüstü sanatını düşünmeye sevketmesi bir yana, aynı zamanda doyumsuz birzevk verir insana. Bu manzarada güzellik ve kusursuzluk kucak kucağadır.

Kur'an-ı Kerim insanın dikkatini bu heyecan verici sahneye çekiyor:

"Üzerlerinde kanat çırparak uçan dizi dizi kuşları görmezler mi?"

Sonra bu sahnenin arkaplanındaki plana ve takdire işaret ediyor:

"Onları havada Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor."

Rahmeti bol olan Allah onları evrensel yasalar sisteminin akılalmaz ahengi ile tutuyor. Bu sistemde büyük küçük her şey düşünülmüş, atom çekirdeğinden hücreye kadar her şeyin hesabı yapılmıştır. Bu yasalar sistemi birbirini bütünleyen binlerce etkeni, havayı, kuşun yaratılışını bir araya getiriyor, sonuçta alışageldiğimiz bu olağanüstü manzara ortaya çıkıyor ve aynı düzen içinde meydana gelmeye devam edecektir.

Rahmeti bol olan Allah onları tükenmez gücü ile, her zaman gözönünde

bulunan gözetimiyle tutuyor. Bu evrensel yasalar sisteminin sürekli işlemesini, ahenkli ve düzenli çalışmasını sağlayan, bu sürekliliğini koruyan işte bu güçtür, bu gözetimdir. Bu sistem Allah'ın dilediği bir zamana kadar, bir göz açıp kapama anı gibi kısa bir süre için dahi gevşemeden, bozulmadan, karışmadan devam edecektir: **"Onları Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor."** Bu dolaysız ifade, direkt olarak bütün kuşları, bütün kanatları, kanatlarını açarak ve açmadan gökte asılı duruyormuş gibi süzülen bütün kuşları havada tutan gücün Allah'ın eli olduğunu vurguluyor.

"Doğrusu O herşeyi görendir."

Herşeyi görür ve gösterir. Durumunu görür ve ona haber verir. Bu yüzden onu durumuna ve içinde bulunduğu şartlara göre ahenkli ve uyumlu bir şekilde yaratır. Ona bir güç verir, beceri verir. Herşeyden haberdar ve herşeyi gören biri olarak herşeyi her an gözetir.

Kuşların havada durması, tıpkı canlıların üzerindeki herşeyle birlikte uzay boşluğunda uçan dünya üzerinde durması gibidir. Allah'tan başka hiç kimsenin yerinde tutamadığı diğer cisimler gibidir. Fakat Kur'an-ı Kerim muhataplarının dikkatlerini görüp algılayabilecekleri tüm evrensel sahnelere çekiyor. Bu sahnelerin ifade ettiği anlamlarla, sunduğu mesajlarla gönül tellerine dokunuyor. Yoksa Allah'ın yarattığı herşey bir mucizedir, olağanüstüdür. Onun yarattığı herşeyde bize yönelik bir mesaj vardır. Birtakım gerçekleri gösteren işaretler vardır. Her kalp ve her kuşak, yüce Allah'ın başarılı kılması oranında ve gücünün yettiği kadarı ile bunlardan birşeyler kavrar, gördüklerini becerisi ve yeteneği oranında yorumlar.

Sonra Kur'an bir kez daha kalplerini okşuyor; onları bu sefer yerin dibine girmekten, önünde taşlar savuran kasırgaya tutulmaktan doğan dehşet ve korkunun egemen olduğu bir sahne ile karşı karşıya getiriyor. Biraz önce ise onları havada güven içinde yüzen kuşlar arasında dolaştırmıştı. Böylece Kur'an-ı Kerim döne döne onları değişik sahneler ve uyarı amaçlı mesajlar arasında götürüp getiriyor. Çünkü yüce Allah bu götürüp getirmelerin kulların kalpleri üzerinde olumlu yönde derin etkiler bıraktığını biliyor:

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

20- Rahman olan Allah'a karşı size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? Kafirler derin bir gaflet ve aldanma içindedirler.

Kur'an-ı Kerim bundan önce onları yerin dibine geçirilme ile, önünde taşlar savuran dehşet verici bir kasırgaya tutulma ile korkutmuştu. Yüce Allah'ın intikam alıp köklerini kuruttuğu geçmiş milletlerin acı akibetlerini hatırlatmıştı. Şimdi ise onlara soru soruluyor: Allah'tan başka kim onlara yardım edebilir? Kim onları Allah'a karşı koruyabilir? Rahmeti bol olan Rahmandan başka kim Rahmanın canalıcı baskınını, karşıkonulmaz öfkesini önleyebilir? **"Kafirler derin bir gaflet ve aldanma içindedirler."** Bu gurur onları, yalancı bir güvenliğe, korumaya ve sahte bir huzura itiyor. Rahmeti bol olan Allah'ın öfkesini ve karşı konulmaz baskınını, iman gibi bir aracı, rahmeti bol olan Allah'ın merhamet etmesi-

ni gerektirecek salih bir amel olmaksızın önleyebilecekleri yanılgısına düşürüyor.

Öteki mesaj ise, hergün yararlandıkları, ama kaynağını unuttukları, üstelik ellerinden çıkıp kaybolmasından hiç endişelenmedikleri, üstüne üstlük onu azgın bir inatlaşma, burun kıvırma aracı olarak algıladıkları rızık olgusu ile ilgilidir:

أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُۥ ۚ بَل لَّجُّوا۟ فِى عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

21- Allah, rızkını tutacak olursa size rızık verecek kimdir? Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnmektedirler.

Daha önce de söylediğimiz gibi, insanların rızıkları Allah'ın iradesi uyarınca ilk sebeplerinde, evrenin planında hava ve toprağın elementlerinde belirlenmiştir. Bu sebepler üzerinde insanların kesin olarak hiçbir etkinlikleri yoktur. Onların bilgi düzeyleri bunlara hiçbir zaman erişemez. Çünkü bu sebepler insanlardan daha önce yaratılmışlar. Güçleri insanlarınkinden daha fazladır. Yüce Allah dilerse bunlar her türlü hayat belirtilerini yok edecek güçtedirler.

Peki yüce Allah suyu, havayı veya varlıkların ilk kaynağı olan elementleri tutacak olursa kim insanları rızıklandıracaktır?

Rızık kavramı, insanların bu kelimeden anladıklarından daha geniş boyutlu kökü çok daha eskilere dayanan ve daha derin anlamlı bir kavramdır. Büyük olsun küçük olsun her türlü rızkın kaynağı, Allah'ın kudreti ve evrensel planıdır, takdiridir. Rızık sahiplerini dilediği zaman göndermek ve tutmak O'nun elindedir.

Başta insanların kendi kazancının ve gücünün ürünü olduğunu sandığı çalışmak, meydana getirmek ve üretmek olmak üzere rızık kelimesinin çağrıştırdığı tüm anlamlar bu geniş boyutlu Allah'ın ilk sebepleri ve elementleri var etmiş olmasına, bir diğer açıdan da yüce Allah'ın fertlere ve toplumlara bahşettiği beceri ve yeteneklere bağlıdırlar. Çalışan bir insanın tükettiği nefesler, yaptığı hareketler Allah'ın rızkından başka birşey midir ki? O'nu var eden, O'na güç ve yetenek bahşeden, teneffüs edeceği havayı yaratan, vücudunda yanıp hareketi sağlayan, enerjiye dönüşen maddeleri vareden Allah'tır. Bir mucidin sarfettiği akli çaba yüce Allah'ın verdiği rızıktan başka bir şey midir ki? Ona düşünme ve bir buluş ortaya koyma yeteneğini veren Allah'tır. Bir işçinin veya ustanın ortaya koyduğu bir eser, bir ürün ancak başlangıçta Allah tarafından yaratılan bir maddeye değişik bir şekil vermekten ibarettir. Bunlar özü itibariyle yüce Allah'ın varettiği rızkın kapsamında olan evrensel sebepler ve insana özgü becerilerden başka birşey değildirler. **"Allah rızkını tutacak olursa size rızık verecek kimdir?"**

"Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnmektedirler."

Surenin akışı rızık gerçeğini somut biçimde ortaya koyup insanların bu konuda Allah tarafından beslendiklerini vurguladıktan sonra küstah bir tipi, nankör bir karakteri çiziyor. Azgınlığın, nankörlüğün, küstahlığın ve şımarıklığın en çirkini. Beslemelerin kendilerini yedirip içiren bir insana kendilerini rızıklandırıp barındıran insana karşı yaptıkları olumsuz hareketlerdir. Onun kendilerine yönelik lütfu dışında hiçbir şeye sahip olmamalarına rağmen burun kıvırmalarıdır, kendilerini barındıran kişinin dediklerine karşı çıkmalarıdır, küstahlaşma-

larıdır.

Bu tasvir serkeş bir azgınlık duygusu içinde, gerçeklerden yüz çevirerek uzaklaşan ruhların Allah'ın davetini karşılayış biçimlerini çarpıcı bir ifadeyle ortaya koyuyor. Bu ruhlar Allah tarafından yaratıldıklarını, O'nun lütfu sayesinde yaşadıklarını ve kesinlikle kendi varlıkları, yaşayışları ve rızıklanmaları hususunda bir etkinliklerinin olmadığını unutuyorlar.

Buna rağmen onlar Peygamber Efendimizi ve beraberindeki müminleri sapıklıkla suçluyorlardı. Kendilerinin tuttuğu yolun daha doğru olduğunu iddia ediyorlardı. Nitekim, öteden beri onlar gibi düşünen insanlar Allah'ın dinine davet edenleri bu şekilde suçlamışlardı. Bu yüzden surenin akışı onların ve müminlerin gerçek durumlarını son derece canlı ve hareketli bir sahnede tasvir ediyor. Bu sahne gerçek durumu somut biçimde ortaya koyuyor:

أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

22- Yüzükoyun sürünen mi, yoksa doğru yolda düpedüz yürüyen mi daha doğru yoldadır?

Yüzü koyun sürünen ifadesi ile anlatılmak istenen, ya gerçekten yüce Allah'ın kendisini yarattığı gibi normal olarak iki ayağı üzerine yürüyeceğine yüzü koyun sürünen kimsedir, ya da yolda yürürken tökezleyip yüzükoyun yere kapanan, sonra tekrar kalkan; ardından yine düşen kimsedir. Bu ikincisi de tıpkı birincisi gibi yorucu, zor ve insanın ikide bir ayağının sürçmesine neden olan bir durumdur. Ve kesinlikle hidayetle, iyilikle ve amaca ulaşma ile sonuçlanmaz. Bu durum nerde, dolambaçsız, sürçmesiz dümdüz bir yolda normal bir insan gibi dosdoğru yürüyen, hedefi de önünde açık ve belli olan birinin durumu nerede?

Birincisi, Alah'ın yolundan sapmış, O'nun yol göstericiliğinden yoksun, O'nun koyduğu evrensel yasalar sistemi ile çatışan, yarattığı varlıkların fıtratına ters düşen bedbaht ve uğursuz birinin durumudur. Bu adam hareketleri ile varlıkların özyaratılışına ters düşmektedir. Onun gidişinden farklı bir gidiş, onun yolundan farklı bir yol tutmuştur. Bu adam sürekli tökezleyip durur, her zaman yorgun argın düşer ve sonsuza dek sapıklık içinde kalır.

İkincisi, Allah'a giden yolu bulan, O'nun yolgöstericiliğinden yararlanan, imanı, hamdı ve Allah'ın yüceliğini vurgulamayı kendine şiar edinen kafilenin izlediği işlek ve kullanışlı yolda Allah'ın koyduğu evrensel yasalar sistemi doğrultusunda hareket eden mutlu ve şanslı birinin durumudur. Kuşkusuz bu yolu izleyen iman kafilesi, aralarında canlılar ve eşyalarda olmak üzere şu varlıklar aleminin oluşturduğu kafiledir.

İman esasına dayalı hayat, kolaylıktır, dengeli harekettir, doğru yolda yürümedir. Küfür hayatı ise, zorluktur, ikide bir tökezleyip düşmektir, sapıklıktır.

Peki bunlardan hangisinin tuttuğu yol doğrudur? Acaba bu soruya cevap vermeye gerek var mıdır? Hiç kuşkusuz bo soruyu sormanın amacı gerçeği ifade etmek, istenen cevabı almaktır.

Kalbe şu canlı, somut ve hareketli sahneyi göstermek için soru ve cevap bir kenara bırakılıyor.Yüzükoyun sürünen veya belli bir hedefi ve tutacağı işlek

bir yolu olmaksızın yürürken ikide bir tökezleyip yere kapanan grup ile, belli bir hedefe doğru, dosdoğru bir yolda, dengeli adımlarla yüksek idealler uğruna yol alan bir başka grubun yeraldığı bir sahnedir bu.

Burada Kur'an-ı Kerim'in bilinen tasvirli ifade tarzı uyarınca gerçekler somutlaştırılıyor ve tablolara hayat veriliyor."[23]

İNSAN BU KADAR NİMETE ŞÜKRETMEZ Mİ?

Doğru yol ve sapıklıktan sözedilmişken surenin akışı yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği doğru yola iletici araçları ve bir türlü yararlanamadıkları ve karşılığında şükür sorumluluğunu yerine getirmedikleri algılama yeteneklerine bazı duyu organlarına dikkatlerini çekiyor.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾

23- De ki: "Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz."

İnsanoğlunu yaratanın yüce Allah olduğu gerçeği insan aklının kabul etmekten başka seçeneğinin bulunmadığı bir gerçektir. Bu gerçeğin kendisi başlıbaşına reddedilmesi mümkün olmayan bir kanıttır. İnsanoğlu bir başkası tarafından yaratılmıştır, -Yeryüzündeki canlıların en üstünü, en bilgilisi ve en güçlüsü olmasına rağmen- kendi kendisini varetmiştir. Şu halde ondan daha yüce, daha bilgili, daha güçlü ve daha iyi yaratan bir zat olmalıdır. Bir yaratıcının olduğunu kabullenmek kaçınılmazdır. Bir kere insanın varoluşu onu bu gerçeği kabullenmeye zorlar. Bu gerçeği kabul etmemek, sözünü etmeye değmeyen kör bir inatçılık örneğidir.

Kur'an-ı Kerimin bu gerçeği gündeme getirmesinin nedeni yüce Allah'ın insanı donattığı bilgi edinme araçlarını hatırlatmaktır:

"Size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur."

Peki insana verilen bu nimetlerin; varoluş, kulak, göz ve kalp nimetlerinin karşılığı nedir?

"Ne az şükrediyorsunuz."

Kulak ve göz, insanı hayrete düşüren bazı özellikleri bilinenen iki büyük mucizedir. Kur'an-ı Kerim'in kavrama ve bilme yeteneğini ifade etmek için kullandığı kalp ise, daha şaşırtıcı ve ilginç bir mucizedir. Hakkında çok az şey bilinmektedir. İnsan denen şu eşsiz yaratığın içine yerleştirilmiş Allah'ın bir sırrıdır.

Kulak ve göz mucizelerinin bazı yönlerini ortaya çıkarmaya yönelik modern bilimin bazı girişimlerinden söz etmek istiyoruz:

"İşitme duyusu dış kulak ile başlar, nerede bittiğini ise ancak Allah bilir. Bilim diyor ki. Sesin havada meydana getirdiği titreşim kulağa aktarılır. Bu titreşimler kulak içinde belli bir düzene girerek kulak zarına çarpar. Oradan kulak içindeki bir boşluğa geçer.

"Bu boşluk burgu ve yarım daire arasında bir tür kanalı kapsamaktadır.

23- Yazarın "Kur'an'da Edebi Tasvir" adlı eserin "Kur'an'ın İfade Tarzı ve Düşündürülme ve Somutlaştırma" bölümlerine bakınız.

Kanalın sadece burgu şeklindeki kısmında "Baş"taki işitme sinirine bağlı dört bin küçük yay vardır."

"Bu yaylardan birinin hacmi ve uzunluğu ne kadardır? Sayıları binleri bulan ve her biri özel bir yapıya sahip bulunan bu yaylar nasıl oluşmuşlar? İçine yerleştirildikleri alan neresidir? Ve son derece duyarlı ve dalgalı yapıları ile o bölgede yeralan öteki kemikler. İşte bütün bunlar neredeyse gözle görülmeyecek kadar küçük olan bu boşlukta yeralıyorlar. Bir kulakta yüzbin işitme hücresi bulunur. Sinirler son derece duyarlı püsküllerle sona ererler. Hiç kuşkusuz bu akıllara durgunluk veren bir incelik, insanı dehşete düşüren bir yüceliktir."[24]

"Görme duyusunun merkezi gözdür. Göz yüz otuz milyon ışık alıcısını içerir. Bunlar görme sinirlerinin çevresinde yeralırlar. Göz, sklera denilen dış yüzeyi sert bir tabakadan iris tabakasından, Kornea tabakasından, Retinadan ve koroid örtüsünden oluşur. Bunların yanısıra insanı dehşete düşüren sayıda sinirler ve alıcılar mevcuttur."[25]

"Retina birbirinden ayrı dokuz tabakadan oluşur. Bunlardan en derinde olanı çubuklardan ve konilerden oluşur. Çubukların sayısının otuz milyon, konilerin sayısının ise üç milyon olduğu söyleniyor. Bunlar gerek kendi aralarında gerekse merceklerle aralarında çok sağlam bir oranlama ile düzenlemişlerdir. Göz merceği değişik yoğunlukta bir yapıya sahiptir. Bu yüzden bütün ışınlar merceğin odağında toplanır. İnsanoğlu böyle bir şeyi tek türden bir maddede örneğin camda gerçekleştiremez."[26]

"Efideh" olarak ifade edilen kavrama gelince, bu insanı insan eden bir organdır. Algılama, ayırdetme ve öğrenme yeteneğidir. İnsanoğlu bu güç sayesinde bu geniş mülke halife olmuştur. İnsanoğlu bu yeteneğe dayanarak göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten kaçındıkları iman, seçebilme, kendi başına doğru yolu bulma, isteğe bağlı olarak Allah'ın hayat sistemine göre hareket etme emanetini omuzlamıştır. Hiç kimse bu gücün mahiyetini, merkezini, bedenin içinde mi yoksa dışında mı olduğunu bilmiyor. Bu, yüce Allah'ın insanın yapısındaki bir sırrıdır ve bu sırrı O'ndan başka kimse bilemez.

Omuzlarına bindirilen bu büyük emanetin gereklerini yerine getirsin diye insana bahşedilen bunca büyük ve değerli bağışlara rağmen insanoğlu Allah'a şükretmiyor: "Ne az şükrediyorsunuz." Hiç kuşkusuz bu durum hatırlatılınca insanın utanması, mahçup olması gerekir. İşte Kur'an-ı Kerim burada tüm insanlara ve Allah'ın nimetlerine karşılık şükretmeyen tüm kafirlere bu gerçeği hatırlatıyor. Aslında insan sadece şükretmekle geçirse ömrünü yine de Allah'ın nimetlerinin karşılığını vermiş olamaz.

Ardından surenin akışı yüce Allah'ın insanı boşuna yaratmadığını, bunca özellik ve yeteneği kendisine bir amaç ve hedef olmaksızın gerekçesiz olarak bahşetmediğini hatırlatıyor. Dünya hayatı insanların sınanması için bir fırsattır. Sonra kıyamet günü herşeyin karşılığı verilecektir:

24- Abdurrezzak Nevfel'in "Allah ve Hadis İlmi" adlı eserinin sh. 57 bkz.
25- A.g.e. sh. 58.
26- Daha geniş bilgi için cilt 8, sh. 356-357 bkz.

قُلْ هُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- Deki: Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O'dur, ancak O'nun huzuruna gelip toplanacaksınız.

Ayetin orjinalinde geçen "zere'e" kelimesi çoğaltmak anlamına gelir. Ama aynı zamanda yaymak anlamını da içerir. Haşir ise; dağıldıktan sonra toplanmak demektir. Düşünce açısından birbirini karşılayan bu hareket manevi açıdan da birbirlerine karşılıktırlar. Bu insanların yaratılıp çoğaltılmaları ardından yeryüzüne dağılıp yayılmaları sahnesi... Bu da dağılıp yayılmadan sonra toplanıp bir araya gelme sahnesidir. Surenin akışı Kur'an'ın bilinen yöntemi uyarınca iki sahneyi duygu ve düşüncede karşı karşıya getirmek için iki olguyu bir ayette sunuyor. Bir de yeryüzünde dağılmış durumda bulunan insanlara bir hedefin bulunduğu, bununda toplanıp bir araya gelme olduğu, bu durumun ötesinde, yani ölüm ve hayatla sınanma olgusunun ötesinde bir başka durumun olduğu hatırlatılıyor.

Sonra onların toplanmadan kuşku duydukları, bu vaad konusunda şüphelerinin olduğu anlatılıyor:

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾
فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

25- Doğru sözlü iseniz söyleyin, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?" derler."
26- De ki: "O bilgi ancak Allah'a mahsustur. Ben ise sadece açık sözlü bir uyarıcıyım."
27- Fakat azabı gördükleri zaman, inkar edenlerin yüzleri kararır ve kendilerine "işte sizin arayıp durduğunuz budur" denir.

Bu, kuşku içinde kıvranan bir insanın sorusudur. Ayrıca demogoji yapan bir inatçı da böyle bir soru sorabilir. Çünkü bu vaadin gerçekleşeceği zamanı bilmek bu vakti ne öne alır ne de erteler. Bu vaadin ne zaman gerçekleşeceğini bilmenin onun gerçekliği ile de bir ilgisi yoktur. İmtihandan sonra herşeyin karşılığını göreceği birgünün geleceğine ilişkin gerçek değişmez. Onlar açısından o günün yarın gelmesi ile milyonlarca yıl sonra gelmesi arasında bir fark yoktur. Önemli olan o günün kesinlikle gelecek olmasıdır, o gün bir araya gelip toplanacak olmalarıdır. Dünya hayatında yaptıklarının karşılığını o gün alacak olmalarıdır önemli olan.

Bu yüzden yüce Allah o günün ne zaman geleceğini hiç kimseye bildirmemiştir. Çünkü onu bilmelerinde kendileri açısından bir yarar yoktur. Ayrıca bugünün ne zaman gerçekleşeceğini bilmenin o güne hazırlık olsun diye insanlardan yerine getirilmesi istenen yükümlülükler üzerinde de bir etkisi olmaz. Tersine o günün vaktini bütün insanlardan gizlemek ve bu güne ilişkin bilgiyi sadece Allah'a özgü kılmak insanlar açısından daha yararlı ve daha yerinde bir karardır.

"De ki: 'O bilgi ancak Allah'a mahsustur. Ben ise sadece açık sözlü bir uyarıcıyım."

Burada yaratıcı ile yaratılanlar arasındaki fark açık seçik ortaya konuyor. Allah'ın zatı ve birliği benzerlerden ve ortaklardan soyutlandırılıyor. Bu konuya ilişkin bilgi sadece O'na özgü kılınıyor. Aralarında peygamberler ve melekler de olmak üzere bütün yaratıklar yüce ilahlık makamı karşısında kendilerine özgü kulluk makamında gerekli edep tavrını takınarak duruyorlar. **"De ki: O bilgi ancak Allah'a mahsustur. Ben ise sadece açık sözlü bir uyarıcıyım."**

Benim görevim uyarmaktır. Herşeyi olduğu gibi açıkça duyurmaktır vazifem. Fakat kıyamet gününe ilişkin bilgi, her türlü bilginin kaynağı tek ve ortaksız Allah'a özgüdür.

Onlar kuşkularının ifadesi olarak böyle bir soru yöneltip susturucu cevabı alırlarken Kur'an-ı Kerim, hakkında soru sordukları günün sanki gelip çattığını, gerçekleşeceğinden kuşku duydukları sürenin dolduğunu düşündürüyor. Şu anda o gün burun buruna gelmişler ve herşey olup bitmiş gibi bir tablo çiziyor:

"Fakat azabı gördükleri zaman, inkar edenlerin yüzleri kararır ve kendilerine "işte sizin arayıp durduğunuz" denir."

O günü yakından görmüşler artık, beklenmedik bir sırada ve hazırlıksız olarak burunburuna geldiler. Ansızın karşılarında görünce yüzleri kararıyor, karamsarlık yüzlerine vuruyor. Ve azarlanıyorlar: **"İşte sizin arayıp durduğunuz budur, denir."** İşte yakından görüyorsunuz. Olmayacağını iddia ettiğiniz günle burun burunasınız.

Bu, Kur'an-ı Kerim'in gelecekte olacak bir olayı sunarken sık sık başvurduğu bir yöntemdir. Amaç, yalanlama ve kuşku durumunu tasvirli düşünsel bir şokla karşılamaktır. Yalanlayanı veya kuşkucuyu yalanladığı ve kuşku duyduğu olayla yüzyüze getirmektir.

Ama aynı zamanda bu ifade tarzı bir gerçeği tasvir etmektedir. Çünkü bugün Allah'ın bilgisine göre olmuş bitmiştir. O gün ile insanlar arasındaki zaman çizgisi ise insanlara göre mevcuttur. zaman göreceli bir meseledir ve Allah'ın hesabındaki şekliyle yalın gerçeği temsil etmez. Şayet yüce Allah izin verirse o günü aynı anda yüce Allah'ın bilgisi kapsamında gerçekleştiği şekliyle görürler. Dünyadan ahirete, kuşku, şüphe konumundan yüzleşme konumuna yapılan bu ani geçiş şu anda var olan bir gerçeğe işaret ediyor ve Allah dilerse bu gerçek görebilecekleri şekilde ortaya çıkabilir. Ama aynı zamanda surenin akışı bu gerçeği duygularında deprem meydana getirecek bir etkinlikte tasvir ediyor.

Müşrikler Peygamber Efendimizin ve beraberindeki bir avuç müminin bir gün ölüp gitmeleri, böylece onlardan kurtulmaları beklentisi içindeydiler; eceli dolup öleceği gün gelene kadar Hz. Peygamber'e karşı birbirlerine sabır tavsiye ediyorlardı. Böylece İslam çağrısının saflarında kopardığı fırtınanın dineceğini düşünüyorlardı. Nitekim zaman zaman daha da ileri giderek, sapık oldukları ve Allah'ın söylemediği şeyi ona dayandırdıkları için yüce Allah'ın Hz. Muhammed'i ve beraberindekileri helak edeceğini ileri sürüyorlardı. İşte burada, surenin akışı mahşer ve dünyada yapılanların karşılık görmesi sahnesi karşısında, bu dilekleri gerçekleşse bile küfür ve sapıklığın akibetinden kurtulamayacakları uyarısında bulunuyor. Şu halde iyisimi şu anda sanki meydana gelmiş gibi karşı

karşıya kaldıkları bu sahne fiilen gerçekleşmeden önce durumlarını etraflıca düşünsünler.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

28- De ki: "Allah beni ve benimle beraber bulunanları isterse yok eder veya isterse merhamet eder; söyleyin bu taktirde kafirleri can yakıcı azaptan kim kurtarabilir?"

Bu soru onları durumlarını düşünmeye, kendi sorunları üzerinde kafa yormaya yöneltiyor. Zaten doğrusu da budur. Çünkü arzuları gerçekleşir de Allah peygamberini ve beraberindeki müminleri yok etse bu onlara bir yarar sağlamayacaktır. Aynı şekilde yüce Allah'ın peygamberlerine ve beraberindeki müminlere merhamet etmesi de onları azaptan kurtarmaz. Allah kalıcıdır, ölümsüzdür. Onları yeryüzünde çoğaltıp dünyanın dört bir yanına dağıtan O'dur. Sonunda O'nun huzurunda toplanacaklardır.

Dikkat edilirse, "sizi kim can yakıcı azaptan kurtaracak?" denilmiyor. Yani onların kafir oldukları ifade edilmiyor da sadece kafirleri bekleyen azaba işaret ediliyor: **"Kafirleri can yakıcı azaptan kim kurtaracak?"** Davet esnasında başvurulması gereken son derece yerinde ve hikmetli bir üsluptur bu. Bir yandan onları korkutuyor, ama öte yandan onlara içinde bulundukları bu olumsuz konumdan dönme fırsatı tanıyor. Eğer direkt yüzlerine karşı kafir olduklarını, acıklı azaptan kurtulamayacaklarını söylese, bu sefer cahilliklerinden ve ahmaklıklarından dolayı dolaysız tehdit ve açık bir suçlama karşısında günahla övünmeye kalkışabilirler.

Çünkü bazı durumlarda imalı konuşmak, insan ruhu üzerinde açık konuşmaktan daha etkilidir!

Ardından surenin akışı iki meseleyi denkleştirme olgusundan müminlerin Rabblerine karşı takındıkları tavrı ve ona dayanıp güvenmelerini vurgulamaya geçiyor. Bunun yanısıra imanlarına güvenmelerini, doğru yolda olduklarından emin olmalarını, kafirlerin açık bir sapıklık içinde olduklarından kuşku duymamalarını ima ediyor.

قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾

29- De ki: "O Allah, Rahmandır; biz O'na iman etmiş ve sırf O'na güvenip dayanmışızdır. Siz kimin apaçık sapıklıkta olduğunu yakında öğreneceksiniz."

Burada yüce Allah'ın Rahman sıfatından sözedilmesi, O'nun Peygamberine ve beraberindeki müminlere yönelik derin ve büyük rahmetine yönelik bir işarettir. Şu halde yüce Allah kafirlerin arzuladıkları veya iddia ettikleri gibi peygamberini ve müminleri helak etmeyecektir.

Peygamber Efendimize burada kendileri ile Rahmeti bol olan Rabbleri arasındaki bağı açıklaması direktifi veriliyor. Bu bağ imandır: **"O'na iman etmişiz."** Dayanıp güvenme (Tevekkül) bağıdır: **"Sırf O'na güvenip dayanmışızdır."**

Sadece O'na... Bu ifade müminlerle Rahmeti bol olan Rabbleri arasındaki yakınlığı yansıtıyor. Yüce Allah burada Peygamberine ve müminlere büyük lütufta bulunarak aralarındaki yakınlığı duyurmasına izin veriyor.Bunu açıkça duyurmasını emrediyor. Sanki şunu demek istiyor yüce Allah: "Kafirlerin mesnetsiz sözlerinden dolayı korkma. Sen ve seninle beraber olan müminler bana bağlısınız, benim tarafımdansınız. Sahip bulunduğunuz bu saygınlığı, bu yüce makamı açıklamana izin veriyorum. Onlara söyle... Hiç kuşkusuz bu yüce Allah'ın müminlere yönelik sevgisini ve onlara kazandırdığı saygınlığın ifadesidir.

Sonra şu üstü kapalı tehdit yeralıyor: **"Kimin apaçık sapıklık içinde olduğunu yakında öğreneceksiniz."** Bu da onların ısrarlı tutumlarını gevşetmek, inatlarını kırmak, sapıklardan olabiliriz endişesiyle kendi durumlarını kontrol etmeye çağırmak için özenle seçilmiş hikmetli bir ifade tarzıdır. Geçen ayette **"Kafirleri can yakıcı azaptan kim kurtarabilir?"** diye işaret edilen azaba düşebiliriz korkusunu duymaları isteniyor. Aynı zamanda kendilerinin sapık oldukları da yüzlerine vurulmuyor. Alınıp günahla övünmesinler diye. Hiç kuşkusuz bu, bazı ruhsal durumlara uygun bir davet metodudur.

Ve şimdi de surenin son mesajı iletiliyor. Burada ahiret azabından önce dünya hayatında da cezalandırılabilecekleri ima ediliyor. Hayat için vazgeçilmez unsurların başında gelen sudan yoksun bırakılabilecekleri uyarısında bulunuluyor:

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

30- De ki: "Suyunuz yere batarsa söyleyin, size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?"

Ayetin orjinalinde geçen "Ma'un Ğavr" yere batan kuruyan su demektir. Bu durum karşısında insanların elinde, hiçbir şey gelmez. "Main" ise, bol ve tazyikli su kaynağı demektir. Hayatlarında yakından gördükleri bir olgudur bu. Ne varki insanlar böyle bir şeyin olacağına ihtimal vermezler, böyle bir günün geleceğinden kuşku duyarlar. Mülk Allah'ın kontrolündedir ve O'nun gücü herşeye yeter. Peki, yüce Allah'ın iradesi, hayat için vazgeçilmez unsurların başında gelen sudan yoksun olmalarını öngörürse durumları ne olacaktır?

Sonra ayet-i kerime, bu sakıncalı olayın meydana gelmesi durumunda neler olacağını düşünmek üzere onları kendi hallerine bırakıyor.

Böylece sure sona eriyor. Bu mesajlar insanın duyarlı noktalarına yönelik bu psikolojik uyarılar, engin ufuklarda, dipsiz derinliklerde, göz alabildiğine uzanan katman katman mesafelerde çıkılan gezintiler, bu yolculuklar sona eriyor. Aşağı yukarı bu surede yer alan her ayet özel bir mesaj taşıyordu. Veya gaybın kapsamındaki bilinmez bir aleme doğru çıkılan bir yolculuğun ifadesiydi. Ya da gözlerin ve kalplerin farkına varmadıkları görünen bir alemde çıkılan bir gezintiyi anlatıyordu.

Bu sure büyük bir suredir. Hacminden, kapladığı yerden ve ayetlerinin sayısından çok daha büyüktür. Her bir ayeti uzakta bir yerlere işaret eden bir ok gibidir. Ve neredeyse her bir ok başlı başına yepyeni bir alemi gün yüzüne çıkarıyor.

Sure, islam düşüncesinin temellerinden en önemlilerini, en başta gelenlerini içeriyor. Vicdanlara sınırsız ilahi güç gerçeğini, serbest ilahi egemenlik gerçeğini, mahşer ve kıyamet günü yargılanmaya bir hazırlık niteliğindeki ölüm ve hayatla sınanma gerçeğini yerleştiriyor. Allah'ın sanatındaki kusursuzluk ve güzellik gerçeğini, gizli-açık herşeyi kapsayan sınırsız ilahi bilgiyi, rızkın kaynağını, yüce Allah'ın yaratıkları koruduğunu, her zaman onlarla beraber olduğunu dile getiriyor. Müslümanın Rabbine ilişkin düşüncesinin, varlık alemine ilişkin düşüncesinin varlıkların yaratıcısı ile ilişkilerinin dayandığı bunun gibi daha birçok gerçeği kapsıyor. İşte müminin Rabbi ile, kendi şahsı ile, bütün insanlar ile tüm canlılar ile, canlı cansız tüm evren ile ilişkilerini düzenleyen hayat sistemi bu düşünceden kaynaklanır. Müminin bilinci, vicdanı, kişiliği, değer ve ölçüleri, hayatı algılayış biçimi bu düşünceye göre şekillenir.

MÜLK SURESİNİN SONU

Kalem Suresi / 68

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 52

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin giriş kısmının veya bütününün iniş tarihini kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Aynı şekilde surenin baş tarafının önce, geri kalan kısmının da sonra indiğini kesin olarak söylemek te imkansızdır. Bu ihtimalin gerçeğe daha yakın olduğunu bile söyleyemeyiz. Çünkü surenin giriş kısmı ile sonuç kısmı aynı konudan sözediyor; kafirlerin Hz. Peygamberin kişiliğine dil uzatmalarına ve onun deli olduğunu söylemelerine değiniyor.

Bu surenin Alak suresinin ardından inen ikinci sure olduğunu dile getiren rivayetler çoktur. Değişik bazı mushafların sure sıralanışında bu surenin ikinci sure olduğu konusunda görüş birliği vardır. Fakat surenin akışı, konusu ve üslubu bizi başka bir görüşü kabul etmeye zorluyor. Hatta neredeyse bu surenin, bireysel davetten aşağı yukarı üç yıl sonra başlayan herkese açık, genel davet döneminde indiğini söyleyebiliriz. Bu dönemde Kureyşliler islam davetine saldırmaya ve ona karşı fiili savaş açmaya başlamışlardı. Peygamber Efendimizin şahsına kara çalıp o iğrenç sözü söylemişlerdi. Kur'an-ı Kerim de bu saldırılara cevap vermiş, bu suçlamaların dayanaksızlığını vurgulamıştı. Ve bu surede yeraldığı şekliyle islam davetine karşı çıkanları sert bir ifadeyle tehdit etmişti.

Sadece surenin baş tarafının Alak suresinden hemen sonra inmiş olması muhtemeldir. Bu kısımda **"Sen, Rabbinin nimetiyle cinlenmiş değilsin."** ayetiyle mevcut olmadığı vurgulanan "cinlenme" belki de Peygamber Efendimizin ilk kez vahiy aldığı sıralarda cinlenmiş olabileceği endişesine kapılmış olmasından dolayı gündeme getirilmiştir. Fakat bu ihtimal zayıftır. Çünkü, Peygamber Efendimizin böyle bir endişeye kapıldığını dile getiren doğruluğu kanıtlanmış bir rivayet yoktur. Yine kendi içinde bir bütünlük oluşturan surenin akışı bu olumsuzluğun yüce Allah'ın surenin sonundaki **"Doğrusu kafirler Kur'an'ı dinlediklerinde neredeyse seni gözleriyle yıkıp devireceklerdi. 'O delidir' diyorlardı."** ayetine dayandığını ortaya koymaktadır. Ve bu, surenin giriş kısmının karşı çıkıp çürüttüğü suçlamadır. Zaten sure bir bütün olarak okunduğu zaman, birbiriyle bütünleşmiş halkaları bu olguyu canlandırıyor zihinlerde.

Bunun yanısıra surede Medine'de inen ayetlerin olduğuna ilişkin rivayetler de vardır. Bunlara göre, bahçe sahipleri ve onların sınanması hikayesini anlatan onyedi ile otuzüç arası ayetler ayrıca balık sahibi (Hz. Yunus) kıssasına işaret eden kırk iki ile elli arası ayetler Medine'de inmiştir. Biz buna da ihtimal vermiyoruz. Ve surenin bütünüyle Mekke'de indiğine inanıyoruz. Çünkü bu ayetlerde-

ki Mekke dönemi damgası son derece belirgindir. Surenin içerdiği konu ile ele aldığı mesele arasındaki ahenk bunu gerektiriyor.

Bütün olarak bu sure hakkında şu görüşü tercih ediyoruz: Sure iniş sıralamasında ikinci sırada yeralmaz; Peygamber Efendimizin peygamberlikle görevlendirilişinden sonra genel tebliğe başlaması emredildikten sonra, yani "**Öncelikle en yakın akrabalarını uyar.**"[1] ayetinin ardından, müşriklerin "bunlar geçmişlerin masallarıdır" dedikleri, geçmiş milletlere ilişkin haberleri ve kıssaları içeren bazı surelerden sonra inmiştir. Kureyş kabilesinin topluca islama davet edilmesinden, onların da bu çağrıya karşı direnip böylesine asılsız suçlamalarla, zorlu bir savaşla karşı saldırıya geçmesinden sonra nazil olmuştur. Müşriklerin bu davranışları, surede Allah'ın Peygamberini yalanlayanların aleyhine sert bir hücumun, hem başında hem de sonunda insanı iliklerine kadar titreten tehditin yeralmasını gerektirmiştir. Surenin sonundaki sahne de bu görüşümüzü destekler niteliktedir: "**Doğrusu kafirler, Kur'an'ı dinlediklerinde neredeyse seni gözleriyle yıkıp devireceklerdi. 'O delidir' diyorlardı.**"[2] Burada büyük kalabalıklara yönelik genel bir davet sahnesi ile karşıkarşıyayız. Oysa islama davetin ilk günlerinde böyle bir durum sözkonusu değildi. O zaman davet, ferdi yöntemlerle fertlere yöneltilmişti. Toplu halde kafirlere davet götürülmezdi. Tercih edilen rivayetlere göre böyle bir manzaraya ancak davetin başlangıcından üç yıl sonra rastlanmıştır.

Sure, müşriklerin ortak noktalarda buluşmak, aralarında anlaşmazlık konusu olan inanç sorunu hakkında bir uzlaşmaya varıp karşılıklı hoşnut olunacak bir orta yol bulmak ve bu amaçla düşmanlığı terketmek üzere Peygamber Efendimize bazı öneriler götürdüklerine işaret ediyor: "**Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar.**"[3] Böyle bir girişimin bireysel davetin geçerli olduğu ve henüz tehlikeli boyutlara ulaşmadığı dönemde sözkonusu olmayacağı açıktır. Bu öneriler, davetin açıkça yapıldığı ve müşriklerin de bunun yaratacağı tehlikeyi sezdikleri dönemde Peygamberimize götürülmüştür.

Böylece sunduğumuz kanıtlar, bu surenin ilk davet aşamasından sonraki dönemde indiğine ilişkin görüşü pekiştiriyorlar. Davetin başlangıcı ile surenin inişi arasındaki süre en azından üç yıldır -fazla da olabilir-. Bu üç yıllık süre içerisinde hiçbir surenin inmemiş olması akla uygun değildir. Bu dönemde birçok surenin inmiş olması, bu surenin başından sonuna kadar son derece belirgin bir şekilde göze çarptığı gibi Allah'ın Peygamberini yalanlayanlara sert saldırılar yöneltmeksizin sadece inanç sisteminden sözeden bazı surelerden bazı bölümlerin inmiş olması doğaldır.

Fakat yine de bu görüş Kalem suresi ile Müddessir ve Müzzemmil surelerinin davetin ilk dönemlerinde inmiş olabileceği ihtimalini ortadan kaldırmaz. Şu kadarı var ki, biraz önce sıraladığımız nedenlerden dolayı bazı mushaflarda ileri sürüldüğü gibi bu surenin önce inmiş olması mümkün değildir. Aslında bu sure için sıraladığımız nedenler neredeyse Müddessir ve Müzzemmil sureleri için de

1- Şuara Suresi, 214. 2- Kalem Suresi, 51. 3- Kalem Suresi, 9.

geçerli olacaktır.

Bu fidan -İslam inanç sistemi fidanı- en yüce, en arı ve en açık şekliyle ilk defa toprağa dikiliyordu. Sadece Arap yarımadasında değil bütün yeryüzüne egemen olan cahiliye düşüncesi böyle bir durumun yabancısıydı.

Kureyş müşriklerinin bazı tanınmaz hale gelmiş çizgilerine dört elle sarılıp, aralarında yaygın olan birçok asılsız efsaneyi, boş hurafeyi sokuşturduğu Hz. İbrahim'in dininin bozulmuş, tersyüz olmuş, renk ve içerik değiştirmiş şekli ile Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- getirdiği kökleri ilk tek tanrılı dinle -Hz. İbrahim'in dini ile- birleşen, yeryüzüne gönderilmiş en son din oluşuna uygun olarak kusursuzluğun zirvesine yerleşen kıyamete kadar insanlığın akli olgunluk dönemine hitap etmek üzere kalıcılığını koruyacak olan kuşatıcı, kapsamlı, basit, açık, tutarlı, görkemli dinin göz alıcı tablosu arasındaki fark korkunçtu.

Allah'a ortak koşma, birçok Rabbler edinme, meleklere ve onlar adına dikilen heykellere ibadet etme, cinlere ve ruhlarına kulluk sunma, gibi cahiliye inancını oluşturan çarpık ve karmaşık düşünceler ile Kur'an-ı Kerim'in yüce Allah'ın tek ve ortaksız zatı ile, onun yüceliği ve gücü ile, bütün yaratıkları kuşatan iradesi ile ilgili olarak çizdiği göz kamaştırıcı tablo arasındaki mesafe çok büyüktü.

Aynı şekilde yarımadaya egemen olan sınıf ile, yarımadanın dini hayatını kontrolünde tutan kahinler ile, Ka'benin yönetimini, bekçiliğini, bakımını ve diğer araplarla buranın iletişimini düzenleme işini kendilerine özgü kılan sınıflar ile... sadelik, Allah karşısında eşit olma, Kur'an'ın vurguladığı şekliyle Allah ile kullar arasındaki dolaysız iletişim olgusu birbirlerinden çok uzaktı.

Cahiliye toplumunda yaygın olan ahlak anlayışı ile, Kur'an'ın getirip ilan ettiği, Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- insanları uymaya çağırdığı ve bizzat uyguladığı ahlak anlayışı da birbirlerinden çok uzaktı.

Tek başına bu farklılık bile yeni inanç sistemi ile Kureyş ve onun inançları ve ahlak anlayışı arasında bir çatışmanın başlaması için yeterliydi. Fakat aradaki sorun sadece bundan ibaret değildi. Bunun yanısıra -belki de Kureyşe göre inanç sisteminden çok daha önemli olan- sorun oluşturan başka değer yargıları da mevcuttu.

Kur'an-ı Kerimin, onlardan bazılarının dili ile aktardığı gibi bazı toplumsal değer yargıları vardı: **"Bu Kur'an şu iki büyük şehirde oturanlardan birine inmeli değil miydi?"**[4] Burada kastettikleri iki büyük şehir Mekke ve Taif'tir. Çünkü soyunun şerefliliğine ve Kureyşin gözbebeği oluşuna rağmen Peygamber Efendimiz, peygamberlikle görevlendirilmeden önce bir başkan veya lider konumunda değildi. Oysa Kureyşin, Sakif kabilesinin ve ötekilerin liderleri vardı. O günkü toplumda liderler ve kabile başkanları her türlü itibara sahiptiler. Bu yüzden adı geçen liderlerin peşinden gitmekten vazgeçip Hz. Muhammed'i izlemek kolay olmayacaktı.

Öte yandan bazı ailesel hesaplar, değerler de sözkonusuydu. Nitekim bu de-

4- Zuhruf Suresi, 31.

gerlerden yola çıkarak Ebu Cehil (Amr b. Hişam) gibi bir adamı, sırf peygamber Abdulmenaf oğullarına mensuptur diye islam risaletinin en belirgin şekliyle gözlerinin önüne serdiği gerçeği kabullenmekten, teslim olmaktan kaçınmıştı. Bu durumu, Ahnes b. Sürek ve Ebu Süfyan b. Harb ile aralarında geçen olaylardan açıkça görüyoruz. Üçü üstüste üçgece birbirlerinden gizli olarak Kur'an dinlemeye çıkmışlardı. Ve her gece insanlar kendilerini görüp içlerine bir kuşku düşmesin diye bir daha gizlece gelip Kur'an'ı dinlememek üzere sözleşmişlerdi. Ahnes b. Süreyk Ebu Cehil'den Hz. Muhammed'den dinledikleri hakkındaki görüşünü sorunca Ebu Cehil şöyle cevap vermişti: "Ne dinledim? Bizle Abdulmenaf oğulları şeref konusunda yarışıyorduk. Onlar açları doyurdular biz de doyurduk. Sorumluluk yüklendiler biz de yüklendik. Mal verdiler biz de verdik. Yarışan iki süvari gibi diz üstü çökene kadar çekiştik. Şimdi de "kendisine gökten vahiy gelen bir peygamberimiz var" diyorlar. Biz nerden bulalım bunun gibisini? Vallahi O'na hiçbir zaman inanmayacağız, dediklerini doğrulamayacağız!"

Cahiliyenin duygu, düşünce ve insan ilişkileri üzerindeki yoğun egemenliğinden kaynaklanan çıkara dayalı, sınıfsal ve psikolojik değer yargıları da sözkonusuydu. Bütün bunlar toprağa yeni dikilmiş bir fidan kök salmadan, iyice derinleşmeden, dal budak salmadan, dalları birbirine girip iyice sıklaşmadan onu öldürmeye çalışıyordu. Özellikle ferdi davet aşaması geride kalıp yüce Allah peygamberine, mesajı açıkça duyurma emrini verdikten; yeni davetin karekteristik özellikleri, belirtileri birer birer ortaya çıktıktan; ve Kur'an-ı Kerim de gün be gün şirke dayalı cahiliye inanç sistemini ortadan kaldırmağa, bu inancın arkaplanındaki düzmece ilahlara, sapık düşüncelere, dayanaksız, boş geleneklere yönelik saldırılarını yoğunlaştırdıktan sonra yeni inanç sisteminin henüz fidanken kökünü kurutma amacı ile başlatılan girişimler hızlandırılmıştır. Peygamber Efendimiz gerçi bir peygamberdi; gerçi Rabbinden vahiy alıyordu; gerçi yüceler alemi ile iletişim halindeydi... Fakat bir insandı, insana özgü duygular depreşiyordu içinde. Müşriklerin bu sert direnişine karşı özgüvenini yitirmiyor, başlattıkları amansız savaşa göğüs geriyordu. O ve beraberindeki bir avuç mümin müşriklerin yoğun baskısı altında bu savaşın açtığı yaraları derinden hissediyorlardı.

Peygamber Efendimiz de O'na inanan müminler de müşriklerin hakkında neler söylediklerini, onun yüce kişiliğine dil uzattıklarını, "O delidir" dediklerini duyuyorlardı. Bu, Kur'an-ı Kerimin anlattığı; Peygamber Efendimizin ve beraberindeki müminlerin sık sık duydukları küçük düşürme amaçlı birçok sözden sadece bir tanesiydi. Birçoklarının en yakın akrabalarından gördükleri dayanılmaz işkenceler de cabası.

Küçük düşürme ve alay etme -bir de insan zayıf ve azınlık durumunda olursa- insan ruhu üzerinde en fazla etkili olan işkence yöntemleridir. Bu işkenceye maruz kalan kişi Peygamber de olsa...

Bu yüzden, bu cüzde olduğu gibi Mekke'de inen surelerde sanki yüce Allah'ın Peygamberini ve beraberindeki bir avuç mümini himayesine aldığı, O'nu teselli ettiğini, ona güven verdiğini, onu ve beraberindeki müminleri övdüğünü,

bu davette ve peygamberinin saygın kişiliğinde somutlaşan ahlak unsurunu önplanda tuttuğunu, O'nun hakkında ileri geri konuşanların sözlerini yalanladığını, zayıfların kalplerine güven aşılayarak düşmanlarıyla giriştikleri savaşı kendisinin üstlendiğini, onları şu zengin ve güçlü düşmanları düşünmek durumunda bırakmadığını vurgulayan mesajlar ilettiğini görüyoruz.

Bunun örneklerini, bu surede yüce Allah'ın peygamberine yönelik şu sözlerinde açıkça görüyoruz:

"Nun. Kaleme ve kalemle yazdıklarına andolsun. Sen, Rabbinin nimetiyle cinlenmiş değilsin. Senin için kesintisiz bir mükafat vardır. Ve sen yüce bir ahlaka sahipsin."[5]

Yine yüce Allah'ın müminlere ilişkin şu sözlerinde de aynı durum sözkonusudur.

"Takva sahipleri için Rabbleri katında nimet bahçeleri vardır. Öyle ya biz müslümanları o günahkarlarla bir tutar mıyız hiç? Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?"[6]

Yüce Allah, Hz. Peygambere açıkça düşmanlık yapan biri hakkında da şöyle buyuruyor:

"Şunların hiç birine itaat etme; yemin edip duran aşağılık, herkesi kınayan, söz götürüp getiren; Hayra engel olan, saldırgan, günahkâr, kaba, sonra da kötülükle damgalı. Mal ve oğullar sahibi olmuş diye (yolunu şaşırmış). Kendisine ayetlerimiz okunduğu zaman 'eskilerin masalları' dedi. Biz yakında onun burnuna damga vuracağız."[7]

Sonra genel olarak Allah'ın ayetlerini yalanlayanlarla girişilen savaşla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Bu sözü yalanlayanı bana bırak; onları bilmedikleri yerden derece derece azaba yaklaştıracağız. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır."[8]

Burada sözkonusu edilen, büyüklük taslayanları kıyamet günü alçaltan azaptan başka bir cezadır:

"O gün işin dehşetinden baldırlar açılır; ve secdeye davet edilecekleri gün secde edemezler. Gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet kaplar. Onlar sağlam iken de secdeye davet edilirler fakat secde etmezlerdi."[9]

Bu arada yüce Allah bahçe sahiplerini şımarmanın sonucuna örnek olarak sunuyor. Bu örneği, malına ve evladına güvenerek davet hareketine karşı çeşitli entrikalar düzenleyen, malım ve evladım var diye övünen Kureyş ulularını tehdit amacı ile kullanıyor.

Surenin sonunda yüce Allah Peygamber Efendimize olup bitenlere karşı güzelce sabretmesini tavsiye ediyor:

"Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi Yunus gibi olma."[10]

Bu, teselli etme, moral verme ve güven aşılama amaçlı ifadelerin; Allah'ın

5- Kalem Suresi, 1-4. 9- Kalem Suresi, 42-43. 7- Kalem Suresi, 10-16.
6- Kalem Suresi, 34-36. 10- Kalem Suresi, 48. 8- Kalem Suresi, 44-45.

peygamberini yalanlayanlara yönelik müthiş saldırı, dehşet verici tehdit esnasında yüce *Allah, onlara karşı yürütülecek savaşı* bizzat üstlendiğini sert bir üslupla ifade ediyor. Bu ifadelerin satır aralarında o dönemin; zayıflık ve azınlık döneminin, baskı ve şiddet döneminin, bu inatçı, bu çorak toprağa dikilen o saygın fidanın kökünü kurutmaya yönelik girişimlerin yoğunlaştığı o zor dönemin karakteristik çizgilerini görebiliyoruz.

Aynı şekilde, surenin üslubundan, ifade tarzından ve konularından yola çıkarak islam davetinin sunulduğu toplumun karekteristik özelliklerini de anlayabiliyoruz. Bunlar, düşünce, duygu, ideal ve problem noktasında onların basitliklerini, ilkelliklerini ortaya koyan belirtilerdir.

Bu basitliği, Peygamber Efendimize karşı savaşmak için başvurdukları yöntemden; "O bir delidir" deyişlerinden anlıyoruz.

Hiç kuşkusuz bu, düşünmeden, rastgele savurulmuş mesnetsiz bir suçlamadır. İlkel insanların yaptığı gibi, hazırlıksız ve dayanaksız olarak savurulan iğrenç küfürlerden başka bir şeyden anlamayan aşağılık insanların konuşma, tartışma tarzıdır bu.

Yüce Allah'ın kafirlere karşı girişilen mücadelede peygamberini ve beraberindeki müminleri savunma işini bizzat üzerine aldığını, onların dillerine doladıkları "o bir delidir" furyasına karşı tam da onların durumlarını ortaya koyan cevaptan anlıyoruz: **"Sen, Rabbinin nimetiyle cinlenmiş değilsin. Senin için kesintisiz bir mükafat vardır. Ve sen yüce bir ahlaka sahipsin. Sen de göreceksin, onlar da görecekler. Hanginizin aklından zoru olduğunu."**[11] Aynı şekilde şu açık ve sert tehditten de bunu anlamamız mümkündür: **"Bu sözü yalanlayanı bana bırak; onları bilmedikleri yerden derece derece azaba yaklaştıracağız. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır."**[12]

Onlar arasında Peygamberimizin şahsına yönelik bu iğrenç suçlamada bulunanlardan birine karşılık verilirken de aynı hususu gözönünde bulundurulduğunu farkediyoruz:

"Şunların hiçbirine itaat etme; Yemin edip duran aşağılık; Herkesi kınayan söz götürüp getiren; Hayra engel olan, saldırgan, günahkar; Kaba, sonra da kötülükle damgalı..."[13]

Yine bu durumu, yüce Allah'ın onlara örnek olarak sunduğu bahçe sahiplerinin kıssasında da görüyoruz. Bu, basit düşünen, dar ufuklu, şımarık ilkel bir *kavmin kissadır.* Bu basitlik gerek davranışlarında gerekse sözlerinde kendini gösteriyor:

"(...) Derken yürüdüler ve şöyle fısıldaşıyorlardı: Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanımıza sokulmasın (...)"[14]

Ve son olarak onların ilkelliklerini, dar ufukluluklarını kendileri ile girişilen tartışmada kullanılan ifadelerden anlıyoruz:

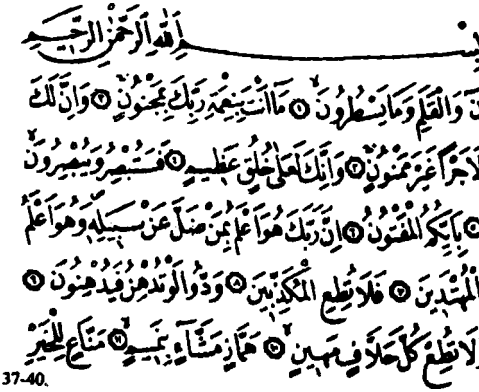
"Yoksa bir kitabınız var da ondan mı bu hükümleri alıyorsunuz? Onda beğendiğiniz herşeyi mi buluyorsunuz? Yoksa 'İstediğiniz gibi hükmedebilirsiniz'

11- Kalem Suresi, 2-6.
12- Kalem Suresi, 44-45.
13- Kalem Suresi, 10-13.
14- Kalem Suresi, 23-24.

diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var? Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?"[15]

Bunlar Kur'an-ı Kerimin ifadelerinin satır aralarından açıkça görülen işaretlerdir. Peygamber Efendimizin hayatı, o dönemde yaşanan olayları ve o dönemde yürütülen davet hareketinin adımlarını incelerken bu işaretlerden yararlanmak gerekir. Bu işaretler, sözkonusu ortamın ve toplumun Peygamber Efendimizin hayatının son dönemlerinde yükseldiği engin ufku, düşünce, değerlendirme, bilinç ve ideal noktasındaki basitlikten, ilkellikten kurtuluşunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca, bir süre sonra aynı toplumun öğrendiği hitap yöntemlerini, çok değil sadece yirmi yıl sonra gerçeklere, duygu ve düşüncelere toplumsal ideallere yönelik bakış açılarının çıktığı düzeyi de bu işaretler aracılığı ile görebiliyoruz. Aslında yirmi yıl toplumların hayatında üzerinde durmaya değmez kısa bir süredir. Bu toplumun hayatında meydana gelen bu geniş kapsamlı, bu evrensel dönüşümü, değişimi bu süre ile açıklamak mümkün değildir. Arap toplumu bu kısa süre içinde bambaşka bir çehreye bürünmüştür. Bu süre içinde insanlığın önderliğini eline almış, insanlığın düşüncesini ve ahlaki yapısını gözkamaştırıcı aydınlık zirveleri çıkartmıştır. İnsanlık tarihi boyunca hiçbir liderlik kadrosu, ne temsil ettiği inanç sisteminin özü açısından, ne bu inanç sisteminin insanın yeryüzündeki hayatı üzerindeki etkileri açısından ve ne de insanlığın bütün gereklerini kapsayacak, hoşgörüyle, şefkatle tüm organlarını tatmin edecek, tüm duygusal, düşünsel, toplumsal ve çeşitli alanlardaki yönetimsel ihtiyaçlarını karşılayacak evrensellik ve kapsamlılık açısından bu zirveye ulaşabilmiş değildir.

Hiç kuşkusuz, buna benzer surelerin satır aralarından gözümüze çarpan bu basitlikten, bu ilkellikten, bu yüzeysellikten, tarihin tanık olduğu en kısa bir süre içinde bu derinliğe, bu geniş ufukluluğa ve bu kapsamlılığa ulaşmak bir mucizedir. Bu değişim, azınlık durumundan çoğunluk durumuna, zayıflıktan güçlülüğe geçmekten çok daha büyük, çok daha kapsamlı bir değişimdir. Çünkü ruhları ve akılları kurmak, yeniden yapmak sayıları çoğaltmaktan, safları düzenlemekten çok daha zordur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۝١ مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۝٢ وَإِنَّ لَكَ
لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ۝٣ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ۝٤ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ
۝٥ بِأَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ ۝٦ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ۝٧ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ۝٨ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ۝٩
وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ۝١٠ هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ۝١١ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ

15- Kalem Suresi, 37-40.

مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٣﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٤﴾ أَن كَانَ ذَا مَالٍ
وَبَنِينَ ﴿١٥﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾
سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٧﴾

1- Nun. Kaleme ve onunla yazılanlara andolsun. 2- Sen, Rabbinin nimetiyle cinlenmiş değilsin. 3- Senin için kesintisiz bir mükafat vardır. 4- Ve sen yüce bir ahlaka sahipsin. 5- Sen de göreceksin, onlar da görecekler. 6- Hanginizin sınandığını. 7- Şüphesiz Rabbin, kimlerin kendi yolundan saptığını ve kimlerin doğru yolda olduğunu herkesten iyi bilir. 8- Öyleyse yalanlayanlara itaat etme. 9- Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumşak davransınlar. 10- Şunların hiçbirine itaat etme: Yemin edip duran aşağılık. 11- Herkesi kınayan, söz götürüp getiren. 12- Hayra engel olan, saldırgan, günahkar. 13- Kaba, sonra da soysuz, alçak. 14- Mal ve oğullar sahibi olmuş diye (yolunu şaşırmış) 15- Kendisine ayetlerimiz okunduğu zaman: "Eskilerin masalları" dedi. 16- Biz yakında onun burnuna damga vuracağız.

Yüce Allah burada "Nun" harfine, Kaleme ve yazıya yemin ediyor. Alfabe harflerinden biri olması bakımından, "Nun" harfi ile, Kalem ve yazı arasındaki ilgi son derece açıktır. Fakat bunlara yemin edilmiş olması değerlerini arttırıyor, bu yolla öğrenmeye önem vermeyen bir toplumda dikkatleri onlara çekiyor. O günkü Arap toplumunda okur-yazarlık oranı sıfır denecek kadar düşüktü ve okur-yazar olanların sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi. Oysa yüce Allah'ın bilgisi kapsamında onların hayatında okur-yazarlığa önemli bir rol biçilmişti ve bunun geliştirilmesi, aralarında yaygınlaştırılması planlanmıştı. Bu inanç sistemini ve ona dayalı hayat sistemini dünyanın dört bir yanına taşımaları için yazı gerekliydi. Ayrıca insanlığa önderlik etme görevini eksiksiz yerine getirmeleri için bu durum kaçınılmazdı. Böylesine büyük bir görevi yerine getirmek için gerekli olan temel unsurlardan birinin yazı olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.

Nitekim Peygamber Efendimize inen ilk vahyin içeriği de bu anlamı pekiştirmektedir: "**Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı embriyodan yarattı. Oku. Rabbin en büyük kerem sahibidir. O, insana kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini öğretti.**"[16]

Ayrıca bu kitabın okuma yazma bilmeyen bir peygambere yönelik olması da bu hususu desteklemektedir. (Yüce Allah belli bir hikmetten dolayı Peygamber Efendimizin okuma yazma bilmeyen biri olmasını öngörmüştür). Fakat yüce Allah okuma yazma bilmeyen bu peygamberine indirdiği ilk vahiyde okumaya, kalem ile öğrenmeye teşvik edici ifadeler kullanmıştır. Aynı şekilde bu surede de "Nun" harfine, kaleme ve kalemle yazılanlara yemin edilerek bu husus yine pekiştirilmiştir. Bu durum, yüce Allah'ın sonsuz ilminin kapsamında planladığı büyük ve evrensel rolü üstlenmek üzere hazırladığı bu ümmete yönelik eğitim metodunun bir aşamasıdır.

Yüce Allah, müşriklerin Peygamber Efendimize yönelik yalan ve iftiralarını çürütmek, böyle bir şeyin olamayacağını vurgulamak, Peygamberine yönelik lüt-

16- Kalem Suresi, 1-5.

funu ve nimetini dile getirmek için, biraz önce de belirttiğimiz gibi yazının değerini büyütücü, önemini pekiştirici bir üslupla "Nun" harfine, kaleme ve onunla yazılanlara yemin ediyor:

"Sen Rabbinin nimetiyle cinlenmiş değilsin."

Bu kısa ayet bir açıdan olumluluk, bir diğer açıdan da olumsuzluk ifade ediyor... Yüce Allah'ın peygamberine yönelik nimetini yakınlık ve sevgi ifade eden bir üslupla vurgularken olumludur. Çünkü yüce Allah, **"Rabbin"** ifadesiyle O'nu yüce zatına bağlıyor. Öte yandan yüce Allah'ın kendisine yakın olduğunu bildirdiği ve seçkin kıldığı bir kula yönelik nimetiyle bağdaşmayan mesnetsiz yakıştırmayı, iftirayı reddederken de olumsuzluk ifade ediyor.

Peygamber Efendimizin soydaşlarının arasında geçirdiği peygamberliğinin ilk yıllarını inceleyenler, soydaşlarının ona yönelttikleri "o bir delidir" suçlamaları karşısında şaşkına dönerler. Oysa, akli üstünlüğünü dile getiren bizzat kendileridir. Nitekim, Peygamberlik görevlendirilmesinden yıllar önce Kâbe'deki Haceru'l Esved'in (Kara taşın) yerine konulması hususunda aralarında baş gösteren görüş ayrılıklarında O'nun hakemliğini kabul etmişlerdi. O'na güvenilir kişi anlamına gelen **"el-Emin"** lakabını takan kendileridir. Kendisine düşman olduklarını sert tavırlarla ortaya koyduktan sonra bile O'nun Medine'ye hicret ettiği güne kadar kıymetli eşyalarını, paralarını ona emanet etmeye devam ediyorlardı. Nitekim, Hz. Ali'nin Peygamber Efendimizin yanındaki emanetleri sahiplerine geri vermek amacıyle, Hz. Peygamberden sonra birkaç gün Mekke'de kaldığı kesinlik kazanmıştır. Ama aynı sırada adı geçen adamlar, O'na karşı bu kadar sert bir tavır içindeydiler, amansız düşmanlarıydılar. Yine onlar, Peygamber Efendimizin peygamberlikle görevlendirilmeden önce bir kez olsun yalan söylediğine tanık olmamışlardı. Bizans İmparatoru Heraklius Peygamberimizle ilgili olarak Ebu Sufyan'a şöyle sormuştu: "Peygamber olmadan önce onu yalancılıkla suçladığınız olmuş muydu?" Ebu Süfyan -müslüman olmadığı zamanlar onun baş düşmanıydı- "Hayır" demişti. Bunun üzerine Heraklius: "İnsanlara yalan söylemeyen birinin Allah adına yalan söylemesi mümkün değildir" demişti.

Öfkenin, kinin insanları, Kureyş müşriklerinin yaptığı gibi aralarında akli üstünlükle, güzel ahlakla şöhret bulan bu üstün ve saygın insan hakkında bu ve benzeri mesnetsiz suçlamalarda bulunmaya yöneltmesi insanı hayrete düşüren bir durumdur. Fakat kin, insanı köreltir, sağırlaştırır; artniyetlilik, insanı sıkılmadan iftira atmaya iter. Fakat herkesten önce bizzat bu iftirayı atan kendisinin yalancı bir günahkar olduğunu bilir!

"Sen, Rabbinin nimetiyle cinlenmiş değilsin."

İşte yüce Allah bu şekilde şefkat ve yakınlık taşıyan bir ifadeyle, onurlandırıcı bir üslupla, peygamberine yönelik bu kafirce kine, bu çirkin iftiraya cevap veriyor:

"Senin için kesintisiz bir mükafat vardır."

Senin için sürekli ve kesintisiz bir mükafat vardır. Bitmez, tükenmez bir ödüldür bu. Sana peygamberlik görevini ve O'nun saygın makamını bahşeden Rab-

binin katındaki bir mükafat vardır. Bu da her türlü yoksunluğu gideren, her türlü boşluğu dolduran, müşriklerin tüm suçlamalarını silip süpüren engin bir karşılık, bir yakınlık ifadesi, bir yüreklendirici tesellidir. Yüce rabbinin, şefkatle, sevgiyle ve onurlandırıcı bir üslupla hakkında **"Senin için kesintisiz bir mükafat vardır."** dediği kimse ne kaybederki?

Sonra Peygamber Efendimizin kişiliği hakkındaki en büyük şahitliğe ve bu şahitliğin onurlandırıcı ifadesine yer veriliyor:

"Ve sen yüce bir ahlâka sahipsin."

Seçkin peygamber hakkındaki bu eşsiz övgü varlıklar aleminin dört bir yanında yankılanıyor; yüceler aleminden gelen bu övgü varlıklar aleminin temel planına yerleştiriyor.

Hiçbir kalem, hiçbir düşünce varlıklar aleminin Rabbinin söylediği bu sözün ifade ettiği anlamı anlatamaz. Bu, Allah'ın şahitliğidir. Allah'ın terazisinde bir kula verilen değerdir. Hakkında **"Sen yüce bir ahlâka sahipsin"** denilen bir kula yönelik eşsiz bir övgüdür. Yüce ahlakın Allah katında ifade ettiği anlamın boyutlarını hiçbir canlı kavrayamaz.

Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- yüceliğine ilişkin bu yüce sözün anlamı değişik açılardan bakıldığında son derece belirgindir, açıktır.

Yüce Allah'ın söylediği, evrenin vicdanının tescil ettiği, varlıklar aleminin özünün pekiştirildiği, ayrıca Allah'ın dilediği bir zamana kadar yüceler aleminde yankılanan bir söz olması bakımından önemlidir.

Bu söz bir başka açıdan da önemlidir. Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- bu sözü algılayabilmesi de, buna güç yetirebilmesi de üzerinde durulması gereken önemli bir hususdur. O, bu sözü söyleyenin Rabbi olduğunu biliyor. O, Rabbinin kim olduğunu, O'nun yüceliğini, sözlerinin ne anlama geldiğini, bu sözlerin boyutlarını, yankılarını çok iyi biliyor. O, bu sınırsız yücelik karşısında, hiç kimsenin kavrayamadığı şeyler kavramış olmasına rağmen kendisinin de kim olduğunu çok iyi biliyor.

Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- bu sözü, hem de bu yüce kaynaktan algılaması, buna rağmen sarsılmaması, -bir övgü bile olsa- bu sözün dehşet verici ağırlığı altında ezilmemesi, baskısı altında kişiliğini yitirmemesi, kendini kaybetmemesi... Bu sözü derin bir güven duygusu, sağlam bir iradeyle ve dengeli bir kişilikle karşılaması... Bütün deliller bir yana, bu durum bile başlı başına O'nun kişiliğinin yüceliğinin kanıtıdır.

Siret kitaplarında O'nun ahlâkının yüceliği anlatılmış, bu hususta birçok arkadaşının sözleri aktarılmıştır. Bununla beraber onun hayatının ortaya koyduğu realite, onunla ilgili olarak aktarılan tüm rivayetlerden daha etkili bir tanıktır. Fakat bu söz ifade ettiği anlam bakımından öbürlerinden daha yüce, daha etkileyicidir. Ulu ve büyük Allah'tan kaynaklanması bakımından yücedir. Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- bu sözü söyleyen ulu ve büyük Rabbinin kim olduğunu bildiği halde algılayabilmesi, buna rağmen derin bir güvenle, sağlam bir ifadeyle ayakta kalabilmesi, yüce Allah'tan böyle bir söz dinlemiş

olmasına rağmen Allah'ın kullarına karşı büyüklük kompleksine kapılmaması, kibirlenmemesi, üstünlük taslamaması bakımından da bu söz son derece önemlidir.

Hiç kuşkusuz yüce Allah Peygamberlik görevini kime vereceğini herkesten iyi bilir. Bütün evrensel büyüklüğü ile bu son peygamberlik misyonunu (bu yüce kişiliği ile) Hz. Muhammed'den başkası taşıyamazdı. Ondan başkası bu olağanüstü misyonun üstesinden gelemezdi. O'na denk olamazdı, onun canlı bir tablosu olamazdı.

Güzelliğin, kusursuzluğun, büyüklüğün, evrenselliğin, doğruluk ve gerçekliğin doruklarında olan bir misyonu, ancak yüce Allah'ın bu övgüsüne muhatap olan biri taşıyabilirdi. Ancak O'nun kişiliği, sağlam bir iradeyle, dengeli bir psikolojik durumla ve sarsılmaz bir güvenle bu övgüyü karşılayabilirdi. Onun sahip olduğu bu özgüven duygusu, peygamberlik misyonunu ve bu yüce övgünün ifade ettiği gerçeği kapsayan büyük kalbinden kaynaklanıyordu. Öte yandan bu kalp -aynı zamanda- bazı davranışlarından dolayı Rabbinin kendisine yönelttiği azarlamalara, kınamalara da muhatap oluyordu. Ama aynı irade sağlamlığını, aynı dengeli psikolojik durumunu ve aynı sarsılmaz özgüvenini koruyordu. Kendisine yönelik özgüyü açıkça duyurduğu gibi Rabbinden işittiği azarları da açıkça duyuruyordu. İkisini de kesinlikle gizlemezdi. O, her iki durumda da insanlık tarihinin tanık olduğu o saygın peygamberdi. O itaatkâr kuldu. O güvenilir tebliğciydi.

Bu ruhun gerçekliği, taşıdığı peygamberlik misyonunun gerçekliğinden kaynaklanıyordu. Bu ruhun büyüklüğü, omuzladığı peygamberlik görevinin büyüklüğünden ileri geliyordu. Tıpkı islam gerçeği gibi Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- gerçeği de insanlara sahip bulundukları herhangi bir büyütecin boyutlarını aşacak büyüklüktedir. Birbiriyle bütünleşmiş bu iki büyük gerçeği gözlemleyen birinin yapabileceği şey sadece bu gerçeği görmektir, ama onu bütün yönleriyle açıklayıp, gözler önüne sermesi mümkün değildir. Sadece bu gerçeğin evren içindeki yörüngesine uzaktan işaret edebilir, ama kesinlikle bu yörüngeyi her yönüyle kavrayamaz!

Bir kez daha kendimi Peygamber Efendimizin sağlam bir iradeyle, dengeli bir psikolojik durumla ve derin bir özgüvenle sarsılmadan Rabbinden gelen bu övgüyü karşılamasının ifade ettiği büyük anlamın karşısında durup hayretler içinde düşünmek zorunda hissediyorum. Peygamber Efendimiz bazen arkadaşlarından birini övdüğü olurdu. Bunun üzerine onun yüce övgüsüne muhatap olan arkadaşı kendilerinden geçercesine sarsılır, bütün arkadaşları titrerlerdi. Oysa o, bir insandı. Arkadaşı da O'nun bir insan olduğunu biliyordu. Arkadaşları onun bir insan olduğunun bilincindeydi. Evet O, bir peygamberdi ama, sınırları belirlenmiş bir dairede; sınırlı insanlık dairesinde hareket eden bir peygamberdi. Ama O'nun yüce Allah'tan gelen böyle bir övgüye muhatap olması... Üstelik O, Allah'ın kim olduğunu da biliyor... Özellikle O, Allah'ın kim olduğunu herkesten çok iyi biliyor... Çünkü O, başkasının bilmesine imkan olmayan şeyleri Allah'tan öğreniyordu... Buna rağmen O'nun bu övgünün ağırlığına katlanabilmesi, sağlam bir iradeyle ayakta durabilmesi, bu övgüyü karşılaması ve normal haya-

tına devam etmesi her türlü düşüncenin, her türlü değerlendirmenin üstünde bir olgudur.

Sadece Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- bu yüce ufka yükselebildi... Yalnıca Hz. Muhammed insanın içine üflenmiş Allah'ın ruhu ile aynı cinsten olan insani kusursuzluk zirvesine ulaşabildi. Sadece Hz. Muhammed tüm insanlığa hitap eden, bütün dünyaya yönelik bu evrensel peygamberlik misyonunun hakkından gelebilirdi, yeryüzünde dolaşan bir insan kılığında onun canlı bir temsilcisi olurdu. Kuşkusuz yüce Allah, sadece Hz. Muhammed'in bu makama layık olduğunu biliyordu. Çünkü yüce Allah, peygamberlik görevini kime vereceğini herkesten iyi bilir. Ve O bu surede peygamberinin yüce bir ahlaka sahip olduğunu duyurmuştur. Bir başka surede de, O'nun şanının yüce, zatının ve sıfatlarının ulu olduğunu, hem kendisinin hem de meleklerin ona esenlik dilediğini duyurmuştur: **'Şüphesiz Allah ve melekleri peygamberi överler.'**[17] Sadece yüce Allah kullarından birine bu büyük lütfu bahşedebilir...

Bir yandan da bu mesaj ahlâk unsurunun Allah'ın terazisinde son derece önemli bir övgüye değer olduğunu, islamda tıpkı Hz. Muhammed gerçeği gibi köklü olduğunu vurguluyor.

Bu inanç sistemine bakan biri, tıpkı bu inanç sisteminin peygamberinin hayatına bakan birisi gibi ahlâk unsurunun çok belirgin ve köklü olduğunu görür. Bu inanç sisteminde hem yasal düzenlemelere ilişkin temeller hem de ruhsal arınmaya ilişkin temeller ahlak unsuruna dayanır. Bu inanç sisteminde en büyük çağrı, arınmaya, temizliğe, güvenliliğe, doğruluğa, adalete, merhamete, verilen sözü tutmaya, söz ile davranışın birbirini tutmasına, her ikisinin niyet ve vicdan ile uyuşmasına, zorbalığın, zulmün, hile ve aldatmanın, insanların mallarını haksız yere yemenin, dokunulması yasak olan başkalarının ırz ve namusuna tecavüz etmenin, her türlü kötülüğün ve fuhşun önlenmesine ilişkindir... Bu inanç sisteminin öngördüğü yasal düzenlemeler, bu temellerin, duygu ve davranışta, vicdanın derinliklerinde ve toplumun pratik hayatında, bireysel, toplumsal ve uluslararası ilişkilerde ahlâk unsurunun korunması amacına yöneliktir.

Allah'ın seçkin peygamberi şöyle buyuruyor: **"Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." Böylece peygamberlik görevini bu soylu hedefle özetliyor. Güzel ahlâka teşvik edici bir çok hadisi dilden dile dolaşmaktadır. O'nun kişisel hayatı da yüce Allah'ın ölümsüz kitabında "Sen yüce bir ahlâka sahipsin."** övgüsünü hakkedecek canlı bir örnek, tertemiz bir sayfa ve yüce bir tablo olarak gözler önünde duruyor. Yüce Allah bu sözle peygamberini övdüğü gibi, seçkin peygamberinin getirdiği hayat sistemindeki ahlâk unsurunu da övüyor. Bununla yeri göğe bağlıyor. Kendisini arayan, arzulayan gönülleri bu unsura yöneltiyor. Sevdiği ve hoşnut olduğu yüce ahlâkın ne olduğunu gösteriyor.

Hiç kuşkusuz bu, İslam ahlâkına özgü eşsiz bir anlayıştır. Bu ahlâk toplumdan, çevreden doğmamıştır. Kesinlikle yeryüzü değerlerinden kaynaklanmamıştır. İslam ahlâkı herhangi bir geleneksel anlayışa veya çıkara yahut herhangi bir kuşakta geçerli olan insanlar arası ilişkilere dayanmaz, onlardan kaynaklanmaz. İslam ahlâkı gökten kaynaklanır, göğe dayanır. İnsanlar yüce ufuklara yö-

17- Ahzab Suresi, 56.

nelsinler diye gökten yere yöneltilen çağrıdan kaynaklanır. İnsanlar güçleri oranında gerçekleştirsinler, istenen yüce insanlığı yaşasınlar, yüce Allah'ın kendilerine biçtiği değere ve yeryüzü halifeliğine layık olsunlar ve **"Güçlü padişahın huzurunda doğruluk koltuklarında"**[18] ahiretteki üstün hayatı hakketsinler diye vurgulanan Allah'ın sınırsız, sonsuz sıfatlarına dayanır. Bu yüzden islam ahlâkı yeryüzünde geçerli olan herhangi bir anlayışla sınırlı değildir, hiçbir bağla kayıtlı değildir. İslam ahlâkı sınırsızdır, insanı ulaşabildiği en yüksek zirveye çıkarır. İnsanı yüce Allah'ın her türlü bağdan, her türlü sınırlandırmadan uzak sıfatlarını gerçekleştirmeye, yaşamaya yöneltir.

Öte yandan islam ahlâkı sadece, doğruluk, güvenirlilik, adalet, merhamet ve iyilik gibi bireysel üstün niteliklerden ibaret değildir. İslam ahlâkı kusursuz ve insanın her türlü ihtiyacına cevap veren yeterli bir hayat sistemidir. Bu sistemde ruhsal arınmaya yönelik terbiye ile yasal düzenlemeler dayanışmalı olarak işlerler. Tüm hayat düşüncesi, hayata ilişkin tüm amaçlar buna dayanır ve en sonunda yüce Allah'a bağlanır, dünya hayatında geçerli olan herhangi bir anlayışa değil.

İşte bu islam ahlâkı, bütün kusursuzluğu ile, bütün güzelliği ile, bütün dengeliliği ile, bütün doğruluğu ile, bütün sürekliliği ile ve bütün kalıcılığı ile Hz. Muhammed'in kişiliğinde somutlaşmıştı. Yüce Allah'ın şu yüce övgüsünde ifadesini bulmuştu: **Ve sen yüce bir ahlâka sahipsin."**

ALLAH TARAFINDAN MÜŞRİKLERE TEHDİT

Bu onurlandırıcı övgüden sonra yüce Allah, peygamberine, kendisine bu iğrenç iftirayı atan müşriklerle gelecekteki durumları ile ilgili güvence veriyor. Ayrıca müşrikleri, durumlarını ortaya çıkarmakla, batıl oluşlarını gözler önüne sermekle, apaçık sapıklıklarını herkese duyurmakla tehdit ediyor:

"Sen de göreceksin, onlar da görecekler. Hanginizin aklından zoru olduğunu, şüphesiz Rabbin, kimlerin kendi yolundan saptığını ve kimlerin doğru yolda olduğunu herkesten iyi bilir."

Burada yüce Allah'ın ortaya çıkarıp herkesin dikkatine sunacağına ilişkin peygamberine güvence verdiği yoldan çıkmış olan kişi sapıklardan birisidir. Veya gerçek kimliği ortaya çıkacak şekilde sınanan kimsedir. Bunların ikisi de konunun içeriğine yakın anlamlardır. Bu vaad, Peygamberimizin kişiliğine dil uzatan, ona mesnetsiz iftiralar atan müşriklere yönelik bir tehdit anlamına geldiği kadar Peygamber Efendimize ve beraberindeki müminlere de bir güvence anlamındadır. Acaba müşrikler Peygamberimiz için o, cinlenmiş biridir' derken neyi kastediyorlardı? Zannımca bununla onun aklını kaybettiğini vurgulamak istemiyorlardı. Çünkü ortadaki realite bu sözü yalanlamaktadır. Cinlerle iletişim halinde olduğunu onların bu garip ve olağanüstü sözleri ona ilham ettiklerini anlatmak istiyorlardı. Nitekim her şairin bir şeytanının olduğunu ve bu şeytanın güzel söz söylemede o şaire yardımcı olduğunu sanıyorlardı. Oysa bu anlam, Peygamber Efendimizin gerçek durumundan uzaktır. Kendisine vahyedilen kahcı,

18- Kamer Suresi, 55.

doğru ve tutarlı sözlerin önüne yabancı bir yaklaşımdır.

Yüce Allah'ın bu vaadi, gelecekte Peygamber Efendimizin gerçek durumu ile onu yalanlayanların gerçek durumlarının ortaya çıkacağına işaret ediyor. İçinde bulunduğu durumla kimin sınandığını ve kimin davasında sapık olduğunun belirleneceğini vurguluyor. Ve yüce Allah Peygamber Efendimize şu güvenceyi veriyor: **"Şüphesiz Rabbin, kimlerin kendi yolundan saptığını ve kimlerin doğru yolda olduğunu herkesten iyi bilir."** Ona bu güvenceyi veren, kendisine vahiy indiren yüce Allah'tır. Ve yüce Allah O'nun ve beraberindeki mü'minlerin doğru yolda olduğunu biliyor. Bu ayet Peygamber Efendimize gelecekle ilgili güvence verirken, düşmanlarının içine korku düşürüyor. Gelecek hakkında kalplerini endişenin, sıkıntının girdabına atıyor.

Daha sonra yüce Allah, Peygamberimize karşı çıkan, getirdiği hak içerikli davet hakkında onunla tartışan, bu amaçla mesnetsiz iftiralar atan müşriklerin gerçek durumlarını, gerçek düşüncelerini gözler önüne seriyor. İçtenlikle inanıyor görünmelerine rağmen aslında onlar sahip bulundukları cahiliye düşüncesine pamuk ipliği ile bağlıdırlar. Peygamberimizin onları çağırdığı inanç sisteminin bazı ilkelerinden vazgeçmesi durumunda kendi inanç sistemlerinin bir çok ilkesinden vazgeçmeye hazırdırlar. Onlara karşı daha yumuşak ve daha uzlaşmacı bir tavır takınması durumunda uzlaşmaya, yumuşak davranmaya ve sadece meselenin dış görünümünü korumaya sırf zevahiri kurtarmaya dünden razıdırlar. Çünkü onlar gerçek olduğuna kesinlikle inandıkları bir inanç sistemine bağlı değildirler. Onlar dış görünüşe önem veren, inanmaksızın sadece öyle görünmek isteyen kimselerdirler:

"Öyleyse yalanlayanlara itaat etme. Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar."

Onlar tıpkı ticarette olduğu gibi pazarlık yapmaya, ortak bir nokta etrafında uzlaşmaya çalışıyorlar. Oysa inanç ile ticaret arasında büyük fark vardır. İnanç sahibi bir kimse inancının hiç bir prensibinden vazgeçmez. Onun gözünde büyük-küçük bütün ilkeler aynı öneme sahiptir. Daha doğrusu inanç sisteminde büyük küçük diye bir ayırım olmaz. İnanç sistemi, her bir parçası birbirini bütünleyen bölünmez bir gerçektir. İnanç sistemine bağlı birisi, bir prensibe uyarken, bir diğerinden asla vazgeçemez.

İslam ile cahiliyenin yolun ortasında, daha doğrusu herhangi bir yolda buluşmaları mümkün değildir. Bu durum islam ile her zaman ve her çağdaki cahiliye sistemleri arasında her zaman geçerli olan bir kuraldır. Bu kural dünkü cahiliye için olduğu gibi, bu günkü cahiliye içinde, yarınki cahiliye için de geçerlidir. İslam ile cahiliye arasındaki uçurum aşılmaz niteliktedir. İkisini bir noktada buluşturmak için bu uçurumun üzerine bir köprü kurmak imkansızdır. Bir şeyi paylaşmaları, iletişim kurmaları mümkün değildir. Aralarında sürekli bir çatışma vardır ve sonuçta uyuşmaları sözkonusu değildir.

Peygamber Efendimizin uzlaşmaya yanaşması, daha yumuşak bir tutum içine girmesi, tanrılarına küfretmekten ve ibadetlerini saçmalık olarak nitelendirmekten vazgeçmesi veya bazı konularda kendilerine uyması, dolayısiyle ken-

dilerinin de onun dinine uymaları böylece Arap kitleleri karşısında onurlarını kurtarmaları için müşriklerin Peygamber Efendimize çeşitli tavizler vermeye çalıştıkları, uzlaşma önerilerinde bulundukları birçok rivayete konu olmuştur. En uygun çözüm yolunu bulmaya çabalayan pazarlıkçıların her zaman başvurdukları bir yöntemdir bu. Fakat Hz. Peygamber dininde kararlıydı, dininin ilkelerini pazarlık konusu yapmaz, taviz vermez bir tutum içindeydi. Ama dinle ilgili olmayan öteki konularda insanların en yumuşak huylusuydu. İnsanlar arası ilişkilerde en güzel davrananıydı. Akrabalarına en çok iyilikte bulunan, kolaylığı ve kolaylaştırmayı en çok isteyen bir insandı. Fakat din, dindi. O, bu konuda Rabbinin şu direktifine uymak zorundaydı: **"Öyleyse yalanlayanlara itaat etme!"**

Peygamber Efendimiz Mekke'de en zor şartlarda bile dinini pazarlık konusu yapmamıştı. Daveti dört bir yandan kuşatıldığı ve bir avuç arkadaşı da Allah yolunda dayanılmaz eziyetlere, işkencelere uğratılmak üzere yakalanıp zincirlere vuruldukları halde güçlü zorbaların yüzüne karşı söylenmesi gereken sözü gizlemeye yeltenmemişti. Kalplerini islama ısındırmak veya baskı ve işkencelerini savmak için böyle bir manevraya gerek görmemişti. Aynı şekilde inanç sistemi ile uzaktan yakından ilgili bulunan herhangi bir gerçeği açıklamaktan da geri durmamıştı.

İbn-i Hişam siretinde İbn-i İshak'a dayanarak şöyle rivayet eder:

"Peygamber Efendimiz kavmini açıkça islama çağırdığı, yüce Allah'ın kendisine emrettiği şekilde dini olduğu gibi anlatmaya başladığı ilk sıralarda, kavmine fazla bir tepki göstermedi, etrafından uzaklaşmadı. Fakat -bana ulaşan bilgilere göre- Peygamberimiz onların düzmece tanrılarını gündeme getirip, onlara yönelik ibadetlerinden dolayı onları kınamaya başlayınca büyük tepki gösterdiler. Böyle bir şeyi kabullenemeyeceklerini çeşitli vesilelerle ortaya koydular. Müslümanlıklarını gizleyen Allah'ın koruduğu mümin azınlık hariç hep birlikte O'na karşı çıktılar, düşmanca bir tutum içine girdiler. Müşriklerin bu tutumu karşısında Amcası Ebu Talip onu koruyucu kanatları altına alarak, savundu. Her zaman onun arkasında durdu. Peygamber Efendimiz de hiçbir şeye aldırmadan Allah'ın emrettiği şekilde O'nun dinini yaymaya çalıştı.

"Kureyşliler, Peygamber Efendimizin kendilerinden, hayat biçimlerinden ayrılmak, düzmece tanrılarına dil uzatmak gibi hoşlanmadıkları birtakım davranışlardan vazgeçmediğini, yine Amcası Ebu Talib'in onu koruyucu kanatları altına aldığını, onu desteklediğini ve kendilerine teslim etmediğini görünce Rabi'a'nın oğulları Utbe ve Şeybe, Ebu Süfyan b. Harb b. Ümeyye, Ebu'l Buhteri (As b. Hişam), Esved b. Muttalip b. Esed, Ebu Cehil (Amr b. Hişam, künyesi Ebul Hakemdi), Velid b. Muğire, Haccac b. amr'in oğulları Nebih ve Münebbih gibi Kureyş kabilesinin ileri gelenleri Ebu Talib'e gidip şöyle dediler: "Ey Ebu Talip, yeğenin Tanrılarımıza küfrediyor, dinimizi aşağılıyor, fikirlerimizi saçmalık olarak nitelendiriyor, geçmiş atalarımızı sapıklıkla suçluyor. Ya onu bu işten vazgeçirirsin, ya da aramızdan çekilirsin. Çünkü sen, ona karşı bizden farklı bir konumdasın. Aksi takdirde biz O'nun hakkından geliriz." Ebu Talip onlara yumuşak sözler söyledi, onlara güzel karşılık verdi, onlar da çekip gittiler.

"Bu arada Peygamber Efendimiz aksatmadan faaliyetlerini sürdürüyordu, Allah'ın dininin öngördüğü hayat biçimini herkesin görebileceği şekilde uyguluyor, insanları bu hayat biçimine inanmaya, sonra da uymaya davet ediyordu. Sonra Peygamberimizle Kureyşliler arasındaki ilişkiler gerginleşti. Gitgide birbirlerinden uzaklaştılar. Kızgınlık ta *gittikçe* arttı. Peygamber Efendimiz ve yaptıkları Kureyşlilerin gündeminden çıkmıyordu. O'na yönelik öfkeleri kabarıyor, birbirlerini ona karşı teşvik ediyorlardı. Kureyşliler bir ara tekrar Ebu Talib'e gidip şöyle dediler: "Ey Ebu Talib, sen yaşlı başlı bir insansın. Aramızda saygın bir yerin var. Bundan önce yeğenini yaptıklarından vazgeçirmeni istemiştik, ama sen O'na engel olamadın. Vallahi artık, atalarımıza küfredilmesine, fikirlerimizin saçmalık olarak nitelendirilmesine, tanrılarımıza hakaret edilmesine katlanamayız. Ya O'na engel olursun, ya da iki gruptan biri helak olana kadar seninle ve onunla her türlü ilişkimizi keseriz". -Veya buna benzer sözler söylediler-. Sonra da çekip gittiler. Kavminin kendisini terketmesi, düşmanlığını ilan etmesi Ebu Talib'e ağır geldi. Ama Peygamber Efendimizi onlara teslim etmeye veya O'na verdiği desteği çekmeye de gönlü razı değildi. İbn-i İshak diyor ki: Bana Ya'kup b. Ukbe b. Muğire b. Ahnes şöyle anlattı: Kureyşliler Ebu Talib'e bu sözleri söyleyince, Ebu Talip Peygamberimizi çağırıp şöyle dedi: "Ey Yeğenim, senin kavmin gelip bana şöyle şöyle diyor (Kureyşlilerin kendisine söyledikleri sözleri bir bir anlattı.) Bana ve kendine acı. Altından kalkamayacağım bir yükün altına *salma beni!*" Bunun üzerine Peygamber Efendimiz amcasının kendisine karşı tutum değiştirdiğini, kendisine verdiği desteği çekeceğini, kendisini Kureyşlilere teslim edeceğini, artık kendisine yardım edecek gücünün kalmadığını sanarak amcasına şu karşılığı verdi: "Amcacığım, Vallahi bu işten vazgeçmem için güneşi sağıma, ayı da soluma koysalar yine de vazgeçmem. Allah bu dini üstün getirene veya ben bu uğurda ölene kadar bir an bile mücadeleden geri kalmam." Daha sonra Peygamberimiz duygulandı ve ağlamaya başladı ve gitmek üzere ayağa kalktı. Tam gidecekken Ebu Talip; Peygamberimizi çağırdı. Peygamberimiz dönünce, Ebu Talip şöyle dedi: "Git istediğini konuş. Vallahi seni asla kimseye teslim etmeyeceğim."

İşte, koruyucusu, güvencesi ve hakkından gelmek için pusuda bekleyen, kendisine diş bileyen düşmanlara karşı dünyadaki tek sığınağı amcasının kendisini yalnız bıraktığı bir sırada Peygamber Efendimizin davasına ısrarlı bağlılığının somut ifadesi olan bir tablo...

Bu tablo, manzara ve gölgeleri bakımından, kullanılan ifade ve sözcükleri bakımından ve somut gerçekliği bakımından kendi türü içinde son derece etkileyici, parlak ve şaheser bir tablodur. Tıpkı bu inanç sisteminin parlaklığı gibi. Tıpkı bu inanç sisteminin eşsizliği gibi. Tıpkı bu inanç sisteminin etkileyiciliği gibi... Bu tablo yüce Allah'ın şu sözünün somut kanıtıdır: "Sen yüce bir ahlâka sahipsin."

Tarihçi İbn-i İshak'ın rivayet ettiği bir diğer tablo da doğrudan doğruya müşriklerden Peygamber Efendimize gelen uzlaşma önerileri ile ilgilidir. Bu öneri, müşriklerin Peygamber Efendimizin daveti karşısında çaresiz kalmalarından ve her kabilenin, müslüman olan bireyini cezalandırma ve dininden döndürmek için işkenceye uğratma işini bizzat üstlendiği bir sırada gelmişti.

İbn-i İshak diyor ki: Bana Yezid b. Ziyad anlattı. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'nin şöyle dediğini duymuş: Utbe b. Rebia, lider konumunda bir kişiydi. Bir gün Kureyşlilerin meclisinde otururken Peygamber Efendimiz de yalnız başına mescitte oturuyordu. Utbe: Ey Kureyş topluluğu, ne diyorsunuz, Muhammed'e konuşmaya gidip ona bazı önerilerde bulunayım mı? Bakarsınız bazılarını kabul eder. Biz de ona dilediğini verir, böylece bizden vazgeçmiş olur dedi. Bu olay Hz. Hamza'nın müslüman olduğu günlere denk geliyor. Peygamber Efendimizin arkadaşlarının günden güne arttığını görüyorlardı. Bu yüzden: Ey Ebu Velid, git ve konuş onunla dediler. Utbe kalktı Peygamberimizin yanına gidip oturdu. Ve şöyle dedi: Ey yeğenim, bildiğin gibi bizim aramızda aşiret ve soy bakımından saygın bir yere sahipsin. Sen kavminin başına büyük bir iş açtın. Birliklerini parçaladın. Fikirlerini saçmalık olarak niteledin. Tanrılarının çokluğunu ve dinlerini ayıpladın. Geçmiş atalarını tekfir ettin. Beni dinle sana bazı önerilerde bulunacağım. Bak, belki bir kısmını kabul edersin. Peygamber Efendimiz "Söyle ey Ebu Velid, seni dinliyorum" dedi. Utbe şöyle dedi: "Ey yeğenim, eğer sen bu getirdiğin dini kullanarak mal elde etmek istiyorsan, senin için mal toplar ve en çok mala sahip olanımız olursun. Eğer bununla şeref kazanmak istiyorsan, seni başımıza lider tayin ederiz ve sensiz hiçbir şey yapmayız. Eğer kral olmak istiyorsan, seni kral yaparız. Yok eğer bu, sana musallat olmuş bir rüya ise ve sen bunun etkisinden kurtulamıyorsan. Senin için araştırır doktorlar buluruz ve senin tedavi olman için mallarımızı harcarız. Nitekim kişinin başına bazı dertler musallat olur da tedavi sonucu bundan kurtulabilir -veya buna benzer şeyler söyledi-. Utbe sözlerini tamamlayana kadar, Peygamber Efendimiz onu dinledi. Sonra "Ey Ebu Velid, sözlerini bitirdin mi?" dedi. Utbe "Evet" dedi. "O zaman, beni dinle" dedi. Utbe "Söyle" dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: **"Ha mim. Bu kitap merhamet eden, merhametli olan Allah katından indirilmedir; bilen bir millet için müjdeci ve uyarıcı olmak üzere arapça bir Kur'an olarak ayetleri uzun uzun açıklanmıştır. Ama insanların çoğu yüz çevirmiştir, onlar işitmezler de; 'Ey Muhammed! Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır, kulaklarımızda ağırlık, bizimle senin aranda anlaşmamıza engel vardır; istediğini yap, biz de yapacağız' derler. Ey Muhammed! Onlara söyle: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana tanrınızın tek bir tanrı olduğu vahyolunuyor. Artık ona yönelin. O'ndan bağışlanma dileyin; vay müşriklerin haline!.'"**[19] Sonra Peygamberimiz okumaya devam etti. Utbe bunları dinleyince sessizce beklemeye başladı. Ellerini arkasından yere koydu ve onlara yaslanarak dinlemeye koyuldu. Sonra Peygamberimiz secde ayetine geldi ve secdeye gitti. Ardından şöyle buyurdu: "Ey Ebu Velid, dinleyeceğini dinledin, artık kararını sen ver." Bunun üzerine Utbe kalkıp arkadaşlarının yanına gitti. Bazıları: Allah'a yemin ederiz Ebu Velid buradan ayrıldığı yüzle dönmüyor dediler. Utbe gelip yanlarına oturunca "Geride ne bıraktın ey Ebu Velid?" dediler. Utbe: Orada, bundan önce bir benzerini duymadığım bir söz dinledim. Allah'a andolsun şiir değildi dinlediğim. Sihir veya kehanet de değil di. Ey Kureyşliler, beni dinleyin ve benim dediğimi yapın. Bu adamı kendi durumuyla başbaşa bırakın. Karışma-

19- Fussilet Suresi, 1-6.

yın ona. Vallahi ondan dinlediğim sözlerde büyük bir haber olmalı. Eğer Araplar onun hakkından gelirlerse, eliniz bulaşmadan ondan kurtulmuş olursunuz. Eğer O, Arapları yenerse onun egemenliği sizin egemenliğinizdir. Onun üstünlüğü sizin üstünlüğünüzdür. Onun sayesinde insanların en mutlusu olursunuz" dedi. "Ey Utbe, O, seni diliyle büyülemiş" dediler. Utbe: Bu, benim görüşümdü. Siz, istediğinizi yapın.

Bir başka rivayete göre Utbe, Peygamber Efendimizi: "Eğer yüz çevirirlerse de ki: Ad ve Semud kavminin başına gelen kasırga gibi bir kasırgayla uyardım sizi" ayetine kadar dinlemiş, sonra da dehşete kapılarak eliyle, Peygamber Efendimizin ağzını kapatmıştır. "Allah aşkına ve akrabalık hatırına sus ey Muhammed" demiştir. Çünkü uyarının gerçekleşmesinden korkmuştur. Bundan sonra gidip kavmine duyduklarını anlatmıştır.

Her halukârda bu da bir tür pazarlık girişimidir. Yine güzel ahlâkın somut örneklerinden biridir. Bu ahlâk Peygamber Efendimizin tutumunda belirginleşiyor. Peygamberimiz, Utbe'nin dinlemeye değmez sözlerini sonuna kadar dinliyor, Hz. Muhammed gibi evrensel değerlendirmede, hakkın ölçüsünde, yeryüzünün tüm genişliğince bir değere sahip bir zatın Utbe'yi dinlemesi saçma önerilerini sessizce karşılaması üstün bir ahlâk örneğidir. Onun üstün ahlâkı onu tutuyor, sözünü kesmesine, acele etmesine, öfkelenmesine, sıkılmasına müsaade etmiyor. Sonuna kadar onu dinliyor, sonra da ona soruyor: "Bitti mi ey Ebu Velid?" fazlasıyla süre tanıyor, içindekilerini döksün istiyor. Hiç kuşkusuz bu, muhatabın sözünü dinlemede uyulması gereken üstün bir edep tavrı olduğu gibi, gerçeğe duyulan şaşmaz güvenin de bir ifadesidir. İkisi birlikte güzel ahlakın belirtileridirler.

Pazarlık yapma girişimlerinin üçüncüsünü de İbn-i İshak şöyle anlatıyor:

Bana ulaşan bilgilere göre, birgün peygamberimiz Kâbeyi tavaf ederken, Esved b. Muttalip b. Esed b. Abduluzza, Velid b. Muğire, Umeyye b. Halef ve As b. Vail es-Sehmi ile karşılaştı. Bunlar kabileleri arasında dişli kimselerdi. "Ya Muhammed, gel biz senin taptığına tapalım, sen de bizim taptığımıza tap. Böylece seninle ortak bir noktada buluşalım. Eğer senin taptığın bizimkinden daha hayırlı ise biz ondan nasibimizi almış oluruz. Eğer bizim taptığımız sizinkinden hayırlı ise o zaman sen bizimkinden nasibini almış olursun. Bunun üzerine yüce Allah şu ayetleri indirdi: **"Ey Muhammed de ki: 'Ey kafirler. Ben sizin taptığınıza kulluk sunmam. Benim taptığıma da siz kulluk sunmazsınız. Ben de sizin taptığınıza kulluk sunacak değilim. Benim taptığıma da sizler kulluk sunacak değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim banadır.'"**[20]

Böylece yüce Allah bu kesin ve net ifadelerle bu komik pazarlık girişimini kestirip atıyor. Ardından Peygamberimiz Rabbinin emrini onlara açıkça bildiriyor.

Ardından, ahlâk unsuru, Peygamber Efendimizin doğrudan doğruya Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan birine uymaktan menedilmesinde de bir kez daha ön plana çıkıyor. Uyulması yasaklanan bu adam iğrenç ve aşağılık sıfatlarla nitelendiriliyor, ayrıca aşağılanıp horlanacağı vurgulanıyor:

20- Kafirun Suresi, 1-6.

MÜŞRİKLERİN HZ. PEYGAMBERDEN İSTEKLERİ

"Öyleyse yalanlayanlara itaat etme. Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar. Şunların hiçbirine itaat etme: Yemin edip duran aşağılık; Herkesi kınayan, söz götürüp getiren; Hayra engel olan, saldırgan, günahkar; Kaba, sonra da soysuz, alçak; Mal ve oğullar sahibi olmuş diye (yolunu şaşırmış) Kendisine ayetlerimiz okunduğu zaman: 'Eskilerin masalları' dedi. Biz yakında onun burnuna damga vuracağız."

Bu ayetlerde nitelikleri anlatılan adamın Velid b. Muğire olduğu, yine Müddessir suresindeki şu ayetlerin de O'nun hakkında indiği söylenmektedir:

"Ey Muhammed, tek olarak yaratıp, kendisine bol bol mal, çevresinde bulunan oğullar verdiğim ve nimetleri yaydıkça yaydığım o kimseyi bana bırak, cezasını ben vereyim. Bir de verdiğim nimetten arttırmamı umar, hayır, çünkü o, bizim ayetlerimize karşı son derece inatçıdır. Onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o düşündü, ölçüp biçti; canı çıkası ne biçim ölçtü biçti. Canı çıkası yine ne biçim ölçüp biçti. Sonra baktı; sonra kaşlarını çattı, suratını astı. Sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı. 'Bu sadece öğretilegelen bir sihirdir. Bu Kur'an yalnızca bir insan sözüdür' dedi. İşte bu adamı yakıcı bir ateşe yaslayacağım."[21]

Velid b. Muğire'nin, Peygamber Efendimize çeşitli komplolar kurması İslam davetinin karşısına dikilmesi, insanları Allah'ın yolundan alıkoyması ile ilgili birçok rivayet vardır. Ayrıca bu suredeki ayetlerin de Ahnes b. Şureyk hakkında indiği de rivayet edilmiştir. Bilindiği gibi bu iki adam Peygamber Efendimizin baş düşmanıydılar. Sürekli ona karşı savaş kışkırtıcılığı yapıyor, insanları O'nun aleyhinde birleşmeye çağırıyorlardı.

Bu suredeki sert saldırı ve öteki (Müddessir) suredeki korkunç tehditler, ayrıca başka surelerde yeralan uyarılar, ister Velid olsun ister Ahnes olsun -birincisi olma ihtimali yüksektir- burada işaret edilen adamın Peygamber efendimizin ve davet hareketinin aleyhine başlatılan savaşta ne kadar önemli bir rol üstlendiğinin kanıtıdır. Aynı şekilde bu saldırı ve tehditler sözkonusu kişinin kötü hareketini, bozuk kişiliğini, iyilikten uzak ahlaksız bir tip olduğunu ortaya koyuyor.

Burada Kur'an-ı Kerim sözkonusu kişinin hepsi de iğrenç olmak üzere dokuz niteliğini sıralıyor:

"Bu adam aşırı yemincidir... Çok yemin etmektedir. İnsanların kendisini yalanlayacaklarının, kendisine güvenmeyeceklerinin farkında olan yalancı insanlardan başkası sık sık yemine başvurmaz. Böylece bir insan yalanını gizlemek, insanların güvenini kazanmak için yemin eder.

Aşağılıktır, onursuzdur; Kendisine saygısı yoktur. Bu yüzden insanlar sözlerine saygı göstermezler. Onun aşağılık oluşunun delili de yemine ihtiyaç duymasıdır, hem kendisinin hem de insanların kendisine güvenmemesidir. Mal, evlat ve mevki-makam sahibi olması bu durumu değiştirmez. Çünkü aşağılık kompleksi psikolojik bir niteliktir. Bir kişi azgın, zorba ve kudretli bir kişi dahi olsa bu niteliğe sahip olabilir. Şeref ve haysiyet de (izzetinefs) psikolojik bir sıfattır.

21- Müddessir Suresi, 11-26.

Saygın bir ruh dünya hayatının tüm değerlerinden yoksun olsa bile bu nitelikten soyutlanmaz.

Sürekli başkasını çekiştirir: Sözle ve işaretle başkasını gerek yüzüne karşı gerekse arkasından çekiştirir, ayıplar. İslam dini başkasını çekiştirme ve ayıplama huyuna şiddetle karşı çıkar, yerer. Çünkü bu huy insanlığa yakışmaz, ruhsal edebe aykırıdır. İnsanlararası ilişkilerde, büyük küçük herkesin onurunu korumada uyulması zorunlu olan edep tavrına ters düşer. Kur'an-ı Kerimin birçok yerinde bu iğrenç huy kınanmıştır. Nitekim yüce Allah bir yerde şöyle buyurmaktadır: **"Diliyle çekiştiren, kaş ve gözüyle işaretler yapıp alay eden her fesad kişinin vay haline."**[22] Yine başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır: **"Ey inananlar, bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki alay ettikleri kimseler kendilerinden iyidirler. Kadınlar da diğer kadınlarla alay etmesinler. Belki onlar, kendilerinden iyidirler. Birbirinizde kusur aramayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın."**[23] Bunların her biri iğrenç bir karekter olan alaycılığın, başkasını arkasından çekiştirmenin değişik şekillerinden biridir.

İnsanlar arasında söz götürüp getirir: İnsanlar arasında kalplerini bozacak, ilişkilerini koparacak, sevgilerini giderecek sözler götürüp getirir. Bu sıfat iğrenç olduğu kadar, aşağılıktır da. Kendine saygı duyan ve başka insanlar nezdinde saygı görmek isteyen bir insan böyle bir huyla nitelenmek istemez. Çünkü, koğucu, laf götürüp getiren, birbirini seven insanların arasını bozmaya çalışan kişilerin sözlerine kulak verenler bile aslında bu tür insanlara saygı göstermezler, onları sevmezler.

Peygamber Efendimiz herhangi bir arkadaşına yönelik iyi duygularını değiştirecek nitelikte sözlerin kendisine aktarılmasını yasaklamıştı. Şöyle diyordu Peygamber efendimiz: "Hiç kimse arkadaşlarından biri hakkında bana herhangi bir şey ulaştırmasın. Çünkü ben karşınıza iyi duygularla dolu rahat bir kalp ile çıkmak isterim."[24]

Buhari ve Müslim'de yeralan Mücahid'in Tavus'tan, onun da İbni Abbas'tan aktardığı bir hadiste şöyle buyurulur: "Bir gün Peygamber Efendimiz, iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu: Şu iki kabirde yatanlar azap görmektedirler. Ama bu azapları büyük günahlardan dolayı değildir. Birisi küçük abdestini yaparken sidikten korunmazdı, ötekisi de insanlar arasında söz götürüp getirirdi."

İmam Ahmed Hz. Huzeyfe'den şöyle rivayet eder: Peygamber Efendimizin şöyle dediğini duydum: "İnsanlar arasında söz götürüp getiren cennete giremez." (İbn-i Mace'nin dışında bir grup sahabe tarafından rivayet edilmiştir.)

Yine İmam Ahmed -kendi ravi zinciri ile- Yezid b. Seken'den şöyle rivayet eder: Birgün Peygamber Efendimiz: "En iyinizin kim olduğunu söyleyeyim mi?" buyurdu. Oradakiler: "Evet, ya Resulallah" dedi. Sonra şöyle buyurdu: "En kötünüzün kim olduğunu haber vereyim mi? Söz götürüp getirerek birbirini seven-

22- Hümeze Suresi, 1.
23- Hucurat Suresi, 11.
24- Ebu Davut ve Tirmizi İbn-i Musut'tan rivayet etmiştir.

lerin arasını bozan, suçsuz insanlara haksızlık edenlerdir."

İslam dininin bu iğrenç, bu aşağılık huyu bu denli sıkı tutarak yasaklaması kaçınılmazdı. Çünkü bu aşağılık davranış kalbi bozduğu gibi arkadaşlıkları da bozar. Toplumsal ilişkileri bozmadan önce bizzat söz götürüp getiren kişiyi alçaltır. Toplumun düzenini, güvenliğini kemirmeden önce O'nun kalbini kemirir, ahlâkını bozar. Bu çirkin davranış yüzünden insanların birbirlerine güvenleri kalmaz. Çoğu zaman suçsuz insanları günaha bulaştırır.

İyiliğin amansız düşmanıdır, her zaman iyiliğin karşısına dikilir: Hem kendisinin hem de başkasının iyiliğine engel olur. Bir kere, her türlü iyiliğin toplamı sayılan imanı engeller. Bu adamın çocuklarına ve akrabalarına, Peygamberimize eğilim gösterdiklerini sezdiği her seferinde "Sizden biriniz Muhammed'in dinine uyacak olursa, benden hiçbir fayda görmez olur" dediği bilinmektedir. Bu tehditle onların müslüman olmalarına engel olurdu. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim onu sözleri ve davranışları ile "iyiliğin karşısına dikilen" biri olarak tescil etmiştir.

Saldırgandır: Hak, adalet nedir gözetmez, çiğner geçer. Ayrıca o, Peygamber Efendimize, müslümanlara, ailesine ve doğru yolu bulmalarına engel olduğu, dini benimsemelerini önlediği aşiretine de saldırır, haksızlık eder. Saldırganlık, aşırılık, Kur'an-ı Kerim de ve Peygamber efendimizin sözlerinde üzerinde önemle durulan çirkin huylardan biridir. İslam saldırganlığın, aşırılığın her çeşidini yasaklamıştır. Hatta yeme-içmede bile buna dikkat edilmesini öğütlemiştir.

"Size sunduğumuz temiz rızıklardan yiyiniz. Yiyeceklere ilişkin sınırlarımızı çiğnemeyiniz."[25] Çünkü adalet ve dengelilik islamın temel karakteridir.

Sürekli günah işler: "Günahkar" sıfatını kalıcı bir sıfat olacak kadar günah işler. Burada işlediği günahın türü belirtilmiyor. Çünkü bu ifade ile güdülen amaç sıfatın kalıcılığını vurgulamak, ruhun değişmez bir karakteri olduğunu belirtmektir.

Bu adam bütün bunların yanısıra **"kaba"**dır. Bu söz, vurgusu ile, oluşturduğu hava birçok sıfatı, karekteristik özelliği anlatıyor. Bunun yerine birçok söz ve sıfat kullanılsa bile aynı anlam verilemezdi. Bu kelimenin, aşırı derecede kaba, çok yiyip içen obur, aç gözlü anlamına geldiği söylenmektedir. Bu adam kaba karakterli, iğrenç huylu ve insanlar arası ilişkilerde çirkin tutumludur.

Ebu Derda'nın -Allah ondan razı olsun- şöyle dediği rivayet edilir: "Kaba", büyük karınlı, kötü ahlâklı,ç ok yiyip içen obur, çok mal toplayan, ama başkalarına vermeyen kimse demektir." Ne var ki "Kaba" kelimesi bütün bunları kapsayan, bununla beraber bu karaktere sahip kişinin iğrençliğini her yönüyle tasvir eden geniş bir kavram olarak zihinlerde yerediyor.

Ayrıca bu adam, soysuzdur, alçaktır: İşte islam düşmanlarından birinin kişiliğinde toplanan çirkin, iğrenç sıfatların sonuncusu budur. Zaten, bu tür iğrenç karakterlere sahip insanlardan başkası islama düşman olmaz, düşmanlığında ısrar etmez. "Zenim" kelimesinin anlamlarından biri, "aralarında soy birliği olmadığı halde bir kavme bağlanan veya o kavmin içinde soyu belirsiz olan kimse"dir. Bu kelimenin anlamlarından biri de "insanlar arasında iğrençliği ile,

25- Taha Suresi, 81.

pisliği ile, aşırı derecede kötülüğü ile ün salmış kimsedir. Bu kelimenin ifade ettiği ikinci anlam Velid b. Muğire'nin durumuna daha uygundur. Bununla beraber kelimenin söylenişi, kavmi arasında kibirlenip böbürlenen bu adamı aşağılık sıfatı ile damgalamaktadır.

Sonra surenin akışı bu kişisel sıfatlar üzerine, O'nun Allah'ın ayetleri karşısındaki tutumunu belirterek bir değerlendirme yapıyor. Bunun yanısıra yüce Allah'ın mal ve evlad bahşettiği bu adamın böyle bir tutum sergilemesi ayıplanıyor:

"Mal ve oğullar sahibi olmuş diye, kendisine ayetlerimiz okunduğu zaman 'eskilerin masalları' dedi."

Bir insanın yüce Allah'ın kendisine bahşettiği mal ve evlad nimetlerine karşılık, Allah'ın ayetlerini ve peygamberini alaya alması ne çirkin bir davranıştır. Bu bile tek başına biraz önce anlatılan çirkin sıfatlara denk bir tutumdur.

Bu yüzden karşı konulmaz, caydırıcı güce sahip ulu Allah'tan bir tehdit geliyor. Burada yüce Allah onun ruhundaki büyüklük kompleksinin, mal ve evlatla övünmenin kaynaklandığı noktaya temas ediyor. Nitekim bundan önce de onun toplum içindeki yeri ve soyu ile övünmesine kaynaklık eden sıfatına değinmişti. Ve bu adam yüce Allah'ın şu kesin vaadini dinliyor:

"Biz yakında O'nun burnuna damga vuracağız."

Ayetin orjinalinde geçen "Hortum" kelimesinin anlamlarından biri kara domuzunun burnunun bir tarafıdır. Herhalde bununla Velid'in burnu kastedilmiştir. Arap dilinde burun büyüklüğü onurluluğu sembolize eder. Bu yüzden büyüklenen için "burnu havada", gururu kırılan, alçalan için de "burnu yerde" denir. Birisi gururlanarak kızdığı zaman "burnu şişti burnu kızardı" derler. Arapların izzetinefsi (onur ve saygınlığı) "Enfetu" -Burun- olarak tanımlamaları da bu yüzdendir. Onun burnunun damgalanması ile tehdit edilmesi iki tür aşağılanmayı, horlanmayı ifade eder. Birincisi, bir köle gibi damgalanması. İkincisi burnunun domuz burnu olarak nitelendirilmesi.

Hiç kuşkusuz bu ayetler Velid b. Muğire'nin üzerinde büyük etki bırakmışlardır. Çünkü Velid saygın insanların -asılsız da olsa- bir şairin hicvinden her zaman sakındığı bir millete mensuptu. Ya gerçekten göklerin ve yerin yaratıcısı tarafından damgalanmayı, hem de boşuna söylenmeyen böyle bir ifadeyle karşı karşıya kalmayı nasıl karşılamıştır. Bu sözler varlık aleminin her tarafında yankılanmış, sonra da varlığın özüne yerleşerek tescil edilmiştir. Hem de sonsuza dek...

İşte islamın düşmanı, yüce ahlâka sahip saygın peygamberin düşmanı olan bu adam böylesine kesin bir hakareti hakketmekteydi.

Mal ve evlada, Allah'ın ayetlerini yalanlayanların şımarmasına neden olan dünya nimetlerine işaret edilmesi münasebetiyle yüce Allah burada örnek olarak onlara bir kıssa sunuyor. Öyle anlaşılıyor ki bu kıssa onlar tarafından biliniyordu, aralarında yaygın olarak anlatılıyordu. Yüce Allah bu kıssa aracılığı ile onlara nimetle şımarmanın, iyiliğe engel olmanın, başkalarının haklarına tecavüz etmenin akibetini hatırlatıyor. Bu arada kendilerine bahşedilen mal ve evlad nimetlerinin aslında onlar açısından bir sınav aracı olduğunu vurguluyor. Tıpkı

bu kıssanın kahramanlarının sınanması gibi. Ayrıca bu sınavın devamı da var. Onlar bununla da bırakılacak değildirler:

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا
لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ
وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾
أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ
يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلَىٰ
حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾
قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا
ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا
طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾
كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

17- Biz, vakti ile "bahçe sahiplerini" sınadığımız gibi, onları da sınadık. Hani onlar (bahçe sahipleri) sabah olurken kimse görmeden onun mahsullerini toplayacaklarına yemin etmişlerdi. 18- Onlar istisna da etmiyorlardı. 19- Ancak onlar uyurken Rabbin katından gönderilen bir sel bahçeyi sarıvermişti de. 20- Bahçe simsiyah olmuştu. 21- Sabahleyin birbirlerine seslendiler. 22- "Haydi ürünleri toplayacaksanız erkenden çıkınıza gidin" diye. 23- Derken yürüdüler ve şöyle fısıldaşıyorlardı: 24- "Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanımıza sokulmasın". 25- Ürünleri toplayacaklarından emin olarak erkenden gittiler. 26- Fakat bahçeyi görünce "Herhalde biz yolu şaşırdık" dediler. 27- "Hayır doğrusu biz mahrum bırakıldık." 28- Ortancaları, "Ben size demedim mi? Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih etmeniz gerekmez miydi?" dedi. 29- "Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz kendi kendimize zulüm etmişiz" dediler. 30- Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar. 31- Nihayet şöyle dediler: "Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kimselermişiz." 32- "Belki Rabbimiz bize bundan daha iyisini verir; doğrusu artık, Rabbimizden dilemekteyiz." 33- İşte azab böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi.

Bu kıssa, dilden dile dolaşan, herkesçe bilinen bir kıssa olsa gerek. Fakat surenin akışı kıssada geçen olayların perde arkasındaki Allah'ın faaliyetini ve gücünü önplana çıkarıyor. Onun bazı kullarını sınayıp bu sınavın sonucuna göre karşılık vermesini gündeme getiriyor. İşte bu kıssa ile ilgili olarak bundan önce bilinmeyen, ancak şimdi gözler önüne serilen yeni unsur budur.

Kıssa'nın kahramanlarının ifadelerinden, sergilenen davranışlardan bir grup basit düşünen ilkel insanlarla karşı karşıya olduğumuzu anlıyoruz. Bunlar düşünme biçimleriyle, üzerinde kafa yordukları meseleleri ile, tutum ve davranışları ile basit, ilkel köylü insanlara benziyorlar. Belki de insanlar arasından seçilen bu düzeyde bir örnek kıssaya muhatap olan insanlara oldukça yakın bir durumu somutlaştırıyordu. Bunlar da hak içerikli mesaja karşı direniyor, inat ediyorlardı. Fakat ruhsal yapıları fazla kompleks değildi. Tersine biraz fazla basit ve ilkel düşünüyorlardı.

Kıssa ifade tarzı bakımından, Kur'an'ın kıssaları sunmada başvurduğu sunuş yöntemlerinden birinin somut örneğidir. Kıssada gerçekleşmesi şiddetle beklenen sürprizler son derece belirgindir. Ayrıca yüce Allah'ın planı ve sağlam tuzağı karşısında çaresiz zavallı insanların tuzakları ile de alay ediliyor. Öte yandan kıssa çok canlı bir ifade tarzı ile sunuluyor. Öyle ki, dinleyici, -veya okuyucu- sanki olaylar gözlerinin önünde akıp gidiyormuş gibi canlı olarak seyrediyor. Şu halde kıssayı surenin akışı içindeki durumuyla görmeye çalışalım.[26]

Şu anda biz bahçe sahipleri ile karşı karşıyayız -Ayetin orjinalinde geçen "cennet" dünyadaki bahçedir, ahiretteki cennetle ilgisi yoktur-. Ve işte bahçe sahipleri bahçeleri hakkında geceden bir şeyler tasarlıyorlar. Rivayetlere göre önceki iyi niyetli salih sahibi döneminde yoksullar bahçenin meyvelerinden pay alıyorlardı. Fakat bu iyi niyetli salih insandan sonra bahçeye varis olanlar şimdi bahçenin tüm ürünlerine el koymak, yoksulları paylarından yoksun bırakmak istiyorlar. Şu halde olaylar nasıl gelişiyor seyredelim.

"Biz, vakti ile 'bahçe sahiplerini' sınadığımız gibi bunları da sınadık. Hani onlar sabah olurken kimse görmeden onun mahsullerini toplayacaklarına yemin etmişlerdi. Onlar istisna etmiyorlardı."

Bahçenin meyvelerini sabah erkenden devşirme ve yoksullara da bir şey bırakmama önerisi etrafında görüş birliğine varmışlardı. Bunun üzerine yemin etmiş, niyetlerini açıkça ortaya koymuşlardı. Kararlaştırdıkları bu kötülüğü nasıl gerçekleştireceklerini geceden tasarlamışlardı. Şu halde onları gafletleri ile veya gece boyunca tasarladıkları tuzakları ile başbaşa bırakalım da, onların görmediği gecenin koyu karanlığında neler olup bittiğini seyredelim. Çünkü yüce Allah her zaman uyanıktır, onlar gibi uyumaz. Allah, onların tasarladıklarından farklı şeyler tasarlıyor. Hiç kuşkusuz bu, onların nimetten dolayı şımarmak, iyiliğe engel olmak yoksulun belirlenmiş payına el koymak gibi geceden tasarladıklarını planın karşılığıdır... Öte tarafta ise, gizliden gizliye onlara bir sürpriz hazırlanıyor. İnsanlar derin uykudayken gece karanlığında hayaletlerinkine benzer latif, görünmez hareketler cereyan ediyor:

"Ancak onlar uyurken Rabbinin katından gönderilen bir salgın o bahçeyi sarıvermişti de, bahçe simsiyah olmuştu."[27]

Şimdi bir süre için bahçeyi ve bahçeye musallat olan salgını bir kenara bıra-

26- "Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabının "Kur'an'da Kıssa" bölümüne bakabilirsiniz.

27- Bütün meyveleri devşirilmiş gibi olmuştu. Çünkü bahçeye musallat olan salgın, bahçenin tüm meyvelerini yok etmişti.

kalım da gece boyunca bahçeleri ile ilgili planlar tasarlayanların ne yaptığını görelim.

Evet, onlar gece kararlaştırdıkları gibi sabah erkenden uyanmışlar. Verdikleri kararı uygulamak için birbirlerine sesleniyorlar:

"Sabahleyin birbirlerine seslendiler. Haydi ürünleri toplayacaksınız erkenden ekininize gidin' diye."

Geceden verdikleri kararı birbirlerine hatırlatıyor, birbirlerine tavsiyede bulunuyor, bu kararı uygulamaya birbirlerini teşvik ediyorlar.

Sonra surenin akışı onları alaya alma hususunda bir adım daha atıyor ve onları yürürken gizli gizli konuşurken, planlarını iyice sağlamlaştırırken, bütün ürünlere el koymaya, yoksullara paylarından yoksun bırakmaya ilişkin kararlarını iyice pekiştirirken tasvir ediyor.

"Derken yürüdüler ve şöyle fısıldaşıyorlardı: Sakın bu gün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın."

Sanki şu anda Kur'an'ı dinleyen veya okuyan bizler, bahçe sahiplerinin bilmediği, bahçenin başına gelen felaketi biliyor gibiyiz. Evet, gecenin koyu karanlığında bahçeye uzanan, tüm meyvelerini yok eden gizli ve latif ele şahit olmuştuk. Bahçenin bu gizli ve korkutucu salgından sonra tüm meyvelerin devşirilmiş gibi simsiyah kesildiğini görmüştük. Öyleyse nefeslerimizi tutalım da gece boyunca planlar kuran bu adamlar ne yapacaklar onu görelim.

Surenin akışı hala geceleyin gizli planlar kuran bu adamlarla alay etmeyi sürdürüyor:

"Ürünleri toplayacaklarından emin olarak erkenden gittiler."

Evet onlar, yoksulların payını engelleyebilirler, onları yoksun bırakabilirler. En azından kendilerini yoksun bırakabilirler.

İşte şimdi bir sürprizle karşılaşıyorlar. Şu halde bu alaycı ifadelerin akışını seyredelim. Burada onların şaşkına döndüklerini, afallayıp kaldıklarını görüyoruz:

"Fakat bahçeyi görünce 'Herhalde biz yolu şaşırdık' dediler."

Burası bizim meyve yüklü bahçemiz olamaz. Mutlaka yolumuzu şaşırmışız. Fakat dönüy iyice kontrol ediyorlar ve;

"Hayır, doğrusu biz mahrum bırakıldık." diyorlar.

İşin aslına ilişkin doğru haber de bundan ibarettir.

Şimdi de başkalarına tuzak kurmanın, gizli planlar tasarlamanın, eldeki nimetlerden dolayı şımarıp yoksulların payına el koymanın elem verici akibetini tadıyorlarken, aralarında en ılımlı, en akıllı ve en iyi olanı öne atılıyor. Öyle anlaşılıyor ki, bu adam ötekilerden farklı bir görüşe sahipmiş. Fakat, diğerleri karşı çıkıp kendisi yalnız kalınca onlara uymuş ve gördüğü gerçeği ısrarla savunamamıştı. Bu yüzden o da diğerleri gibi nimetlerden yoksun bırakılmak suretiyle cezalandırılmıştı. Fakat bu adam, burada daha önce kendilerine yönelttiği öğütleri, direktifleri hatırlatıyor:

"Ortancaları 'Ben size demedim mi? Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih et-

memiz gerekmez miydi?" dedi."

Şimdi, iş işten geçtikten sonra öğüt vereni dinliyorlar:

Rabbimizi noksan sıfatlardan tenzih ederiz, doğrusu biz kendi kendimize zulmetmişiz, dediler."

Tıpkı kötü sonuç karşısında sorumluluktan koşan, diğerlerini suçlamaya kalkışan her ortak gibi, onlar da suçu birbirlerine yüklüyorlar:

"Ardından kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar."

Sonra, hep birlikte bu kötü akibet karşısında birbirlerini kınamayı bırakıyor ve belki yüce Allah kendilerini bağışlar ve şımarmanın, yoksulun hakkını gaspetmenin, bu amaçla hile yapıp gizli planlar tasarlamanın kurbanı olan bahçelerini geri verir diye topluca suçlarını itiraf ediyorlar:

"Nihayet şöyle dediler: 'Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kimselermişiz. Belki Rabbimiz bize bundan daha iyisini verir: doğrusu artık, Rabbimizden dilemeliyiz."

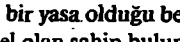
Surenin akışı sahnenin perdesini indirmeden önce şu değerlendirmeyi işitiyoruz:

"İşte azap böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi."

İşte nimetle sınanmak böyledir. Şu halde Mekke müşrikleri **"Vakti ile 'bahçe sahiplerini' sınadığımız gibi onları da sınadığımızı"** bilsinler. Sınavın perde arkasındadır hedefi görsünler. Ayrıca dünyadaki sınavdan ve azaptan daha büyük ve daha korkunç olanından sakınsınlar.

"Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi."

Böylece Kureyşlilere içinde yaşadıkları ortamdan alınma pratik bir deneyim, aralarında yaygın olarak anlatılan bir kıssa örnek olarak sunuluyor. Böylece yüce Allah'ın geçmiş müşriklere ilişkin yasası ile şimdiki toplumlara ilişkin yasası birbirine bağlanıyor ve pratik hayatlarına en yakın olan bir üslupla kalplerine dokunuluyor. Aynı zamanda müminlere, müşriklerin -Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin- sahip bulundukları geniş imkanların, servetin ve nimetin Allah tarafından kendilerine bir sınav aracı olarak verildiği hatırlatılıyor. Bu sınavın sonuçlarının, akibetlerinin olduğu anlatılıyor. Yine insanların yoklukla sınandığı gibi nimetle sınanmalarının da bir yasa olduğu belirtiliyor. Ellerindeki nimetlerden dolayı şımaran, iyiliğe engel olan sahip bulundukları mal-mülkle övünenlere gelince işte bu kıssa da onların akibetleri anlatılıyor: **"Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi."** Allah'tan korkan, onun azabından sakınanlara gelince, onlar için Rabbleri katında nimet cennetleri vardır:

34- Muttakiler içinde Rabbleri katında nimet bahçeleri vardır."

Hiç kuşkusuz bu, tuttukları yol özleri birbirine karşıt olan iki ayrı grubun karşılaştığı birbirinin karşıtı iki akibettir. İki ayrı yol izleyip iki ayrı sonuçla karşılaşan iki çelişik çizginin karşıtlığının ifadesidir bu.

MÜŞRİKLERE MEYDAN OKUMA

Bu iki akibeti vurguladıktan sonra surenin akışı müşriklerle karışık, kapalı ve anlaşılmaz bir tarafı bulunmayan son derece yalın ifadeli bir tartışmaya giriyor. Onlara meydan okuyor. Bir tek cevabtan başka seçeneği bulunmayan, ayrıca demogoji yapmaya da imkan bırakmayan peşpeşe çarpıcısorularla onları köşeye sıkıştırıyor. Bunun yanısıra ahirette gerçekleşen korkunç bir sahne ile bir de dünya hayatında üstün iradeli, karşı konulmaz caydırıcı güce sahip ulu Allah'ın aleyhlerinde başlatacağı savaş ile onları tehdit ediyor:

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾
أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ
عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُمْ
بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ
﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾
خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ
سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَن يُكَذِّبُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم
مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ
رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾

35- Öyle ya biz müslümanları o günahkarlarla bir tutarmıyız hiç? 36- Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz? 37- Yoksa bir kitabımız varda ondan mı bu hükümleri okuyorsunuz? 38- Onda beğendiğiniz herşeyi mi buluyorsunuz? 39- Yoksa "İstediğiniz gibi hükmedebilirsiniz" diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var? 40- Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak? 41- Yoksa kendilerinin ortaklarımı var? Doğru iseler ortaklarını çağırsınlar. 42- O gün işin dehşetinden baldırlar açılır; ve secdeye davet edilecekleri gün secde edemezler. 43- Gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet kaplar. Onlar sağlam iken de secdeye davet edildiler fakat secde etmezlerdi. 44- Bu sözü yalanlıyanı bana bırak; onları bilmedikleri yerden derece derece azaba yaklaştıracağız. 45- Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır. 46- Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır borç altında mı kalıyorlar? 47- Yoksa gaybın bilgisi kendi yanlarında da onlar mı istedikleri gibi yazıyorlar?

Ahiret azabına ve dünyada Allah'ın aleyhlerinde açacağı savaşa ilişkin bu korkunç tehdit -görüldüğü gibi- bu tartışma ve bu meydan okuma esnasında yöneltiliyor. Hiç kuşkusuz bu tartışma ortamını elektriklendiriyor. Meydan okumanın ağırlığını artırıyor.

"Öyle ya biz müslümanları o günahkârlarla bir tutar mıyız hiç?" şeklindeki olumsuzluk ifade eden ilk soru, biraz önce sunulan ayetlerde gözler önüne serilen her iki grubun akibetine dikkat çekiyor. Bu sorunun tek bir cevabı var: Hayır... Olamaz... Rabblerine teslim olan, buyruklarına boyun eğen müslümanlar asla, bu iğrenç sıfatla nitelendirilmeyi hakkedecek kadar günah işleyen suçlular gibi olamazlar. Gerek akibet gerekse mükafat açısından müslümanlarla suçluların bir tutulması ne akıl ne de adalet ölçülerine göre normal değildir.

Bu yüzden olumsuzluk ifade eden bir başka soru yeralıyor: **"Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?"** Neyiniz var sizin? Neye dayanarak bu tür hükümler veriyorsunuz? Değer ve miktarları nasıl ölçüyorsunuz ki, ölçülerinize ve hükümlerinize göre müslümanlarla suçlular bir oluyor?

Surenin akışı olumsuzluk ifade eden, onların tutumlarını kınayan sorulardan sonra, şimdi de onları alaya alıyor, gülünçlüklerini ortaya koyuyor: **"Yoksa bir kitabınız varda ondan mı bu hükümleri okuyorsunuz? Onda beğendiniz herşeyi mi buluyorsunuz?"** akıl ve adalet ölçülerine sığmayan bu tür hükümleri çıkardıkları ve kendilerine müslümanlarla suçluların bir olduğunu söyleyen bir kitapları mı var? şeklinde yöneltilen soru alay etme ve küçümseme amacına yöneliktir. Bu, olsa olsa onların arzularına uygun, isteklerini tatmin eden komik bir kitaptır, Bu kitapta onların benimsediği ve istediği türden hükümler doludur. Onların bu komik kitabı gerçeğe, adalete, akla ve normal insani standartlara uymuyor.

"Yoksa 'istediğiniz gibi hükmedebilirsiniz' diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?"

Eğer ellerinde kitap yoksa o zaman böyle bir söz almış olmalılar. Kıyamet gününe kadar diledikleri gibi hükmetmek ve dilediklerini seçmek üzere Allah'tan bir söz almış olmalılar. Oysa böyle bir şey yok. Allah'tan böyle bir söz almış değildirler. Şu halde neye dayanarak konuşuyorlar? Dayanakları nedir onların?

"Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?"

Onlara sor kim bu iddiayı üstlenecek? Ne yaparlarsa yapsınlar Allah tarafından sorumlu tutulmayacaklarına, kıyamet gününe kadar dilediklerini gibi hükmetmek üzere Allah'tan söz aldıklarına ilişkin iddiayı hangisi savunacak?

Bu, yüz kızartıcı, derin etkili ve sarsıcı bir alay ifadesidir. Herşeyi olduğu gibi gözler önüne seren bir meydan okumadır.

"Yoksa kendilerinin ortakları mı var? Doğru iseler ortaklarını çağırsınlar."

Aslında onlar Allah'a ortak koşuyorlardı, ama ayetin ifade tarzı ortakların Allah'a değil kendilerine ait olduğunu dile getiriyor. Allah'a ortak koşulan birtakım düzmece tanrıların olduğunu bilmezlikten geliyor. Bunun yanısıra, eğer iddialarında doğru iseler bu ortakları getirmeleri istenerek kendilerine meydan okunuyor. Ama ne zaman çağıracaklar ki?

"O gün işin dehşetinden baldırlar açılır; ve secdeye davet edilecekleri gün secde edemezler. Gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet kaplar. Onlar sağlam iken de secdeye davet edilirler fakat secde etmezlerdi."

Böylece surenin akışı onları şu anda yaşanıyormuş gibi kıyametteki bu sahne ile yüzyüze getiriyor. Sanki Allah'a ortak koştukları düzmece tanrıları çağırmaları şeklindeki meydan okuma bu sahnede yöneltiliyor onlara. Aslında bu gün yüce Allah'ın ilminin kapsamında fiilen yaşanan bir gerçektir ve onun ilminin kapsamındaki olgular zamanla sınırlı değildirler. Bu sahnenin bu tarzda muhataplara sunulması Kur'an-ı Kerimin ifade yöntemi uyarınca ruhlar üzerinde daha derin, daha canlı ve daha belirgin bir etki bırakıyor.

Arap atasözleri arasında yeralan baldırların açılması deyimi sıkıntı ve şiddeti vurgulamak için kullanılır. O gün kolların sıvandığı baldırların açıldığı, sıkıntı ve zorluğun dayanılmaz boyutlara va dığı kıyamet günüdür. Bu günde şu büyüklük taslayanlar secde etmeye çağrılıyorlar ama secde edemiyorlar. Bu secde edemeyişleri ya vaktin geçmesinden ya da bir başka yasak tanımlandıkları gibi **"Boyunlarının bükük başlarının eğik"** [28] olmasından kaynaklanıyor. Sanki bedenleri ve sinirleri kendi iradeleri dışında korku ve dehşetten tutulmuş gibidir. Her halukarda bu ifade o günde yaşanan sıkıntıya, çaresizleğe ve korkunç meydan okumalara işaret etmektedir.

Sonra surenin akışı o günkü pozisyonlarını yeni çizgilerle tamamlıyor: **"Gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet kaplar."** Şu büyüklük taslayanlar, şımarıklar ve korkudan dönmüş gözler, zillet kaplamış yüzler... Onların kibirden şişmiş, burnu havadaki başların karşılığıdır. Bu ifade aynı zamanda surenin başlarındaki tehdidi de çağrıştırmaktadır: **"Biz yakında onun burnunu damgalayacağız."** Çünkü burada aşağılanmışlık ve horlanmışlık anlamının ön plana çıkarılması son derece belirgin ve etkin bir biçimde amaçlanmıştır.

Onlar bu aşağılayıcı ve küçük düşürücü durumdayken surenin akışı daha önce büyüklük taslamalarını, Allah'ın ayetlerine karşı burun kıvırmalarını hatırlatıyor: **"Onlar sağlam iken de secdeye davet edilirler fakat secde etmezlerdi."** Daha önce secde edebilecekleri durumdayken, burun kıvırıyor, büyüklük taslıyorlardı. O zaman öyleydiler. Ama şimdi bu aşağılayıcı ve küçük düşürücü sahnede yeralıyorlar. Dünya hayatı artık geride kalmış. Şimdi secde etmeye çağırılıyorlar. Fakat buna güçleri yetmiyor.

Onlar bu dayanılmaz sıkıntının içinde kıvranırken, kalpleri dehşete düşüren bu korkunç tehdite muhatap oluyorlar:

"Bu sözü yalanlayanı bana bırak."

İnsanı iliklerine kadar titreten korkunç bir tehdit. Ezici, caydırıcı, karşı konulmaz, sarsılmaz güce sahip ulu Allah peygamberine "Bu sözü yalanlayanı bana bırak, onunla savaşmayı ben üstleniyorum. Ben onun hakkından gelirim" diyor.

Bu sözü yalayan da kimmiş?

Şu küçük, basit, zavallı, düşkün yaratıktır. Şu zavallı karınca... Daha doğrusu şu boşluğa serpiştirilmiş zerre. Karşı konulmaz, caydırıcı güce sahip ulu Al-

28- İbrahim Suresi, 43.

lah'ın büyüklüğü karşısında hiçbir şey ifade etmeyen şu hiç yani...

Ey Muhammed... Benimle şu yaratık arasından çekil... Sen ve beraberindeki müminler rahat edin. Bu savaş benimledir, ne seninle ne de müminlerledir. Savaş benimledir. Şu yaratık benim düşmanımdır. Onun işi beni ilgilendirir. Onu bana bırak. Sen ve beraberindeki mü'minler gidin rahatınıza bakın.

Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar çepeçevre kuşatan ne dehşet verici bir korkudur bu! Ayrıca maddi güçten yoksun zayıf peygambere ve müminlere ne sağlam bir güvence veriliyor?

Sonra caydırıcı ve karşı konulmaz güce sahip ulu Allah şu basit, küçük ve zavallı yaratığa karşı başlattığı savaşta uyguladığı stratejiyi açıklıyor.

"Onları bilmedikleri yerden derece derece azaba yaklaştıracağız. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır."

Aslında şu Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar ve yeryüzündeki bütün canlılar yüce Allah'ın haklarında böyle bir tuzak kurmasını gerektirmeyecek kadar basittirler, önemsizdirler. Ne varki yüce Allah, kendilerine gelsinler; şu anda içinde bulundukları yanıltıcı güvenli ortamın aslında içine düştükleri bir tuzak olduğunu bilsinler; zulüm, azgınlık, gerçeklere karşı burun kıvırma ve sapıklıkta kendilerine süre tanınmış olmasının aşama aşama en kötü akibete sürüklenmeleri amacına yönelik olduğunu anlasınlar diye onları kendisinden sakındırıyor, uyarıyor. Onlara mühlet tanınmış olması sorumluluğu eksiksiz yüklenmeleri, günah yüklü kimselerin konumuna gelmeleri, rezil olmayı, aşağılanmayı ve işkenceyi hakkedenlerin durumuna düşmeleri için kurulmuş bir tuzaktır.

İnsanları açıkça uyarmaktan, aleyhlerine aşamalı olarak işleyen stratejiyi ve planı açıklamaktan daha büyük bir adalet, daha etkin bir merhamet olamaz. Yüce Allah bu uyarı ve sakındırma ile kendi düşmanlarına, dininin ve peygamberinin düşmanlarına adaletini ve merhametini sunuyor. Onlar daha bu olumsuz tutumlarını sürdürüyorlarken, seçimlerini sapıklıktan yana yapmışlarken örtü kaldırılıyor, meseleler olduğu gibi gün yüzüne çıkarılıyor.

Yüce Allah mühlet verir ama ihmal etmez. Artık kaçıp kurtulamayacağı şekilde kıskıvrak yakalayana kadar zalime süre tanır. İşte burada ulu Allah serbest iradesiyle belirlediği yasasını ve savaş stratejisini bu şekilde açıklıyor ve Peygamberine şöyle diyor: Bu sözü yalanlayanı bana bırak. Benimle mal, evlat, mevki ve iktidarla övünenlerin arasından çekil, onlara bir süre için mühlet vereceğim. Bu nimetleri onlar için bir tuzak haline getireceğim. Bununla Peygamberine güvence verirken, düşmanlarını da uyarmış oluyor. Sonra onları bu korkunç tehditle başbaşa bırakıyor.

İnsanın içini karartan bu kıyamet sahnesinin ve bu korkunç tehditin oluşturduğu dehşet verici atmosferde tartışma ve meydan okuma tamamlanıyor. Onların bu tuhaf tutumlarının meydana getirdiği şaşkınlık noktalanıyor.

"Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır borç altında mı kalıyorlar?"

Yoksa doğru yolu bulmalarına karşılık olarak istediğin bu ağır ücret mi on-

ları burun kıvırmaya, Allah'ın ayetlerini yalanlamaya sürüklüyor? Ödemek zorunda kaldıkları bu ağır bedel mi onları bu iğrenç akibeti tercih etme durumunda bırakıyor?

"Yoksa gaybın bilgisi kendi yanlarında da onlar mı istedikleri gibi yazıyorlar?"

Yoksa onlar gaybın kapsamında olanlardan emindirler dolayısiyle kendilerini bekleyen akibet hafif mi geliyor? YOksa gaybı ortaya çıkardılar da içindekileri yazıp öğrendiler mi? Veya gaybın içindekilerini bizzat kendileri mi yazdılar da, bunu arzularının garantisi mi kıldılar?

ne bu ne o! Şu halde bu tuhaf ve kuşku uyandırıcı tutumu sergilemelerinin dayanağı nedir?

Bu anlamlı ve hayret verici olduğu kadar ürpertici olan ifade ile: **"Bu sözü yalanlayanı bana bırak."** Allah ile aldanmış düşmanlarının arasındaki savaş stratejisinin ve yasasının bu şekilde duyurulması ile yüce Allah iman ile küfür, hak ile batıl arasındaki savaşın yükümlülüğünü Hz. Peygamberden ve müminlerden alıyor. Çünkü bu çarpışma yüce Allah'ı ilgilendirir. Bizzat üstlendiği bu savaş onun meselesidir.

Peygamber Efendimiz ve müminlerin bu savaşta önemli ve etkin bir rol üstlendikleri görünse de mesele gerçekte de yüce Allah'ın vurguladığı gibidir. Çünkü Peygamber Efendimizin ve müminlerin bu savaşta üstlendikleri rol yüce Allah'ın müsaadesi oranında düşmanlarıyla giriştiği savaşa ilişkin planının bir parçasıdır. Onlar bu savaşta araç konumundadırlar. Dilerse yüce Allah kullanır bu araçları. Dilemezse kullanmaz. O, her iki durumda da etkin olarak iradesini yerine getirir. O, her iki durumdada iradesi uyarınca belirlediği yasa gereği çarpışmayı bizzat kendisi yönlendirir.

Bu ayet indiği zaman Peygamber Efendimiz henüz Mekke'deydi. Beraberindeki müminler de azınlık durumundaydı ve hiçbir şeye güçleri yetmezdi. Dolayısiyle bu ayet, zayıflara güvence verirken, maddi güç, mevki-makam, mal ve evlatla övünenlerin içine korku salıyordu. Sonra Medine'de durumlar ve konumlar değişti. O zaman yüce Allah Hz. Peygamberin ve müminlerin bu savaşta belirgin bir rol üstlenmelerini diledi. Fakat orada da Mekke'de zayıf durumda iken onlara söylediği sözü pekiştirdi. Onlar Bedir savaşında zafer kazanmışken şöyle buyurdu: **"Siz onları öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları. Onlara doğru ok atarken aslında sen atmadın, onu Allah attı. Bununla Allah müminleri güzel bir sınavdan geçirmek istedi. Çünkü Allah herşeyi işitir, herşeyi bilir."**[29]

Amaç bu gerçeğin, yani çarpışmanın Allah'a ait olduğu gerçeğini, savaşın O'nun savaşı olduğu gerçeğinin, meselenin O'nun meselesi olduğu gerçeğinin müminlerin kalplerine kök salmasıdır. Buna göre yüce Allah bu savaşta bir rol veriyorsa bu, onları güzel sonuçlu bir sınavdan geçirmek içindir. Bu sınav dolayısiyle onları ödüllendirmek içindir. Fakat savaşa ilişkin belirleyici gerçek ise O'na özgüdür. Zafer gerçeği ise O'nun yazdığına bağlıdır.Allah bu yazdığını hem onlar hem de başkaları için uygular. Onlar savaşa giriştikleri zaman yüce Allah'ın

29- Enfal Suresi, 17.

kudretinin aracıları konumundadırlar. Üstelik onun elindeki tek araç ta kendileri değildir.

Bu, son derece açık ve anlaşılır bir gerçektir. Her konuda, her durumda ve her konumda Kur'an ayetlerinin satır aralarından bu gerçeği görmek her zaman için mümkündür. Aynı zamanda bu gerçek, yüce Allah'ın kudretine ve takdirine, evrensel yasasına ve serbest iradesine, ayrıca Allah'ın takdirinin gerçekleşmesine aracı olan insanların gücünün gerçek mahiyetine ilişkin imani düşünce ile de uyuşmaktadır. Evet insanların sahip bulundukları güç, bir araçtır. Başka da birşey değildir.

bu gerçek, ister maddi güçlere sahip olsun, ister bunlardan yoksun bulunsun her iki durumda da müminin kalbine güven duygusunu aşılar. Ancak müminin kalbini Allah için her türlü olumsuz duygudan arındırması gerekir. Cihad amacı ile hareket ederken sadece Allah'a güvenip dayanması gerekir. Çünkü iman-küfür, hak-batıl savaşında kendisine zafer kazandıran kendi gücü değildir. Onun için zaferi garantileyen sadece ulu Allah'tır. Maddi güçlerden yoksun bulunması, zayıf olması yenilmesine neden olmaz. Çünkü arkasında Allah'ın gücü vardır. İşte onun adına savaşı üstlenen ve sonuçta kendisi için zaferi garantileyen bu güçtür. Ne varki yüce Allah zaman tanır, meseleleri peyderpey sonuçlandırır. İşleri serbest iradesi, hikmeti, adalet ve rahmeti uyarınca zamanı gelince çözüme bağlar.w

Karşısına dikilen mümin ister zayıf olsun, ister güçlü olsun her iki durumda da bu gerçek Allah'ın düşmanının kalbine korku salar. Çünkü kendisi ile çarpışan bu mümin değildir. Sınırsız gücü ile, karşı konulmaz, ezici yüceliği ile savaşı üstlenen ulu Allah'tır kendisi ile çarpışan Peygamberine: **"Bu sözü yalanlayanı bana bırak."** benimle şu bedbaht sapığın arasından çekil diyen yüce Allah'tır kendisi ile vuruşan. Yüce Allah ona süre tanır ve O'nu aşamalı olarak akibetine doğru sürükler. Bu esnada O, maddi gücün ve hazırlığın doruklarında bile olsa ürkütücü, dehşet verici, korkunç bir tuzağa yakalanmıştır bile. Aslında onun sahip bulunduğu maddi gücün kendisi tuzaktır. Elindeki maddi hazırlık onun için bir kapan işlevini görür. **"Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır."** Fakat bu ne zaman gerçekleşir? İşte bu yüce Allah'ın sonsuz bilgisinin kapsamında gizlidir. Kim yüce Allah'ın bilgisinin kopsamındaki gayptan ve O'nun tuzağından emin olabilir ki? Doğru yoldan ayrılmış sapık milletlerden başkası Allah'ın tuzağından emin olabilir mi?

BALIK SAHİBİ YUNUS

Bu gerçeğin ışığı altında yüce Allah Peygamberine sabretmesini telkin ediyor. Peygamberlik misyonunun yükümlülüklerine karşı... Ruhların kaypaklıklarına karşı... Kafirlerin eziyet ve yalanlamalarına karşı sabretmesini istiyor... Ulu Allah serbest iradesi uyarınca belirlediği zaman gelince çözümleyici hükmünü bildirinceye kadar sabretmesini istiyor. Bu arada peygamberlik misyonunun ağır yükümlülüklerine karşı içi daralan bir kardeşinin yaşadığı deneyimi hatırlatıyor. Şayet Allah'ın lütfu kendisine ulaşmamış olsaydı kınanmış biri olarak bir kenara atılmış olacağını vurguluyor:

لَوْلَآ أَن تَدَارَكَهُۥ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَٱجْتَبَىٰهُ رَبُّهُۥ فَجَعَلَهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾

48- Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi Yunus gibi olma, o pek üzgün olarak Rabbine seslenmişti.
49- Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı, o mutlaka çırıl çıplak, kınanacak bir halde bir yere atılırdı.
50- Fakat Rabbi O'nun duasını kabul etti de onu salih insanlardan yaptı.

Saffat suresinde de belirtildiği gibi balık sahibi Yunus peygamberdir. Yüce Allah O'nun yaşadığı deneyimi, bir birikim ve azık olsun diye Hz. Muhammed'e anlatıyor. Çünkü O, peygamberlerin sonuncusudur. Peygamberlik halkasında yer alan gelmiş geçmiş tüm peygamberlerin yaşadığı deneyimler O'nun için bir birikimdir. Bütün emeklerin ürününü en son o toplasın, bütün deneyimlerden en son O, yararlansın. Bütün azığı en son O, tüketsin diye. Bütün bunlar omuzladığı büyük yükün ağırlığı karşısında O'na yardımcı olacaktır. Bir kabile, bir köy, bir millet değil tüm insanlığa yol göstericilik yapma yükü. Kendisinden önceki peygamberlerde olduğu gibi bir kuşağa veya bir çağa değil tüm çağlara ve nesillere yol göstericilik yapma yükü. Kendisinden sonra gelecek tüm nesilleri ve milletleri, hergün yenilenen durumlarına, yaşanan yeni deneyimlere, yönetim biçimlerine cevap verecek kalıcı ve sürekli bir hayat sistemine bağlama yükü. Evet geçmiş peygamberlerin deneyimleri işte bu ağır yükü omuzlamada O'na yardımcı olur.

Peygamber Yunus b. Meta'nın -selâm üzerine olsun- yaşadığı deneyimin özeti şudur: YÜce Allah onu bir kent halkına peygamber olarak gönderdi. Bu kentin Musul yakınlarındaki Ninova kenti olduğu söylenmiştir. Fakat kent halkı iman etmekte ağır davranıyordu. Onların iman etmeyi ağırdan almaları Hz. Yunus'un zoruna gitti. Bu yüzden öfkelendi ve kendi kendine şöyle diyerek Peygamber olarak gönderildiği kenti terketti! Yüce Allah, beni bu inatçı, kıt anlayışlı kavim arasında kalmak zorunda bırakmakla sıkıntıya düşürmeyi istemez. O, beni başka bir kavme de gönderebilir. Bu kızgınlık ve sıkıntı onu deniz sahiline doğru sürükledi ve orada bir gemiye bindi. Dağ gibi dalgalara tutulunca gemi batmaya yüz tuttu. Bunun üzerine geminin yükünün hafiflemesi için aralarından birini denize atmak üzere kur'a çektiler. Kur'a Hz. Yunus'a çıktı. Tutup onu denize attılar. Bir balık da O'nu yuttu.

Tam bu sırada Hz. Yunus son derece üzüntülü bir durumdayken, balığın karnındaki karanlıklar içinde, denizin dibinde dayanılmaz bir sıkıntı ile Rabbine şöyle seslendi: **"Senden başka ilah yoktur. Sen noksan sıfatlardan münezzehsin. Şüphesiz ben zalimlerden oldum."** Bunun üzerine Allah'ın lütfu O'na ulaştı. Balık ta O'nu kıyıya bıraktı. Derisi yüzülmüş bir et yığını gibi. Balığın karnında derisi yüzülmüştü. Yüce Allah insanların sınırlı dünyalarında alışık oldukları hiçbir bağla sınırlanamayan gücü ile onun balığın karnında hayatta kalmasını sağlamıştı.

Burada yüce Allah şöyle buyuruyor: Eğer Allah O'na lütfetmeseydi balık onu kınanmış biri, davranışı, sabırsızlığı ve Allah izin vermeden kendi hareket tarzını belirlemeye kalkışması yüzünden Rabbi tarafından kınanmış biri olarak bir kenara atacaktı. Fakat yüce Allah'ın nimeti, lütfu onu bu duruma düşmek-

ten korudu. YÜce Allah pişmanlığını, suçunu itiraf edişini ve kendisini noksan sıfatlardan tenzih etmesini kabul etti. Çünkü ulu Allah O'nun lütfedilmeyi ve kabul görmeyi hakkettiğini biliyordu: **"Fakat Rabbi O'nun duasını kabul etti de onu salih insanlardan yaptı."**

İşte balık sahibi Hz. Yunus'un yaşadığı deneyim budur. Yüce Allah bu deneyimi, kıt anlayışlılığın, Allah'ın ayetlerini yalanlama eğiliminin egemen olduğu bir ortamda peygamberi Hz. Muhammed'e anlatıyor. Bundan önce de, gerçekte olduğu gibi onu savaş alanından çekmişti. Savaşı dilediği gibi ve dilediği zamanda yönlendirmek üzere bu işi kendisine bırakmasını istemişti. Zamanın belirlenmesine ilişkin hükmüne ve kararına, ayrıca belirlenen zaman dolana kadar yolun meşakketlerine karşı sabretmesini emrediyor.

Davet hareketinde asıl meşakkat, Allah'ın serbest iradesi ve hikmeti doğrultusunda belirlediği zamanı dolana kadar O'nun verdiği hükme karşı sabretmenin zorluğudur. Davet yolunda birçok zorluklar vardır. Yalanlama ve eziyet görme zorluğu... Kaypak ve inatçı insanlarla yüzyüze kalmanın zorluğu... Batılın görkemli ve egemen görünmesinin, kabarmasının neden olduğu zorluk... İnsanların batılın görünürdeki üstünlüğüne aldanıp yoldan çıkmalarının zorluğu... Ayrıca yoldaki meşakkatler ne kadar ağır olursa olsun kuşkuya düşmeden, yolu izlemekten bir an olsun geri kalmadan Allah'ın gerçek vaadinin gerçekleşmesini hoşnutlukla, güvenle ve iç huzuruyla bekleyerek, dayanabilmenin zorluğu... Hiç kuşkusuz bu büyük ve yorucu bir çabadır. Bu çabanın olumlu sonuç verebilmesi için kararlılığa, sabretmeye, Allah'ın desteğine ve başarılı kılmasına ihtiyaç vardır. Savaşa gelince, ulu Allah ona ilişkin kararını vermiştir; savaşı bizzat üstlenmeyi takdir etmiştir. Yine kendisinin öngördüğü bir hikmetten dolayı savaşın aşamalı olarak, düşmana zaman tanıyarak sonuçlanmasını dilemiştir. Nitekim seçkin peygamberine de böyle vaadetmiş ve bu vaad bir süre sonra gerçekleşmişti.

KAFİRLERİN KUR'AN'A DAYANAMAYIŞI

Surenin sonunda kafirlerin bir tablosu çiziliyor. Burada kafirler, saygın ve seçkin peygamberin kendilerine sunduğu mesajı kızgın bir öfke ile, derin bir kıskançlık duygusu ile karşılıyorlar. O'na yönelttikleri zehirli ve öldürücü bakışlardan kin ve kıskançlık akıyor. Kur'an-ı Kerim bunu o kadar canlı çiziyorki, fazla söze gerek kalmıyor:

وَإِن يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ۝ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ۝

51- Doğrusu kafirler Kur'an'ı dinlediklerinde neredeyse seni gözleriyle yıkıp devireceklerdi. "O delidir" diyorlardı.
52- Oysa Kur'an alemler için bir öğütten başka birşey değildir.

Bu bakışlar neredeyse Hz. Peygamberin adımlarını etkileyeceklerdi. Sarsılmasına, sürçmesine, dengesini ve gücünü kaybedip yıkılmasına neden olacaklardı. Hiç kuşkusuz bu, onların bakışlarının taşıdığı kin, kıskançlık, çekememezlik,

kötülük, intikam, hırs, kızgınlık ve zehirden çok daha etkin anlatımlı bir ifadedir. Bu zehirli ve kızgın bakışlar, beraberinde iğrenç küfürler, adi sövgüler ve aşağılık iftiralarda taşıyor: **"O delidir' diyorlardı."**

Harikalar yaratan fırça bu sahneyi Mekke'deki genel davet sahnelerinin arasından olağanüstü bir maharetle çizip evrensel perdede tescil ediyor. Böyle bir sahne, ancak kalplerinden ve gözlerinden böylesine kızgın ve aşağılık bir kin akan ileri gelen inatçı ve suçluların yeraldığı bir halkada yaşanabilirdi.

Surenin akışı bu sahne üzerine, her türlü konuşmaya son veren şu çözümleyici açıklama ile bir değerlendirme yapıyor:

"Oysa Kur'an alemler için bir öğütten başka bir şey değildir."

Oysa bir deli öğüt veremez. Bir deli yol gösterici evrensel mesajı taşıyamaz...

Hiç kuşkusuz Allah doğru söylüyor. Suçlu iftiracılar işe yalan söylüyorlar...

Sözü noktalamadan önce "alemler" ifadesi üzerinde durmamız gerekir. Yüce Allah bu ifadeyi kullandığı zaman islam daveti Mekke'de işaret ettiğimiz bilinçli bir inkar ile karşı karşıyaydı. Davetin önderi konumundaki Hz. peygamber ise bu kızgın, bu zehirli bakışların altında yolalıyordu. Müşrikler ellerindeki her türlü imkanı kullanarak onunla yapacakları amansız savaşa hazırlanıyorlardı. Davet hareketi henüz erken vaktinde, emekleme dönemindeyken, bu amansız kuşatma altında yaşam savaşı veriyorken ulu Allah bu davetin "evrenselliğini" ilan ediyordu. Çünkü davetin özü ve mahiyeti bunu öngörüyordu. Günümüzdeki iftiracıların iddia ettikleri gibi bu dava Medine'de zafer kazandıktan sonra evrensellik kimliğine bürünmüş değildir. Aksine, Mekke'deki davet hareketinin ilk günlerinde, erken dönemde bu niteliğe sahipti. Çünkü evrensellik özelliği daha doğduğu andan itibaren bu davetin özünde yer eden değişmez ve kalıcı bir gerçektir.

Alemlerin Rabbi olan Allah böyle dilemiştir. İlk günlerinden bu hedefi göstermiştir. Kıyamete kadar da davetin hedefi bu olacaktır. Yüce Allah bu davanın bu niteliğe sahip olmasını dilemiştir. Ve o bu davanın hem koruyucusu, hem savunucusudur. Davayı yalanlayanlarla girişilen savaşı O, üstlenmiştir. Bu yüzden dava adamlarının, hüküm verenlerin en iyisi olan ulu Allah hükmünü bildirinceye kadar sabretmekten başka yapacakları bir şey yoktur.

KALEM SURESİNİN SONU

Hakka Suresi, / 69

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 52

Bismillahirrahmanirrahim.

İnsanı ürperten içine korku salan bir sure bu. Hissin onun karşısında derinden sarsılmadığı durumlar çok az yer alıyor. Sure başlangıcından sonuna kadar hissi darbeliyerek, onu ezici korku ögeleri ve keskin ciddiyetle yüzyüze tutmaktadır. Kimi zaman korku ögesi, kimi zaman sınırsız güçlülük, kimi zaman azap ve her an güçlü bir hareketlilikle hissi darbeleyen sahneler birbirini izlemektedir.

Tam bir güçlülük ve derinlikle tüm sure, hissi bir tek anlam ve bir tek duyguyu empoze etmekte olup o da; din ve akide meselesinin, hiçbir noktada esneklik göstermediği ve katıksız bir ciddiyet telkin edilmektedir. Bu sistem tümüyle ciddilikten oluşmuş olup şaka içermez. Şakaya asla yer yoktur onda. Dünya, ahiret ve Allah'ın hesaba çekme ve amelleri değerlendirmesi konularının tümünde ciddidir. Burda olsun ahirette olsun az veya çok herhangi bir dikkatsizliğe göz yummaz bir ciddiyet gösterir. Ona karşı gösterilen herhangi bir dikkatsizlik, Allah'ın işi kesip atan azabı ve esneklik göstermeyen yakalamasına sebep olur. Ona karşı dikkatsizlik gösteren peygamber olsa da durum değişmez; çünkü mesele peygamberlik ve insanı aşan bir meseledir. O kesin gerçektir. Allah'tan gelen gerçektir.

Bu ciddi oluş özelliği; kıyametin bu surede tercih edilen isminde de belirmektedir: "El Hâkka". O söylenişi, ses tonu ve anlamıyla hisse ciddiyet, kesinlik, gerçeklik ve kararlılık anlamı ilham etmektedir. Söylenişinin etkisi; ağırlığın uzun süre kaldırılmasının ardından güvenli biçimde yerine yerleştirilmesinin verdiği izlenime en çok benziyen şeydir. Ağırlığın kaldırılması, "h"nin elifle uzatılması, emek harcanması, elifin ardından gelen "k"nın şeddelenmesi ve yerleştirilmesi de güzel "h" sesi ile okunan kapalı "t" ile bitmesi ile sağlanmıştır. Aynı ciddi oluş özelliği; dini akideyi ve ahireti yalanlayanların, kavim kavim, grup grup cezalandırılması, hiçbir kurtuluşa şans tanımayan ezip yok eden kasırgalarla cezalandırılmalarında da kendini hissettirir:

"Semud ve Ad (kavimleri), başa çarpan olayı yalanladılar. Bu yüzden Semud azgın bir vak'a ile helâk edildi. Ad ise uğultulu azgın bir kasırga ile helâk edildi. Allah onu yedi gece sekiz gün ardı ardına onların üzerine musallat etti. O kavmi orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün. Onlardan hiç geri kalan görüyor musun? Firavun ve ondan öncekiler ve altüst olmuş kentler (halkı) da günah işlediler. Rabblerinin elçisine karşı geldiler. O da onlarışid-

deti gittikçe artan bir yakalayışla yakaladı. Sular kabarınca biz sizi, akıp giden (gemi) de taşıdık. Ki onu size bir ibret yapalım ve belleyen kulaklar onu bellesin."[1]

Bu meseleye gereken dikkati göstermeyenler; oyun, eğlence ve hiçbir noktada dikkatsizlik götürmeyen, insanı ürperten bu meselenin esneklik kabul etmeyen ciddiyeti ile uygunluk içinde olan mahvedici korkunç yakalayışla işte böyle yakalanır!..

Aynı özellik; korkunç kıyamet ve insana ürperti veren evrenin son sahnesinde de beliriyor. Aynı şekilde sınırsız gücün ortaya çıkışı da vardır. Ki, bunun verdiği his daha bir sarsıcıdır:

"Sura birinci üfleme üflendiği, arz ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir çarpışla birbirine çarpıldığı zaman, işte o gün o vak'a olmuştur. Gök yarılmıştır. O gün o, zayıflamış, sarkmıştır. Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin tahtını, bunların da üstünde sekiz (melek) taşır."[2]

Bu korkunçluk ve sınırsız güçlülük; o zor meseleye ilişkin hesaba çekilme sahnesine, eşsiz bir ciddiyet kazandırmakta ve surenin diğer dolaysız verileri ve vurgularıyla birlikte, din ve akide konusunun ciddiliğinin hisde güçlü biçimde yer etmesine eşlik etmektedirler. O sahnelerin ardından gelen; kurtulanlarla azaba uğrayanların gözleri de, aynı işleve katkı sağlamaktadır:

"Kitabı sağından verilen; 'Alın kitabımı okuyun' der, ben hesabımla karşılaşacağımı sezmiştim zaten."[3]

Adam kurtulmuştur, fakat neredeyse buna inanmamaktadır.

"Kitabı sol tarafından verilen ise der ki: 'Keşke bana kitabım verilmeseydi, şu hesabımı hiç görmemiş olsaydım! Keşke (ölüm işimi) bitirmiş olsaydı! Malım bana hiçbir fayda vermedi, gücüm benden yok olup gitti!"[4]

Bu ifade de, bu sonucun vurgusunu hisse kazıyan, bu uzun sızlanma ile konunun kavranılmasına katkı sağlıyorlar...

Keskin ciddiyet ve korkunçluk; insanı ürperten günde, eşi bulunmaz ortamda verilen korkunç hükmü bildiren yüce emirde de kendisini hissettiriyor:

"Tutun onu, bağlayın onu, sonra cehenneme sallayın onu! Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu!"[5]

Sanki her cümle, göklerin ve yerin ağırlığını yüklenmiş, korkunç bir ürkünçlük, ağır bir ciddiyet içinde, başka şeylerden ilginin kesilmesine yolaçan sınırsız güçlülüğün egemenliğinde hareket etme sesi vermektedir.

Sonra korkunç hükmün gerektirdikleri ile korku içindeki günahkarın sonuna ilişkin açıklamalarla, eşsiz hükmün nedenlerine açıklık getiriyor:

"Çünkü o, büyük Allah'a inanmıyordu. Yoksulu doyurmaya önayak olmuyordu. Bugün onun için candan bir dost yoktur. İrinden başka yiyecek yoktur. Onu (bile bile) hata işleyenlerden başkası yemez."[6]

İşin ciddi olduğu konusu insanı sarsan bir yeminle gelen açıklamalar

1- Hakka Suresi, 4-12. 3- Hakka Suresi, 19-20. 5- Hakka Suresi, 30-32.
2- Hakka Suresi, 13-17. 4- Hakka Suresi, 25-29. 6- Hakka Suresi, 33-37.

ve Allah'ın son dinin gerçeğini belirlemesinde de kendini gösteriyor:

"Yoo, yemin ederim; gördüklerinize ve görmediklerinize ki, o (Kur'an) elbette şerefli bir peygamberin sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz? Bir kâhinin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz? Alemlerin Rabbinden indirilmiştir."[7]

Surede görülen ciddiyet havası; son olarak da, son vurgu, kim olursa olsun, Hz. Peygamberimiz de olmuş olsa ayırd etmeden, bu mesele ile oynamaya veya onu değiştirmeye kalkışanlara yöneltilen hiddetli tehdit de göze çarpıyor:

"Eğer o, bazı laflar uydurup bize iftira etseydi, elbette O'ndan sağ elini alırdık. Sonra O'nun can damarını keserdik Sizden hiçbir kimse buna engel de olamazdı."[8]

Görülüyor ki o, esneklik, yumuşaklık içermeyen bir meseledir.

Sure; yoruma kapı bırakmayan bir tesbit ve bu tehlikeli meseleye ilişkin doğru ile yanlışı birbirinden ayıran son sözle burada bitiyor:

"O (Kur'an) korunanlar için bir öğüttür. Biz içinizde yalanlayıcıların bulunduğunu elbette biliyoruz. Doğrusu o, kafirler için hayıflanmadır. O, kesin gerçektir. Öyle ise sen, büyük Rabbinin ismini tesbih et."[9]

Hiç bir yoruma yer bırakmayan bir ifade. Doğru ile yanlışı birbirinden ayıran, ölçüyü ortaya koyan ve her türlü batıldan boşalmayan ve yüce Allah'ın adını tesbihe çağıran bir son.

Surenin hisse enjekte edilmesi meselesi ile özgünleştiği ciddilik; etkin bir biçimde yürütülen ikaz açıklık getirme ve konuyu derinleştirme yöntemi ile surenin üslubu, vurguları, sahneleri ve tasvirlerinde kendini göstermektedir.

Sure canlı sahneleri ile hissi çembere alıyor. Onları hisse, ilginç bir canlılık, güçlülük ve etkinlikle sunuyor. Öyle ki his ne bir kaçış yolu bulabiliyor ne de onların gözönünde canlı olgular olduklarından başka bir tasavvurda bulunabiliyor!

İşte; Semud, Ad, Firavun ve Lut kavimlerinin harabe şehirleri ortada. Korkunç görünümleri insanı öyle derinden etkiliyor ki hisse kaçmak kapısı kalmıyor. İşte iki kısa ayette çizilen tufan ve insanlığın geri kalanının gemide taşınma sahnesi **"Ad (kavmi) ise uğultulu, azgın bir kasırga ile helak edildi. Allah onu, yedi gece sekiz gün ardı ardına onların üzerine musallat etti. O kavmi orada içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün. Onlardan hiç geri kalan görüyor musun?"**[10] Bu ifadeyi okuyup da; yedi gece sekiz gün esen uğultulu, yıkıcı fırtına sesi ile onun ardından gelen toplu halde yere serilen kavmin sahnesi kimin hayalinde canlanmaz? **"Sanki içi boş hurma kütükleri!"**

O göz, kalp ve hayal için kalıcı canlı bir sahnedir. Suredeki diğer sert cezalandırma sahneleri de öyle.

Sonra evrenin sonuna ilişkin ürküntü veren sahneler geliyor. Onlar, hissin karşısına korkuluk gibi dikilmekte, çevresinde kütürtüler koparmakta ve onu; korku, ögeleri ve psikolojik etkenlerle bürümektedir. **"Arz ve dağlar yerlerinden**

7- Hakka Suresi, 40-43.
8- Hakka Suresi, 44-47.
9- Hakka Suresi, 50-52.
10. Hakka Suresi, 6-8.

kaldırılıp bir çarpışla birbirine çarpıldığı zaman''[11] ayetini duyup da; gözü kaldırma ve çarpmanın nasıl olduğunu gördüğü halde oluşacak gürültü kafasında canlanmıyacak kimdir? **''Gök yarılmıştır. O gün o, zayıflamış, sarkmıştır. Melekler de onun kenarlarındadır.''**[12] ayetini duyup da; kafasında, bu acıklı son ve sağlam güzel göğün acı veren görünümü canlanmayacak olan kimdir? Sonra **''Meleklerde onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin tahtını, bunların da üstünde sekiz (melek) taşır. O gün hesap, için huzura alınırsınız Hiçbir sırrınız gizli kalmaz.''**[13] ayetlerini işittiği halde, hissi sınırsız güçlülük ve korku ile kaplanmayacak kimdir?

Sevincini dünyalar almayan, sevinç çığlıkları içinde, tüm yaratıkların kitabını okumaya çağıran; kitabını sağından alan, kurtulanın görünümü ise işte: **''Alın kitabımı okuyun! Ben hesabımla karşılayacağım, sezmiştim zaten.''**[14]

Kitabını solundan alan, helak olana gelince; sözleri, sözlerinin vurguları hayıflanma, vahlanma ve yankılanıyor: **''Keşke bana kitabım verilmeseydi! Şu hesabımı hiç görmemiş olsaydım. Keşke (ölüm işimi) bitirmiş olsaydı! Malım bana hiçbir fayda vermedi. Gücüm benden yok olup gitti.''**

''Tutun onu, bağlayın onu. Sonra cehenneme sallayın onu! Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu.''[15]

Bu korkunç yargıyı işitip de, hissi sarsılmayacak kimdir? O aynı zamanda; görevlilerin eşine rastlanmaz korkunç emri, kendi üzerinde yerine getirmek için nasıl yarıştıklarını da görmektedir.

onun oradaki durumu ise şudur:

''Bugün onun için candan bir dost yoktur. İrinden başka yiyecek yoktur. Onu (bile bile) hata işleyenlerden başkası yemez.''[16]

Son olarak; hayalinde şu ayetteki etkin tablonun görünümü canlanıp kendisini korku bürümüşken sarsılmayacak kimdir?: **''Eğer o, bazı laflar uydurup bize iftira etseydi, elbette ondan sağ elini alırdık, sonra onun can damarını keserdik. Sizden hiçbir kimse buna engel de olamazdı.''**[17]

Sahneler o ölçüde canlı güçlü ve belirginler ki; his, sure boyunca onlardan dikkatini ayıramamakta, onlarsa ısrarla ona yönelerek sıkıştırmakta, sert ve gerçek bir etkinlik içinde sinirlere, duygulara nüfuz etmektedirler.

Bu kalıcı canlı etkinliğin oluşturulmasında, özel tınlamaları ve tınlamaların konum ve sahnelere göre çeşitlenmesi ile suredeki durak vurguları da rol alıyor. Surenin başlangıcındaki vurguyu; duraktaki kelimenin son üç harfinden birincinin uzatılması, ikincinin şeddelenmesi, sonuncunun da harekesiz okunması sağlıyor:

''El-Hâkka'' ''me-l-Hâkka'' ''ve mâ edrâke me-l-Hâkka''... Başlangıç bölümünü izleyen, dünya ve kıyamet gününde meydana gelen yıkım ve insanın yaptığı ile karşılaştığı anı işleyen bölümdeki sevinç ve ahlanma sahneleri süresince vurguyu; 'y' ve onu izleyen aslı kapalı 't' veya vurguya uyum sağlamak için fazla-

11- Hakka Suresi, 14. 13- Hakka Suresi, 17-18. 15- Hakka Suresi, 25-32.
12- Hakka Suresi, 16-17. 14- Hakka Suresi, 19-20. 16- Hakka Suresi, 35-37. 17- Hakka Suresi, 44-47.

dan getirilen'güzel''h' olan harekesiz okunan 'h' harfleri sağlıyor. Sonra yargı bildirilirken vurgu uzayıp giden son derece güçlü korkunç bir tınlamaya dönüşüyor: "Huzûhu, fağullûhû" "summal-cahîma sallûhû". Yargının nedenleri ve meselenin ciddiyeti belirtilirken vurgu 'm' veya 'n' üzerine bindiren ağır, ciddi ve vakur bir tınlama biçiminde bir kere daha değişiyor: "*İnnehû kâne lâ yu'minu billâhil-Azîm*", "ve lâ yahuddu alâ ta'âmil-Miskîn". "Fe leyse lahûl-yevma hâ hunâ hamîmun" "ve lâ ta'âmun illâ min gislîn"... "ve innehû lehakkul-yakîn" "Fesebbih bismi rabbikel-Azîm."

Vurguları güçlü, etkisi derinlere inen bu surede; durak harfi ve ondan önce gelen uzatmanın türü ve vurgularda görülen bu değişim açıkça görülür biçimde anlatımın, sahnelerin ve havanın değişimini izleyerek konu tasvirleri ve onların çağrışımları ile tam uyuma girmektedirler. Ayrıca sahnelerin vasıtasız verdikleri etkilerle, hisse yönelttikleri vurgunun takviyesine eşlik etmektedirler.

Kuşkusuz bu insanı ürperten korkunç bir sure. Hissin onun karşısında derinden sarsılmadığı durumlar çok azdır. O, olduğu durumuyla her türlü açıklama, tahlil ve yorumdan daha güçlüdür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَاقَّةُ ۝ مَا الْحَاقَّةُ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ۝

1-3 Gerçekleşen. Nedir o, gerçekleşen? Gerçekleşenin ne olduğunu nereden bileceksin?

Surenin çoğunluğunu, kıyamet sahneleri ve olayları oluşturuyor. Diğer yandan sure kıyametin adıyla başlamakta ve onunla adlandırılmaktadır. Önceden değindiğimiz gibi, o hem anlamı ve hem de ses tonu gözetilerek seçilen bir addır. El-Hakka: "Bir şey oluşur oluşmaz, ona bağlı olarak gerçeğin açığa çıkması yahut, oluşur oluşmaz hükmü gereği insanlar üzerinde işleve geçmesi veya oluşur oluşmaz onda hakkın varlık kazanması" anlamlarınadır. Hepsi de surenin yönelimi ve konusuna uyum gösteren ve meseleye kesin biçimde açıklık getirici anlamlardır. Diğer yandan o; ses tonuyla onda saklı olan bu anlama paralel belirli bir vurgu ortaya koyarak onunla hedeflenen havanın oluşmasına katkı sağlamakta ve yalanlayıcıların dünyada ve ahirette başlarına geleceklere açıklık getirmektedir.

Surenin havası; ürkünçlük ve korku havası olduğunun yanında, tümüyle ciddiyet ve katı tutum havası olup hisse ilahi güce ilişkin bilinç veriyor. Diğer yönden de bu güç karşısında insan varlığının güçsüzlüğü ve o gücün insanı; peygamberlerin hak, akide ve şeriata ilişkin getirdikleri ile gerçeklik kazanan, Allah'ın insanlık için seçtiği hayat sisteminden sapması veya ona karşı lakayt davranması durumunda dünya ve ahirette yakaladığını ifade ediyor. Çünkü o hayat sistemi, savsaklanmak, değiştirilmek için değil; uyulmak, saygı gösterilmek, çekingenlik ve önemle karşılanmak için inmiştir. Aksi takdirde ezici bir yakalayış ve korkunçluklar tepede beklemektedir.

Suredeki sözler, ses tonları, anlamları, cümlede bir araya gelişleri ve cümlenin delaleti hepsi bu havanın oluşturulması ve tasvir edilmesine iştirak etmekteler. Sure görünürde yüklemi olmayan "**Gerçekleşen**" sözü ile başlıyor. Onu, bu büyük olayın mahiyetini büyük ve korkunç görme imajı ile yüklü bir soru izliyor: "**Nedir o gerçekleşen?**" Ardından bu büyük ve korkunç imajını karşıdakini bilgisizlikle ayıplama ve meseleyi bilgi ve kavrama sınırlarının dışına çıkararak daha da artıyor: "**Gerçekleşenin ne olduğunu nereden bileceksin?**"

Sonra bu soruya cevap vermeden susuyor. Muhatabı, bilmediği ve bilmesine elverişli olmayan bu ulu ve korkunç görülen meselenin önünde öylece bırakıyor. Çünkü o bilgi ve kavrayışın üzerindedir.

Sonra o meseleyi yalanlayan ve yalanlayanların karşı karşıya kaldıkları helak edici yakalanışları; bu meselenin yalan götürmez ciddiyeti ve onu yalanlamada ısrar edenlere kurtuluş olmadığına ilişkin söz başlıyor:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌۢ بِٱلْقَارِعَةِ ۝ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا۟ بِٱلطَّاغِيَةِ ۝ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا۟
بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا
فَتَرَى ٱلْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ بَاقِيَةٍ ۝

4-8 Semud ve Ad (kavimleri) başa çarpan olayı yalanladılar. Bu yüzden Semud kavmi azgın bir vak'a ile helak edildi. Ad (kavmi) ise; uğultulu, azgın bir kasırga ile helak edildi. Allah onu yedi gece sekiz gün ardı ardına onların üzerine musallat etti. O kavmi orada içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün. Onlardan hiç geri kalan görüyor musun?

Bu "el-Kâri'a" kıyamet için yeni bir isim. Bu kelime gerçekleşme yanında çarpma anlamı da taşır. O ok ucundan türetilmiştir. O delicidir. "El-Karğ", sert cisme benzeri ile vurup oymak, delmek anlamınadır. Kıyamet (Kâri'a) de kalbleri korku, evreni ise yıkımla delecek oyacaktır. Kelime ses tonu ile de sallayıp sarsmakta, delmekte, korkutmaktadır. Semud ve Ad kavimleri onu yalanlamışlardı. Şimdi yalanlamanın nasıl olduğuna bakalım:

"**Semud'a gelince, azgın bir vak'a ile helak edildi.**"

Başka ziyaretlerde de anlatıldığı gibi, Semud kavmi, hicazın kuzeyinde Şam'la Hicaz arasındaki yörelerde yaşarlardı. Kur'an'ın başka yerde belirttiği üzere yakalanışları sesle oldu. Kur'an burda sesin adını bırakıp niteliğini veriyor: "el-Tâgiye" (azgın). Nedeni, bu niteliğin surenin havasına uygun düşen ürkünçlüğü artırması ve söylenişinin bu kesimdeki durakların vurgusuna uyum göstermesi. Semud kavmi konusunda onları üst üste yığıp bürüyen, yok eden yalnız bu mucizeyi hatırlatmakla yetiniyor.

Ad kavmi konusunda ise; onun uğradığı felaketin ayrıntısına inerek sözü uzatıyor. Felâketin darbesi etkinliğini koruyarak yedi gece, sekiz gün devam ediyor. Oysa Semud'un uğradığı felaket çok çabuk olmuş bitmişti. Normal ölçüleri aşan bir ses duyulmuş olay tamamlanmıştı: "**Ad kavmi ise uğultulu, azgın bir**

kasırga ile helâk edildi." *Metinde geçen* "el-rîh el-sarsar" çok soğuk rüzgar anlamınadır. Sözlerin söylenişi ile rüzgarın eserken çıkardığı sesi veriyor. Kur'an azgınlık niteliğini de vererek, rüzgarın etkinlik havasını artırıyor ki; Ad kavminin Kur'an'da başka yerlerde dile getirilen zorbalığı ile uyumlu olsun. Onlar arap yarımadasının güneyinde Yemen'le Hadramevt arasında kum tepeleri üzerinde otururlardı. Çok zorba ve saldırgandılar. İşte tutumlarına uygun düşen sert, soğuk rüzgar onlara; **"Allah onu, yedi gece sekiz gün ardı ardına onların üzerine musallat etti."** "El-Husum", kesgin ve özelliği sürekli anlamınadır. İfadede 'yedi gece sekiz gün' olarak belirlenen bu uzun zaman sürecinde devam eden yıkıcı uğultulu kasırganın görünümünü çizdikten sonra; göz önünde duran görünüme dikkat çekiyor: **"O kavmi orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün."** İşte görüyorsun.. İşte görüyorsun manzara ortada duruyor... Anlatım, kalıcılık sağlaması için onu ısrarla hisse sunuyor; **"yere serilmiş"**.... Kavim tümüyle etrafa serpilmiş olarak yere dağılmış durumda. Sanki, içleri yenilip boşalarak kökleri ve gövdeleriyle yere serilmiş hurma kütükleri. Kuşkusuz bu apaçık gözönüne dikilen bir sahne. Yıkıcı, uğultulu kasırganın ardında kalan hazin hareketsiz bir sahne. **"Onlardan hiç geri kalan görüyor musun? Hayır!..** Onlardan hiç geri kalan yok!.

Ad ve Semud kavimlerinin durumu bu. Bu, aynı zamanda onların dışındaki yalanlayanların da durumudur. Gelen iki ayette konuyla ilgili çeşitli olaylar özetleniyor: وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَن قَبْلَهُۥ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتُ بِٱلْخَاطِئَةِ ۝٩ فَعَصَوْا۟ رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَّابِيَةً ۝١٠

9-10 Firavun ve ondan öncekiler ve alt üst olmuş kentler halkı da günah işlediler. Rabblerinin elçisine karşı geldiler. O da onları şiddeti gittikçe artan bir yakalayışla yakaladı.

Firavun Mısır'da yaşardı -sözü edilen Musa'nın çağdaşı olan Firavun- O'ndan öncekilerin ayrıntısına girilmiyor. "El-Mu'tefikât" ile Lût kavminin yıkılmış kentleri kastediliyor. Kelime, yalana uyanlar veya alt üst olanlar anlamınadır. İfade bunların hepsinin yaptıklarını **"Hepsi günahkardı"** sözüyle özetliyor. **"Rabblerinin elçisine karşı geldiler."** Onlar çok sayıda peygambere karşı geldiler. Fakat, o peygamberlerin gerçeklikleri ve mesajlarının özü bir olduğundan; Kur'an onları bir tek gerçeği temsil eden bir peygamber olarak dile getiriyor. Bu, Kur'an'ın ilham veren eşsiz değinilerinden birini oluşturuyor. Surenin havası ile uyumlu bir korkunçluk ve keskinlik hissettiren söylem içinde özet olarak onların sonlarını da dile getiriyor: **"O da onları şiddeti gittikçe artan bir yakalayışla yakaladı."**

Gittikçe şiddetlenen, her şeyi örtüp saran... Kelime "gittikçe şiddetlenen" anlamı ile ayrıntıya girmeyen anlatımın korku salan havasıyla uyum gösterdiği gibi; "râbiye" olan söylenişiyle de "tagiye" olan Semud kavmi ve "âtiye" olan Ad kavminin yakalanışlarının isimlerine uyum göstermektedir.

Sonra tufan ve akıp giden gemi tablosunu çizerek, Nuh kavminin yakalanıp

yokedilişlerine dikkat çekiyor. Aynı zamanda, türedikleri atalarının kurtarılışlarına değinerek onlara sunduğu nimeti hatırlatıyor. Fakat onlar bu nimete karşılık şükretmemişler ve bu büyük mücizelerden ibret almamışlar.

إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

11-12 Sular kabarınca biz sizi akıp giden (gemide) taşıdık ki; onu size bir ibret yapalım ve belleyen kulaklar onu bellesin.

Taşan su ve azgın su üzerinde akıp giden gemi sahneleri surenin verdiği diğer sahneler ve çağrışımlarla uyum halindedir. Yine bunun gibi, "câriye" ve "vâiye"nin ses tonu da, bu bölümdeki kafiyenin vurgusu ile uyum içinde. Şu değinideki etkinlik ne eşsizdir: **"Ki onu size bir ibret yapalım, belleyen kulaklar onu bellesin."** Bu; tüm geçen uyarılar, günahta ısrar edenlerin karşı karşıya kaldıkları sonlar, tüm geçen mucizeler, öğütler ve bu gafillerin atalarına lutfedilen Allah'ın bu nimetlerine rağmen; dini yalanlayan donuk kalblere ve işitme yoksunu kulaklara etki edebilecek nitelikte bir ifade.

Bu insanı ürperten helak edici keskin sahnelerin korkunçluklarının tümü; yalanlayanların cezalandırılışını görmelerine rağmen, yalanlayıcıların yalanladığı en büyük korkunçluğun, kıyametin korkunçluğunun yanında küçük önemsiz kalır.

İnsanı ürperten boyutlarına rağmen, günahkar kavimlerin cezalandırılışlarındaki korkunçluklar; o önemli toplama gününün sınırsız vurgusu ile kıyaslandığında sınırlı önemsiz kalacaklardır kuşkusuz. Bu girişin ardından burda, o günün korkunçluklarını açarak konunun sunuşunu tamamlıyor. O günün korkunçlukları sanki önceki sahneleri küçük bırakan tamamlayıcılardırlar:

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾

13-17- Sura birinci üfleme üflendiği, yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir çarpışla birbirlerine çarpıldığı zaman, işte o vak'a olmuştur. Gök yarılmış, o gün o, zayıflamış sarkmıştır. Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabblerinin tahtını, bunların da üstünde sekiz (melek) taşır.

Biz, kıyamet günü sur'a üfleneceği, onun ardından bu olayların oluşacağına inanır, bunun dışında bu konuda ayrıntıya girmeyiz. Çünkü bunun ötesindekiler duyularla erişilemiyecek şeylerdir. Biz onlara ilişkin bu özet nasların benzerlerinin dışında bir kanıta sahip değiliz. Bu özetin ayrıntısına inmeyi sağlıyacak başka bir kaynağımız da yoktur. Zaten ayrıntı nassın hikmetine bir katkı sağlamaz. Bunun ötesine uzanmaya çalışmak, esasen yasaklanmış olan "zan"nın peşine takılmaktan başka bir şey olmayan boş bir iştir.

Sur'a ilk üfürme, üfürülür üfürülmez bu korkunç olaylar o üfürülmeyi izleyecekler: **"Yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir çarpışla birbirine çarpıldığı zaman"**. Yerin ve dağların yerlerinden kaldırılmaları, sarsılmaları ve ortalığın al-

tını üstüne getiren bir çarpışla birbirine çarpılmaları sahnesi insanı ürperten bir sahnedir. İşte insanın, ayaklarının altında dengeli iken üzerinde güven içinde gezdiği yer; işte insanı heybetleri ile, kararlılıkları ile ürperten yerlerine sağlam tutunmuş dağlar, bu durumlarına rağmen yerlerinden kaldırılıp çocuğun elindeki top gibi birbirlerine çarpılmaktalar. Kuşkusuz, bu, insana o benzersiz günde görülecek bu kadar güç yanında, kendi dünyasının küçüklüğünü hissettirecek bir sahnedir.

Surenin **"İşte o gün o vak'a olmuştur"** sözleriyle değindiği meselenin zamanı; Sur'a bir üfürülüşle üfürülüp yer ve dağlar kaldırılıp bir çarpışla birbirine çarpıldıkları zamandır. Ayette geçen; "vâkı'a": "hâkka" ve "kâri'a" gibi kıyametin isimlerinden bir isimdir. O kıyamet oluşacaktır. Çünkü oluşması gereklidir. Yapısı ve gerçekliği gereği oluşacak olmasıdır. O, kıyametin gerçekliği konusunda kuşkulanma ve onu yalanlama durumlarına karşı seçilmiş belirli bir etkileme gücü içeren bir isimdir.

Korkunçluk, yer ve dağların kaldırılıp bir çarpışla birbirine çarpılmalarının oluşturduğu korkunçlukla sınırlı kalmıyor. O korkunç günde gök de kurtulacak değil:

"Gök yarılmıştır, o gün o, zayıflamış sarkmıştır."

Biz Kur'an'daki 'sema' (gök) kelimesi ile neyin kastedildiğini, kanıtlanır olarak bilmiyoruz. Fakat, bu eşsiz günde oluşacak evrensel olaylara değinen bu ve diğer nasların tümü, o gün bu görünen evrenin düğümünün çözüleceği; bu, duyarlı, göz kamaştıran sistem içinde tutulmasını sağlayan koruyucu unsurlar ve bağlantıların bozulacağı, düzen içinde yaşamını sağlayan yasaların bağlayıcılığından kurtulmasının ardından parçalarının dağılacağına işaret etmekteler.

Günümüz astronomi bilginlerinin; salt bilimsel mulahazaları ve bu evrenin yapısına ilişkin çok az olan bilgilerine dayanarak; evrenin sonu olacağını söyledikleri ortamın biraz Kur'an'ın söylediğine benzemesi, kıyametin gerçeğine ilişkin garip bir raslantıdır belki de...

Bize gelince, kesin Kur'anî naslar aracılığı ile diğer her şeyden ilgiyi kesen bu sahneleri neredeyse adeta seyrediyoruz. O naslar özet olup genel birşeye işaret ediyorlar. Biz bu nasların işaret ettiği yerde duruyoruz. Çünkü onlar bize göre durumun mahiyetine ilişkin yegane güvenilir haberlerdir. Çünkü onlar, durumu oluşturan, yaratan, yarattığını eksiksiz bilenden gelmedirler. Neredeyse biz evrene oranla toz parçacığı gibi küçük olan yerin dağları bu kütleleri ile kaldırılıp birbirine çarpılırken seyrediyoruz. Yine neredeyse, göğü parçalanmış, sarkmış, yıldızları dağılmış sönmüş olarak seyrediyoruz. Bunların hepsine, gözönündelermişcesine, tam bir etkinlikle sahnelenen canlı Kur'anî naslar aracılığı ile ulaşıyoruz.

Sonra sahneyi Allah'ın celali kaplıyor; üfürüş, çarpma, yarılma ve dağılmanın hisse yönelttiği gürültü ve kargaşa diniyor; sahnede tek ve kâhir olanın tahtı beliriyor:

"Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin tahtını, bunların da üstünde sekiz (melek) taşır."

Melekler yarılan göğün çevresinde, taht da onların üstünde ve tahtı sekiz yaratık taşıyor... Sekiz melek veya onlardan sekiz saf ya da tabakalarından sekiz tabaka veyahut ne olduklarını şu an için sadece Allah'ın bildiği sekiz yaratık... Biz onların, kimler olduklarını bilmiyoruz. Tahtın ne olduğu, nasıl taşındığı konusunda da bilgimiz yok. Haklarında bilgimiz olmayan ve Allah'ın bize ulaşan bilgileri konusunda, bizi sorumlu tutmadığı bu gaybleri oldukları gibi bırakıyor yorum yapmıyoruz. Gayblerin, mahiyeti üzerinde durmadan onların ön plana çıkmalarına neden olan eşsiz özelliklerine geçiyoruz ki; bizden istenen de o özelliklerini iç dünyamızda özümlememizdir. Bu olayların dile getirilmesinde gözetilen de; o benzersiz gün ve ortamda ortaya çıkacak olan sınırsız güçlülük, varlıkların o güce başeğmiş durumları ve kapıldıkları korkuyu insan kalbine hissettirmektir:

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

18- O gün hesap için huzura alınırsınız. Hiç bir sırrınız gizli kalmaz.

O gün her şey açığa çıkmıştır; cesed, nefis (ruh), insanın iç dünyası, çalışması, akibeti her şeyi. Sırları örten örtülerin tümü düşmüş, nefis kabuğundan sıyrılmış, cesedler soyunmuş, gaybler dünyası seyre açılmıştır. İnsan; biçimi, hile kurma, önlem alma yetenekleri ve bilincinden soyutlanır, kendisinden bile gizlemeğe özen gösterdiği ayıpları ortaya dökülür. Bu açıkta kalış; özellikle ileri gelenler için en acımasız, mahşer kalabalığı karşısında en feci biçimde rusvay eden bir skandal durumu olacaktır. Konuya Allah'ın nazarı açısından bakılacak olursa; O'nun için tüm gizliler sürekli açık durumdadır. Fakat insan belki de bunun gerçek bilincine varamamakta, toprağın örtülerine aldanmaktadır. İşte o insan kıyamet gününde; her şeyinden soyutlanmış durumda Allah'ın bakışına herşeyin açık olduğunu tam olarak kavrıyacaktır. O gün evrende herşey görünür durumdadır. Yer birbirine çarpılarak düzlenmiş, herhangi bir engebe arkasında hiçbir şey gizlememektedir. Gök de yarılmış, sarkmış arkasında hiçbir şey gizlememektedir. Cesedler soyulmuş olup hiç bir şey onları örtmemektedir. Onlar gibi nefisler de açığa çıkmış olup kendilerinin dışında ne örtü vardır ne de onlarda gizlenen bir sır kalmıştır.

Gaflet edilmemelidir ki, bu zor bir durumdur. Yerle dağların birbirlerine çarpılmaları ve göğün yarılmasından daha zor bir durumla karşı karşıya bırakacaktır insanı. İnsan orda; ceset, nefis, duygular, tarih, yaptıklarının gizli kalan açığa çıkan hepsinden soyutlanmış olarak, Allah'ın ve insan, cin ve melek yaratıkları topluluğunun önünde ve Allah'ın celali tüm diğer yaratıkların üzerine kaldırılmış olan tahtının altında kalakalacaktır...

Doğrusu insanın yapısı son derece karmaşıktır. Psikolojik yapısı çeşitli kıvrımlar ve dehlizler içerir. Nefis, onlar arasına gizlenerek; duyguları, arzuları, sürçmeleri, hatıraları, sırları ve özellikleri ile örtünür. İnsan sümüklü böceğin, bir dürtü ile karşılaştığında yaptığının daha mükemmelini yapar. Bilindiği gibi sümüklü böcek bir dış etkiyle karşılaşır karşılaşmaz hızla kıvrılır, kıvrımları arasına büzülür ve tamamen kendisine tutunur. Evet insan, bir gözün gizlice kendine ait gizlediği bir şeyi keşfettiği ve bir bakışın kendisine ait gizli bir dehlize ve gizli

bir kıvrıma isabet ettiğini hissettiğinde sümüklü böceğin yaptığının daha mükemmelini yapar. Herhangi bir kimsenin psikolojik özgünlüklerinden birine vakıf olduğunu anladığında derinlerine batan şiddetli acılar duyar...

O aynı yaratık; ceset, kalb, bilinç, niyet, iç dünyasının her türlü örtüden soyutlandığı gerçek çıplaklık içine düştüğünde durumu nasıl olur... O bu durumda Cebbar'ın tahtının altında, taşkın kalabalığın önünde kalakaldığında hali nice olur?..

Dikkat edilmelidir ki bu, bunun dışında kalan her durumdan daha acı bir durumdur!..

Sonra kurtulan ve azaba uğrıyanların sahneleri sunuluyor. Sahneler sanki ortada olup seyredilebilir biçimde veriliyor...

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ ۝ إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَاقٍ
حِسَابِيَهْ ۝ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝ قُطُوفُهَا
دَانِيَةٌ ۝ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۝

19-24 Kitabı sağından verilen: "Alın kitabımı okuyun, ben hesabımın inceleneceğini sezmiştim" der. Artık o memnun edici bir hayat içindedir. Yüksek bir bahçede ki, meyvelerin devşirilmesi kolaydır. Geçmiş günlerde yaptığınız işlerden ötürü afiyetle yiyin için.

Kitabın sağdan, soldan arkadan alınması, maddi gerçeklik de olabilir; arapların sağın hayırlı, solla arkanın şerli yanlar saymalarına bağlı olarak arap dili ıstılahları çerçevesinde oluşan klişeleşme de olabilir... Hangisi olursa olsun işaret edilen birdir.

Verilen görünüm bu zor günde kurtulanın görünümü. O topluluk içinde taşkın bir sevinç içinde konuşuyor; sevinç psikolojisini kaplıyarak dilini etkisi altına alıyor ve bağırıyor: **"Alın kitabımı okuyun"** Sonra kolay kurtulacağını sanmadığını; hesabının inceleneceği beklentisinde olduğunu sevinç içinde hatırlıyor... Hz. Aişe'den -Allah ondan razı olsun- nakledilen hadiste de geldiği üzere Hz. Aişe: "Resulullah 'Hesabı incelenen azaba çarpılır' dedi. Allah; "O zaman kimin kitabı sağından verilirse o, kolay bir hesaba çekilecek ve sevinçli olarak ailesine dönecektir" demiyor mu? Dediğimde; 'Burada sözü edilen hesabın açıklanmasıdır, yoksa kıyamet günü hesabı incelenip de, helak olmıyacak kimse yoktur' dedi."[18]

İbn Ebî Hâtem, Ebî Osman'dan gelen şu hadisi vermiştir: "Resulullah şunları söyledi: 'Mü'mine kitabı Allah katından bir örtü içinde sağından verilir. Hemen günahlarını okur; her bir günahını okuyuşunda rengi değişir. Sonra iyiliklerine geçer onları okur, rengi geri gelir. Ardından bakar ki, günahları iyiliğe dönüşmüş. İşte bu duruma ulaştığında: "Alın kitabımı okuyun der".

Abdullah b. Hanzala'dan -cenazesi melekler tarafından yıkanmış olan şehid- nakledilmiştir: "Resûlullah: 'Allah kıyamet günü kulunu durdurup kötülükleri-

18- Buhari, Tirmizi, Müslim, Ebu Davud.

ni sahifesinin arkasından göstererek: 'Bunları sen mi yaptın?' der. O: 'Evet ey Rabb' der. Allah ona: 'Ben seni onlarla rusvay etmiyeceğim, onları affettim' der. İşte bunun üzerine kul: **'Alın kitabımı okuyun, ben hesabımın inceleneceğini sezmiştim zaten der'** dedi."

'el-Sahîh'de fısıldaşma konusu sorulduğunda; İbn. Ömer'in şunları anlattığı yer alıyor: "Rasulullah'ın: 'Kıyamet günü Allah, kulu kendisine yaklaştırarak, tüm günahlarını itiraf ettirir. Kul helak olduğu kanısına vardığında, ulu Allah: 'Dünyada onları örtmüştüm, bugün de bağışlıyorum' der. Ardından kulun iyiliklerini içeren kitabı sağından verilir. Kafirler münafıklara gelince şahitler: Rabblerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır biline ki; Allah'ın lâneti zalimleredir' derler, dediğini duydum."

Sonra, şahitlerin gözü önünde kurtulanlar için hazırlanan nimetler açıklanıyor. Nimetlerin; o dönemde ayetlerin muhatabı olanların durumuna uygun düşen somut nimetler oldukları görülüyor. Onlar cahiliye ile yapılanmışlardı. İçlerinden iman edenlerin üzerinden uzun bir zaman geçmemişti ki, kavrayışları ona göre yapılansın ve nimetlerin her türlü yararlanılacak şeyden daha üstün ve ince olanını ayırd edebilsinler.

"Artık o, memnun edici bir hayat içindedir. Yüksek bir bahçede ki, meyvelerinin devşirilmesi kolaydır. Geçmiş günlerde yaptığınız iyi işlerden ötürü âfiyetle yiyin için."

"Sahiplerine **"geçmiş günlerde yaptığınız iyi işlerden ötürü âfiyetle yiyin için"** hitabıyla onurlandırıcı iltifatla sunulan nimetin bu türü. Ayrıca o, henüz duygular yücelip her türlü yararlanılacak şeyden, Allah'a yaklaşmanın daha çekici olduğunu görecek düzeye gelmelerinden önce; Allah'la bağlantı kurma dönemlerinin başlangıcında bulunan Kur'an muhatablarının kavrayışlarının ulaşabileceği türdür de... Bundan öte nimetin bu türü; insanlık tarihi boyunca birçok nefsin ihtiyaçlarını karşılamıştır. Nimetin bu türünün dışında da birçok türü olduğu açıktır.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ۝٢٥
وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۝٢٦ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۝٢٧ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي
مَالِيَهْ ۝٢٨ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ۝٢٩

25-29 Kitabı sol tarafından verilen ise der ki: "Keşke bana kitabım verilmeseydi, şu hesabımı hiç görmemiş olsaydım! Keşke (ölüm işimi) bitirmiş olsaydı! Malım bana hiçbir fayda vermedi, gücüm benden yok olup gitti."

"Kitabı sol tarafından verilene gelince"; kötülükleri ile yakalanacağı ve azablandırılmaya gitmekte olduğunu anlamış; bu taşkın kalabalık arasında üzüntü ve manevi çöküntü içerisinde: **"Keşke bana kitabım verilmeseydi! Şu hesabımı hiç görmemiş olsaydım! Keşke (ölüm işimi) bitirmiş olsaydı! Malım bana hiçbir fayda vermedi! Gücüm benden yok olup gitti." der.**

Artık onunkisi; uzun bir bekleyiş, uzayıp giden pişmanlık, ümitsizlik yansıtan terennümler ve can sıkıcı yorumlardır. İfade bu bekleyişin sunuşunu; dinleyenin bu bekleyişin bir sona ulaşmıyaağı, bu sızlanma ve kederlenmenin sonsuzca uzayıp gideceği sanısına kapılacağı ölçüde uzatmaktadır. Kişilerde bırakılmak istenen psikilojik etki gözetilerek; anlatımın kimi durumlarda uzatılıp, kimi durumlarda kısa tutulması sunuşun beğenilen türlerindendir. Burda, bu üzüntülü konumun kavranması ve bu perişan durumun çağrışımı ile büyük belanın algılatılması gözetildiğinden; söz, vurgu ve ayrıntılarla uzatıldıkça uzatılıyor. İşte o bela ile karşı karşıya kalan bu zavallı; bu konuma gelmemiş, kitabı kendisine verilmemiş, hesabını öğrenmemiş ve kıyametin geriye birşey kalmamak üzere varlığını tümüyle yok etmiş olmasını temenni etmekte; kendileri veya biriktirimi ile güç kazandıklarından hiçbir yarar görmediğine vahlanmaktadır: **"Malım bana hiçbir fayda vermedi. Gücüm benden yok olup gitti."** Artık, ne yarar sağlayacak mal var, ne de kalıcı veya koruyucu güç. Durak sonundaki hareketsiz harfle onun önündeki elifle uzatmanın ardından gelen illetli 'y' üzerinde tınlayan uzayıp giden hazin ses de; üzüntü ve ümitsizliği etkin biçimde ilham eden konumun yan öğelerinden biridir.

Bu uzayıp giden hazin ses; celâl, korku ve heybet dolu yüce emir gelinceye kadar kesilmiyor:

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾

30-32- Tutun onu, bağlayın onu, sonra cehenneme sallayın onu. Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu!

Ne ürperti salan ürkünçlük! Ne öldürücü korku! Ne bâriz güçlülük!

"Tutun onu".

Bir emir ki, yüceler yücesinden geliyor. Dolayısıyla tüm varlık hemen; bu zayıf, küçük, zavallıya karşı harekete geçiyor. Emir karşısında yükümlü olanlar her yönden emri yerine getirmenin yarışına giriyorlar. İbn. Ebi Hâtem'in el-Munhâl b. Amr'dan taşıma zinciri ile naklettiği hadis, konuya ayrıntı getiriyor: "Ulu Allah: 'Tutun onu' dediğinde yetmiş bin melek konuşur. Onlardan bir melek: 'Ateşe işte böyle yetmiş bin kez atılacak' der." Hepsi; kendinden geçmiş üzüntülü küçük haşereye koşuşacaklar.

"Bağlayın onu."

Hemen yetmiş bin melek ona yaklaşmış boynuna zinciri vurmuştur.

"Sonra cehenneme sallayın onu."

Neredeyse ateşin onu nasıl kızarttığını, yaktığını duymaktayız...

"Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu."

Bir arşın ateş zinciri onun için yeter de artar bile! Fakat uzatma ve korkutmanın vurgusu 'yetmiş'in söylenişi ve görünümünden etkinlik kazanmaktadır. Gözetilen bu olsa gerektir...

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

33-34 Çünkü o, büyük Allah'a inanmıyordu. Yoksulu doyurmaya önayak olmazdı."

Onun kalbi Allah'a iman ve kullara acıma duygusundan yoksundur. Dolayısıyla o kalb, bu ateş ve bu azabtan başkasına uygun düşmez...

Kalbi Allah'a imandan boşalmış olan ölüdür, haraptır, işlevsizdir, ışıktan yoksundur. O varlıkların en değersizidir. Çünkü her şey inanmakta, Rabbini övmekte, varlığının kaynağı ile bağlantılı yaşamaktadır. O ise; Allah'tan kopuktur. Buna bağlı olarak, Allah'a inanan varlıktan da kopuktur.

Onun kalbi kullara acıma duygusundan boşalmıştır. 'Miskin' merhamete en çok gereksinimi olan kişidir; fakat onun kalbi, miskinin problemlerinin çözümüne ilişkin doğal çağrıyı duymamaktadır. Onun doyurulmasını izleyen bir adım olup, mü'minlerin birbirini özendirmeleri biçiminde varlık bulacak toplumsal bir görevin varlığına işaret etmektedir. Bu görev imanla güçlü bağlantılılık içinde olup nas ve hesap vermede onun hemen arkasında yer almaktadır.

فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ ۝ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ۝ لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ ۝

35-37 Bugün onun için candan bir dost yoktur. İrinden başka yiyecek yoktur. Onu (bile bile) hata işleyenlerden başkası yemez.

Bunlar, bu bedbahtın sonuna ilişkin yüce duyurunun tamamlayıcısı âyetler. O büyük Allah'a inanmaz, yoksulu doyurmaya önayak olmazdı. Yaptıklarının yani başkaları ile ilgilenmemesinin sonucu olarak şimdi yapayalnızdır: **"Bugün onun candan bir dostu yoktur."** Ona birçok şey de yasaklanmıştır: **"İrinden başka yiyecek yoktur."** 'Gislîn' cehennemdekilerin irin ve cerahat sızıntılarıdır. O kalbi kullara merhametten boşalmış olan cimrilere uygun **"(Bile bile) hata işleyenlerden başkasının yemiyeceği"** bir yiyecektir. Yani günahkarlıkla nitelenenlerden başkası, o ise kuşkusuz onlardandır.

Allah'ın bu şiddetle yakalanma, bağlanma, yakılma ve cehennemde yetmiş arşınlık zincire vurulmaya müstahak kıldıkları; yukarıda geçen günahları işleyenlerdir. Ve onların uğradığı azap türleri cehennemin en etkin azap türlerindendirler. Bu takdirde; miskini doyurmayı yasaklayan, çocukları kadınları ve ihtiyarları aç bırakan, kış soğuğunda bir lokma, bir örtü için el açanları zorbalar gibi hırpalayanların durumu nasıl olacaktır? Bunlar nereye gidiyorlar? Onlar yeryüzünde zaman zaman var olmaktadırlar. Yoksulu doyurmaya önayak olmayanlara cehennemde böyle bir azab hazırladığına göre; Allah'ın bunlar için hazırladığı nedir acaba!..

Bu etkin tablo burada sona eriyor. Belki de; tablonun böyle korkunç görünümle verilmesinin nedeni; toplumun, tablonun onları etkileyip sarsması, canlandırması için bu sert sahnelerin sunulmasını gerektiren zorba, acımasız, inatkar yapısıdır. İnsanlığın düştüğü cahiliyetler içinde bu tür toplumlar yinelenip durur. Aynı çağlarda haktan etkilenen ince duygulu toplumlar da bulunabilir. Çünkü yeryüzü geniştir. Bilinç düzeyleri ve psikolojik yapıların yeryüzündeki dağılımı farklıdır. Kur'an, her düzeydeki insana ve nefse; ona etki eden, çağırdığında icabet ettiğiyle hitab eder. Günümüzde yeryüzünün kimi bölgeleri öyle acı-

masız kalbler, duyarlılığını yitirmiş psikolojik yapılar barındırıyor ki, onlara, bu kelimeler gibi ateşten ve kural dışı sözler, etkin tasvirler ve bu sahnelerden başkası etki etmez.

Surenin başından beri, ardı ardına gelen bu etkin, korkunç sahneler dünya ve ahirette yakalanış sahneleri, geniş boyutlu evrensel yıkım sahneleri, nefislerin çırılçıplak açıkta kalış sahnesi, taşkın sevinç ve harap durumda vahlanma sahneleri gölgesinde..

Duyguları derinden etkileyen bu sahnelerin gölgesinde; saygın elçinin getirdiği bu sözün gerçeğine ilişkin, kesin tesbit geliyor. Onların kuşku, alay ve yalanlamayla karşıladıkları sözün gerçeğini:

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُۥ
لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ
كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٣﴾

38-43 Yoo, yemin ederim; gördüklerinize ve görmediklerinize ki, o (Kur'an), elbette şerefli bir peygamberin sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne de inanıyorsunuz! Bir kâhinin sözü de değildir. Ne kadar da az düşünüyorsunuz! Kur'an alemlerin Rabbinden indirilmiştir.

Mesele bu ölçüde, açık, kanıtlanır ve ortadayken; yemine gereksinimi yoktur. Çünkü o; ne bir şairin şiiri, ne bir kâhinin kehâneti ne de bir iftiracının iftirası değil bir gerçektir, haktan gelmiştir. Hayır, o bu durumu ile asla yeminle takviye gereksiniminde değildir.

"Yoo, yemin ederim; bildiklerinize ve bilmediklerinize".

Bu üstünlük, bu çaplılık ve görünenin yanında, saklı gaybla sağlanan bu korkutma... Varlık, insanın gördüğünden çok daha büyüktür, hatta kavradığından. İnsanın evrenden gördüğü ve kavradığı, sınırlı küçük uçlardır sadece. Yerin imarı ve Allah'ın insanlar için dilediği biçimde, orada hilafet etme ihtiyaçlarına cevap verecek ölçüdedir. Yer bu büyük evren içinde neredeyse görülmez veya hissedilmez bir toz taneciğinden başka bir şey değildir. İnsan, bu geniş mülkün durumu, sırları ve varlığın yaratıcısının koyduğu yasalarından; görmesi ve kavraması için kendisine tanınan sınırı aşma gücüne sahip değildir...

"Yoo, yemin ederim; gördüklerinize ve görmediklerinize."

Bu gibi göndermeler; gözlerimi ve kavrama sınırlarının ötesindeki özellikler, âlemler, görünmez, kavranmaz başka sırlar olduğu konusunda kalbi açmakta, bilinci uyarmakta, böylece evren ve gerçeğine ilişkin insan tasavvurunun ufukları genişlemektedir. Bu da, insanın gözlerinin gördüğünün hepsinde yaşamak, sınırlı bilincinin kavradığının esiri olmaktan kurtarmaktadır. Evrendeki görevine göre sınırlı enerji ile donatılmış bu insan aygıtından, evren daha geniş gerçek daha büyüktür. Onun dünya hayatındaki görevi yeryüzünde halifeliktir. Donanımı da ona göredir... Bunun yanında o, görme ve kavrama yeteneklerinin sınır-

lı, görme ve bilincinin ulaştığının ötesinde ulaştığı ile kıyas kabul etmez ölçüde büyük âlemler, gerçekler olduğunu bilirse daha büyük daha üstün ufuklara yükselebilir. İşte bu yönelim sayesinde insan kendini aşar ve kalbine dökülen bilgi, nur örtüler arkasından doğrudan ilişki aracılığı ile küllî marifet kaynakları ile bağlantı kurar...

Kendilerini, gözün gördüğü ve kendisine verilen yetenekler aracılığıyla bilincin kavradığı sınırlara hapsedenler zavallı kimselerdir. Duyu ve sınırlı kavrayışlarının tutsaklarıdırlar Dar bir alemde çaresizdirler. Yaşadıkları alemin genişliğine rağmen küçüklerdir.

İnsanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde az olsunlar çok olsunlar, bir kısım insanlar kendilerini kendi elleriyle sınırlı his dünyalarının ve görülen alemlerin zindanına hapsediyor, bilgi ve aydınlık pencerelerini kendi üzerlerine kapatıyor, iman ve şuur aracılığıyla sağlanabilen en büyük gerçekle bağlantı kurma yollarını kapatıyor ve ardından bu pencerelerin kanalları kendi üzerlerine kapattıktan sonra diğer insanların üzerine de kapatmaya çalışıyorlar. Bunu kimi kez cahiliye kimi kez laiklik adına yapıyorlar. Laiklik de cahiliye gibi bir hapishanedir. Acı ve işkencedir. Bilgi ve aydınlık kaynağından kopmak demektir.

Bilim son yüzyılda, iki yüzyıl önce ahmakca, gururlanarak çevresine ördüğü demir kafesten kurtulmaktadır. İlim bu kafesten kurtulmuş ve tamamen kendi deneyimleri sonucu gurur sarhoşluğundan ayılarak, kilisenin Avrupa üzerindeki zorba esaret zincirini kırarak aydınlık kaynağıyla bağlantı kurmaya başlamıştır. İlim artık haddini bilmektedir. Bu evrende sınırsızlığa götüren ve gizemlilikleri bildiren sınırlı araçları denedikten sonra imana yönelmeye başlamıştır. Bu başlangıç ferahlık müjdesi veriyor. Evet ferahlık. Çünkü kendisini kuruntu ürünü madde kafesi arkasına hapseden insan, kendisini ancak sıkıntı ve darlığa mahkum etmiştir.

Hücre ve kan nakli araştırmalarında uzman, tıp biliminde üstad olmuş, cerrahlık yapmış ve farmakoloji enstitülerinin yöneticisi olarak çalışmış, 1912 nobel tıb ödülü sahibi ve ikinci dünya savaşı sırasında Fransa'da insan etütleri enstitüsünde müdürlük yapmış Dr. Aleksi Carrel'in görüşlerini dinleyiniz:

"Evren bütün genişliğince, bizim akıllarımızın dışında etkin akıllarla doludur. İnsan aklı, eğer güvendiklerinin tümü doğru yolu bulmasına yardımcı olursa, çevresindeki çölün geçitleri arasında kolayca ilerler. Dua; çevremizdeki akıllar ve gördüğümüz göremediğimiz tüm varlıkların kaderine egemen akılla bağlantılanma vesilelerindendir."

Etkin ruhi güçlerden olan başkaları ile temizlenme şuurunun hayatta özel bir konumu vardır. Çünkü o bizi ruhlar aleminden görkemli gizli ufuklarla bağlantıya götürecektir.

Bir başka tıp otoritesi Leomte De Nouy anotomi ve doğa bilimi araştırmaları ile uğraşan Curie, eşiyle birlikte çalışmış ve "Rockfeller Enstitüsü"nce, enstitü üyeleri ile birlikte cerrahi tedavi ve özelliklerinin araştırılması konusunda Amerika'ya çağrılmış bu ünlü bilgin şunları söylüyor.

"Birçok iyi niyetli zeki kişiler var ki, kavrıyamadıklarından ötürü Allah'a inanamıyacaklarını sanıyorlar. Oysa kendisini bilimin çekiciliğine kaptırmış insanın, Allah konusunu, bir fizik bilgininin elektriği tasavvuru gibi tasavvur etmesi gerekir. Çünkü elektriği maddi yapısıyla düşünebilmek mümkün değildir. Ama varlığı ve etkileri bir ağaç parçası üzerine denenerek kanıtlanabilir."

Ünlü İskoçya'lı yazar Sir Arthur Tomson da diyor ki: Biz toprağın katılığının kalmadığı ve esirinin maddi yapısını yitirdiği bir devirde yaşıyoruz. Bu devir maddi yorumlarda aşırılığa kaçmaya en az şans tanıyan bir devirdir.

"Bilim ve Din" adlı dergide de şunları söylüyor:

Günümüzde akıllı dindar insanların; doğa bilginleri doğadan kurtulup, doğanın Rabbine ulaşamıyorlar, zaten yönelimleri bu değil diye üzülmeleri yersizdir. Bilginlerin, doğanın bilgisine dayanarak elde ettikleri sonuçlarla doğa üstüne çıkmaları, baştan doğa ötesine yöhelmelerinden daha ciddi sonuçlar verecektir. Bunun yanında biz sevinmeğe daha layığız; çünkü doğa bilginleri kimi kez dini eğilimin bilim atmosferinde teneffüs edilmesi için ısrar ediyorlar. Ki bu baba ve dedelerimizin zamanında kolay değildi... Doğa bilginlerinin çalışmaları, Mr. Loncdon Daws'in "İnsanın Dünyası ve Harikaları" adlı eserinde yanlış olarak ileri sürdüğü gibi, Allah'ı araştırmaya yönelik değilse de, biz rahatlıkla belirtiyoruz ki, bu konuda en büyük hizmeti doğa bilimi yapmıştır. Çünkü o insanı Allah konusunda daha üstün düşüncelere götürmüştür. Bilim insana yeni bir gökyüzü, yeni bir dünya yaratmıştır.

Ve onu, düşünsel çabasıyla, belirli bir hedefe yöneltip çoğu kere anlayışının ulaşabildiği en yüksek noktalarda huzura erdirdiği ve bunun sonucunda Allah'a imana yönelttiği gerçeğini söylersek kesinlikle ilmin bir harf dışına çıkmış sayılmayız.

Newyork bilimler akademisi rektörü ve Amerika Birleşik Devletleri bilimsel araştırmalar kurulu eski üyelerinden A.Cressy Morrissonn "İnsan Yalnız Değildir." adlı eserinde şunları söylüyor:

"Biz bilinmiyen engin aleme yavaş yavaş yaklaşıyoruz. Çünkü anlıyoruz ki bilimsel açıdan madde, tümüyle özü elektrik olan evrensel bir sistemin görünümlerinden başka bir şey değildir. Evrenin oluşumunda rastlantının hiçbir rolü olmadığı konusunda kuşku kalmamıştır. Çünkü bu engin evren yasaların egemenliğindedir."

Şu basit bir canlı olan insanın, düşünen ve benliğinin bilincinde olan bir varlık düzeyine yükselişi, yaratıcı bir el olmaksızın, sadece maddenin evrimi yoluyla ulaşabilecek bir hadise olmaktan çok çok uzaktır.

Doğada belirli bir hedefe yönelimin gerçekliği kabul edildiği durumda, insan bu niteliği ile bir aygıt olmuş olur. Öyle ise bu aygıtı yöneten kimdir? Çünkü yönetilmediği takdirde onun yararlı bir yönü olmayacaktır. Bilim ne insanın kimin yönettiğine yorum getirmekte, ne de onu yönetenin madde olduğunu ileri sürmektedir."

Biz Allah'ın insana, kendi nurundan bir kıvılcım verdiğine emin olmamıza

yetecek kadar ilerlemiş bulunuyoruz!"

İşte böylece bilim kendi yöntemleri ile materyalizm zindan duvarı içinden çıkmağa başlamıştır. Artık Kur'an-ı Kerim'in şu ayet-i kerimenin benzerleri ile değindiği özgür ortama açılıyor: "Yo, yemin ederim; gördüklerinize ve görmediklerinize!" Kur'an'da bunun gibi bir çok değiniler vardır. Eğer aramızda; bilim konusunda salt akılcı, din konusunda ruhi, özgürlük ve gerçek bilgi konusunda bilinçsel ve saygın insan yaratığına uygunluk konusunda bir dengesizlik varsa halâ bilim adına iki eli ile aydınlık kapılarını kendisi ve çevresindekilerin üzerine kapatanlar bulunuyorsa, bilinç ve düşünce konusunda düzeysiz olan biziz!..

"Yoo, yemin ederim; bildiklerinize ve bilmediklerinize ki; o (Kur'an) elbette şerefli bir peygamberin sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz? Bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz? Alemlerin Rabbinden indirilmiştir."

Müşriklerin Kur'an ve Peygamber'e karşı uydurdukları sözler arasında "O şairdir", "O kahindir" ithamları da bulunuyordu. Bunları yüzeysel bir şüphenin etkisi ile söylüyorlardı ki; dayanakları, bu sözün yapısı açısından insan sözünden üstün olmasıydı. Sanılarına göre şairin cinlerden bir yol göstiricisi olur ona üstün sözü o getirirdi. Kahin de onun gibi, cinlerle ilişki kuran kişiydi. Ki onlara gizli olan bilgiyi cinler ulaştırıyorlardı. Bu, Kur'an ve peygamberliğin yapısı ile şairliğin ve kahinliğin yapısının çok az irdelenmesi ile ortadan kalkacak bir şüphedir...

Şiirde üstün akılcılığa dayanan, güzel tasvir ve çağrışımlara yer veren melodik dokunuşlar elbette vardır. Fakat o, asla Kur'an'a benzemez, uyumluluk göstermez. Zira aralarında köklü farklılıklar vardır. Kur'an değişmez gerçeklere dayanan, bütünsel bir bakış açısı getiren, Allah'ın Rabblığı düşüncesinden doğan, evrene ve hayata hükmeden olağanüstü bir sistem getirmiştir.

Şiir ise coşkun hislerden ve duygusal varyasyonlardan ibarettir. Hayata hiçbir zaman belirli bakış açısı getirmiş değildir. Şiir, kızgınlık, üzüntü, içe kapanıklık sevgi ve nefret gibi psikolojik hallere göre etkilenir ve sonuçta da değişken bakış açılarını dile getirir.

Bu noktadan hareketle Kur'an düşünce sistemini ortaya koymuş, bütününü ve parçalarını yalnızca ilahi kaynaktan aldığını belirtmişti. Bu düşünce sisteminin tüm parçaları onun insan ürünü olmadığını ifade eder. İnsan yapısı, bunun gibi eksiksiz evrensel bir düşünce kompleksini ortaya koymaya müsait değildir. Ondan önce de sonra da insanlar onun benzeri bir sistem ortaya koymamışlardır. İnsanlığın, evrenin oluşumu ve işleyişi konusunda ortaya attığı; bu konuda felsefe, şiir ve diğer düşünce ekollerinde de yer alan düşüncelerin hepsi gözler önünde ve yazılı olarak bulunmaktadır. Bunlar ile Kur'an'ın düşünce sistemi arasında bir karşılaştırma yapıldığında, bu sistemin apayrı bir kaynaktan doğduğu ortaya çıkar. Onun, tüm insani çıkarımlarının üstünde eşsiz bir yapıya sahip olduğu farkedilir.

Kahinlik ve ona dayalı konularda da durum aynıdır. Tarih Kur'an'dan ne önce ne de sonra da, herhangi bir kahinin Kur'an'ın getirdiği gibi değişmez, ek-

siksiz bir hayat sistemi ortaya koyduğunu kaydetmiştir. Kahinlerden aktarılanların tümü; kafiyeli sözler, bireysel yetenekler ve süslü uydurmalardan ibarettir.

Kur'an'ın insan ürünü olması mümkün olmayan başka özellikleri de var. Bu Kitap da zaman zaman onların bir kısmı üzerinde durduk. İnsanlık O'ndan önce de sonra da onların benzerlerini ortaya koyamadı. Kapsamlı, duyarlı, latif bilgiyi dile getirmede de aynı başarısızlığa uğradı. Kur'an'ın sunduğu şu eşsiz anlatıma kulak veriniz:

"Gayb'ın anahtarları Allah'ın katındadır, onu yalnız O bilir. Mutlaka O'nun bilgisi altında dalından düşen her yaprak, yerin karanlık derinliklerindeki her tane, yaş-kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır." (En'am; 59) veya buna; **"Allah yere girdi, ondan çıkanı, gökten ineni, ona çıkanı bilir. Nerede olsanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir."**(Hadid; 4), ya da şuna: **"Onun bilgisi dışında hiçbir dişi ve hamile kalabilir, ne de doğurabilir. Ömrü uzun olanın çok yaşaması ve kısa ömürlülerin az yaşamaları kesinlikle bir kitapta kayıtlıdır. Hiç kuşkusuz bu Allah için kolay bir iştir."** (Fatır; 11)

Kur'an'dan önce de sonra da, bu evreni elinde tutan güce bu ölçüde dikkat çeken başka bir eser görülmemiştir: **"Gökleri ve yeryuvarlağını dengede tutarak yörüngelerinden çıkmalarını önleyen sadece Allah'tır. Eğer onlar yörüngelerinden çıkacak olsalar onları O'ndan başka kimse dengeye getiremez."** (Fâtır; 41)

Kur'an'ın; hayatın evrende yaratıcı güç eliyle oluşturulması ve hayatı kuşatan planlanmış, güdümlü evrensel uyumluluklara ilişkin şu dikkat çekişi karşısında da insanlık aynı durumda kalmıştır:

"Tohumu ve çekirdeği çatlatan Allah'tır. O ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkarır. İşte Allah budur. Nasıl olur da bu gerçeği görmezlikten geliyorsunuz?"

"Sabahı açtıran O'dur. O geceyi dinlenme zamanı, güneş ile ayı zaman ölçme birimi yaptı. Bu, üstün iradeli ve her şeyi bilen Allah'ın düzenlemesidir."

"O ki, karanın ve denizin karanlıklarında yolunuzu şaşırmayasınız diye size yıldızları kılavuz yaptı. Biz bilenler için ayetleri ayrıntılı biçimde açıkladık."

"O ki, sizi bir tek nefisten oluşturdu. Arkasından sizin için bir barınma ve bir geçiş yeri belirledi. Biz anlayanlar için ayetleri ayrıntılı biçimde açıkladık."

O ki, gökten suyu indirdi. Her çeşit bitkiyi bu su aracılığı ile ortaya çıkardık, her bitkiden yeşil sürgün çıkardık, bu yeşil sürgünden taneleri üstüste binmiş başaklar, hurma tomurcuğundan yere sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar çıkarırız. Bu meyvaların kimi birbirine benzer, kimi de benzemez. Bunların meyvalarına bir hamken ve bir de olgunlaşınca bakınız. Hiç kuşkusuz müminlerin bunlardan alacakları birçok ibret dersi vardır."

Kur'an'da evrenin yapısı ile ilgili bu tür dokunuşlara canlı bir anlatımla yer verilmiştir. İnsanların Kur'anın kaynağının anlaşılması için yeterlidir. Kitabın özüne ilişkin başka belirtiler veya onlara eşlik eden değiniler bir kenara bırakılsa da...

Dolayısıyla O'nun haklılığına ilişkin kuşkular boş ve yüzeyseldir. Kur'an tamamlanmamış, birkaç ayet veya birkaç sûreden başka birşey inmemiş de olsa, üzerindeki bu özel ilahi damga ve yapısındaki eşsiz kaynağın işareti görülecektir...

Kureyşin ileri gelenleri, zaman zaman konuyu düşünüyor, şüpheye düşüyorlardı. Ama bu onların kör, sağır ve hain olmalarındandır. O'nunla doğru yolu bulamadıklarında da eski bir uydurmadır deyip geçiyorlardı.

Peygamberimizin hayatına ilişkin tarih kitapları, Kureyş ileri gelenlerinin tutumlarının öyküsüne çokça yer veriyor. Onlar kendi kendilerine bu kuşkuyu irdeliyor, sonrada aralarında onu çürütüyorlardı.

Onların bu durumlarıyla ilgili tarihçi İbn İshak; Velid b. Muğîre, Nadr b. Hâris ve Utbe b. Rebî'a'dan aktarmalar yapmıştır. Velîd b. Muğîre'den naklettiği haber şöyledir:

"Bir grup Kureyşli Velid b. Muğîre'nin yanında toplanmışlardı. O en yaşlıları idi. Zaman hac mevsimi idi. Velîd onlara: Ey Kureyşliler, hac mevsimi geldi, bu mevsimde arap kabileleri size gelecek, bu arkadaşınızın durumunu da işitmiş bulunuyorlar. O'na karşı bir tek görüşte birleşin, ayrılık göstermeyin ki, kiminiz kiminizi yalanlar, kiminiz kiminizin görüşünü reddeder duruma düşmiyesiniz dediğinde; Onlar: Ey Abd Şems! Sen bize bir görüş belirle de onu söyliyeyim!" karşılığını verdiler. Velîd: "Hayır, siz söyleyin dinliyorum" dedi. Onlar: "Kâhirdir" diyelim dediler. Velid: Hayır, Allah'a yemin olsun O bir kâhin değil; kâhinleri gördük, O'nun söyledikleri kâhinlerin çığlıkları ve kafiyeli sözlerinden değil karşılığını verdiğinde onlar: Öyle ise delidir diyelim dediler. Velid: Hayır, O'nda görülen delilik değil, delliliği gördük onu biliriz; O'nun söyledikleri deliliğin sayıklamaları, saçmalamaları ve vesvesesi türünden değil, karşılığını verdi. Onlar: Öyle ise, şairdir diyelim dediler. Velid: O bir şair sözü değil; şiiri tüm türleri ile biliriz, o şair değil dedi. Onlar: Öyle ise, sihirbazdır diyelim dediler. Velid: O bir sihirbaz değil; sihirbazları ve sihirlerini gördük, O'nunkisi, sihirbazların üfürme, düğüm atmalarından değil dedi. Onlar: Öyle ise, ne diyelim? Ey Abd Şems dediler. Velid: Allah'a yemin olsun sözünde bir tatlılık var, kökü çatallı, dalları meyvelidir. Siz O'na ilişkin ne söyleseniz batıl olduğu mutlaka anlaşılacaktır. O'nun durumuna ilişkin en uygunu: 'O bir sihirbazdır; bir söz getirdi, o büyü olup;kişiyi babası, kardeşi, karısı ve akrabalarından ayırmaktadır" demenizdir dedi. Bunun üzerine dağıldılar. Ardından şehrin giriş yollarını tutarak şehre giren herkesi uyarmaya ve Peygamberin durumunu saptırmaya koyuldular."

Nadr b. Haris'ten nakledilenler ise şunlar:

"Ey Kureyşliler; Allah'a yemin olsun size öyle birşey indirdiki siz bir daha kesinlikle onu elde edemezsiniz. Muhammed aranızda genç bir delikanlı idi, en çok O'ndan memnundunuz, aranızda en güvenilir, en doğru sözlü kişiydi. Ama onun yanaklarında yaşlılık izini gördüğünüzde ve yanındakilerle size geldiğinde ona "Sihirbazdır" dediniz. Hayır, Allah'a yemin olsun O bir sihirbaz değil. Biz büyücüleri onların, üfürmelerini ve düğüm atmalarını gördük. Kâhindir dediniz. Allah'a yemin olsun O bir kahin değil; kâhinleri ve dengesizliklerini gördük, latifeli sözlerini işittik. Şairdir dediniz. Allah'a yemin olsun O bir şair değil; şiiri gördük ve tüm türlerini dinledik. Delidir dediniz. Deliliği de gördük. O'nda deliliğin bağırıp çağırması, sağa sola saldırması ve anormal hareketleri yok. Ey Kureyşliler, durumunuzu düşünün, Allah'a yemin olsun size büyük bir

şey inmiştir."

Nadr'la Utbe'den gelen rivayetler arasında hemen hemen örtüşme var. Belki de aynı olay bir kere birine, bir kere de diğerine nisbet edilmiştir. Fakat biz; *Kureyş'in ileri gelenlerinden, iki kişinin benzer* bir ortamda, Kur'an karşısındaki hayranlıklarını dile getirişlerinde sözlerinin benzerlik gösterebileceğini, uzak bir olasılık olarak görmüyoruz.

Utbe'nin halini bu cüzdeki Kalem suresinin giriş bölümünde anlattık. Muhammed ve getirdiği söz karşısında O'nun tutumu da Velîd ve Nadr'ın tutumlarına yakındır.

Sonuç olarak görülüyor ki; sihirbazdır veya kâhindir sözleri; kimi zaman nileli bir kurnazlık, kimi zaman da dayanaksızlığı açık bir şüpheden başka bir şey değildir. Durum; irdeleme ve düşünmenin daha başlangıcında, karışıklığa meydan vermiyecek ölçüde açık olup; bildikleri ve bilmediklerine yemini gerektirmemektedir. Çünkü o, saygın bir peygamberin sözüdür. *Ne bir şair ne de bir kâhin* sözü olmayıp, âlemlerin Rabbi tarafından indirilen bir sözdür.

"O saygın bir peygamberin sözüdür" tesbiti, o kendisinin anlamına değil; burda onunla kastedilen, şair kahinlerin söylediği türden olmayıp, peygamberlerin söylediği türden olduğudur. Bu tür sözü Allah kendi katından peygamberleri ile gönderir, peygamberler de ordan, o yüce kaynaktan aktarırlar onu. Bu anlamı "Peygamber sözü" deyimi de belirler. Yani Allah tarafından onunla gönderilen söz. O ne bir şair, ne de bir kahindir. Bu cin veya şeytanın aracılığı ile söylüyor da değil... O bir elçi olup, kendisine gönderileni söylemektedir. Durumu arkadan gelen âyet kesin biçimde belirliyor: **"Alemlerin Rabbinden indirilmiştir."**

"Ne de az inanıyorsunuz? Ne de az düşünüyorsunuz?". Alışılmış ifade biçimi içinde inançsızlık düşüncesizlik anlamınadır bunlar. Allah'ın Rasûlü'nün -salât ve selâm üzerine olsun- niteliğine ilişkin hadis de bizim söylediğimizi doğrulamaktadır: "O, *manasız ve gereksiz söz söylemezdi." yani hiç konuşmazdı* anlamına. Sonuç olarak Kur'an onlardan düşünce ve iman yoksunu olarak bahsetmektedir. Yoksa bir mümin, peygamberi hakkında nasıl şair diyebilir? Düşünen biri nasıl onun kahin olduğunu öne sürebilir? Bunu söylemek küfür ve gafletten başka bir şey ile tarif edilmez.

Nihayet, esneklik içermiyen salt ciddilikten oluşmuş olan akide konusunda Allah'a iftira edenlere yönelik o korkunç tehdit geliyor. Elçinin onlara ulaştırdığı veya kendisine ulaşanla ilgili durumu konusunda tek olasılığın, O'nun doğru ve güvenilir tutum içinde olduğuna 'şiddetle yakalanmış oluşunun' tanıklığı ile açıklık getirme amacı ile yer alıyor bu tehdit burda. Zira tebliğin güvenliğine ilişkin en ufak bir sapma durumunda şiddetle yakalanmadan kurtuluş yoktur:

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ
الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ

لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

44-46 Eğer Muhammed, bize karşı ona bazı sözler katmış olsaydı. Biz onu kuvvetle yakalardık, sonra onun şah damarını koparırdık. 47- Hiçbiriniz de onu koruyamazdınız. 48- Doğrusu Kur'an Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir öğüttür. 49- İçinizde yalanlayanlar bulunduğunu şüphesiz bilmekteyiz. 50- Doğrusu Kur'an inkarcılar için bir üzüntüdür. 51- O, şüphesiz kesin gerçektir. 52- Öyleyse ey insanlar! Çok büyük olan Rabbinin adını tesbih et.

"Eğer o, bazı laflar uydurup bize iftira etseydi, elbette O'ndan sağ elini alırdık, sonra O'nun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse buna engel olamazdı."

Anlatım yönünden bu sözün anlamı; Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- onlara ulaştırdığı konusunda doğru davrandığını göstermesidir. O kendisine vahyedilmeyen bazı sözler uydurmuş olsa, Allah O'nu geçen ayetlerin belirttiği biçimde yakalar ve belirtildiği şekilde öldürürdü. Bu gerçekleşmediğine göre, O'nun tebliğ konusunda doğru davrandığı kesindir.

Konunun açıklanması açısından mesele budur... Fakat açıklık getirmede oluşan hareketli sahne başka bir şey olup, açıklık getirme anlamının ötesinden geniş boyutlu bir çağrışım uyandırıyor. O çağrışımlar; hayat hareket içerdiği gibi korku ve ürkünçlükler de içeriyor. Bunların dışında doğrudan etkileme öğeleri, imalar ve vurgular da içeriyor...

Onda yer alan sağ elin alınması, can damarının kesilmesi hareketi, insanı ürperten, içine korku salan canlı bir tasvir olmasının yanında; kim olursa olsun hiç kimseye, isterse Allah katında saygın, seçilmiş sevimli O Muhammed olsun, herhangi bir tölerans hakkı tanımayan bu meselenin ciddiyetini içerdiği gibi, Allah'ı sonsuz gücü ve O'nun karşısında insan yaratığının acz ve zayıflığını çağrıştıran bir anlamı da içeriyor. Tüm bunların ötesinde, korku ve ürkünçlük vurgusu yer alıyor.

Son olarak, bu meselenin gerçeği ve güçlü yapısına açıklık getiren son bölüm geliyor:

"O (Kur'an), korunanlar için bir öğüttür. Biz içinizde yalanlayıcıların bulunduğunu elbette biliyoruz. Doğrusu o, kafirler için hayıflanmadır. O kesin gerçektir."

Bu Kur'an muttaki kalblere öğüt verir ve bu öğüdü de ancak onlar alır. Kur'an'ın getirdiği bu hakikat onlarda potansiyel olarak önceden vardır. Kur'an o hakikati o kalblere hatırlatarak harekete geçirir, onlar da öğüt alırlar. Kalblerinde korunma duygusu bulunmayan, kalbleri körleşmiş kimseler gaflet içinde olup, ne öğüt alır ve ne de bu kitaptan bir yarar elde edebilir. Muttakiler onda gafillerin bulmadığı; bilgi, aydınlık hayat ve öğüt bulurlar.

"Biz içinizde yalanlayıcıların bulunduğunu elbette biliyoruz." Fakat bu, ne bu meselenin gerçeğine etki eder, ne de bu gerçeği değiştirir. Çünkü sizin tutumunuz meselenin gerçeklerini etkileme gücünden yoksundur.

"Doğrusu o, kafirler için hayıflanmadır". Müminlerin durumlarının yücelmesi, yalanlayanların haysiyetinin ayak altına alınması ve hakkın güç kazanması; kafirlerin tutunduğu batılın silinmesine yol açması, onları üzüntüye boğar. Diğer yandan o kıyamet günü Allah katında aleyhlerine kanıt oluşturacak, O'nun tanıklığıyla azaba uğrıyacaklar, O'nun sebebi ile çarpıldıkları azaba üzülecekler. Dolayısıyla O kâfirler için hem dünya hem de ahiret bir üzüntü kaynağıdır.

"O kesin gerçektir." Yalanlayıcıların yalanlamasına rağmen... Kesin gerçek. Salt bir kesinlik değil, bu kesinlik gerçeği de beraberinde içeriyor. Bu özel bir ifade tarzı olup, anlam ve vurguyu güçlendirmektedir. Kuşku yoktur ki Kur'an hak olma ve kesinlik açısından çok güçlüdür. O her ayetinde kaynağının ilk yüce gerçek olduğuna işaret eden katıksız gerçeği ortaya koymaktadır.

İşte bu meselenin yapısı ve apaçık gerçeği budur. O ne şair sözüdür, ne kâhin sözü, ne de Allah'a yakıştırılmış bir iftiradır. O alemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. O muttakiler için öğüttür. O kesin gerçektir.

En uygun zaman ve durum olan burda saygın elçiye şu gerçek telkin ediliyor:

"Öyle ise, sen büyük Rabbinin ismini tesbih et..."

Tesbih; Allah'ın eksikliklerden uzak olduğunu ve yüceliğini dile getirme; sözlerinin gerçekliğini itiraf etme; onaylama kulluk ve başeğme anlamlarını içerir. Meseleye açıklık getirmenin son bölümü ve ulu Allah'ın gücü, saygın Rabbin azametinin bu uzun sunuşunun ardından kalbi harekete geçiren bir bilinçtir.

HAKKA SURESİNİN SONU

Mearic Suresi / 70

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 44

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, cahiliyenin insan ruhu üzerindeki kalıntılarına karşı girişilen yavaş, uzun, süreli, derin, etkili ve özenli bir mücadelenin halkalarından birini oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim Mekke cahiliyesine karşı bu stratejiyi uyguladığı gibi, herhangi bir cahiliye sistemine karşı da aynı stratejiyi uygulayabilir. Çünkü cahiliye sistemlerinin yüzeyi ve dış görünüşü değişse de özleri ve temel özellikleri değişmez.

Diğer bir deyimle bu sure, Kur'an-ı Kerim'in insan ruhunun içinde, kıvrımları ve dönemeçleri arasında, üzerinde biriken tozlar ve kalıntılar arasında giriştiği uzun ve zorlu bir savaşın geçtiği alanlarda çıkılan bir gezinti niteliğindedir. Hiç kuşkusuz bu psikolojik savaşı -daha sonra- müslümanların giriştikleri askeri savaşlardan daha kapsamlı ve daha uzun süreli olmuştur. Nitekim insan ruhu üzerine bulaşan cahiliye kalıntıları ve tortuları da, eski-yeni tüm cahiliye sistemlerinde olduğu gibi İslama davet hareketinin karşısına dikilen, pusu kuran maddi güçlerden daha etkili, daha zorlu ve daha tehlikeli olmuştur.

Bu surenin vurgulamak istediği asıl gerçek kıyamet ve kıyamet gününde daha önce yapılanların karşılık görmesidir. Özellikle de Kur'an-ı Kerimin onlara bir tehdit unsuru olarak hatırlattığı kafirlerin azaba çarptırılması üzerinde duruyor. Sure, bu gerçeği pekiştirmek amacı ile önce insan ruhunun bollukta ve darlıktaki tutumunu gözler önüne seriyor. Hiç kuşkusuz, bu gerçek, ruhun mümin veya imandan yoksun olması ile değişebilmektedir. Aynı şekilde mümin ruhun karakteristik özelliklerini, düşünme ve davranış yöntemini, bunun sonucunda saygınlık kazanmasını da gündeme getiriyor. Bunun yanısıra kafirlerin Allah katındaki önemsizliklerini ve yüce Allah'ın onlar için hazırladığı, büyüklük taslayanlara yaraşan aşağılayıcı ve alçaltıcı azabı hatırlatıyor. Ayrıca sure, Allah ve insanların değerlendirmesinde ölçülerin, değerlerin ve terazilerin birbirlerinden tamamen farklı olduğunu da vurguluyor.

Surenin gündeme getirdiği bu gerçekler cahiliyenin kalıntılarına ve düşünce sistemlerine karşı girişilen uzun süreli mücadelenin bir aşamasını oluşturuyor. Bir diğer ifadeyle bu gerçekler, Kur'an-ı Kerimin insan ruhunun kıvrımları ve başdöndürücü dönemeçleri arasında giriştiği ve kendinden kaynaklanan ilahi güçten başka her türlü güçten yoksun olmasına karşın sonuçta zaferle çıktığı zorlu savaşın geçtiği alanlarda çıkılan gezintinin etkin bir anlatımıdır. Kuşkusuz Kur'an-ı

Kerim, düşmanlarını otoritesine boyun eğmeye zorlaması bir yana henüz bağlılarını dinden döndürme amaçlı baskılara karşı savunacak bir silahlı güce sahip değilken bile insan ruhunda giriştiği kapsamlı savaştan galip çıkmıştı.

Peygamber Efendimizin hayatındaki gelişmeleri zihninde canlandırarak kur'an okuyan birisi, Kur'an-ı Kerimin Mekke'de müşrik ruhlara karşı koyarken, onları isteyerek ve inanarak peşine takılacak şekilde yumuşatırken ne denli etkin, sonuç alıcı ve sarsılmaz bir güce sahip olduğunu anlar. Kur'an-ı Kerimin insanı hayrete düşüren değişik ifade tarzlarına başvurarak bu ruhlara hitap ettiğini görür. Kur'an-ı Kerim, bazen kasıp kavuran bir tufanı andıran derin anlamlı delillerle, önüne dikilen engelleri savuran sert içerikli mesajlarla hitap ediyordu... Bazen insan ruhunun içine kök salmış cahiliye düşüncelerini, şirk tortularını paramparça eden, balyoz gibi ifadelerle hitap ediyordu. Bazen ateş gibi yakan kamçıları andıran sözlerle hitap ediyordu; insanın bu kamçının darbesine dayanması, yürek yakan etkisine sabretmesi mümkün değildi... Bazen, duyguları coşturan, kalpleri kendine doğru çeken sevinçli yakarışlarla, sevgi meltemleri ile hitap ediyordu. Bazen, insanın gözünü açan, apansız bastıran tehlikeye dikkati çeken dehşet verici korkularla, insanın yüreğini hoplatan haykırışlarla sesleniyordu. Bazen, insan ruhuna yalın ve çıplak gerçekle hitap ediyordu, kıvırmasına, yançizmesine ve demogoji yapmasına fırsat vermiyordu. Bazen insan ruhuna seslenen, onu kendine çağıran, taze arzularla, yepyeni ümitlerle sesleniyordu. Bazen insan ruhunun giriş çıkış noktalarına nüfuz ediyor, başdöndürücü dönemeçlerinde dolaşıyordu. Üzerine aydınlatıcı projektörlerini çeviriyor, olduğu gibi gözler önüne seriyordu. İçinde depreşen duyguları gözle görülecek şekilde ortaya koyuyordu. Bu duygulardan bazıları için onu azarlıyor, bazılarının kütüğünü vurguluyordu. Farkında olmadığı hareketlerine ve tepkilerine karşı uyarıyordu. Dolayısiyle Kur'an okuyan birisi, bu uzun süreli savaşı bu yavaş ama sonuç alıcı tedaviyi izleyen birisi yüzlerce psikolojik uyarı, yüzlerce mesaj, yüzlerce çağrı ve yüzlerce ibret verici olayla karşılaşır. Kur'an-ı Kerimin bu inatçı ve serkeş ruhlara egemen olan cahiliye düşüncesine karşı nasıl bir zafer kazandığını görür.

İşte bu sure, ahiret gerçeğini bu amaçla gündeme getirilen diğer gerçekleri pekiştirme amacına yönelik bir zorlu mücadelenin bir yönünü gözlerimizin önüne seriyor.

"Hakka" suresinin gündemi de ahiret gerçeğiydi. Fakat bu sure, bu gerçeği değişik bir yöntemle ele alıyor, bu gerçeği yeni bir açıdan, yeni tablolar aracılığı ile ve yeni bir atmosferde sunuyor.

"Hakka" suresinde hedef o günkü korku ve dehşeti tasvir etmekti. Bu iki olgu dehşet verici evrensel sahnelerde meydana gelen sert karakterli hareketlerde somutlaşıyordu: **"Sura birinci üfleme üflendiği. Arz ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir çarpışla birbirine çarpıldığı zaman. İşte o gün o vak'a olmuştur. Gök yarılmıştır, o gün o, zayıflamış, sarkmıştır."**[1] Yine o günkü dehşet ve korku, şu ürpertici sahnedeki sınırsız yücelikle vurgulanmıştı: **"Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin tahtını, bunların da üstünde sekiz melek taşımak-**

1- Hakka Suresi, 13-16.

tadır." [2] Yine sarsıcı ve duyguları coşturucu şu ifadelerde de o günkü korku ve dehşet anlatılmıştı: **"O gün Allah'ın huzuruna çıkarılırsınız ve sizden hiçbir sır gizli kalmaz."**[3]

Aynı şekilde o günkü korku ve dehşet sunulan azap sahnelerine ve hatta azaba ilişkin kararı bildiren ifadelere yansımıştı: **"Tutun onu, bağlayın onu, sonra cehenneme sallayın onu. Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu."**[4] Azaba uğrayanların iniltilerinden, ahlanıp vahlanmalarından da o günkü dehşet ve korkuyu duymak mümkündü: **"Keşke bana kitabım verilmeseydi. Şu hesabımı hiç görmemiş olsaydım. Keşke ölüm işimi bitirseydi."**[5]

Fakat bu surede ise, kıyamet gününün dehşeti evrensel sahnelerden ve gelişmelerden çok ruhların tepkilerinde, karakteristik özelliklerinde, duygu ve düşüncelerinde belirginleşiyor. Hatta evrensel sahnelerdeki dehşet bile bu surede psikolojik bir nitelik kazanıyor. Her halukarda bu gün daha çok korkulu ortamlarla belirginleşmiyor. Korku insan ruhunun derinliklerinde gizlidir ve bu korkunun boyutları insan ruhunu o günkü tepkileri, şaşkınlığı ve paniğe kapılması ile kendini gösteriyor: **"O gün gök, erimiş bakır gibi olur. Dağlar atılmış renkli yün gibi olur. Dost dostun halini sormaz. Birbirlerine gösterirler. Suçlu isterki o günün azabından fidye versin. Oğullarını, hayat arkadaşını ve kardeşini, kendisini barındıran, içinde yetiştiği tüm ailesini ve yeryüzünde bulunanların hepsini versin de tek kendisini kurtarsın."**[6]

Bu surede cehennem, duygu ve bilinç sahibi bir "ruh"tur. Tıpkı canlılar gibi o da o günkü korku atmosferine katkıda bulunur. **"Hayır! O alevlenen bir ateştir. Derileri kavurur soyar. Çağırır; sırtını dönüp gideni . Mal toplayıp kasada yığanı."**[7]

Azabın kendisi de duygusal yönü ağır basan ruhsal bir niteliğe sahiptir. **"O gün kabirlerinden hızlı hızlı çıkarlar. Onlar dikilen hedeflere doğru koşar gibidirler. Gözleri düşük, yüzlerini alçaklık bürümüş bir durumda. İşte onlara vaadedilen gün, bu gündür."**[8]

"Mearic" suresinde sunulan kıyamet sahneleri, tablolar ve portreler "Hakka" suresinde sunulanlardan farklıdır. Bu farklılık iki surenin genel karakteristik farklılığından kaynaklanır. Bununla beraber her iki surede de yeralan sahnelerle aynı gerçek vurgulanmak istenmektedir.

Bu yüzden "Mearic" suresi -içerdiği konular arasında- insan ruhunun bolluk ve darlıktaki durumunun, imanlı ve imansız oluşunun tasvirine de yer veriyor. Hiç kuşkusuz bu, surenin kendine özgü "psikolojik" karakteri ile uyuşmaktadır. Örneğin insan şu şekilde tanımlanmaktadır: **"Doğrusu insan hırslı yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokundu mu sızlanır. Kendisine hayır dokundu mu vermez. Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır. Onlar namazlarına devam ederler."**[9] Surenin akışı duraksamadan devam ediyor ve mü'min ruhların nitelikleri, belirgin ve köklü özellikleri surenin karakterine ve ifade tarzına uygun olarak tasvir ediliyor: **"Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır. Onlar namazları-**

2- Hakka Suresi, 17. 4- Hakka Suresi, 30-32. 6- Mearic Suresi, 8-14. 8- Mearic Suresi, 43-44.
3- Hakka Suresi, 18. 5- Hakka Suresi, 25-27. 7- Mearic Suresi, 15-18. 9- Mearic Suresi, 19-22.

na devam ederler. Mallarında belli bir pay vardır: İsteyene ve yoksula. Ceza gününü tasdik ederler. Rabblerinin azabından korkarlar. Çünkü Rabblerinin azabına güven olmaz. İrzlarını korurlar. Yalnız eşlerine ve ellerinin altında bulunan cariyelere karşı korumazlar. Onlar bundan dolayı da kınanmazlar. Ama kim bundan ötesini ararsa onlar sınırı aşanlardır. Emanetlerini ve ahitlerini gözetirler. Şahitliklerini yaparlar. Namazlarını korurlar."[10]

"Hakka" suresindeki asıl hedef inanç sistemine ilişkin kesin ve tartışılmaz gerçeği vurgulamaktı. Bu yüzden ahiret gerçeği, Allah'ın ayetlerini yalanlayanların dünyada kıskıvrak yakalanmaları, inanç sistemini çarpıtanların hoşgörü gösterilmeden cezalandırılmaları gibi surede yeralan gerçeklerden birisiydi. Oysa "Mearic" suresinde gözetilen asıl hedef, ahiret gerçeği, ahiretteki hesaplaşma ve karşılık görme, karşılıkların ölçülmesidir. Çünkü surenin ana iskeleti ahiret gerçeğidir.

Bu yüzden surede gündeme getirilen diğer bütün gerçekler doğrudan doğruya ahiret gerçeğine bağlanıyorlar. Yüce Allah'ın günlerinin miktarı ile insanların günlerinin miktarı, Allah'ın ahiret günü değerlendirmesi ile insanların değerlendirmesi arasındaki farka ilişkin surede yer alan şu açıklama buna örnektir: **"Melekler ve Ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde ona yükselir. Şimdi sen güzelce sabret. Onlar onu uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz."**[11] Hiç kuşkusuz bu da ahiret gerçeği ile ilgilidir.

İnsan ruhunun mümin veya imansız oluşu durumunda bollukta ve darlıkta sergilediği farklı tutum da bu gerçeğe yöneliktir. Çünkü insan bu tutumları ile hesaplaşma gününde hakkettiği karşılığı alacaktır.

Kafirlerin yanıltıcı bir gurura kapılmaları, üstelik topluca nimet cennetlerine gireceklerini sanmaları, bununla beraber Allah katında bir değere sahip olmayışları, onun azabının özüne geçemeyişleri ve gözünden kaçamayışları da surenin asıl ekseni ile yakından ilgilidir.

Böylece sure neredeyse sadece ahiret gerçeğine ayrılmış gibidir. Hiç kuşkusuz bu, ruhlara yerleştirilmek istenen büyük ve belirgin bir gerçektir. Bununla beraber surenin asıl konusuna eşlik eden başka gerçekler ve uyarıcı mesajlarda vardır surede.

Dikkat çeken bir diğer olay da, surenin sözel yapısından kaynaklanan müzikal melodisidir. "Hakka" suresindeki, melodi çeşitliliği, surenin akışı ile birlikte bölümden bölüme, anlam ve atmosfere uygun olarak değişen kafiyelerden kaynaklanıyordu. Ama burada, yani mearic suresinde ise çeşitlilik daha geniş boyutludur. Çünkü burada olay sadece kafiyelerdeki uyumu değil, cümlelere yansıyan müzikal bütünlüğün tüm çeşitliliğini de kapsıyor. Buradaki müzikal bütünlük daha derin, daha geniş ve daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu melodi çeşitliliği özellikle surenin birinci bölümünde belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır.

Bu bölümde -cümlenin sonundaki ses uyumu, bir olmakla beraber- üç çeşit müzikal bütünlük vardır. Bu çeşitlilik, cümlelerin uzunluğundan ve ara bölme-

10- Mearic Suresi, 22-34. 11- Mearic Suresi, 4-7.

lerdeki farklı ses uyumlarından kaynaklanıyor. Şu ayetlerde bu olguyu gözlemlemek mümkündür: **"Se ele sailun bi azabin vakiin/lil kafirine leyse lehu dafi-in/ minellahi zil mearic/Te'rucul melaiketu ve ruhu ileyhi fi yevmin kane mikdaruhu hamsine elfe senetin/fasbir sabren cemile."**[12]

Bu ahenk beşinci ayetteki elifle sağlanan uzatma ile son buluyor. Şu ayetlerde ise: **"İnnehum yerevnehu baidâ/Ve nerahu Karibâ."**[13] elifle sağlanan uzatma iki defa tekrarlanıyor.

"Yevme Tekûnu's semâu Kel'muhli/ve tekûnül cibâlu Kel'ihni/vela yes'elu hamimun hamimâ."[14] Buradaki melodi üçüncü ayette elifle sağlanan uzatma vurgusu ile noktalanıyor. Bununla beraber ayetlerin ortalarında ses uyumu çeşitliliği var.

"Yubassarunehum yeveddu'l mucrimu lev yeftedi min azabi yevmi izin bibenihi/ve sahibetihi ve ahihi/ve fasiletihi elleti tu'vihi/ve men fi'l ardi cemian summe yuncihi/Kella inneha leza."[15] Bu da tıpkı birinci ayetler grubu gibi beşinci ayetteki elif uzatma işareti ile sağlanan ses uyumu ile bitiyor.

"Nezzaeten liş şevâ/Ted'u men edbere vetevellâ/vecemea fe ev'â/inne'l insane hulike helûâ/iza messehu'ş şerru cezûâ/ve iza messehu'l hayru menûâ."[16] Burada elif uzatma işareti ile sağlanan müzikal ses uyumu beş kez tekrarlanıyor.Ancak son iki ayetteki bu ahenk ilk üç ayetten farklıdır.

Bundan sonra suredeki ses uyumu "mim" ve "nun" harfleri esas alınarak belli raya giriyor. Ayetlerin sonunda yer alan bu iki harfin öncesinde ise "vav" veya "ya" harfi yeralıyor.

Surenin giriş kısmındaki bu melodi çeşitliliği, müzikal kalıp bakımından derin ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Arap toplumuna ve Arap müzik zevkine yabancı olan bu müzikal çeşitliliğin, karmaşıklığın ve inceliğin güzelliği duyarlı bir müzik kulağına sahip birinin dikkatini daha dinler dinlemez çekecek etkinliğe sahiptir. Fakat Kur'an'ın ifade tarzı bu derinliği basitleştiriyor, arap insanının kulağını tırmalamayacak şekilde yumuşatıyor, alışık olduğu müzik kalıplarına yabancı yeni ve derin etkili bir sanatın ürünü bile olsa arap insanının kabulleneceği bir sadeliğe, yalınlığa büründürüyor.[17]

Ahiret gerçeği, arap müşriklerinin anlamakta güçlük çektikleri bir konuydu. Bu meseleye karşı derin psikolojik bir tepki gösteriyorlardı. Bu meseleyi hayretle dehşetle karşılıyor, tuhaf buluyorlardı. Kesinlikle reddediyorlardı. Sözünü ettiği bu günü bir an önce getirmesi veya ne zaman gerçekleşeceğini bildirmesi için değişik şekillerde Peygamber Efendimize meydan okuyorlardı.

İbn-i Abbas'tan aktarılan bir rivayete göre azabın ne zaman gerçekleşeceğini soran kişi Nadr b. Haris'ti. Yine İbn-i Abbas'tan aktarılan bir rivayette şöyle denmektedir. Bu, azap kendilerini çepeçevre kuşattığı halde kafirlerin azaba ilişkin sordukları bir sorudur.

12- Mearic Suresi, 1-5.
13- Mearic Suresi, 6-7.
14- Mearic Suresi, 8-10.
15- Mearic Suresi, 11-15.
16- Mearic Suresi, 16-21.
17- Biraz olsun müzik kurallarından haberdar olanlar bunları anlamakta güçlük çekmezler. Karşılaştırma için "Kur'an'da Edebi Tasvir" kitabının "Edebi Ahenk" bölümüne bakılabilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝١ لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ۝٢ مِّنَ اللَّهِ ذِي
الْمَعَارِجِ ۝٣ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ
أَلْفَ سَنَةٍ ۝٤ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝٥ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۝٦ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ۝٧ يَوْمَ
تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ۝٨ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۝٩ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۝١٠
يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ۝١١
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۝١٢ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ۝١٣ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ۝١٤ كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ ۝١٥ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ۝١٦ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ۝١٧ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ۝١٨

1-3 Bir isteyen, inecek azabı istedi. Kafirlerin başına; ki onu savacak yoktur. Yükselme derecelerinin sahibi Allah'tandır. 4- Melekler ve ruh, mikdarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir. 5- Şimdi sen güzelce sabret. 6- Onlar onu uzak görüyorlar. 7- Biz ise onu yakın görüyoruz. 8- O gün gök, erimiş bakır gibi olur. 9- Dağlar, atılmış renkli yün gibi olur. 10- Dost dostun halini sormaz. 11-14- birbirlerine gösterirler. Suçlu ister ki o günün azabından kurtulmak için fidye versin: oğullarını, eşini ve kardeşini, kendisini barındıran, içinde yetiştiği tüm ailesini. Ve yeryüzünde bulunanların hepsini versin de tek kendisini kurtarsın. 15-18 Hayır! O alevden bir ateştir.Deriler kavurur, soyar. Kendine çağırır; sırtını dönüp gideni. Mal toplayıp kasada yığanı.

Her halukarda sure, azabın ne zaman gerçekleşeceğini soran ve bu konuda oldukça aceleci davranan bir kişiden söz ediyor. Yine bu azabın fiilen gerçekleştiğini anlatıyor. Çünkü bu azap bir açıdan yüce Allah'ın evrensel planında fiilen gerçekleşmiş gibidir. Bir diğer açıdan da gerçekleşmemiştir. Fakat gelişi yakındır. Yine sure, hiç kimsenin bu azabı savamayacağını, engelleyemeyeceğini vurguluyor. Azap gerçekleştiği ve geri savma imkanı da olmadığı halde azabın ne zaman gerçekleşeceğine ilişkin soru, üstelik bir an önce gerçekleşmesi için acele etmek, bu soruyu soran aceleci fert veya toplumun iyiden iyiye kuşku içinde kıvranmasının göstergesidir.

Azap bütün kafirleri kapsamaktadır... Bütün kafirleri kapsamına aldığı gibi bu soruyu soran acelecileri de kapsıyor. Bu azabı **"Yükselme derecelerine"** sahip Allah gerçekleştirecektir. Bu ifade yüksekliği, yüceliği anlatmaktadır. Nitekim bir diğer surede de şöyle denmektedir: **"Dereceleri çok yüksek, arşın sahibi."**

Azap konusu, gerçekleşmesi, azabı hakkedenler, azabın kaynağı, kaynağın yüceliği ve üstünlüğü ile ilgili kesin ve doyurucu ifadeler içeren ve azapla ilgili

kararı yüce, geçerli, karşı konulmaz ve geri çevirilmez bir olgu olarak sunan bu girişten sonra, surenin akışı, içinde bu azabın gerçekleşeceği günün niteliklerini sıralamaya başlıyor. Bu gün çok yakınlarında olduğu halde acele ediyorlar ve ne zaman gelecek diye soruyorlar. Ne varki, Allah'ın değerlendirmesi insanlarınkinden farklıdır. Onun koyduğu ölçüler insanların ölçülerine benzemez:

"Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir. Şimdi sen güzelce sabret. Onlar onu uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz."

Burada işaret edilen günün, kıyamet günü olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü surenin akışında bu anlam adeta belirginleştiriliyor. İşte bu günde melekler ve ruh Allah'ın katına yükseliyorlar. Büyük bir ihtimalle burada sözü edilen ruh, Hz. Cebrail'dir. Nitekim başka yerlerde de Hz. Cebrail bu isimlerle anılmıştır. Burada meleklerden ayrı olarak anılması özel statüsünden kaynaklanıyor. Öte yandan bu günde. Meleklerin ve ruhun Allah'ın katına çıkışından sözedilmiş olması da bu olayın o gün için son derece önemli ve özel olduğunu göstermektedir. Çünkü melekler ve ruh bu günün önemli meseleleri için Allah'ın katına çıkıyorlar. Ama bu önemli meselelerin mahiyetini bilmiyoruz -bilmek zorunda da değiliz-. Meleklerin nasıl ve nereye çıktıklarını da bilmiyoruz. Bunların hepsi gaybın kapsamına giren ayrıntılardır. Ayetin arkaplanında yatan hikmetin anlaşılması konusunda bir katkısı da olmaz. Üstelik bu hikmeti kavrama imkanına ve bu konuda yolumuzu aydınlatacak bir kanıta da sahip değiliz. Dolayısıyle bu sahne aracılığı ile o günün önemini kavramamız yeterlidir. Bu büyük günün önemli olayları ile uğraşan meleklerin ve ruhun davranışlarından yola çıkarak o günün önemli ve büyük birgün olduğunu kavrayabiliriz. İstenen de budur.

"Miktarı elli bin yıldır." deyimine gelince; bununla o günün uzunluğu vurgulanmış olabilir. Nitekim araplar bir zaman diliminin uzunluğunu vurgulamak için böyle ifadeler kullanırlar. Bununla o günün gerçek miktarı da anlatılmış olabilir. Aslında bir gün olduğu halde süresi dünyadaki zaman ölçü birimlerine göre elli bin yıl olabilir. Şu anda bu gerçeği kavramak daha kolaydır. Çünkü dünyadaki bir zaman ölçü birimi olarak gün, dünyanın yirmidört saatte bir kendi ekseni etrafında dönmesi sonucu oluşur. Oysa kendi eksenleri etrafında dönüşleri binlerce gün (dünya günü) olan yıldızlar mevcuttur. Burada sözkonusu edilen elli bin günle amaç budur, demek istemiyorum. Fakat iki ayrı gün arasındaki ölçüm farklılığını düşünmeyi kolaylaştırmak için bu gerçeği hatırlattık.

Allah katındaki bir tek gün elli bin seneye eşit olduğuna göre onların çok uzak gördükleri kıyamet gününün azabı Allah'a göre yakındır demektir. Bu yüzden yüce Allah, kafirlerin acele etmelerine ve çok yakın bir zamanda gerçekleşecek olan bu azaba yakalanmalarına karşı peygamberini güzelce sabretmeye çağırıyor:

"Şimdi sen güzelce sabret. Onlar onu uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz."

Sabretmeye ilişkin çağrı ve direktif, her davet hareketi ile birlikte gündeme gelmiş, her peygamberin gönderilişi ile bu çağrı tekrarlanmış ve peygambere uyan her müminden sabretmesi istenmiştir. Çünkü yükün ağırlığı, yolun meşakkati karşısında sabır bir zorunluluktur. Uzak bir hedefe yönelmiş, engin ufuklara doğru

yol alan ruhları hoşnut ve birbirine bağlı tutmak için sabır kaçınılmazdır.

Güzel sabır, insana huzur veren sabırdır. Öfkenin, sıkıntının, vaadin doğruluğuna ilişkin herhangi bir kuşkunun insanın içinde yeretmediği sabırdır. Sonuçtan emin olarak, Allah'ın kaderinden hoşnut olarak imtihanın arkaplanında bir hikmetin yattığının bilinci ile, herşeyin ondan geldiğini hesap ederek ve Allah'a bağlı kalarak sabretmektir.

İşte dava adamına yakışan bu tür bir sabırdır. Çünkü bu dava Allah'ındır. Çağrı Allah'a yöneliktir. Dava adamının bir çıkarı sözkonusu değildir. Bu çağrının arkaplanında dava adamının şahsına ilişkin bir amaç yatmaz. Şu halde bu hedefe doğru yol alırken karşılaştığı herşey Allah yolundadır. Dava ile ilgili olan herşey Allah'ın emridir. Şu halde güzel sabır hem bu gerçekle, hem de vicdanın derinliklerinde yer alan bu gerçeğe ilişkin bilinç ile uyuşmaktadır.

Yalanlayanların karşısına dikildiği davanın sahibi Allah'tır. Kafirlerin bir an önce gerçekleşmesini istedikleri, bu arada yalanladıkları vaadin sahibi de O'dur. Kendi belirlediği bir hikmete ve evrensel plana göre olayları ve olayların vakitlerini planlayan O'dur. Fakat insanlar bu planı ve tasarıyı bilmezler, bu yüzden acele ederler. Uzun süre beklediler mi kuşkuya düşerler. Zaman zaman dava adamlarının içine de sıkıntı düşebilir. Allah'ın vaadinin bir an önce gerçekleşmesi arzu ve temennisi onlarında hatırına gelebilir. İşte böyle bir durumda her şeyden haberdar olan ulu Allah'tan bunun gibi güvenceler ve direktifler gelir.

"Sen güzelce sabret."

Burada hitap Peygamber Efendimize yöneliktir. Amaç, karşılaştığı kıt anlayışlıktan, kaypaklıktan ve yalanlamadan dolayı kalbine güven aşılamaktır. Bunun yanısıra bir başka gerçek de vurgulanıyor: Buna göre yüce Allah'ın olaylara ilişkin planı insanlarınkinden farklıdır. Onun sınırsız ölçüleri insanların dar kapsamlı, küçük ölçülerine benzemez:

"Onlar onu uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz."

Ardından, gerçekleşmesi kaçınılmaz olan o korkunç azabın yeraldığı, onların uzak, ama Allah'ın yakın gördüğü kıyamet gününden bazı sahneler sunuluyor. Bu sahneler evrenin uçsuz bucaksız alanlarında, insan ruhunun dipsiz derinliklerinde gösteriliyor. Bunlar hem evrende, hem de insan ruhunda şaşırtıcı ve sarsıcı etki bırakan dehşeti gözler önüne seren sahnelerdir:

"O gün gök, erimiş bakır gibi olur. Dağlar atılmış renkli yün gibi olur."

Ayetin orjinalinde geçen **"el-Muhl"** kelimesi; madenlerin erimiş halidir, tıpkı yağın tortusu gibi. "el-İhn" ise, dağınık, kabarık yün demektir. Kur'an-ı Kerim, birçok yerde, kıyamet günü olağanüstü olayların meydana geleceğinden, evrensel cisimlerin yer, nitelik, dayanak ve bağlantılarının değişeceğinden sözeder. Kıyamet günü gerçekleşecek olaylardan biri de gökyüzünün erimiş madenlere benzeyecek olmasıdır. Doğa ve astronomi bilimleri ile uğraşanların bu ayetler üzerinde düşünmeleri gerekir. Çünkü onlarca genel kabul gören görüşe göre gök cisimleri gaz düzeyine gelene kadar eriyen madenlerden meydana gelmişler. -Bu, belli bir süreç içinde gerçekleşen erime ve akma aşamalarından sonraki bir aşamadır-. Belki de bu cisimler kıyamet günü söneceklerdir. Nitekim yüce Al-

lah şöyle buyuruyor: **"Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman."**[19] Soğuyup sıvı madenler haline geleceklerdir. Böylece şimdiki durumları, yani gaz halinde olmaları durumu ortadan kalkacak yeni bir şekil alacaklardır.

Her halükarda bu, doğa ve astronomi bilimleri ile uğraşanların yararlanabilecekleri bir ihtimaldir. Bize gelince; bu ayetin önünde duruyor, gökyüzünün erimiş maden tortusuna dönüştüğü, dağların etrafa saçılmış kabarık yünler gibi savrulup atıldığı, bu dehşet verici sahneyi düşünüyoruz. Bu sahnenin arkaplanında ruhları kıskıvrak yakalayan, şaşkına çeviren korkuyu düşünüyoruz. Kur'an-ı Kerim bu korkuyu şu derinlikli ifadeyle dile getiriyor:

"Dost dostun halini sormaz. Birbirlerine gösterirler. Suçlu ister ki o günün azabından kurtulmak için fidye versin: oğullarını, hayat arkadaşını ve kardeşini, kendisini barındıran, içinde yetiştiği tüm ailesini ve yeryüzünde bulunanların hepsini versin de tek kendisini kurtarsın."

İnsanların dertleri başlarından aşkın. Kendisinden başkasına aldıracak durumu olmaz. Zaten kafasında da Kendisinden başkasına yer yoktur. **"Dost dostun halini sormaz."** Çünkü dehşet saçan korku bütün bağları koparmıştır. Her kişiyi, kendi canının telaşına düşürmüştür. Başkasını düşünmesine imkan kalmamıştır. O dehşetli günde dostlar karşı karşıya getirilirler: **"Birbirlerine gösterilirler."** Sanki bilerek ve kasden birbirlerine gösterilirler. Ne yazık ki her birinin başından aşkın derdi vardır. Her birinin vicdanı kendi haliyle meşgul. Dostunun durumunu sormak veya yardımını istemek hiç kimsenin aklına gelmez. Çünkü sıkıntı hepsini kuşatmıştır. Dehşet tümünü çepeçevre sarmıştır.

Acaba "suçlu" ne durumdadır? Korkudan donakalmış, duygusuz hale gelmiştir. Dehşetten kendini kaybetmiştir. Şu anda azaptan kurtulmak için en çok sevdiği; uğruna hayatını feda etmeye hazır olduğu, onlar için mücadele ettiği, onlar için yaşadığı oğlunu, karısını, kardeşini, içinde yetiştiği kendisini barındıran yakın aşiretini fidye vermek ister. Daha doğrusu kurtuluş çırpınmaları, kendisinden başkasını düşünme duygusunu ortadan kaldırmıştır. Bu yüzden yeryüzünde bulunan her şeyi vermek ister, tek kendisi kurtulsun diye. Burada önü alınmaz bir hırsın, insanı şaşkına çeviren bir paniğin ve ipini koparmış serkeş bir arzunun tablosu çiziliyor. Derin anlamlar yüklü Kur'an ayetlerinin satır aralarında üzerine korku sinmiş, sıkıntı bulaşmış, dehşetle renklendirilmiş bir tablo canlandırılıyor.

Suçlu bu durumdayken, gerçekleşmesi mümkün olmayan bu dilekte bulunuyor. Ama içini karartan, tüm ümidini yok eden veya içinde geçen ve kendisine güç veren tüm yanıltıcı sözleri silip süpüren bir cevap işitiyor. Onunla birlikte herkes ortamın gerçek mahiyetini, olup bitenlerin özünü ortaya koyan bu açıklamayı işitiyor:

"Hayır! O alevlenen bir ateştir. Derileri kavurur soyar. Çağırır; sırtını dönüp gideni, mal toplayıp kasada yığanı!"

Ortamın sıkıntı ve dehşetinden şaşkına döndükten sonra insan ruhunun her aydınlık ümidiyle koştuğu bir sahnedir bu. Ama "Hayır!" Bu sahne onun ger-

19- Tekvir Suresi, 2.

çekleşmesi imkansız olan arzusunu söndürüyor. Oğullarını, eşini, kardeşini, aşiretini ve yeryüzünde bulunan herkesi fidye verip azaptan kurtulma ümidini kırıyor. **"Hayır! O alevlenen bir ateştir."** Alevlenen ve yakan bir ateştir. **"Derileri kavurur soyar."** Yüz ve kafa derilerini soyar. Bu, dehşeti ile insanı çıldırtan bir ateştir. Canlı bir kişiliği vardır. İsteyerek ve kasden korku ve azap atmosferine katkıda bulunuyor: **"Çağırır; sırtını dönüp gideni, mal toplayıp kasada yığanı."** Daha önce doğru yola girmeye çağırdığı ve bu çağrıya sırtını dönüp gittiği gibi çağırır onu. Fakat bugün cehennem onu çağırdığı zaman arkasını dönüp gidemez. Dünyadayken mal toplayıp kasalarda saklamakla meşgul olduğu için Allah'ın dinine uymaya ilişkin çağrıya kulak vermemişti. Fakat bu gün cehennemin çağrısını kulak ardı edemez. Yeryüzündeki her şeyi verip te ondan kurtulma olanağına da sahip değildir.

Bu surede, önceki "Hakka" ve "Kalem" surelerinde küfür, Allah'ın ayetlerini yalanlama ve Allah'ın emrine karşı gelmenin yanısıra ısrarla iyiliğe engel olmaktan, yoksulu doyurmaya teşvik etmemekten, mal yığıp kasalarda toplamaktan sözedilmesi, islam davasının Mekke ortamında küfür, yalanlama ve sapıklığın yanısıra cimrilik, mal hırsı ve azgözlülük unsurlarını da barındıran özel durumlarla karşılaştığını ortaya koymaktadır. O kadarki bu duruma sık sık işaret edilmesi, akibetinin korkunçluğunun vurgulanması. Allah'a ortak koşmaktan ve küfürden sonra azabı hakkeden bir suç olduğunun belirtilmesini gerektirmiştir.

Bu anlamı pekiştiren, islam davasının karşısına dikildiği mekke toplumunun karakteristik özelliklerini yansıtan başka işaretler de vardır surede. Mekke toplumu ticaret ve faiz yoluyla mal toplama peşindeydi. Bu işleri de kureyş kabilesinin ileri gelenleri tekellerine almıştı. Ticaret amaçlı yaz ve kış yolculuklarına çıkan kervanlar onlara aitti. Servete yönelik azgın istek ve cimrilik fakirleri yoksun, duruma düşürmüştü. Yetimler herşeylerini kaybetmişlerdi. Bu yüzden meselenin üzerinde ısrarla duruluyor, bu tutum içinde olanlar sakındırılıyorlardı. Kur'an-ı Kerim Mekke'nin fethinden önce ve sonra ruhların derinliklerindeki ihtiras ve doyumsuzluğa karşı savaştığı gibi kesintisiz olarak mal hırsına ve açgözlülüğe karşı da savaşmıştır. Faizden uzak durmaya, haksız yere insanların mallarını yememeye, yetimlerin mallarını onların büyümelerini beklemeden har vurup harman savurmamaya, yetim kızlara zorbalık etmemeye, mallarına konmak için onları isteksizce evlenmeye zorlamamaya ilişkin uyarıları inceleyenler bunu açıkça görebilirler. Yine, ihtiyacından dolayı isteyeni reddetmemeye, yetimi itip kakmamaya, yoksulların haklarına el koymamaya ilişkin uyarılar da bu yönde başlatılan savaşın belirtileridirler. Bu savaşta bunun gibi toplumun karakteristik özelliklerine işaret eden daha bir çok sert karekterli saldırılar ardarda sıralanmıştır. Bunlar aynı zamanda her toplum için geçerli olan psikolojik tedavi amaçlı direktiflerdir. Mal sevgisi, servet hırsı, cimrilik ve süslenme arzusu insan ruhuna dizgin vuran bir afettir. Bu afetin dizgininden, kementinden, boyunduruğundan kurtulmak gerekir. Bunun içinde kesintisiz bir savaşa, uzun bir tedaviye ihtiyaç vardır.

Bununla surenin akışı o günkü sahnelerin ve o günkü azab tablosunun tasvirini tamamlamış oluyor. Şimdi de, insan ruhunun mümin veya imansız olması durumunda kötülük ve iyilik karşısındaki tutumuna ilişkin bir gerçeği dikkati-

mize sunuyor. Bu arada müminlerin akibetini de vurguluyor. Nitekim bundan önce suçluların uğrayacakları akibeti vurgulamıştı.

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ
جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ
عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّائِلِ
وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ
رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ
لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾
وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ
قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

19- Doğrusu insan hırslı ve huysuz yaratılmıştır. 20- Kendisine kötülük dokundu mu sızlanır. 21- Kendisine hayır dokundu mu yoksullara yardım etmez. 22-27 Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır. Onlar ki: Namazlarını sürekli kılarlar aksatmazlar. Mallarında belli bir hisse vardır. Saile ve mahruma . Ceza gününü tasdik ederler. Rabblerinin azabından korkarlar. 28- Çünkü Rabblerinin azabına güven olmaz. 29-30 Irzlarını korurlar. 30- Yalnız eşlerine ya da ellerinin altında bulunan cariyelere karşı korumazlar. Bundan ötürü de onlar kınanmazlar. 31- Ama kim bundan ötesini ararsa, onlar sınırı aşanlardır. 32- Emanetlerini ve ahidlerini gözetirler. 33- Şahidliklerini yaparlar. 34- Namazlarını korurlar. 35- İşte onlar cennetlerde ağırlanırlar.

Kalbi imandan yoksun bulunan bir insanın tablosu, Kur'an-ı akerimin çizdiği şekliyle, gerçekliği, özenle çizilmiş olması ve bu yaratığın sahip bulunduğu temel karekteristik çizgileri anlatan ifadeleriyle son derece ilginç bir tablodur. İnsan bu tabloda sergilenen temel olumsuz karekterlerinden ancak iman sayesinde kurtulabilir. İman insanı öyle bir kaynağa bağlar ki, kötülük karşısında sızlanmayacak, iyilik bulunca da cimrilik yapmayacak şekilde ona bir anlayış aşılar.

"Doğrusu insan hırslı yaratılmıştır. Kendine kötülük dokundu mu sızlanır. Kendisine hayır dokundu mu vermez."

Sanki her kelime harikalar yaratan sanat fırçasının bir darbesiymiş gibi her defasında şu insan denen yaratığın temel bir özelliğini çiziyor. Birkaç kelimeden meydana gelen bu üç kısa ayetin sonunda tablo dile gelliyor, canlanıveriyor. İçinden karekteristik özellikleri ile, temel çizgileri ile bir insan beliriveriyor. Hırslı-

dır... Kötülük dokundu mu sızlanır. Acısı karşısında ahlanır, vahlanır. Kötülüğe uğradım diye dövünüp durur. Bu durumun sürekli olduğunu, bir gün düze çıkmayacağını sanır. İçinde bulunduğu anın ebedi olduğunu, bu durumu değişmez kaderi zanneder. Bu an ve bu anda başına gelen kötülüğün girdabında içinde uyanan kuruntularla ruhunu hapseder. Bir çıkış yolunun olabileceğini tasavvur edemez. Yüce Allah'ın bu durumu değiştirebileceğini beklemez. Bu yüzden ahlayarak, vahlayarak yer bitirir kendini. Hırs içini kemirir. Çünkü gücünden destek alacağı sağlam bir yere yaslanmamıştır. Umut bağlayacağı, yardımını umacağı bir merciye yönelmemiştir... Bir iyilik görmesi takdir edilince de dört elle sarılır, kimseye bir şey vermez olur. Bu iyiliğin kendi emeğinin ürünü, kendi kazancı olduğunu sanır. Bu yüzden başkasına vermeye kıyamaz sırf kendisi için biriktirir. Gitgide sahip bulunduğu malın esiri olur. Servet hırsının kulu kölesi olur. Çünkü rızkın gerçek mahiyetini ve rızık üzerindeki kendi rolünün, etkinliğinin farkında değildir. Rabbinin katında ondan çok daha hayırlı ve kalıcı olan nimetlerden haberi yoktur. Çünkü Rabbinden kopuk durumdadır. Kalbi Rabbine ilişkin duygulardan yoksundur. Bu insan her iki durumda da hırslıdır. Zarar dokunmasın, iyilik sürekli olsun diye hep kendini yer bitirir. İşte bu imandan yoksun bir kalbe sahip insanın iç karartıcı tablosudur.

Böylece Allah'a inanma meselesinin insan hayatındaki önemi ortaya çıkmış oluyor. Kuşkusuz dille söylenen bir sözü veya yerine getirilen sembolik kulluk davranışlarını kastetmiyoruz. İman bir ruh hali, bir hayat sistemi, değerlere, olaylara ve durumlara ilişkin eksiksiz bir düşünce sistemidir. İnsan kalbi bu dayanaktan yoksun olunca sarsılır, sağa sola yalpa vurur. Rüzgarların önünde bir tüy gibi savrulur durur. İster kendisini bir kötülük dokunsun da sızlansın, ister bir iyilik dokunsun da dört elle sarılsın o, her zaman derin bir endişe, ölümcül bir sıkıntı içinde yaşar. Ama kalp iman tarafından onarıldığı zaman sürekli bir güven ve esenlik içinde olur. Çünkü olayların kaynağına, durumları yönlendiren merciye bağlanmıştır. Bu yüce mercinin takdirine güvenir. Rahmetinin bilincindedir. Sınamasını değerlendirir. Sürekli kendisine bir çıkar yolu göstereceğini umar. Kendisini zorluktan kolaylığa çıkaracağını bekler. O'na, iyilik yaparak yönelir. O'nun kendisine verdiği rızıktan infak ettiğini ve onun uğrunda yaptığı hayır amaçlı harcamaların karşılığını vereceğini dünya ve ahirette yerini daha iyisiyle dolduracağını bilir. Çünkü iman, ahiretteki ödülden önce dünyadayken elde edilen bir kazançtır. Dünya yolculuğu boyunca rahat, güven, dayanıklılık ve istikrar bahşeder insana.

İnsanın genel karakterleri arasında yer alan hırstan istisna edilen müminin sıfatlarını surenin akışı burada ayrıntılı olarak ve birer birer sıralıyor:

"Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır. Onlar ki; Namazlarına devam ederler."

Namaz, islamın şartı ve imanın belirtisi olmasının yanısıra, Allah'la iletişim kurmanın, bu sonsuz kaynaktan güç almanın aracıdır. Rabblik ve kulluk makamlarının açık ve belirgin olarak birbirlerinden kesin çizgilerle ayrıldığı katışıksız kulluğun görüntüsüdür. **"Onlar ki, namazlarına devam ederler."** ayeti ile

özellikle vurgulanan süreklilik niteliği, istikrar ve devamlılık ifade etmektedir. Şu halde onların kıldığı namaz, terk etmek, ihmal etmek veya tembellik göstermekle kesintiye uğramaz. Namaz, Allah'la kurulan kesintisiz bir iletişimdir, sürekli bir bağdır. Peygamber Efendimiz bir ibadete başladığı zaman artık devamlı o ibadeti yapardı. Şöyle diyordu Peygamberimiz: "Allah katında amellerin en sevimlisi az da olsa sürekli olanıdır."[20] Kuşkusuz vurgulanmak istenen kararlılık, istikrar ve Allah'la iletişim halini kesintisiz sürdürmedir. Bu iletişimin saygınlığına da bu yaraşır zaten. Çünkü bu iletişim, istendiğinde kurulan, istendiğinde koparılan bir oyuncak değildir.

"Mallarında belli bir hisse vardır. İsteyene ve yoksula."

Burada kastedilen hak, özellikle zekat ve öteki miktarı belirlenmiş sadakalardır. Bu, müminlerin mallarındaki bir haktır. Veya bundan daha kapsamlı ve daha büyük bir anlam kastedilmiştir. Buna göre onlar, mallarında belli bir pay ayırırlar ve bunun isteyenler ve yoksullar için bir hak olduğunu bilirler. Bunun altında cimrilikten kurtulma, ihtirasları yenme yatar. Ayrıca bu davranış, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma içindeki bu ümmette varlıklının yoksula karşı görevleri olduğuna ilişkin bilincin de somut ifadesidir. Ayette "seul" olarak isimlendirilen, isteyen kimsedir "mahrum" ise, istemeyen, ihtiyacını dile getirmeyen dolayısiyle yoksun kalan kimsedir. Belki de "mahrum" olarak nitelendirilen kimse, başına bir musibet gelip te bu yüzden yoksul kalan ve isteyemeyen kimsedir. Mallarda ihtiyaç sahiplerinin ve yoksulların hakkının olduğuna ilişkin düşünce, bir yandan Allah'ın lütfuna yönelik duyguyu, öte yandan insanlık bağlarının önemini yansıtır. Bunun yanısıra hırs ve cimriliğin boyunduruğundan kurtuluş ta bu sayede mümkündür. Bu duygu aynı zamanda bütün ümmetin dayanışması ve yardımlaşması için bir sosyal güvencedir. Çünkü bu, hem vicdan aleminde hem de realite dünyasında değişik fonksiyonlar icra eden bir yükümlülüktür, bir farzdır. Mümin ruhun karakteristik özelliklerinden biri olarak bu tabloda çizilmesinin yanısıra bu duygu, surede amaçlanan cimrilik ve mal hırsına yönelik tedavinin bir halkasını da oluşturur.

"Ceza gününü tasdik ederler."

Bu sıfatın surenin asıl konusu ile doğrudan bir ilişkisi vardır. Ama aynı zamanda mümin ruhun karakteristik özelliklerine ilişkin temel bir çizgi de çiziyor. Çünkü hesaplaşma ve karşılık görme gününe inanmak, bununla ilgili uyarıları doğrulamak imanın bir yanını oluşturur. Bu anlayışın, duygu ve davranış açısından hayat sistemi üzerinde derin etkisi vardır. Çünkü, ahirette hesaplaşmanın olacağına ilişkin uyarıyı doğrulayan birinin elindeki hayatı, değerleri, amelleri ve olayları ölçen terazi bunu yalanlayan veya bu konuda kuşkusu bulunan birinin elindeki hayatı, değerleri, amelleri ve olayları ölçen teraziden farklıdır. Ceza gününü (ahiret günü hesaplaşma) doğrulayan kişi, yeryüzünün değil gökyüzünün terazisini, dünya hesaplaşmasını değil ahiret hesaplaşmasını gözeterek hareket eder. İyi-kötü her olayı teslimiyet duygusu içinde karşılar; bu olayların sonuçlarının öteki dünyada alınacağını bilir. Bu yüzden olayları değerlendirirken

20- Altı sahih hadis kitabında yer alan bu hadis Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir.

beklenen sonuçlarını da hesaba katarak değerlendirme yapar.

Ahiretteki hesaplaşmayı (din gününü) yalanlayan kimse ise, olayları kısa ve sınırlı dünya hayatındaki görünümleri ile hesaplar. Yeryüzünün ve insan ömrünün daracık sınırları içinde hareket eder. Bu yüzden hesabı değişir, ölçülerinin sonuçları farklı olur. Zaman ve mekanın dar kalıpları içine hapsolmasının yanısıra yanlış sonuçlar elde eder. Sürekli düşüncesini, hesabını ve değerlendirmesini sınırlandırdığı bu dünya hayatında olup bitenler tatmin etmez kendisini, hiçbir zaman rahat yüzü göremez, çünkü elde edilen sonuçlar adil ve makul değildir. Hiç kuşkusuz bunun nedeni olayları hesaplarken daha büyük ve daha uzun olan öteki yönünü hesaba katmamasıdır. Bu yüzden ahireti hesaba katmayan insan, olup bitenlerden dolayı mutsuz olur, veya çevresini mutsuz kılar. Karşılığını bu dünyada net olarak göremediği için üstün ve onurlu bir hayat yaşaması imkansızlaşır. Bu yüzden ahiret gününü doğrulamak islam hayat sisteminin dayanağı olan imanın bir bölümünü oluşturur.

"Rabblerinin azabından korkarlar. Çünkü rabblerinin azabına güven olmaz."

Bu da, din gününü sadece doğrulamanın ötesinde bir derecedir. Keskin bir duyarlılık, uyanık bir gözetim ve çok ibadete rağmen Allah'a karşı görevi tam yapamamanın bilinci gibi unsurların etkin olduğu bir derecedir bu. Bu derecede sürekli kalbin bir an için kayabileceği, dolayısiyle azabı hakkedeceği endişesi ve Allah'ın koruması ve gözetimi umudu taşınır.

Allah katında seçkin bir yere sahip bulunan, Allah'ın kendisini seçip gözettiğini bilen Peygamber Efendimiz sürekli Allah'ın azabından sakınır, hep azaba çarpılma endişesini taşırdı. Allah'ın lütfu ve merhameti olmadıkça amellerinin kendisini koruyamayacağını, cennete girmesine neden olamayacağını kesin olarak biliyordu. Arkadaşlarına şöyle diyordu: "Hiç kimseyi ameli cennete girdirmez." Seni de mi ey Allah'ın elçisi? diye sorulduğunda: "Evet beni de. Ancak Rabbinin rahmeti ile beni kuşatması sayesinde cennete girebilirim."[21]

Yüce Allah'ın: **"Çünkü Rabblerinin azabına güven olmaz."** şeklindeki sözü, bir an bile devredışı kalmayan sürekli bir duyarlılığa yönelik bir mesajdır. Çünkü azabı gerektirici davranışlar bu gaflet anında sergilenebilir, dolayısiyle azap hakkedilebilir. Yüce Allah insanlardan sadece bu duyarlılığı ve uyanıklığı istiyor. Buna rağmen insan olmalarından kaynaklanan zaaflarına yenik düşecek olurlarsa, O'nun rahmeti geniş ve bağışlaması hazırdır. Tevbe kapısı açıktır ve üzerinde hiçbir kilit yoktur. İşte islama göre gaflet ile endişe arasındaki denge budur. İslam ne gafleti ne de endişeyi onaylar. Allah'a bağlanmış olan bir kalp hem sakınır hem umar. Hem korkar hem ümit besler. Ve o her halukârda Allah'ın rahmetine güvenir.

"Irzlarını korurlar. Yalnız eşlerine ve ellerinin altında bulunan cariyelerine karşı korumazlar. Bundan ötürü de onlar kınanmazlar. Ama kim bundan ötesini ararsa, onlar sınırı aşanlardır."

Bu ayetler, ruh ve toplum temizliğini ifade etmektedirler. Çünkü islam tertemiz bir toplum kurmayı arzular. Bu toplumun aynı zamanda açık ve sade ol-

21- Buhari, Müslim ve Nesai.

masını da ister. Bu toplumda bütün yükümlülükler coşkuyla yerine getirilir, insanın özyaratılışından kaynaklanan bütün ihtiyaçlar karşılanır. Fakat kesinlikle güzel hayatı yiyip bitiren başıboşluğa, tertemiz açıklığı öldüren çarpıklığa izin vermez. İslamın arzuladığı toplum, sağlam, güçlü ve yasal aile esasına dayanır. Bu toplumun çekirdeğini işaretleri belirlenmiş, gözler önünde ve herkesçe tanınan ev oluşturur. Bu toplumda her çocuk babasının kim olduğunu bilir ve doğum şeklinden dolayı kendinden utanç duymaz. Yüzlerde ve ruhlarda utanma duygusu yok olduğu için değil elbette. Fakat cinsel ilişkiler temiz, açık, uzun süreli ve belli bir amaç esasına dayandığı için. İnsani ve toplumsal bir görevi yerine getirmeye yönelik olduğu için. Sırf hayvansal içgüdüleri, cinsel arzuları tatmin amacına yönelik olmadığı için.

İşte bu yüzden Kur'an-ı Kerim, burada müminlerin bu niteliğinden sözediyor:

"Irzlarını korurlar. Yalnız eşlerine ya da ellerinin altında bulunan cariyelerine karşı korumazlar. Bundan ötürü de onlar kınanmazlar. Ama kim bundan ötesini ararsa, onlar sınırı aşanlardır."

Böylece islam eşlerle ve el altında bulunan cariyelerle kurulan temiz ilişkiyi onaylıyor. -Cariyeler, yasal bir nedenden dolayı sahip bulunulan kadınlardır-. İslamın kabul ettiği tek yasal gerekçe de Allah yolunda yapılan savaşta esir almaktır. Çünkü islamın onayladığı tek savaş Allah yolunda olanıdır. Savaş esirleriyle ilgili asıl hüküm, Muhammed suresindeki şu ayette vurgulanmıştır: **"Savaşta kafirlerle karşılaştığınız zaman onların boyunlarını vurun. Sonunda onlara üstün geldiğinizde onları esir alın. Savaş sona erince, onları ya karşılıksız, ya da fidye ile salıveriniz."**[22] Fakat bazan günün koşullarından dolayı esirler ne karşılıksız ne de fidye karşılığı serbest bırakılmayabilirler. Çünkü karşı taraf -başka bir isim altında da olsa- herhangi bir şekilde müslüman esirleri köleleştirirse müslümanların ellerindeki esirler de köleleştirilirler. Bu durumda islam, sadece sahiplerinin cariyelerle ilişki kurmalarına izin verir. Onların özgürlüklerini ise, islamın bu kaynağın kuruması için öngördüğü birçok yola havale eder. İslam bu konuda açık ve temiz ilkelerini belirleyerek, bu kadın esirlerin iğrenç bir cinsel kargaşaya neden olmalarını önler. Nitekim eski-yeni savaşlarda esir düşen kadınlar hep bu iğrenç bataklığa düşmüşlerdir. Bu yüzden islam aldatmaca yönüne gitmiyor, meseleyi olduğundan başka türlü göstermiyor. Savaş esiri kadınlar düpedüz cariye oldukları halde bunlar özgürdürler diye göz boyamaya kalkışmıyor.

"Ama kim bundan ötesini ararsa, onlar sınırı aşanlardır."

Bununla islam, bu açık ve dolambaçsız şekilden başka her türlü cinsel pisliğin yüzüne kapıyı kapıyor. Aslında islam bu doğal görevin kendisinde bir pislik görmüyor. Pislik bunu çarpıtmakta, iğrenç bir ilişkiye döndürmektedir. İslam ise, temizdir, açıktır, tutarlıdır.[23]

"Emanetlerini ve ahitlerini gözetirler."

İslamın toplumsal düzenini dayandırdığı ahlaki ilkelerden biri de budur. İslamda emanet ve ahitleri gözetme olgusu, yüce Allah'ın göklere, yeryüzüne ve dağlara sunduğu, ama onların taşımaktan kaçındığı buna karşın insanın omuz-

22- Muhammed Suresi, 4.

23- Daha geniş bilgi için "Müminun" ve "Muhammed" surelerine bakınız.

ladığı en büyük emaneti gözetmekle başlar. Bu en büyük emanet, inanç sistemidir, zorla değil isteyerek inanç sistemine uyma yükümlülüğüdür. Emanet ve sözleşmeleri gözetmek, henüz babalarının sülbünde yeralıyorlarken insanın özyaratılışı ile yüce Allah'ın tek ve ortaksız Rabb olduğuna ilişkin imzalanan ilk sözleşme ile başlar. İnsanlar yaratılışları ile bu sözleşmenin tanıklarıdırlar. İşte yeryüzündeki diğer ilişkilerde emanet ve sözleşmelere bağlı kalma ilkesi bu ilk emanet ve sözleşmeden kaynaklanır. İslam emanet ve sözleşme konusunu sıkı tutmuş, ısrarla üzerinde durmuştur. Amaç, toplumsal düzeni, ahlak, karşılıklı güven ve huzur gibi sağlam esaslara dayandırmaktır. Bu yüzden islam, emanet ve sözleşmeleri gözetmeyi mümin ruhun temel bir özelliği olarak öngörmüştür. Nitekim emanete ihaneti, sözleşmelere bağlı kalmamayı da münafık ve kafir ruhların bir özelliği olarak vurgulamıştır. Bu Kur'an ve sünnette defalarca belirtilmiştir. İslam geleneğinde önemli bir yer işgal eden bu ahlak kuralı hakkında hiçbir kuşkuya yer bırakmamıştır.

"Şahitliklerini yaparlar."

Yüce Allah birçok hakkın yerini bulmasını şahitlik görevinin yerine getirilmesine bağlamıştır. Daha doğrusu şahitliğin eksiksiz yerine getirilmesi ile çiğnenmesi önlenen Allah'ın belirlediği sınırları şahitliğe bağlı kılmıştır. Yüce Allah'ın şahitliğin üzerinde ısrarla durması, başlangıçta şahitlik yapmaktan kaçınmayı yasaklaması, yargılanma esnasında şahitliği gizlemekten sakındırması, bir tarafa eğilim göstermeden ve gerçeği saptırmadan doğrunun yerini bulması için şahitlik yapmayı emretmesi bir gerekliliktir. Yüce Allah şahitliği kendisine yönelik itaate bağlamak için onu kendine özgü kılmış ve şöyle buyurmuştur: **"Şahitliği Allah için yerine getirin."**[24] Burada da şahitliği mümin ruhun karakteristik bir özelliği olarak sunmuştur. O da gözetilmesi gereken bir emanettir. Yüce Allah önemini vurgulamak, büyük bir mesele olduğunu belirtmek için burada ondan ayrıca sözetmiştir.

Mümin ruhun karakteristik özellikleri namazla başladığı gibi yine namazla bitiyor:

"Namazlarını korurlar."

Bu, başlangıçta vurgulanan namaza devam etmekten ayrı bir sıfattır. Bu sıfat, namazları vaktinde, farzını, sünnetini gözeterek, şekil ve ruhuna bağlı kalarak kılmakla gerçekleşir. İhmal ederek veya tembellik göstererek namazlarını kaçırmazlar. Normal şeklini gözetmeden kılmak suretiyle de namazlarını kaçırmazlar. Hem başta hem de sonda namazdan sözedilmesi namazın önemine ve namaza gösterilen özene bir işaret niteliğindedir. Bununla müminlerin karakteristik özellikleri son buluyor.

Ayetlerin akışının geldiği bu noktada, insanlar arasında yer alan bu grubun akibeti açıklanıyor. Nitekim bundan önce de öteki grubun akibeti açıklanmıştı:

"İşte onlar cennetlerde ağırlanırlar."

Bu kısacık ayet-i kerime somut ve soyut nimet türlerini bir arada anıyor. Buna göre onlar cennetlere girerler. Bu cennetlerde saygıyla ağırlanırlar. Nime-

24- Talak Suresi, 2.

tin ve saygıyla ağırlanmanın *zevkini birlikte* tadarlar. Hiç kuşkusuz bu, müminleri ayrıcalıklı kılan saygın ahlakın ödülüdür.

Ardından surenin akışı, Mekke'deki islama davet hareketinin sahnelerinden birini sunuyor. Burada müşrikler hızlı adımlarla Hz. Peygamberin Kur'an okuduğu yere doğru yürüyorlar. Sonra etrafında gruplar oluşturuyorlar. Ayet-i kerime, onların bu koşuşmalarında ve toplanmalarında dinledikleri ile doğru yolu bulma isteği olmadığı için onları kınayıcı bir ifade tarzına sahiptir:

فَمَالِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾

36- O nankörlere ne oluyor ki sana doğru koşuyorlar?
37- Sağdan, soldan, ayrı ayrı gruplar halinde gelip etrafını sarıyorlar.

Ayetin orjinalinde geçen "**Muhi'i**" kelimesi, boynundan bir iple çekiliyormuşçasına hızlı adımlarla yürüyen demektir. "**İziyn**" kelimesi "izeh"in çoğuludur. Kalıp olarak "fiah" kelimesine benziyor ve "grup" anlamına geliyor. Ayet-i kerime üstü kapalı olarak onların kuşkulu hareketlerini alaya alıyor. Bu davranışlarını ve bu davranışları sergiledikleri ortamı tasvir ediyor ve tutumlarının hayret vericiliğini dile getiriyor. Böylesine ilginç bir tutumu sergilemelerinin nedenini soruyor. Çünkü onlar sözlerini dinlemek ve bu sözler aracılığı ile doğru yolu bulmak için Peygamber Efendimize doğru hızlı adımlarla gitmiyorlar. Tersine, gidip dehşetle onu dinliyor, sonra kafa kafaya verip dinledikleri sözlerin etkisinden nasıl kurtulacaklarını, bunlara nasıl cevap vereceklerini konuşuyorlar.

Peki ne oluyor onlara?

أَيَطْمَعُ كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾
كَلَّآ ۖ إِنَّا خَلَقْنَٰهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

38- Onlardan her biri, nimet cennetine sokulacağını mı umuyor yoksa?
39- Hayır! Öyle şey yok. Aldatıcı akibetten kurtulamazlar onlar. Biz onları bildikleri şeyden yarattık.

Onlar bu halleriyle nimet cennetlerine değil, suçların barınağı olan kavurucu cehennem ateşine girerler.

Yoksa onlar, inkar ettikleri, peygamberi yalanladıkları, Kur'an'ı dinleyip tuzaklar kurmak için kafa kafaya verdikleri halde Allah katında büyük bir saygınlıklarının mı olduğunu ve Allah'ın terazisinde ağır bastıkları için bütün bunlardan sonra halâ cennete gireceklerini mi sanıyorlar?

Onlar neden yaratıldıklarını biliyorlar. Bildikleri o basit sudan yaratılmışlar. Kur'an-ı Kerimin olağanüstü ifadesi, kırıcı tek bir sözcük kullanmadan, yaralayıcı tek bir ifadeye yer vermeden üstü kapalı ve derin uyarıyla ruhlarına dokunduğu gibi, bir anlamda gururlarını da törpülüyor, kibirlerini de kırıyor. Öte yandan bu çarpıcı işaret, onların asıllarının basitliğini, önemsizliğini ve değersizliğini de kusursuz bir biçimde tasvir ediyor. Kafir olmalarına ve kötü davranışlar sergilemelerine rağmen hala nasıl nimet cennetine gireceklerini umabiliyorlar? Üstelik onlar neden yaratıldıklarını da biliyorlar. Delil oluşturacak hiç-

bir değerleri yoktur Allah katında. Kavurucu ateş ilave nimet cenneti ile ilgili adil cezasını etkileyecek, yasasını bozmasına neden olacak kadar önemli değildirler.

Basitliklerini, küçük ve önemsiz oluşlarını iyice vurgulamak, gururlarını kırmak için, ayet-i kerime yüce Allah'ın onlardan daha iyi kimseleri yaratabileceğini ve onların Allah'a karşı gelemeyeceklerini, dolayısıyle hakkettikleri bu acıklı azabı gideremeyeceklerini dile getiriyor:

فَلَآ أُقْسِمُ بِرَبِّ ٱلْمَشَٰرِقِ وَٱلْمَغَٰرِبِ إِنَّا لَقَٰدِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

40- Yoo, doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki bizim gücümüz yeter.
41- Onları, kendilerinden daha hayırlı olanlarla değiştirmeğe. Bizim önümüze geçilmez.

Aslında mesele yemini gerektirmeyecek kadar açıktır. Fakat doğulara ve batılara yönelik işaret yaratıcının yüceliğini göstermektedir. Doğular ve batılar deyimi ile uçsuz bucaksız evrendeki sayısız yıldızların doğuş ve batış yerleri kastedilmiş olabilir. Yeryüzünün değişik bölgesinde birbirini izleyen doğular ve batılar da kastedilmiş olabilir. Bu iki olay her an birbirini izleyerek gerçekleşmektedir yeryüzünde. Çünkü dünyanın güneşin önünde kendi ekseni etrafında dönüşümün her saniyesinde doğuş ve batış olayı yaşanmaktadır.

Burada doğular ve batılar deyimi ile ne kastedilmiş olursa olsun, bu ifade de kalbe yönelik varlıklar aleminin yüceliğini ve varlıklar aleminin yaratıcısının yüceliğini gösteren bir işaret vardır. Yüce Allah'ın onlardan daha hayırlı olanları yaratmaya gücünün yettiğini vurgulamak için neden yaratıldıklarını bilen bu insanlara doğuların ve batıların Rabbine yemin içmeye gerek var mıdır? Onların yüce Allah'ın buyruğunu önleyemeyeceklerini, onun gözünden kaçamayacaklarını, kaçınılmaz akibetlerinden kurtulamayacaklarını anlatmak için böylesine büyük bir yemine bile gerek yoktur.

Bir sahne şeklinde gözler önüne serilen kıyamet gününün azabının korkunçluğu, müminlere yönelik nimetlerin saygınlığı ve kafirlerin o günkü hakirlikten tasvir edilmesinin ardından gelinen bu noktada surenin akışı hitabı Peygamber Efendimize yöneltiyor. Kafirleri o gün ile ve o günkü azap ile başbaşa bırakmasını istiyor. Bu arada onların o günkü durumlarını bir sahne ile canlandırıyor. İç karartıcı, aşağılayıcı bir manzaradır bu:

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا۟ وَيَلْعَبُوا۟ حَتَّىٰ يُلَٰقُوا۟ يَوْمَهُمُ ٱلَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ ٱلْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَٰشِعَةً أَبْصَٰرُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلَّذِى كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

42- Bırak onları kendilerine va'dedilen günlerine kavuşuncaya kadar dalsın oynasınlar.
43- O gün kabirlerden hızlı hızlı çıkarlar. Onlar dikilen putlara yahut hedeflere doğru koşar gibi koşarlar.
44- Gözleri düşük, yüzlerini alçaklık bürümüş bir durumda. İşte onlara vaadedilen gün, bugündür.

Bu hitapta korku ve heyecan uyandırıcı bir tonla onların basitlikleri anlatılmakta, bir yandan da tehdit edilmektedirler. O günkü manzaraları, görünümleri ve hareketleri de insanda korku ve telaşa neden oluyor. Aynı şekilde kendi şahısları ile övünmelerini, mevkileri ile gururlanmalarını alaya alan bir ifadedir bu.

Şu kabirlerinden çıkanlar, dikilen putlara ibadet etmeye gidiyormuş gibi hızlı adımlarla yürüyorlar. Bu ifadede dünyadaki durumlarını çağrıştıran bir alay göze çarpmaktadır. Çünkü bayramlarda, törenlerde dikilmiş heykellere koşuyor çevrelerinde halka tutup saygı duruşunda bulunuyorlardı. İşte bu günde koşuşup duruyorlar. Fakat bu günle o gün arasında çok fark vardır.

Sonra o günkü özellikleri şu ifadeyle tamamlanıyor: **"Gözleri düşük, yüzlerini alçaklık bürümüştür."**

Biz bu cümlelerin satır aralarından tüm özelliklerini eksiksiz görüyoruz. Onların endişeli yüzleri açık bir tabloda bize gösteriliyor. Aşağılayıcı, küçük düşürücü bir manzaradır bu. Daha önce dünya zevkine dalıp eğleniyorlardı, ama bugün yüzlerini zillet bürümüş alçalmışlardır.

"İşte, onlara vaadedilen gün bugündür."

Bu günden kuşku duyuyorlardı, yalanlıyorlardı, sırf laf olsun diye bir an önce gerçekleşmesini istiyorlardı.

Bununla surenin başlangıcı ve sonu buluşuyor. Ölümden sonra diriliş ve ceza meselesine ilişkin uzun süreli tedavinin halkalarından biri tamamlanıyor. Cahiliyenin hayat düşüncesi ile islamın hayat düşüncesi arasındaki kesintisiz savaşın bu yönü burada noktalanıyor.

MEARİC SURESİNİN SONU

Nuh Suresi / 71

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 28

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, baştan sona kadar Hz. Nuh -selâm üzerine olsun- ile kavmi arasında geçenleri anlatıyor. Davet hareketinin yeryüzünde yaşadığı deneyimlerden birini dikkatlerimize sunuyor. İnsanlığa yönelik sürekli tekrarlanan ve değişmez tedavi sürecinin bir aşamasını; iyilik ve kötülük, hidayet ve sapıklık, hak ve batıl arasındaki kesintisiz savaşın bir bölümünü canlandırıyor.

Bu deneyim, saptırıcı liderlerin peşine takılan, iç ve dış alemde önüne serilen, açık ve gözlemlenebilen evren kitabı ile iç dünyanın kitabında yazılı bulunan hidayet delillerinden ve iman mesajlarından yüz çeviren sapık ve kıt anlayışlı insanlığın bir tablosunu ortaya koyuyor.

Bunların yanısıra sure, kıt anlayışlı, serkeş, isyancı ve sapık insanlığın doğru yola girmesi için Allah tarafından gönderilen peygamberlerin gösterdikleri meşakkatli çabanın, yorucu mücadelenin, güzel sabrın, saygı uyandırıcı ısrarlı tutumun bir örneğini sunuyor. Üstelik bu meselede onların bir çıkarı sözkonusu değildir. Doğru yola gelenlerden yol göstericiliğin karşılığı olarak herhangi bir ücret veya ödül, imanın karşılığında herhangi bir tazminat istemiş değildirler. Günümüzde ve her zaman eğitim ücreti olarak, okulların, üniversitelerin, akademilerin ve hocaların istediği türden bir eğitim ücreti istemeleri de sözkonusu olmamıştır.

Hz. Nuh sapık, saptırıcı, iktidar, mal ve silahlı güce sahip liderlerin peşinde giden inatçı kavmi arasında büyük mücadelelerle, yorucu çabalarla geçirdiği dokuzyüz elli yıllık sürenin sonunda Rabbine son hesabını verirken işte bu tabloyu çiziyor: Şimdi Hz. Nuh'un sözlerine kulak verelim:

"Nuh dedi ki: Rabbim! Doğrusu ben, milletimi gece gündüz çağırdım. Fakat benim çağırmam, sadece benden uzaklıklarını artırdı. Doğrusu ben senin onları bağışlaman için kendilerini her çağrışımda, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, direndiler, büyüklendikçe büyüklendiler. Sonra, doğrusu ben onları açıkça çağırdım. Sonra onlara açıktan açığa, gizliden gizliye de söyledim. Dedim ki: 'Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu O, çok bağışlayandır.'

"Size gökten bol bol yağmur indirsin. Sizi, mallar ve oğullarla desteklesin; sizin için bahçeler var etsin, ırmaklar akıtsın. Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz. Oysa sizi merhalelerden geçirerek O yaratmıştır. Al-

lah'ın, göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz? Aralarında ay'a aydınlık vermiş ve güneşin ışık saçmasını sağlamıştır. Allah sizi yerden bitirir gibi yetiştirmiştir."

"Sonra sizi oraya döndürür ve yine oradan çıkarır. Yeryüzünde dolaşabilmeniz, orada yollar ve geniş geçitlerden geçebilmeniz için, onu size yayan O'dur."

Bu sürekli, ısrarlı, kesintisiz ve bitmiyen çabanın bilançosunu sunduktan sonra Hz. Nuh şöyle diyor:

"Nuh: 'Rabbim! Doğrusu bunlar bana baş kaldırdılar ve malı, çocuğu kendisine sadece zarar getiren kimseye uydular; birbirinden büyük düzenler kurdular.' İnsanlara 'sakın tanrılarınızı bırakmayın, Ved, Suva, Yağus, Yeuk, Nesr putlarından asla vazgeçmeyin' dediler. Böylece bir çoğunu saptırdılar.' dedi."[1]

Hiç kuşkusuz bu, acı bir neticedir. Ama peygamberlik misyonu aynı misyondur, değerinden, öneminden bir şey yitirmez!

Bu acı deneyim, öncelikle dünya üzerindeki insanlık hayatının son demlerinde tüm yeryüzüne yönelik evrensel emaneti yüklenen, bir peygamberin yüklenebileceği en ağır yükü omuzlayan Peygamber Efendimize sunuluyor. Bu deneyimde, kendisinden önce yaşamış bir peygamber kardeşinin iman gerçeğinin yeryüzüne yerleşmesi için giriştiği uzun ve soylu mücadelesi gösteriliyor. Burada insanlığın hak içerikli mesaj karşısındaki inatçı tutumu, sapık liderlik kadrosunun bozgunculuğu ve bu liderlik kadrosunun doğru yola iletici liderliğe üstünlük sağlaması anlatılıyor. Ayrıca, insanlığın atası Hz. Nuh'tan sonra, insanlığın yeryüzündeki hayatının henüz ilk dönemlerinde başgösteren bu serkeşlik ve sapıklığın ardından yüce Allah'ın ardarda peygamberler göndermesine ilişkin iradesi de belirginleşiyor.

Bu deneyim, ikinci olarak Mekke'deki ilk müslüman topluluğa ve genelde tüm islam ümmetine sunuluyor. Çünkü müslüman toplum, Allah'ın yeryüzüne yönelik davetinin, bu davetten kaynaklanan ilahi hayat sisteminin mirasçısıdır. O günkü ve o günden sonra gelecek tüm cahiliye sistemlerinin egemenliğine karşı bu ilahi hayat sisteminin uygulayıcısıdır. Müslüman toplum bu deneyimde, mücadelenin, ısrarlı davetin, insanlığın ikinci babasının bu uzun ve sürekli savaşımını görür. Bunun yanısıra yüce Allah'ın mümin azınlığı nasıl gözettiğini ve onu o günkü kapsamlı helaktan nasıl kurtardığını da görür.

Son olarak bu deneyim, müşriklerin dikkatine sunuluyor. Kendilerinden önce Allah'ın peygamberlerini yalanlayan milletlerin akibetlerini görsünler ve yüce Allah'ın lütufta bulunduğunu anlasınlar diye. Çünkü bu peygamber onlar için kapsamlı bir helak istemiyor. Bunun nedeni, ulu Allah'ın onlara acınmasını ve bir süre bekletilmelerini öngörmesidir. Bu yüzden onlara gönderilen peygamber, Hz. Nuh'un yaptığı gibi onlara bedduada bulunmuyor. Hz. Nuh, onları doğru yola getirmek için gerekli olan her yolu denedikten sonra, kavmine bedduada bulunmuştu:

"Sen bu zalimlerin sadece şaşkınlığını arttır."[2]

1- Nuh Suresi, 21-24.
2- Nuh Suresi, 24.

"Nuh dedi ki: 'Rabbim! Yeryüzünde hiçbir kafir bırakma. Doğrusu onları bırakırsan kullarını saptırırlar, sadece ahlaksız ve çok inkarcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler."[3]

İnsanlığa yönelik ilahi davetin aşamalarından biri olan bu deneyimin sunuluşu ile, inanç sisteminin tekliği, köklerinin sağlamlığı ve derinlere kök salmışlığı belirginleşiyor. Aynı şekilde inanç sisteminin evrenle, Allah'ın iradesi ve kaderi ile, Allah'ın kaderi uyarınca gerçekleşen hayattaki gelişmeler ile ilişkisi önplana çıkıyor. Bunları Hz. Nuh'un kavmine yönelttiği çağrının satır aralarından gözlüyoruz: **"Dedi ki: Ey milletim! Şüphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a kulluk edin; ondan sakının ve bana itaat edin ki Allah günahlarınızı size bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Doğrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılmaz; keşki bilseniz."[4]** Yine bu gerçeği Hz. Nuh'un kavmine yönelik açıklamalarında görmek mümkündür: **"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz? Oysa sizi merhalelerden geçirerek O yaratmıştır. Allah'ın göğü, yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz? Aralarında ay'a aydınlık vermiş ve güneşin ışık saçmasını sağlamıştır. Allah sizi yerden bitirir gibi yetiştirmiştir. Sonra sizi oraya döndürür ve yine oradan çıkarır. Yeryüzünde dolaşabilmeniz, orada yollar ve geniş geçitlerden geçebilmeniz için, onu size yayan O'dur."[5]**

Davalarının, tarihin derinliklerine kök salmış geçmişlerinin, insanlığın doğuşundan bu yana yol alan kafilelerinin, bu davanın anlaşılması ve Allah'ın tutarlı ve kökü eskilere dayanan hayat sistemi olarak uygulanması konusunda üstlendikleri rolün bilincine varmaları için bu gerçeğin müslüman ruhlarda yeretmesi son derece önemli bir olgudur.

İnsan, sapık ve inatçı insanlığın doğru yola girmesi için peygamberler tarafından sarfedilen kesintisiz çabayı izledikçe; gerçeklerden yüz çeviren inatçı insanlığa birbirinin ardından ve değişmez bir kural içinde peygamberler göndermedeki ilahi iradeyi düşündükçe dehşete kapılıyor, şaşkınlıktan donakalıyor, bedenini bir korku, bir ürperti sarıyor.

Bu durum karşısında insanın şöyle söyleyesi geliyor: "Elde edilen sonuçlar bunca uzun çabaya, Hz. Nuh'tan Hz. Muhammed'e kadar gelmiş geçmiş tüm peygamberlerin gösterdikleri soylu fedakarlıklara ikisinin arasındaki ve sonrasındaki dönemlerde Allah'ın dinine davet etme yükünü devralan müminlerin çabalarına, büyük fedakarlıklarına değer miydi?

Hz. Nuh'un bu surede ve diğer surelerde anlattığı bu çabaya değer miydi? Bu çaba çok uzun bir ömrü kaplamıştı. Ne var ki kavmi gerçeklerden yüz çevirmekten vazgeçmediği gibi onu alaya almış, şahsına yönelik suçlamalarda bulunmuşlardı. Ama O, bütün bunları sabırla, iyilikle, güzel bir edep tavrıyla, aydınlatıcı açıklamalarla karşılamıştı.

Sonra, o günden bugüne sürdürülen bunca çabalar... Tarih boyunca kesintisiz olarak gösterilen soylu fedakarlıklar. Alaya alınan... Ateşe atılan... Testere ile biçilen... Ailesinden, yurdundan uzaklaştırılan peygamberler... Ve nihayet en son

3- Nuh Suresi, 26-27. 4- Nuh Suresi, 2-4. 5- Nuh Suresi, 13-20.

peygamberlik misyonu geliyor... Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- ve beraberindeki müminlerin bilinen ve görülen çabaları... Sonra her yerde ve her kuşak arasında davet yükünü omuzlayanların akıllara durgunluk veren fedakarlıkları, meşakkatli mücadeleleri birbirini izliyor.

Sonuç itibariyle bütün bu çabalara, bunca fedakarlığa, acı ve meşakkatli cihada değer miydi? Acaba topyekün insanlık, yüce Allah'ın bu onur verici ilgisine, özen göstermesine değer miydi? İnsan denen şu basit, şu küçücük yaratığın serkeşliğine, burun kıvırmasına, ısrarla kaçmasına, büyüklük taslamasına rağmen peşpeşe peygamber göndermeyi öngören ilahi iradede somutlaşan bu gözetime değer miydi?

Hiç kuşkusuz bu sorunun cevabı, biraz düşündükten sonra tartışmasız "evet"tir...

Allah'a iman etme gerçeğinin yeryüzüne yerleşmesi, bunca emeğe, bunca sabra, bunca meşakkate, peygamberlerin ve her kuşak arasında yer alan gerçek izleyicilerinin gösterdikleri bunca soylu fedakarlıklara değer.

Belki de bu gerçeğin yerleşmesi, bizzat insanın varoluşundan, içindekilerle birlikte tüm yeryüzünden, daha doğrusu şu yeryüzünün içinde neredeyse gözle görülemeyecek kadar küçük bir zerre konumunda kaldığı dehşet verici evrenden daha büyük, daha önemli bir olgudur.

Yüce Allah'ın iradesi insan denen varlığın belli özelliklere sahip olmasını öngörmüştür. Yine ilahi irade, iman gerçeğinin vicdanına ve hayatına yerleşmesini de Allah'ın yardımı ve başarılı kılması ile bizzat insanın çaba göstermesine bağlı kılmıştır. Yüce Allah'ın insanı neden bu özelliklere sahip bir varlık olarak yarattığını bilmiyoruz. İman gerçeğinin hem kişiliğine hem de hayat düzenine yerleşmesini insanın çalışmasına ve iradesine bağlı kılmıştır. Tıpkı melekler gibi başka bir şey bilmemecesine onu iman ve itaate zorlamamıştır. Veya iblis gibi sadece kötülük ve günaha yatkın bir özelliğe sahip kılmamıştır.

Biz bunun sırrını bilmiyoruz. Fakat insanın bu özelliklere sahip bir varlık olarak yaratılmasının varlık aleminin düzeni ile yakından ilgili olan bir hikmetin olduğuna inanıyoruz.

Şu halde, iman gerçeğinin insanlık alemine yerleşmesi için insanların çaba göstermeleri kaçınılmazdır. Yüce Allah bu çaba için kulları arasında en seçkin olanlarını; yani peygamberleri, resulleri ve onların gerçek izleyicileri samimi müminler topluluğunu seçmiştir. Bu gerçeğin yeryüzüne yerleşmesi için onları görevlendirmiştir. Çünkü bu gerçek, uğrunda bunca acı ve yorucu çabaların harcanmasına, meşakkatlerin çekilmesine, soylu fedakarlıklara değer.

Bu gerçeğin insan kalbine yerleşmesinin anlamı; Allah'ın nurundan bir parıltının kalbe yerleşmesidir. Kalbin ilahi sırlardan birini saklaması; varlıklar alemini yönlendiren gücün elinde bir araç olmasıdır. Bu gerçek sadece bir fikir veya bir yakıştırma değildir. Bu gerçek, insandan, yerinden, göğünden ve bu uçsuz bucaksız evrenden daha büyüktür.

Aynı şekilde iman gerçeğinin insanlığın -veya bir topluluğun- hayatına yer-

leşmesi, yeryüzündeki hayatın ebedi hayata bağlanması, bu bağlantıya yaraşır bir düzeye yükselmesi anlamına gelir. Yokluğun kalıcılığa, yarımın bütüne, sınırlı ve noksanın sınırsızlığa ve eksiksizliğe bağlanması demektir. Hiç kuşkusuz bu, yeryüzünde insanlığın uzun yaşamı içinde sadece bir gün veya birkaç gün gerçekleşse bile bunca emeğe, bunca fedakarlığa değecek kadar büyük bir sonuçtur. Çünkü bu sonucun elde edilmesi -bu şekliyle bile- insanlığın öteki kuşakları için pratik bir nur meşalesi işlevini görür. Ardarda sıralanan kuşaklar bu örneği gözeterek mücadele ederler.

Her zaman geçerliliğini koruyan tarihsel realite, insan ruhunun Allah'a iman gerçeğinin içine yerleşmiş olması hariç, kendisi için tasarlanan kemal ufuklarına ulaşamadığını ortaya koymuştur. İnsan hayatını iman aracılığı ile yükseldiği gibi başka hiçbir araçla bu ufuklara yükselememiştir. Bu gerçeğin yeryüzünde yerleştiği dönemler, bu gerçeğe bağlı kimselerin insanlığın önderliğini üstlendiği dönemler insanlık tarihi içinde erişilmez bir zirve niteliğindedir. Daha doğrusu hayalden de öte bir düş gibidir. Ama bu düş insanların yaşadığı bir realite olarak somutlaşmıştır.

Allah'a iman gerçeğinin insanların ruhlarına, hayatlarına, düşüncelerine, değer ve ölçülerine yerleşmesi sonucu insanlığın ulaştığı düzeye, herhangi bir felsefi düşünce ile, veya bilimsel teori ile, yahut bir düşünce ekolü ile ya da bir sosyal düzen ile ulaşması mümkün değildir. İman gerçeği kusursuz bir hayat sisteminin kaynağıdır. Bu sistemin ilk peygamberlik misyonlarında olduğu gibi kısa ve öz olması ile son peygamberlik misyonunda olduğu gibi ayrıntılı, kapsamlı ve incelikli olması esasta bir farklılığa neden oluşturmaz.

Bu inanç sisteminin Allah katından gelmiş bir gerçek olduğunun kesin kanıtı; bu gerçeğin hayatına yerleşmesi ile birlikte insanlığın erişilmez bir zirveye ulaştığını, ayrıca insan aklının ürünü herhangi bir ilmi yöntemle, veya felsefe ile, yahut sanat ile, ya da herhangi bir sosyal düzen ile böyle bir düzeye ulaşamadığını ortaya koyan tarihsel realitedir. İnsanlık gerçek müminlerin önderliğinden sıyrıldığı zaman bu güzelliklerin hiç birinden yararlanamamıştır. Üstelik değerlerini, ölçülerini ve insanlığını yitirmiştir. İnsanlık birçok alanda azımsanmayacak ilerlemeler kaydetmiş olmasına rağmen. Bedensel rahatlığı ve akli istifadeyi sağlayan geniş imkanlara, her türlü maddi mutluluğu sağlayan sebeplere sahip olmasına rağmen ruhsal mutsuzluğun, düşünsel şaşkınlığın, psikolojik hastalıkların girdabına batmıştır. Hiçbir zaman mutluluğu, huzuru ve insana yaraşır rahatı yakalayamamıştır. Hayata ilişkin düşüncesi iman gerçeğinin egemen olduğu atmosferdeki gibi hiçbir zaman yüce ufuklara ulaşamamıştır. Varlıklar alemi ile olan iletişimi hiçbir zaman bu inanç sistemine bağlı olduğu dönemlerdeki gibi güçlü olamamıştır. "İnsan ruhunun saygınlığını" hiçbir zaman iman gerçeğinin içinde yerettiği dönemlerdeki gibi hissetmemiştir. Varlıklar aleminin ve insan varlığının amacına ilişkin islam düşüncesi üzerine yapılacak bilinçli bir araştırma kesinlikle bu sonuca varacaktır.

Bütün bunlar -tereddütsüz- müminlerin sarfettikleri tüm yorucu emeklere, övgüye değer fedakarlıklara, iman gerçeğinin yeryüzüne yerleşmesi, Allah'ın nu-

rundan bir kıvılcımın kalplere girmesi, kalplerin bu sayede Allah'ın ruhu ile iletişim kurması, Allah'ın öngördüğü hayat sistemine göre biçimlenen bir insanlık hayatının kurulması için verdikleri kurbanlara değer. Bu sistemin gölgesinde insanların düşünceleri ve ahlaki yapıları üstün bir düzeye ulaştığı gibi pratik hayatları da bu üstün düzeye ulaşır. Nitekim insanlar tarihin bir döneminde bunu pratik olarak gördüler.

İnsanlık Nuh'un, İbrahim'in, Musa'nın, İsa'nın, Muhammed'in ve onların saygın kardeşlerinin sundukları ilahi mesajdan yüz çevirdikleri gibi yine yüz çevirecektir. Yine sapıklık içinde yüzen, sapık ve saptırıcı liderlerin peşine takılacaktır. Yine hak davetçilerini türlü eziyetlere uğratacaktır. Envai çeşit işkenceden geçirecektir. İbrahim'i ateşe attıkları gibi, kimisini testere ile biçtikleri gibi. Tarih boyunca gelmiş geçmiş peygamberleri alaya aldıkları gibi, kişiliklerini alaycı bir tarzda dillerine doladıkları gibi.

Fakat Allah'ın daveti yine Allah'ın istediği şekilde yoluna devam etmelidir. Çünkü elde edilen sonuç, çok küçük de olsa, bir tek kalbin Allah'ın nurundan bir kıvılcım içermesi, Allah ile iletişim kurması olarak belirse de ölümcül bir yorgunluğu gerektiren çabalara, destansı fedakarlıklara değer.

Hz. Nuh'tan Hz. Muhammed'e kadar süregelen iman kafilesi, Allah'ın iradesinin büyük iman gerçeğine kesintisiz daveti öngördüğünü ve bu davetin ve sonucunun ne kadar değerli olduğunu haber veriyor. Bu sonucun en düşük oranı, iman gerçeğinin bizzat davetçilerin kalplerine yerleşmesidir. Bu bilinçle, bu duyguyla ölümü ve inançlarından taviz vermeden ölümden daha ağır fedakarlıkları göze almalarıdır. Bu sayede tüm yeryüzü değerlerini ayaklarının altına almalarıdır, yeryüzünün çekiciliğinden, boyunduruğundan kurtulmalarıdır. Bu bile çok büyük bir kazançtır. Bütün acılardan, meşakkatlerden büyük bir sonuçtur. Hem davetçiler hem de, içindeki bu grup insan sayesinde onurlanan, saygınlık kazanan insanlık için bir kazançtır. İşte bu saygınlık, bu onur için ulu Allah, meleklerin yeryüzünde bozgunculuk yapan, orada kan döken insana secde etmesini emretmiştir. Bunun yanısıra insan -kendi çabası, kendi girişimi ve kendi fedakarlığı ile- Allah'ın nurundan bir kıvılcımı karşılayabilir; aynı şekilde -aslında zayıf ve güçsüz bir varlık olmakla beraber- Allah'ın yeryüzüne ilişkin planını ve hayat sistemini uygulayacak yetenektedir. İnsanoğlu serbestlik ve ruhsal özgürlük bakımından öyle bir düzeye ulaşır ki, hayatını feda edecek duruma gelir. İnancını korumak, bu inancı başkalarının hayatına yerleştirmeye, onları da mutlu, özgür ve onurlu kılmaya ilişkin görevini yerine getirmek için hayatı feda etmekten daha ağır meşakkatlere katlanır. İnsan ruhu, serbestlik ve özgürlük açısından bu düzeye varınca sarfedilen emekler, çekilen çileler, verilen kurbanlar basitleşir. Allah'ın terazisinde gökyüzünden ve yeryüzünden daha ağır basan o büyük netice belirginleşsin diye bütün bunlar belirsizleşir, sahneden çekilirler.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ۝
يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ
لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝

1- Milletine can yakıcı bir azab gelmezden önce onları uyar diye Nuh'u milletine peygamber olarak gönderdik.

2- O da şöyle dedi: "Ey milletim! Şüphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."

3- "Allah'a kulluk edin; ondan sakının ve bana itaat edin."

4- "Ki Allah günahlarınızı size bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin; doğrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılmaz; keşki bilseniz."

Sure, peygamberlik misyonunun ve inanç sisteminin kaynağını vurgulayan, pekiştiren bir ifadeyle başlıyor: **"Nuh'u milletine peygamber olarak gönderdik."** Peygamberlerin görev aldıkları, inanç gerçeğini edindikleri kaynak budur. Varlıklar alemi de hayat da bu kaynaktan doğmuştur. Bu kaynak, insanı yaratan ulu Allah'tır. Ulu Allah insanın öz yaratılışına kendisini bilme ve kendisine kulluk sunma yeteneğini yerleştirmiştir. İnsanoğlu bu öz yaratılıştan sapıp yolunu yitirdikçe kendisini tekrar öz yaratılışın çizgisine getirecek peygamberler göndermiştir. Nuh peygamber Hz. Adem'den sonra bu amaçla gönderilen ilk peygamberdir. Kur'an-ı Kerim, Hz. Adem'in yeryüzüne gönderilişinden ve dünya hayatına alışmasından sonra kendisine peygamberlik misyonunun verilip verilmediğinden sözetmiyor. Belki de Adem evlatlarına ve torunlarına öğretmenlik yapıyordu. Hz. Adem'in vefatından uzun süre sonra evlatları ve torunları tek Allah'a kulluk sunmaktan uzaklaştılar. Birtakım putları tanrı edindiler. Bu putları başlangıçta kutsal bildikleri güçleri sembolize etmek için diktiler. Bunlar görülen veya görülmeyen evrensel güçlerdi. Bu putların en ünlüleri bu surede sözü edilen beş puttu. Bu yüzden yüce Allah onları yeniden tek Allah inancına getirmek, Allah, hayat ve varlık hakkındaki düşüncelerini düzeltmek için Hz. Nuh'u onlara peygamber olarak gönderdi. Kur'an-ı Kerim'den önce gönderilen kutsal kitaplar Hz. İdris'in Hz. Nuh'tan önce peygamber olarak görevlendirildiğinden sözederler. Fakat, tahrif, ekleme ve değiştirme kuşkusundan dolayı bu kitaplarda anlatılanlar müminin inancının yapılanmasında yeredinemezler.

Kur'an'daki peygamberler kıssalarını okuyanlar Hz. Nuh'un insanlığın ilk dönemlerinde peygamber olarak gönderildiğini anlarlar. Hz. Nuh, dokuzyüz elli senelik ömrünü milletini davet etmekle geçirmişti. Hiç kuşkusuz milleti de uzun ömürlü insanlardan oluşuyordu. Gerek onun, gerekse milletinin bu şekilde uzun

yıllar yaşamış olmaları o sırada insanların az olduğunu ve sonraki kuşaklarda olduğu gibi henüz çoğalmadıklarını gösteriyor. Biz bu sonucu, yüce Allah'ın canlılara ilişkin yasasından çıkarıyoruz. Bu yasaya göre sayı azaldı mı ömür uzar. Sanki bu yasa doğal dengenin ve yenilenmenin ifadesidir. Fakat bunu en iyi Allah bilir. Bu sadece bir görüştür, Allah'ın yasası ile ilgili karşılaştırmalı gözleme dayalı bir sonuçtur.

Sure, peygamberlik misyonunun kaynağını vurgulayan ve bu gerçeği pekiştiren bir ifadeyle başlıyor. Ardından Hz. Nuh'un sunduğu mesajın özünü özetleyerek hatırlatıyor. Mesajın özü, uyarıdır:

"Milletine can yakıcı bir azap gelmezden önce onları uyar."

Hz. Nuh'un, uzun yıllar verdiği mücadelenin, yaptığı davetin sonunda Rabbine sunduğu bilançodan anlaşıldığı kadariyle onun milleti büyüklenme, burun kıvırma, serkeşlik yapma ve sapıklıkta o kadar ileri gitmişlerdi ki, onlara yönelik mesajın 'uyarı' kelimesi ile özetlenmesi son derece normaldir. Kavmine yönelik davetinde ilk önce acıklı azapla başlaması, dünya veya ahirette veya her ikisinde birlikte başlarına gelecek olan çetin azabı gündeme getirerek söze girişmesi, onların durumuna son derece uygundur.

Görevlendirme sahnesinden surenin akışı öz bir ifadeyle mesajın açıkça duyurulduğu sahneye geçiyor. Bu mesajın en belirgin özelliği uyarı içerikli oluşudur. Bununla beraber, işlenen günah ve hataların bağışlanabileceği, hesaplaşmanın kıyametteki son hesaplaşmaya kadar ertelenebileceği ima ediliyor. Bunun yanısıra kendilerine yöneltilen çağrının temel ilkeleri de kısa ve öz bir ifadeyle dile getiriliyor:

"Dedi ki: 'Ey milletim! Şüphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a kulluk edin; O'ndan sakının ve bana itaat edin ki Allah günahlarınızı size bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin; doğrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılmaz; keşki bilseniz."

"Ey milletim! Şüphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım." Uyarıcılığını açıkça ortaya koyuyor, gerekçesini, kanıtını gözler önüne seriyor. Kem küm etmiyor, lafı ağzında gevelemiyor. Mesajını iletme işini ağırdan almaya kalkışmıyor. Onları çağırdığı gerçek hususunda ve sunduğu gerçeği yalanlayanları bekleyen azap hususunda kapalılığa, karışıklığa yer vermiyor.

Onları çağırdığı şey son derece basit, açık ve tutarlıdır: **"Allah'a kulluk edin; ondan sakının ve bana itaat edin."** Tek ve ortaksız Allah'a kulluk. Duygu ve davranışlara egemen olan Allah'tan korkmak. Hayat düzenlerini ve davranış kurallarını alacakları bir kaynak olarak öngördüğü peygamberine itaat.

Ana hatlarıyla vurgulanan bu prensiplerle gök menşeli dinlerin temel özel-

likleri dile getiriliyor. Bunun ardından daha geniş boyutlu açıklamalara, ayrıntılara geçiliyor. İmana dayalı düşüncenin büyüklüğü, derinliği, genişliği, kapsamlılığı, en ince noktasına kadar varlıklar aleminin ve insan varlığının değişik yönlerini içermesini vurguluyor.

Sadece Allah'a kulluk sunmak, eksiksiz bir hayat sistemidir. Bu sistem, ilahlık ve kulluk gerçeklerine, yaratıcı ile yaratıklar arasındaki ilişkiye, evren ve insan hayatındaki güç ve değerlerin gerçek mahiyetine ilişkin düşünceyi kapsar. Bu yüzden insanlığın hayat düzeni bu düşünceye dayalı olarak biçimlenir. Böylece her yönüyle özgün bir hayat sistemi oluşur. İlahlık makamı ile kulluk makamı arasındaki ilişkiye, yüce Allah'ın eşya ve canlılara ilişkin olarak belirlediği değer yargılarına dönük bir hayat sistemidir bu.

Allah korkusu... İnsanların bu sisteme bağlı kalmalarının, sağa-sola sapmamalarının, çarpıtmaya kalkışmamalarının, uygularken yamultmamalarının tek güvencesi... Bu, aynı zamanda, riyasız, gösterişsiz olarak Allah'ın hoşnutluğunun gözetilmesini öngören üstün ahlakın da kaynağıdır.

Peygambere itaat etmek: Allah'ın yolunda dosdoğru yürümenin aracıdır. Hidayeti ilk merkeze bağlı kaynaktan edinmenin yoludur. Sağlam, güvenli ve direkt bağlantıyı sağlayan bir istasyon aracılığı ile göklerle sürekli iletişim halinde olmanın tek seçeneğidir.

Dolayısıyle dünya üzerindeki hayatının ilk dönemlerinde Hz. Nuh'un milletini çağırdığı bu geniş çizgiler, ondan sonra her kuşağa yöneltilen Allah davasının özetidir. Buna karşılık Hz. Nuh, yine Allah'ın tevbe edenlere, pişman olanlara vaadettiği ödülü bildirmişti:

"Ki Allah günahlarınızı size bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin."

Allah'a kulluk sunmaya, O'ndan korkmaya ve peygamberine itaat etmeye ilişkin çağrıya olumlu karşılık vermenin ödülü bağışlanma ve geçmiş günahların sorumluluğundan kurtulmadır; hesaplaşmanın Allah'ın bilgisinin kapsamında belirlenen bir süreye kadar ertelenmesidir, kıyamet gününe kadar hesap sorulmamasıdır. Dünya hayatında topyekün yokedilme durumunda kalmamalarıdır. (ileride Hz. Nuh'un Rabbine sunduğu bilançoda da görüleceği gibi Hz. Nuh, dünya hayatında başka şeyler de onlara vaadetmiştir.)

Ardından Hz. Nuh, bu sürenin değişmez olduğunu ve vakti gelince kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini, dünya azabının ertelenmesi gibi ertelenmeyeceğini açıklıyor. Amaç, inanç sistemini ilgilendiren şu büyük gerçeği vurgulamaktır:

"Doğrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılmaz; keşki bilseniz."

Nitekim bu ayetin, yüce Allah'ın belirlediği her süreyi kast etmiş olması da muhtemeldir. Bu durumda güdülen amaç, genel bir ifadeyle bu gerçeğin kalplere yerleşmesidir. Şayet peygambere itaat edip yanlıştan dönerlerse hesaplarının kı-

yamet gününe bırakılacağından sözedilmişken bu genel prensibin burada vurgulanması uygundur.

Nuh peygamber hiçbir çıkar gözetmeden, herhangi bir maddi yarar sağlamayı düşünmeden milletinin doğru yola gelmesi için onurlu, saygın ve soylu mücadelesini sürdürüyor. Bu soylu hedefe ulaşmak için burun kıvırmalara, büyüklenmelere, alaycı saldırılara göğüs geriyor. Dokuz yüz elli sene boyunca destansı bir sabır örneği gösteriyor. Çağrısına olumlu karşılık verenlerin sayısı neredeyse hiç artmıyordu. Ama gerçekten yüz çevirme, sapıklıkta ısrar etme ivme kazanıyordu, artarak sürüyordu. Sonra dönüyor Hz. Nuh mücadelesinin sonunda, kendisine bu soylu görevi, bu ağır yükümlülüğü veren Rabbine rapor veriyor. Yaptıklarını ve aldığı tepkileri anlatıyor. Aslında Rabbi olup bitenleri biliyor. O da Rabbinden olup bitenlerden haberdar olduğunu biliyor. Fakat bu, mücadelenin sonunda yorgun düşen bir kalbin, peygamberlerin, resullerin, gerçek müminlerin şikayetlerini sundukları biricik merciye, yani Allah'a sunduğu şikayetlerdir.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۝٥
فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۝٦ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا
أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا
اسْتِكْبَارًا ۝٧ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۝٨ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ
لَهُمْ إِسْرَارًا ۝٩ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠
يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ۝١١ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ
جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ۝١٢ مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝١٣ وَقَدْ
خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ۝١٤ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۝١٥
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ۝١٦ وَاللَّهُ أَنبَتَكُم
مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝١٧ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۝١٨ وَاللَّهُ
جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝١٩ لِّتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝٢٠ قَالَ
نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ۝٢١

5- Nuh dedi ki: "Rabbim! Doğrusu ben, milletimi gece gündüz çağır-dım."

6- "Fakat benim çağırmam, sadece benden uzaklıklarını artırdı."
7- Doğrusu ben senin onları bağışlaman için kendilerini her çağrışımda, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, direndiler, büyüklendikçe büyüklendiler.
8- Sonra, doğrusu ben onları açıkça çağırdım.
9- Sonra onlara açıktan açığa, gizliden gizliye de söyledim.
10-11 Dedim ki: "Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu O, çok bağışlayandır. Size gökten bol bol yağmur indirsin."
12- "Sizi, mallar ve oğullarla desteklesin; sizin için bahçeler var etsin, ırmaklar akıtsın."
13- Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz.
14- Oysa sizi merhalelerden geçirerek O yaratmıştır.
15- Allah'ın, göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz?
16- Aralarında ay'a aydınlık vermiş ve güneşin ışık saçmasını sağlamıştır.
17- Allah sizi yerden bitirir gibi yetiştirmiştir.
18- Sonra sizi oraya döndürür ve yine oradan çıkarır.
19-20 Yeryüzünde dolaşabilmeniz, orada yollar ve geniş geçitlerden geçebilmeniz için, onu size yayan O'dur.
21- Nuh dedi ki: "Rabbim doğrusu bunlar bana isyan ettiler. Ve malı, çocuğu kendisine sadece zarar getiren kimseye uydular."

İşte Nuh peygamberin yaptıkları ve işte onun sözleri. Uzun bir mücadelenin sonunda dönüyor ve Rabbine son raporunu sunuyor. Burada Hz. Nuh sürekli ve kesintisiz bir çabayı tasvir ediyor: **"Doğrusu ben milletimi gece gündüz çağırdım."**

Bıkmıyor, usanmıyor, burun kıvırmalar, yanlışta ısrar etmeler karamsarlığa düşürmüyor onu: **"Fakat benim çağırmam, sadece benden uzaklıklarını arttırdı."** Allah'a; varlık ve hayatın nimet ve lütufların, hidayet ve aydınlığın kaynağına yönelik çağrımdan kaçtılar. Üstelik O, dinlemek için bir ücret, yol göstericiliğin karşılığı olarak da bir vergi istemiyor. Onlar, bağışlanmaları, günah, isyan ve sapıklığın cürmünden kurtulmaları için kendilerini Allah'a çağıran davetçiden kaçıyorlardı.

Davetçi her yerde karşılarına çıkıp, davetini duyurmak için her fırsatı değerlendirdiği, dolayısiyle kaçamadıkları zamanlar sesini duymak istemiyorlardı. Onu görmeye bile tahammül edemiyorlardı. Bu yüzden sapıklıkta ısrar ediyor, hak ve hidayet çağrısına olumlu karşılık vermeye tenezzül etmiyorlardı, büyüklük taslıyorlardı. **"Doğrusu ben senin onları bağışlaman için kendilerini her çağrışımda, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, direndiler, büyüklendikçe büyüklendiler."**

Bu, davetçinin davasını duyurmak için her fırsatı değerlendirişini, kafirlerin de sapıklıkta direnmelerini gösteren bir tablodur. Bu tabloda kıt anlayışlı, inatçı insanlığın çocuksu tutumu belirginleşiyor. Bu tutum, parmaklarını kulaklarına tıkamaları ile, başlarını elbiselerine bürümeleri ile somutlaştırılıyor. Bu ayetler, çocukça inadı kusursuz bir tabloda canlandırıyor. Hz. Nuh şöyle diyor: **"Parmaklarını kulaklarına tıkadılar."** Onlar parmak uçlarıyla kulaklarını tıkıyorlardı. Ama onlar parmak uçlarını kulaklarına o kadar sert tıkıyorlardı ki, sanki içine hiçbir ses girmesin diye bütün parmaklarını kulaklarının içine sokmak ister gibiydiler. Bu yanlışta ısrar etmenin, inatçılığın kaba, çirkin bir tablosudur. Aynı zamanda bu, insanların yaşlandıkları halde ortaya koydukları

çocuksu, ilkel davranışların bir tablosudur.

Sürekli davetin, her fırsatı değerlendirmenin, ısrarla karşılarına çıkmanın yanısıra Hz. Nuh, her türlü yönteme başvurmuştu. Kimi zaman açıkça davet etmiş, kimi zaman da gizli ve açık daveti birlikte yürütmüştü: **"Sonra, doğrusu ben onları açıkça çağırdım. Sonra onlara açıktan açığa gizliden gizliye de söyledim."**

Bütün bunları yaparken de dünya ve ahirette bir takım kazançlar sağlayacaklarını, Rabblerinden bağışlanma diledikleri zaman affedileceklerini, çünkü yüce Allah'ın günahları bağışladığını söylemişti: **"Dedim ki: "Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu O, çok bağışlayandır."** Onlara geniş ve kolay elde edilen rızık, rızkın bilinen ve onlara büyük bir arzuyla beklenen sebeplerini vaad etmişti. Onun vurguladığı rızık sebebi, bol yağmurdu. Ekinler onunla yeşerir, nehirler onun suyuyla beslenir. Ayrıca evlat gibi hoşlarına gidecek, mal gibi arzuladıkları başka rızıklar da vaad etmişti: **"Size gökten bol bol yağmur indirsin. Sizi mallar ve oğullarla desteklesin; sizin için bahçeler varetsin, ırmaklar akıtsın."**

Burada Allah'tan bağışlanma dilemek ile bu rızıklar arasında bir bağlantı kuruluyor. Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde kalplerin ıslahı, Allah'ın hidayetine uyması ile rızkın kolaylaşması ve refahın genelleşmesi arasında bu bağlantı kurulur. Örneğin bir yerde şöyle denir: **"Eğer şehirlerin halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik. Ama yalanladılar; bu yüzden onları, yaptıklarına karşılık suçüstü yakalayıverdik."**[6] Bir başka yerde de şöyle denir: **"Şayet kitap ehli inanıp karşı gelmekten sakınsalardı, kötülüklerini örterdik ve onları nimet cennetlerine koyardık. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rabblerinden kendilerine indirilen Kur'an'ı gereğince uygulasalardı, her yönden nimete ermiş olurlardı."**[7] Bir başka yerde de şöyle denir: **"Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz. Ve Rabbinizden bağışlanma dileyesiniz diye. Ben size O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeciyim. Allah'a tevbe edin ki, belli bir süreye kadar sizi güzelce geçindirsin. Ve her layık olan kişiye hakkettiğini versin."**[8]

Kur'an-ı Kerimin değişik yerlerde dile getirdiği bu kural, Allah'ın vaadi, hayata egemen olan yasa gibi sağlam temellere dayanan gerçek bir kuraldır. Asırlar boyunca yaşanan realite de bunu doğrulamaktadır. Bu kuralla söz konusu edilen toplumlardır, fertler değil. Allah'ın şeriatını uygulayan, Allah korkusundan kaynaklanan bir istiğfarla ve salih amelle gerçekten Allah'a yönelen.. Allah'tan korkan, O'na kulluk sunan, O'nun şeriatını uygulayan, bütün insanlar için adalet ve güvenlik sağlayan hiçbir millet yoktur ki, iyiliklere gark olmasın, yüce Allah O'nu yeryüzüne sağlam temellere dayalı olarak egemen kılmasın, imar ve ıslah için yeryüzüne halife kılmasın.

Bazı dönemlerde, Allah'tan korkmayan, O'nun şeriatını uygulamayan, buna rağmen bolluk içinde yaşayan, yeryüzünde hakimiyet kuran milletlere şahit oluyoruz. Fakat bu durum, yalnızca bir sınavdır: **"Biz, sizi hayır ve şerle deneye-**

6- A'raf Suresi, 96. 7- Maide Suresi, 65-66. 8- Hud Suresi, 2-3.

rek imtihan ederiz." Ayrıca bu, belalı bir bolluktur. O toplumları, toplumsal ihtilaller, ahlaki çöküntü, zulüm, haksızlık, insanlık onurunun çiğnenmesi gibi felaketler yer bitirir. Şu anda iki süper devlet var karşımızda. Bunlar bolluk içinde yüzen, yeryüzünde hakimiyet kuran iki büyük devlettir. Birincisi, kapitalist ikincisi, komünisttir. Birincisinde ahlaki düzey, hayvanlardan daha aşağıya doğru yuvarlanmaktadır. Hayat anlayışı tepetaklak, aşağılık bir düzeye doğru yuvarlanmaktadır. Herşey dolara dayalıdır burada. İkincisinde ise, insanın değeri, köleden daha aşağıdadır. Casuslar her tarafta dolaşmakta ve insanlar sistematik katliamların dehşeti içinde yaşamaktadırlar. İnsanlar, sabaha sağ çıkacaklarından emin olmadan gecelemektedirler. Karanlık ithamların kurbanı olmayacaklarından emin değildirler. Ne bu, ne o, insana yaraşır huzurlu bir hayat kurabilmiş değildirler.

Hz. Nuh'la birlikte uzun ve soylu cihadını izlemeye devam ediyoruz. Burada Hz. Nuh, milletinin dikkatini iç ve dış alemde yeralan Allah'ın ayetlerine çekiyor. Onların Allah'a karşı takındıkları kötü edep tavrından ve şımarıklıklarından dolayı şaşırıyor. Ve bu şımarıklıklarını kınıyor:

"Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz. O sizi merhalelerden geçirerek yaratmıştır."

Hz. Nuh'un milletine sözünü ettiği aşamalar onların anladıkları bir şey olmalı. Veya bu deyimin ifade ettiği anlamlardan birini o zaman anlıyorlardı. Hz. Nuh, böyle bir hatırlatma ile onların ruhlarını etkileyip davetine olumlu karşılık vermelerini sağlamak istiyordu. Tefsircilerin çoğu burada sözkonusu edilen aşamaların, ceninin ana rahminde nütfeden, kan pıhtısına, oradan bir çiğnem ete, oradan iskelete ve tüm organları tamamlanmış insana kadar geçirdiği evreler olduğunu söylüyorlar. Hz. Nuh, bu hatırlatmada bulununca milletinin bunu anlaması mümkündür. Çünkü, doğumdan önce meydana gelen düşükler bu konuda onlara bir fikir vermiş olabilir. Bu ayetin ifade ettiği anlamlardan biri budur. Bu ayetin anlamı, bugünkü embriyoloji biliminin söyledikleri de olabilir. Buna göre embriyo, başlangıçta tek hücreli canlılara benzer, hamileliğin belli bir aşamasından sonra çok hücreli canlılara benzeyen embriyo biçimlenir. Sonra suda yaşayan bir canlı şeklini alır. Arkasından memeli hayvanlara benzer. Sonra insana benzemeye başlar. Bu bilimsel açıklamayı Nuh'un kavminin bilmesi uzak bir ihtimaldir. Çünkü bu gerçekler günümüzde ortaya çıkmıştır. Bu ayet, başka bir yerde yüce Allah'ın embriyonun aşamalarına ilişkin sunduğu gerçeklerden sonra vurguladığı anlamı da kastetmiş olabilir: **"Sonra biz onu bir başka yaratık halinde varettik: Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir."**[9] Öte yandan gerek bu ayetin gerekse diğer ayetin henüz ortaya çıkmamış ve yararlanamadığımız başka anlamları da olabilir.

Her halukarda Hz. Nuh burada milletini kendi iç alemine bakmaya yöneltiyor. Yüce Allah kendilerini değişik aşamalardan geçirerek yarattığı halde, onların içlerinde yaratıcıları olan Allah'a karşı derin saygı duymamalarını kınıyor. Hiç kuşkusuz bu, bir yaratığın ortaya koyabileceği çirkin ve hayret verici bir tutumdur.

Aynı şekilde Hz. Nuh, onları açık, gözlemlenebilen evren kitabına yönelti-

9- Müminun Suresi, 14.

yor: "**Allah'ın göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz? Aralarında ay'a aydınlık vermiş ve güneşin ışık saçmasını sağlamıştır.**" Yedi göğün anlamını evrenin tanımına ilişkin bilimsel varsayımlarla sınırlandırmak mümkün değildir. Çünkü bilimin söyledikleri varsayımdan öte bir şey değildir. Hz. Nuh, milletini göğe bakmaya yöneltmiş ve Allah'ın kendisine öğrettiği şekliyle göğün yedi kat olduğunu söylemiştir. Bu yedi kat gök içinde ay aydınlatılmış, güneş de ışık kaynağı haline getirilmiştir. Onlar ayı, güneşi görüyorlardı. Gök adı verilen uzayı da görüyorlardı. Şu masmavi uzay boşluğudur gök. Fakat nedir göğün mahiyeti? Onlardan bunu bilmeleri istenmiyordu. Bu konuda hiç kimse bu güne kadar kesin birşey söyleyebilmiş değildir. Bu işaret, şu dehşet verici yaratıkların ve şu olağanüstü gücün arkaplanını düşünmek, oraya yönelmek için yeterlidir. Zaten bu direktifin amacı da budur. Sonra Hz. Nuh, milletinin dikkatini, topraktan yaratılışlarına, ölerek tekrar oraya döneceklerine çekiyor. Amaç, ölümden sonra diriliş yoluyla tekrar oradan çıkarılacaklarını anlatmaktır: "**Allah sizi yerden bitirir gibi yetiştirmiştir. Sonra sizi oraya döndürür ve yine oradan çıkarır.**"

İnsanın topraktan yaratılışını yeşermek şeklinde dile getirmek, ilginç olduğu kadar anlamlı bir ifadedir de. Bu gerçek Kur'an-ı Kerimde değişik şekillerde dile getirilir. Örneğin bir yerde yüce Allah şöyle buyurur: "**Güzel bir belde Rabbinin izniyle bitkisini çıkarır. Kötü olan ise ancak kötülük çıkarır.**" Yüce Allah burada insanların da tıpkı bitkiler gibi yeşerdiklerine işaret ediyor. Yine değişik yerlerde insanın varoluşu ile bitkilerin yeşermesi arasında bağlantı kurulur. Örneğin Hacc suresinde ölümden sonra diriliş gerçeğini kanıtlayan bir delil olarak insanın topraktan varedilişi ile bitkinin yeşermesi bir ayette birlikte anlatılır: "**Ey insanlar! Öldükten sonra tekrar dirilmekten şüphede iseniz, bilin ki, ne olduğunuzu size açıklamak için. Biz sizi topraktan, sonra nütfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra da yaratılışı belli belirsiz bir çiğnem etten yaratmışızdır. Dilediğimizi belli bir süreye kadar Rahimlerde tutarız; sonra sizi çocuk olarak çıkartırız, böylece yetişip erginlik çağına varırsınız. Kiminiz öldürülür, kiminiz de ömrünün en fena zamanına ulaştırılır ki, bilirken birşey bilmez olur. Yeryüzünü görürsün ki kupkurudur; fakat biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarır, her güzel bitkiden çift çift yetiştirir.**" "Müminun" suresinde de embriyonun geçtiği aşamalar "Hacc" suresindekine yakın ifadelerle anlatılır, ardından şöyle denir: "**Biz onunla size üzümden ve hurmadan bahçeler meydana getirdik.**"

Hiç kuşkusuz bu dikkat çekici bir olgudur. Çünkü bu olgu, yeryüzündeki hayatın kaynağının birliğine işaret ediyor. İnsanların da tıpkı bitkiler gibi topraktan yeşerdiklerini; toprakta bulunan belli başlı elementlerden meydana geldiğini, bu elementlerden oluşan besinlerle beslenip geliştiğini anlatıyor. Şu halde insan da topraktan çıkan herhangi bir bitkidir. Yüce Allah bitkilere o tür bir hayat bahşettiği gibi insana da bu tür bir hayat bahşetmiştir. Ama her ikisi de toprağın ürünüdür ve ikisi de bu annenin sütünden beslenir.

İşte iman, müminde onun toprak ve canlılarla ilişkisi hakkında böylesine

gerçekçi ve böylesine canlı bir düşünce oluşturur. Bu düşünce ilmin özenliliğine ve duygusal canlılığına sahiptir. Çünkü bu düşünce vicdanda yer eden canlı bir gerçeğe dayanır. İşte bu, Kur'an'ın bilinen eşsiz ayrıcalığıdır.

Topraktan yeşerir gibi çıkan insanlar tekrar oraya dönerler. Oradan yeşerttiği gibi ulu Allah tekrar oraya döndürür onları. Kemikleri toprağa karışır, bedenlerini oluşturan atomlar onun atomları ile kaynaşır. Nitekim topraktan yeşermeden önce bu durumdaydılar. Sonra ilk defa kendilerini çıkaran, bir bitki gibi yeşerten Allah onları yeniden çıkarır. İnsan Kur'an-ı Kerim'in meseleyi sunduğu bu açıdan bakınca olay son derece basittir, kolay anlaşılır. Bir saniye bile üzerinde duraksamayı gerektirmez.

Hz. Nuh, kavminin dikkatini bu gerçeğe çekiyor ki, kalplerinde Allah'ın elini hissetsinler, kendilerini topraktan bir bitki gibi yeşerten, sonra tekrar kendilerini toprağa döndürecek olan Allah'ın gücünü somut olarak görsünler. Bunun ardından bir diğer diriliş bekleniyor, onun hesabı yapılıyor. O da bu kadar basit, bu kadar kolay meydana gelecektir. Tartışmayı gerektirmeyecek kadar basit ve kolay olacaktır.

Son olarak Hz. Nuh milletinin dikkatini yüce Allah'ın kendilerine yönelik nimetine çekiyor. Yeryüzündeki hayatı kolaylaştırmasına, kolayca yararlansınlar geçimlerini, seyahatlerini yapsınlar, geçim imkanları bulsunlar diye yeri boyun eğdirmesine dikkat çekiyor: **"Yeryüzünde dolaşabilmeniz, orada yollar ve geniş geçitlerden geçebilmeniz için, onu size yayan O'dur."**

Bu, gözlemleyebilecekleri, kavrayabilecekleri bir gerçekti. Her yönüyle gözlerinin önündeydi. Hz. Nuh'un sesinden ve uyarılarından kaçtıkları gibi bundan da kaçamazlardı. Çünkü bu yeryüzü -onlar açısından- serilmiş bir döşek gibidir. Hatta yeryüzünün dağlarında bile onlar için yollar ve geçitler sağlanmıştır. Tıpkı ovalarında, vadilerinde olduğu gibi. İnsanlar yeryüzünde sağlanmış geçitlerde ve yollarda yürüyerek, hayvan sırtında bir yerden bir yere gidebiliyorlar. Allah'ın lütfunu arayabiliyorlar. Karşılıklı çıkar ve rızık değiştokuşu ile geçimlerini kolaylıkla sağlayabiliyorlar.

Onlar, kendi hayatlarına hükmeden, yaşamlarını kolaylaştıran yasaları inceleyecekleri zor ve karmaşık yöntemlere gerek duymadan gözler önündeki bu gerçeği kavrayabiliyorlardı. İnsanoğlunun bilgi düzeyi arttıkça bu gerçeğe ilişkin yeni şeyler, değişik ufuklar öğrenmiştir.[10]

İşte Nuh peygamber bu şekilde değişik yöntemlerle, kesintisiz bir mücadele ile, güzel bir sabır ile, dokuzyüz elli sene süren soylu bir çaba ile çeşitli yollar kullanarak milletin kalbine ve aklına hitap etti -veya hitap etmeye çalıştı-. Sonra kendisini onlara peygamber olarak gönderen Rabbine yönelmiş, mücadelesinin sonucunu anlatmış, bu ayrıntılı açıklama ile ve bu dokunaklı ifadeler ile şikayetini bildirmişti. Bu incelikli açıklama aracılığı ile sabır, mücadele ve meşakkatin soylu bir tablosu canlanıveriyor gözümüzün önünde. Bu, sapık ve isyancı insanlığa yönelik gök menşeli peygamberlik misyonu zincirinin bir halkasıdır. Peki bunca açıklamadan sonra ne oldu?

10- Daha geniş bilgi için "Mülk" suresi, 15. ayetin tefsirine bakınız.

Rabbim, bunca mücadeleden sonra, bunca çabadan sonra, bunca direktiften sonra, bunca aydınlatıcı açıklamalardan sonra, bunca uyarıdan, mal, evlat ve bolluk vaadinden sonra, bana başkaldırdılar. Bütün bunların sonucu; başkaldırı, sapık ve saptırıcı liderler peşinden gittiler. Sahip olduğu mal ve evlat, mevki ve makamın aldatıcı cazibesine kapılıp sapıklığı tercih ettiler. **"Malı ve çocuğu kendisine sadece zarar getiren"** kimselere uydular. Bunların sahip bulundukları mal ve evlat onları yanıltmış, kendileri saptıkları gibi başkalarını da saptırmışlardı. Böylece bu nimetler sadece mutsuzluklarını, zararlarını arttırmıştı.

وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا۟ لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ
وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾
وَقَدْ أَضَلُّوا۟ كَثِيرًا ۖ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا ضَلَٰلًا ﴿٢٤﴾

22- "Birbirinden büyük düzenler kurdular."
23- "İnsanlara 'sakın tanrılarınızı bırakmayın, Ved, Suva, Yağus, Yeuk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin' dediler."
24- "Böylece birçoğunu saptırdılar; Rabbim! Sen bu zalimlerin sadece şaşkınlığını arttır."

Bu liderler sapıklıkla da yetinmiyorlar: **"Birbirinden büyük düzenler kurdular."** Son derece büyük düzenler kurdular. Davet hareketini başarısızlığa uğratmak, insanların kalplerine giden yolları tıkamak için düzenler kurdular. Halkın içinde yüzdüğü cahiliye hayatını, sapıklığı ve küfrü çekici kılmak için entrikalar düzenlediler. Bu düzenlerden biri de halkı, tanrı diye isimlendirdikleri putlara sarılmaya teşvik etmekti: **"İnsanlara sakın tanrılarınızı bırakmayın dediler."** Bu putları "tanrılarınız" tamlaması ile sundular ki, yalancı bir gayret ve içlerinde günahkar bir hamiyet duygusu uyandıralar. Bu putlar arasında en büyüklerini ayrıca zikrederek onlara belli bir değer verdiler. Böylece sapıklığa dalmış kamuoyunda bir heyecan, bir gayret uyandırmak istediler: **"Ved, Suva, Yağus, Yeuk ve Nesr putlarından vazgeçmeyin."** Bunlar onların kulluk sundukları en büyük putlardı. Bu putlara Hz. Muhammed'in peygamber olarak görevlendirildiği döneme kadar ibadet ediliyordu.

İşte sapık ve saptırıcı liderler, her cahiliye ortamında yaygın olan sloganlara uygun çeşitli isim ve görüntüler altında putlar dikerler. Bu putların etrafında bağlılar, izleyiciler oluştururlar. Onların kalplerinde bu putlara yönelik bir gayret, bir hamiyet duygusu meydana getirirler. Ardından bu yulardan tutup onları istedikleri tarafa yöneltirler. Kendilerine yönelik itaat ve bağlılığın garantisi olan sapıklığın içinde yüzmelerini sağlarlar. **"Böylece bir çoğunu saptırdılar."** Değişik komplolarla, düzen ve ısrarlı propagandalarla Allah'ın davasının önünü tıkamak, kalpleri davetçilerin açıklamalarının etkisinden uzaklaştırmak için insanları taştan, ağaçtan, tarihsel kişiliklerden, ideolojilerden oluşan putların etrafında biraraya getiren her dönemdeki sapık liderler gibi...

Burada, seçkin peygamber Hz. Nuh'un gönlünden, komplocu, düzenbaz, Sapık ve saptırıcı zalimlere yönelik şu beddua kopuyor:

"Rabbim! Sen bu zalimlerin sadece şaşkınlığını arttır."

Bu beddua uzun süre mücadele eden, çok meşakkat çeken, her türlü yola başvurduktan sonra zalim, azgın ve kıt anlayışlı kalplerde hayır olmadığını anlayan, bunların hidayeti hakketmediklerini, kurtuluşa layık olmadığını gören bir kalpten yükseliyor.

Surenin akışı Hz. Nuh'un duasının devamını sunmadan önce, suçlu zalimlerin dünya ve ahirette uğradıkları akibete değiniyor. Çünkü ahiret olgusu da tıpkı dünya gibi Allah'ın bilgisine göre şu anda fiilen mevcuttur. Gerçekleşmesi kaçınılmaz realite açısından da durum böyledir:

مِّمَّا خَطِيٓـَٔاتِهِمْ أُغْرِقُوا۟ فَأُدْخِلُوا۟ نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا۟ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾

25- Onlar, günahları yüzünden suda boğuldular; ateşe sokuldular, kendilerine Allah'tan başka yardımcı bulamadılar.

Hataları, günahları ve isyanları yüzünden suda boğuldular, ateşe sokuldular. Bu ayette bağlaç olarak "fa" harfinin kullanılmış olması bir amaca yöneliktir. Çünkü ateşe sokulmaları ile su da boğulmaları arasında uzun bir zaman yoktur. Aradaki zaman farklılığı kısadır, yok gibidir. Çünkü zaman Allah'ın ölçüsünde bir değer ifade etmez. Sıralanış ve ardardalık onların dünyada boğulmaları ve ahirette ateşe sokulmalarından kaynaklanıyor. Burada dünya ve ahiret arasındaki kısa dönemdeki kabir azabı da kastedilmiş olabilir. **"Allah'tan başka yardımcı bulamadılar."**

Ne evlat, ne mal, ne iktidar ve ne de dost edindikleri düzmece tanrıları kendilerine yardımcı olamadı.

İki kısacık ayette, isyancı, kıt anlayışlı sapıkların işi bitiriliyor. Hayat kütüğünden isimleri siliniyor, defterleri dürülüyor. Bu, surenin akışının Hz. Nuh'un onların yok edilmeleri için yaptığı duayı sunmasından önce gerçekleşiyor. Burada suda boğulmaları ayrıntılı olarak anlatılmıyor, onları boğan tufandan da uzun uzadıya söz edilmiyor. Çünkü burada kalıcı olması istenen atmosfer, işlerinin çarçabuk bitirilmiş olmasıdır. Öyle ki onların suda boğulmaları ile ateşe sokulmaları arasındaki mesafe de "fa" bağlacı ile ortadan kaldırılıyor. Kur'an-ı Kerim'in olağanüstü tasvirler ve çarpıcı ifadeler yoluyla mesajlarını iletmede kullandığı genel yöntem budur. Bu yüzden biz de ayetlerin akışının oluşturduğu atmosferin önünde duruyor ve suda boğulmaları ile ateşe sokulmaları kıssasını uzun uzadıya anlatarak öteye geçmek istemiyoruz.

Sonra Hz. Nuh'un duası ve mücadelenin sonunda Rabbine yakarışı sunuluyor:

وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ
دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا۟ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا۟ إِلَّا فَاجِرًا
كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَّبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِىَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

26- Nuh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde hiçbir kafir bırakma."
27- "Doğrusu sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar, sadece ahlâksız ve çok inkarcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler."
28- "Rabbim! Beni, anamı babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de yalnız helâkini artır."

Hz. Nuh'un kalbi yeryüzünün zamanındaki insanların ulaştığı önü alınmaz, katışıksız kötülükten yıkanması gerektiğini sezmişti... Kimi zaman yeryüzünün zalimlerden yıkanmasından başka çıkar yol bulunmaz olur. Çünkü onların varlıkları Allah'ın davetinin önünde aşılmaz bir engel oluşturur. İnsanların kalpleri ile davanın arasına girerler. İşte Hz. Nuh yeryüzünde tek bir zalim ve tek bir barınakları kalmamacasına yok edilmelerini isterken bu gerçeği dile getirmişti: **"Doğrusu sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar."** "Kullarını" ifadesinden Hz. Nuh'un müminleri kastettiği anlaşılıyor. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de buna benzer yerlerde bu anlamda kullanılır bu kelime. Buna göre ya, zalimler sahip oldukları süper güçlerini kullanarak müminleri inançlarından döndürürler. Veya zalimlerin büyük bir iktidara sahip olmaları, bunun yanısıra yüce Allah'ın onları rahat bırakması müminleri yanıltır, böylece inançlarından dönerler.

Ayrıca zalimler, kafirlerin doğup geliştiği bir çevre, bir ortam oluştururlar. Bu çevrede doğan çocuklar küfrün yaygınlaşmasına aracı olurlar. Çünkü zalimlerin oluşturduğu ortam onları kendine göre biçimlendirir. Aydınlığın doğmasına fırsat vermez. Kendi oluşturdukları sapık ortamın çevrelerini bürümesi sonucu gözlerini açamaz olurlar. İşte Hz. Nuh'un sözleri bu gerçeğe işaret ediyor. Kur'an-ı Kerim bu sözleri şu şekilde aktarır: **"Sadece ahlâksız ve çok inkarcıdan başkasını doğurup yetiştirmezler..."** Onlar toplumun içinde batıl ve sapık geleneklerin yayılmasına önayak olurlar. Bunlara dayalı gelenekler, rejimler, düzenler ve yasalar oluştururlar. Bunların gölgesinde de Hz. Nuh'un söylediği gibi ancak ahlâksızlar, kafirler yetişir.

işte bu yüzden Hz. Nuh kırıp geçirmeyi, taş üstünde taş bırakmamayı temenni eden ezici duada bulunuyor. İşte bu yüzden yüce Allah duasını kabul ediyor, yeryüzünü o kötülükten temizliyor, herşeye gücü yeten, karşı konulmaz gücüyle o pislikleri yıkıyor, yeryüzünü arındırıyor.

Hz. Nuh duasının sonunda yaptığı yok etmeyi, kırıp geçirmeyi, ezmeyi öngören bedduasının yanısıra şunları da söylüyor: **"Zalimlerin de yalnız helakini artır."** Yani onları yok et, köklerini kurut. Bunun yanısıra şu ürpertici, şu sevimli yakarış yer alıyor: **"Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla."**

Hz. Nuh'un bir peygamber olarak, Rabbinden kendisini bağışlamasını istemesi, yüceler yücesi Allah'ın huzurunda saygın bir Peygambere yaraşır bir edep tavrıdır. Rabbi huzurunda bir kulun tavrıdır bu. İnsan olduğunu, hata ettiğini, kusur işlediğini unutmayan, bununla beraber itaat eden, kulluk sunan ve Allah lütfu ile kendisini bürümedikçe amelleri ile cennete giremeyeceğini bilen bir kulun edep tavrıdır bu. Nitekim peygamber kardeşi Muhammed de -salât ve selâm üzerine olsun- böyle söylemişti. İşte Hz. Nuh'un isyancı, suçlu ve büyüklük taslayan kavmini davet ettiği istiğfar budur. O, bir peygamber olarak, bunca müca-

deleden sonra ve bunca yorucu çabadan sonra bağışlanma diliyor. Rabbine çalışma raporunu sunarken bağışlanmasını istiyor.

Ve anne-babası için yaptığı dua... Bir peygamberin mümin anne-babasına yönelik iyiliğinin belirtisidir. Eğer anne babası mümin olmasalardı, diğerleri ile birlikte suda boğulan kafir oğlunu reddettiği gibi onları da reddederdi. (oğlu ile ilgili meseleye Hud suresinde değinilmiştir.)

Özel olarak evine mümin olarak girenler için yaptığı dua da bir müminin bir başka mümine yönelik iyilik temennisinin ifadesidir. Kendisi için istediği gibi kardeşine de hayır dilemesidir. Evine mü'min olarak girenlerin özellikle belirtilmesi, bunun kurtuluş alameti olmasından ve onların kendisi ile birlikte gemiye binecek olmasından dolayıdır.

bundan sonra genel olarak tüm mümin erkek ve kadınlara dua etmesi de, bir müminin tüm zaman ve mekanlardaki müminlere yönelik iyi duygularının, zaman ve mekan farklılığına rağmen aradaki yakınlık bağının bilincinde oluşunun ifadesidir. Hiç kuşkusuz bu, zaman ve mekan farklılığına rağmen bağlılarını, sağlam sevgi, köklü özlem bağları ile birbirine bağlayan bir inanç sistemine özgü hayret verici bir sırdır. Yüce Allah bu sırrı hem inanç sisteminin özüne hem de inanç bağı ile birbirlerine bağlayan müminlerin kalplerine yerleştirmiştir.

Müminlere yönelik bu sevgiye karşın, zalimlere karşı da derin bir nefret duyuyor:

"Zalimlerin de yalnızca helâkini artır."

Ve sure sona erdi. Bu surede seçkin peygamber Hz. Nuh'un cihadının aydınlık bir tablosu sunuldu. Bir de inatçıların, zalimlerin yanlışta ısrarlarını somutlaştıran karanlık bir tablo çizildi. Bu iki tablo kalbe bu saygın ruha yönelik bir sevgi, bu soylu cihada yönelik bir hayret, zorluklar ve meşakkatler ne olursa olsun, acılar ve fedakarlıklar ne kadar ağır olursa bu sarp yolda yürüme isteği ve kararlılığı uyandırdılar. Çünkü bu yol, insanı kendisi için yeryüzünde öngörülen kemal/kusursuzluk düzeyine ulaştıracak biricik yoldur. Bu yol aracılığı ile insan yüceler yücesi, ulu Allah'a doğru yol alır.

NUH SURESİNİN SONU

Cin Suresi / 72

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 28

İnsan bu sureyi okurken ayetlerin anlamlarından ve içerdikleri gerçeklerden önce son derece belirgin başka bir sürprizle yüzyüze gelir. Bu sure çarpıcı melodili, güçlü nameli, tok sesli bir müzik eseridir. Melodilerinde hüzün dalgalanır. Nameleri teselli aşamaları yayar. Titreşimlerinde keder dalgaları belli-belirsiz biçimde yükselir. Surenin bu görüntüsü onun tabloları, sahneleri, çağrışımları ve yansıttığı mesajın özü tarafından da desteklenir. Özellikle cinlerin sözlerinin aktarılmasını izleyen ve Peygamberimize yönelik seslenişlerden oluşan ikinci bölümde bu uyum daha belirgin bir nitelik kazanır. Bu seslenişler okuyucunun ilgisini Peygamberimizin kendisi üzerine yoğunlaştırır. Bu yoğun ilgi sevgi ile karışıktır. Bu yoğun ilginin ve ona karışan sevginin sebebi şudur: Bu seslenişlerde Peygamberimize şu gerçeği açıkça ilân etmesi emrediliyor. Kendisinin bu ilâhi çağrıya ilişkin tek görevi "duyurmak"tır, bu alanda başka bir yetkisi, bunun ötesinde bir fonksiyonu yoktur. Ayrıca bu duyurma görevi denetim altındadır. Okuyalım:

"De ki: 'Ben sırf Rabbime yalvarırım, O'na hiç kimseyi ortak koşmam.'"

"De ki: 'Ben size ne zarar verebilirim ve ne de fayda sağlayabilirim.'"

"De ki: 'Hiç kimse beni Allah'ın elinden kurtaramaz; ben O'nun dışında hiçbir sığınak bulamam.'"

"Benim görevim, sadece Allah'tan gelen direktifleri, O'nun mesajını duyurmaktır. Allah'a ve Peygamber'e başkaldıranları, içinde sürekli kalacakları cehennem ateşi bekliyor."

"Onlar kendilerine yönelik tehditlerin somut olarak gerçekleştiğini gördüklerinde hangi tarafın destek bakımından zayıf ve sayıca az olduğunu anlayacaklardır."

"De ki: 'Size yöneltilen tehdit yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir vade mi belirlemiştir, bilmiyorum.'"

Gaybın bilgisi O'nun tekelindedir. O gaybın sırlarını hiç kimseye açmaz."

"Bu sırları sadece seçtiği peygamberlerine açar. Onların önlerinden ve arkalarından gözcüler, korucular salar."

"Böylece onların, Rabb'lerinin mesajlarını insanlara duyurduklarını belirler. O onların durumlarını ve tutumlarını bilgisi ile kuşatmış, herşeyi teker teker saymıştır."[1]

1- Cin Suresi, 20-28

Bütün bunlara cinlerin sözlerinin aktarılması, onların uzun açıklamaları sırasında dile gelen gerçeklerin psikolojik etkilerini eklemek gerekir. Bu gerçeklerin duygular ve düşünceler üzerinde yoğun ağırlıkları vardır. İnsan bu gerçekleri algılayınca onları irdelemeye ve düşünmeye dalar. Bu irdeleme ve düşünme süreci, surenin müzikal ahengi ile atbaşı giden hüzün okşamaları ile ve keder titreşimleri ile uyumlu bir nitelik taşır.

Bu çarpıcı görüntüyü aşarak surenin konusuna, ayetlerinin anlamlarına ve hedeflerine geçtiğimizde yoğun açıklamalar ve mesajlarla yüzyüze geliriz.

Herşeyden önce bu sure, inanç sisteminin birçok meselesi hakkında başka bir alemin tanıklığını seslendirmektedir. Oysa müşrikler bu meseleleri inkar ediyorlar, onlar hakkında sert tartışmalara girişiyorlar, o konularda hiçbir ciddi kanıta dayanmadan ulu-orta hükümler veriyorlar, bu arada zaman zaman Peygamberimizin okuduğu ayetleri cinlerden öğrendiğini ileri sürüyorlardı. Oysa bu surede müşriklerin inkar ettikleri, tartışma konusu yaptıkları meseleler hakkında cinlerin kendi tanıklıkları ile karşılaşıyoruz. Bu tanıklık, müşriklerin Peygamberimizin Kur'an'ı cinlerden öğrendiği yolundaki iddialarını da çürütüyor. Çünkü bu surenin ayetlerinden öğreniyoruz ki, cinler bu Kur'an'ı Peygamberimizden işitmeden önce onun hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Onu ilk defa Peygamberimizin ağzından işittiklerinde kendilerinden geçerek büyük bir dehşete kapıldılar. Vicdanlarını doldurup taşıran bu ürpertici dehşet yüzünden işittikleri sözleri içlerine gömüp susmamışlar, öğrendiklerini ve duyduklarını kendilerine saklamakla yetinememişler, bunun yerine soydaşlarına koşarak karşılaştıkları bu büyük olayı büyük bir heyecan ve coşku içinde onlara aktarmışlardır. Çünkü karşılaştıkları olay gerçekten büyüktü. Bu olay gökleri, yeri, insanları, cinleri, melekleri ve uzaydaki gezegenleri derinden etkilemiş, bütün evren üzerinde kalıcı izler ve sonuçlar meydana getirmiştir. İşte cinlerden gelen bu tanıklık, insan vicdanı üzerindeki etkisi tartışılmaz derecede önemli bir tanıklıktır.

CİN NEDİR?

Bunun yanısıra bu surede cinler alemine ilişkin birçok asıl kuruntu düzeltiliyor. Bu kuruntular bu Kur'an'ın ilk muhataplarının kafalarında varolduğu gibi daha önceki ve daha sonraki bütün insan kuşaklarının kafalarında da varolagelmiştir. Surede bilgimize kapalı olan bu yaratıklara ilişkin gerçek artıktan ve eksikten arınmış olarak yerine oturtuluyor. Bu Kur'an'ın ilk muhatapları olan araplar, cinlerin yeryüzü üzerinde nüfuzları olduğuna inanıyorlardı. Nitekim bir arap bir vadide ya da ıssız bir yerde geceyi geçirmek durumunda kalınca konakladığı yörenin egemeni olduğuna inandığı cin liderine sığınarak "Bu vadinin ayak takımının şerrinden onların efendisine sığınırım" der ve arkasından güven duygusu içinde yatar uyurdu.

Bunun yanısıra o günkü araplar, cinlerin gaybın sırlarını bildiklerine, bu bilgilerini kahinlere aktardıklarına ve kahinlerin de bu bilgilere dayanarak geleceğe ilişkin haberler verdiklerine inanırlardı. Ayrıca o günün arapları arasında cinlere tapanlar, cinler ile yüce Allah arasında soy bağı kuranlar, yüce Allah'ın cin

kökenli eşi olduğunu ve bu birleşmeden meleklerin doğduğunu ileri sürenler vardı!

Gerek dün gerekse bugün cinlere ilişkin çeşitli hurafeler ve kuruntularla kafaları, duyguları ve düşünceleri dopdolu olan insanların karşı kutbunda bugün inkârcı bir kesimle yüzyüze geliyoruz. Bu kesimde yeralanlar "cin" denen yaratıkların varlığını kökten reddediyorlar, bu yaratık türüne ilişkin her sözü, her açıklamayı asılsız bir hurafe olarak niteliyorlar.

İşte islam bu iki karşıt kutup arasında, yani kuruntu batağına saplananların kutbu ile inkar balçığına gömülenlerin kutbu arasında "cin" denen yaratıklara ilişkin gerçeği belirtiyor, insanların bu yaratıklara ilişkin düşüncelerini düzeltiyor, kalpleri cin korkusundan ve bu yaratıkların asılsız otoritesinin fobisinden arındırıyor.

Bu sureyi okurken öğreniyoruz ki, cinlerin kendilerine özgü bir varoluşları, gerçek bir "realite"leri vardır. Onlar şu ayetlerde kendilerini tanıttıkları gibidirler:

"Aramızda iyiler de var, bu düzeye erişmemiş olanlar da var; farklı yollara ayrıldık."[2]

Aralarında sapıklar ve sapıtıcılar olduğu gibi saptırıcıların kışkırtmalarına kolayca kapılan saflar var. Okuyoruz:

"Meğer aramızdaki aptallar Allah hakkında asılsız sözler söylüyorlarmış."

"Oysa biz insanların ve cinlerin Allah hakkında yalan sözler söyleyebileceklerine ihtimal vermiyorduk."[3]

Bu yaratıklar sapıklıktan kurtulup doğru yola gelmeye elverişli oldukları gibi Kur'an'ı işitmeye, anlamaya ve ondan ders almaya yeteneklidirler. Okuyoruz:

"Ey Muhammed de ki: 'Bana vahiy yolu ile bildirildi ki, bir grup cin Kur'an'ı dinledi ve arkasından şöyle dedi: Biz harikulâde bir Kur'an dinledik."

"O doğru yola iletiyor. Hemen inandık ona. Artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız."[4]

Bu varlıklar yaratılışları itibarı ile ödül ve ceza uygulamasına muhatap olmaya, müminliğin ve kafirliğin sonuçlarına katlanmaya elverişlidirler. Okuyoruz:

"Biz doğru yola ileten Kur'an'ı işitir-işitmez ona inandık. Kim Rabbine inanırsa ne haksızlığa uğramaktan ve ne zora koşulmaktan korkar."

"Aramızda müslümanlar olduğu gibi gerçeğe sırt çevirenler de var. Müslüman olanlar, doğruyu arayıp bulanlardır."

"Gerçeğe sırt çevirenler ise cehennem odunlarıdırlar."[5]

Bu yaratıklar kendilerine sığınan insanlara hiçbir fayda sağlayamazlar, tersine onların sapıklıklarını arttırırlar. Okuyalım:

"Birtakım insanlar, birtakım cinlere sığınırlar ve bu tutum onların sapıklıklarını arttırır."[6]

Bu yaratıklar gaybın sırlarını bilmedikleri gibi gökler ile aralarında herhangi bir ilişki de yoktur. Okuyoruz:

"Göğü yokladık, orayı sert bekçilerle ve göktaşları ile dopdolu bulduk."

2- Cin Suresi, 11
3- Cin Suresi, 4-5
4- Cin Suresi, 1- 2
5- Cin Suresi, 13-15
6- Cin Suresi, 6

"Daha önce göğün elverişli dinleme yerlerinde pusuya yatardık. Fakat şimdi hangimiz oranın seslerini işitmeye çalışsa kendini bekleyen göktaşları ile karşılaşıyor."

"Acaba yeryüzündekiler için kötülük mü dileniyor, yoksa Rabb'leri onlar hakkında iyilik mi diliyor, bunu bilmiyoruz."[7]

Bu yaratıklar ile yüce Allah arasında herhangi bir hısımlık ya da akrabalık bağı yoktur. Okuyalım:

"Rabbimiz yüceler yücesidir: ne eş ne evlât edinmemiştir."[8]

Bu yaratıkların, yüce Allah'ın gücüne karşı koyacak, O'nunla başedebilecek bir güçleri yoktur. Okuyoruz:

"Yeryüzünde Allah ile başedemeyeceğimizi ve O'ndan kaçıp kurtulamayacağımızı kesinlikle anladık."[9]

Bu suredeki açıklamaları, başka surelerde yeralan cinlerin niteliklerine ilişkin bilgilere eklemek gerekir. Meselâ Sebe suresinde cinlerin bir bölümünü oluşturan şeytanlardan bir grubun Hz. Süleyman'ın buyruğuna verildiği, bu şeytanların Hz. Süleyman'ın öldüğünü ancak bir süre sonra farkedebildikleri, bunun da onların gaybı bilmediklerini gösterdiği anlatılıyor. Okuyoruz:

"Süleyman'ın canını aldığımızda ancak değeneğini kemiren bir kurt onun öldüğünü cinlere farkettirdi. Onun ölüsü yere düşünce belli oldu ki, eğer cinler gaybı bilselerdi o onur kırıcı angaryaların sıkıntısını çekmeye devam etmezlerdi."[10]

Araf suresinde şeytan ile onun soydaşları olan cinlerin başka bir yapısal özelliğine parmak basılıyor. Bilindiği gibi şeytan, cin kökenlidir. Yalnız onun tek fonksiyonu vardır ki, o da kötülük, bozgunculuk ve yoldan çıkarmaktır. Okuyalım:

"Sizin şeytanı ve adamlarını göremeyeceğiniz yerlerden onlar sizi görürler."[11]

Bu ayetten anlıyoruz ki, cinler insanları görebildikleri halde insanlar cinleri göremezler; başka bir deyimle cinler, yapısal özelliklerinin sonucu olarak insanlar tarafından görülemezler.

Bunların yanısıra Rahman suresinde cinlerin temel hammaddesi ile insanların temel hammaddesi hakkında şu bilgi veriliyor:

"O, insanı pişmiş çamuru andıran kuru balçıktan yarattı. Cinleri de dumansız alevden yarattı."[12]

Bu bilgiler, bilgimize kapalı olan bu varlık türünün portresini çiziyor, varoluşunu ispatlıyor, çoğu özelliklerini belirtiyor, bunun yanısıra kafalardaki bu varlık türüne ilişkin saplantıları ve masalları çürütüyor, müslüman düşüncesine saplantılardan, hurafelerden ve gözü-kapalı inkârcılığın aşırılığından arınmış bir berraklık kazandırıyor.

Bu surede gerek müşrik arapların ve gerekse diğer insanların, cinlerin olağanüstü güçler taşıdıkları ve evrende etkili bir role sahip oldukları yolundaki yanlış

7- Cin Suresi, 8-10
8- Cin Suresi, 3
9- Cin Suresi, 12
10- Sebe Suresi, 14
11- Araf Suresi, 27
12- Rahman Suresi, 15

kanaatlerini düzeltiyor. Bu varlık türünü kökten inkar edenlere gelince bu adamların bu tutumlarını neye dayandırdıklarını, cinlerin varolduğu yolundaki inancı alaya alırken, bu inancın asılsız bir hurafe olduğunu kesin bir dille ileri sürerken hangi delilden güç aldıklarını bilmiyorum.

Acaba bu adamlar şu evrende yaşayan bütün yaratık türlerini tanıdılar da bunlar arasında cinlere rastlamadılar mı? Bu güne kadar hiçbir bilgin böyle bir iddia ileri sürmüş değildir. Sadece şu yeryüzünde bile hergün bir başkası keşfedilen nice canlı türleri vardır. Hatta hiçbir bilim adamı yeryüzünde yaşayan canlı türlerine ilişkin keşif işleminin sona erdiğini ya da günün birinde sona ereceğini ileri sürmüş değildir.

Yoksa bu adamlar şu evrendeki tüm gizli güçleri belirlemişler de bu gizli güçler arasında cinlerin olmadığını mı gördüler? Hiç kimse böyle bir iddia ileri süremez. Çünkü şu evrende her Allah'ın günü daha düne kadar bilinmeyen yeni bir güç keşfediliyor. Evrendeki güçleri keşfetmek için gece-gündüz harıl harıl kafa yoran bilim adamları bilimsel buluşları konusunda iddialı laflar etmekten kaçınmakta, tersine şu evrende bilinmezlik deryasının kenarında durduklarını, henüz keşif işlemine başlamış bile sayılamayacaklarını söylemektedirler.

Yoksa bu adamlar kullandıkları, yararlandıkları tüm güçleri gördüler de bunlar arasında cinleri mi görememişlerdir? Bu da değil. Çünkü onlar atomun parçalanışından beri bilimsel bir olgu olarak elektrik akımından sözederler. Fakat hiç kimse elektrik akımını somut olarak görmüş değildir. Hiçbir labaratuvarda bilim adamlarının sözünü ettikleri elektrik akımını somut olarak gösteren bir aygıt görülmemiştir.

Peki o halde cinlerin varlığını reddeden bu kesin sözlü inkarcılık da ne oluyor? Oysa evrene, evrensel güçlere ve evrende yaşayan canlı türlerine ilişkin insan bilgisi o kadar yetersizdir ki, aklına saygısı olan hiç kimse hiçbir konuda "bu kesinlikle böyledir" diye kestirip atamaz. Şu anda "cin" denen varlık türü birçok hurafelere ve masallara mı "büründürülmüştür? Böyle durumlarda izleyeceğimiz yol Kur'an-ı Kerim'in yaptığı gibi hurafeleri ve masal unsurlarını ayıklamaktır, yoksa hiçbir delile, hiçbir belgeye dayanmaksızın şımarık bir ukalâlıkla bu varlık türünü kökünden inkar etmek değildir. Bu tür gayba ilişkin konuların bilgisini doğruluğuna güvenilir tek kaynak olan Kur'an'dan almalı ve Kur'an'dan kaynaklanmayan köhne düşüncelere dayalı düşüncelere dayanarak bu ilâhi kaynağa ters düşülmemelidir. Bu tür konularda Kur'an'ın sözü, son söz olarak kabul edilmelidir.

Elimizdeki sure-yukarda değindiğimiz ana konusu yanında ilahlık gerçeğine, kulluk realitesine, evrene, evrende yaşayan yaratıklara ve bu yaratık türleri arasındaki ilişkiye ilişkin islam düşüncesinin yapılanmasına büyük katkılar sağlıyor.

Mesela cinlerin konuşmaları arasında yüce Allah'ın birliğini, eşi ve çocuğu olmadığını, ahirette ödül ve ceza ile yüzyüze gelineceğini, yüce Allah'ın yeryüzündeki hiçbir yaratığının O'nunla başa çıkamayacağını, O'nun elinden kurtulamayacağını, kendisine biçilecek adil cezadan kaytaramayacağını vurgulayan ifa-

deler vardır. Bu gerçeklerin bir bölümü Peygamberimize yönelik seslenişlerde de tekrarlanmıştır. Okuyalım:

"De ki: 'Ben sırf Rabbime yalvarırım, O'na hiç kimseyi ortak koşmam.'"[13]

"De ki: 'Hiç kimse beni Allah'ın elinden kurtaramaz: Ben O'nun dışında hiçbir sığınak bulamam.'"[14]

Bu tekrarlar, cinlerin bu gerçeklere ilişkin kesin sözlü ve açık tanıklıklarından sonra gelmektedir.

Cinlerin bu tanıklığı sırasında ilahlığın yüce Allah'ın tekelinde olduğu ve insanoğlunun tırmanabileceği en yüksek derecenin **"kulluk"** rütbesi olduğu da vurgulanıyor. Okuyoruz:

"Allah'ın kulu Muhammed, Rabbine yalvarmaya durunca müşrikler birbirine abanarak keçe gibi çevresini sararlardı."[15]

Aynı gerçek Peygamberimize yönelik seslenişte de pekiştiriliyor. Okuyalım:

"De ki: 'Ben size ne zarar verebilirim ve ne de fayda sağlayabilirim.'"[16]

Şu evrende yaşayan kullara ve kulcağızlara gelince, bu sureden öğrendiğimize göre aralarındaki yapısal farklılıklara rağmen bir bölümü arasında ortak ilişkiler ve iletişim kanalları vardır. Meselâ gerek bu surede ve gerekse Kur'an'ın diğer yerlerinde anlatılan insanlar ile cinler arasındaki ortak noktalar bu gerçeğin bir örneğidir. Çünkü insan, şu yeryüzünde bile, öbür yaratıklar bütününden ayrı ve kopuk değildir. Onunla geride kalan varlık bütünü arasında şu ya da bu biçimde bir ilişki, bir karşılıklı etkileşim vardır. İnsan türüne yeryüzünde egemen olan şu yalnızlık duygusu - hatta kişi, oymak ve soy yalnızlığı duygusu- evrenin ne doğasında ve ne de pratiğinde yoktur. Bu geniş ufuklu düşünce, insan bilincini evrene ve evreni donatan ruhlara, güçlere ve sırlara açmayı sağlar. İnsan bu ruhların, bu güçlerin, bu sırların bilgisinden yoksun olabilir. Fakat onlar fiilen çevresinde vardırlar. Çünkü insan şu evrenin tek "sakin"i değildir. Gerçi zaman zaman böyle olduğunu sanmaya zorlanmaktadır, ama işin aslı öyle değildir.

Sonra şu varlık sürecinin doğrultusu, şu evrenin hareketleri ve bu hareketlerin sonuçları ile yüce Allah'ın planı arasında bağ vardır. Okuyalım:

"Eğer onlar doğru yola girselerdi kendilerine gürül gürül su sunardık."

"Böyle onları sınavdan geçirirdik. Kim Rabbini anmaya yanaşmazsa ağır azaba çarptırılır."

Bu gerçek insan ve evren ile yüce Allah'ın plânı arasındaki ilişki zincirine *ilişkin islam düşüncesinin* bir yanını oluşturur.

Görülüyor ki, bu surenin mesajları geniş alanlara, uzak mesafelere uzar; derin boyutlara yükselir, yüce ufuklara tırmanır. Oysa sure aslında kısa bir suredir, sadece yirmisekiz ayeti vardır ve belirli bir olay, özel bir konu hakkında inmiştir.

Şimdi de bu surenin değindiği olayı, yani bir grup cinin Kur'an'ı dinlemesi olayını ele alalım. Bu olay hakkında değişik rivayetler vardır.

Mesela İmam Hafız Ebu bekir Beyhakî "Delâil-ün Nübüvvet" adlı eserin-

13- Cin Suresi, 20 15-Cin Suresi, 19
14- Cin Suresi, 22 16- Cin Suresi, 21

de bu konuda şunları söylüyor:

Ebu Hasan Ali b. Ahmed b. Abdan'ın Ahmad b. Ubeyd Saffar'a, onun İsmail Kadi'ya, onun Musedded'e, onun Ebu Avane'ye, onun ebu Bişr'e, onun Said b. Cubeyr'e dayanarak verdiği bilgiye göre sahabilerden Abdullah b. Abbas şöyle diyor:

- Peygamberimiz ne doğrudan cinlere Kur'an okudu ve ne de onları gördü. Birgün Peygamberimiz bir grup sahabi ile birlikte Ukkaz çarşısına doğru yola çıkmıştı. O sıralarda şeytanların gökten haber almaları engellenmiş, bunun için göktaşı yağmuruna tutulmuşlardı. Bu engelleme üzerine şeytanlar soydaşlarının yanına dönmüşlerdi. Soydaşlarının "ne oldu size?" sorusuna şeytanlar "üzerimize göktaşları yağdırılarak gökten haber sızdırmamıza engel olundu" karşılığını verdiler. Şeytanın soydaşları "mutlaka önemli oldu da bu yüzden gökten haber sızdırmanız engellendi. Hemen dünyanın doğusuna-batısına dağılın da gökten haber almanızı engelleyen olayın ne olduğunu öğrenin" dediler. Bunun üzerine şeytanlar ile onların soydaşları olan cinler gökten bilgi sızdırmalarını engelleyen olayı belirlemek üzere dünyanın doğusuna-batısına dağıldılar. Bu arada Tuhame'ye doğru yola çıkan cin grubu Peygamberimize geldi. Peygamberimiz Ukkaz çarşısının yolu üzerindeki Nahle denen semtte bulunuyor, sahabileri ile birlikte sabah namazını kılıyordu. Gelen cin heyeti Kur'an okunduğunu işitince onu dinlemeye koyuldu ve arkasından birbirlerine "Vallahi gökten haber sızdırmamızı engelleyen olay işte budur" dediler. Hemen soydaşlarına dönerek "Biz doğru yola ileten harikulâde bir Kur'an işittik ve ona hemen inandık, artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız" dediler. İşte bunun üzerine yüce Allah, Peygamberimize "**Ey Muhammed de ki: 'Bana vahiy yolu ile bildirildi ki, bir grup cin Kur'an'ı dinledi...**" diye başlayan ayetleri indirdi. Bu ayetlerde Peygamberimize vahiy yolu ile cinlerin sözleri aktarılıyordu."[17]

Bu olaya ilişkin rivayetlerin ilki budur. Bir başka rivayet de şöyledir. Müslim'in Muhammed b. Musenna, Abdulalâ, Davud b. Ebu Hind kanalı ile verdiği bilgiye göre Amir şöyle diyor:

Birgün Alkame'ye "Cinlerin Kur'an'ı dinledikleri gece Abdullah b. Mesud Peygamberimizin yanında mıydı?" diye sordum. Alkame bana şu cevabı verdi:

- Bir keresinde Abdullah b. Mesud'a "Cinlerin Kur'an'ı dinledikleri gece Peygamberimizin yanında olanınız var mıydı?" diye sordum. Bana şu karşılığı verdi: "Hayır, o sırada hiç birimiz Peygamberimizin yanında değildik. Fakat o gece O'nunla birlikteyken kendisini kaybettik. Bunun üzerine vadilerde ve kuytu yerlerde O'nu aradık. Kimi O'nun kaçırıldığını, kimi de öldürüldüğünü ileri sürdü. O gece en sıkıntılı geceyi geçirmiştik. Sabah olunca Peygamberimizin Hira dağı tarafından çıkageldiğini gördük. Kendine 'Ya Rasulallah, seni kaybedince peşine düştük, ama bulamadık, bu yüzden en sıkıntılı gecemizi yaşadık' dedik. Bunun üzerine bize 'Bana cinlerin ileri gelenleri gelmişti, onlarla birlikte giderek kendilerine Kur'an okudum' karşılığını verdi. Arkasından bizi Hira dağına götürerek cinlerin geride bıraktıkları izleri ve yaktıkları ateşin kalıntılarını göster-

17- Buhari, Müslim

di. Cinler, Peygamberimizden yol azığı istemişler. Peygamberimiz de onlara 'Allah'ın adı ile kesilen hayvanların kemikleri sizin elinize geçince etle kaplanır. Küçük ve büyük hayvanların dışkıları da hayvanlarınızın yemi olur' dedi. Nitekim bize de 'Sakın kemiklerle ve hayvan dışkıları ile taharetlenmeyin. Çünkü bunlar cin kardeşlerinizin besin maddeleridir' buyurdu."

Bu arada Abdullah b. Mesud'un o gece Peygamberimiz ile birlikte olduğunu ileri süren bir rivayet de vardır. Fakat yukardaki rivayetin zinciri daha sağlam ve güvenilir olduğu için sözkonusu rivayeti gözardı ediyoruz. Buhari ile Müslim'in kaydettikleri bu iki rivayete göre Abdullah b. Abbas, Peygamberimizin yanına gelip okuduğu Kur'an ayetlerini dinleyen cin heyetinden haberi olmadığını belirtirken Abdullah b. Mesud, O'nun cin heyeti tarafından çağrıldığını bildiriyor. Beyhaki, bu iki belgenin aynı olaydan değil, farklı olaylardan sözettiklerini ileri sürerek bu iki rivayeti bağdaştırmaktadır.

Bu olay hakkında tarihçi İbn İshak tarafından aktarılan bir üçüncü rivayet daha vardır. Şimdi ona göz atalım:

"Ebu Talip ölünce, Kureyşliler Peygamberimize amcası zamanında yaptıklarından daha ağır baskılar uygulamaya başladılar. Bu yüzden Peygamberimiz Mekke'den ayrılarak Taif'e gitti. Amacı Sakif kabilesinin desteğini sağlamak, hemşehrilerinin baskısı karşısında bu kabilenin himayesine sığınmaktı. Ayrıca yüce Allah'tan gelen mesajın bu kabile tarafından kabul edileceğini de umuyordu. Peygamberimiz bu yolculuğa yalnız başına çıkmıştı.

Yezid b. Ziyad'ın Kaab Kurezi'ye dayanarak verdiği bilgiye göre Peygamberimiz Taif'e gittiğinde o sıralarda kabilenin liderleri durumunda bulunan ve Amr b. Umeyr oğullarından olan Yaleyl, Mesud ve Habib adlarındaki kişilerin yanına vardı. Kureyş kabilesinin Camhoğullarından bir kadın da o sırada bu adamların yanında idi. Peygamberimiz yanlarına oturduktan sonra adamları Allah'a inanmaya çağırdı. Arkasından kendilerini islamı desteklemeye, Mekke'deki düşmanları karşısında tarafını tutmaya çağırdı. Sözü bitince Sakıf kabilesinin üç liderinden biri 'Eğer Allah seni peygamber olarak gönderdi ise Kâbe'nin örtüsünü yırtarım' dedi. İkincisi 'Allah, peygamber göndermek üzere senden başkasını bulamadı mı?' dedi. Üçüncü de şunları söyledi: 'Vallahi seninle asla konuşmayacağım. Eğer dediğin gibi gerçekten Allah'ın peygamberi isen bizim için o kadar büyük bir tehlikesin ki, seninle aramızda hiçbir müzakere olamaz. Yok eğer Allah adına yalan söylüyorsan seninle konuşmak bana yakışmaz.'

Adamların bu sözleri üzerine Peygamberimiz yanlarından kalktı, Sakif kabilesinden hiçbir hayır gelmeyeceğini anlamıştı. Edindiğim bilgiye göre adamlara son olarak 'Bana yapacağınızı yaptınız, hiç olmazsa bu iş aramızda kalsın' dedi. Çünkü Peygamberimiz bu olayı Kureyşlilerin duymasından ve onu aleyhinde yeni bir baskı gerekçesi olarak kullanmalarından çekiniyordu.

Fakat adamlar Peygamberimizin bu ricasını kabul etmeyerek kabilenin ayak takımını ve kölelerini üzerine saldılar. Kışkırtılmış topluluk küfrederek, bağırarak üzerine yürüdü. Kendisini azgın bir kalabalığın ortasında bulunca Rabiaoğullarından Utbe ve Şeybe kardeşlerin üzüm bağlarına sığınmak zorunda kaldı.

Bu sırada kendisini kovalayan ayak takımı geri döndü. O da bir üzüm asmasının gölgesine sığındı ve asmanın kütüğü üzerine oturdu. Bu sırada bahçenin sahipleri olan iki kardeş Peygamberimizi görüyor ve kabilenin ayak takımının kendisine yönelik taşkınlıklarını izliyorlardı.

Peygamberimiz tehlikenin geçtiğini görünce edindiğim bilgiye göre Allah'a şöyle seslendi:

'Ya Rabbi, zayıflığımı, güçsüzlüğümü, çaresizliğimi ve halkın karşısında küçük düşüşümü sana şikayet ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Güçsüzlerin, ezilenlerin Rabbi sensin, benim de Rabbim sensin. Beni kimin eline bırakıyorsun? Asık suratlı yabancıların eline mi, yoksa bana istediğini yapabilecek fırsatı yakalayan düşmanın eline mi? Eğer bana kırılmış ve darılmış değilsen, mesele yok, başıma gelenlere aldırış etmem. Fakat senin vereceğin esenlik işimi daha kolay hale getirir. Karanlıkları aydınlatan, dünyanın ve ahiretin problemlerini çözen yüz nurunun hürmetine bana kızmamanı, bana gücenmemeni dilerim. Her türlü sıkıntıyı çekmeye hazırım, yeter ki benden hoşnut ol. Bütün kımıldanışlar, bütün güç gösterileri senin iznine bağlıdır.'

Bahçe sahibi kardeşler Peygamberimizin perişanlığı ve uğradığı saldırı karşısında sonunda merhamete geldiler. Addas adındaki hristiyan kölelerini çağırarak kendisine 'bir salkım üzüm al, şu tabağa koy da şuradaki adama götürerek yemesini söyle' dediler. Addas da efendilerinin dediğini yaparak üzüm salkımı aldı ve Peygamberimizin yanına vararak tabağı önüne koyarak 'buyur, ye' dedi. Peygamberimiz önüne konan üzümü yemek üzere elini tabağa uzatırken besmele çekti. Bunun üzerine Addas, Peygamberimize bakarak 'Vallahi, bu yörenin halkı bu sözü hiç söylemez' dedi. Peygamberimiz karşısındaki köleye 'Ya Addas, nerelisin ve hangi dine bağlısın?' diye sordu. Köle 'Ninova'lı bir hristiyanım' karşılığını verdi. Peygamberimiz 'Yoksa saygıdeğer insan Yunus b. Matta'nın memleketinden misin?' diye sordu. Addas 'Yunus b. Matta da kim oluyor?' dedi. Peygamberimiz 'O benim kardeşim olan bir peygamberdi, ben de bir peygamberim' dedi.

Bunun üzerine Addas, Peygamberimizin üzerine kapaklanarak başını, ellerini, ayaklarını öpmeye koyuldu. Bu sahneyi gören Rabiaoğlu kardeşlerden biri öbürüne 'Hey, kölene bak, adam onu baştan çıkarıverdi' dedi. Addas efendilerinin yanına gelince kendisine 'Ya Addas, yazık sana! Ne oldu da şu adamın üzerine kapanarak başını, ellerini, ayaklarını öpmeye koyuldun' dediler. Köle efendilerine 'Efendilerim, yeryüzünde bunun kadar üstün bir başka insan yoktur. O bana ancak bir peygamberin bilebileceği bir sırrı açıkladı' dedi. Adamlar, köleye 'Yazık sana Addas, sakın bu adam seni dininden döndürmesin, çünkü senin dinin onun dininden üstündür' dediler.

Sonra Peygamberimiz, Sakıf kabilesinden hiçbir hayır gelmeyeceğini görerek Mekke'ye dönmek üzere Taif'den ayrıldı. Yolu üzerindeki Nahle'ye gelince mola vererek gece namazına durdu. Bu sırada yüce Allah'ın sözünü ettiği cin grubu yanına geldi. Edindiğim bilgiye göre yedi kişiden oluşan bu cin grubu Nusaybin'den geliyordu. Gelen cinler Peygamberimizin okuduğu Kur'an'ı dinledi-

ler. Namaz bitince cinler soydaşlarının arasına birer uyarıcı olarak döndüler. İşittikleri Kur'an'a inanmışlar ve içerdiği mesajın gereklerine uymayı benimsemişlerdi. Yüce Allah bu olayı Peygamberimize şöyle anlatıyor:

"Ey Muhammed, biz bir cin grubunu, Kur'an'ı dinlesinler diye sana yönelttik. Onlar oraya gelince birbirlerine 'susun da dinleyin' dediler. Kur'an'ın okunuşu bitince soydaşları arasına birer uyarıcı olarak döndüler."

"Dediler ki: 'Ey soydaşlarımız, biz Musa'dan sonra indirilen, daha önceki kutsal kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola iletici bir kitap dinledik."

"Ey soydaşlarımız, Allah'a çağıran bu peygamberin çağrısına uyarak O'na iman ediniz ki, Allah günahlarınızın bir bölümünü bağışlasın ve sizi acıklı azaptan korusun."[18]

Ayrıca yüce Allah, **"Ey Muhammed de ki, bana vahiy yolu ile bildirildi ki, bir grup cin Kur'an'ı dinledi"** diye başlayan bu surenin tümünde bu olayı Peygamberimize ayrıntılı biçimde açıkladı.

İbn Kesir, Tefsirinde İbn İshak'ın bu rivayetini aktardıktan sonra şu yorumu yapar: "Verilen bu bilgi doğrudur. Fakat cinlerin Peygamberimiz tarafından okunanı Kur'an'ı dinledikleri gece hakkındaki sözleri kuşku ile karşılamak gerekir. Çünkü Abdullah b. Abbas'ın sözünü ettiğimiz hadisinde de belirtildiği gibi cinlerin Kur'an'ı dinlemeleri olayı vahyin başlarında gerçekleşmişti. Peygamberimiz'in Taif'e gidişi ise amcası Ebu Talib'in ölümünden sonra meydana gelmiştir ki, bu da gerek İbn İshak'ın ve gerekse diğer tarihçilerin belirttikleri gibi Medine göçünden bir, ya da iki yıl öncesine rastlar. Doğrusunu Allah bilir."

Bir an için İbn İshak'ın bu olayın Taif dönüşü sırasında meydana geldiği yolundaki rivayetinin doğru olduğunu kabul ederek şöyle düşünelim: Peygamberimiz Sakif kabilesi şeflerinin inatçı ve alçak tutumu üzerine ümitsiz ve moralsiz olarak geri dönüyor. Yola çıkmadan önce Rabbine el açarak yanık yürekli ve sevecen bir dua yapmıştır. Bu durumda yüce Allah'ın O'na bir cin heyetini yöneltmesi ve bu cinlerin neler yaptıklarını, soydaşlarına neler söylediklerini aktarması son derece hayret verici bir nitelik kazanır. Olayın son derece ince ve duygu yüklü bir anlamı vardır.

Olay ne zaman ve hangi ortamda meydana gelmiş olursa olsun, hiç kuşkusuz, son derece önemlidir. Anlamı bakımından önemlidir, içeriği bakımından önemlidir, olayın arkasından gelen cinlerin Kur'an'a ve bu dine ilişkin sözleri açısından önemlidir.

Şimdi bütün bunları surenin sunuş sırasına uyarak anlamaya ve açıklamaya çalışalım:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۝

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝ وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ

18- Ahkaf Suresi, 29-31

جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝٣ وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا
عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝٤ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن تَقُولَ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ
كَذِبًا ۝٥ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ
فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝٦ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ۝٧

1- Ey Muhammed de ki: "Bana vahiy yolu ile bildirildi ki, bir grup cin, Kur'an'ı dinledi ve arkasından şöyle dedi: Biz harikulâde bir Kur'an dinledik.
2- O doğru yola iletiyor. Hemen inandık ona. Artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız.
3- Rabbimiz yüceler yücesidir, ne eş ne evlat edinmemiştir.
4- Meğer aramızdaki aptallar Allah hakkında asılsız sözler söylüyorlarmış.
5- Oysa biz insanların ve cinlerin Allah katında yalan sözler söyleyebileceklerine ihtimal vermiyorduk.
6- Birtakım insanlar birtakım cinlere sığınırlar ve bu tutum onların sapıklıklarını arttırır.
7- O sapık insanlar, tıpkı sizler gibi, Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltmeyeceğini sanmışlardır.

İlk ayetin orjinalinde geçen "nefer" sözcüğü, üç kişi ile dokuz kişi arasındaki gruplar için kullanılan bir topluluk ismidir. İleri sürüldüğüne göre sözkonusu cinler yedi kişi idi.

Surenin bu girişi şunu gösteriyor: Peygamberimiz, cinlerin kendisini Kur'an okurken dinlediklerinden ve bu dinlemeyi izleyen tepkilerinden olayın oluşu sırasında haberdar değildir. Bu bilgiyi O'na yüce Allah vahiy yolu ile iletmiştir. Yalnız belki cinlerin ilk Kur'an dinlemeleri böylesine habersizce olmuş, fakat daha sonra bir ya da birçok kez Peygamberimiz onlara bilerek ve haberli olarak Kur'an okumuştur. Bu ihtimal yabana atılamaz. Nitekim Peygamberimizin cinlere "Rahman" suresini okuduğu yolundaki rivayet bu ihtimali destekliyor. Tirmizî'nin aktardığı bu rivayete göre sahabilerden Cabir şöyle diyor: "Birgün Peygamberimiz, sahabilerin karşısına geçerek onlara başından sonuna kadar 'Rahman' suresini okudu. Sahabiler sureyi hiç ses çıkarmadan dinlediler. Okuma bittikten sonra Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Ben bu sureyi cinlere okumuştum ve onların sureye karşı tepkileri sizinkinden daha güzel olmuştu. Çünkü 'Fe bi eyyi alâi rabbikümâ tükezzibân' ayetini her okuyuşumda 'Ey Rabbimiz, senin hiçbir nimetini inkâr etmeyiz, hamdolsun sana' demişlerdi."

Herhalde bu surenin bize anlattığı Kur'an dinleme olayı Ahkaf suresinin aşağıdaki ayetlerinde anlatılan olayın aynısıdır. Az yukarda okuduğumuz bu ayetlere bir kere daha göz gezdirelim:

"Ey Muhammed, biz bir cin grubunu, Kur'an'ı dinlesinler diye sana yönelttik. Onlar oraya gelince birbirlerine 'susun da dinleyin' dediler. Kur'an'ın okunuşu

bitince soydaşları arasına birer uyarıcı olarak döndüler.

Dediler ki: 'Ey soydaşlarımız, biz Musa'dan sonra indirilen, daha önceki kutsal kitapları doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola iletici bir kitap dinledik.'

'Ey soydaşlarımız, Allah'a çağıran bu Peygamber'in çağrısına uyarak O'na iman ediniz ki, Allah günahlarınızın bir bölümünü bağışlasın ve sizi acıklı azaptan korusun.'

'Allah'a çağıran bu Peygamberin çağrısına uymayanlar bilsinler ki, yeryüzünde Allah ile başa çıkamazlar ve O'nun dışında hiçbir koruyucu bulamazlar. Onlar açık bir sapıklığın pençesindedirler.'[19]

Cin suresinin başlangıcını oluşturan yukardaki ayetler, Kur'an'ı işitmenin cinler için çarpıcı bir süpriz oluşturduğunu gösterir. Kur'an cinlerin kalplerini titretmiş, duygularını sarmış, iç dengelerini alt-üst etmiş, gönüllerinde şiddetli fırtınalar koparmıştır. İçlerini doldurup taşıran bu fırtınanın dalgaları onları soydaşlarının yanına koşturmuştur. Yüreklerinde çalkalanan bu ateşli duygulara ne karşı koyabiliyorlar ve ne de katlanabiliyorlardı. Tek çareyi bu duygularını soydaşları ile paylaşmakta, içlerindeki ateşin kıvılcımlarını soydaşlarının kalplerine aktarmakta, bu çarpıcı heyecanın titreşimlerinde karşılarındakileri ile bütünleşme sağlamakta bulmuşlardı. Böylece paylaşılan duyguları genişleyecek, güçlenecek ve kalabalıkları sürükleyen toplumsal bir şenliğe dönüşecekti. Ayetleri okumaya devam ediyoruz:

"Biz harikulâde bir Kur'an dinledik."

Kur'an'ın cinleri çarpan ilk özelliği, onun harikulâdeliği, alışılmamışlığı ve şaşırtıcılığı ve bu yüzden kalplere dehşet salan niteliği olmuştur. Kur'an'ı bilenmiş idrakle, açık kalple, şeffaf duygularla ve deneyimli bir zevkle algılayan herkes onun bu niteliğini hemen farkeder. Acayip, harikulâde! Kalplere hemen egemen olan, karşı durulmaz bir çekicilik gösteren, gönül tellerini titreten ve duyguları sarsan bir mesaj var bu kitapta. Gerçekten şaşırtıcı, alışılagelmişin dışında bir kitaptır o. Bu ifadelerinden anlıyoruz ki, sözkonusu cinler gerçekten zevk sahibi kimselermiş! Devam ediyoruz:

"Doğru yola iletir."

Bu da Kur'an'ın ikinci belirgin niteliğidir. O kadar belirgindir ki, bu kitabın ayetlerini gerçek mahiyetleri ile kalplerinde bulan cinler bu niteliği farketmekte gecikmemişlerdir. "Doğru yol" kavramı özünde geniş boyutlu bir kavramdır. Buna göre Kur'an, hidayete, gerçeğe ve hakka iletici bir güce sahiptir. Fakat "doğru yol" kavramının gölgesi, bu saydığımız kavramların gölgelerinin toplamını aşan bir kapsama sahiptir. Bu kavram hidayet, hak ve doğruluk kavramlarına olgunluk, dosdoğruluk ve yetkin bilgililik kavramlarının gölgelerini de yansıtır. Bu kavram sayesinde gerçekler ve ilkeler öz kavrayışın ve sezgi gücünün zenginliğine kavuşur. Bu sayede vicdanlarda dinamik bir insiyatif gelişir ve bu insiyatif, sahibine iyiyi ve doğruyu buldurur.

Kur'an, insan kalbini dışa açarak, onu duyarlılığını arttırarak, ona kavrayış gücü ve bilgi aşılayarak, nur ve hidayet kaynağı ile arasında bağlantı kurarak,

19- Ahkaf Suresi, 29-32

onu evrensel yasalarla uyumlu hale getirerek insanı doğru yola iletir. Aynı zamanda hayatın pratiğini düzenleyip yönlendiren sistemi ile de insanı doğru yola iletir. Bu öylesine ileri bir sistemdir ki, insanlar tarihleri boyunca hiçbir uygarlık ve hiçbir rejim altında bu sistemin düzeyine çıkamamışlar; hiçbir dönemde ne birey ve toplum bazında ne kalp zenginliği ve sosyal gelişme alanında ve ne de kişisel ahlâk ve insanlararası ilişkiler bakımından bu sistemin doruklarına erememişlerdir. Devam ediyoruz:

"Ona hemen inandık."

Bu tepki Kur'an'ı dinlemenin, onun doğasını kavramanın ve içerdiği gerçeğin etkisi altında kalmanın doğal ve tutarlı tepkisidir. Kur'an cinlerden gelen bu olumlu tepkiyi müşriklere sunuyor. Çünkü onlar Kur'an'ı işitiyorlar, fakat ona inanmıyorlardı. Bunun yerine onun cinlerden kaynaklandığını ileri sürüyorlar ve Peygamberimizi ya kahin ya deli ya da şair olarak niteliyorlardı. Bu sıfatların hepsi cin etkisini çağrıştıran sıfatlardır. Ama işte cinlerin kendileri Kur'an'ı işitir-işitmez çarpılıyorlar, gönüllerinde şiddetli bir çalkantı meydana geliyor, adamlar kendilerini kaybederek tepeden tırnağa sarsılıyorlar. Arkasından gerçeği tanıyarak ona olumlu tepki gösteriyorlar, onun içeriğine boyun eğiyorlar ve **"Hemen ona inandık"** diyerek bu boyun eğişi ilan ediyorlar, müşrikler gibi bu ilahi mesajın gönüllerine yönelik etkisini inatla inkâr etmiyorlar. Devam ediyoruz:

"Artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız."

İşte saf, katışıksız, net, doğru, müşriklik tortusundan arınmış, içine kuruntu sızmamış ve hurafe ile karışmamış iman böyle olur. Bu iman Kur'an'ın özünü ve benimsemeye çağırdığı içeriği iyi kavramanın sonucudur. Kur'an, muhataplarını her türlü müşriklik tortusundan arınmış bir Allah birliği (tevhid) ilkesine çağırır. Devam ediyoruz:

"Rabbimiz yüceler yücesidir, ne eş ne evlât edinmemiştir."

Ayetin orjinalinde geçen "cedd" sözcüğü "derece-paye", başka bir anlamı ile "değer-makam" diğer bir anlamda "yücelik-egemenlik" demektir. Bütün bu adamlar "cedd" sözcüğünün ayetteki kısa anlamı Allah'ın yüceliğine, ululuğuna, eş ve evlat edinmesi düşüncesini akla bile getirmeye engel olarak derecedeki erişilmezliğine ilişkin bir bilinçtir.

Bilindiği gibi araplar meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ve cin kökenli analardan peydahlandıklarını ileri sürüyorlardı. Oysa şimdi cinler bu asılsız uydurmayı yalanlıyarak yüce Allah'ı bu tür yakıştırmalardan tenzih ediyorlar, bu tür hurafelerin akılların ucundan bile geçirilmesini yadırgıyorlar. Eğer böyle birşey olacak gibi olsa, bu asılsız ve masal ürünü hısımlıkla herkesten önce cinler iftihar ederlerdi. Buna göre cinlerden gelen bu yadırgama başta müşriklerin bu konudaki asılsız saplantıları olmak üzere şu ya da bu biçimde yüce Allah'a çocuk yakıştıran, aynı türdeki bütün sapık düşüncelerin başına indirilmiş ağır bir bombadır. Devam edelim:

"Meğer aramızdaki aptallar Allah hakkında asılsız sözler söyüyorlarmış. Oysa biz insanların ve cinlerin Allah hakkında yalan sözler söyleyebilecek-

lerine ihtimal vermiyorduk."

Burada cinler aralarındaki aptallardan işittikleri Allah'ın ortağı olduğu, eşi ve çocukları olduğu yolundaki asılsız iddialara dönüyorlar. Onlar dinledikleri Kur'an'ın ışığı altında bu tür sözlerin saçma olduğunu kesinlikle anlamışlardır. Öyleyse bu tür sözleri söylemiş olanlar bilgiden ve akıldan yoksun aptallardır. Peki vaktiyle bu beyinsizlerin bu tür sözlerini niçin onaylamışlardı? Çünkü insan olsun, cin olsun, hiç kimsenin yüce Allah hakkında yalan söyleyebileceği akıllarının ucundan geçmiyordu. Başka bir deyimle onlara göre bir kimsenin Allah hakkında yalan konuşma cüretini göstermesi son derece müthiş ve ağır bir suçtu. Bu yüzden aralarındaki aptallar onlara "Allah'ın eşi, çocukları ve ortakları var" deyince bu sözlere inanmışlar. Çünkü o beyinsizlerin Allah'a iftira edebileceklerini düşünemiyorlardı.

İşte Allah hakkında yalan söylemeyi yadırgayan bu bilinç, şimdi onların iman etmeyi başarmalarını sağlamıştır. Bu bilinç onların kalplerinin temiz ve doğru olduğunu kanıtlıyor. Bu kalpler saflıklarından yararlanan kurnazların yanıltma girişimleri yüzünden sapıklığa uğramıştır. Nitekim gerçeğin okşayışı sayesinde aynı kalpler silkinmiş, gerçeği kavramış, doğruyu tanımış ve tadına varmışlardır. Arkasından da gür sesleri ile şöyle seslenmekte gecikmemişlerdir:

"Biz harikulâde bir Kur'an dinledik. O doğru yola iletiyor. Hemen inandık ona. Artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız. Rabbimiz yüceler yücesidir; ne eş ne evlat edinmemiştir."

Gerçeğin okşayışından kaynaklanan bu silkiniş, Kureyş kabilesinin şefleri tarafından aldatılan çok sayıdaki kalbi de uyarmalıydı. Asılsız telkinlerle yüce Allah'ın ortakları, eşi ve çocukları olduğunu sanmaya itilen bu kalpler, böyle bir silkinişle ihtiyatlı bir uyanıklık kazanmalı, doğruyu söyleyen tarafın Peygamberimiz mi, yoksa Kureyşin ileri gelenleri mi olduğunu araştırmaya yönelmeli, kabile şeflerinin aptalca sözlerine karşı besledikleri geleneksel kör güven sarsılmaya yüz tutmalıydı. Bu gerçek dile getirilmekle bu sayılan amaçların tümüne erilmek istenmişti. Bu gerçeğe parmak basmak Kur'an ile serkeş ve inatçı Kureyş müşrikleri arasındaki uzun savaşın bir aşaması, Kureyşlilerin kalplerindeki cahiliye tortularını ayıklamaya, sapık düşünceleri silmeye yönelik sabırlı tedavi çabalarının bir halkası idi. Bu kalplerin çoğunluğu da gerçeği kabul etmeye yatkın, saf kalplerdi. Fakat kuruntularla, hurafelerle, cahiliye önderlerinin yanıltıcı telkinleri ile güdülerek saptırılmışlardı. Devam ediyoruz:

"Birtakım insanlar birtakım cinlere sığınırlar ve bu tutum onların sapıklığını artırır."

Burada cinler, soydaşlarının dünya ve insanlar üzerinde egemenlik sahibi oldukları, bu yaratıkların fayda ya da zarar dokundurabilecek güçte oldukları; karanın, denizlerin ve havanın belirli bölgelerinde yaşamaya mahkum edildikleri yolundaki hurafelere değiniyorlar. Daha birçok türleri olan bu hurafelerin gereği olarak eski araplar ıssız bir çölde ya da kuytu bir vadide konaklamak zorunda kaldıklarında o yöredeki ayak takımından cinlerin kötülüklerinden korunmak için vadinin cin kökenli efendisine sığınırlar, arkasından güven içinde yatıp

uyurlardı. Bu hurafeler ilkel cahiliye toplumlarında yaygın oldukları gibi günümüzün birçok toplumunda da egemendir.

Bilindiği gibi insanların kalpleri şeytanın her türlü kışkırtmalarına ve yıkıcı girişimlerine açıktır. Ancak Allah'a sığınan kimseler bu yıkıcı girişimlerden ve kışkırtmalardan korunabilirler. Eğer bir kimse şeytana sığınmaya kalkışırsa bu sığınmadan hiçbir yarar sağlamaz. Çünkü şeytan onun düşmanıdır. O ona ancak bunalım ve sıkıntı aşılar. Sözkonusu cinler burada bize olup biteni anlatarak şöyle diyorlar:

"Birtakım insanlar, birtakım cinlere sığınırlar ve bu tutum onların sapıklığını arttırır."

Burada sözü edilen sapıklık ve bunalım, belki de Allah'a sığınacakları, Allah'ın yardımını dileyecekleri yerde düşmanları olan şeytana sığınan kimselerin kalplerini alt-üst eden sapıklık, bunalım ve endişe duygusudur. Oysa insanlar ilk ataları Adem'den ve onunla şeytan arasında beliren o eski düşmanlıktan beri şeytandan uzak durarak Allah'a sığınmakla emrolunmuşlardır.

İnsan kalbi, yarar sağlamak ya da zararı savmak umudu ile Allah'tan başkasına sığınınca endişeden, şaşkınlıktan, istikrarsızlıktan ve güvensizlikten başka birşey elde edemez. İşte bu bunalımların en beteridir. Kalbe huzur ve güven yüzü göstermeyen koyu bir bunalımdır.

Yüce Allah'ın dışındaki herşey ve herkes değişmeye açıktır, sabit ve kalıcı değildir; gidici-geçicidir, sürekli değildir. Eğer kalp bu geçici ve değişmeye mahkum şeylere ve kişilere bağlanırsa onlarla birlikte sarsılır, değişir, beklentilerin titreşimlerinde dalgalanır, kaygılı olur, umut bağladığı şeyin ya da kişinin ortadan kalkması ile amacını kaybederek boşlukta kalır. Hiç yok olmayan "kalıcı" hiç ölmeyen "diri" ve hiç değişmeyen "sürekli" sadece yüce Allah'tır. Kim O'na yönelirse hiç yıkılmayan, hiç kaybolmayan değişmez ve istikrarlı bir dergaha yönelmiş olur. Devam ediyoruz:

"O sapık insanlar, tıpkı sizler gibi, Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltmeyeceğini sanmışlardır."

Peygamberimizi dinlemeye gelen cinler bu sözleri soydaşlarına söylüyorlar, onlara birtakım cinlere sığınan insanlardan sözederek "Onlar da, sizler gibi, Allah'ın peygamber göndermeyeceğini sanıyorlardı" diyorlar. Fakat işin aslı sizin ve onların sandığı gibi değildir. İşte Allah şu Peygamberi gönderdi ve O'na doğru yola ileten şu Kur'an'ı indirdi.

Ayetin anlamı şöyle de olabilir: "O insanlar tıpkı sizler gibi, ölümden sonra diriliş ve hesaplaşma olmayacağını sanmışlar, bu yüzden ahiret için hiçbir hazırlık yapmamışlar, ahireti kökten inkar ettikleri için Peygamberin oraya ilişkin verdiği tüm haberleri yalanlamışlardır."

Bu sanıların (zanların) her ikisi de gerçeğe terstir. Bunlar yüce Allah'ın insanları yaratma gerekçesini kavramaktan yoksun cahillik örnekleridir. Yüce Allah insanları hem iyiliğe hem kötülüğe, hem doğru yola hem sapıklığa yönelmeye yatkın yeteneklerle donatılmış olarak yarattı. Bu surenin ayetlerinden öğren-

dik ki, cinler de böyledir, onlar da çift yönlü bir yapıda yaratılmışlardır. Yalnız İblis (şeytan) gibiler hariç. O varlığını bütünü ile kötülüğe adamış, Allah'a küstahça kafa tutarak O'nun rahmetinden kovulmuş, böylece çift yöne açık yeteneklerini dumura uğratarak katıksız kötülüğün pençesine düşmüştür. Bundan dolayı yüce Allah'ın rahmeti Peygamberler eli ile insanlara yardım etmeyi gerektirmiştir. Peygamberleri insanların vicdanlarındaki iyilik potansiyelini harekete geçirmekle, fıtratlarındaki doğru yola dönük yeteneği uyarmakla görevlendirmiştir. Buna göre yüce Allah'ın insanlara peygamber göndermeyeceği biçimindeki ön yargı yersiz ve dayanaksızdır.

Bu açıklama ayetteki "Yabasa" filini "Peygamber gönderme" anlamına aldığımız takdirde doğrudur. Bu sözcüğün "yeniden dirilme" anlamına geldiğini farzettiğimiz takdirde şu açıklamayı yapabiliriz: Bu hayatı izleyecek olan ahiretteki yeniden diriliş olayı, kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü dünya hayatının hesabı dünyada tam olarak görülmüyor. Bunun böyle olmasını belirli bir hikmete dayanarak yüce Allah dilemiştir. Varoluş olgusunu bütünleştirmeyi öngören bu hikmeti, bu anlamlı gerekçeyi O biliyor, fakat biz bilmiyoruz. Bu hikmetin sonucu olarak yüce Allah ahirette yeniden dirilmeyi öngörmüştür. Amaç kulların hesaplarını tam olarak görmek ve dünyadaki yaşantılarına uygun düşen karşılıkları elde etmelerini sağlamaktır. Buna göre yüce Allah'ın hiçbir kulunu yeniden diriltmeyeceğini sanmak yersiz ve tutarsızdır. Bu düşünce yüce Allah'ın "kemal" sıfatına, yaptığı her işi yerinde yaptığı inancına ters düşer.

İşte Peygamberimizin Kur'an okurken dinleyen bu cin heyeti soydaşlarının bu yanılgısını düzeltmeye çalışıyorlar. Kur'an'da cinlerin bu sözlerini aktararak müşriklerin aynı doğrultudaki saplantılarını doğrultmaya çalışmaktadır.

CİNLERİN GÖKYÜZÜNDEN BİLGİ HIRSIZLIĞI

Okuyacağımız ayetlerde bize yine cinlerin sözleri aktarılıyor. Bu sözler evrenin çeşitli birimlerine, varlık aleminin çeşitli köşelerine, göklerin ve yeryüzünün değişik durumlarına ilişkin açıklamalardır. Onlar bu açıklamaları Kur'an'ın verdiği bilgilerden öğrenmişlerdir. Bu sözleri ile yüce Allah'ın Peygamberimize inen mesajında beliren iradesi ile çelişen her türlü girişimden el çekiyorlar, gaybı bildiklerine ilişkin asılsız iddiaları kendi dilleri ile çürütüyorlar, bu tür olağanüstü güçleri olduğu yolundaki yaygın saplantıları yalanlıyorlar. Okuyoruz:

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾
وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾
وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾

8- Göğü yokladık, orayı sert bekçilerle ve göktaşları ile dopdolu bulduk.
9- Daha önce göğün elverişli dinleme yerlerinde pusuya yatardık. Fakat şimdi hanginiz oranın seslerini işitmeye çalışsa kendisini bekleyen göktaşları ile karşılaşır.

10- Acaba yeryüzündekiler için kötülük mü dileniyor, yoksa Rabbleri onlar hakkında iyilik mi diliyor, bunu bilmiyoruz.

Bu ayetlerde cinlerin kendi sözlerinden aktarılan olaylar bize şunu düşündürüyor: Onlar Peygamberimiz gelmeden önce -belki de Hz. İsa ile Peygamberimizin gelişi arasındaki geçiş döneminde- yüceler alemi ile ilişki kurma, meleklerin yeryüzünde yaşayan yaratıklara ilişkin konuşmalarından bilgi sızdırma girişimlerinde bulunabiliyorlardı. Meleklerin bu konuşmaları yüce Allah'ın yeryüzüne ilişkin plânının ve dileğinin uygulanması ile ilgili idi. Cinler sızdırdıkları bu bilgileri dostları olan kahinlere ve bilgiçlere aktarıyorlar, bu kahinler de şeytanın plânları uyarınca insanlar arasında bozgunculuk çıkarıyorlardı. Başka bir deyimle şeytanların kuklaları olan bu kahinler ve bilgiçler, cinlerden sızdırdıkları az miktardaki gerçeğe büyük oranda "batıl" ve eğrilik katarak bu yanıltıcı karışımı halk yığınları arasında yayıyor, iki dönem arasındaki peygambersiz boşluktan yararlanarak yeryüzünün düzenini bozuyorlardı. Bu bilgi sızdırma ve onu kahinlere aktarma işleminin nasıl gerçekleştiğine gelince Kur'an bu konuda bize hiçbir bilgi vermiyor. Böyle olunca bu meseleyi kurcalamak gereksizdir. Burada bize anlatılan gerçeğin özü ve içeriği ile yetinmeliyiz.

Peygamberimizin okuduğu Kur'an'ı dinlemeye gelen cinlerin bu konudaki söyledikleri şudur: Cinler artık gökten bilgi sızdıramıyorlar. Şimdilerde böyle bir işe giriştiklerinde -ki bu girişimlerini "göğe dokunma", "göğü yoklama" olarak tanımlıyorlar- önlerindeki yolu kapalı ve güvenlik ekipleri tarafından sıkı koruma altına alınmış buluyorlar. Bu koruma ekipleri tarafından göktaşı bombardımanına tutuluyorlar, alev saçan bu taşlar gökten bilgi sızdırmaya kalkışanların başlarına yağarak ölmelerine yolaçıyor. Ayrıca **"Acaba yeryüzündekiler için kötülük mü dileniyor, yoksa Rabbleri onlar hakkında iyilik mi diliyor, bunu bilmiyoruz"** diyerek insanların geleceğine ilişkin gayb hakkında hiçbir şey bilmediklerini ilan ediyorlar. Bu sözleri ile kısaca şunu demek istiyorlar: "Gaybın sırlarına ilişkin bilgi yüce Allah'ın tekelindedir, bu sırları O'ndan başka hiç kimse bilemez. Buna göre yüce Allah'ın kulları için ne gibi bir gelecek belirlediğini biz bilemeyiz. Acaba onlara kötülük indirmeyi planlamıştır da bu yüzden sapıklığın kucağına mı atılmışlardır, yoksa onların doğru yola girmelerini, hidayete ermelerini mi planlamıştır, bu konuda hiçbir şey söyleyemeyiz." Görülüyor ki, cinler doğru yolu, hidayeti kötülüğün karşısına, yani iyiliğin yerine koyuyorlar. Gerçekten doğru yolda olmak, hidayete ermek iyiliğin ta kendisi olduğu gibi getireceği sonuç da sadece iyiliktir.

Kâhinlerin, gayba ilişkin sözde bilgilerine dayanak saydıkları kaynak gayb alemi hakkında hiçbir şey bilmediğini belirttiğine göre artık söylenecek hiçbir söz kalmamış, bu konudaki bütün iddialar havada kalmış, kâhinlik ve bilgiçlik işi son bulmuştur. Gayba ilişkin bilginin yüce Allah'ın tekelinde olduğu tartışmasız bir gerçek olmuştur. Artık hiç kimse gaybın sırlarını bildiğini ve bu alanda kehanette bulunabileceğini söylemeye cüret edemez. Böylece Kur'an insan aklını bu tür kuruntuların ve iddiaların tümünün tutsaklığından kurtararak özgürlüğe kavuşturmuştur. O günden itibaren insanlığın olgunluk çağına erdiğini, hurafelerin ve masalların kıskacından yakasını kurtardığını ilan etmiştir.

Peki, gökteki bu güvenlik ekibi nerede duruyor? Kimlerden oluşuyor? Şeytanları nasıl göktaşları ile bombalıyor? Ne Kur'an ve ne de hadisler bu konuda birşey söylemiyor. Bu gayb konusu hakkında bu iki kaynak dışında bilgi alacağımız başka bir kaynak da yok. Eğer yüce Allah bu konularda ayrıntılı bilgi vermenin yararımıza olacağını bilseydi, mutlaka bu bilgiyi verirdi. Böyle bir bilgiyi bize vermediğine göre bizim bu konuları kurcalamamız, hayat düzeyimize ve yararlı bilgi dağarcığımıza hiçbir katkısı olmayan boş bir çabadır.

Şu tür itirazlar yapmak ve bu yolda tartışmalara girişmek de yersizdir: "Efendim göktaşları, meteorlar Peygamberimizden önce de sonra da evrensel düzenin belirli kanunlarına göre hareket ederler. Astronomi bilginleri bu kuralları açıklamaktadırlar." Bir kere astronomi bilginlerinin dayandıkları kuramlar doğru da olabilir, yanlış da. Doğru olduklarını farzetsek bile bu durum konumuzun dışında kalır. Çünkü bu göktaşları doğal hareketlerini yaparken aynı zamanda şeytanları da bombalamış olabilirler. Bunun yanısıra doğal kanunları dileği uyarınca yönlendiren yüce Allah'ın iradesi uyarınca bu ateşli gök cisimleri kimi zaman şeytanları bombalamak için ve kimi zaman da başka bir amaçla harekete geçebilirler.

Bir de Kur'an'ın bu tür açıklamalarını sembolik ifadeler sayanlar var. Onlar göre göre Allah, Kur'an'ı onunla çelişen unsurların saldırılarına karşı korumak amacına yönelik olarak bu tür sembolik ifadelere yer vermiştir, buna göre bu ifadeleri somut anlamlarına göre algılamak doğru değildir. Böylelerini bu tür düşüncelere sürükleyen sebep, Kur'an'a kafalarındaki ön yargılarla yaklaşmalarıdır. Onlar bu ön yargıları Kur'an-dışı kaynaklardan almışlardır. Sonra Kur'an'ı kafalarında önceden yer etmiş olan bu peşin yargılara göre açıklamaya kalkışırlar. Bu yüzden melekleri iyiliği ve Allah'a bağlılığı simgeleyen güçler, şeytanları da kötülüğü ve Allah'a başkaldırmışlığı sembolize eden güçler olarak yorumlarlar. Çünkü Kur'an'la yüzyüze gelmeden önce kafalarına çöreklenen ön yargılara göre meleklerin, şeytanların ve cinlerin ayetlerde anlatıldığı biçimde varolmaları, böylesine somut hareketlere girişmeleri ve pratik etkiler meydana getirmeleri mümkün değildir.

Peki, bu adamlar bu görüşleri nereden aldılar? Kur'an'ın ayetlerini ve Peygamberimizin sözlerini değerlendirirken kriter olarak kullandıkları bu ön yargılarının kaynağı nedir?

Kur'an'ı anlamanın, açıklamanın ve İslâm'a uygun bir düşünce sistemi oluşturmanın ideal yolu şudur: İnsan böyle bir işe girişirken bütün eski düşüncelerini kafasından silip atmalı, Kur'an'a her türlü ön yargıdan arınmış bir mantık ve bilinçle yaklaşmalı, varlık alemine ilişkin gerçekleri Kur'an'ın ve hadislerin açıklamaları ile uyuşan yargılara dayandırmalı, Kur'an'ı ve hadisleri Kur'an-dışı kriterlere göre değerlendirmeye kalkışmamalı, Kur'an'ın "var" dediği hiçbir şeyi ne inkâr etmeli ne çarpıtmalı, Kur'an'ın "yok" dediği hiçbir şeye de "var" dememelidir. Kur'an'ın ne "var" ne de "yok" dediği konulara gelince o alanda herkes aklının erdiği ve bilgi birikiminin elverdiği ölçüde söz söyleyebilir.

Biz bu sözleri, elbette ki, Kur'an'a inanmakla birlikte onun ayetleri ile ka-

falarındaki ön yargılar ve zihinlerinde çöreklenen doğal gerçeklere ilişkin eski düşünceler arasında uyum sağlamak amacı ile ayetleri çarpıtarak yorumlamaya kalkışanlara söylüyoruz.[20]

Bir de Kur'an'a inanmadıkları halde sırf bilimsel buluşlar o noktaya eremedi diye Kur'an'daki bu tür kavramları inkar etme gayretkeşliğine kapılanlar var ki, bunların tutumu gerçekten gülünçtür. Sebebine gelince bilim, henüz önünde duran ve deneylerinde kullandığı varlıkların sırlarını bilemiyor. Ama onun bu bilmeyişi, doğaldır ki, bu varlıkların varoldukları gerçeğini ortadan kaldırmaz. Üstelik azımsanmayacak sayıdaki gerçek bilim adamları yavaş yavaş, tıpkı dindarlar gibi, "bilinmezlik" gerçeğine inanmaya başlamışlar, en azından bilmediklerini inkar etmekten vazgeçmeye yönelmişlerdir. Çünkü bu adamlar daha önce bilimin aydınlığa çıkardığını sandıkları, üstelik gözleri önünde duran birçok konuda bilinmezlik duvarları ile yüzyüze geldiklerini görmüşlerdir, hem de bu çıkmazlara saplanırken kullandıkları yöntem bilimsel araştırma yöntemi olmuştur. Bu yüzden soylu ve bilimsel bir alçak gönüllülüğü benimsemişlerdir. Bu alçak gönüllü tutumda ne iddialı konuşmaların belirtilerine ve ne de bilinmezlik gerçeğini küstahça reddeden bir şımarıklığın damgasına rastlayamazsınız. Fakat bilim simsarları ile bilimsel düşünce yaygaracıları böylesine soylu bir alçak gönüllülüğün uzağındadırlar, onlar hem din kaynaklı gerçekleri ve hem de bilgimize kapalı gerçekleri pervasızca inkar etmeyi sürdürüyorlar.

Çevremizi saran evren çeşitli sırlarla, güçlerle dolu, çeşitli ruhlarla donatılmıştır. Elimizdeki bu sure -tıpkı Kur'an'ın öbür sureleri gibi- bu varlıklara ilişkin gerçeklerin bazı yönlerini bilgimize sunuyor. Bu gerçekler varlık alemine ve bu varlık aleminde bulunan güçlere, ruhlara ve canlılara ilişkin doğru ve gerçek bir düşünce oluşturmamızı sağlayacak yeterliliktedir. Çevremizde kımıldayan bu güçlerle, ruhlarla ve canlılar ile bizim varlıklarımız ve hayatlarımız arasında karşılıklı etkileşim vardır. İşte bu düşünce müslümanı diğer insanlardan ayrı yapan, onu saplantılar ve hurafeler ile kof iddialar ve şımarıklıklar arasındaki orta noktaya yerleştiren tutarlı düşüncedir. Bu düşüncenin kaynağı Kur'an ve sünnettir. Müslüman öbür bütün düşünceleri, bütün sözleri, bütün yorumları bu iki kaynağın ışığında değerlendirir.

Şunu da hemen belirtelim ki, insan aklının bilinmezin ufuklarını kurcalayacağı belirli bir araştırma alanı vardır. İslam bu alandaki araştırmaları ısrarla teşvik eder, aklı güçlü bir destekle o yöne doğru iter. Fakat bu belirli alanın ötesinde insan aklının araştırma çalışmasına girişemeyeceği bir başka alan vardır. Akla bu güç verilmemiştir. Çünkü insanın bu alanı araştırmaya ihtiyacı yoktur. Yeryüzündeki halifelik görevi için gerekli olmayan bilgiler insana kapalı tutulmuştur. Ona bu alanda yardımcı olmanın hiçbir gerekçesi yoktur. Çünkü bu tür bilgiler ona göre olmadıkları gibi onun uzmanlık alanına da girmezler. Bu tür bilgilerin çevresindeki canlı ve cansız varlıklara göre evrendeki konumunu bilmesine yarayacak kadarı gereklidir ki, bu kadarlık gayb bilgisini insana açıkla-

20- Ben bu konuda kendimi kusursuz saymaya kalkışmıyorum. Gerek daha önceki eserlerimde ve gerekse bu tefsirin geçmiş bölümlerinde bu türden yanılgılara rastlanabilir. Temennim bu kitabımın geçmiş bölümlerindeki bu tür düşünce hatalarımı gelecek baskılarda düzeltmeye yüce Allah'ın beni muvaffak etmesidir. Şimdi burada açıkladığım görüş, yüce Allah'ın hidayeti ile doğru olduğuna inandığım görüştür.

ma işini yüce Allah'ın kendisi üstlenmiştir. Çünkü bu bilgi onun öğrenme gücünü aşar, ayrıca yüce Allah ona verdiği bu gayb bilgisinin dozajını kapasitesine göre ayarlamıştır. İşte meleklere, şeytanlara, ruha, ilk yaratılışa ve insanın ilerde ne olacağına ilişkin gayb bilgileri bu tür bilgiler arasındadır.

Yüce Allah'ın hidayeti sayesinde doğru yolu bulanlar bu konularda yüce Allah'ın indirdiği kutsal kitaplarda ve Peygamberlerin sözlerinde buldukları bilgilerle yetinirler. Bu sınırlı bilgilerden yararlanarak yaratıcının yüceliğini, yaratma olayının taşıdığı hikmetleri düşünürler: bu alemler ve bu ruhlar ortasında insanın konumunu irdelerler; gerek yeryüzünde ve gerekse uzaydaki öbür gezegenlerde aklın bilgi edinme sınırlarına bağlı kalan bilimsel araştırmalar yaparlar; edindikleri bilgileri davranış alanında, üretim faaliyetlerinde, yeryüzünü kalkındırma çabalarında ve halifelik görevinin gereklerini yerine getirmede kullanırlar. Bu çabalar sırasında yüce Allah'ın direktiflerine bağlı kalırlar, O'na yönelirler, O'nun yükselmesini istediği doruğa tırmanmaya çalışırlar.

Yüce Allah'ın gösterdiği yoldan saparak başka yollar tutturanlara gelince bunlar iki ana gruba ayrılırlar.

Birinci gruptakiler sınırlı akılları ile "sınırsız"ı kavramaya kalkışırlar; kutsal kitaplara başvurmaksızın yüce Allah'ın zatını ve bilgimize kapalı alemlerin sırlarını açıklamaya yeltenirler. Evrenin sırlarını ve bölümleri arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan filozoflar bu gruba girerler. Adamlar bu çabaları sırasında tökezlerler, tıpkı doruğuna erişilmez bir yüce dağa tırmanmaya kalkışan çocuklar gibi zavallılaşırlar. Ya da "varoluş" bilmecesinin sırrını çözmeye yeltenirler. Oysa evren alfabesinin daha ilk harflerini bellemiş değillerdir.

Ünlü filozoflar olmalarına rağmen bu adamlar gülünç düşünceler ileri sürmüşlerdir. Bu düşünceler Kur'an'ın yansıttığı açık ve tutarlı görüşlerle karşılaştırıldığında gülünçlükleri daha bariz biçimde ortaya çıkar. Bu düşünceler tökezlemeleri bakımından gülünçtürler, dağınıklıkları açısından gülünçtürler, tutarsızlıkları bakımından gülünçtürler, açıklamaya kalkıştıkları varlık aleminin görkemi ile karşılaştırıldıklarında basitlikleri açısından gülünçtürler. Bu gruba ünlü eski yunan filozofları da, onların düşünce yöntemlerine özenen islam filozofları da, çağdaş filozoflar da girerler. Hiç birini bu kategorinin dışında tutmuyorum. Hepsinin düşünceleri, islamın varlık alemine ilişkin orjinal düşüncesi karşısında komiktir.[21]

Bunlar yüce Allah'ın direktiflerine yan çizen grupların birincisidir. Bu grupların ikincisine gelince bu adamlar felsefecilerin bilgi edinme yöntemlerinin yararsızlığını anlamışlar, bu yüzden bilim edinme ve araştırma çabalarını tümü ile deneysel ve uygulamalı bilimler alanında yoğunlaştırmışlardır, bilgimize kapalı alemlerin sırlarını kurcalamayı kesinlikle bir yana bırakmışlardır. Çünkü bu alana girecek yol bulamadıkları gibi yüce Allah'ın o alana ilişkin direktiflerini de umursamamışlardır. Bu yüzden zaten yüce Allah'ı kavramaktan da yoksun kalmışlardır. Bu adamlar onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda aşırılıklarının doruklarında gezindiler. Fakat bu yüzyılın başlarından itibaren içinde yüzdükleri bilimsel şımarıklığın sarhoşluğundan yavaş yavaş ayılmaya başladılar. Çünkü madde,

21- İslam'ın evren, hayat ve insan görüşü, İslam Düşüncesi, c.3, sh.201-275. Dünya Yayınları.

avuçları içinden kayarak ışınlara (radyasyon'a) dönüştü, özü bakımından belirsizliğe gömüldü, hatta nerede ise hangi kanunlara bağlı olduğu bile bilinmez oldu.

Bütün bunlara karşılık islam, berraklık kayası üzerindeki yerinde sabit duruyor. İnsanlığa bilinmez aleminden gerektiği ve yararlı olduğu kadar bilgi sunuyor. Bunun dışında aklî enerjilerini yeryüzü halifeliğine ilişkin çalışmalar üzerinde yoğunlaştırıyor. Akıllar için güven içinde çalışılabilecek alanlar hazırlıyor. Araştırma yeteneklerini bilgimize açık ve kapalı alanlarda en tutarlı ve geçerli yöntemlerle iletiyor.

MÜ'MİN VE KAFİR CİNLER

Daha sonraki ayetlerde cinler, yüce Allah'ın hidayeti karşısındaki durumlarını ve tutumlarını anlatıyorlar. Bu açıklamalarda onların da tıpkı insanlar gibi ikiz karakterli bir yaratılışta olduklarını, hem doğru yola hem de sapıklığa yatkın olduklarını öğreniyoruz. Aşağıdaki ayetlerde cinler bize daha önce kendisine iman ettiklerini açıkladıkları rabblerine ilişkin inançlarından ve doğru yolda olan ile yoldan çıkanın karşılaşacağı akibete ilişkin düşüncelerinden sözediyorlar. Okuyalım:

وَأَنَّا مِنَّا الصَّٰلِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾
وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِى الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُۥ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا
سَمِعْنَا الْهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦ ۖ فَمَن يُؤْمِنۢ بِرَبِّهِۦ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾
وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَٰسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ تَحَرَّوْا
رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَٰسِطُونَ فَكَانُوا۟ لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾

11- Aramızda iyiler de var, bu düzeye erişememiş olanlar da var; farklı yollara ayrıldık.
12- Yeryüzünde Allah ile başedemeyeceğimizi ve O'dan kaçıp kurtulamayacağımızı kesinlikle anladık.
13- Biz doğru yola ileten Kur'an'ı işitir-işitmez ona inandık. Kim Rabbine inanırsa ne haksızlığa uğramaktan ve ne zora koşulmaktan korkar.
14- Aramızda müslümanlar olduğu gibi gerçeğe sırt çevirenler de var. Müslüman olanlar, doğruyu arayıp bulanlardır.
15- Gerçeğe sırt çevirenler ise cehennem odunlarıdırlar.

Cinlerin aralarında iyilerin de, kötülerin de, müslümanların da gerçeğe sırt çevirenlerin de bulunduğu yolundaki bu açıklamaları bu yaratıkların da, tıpkı insanlar gibi, ikiz karakterli olduklarını, hem iyiliğe hem de kötülüğe yatkın olduklarını ortaya koyar. -Yalnız o soydan gelen şeytan ve adamları hariç. Onlar kendilerini sırf kötülüğe adamışlardır-. Bu açıklama bu yaratıklara ilişkin yaygın kanaatleri düzeltebilecek son derece önemli bir açıklamadır. Çünkü bazı araştırmacılara ve bilim adamlarına varıncaya kadar çoğumuz şu inancı taşıyor: Cinler kötülüğün simgesidirler, yapısal özellikleri itibarı ile kendilerini sırf kötülüğe adamışlardır, iki yönlü yaratılışta olan tek canlı insandır. Bu yanılgı, yukarda değindiğimiz gibi, varlıklar alemine ilişkin Kur'an-dışı önyargılarımızdan kaynakla-

nıyor. Şimdi bu asılsız yanılgımızı Kur'an kaynaklı bilgiler ışığında gözden geçirip düzeltmemiz gerekir.

Sözkonusu cin heyeti şöyle diyor:

"Aramızda iyiler de var, bu düzene erişmemiş olanlar da var."

Bu sözler aracılığı ile durumlarını ana çizgileri ile açıklıyorlar. Sonra sözlerini şöyle bağlıyorlar:

"Farklı yollara ayrıldık."

Yani farklı yollara koyularak birbirine ayrı düşen, çelişik gruplara bölündük.

Arkasından iman ettikten sonra Allah hakkındaki inançlarını açıklıyorlar:

"Yeryüzünde Allah ile başedemiyeceğimizi ve O'ndan kaçıp kurtulamayacağımızı kesinlikle anladık."

Bu yaratıklar yüce Allah'ın yeryüzüne egemen olan gücünü; O'nun egemenlik alanından kaçmaya, O'nun elinden kurtulmaya, O'nun gücünden yaka sıyırmaya güçlerinin yetmeyeceğini biliyorlar. Onlar yeryüzünde yüce Allah ile başedemeyecekleri gibi yeryüzünde kaçmakla da O'nunla başa çıkamazlar. Bu sözler kulun Rabbi karşısındaki zayıflığını, yaratığın yaratıcısı karşısındaki güçsüzlüğünü, yüce Allah'ın ezici ve üstün otoritesine ilişkin bilinci dile getirmektedir.

Birtakım insanların kendilerine sığındıkları, ihtiyaçlarını karşılamak için yardımlarına başvurdukları, hatta kimi müşriklerin Allah'ın akrabaları saydıkları cinler bunlardır. İşte bu cinler yüce Allah'ın sınırsız gücü karşısındaki güçsüzlüklerini, yüce Allah'ın üstünlüğü karşısındaki zavallılıklarını, yüce Allah'ın karşı konulmaz iradesi önündeki ezikliklerini kendi dilleri ile itiraf ediyorlar. Böylece sadece kendi soydaşlarının değil, müşriklerin yanılgılarını da düzeltiyorlar, evrene ve evrendeki tüm varlıklara egemen olan tek gücün Allah'ın gücü olduğunu vurguluyorlar.

Arkasından hidayete erdiren Kur'an'ı dinledikleri andaki tepkilerini anlatıyorlar. Bu durumu daha önce açıklamışlardı. Fakat burada söz sırası gelmişken, iman sınavı karşısında gruplara ve farklı kesimlere ayrıldıklarını belirtmişlerken bu tepkilerini tekrar gündeme getirmeyi uygun görüyorlar. Okuyoruz:

"Biz doğru yola ileten Kur'an'ı işitir-işitmez ona inandık."

Hidayete yönelik çağrıyı işiten herkesin böyle davranması gerekir. Cinler burada "hidayeti işitir-işitmez" derken Kur'an'ı kastediyorlar. Çünkü dinledikleri oydu. Görülüyor ki, Kur'an'a "hidayet" adını takıyorlar. Gerçekten Kur'an hem özü bakımından hem de sonuçları açısından "hidayet"tir.

Sonra Rabblerine bağladıkları güveni dile getiriyorlar. Bu sözler mü'min bir kulun Rabbine yönelik güvenini sembolize eder. Okuyoruz:

"Kim Rabbine inanırsa ne haksızlığa uğramaktan ve ne zora koşulmaktan korkar."

Bu sözler yüce Allah'ın adaletine ve üstün gücüne beslenen güvenin ifadesidir; gerçek imanın özünden kaynaklanan huzurun kanıtıdır. Yüce Allah adildir, mü'mini hak kaybına uğratmaz, onu gücünü aşan baskılar altında ezmez. O güç-

lüdür, mümin kulunun hak kaybına uğramasına meydan vermez, gücünün üstünde emek harcamasına ve sıkıntıya katlanmasına göz yummaz. Yüce Allah'ın koruması ve gözetimi altında olan mü'minin hakkına kim el koyabilir ya da onu zora koşarak baskı altına alabilir? Kimi zaman mü'min dünyada bazı mahrumiyetlere uğratılabilir. Fakat bu onun hak kaybına uğradığı anlamına gelmez. Çünkü uğradığı mahrumiyetler ileride karşılanacak ve hakkının yokolmasına engel olunacaktır. Yine mü'min kimi zaman yeryüzünün kaba güçleri tarafından eziyetlere uğratılabilir. Fakat bu eziyetler de onun baskıların kucağına atıldığı anlamını taşımaz. Çünkü bu durumlarda yüce Allah onun imdadına yetişecek kendisine acılara katlanma gücü bağışlar; böylece mü'min bu eziyetlerden kârlı çıkar, onlar aracılığı ile derecesini yükseltir. Rabbi ile arasındaki sıkı ilişki çektiği sıkıntıları gözönünde hafifletir, bunları dünya ve ahirete yönelik mutluluğunun sermayesi haline getirir.

Buna göre hak kaybına uğrama ve katlanamayacağı zorluklar altında kalma tehlikesi karşısında psikolojik bir güven altındadır. Ayette belirtildiği gibi "**Ne haksızlığa uğramaktan ne de zora koşulmaktan korkar.**" Bu güven kıvançlı günleri boyunca gönlünde huzur ve rahatlık duygusu doğurur. Bunun sonucu olarak endişe ve tedirginlik içinde yaşamaz. Sıkıntılı günlerle karşılaşınca da feryadı basmaz, umutsuzluğa kapılmaz, ferahlık kanallarını yüzüne kapatmaz. Tersine yüzyüze geldiği sıkıntıyı Rabbinin bir sınavı sayarak sabreder ve sonunda sevap kazanır. Yüce Allah'ın sıkıntısını gidereceğini umar, yine sevap kazanır. Her iki durumda da haksızlığa uğrama ve zora koşulma korkusuna kapılmaz. Haksızlıklar ve baskılara boyun eğmez.

Mü'min cinler bu aydınlık gerçeği en güzel anlatıyorlar!

Sonra bu cinler hitayete ve sapıklığa ve bunun yanısıra hidayete ve sapıklığa biçilecek karşılıklara ilişkin düşüncelerini anlatıyorlar. Okuyoruz:

Aramızda müslümanlar olduğu gibi gerçeğe sırt çevirenler de var. Müslüman olanlar, doğruyu arayıp bulanlardır. Gerçeğe sırt çevirenler ise cehennem odunlarıdırlar."

Ayetin orjinalinde geçen "kasıtun" sözcüğü "zalimler", "adalete ve iyiliğe sırt çevirenler" anlamına gelir. Görüldüğü gibi mümin cinler bunları müslümanların karşı kutbunda yer alan grup olarak tanımlıyorlar. Bu tanımlama, derin anlamlı, ince bir ima taşır. Demek oluyor ki, mü'min adil, yapıcı ve iyilik yanlısıdır, karşı kutbunda ise zalimler ve bozguncular yer alır. Ayetin ikinci cümlesi üzerinde biraz duralım:

"Müslüman olanlar, doğruyu arayıp bulanlardır."

Bu cümledeki "aramak" sözcüğü bize şunları düşündürür: İslama kavuşmak demek doğruyu titiz bir biçimde araştırmak ve bulmak demektir. Bu da doğruya sırt çevirmenin ve sapıtmanın karşıtıdır. Müslüman olmak doğruyu araştırmak, onu iyice tanıdıktan sonra bilerek, isteyerek seçmek demektir. Yoksa körü körüne bir fikre saplanmak ya da anlamadan bir akıntıya kapılmak demek değildir. Bu cümle "o adamlar islamı bilerek seçince fiilen doğruyu bulmuşlardır" demektir. Burada ince ve esprili bir anlam saklıdır. İkinci ayeti okuyoruz:

"Gerçeğe sırt çevirenler ise cehennem odunlarıdırlar."

Yani böyleleri hakkında son söz söylenmiş, bu söze göre onların cehenneme odun olacakları karara bağlanmıştır. Odun nasıl ateşin alevlerini arttırırsa onlar da cehennemin alevlerini öyle besleyecek, öyle gürleştireceklerdir.

Bu ayet, cinlerin cehennem azabına çarptırılabileceklerini kanıtlıyor. Bundan onların cennetle ödüllendirilebilecekleri de anlaşılır. Kur'an böyle söylüyor. Bizim düşüncelerimizin kaynağı, tek dayanağı Kur'an'dır. O halde bundan sonra hiç kimse cinlerin nitelikleri ya da cennete ve cehenneme girip giremeyecekleri hakkında Kur'an-dışı düşüncelerden kaynaklanan başka bir görüş ileri süremez. Artık yüce Allah ne diyorsa, tartışmasız doğru o kabul edilecektir.

Mümin cinlerin kendi soydaşları hakkında doğru olan bu açıklamaları insanlar hakkında da geçerli ve doğrudur. Çünkü bu sözleri onlara vahiy kaynağı, peygamberlerinin dilinden söylemiştir.

Surenin şimdiye kadar okuduğumuz ayetlerinde cinlerin sözleri kendi ağızlarından aktarılıyordu. Şimdi ise bu anlatım yöntemi bırakılarak cinlerin Allah'ın doğru yolu izleyenlere yönelik tutumunu anlatan sözleri özetleniyor, bu sözlerin kendileri değil de içerikleri aktarılıyor. Okuyalım:

وَأَن لَّوِ ٱسْتَقَٰمُوا۟ عَلَى ٱلطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَٰهُم مَّآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَن يُعْرِضْ
عَن ذِكْرِ رَبِّهِۦ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

16- Eğer onlar doğru yola girselerdi kendilerine gürül gürül su sunardık.
17- Böylece onları sınavdan geçirirdik. Kim Rabbini anmaktan vazgeçerse gittikçe artan ağır azaba çarptırılır.

Yüce Allah şöyle diyor: Cinler bizim adımıza özetle şu açıklamayı yapıyorlar: "Eğer insanlar doğru yolu izleselerdi, ya da gerçeğe sırt dönenler eğer doğru yola girselerdi, biz onların üzerine gürül gürül su akıtırdık, kendilerine bol rızık sunarak refaha boğardık." **"Böylece onları sınavdan geçirirdik."** Kendilerine verilen nimetlere şükür mü ediyorlar, yoksa nankörce mi davranıyorlar, bunu belirlerdik.

Bu ayetlerde cinlerin sözlerini olduğu gibi aktarma yöntemi bırakılarak onların sözlerinin özetinin sunulması yöntemine geçiliyor. Bu yöntem sözleri olduğu gibi aktarma ve söylenenleri yüce Allah'ın vaadi biçiminde dile getirme yönteminden daha vurgulu ve daha anlamlıdır. Bu tür anlatım değişikliklerine Kur'an'da çok rastlanır. Amaç söylenenlerin anlamlarına canlılık kazandırmak, etkinliklerini arttırmak ve onları daha dikkat çekici hale getirmektir.

Bu değişik üsluplu ayetler bir dizi gerçeği içerir. Bu gerçekler mü'minin inanç sisteminin ve olayların akışı ile bu olaylar arasındaki ilişkilere ilişkin düşüncesinin yapı taşları arasındadır. Şimdi bu gerçeklerin başlıcalarını irdeleyelim:

1- Milletlerin ve toplumların Allah'a vardıran tek yolu izlemeleri ile toplum refahı ve bu refahı sağlayacak imkanlar arasında sıkı bir bağ vardır. Bu refah imkanlarının başında toplumların bol suya kavuşturulmaları gelir. Hayat her yörede suya bağlıdır. Bolluk ve refah suyun bereketli akışını izler. Sanayileşme-

nin yaygınlaştığı, tarımın tek geçim ve refah kaynağı olmaktan çıktığı günümüzde bile bu böyledir. Yani su kalkınmadaki önemini halâ korumaktadır.

Doğru yolda olmak ile refah ve yeryüzü egemenliği arasındaki bağ, olayların her zaman doğruladığı bir gerçektir. Mesela araplar vaktiyle çöl ortasında sıkıntı içinde yaşıyorlardı. Doğru yola koyulunca yeryüzünün kapıları yüzlerine açıldı, bol sulara ve zengin geçim kaynaklarına kavuştular. Sonra doğru yoldan sapınca sahip oldukları bol geçim kaynakları ellerinden alınıverdi. Şimdilerde yine sıkıntı ve perişanlık içinde yaşıyorlar. Tekrar doğru yola girinceye kadar bu böyle devam edecektir. Ne zaman doğru yola dönerlerse yüce Allah'ın kendilerine yönelik vaadi bir daha gerçekleşecektir.

Diyeceksiniz ki, dünyada yüce Allah'ın doğru yolunu izlemedikleri halde refah içinde yüzen nice zengin milletler var. Bu gözlem doğrudur. Fakat bu tür toplumlar başka afetlerle cezalandırılıyorlar. İnsanlıkları, güvenlikleri, psikolojik huzurları, değerleri ve onurları konusunda kayıplara uğratılıyorlar. Öyle ki, bu kayıplar ve bunalımlar yüzünden refahları ve zenginlikleri anlamlarını yitiriyor, hayatları insanlıklarının, insan ahlâkının, insan onurunun, güvenliğin ve huzurun aleyhine işleyen uğursuz bir lânete dönüşüyor. (Nitekim Nuh suresini açıklarken bu gerçeğe değinmiştik).

2- Bu ayetlerin ortaya koydukları ikinci gerçek şudur: Maddi refah ve bolluk yüce Allah'ın kullara yönelik bir sınavı, baştan çıkarıcı bir denemesidir. Nitekim yüce Allah **"Nasıl davranacağınızı görelim diye sizi hem kötülükle ve hem de iyilikle sınavdan geçiririz"** buyuruyor.[22] Bolluğa sabretmek, gerektirdiği şükür görevini yerine getirmek ve ona uygun davranışları yapmak sıkıntılara sabretmekten daha zor ve daha az görülür bir başarıdır. Oysa aceleci bir bakış, ilk anda bunun tersini görür. Çoğu insanlar sıkıntıya katlanırlar, sıkıntı karşısında soğukkanlılıklarını korurlar, sıkıntı karşısında enerjileri bir noktada yoğunlaşır, uyanıklıkları ve karşı koyma güçleri bilenir. Bu bilince bağlı olarak yüce Allah'ı anarlar, O'na sığınırlar, O'ndan yardım dilerler. Çünkü sıkıntı sırasında daha önce güvenilen bütün dayanaklar düşer ve Allah'ın dergahı dışında hiçbir sığınak kalmaz. Bolluğa ve refaha gelince bu durum insana Allah'ı unutturur, oyuna-eğlenceye daldırır, vücudun bütün organlarını gevşetir, ruhtaki direnme noktalarını uyuşturur, nimetle gururlanmaya ve şeytana uymaya fırsat hazırlar.

Nimet aracılığı ile gerçekleşen sınav, insanı azgınlıktan koruyacak sürekli bir uyanıklığı gerektirir. Servet ve varlık nimeti çoğu kere insanı şımarıklığın ve şükür yetersizliğinin yanısıra ya savurganlığa ya cimriliğe sürükler. Bunların her ikisi de hem insan psikolojisini hem hayatının akışını sarsan birer afettir. Güç nimeti çoğunlukla insanı şımarıklığın ve şükür yetersizliğinin yanısıra zalimliğe, azgınlığa, başkalarının haklarını çiğnemeye, Allah'ın yasaklarını ayak altına almaya sürükler. Güzellik nimeti çoğu kez insanı kendini beğenmişliğe, alçaklığa, günahkârlık ve ahlâksızlık bataklığının derinliklerine düşmeye sürükler. Zekâ nimeti insanı çoğu zaman gururlanmaya, başkalarını küçümsemeye, ahlâk değerlerini ve kriterlerini hafife almaya sürükler. Her nimetin önünde kesinlikle bir azgınlık tuzağı vardır. Bu tuzaklardan kurtulabilmenin tek çaresi yüce Allah'ı

22- Enbiya Suresi, 35

anmak ve O'nun tarafından korunmaktır.

3- Bu ayetlerin dile getirdikleri üçüncü gerçek şudur: Servetle ve refahla sınava çekilmenin olumsuz bir sonucu olarak ortaya çıkabilecek olan Allah'ı hatırdan çıkarma afeti insanı yüce Allah'ın azabı ile yüzyüze getirir. Ayetin sonunda bu azaptan sözedilirken "**Kim Rabbini anmaktan vazgeçerse gittikçe artan ağır bir azaba çarptırılır.**" buyuruluyor. Bu ifadede bir dağa tırmanan kişinin yukarıya çıktıkça sıkıntısının artacağını hatırlatan bir çağrışımın izleri vardır. Zaten Kur'an'da sıkıntının yukarıya tırmanma imajı ile simgelendiğine sık sık rastlanır. Mesela bir yerde şöyle deniyor:

"**Allah kimi doğru yola iletmek isterse göğsünü İslama açar. Kimi de saptırmak isterse göğsünü, sanki göğe tırmanıyormuş gibi dar ve tıkanık yapar.**"[23]

Başka bir yerde "**Onu sarp bir yokuşa sardıracağım**" buyuruluyor.[24]

Bu imaj herkesçe bilinen somut bir gerçektir. Bolluk sınavında uğranılan başarısızlık afeti ile bu yüzden karşılaşılacak azabı sıkıntısı arasındaki karşıtlık, görülüyor ki, son derece belirgindir.

Bir sonraki ayet, cinlerin sözünün aktarılmış biçimi sayılabileceği gibi doğrudan doğruya yüce Allah'ın sözü olarak da kabul edilebilir. Okuyalım:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾

18- Mescidler, camiler Allah içindirler. Öyleyse oralarda Allah'ın yanısıra başkasına yalvarmayınız.

Her iki durumda da ayetin verdiği mesaj şudur: Secde yerleri, yani camiler sadece Allah için olabilirler. Oralarda Allah'ın birliği ilkesi geçerlidir. Oralara hiçbir kesimin, hiçbir değerin, hiçbir görüş tarzının gölgesi yansıtılamaz. Buraların havasına sadece yüce Allah'a kulluk etmenin havası egemen olur. Ayetin orjinalinde kullanılan "Allah'tan başkasına dua etmek" deyimi ya Allah'tan başkasına kulluk etme ya Allah dışında birine sığınmak ya da Allah dışında birine kalpte yer vermek anlamına gelir.

Eğer bu ayetin cinlerin sözlerinin aktarılmış biçimi ise ibadetten ve secdeden sözedilen bu özel noktada onların surenin başlarında geçen "Artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız" biçimindeki sözlerinin pekiştirilmiş bir tekrarı niteliğindedir. Yok eğer doğrudan doğruya yüce Allah'ın sözü ise cinlerin Rabblerinin birliği dile getiren sözleri dolayısiyle, Kur'an'ın üslubu uyarınca tam yerinde yapılmış bir "yönlendirme" girişimidir.

Bir sonraki ayet de aynı niteliği taşır. Okuyoruz:

وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾

19- Allah'ın kulu Muhammed, Rabbine yalvarmaya durunca müşrikler birbirlerine abanarak keçe gibi çevresini sararlardı.

Yani Peygamberimiz namaza durup Rabbine dua ederken toplu halde etrafına üşüşürler. Bilindiği gibi ayetin orjinalinde geçen "salât" sözcüğü aslında

23- En'am Suresi, 125
24- Müddessir Suresi, 17

"dua" anlamına gelir. Eğer ayet cinlerin sözü sayılırsa Peygamberimiz namaz kılarken ya da Kur'an okurken gruplar halinde çevresini saran müşrik arapların durumunu anlatıyor demektir. Nitekim "Mearic" suresinin **"Kafirler ne oluyor da sağlı-sollu gruplar halinde sana doğru koşuyorlar"** biçimindeki ayetleri aynı olaya değiniyor[25]. Yani Kur'an'ı dehşet içinde dinliyorlar, fakat ona olumlu karşılık vermiyorlar. Ya da müşriklerin gruplar halinde biraraya gelmesi Peygamberimize eziyet etmek içindir de yüce Allah, O'nu onların şerlerinden koruyor. Nitekim birkaç kez böyle oldu. O takdirde cinlerin soydaşlarına yönelik bu sözlerinin amacı müşriklerin bu davranışlarına karşı duydukları şaşkınlığı dile getirmektir.

Eğer ayet doğrudan doğruya yüce Allah'ın kendi sözü ise o zaman bu cinlerin durumlarını anlatıyor olabilir. Bilindiği gibi bu cinler, kendi deyimleri ile bu "harikulâde" Kur'an'ı birbirleri üzerine abanarak Peygamberimizin çevresine üşüşmüşler, lifleri birbirine sıkı sıkıya yapışmış bir keçe gibi olmuşlar. Bana öyle geliyor ki, bu ikinci açıklama ayetin anlamı ile daha iyi bağdaşır. Çünkü cinlerin okuduğumuz tüm sözlerinde açığa vurulan hayret, dehşet, çarpılmışlık ve kendinden geçme hali ile tam bir uyum yansıtıyor. Doğrusunu Allah bilir.

ALLAH'IN RASÛLÜNE HİTABI

Buraya kadar okuduğumuz ayetlerde cinler Kur'an'dan ve Peygamberimizin görevlendirilmesi olayından sözettiler. Kur'an bu yaratıkların vicdanlarında süpriz etkisi yapmış, duygularını alt-üst etmiştir. Bu kitabın göklerin, yeryüzünün, meleklerin ve yıldızların hareketlerinde meydana getirdiği değişikliklerden, tüm evrenin işleyişi üzerinde bıraktığı etkilerden, içerdiği ciddiyetten ve beraberinde getirdiği yasalar sisteminden onları haberdar etmiştir.

Bütün bunlardan sonra Peygamberimize sesleniliyor. Bu seslenişlerin mesajları ağırbaşlılık, kesinlik ve tok seslilik yansıtıyor. Bu seslenişlerde Peygamberimize verilen direktifler şunlardır: O sadece ilahi mesajı duyurmakla yetinmelidir, işin bundan sonrasına hiç karışmamalıdır; bunların yanısıra gayp alemi, insanların gelecekte ne olacakları, ahirette ellerine ne geçeceği konularında da kafasını yormamalıdır. Bu seslenişlerin havasında ciddiyetleri ve kesinlikleri ile uyumlu bir hüzün ve teselli meltemi esmektedir. Okuyoruz:

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي
لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ
وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ
وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ

25- Mearic Suresi, 36-37

نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ
لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾
إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ
خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ
رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

20- De ki: "Ben sırf Rabbime yalvarırım, O'na hiç kimseyi ortak koşmam."
21- De ki: "Ben size ne zarar verebilirim ve ne de fayda sağlayabilirim."
22- De ki: "Hiç kimse beni Allah'ın elinden kurtaramaz; ben O'nun dışında hiçbir sığınak bulamam."
23- "Benim görevim, sadece Allah'tan gelen direktifleri, O'nun mesajını duyurmaktır. Allah'a ve Peygamber'e başkaldıranları, içinde sürekli kalacakları cehennem ateşi bekliyor."
24- Onlar kendilerine yönelik tehditlerin somut olarak gerçekleştiğini gördüklerinde hangi tarafın destek bakımından zayıf ve sayıca az olduğunu anlayacaklardır.
25- De ki: "Size yöneltilen tehdit yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir vade mi belirlemiştir, bilmiyorum."
26- Gaybın bilgisi O'nun tekelindedir. O gaybın sırlarını hiç kimseye açmaz.
27- Bu sırları sadece seçtiği peygamberlerine açar. Onların önlerinden ve arkalarından gözcüler, korucular salar.
28- Böylece onların, Rabblerinin mesajlarını insanlara duyurduklarını belirler. O onların durumlarını ve tutumlarını bilgisi ile kuşatmış, herşeyi bir bir saymıştır.

Evet, ya Muhammed, insanlara de ki:

"Ben sırf Rabbime yalvarırım, O'na hiç kimseyi ortak koşmam."

Bu açıklama cinlerin "Artık Rabbimize hiçbir ortak koşmayacağız" biçimindeki kendisoydaşlarına yönelik açılamalarından sonra geliyor. Bu yüzden ayrı bir tad, ayrı bir etkileme gücü kazanıyor. Buna göre bu söz insanların ve cinlerin üzerinde görüş birliğine vardıkları ortak bir ilkedir. Kim -müşriklerin yaptıkları gibi- bu ilkeyi çiğnerse bu iki alemden soyutlanmış, onların oluşturdukları ortak çerçevenin dışına çıkmış olur. Ayetleri okumaya devam edelim:

"De ki: 'Ben size ne zarar verebilirim ve ne de fayda sağlayabilirim."

Bu ayette de Peygamberimize kulluk ettiği ve kendisine hiçbir ortak koşmadığı yüce Allah'ın yetkisinde olan konularda hiçbir iddiada bulunmaması, bu konulardan el çekmesi ve uzak durması emrediliyor. Zarar verebilme ve fayda dokundurabilme yetkisi sadece Allah'ın tekelindedir. Ayetin orjinalinde "zarar" sözcüğünün karşıtı olarak "hidayet" anlamına gelen "ruşd" kelimesi kullanılıyor. Aynı kelimenin cinlerin **"Acaba yeryüzündekiler için kötülük mü dileniyor, yoksa Rabbleri onlar hakkında iyilik mi diliyor bunu bilmiyoruz."** biçiminde

sözlerinde de kullanılmıştır. Görülüyor ki, bu iki söz arasında hem içerik hem de sözcükler bakımından büyük oranda uyum vardır. Hikâye ile o hikayeye ilişkin değerlendirme arasındaki bu uyum, Kur'an'ın birçok yerinde gözetildiği, arandığı görülen bir ifade özelliğidir.

Bu iki ayetle bir yandan fayda ve zarar verecek güçte oldukları sanılagelmiş olan cinler, öbür yandan Peygamberimiz kenara çekiliyorlar. Sonuçta bu yetki bütünü ile yüce Allah'ın tekelinde kalıyor. Böylece imana dayalı düşünce ve kesin, belirgin ve kayıtsız-şartsız soyutlanma ilkesi üzerine oturarak tutarlılık kazanıyor. Devam ediyoruz:

"De ki: 'Hiç kimse beni Allah'ın elinden kurtaramaz; ben O'nun dışında hiçbir sığınak bulamam."

Bu söz Peygamberlik ve Allah'a çağrı konusunda kalbi ciddiyetle doldurup taşıran müthiş bir sözdür. Peygamber'e bu büyük gerçeği ilan etmesi ve şöyle demesi emrediliyor: Beni hiç kimse Allah'ın elinden kurtaramaz. O'nun dışında hiçbir himaye yeri, hiçbir sığınak bulamam. Tek çarem bu mesajı insanlara duyurmak, bu emaneti yerine getirmektir. Benim için tek sığınak, tek güvenilir kurtuluş yolu budur. İş, benim kendi işim değildir. Benim bu işte duyurmaktan başka hiçbir fonksiyonum yoktur. Bu duyurma görevini yerine getirmek benim için kaçınılmazdır. Çünkü benden bu görevi yapmamı istiyor. O'nun elinden beni hiç kimse kurtaramaz. O'nun dışında beni koruyacak hiçbir sığınak bulamam. Buna göre O'nun bana indirdiği mesajı duyurmak, bu görevi yerine getirmek, benim için tek kurtuluş yoludur.

Aman Allah'ım, bu ne korku, bu ne dehşet, bu ne ciddiyet!

Çağrının önderi olan Peygamberimizin gönüllü girişimi değildir sözkonusu olan. Sözkonusu olan yükümlülüktür. Ciddi ve kesin yükümlülük. Yerine getirilmesi kaçınılmaz bir yükümlülük. Çünkü arkasında yüce Allah var.

Hidayeti ve iyiliği sırtlayıp insanlara iletmenin sağlayacağı psikolojik haz değildir sözkonusu olan. Görev, ne savsaklanabilecek ne tereddütle karşılanabilecek olan yüce bir görevdir.

İşte çağrı görevinin niteliği böyle açıklığa kavuşturuluyor, böyle belirleniyor. Bu iş bir yükümlülüktür, kaçınılmaz bir görevdir. Arkasında dehşet vardır, arkasında ciddiyet vardır, arkasında yüceler yücesi Allah vardır. Devam ediyoruz:

"Allah'a ve Peygambere başkaldıranları, içinde sürekli kalacakları cehennem ateşi bekliyor.

Onlar kendilerine yönelik tehditlerin somut olarak gerçekleştiğini gördüklerinde hangi tarafın destek bakımından zayıf ve sayıca az olduğunu anlayacaklardır."

Duyurma görevinin kesin ciddiliğinin ortaya konuluşunu izleyen bu hem açık ve hem de kapalı tehdit ilâhi mesajı aldıktan sonra, duyuru görevinin yerine getirilişinin arkasından başkaldıranlara yöneliktir.

O günün müşrikleri güçlerine ve sayısal üstünlüklerine sığınıyorlar, kendi güçlerini Peygamberimizin ve yanında bulunan az sayıdaki müslümanların güç-

leri ile karşılaştırarak karşı tarafa tepeden bakıyorlardı. Ama dünyada ya da ahirette kendilerine yönelik tehditlerin somut olarak gerçekleştiğini gördüklerinde **"Hangi tarafın destek yönünden zayıf ve sayıca az olduğunu"** hangi tarafın perişan, güçsüz, zavallı ve yüzüstü bırakılmış olduğunu öğreneceklerdir.

Bu noktada eğer cinlerin sözlerine dönersek onların "Yeryüzünde Allah ile başedemeyeceğimizi ve O'ndan kaçıp kurtulamayacağımızı kesinlikle anladık" biçimindeki açıklamaları ile yüzyüze geliriz. Böylece hikaye ile hikayeye ilişkin değerlendirmenin uyuştuğunu görürüz. Hikayenin, değerlendirmeye zemin hazırladığını ve değerlendirmenin de tam zamanında ve yerinde karşımıza çıktığını belirlemiş oluruz.

Bir sonraki ayette Peygamberimize gayp aleminden el çekmesi, sıyrılması emrediliyor. Okuyalım:

"De ki: 'Size yöneltilen tehdit yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir vade mi belirlemiştir, bilmiyorum.'"

Bu çağrı Peygamberimizin kendi işi değildir, özünde O'nun hiçbir rolü, hiçbir katkısı yoktur. O'na düşen sadece yükümlülüğünü üstlenerek bu mesajı duyurmak ve böylece kendini güvenlik bölgesine çıkarabilmektir. Eğer ilahî mesajı duyurma görevini yerine getirmezse sözkonusu güvenlik bölgesine çıkamaz. Allah'a başkaldıranlara, O'nun mesajını yalanlayanlara ne gibi tehditler yöneltildiği de Peygamberin yetkisi dışındadır, O'nun bu konuda ne bir rolü vardır ne de bu tehditlerin gerçekleşeceği zamanı bilir. Yüce Allah bu isyancıların yakasına yakında yapışır mı, yoksa onlara uzun süreli bir mühlet mi tanır, O'nun bu konuda bir bilgisi yoktur. Peygamberimizin bu bilgisizliği ve habersizliği dünya azabı için de ahiret azabı için de geçerlidir. Bunların her ikisi de sadece yüce Allah'ın bildiği "gayb" sırlarıdır. Peygamberimizin o alanda hiçbir yetkisi yoktur, ne zaman gerçekleşeceklerine ilişkin bir bilgisi de yoktur. Gayb aleminin bilgisi Allah'ın tekelindedir, bu alan yaratıklara kapalıdır. Devam ediyoruz:

"Gaybın bilgisi O'nun tekelindedir. O gaybın sırlarını hiç kimseye açmaz."

Böylece Peygamber her türlü sıfattan soyutlanıyor, kendisine sadece "kulluk" sıfatı bırakılıyor. O Allah'ın kuludur. Bu en yüksek derecesi ile, en üstün rütbesi ile O'nun sıfatıdır. Böylece islam düşüncesi her türlü kuşkudan, her türlü dış sızıntıdan arındırılıyor. Çünkü doğrudan doğruya bu dinin Peygamberine **"De ki: 'Size yöneltilen tehdit yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir vade mi belirlemiştir, bilmiyorum. Gaybın bilgisi O'nun tekelindedir. O gaybın sırlarını hiç kimseye açmaz"** demesini emrediyor, Peygamber de bu gerçekleri ilan ediyor.

Bu kesin ilkenin bir tek istisnası var. O da yüce Allah'ın izni ile Peygamberlere verilen gayb bilgileridir. Onlara verilen bu bilgiler, ilâhî mesajı insanlara duyurmaya ilişkin görevlerini kolaylaştırma amacı ile sınırlıdır. Her şeyden önce onlara vahiy yolu ile indirilen mesaj, gayb biliminin bir parçasıdır. Yüce Allah zamanı gelince bu bilgiyi peygamberlerine açıyor, miktarını belirliyor, bu mesajı insanlara duyururlarken kendilerini gözetiyor ve denetliyor. Okuyacağımız ayetlerde yüce Allah, Peygamberimize bu gerçeği ilân etmesini emrediyor. Bu emrin

dili son derece ciddi ve dehşet uyandırıcıdır. Okuyalım:

"Bu sırları sadece seçtiği peygamberlerine açar. Onların önlerinden ve arkalarından gözcüler, korucular koyar.

Böylece onların, Rabblerinin mesajlarını insanlara duyurduklarını belirler. O, onların durumlarını ve tutumlarını bilgisi ile kuşatmış, herşeyi bir bir saymıştır."

Yüce Allah, mesajını insanlara duyurmak üzere seçtiği peygamberlere gayba ilişkin sırların bir bölümünü bildirir. Bu bilgiler "vahiy" diye adlandırdığımız ilâhî mesajı, bu mesajın konusunu, duyurma yöntemini, onu getiren melekleri, kaynağını, "Levh-i Mahfuz"daki saklanışını, Peygamberin görevleri ile ilgili ve daha önce bilmedikleri diğer gayb sırlarını içerir.

Bu arada yüce Allah, gönderdiği bu peygamberleri sıkı gözetim ve denetim altında bulundurur. Bu gözetim ve denetim işini yapmak üzere başlarına gözcüler ve denetleyiciler diker. Bu görevliler şeytanın dürtülerine ve ayartma girişimlerine karşı nefislerinin içgüdülerine ve kışkırtmalarına karşı, görev ihtimaline yolaçabilecek insani zaaflarına karşı, unutma ve sapma tehlikelerine karşı, kısacası insanoğlunda görülebilecek olan bütün yetersizliklere ve zayıflıklara karşı peygamberleri korurlar.

İlk ayetteki **"Onların önlerinden ve arkalarından gözcüler koyar"** ifade gerçekten dehşet saçıcıdır. Bu ifade Peygamberlerin büyük görevleri sırasında sıkı ve sürekli bir denetim altında tutulduklarını somut biçimde dile getirir. Arkasından şu cümle ile yüzyüze geliyoruz:

"Böylece onların, Rabblerinin mesajlarını insanlara duyurduklarını belirler."

Aslında yüce Allah, peygamberlerinin neler yaptıklarını bilir. Fakat amaç, onların duyurma görevlerini yapmaları ve görevin pratikte yerine getirildiğine ilişkin bilginin Allah'ın bilgisine bağlanmasıdır. Sonra da şöyle buyuruluyor:

"O, onların durumlarını ve tutumlarını bilgisi ile kuşatmıştır."

Peygamberlerin iç dünyalarında, hayatlarında ve çevrelerinde olup biten bütün gelişmeler yüce Allah'ın bilgi alanı içindedir, hiçbir gelişme bu alanın dışında kalmaz. Şimdi de surenin son cümlesini okuyoruz:

"O, herşeyi bir bir saymıştır."

Onun bilgisi sadece peygamberlere ilişkin gelişmelerle sınırlı değildir, tersine akla gelen ve gelmeyen herşeyi içerir, her şeyi tek tek saymış, hesaba getirmiştir. Tek tek saymak ve hesaba geçirmek, bilgi yolu ile kapsamanın en duyarlı biçimini ifade eder.

Deminden beri okuduklarımızı zihnimizde yeniden canlandıralım: Peygamber sıkı bir gözetim ve denetim ablukası altındadır. Yüce Allah içinden geçen ve çevresinde olup biten herşeyi bilmektedir. O bir emir kuludur. Görevini yapmaktan başka bir seçeneği yoktur. Görev yolunu izlerken ne nefsinin içgüdüleri ile ne insanî zaafları ile ne kişisel arzuları ile ne sevgileri ve sempatileri başbaşa bırakılmamaktadır. Tersine son derece kesin bir ciddiliğin bilerek hiç sağa-sola bak-

madan yolunda ilerlemektedir. Çevresini saran gözetim ve denetim ağının farkındadır. Yüce Allah'ın üzerine dönük bilgi ve keşif projektöründe haberdardır.

Bu tablo bir yandan Peygamberlerin konumuna yönelik ilgiye yoğunluk yüklerken öbür yandan da bu yüce görevi ürpertici dehşet duygusunun odak noktası haline getirir.

Cinlerin çarpıcı, ürpertici, sarsıcı, uzun ve ayrıntılı konuşmaları ile başlayan sure, bu müthiş ve ürpertici mesajın sarsıntıları ile noktalanıyor. Sadece yirmisekiz ayetten oluşan bu kısa sure birçok temel gerçeği dile getiriyor. Bu temel gerçekler müslümanın inanç sisteminin, dengeli, tutarlı ve berrak düşünce yapısının tuğlaları niteliğindedirler. Bu düşünce yapısı her türlü aşırılıktan uzak, bilgi edinme kanallarını insanın yüzüne kapamayan, bununla birlikte insanı masalların ve asılsız kuruntuların peşinden koşturmayan, sağlıklı bir düşünce yapısıdır.

Kur'an'ı dinler-dinlemez hemen iman eden cinler ne kadar doğru söylüyorlar:

"Biz harikulâde bir Kur'an dinledik. O doğru yola iletiyor. Hemen inandık ona."

CİN SURESİNİN SONU

Müzzemmil Suresi / 73

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 20

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin iniş sebebi konusunda elimizde şöyle bir rivayet var: Kureyş kabilesinin ileri gelenleri "Daru'n-Nedve" diye anılan toplantı bürolarında birarada gelerek Peygamberimiz ve Kureyşlilere sunduğu ilahi çağrı aleyhine komplo düzenlediler. Bu haber kulağına gidince Peygamberimiz üzüntüsünden elbiselerine büründü ve bu keder içinde evinin bir köşesinde uykuya daldı. Bu sırada Cebrail geldi ve **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, geceleyin biraz uyuduktan sonra kalk"** diye başlayan bu surenin birinci yarısını getirdi. Fakat **"Senin ve bazı arkadaşlarının, gecenin ya üçte ikisine yakın bölümünü ya yarısını ya da üçte birini ibadetle geçirdiğinizi Rabbin biliyor"** biçiminde başlayarak surenin sonuna kadar devam eden surenin öbür yarısının gelişi bir yıl gecikti. Peygamberimiz ile yakın arkadaşları bu bekleme döneminde gecelerinin önemli bir bölümünü ibadetle geçirdiler. Bu yüzden ayakları uyuşmuştu. Nihayet on iki ay sonra bu gece ibadetini hafifletici direktifler içeren surenin ikinci yarısı indi.

Bu konuda elimizde bir başka rivayet daha var. Bu rivayet aynı zamanda "Müddessir" suresinin iniş sebebi olarak da gösterilir. İnşaallah o sureyi tanıtırken bu noktaya değineceğiz. Sözünü ettiğimiz rivayeti şöyle özetleyebiliriz.

Peygamberimiz, peygamber olarak görevlendirilişinden önceki üç yılın Ramazan aylarını Mekke'nin iki mil kadar uzağında bulunan Hira dağının bir mağarasında inzivaya çekilerek geçirmişti. Eşini yakın bir yerde bulundurduğu bu inziva dönemi boyunca kendini ibadete veriyor, gönlünü arındırıyordu. Ayrıca ziyaretine gelen yoksullara yemek veriyordu. Zamanını ibadet etmekle, çevresindeki evrensel sahneleri ve bu sahnelerin ardındaki yaratıcı gücü düşünmekle geçiriyordu. Hemşehrilerinin müşriklik esasına dayalı tutarsız inanç sistemi ruhunu tatmin etmiyordu. Fakat önünde belirgin bir yol, belli bir sistem, ruhunu okşayan ve tatmin eden bir amaç da yoktu.

Peygamberimizin bu biçimde inzivaya çekilişi yüce Allah'ın kendisine yönelik programının bir parçası idi. Çünkü kendisini son derece önemli bir görev bekliyordu. Bu inziva döneminde vicdanı ile başbaşa kalıyor, hayatın sıkıntılarından ve basit meşguliyetlerinden kurtuluyor, dikkatini evrenin uyarıcı özellikleri ve yaratılışın delilleri üzerinde yoğunlaştırıyordu; ruhu, varlık bütünün ruhu ile

birlikte yüce Allah'ı "tesbih" ediyor, evrenin güzelliği ve mükemmelliği ile kucaklaşıyor, büyük gerçekle iletişim kuruyor, bu iletişime bilinç ve idrak ivmesi kazandırıyordu.

İnsanlığın pratik hayatı üzerindeki etkili olması, bu hayata yeni bir çığır açması istenen bir ruhun belirli bir süre inzivaya çekilmesi, dünya meşguliyetinden, hayatın baskısından, insanların oyalayıcı basit ideallerinden sıyrılması gereklidir. Böylece bir ruh için belirli bir düşünme ve irdeleme dönemi, büyük evrenle ve özgür evrensel gerçeklerle iletişim kurma dönemi gereklidir.

Çünkü insan pratik hayata dalınca, kendini bütünü ile bu hayata verince bu hayata alışır, onun içinde duyarlığını kaybeder ve bu yüzden onu değiştirmeye girişmek istemez. Ama eğer insan bir dönem hayattan koparsa, kısa bir süre için bile olsa basit pratiğin tutsaklığından kurtularak tam anlamı ile özgürlüğüne kavuşabilirse, gündelik hayatın kof meşguliyetlerinden yakasını sıyırabilirse bu gönül rahatlığı sayesinde ufku genişler, büyük gerçekleri görebilme yeteneği gelişir, geleneksel yönlendirmelerden bağımsız bir rahatlıkla kişiliğini geliştirme bilinci kazanır, yaygın düşünceler ve alışkanlıklar dışında bir kaynaktan beslenme alışkanlığı geliştirir.

İşte Peygamberimizi büyük emaneti yüklenmeye, yeryüzünün düzenini değiştirmeye ve tarihte yeni bir çığır açmaya hazırlayan yüce Allah, peygamber olarak görevlendirme işleminden önce kendisi için böyle bir "inziva" programı hazırladı. Peygamberimiz bu proğram uyarınca yalnızlık köşesinde varlık aleminin engin ruhu ile bütünleşecek, bu varlık aleminin gerisindeki "bilinmezlik" alemi üzerinde kafa yoracak, böylece yüce Allah'ın izni ile bu "bilinmezlik" alemi iletişime geçmesinin zamanı geldiğinde büyük yabancılık çekmeyecektir.

Yüce Allah'ın bu izni gerçekleşince, O'nun insanlara rahmetini yağdırma dileğinin günü gelince Cebrail yeryüzüne indi. Peygamberimiz bu sırada Hira dağındaki mağarada idi. Tarihçi İbn-i İshak'ın Vehb. b. Keysan kanalı ile Ubeyd'e dayanarak verdiği bilgiye göre Peygamberimiz bu olağanüstü karşılaşma sahnesini şöyle anlatıyor:

"Uykuya daldığım bir sırada Cebrail bana geldi, yanında ipekli bir beze sarılmış bir kitap vardı. Bana dönerek 'oku' dedi. Ben kendisine 'okumayı bilmiyorum' dedim. Bunun üzerine beni tutup öylesine sıktı ki,ölüyorum sandım, arkasından beni salıvererek 'oku' dedi. Ben yine 'okumayı bilmiyorum' karşılığını verdim. Beni yine tutup öylesine sıktı ki, ölüyorum sandım. Arkasından beni salıvererek 'oku' dedi. Bunun üzerine 'Ne okuyayım?' diye sordum. Bu soruyu beni bir daha öyle sıkmasın diye sormuştum. Fakat bana şöyle dedi; **'Yaratan Rabbinin adı ile oku. O insanı kan pıhtısı biçimindeki embriyodan yarattı. Oku, senin Rabbin en üstün kerem sahibidir. O kalem aracılığı ile öğretti. İnsana bilmediklerini öğretti.'**[1]

Ben de söylediklerini okudum. Bunun üzerine yanımdan ayrıldı. O anda uyanıverince sanki kalbimde yazılı bir kitap varmış gibime geldi.

1- Alâk Suresi, 1-5.

Arkasından mağaradan çıktım. Dağın ortalarına gelince gökten gelen şöyle bir ses duydum; "Ya Muhammed, sen Allah'ın peygamberisin, ben de Cebrail'im". Başımı kaldırıp göğe bakınca Cebrail'i gördüm; bir adımı bir ufukta, öbür adımı öbür ufukta olan bir insan kılığında idi ve sürekli olarak "Ya Muhammed,sen Allah'ın peygamberisin, ben de Cebrail'im" diyordu.

Olduğum yerde kalarak O'na bakakaldım. Ne ileri ne geri gidebiliyordum. Gözlerimi O'ndan çevirip göğün başka taraflarına bakmaya çalıştım. Fakat ne tarafa baksam O'nu görüyordum. Olduğum yerde kalakalmıştım, ne ileri gidebiliyordum, ne de geri dönebiliyordum.

Bu arada eşim Hatice adamlarını beni aramaya gönderdi. Gönderdiği adamlar Mekke başına kadar vardıktan sonra Hatice'nin yanına döndüler. Ben ise halâ olduğum yerde duruyordum. Sonra Cebrail ufukta kayboldu. Ben de evime döndüm. Hatice'nin yanına vardım, başımı dizlerine koyarak oturdum. Bana "Ey Kasım'ın babası, neredeydin? Vallahi, seni aratmak üzere adamlar gönderdim, seni araya araya Mekke'nin yukarı ucuna kadar gittiler, sonra elleri boş olarak bana döndüler" dedi. Bunun üzerine kendisine gördüklerimi anlattım, sözlerim bitince bana şöyle dedi; "Ey amcaoğlu, sana müjdeler olsun. Soğukkanlı ol. Hatice'nin canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki senin bu ümmetin peygamberi olacağını umuyorum."

Fakat bu olayın arkasından vahiy bir süre kesildi. Nihayet birgün Peygamberimiz yine Hira dağındayken Cebrail ile bir kez daha karşılaştı. Onu görür görmez vücudu titremeye başladı. Az sonra dizleri bükülerek yere yığıldı. Kendine gelince eşinin yanına koştu, sürekli olarak "Zemmiluni, dessıruni (üzerime bir şey örtün, beni örtü altına saklayın)" diyordu. İstediği gibi yaptılar. İçini saran korkunun etkisi ile bir süre daha titremeye devam etti. O sırada Cebrail kendisine "Ya eyyuhelmuzzemmil -ya da ya eyyuhel müddessir- (ey örtüye bürünen)" diye seslendi. Peygamberimize yöneltilen hitabın bu ikisinden hangisi olduğunu Allah bilir.

İster surenin ilk yarısının iniş sebebini açıklayan birinci rivayet, ister surenin ilk ayetlerinin iniş sebebine açıklık getiren ikinci rivayet doğru olsun Peygamberimiz artık uykunun kendisi için haram olduğunu, ağır bir yükümlülükle karşı karşıya bulunduğunu, uzun vadeli bir mücadelenin eşiğine bastığını, Cebrail'in hep kulaklarında çınlayacak olan o gür sesinin gelecek günleri için hep uykusuz geceler, yoğun emekler ve gayretler demek olduğunu anlamıştı.

Peygamberimize bir defa "kalk" komutu verilmiş, o da ayağa kalkmış ve bundan sonra yirmi yıldan uzun bir süre hep ayakta kalmıştı. Ömrünün son nefesine kadar süren bu süre içinde hiç dinlenmemiş, hiç durulmamış, kendisi ve ailesi için hiç yaşamamıştı. Ayağa kalktı ve sürekli olarak Allah'a çağırma görevi uğruna ayakta kaldı. Sırtında son derece ağır ve pahalı bir yük taşımasına rağmen bir an bile sendelemedi. Bu yük yeryüzüne indirilen büyük emanetin yükü idi, tüm insanlığın yükü idi, inanç sisteminin yükünün bütünü idi, değişik alanlarda mücadele vermenin ve savaşmanın yükü idi.

İlk önce cahiliye kültürünün ve düşüncesinin saplantılarına boğulmuş, yer-

yüzü kaynaklı ağırlıkların ve çekim güçlerinin altında ezilmiş, ihtirasların zincirlerine ve kelepçelerine vurulmuş insan vicdanı alanındaki mücadelenin ve savaşın yükünü taşıdı. İnsan vicdanını bazı sahabilerinin kişiliklerinde cahiliye kültürünün ve toprağa yapışık hayatın tortularından arındırınca başka bir alanda bir başka savaşla, daha doğrusu savaşlar zincirinin ilk halkası ile yüzyüze geldi. Allah'a çağrının ve bu çağrıya inananların amansız düşmanları ile karşı karşıya geldi. Bu amansız düşmanlar bu körpe inanç fidanını henüz bir taze filizken boğmaya; onun gelişip serpilmesine, toprağa kök salmasına, dallarını göğe salmasına, geniş alanları gölgesi altına almasına meydan vermeye kesinlikle kararlı idiler. Arap yarımadasındaki savaşlardan daha yeni kurtulmuştu ki, bu defa kuzey sınırlarından gelen ve bu yeni yeni ümmetin üzerine çullanmaya hazırlanan Bizans tehdidi karşısına dikildi.

Bu yoğun savaşlar boyunca ilk savaş -yani insan vicdanına yönelik savaş- hiç durmadı. Çünkü bu savaş bitmez bir savaştır. Karşı cephesinin başında şeytan vardır ki, o insan vicdanının derinliklerine yönelik bozgunculuklarına bir an bile ara vermez.

Peygamberimiz, işte bu ağır şartlarla boğuşarak insanları Allah'a çağırma görevini sürdürüyor, aynı anda değişik alanlarda sürekli savaşıyordu. Bu arada son derece sade bir hayat yaşıyordu. Oysa dünyayı dize getirmenin eşiğindeydi. Çevresindeki müminler O'nun gerdiği güven ve huzur kanatları altında göreceli bir rahatlık içinde yaşarlarken kendisi hep emek ve çaba harcıyor, kesintisiz sıkıntılara göğüs geriyordu. Bütün bu sıkıntılara örnek bir sabırla katlanıyor, uykusuz gecelerde Rabbine ibadet ediyor, Kur'an okuyor, varlığını tümü ile adadığı Rabbine her an bağlılığını tazeliyordu. Kısacası bu surenin başlangıcındaki şu ayetlerde aldığı emri olduğu gibi yerine getiriyordu:

"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed,

Geceleyin biraz uyuduktan sonra kalk.

Gecenin yarısında uyanık ol, ya bu miktarı biraz eksilt ya da artır da ağır ağır Kur'an oku.

Kuşkusuz gece ibadeti gündüze göre daha zor, fakat sözü daha etkilidir.

Çünkü gündüzleri seni uzun uzun uğraştıracak işlerin olacaktır.

Rabbinin adını an, bütün varlığında O'na yönel.

O doğunun da, batının da Rabbidir, O'ndan başka ilah yoktur. O halde tek dayanağın O olsun.

Müşriklerin senin için dediklerine sabret, yanlarından nazik bir şekilde ayrıl."[2]

İşte Peygamberimizin büründüğü örtüyü üzerinden fırlatıp atarak "ayağa kalkışı" böyle oldu. Hayatının son yirmi yılını böylesine sürekli ve kesintisiz bir savaş içinde geçirdi. Cebrail aracılığı ile kulaklarına seslenen o yüce sesi işiterek o görkemli yükümlülüğü omuzladığı andan itibaren geçen süre boyunca bu uğurda hiç bir engel tanımadı, hiçbir fedakarlıktan geri durmadı. Allah O'nu, bizim ve bütün insanlık adına ödüllendirsin en göz kamaştırıcısı ile ödüllendirsin.

Surenin ilk yarısını oluşturan ayetler aynı name ile, hatta uzun sesli "lâm"

2- Müzzemmil Suresi, 1-10.

harfi ile sağlanan aynı kafiye ile noktalanıyor. Bu name yükümlülüğün görkemi, görevin ciddiliği, ayetlerde sunulan ardaşık sahnelerin dehşeti ile uyuşan, ağırbaşlı, gönül okşayıcıve yücelik yüklü bir namedir. Bu ayetlerin canlandırdıkları dehşet yüklü tablolardan biri surenin başlarında sunulan "ağır söz" tablosunda karşımıza çıkar. Bir diğeri aşağıdaki korkunç tehditlerde somutlaşan dehşet sahnesidir:

"Ayetlerimi yalanlayan o zenginlerin işini bana bırak, onlara biraz süre tanı.
Çünkü bizim yanımızda ağır zincirler ile cehennem vardır.
İnsan boğazından geçmez yiyecekler ile acıklı azap vardır."[3]

Bu dehşet yüklü sahnelerin bir başka örneği evrenin görüntülerinde ve insan ruhunun kuytu köşelerinde somutlaşır. Okuyoruz.

"O gün yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır, dağlar gevşek kum yığınlarına dönüşürler."[4]

"Eğer kafir olursanız, çocukların saçlarını anında ağartan o günün dehşetinden paçayı nasıl kurtaracaksınız?

O günün dehşetinden gökler parçalanacaktır. Allah'ın sözü kesinlikle yerine gelir."[5]

Surenin öbür yarısını oluşturan son ve oldukça uzun ayete gelince bir yıl surenin gece ibadeti uygulamasının arkasından indi. Peygamberimiz ile çevresindeki seçkin müminlerin ayaklarının uyuşmasına yolaçan bu yorucu gece ibadetleri onları ilerdeki büyük görevlerine hazırlamayı amaçlayan ilahi proğramın bir uygulaması idi. Bu ayetle bu hazırlık proğramı hafifletiliyordu. Aynı zamanda bu yoğun hazırlığın yüce Allah'ın müminlere yönelik bir tercihi olduğunu dile getirerek gönüllere su serpiyordu. Sebebine gelince bu ağır ibadet proğramının yüce Allah'ın bilgisi ve hikmeti uyarınca müminlerin sırtlarına bindirdiği ve çok daha önce plana bağlanmış olduğu belirtiliyordu.

Bu ayetin kendine özgü bir üslubu vardır. Her şeyden önce oldukça uzundur, nameleri uzun dalgalıdır. İstikrar ve durulmuşluk havası yansıtır. Kafiyesi olan uzun sesli "ya" harfini izleyen "mim" harfi bu istikrar havası ile uyuşan bir ahenk taşır. **"Gafurun rahim."**

Sure, her iki yarısı ile islama çağrı tarihinin bir sayfasını gözlerimiz önüne serer. Bu sayfa Peygamberimizin görevlendirildiğini açıklayan yüce bir sesleniş ile başlar, sonra bu göreve hazırlamayı amaçlayan eğitim proğramı sunulur. Bu proğramda geceleri kalkıp namaz kılmak, Kur'an okumak, içten gelen bir saygı ile Allah'ı anmak, sırf Allah'a dayanmak, insanların verecekleri sıkıntılara sabretmek, ilahi mesajı yalanlayanların yanından tatlılıkla ayrılmak, bu yalanlayıcılar ile çağrının asıl sahibi ve önderi olan kahredici, üstün iradeli yüce Allah'ı başbaşa bırakmak gibi maddeler vardır.

Sure yumuşak bir okşayışla, rahmet esintileri ile, yükümlülükleri hafifletici ve kolaylaştırıcı müjdeler ile, ibadete ve Allah'ın yakınlığını kazandırıcı ve bağışlayıcılığını hatırlatan değerlendirmelerle noktalanır: **"Hiç kuşkusuz Allah affedici ve merhametlidir."**

3- Müzzemmil Suresi, 11-13. 4- Müzzemmil Suresi, 14. 5- Müzzemmil Suresi, 17-18.

Sure, her iki yarısı ile, aynı zamanda o bir avuçluk öncü ve seçkin müslümanın harcadığı onurlu ve saygın çabanın bir aşamasını gündeme getirir. Bu onurlu çabanın amacı yolunu şaşırmış insanlığı Rabbine döndürmektir. O seçkin öncüler bu uğurda insanlardan gördükleri eziyetlere karşı sabretmişler, vicdanlarda çöreklenen sapıklık tortularına karşı kesintisiz bir mücadele vermişlerdir. Bu mücadelenin öncüleri son nefeslerine kadar dünya hayatının ayartıcı nimetlerinden, oyalayıcı hazlarından, amaçsızları mutlu eden rahatlıktan ve aylakların hoşuna giden uykudan bilerek ve isteyerek uzak kalmışlardı.

Şimdi surenin ayetlerini incelemeye geçiyoruz:

GECE VE NAMAZ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٢ نِّصْفَهُ أَوِ انقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ۝٣
أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ۝٤ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ۝٥
إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ۝٦ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝٧
وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۝٨ رَّبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۝٩

1- Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed,
2- Geceleyin biraz uyuduktan sonra kalk
3- Gecenin yarısında uyanık ol, ya bu miktarı biraz eksilt
4- Ya da artır da ağır ağır Kur'an oku.
5- Çünkü biz sana sorumluluğu ağır bir söz indireceğiz.
6- Kuşkusuz gece ibadeti, gündüze göre daha zor, fakat sözü daha etkilidir.
7- Çünkü gündüzleri, seni uzun uzun uğraştıracak işlerin vardır.
8- Rabbinin adını an, bütün varlığında O'na yönel
9- O doğunun da, batının da Rabbidir, O'ndan başka ilah yoktur. O hâlde tek dayanağın O olsun.

Evet, "**Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, kalk...**" Bu göğün seslenişi, yüceler yücesi Allah'ın komutudur. Kalk, seni bekleyen büyük görev için, senin tarafından sırtlanmak üzere hazırlanan ağır yükün altına girmek için ayağa kalk. Çalışmak, yorulmak, sıkıntı çekmek ve eziyetlere katlanmak için ayağa kalk. Kalk, uyku ve istirahat zamanı geride kaldı. Kalk, bu görev için hazırlan, onun gerektirdiği eğitimden geç.

Bu komut Peygamberimizi sakin evinin, ılık yuvasının yumuşak yatağından çekip çıkararak coşkun ve kurşun gibi ağır dalgalarının ortasına, vicdanlardaki ve pratik hayattaki çekici ve itici boğuşmaların arasına atan büyük ve ürpertici bir buyruktur.

Sırf kendisi için yaşayan kimse huzur içinde yaşayabilir. Fakat küçük olarak yaşar ve küçük olarak ölür. Böylesine ağır bir yükü sırtlanan büyük adama gelince uyku, rahatlık, ılık yatak, sakin hayat ve gönül okşayan konfor onun neyine. Peygamberimiz işin iç yüzünü anlamış, gerçeği farketmişti. Bu yüzden eşi Hatice'nin heyecanını yatıştırması ve uyuması yolundaki önerisine "Ey Hatice, uyku zamanı geride kaldı" diye karşılık verdi. Evet, uyku dönemi bir daha geri gelmemek üzere gerçekten geçmişti. O günden itibaren Peygamberimizi sadece uykusuz geceler, yorgunluklar, uzun ve zorluklarla dolu bir cihad görevi bekliyordu. Evet;

"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed,
Geceleyin biraz uyuduktan sonra kalk
Gecenin yarısında uyanık ol, ya bu miktarı biraz eksilt, ya da artır da ağır ağır Kur'an oku."

Burada büyük göreve hazırlayıcı, araçları ilahi kaynaklı ve garantili sonuç verecek bir eğitim proğramı ile karşıkarşıyayız. Bu programın ana maddesi gece uykusunu bölerek kalkmaktır. Üst sınırı gecenin yarısından çok ve üçte ikisinden az bir süredir. Alt sınırı ise gecenin üçte birlik bölümüdür. Gecenin bu saatlerinde namaz kılınacak ve ağır ağır Kur'an okunacaktır. Ayetin orjinalinde kullanılan "tertîl" sözcüğü tok sesle, "tecvid" kuralları uyarınca her harfi doğru biçimde seslendirecek, bu arada şarkı söyler gibi yapmayarak, sözcükleri ağız boşluğunda dalgalandırmaktan kaçınarak Kur'an okumaktır.

Peygamberimizin geceleri kıldığı "vitir" namazlarının on bir rekatı geçmediği yolunda elimizde kesin bilgiler vardır. Fakat Peygamberimiz gecenin üçte birinden biraz eksik bölümünü bu rekatlerle geçirirdi. Çünkü Kur'an'ı ağır ağır, tane tane okurdu.

İmam-ı Ahmed'in Yahya b. Said (İbn-i Ebu Arub), Katade ve Zarare b. Evfa kanalı ile "Müsned" adlı eserinde verdiği bilgiye göre Said b. Hişam bir gün Abdullah b. Abbas'a gelerek kendisine Peygamberimizin nasıl bir vitir namazı kıldığını sordu. Abdullah ibni Abbas da ona "Peygamberimizin kıldığı vitir namazı hakkında en geniş bilgisi olan kimsenin kim olduğunu sana söyleyeyim mi?" diye sordu. Said b. Hişam'ın "evet, söyle" demesi üzerine Abdullah b. Abbas "Hz. Ayşe'ye git ve bu soruyu ona sor, sonra da gel, verdiği cevabı bana anlat" dedi. Hikayenin bundan sonrasını Said b. Hişam şöyle anlatıyor:

— Hz. Ayşe'ye "Ey müminlerin annesi, Peygamberimizin ahlâkı hakkında bana bilgi ver" dedim. Hz. Ayşe bana "Sen Kur'an okumuyor musun?" diye sordu. "Evet" demem üzerine "Peygamberimizin ahlâkı Kur'an'ın kendisi idi." dedi. Bu cevabın arkasından kalkmayı düşünmüştüm ki, birden aklıma Peygamberimizin gece ibadeti konusu geldi. Hz. Ayşe'ye "Ey müminlerin annesi, Peygamberimizin gece nasıl ibadet ettiği konusunda bana bilgi ver" dedim. Hz. Ayşe bana "Sen Müzzemmil suresini okumadın mı?" diye sordu. "Evet, okudum" demem üzerine Hz. Ayşe şunları söyledi; "Yüce Allah bu surenin baş kısmında geceleri ibadet etmeyi farz kıldı. Bunun üzerine Peygamberimiz ile yakın arkadaşları bir yıl boyunca geceleri ayakları şişeşiye kadar namaz kılmaya koyuldu-

lar. Yüce Allah bu surenin son ayetini on iki ay gökte tuttu. Bir yıl sonra inen son ayetle bu yük hafifletildi ve gece ibadeti farz olmaktan çıkarak nafileye dönüştü.

Bu cevabın arkasından yine kalkmayı düşünmüştüm ki, birden aklıma Peygamberimizin nasıl bir vitir namazı kıldığı konusu geldi. Hz. Ayşe'ye "Ey müminlerin annesi, Peygamberimizin nasıl bir vitir namazı kıldığı hakkında bana bir bilgi ver" dedim. Hz. Ayşe bana şunları söyledi; "Biz O'nun abdest suyunu ve misvakını hazırladık. Allah O'nu gecenin dilediği saatinde uyandırırdı. Kalkınca ağzını misvaklar, abdest alır ve namaza dururdu, hiç oturmadan sekiz rekat kılardı. Sekizinci rekatte oturunca Allah'ın adını anar, O'na dua ederdi. Sonra selâm vermeden kalkar, dokuzuncu rekatı kılardı. Sonra oturup tek olan Allah'ın adını anar, dua eder, arkasından işitebileceğimiz bir ses tonu ile selam verirdi. Bu selamın arkasından oturtuğu yerde iki rekat daha kılardı. Yavrum, böylece kıldığı vitir namazı on bir rekat olurdu. Sonraları yaşlanıp da vücudu ağırlaşınca ayakta kıldığı dokuz rekatlık vitri yedi rekata indirdi. Selam verdikten sonra da oturarak iki rekat daha kılıyordu. Yavrum, böylece kıldığı toplam vitir namazı dokuz rekat oluyordu. Peygamberimiz kıldığı namazları sürekli olarak kılmayı severdi. Bu yüzden geceleri uyanamayınca yahut bir sancısı, bir hastalığı olunca kaçırdığı bu gece namazı yerine gündüzleri on iki rekat kılardı. Peygamberimizin gece sabaha kadar Kur'an okuduğunu ve Ramazan dışında bir ay boyunca oruç tuttuğunu hiç hatırlamıyorum.[6]

Bu eğitim proğramı, indirilecek olan "ağır söz"e Peygamberimizi hazırlamak içindi. Okuyoruz:

"Çünkü biz sana sorumluluğu ağır bir söz indireceğiz."

"Ağır söz"den maksat bu Kur'an ve içerdiği yükümlülüklerdir. Kur'an aslında "ağır" değildir, okunması ve anlaşılması kolay bir kitaptır. Fakat o "hak" terazisindeki tartısı ve kalplere yönelik etkisi açısından "ağır"dır. Nitekim yüce Allah başka bir ayette **"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, sen onun Allah korkusu ile parça parça olduğunu görürdün"** buyuruyor. (Haşr Suresi, 21) Ama yüce Allah Kur'an'ı bir dağa değil de onu algılamaya yetenekli ve dağdan daha sağlam, daha sarsılmaz bir kalbe indirdi.

Bu nur ve bilgi feyzini algılayıp özümlemek, gerçekten uzun hazırlığı gerektiren ağır bir işti.

Büyük ve soyut evrensel gerçeklerle iletişim kurmak, gerçekten uzun hazırlığı gerektiren ağır bir işti.

Yüceler alemi ile, evrenin özü ile, canlı-cansız tüm yaratıkların ruhları ile Peygamberimizin kurduğu gibi bir ilişki kurmak, gerçekten uzun varlığı gerektiren ağır bir işti. Tereddütsüz ve kuşkusuz bir kararlılıkla bu yola koyulmak, bu görevi yürütürken içgüdülerin fısıltılarına, dışardaki çekim odaklarına ve engellere kapılmaksızın, sağa-sola bakmaksızın ilerleyebilmek, gerçekten uzun hazır-

6- Bu bilgiyi, Müslim, Katade'ye dayandırarak veriyor. Peygamberimizin gece namazı ve vitir namazı hakkında değişik hadisler ve farklı görüşler vardır. Sağlam kaynaklı olan, bu rivayetlerde Peygamberimizin bu namazları hakkında farklı bilgiler verilmiştir. Bu konuda İbn-i Kayyum'un "Zad-ul Mead" adlı eserine başvurulabilir.

lık gerektiren ağır bir işti.

Geceleyin herkes uyurken ayakta olup ibadet etmeyi, gündelik hayatın dağdağasından ve karmaşasından uzaklaşarak yüce Allah ile ilişki kurmayı, O'nun feyzini ve nurunu algılamayı, O'nun birliğinin beraberliğinde coşup O'nunda başbaşa kalmanın hazzını yaşamayı, sanki yüceler aleminden yeni iniyormuş gibi ve varlık aleminin her yanından sözsüz ve sözcüksüz bir yankı yükseliyormuş gibi bir heyecanla evrenin sessizliği ortasında ağır ağır Kur'an okumayı, gecenin karanlığı içinde Kur'an'ın ışınlarını, mesajlarını ve yüksek frekanslı titreşimlerini düşünelim. Bütün bunlar bu "ağır sözü" yüklenmeye, bu değerli yükümlülüğü sırtlanmaya, bu ağır sıkıntıyı göğüslemeye hazırlanan Peygamberimiz için son derece gerekli birer azık niteliğindedirler. Aynı zamanda bu çağrının savunuculuğunu üstlenen her kuşaktan dava adamları için bu böyledir. Bu saydıklarımız, uzun ve meşakkatli yolları boyunca dava adamlarının kalplerini aydınlatır, onları şeytanın vesveselerinden ve bu aydınlık yolu saran karanlıkların çöllerinde şaşırmaktan korur. Okumaya devam edelim:

"Kuşkusuz gece ibadeti, gündüze göre daha zor, fakat sözü daha etkilidir."

Ayetin orjinalinde geçen "naşietelleyli" tamlaması "gecenin yatsıdan sonraki gelişmeleri" anlamına gelir. Ayette **"gece faaliyetleri gündüze göre daha zor"** yani vücut için daha yorucu, fakat **"sözü daha etkilidir"**. Tefsir bilgini Mücahid'in açıklamasına göre "yararı daha kalıcıdır" deniyor. Gerçekten gündüz yorgunluğu arkasından uykunun çağrısı çok güçlü olur, yatağın çekiciliği dayanılmaz boyutlara ulaşır, bu çağrıya ve bu çekiciliğe karşı koyup bir şeyler yapmak, mesela ibadet etmek insan vücuduna son derece yorucu gelir. Fakat vücudun bu isteğini yenerek uyanık kalabilmeyi başarmak ruhun özgürlüğünü ilan etmek, yüce Allah'ın çağrısına olumlu cevap vermek, O'nunla başbaşa kalma uğruna özveride bulunmaktır. Bu yüzden gecenin sözü "daha etkili"dir. Geceleyin Allah'ı anmanın ayrı bir hazzı, gece kılınan namazın ayrı ürperticiliği, geceleyin Allah'a yalvarmanın ayrı bir coşkusu vardır. Gece zikirleri, gece namazları, gece duaları kalbe öylesine büyük bir huzur ve Allah'a yakınlık duygusu doldurur ki, kalpleri öylesine duyarlı ve ışıklı hale getirir ki, bu durum gündüz namazlarında ve zikirlerinde görülmeyebilir. Kalplerin yaratıcısı olan yüce Allah onların giriş kanallarını, bam tellerini, onlara hangi mesajların gideceğini ve etkili olabileceğini; onların günün hangi saatlerinde daha açık mesaj almaya daha hazırlıklı ve yetenekli olacaklarını, hangi uyarıcıların onlarda daha canlı ve güçlü etki uyandırabileceğini herkesten iyi bilir.

Kulu ve elçisi Hz. Muhammed'i bu "ağır söz"ü algılamaya ve bu koca yükü sırtlanmaya hazırlayan yüce Allah, O'nun için gece ibadetini uygun gördü. Çünkü gece faaliyetleri, gündüze göre daha zor ve daha yorucu olmakla birlikte geceleyin söylenen sözler daha etkilidir. Bunun yanısıra O'nun gündüzleri yoğun işleri ve uğraşmaları vardır, bunlar O'nun enerjisinin ve ilgisinin çoğunu tüketmektedir. Okuyalım:

"Çünkü gündüzleri, seni uzun uzun uğraştıracak işlerin vardır."

Öyleyse Peygamberimiz gündüzlerini bu yoğun işlere ve uğraşmalara ayır-

malı, geceleri ise Rabbi ile başbaşa kalarak namaz kılmalı, Allah'ı anmalıdır. Okuyoruz:

"Rabbinin adını an, bütün varlığınla O'na yönel."

"Allah'ın adını anmak" demek sadece yüzlük ya da binlik **"zikir"** tesbihleri ile O'nun yüce adını tekrarlamak demek değildir. Gerçek anlamda **"Allah'ın adını anmak"** dille yapılacak zikir ile birlikte uyanık bir kalbin O'nu anmasıdır; bunun yanısıra aynı kalp duyarlılığı ile namaz kılmak ve Kur'an okumaktır. Ayetin orjinalinde geçen "tebettül" sözcüğü de insanın yüce Allah dışındaki herşeyle ilgisini tamamen kesmesi, tüm varlığı ile Allah'a yönelerek ibadete ve zikre dalması, her türlü oyalayıcı ve gönül karıştırıcı yabancı duygudan arınması, tam bir duygusal duyarlılıkla Allah ile başbaşa kalması demektir.

Yüce Allah dışındaki herşeyle ilişkiyi kesme anlamına gelen "tebettül"ün gereği vurgulandıktan sonra zaten gerçekte Allah dışında hiçbir şeyin varolmadığı, isteyenin O'na yönelebileceği vurgulanıyor. Okuyoruz:

"O doğunun da, batının da Rabbidir, O'ndan başka ilah yoktur. O halde tek dayanağın O olsun."

O bütün yönlerin Rabbidir. O doğunun da, batının da Rabbidir. O kendisinden başka ilah olmayan "tek" ve "bir"dir. Her şeyden soyutlanıp sırf O'na bağlanmak, aslında şu evrendeki tek gerçeğe bağlanmaktır. O'na dayanmak, aslında şu evrendeki tek güce dayanmaktır. Tek olan Allah'a dayanmak, O'nun birliğine, doğuyu ve batıyı, başka bir deyimle tüm evreni kapsayan egemenliğine inanmanın dolaysız ürünü ve sonucudur.

"Kalk" komutu ile bu ağır yükü sırtlanmaya çağrılan Peygamberimizin her şeyden önce tüm varlığı ile Allah'a yönelmeye, diğer herşeyi bir yana bırakarak sırf O'na dayanmaya ihtiyacı vardır. Çünkü ağır bir yük altında çıkacağı uzun yolculuğu sırasında gerekli gücü ve azığı bu kaynaktan alacaktır.

MÜŞRİKLER VE CEHENNEM

Sonraki ayetlerde Peygamberimize sabırlı olması; hemşehrilerinden gelen suçlamalara, yüzçevirmelere, engellemelere ve baltalama girişimlerine karşı geniş gönüllü olması, mesajını yalanlayanlarla arasına mesafe koyması, onlara mühlet tanıması direktifi veriliyor. Yalanlayıcılara mühlet tanımalıdır, çünkü yüce Allah onlar için ağır zincirler ve acı bir azap hazırlamıştır. Okuyoruz:

وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهْجُرْهُمْ
هَجْرًا جَمِيلًا ۝ وَذَرْنِى وَٱلْمُكَذِّبِينَ أُو۟لِى ٱلنَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ۝
إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ۝ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝
يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ۝
إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ
إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

10- Müşriklerin senin için dediklerine sabret, yanlarından nazik bir şekilde ayrıl.
11- Ayetlerimi yalanlayan o zenginlerin işini bana bırak, onlara biraz süre tanı.
12- Çünkü bizim yanımızda ağır zincirler ile cehennem vardır.
13- İnsan boğazından geçmez yiyecekler ile acıklı azap vardır.
14 O gün yer ve dağlar şiddetle sarsılır, dağlar gevşek kum yığınlarına dönüşür.
15- Ey insanlar, biz nasıl Firavun'a bir peygamber gönderdiysek size de davranışlarınızı yakından gözleyecek bir peygamber gönderdik.
16- Firavun, gönderdiğimiz peygambere karşı geldi de kendisini sert bir şekilde yakalayıverdik.
17- Eğer kafir olursanız, çocukların saçlarını anında ağartan o günün dehşetinden paçayı nasıl kurtaracaksınız?
18- O günün dehşetinden gökler parçalanacaktır. Allah'ın sözü kesinlikle yerine gelir.

Surenin başlangıç bölümünün Peygamberimize peygamberlik görevi verildiği ilk günlerde indiğini ileri süren birinci rivayetin doğru olması durumunda surenin bu bölümünün çağrı kampanyasının açığa vurulduğu, yalanlayıcıların ve dil uzatanların ortaya çıkarak Peygamberimize ve müminlere eziyet yönelttikleri sonraki yıllarda indiği kabul edilmelidir. Buna karşılık eğer ikinci rivayetin doğru olduğu varsayımından hareket edilirse surenin ilk yarısının bir bütün olarak müşriklerin Peygamberimize yönelik eziyetleri ve yürüttüğü çağrı kampanyası karşısındaki engellemeleri üzerine indiği düşünülmelidir.

Bu ihtimallerden hangisi doğru olursa olsun, gece ibadetine ve Allah'ı anmaya ilişkin direktifi izleyen bu ayetlerde Peygamberimizin sabretmeye yönelttildiği görülüyor. Çünkü gece ibadeti ve zikir ile sabır bu çağrı hareketinin uzun ve sıkıntılı yolu boyunca kalbi besleyecek olan iki önemli ve birbirinden ayrılmaz azık türüdürler. Bu iki azık türü, bu çağrının hem vicdanların kuytu köşelerine yönelik iç yolculuğu sırasında hem de çağrının düşmanlarına yönelik dış yolculuğu sırasında aynı oranda gereklidir. Çünkü her iki yolculuk da aynı derecede zor ve sıkıntılıdır. Bu yüzden Peygamberimize **"Müşriklerin senin için söylediklerine sabret"** direktifi veriliyor. Yani müşriklerin kin ve nefret güdüsü ile senin hakkında söyledikleri bütün çirkin sözleri sabırla karşıla. Bunun yanısıra;

"Yanlarından nazik bir şekilde ayrıl."

Yani onları paylama, onlara kızma, onlara küsme, onlara kırıcı karşılıklar verme. Bu direktif, bu çağrı hareketin Mekke dönemine -özellikle bu dönemin ilk yıllarına- ilişkin yöntemini yansıtıyor. Bu yöntem sırf kalplere ve vicdanlara seslenmekten, soğukkanlı duyurma ve anlatma girişiminden ibaretti.

Kaba davranışları ve yalanlamaları nezaketle karşılayarak tartışma ortamından tatlılıkla ayrılmak Allah'ı anmanın yanısıra sabırlı olmayı gerektirir. Yüce

Allah bütün peygamberlerine ve bu peygamberlere inanan "mümin" kullarına ısrarla sabırlı olmayı öğütlemiştir. Sabır bu davayı omuzlayacak kimselerin azığı, cephanesi, kalkanı, silahı, sığınağı ve korunağıdır. Sabır, cihaddır. Nefse karşı, nefsin arzu ve ihtiraslarına karşı, nefsin sapmalarına karşı, nefsin zaaflarına karşı, nefsin yalpalanmalarına karşı, nefsin acelecilikerine ve umutsuzluklarına, onların yöntemlerine, önlemlerine, komplolarına, eziyetlerine ve baskılarına karşı cihaddır. Genel olarak bütün nefislere karşı cihaddır. Çünkü nefisler bu davanın yükümlülüklerinden kaytarmaya, sıyrılmaya çalışırlar; bu davanın özü ile bağdaşmayan, onunla çelişen çeşitli kılıklar arkasında saklanmaya girişirler. Dava adamının bütün tehlikeler karşısındaki tek azığı sabırdır. Allah'ı anmak ise hemen hemen her durumda sabrın ayrılmaz yoldaşıdır.

Senin için söylediklerine sabret, yanlarından nezaketle ayrıl ve o yalanlayıcılar ile aramızdan çekil, onların hakkından ben gelirim. Okuyalım:

"Ayetlerimi yalanlayan o zenginlerin işini bana bırak, onlara biraz süre tanı."

Evet, **"Ayetlerimi yalanlayanların işini bana bırak"**. Düşünelim ki, bu sözü kahredici, karşı durulmaz ve sarsılmaz üstün gücün sahibi olan yüce Allah söylüyor. Yalanlayıcılar ise birtakım insanlar. Onları tehdit eden ise hiç yoktan varedicileri ve bu uçsuz-bucaksız evrenin tek bir "ol" komutu ile yaratıcısı olan yüce Allah'tır.

O yalanlayıcıları bana bırak. Dava benim davamdır. Sana düşen sadece onu duyurmaktır. Bırak yalanlasınlar, nezaketle ayrılıver yanlarından. Onlarla savaşmayı doğrudan doğruya ben üzerime alacağım. Sen onlar için kafanı yorma, müsterih ol.

Ne sarsıcı, akılları baştan alıcı, bel kırıcı, ağır bir darbe! Düşünelim ki, bir yanda ezici iradenin sahibi, öbür tarafta şu zavallı ve güçsüz varlıklar! Bunlar "zengin, varlıklı" kimselermiş. Yeryüzünün kendileri gibi olan yaratıkları karşısında istedikleri kadar zorbalık taslasınlar, yüce Allah karşısında bunun ne anlamı olabilir ki?! Devam ediyoruz:

"Onlara biraz süre tanı."

Onlara tanınacak süre dünyadaki hayatlarının tümünü kapsasa bile o yine "azıcık"tır. Dünya hayatı yüce Allah'ın hesabına göre bir gün, ya da bir günden bile azdır. Bu hayat noktalandığında onların kendi hesaplarında da bu kadarlık bir yeri olacaktır. Dahası, onlar bu hayatı kıyamet günü bir saat gibi göreceklerdir. Kısacası bu hayat, süresi ne kadar olursa olsun, "azıcık"tır. Onlar bu hayatı, ezici ve öc alıcı yüce Allah'ın pençesinden kurtulmuş olarak noktalasalar bile bunun bir anlamı yoktur. Çünkü O, az kullarına biraz mühlet tanır, ama arkasından sert biçimde yakalarına yapışır. Okuyalım:

"Çünkü bizim yanımızda ağır zincirler ile cehennem vardır. İnsan boğazından geçmez yiyecekler ile acıklı azap vardır."

Ağır zincirler, cehennem ateşi, gırtlaktan geçmez ve boğazı yırtan yiyecekler ve acı azap. Bunların tümü ellerindeki nimetin değerini bilmeyen, bu nimeti verene şükretmeyen "varlıklıların, zenginlerin" nankörlüklerine uygun düşen ce-

zalardır. Ey Muhammed, sen onlara karşı sabırlı ol, kabalıklarına aldırış etme, bana bırak onları. Çünkü bizim elimiz altında ağır zincirler var, onlara vururuz bu zavallıları. İşkence nasılmış, görürler o zaman. Cehennemimiz var bizim, atarız onları içine, sarar vücutlarını onun alevleri. Bizim öyle yiyeceklerimiz var ki, gırtlaklarını, boğazlarını yırtan tırmalayıcı çıkıntılara sarılmışlardır. Ayrıca o korkunç günde çarpılacakları acıklı azabımız var, kendilerini bekleyen.

Arkasından bu korkunç günün sahnesi canlandırılıyor. Okuyoruz:

"O gün yer ve dağlar şiddetle sarsılır, dağlar gevşek kum yığınlarına dönüşür."

Burada insanları aşarak yeryüzünü, yeryüzünün çoğu alanlarını kapsamına alan bir dehşet tablosu ile yüzyüzeyiz. Bu dehşetle yeryüzünün çoğu alanları sarsılıyor, paniğe kapılıyor, parçalanıyor, çöküyor. Bu dehşetin korkunçluğu karşısında zavallı ve güçsüz insanların ne hale düşeceklerini varın, siz düşünün.

Bu korkunç sahneyi izleyen ayette varlıklı, zengin yalanlayıcıların bakışları başka bir tarafa çevriliyor. Kendilerine zorba Firavun hatırlatılıyor. Arkasından yüce Allah'ın, karşı gelinmez, ezici gücü ile bu zorbanın yakasına nasıl yapıştığına değiniliyor. Okuyoruz:

"Ey insanlar biz nasıl Firavun'a bir peygamber gönderdiysek size de davranışlarınızı yakından gözleyecek bir peygamber gönderdik.

Firavun gönderdiğimiz peygambere karşı geldi de kendisini sert bir şekilde yakalayıverdik."

Burada Firavun hikayesine kısaca değiniliyor. Fakat bu kısa hatırlatma, Allah'ın ayetlerini yalanlayanların kalplerini çırıl-çıplak soyarak, tirtir titretecek niteliktedir. Çünkü sarsılan ve yıkılan yer ve dağ sahnesinin hemen arkasından geliyor.

Az önceki ahiretteki "yakalayış" idi, bu ise dünyadaki "yakalayış"tır. Peki, müşrikler bu korkunç dehşetten kendilerini nasıl kurtaracaklar, nasıl korunabilecekler? Okuyoruz:

"Eğer kafir olursanız, çocukların saçlarını anında ağartan o günün dehşetinden paçayı nasıl kurtaracaksınız?"

Daha önce yeri sarstığı, dağları yerlerinden oynattığı belirtilen kıyamet dehşeti burada gökleri parçalayan ve genç yaştaki çocukların saçlarını anında ağartan bir panik tablosunda sunuluyor. Başka bir deyimle hem cansız tabiatta hem de canlı insanlar üzerinde somut etkisini gösteren bir dehşetle yüzyüzeyiz. Kur'an bu dehşeti olmakta olan bir olay gibi bir canlılıkla okuyucuların gözleri önüne getiriliyor. Arkasından bu dehşeti daha da pekiştiren bir cümle ile karşılaşıyoruz:

"Allah'ın sözü kesinlikle yerine gelir."

Havada kalmaz, mutlaka gerçekleşir. O her istediğini yapar. O'nun dilediği hemen oluverir.

Yüce Allah hem evrende ve hem de insanın kendisi üzerinde somutlaşan bu dehşetin önünde müşriklerin kalplerine dokunuyor, onları ders almaya, kurtuluş yolunu, yani O'nun yolunu seçmeye özendiriyor. Okuyalım:

إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

19- Bu söylenenler bir öğüttür. Dileyen, Rabbine erdirecek yolu tutar.

Bu sıkıntı dolu dehşete sürükleyen felâketli yolun yanında Allah'a erdiren yol güvenli ve rahattır.

Bu ayetler yalanlayıcıların dizlerini titretirken Peygamberimiz ile o günün bir avuçluk güçsüz mümin azınlığın kalplerine huzur, güven ve sarsılmazlık duygusu aşılıyor. Çünkü Peygamberimiz ve müminler bu ayetleri okurken şunları hissediyorlar: Yüce Allah onlarla beraberdir, düşmanlarını tepeliyor, ağır cezalara çarptırıyor. Şu anda onlara kısa bir mühlet verilmiştir, o kadar. Bu mühletin süresi dolunca işlerini bitirecektir; tanınan mühletin sonu gelince yüce Allah, hem kendisinin hem de müminlerin düşmanları olan bu sapıkları yakalarından tutarak ağır zincirlere vuracak, cehenneme atacak ve acıklı azaba uğratacaktır.

Yüce Allah gerçi düşmanlarına bir süre için mühlet tanır, ama hiçbir zaman dostlarını onların ellerine bırakmaz.

Şimdi surenin ikinci yarısına sıra geldi. Tek ve uzun bir ayetten oluşan bu bölüm, bu konudaki en tutarlı ve güvenilir görüşe göre surenin girişinden bir yıl sonra inmiştir. Okuyoruz:

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ
مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ
يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ
فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ
هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20- Senin ve bazı arkadaşlarının, gecenin ya üçte ikisine yakın bölümünü ya yarısını ya da üçte birini ibadetle geçirdiğinizi Rabbin biliyor. Gecenin ve gündüzün sürelerini belirleyen Allah'tır. O bu gece ibadetinin temposuna dayanamayacağınızın farkındadır. Bundan böyle kolayınıza gelecek kadar Kur'an okuyunuz. Aranızda hastalar olacağını, bir bölümünüzün Allah'ın lutfettiği geçim payını elde edebilmek için yeryüzünde oradan-oraya koştuğunu, bir bölümünüzünde O'nun yolunda savaştığını Allah biliyor. Öyleyse kolayınıza gelecek kadar Kur'an okuyunuz. Namazı kılınız, zekatı veriniz, gönüllü olarak ve karşılık beklemeksizin Allah'a borç veriniz. Kendiniz için yaptığınız hayırları ilerde Allah katında daha yararlı ve daha büyük ödüllü olarak bulursunuz. Allah'tan af dileyiniz. Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcı ve merhametlidir.

Bu ayet, çekilen yorgunlukları, zahmetleri ve sıkıntıları yumuşak okşayışları ile silen serin bir "hafifletme" meltemi estiriyor. Yüce Allah'ın Peygamberimize ve müminlere yönelik "kolaylaştırma" çağrısını seslendiriyor. Yüce Allah, Peygamberimizin ve müminlerin samimi bağlılıklarını belirlemiştir. Onların uzun gece namazları boyunca ayakta dikilmekten ayaklarının şiştiğini görmüştür. Aslında O, uzun uzun Kur'an okuyarak ve saatlerce namazda durarak sıkıntı çekmesini istemektir. O'nun istediği tek şey Peygamberimizi, hayatının geride kalan bölümü boyunca sırtında taşıyacağı ağır göreve hazırlamak ve kendisi ile birlikte bu çetin yola giren az sayıdaki müminlerin O'nun temposuna ayak uyduracak pişkinlik düzeyine yükselmelerini sağlamaktı.

Ayetin ilk cümlelerini oluşturan "sesleniş" sevgi yüklü ve güven aşılayıcıdır.

"Senin ve bazı arkadaşlarının, gecenin ya üçte ikisine yakın bölümünü ya yarısını ya da üçte birini ibadetle geçirdiğinizi Rabbin biliyor."

Rabbin seni ve arkadaşlarını görüyor. Yakın arkadaşlarınla birlikte geceleri uykusuz kalarak kıldığınız namaz Allah'ın terazisinde ağırlık sağlamış, kabul edilmiştir. Rabbin, senin yakın arkadaşlarınla birlikte uykularınızı bölerek yataklarınızdan kalktığınızı, soğuk gecelerde ılık döşeklerinizden isteyerek uzaklaştığınızı, kışkırtıcı yatak fısıltısı yerine yüce Allah'ın çağrısına kulak verdiğinizi biliyor. Rabbin sana ve yakın arkadaşlarına acıyor ve taşıdığınız bu gece ibadeti yükümlülüğünü hafifletmek istiyor. Devam ediyoruz:

"Gecenin ve gündüzün sürelerini belirleyen Allah'tır."

Buna göre birinden alır, öbürüne ekler. Böylece geceler bazan uzun, bazan de kısa olur. Sen ve yakın arkadaşların kısa-uzun ayırımı yapmaksızın gecelerin ya üçte ikiye yakın bölümlerini ya yarılarını ya da üçte birilerini ibadetle geçirmeye devam etmek durumundasınız. Allah bunu sürdürmenin size zor geleceğini biliyor. O sizi sıkmak, sıkıntıya sokmak istemez. O'nun istediği tek şey sizin ilerdeki mücadeleniz için azık biriktirmenizdir. Bu azığı biriktirdiğiniz görüldü. O halde bu yükümlülüğünüzü hafifletin, gece ibadetinizi kolaylaştırın. Devam ediyoruz:

"Bundan böyle kolayınıza gelecek kadar Kur'an okuyunuz."

Gece namazlarınızda uzun uzun Kur'an okuma uygulamasına son veriniz, kendinizi sıkıntıya düşürmeyiniz, aşırı derecede yorulmayınız. Yüce Allah, sizi tüm emeklerinizi ve enerjilerini yutacak görevlerin beklediğini biliyor. Uzun gece ibadeti bu görevlerle birlikte zor olur. Devam ediyoruz:

"Aranızda hastalar olacağını, bir bölümünüzün Allah'ın lütfettiği geçim payını elde edebilmek için yeryüzünde oradan-oraya koştuğunu, bir bölümünüzün de O'nun yolunda savaştığını Allah biliyor."

Hastalar gece ibadeti yapmak için zor kalkarlar. Bir bölümünüz de gündüzleri geçim peşinde koşmak, bunun için çalışmak zorundadır. Bu da hayatın kaçınılmaz gereklerinden biridir. Yüce Allah sizin dünya işlerinden el-etek çekerek tıpkı hristiyan keşişleri gibi manastırlara kapanıp kendinizi tümü ile ibadete vermenizi istemez. Bunun yanısıra yüce Allah ilerde size savaşma izni verecek, za-

limler karşısında zafer kazanmanızı nasip edecek, yeryüzüne azgınları titretecek islam sancağını dalgalandırmayı başarmanızı sağlayacaktır. O halde bu yükümlülüğünüzü hafifletin;

"Öyleyse kolayınıza gelecek kadar Kur'an okuyunuz."

Kendinizi zora, sıkıntıya, meşakkate koşmayınız. Yalnız bu dinin farz olan görevlerini düzenli biçimde yerine getiriniz.

"Namazı kılınız, zekatı veriniz."

Bunların yanısıra yüce Allah'a karşılık beklemeksizin, gönüllü olarak borç veriniz, ilerde karşılığını fazlası ile bulacak hayırlar yapınız. Yani;

"Gönüllü olarak ve karşılık beklemeksizin Allah'a borç veriniz. Kendiniz için yaptığınız hayırları ilerde Allah katında daha yararlı ve daha büyük ödüllü olarak bulursunuz."

Ayrıca Allah'a yönelerek O'ndan kusurlarınızı affetmesini dileyiniz. Çünkü insan ne kadar dikkat ederse etsin, ne kadar doğruyu araştırırsa araştırsın, yine de yanılabilir, kusur işleyebilir.

"Allah'tan af dileyiniz. Çünkü kuşkusuz Allah bağışlayıcı ve merhametlidir."

Bu ayet, gece ibadetine ilişkin buyruktan bir yıl sonra gelen bir kolaylaştırma direktifi; bir merhamet, sevgi ve güven aşılama dokunuşudur. Yüce Allah böylece müminlerin gece ibadeti ile ilgili yükümlülüklerini hafifletmiş, bu ibadeti farz olmaktan çıkarıp "nafile"ye dönüştürmüş oluyordu. Peygamberimize gelince o bu konudaki tutumunu değiştirmemişti. Yine gecenin üçte birinin altına düşmeyen bir bölümünü ibadetle geçirme uygulamasına bağlı kalmıştı. Gecenin bu sessiz ve sakin saatlerinde Rabbine yalvarıyor, O'nun dergahına sığınarak hayat ve cihad azığı sağlıyordu. Üstelik gözleri uykuya dalsa bile kalbi hep uyanıktı. Sürekli Allah'ı anıyor, her an O'na bağlılığını tazeliyordu. Sırtında taşıdığı yükümlülüğün ağırlığına ve sorumluluklarının yorgunluğuna rağmen geceleri yüce Rabbi ile başbaşa kalmayı hep devam ettirmiştir. Çünkü her şeyden yana boşalttığı kalbinde sadece yüce Allah vardı.

MÜZZEMMİL SURESİNİN SONU

Müddessir Suresi / 74

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 56

Bismillahirrahmanirrahim.

"Müzzemmil" suresinin iniş sebebi ve zamanı hakkında yaptığımız açıklamalar bu sure için de geçerlidir. Bazı rivayetlere göre bu sure "Alâk" suresinden sonra inen ilk suredir. Bir başka rivayete göre de çağrı kampanyasının açığa vuruluşundan ve müşriklerin Peygamberimize yönelik baskılarının artmasından sonra inmiştir.

Buhari'nin Yahya, Veki ve Ali b. Mübarek kanalı ile verdiği bilgiye göre bir gün Yahya b. Ebu Kesir, Ebu Seleme b. Abdurrahman'a Kur'an'ın ilk inen ayetlerinin hangiler olduğunu sorar. "Müddessir" suresidir karşılığını alınca Ebu Seleme'ye "İlk inen ayetlerin **'Yaratan Rabbinin adı ile oku...'** ayetleri olduğunu söylüyorlar" der. Bunun üzerine Ebu Seleme kendisine şöyle der; "Aynı soruyu ben de Cabir b. Abdullah'a sormuş ve senin bana yaptığın hatırlatmayı ben de ona aktarmıştım. Bana şu cevabı verdi; "Bu konuda sana söyleyebileceklerim, Peygamberimizin bize söylemiş olduğu şu sözlerdir:

"Bir süre Hira mağrasında kaldıktan sonra dağdan aşağı iniyordum. Birden bir ses işittim. Sağıma baktım, bir şey göremedim. Soluma baktım, birşey göremedim. Önüme baktım, bir şey göremedim. Arkama baktım, bir şey göremedim. Başımı kaldırıp göğe baktım, bir şey gördüm. Hemen Hatice'ye koştum ve "Beni örtün ve üzerime soğuk su dökün" dedim. İstediklerimi yaparak beni örttüler ve üzerime soğuk su döktüler. Bir süre sonra **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, kalk da uyar, Rabbinin büyüklüğünü dile getir"** ayetleri indi."

Öte yandan Müslim'in Ukayl, İbn-i Şihab ve Ebu Seleme kanalı ile Cabir b. Abdullah'a dayanarak verdiği bilgiye göre Peygamberimiz, bir gün vahiy akışının kesintiye uğraması hakkında bilgi verirken sözlerinin bir yerinde şöyle buyurdu:

"Yolda yürürken ansızın gökten gelen bir ses işittim. Gözlerimi göğe çevirdim. Baktım ki, daha önce Hira mağarasında bana gelen melek, gök ile yer arasında bir kürsüde oturuyor. Bunu görür görmez sendeleyip yere yuvarlandım. Kendime gelince eşime koştum ve 'Beni örtün, başımı örtü içine saklayın' dedim. Bunun üzerine yüce Allah **'Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, kalk da uyar... Çirkin davranışlardan uzak dur'** ayetlerini indirdi. -Ebu Seleme burada geçen "çirkin davranışları" puta tapmak anlamına geldiğini belirtmiştir- Bundan sonra vahyin akışı hızlandı ve süreklilik kazandı."

Bu bilgiyi Buhari de aynı rivayet kanalına dayanarak vermektedir.

İbn-i Kesir, ünlü tefsirinde bu hadise şu yorumu ekliyor; "Bu hadis bize dikkat çekici bilgiler veriyor. Bu bilgiler, bundan önce de Peygamberimize vahiy gelmiş olmasını gerektirir. Çünkü Peygamberimiz 'Baktım ki, daha önce Hira mağarasına bana gelen melek' diyor. Bu melek Cebrail'dir ve daha önceki gelişinde Peygamberimize "Alak" suresini getirmiş ve arkasından bir süre vahyin akışı kesildikten sonra aynı melek bir daha Peygamberimize inmiştir. Bu iki farklı rivayet şöyle birleştirilebilir: Vahyin akışının kesintiye uğramasından sonra ilk inen vahiy bu suredir."

Bu konudaki rivayetlerden biri budur. Bir başka rivayet de şudur: Taberani'nin Muhammed b. Ali b. Şuayb Simsar, Hasan b. Bişr Beceli, Muafi b. İmran, İbrahim b. Yezid kanalı ile İbn-i Ebu Melike'ye dayanarak verdiği bilgiye göre Abdullah b. Abbas şöyle diyor:

"Velid b. Muğire, ileri gelen Kureyşlilere bir yemek verdi. Yemekte konuklarına -Peygamberimizi kastederek- 'Şu adam hakkında ne dersiniz?' diye sordu. Biri 'O büyücüdür' dedi. Bir başkası 'O büyücü değildir' dedi. Bir diğeri 'O kâhindir' dedi. Bir başkası 'hayır, O kâhin değildir' dedi. Bir diğeri 'O şairdir' dedi. Bir başkası 'hayır o şair değildir' dedi. Biri de 'Kur'an eskilerden aktarılmış bir büyüdür' dedi. Bunun üzerine Kur'an'ın eskilerden aktarılmış bir büyü olduğunu üzerinde görüş birliğine vardılar. Bu haber Peygamberimizin kulağına gidince üzüldü, boynu büküldü ve örtüye bürünüp evinin bir köşesine çekildi. İşte bunun üzerine şu ayetler indi: **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, kalk da uyar. Rabbinin büyüklüğünü dile getir. Elbiselerini temizle. Çirkin davranışlardan uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma."**

Bu rivayet "Müzzemmil" suresinin iniş sebebine ilişkin rivayetin hemen hemen aynısıdır. Bu yüzden bu surelerin hangisinin öbüründen daha önce indiğini ve iniş sebeplerinin hangi olay olduğunu kesinlikle söyleyemiyoruz.

Yalnız eğer ayetleri dikkatle incelersek şu sonuca varırız: Bu surenin **"Rabbin için sabret"** ayetine kadarki bölümü çağrı hareketinin ilk günlerinde inmiş olmalıdır. Aynı görüşü "Müzzemmil" Suresinin **"O doğunun da, batının da Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur, o halde tek dayanağın O olsun."** ayetine kadar olan bölümü için ileri sürebiliriz. Her iki surenin bu giriş bölümleri Peygamberimizi büyük görevini omuzlamaya hazırlamayı amaçlıyor. Peygamberimiz bu hazırlık döneminin arkasından açık ve genel çağrı hareketine girişecektir. Bu kampanya sırasında çok sayıda ve değişik nitelikte zorlukla karşılaşacak ve bu sıkıntılar daha öceden psikolojik bir hazırlık proğramından geçmiş olmasını gerektirecektir. Bu durumda gerek "Müzzemmil" suresinin, gerekse bu surenin başlangıç ayetlerini izleyen bölümleri vahyin kısa bir kesinti döneminden sonra gelen yeni akış dönemi sırasında inmiş olabilir ve bu dönem, Kureyşlilerin Peygamberimizi yalanlamalarına, çağrısını inatla reddetmelerine, asılsız suçlamaların ve iğrenç komploların baskısı altına almalarına denk düşmüş olabilir.

Yalnız bu varsayımın yanısıra şöyle de düşünebiliriz: Belki de bu iki surenin başlangıçları daha sonraki ayetleri ile birlikte birarada inmişlerdir ve bu iki su-

renin tek iniş sebebi vardır, o da müşriklerin Peygamberimize yönelik yalanlamaları ve bunu izleyen iğrenç komplolardır. Eğer bu ihtimal doğru ise daha önce "Kalem" suresi için yaptığımız açıklamalar bu iki sure için de geçerli olur.

İniş zamanı ve sebebi ne olursa olsun, **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, kalk da uyar"** seslenişi ile başlayan bu sure Peygamberimizin yüce bir göreve atandığını ilan ediyor; kendisini uykuyu, örtü altına saklanmayı ve ılık yatağını bırakarak cihada, mücadeleye ve sıkıntıların ortasına atılmaya çağırıyor. Bunun yanısıra kendisine bu yüce göreve hazırlanması ve görevini başarabilmesi için Rabbinden yardım istemesi emrediliyor. Okuyalım:

"Rabbinin büyüklüğünü dile getir. Elbiselerini temizle. Çirkin davranışlardan uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma. Rabbin için sabret."[1]

Görülüyor ki, bu direktifler, tıpkı "Müzzemmil" suresinin girişinde olduğu gibi sabır emri ile son buluyor.

Surenin bundan sonraki ayetlerinde, tıpkı "Müzzemmil" suresinde olduğu gibi ahireti inkar edenlere tehditler yöneltiliyor ve yüce Allah'ın kendilerine doğrudan savaş açtığı açıklanıyor. Okuyoruz:

"O sur'a üflendiği zaman, o gün çetin bir gündür. Kafirler için hiç de kolay değildir. Şu adamın işini bana bırak ki, kendisini yarattığımda yapayalnızdı."[2]

"Sonra ona bol bol mal verdim. Gözü önünden ayrılmayan evlatlar verdim. Her işini yoluna koydum. Böyleyken halâ daha çoğunu vermemi bekliyor. Hayır hayır! O ayetlerimize inatla karşı çıkıyor. Onu sarp bir yokuşa saracağım."[3]

Görülüyor ki, bu ayetlerde belirli bir tip canlandırılıyor, onun nitelikleri sayılıyor, tıpkı "Kalem" suresinde olduğu gibi onun entrika kişiliği teşhir ediliyor. Belki de her iki surede kastedilen kişi aynıdır. Nitekim bu kişinin Velid b. Muğire olduğunu ileri sürenler vardır. (Yeri gelince bu konudaki rivayetleri ayrıntılı olarak aktaracağız). Yüce Allah'ın bu inkarcı tipe niçin savaş açtığı şöyle anlatılıyor:

"O düşündü ve değerlendirme yaptı. Kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı? Bir daha kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı? Sonra baktı. Sonra suratını astı ve kaşlarını çattı. Sonra yüz çevirdi ve büyüklük tasladı. Ve dedi ki: 'Bu Kur'an, eskilerden aktarılan bir büyüdür. O kesinlikle insan sözüdür."

Sonra da bu tipin akibeti anlatılıyor. Okuyalım:

"Onu Sakar'a atacağım. 'Sakar' nedir, biliyor musun? Geride hiçbir şey bırakmaz, ondan hiçbir şey kurtulmaz. Bütün insanların dikkatlerini üzerinde yoğunlaştırır. Ondokuz tane görevlisi vardır."[4]

Bu ayetlerde "Sakar"a yani cehenneme ilişkin bir sahne ile yüzyüze geliyoruz. Ayrıca buranın ondokuz görevlisinden sözediliyor. Bu sayı müşrikler ile zayıf imanlar arasında ileri-geri konuşmalara, kötü niyetli yorumlara, kuşkulara, sorulara, hatta alaycı reaksiyonlara yolaçmıştı. Bu yüzden sure, bu sayının neden verildiği konusuna değiniyor. Bu münasebetle gayb aleminin mahiyeti ve bu aleme ilişkin bilginin yüce Allah'ın tekelinde olduğu hakkında yüzümüze bir pen-

1- Müddessir 3-7 2- Müddessir Suresi, 8-11 3- Müddessir Suresi, 12-17 4- Müddessir 18-30

cere açılıyor. Bu pencere, gayb aleminin özüne ilişkin iman kaynaklı düşüncenin bir yönüne ışık tutuyor. Okuyoruz:

"Biz cehennem görevlilerini meleklerden seçtik, sayılarını da kâfirler için sınav konusu yaptık. Böylece kendilerine kutsal kitap verilenlerin buna inanmalarını ve müminlerin imanlarının pekişmesini istedik, kendilerine kutsal kitap verilenler ile müminlerin kuşkudan arınmalarını diledik. Bu arada kalplerinde hastalık olanlar ile kafirlerin 'Allah, bu örneği ne amaçla veriyor?' demelerine zemin hazırladık. İşte Allah böylece *dilediklerini saptırır* ve dilediklerini doğru yola erdirir. Rabbinin ordularını sadece kendisi bilir. Bu,insanlara yönelik bir hatırlatma, bir öğüttür."[5]

Daha sonra bu ahiret, cehennem ve cehennem görevleri olguları gözlenebilen evrensel sahneler ile bütünleştiriliyor. Böylece bu iki alanın kalpler üzerindeki etkisi birleştirilerek güçlü bir uyarıcı ve caydırıcı mesaj veriliyor. Okuyalım:

"Hayır hayır! Andolsun aya. Gerileyen gece karanlığına. Söken şafağa. Sakar (cehennem) büyük gerçeklerden biridir. İnsanlar için uyarıcıdır. Aranızdaki ilerlemek isteyenler için de, geriye gitmeyi tercih edenler için de."[6]

Bunların yanısıra günahkarlar ile defterleri sağ yanlarından verilenlerin ahiretteki konumları belirtiliyor. Bu arada Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar hesaplaşma ve ceza günü niçin tutuklanmayı, alıkonmayı hakkettiklerini uzun uzun itiraf ediyorlar. Bu itirafları, onların hiçbir şefaatçinin şefaatinden yararlanamayacaklarını *belirten kesin bir hüküm izliyor. Okuyoruz:*

"Herkes tutumunun ve davranışlarının tutsağıdır. Yalnız defterleri, sağ yanlarından verilenler hariç. Onlar cennetlerde ağırlanırlar. Sorarlar, günahkarlara. 'Sakar'a (cehenneme) girmenizin sebebi nedir?' diye. Cehennemlikler derler ki; 'biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulların karnını doyurmadık. Bizim gibi olanlar ile birlikte asılsız ve bozguncu konuşmalara dalardık. Hesap verme gününü inkar ederdik. Sonunda bize ölüm gelip çattı.' Artık şefaat edebilecek olanların aracılığı onlara yarar sağlamaz."[7]

Bu perişanlık sahnesinin ve onur kırıcı itirafların ışığı altında inkarcıların ders alma ve acı sondan kurtulma çağrısına ilişkin olumsuz tutumları yadırganarak soru konusu ediliyor. Arkasından gülünç bir sahne hayvanlarınkine benzer bilinçsiz kaçışlarının komikliği gözler önüne seriliyor. Okuyalım:

"O halde onlar niye hatırlatmalara, öğütlere yüz çeviriyorlar? Yaban eşekleri gibidirler. Arslandan korkup kaçan."[8]

Daha sonra öğütlerden ve hatırlatmalardan yararlanmalarını engelleyen kof gururlarının özüne parmak basılıyor:

"Aslında bunların her biri, kendisine okunmaya hazır kutsal sayfalar inmesini istiyor."[9]

Bu istek Peygamberimizi kıskanmalarından kaynaklanıyor. Bu duygunun etkisi altında her biri ayrı birer peygamber olmayi istiyor. Asıl gizli sebep ise yüreklerini saran pervasızlık ve korku azlığıdır. Okuyoruz:

5- Müddessir Suresi, 30
6- Müddessir Suresi, 32-37
7- Müddessir Suresi, 38-48
8- Müddessir Suresi, 50-51
9- Müddessir Suresi, 52

"Hayır hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar."[10]

Surenin sonunda hatır-gönül endişesine yer vermeyen kesin bir açıklama ile yüzyüze geliyoruz, arkasından herşey yüce Allah'ın dileğine ve kapsamlı planına havale ediliyor. Okuyoruz:

"Hayır hayır! Bu Kur'an bir öğüt, bir hatırlatmadır. İsteyen ondan ders alır. Fakat Allah dilemedikçe onlar bundan ders alamazlar. O kendisinden korkulmaya ve affetmeye lâyıktır."[11]

Bu sure, Kureyşli müşriklerin cahiliye kökenli düşüncelerine, inatçılıklarına, komplolarına, bilinçli ve ısrarlı yüz çevirmelerine karşı Kur'an'ın verdiği değişik üsluplu psikolojik savaşların bir halkasını oluşturur. Bu surenin amaçları ile "Müzzemmil" ve "Kalem" suresinin amaçları arasında büyük oranda benzerlik vardır. Bu da bu surelerin benzer problemlere karşı koymak amacı ile ve birbirine yakın zamanlarda indiklerini gösterir. Yalnız "Müzzemmil" suresinin ikinci yarısını bu kategorinin dışında saymak gerekir. Daha önce söylediğimiz gibi "Müzzemmil" suresinin o bölümü Peygamberimizin ve yakın arkadaşlarının psikolojik eğitimine ilişkin özel bir açıklama yapmak için inmiştir.

Bu surenin ayetleri kısa, temposu hızlı, durakları uyakları değişiktir. Mesajlarının temposu bazan yavaşlar, kimi zaman da soluk kesecek gibi hızlanır. Bu tempo yüksekliği özellikle o "düşünen, değerlendirme yapan, suratını asan ve kaşlarını çatan" inkarcı tipi canlandıran sahnede dikkatimizi çeker. "Geride hiçbir şey bırakmayan, içine düşen herşeyi yokeden" cehennem (sakar) sahnesi ile inkarcıların "Aslandan kaçan yaban eşeklerine benzettiği" sahnede de aynı tempo yüksekliği ile karşılaşırız.

Sahnelere ve çağrışımlara uyum olarak kendini gösteren bu vurgu ve durak farklılaşması bu sureye özel bir çekicilik, kendine özgü bir tad kazandırır. Özellikle belirli bir kafiyenin birkaç kez kullanıldıktan sonra bırakılması, fakat bir süre sonra tekrarlanması bu ifade tatlılığını doruk noktasına yükseltir. Sessiz "re" harfinden oluşan kafiyeler bu üslubun en çarpıcı örnekleridir. Bu kafiye "Müddessir", "enzir" ve "kebbir" duraklarında kullanıldıktan sonra bir süre bırakılıyor fakat sonra "kader", "beser", "istekber" ve "seker" duraklarında tekrar karşımıza çıkıyor. Aynı grupta yeralan ayetlerde ansızın, fakat belli bir amaçla bir kafiyeden başka kafiye yapılan geçişler aynı ifade tatlılığını yansıtır. Bunun en tipik örneği **"O halde onlar niye hatırlatmalara, öğütlere yüz çeviriyorlar? Onlar yaban eşekleri gibidirler. Aslandan korkup kaçan"** ayetleridir. Bu ayetlerin birincisinde soru ve yadırgama, ikincisi ile üçüncüsünde tasvir ve alaya alma vardır. İşte böyle...

Şimdi surenin ayetlerinin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنذِرْ ۝ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝ وَالرُّجْزَ

10- Müddessir Suresi, 53
11- Müddessir Suresi, 54-56

فَأَنذِرْ ۝ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۝ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ۝ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝

1- Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed! 2-Kalk da uyar. 3- Rabbinin büyüklüğünü dile getir. 4-Elbiselerini temizle. 5- Çirkin davranışlardan uzak dur. 6- Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma. 7- Rabbin için sabret.

Sure, Peygamberimizi ağır ve son derece önemli bir görevi üstlenmeye çağıran yüce bir sesleniş ile söze giriyor. Bu görev insanlığı uyarma, onu dünyada kötülükten, ahirette cehennemden kurtarma, henüz fırsat elde iken onu doğru yola iletme görevidir. Bu görev o günlerde bir insana -bu insan bir peygamber de olsa- yüklenebilecek son derece ağır ve zor bir görevdi. Çünkü o günlerin insanlığı öylesine sapık, öylesine günahkar, öylesine inatçı, öylesine söz dinlemez, öylesine azgın, öylesine gözü kara, öylesine kaypak ve öylesine gerçekten uzaklaşmış idi ki, onu gerçeğin sesini dinlemeye çağırmak dünyadaki yükümlülüklerin en ağırı, en sıkıntılısı niteliğinde idi.

Evet, **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, kalk da uyar."** Peygamberlik misyonunun en belirgin görevi olarak "uyarmak" farkında olmadan sapıklık akıntısına kapılıp giden gafillere "kendilerini bekleyen yakın bir tehlikeyi haber vermektir. Bu uygulama, yüce Allah'ın kullarına yönelik rahmetinin açık bir göstergesidir. Sebebine gelince kullar yoldan sapmakla yüce Allah'ın görkemli egemenliğinde bir eksilme meydana getiremeyecekleri gibi doğru yola girmekle de O'nun sınırsız mülküne herhangi bir katkıda bulunamazlar. **Buna rağmen yüce Allah'ın onları ahiretin acıklı azabından, dünyanın mahvedici kötülüklerinden kurtarmak için gösterdiği yoğun ilgi, Peygamberleri aracılığı ile onları af dilemeye çağırması ve onları keremi ile affederek cennetine koyması O'nun engin merhametinin gereğinden başka birşey değildir.**

Şimdi de Peygamberimizin kendine dönülerek başkalarını uyarma görevinin arkasından Rabbinin büyüklüğünü dile getirmeye çağrılıyor:

"Rabbinin büyüklüğünü dile getir."

Sadece Rabbini büyük bil. Yüceltmeye lâyık olan tek büyük O'dur. Bu direktif ilahlığa ve tek Allah'lığa ilişkin "iman" dayanaklı düşüncenin anlamının önemli bir yanını belirler.

Herkes, herşey, her değer ve her gerçek küçüktür. Büyük olan sadece Allah'tır. Tek ve eşsiz olan Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliği karşısında bütün kütleler, bütün hacimler, bütün güçler, bütün değerler, bütün olaylar, bütün gelişmeler, bütün anlamlar, bütün şekiller küçülür, sönük ve belirsiz kalır.

Peygamberimizin insanlığı uyarma görevini omuzlarken, bu görevin sıkıntılarını, baskılarını ve zorluklarını bu bilinçle, bu düşünce ile göğüslemeye yönlendiriliyor. Çünkü kendisini uyarma görevine atayan Rabbinin tek "büyük" olduğu gerçeğine bağlanınca bütün komplolar, bütün kaba güçler, bütün engeller gözünde küçülecektir. İslama çağırma görevinin sıkıntıları ve zorlukları bu düşünceyi, bu bilinci sürekli biçimde taze tutmayı gerektirecek kadar ağırdır.

Daha sonra Peygamberimize "temizlenme" direktifi veriliyor:

"Elbiselerini temizle."

"Elbise temizliği" arap dilinde Dolaylı olarak kalp, ahlâk ve davranış temizliği anlamını taşır. Amaç elbiselerin örttüğü öz kişiliğin, bu kişiliği oluşturan tüm özelliklerin ve niteliklerin temizliğidir. Temizlik, peygamberliğin doğasının en ayrılmaz sıfatı olduğu gibi yüceler alemi ile ilişki kurabilmenin de vazgeçilmez şartıdır. Bunların yanısıra uyarmanın ve duyurmanın şartları ile başedebilmek için, çeşitli akımlar, çeşitli arzular, çeşitli kanallar ve dehlizler arasında çağrı görevini yürütebilmek için de temizlik gereklidir. Dava adamı görevini yaparken kendisini çeşitli kirlerle, pisliklerle, tortularla ve lekelerle sarılmış, kuşatılmış bulacaktır. Bu olumsuz şartlar ortasında kirlenmeden kirlileri kurtarabilmek için, lekeliler ile ilişki kurarken lekelenmemek, üzerine çamur sıçratmamak için her bakımdan tam anlamda temiz olmaya ihtiyacı vardır. Bu direktif peygamberliğin, çağrı işlevinin, çeşitli ortamlarda, çeşitli toplumlarda, çeşitli şartlarda ve kalplerde bu görevi yürütmenin şartlarına yönelik ince ve derin anlamlı bir vurgulamadır.

Daha sonra Peygamberimize Allah'a ortak koşmaktan ve azaba çarpılmayı gerektiren davranışlardan uzak durması telkin ediliyor.

"Çirkin davranışlardan uzak dur."

Peygamberimiz, peygamber olmadan önce bile müşriklikten ve azaba çarpılmayı gerektirecek iğrençliklerden uzak durmuştu. Sağlıklı fıtratı bu tür bir sapıklığı, böylesine lekeli bir inanca kapılmayı, bu çeşit ahlâk bozukluklarını ve kirli gelenekleri reddetmişti. Onun hiçbir cahiliye uygulamasına katıldığı görülmemiştir. Buna rağmen kendisine niçin bu direktif veriliyor? Amaç barış ve uzlaşma kabul etmez bir farklılığı, bir saf ayrımını açık açık duyurmaktır. Çünkü islam yolu ile müşriklik akımı, hiçbir noktada buluşmayan iki ayrı yoldur. Bunun yanısıra bu direktifle sözkonusu iğrençliğin kirinden uzak durma yönünde duyarlı bir bilinç oluşturma amacı da güdülmüştür. Ayetin orjinalinde geçen "rics" sözcüğü aslında "azab" anlamındayken zamanla azaba uğramayı gerektiren davranışlar anlamını kazanmıştır.

Bir sonraki ayette Peygamberimize kendini hiçe sayması, harcadığı çabaları Başa kakmaması, büyütmemesi ve çok görmemesi direktifi veriliyor.

"Yaptığın iyiliği çok görüp başa kakma."

Peygamberimiz yeni görevi sırasında çok özverilerde bulunacak, çok şeyini feda edecek, hesaba gelmez emek, çaba ve enerji harcayacaktır. Fakat Allah O'ndan özverilerini çok görmemesini, büyütmemesini ve başa kakmamasını istiyor. Fedakârlıklarının hesabını tutan insanlar bu davayı yürütemezler. Bu dava bağlılarından o kadar çok fedakârlıklar ister ki insan ancak yaptıklarını hemen unutursa bu istekleri göğüsleyebilir. Hatta gerçek dava adamı bu yoldaki özverilerini hiç aklına bile getirmemelidir. O kadar kendini Allah'a adamış olmalıdır ki, bütün emeklerini ve gayretlerini yüce Allah'ın kendine yönelik lütfu ve bağışı olarak algılamalıdır. Gerçekten bu yoldaki çabalar yüce Allah'ın kullarına sunduğu bir ayrıcalıktır. Yüce Allah tarafından seçilmiş olmanın ve bu yolda çalışma başarısına erdirilmenin göstergesidir. Buna göre bu uğurda çalışma fırsatına

kavuşmak yüce Allah'a şükretmeyi gerektiren bir seçilme, bir ayıklanma, bir onurlandırmadır; yoksa başa kakılacak ve gözde büyütülecek bir angarya değildir.

Okuduğumuz ayetlerin sonuncusunda Peygamberimize Rabbi için sabretmesi direktifi veriliyor:

"Rabbin için sabret."

Sabır, bu dava ile ilgili her yükümlülük sırasında, ya da her direnme gerektiren zorluk karşısında tekrarlanan bir direktiftir. Sabır bu çetin savaşın, insanları Allah'a çağırma savaşının en vazgeçilmez azığı ve cephanesidir. Bu savaş aynı anda iki ayrı cephede verilecektir. Cephelerden birinde nefsin ihtiraslarına ve gönüllerin arzularına karşı savaş verilirken öbür cephede ihtiraslarının şeytanları tarafından güdülen, kişisel arzularının dürtüleri tarafından itilen davanın düşmanları ile savaşılacaktır. Bu savaş sürekli, kesintisiz ve çetin bir savaştır. Tek azığı, tek cephanesi. Yalnız Allah'ın rızasını amaçlayan, O'nun vereceği ödülden başka hiçbir şeyde gözü olmayan sabırdır.

SUR'A ÜFLENDİĞİ ZAMAN

Peygamberimize yönelik bu direktiflerin arkasından O'nun başkalarına yönelteceği uyarılarla karşılaşıyoruz. Bu uyarılar Peygamberimizin geleceğini haber verdiği "o çetin gün"ü zihinde canlandıracak bir dille ifade ediliyor. Okuyalım:

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

8- O Sur'a üflendiği zaman, 9- O gün çetin bir gündür. 10- Kafirler için hiç de kolay değildir.

Ayetin orjinalinde geçen "Nakr finnakur" ifadesi başka ayetlerde yeralan "Sur'a üfleme" deyiminin verdiği anlamın aynısını taşır. Fakat buradaki ifade daha güçlüdür, meydana gelen yüksek sesin frekans şiddetini daha çarpıcı biçimde somutlaştırır. Bizleri sürekli çınlayan bir ses kaynağı ile yüzyüze getirir. Çünkü "kulağı çınlatan ses" imajı, "kulağın işittiği ses" imajından daha etkilidir. Bundan dolayı "o gün" kafirler için zorlu bir gündür. Bir sonraki ayette kolaylığın en zayıf gölgesi bile dışlanarak "zorluk" imajı pekiştiriliyor.

"Kafirler için hiç de kolay değildir."

O gün kafirler için katıksız zorluktan ibarettir. Bu zorluğun arasına kolaylığın kırıntısı bile karışmaz. Sözkonusu zorluğun ayrıntısına girilmiyor. Tersine kavram belirsiz ve bilinmez bırakılıyor. Bu da bunalım, sıkıntı ve ızdırap imajlarını güçlendiriyor. Aslında kafirler Sur'a üflenmeden, o son derece çetin günle yüzyüze gelmeden önce uyarılmaya ne kadar muhtaçtırlar!

NANKÖR KARAKTER

Bu genel tehdidin arkasından belirli bir inkarcı kişi ele alınıyor. Anlaşılan bu kişi inkarcılıkta ve islam çağrısı aleyhinde komplolar düzenlemekte özel rol üstlenmiş bir elebaşıdır. Bu elebaşıya mahvedici, toz edici tehdit darbeleri indiriliyor. Onun gülünç, alay konusu ve iğrenç tablosu çiziliyor. Jestleri, mimikleri, yüz hatları, ruh portresi kelimelere o kadar somut biçimde yansıtılıyor ki, adam

canlı, hareketli, çatık kaşlı ve asık suratlı kimliği ile karşımızda duruyor gibi oluyoruz. Okuyalım:

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ
تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾
إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾
ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾
إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ
مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

11- Şu adamın işini bana bırak ki, kendisini yarattığımda yapayalnızdı. 12- Ona bol bol mal verdim. 13- Gözü önünden ayrılmayan evlatlar verdim. 14- Her işini yoluna koydum. 15- Böyleyken halâ daha çoğunu vermemi bekliyor. 16 Hayır, hayır! O ayetlerimize inatla karşı çıkıyor. 17- Onu sarp bir yokuşa saracağım. 18- O düşündü ve değerlendirme yaptı. 19- Kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı? 20- Bir daha kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı? 21- Sonra baktı, 22- Sonra suratını astı ve kaşlarını çattı, 23- Sonra yüz çevirdi, büyüklük tasladı. 24- Ve dedi ki; "Bu Kur'an eskilerden aktarılan bir büyüdür. 25- O kesinlikle insan sözüdür." 26- Onu Sakar'a atacağım. 27- "Sakar" nedir, biliyor musun? 28- Geride hiçbir şey bırakmaz, ondan hiçbir şey kurtulmaz. 29- Bütün insanların dikkatlerini üzerinde yoğunlaştırır. 30- Ondokuz tane görevlisi vardır.

Elimizdeki birçok rivayete göre bu ayetlerde kasdedilen kişi Velid b. Muğire'dir. Nitekim İbn-i Cerir'in İbn-i Abdalâ, Muhammed b. Savra, Muammer, Ubbade b. Mansur kanalı ile İkrime'ye dayanarak verdiği bilgiye göre birgün Velid b. Muğire, Peygamberimize gelir. Rasulullah ona Kur'an okur. Bunun üzerine O'na karşı düşmanlık duyguları yumuşar gibi olur. Durum Ebu Cehil'in kulağına gidince derhal Velid'in yanına koşar. Ona "Amca, hemşehrilerin aralarında senin için mal toplamak istiyorlar" der. Velid'in "Niçin?" diye sorması üzerine ona şu karşılığı verir: "Sana vermek için. Çünkü sen Muhammed'e varmış. Ondan sus payı sızdırmaya kalkışmışsın." Ebu Cehil bu sözleri ile Velid'in bam teline basıyor, onu en çok üstünlük tasladığı zenginliği konusunda tahrik etmek istiyordu. Nitekim "Kureyşliler benim en zenginleri olduğumu bilirler" der.

Bunun üzerine Ebu Cehil kendisine "Öyleyse Muhammed hakkında öyle bir söz söyle ki, hemşehrilerin onun sözlerini reddettiğini, ona karşı sempati duymadığını anlasınlar" der. Velid bu isteğe şu karşılığı verir: "Onun için ne diyeyim ki? Vallahi aranızda benim kadar şiirden anlayanınız, onun recezini, kasidesini, cin kaynaklısını, kısacası her türünü benim gibi iyi bileniniz yoktur. Vallahi Muhammed'in okudukları bunların hiç birine benzemiyor. Vallahi O'nun oku-

duklarında ayrı bir tat, ayrı bir çekicilik vardır. O önüne kattığını kırıp geçirir. O'nun okudukları üstündür, onların üzerine çıkmak mümkün değildir." Ebu Cehil, sözleri biten Velid'e "Vallahi, Muhammed hakkında bir söz söylemedikçe hemşehrilerini memnun edemezsin" der. Bunun üzerine Velid "Öyleyse beni bırak da O'nun için ne söyleyeceğimi düşüneyim" der. Bir süre düşündükten sonra "Muhammed'in okudukları, başkalarından aktarılmış bir büyüdür" der. Bunun üzerine bu surenin **"Şu adamın işini bana bırak"** ayeti ile başlayarak **"Ondokuz tane görevlisi vardır"** ayetinin sonuna kadar süren bölümü iner.

Başka bir rivayete göre Velid'in Peygamberimize karşı yumuşaması üzerine ileri gelen Kureyşliler "Eğer Velid, dininden dönerse bütün Kureyşliler dinlerinden dönerler" derler. Bunun üzerine bu işi bana bırakın, hepiniz adına onu çözerim diyen Ebu Cehil, hemen Velid'in yanına koşar. Velid uzun uzun düşündükten sonra Peygamberimizden dinlediği Kur'an hakkında "O eskilerden aktarılmış bir büyüdür. Görmüyor musunuz, karı ile kocayı, evlad ile babayı, köle ile efendiyi birbirinden ayırıyor" der.

İşte rivayetlerin bize aktardıkları olay budur. Kur'an burada ona canlı ve etkileyici bir anlatımla değiniyor. Söze şu bel kırıcı, korkunç tehditle giriyor:

"Şu adamın işini bana bırak."

Ayet, Peygamberimize seslenıyor. Anlamı şu: Şu adamı bana bırak. Ben onu yaratırken yalnız başına idi. Şimdi gururlandığı bol servetin, gözünden ayırmadığı evlatların, şımarmasına ve daha çoğunu istemesine yol açan öbür dünya nimetlerin hiçbiri o zaman yanında yoktu. Onun işini bana bırak. Hileleri ve tuzakları ile kafanı yorma. Onunla doğrudan doğruya ben savaşacağım.

Bu ayeti okurken insanın tüyleri diken diken oluyor. Yüce Allah'ın ezici, kahredici gücünün harekete geçtiğini düşününce yüreklerde zelzele kopuyor. Çünkü bu ezici güç şu zavallı, miskin, güçsüz ve minnacık yaratığı tepelemek için harekete geçiyor. Ayet bu zelzeleyi bu zelzeleye tutulması sözkonusu olmayan okuyucunun ve dinleyicinin kalbinde kopardığına göre bu zelzeleye tutulan zavallının halini varın siz düşünün!

Ayetler bu zavallı yaratığın durumunu uzun uzun anlatıyor. Onun gerçeğe yüz çevirdiğini, Allah'ın ayetlerine inatla karşı çıktığını anlatmadan önce yüce Allah tarafından kendisine bağışlanan nimetlere parmak basıyor. Bu açıklamalara göre o yaratılırken yapayalnızdı, hiçbir şeyi yoktu, çırılçıplaktı. Sonra yüce Allah kendisine bol servet verdi, gözünün önünden ayırmaya kıyamadığı çok sayıda evladı oldu, o bu servet içinde ve evlatlar ortasında güvenli ve mağrur bir hayat yaşıyordu. Hayatı her yönden yolundaydı, her istediğini kolayca elde edebiliyordu. Buna rağmen;

"Halâ daha çoğunu vermemi bekliyor."

Gözü bir türlü doymuyor, şükretmiyor, kendisine verilenlerle yetinmiyor. Belki de surenin sonuna doğru okuyacağımız "Aslında bunların her biri, kendisine okunmaya hazır kutsal sayfalar inmesini istiyor" ayetinde sözü edilenlerden biridir de kendisine vahiy indirilmesini, kutsal kitap verilmesini istiyor. Çünkü Peygam-

berimize peygamberlik verildi diye O'nu kıskananlardan biri idi.

Adam bu aşırı ihtirası yüzünden sert bir dille azarlanıyor, paylanıyor. Çünkü ne bir iyilik ne bir ibadet ne bir şükür yapmış ki, sahip olduğundan fazlasını istemeye yüzü olsun. Okuyalım:

"Hayır, hayır! O ayetlerimize inatla karşı çıkıyor."

Ayetin orjinalinde geçen "kellâ" sözcüğü bir paylama, azarlama edatıdır. O gerçeği gösteren kanıtlara ve imana erdiren gerçeklere inatla karşı çıkmış, islam çağrısının önüne dikilmiş, Peygamber'e savaş açmış, kendini ve başlarını hak yoldan alıkoymuş, Kur'an ve islam hakkında asılsız iddialar ortaya atmıştır.

Bu paylamayı kolaylığı zorluğa, rahatı sıkıntıya dönüştüren bir tehdit izliyor. Okuyoruz:

"Onu sarp bir yokuşa saracağım."

Burada hareket halinde sıkıntıyı donduran, somutlaştıran bir ifade ile karşı karşıyayız. Sebebine gelince yokuş çıkmak en sıkıntılı, en yorucu yolculuk türüdür. Bir de yokuş çıkmanın irade dışı bir itme ile yapıldığını düşünürsek çekilen sıkıntının ve duyulan yorgunluğun ne kadar artacağını kolayca kestirebiliriz. Bu ifade aynı zamanda somut bir gerçeği dile getirir. Çünkü düz, kolay ve iç açıcı iman yolundan ayrılan kimse sarp, sıkıntılı ve nefes kesici bir patikaya düşmüş olur; sürekli endişe, bunalım, gerilim ve baskı altında yaşar, sanki göğe tırmanıyor gibi nefesi tıkanır; susuz ve azıksız çıkılan bir yolculukta ıssız ve tehlikeli izlerde taban teper, üstelik yolunun sonunda varacağı bir amaç, kazanacağı bir huzur da göremez.

Sonra şu gülünçlük örneği eşsiz tablo canlandırılıyor. Bir de bakıyoruz ki, bu zavallı yaratık zihnini yoruyor, sinirlerini geriyor, alnını kırıştırıyor, yüz hatlarını ve mimiklerini oynatıyor. Bütün bunları Kur'an'da bir kusur bulmak, onu karalayacak bir söz hazırlamak için yapıyor. Okuyoruz:

"O düşündü ve değerlendirme yaptı. Kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı? Bir daha kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı? Sonra baktı. Sonra suratını astı, kaşlarını çattı. Sonra yüz çevirdi, büyüklük tasladı. Ve dedi ki; 'Bu Kur'an eskilerden aktarılmış bir büyüdür. O kesinlikle insan sözüdür."

Ardarda sıralanan jest ve mimik görüntüleri. Birbirini izleyen beyin dalgaları ve sıra sıra hareketler seriliyor gözlerimizin önüne, Sanki anlam sunan sözcükler karşısında değil de resim çizen bir fırça karşısında, daha doğrusu kare kare görüntü sunan hareketli bir film şeridi karşısındayız.

Karelerin birinde adam düşünüyor, kafa yoruyor. Bunun yanısıra hüküm ifade eden bir beddua ile karşılaşıyor; **"Kahrolası"** diye. Ayrıca **"Nasıl bir değerlendirme yaptı?"** denilerek davranışı yadırganıyor, alay bombardımanına tutuluyor. Sonra vurgulama, mesajı pekiştirme amacı ile bu beddua ve yadırgama tekrarlanıyor; **"Bir daha kahrolası, nasıl bir değerlendirme yaptı?"**

Başka bir karede adam yapmacık, zorlamalı, alaya aldıran, komiklik çağrısını yapan bir ciddiyetle şöyle şöyle bakıyor.

Bir diğer karede gülünç bir biçimde düşüncesini bir noktada yoğunlaştır-

mak amacı ile kaşlarını çatıyor, suratını asıyor.

Bütün bu komik çabalar, bütün bu maskaralıklar onu sağlıklı bir düşünceye erdiremiyor. Tersine adam ışığa sırt çevirerek ve gerçek karşısında büyüklük kompleksine yenik düşerek **"Bu Kur'an eskilerden aktarılmış bir büyüdür. O kesinlikle insan sözüdür."**

Ayetler bu canlı görüntüleri, resim fırçasının tuvale istediği manzaralardan daha kalıcı ve hareketli bir filim şeridinin gözler önüne serdiğinden daha estetik bir biçimde insan hayaline işliyor. Bu ayetler canlandırdıkları komik tipi sonsuza kadar hafızalarda kalacak bir gülünçlük örneği olarak somutlaştırıyor, kuşaklar boyunca ibret örneği olarak seyredilsin diye kahkaha ile güldüren portresini varlığın alnına kazıyor.

Sözkonusu komik yaratığa ilişkin bu canlı ve somut görüntüleri yine ona yönelik müthiş bir tehdit izliyor. Okuyalım:

"Onu Sakar'a atacağım."

Sonra "Sakar"ın bilinmezliği vurgulanarak bu tehditin korkunçluğu arttırılıyor. Okuyalım:

"Sakar nedir, biliyor musun?"

O anlaşılmaz ve kavranmaz derecede müthiş ve korkunç bir şeydir! Sonra onun bazı nitelikleri sayılarak uyandırdığı dehşet ve korku imajı güçlendiriliyor. Okuyoruz:

"Geride hiçbir şey bırakmaz, ondan hiçbir şey kurtulmaz."

O herşeyi silip süpürür, her şeyi yutuverir, herşeyi yok eder, önünde hiçbir şey duramaz, ardında hiçbir şey komaz, ondan hiçbir şey paçayı kurtaramaz.

Ayrıca o bütün insanların dikkatlerini üzerine çeker, uzaktan belirgin bir şekilde görülür. Okuyalım:

"Bütün insanların dikkatlerini üzerinde yoğunlaştırır."

Bu ayet, "Mearic" suresinde geçen **"Geri dönüp gidenleri kendine çağır"** ayetinin anlamına yakın bir anlam taşır.[12] Yani herkesin dikkatini çeker. Sanki korkunç görüntüsü ile kalplerde korku uyandırmak ister gibidir.

Bu "sakar" cehenneminin "ondokuz" güvenlik görevlisi vardır. Bu "ondokuz" rakamı sert ve acımasız meleklerin birey olarak sayısı mıdır, yoksa bu meleklerin oluşturduğu safların sayısı mıdır, yoksa cehennem güvenliği ile görevli meleklerin türleri ve kategorileri midir, bilmiyoruz. Sadece şunu biliyoruz: Bu sayı, yüce Allah'ın verdiği bir bilgidir ve onu neden verdiği aşağıda açıklanacaktır.

Müminler, yüce Allah'ın bu konuda verdiği bilgiyi, Rabblerine güvenen, Rabbi karşısında gerekli edebi takınan kullara yaraşır bir teslimiyetle karşıladılar. Yüce Allah'ın sözünü ve verdiği bilgiyi tartışma ve demogoji konusu yapmadılar. Müşrikler ise bu sayısal bilgiyi, imandan yana boş kalplerle, yüce Allah'a saygı duygusundan uzak bir küstahlıkla karşıladılar. Bu durumlarda gereken ciddiyeti göstermediler. Tersine bu açıklamayı alaya, maskaraya aldılar. Onu gırgır ve dalga

12- Mearic Suresi, 17

geçme konusu yaptılar. Bu küstahlığın sonucu olarak aralarından biri "Sizin her onunuz bu cehennem görevlilerinden birinin hakkından gelemez mi?" dedi. Bir diğeri "Ona gerek yok. Siz hep birlikte onlardan birinin hakkından gelin, gerisinin tümünün hakkından ben tek başıma gelirim" dedi. Kısacası onlar bu yüce açıklamayı, böylesine körelmiş, gerçeğe kapalı ve bomboş ruhlarla karşıladılar.

Bunun üzerine az sonra okuyacağımız ayet indi. Bu ayette yüce Allah'ın bu sayısal bilgiyi niçin verdiği, gaybın sırlarının bu bölümüne niçin ışık tuttuğunu açıklıyor. Gayp alemine ilişkin bilgi yüce Allah'a havale ediliyor; "Sakar"dan ve oranın güvenlik görevlilerinden ne amaçla sözedildiği açıklanıyor. Okuyoruz:

وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ إِلَّا مَلَٰٓئِكَةً ۙ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا
فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيَسْتَيْقِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا وَلَا يَرْتَابَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ
ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْكَٰفِرُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۚ
كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۗ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ
إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِىَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

31- Biz cehennem görevlilerini meleklerden seçtik, sayılarını da kafirler için sınav konusu yaptık. Böylece kendilerine kutsal kitap verilenlerin buna inanmalarını ve müminlerin imanlarının pekişmesini istedik, kendilerine kutsal kitap verilenler ile müminlerin kuşkudan arınmalarını diledik. Bu arada kalplerinde hastalık olanlar ile kafirlerin "Allah bu örneği ne amaçla veriyor?" demelerine zemin hazırladık. İşte Allah böylece dilediklerini saptırır ve dilediklerini doğru yola erdirir. Rabbinin ordularını sadece kendisi bilir. Bu insanlara yönelik bir hatırlatma, bir öğüttür.

Ayet, müşrikler tarafından tartışma ve demogoji konusu yapılan sözkonusu ondokuz cehennem görevlisinin kökenini anlatarak söze giriyor. Okuyalım:

"Biz cehennem görevlilerini meleklerden seçtik."

Demek ki, bu cehennem görevlileri o yapısal özelliklerini ve güçlerini sadece yüce Allah'ın bildiği yaratıklardandırlar. Yüce Allah başka bir ayette onları bize tanıtırken **"Onlar Allah'ın verdiği emirlere karşı gelmezler, aldıkları emirleri aynen yerine getirirler"** buyuruyor.[13] Başka bir deyimle onların Allah'ın emirlerine itaatkâr olduklarını ve aldıkları emirleri yerine getirecek güçte olduklarını belirtiyor. Buna göre onlar kendilerine verilen görevleri yerine getirmelerine imkan verecek güçle donatılmışlardır. O halde madem ki, "Sakar"ın güvenlik görevlileri olarak atandılar, daha önce yüce Allah tarafından bu görevin gerektirdiği güçle donatılmışlar demektir. Hiç kuşkusuz bu görevin gerektirdiği gücün ne olduğunu yüce Allah biliyor. Bu durumda şu zavallı insancıkların onları ka-

13- Tahrim Suresi, 6

ba güçle safdışı bırakmaları, görev yapamaz duruma getirmeleri sözkonusu bile değildir. O insancıkları bu melekleri tepeleyecekleri yolundaki sözleri, sadece yüce Allah'ın yaratıcılığına ve planlayıcılığına ilişkin koyu cahilliklerini gösterir. Devam ediyoruz:

"Onların sayılarını kafirler için sınav konusu yaptık."

Bu sayısal bilgi onların kalplerinde tartışma arzusu uyandırır. Onlar nerede teslim olacaklarını, nerede tartışacaklarını ayıredemezler. Bu konu, tamamın Allah'ın tekelinde olan bir gayp konusudur. İnsanoğlunun bu konuda az ya da çok hiçbir bilgisi yoktur. Yüce Allah'ın bu konuda verdiği bilgi bu alandaki gerçeğin tek kaynağıdır. İnsanın bu konudaki tutumu şu olmalıdır: Allah'ın verdiği bilgiyi almalı, bu konuda verilen bilginin verildiği kadarı ile en hayırlı sonuç olduğuna güvenmelidir, bu konuda tartışmanın yersizliğini kavramalıdır. Çünkü insan ancak daha önceki bilgisi ile çelişen, bağdaşmayan yeni bir bilgiyi tartışma konusu yapabilir. Bu sayının neden ondokuz olduğu -ki bu ondokuz'un anlamı ne olursa olsun- konusu ise varlık aleminde şu gördüğümüz ahengi kuran ve her şeyi belirli bir plana göre yaratan yüce Allah'ın bildiği bir konudur. Bu sayı, benzeri sayılar gibidir. Tartışma hastası olan kimse karşısına çıkan diğer sayıları da tartışma konusu yapabilir, aynı itirazcı eğilime kapılarak öbür anlaşılmaz konulara da itiraz edebilir. Meselâ niçin gökler yedidir? Niçin kaplumbağalar binlerce yıl yaşayabiliyorlar? Niçin insan yavrusu ana karnında dokuz ay kalıyor? Niçin insan kuru balçıktan ve cinler dumansız alevden yaratıldı? Niçin, niçin, niçin? Bu soruların tek cevabı vardır: Çünkü yaratma eyleminin tek yetkilisi olan yüce Allah diler ve dilediğini yapar. Bu tür tartışmalarda söylenecek son ve kestirme söz budur. Devam ediyoruz:

"Böylece kendilerine kutsal kitap verilenlerin buna inanmalarını ve müminlerin imanlarının pekişmesini istedik, kendilerine kitap verilenler ile müminlerin kuşkudan arınmalarını diledik."

"Sakar" bekçilerinin sayısına ilişkin bu bilgi bu gruplardan birinin ön bilgisini kesinleştirecek, öbürünün de imanını pekiştirecektir. Çünkü kendilerine daha önce kutsal kitap verilmiş olanların bu konuda mutlaka bir önbilgileri vardı. Şimdi bu bilgiyi Kur'an'dan işittiklerinde bu kutsal kitabın eski ön bilgilerini doğruladığını görürler. Müminlere gelince Rabblerinin her sözü onların imanlarını pekiştirir. Çünkü onların kalpleri açık ve Allah'a bağlıdır. Bu yüzden bütün gerçekleri dolaysız biçimde algılamaya elverişlidirler. Yüce Allah katından bu kalplere gelen her gerçek onların Allah'a yakınlığını arttırır. Onların kalpleri yüce Allah'ın bu sayının ardındaki hikmetin ve yaratma eylemine ilişkin duyarlı planın bilincine varmakta gecikmez. Böylece bu kalplerin imanı daha da artar. Bu gerçek hem kendilerine kitap verilenlerin ve hem de müminlerin kalplerine yer eder de artık onlar Allah katından gelen hiçbir bilgiyi kuşku ile karşılamazlar. Devam ediyoruz:

"Bu arada kalplerinde hastalık olanlar ile kafirlerin 'Allah bu örneği ne amaçlı veriyor?' demelerine zemin hazırladık."

Böylece aynı gerçek birbirinden farklı kalplerde iki değişik etki meydana ge-

tiriyor. Kendilerine daha önce kutsal kitap verilenler ön bilgilerini kesinleştirir ve müminler imanlarını pekiştirirken kafirler ile hasta kalpli münafıklar şaşkınlığa düşerek **"Allah bu örneği ne amaçla veriyor?"** diye soruyorlar. Bu ikinci kategoridekiler ne bu yabancısı oldukları konunun hikmetini kavrıyorlar, ne yüce Allah'ın her yaratma eyleminin gerisinde mutlaka bir hikmet olduğunu peşin olarak kabul ediyorlar, ne bu bilginin doğru olduğuna güveniyorlar ve ne de bu gayp sırrının açıklanmasında, gayp aleminden alınarak bilinenler dünyasına aktarılmasında hayır olduğuna inanıyorlar. Devam ediyoruz:

"İşte Allah böylece dilediklerini saptırır ve dilediklerini doğru yola erdirir."

Bu şekilde, yani gerçekleri gündeme getirerek, ayetleri sunarak. Farklı kalpler bu gerçekleri ve ayetleri farklı biçimde algılıyor. Allah'ın dileği uyarınca bir grup bu gerçekler aracılığı ile doğru yola ererken başka bir grup saptırıyor. Herşey sonunda yüce Allah'ın özgür ve kayıtsız iradesine varıp dayanıyor. Şu insanoğulları hem doğru yola hem de sapıklığa açık iki yönlü bir yetenekle yaratılmışlar, sınırsız "güç"ün elinden çıkmışlardır. Doğru yolda yürüyen de sapıtan da onları bu iki yönlü yetenekle donatarak yaratmış olan yüce Allah'ın dileğinin sınırları içinde hareket ediyor. Yüce Allah özgür dileğinin sınırları içinde ve gizli hikmeti uyarınca onlara şu ya da bu yönde hareket etme olanağı tanımıştır.

Yüce Allah'ın dileğinin özgür olduğuna ve varlık aleminde meydana gelen her gelişmenin sonunda varıp bu dileğe dayandığına ilişkin düşünce geniş ufuklu, eksiksiz bir düşüncedir. Bu düşünce akılları, determinizim (gerekircilik) ve özgür irade konusundaki dar kafalı tartışmalardan uzak tutar. Bu tartışma hiçbir sağlıklı ve tutarlı sonuca varamaz. Çünkü ele aldığı konuya dar bir açıdan bakmakta, yüce Allah'ın sınırsız yetki alanına giren bir proplemi, sınırlı insan aklının, insan deneyimlerinin ve insan düşüncelerinin dar kalıplarına sıkıştırarak çözmeye kalkışmaktadır.

Yüce Allah bize doğru yolu ve sapıklığı gösterdi. Tarafımızdan izlendiğinde bizi doğru yola, başarıya ve mutluluğa erdirecek olan yöntemi belirlediği gibi hangi yöntemlere saptığımız takdirde yoldan çıkacağımızı, mutsuz ve başarısız olacağımızı da açıkladı. Bunun ötesinde başka bir bilmekle bizi yükümlü tutmadı, bunun ötesinde bir şey bilme gücünü bize vermedi. Ayrıca bize "Benim iradem sınırsız ve dileğim geçerlidir" dedi. Öyleyse bize düşen şudur: Gücümüz oranında bu sınırsız iradenin ve bu geçerli dileğin ne olduğunu düşünmeli, doğruya erdirici yöntemi tutmalı, saptırıcı yöntemlerden uzak durmalı ve bize özünü kavrama yeteneği verilmemiş olan gizli gayb sırları etrafında kısır tartışmalara dalmamalıyız. İşte kelam bilginlerinin "kader" konusunda harcadıkları çabalara baktığımızda, bu tartışmaların alanı dışına kaydırılmış, yararsız, anlamsız ve boşa gitmiş çabalar olduğunu görürüz.

Bizler, bizim için bir gayb sırrı olan Allah'ın dileğini bilemeyiz. Fakat neleri yaparsak bize bağışından pay vereceğini, vaadettiği keremini hakketmek için bizden ne istediğini biliyoruz. Öyleyse gücümüzü yükümlülüklerimizi yerine getirme yolunda harcamalı, dileğinin bize ilişkin sırlarını O'na bırakmalıyız. Nasıl olsa O'nun dileği gerçekleşecektir. Biz bu dileğin ne olduğunu gerçekleşince öğrenebilece-

ğiz, onu daha önce bilemeyiz. Bu dileğin arkasında O'nun bir hikmeti olacaktır ki, onu da herşeyi sınırsız bilgisi ile kuşatan yüce Allah'tan başka hiç kimse bilemez. İşte müminin düşünme yolu ve akıl yürütme yöntemi budur. Devam ediyoruz:

"Rabbinin ordularını sadece kendisi bilir."

Bu orduların mahiyeti, görevleri ve güçleri birer gayb sırrıdır. Yüce Allah bu konularda dilediği oranda açıklama yapar. O'nun açıklamaları bu konuda söylenebilecek son sözdür. Bu kesin sözden sonra hiç kimse tartışma açmaya, demogojiye girişmeye, yüce Allah'ın açıklamadığı sırları bilmeye kalkışmaya yetkili değildir. Bu sırları öğrenmenin yolu da yoktur. Devam ediyoruz:

"Bu insanlara yönelik bir hatırlatmadır."

Bu "hatırlatma" ya Rabbinin orduları ya "sakar" cehennemi ya da bu cehennemin güvenlik görevlileridir ki, bu görevliler de aslında Allah'ın ordusunun bir kesimini oluştururlar. Bunlara uyarma ve dikkat çekme amacı ile değiniliyor, yoksa tartışma ve demogoji konusu yapılsınlar diye değil. Bu tür hatırlatmalardan müminkalpler ders alır, sapık kalpler ise bunları tartışma ve demogoji konusu yaparlar.

Gayb aleminin sırlarından biri olan bu gerçeğin açıklanmasından, doğru yola erdirici ve sapıklığa sürükleyici yöntemlerin tanıtılmasından sonra ahiret, "sakar" cehennemi "Allah'ın orduları" gerçekleri ile şu alemde görülen, fakat insanların umursamaz bakışlarla yanlarında geçip gittikleri evrensel olgular arasında bağ kuruluyor. Bu olgular yaratıcı gücün bir planı, bir ön projesi olduğunu haykırır; bunun yanısıra aynı olgular, bize bu planın ve ön projenin arkasında bir amacın, bir hedefin, bir hesaplaşmanın, bir ödül ve ceza dağıtma işleminin olduğu mesajını verir. Okuyalım:

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾

32- Hayır, hayır! Andolsun aya, 33- Gerileyen gece karanlığına, 34- Söken şafağa. 35- Sakar (cehennem) büyük gerçeklerden biridir. 36- İnsanlar için uyarıcıdır.

Ay, gerileyip dağılan gece ve söken şafak görüntüleri özleri itibarı ile duygulandırıcı sahnelerdir. İnsan kalbine çok şeyler söylerler, onun derinliklerine birçok sırlar fısıldarlar, kuytu köşelerindeki birçok duyguları harekete geçirirler. Bu ayetler bu kısa işaretle beslendikleri kalplerdeki bu duygu ve sır yuvalarını okşamakta, kalplerin giriş-çıkış kanallarını iyi bilmenin ustalığı ile bu yuvaları sıvazlamaktadırlar.

Ayın doğuşunu, yayılışını ve batışını seyredip onun fısıldadığı varlık sırlarının hiç pay almayan kalp, az bulunur. Birkaç dakika ay ışığında duran bir kalp, ışık banyosundan geçmiş gibi yıkanıp arınıverir.

Yine bir kalp düşünelim ki, gecenin çekiliş görüntüsünü seyretmiştir. Doğan günün ışıkları önünde sessizce gerileyen karanlığı, varlıkların gözlerini açıp uykudan uyanmalarını izlemiştir. Bu sahneden etkilenmeyecek, derinliklerinde uçarı heyecanlar depreşmeyecek kalp az bulunur.

Yine şafağın sökmesini, tanyerinin ağarmasını seyreden bir kalp düşünelim. Böyle bir kalpde ışıma, açılma, bilinç düzeyinde hal değiştirme titreşimlerinin meydana gelmemesi pek düşünülemez. Bu titreşimler, gözlere çarpan gün ışınlarının yanısıra kalplere, gönüllere dolan ışınları algılamaya son derece elverişli bir duyarlık kazandırır.

Kalplerin yaratıcısı olan yüce Allah bu sahnelerin, çarpıcı nitelikleri ile kimi anlarda kalplerde acayip etkiler meydana getirdiklerini, onlara yeniden yaratılmışlar gibi keskin bir duyarlılık kazandırdıklarını herkesten iyi bilir.

Ayda, dağılan gece karanlığında ve söken şafakta beliren bu uyanışlar, ışımalar ve yer değiştirme süreçlerinin arka planında müthiş gerçekler saklıdır. Bu gerçekler yaratıcı gücün, hikmetli planın ve evrensel uyumun varlığını kanıtlar. İşte Kur'an mantıkları ve akılları bu gerçekler aracılığı ile hayalleri şaşkına çeviren bu eşsiz duyarlılığa yöneltir.

Yüce Allah bu büyük evrensel gerçekler üzerine yemin ediyor. Bu yeminin amacı bu büyük gerçeklerin önemlendiren, onların kanıtlayıcı değerlerinden haber yaşayan gafilleri uyarmak, önlerinde duran gerçeklerin farkına vardırmaktır. Bu yeminin ikinci aşamadaki amacı da "sakar" cehenneminin, bu cehennem görevlilerinin, ahiretteki diğer gelişmelerin, insanı arka plandaki tehlikeler konusunda uyaran müthiş gerçekler olduklarını vurgulamaktır. Okuyoruz:

"Sakar (cehennem) büyük gerçeklerden biridir. İnsanlar için uyarıcıdır."

Gerek yeminin kendisi, gerek içeriği ve gerekse bu şekilde üzerine yemin edilen gerçekler, bütün bunlar insan kalbine sert darbeler indiren ağır dokunuşlardır. Bu vuruşlar bir yandan kıyamet borusunun yüksek frekanslı çınlayışları ve bu çınlamaların bilinçte meydana getirdiği dalgalanmalarla, öbür yandan surenin başındaki **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed!"** çağrısının melodisi ile öte yandan da "Kalk da uyar" komutunun gürlemesi ile ahenkli bir bütün oluşturmaktadırlar. Zaten surenin havasına çınlamalar, darbeler ve iç dalgalanmaların titreşimleri egemendir.

Bu son derece önemli ve çarpıcı mesajların ışığı altında herkesin kendinden ve kendine karşı sorumlu olduğu açıklanıyor, insanlar yollarını ve geleceklerini seçmek üzere serbest bırakılıyor; insanın öz tercihi ile yapacağı işlerden sorguya çekileceği, davranışlarının ve suçlarının tutsağı olduğu bildiriliyor. Okuyoruz:

لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾

37- Aranızdaki ilerlemek isteyenler için de, geriye gitmeyi tercih edenler için de.

38- Herkes tutumunun ve davranışlarının tutsağıdır.

Her öz sorumluluğunu ve yükünü kendi omuzlarında taşır. Kendini nereye koymak isterse oraya koyar. Özünü ya ilerletir, ya geriye götürür. Ya onurlandırır ya alçaltır. Herkes davranışlarının tutsağı, yaptığı işlerin bağımlısıdır. Yüce Allah göre göre izleyeceği yolu tanıtmıştır. Duygulandırıcı evrensel tablolar ve herşeyi yutup yokeden "sakar" cehennemi tabloları karşısında yapılan bu duyuru son derece etkili ve akılları başlara toplayıcıdır.

Yaptıkları işlerin tutsağı ve davranışlarının bağımlısı olan insan sahneleri önünde çalışma defteri sağ taraftan verilecek olanların bağlardan çözük olacakları, kösteklerden arınmış bir özgürlüğün tadını yaşayacakları ilan ediliyor. Onlar bu rahatlık içinde günahkârlara niçin bu kötü sonla yüzyüze geldiklerini sorma hakkına bile salip olacaklardır. Okuyoruz:

إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ
فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا
نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

39- Yalnız defterleri sağ yanlarından verilenler hariç. 40- Onlar cennetlerde ağırlanırlar. Sorarlar. 41- Günahkârlara: 42- "Sakar'a (cehenneme) girmenizin sebebi nedir?" diye. 43- Cehennemlikler derler ki; "Biz namaz kılanlardan değildik. 44- Yoksulların karnını doyurmazdık. 45- Bizim gibi olanlarla birlikte asılsız ve bozguncu konuşmalara dalardık. 46- Hesap verme gücünü inkar ederdik. 47- Sonunda bize ölüm gelip çattı."

Çalışma defterleri sağ yanlarından verilenlerin her türlü bağımlılıktan, tutsaklıktan, bağdan ve köstekten uzak olmaları onların iyiliklerini bereketlendirip kat kat arttıran yüce Allah'ın lütfunun sonucudur. Bu umutlu sonucun burada açıklanması ve dikkatlere sunulması her türlü kalbi etkileyecek bir nitelik taşır. Bu açıklama ilk başta yüce Allah'ın ayetlerini yalanlayan, şimdi ise kendilerini yüz kızartıcı bir pozisyonda gören ve uzun uzun itiraflarla içlerini döken günahkarların kalplerini etkiler. Oysa dünyada önem vermedikleri, adam yerine koymadıkları müminler şimdi üstün ve onurlu bir konumdadırlar ve üstün konumlarının rahatlığı içinde kendilerine **"Sakar'a (cehenneme) sürüklenmenizin sebebi nedir?"** diye sorarlar.

Öte yandan bu açıklama dünya da günahkârlardan çok çeken müminlerin kalplerini de etkiler. Şimdi ise kendileri onurlu bir konumda iken kendini beğenmiş düşmanları o onur kırıcı duruma düşmüşlerdir. Sahne o kadar canlıdır ki, her iki gurubun kalbinde de şu anda varmış ve her iki taraf orada yerini almış izlenimini uyandırıyor. Sahnenin bu çarpıcı canlılığı dünya hayatının defterini bütün dekoru ile birlikte dürmekte, bu hayatı noktalanmış ve geçip gitmiş bir geçmişe dönüştürmektedir.

Günahkârların uzun ve ayrıntılı itirafları kendilerini "sakar" cehennemine sürükleyen çok sayıda günahı içeriyor. Onlar müminler karşısında başları eğik ve aşağılanmış bir pozisyonda bu suçlarını kendi dilleri ile itiraf ediyorlar. Okuyalım:

"Biz namaz kılanlardan değildik."

Burada "namaz kılmak" tümü ile "iman etme"yi anlatan dolaylı bir ifadedir. Bu ifade biçimi, bu inanç sisteminde namazın taşıdığı önemi vurgulamakta, onu imanın göstergesi ve sembolü olarak tanıtmaktadır. Buna göre namazı inkar etmek kafirliğin delili olmakta, sahibini müminlerin safının dışına çıkar-

maktadır. Devam ediyoruz:

"Yoksulların karnını doyurmazdık."

Bu günah, imansızlığın peşinden geliyor. Çünkü iman etmek yüce Allah'ın doğrudan kendisine yönelik bir ibadetken, yoksulların karnını doyurmak yine Allah'a yönelik, fakat uygulama alanı kullar olan bir ibadettir. Yoksulların karnını doyurma ibadetinin Kur'an'da sık sık vurgulanması, Kur'an'ın karşılaştığı toplumda yardımlaşma duygusunun zayıf olduğunu, o acımasız ortamda yoksulların gözetilmediğini kanıtlar. Gerçi o toplumun insanları iş öğünmeye, hava atmaya sıra gelince el açıklığı ile, cömertlikle bol bol övünürlerdi. Fakat sıra fakirlere yardım eli uzatmaya, gösterişsiz ve içtenlikli merhamete gelince yan çizerlerdi. Devam ediyoruz:

"Bizim gibi olanlarla birlikte asılsız ve bozguncu konuşmalara dalardık."

Bu tutum inancı hafife almayı, imana karşı saygısızlığı, onu oyun ve eğlence yerine koymayı, umursamaz ve önemsemez bir boşboğazlıkla onun hakkında ulu-orta gevezelik etmeyi simgeler. Oysa iman ve inanç konusu insan hayatındaki en önemli ve en ciddi konudur. İnsan gönlünde ve bilincinde hayattaki diğer her konudan önce bu konuya yer vermelidir. Çünkü insanın düşüncesi, bilinci, duygu sistemi, değerleri ve ölçüleri bu temele dayanır. İnsan hayat yolunda ilerlerken gereken ışığı bu temel kaynaktan alacaktır. Öyleyse nasıl bu konuda ciddi bir görüş edinmez, nasıl olur da bu konuyu ciddiye almaz da kendisi gibi lafazanlara uyarak o konuda ileri-geri konuşmalar yapar, kendisi gibi ciddiyetsizlerle birlikte olarak bu konuyu eğlenceye alır. Devam ediyoruz:

"Hesap verme gününü inkar ederdik."

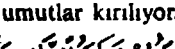
İşte belaların ana kaynağı, merkezi burasıdır. Çünkü insan ahiret gününü, hesaplaşma gününü inkar edince elindeki bütün ölçüler bozulur, kafasındaki bütün değerler alt-üst olur, hayatı şu kısacık dünya ömrü ile sınırlandırdığı için zihnindeki hayat alanı daralır, her şeyin sonucunu şu kısacık hayat alanındaki gerçekleşmelerle karşılaştırır, bu sonuçlar ruhunu tatmin etmez, son ve önemli değerlendirme olgusunu hiç hesaba almaz. Bundan dolayı ahirete ve orada karşılaşacağı sona ilişkin bozuk değerlendirmesinden önce tüm ölçüleri, elindeki tüm dünya işleri bozulur. Böylece en kötü sonla yüzyüze gelir.

Günahkârlar "biz işte böyle idik, namaz kılmazdık, yoksulların karnını doyurmazdık, sorumsuz gevezelere uyarak bu inanç sistemi hakkında ileri-geri konuşurduk, hesaplaşma gününü inkar ederdik" diyorlar. Ne zamana kadar?

"Sonunda bize ölüm gelip çattı."

Bütün kuşkuları dağıtan, bütün şüphelere son veren, işi kestirip atan ölüm. O kesin akibetten sonra artık ne pişman olmaya, ne tevbe etmeye ve ne iyi davranışlar yapmaya zaman ve fırsat kalmaz.

Bu kötü ve alçaltıcı durum sunulduktan sonra günahkârların akibetlerinin değişebileceğine ilişkin bütün umutlar kırılıyor. Okuyoruz:

48- Artık onlara şefaat edebilecek olanların aracılığı yarar sağlamaz.

Artık iş bitmiş, son söz gerçekleşmiş, suçlarını kendi ağızları ile itiraf eden günahkârlara yaraşan kesin "son" belirmiştir. Artık bu günahkarlara aracılık edecek biri bulunamaz. Bulunduğunu varsaysak bile hiçbir şefaatçinin aracılığı onlara yarar sağlamaz.

Müşrikler ahiretteki bu onur kırıcı ve umut kırıcı tablonun önünden dünyaya, bu acıklı tablo ile karşılaşmalarını önleyecek fırsatların tablosuna döndürülüyorlar. Fakat ne görüyoruz? Onlar bu fırsatlara sırt çeviriyorlar, onlardan yararlanmaya yanaşmıyorlar. Önlerine çıkan kurtuluş imkanlarından, hidayetten ve hayırdan bucak bucak kaçıyorlar. Ayetlerde onların bu gülünç tablosu çiziliyor, alaya ve şaşkınlığa yolaçan garip tutumları gözler önüne seriliyor.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

49- O halde onlar niye hatırlatmalara, öğütlere yüz çeviriyorlar? 50- Yaban eşekleri gibidirler. 51- Arslandan korkup kaçan.

Burada arslanın kükremesini işitince korku içinde her yana kaçan yaban eşeklerinin tablosu ile yüzyüze geliyoruz. Bu tabloyu araplar iyi tanır. Tablo sert hareketli bir görüntüyü canlandırıyor. Bunun yanısıra tablonun orjinalindeki yaban eşekleri yerine korkudan paniğe kapılıp kaçan insanlar konduğunda komiklik oranı daha da yükselir. Bir de düşünelim ki, bu adamlar korkuya kapıldıkları için, tehdit altında oldukları için kaçmıyorlar. Kendilerini insan olmaktan çıkararak yaban eşeklerine dönüştüren bu kaçışlarının sebebi bir uyarıcının kendilerine Rabblerini ve geleceklerini hatırlatmasıdır, böylece o onur kırıcı ve komik durumdan uzak kalmalarına, o zorlu ve acıklı akibetten paçayı kurtarmalarına fırsat hazırlanmasıdır. İşte adamlar bu kurtuluş fırsatının önünden bucak bucak kaçıyorlar. Ne kadar tuhaf değil mi?

Yaratıcı sanatkârın fırçası bu tabloyu çiziyor, onu varlığın göğsüne işliyor. Vicdanlar bu tabloyu seyredince onun içinde olmak istemiyorlar, böyle bir duruma düşmekten utanıyorlar. Buna karşılık o Allah'ın uyarılarına sırt çeviren kaçaklar utançlarından saklanacak delik ararlar, bu canlı ve sert tasvirin dehşeti karşısında yüz çevirmiş olmanın ve korkup kaçmanın zilleti altında ezilirler.

Onların dış görünüşleri "Arslandan korkup kaçan yaban eşekleri" görüntüsüdür. Fakat Kur'an onların yakasını bırakmayarak iç yapılarının ana çizgilerini de çiziyor, gönüllerinde kaynaşan kötü duygularını da gün yüzüne çıkarmayı ihmal etmiyor.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

52- Aslında bunların her biri, kendisine okunmaya hazır kutsal sayfalar inmesini istiyor.

Bu adamlar Peygamberimizi kıskanıyorlar. Yüce Allah'ın O'nu seçmiş olmasını, kendisine vahiy indirmiş olmasını hazmedemiyorlar. Hepsi bu mertebeye erenin kendisi olmasını, kendisine insanlara sunulmaya ve okunmaya hazır bir kitap indirilmiş olmasını karşı konulmaz bir arzu ile istiyor. Bilindiği gibi

ileri gelen Kureyşliler, vahyin kendilerini atlayarak Peygamberimize inmiş olmasını yadırgamışlar ve bu duygularını "Şu Kur'an, iki şehir halkından olan büyük bir adama inseydi ya" diyerek açığa vurmaktan çekinmemişlerdi. Okuduğumuz ayet, bu kıskançlığa, bu hazimsizliğe parmak basıyor olmalıdır.

Oysa yüce Allah peygamberliğe kimi uygun gördüğünü sınırsız bilgisi ile belirlememiş ve bu göreve o yüce, onurlu ve saygın insanı seçmiştir. İşte müşriklerin içlerini yakan ve bu ayetin açığa vurduğu kin ateşinin sebebi budur. O düşmanlığın ve gerçeğin sesinden bucak bucak kaçışın bahanesi budur.

Bir sonraki ayette müşriklerin iç dünyalarının tanıtımına devam ediliyor, yüz çevirmelerinin ve inkarcılıklarının bu kıskançlık ve çekememezlik dışındaki bir başka sebebine değiniliyor. Bu sebep içlerindeki ihtiras ateşini anlamsız yere körüklüyor. Çünkü onlar yüce Allah'ın vahyine ve ayrıcalığına muhatap olmak için en ufak bir yeterliğe, en ufak bir yeteneğe sahip değildirler. Onları dayanaksız bir ihtirasın pençesine düşüren sebep şudur:

كَلَّا بَل لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾

53- Hayır, hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar.

Bu zavallılar, ahiretten korkmadıkları için kendilerine yapılan hatırlatmaları umursamıyorlar, gerçeğe yönelik çağrıdan bucak bucak kaçıyorlar. Eğer kalbleri, ahiret gerçeğinin bilincinde olsaydı, tutumları farklı olur, kendilerini rehavete sürükleyen tereddütlerinden arınırlardı.

Adamlar bir kere daha paylanıyorlar ve bu azarlama ile birlikte onlara son söz söyleniyor. Bu sözün arkasından seçtikleri yolla ve gelecekle başbaşa bırakılıyorlar. Okuyoruz:

كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾

54- Hayır, hayır! Bu Kur'an bir öğüt, bir hatırlatmadır. 55- İsteyen ondan ders alır.

Peygambere karşı için için kin besledikleri ve ahireti umursamadıkları için dinlemek istemedikleri ve çağrısından yaban eşekleri gibi kaçtıkları bu Kur'an uyarıcı bir hatırlatma, bir öğüttür. İsteyen bundan dersini alsın. Ders almak istemeyene gelince kendini bilir,durumu ve geleceği kendini ilgilendirir. İsterse cenneti ve onurluluğu seçer, dilerse "sakar" cehennemini ve onursuz geleceği tercih eder.

Adamların diledikleri yolu seçebilecekleri belirtildikten hemen sonra yüce Allah'ın dileğinin sınırsızlığı ve her şeyin eninde sonunda bu dileğe bağlı olduğu vurgulanıyor. Kur'an, yüce Allah'ın dileğine ilişkin iman içerikli düşünceyi ne zaman doğru yere oturtmak isterse bu dileğin sınırsızlığını, geniş kapsamlılığını, bütün olayların ve gelişmelerin arkasında birinci derecede rol oynayan baş faktör olarak yer aldığını özenle hatırlatır. Okuyoruz:

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

56- Fakat Allah dilemedikçe onlar bundan ders alamazlar. O kendisinden korku duyulmaya ve affetmeye lâyıktır.

Şu evrende meydana gelen bütün olaylar ve gelişmeler bu büyük dileğe bağlıdır. Bu dilek kendi doğrultusunda, kendi alanı içinde engellenmeksizin yolunu izler. Yüce Allah'ın hiçbir yaratığı O'nun dileği ile çelişecek bir şey dileyemez. O'nun dileği tüm evrenin kaderine egemendir. Evreni yoktan var eden, onun kanunlarını ve geleneklerini koyan O'dur. Evren, canlı-cansız bütün varlıkları ile her türlü çerçeveden, her türlü sınırdan ve her türlü bağdan arınmışolan bu yüce dileğin çizdiği çerçeve içinde varlıklarını ve gelişmelerini sürdürürler.

Öğütlerden ders almak, yüce Allah'ın lütfettiği bir başarıdır; o bu başarıyı ancak onu hakkeden iyi niyetli kullarına nasip eder. "Kalpler, yüce Allah'ın parmakları arasındadır", onları dilediği tarafa çevirir. Eğer kulunun iyi niyetli olduğunu belirlerse kendisini ibadet etmeye, iyi işler yapmaya yöneltir.

Kul, yüce Allah'ın kendisine yönelik dileğinin ne yönde olduğunu bilemez. Bu bilgisi kullara kapalı bir "gayb" sırrıdır. Fakat herkes, Allah'ın kendisinden ne istediğini bilir. Bu konu kullara açıklanmıştır. Eğer kul, iyi niyetle yükümlülüklerine sarılırsa yüce Allah onun yardımına koşarak, onu özgür dileği uyarınca iyiliğe yöneltir.

Kur'an'ın müslümanın zihnine işlemek istediği şey, Allah'ın dileğinin özgürlüğü ve bütün kulların dileklerini kapsamına aldığıdır. Amaç kulun bu dileğe içtenlikle yönelmesi, ona kayıtsız şartsız teslim olmasıdır. Bu islamın her kalbe yerleştirmek istediği bir gerçektir. Bu gerçekten yoksun olan kalplerde islamın da yeri olmaz. Eğer bu gerçek bir kalbe yerleşirse onu özel ve köklü bir değişime uğratır, orada hayatın bütün olayları için başvuru merkezi oluşturan kendine özgü bir düşünce meydana getirir. Yüce Allah'ın gerek cennete ve cehenneme, gerekse hidayete ve sapıklığa ilişkin her vaadinden, her tehdidinden sözedildikten sonra hemen Allah'ın dileğinin özgür kapsamlı olduğunnu vurgulanmasındaki asıl amaç budur.

Yüce Allah'ın dilediğinin sonsuz olduğu gerçeğini çarpıtarak onu determinizm (gerekçilik) ve volantarizm (iradecilik) tartışmalarına tartışmalarına malzeme yapmaya gelince bu tutum genel bir kavramı, mutlak bir gerçeği kesip biçerek kapalı ve dar bir kalıba sokmaktır ki bundan gönül açıcı bir sonuca varılamaz. Çünkü bu genel kavaramı dar ve sıkışık bir kalıba yerleştirme girişiminin Kur'a'n'ın hiçbir ayetinde yeri yoktur. Evet;

"Allah dilemedikçe onlar bundan ders alamazlar."

Yani kulların diledikleri, yüce Allah'ın dilediği ile çatışamaz. Onlar yüce Allah'ın iradesi olmaksızın herhangi bir yönde hareket edemezler. Onlara yönelme ve hareket gücünü verecek olan O'dur. Evet;

"Allah kendinden korku duyulmaya layıktır."

Kulları O'ndan korkmalıdırlar. Bu onlardan istenen ve beklenen bir reaksiyondur. Bunun yanısıra;

"Allah affetmeye layıktır."

O dileği uyarınca kullarının günahlarını bağışlar. Allah korkusu, bağışlanmaya kapı açar. Yüce Allah bunların her ikisine layık ve yatkındır.

Sure, bu kalp ürpertici "tesbih"le noktalanıyor. İnsan ruhu bu tesbih cümleciklerinin verdikleri cesaretle yüce Allah'ın cömert dergahına umutla yöneliyor. Yüce Allah'tan hatırlatmalardan öğüt alma kendinden korkmaya yöneltme başarısı ile karşılıksız bağış bekliyor. Çünkü o **"Kendinden korku duyulmaya ve affetmeye layıktır."**

MÜDDESSİR SURESİNİN SONU

Kıyamet Suresi / 75

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 40

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu kısa sure, insan kalbine daha önce hiç karşılaşmadığı ve algılamadan kaçınamayacağı birçok gerçekler, etkileyici uyarılar, tablolar, sahneler, mesajlar ve dokunuşlar yağdırıyor. Belirgin Kur'an damgasını taşıyan bu güçlü mesaj yağmurunun kendine özgü bir üslubu vardır. Bu hem özel anlatım açısından hem de müzikal ahenk bakımından öyledir. Böylece hem müzikal ahengin hem de sözel anlatımın bilinçte güçlü bir etki meydana getirmek üzere elele verdikleri görülür. bu etki ile başbaşa kalmak zor olduğu gibi ondan kaçınmak da zordur.

Surenin ilk iki ayetinde "Kıyamet" ve "nefs (insan benliği)" mesajları ile yüzyüze geliriz. Şöyle:

"Yoo, andolsun kıyamet gününe.

Yoo, andolsun özü eleştiren, kendini kınayan nefse"[1]

Sonra surenin sonuna kadar kıyamet ve nefis ahenkli açıklamalarla sürdüğünü, sureyi oluşturan ayetlerin baştan sona kadar "nefis" konusu ile "kıyamet" konusu arasında mekik dokuduklarını görürüz. Böylece surenin bu girişinin, konusunu çıtlatan bir işaret niteliğinde olduğunu belirleriz. Başka bir deyimle girişi oluşturan bu iki ayet, surenin verdiği bütün mesajların ince ve estetik bir bağla bağlandıkları ana eksen olarak karşımıza çıkar.

Surenin insan kalbine yağdırdığı, çevresinde ördüğü aşılmaz kalenin duvarlarındaki yapı taşlarını oluşturan gerçeklerden biri iç karartıcı ve korkunç ölüm gerçeğidir. Her canlı bu gerçekle yüzyüze gelir, kimse onu geri çeviremez, ölmek üzere ölenin yakınları bu gerçeği aralarından ayrılmanın eşiğinde çırpınan dostlarının başından savamazlar. Her an tekrarlanan bir olaydır o. Büyükler, küçükler, zenginler, yoksullar, güçlüler, zayıflar onunla yüzyüze gelirler. Hepsinin onun karşısındaki durumu, pozisyonu aynı. Ona karşı hiçbir çare, hiçbir çıkar yol, hiçbir karşıt güç, hiç bir önleyici aracılık bulunamaz. Ne baştan savılabilir, ne de ertelenebilir.

Bu durum şunu gösterir. Bu olaya ilişkin emir yüksek bir merciden geliyor. O merci karşısında insanın eli-kolu bağlıdır. Bu emre, yani o yüksek merciin bu yoldaki iradesine teslim olmak kaçınılmazdır. Surenin aşağıdaki ayetlerinde insan kalbine verilen dokunaklı mesaj işte budur:

"Hayır hayır, can köprücük kemiğine dayandığı zaman,

1- Kıyamet Suresi, 1-2

"Bu hastayı iyileştirecek biri yok mu?' diye sorarlar.
Adam, ayrılma zamanının geldiğini anlar.
Çırpınırken ayakları birbirine dolaşır.
O gün Rabbine doğru yolculuk vardır."[2]

Surenin dikkatlerimize sunduğu bir başka büyük gerçek ilk yaratılış gerçeğidir. Bu gerçek yeniden dirilişe ilişkin haberlerin doğru olduğunu ve yüce Allah'ın insanı belirli bir plana ve tasarıya göre yarattığını kanıtlar. Yüce Allah, bu gerçeği insanlara ayrıntıları ile açıklıyor, bu gerçeğin harika bir sanatın görüntüleri olarak birbirini izleyen aşamalarına parmak basıyor. Bu Allah'tan başka hiç kimsenin elinden gelmeyen bir iştir. Ahireti inkar edenlerin, onu tartışma konusu yapanlardan hiçbiri bu işi, yani ilk yaratma işini yapabileceğini iddia edemez. Bu gerçek, bu işi önceden planlayıp tasarlayan tek bir Allah'ın varlığını kesinlikle kanıtlar. Ayrıca yeniden diriltilmenin yüce Allah'a göre kolay olduğuna ilişkin reddedilmez bir delil oluşturur. Aynı zamanda yeniden dirilmenin gerekliliğine dair güçlü bir mesaj niteliği taşır. Bu gereklilik yüce Allah'ın insanı başı-boş bırakmayan, insanın hayatını ve davranışlarını kesinlikle değerlendirme ve hesap süzgecinden geçireceğini karara bağlayan yüce Allah'ın planına ve tasarısına paralel düşer. Surenin baş taraflarında "İnsan, kemiklerini biraraya toplayamayacağımı mı sanıyor?" sorusunda olduğu gibi sonunda yer alan şu ayetlerde de kalplere sunulan mesaj işte budur:

"İnsanoğlu, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?
O fışkıran meniden oluşmuş bir sperma değil miydi?
Sonra embriyoya dönüştü, sonra Allah onu yaratıp biçimlendirdi.
Sonra ondan erkek ve dişi çiftini türetti.
Bunları yapan Allah, ölüleri diriltemez mi?"[3]

Surenin insan kalbini yüzyüze getirdiği yoğun etkili ve çarpıcı sahnelerden biri kıyamet günü sahnesidir. Bu sahnede evrende köklü değişmelerin ve insan ruhunda şiddetli sarsıntıların olduğunu, bu ezici olayların yolaçtıkları şaşkınlığı izleriz. O günün dehşeti, hem evrenin özünde ve hem de kapana sıkışmış fare gibi oradan oraya koşan insan ruhunun derinliklerinde somut olarak kendini gösterir. Bu sahne aslında insanoğlunun kıyamet gününe ilişkin sorusuna verilmiş bir cevaptır. İnsanoğlunun o sorusu kuşku, inanmazlık, hafife alma, kötü davranışları inatla sürdürme arzusu yüklüdür. İşte bu sorunun cevabı çarpıcı mesajlar, hızlı akışlı sahneler, şimşek gibi çakıp sönen pırıltılar şeklinde sunulmaktadır. İşte:

"Aslında insan, günahkarlığı önüne, geleceğine yaymak istiyor.
Bu yüzden 'Kıyamet günü ne zaman?' diye sorar.
Gözler korkudan fıldır fıldır döndükleri zaman,
Ay kararddığı zaman,
Güneş ile ay biraraya getirildiği zaman.
İnsan o gün 'Nereye kaçmalı?' der.
Hayır, hayır, sığınılacak bir yer yok.

2- Kıyamet Suresi, 26-30 3- Kıyamet Suresi, 36-40

O gün tek varılacak yer, Rabbinin huzurudur.

O gün insanın gerek yapıp önünden gönderdiği, gerekse arkasından izleri kalan işleri kendisine bildirilir.

Aslında insan kendi kendisinin denetçisidir.

Birtakım mazeretler ileri sürse de."[4]

Bu çarpıcı sahnelerin bir diğeri o dehşet dolu kıyamet gününde Rabblerine güvenen, O'nun lütfuna bel bağlayan müminlerin sahnesidir. Bu sahnenin karşı tarafında Allah ile ilişkileri kesik, O'nunla arasında hiçbir umut bağı bulunmayan, dünyadaki kâfirliklerinin, günahkârlıklarının ve inkârcı tutumlarının acı sonu ile yüzyüze gelmeyi beklemeye koyulan çaresizlerin sahnesi yeralıyor. Bu iki karşıt tablolu sahne, sanki bu sure okunurken gözönünden geçiyormuş gibi bir canlılık ve vuruculukla sunuluyor. Aslında bu sahne insanların dünyayı sevmelerine ve ahireti ihmal etmelerine tepki olarak ortaya konuyor. Onlar ahireti gözardı ededursunlar, orada olacak olanlar olacak ve kendileri de bu çarpıcı gelişmeler ile yüzyüze gelmekten kurtulamayacaklardır. Örnekleri okuyoruz:

"Hayır hayır, ey insanlar, sizler şu kısa süreli dünyayı seviyorsunuz.

Buna karşılık ahireti gözardı ediyorsunuz.

O gün birtakım yüzler ışıl ışıl parlar.

Onlar Rabblerine bakar.

O gün birtakım suratlar da asıktır.

Bel kırıcı bir belaya uğrayacakları kaygusunu taşırlar."[5]

Surenin akışı içinde bu gerçekler ve bu canlı sahneler arasında dört farklı ayetle karşılaşıyoruz. Peygamberimize yönelik özel bir direktif niteliğinde olan bu dört ayet O'na Kur'an'ı algılarken nasıl davranacağını öğretiyor. Bu direktifin, Peygamberimizin bu sureyi dinlerken takındığı tutumla ilgili olarak sıcağı sıcağına verildiği anlaşılıyor. Mesele kısaca şudur:

Peygamberimiz kendisine iletilen vahyin herhangi bir bölümünü unutmaktan korkuyordu. Bu unutma kaygısı O'nu dikkatli olmaya sürüklüyor, vahyin bölümlerini algılarken işittiklerini içinden tekrarlamaya, her sözcüğü ezberlediğinden emin olabilmek için Cebrail'in söylediklerini hafif bir sesle dilini oynatarak okumaya itiyordu. İşte bunun üzerine kendisine şu direktif indi:

"Ey Muhammed, Cebrail sana Kur'an'ı okurken acele edip onun söylediklerini tekrarlama.

Bu Kur'an'ı senin hafızanda toplamak ve sana okumak bize düşen bir iştir.

Sana onu okuduğumuzda onun okunuşunu izle.

Sonra onu açıklamak da bize düşen bir iştir."[6]

Bu direktifin amacı şudur: Peygamberimizin gönlü rahat olmalıdır. Çünkü vahyin indirilmesi, şu Kur'an'ın korunması, tarafından ezberlenmesinin sağlanması ve açıklanması, bütün bunlar bu vahyin sahibi olan yüce Allah'ın güvencesi altındadır. O'nun bu alandaki rolü vahyi algılayıp insanlara duyurmaktan ibarettir. Buna göre rahat kafa ile kaygıdan arınmış bir güvenle vahyi tam olarak

4- Kıyamet Suresi, 5-15 5- Kıyamet Suresi, 20-25 6- Kıyamet Suresi, 16-19

algılamakla yetinmelidir. Onu zihnine işlenmiş, kafasına yerleştirmiş olarak bulacaktır.

Nitekim de öyle oldu. Şunu da belirtelim ki, bu direktif iniş sırasındaki yerine girdi. Bu direktif, Allah'ın sözlerinin bir parçası değil mi? Allah'ın her sözü amacı ve anlamı ne olursa olsun Kur'an'daki yerine yerleşir. Bu ayetler de Allah'ın sözünün bir parçası olduklarına göre Kur'an'ın metnindeki yerlerini almışlardır. Tıpkı diğer ayetlerde olduğu gibi. Bu ayetlerin bu suredeki yerlerine girmiş olmaları yüce Allah'ın her doğrultudaki sözlerine, Kur'an'ın niteliğine, bu kitabın Allah tarafından Peygamberimize vahyedilen bütün sözleri içerdiğine ilişkin sağlam ve ufuk açıcı bir delil oluşturur. Bu anlamlı olay bize Kur'an'ın hiçbir harfinin atılmadığını, hiçbir ifadesinin metinden çıkarılmadığını, bu kitabın gerçeği, orjinalliği, titizliği ve ciddiliği simgelediğini gösterir.

Bu surenin ayetleri ile yüzyüze gelen kalp, kuşatılmış olduğunu, kaçacak yolu olmadığını, davranışlarının tutkusu olduğunu, sorumluluktan sıyrılamayacağını, Allah'ın elinden kaçıp sığınacağı bir korunak bulamayacağını hisseder. Gerek ilk yaratılışının gerek yeniden dirilişinin ve gerekse hayatı süresince atacağı her adımın Allah'ın bilgisi altında önceden tasarlanmış, plâna bağlanmış olduğunu görür. Oysa insan oyunla, eğlence ile oyalanmakta, gurura kapılıp şımarmaktadır. Okuyalım:

"Adam ne inandı, ne namaz kıldı.
Tersine inkar etti, sırt çevirdi.
Sonra çalım satarak ailesinin yanına gitti."[7]

İnsan kalbi bu gerçeklerin, etkili uyarıların, dokunuşların ve mesajların yoğunluğu ile yüzyüzeyken birden şu tekrarlanarak pekiştirilen tehditle karşılaşır. Bu durumda bu tehdit daha etkili ve daha anlamlı bir nitelik kazanır. Okuyoruz:

"Vay başına geleceklere!
Yine vay başına geleceklere!"[8]

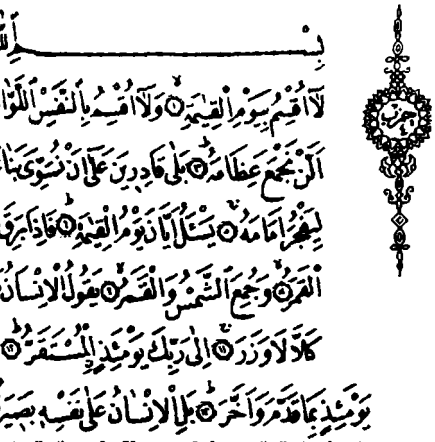
Sure, insan kalbinin inadına, yüz çevirmesine, kötülükte ısrarına ve boş şeylere kapılan umursamazlığına işte böyle karşı koyuyor. Ona kesin ve keskin çizgili bir ciddilikle karşı karşıya olduğunun bilincini aşılamaya çalışıyor. Bu ciddiliğin kıyamet konusunda, "nefis" konusunda, ince hesaplı bir plana bağlanmış hayat konusunda ve bir tek harfi bile atılmamış Kur'an konusunda aynı oranda geçerli olduğunu vurguluyor. Çünkü Kur'an, yüce Allah'ın sözüdür, varlık aleminin çeşitli bölümleri ile onun sözleri arasında iletişim vardır. O hem evrenin envanterindeki yerini almış ve hem de elimizde kutsal kitabın sayfalarına silinmez satırlarla işlenmiştir.

Biz surenin içerdiği gerçekleri ve sahneleri tek tek sunduk. Bunu anlaşılmayı kolaylaştırmak için yaptık. Aslında surenin üslubunda böyle bir kopukluk yoktur. Ayetlerin akışı içinde sözkonusu gerçeklerin ve sahnelerin birbirlerini izledikleri, yer yer eşleşerek bütünleştikleri, gerçeklerden birinin bir yanıyla bir yerde kalp okşanırken, biraz sonra aynı gerçeğin öbür yanı ile bu okşamanın tekrarlanarak pekiştirildiği görülür. Bunlar Kur'an'ın insan kalbine seslenirken kul-

7- Kıyamet Suresi, 31-33 8- Kıyamet Suresi, 34-35.

landığı üslubun özellikleri arasında yer alırlar. Kur'an üslubunun düzeyine hiçbir başka üslup, başka hiçbir anlatım yöntemi erişemez.

Şimdi surenin akışında gözetilen sıralamaya uyarak tek tek ayetleri ele alıp anlamlarını irdelemeye geçiyoruz.

1- Yoo, andolsun kıyamet gününe. 2- Yoo, andolsun, özünü eleştiren, kendini kınayan nefse. 3- İnsan, kemiklerini biraraya toplayamayız mı sanıyor? 4- Hayır, onun parmak uçlarını bile yeniden yapılandırmaya gücümüz yeter. 5- Aslında insan günahkârlığı önüne, geleceğine yaymak istiyor. 6- Bu yüzden "Kıyamet günü ne zaman?" diye soruyor. 7- Gözler korkudan fıldır fıldır döndükleri zaman, 8- Ay kararlığı zaman, 9- Güneş ile ay biraraya getirildiği zaman, 10- İnsan o gün "Nereye kaçmalı?" der. 11- Hayır hayır! Sığınılacak bir yer yok. 12- O gün tek varılacak yer Rabbinin huzurudur. 13- O gün insanın gerek yapıp önünden gönderdiği, gerekse arkasında izleri kalan tüm işleri kendisine bildirilir. 14- Aslında insan kendi kendinin denetleyicisidir. 15- Birtakım mazeretler ileri sürse de.

Olumsuzluk edatının arkasından gelen bu pekiştirilmiş yeminler normal, dolaysız yeminlerden daha etkili, daha uyarıcıdırlar. Zaten bu ifadenin amacı da budur. Bu amaç Kur'an'ın başka bazı ayetlerinde de tekrarlanan bu kendine özgü üslup aracılığı ile en güzel biçimde gerçekleştiriliyor. Yeminlerin arkasından "kıyamet"in ve "özünü eleştiren nefs"in mahiyeti açıklanıyor.

Surenin akışı içinde kıyamet konusu sık sık karşımıza çıkacaktır. Şimdi "özünü eleştiren nefis" kavramını ele alalım. Elimizde klasik tefsir bilginlerinin bu kavram hakkında yaptıkları çeşitli yorumlar ve açıklamalar vardır.

Mesela Hasan-ı Basri bu konuda şu açıklamayı yapıyor: "Vallahi, müminin her zaman özünü eleştirdiğini, nefsini kınadığını görürsün. 'Şu sözü ne amaçla söyledim? Şu lokmayı niçin yedim? İçimden geçirdiğim şu düşüncenin amacı neydi?' der sürekli olarak. Günahkâr kimse ise tutturduğu yolda ilerler, özünü eleştirmek hiç aklına gelmez." Yine Hasan-ı Basri başka bir açıklamasında "Kıyamet günü göktekilerden (meleklerden) ve yeryüzündekilerden (insanlardan-

cinlerden) kendini kınamayan bir tek kişi bile bulamazsın" diyor. İkrime bu kavramı açıklarken "insan 'keşki şöyle şöyle yapsaydım' diyerek kendini hem iyilikleri konusunda hem kötülükleri konusunda kınar" diyor Said b. Cübeyr de buna yakın bir açıklama yapıyor. Abdullah b. Abbas bu kavram hakkında "Burada kendini kıyasıya eleştiren nefis kasdedilmiştir. 'Kıyasıya eleştirme'yi 'kötülemek, kınamak' anlamında algılamak gerekir" diyor. Mücahid bu kavramı "Kaçırılan fırsatlar konusunda pişmanlık duyarak özünü eleştiren nefis" biçiminde yorumluyor. Katade "Kendini eleştiren nefisten maksat, günahkâr nefis'tir" diyor. İbn-i Cerir ise aynı konuda şunları söylüyor: "Bütün bu görüşler anlamca birbirine yakındırlar. Ayetten ilk bakışta anladığımıza göre bu kavram 'İyilikler konusunda da kötülükler konusunda da sahibini kınayan, kaçırılan fırsatlar için pişmanlık duyan nefis' demektir."

Bize göre bu açıklamaların en doyurucusu, en tutarlısı Hasan-ı Basri'nin açıklamasıdır. Bilindiği gibi o "sözünü kınayan nefis" kavramını şöyle yorumlamıştı; "Vallahi, müminin her zaman özünü eleştirdiğini, nefsini kınadığını görürsün. 'Şu sözü ne amaçla söyledim?' 'Şu lokmayı niçin yedim?', 'İçimden geçirdiğim şu düşüncenin amacı nedir?' der sürekli olarak. Günahkâr kimse ise tutturduğu yolda ilerler, özünü eleştirmek hiç aklına gelmez."

İşte Allah katında üstün ve değerli nefis bu özünü eleştiren, uyanık, çekingen, sakıngan, iç konuşmalarla kendini denetleyen, hesaba çeken, çevresini gözetleyen, arzularının iç yüzünü belirlemeye özen gösteren, kendi kendini aldatmaktan kaçınan nefistir. Yüce Allah'ın kıyamet günü ile yanyana koyarak değer yüklediği nefis türü budur. Bunun karşı kutbunda günaha batmış nefis yer alır. Bu günah işlemekten kaçınmayan, tutturduğu günahkârlık yolunda ısrarla ilerleyen, Allah'ın mesajını yalanlayan, islam çağrısına sırt çeviren, çalım satarak yakınlarının arasına dönen, kendini hesaba çekmeyen, kınamayan, eleştirmeyen, umursamaz ve küstah nefistir.

Evet **"Yoo, andolsun kıyamet gününe; yoo, andolsun özünü eleştiren, kendini kınayan nefse"** ki kıyamet günü mutlaka gerçekleşecektir. Ayetlerin anlamı, aslında budur, ama nasıl yemin edilirken olumsuzluk edatı ile söze başlayan dolaylı ifade biçimi tercih edilmiş ise üzerine yemin edilen konu olan kıyamet gününün kesinliği de açık açık söylenmeyerek belirsiz bırakılmıştır. Fakat Kıyamet gününün geleceği gerçeği, bu uyarıcı girişin arkasından sanki yeni bir konuya giriliyormuş gibi bağımsız bir biçimde gündeme getirilmiştir. Okuyalım:

"İnsan, kemiklerini biraraya toplayamayız mı sanıyor? Hayır, onun parmak uçlarını bile yeniden yapılandırmaya gücümüz yeter."

Yeniden diriliş gerçeği konusunda müşriklerin kafasını en çok kurcalayan mesele yere gömülmüş, çürümüş, toprağa karışmış olan insan kemiklerinin nasıl biraraya getirileceği idi. Bunun olabileceğini bir türlü akılları almıyordu. Bu gün bile böyle bir şeyi imkansız sanan, kafalarına sığdıramayan kimseler vardır. İşte Kur'an bu kuşkuyu, çürümüş insan kemiklerinin biraraya getirilemeyeceğine ilişkin ön yargıyı zihinlerden silmeye çalışıyor bu olayın meydana geleceğini kesinlikle dile getirerek **"Hayır, onun parmak uçlarını bile yeniden yapılandırmaya gücü-**

müz yeter" diyor.

Ayetin orjinalinde geçen "benan" sözcüğü "parmak uçları" anlamına gelir. Ayet çürümüş kemikleri biraraya getirme işleminin kesinliğini, bundan daha üst düzeyde, daha karmaşık bir işlemin gerçekleştirileceği gerçeğine, yani parmak uçlarını yeniden yapılandırma, parçalarını yerine koyup onları eski durumlarına getirme işleminin gerçekleştirileceği gerçeğine bağlıyor. Bu kinayeli bir ifadedir. Anlatmak istediği şudur: İnsan organizması, en küçük parçasına varıncaya kadar eski bütünlüğü ile yeniden diriltilecektir; öyle ki, parmak uçları bile eksik bırakılmayacaktır; ayrıca organizmanın hiçbir parçasının yeri değiştirilmeyecek, düzenli biçimde yeniden yapılandırılacak; küçük büyük hiçbir organ ne ihmal edilecek ve ne biçim değişikliğine uğratılacaktır.

Burada bu pekiştirilmiş açıklama ile yetiniliyor. Surenin sonunda ilk yaratılış gerçeğine ilişkin yeni bir kanıtla karşılaşacağız. Burada bu pekiştirilmiş açıklamanın arkasından bir de yeniden dirilişe yönelik kuşkunun insan kemiklerinin biraraya getirilemeyeceğine ilişkin ön yargının psikolojik sebeplerine parmak basılıyor. Sebep şu: İnsanoğlu kötülük yapmak istiyor, tutturduğu kötü yolda ilerlemek istiyor, kötü yoldaki ilerleyişini hiçbir şeyin engellememesini istiyor, hesap verme ve azaba çarptırılma gibi yaptırımlar önüne çıkmasın istiyor, bundan dolayıdır ki, yeniden dirilmeyi, kıyamet gününü zayıf bir ihtimal olarak görüyor. Okuyoruz:

"Aslında insan günahkârlığı önüne, geleceğine yaymak istiyor.

Bu yüzden 'kıyamet günü ne zaman?' diye soruyor."

Soruda uzun sesli bir soru edatı olan "eyyane" kullanılıyor. Bu da soruyu soranın o günün geleceğine zayıf bir ihtimal gözü ile baktığını kanıtlar. Bu soru biçimi ile insanın kötülük yapmaya ve günahkârlığı sürdürmeye ilişkin arzusu arasında sıkı bir bağlantı vardır. Bu insan kötü yolunda dolu-dizgin ilerlerken önüne yeniden dirilme ve ahiret hayaleti dikilsin istemiyor. Ahiret, kötülüğe düşkün nefsin dizgini, günah tutkunu kalbin engelidir. Bu yüzden günahkârlığı sürdürmek isteyen insan bu engele yolundan kaldırmaya, bu dizginden kurtulmaya kalkıyor. Amacı hesaplaşma günü endişesi taşımadan kötülük ve günah işlemeye devam etmektir.

Böyle olduğu içindir ki, kıyamet günü ile alay eden, onun geleceğini zayıf bir ihtimal olarak gören bu soruya hemen ve bekletmeden, şimşek hızı ile cevap veriliyor. Bu hızlılık ve çabukluk hem kullanılan sözcüklerin ses yapılarına hem de ifadenin mesaj özelliğine yansıyor. Çünkü soruya bir kıyamet sahnesi ile cevap veriliyor ve sahnede duyu organları, duygular ve evrensel görüntüler birlikte karşımıza getiriliyor. Okuyalım:

"Gözler korkudan fıldır fıldır döndükleri zaman,
Ay kararddığı zaman,
Güneş ile ay biraraya getirildiği zaman,
İnsan o gün 'Nereye kaçmalı?' der."

O gün gözler seyirir, yuvalarında şimşek hızı ile bir o yana, bir bu yana dönerler. Ay kararır, ışığı kaybolur. Daha önce ayrı ayrı yörüngelerde dönen güneş

ile ay biraraya gelir. Böylece gök cisimlerinin o eşsiz ve ince düzeni bozulmuş olur. Bu korku ve panik içinde paniğe tutulan insan "Nereye kaçmalı?" diye sorar. Bu soru, onun duyduğu dehşetin ve korkunun boyutlarını ortaya koyar. Sanki her yanına bakıyor ve sonunda önünün kapalı olduğunu, kapana sıkıştırıldığını görüyor gibi bir imaj canlanıyor bu soruda.

O gün bir sığınak, bir korugan bulunamaz. Yüce Allah'ın ezici pençesinden ve yakaya yapışmasından kurtuluş yoktur. Dönülecek, durulacak tek yer O'nun huzurudur, başka bir varılacak konaklanacak yer bulunamaz. Okuyalım:

Hayır hayır! Sığınılacak bir yer yok.

O gün tek varılacak yer Rabbinin huzurudur."

İnsan dünyada hiç hesaba çekilmeden, davranışlarına uygun karşılıklar biçilmeden günah işlemeye devam etmek isterdi ya. O gün bu arzuya yer yok. Tersine o gün yaptıklarının bir bir hesabını verecek, unuttuğu davranışları kendisine tattırılacak; yaptıkları kendisine hatırlatıldıktan, hatta bunlar önüne getirildikten sonra onların sorumlulukları ile yüzyüze getirilecektir. Okuyalım:

"O gün insanın gerek yapıp önünden gönderdiği, gerekse arkasında izleri kalan tüm işleri kendisine bildirilir."

Yani insanın hem ölmeden önce işlediği bütün davranışlar, hem de bu davranışların öldükten sonra geride kalan izleri -iyilik olsun, kötülük olsun- kendisine bildirilir. Dünyada iz bırakan bazı davranış türleri vardır ki, bunlar hesaplaşma işleminin sonunda sahiplerinin puan hanelerine eklenirler.

Bu sırada insan davranışlarına çeşitli mazeretler, çeşitli bahaneler gösterebilir. Fakat bu mazeretlere kulak asılmaz. Çünkü insan ile nefsi arasında sıkı bir sorumluluk bağı öngörülmüştür. İnsan, nefsini iyiliğe iletmekle, bu yolda ona rehberlik etmekle yükümlüdür. Madem ki, bunun tersini yaparak onu kötülüğe sürüklemiştir, şimdi onun yükünü taşıyacak, hatta onun aleyhine tanıklık yapacaktır. Okuyalım:

"Aslında insan kendi kendisinin denetleyicisidir.

Birtakım mazeretler ileri sürse de."

O güne ilişkin her şeyin hızlılığı ve kısalığı gözümüzden kaçmıyor. Ayetler, duraklar, müziğin havası ve ritmi, gözlerimizin önünde yıldırım hızı ile akıp giden görüntüler, hatta hesaplaşma işlemi bile son derece çabuk ve kısadır; **"O gün insanın gerek yapıp önünden gönderdiği, gerekse arkasında izleri kalan tüm işleri kendisine bildirilir."** İşte böyle, son derece çabuk ve özet olarak. Bu çabukluk yaşama sürelerini uzun bularak yapay bir sabırsızlık gösteren ve aslında hesaplaşma gününü hafife alan kâfirlerin tutumlarına uygun düşen bir karşılıktır.

Bunun arkasından Peygamberimize vahiy ve Kur'an'ı algılama konusunda özel direktif niteliğindeki dört ayete sıra geliyor. Okuyalım:

لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ
وَقُرْءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَٰهُ فَٱتَّبِعْ قُرْءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾

16- Ey Muhammed, Cebrail sana Kur'an'ı okurken, acele edip onun söylediklerini tekrarlama.
17- Bu Kur'an'ı senin hafızanda toplamak ve sana okumak bize düşen bir iştir.
18- Sana onu okuduğumuzda, onun okunuşunu izle.
19- Sonra onu sana açıklamak da bize düşen bir iştir.

Surenin girişinde bu ayetler hakkında söylediklerimize şimdi şunları eklemek istiyoruz. Bu ayetlerin vicdanlara aşıladıkları mesaja göre Kur'an'ın işi, vahiy, koruma, toplama ve açıklama bakımından bütünüyle yüce Allah'a bağlanıyor O konuda Peygamberimize sadece onu taşıyıp insanlara duyurmak düşüyor. Bu ayetlerde dikkatimizi çeken bir diğer nokta da Peygamberimizin kendisine indirilen vahyi kavrama konusunda ne kadar titiz davrandığı, bu görevini ne kadar ciddiye aldığı ve kendisine sunulan sözlerin bir cümlesini, hatta bir kelimesini unutmaktan ne kadar büyük bir korku duyduğudur. İşte bu korkunun dürtüsü ile kendisine Kur'an okuyan Cebrail'i ayet ayet, kelime kelime izliyor, böylece ilahi mesajın hiçbir sözcüğünü kaçırmadığından emin olmak istiyor, sonraki ezberinin eksizliğini güvenceye almaya çalışıyor.

Bu olayın elimizdeki Kur'an'da yerini alarak "Tescil" edilmesi gerek şimdi burada, gerekse daha önce surenin girişinde değindiğimiz mesajların kökleştirilmesi bakımından son derece önemlidir.

İNSAN FITRATI

Daha sonraki ayetlerde kıyamet sahnelerinin sunulmasına ve orada "kendini kınayan nefs"in başına geleceklerin anlatılmasına devam ediliyor. İnsanlara nefislerinin iç yüzü tanıtılıyor, orada egemen olan dünya sevgisine, dünyaya dalıp ahireti gözardı etme, ya da yeterince umursamamaya parmak basılıyor. Bu gafletin arkasından insanların ahirette nasıl bir durumla karşılaşacakları, orada başlarına nelerin geleceği vurgulanıyor. Bu durum canlı, güçlü mesajlı ve derin etkili bir sahnede gözler önüne seriliyor. Okuyoruz:

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾
إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

20- Hayır hayır! Ey insanlar, sizler şu kısa süreli dünyayı seviyorsunuz.
21- Ahireti gözardı ediyorsunuz. 22- O gün birtakım yüzler ışıl ışıl parlar. 23- Onlar Rabblerine bakar. 24- O gün birtakım suratlar da asıktır.
25- Bel kırıcı bir belaya uğrayacakları kaygısını taşırlar.

Bu ayetlerde sözcük ve anlam arası uyum açısından dikkatimizi ilk çeken özellik dünya "acile" diye adlandırılmasıdır. Bu sözcük arz harfli oluşu yüzünden dünya hayatının kısalığını ve çabuk gelip geçtiğini anlatmasının yanısıra -ki burada verilmek istenen asıl mesaj budur- bu sözcükle daha önce sunulan ahiret tablosu arasında, ayrıca yine bu sözcük ile yüce Allah'ın, Peygamberimize yönelik "Ey Muhammed, Cebrail sana Kur'an'ı okurken acele edip onun söylediklerini tekrarlama, bu amaçla dilini hareket ettirme" biçimindeki buyruk arasında uyum vardır. Çünkü bu buyrukta yeralan "hareket ettirme" ve "acele etme" kav-

ramları dünya hayatında insanın özelliğini simgeleyen başlıca eylemlerdir. Bu çağrışım Kur'an'ın, hızlı akışı içinde gözardı etmediği ince ve anlamlı bir uyumdur.

Daha sonra gözlerimizin önünde eşsiz bir tablo canlandırılıyor. Şimdi bu tablo ile başbaşa kalalım:

"O gün birtakım yüzler ışıl ışıl parıldar.
Onlar Rabblerine bakarlar."

Bu ayetlerde sözcüklerin anlatamayacağı ve aklın mahiyetini kavrayamayacağı bir duruma hızlı bir şekilde işaret ediliyor. Bu hal, mutlu cennetliklerin kendilerine vaadedilen benzersiz bir mutluluğa hazırlandıkları andır. Bu mutluluk karşısında içerdiği bütün nimet türleri ile cennet bile sönük kalır.

İşte ışıl ışıl parıldayan yüzler. Bu parıltıyı Rabblerine bakmaktan alıyorlar.

Rabblerine, ha! Bu ne yüksek düzeyli bir mertebe! Bu ne erişilmez bir mutluluk!

İnsan ruhu zaman zaman yüce Allah'ın yaratma sanatının evrende ya da insanın kendisinde beliren bir pırıltısının göz kırpmasının hazzını yaşar. Bu parıltı kimi zaman mehtaplı bir gecede, kimi zaman zifiri karanlıklarda, kimi zaman ışıyan tanyerinde, kimi zaman uzayıp giden gölgede, kimi zaman dalgalı denizde, kimi zaman engin çöller ortasında, kimi zaman gönül okşayan bir bahçede, kimi zaman içaçıcı bir tomurcukta, kimi zaman soylu bir kalpte, kimi zaman güven yüklü bir inançta, kimi zaman onurlu bir sabırda, kimi zaman da başka bir varlık kesitinde insana göz kırparda kalbi neşeye boğar, gönlü mutlulukla doldurup taşırır, ruha ışıktan kanatlar takarak onun engin ve özgür alemlerde süzülmesini sağlar. O anda hayatın dikenleri, acıları, çirkinlikleri, toprağın çekimi, etin ve kanın ağırlığı, arzuların ve ihtirasların çatışmaları yokoluverir.

Peki, eğer insan yüce Allah'ın sanatının pırıltılı bir örneğine değil de doğrudan doğruya yüce Allah'ın kendi "cemal"ine bakarsa durum nice olur?!

Hey, bu öyle bir makamdır ki, önce yüce Allah'ın lütfuna, sonra da O'nun vereceği dayanma gücüne muhtaçtır. Çünkü bu dayanma gücü olacak ki, insan kendine hakim olabilsin, böyle bir şok karşısında kendini kaybetmesin de bu tarife sığmaz ve akıl tarafından özü kavranmaz mutluluğun tadını duyabilsin. Evet;

"O gün birtakım yüzler ışıl ışıl parıldar."

Nasıl parıldamasınlar ki, mutlu gözler, doğrudan doğruya Rabblerinin "Cemal"ine bakıyorlar.

İnsan, yüce Allah'ın yeryüzündeki bir sanat eseri ile, mesela göz kamaştırıcı bir tomurcukla, gönül okşayıcı bir çiçekle, süzülen bir kuş kanadı ile soylu bir insan ruhu ile, onurlu bir davranışla göz göze gelince mutlu olur, bu mutluluk kalbinden taşarak yüz hatlarına yansır, çehresinde parlaklık ve gülümseme belirir. Peki, bir de bu insanın güzelliğin uyandıracağı mutluluğu gölgeleyebilecek bütün engellerden arınmış olarak doğrudan doğruya yüce Allah'ın "Cemal"ine baktığını düşünelim. Acaba o zaman durum nasıl olur? İnsan varlığı, normal olarak böylesine yüce bir mertebeye eremez. Erebilmesi için bu hayale sığmaz doruğa yükselmesini önleyebilecek her türlü engelden, her türlü gölgeden

kurtulmuş olması gerekir. Sadece çevresini saran dış engellerden ve gölgelerden kurtulmuş olması yetmez. Bunun yanısıra özünde varolabilecek Allah'a bakma dışındaki bütün gereksinimlerden ve eksiklik duygularından da arınmış olmalıdır.

Peki, insan yüce Allah'ın "Cemal"ini nasıl, hangi organı ile ve hangi yöntemle görür? bunlar bu ayetin sunduğu sevinçle, coşku ile, mutlulukla, kabına sığmaz uçarılıkla, özgürlükle ve heyecanla iletişim kuran mümin bir kalbi hiç ilgilendirmeyen boş sözler, anlamsız tartışmalardır.

Niye bazı insanlar, ruhlarını bu sevinç ve mutluluk kaynağı nurla öpüşmekten yoksun bırakarak, alışılmış kavramlara bağımlı insan aklı aracılığı ile kavranması mümkün olmayan bu sınırsız gerçeği tartışma konusu yaparlar?

İnsan varlığının o gün böyle bir sınırsız gerçeğin doruğuna tırmanmasının beklenebilmesi için toprak kaynaklı ve sınırlı yapısının kayıtlarından arınması gerekir. Bu arınmada olmaksızın böyle bir yüzleşmenin gerçekleşmesini ummaması bir yana, onun hayalini bile kafasında canlandıramaz.

Buna göre cennette yüce Allah'ın görülüp görülemeyeceğine ilişkin gerek mutezile mezhebinin, gerek ehl-i sünnet karşıtlarının ve gerekse kelâm bilginlerinin giriştikleri uzun ve bıktırıcı tartışmalar boş ve anlamsızdır.

Bu tartışmanın tarafları bu büyük gerçeği yeryüzü kaynaklı kriterle değerlendiriyorlar, yeryüzü çekimli kavramlara bağımlı aklın baskısı altındaki insandan sözediyorlar, bu sınırsız gerçeği sınırlı kavrama güçlerinin kapasitesine sığdırmaya çalışıyorlar.

Kullandığımız sözcüklerin anlamları bile aklımızın sınırlı kavrama kapasitesine ve hayal ufkumuzun sınırlarına bağlıdır. Sözcükler kafamızdaki kavramların bağımlılığından kurtulup özgürleşince nitelikleri değişir. Sözcükler, anlam kapasiteleri insan kafasındaki kavramlara bağlı olarak değişen birer sembolden başka birşey değildirler. Eğer insanın kavrama kapasitesi değişirse bu kapasite ile birlikte kafasındaki kavram birikimi de değişir. O zaman bu değişimin doğal bir sonucu olarak sözcüklerin anlamları da değişir. Bizler yeryüzünde düşünme kapasitemizin elverdiği oranda bu semboller aracılığı ile düşünür, iletişim kurarız. O halde kelimelerinin anlamlarını bile değişmez bir zemine oturtamadığımız sınırsız bir gerçeği nasıl tartışma konusu yapabiliriz?

Buna göre sırf bu gerçeği hayal etmemizin sağladığı uçsuz-bucaksız mutluluğu ve kutsal sevinci beklemeye koyulalım. Ruhlarımız bu beklentinin coşkunluğu ile meşgul olsun. Çünkü bu beklenti başlıbaşına öyle büyük bir nimettir ki, ancak doğrudan doğruya yüce Allah'ı görne nimeti onun üzerine çıkabilir. Devam edelim:

"O gün birtakım suratlar da asıktır.
Bel kırıcı bir belaya uğrayacakları kanısını taşırlar."

Bu yüzler kara, asık ve mutsuzdurlar. Yüce Allah'ı görmekten, hatta böyle bir umudu taşımaktan uzaktırlar. Sebep günahları, geriye doğru gitmeleri, kirlilikleri ve körelmişlikleridir. Bu yüzden bel bükücü, omurgayı kırıcı bir felâkete uğramanın beklentisi içinde endişeli, hüzünlü, karamsar ve gergin mimiklidirler.

Izdıraplarının, somurtuk ifadelerinin, gergin çizgilerinin ve kırışık alınlarının kaynağı bu kaygılı bekleyiştir.

Çünkü onlar bu ahireti gözardı ediyorlar, umursamıyorlar. Sadece geçici dünyaya önem veriyorlar, sırf onu seviyorlar. Oysa önlerinde "o gün" vardır. O gün akibetlerin değişeceği gibi yüzler de farklı olacaktır. Bu fark öylesine büyük olacak ki, kimi yüzler Rabblerine bakarken ışıl ışıl parıldarken kimi çehreler de bel kırıcı bir felakete uğramanın kaygılı beklentisi içinde asık ve gergin olacaklardır.

ÖLÜM

Yukardaki ayetlerde çarpıcı kıyamet sahneleri ile yüzyüze geldik. Bu sahnelerde gözlerin yuvalarında fıldır fıldır döndüğünü, ayın karardığını, ay ile güneşin üstüste kapaklandıklarını, o gün insanoğlunun "nereye kaçmalı?" diye sormasına rağmen kaçacak bir delik bulamadığını, birbirinden alabildiğine farklı akibetlerin ve çehrelerin ortaya çıktığını, Rabblerine bakarken ışıl ışıl parıldayan yüzler yanında, ağır ve belkırıcı bir felaketle karşılaşmanın kaygılı beklentisi içinde asık ve donuk çehrelerin ortalıkta dolaştığını gördük.

Bu sahnelerin duygulara yönelik etkileyici gücü içerdikleri gerçeğin gücünün yanısıra Kur'an'ın somut ve canlı üslubundan kaynaklanmıştı. Sure, bu sahnelerin ardından başka bir sahne sunuyor. Dinleyicilerin sanki elleri ile dokunabilecekleri biçimde somut olan bu sahne yeryüzünde her an tekrarlandığı için gücünü, ağırlığını ve belirginliğini herkese hissettiren bir olguyu gözler önüne seriyor. Sahne ölüm sahnesidir. Her canlının son durağı olan ölüm. Hiçbir canlının ne kendi başından ne de başkalarının başlarından savamayacağı ölüm. Sevgilileri birbirinden ayıran, duraklamadan, sağa-sola bakmadan yoluna devam eden; yaşlıların çığlıklarına, ayrı düşenlerin yakınmalarına, sevenlerin sevgilerine ve korkanların korkularına kulak vermeyen ölüm. Sıradan zavallıları yere serdiği kolaylıkla zorbaları da yere seren, ezilenlere pençe attığı şiddetle ezenlere de pençe atabilen ölüm. İnsanların karşısında hiçbir kurtuluş çaresi bulamadıkları, buna rağmen ezici gücüne karşı önlem almadıkları ölüm. Okuyoruz:

كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾
وَٱلْتَفَّتِ ٱلسَّاقُ بِٱلسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾

26- Hayır hayır, can köprücük kemiğine dayandığı zaman. 27- "Bu hastayı iyileştirecek biri yok mu?" diye sorarlar. 28- Adam, ayrılma zamanının geldiğini anlar. 29- Çırpınırken ayakları birbirine dolaşır. 30- O gün Rabbine doğru yolculuk vardır.

Bu sahne can çekişmesi sahnesidir. Ayet bu sahneyi somut biçimde okuyucuların gözleri önüne seriyor. Sanki olay şu anda oluyormuş, sanki ruh, sözcükler arasından fırlayarak hareket ediyormuş gibi bir izlenim bırakıyor. Tıpkı fırça darbeleri altında tablonun hatlarının belirmesi gibi. Evet;

"Hayır hayır, can köprücük kemiğine dayandığı zaman."

Can köprücük kemiğine dayanınca son nefes verilmek üzere demektir. Bu

sahne, ölüm adayı için koma sahnesi, gözleri faltaşı gibi açtıran çırpınma sahnesidir. O sırada ölüm adayının çevresini saran yakınları çırpınan ruhun ızdırabını dindirmek için çare, son umutla bir çıkar yol aramaya koyulurlar. İşte;

"Bu hastayı iyileştirecek var mı?' diye sorarlar."

Ölüm adayı son nefes savaşının ve koma halinin çırpıntılarını yaşıyor. Öyle ki;

"Çırpınırken ayakları birbirine dolaşır."

Artık çare yok. Hiç bir kurtuluş ümidi kalmadı. Son aşamada her canlının çıkacağı yolculuğun son yolu belirmiştir artık. Okuyoruz:

"O gün Rabbine doğru yolculuk vardır."

Sahne harekete geçecek ve konuşacak kadar canlıdır. Her ayet bir başka hareketi somutlaştırıyor. Her cümle, tabloya yeni bir çizgi katıyor. Böylece can çekişme anı dondurulyor; onunla birlikte yaş, şaşkınlık, çaresizlik, çığlıklar ve acı gerçekle yüzyüze gelmişlik de somutlaşıyor. Öyle bir acı ve buruk gerçek ki, baştan savılması, geriye çevrilmesi sözkonusu bile değil. Sonra kaçınılmaz son ile yüzyüze geliniyor. Evet;

"O gün Rabbine doğru yolculuk vardır."

Bu buruk sahnenin perdesi ansızın iniveriyor. Ama gözlerde görüntüsü, duyu organlarında sarsıcı etkisi, çevredeki havada tüyler ürpertici suskunluğu vardır.

Bu ciddi, gerçeği yansıtıcı, çırpıntılı ve acıklı sahneyi gerçeği yalanlayanların, umursamazların sahnesi izliyor. Bu adamlar ölüm ve sonrası için hiçbir hazırlık yapmazlar. Tersine günah ve yüz çevirme biriktirirler. Zamanlarını oyunla, eğlence ile öldürürler. Üstelik bu günahkâr ve gerçeğe yüz çevirici tutumları ile çalım satarlar. Okuyoruz:

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰٓ ﴿٣٣﴾

31- Adam ne inandı, ne namaz kıldı. 32- Tersine inkâr etti ve sırt çevirdi. 33- Sonra çalım satarak ailesinin yanına döndü.

Elimizdeki bilgilere göre bu ayetlerde belirli bir kişi kasdedilmiştir. Söylendiğine göre bu kişi "Ebu Cehil" lâkabı ile tanınan Amr b. Hişam'dır. Mekkeli müşriklerin bu azılı elebaşısı zaman zaman Peygamberimizin yanına giderek O'nun okuduğu Kur'an'ı dinler, sonra çekip giderdi. Ne iman eder, ne gerçeğe boyun eğmeye yanaşır, ne haddini bilir, ne Allah'tan korkardı. Tersine Peygamberimize ağır sözlerle saldırır, insanların Allah'ın yoluna girmesine engel olurdu. Sonra da iyi bir iş yapmış gibi çalım satarak, yaptığı kötülüklerle övünerek yakınlarının yanına koşardı.

Ayetler adamı alaya alıyor, kendisi ile gırgır geçiyorlar. Durumu gerçekten komiktir. Çalım satışı, omuz kabartma, çirkin ve abartılı bir hava atma pozu ile tasvir ediliyor.

Aslında Allah'a çağrı tarihi boyunca nice Ebu Cehiller görülmüştür. Bunlar gerçeği işitirler, fakat bu sese yüz çeviririler. Son derece maharetle insanları Allah yolundan alıkoyarlar, dava adamlarına eziyet ederler, kalleşçe tuzaklar kurarlar ve gerçeğe sırt çevirirler. Böyle yaparken kalleşlikleri ile, puştlukları ile,

kötülükleri ile, bozgunculukları ile, insanları Allah yoluna girmekten alıkoyan zorbalıkları ile, yüce Allah'ın dini ve inanç sistemi önünde kurdukları tuzaklar ile övünürler.

İşte okuduğumuz ayetler bu burnu büyük bozguncuların şımarıklıklarına şu sert bir tehditle karşılık veriyor:

أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ۝ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ۝

34- Vay başına geleceklere! 35- Yine vay başına geleceklere!

Bu ifade tehdit ve yıldırma içerikli bir halk deyimidir. Nitekim bir defasında Peygamberimiz, Ebu Cehil'i gırtlağından tutup sarsarak kendisine "**Vay başına geleceklere! Yine vay başına geleceklere!**" dedi. O Allah'ın düşmanı ise Peygamberimize "Vallahi, ne sen ve ne de senin Allah'ın bana hiçbir şey yapamazsınız. Ben şu iki dağ arasında yürüyenlerin en büyüğüyüm" diye karşılık vermişti. Peki sonra ne oldu? Yüce Allah, Bedir savaşında Peygamberimize ve güçlü, ezici, yüce Allah'a inananların eli ile bu şımarık zorbayı yakalayıp tepeleyiverdi. Daha önce de Firavun, soydaşlarına şöyle demişti:

"Ey ileri gelen soydaşlarım, sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum."[9]

"Mısır ülkesinin egemenliği ve şu ayaklarımın altından akan nehirler benim değil mi?"[10]

Fakat yüce Allah, sonunda onu da yakalayıp tepeledi.

Allah'a yönelik çağrı tarihi boyunca soyunun kalabalıklığı ile, kaba gücü ile ve saltanatı ile övünen, bunları birşey sanarak yüce Allah'ı ve O'nun zalimleri kıskıvrak yakalayan güçlü elini unutan nice Firavunlar görülmüştür. Sonunda Allah sivrisinek, karasinek önemsizliği ile onları tutup haklayıvermiştir. Evet, ne diyorduk. insanın bu son anı, daha önce bildirilen "ecel" anıdır. O an ne önceye alınabilir ve ne de ertelenebilir.

İNSAN BAŞIBOŞ BIRAKILACAĞINI MI SANIYOR?

Surenin sonunda kalplere, insan hayatının pratiğini köklü biçimde etkileyen başka bir gerçeğin fiskesi ile dokunuluyor. Bu gerçek yüce Allah'ın insan hayatını önceden tasarladığını ayrıntılı bir plâna bağladığını gösterdiği gibi kafirlerin şiddetle inkar etikleri yeniden dirilişe de kanıt oluşturur. Fakat ne bu gerçek ile yüzyüze gelmekten kaçabilirler ve ne de onun kanıtlayıcı fonksiyonunu, anlamını gözardı edebilirler. Okuyalım:

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ۝ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ۝ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ۝
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۝ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۝

36- İnsanoğlu, başıboş bırakılacağını mı sanıyor? 37- O fışkıran meniden oluşmuş bir sperma değil miydi? 38- Sonra embriyoya dönüştü, sonra Allah onu yaratıp biçimlendirdi. 39- Sonra ondan erkek ve dişi çiftler türetti. 40- Bunları yapan Allah, ölüleri diriltemez mi?

9- Kasas Suresi, 30 10- Zuhruf Suresi, 51

Derin anlamlı mesajlarla yüklü olan bu son kesit, Kur'an'ın o günkü ilk muhataplarının akıllarının ucundan bile geçmeyen birkaç köklü anlamlı gerçeğe dikkatimizi çeker. Bu gerçeklerin ilki, insan hayatının önceden tasarlandığı, kesin bir plana bağlı olduğu gerçeğidir. Okuyoruz:

"İnsanoğlu, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?"

Kur'an'ın o ilk muhataplarının anlayışlarına göre hayat, sebebi, amacı ve ideali olmayan birtakım hareketler zinciri idi. İnsanlar rahimler tarafından dışarıya atılıyorlar ve mezarlar tarafından yutuluyorlardı. Bu iki aşamanın arası oyundan, eğlenceden, süsten-gösterişten, övünme yarışından, hayvana özgü kısa vadeli zevklerden ibaretti. Tüm evrene egemen olan bir yasalar sistemi varmış, bu yasaların gerisinde bir amaç ve o amacın gerisinde de bir hikmet yatıyormuş. İnsan bu hayata belirli bir plân uyarınca gelmişmiş. Bu hayat bir hesaplaşma ve ödül-ceza işlemi ile noktalanacakmış, insan şu yeryüzündeki serüveni, sözkonusu hesaplaşma ve ödül-ceza aşamasında sonuçlanacak bir sınav sürecinden ibaretmiş. Bütün bu ayrıntılı ve birbirine bağlı düşünceler ve bu düşüncelerin gerisindeki güçlü, plânlayıcı, hikmet sahibi, herşeyi bir ön-tasarıya göre yapan ve herşeyi belirli bir sonuca ulaştıran ve "Allah" bilinci o günkü insanların zihniyetlerine ve kafa yapılarına uzak ve yabancı kavramlardı.

İnsanı hayvandan ayıran özellik, insanın olaylara, zamana ve amaçlara bağlılık bilinci, gerek kendi soyunun ve gerekse çevresindeki tüm varlıkların bir amacı, bir maksadı yolundaki nosyonudur. Bunlar da yetmez. İnsanın, insan sayılabilmesi için bu bilince ve ufuk genişliğine bağlı olarak insanlık merdivenlerinin basamaklarında sürekli bir tempo ile yükselmelidir, evrende işleyen yasal sistemin varlığına ilişkin duyarlı bir düşünce taşımalıdır, olaylar ve nesneler ile bu yasalar arasındaki sıkı bağı farketmelidir. Ömrünü birbirinden kopuk olaylar ve zaman dilimleri biçiminde algılayarak yaşamamalıdır. Zaman, yer, geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasında kafasında bağ olmalıdır. Sonra bütün bunlar ile evren bütünü ve onun yasaları arasında bağ kurmalıdır. Son aşama da bu saydıklarımızın bütünü ile yoktan var edici, planlayıcı, hiçbir şeyi boşuna yaratmayan, yarattıklarını başıboş bırakmayan yüce irade arasında bağ kurmalıdır.

Kur'an'ın sağladığı ufuk genişliği sayesinde o eski çağda insanların kaydettikleri bu düşünce aşaması, o günün yaygın düşünceleri ile karşılaştırma yaptığımız takdirde müthiş bir aşamadır. Bu aşama insanlığın tanıdığı, evrene ilişkin klâsik ve modern felsefelere göre bu gün de müthiş bir transformasyon olma özelliğini halâ korumaktadır.[11]

"İnsanoğlu başıboş bırakılacağını mı sanıyor?"

Kur'an'ın bu yoldâ insan kalbine yönelttiği dokunuşlardan biridir. Amacı insanın sağına-soluna dikkatli bakarak kendi varlığını tüm evrene ve evren bütününü planlayan yüce iradeye bağlayan bağların, irtibat kanallarının, hedeflerin, amaçların, gerekçelerin ve sebeplerin farkına varmasını sağlamaktır.

Bu ayetin arkasından insanın başıboş bırakılmayacağını kanıtlayan somut ve yalın bir gerçeğe ışık tutuluyor. Sade ve duru bir dille anlatılan bu somut ger-

11- İslâm Düşüncesi, c.3, sh. 201-275 Dünya Yayınları.

çek insanın ilk yaratılış gerçeğidir. Okuyalım:

"O, fışkıran meniden oluşmuş bir sperma değil miydi?
Sonra embriyoya dönüştü, sonra Allah onu yaratıp biçimlendirdi.
Sonra ondan erkek ve dişi çiftler türetti."

Şu "insan" denen varlık nedir? Neden yaratıldı? Başta nasıl bir şeydi? Sonra nasıl oluştu? Dünyaya gözünü açıncaya kadarki büyük yolculuğunu nasıl geçirdi?

O ilk defa tamla su, fışkırtılan, ana rahmine atılan bir meni damlası değil miydi? Bu meni damlacığı, küçücük tek bir hücreden ana rahminde kendine özgü konumdaki bir embriyoya dönüşmedi mi? Rahmin çeperlerine asılarak yaşayan ve besinini sağlayan bir embriyo aşamasına geçmedi mi? Bu hareketi ona kim ilham etti? Ona bu gücü kim verdi? Onu bu yöne kim yöneltti?

Daha sonra kim onu dengeli yapılı, uyumlu organlı, ilik başta yumurtalı bir tek hücreden ibaretken milyarlarca hücreden oluşmuş organizmalı aşamaya geçirdi? İnsan yavrusunun tek hücre aşamasından biçimlenmiş "cenin" aşamasına varıncaya kadar aldığı mesafe ve yolculuğunun cenin aşamasında geçirdiği değişmeler doğumundan ölümüne kadar yaşadığı olayların tümünden ve aştığı mesafelerin toplamından daha uzun ve daha geniş çaplıdır. bu uzun yolculukta kim ona rehberlik etti? Çünkü o küçücük ve güçsüz bir yaratıktır. Ne aklı ne kavrama yeteneği ve ne de deneyimi vardı.

O tek hücreden son aşamada erkek ile dişiyi kim türetti? Hangi irade bu hücreye dişi olmasını empoze ederken, şu hücreye erkek olmasını empoze etti? Yoksa biri bu işe el attı da ana rahminin karanlıkları içinde bu hücreleri bu yolda tercih yapmaya mı iletti?

Bunları düşünürken plânlayıcı, fakat farkedilmez bir elin varlığını kabul etmek kaçınılmaz olur. İşte bu farkedilmez el, ana rahmine atılmış meni damlacağına uzun yolculuğunda rehberlik etmiş ve sonunda onu belirttiğimiz aşamaya erdirmiştir; yani **"Sonra ondan erkek ve dişi çiftler türetmiştir."**

Kendini insana ister-istemez kabul ettiren bu gerçeği, surenin işlediği gerçeğin bir çoğunu içeren şu geniş kapsamlı mesaj izliyor. Okuyoruz:

"Bunları yapan Allah, ölüleri diriltemez mi?"

Hay hay! Her türlü noksanlıktan tenzih ederiz O'nu. O ölüleri diriltebilir.

Hay hay! Her türlü noksanlıktan tenzih ederiz O'nu. O yeniden dirilişi gerçekleştirecek güce sahiptir.

Hay hay! Her türlü noksanlıktan tenzih ederiz O'nu. Kendini ister-istemez kabul ettiren bu gerçek karşısında insanın yapabileceği tek şey titreyip aklını başına toplamaktır.

İşte sure bu kesin, bu net, bu derin etkili, bu güçlü, bu insan kafaları insan varoluşu ve bu varoluşun gerisindeki ilahi plân ve tasarı bilinci ile doldurup taşıran mesajla noktalanıyor.

KIYAMET SURESİNİN SONU

İnsan Suresi / 76

Medine döneminde indi
Ayet sayısı: 31

Bismillahirrahmanirrahim.

Elimizdeki bazı belgeler, bu surenin Medine'de indiğini ileri sürüyor. Fakat aslında Mekke inişlidir. Surenin Mekke inişli olduğu konusu, içeriği ve karakteristik özellikleri bakımından açıkça bellidir. Bu yüzden onun Mekke'de indiğini ileri süren diğer rivayetleri tercih ettik. Surenin arkasından ve içeriğinden edindiğimiz izlenime göre o sadece Mekke inişli değil, aynı zamanda Mekke'de inen surelerin ilkelerindendir. Bunu en başta suredeki somut, ayrıntılı ve uzun uzun anlatılmış nimet tabloları ile sert azap tablolarından anlıyoruz. Ayrıca Rabbinin vereceği hükmü sabırla beklemesi, günaha batmış ve inatçı kafirlerin önerilerine kulak asmaması yolunda Peygamberimize verilen direktif de bu surenin Mekke inişli olduğunu kanıtlar. Çünkü bu tür direktifler, Mekke döneminde islama ve müslümanlara yönelik baskılar arttığı, ağırlaştığı dönemlerde gelirdi. Bu direktiflerin amacı müşriklere sadece geçici olarak mühlet verildiğini belirtmek, Peygamberimize hak yolunda direniş mesajı vermek, O'nu müşriklerin kötü amaçlı tekliflerine sıcak bakmaktan sakındırmaktı. Nitekim bu suredeki direktiflere yakın direktifler Kalem, Müzzemmil ve Müddessir surelerinde yeralmıştır. Buna göre bu surenin Medine'de inmiş olması ihtimali -kanımızca- son derece zayıftır. Öyle ki, bu ihtimalden hiç söz edilmeyebilir.

Sure genelde yüce Allah'a ibadet etmeye, sığınmaya, O'nun hoşnutluğunu aramaya, nimetlerini hatırlamaya, bağışını farketmeye, azabından sakınmaya, sınavları konusunda uyanık olmaya ve yaratmasının, nimet vermesinin, sınava çekmesinin, fırsat tanımasının gerisindeki hikmeti kavramaya yönelik ılık ve serin esintili bir çağrıdır. Başında insan kalbine yönelik yumuşak bir dokunuş yeralır. Bu dokunuşta insanın şu sorulara cevap araması istenir: İnsan, "insan" olarak yaratılmadan önce nerede idi? Kim yarattı onu? Uzun bir yokluk ve "anılmazlık" döneminden sonra onu varlık sahnesine çıkararak anılmaya değer bir yaratık aşamasına erdiren kimdir? Okuyoruz:

"İnsan, anılmaya değer bir varlık olmadan önce uzun yıllar geçti, öyle değil mi?"

Bu dokunuşu, insanın hammaddesine, yaratılışına, niçin yaratıldığına, neden kavrama gücü ile ve diğer özel yeteneklerle donatıldığına ilişkin yeni bir dokunuş izliyor. Okuyalım:

"Biz insanı sınavdan geçirmek amacı ile karışım nitelikli bir sıvı damlasın-

dan yarattık. Bunun için onu işitme ve görme yetenekleri ile donattık.''

Bunları izleyen üçüncü bir dokunuşta insana yol gösterildiği, doğru yolu bulsun diye elinden tutulduğu, fakat bu aşamadan sonra kendi iradesi ile seçeceği ''gelecek'' ile başbaşa bırakıldığı belirtiliyor. Okuyalım:

''Biz ona yolu gösterdik. Artık ister şükreder, isterse nankör olur.''

İnsanı geriye, geçmişine bakmaya çağıran bu düşündürücü ve uyarıcı üç dokunuşu ileriye, geleceğe bakmaya, gideceği yolu seçerken dikkatli ve titiz olmaya çağıran direktifler gündeme geliyor. Bu uyarıcı dokunuşların arkasından yolayrımına gelen insanoğlu, cehenneme götürecek yolu tutmaktan sakındırılarak cennete vardıracak yolu izlemeye özendiriliyor. Bu sakındırma ve özendirme çağrılarında her türlü vazgeçirici faktör yanında huzur, nimet, mutluluk ve onurlandırılma gibi akla gelen bütün teşvik önlemlerine de yer veriliyor. Okuyoruz:

''Biz kafirler için zincirler, kelepçeler ve çılgın alevli cehennem hazırladık.

İyiler, kâfur karışımlı bir içeceği taştan içerler.

Bu Allah'ın iyi kullarının istedikleri yere akmasını sağlayarak içebilecekleri bir pınardır.''[1]

Bu nimet ve mutluluk tablolarının sunulmasına ara verilerek sözkonusu iyi kulların karakteristik nitelikleri belirtiliyor. Bu nitelikler sayılırken kullanılan ifadelerin tümü iyilikseverlik, merhamet, güzellik ve Allah korkusu yansıtır ki, bu sıfatların o iç açıcı ve bol nimetlere uygun düştükleri görülür. Okuyalım:

''Onlar verdikleri sözleri tutarlar ve kötülüğü yaygın günden korkarlar.

Onlar içleri çektikleri halde yemeklerini yoksullara, yetimlere ve tutsaklara yedirirler.

Yemek ikram ederken derler ki: 'Biz sırf Allah rızası için yemek veriyoruz. Sizden karşılık ya da teşekkür beklemiyoruz.'

'Çünkü biz asık suratlı ve çetin bir günde Rabbimizden korkuyoruz.''[2]

Arkasından bu sözlerini tutan, yükümlülüklerini yerine getiren, asık suratlı ve zorlu günden korkan, canlarının çektiği yemeklerini başkalarına yediren, bunu yaparken sadece Allah'ın hoşnutluğunu bekleyen, hiç kimsenin teşekkür etmesini istemeyen, en çok da o çatık kaşlı ve zorluklarla dolu günden korkan iyilikseverlerin görecekleri karşılıklar tanıtılıyor.

Bu Allah'tan korkanların, çekinenlerin, iyiliksever cömertlerin, başkalarını kendilerine tercih edenlerin görecekleri karşılıklar tanıtılınca güvenle, bollukla, iç açıcı ve tükenmez nimetlerle yüzyüze geliyoruz. Okuyalım:

''Allah da onları o günün kötülüğünden korur, yüzlerine parlaklık ve gönüllerine sevinç sunar.

Sabretmelerinin karşılığında kendilerini cennetle ve ipekli elbiselerle ödüllendirir.

Koltuklara kurulurlar. Orada ne yakıcı güneş, ne de dondurucu soğuk görürler.

1- İnsan Suresi, 4-6.
2- İnsan Suresi, 7,10.

Ağaçların gölgeleyici saçakları başlarına yakın alçaklıkta ve meyvalarının devşirilmesi son derece kolay olur.

Onlara gümüş tabaklarla ve saydam kadehlerle servis yapılır.

Bu gümüşten saydam kadehlerin büyüklükleri ihtiyaçlarına göre belirlenmiştir.

Onlara orada taslar içinde Zencefil karışımlı içecekler sunulur.

Bu 'selsebil' adı verilen bir cennet pınarıdır.

Onlara hiç ölmeyecek gençler hizmet ederler. Bu gençleri görsen, ortalığa saçılmış birer inci sanırsın.

Nereye baksan bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün.

Üzerlerinde ince, yeşil ipekten ve atlastan elbiseler vardır, bileklerine gümüş bilezikler takılmıştır. Rabbleri onlara temiz içecekler sunmuştur.

Bütün bunlar iyiliklerinizin karşılığıdır; çabalarınız hoşnutluğumuzu kazanmıştır."[3]

Bu konforlu, tükenmez, huzur verici, gönül açıcı ve sevgi dolu nimetlerin sunulması bitince Peygamberimize dönülüyor. Kendisine bütün yüz çevirmelere, inkarlara ve yalanlamalara rağmen islam çağrısını sebatla seslendirmeye devam etmesi, bütün mücadeleye ilişkin Allah'ın kesin hükmü gerçekleşinceye kadar sabretmesi, Rabbi ile ilişkisini sürdürmesi ve yol ne kadar uzarsa uzasın, Rabbinden sürekli yardım istemesi yolunda direktif veriliyor. Okuyalım:

"Ey Muhammed, bu Kur'an'ı sana indiren biziz.

Rabbin hükmünü verinceye dek sabret, onların günahkârlarının ve inatçı inkarcılarının sözlerine uyma.

Sabah ve akşam Rabbinin adını an.

Gecenin bir bölümünde O'na secde et, geceleri O'nu uzun uzun tesbih et."[4]

Arkasından müşriklere dönülerek hiç hesaplarına almadıkları, fakat iyi kulların korku ve endişe ile bekledikleri o çetin gün hatırlatılıyor. Sonra Allah katında hiç de önemli olmadıkları gerçeği vurgulanıyor. Sebebine gelince kendilerine yaratan ve sahip oldukları gücü bağışlayan Allah onları ortadan kaldırıp yerlerine başka bir insan topluluğu getirebilir. Böyle yapmamasının tek engeli O'nun tek taraflı lütfu ile onları imtihan etmeye devam edişi yolundaki dileğidir. Surenin sonunda bu sınavın sonucu gözlerinin önüne serilir. Okuyalım:

"Bu adamlar şu geçici dünyayı severler ve önlerindeki o zorlu günü gözardı ederler.

Onları yaratan ve vücutlarına biçim veren biziz.

Bu bir hatırlatmadır. İsteyen Rabbine giden yolu tutar.

Allah dilemedikçe siz birşey dileyemezsiniz. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir ve her işi yerinde yapar.

O dilediklerini rahmetinin kapsamı altına alır. Zalimlere gelince O, onlar

3- İnsan Suresi, 11-22.
4- İnsan Suresi, 23-26.

için acıklı bir azap hazırlamıştır."

Görüldüğü gibi sure, insanın yaratılışını hatırlatarak ve bu yaratılışın gerisindeki ilkenin insanoğlunu sınavdan geçirmek olduğunu belirterek başlıyor ve yüce Allah'ın bu sınavın sonucuna ilişkin dileğini açıklayarak sona eriyor. Bu başlangıç ve bu bitiş biçimi, hayatın gerisindeki plana ve ön tasarıya parmak basıyor. Bundan çıkan sonuç şudur: İnsan hayatını boşa harcamamalıdır, onu bilinçsiz ve idraksiz bir umursamazlık içinde heba etmemelidir. Çünkü insan sınav amacı ile yaratılmış ve bu sınavda başarılı olsun diye kendisine akıl nimeti verilmiştir.

Surenin bu başlangıcı ile sonucu arasında Kur'andaki en uzun nimet sahneleri -ya da "Vakıa" suresinin bu nitelikteki tablolarını gözönüne alırsak en uzun nimet sahnelerinden biri- ile yüzyüze geliriz. Bu nimetler genellikle somut nimetlerdir. Bu nimetlerin yanıbaşında onurlandırılma ve ağırlanma ayrıcalıklarına da yer verilir.

Cennet nimetlerine ilişkin bu ayrıntılı açıklama ve bu nimetlerin somutluğu bu surenin Mekke'de indiğini gösteren bir kanıttır. Çünkü müslümanlar Mekke döneminde henüz bu dine yeni girmişler, cahiliye hayatından yeni kopmuşlardı, bu yüzden somut nimetlere yönelik ilgileri halâ güçlü idi. Bundan dolayı bu renkli anlatım biçimi Mekke dönemi müslümanlarının duygularını okşuyor, kendilerine çarpıcı geliyor, beklentilerini ve arzularını kamçılıyordu. Şimdi bile bu renkli ifade biçimi aynı fonksiyonu yerine getiriyor, birçok insanın ileri dönük beklentilerini biliyor, en köklü arzularını tatmin eden bir ödüllendirme biçimi rolünü oynuyor. Hiç kuşkusuz yüce Allah, kullarına neyin uygun geldiğini, gönüllerini neyin tatmin ettiğini, yapılarına ve bilinç düzeylerine neyin yaraştığını herkesten iyi bilir. Cennette bu somut nimetlerin daha üstünü ve daha yücesi de vardır. Mesela "Kıyamet" suresinin **"O gün bazı yüzler ışıl ışıl parıldarlar. Onlar Rabblerine bakarlar"** ayetlerinin sundukları erişilmez nimet gibi. Hiç kuşkusuz Allah, kullarına her durumda neyin yaradığını gayet iyi bilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا ۝١ إِنَّا
خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝٢
إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ۝٣

1- İnsan, anılmaya değer bir varlık olmadan önce uzun yıllar geçti, öyle değil mi?
2- Biz insanı sınavdangeçirmek amacı ile karışım nitelikli bir sıvı damlasından yarattık. Bunun için onu işitme ve görme yetenekleri ile donattık.
3- biz ona yolu gösterdik. Artık ister şükreder isterse nankör olur

Surenin baş tarafındaki soru edatı cümleye olumlu yönde pekiştirme anlamı katmaktadır. Fakat insanın kendi kendine şu soruları sormasına zemin hazırlar gibidir. Acaba insan, anılmaya değer bir varlık olmadan önce uzun yıllar geçtiğini bilmiyor mu? İnsan bu gerçeği düşünmez, üzerinde kafa yormaz mı? İçinden bu gerçeği düşününce kendisini varlık sahnesine çıkaran, üzerine ışık tutan, uzun bir "anılmazlık" döneminden sonra kendisini anılabilirlik aşamasına erdiren yüce "el"in farkına varmaz mı?

Bu soru işareti zihnimize birçok mesaj taşıyor. Bu mesajlar vicdanlarımızda çok sayıda düşünceyi uyandıran yumuşak ve köklü mesajlardır.

Bu mesajlardan biri vicdanlarımızı insanın yaratılışından, yoktan varedilişinden önceki döneme yöneltir. Vicdanlarımız bu "insansız" dönemi evrenle birlikte hayalinde canlandırır. Acaba vicdanımız o dönemi nasıl görür? Çünkü insan kendini beğenmiş bir varlıktır, değerini çok abartır. Öyle ki, bu evrenin kendisi olmadan nice uzun yıllar varolduğunu, yaşadığını unutur. Kim bilir belki de evren "insan" denen bir varlığın yaratılacağını hiç beklemiyordu. Fakat yüce Allah'ın iradesi bu canlı türünün varlık sahnesine çıkması yönünde tecelli etti de bunun sonucunda varoldu.

Bu mesajların bir diğeri hayalimizi insanın varolduğu ana doğru çeker. Bu ana ilişkin çeşitli düşünceler ve imajlar canlandırır. Oysa bu yeni canlı türünü evrene katan o anın iç yüzünü sadece yüce Allah bilir. Allah bu canlıyı yaratmadan önce ince hesaplı planına almış, bu evrenin uzun akış çizgisindeki rolünü çok önceden belirlemiştir.

Bu mesajların bir başkası bizi yüce Allah'ın güçlü elini düşünmeye yöneltir. Yüce Allah, "insan" denen bu yeni canlıyı varlık sahnesine sürüyor, onu rolüne hazırlıyor, rolünü ona hazırlıyor, hayatının iplerini tüm varlığın oluşturduğu ana eksene bağlıyor, kendisi için yaşamaya ve rolünü oynamaya elverişli şartlar hazırlıyor, arkasından onu attığı her adımda izliyor. Bu adımları atarken ipinin ucu büyük evrenin diğer bütün ipleri gibi varlık bütününün eksenine bağlı kalır.

Bu ayetler bunlar gibi daha birçok mesajı vicdanlarımıza iletmekte, daha birçok düşünceyi kafamızda uyandırmaktadır. Bu mesajların ve düşüncelerin sonucu olarak zihnimizde şu bilinç oluşur: İnsanın yaratılışı, hayat yolculuğu ve bu yolculuğun akibeti bir amaca, belirli bir plana bağlıdır.

Bu hayat sahnesinde belirleme aşamasından sonra varlığını sürdürmesi, hayat sürecini devam ettirmesine gelince bunun ayrı bir hikayesi vardır. Okuyoruz:

"Biz insanı sınavdan geçirmek amacı ile karışım nitelikli bir sıvı damlasından yarattık. Bunun için onu işitme ve görme yetenekleri ile donattık."

Ayetin orjinalinde geçen "emşac" sözcüğü "çeşitli elementlerden oluşmuş karışım" anlamına gelir. Bu sözcük belki insan yavrusunun ana maddesini oluşturan sıvı damlasının erkeklik hücresi ile dişilik yumurtasının döllenme sonucundaki birleşmesine işarettir. Belki de karışımı oluşturan elementlerden maksat döllenmiş hücredeki kromozonların içerdiği "gen"lerdir. Bu genler birinci derecede insan soyunun karakteristik niteliklerini, ikinci derecede de ailenin nite-

liklerini taşıyarak gelişecek olan insan yavrusuna aşılarlar. İnsan yavrusunu oluşturan sıvı damlası bu genler gösterdiği doğrultuda gelişerek başka bir hayvan yavrusu değil de insan yavrusu oluşturur. Bunun yanısıra bu genler aileden geçen özel niteliklerin de taşıyıcılarıdır. Ayrıca bu deyim, çeşitli kalıtımların ortak karışımı anlamına da gelebilir.

Yüce Allah insanı anlattığımız karışım nitelikli sıvı damlasından yaratırken iş olsun diye, boşuna ya da rastgele yaratmadı. Tersine onu sınavdan geçirmek için, imtihan etmek için, denemek için yarattı. Aslında yüce Allah insanın ne olduğunu, geçireceği sınavı ve bu sınavın sonunda ne not alacağını baştan biliyor. Fakat ön bilgisinin varlık sahnesinde ortaya çıkmasını, varlığın özünde plâna bağlanmış olan bu ön bilginin sonuçlarının insanın eylemlerine yansımasını, bu bilginin sonuçlarının onu adım adım izlemesini ve sınavdan ortaya çıkacak sonuçların karşılıklarına çarptırılmasını istemiştir.

Bundan dolayı o, insanı "işitici" ve "görücü" yapmış, yani onu gerekli duyu organları ve algılama yetenekleri ile donatmıştır. Amaç onun algılayabilmesi, karşılık verebilmesi, nesneleri ve değerleri kavrayabilmesi, bu algılara ve kavramalara dayanarak hüküm verebilmesi ve seçim yapabilmesi ve yaptığı tercihlere göre sınavını başarı ile geçmesidir.

Demek ki, yüce Allah'ın insan soyunun sürmesine ve belirlediği yöntem -ki bu karışım nitelikli bir sıvı damlasından insan yavrusu yaratmaktır- uyarınca insan fertlerinin çoğalmasına ilişkin iradesinin arkasında bir hikmet, bir amaç vardır. Ortada "rastgele"lik diye bir şey yoktur. Bu surenin ardındaki amaç bu canlı türünü sınavdan geçirmektir. Bundan dolayı ona algılama, karşılık verme, bilgi edinme ve seçim yapabilme yetenekleri bağışlamıştır. İnsanın yaratılışı, algı ve kavrama yetenekleri ile donatılması ve hayatı boyunca denenmesi, bütün bunlar belirli ölçülere bağlıdır.

Sonra Allah, insanı bilginin yanısıra yol seçme gücü ile donatmıştır. Önce ona başarıya erdiren yolu göstermiş sonra seçme yetkisini kendisine bırakmıştır. İsterse kendine gösterilen düz yoldan gider, dilerse bu yoldan saparak Allah'a erdirmeyen yollar peşinde şaşkın şaşkın taban teper. Okuyoruz:

"Biz ona yolu gösterdik. Artık ister şükreder, isterse nankör olur."

Burada "hidayet" yani doğru yola girme kavramı "şükür" kavramı ile ifade ediliyor. Çünkü hidayete eren kalbin en doğal, en beklenen tepkisi Allah'a şükretmektedir. Sebebine gelince bu kalb iyi biliyor ki, insan uzun yüzyıllar boyunca anılmaya değer bir varlık değildi. Sonra yüce Allah onun anılmaya değer bir varlık olmasını istedi. Bunun için ona görme ve işitme yetenekleri bağışladı, kendisini öğrenme gücü ile donattı. Sonra gideceği yolu gösterip kendisini seçim yapma yetkisi ile başbaşa bıraktı. Bu yüzden bu münasebetle mümin kalbde belirmesi beklenen ilk duygu şükür duygusudur. Eğer şükretmez ise nankör olur. Hem de koyu bir nankör. Çünkü ayetin orjinalinde yeralan "kefur" sözcüğü, aşırı dereceli bir nankörlüğü ifade eder.

Bu üç dokunuştan sonra insan işin ciddiliğinin ve duyarlılığının bilincine

varır ve iyice anlar ki, o bir amaç uğruna yaratıldı, bir ana eksene bağlıdır, öğrenme yeteneği ile donatılmıştır ve bu yeteneği gerekçesi ile hesaba çekilecektir, o sınavdan geçmek ve başarılı bir sınav vermek için dünyaya gönderildi, yeryüzündeki hayat dönemi oyun, eğlence ve sorumsuzluk dönemi değil, ciddi bir imtihan dönemidir. Okuduğumuz bu üç kısa ayetten işte bu yüce ve köklü düşünce birikimi çıkıyor. Bunun yanısıra bu üç ayet, okuyucuya hayata ilişkin ağır bir sorumluluk duygusu, ciddiyet ve kâr da kazandırır. İnsanı, sözkonusu sınavın sonuçları konusunda bilinçli yapar, varlığının amacına, varlığının anlamına, genel olarak hayata ve değerler sistemine ilişkin görüşünü, bakış açısını değiştirir.

Bundan dolayıdır ki, ayetlerin devamında bu sınavdan veya şükür yolunu ya da nankörlük yolunu seçmesinden sonra insanı bekleyen sonuçların sunulmasına geçiliyor. Kafirlerin karşılaşacağı sonuçlara kısaca değinilmekle yetiniliyor. Çünkü surenin havası hem somut ve hem de soyut anlamda kulluk ve nimet havasıdır, ayetlere gönül açıcı nimetlere özendiren çağrının ardından azaba kısaca değinilmekle yetiniliyor.

إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَلَٰسِلَا۟ وَأَغْلَٰلًا وَسَعِيرًا ۝٤

4- Biz kafirler için zincirler, kelepçeler ve çılgın alevli cehennem hazırladık.

Ayetin orjinalinde yeralan "selâsil" ayakları ve "ağlâl" da elleri birbirlerine bağlayacak zincirler ve demirden yapılmış aygıtlar anlamına gelir. Bir de ayakları zincire vurulmuş ve elleri kelepçelenmiş kafirlerin içine atılacakları çılgın alevli cehennem ateşi vardır.

Sonraki ayetlerde bu azap tasvirininin hemen arkasından bol nimetlerin tanıtımına geçiliyor.

إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ۝٥ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝٦

5- İyiler kâfur karışımlı bir içeceği tastan içerler.
6- Bu Allah'ın iyi kullarının istedikleri yere akmasını sağlayarak içebilecekleri bir pınardır.

Bu ayetlerin ilkinde cennetteki iyi kulların içeceğinin kafur karışımı bir sıvı olduğu belirtiliyor. Cennetlikler yerden oluk oluk kaynayan bu bol ve gür akışlı içeceği kâse kâse içerler. Eski araplar içkilerine kimi zaman "kâfur" kimi zaman da "zencefil" katarak onun lezzetini artırırlardı. Bu yüzden onlara cennette, içine "kafur" karıştırılmış bol ve gür bir içecek pınarının olduğu, üstelik bu içeceğin "temiz" yani sarhoşluk vermeyen bir nitelik tanıdığı haber veriliyor. Bu içeceğin dünya içkilerinden daha tatlı olduğunu, vücuda verdiği hazzın dünya içkilerinin sağladıkları hazdan üstün ve kat kat fazla olduğunu söylemeye bile gerek yok. Biz dünyalılar, cennet nimetlerinin lezzet düzeyini ve türünü kavrayamayız. Belirtilen niteliklerin amacı, anlamayı yakınlaştırmaktır. Çünkü yüce Allah biliyor ki, insanlar bu nitelikler olmaksızın, o bilgilerine kapatılmış gayb alemini hayallerinde canlandıramazlar.

Cennetlikler ilk ayette "iyi kullar" ikinci ayette ise "Allah'ın kulları" olarak tanımlanıyorlar. Bu nimet ve onurlandırma sergisi ortasında ilk tanımın amacı

canayakınlık, ağırlama ve ayrıcalık ilanı iken ikinci tanımlamanın amacı yüce Allah'a yakınlık imajını pekiştirmektir.

ALLAH'IN İYİ KULLARI

Arkasından sözkonusu nimetlerle ödüllendirilecek olan bu "iyiler"in, bu "Allah'ın has kulları"nın tanıtımına geçiliyor. Okuyoruz:

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا
وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا
﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾

7- Onlar verdikleri sözleri tutarlar ve kötülüğü yaygın günden korkarlar.
8- Onlar içleri çektiği halde yemeklerini yoksullara, yetimlere ve tutsaklara yedirirler.
9- Yemek ikram ederken derler ki; "Biz size sırf Allah rızası için yemek veriyoruz. Sizden karşılık ya da teşekkür beklemiyoruz."
10- "Çünkü biz asık suratlı ve çetin bir günde Rabbimizden korkarız."

Bu tablo parlak, kalplere hoş gelen, içten, ciddi bir tablodur. İnanç sistemlerinin yükümlülüklerini yerine getirmeye azimli, yoksullara karşı kalpleri ılık merhamet duyguları ile dolu, başkalarının dertlerini kendi problemlerinden önceye alan, Allah'tan çekinen ve korkan, O'nun hoşnutluğunu ısrarla arayan insanları gözlerimizin önüne getiriyor. Aynı zamanda Allah'ın azabından şiddetle sakınan bu insanlarda bu duyguyu kötülüklerden sakınma ve duyarlı görev bilinci geliştirmiştir.

Evet, **"Onlar verdikleri sözleri tutarlar."** Yani görev edindikleri ibadetleri yaparlar, üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirirler. Başka bir deyimle bu işi ciddiye alırlar, ona içten sarılırlar; sorumluluklarından kaçmaya yükümlülüklerinden sıyrılmaya kalkışmazlar; bu inanç sistemini benimsedikten sonra ondan yan çizmeye yönelmezler. İşte bu anlamda "verdikleri sözleri tutarlar". Yoksa sadece "adaklarını yerine getirirler" denmek istenmiyor. Devam ediyoruz:

"Kötülüğü yaygın günden korkarlar."

Onlar o günün yaygın alanlı, çok sayıda günahkarı ve suçluyu kapsamına alan kötülüğünü iyi kavramışlardır. Bu yüzden o kötülüğün kendilerine de dokunacağından korkarlar. İşte takva sahiplerinin karakteristik özelliği budur. Onlar ne kadar çok ibadet ve iyi amel birikimine sahip olsalar da kusur ve günah işlemiş olmaktan çekinirler. Çünkü görevlerinin ağırlığının ve yükümlülüklerinin çokluğunun bilincindedirler. Devam ediyoruz:

"Onlar içleri çektiği halde yemeklerini yoksullara, yetimlere ve tutsaklara yedirirler."

Burada "yemek yedirme" eyleminde somutlaşan onurlu bir iyilikseverlik, yardımseverlik, hayırseverlik tablosu çiziliyor. Düşünelim ki, adamlar başkalarına yedirdikleri yemeklere aslında kendileri muhtaçtırlar. Bu anlamda ikram et-

tikleri yemeklere karşı içlerinde bir sevgi vardır. Yoksa bu özverili kalplerin çeşitli yoksul gruplara yedirdikleri yemekleri bilinen anlamda "sevdikleri" söylenemez. Sadece bu yemeklere kendilerinin de muhtaç oldukları belirtilmek isteniyor. Buna rağmen bu asil ruhlu iyilikseverler yoksulları kendilerine tercih ederler.

Bu övgülü vurgulama müşrik Mekke toplumunda egemen olan katı yürekliliğe dikkatlerimizi çekiyor. O günün insanları zavallı yoksulların yüzlerine bile bakmazlardı. Fakat nam olsun diye çok şeylerini saçıp savururlardı. Yalnız yüce "Allah'ın seçkin kulları" bu kızgın çöl güneşi ortasında adeta serin ve gölgeli bir "vaha"yı andırıyorlardı. Onlar gönülden coşan bir özveri ile, kalplerinden kaynayan bir merhametle, iyi niyetle, yüce Allah'a yönelik bir ibadet aşkı ile yemek yedirirlerdi. Bu soylu cömertliklerine hem ayetlerde anlatılan durumları ve hem de kalplerinden geldiği belli olan sözleri tanıklık ediyor. Okuyalım:

"Yemek ikram ederlerken derler ki; 'Biz size sırf Allah rızası için yemek veriyoruz. Sizden karşılık ya da teşekkür beklemiyoruz.'

'Çünkü biz asık suratlı ve çetin bir günde Rabbimizden korkarız."

Görüldüğü gibi, burada ince ve canayakın kalplerden taşan bir merhametle karşı karşıyayız. Bu merhamet yüce Allah'a yöneliktir, O'nun hoşnutluğunu arıyor, insanlardan ne ödül ve ne de teşekkür bekliyor, yoksullara tepeden bakmak, onlara hava atmak gibi bir amacı da yok. Ayrıca bu seçkin kullar, bu merhametlerini son derece çatık kaşlıbir güne karşı kalkan olarak düşünüyorlar. O günden korkuyorlar, çekiniyorlar ve el açıklıkları sayesinde onun kötülüğünden korunmaya çalışıyorlar. Çünkü Peygamberimiz şu sözü ile onları böyle davranmaya özendirmiştir:

"Yarım hurma ile bile olsa cehennem ateşinden kendini koru."

Bu şekilde yoksulların doğrudan doğruya karnını doyurmak o günün şartlarında o soylu iyilikseverlik duygusunu, ifade etmenin ve yoksulların ihtiyacını gidermenin geçerli bir yolu idi. Fakat iyilik yapmanın biçimleri ve yöntemleri şartlara ve ortamlara göre değişir. Her zaman böylesine dolaysız ve ilkel biçimde olması gerekmez. Fakat bu uygulamada mutlaka korunması gereken motifler vardır. Bunlar kalp duyarlılığı, coşku, iyilikseverlik tutkusu, Allah'ın hoşnutluğunu kazanma arzusu; ödül gibi, teşekkür gibi, dünya çıkarı gibi yeryüzü kaynaklı endişelerden arınmışlıktır.

Sosyal güvenlik amacı ile yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak gayesi ile birtakım vergiler konabilir, varlıklılara mali yükümlülükler bindirilebilir ve fonlar oluşturulabilir. Fakat bu uygulamalar, yukardaki ayetlerin amaçladığı sonucun sadece bir yönünü, islamın zekat aracılığı ile çözüme bağlamak istediği yönünü gerçekleştirebilirler. Bu "tek yön" yoksulların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu işin yarısıdır. Öbür yarısı "veren"lerin, iyilik yapanların ruhlarını eğitmek, onları soylu bir düzeye yükseltmektir. İşin bu "öbür yarısı"nı da asla gözardı etmemeli, küçümsememelidir. Fakat sosyal güvenlik amaçlı uygulamalarda, ne yazık ki, değerler alt-üst edilmekte ve işin bu ayrılmaz "yarı"sı karalanmakta, kötülenmekte, gölgelenmekte ve "alanları küçük düşüren ve verenlerin ahlâkını bozan bir uygulama" damgası ile damgalanmaktadır.

İslam hem kalpleri besleyen bir inanç sistemi ve hem de bu kalpleri arındırmayı amaçlayan bir eğitim yöntemidir. Kalplerde geliştirilen soylu duygular hem sahiplerini eğitirler hem hedef aldıkları kardeş müslümanlara yarar sağlarlar. Böylece İslamın amaçladığı eğitim her iki yanı ile gerçekleşmiş olur.

İşte okuduğumuz ayetlerin o yüce duyguyu böylesine özendirici somut biçimde ifade etmeleri bu yüzdendir. Devam edelim:

فَوَقٰىهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰىهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ﴿١١﴾

11- Allah da onları o günün kötülüğünden korur, yüzlerine parlaklık ve gönüllerine sevinç sunar.

Görülüyor ki, o seçkin kulların o korkusunu taşıdıkları günün kötülüğünden korunacakları hemen garanti ediliyor. Böylece bu dünyada bu Kur'an'ın mesajını alarak onaylayan o bahtiyarların huzura kavuşmaları sağlanıyor. Allah'ın onlara çetin ve çatık kaşlı gün göstermeyeceği, tersine onlara yüzlerine parlaklık ve gönüllerine sevinç sunacağı belirtiliyor. Çünkü bu ayrıcalık onların korkularına, çekingenliklerine, kalplerine arınmışlığına ve duygularının temizliğine yaraşan bir ödüldür.

Bunun arkasından o bahtiyarların içinde ağırlanacakları cennetin nimetlerinin tanıtılmasına devam ediliyor:

وَجَزٰىهُمْ بِمَا صَبَرُوْا جَنَّةً وَّحَرِيْرًا ﴿١٢﴾ مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ۚ لَا يَرَوْنَ فِيْهَا شَمْسًا وَّلَا زَمْهَرِيْرًا ﴿١٣﴾

12- Sabretmelerinin karşılığında kendilerini cennetle ve ipekli elbiselerle ödüllendirir.
13- Koltuklara kurulurlar. Orada ne yakıcı güneş, ne de dondurucu soğuk görürler.

Yani kendilerine konut olarak cennet ve giyecek olarak da ipekten elbiseler verilecektir.

Onlar güvenli bir toplantıda biraraya gelmiş, sohbet ediyorlar. Çevrelerini saran hava bolluk, refah havasıdır. Bu hava sıcak değil, ılıktır; soğuk değil, serindir. Ne yakıcı rüzgar estiren bir güneş ve ne de dondurucu soğuk vardır. Bu tanıtmaya şunu eklemeliyiz: Orası başka bir alemdir; orada ne şu bildiğimiz güneş ve ne de onun benzeri olan başka güneşler vardır, o kadar. Devam edelim:

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوْفُهَا تَذْلِيْلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ
مِّنْ فِضَّةٍ وَّاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيْرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيْرَا مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوْهَا تَقْدِيْرًا ﴿١٦﴾
وَيُسْقَوْنَ فِيْهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيْلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيْهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيْلًا ﴿١٨﴾

14- Ağaçların gölgeleyici saçakları başlarına yakın alçaklıkta ve meyvalarının devşirilmesi son derece kolay olur.
15- Onlara gümüş tabaklarla ve saydam kadehlerle servis yapılır.
16- Bu gümüşten saydam kadehlerin büyüklükleri ihtiyaçlarına göre belirlenmiştir.
17- Onlara orada taslar içinde zencefil karışımlı içecekler sunulur.
18- Bu "selsebil" adı verilen bir cennet pınarıdır.

Ağaçların gölgeleyici saçakları ve meyva yüklü dalları cennetliklere iyice yaklaşıyor. Hiç kuşkusuz bu durum hayal edilebilecek rahatlıkların ve gölgelenmelerin en yararlısını canlandıran bir görüntü oluşturur.

İşte yüce Allah'ın iyi kullarına ödül olarak sunduğu cennetin genel görünümü budur. Bu "iyi kullar" dünyadaki hayatlarında yüce Allah'ın az yukarda çizdiği parlak, duygulandırıcı ve gönül açıcı tablo uyarınca yaşamış kimselerdi. Sonra cennetteki nimetlere ve hizmetlere ilişkin ayrıntılara geçiliyor.

Cennetlikler geniş yapraklı ağaçların gölgeleri, yere sarkmış dalların ve tatlılık bir havanın altında, koltuklarına kurulmuş olarak safa sürerlerken buyruklarındaki hizmetçiler kendilerine gümüş kaplarda getirilen ve yine gümüş maşrabalarla dağıtılan içecekler sunarlar. Bu gümüş maşrabalar gümüşten olmalarına rağmen kristal gibi şeffaftırlar ki, dünyadaki gümüş kaplarda böyle bir özellik görülemez. Ayrıca bu maşrabalar, bu kaseler hem yararlılığı ve hem de güzelliği biraraya getiren, uygun büyüklüktedirler. Sonra bu içeceğe "zencefil" karıştırılmıştır. Tıpkı daha önce tanıtılan bir cennet içeceğinin içine "kafur" karıştırıldığı gibi. Ayrıca içecek tatlılığından ve hoş içimliliğinden dolayı "selsebil" adı ile anılan bir cennet pınarından sağlanmaktadır.

Dahası var. Bu testilerle ve kaselerle cennetliklere içecek dağıtan hizmetçiler yüzlerinde tüy bitmemiş taze delikanlılardır. Ne zaman aşınımına uğrarlar ve ne de yaşlanırlar. Hep genç, delikanlı ve parlak yüzlü kalırlar. Cennetin orasına burasına inciler gibi serpilmişlerdir. Okuyoruz:

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾

19- Onlara hiç ölmeyecek gençler hizmet ederler. Bu gençleri görsen, ortalığa saçılmış birer inci sanırsın.

Arkasından bu görüntünün ana hatları çiziliyor. Genel bir bakış altında sahnenin kalplerdeki ve gözlerdeki etkisi özetleniyor. Okuyoruz:

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾

20- Nereye baksan bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün.

Evet, bir nimet ve görkemli varlık sahnesi ile karşı karşıyayız. Yüce Allah'ın yakınları olmayı başaran o iyi, o seçkin kullar bu görkemli varlıklar ve bol nimetler içinde yaşıyorlar. Sahnenin özeti ve ana hatları bu şekildedir.

Sonra bu bol nimetlerin ve görkemli varlıkların içinde ayrıntı niteliği taşıyan bir görüntüye dikkat çekiliyor. Bu görüntü az önceki genel tanıtmanın gerekçeli örneği ve açıklaması havasında sunuluyor. Okuyalım:

عَٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوٓا۟ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾

21- Üzerlerinde ince, yeşil ipekten ve atlastan elbiseler vardır, bileklerine gümüş bilezikler takılmıştır. Rabbleri onlara temiz içecekler sunmuştur.

Ayetin orjinalinde yeralan "sündüs" sözcüğü, "ince ipek kumaş", "istebrek" sözcüğü ise "kalın ve astarlı kumaş" anlamına gelir. Cennetlikler bu süsleri ve

bu göz kamaştırıcı konforu Rabblerinden alırlar. Başka bir deyimle bu görkemli hayat dekoru, kerem sahibi yüce Allah'ın cömert bağışıdır. Bu durum, elde edilen nimetlerin değerini arttıran, ek bir değerdir.

Arkasından bütün bu nimetlerin üzerine sevgi ve onurlandırma nimetleri eklenir.

إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾

22- Bütün bunlar iyiliklerinizin karşılığıdır, çabalarınız, hoşnutluğumuzu kazanmıştır.

Bu sözler yüceler aleminden geliyor. Bu sözler, o nimetlerin tümüne denk gelen onurlandırıcı bir bildiridir. Bütün o nimetlere kendi değerlerinin üzerine eklenen başka bir değer katar.

Böylece cennet nimetlerine ilişkin ayrıntılı sunuş ve kalpleri coşturan, özendirici çağrı noktalanıyor. Bu çağrı o temiz nimetleri hakketmeye ve zincirlerden, kelepçelerden, çılgın alevli ateşten uzak kalmaya yönelik bir teşvik niteliğindedir. Kısacası insan iki yol ağzındadır. Yollardan biri bu cennete, öbürü ise çılgın alevli cehenneme götürür.

Cennete ve cennetin gönül açıcı, bol nimetlerine yönelik bu çağrının arkasından yalanlayıcı tutumlarını ısrarla ve inatla sürdüren müşriklerin durumu ele alınıyor. Bu adamlar, islam çağrısının niteliğini kavramamış kimselerdir. Bu bilinçsizlikleri yüzünden Peygamberimiz ile pazarlığa girişerek O'nu davasından ya da bu davanın kendilerini rahatsız eden ilkelerinden vazgeçirmeye yelteniyorlar. İşte müşriklerin bu taviz koparma, müminleri dinlerinden vazgeçirme, yoksa onlara eziyet etme, insanları Allah yolundan alıkoyma; iyiliğe, cennete ve cennet nimetlerine yüz çevirme girişimleri arasında surenin son kesiti geliyor. Bu kesiti oluşturan ayetler, bilinen Kur'an üslubu ile bu durumu ele alıp işliyorlar.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾
وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

23- Ey Muhammed, bu Kur'an'ı sana indiren biziz.
24- Rabbin hükmünü verinceye dek sabret, onların günahkârlarının ve inatçı inkârcılarının sözlerine uyma.
25- Sabah ve akşam Rabbinin adını an.
26- Gecenin bir bölümünde O'na secde et, geceleri O'nu uzun uzun tesbih et.

Okuduğumuz bu dört ayet, islama çağrı hareketine ilişkin son derece önemli bir gerçeği dile getirirler. İnsanları Allah'a çağıran dava adamları bu gerçekle sıkı sıkıya bütünleşmeli, onu enine-boyuna değerlendirip içlerine sindirmeli, imana ilişkin somut ve psikolojik anlamlarını akıl süzgecinden geçirip iyice kavramalıdırlar.

Peygamberimiz, müşriklerin karşısına tek ve ortaksız Allah çağrısı ile çıkmıştı. O bu çağrı sırasında sadece müşriklerin kalplerindeki inançla karşı karşı-

ya gelmiş değildi. Eğer durum böyle olsaydı Peygamberimizin işi çok kolay olurdu. Çünkü adamların savundukları müşriklik inancı tutarsız olduğu için güçlü, tutarlı, açık ve yalın islam inancı karşısında uzun boylu direnemezdi, böyle bir güçten ve soluktan özü itibarı ile yoksundu. Yani bilinen o inatçı muhalefetin itici gücü, müşriklik inancının özünden değil, bu inancı kuşatan yan şartlardan ve o günkü toplumun yapısının özelliklerinden kaynaklanıyordu. Nitekim gerek tarihi belgeler ve gerekse Kur'an'ın çeşitli ayetleri bu yan şartların ve özel toplumsal yapının mücadeledeki etkin rolüne önemle dikkatlerimizi çekmektedir.

Bu yan şartları ve toplumdaki yapısal özellikleri şöyle özetleyebiliriz: İleri gelen müşrikler, o günkü toplumun egemen sınıfını oluşturuyorlardı. Bu konumları yüzünden toplumun egemen değerlerini üstün tutuyorlar, onları maddi çıkarlarının vazgeçilmez güvenceleri olarak görüyorlardı. İşte tutarsız, saçmalığı belli müşriklik inancının tutarlı, açık ve güçlü islam inancı karşısında gösterdiği sert direnişin arkasında yatan ilk faktör buydu. Sonra öbür ikinci dereceden faktörler geliyordu. Cahiliye kültürünün kurumsallaştırdığı hayat tarzı, bu hayatın hazları, zevkleri ve körüklediği ihtiraslar da bu direnişe güç katıyor; yeni inanç sistemine karşı takınılan inatçı ve katı tavrı besliyordu. Çünkü bu yeni inanç sisteminin ahlâk ilkeleri ve yüce değerleri, içgüdülerin ve ihtirasların başıboş bırakılmalarına, istedikleri gibi at oynatmalarına, her türlü ahlâk dizginini kırmış, çılgın ve sorumsuz bir hayata dalınmasına göz yummuyordu.

Buna göre islam çağrısına karşı duran direniş hareketinin ardındaki sebepleri şu üç kategoride toplayabiliriz: a) İleri gelen müşriklerin sosyal konumları, o günün egemen toplumsal değerleri, siyasi otorite, servet ve çıkarlar. b) Alışkanlıklar, adetler ve geleneksel hayat tarzı. c) Değer yargılarından ve ahlâk bağlarından sıyrılmak isteyen içgüdülerin ve ihtirasların dürtüsü. Bütün bunlar ilk çağrı hareketinin karşısına dikilen faktörlerdi. Aynı faktörlerin her zaman ve her yerdeki çağrı hareketlerinin karşısına dikildikleri görülür. Bu faktörler islam-küfür savaşının değişmez faktörleridir. Aynı zamanda bu faktörler bu savaşa amansız ve bitimsiz bir mücadele niteliği kazandırır; onun sıkıntılarına, yükümlülüklerine katlanmayı ve onu kararlılıkla sürdürmeyi dünyanın en zor işlerinden biri haline getiriyor.

Bundan dolayı her dönemde ve her yerdeki insanları Allah'ın dinine çağıran dava adamlarının yukardaki ayetlerin içerdiği gerçekle ve bu ayetlerin indikleri sıradaki şartlarla enine-boyuna bütünleşmeleri gerekir. Çünkü bu şartlar, dünyanın neresinde ve hangi döneminde olursa olsun, insanları Allah'a çağıran bütün dava adamlarının vermek zorunda kalacakları savaşın değişmez şartlarıdır.

Bilindiği gibi Peygamberimize, insanları uyarması yolunda Allah'tan direktif geldi. O'na **"Ey örtüye bürünerek saklanan Muhammed, ayağa kalk da uyar"** buyuruldu.[6] Peygamberimiz sırtına yüklenen bu görevi yerine getirmeye girişir girişmez, daha ilk adımlarında, bu faktörler ile, bu sebeplerle yüzyüze geldi. Bu faktörler, hemşehrilerini bu yeni çağrıya uymaktan alıkoyuyor, onları çürüklüğünün ve tutarsızlığının farkında oldukları eğri inançlarına sımsıkı sarılmaya sü-

6- Müddessir Suresi, 1-2.

rüklüyor, dahası bu adamları inançlarını, sistemlerini, sosyal konumlarını, çıkarlarını, alışageldikleri yaşama biçimlerini, hazlarını ve ihtiraslarını inatla ve şiddetle savunmaya itiyordu. Yeni çağrı hareketi daha ilk aşamada böylesine çok yönlü tehditlerle boğuşmak zorunda kalmıştı.

Bu inatçı direniş çeşitli biçimlere büründü. İlk aşamada bu yeni çağrıya uyan mümin azınlığa türlü eziyetler yaptı, işkenceler ve tehditler yolu ile onları inançlarından vazgeçirmeye çalıştı. Sonra bu inanç sisteminin ak çehresini karartmayı, sistemi ve Peygamberini toz bulutu altında bırakmayı denedi. Bu amaçla birçok suçlamalara girişti, birçok asılsız dedikodulara başvurdu. Bu kirli yollara başvuranlar bu dine yeni katılmaların olmasını engellemek istiyorlardı. Çünkü bu inanç sistemine yeni insanların katılmasını önlemek, onun özünü kavramış ve tadını almış eski müminleri dinlerinden döndürmekten daha kolay olabilirdi.

Bunların yanısıra doğrudan doğruya Peygamberimizi hedef alan komplolar tezgahlamayı da ihmal etmediler. Tehditlerin ve eziyetlerin para etmediğini anlayınca sahte bir yumuşama havasına girdiler. Peygamberimizin karşısına şu tür teklifler ile çıktılar: Geçmişi unutup yolun bu noktasında elele verebilirlerdi. Bunun için Peygamberimiz, bu beylerin inançlarına, sistemlerine ve geleneklerine yönelik sert saldırılarını durdurmalı idi. O zaman her iki tarafın onaylayacağı ortak şartlar etrafında barış yapılabilirdi. Nitekim zaman zaman çıkar ve ganimet bölüşümü üzerinde, ya da bilinen diğer dünyalık meseleler çevresinde anlaşmazlığa düşerek birbirleri ile çatışan toplumlar ve kişiler sonunda bir noktada anlaşıyorlar, aralarındaki çekişmeyi sona erdiriyorlardı.[7]

İşte insanları Allah'ın yoluna çağıran bütün dava sahipleri her dönemde ve her yerde bu komploların ya aynıları ile ya da benzerleri ile kesinlikle yüzyüze gelirler.

Peygamberimiz gerçi bir peygamberdi. Yüce Allah O'nu komplolara ve insanların kirli tuzaklarına karşı kesin koruma altına almıştı. Fakat, sıfatı ne olursa olsun, o da bir insandı. Bir avuç mümin ile birlikte ağır şartlara göğüs germek zorunda kalmıştı, karşı koyacak yeterli güçten yoksundu. Yüce Allah O'nun bu durumunu biliyordu. Bu yüzden O'nu yalnız bırakmıyordu; kendisini desteksiz, yardımsız ve kritik noktalarda yol göstermesiz olarak bu ağır realitenin baskısı altına sürmüyordu.

İşte yukarda okuduğumuz ayetler, bu yardımı, bu desteği, bu yol göstericiliği içerir. Baştan okuyalım:

"Ey Muhammed, bu Kur'an'ı sana indiren biziz."

Bu ilk direktif, bu çağrıya ilişkin yükümlülüklerin kaynağının, özünün dayanağının ne olduğuna dikkatleri çekiyor. Bu çağrı Allah'tan geliyor. Tek kaynağı O'dur. Bu Kur'an'ı indiren O'dur. Onun başka bir kaynağı yoktur. Bu çağrının özüne bu pınardan fışkırmamış olan yabancı bir şey karıştırılamaz. Bu inanç sistemi için bu kaynak dışındaki hiçbir yerden bir şey alınamaz, iktibas edilemez, dayanak yapılamaz, böylesine yabancı unsurlar bu inanç sistemine karıştırılamaz.

7- Daha geniş bilgi için "Kalem" suresinin 9. ayetine bakınız.

Bunun yanısıra şunu da unutmamalı. Bu Kur'an'ı indiren ve Peygamberini bu çağrıyı seslendirmekle görevlendiren Allah'tır. O bu çağrıyı ve bu çağrıyı seslendiren önderi korumasız bırakmaz. Görevi, öndere veren O olduğu gibi Kur'an'ı o Önder'e indiren de O'dur.

Fakat eğri güçler şımarıklıklarını, küstahlıklarını sürdürürler. Müminlere eziyet üzerine eziyet yaparlar. Dinlerin vazgeçirme çabaları peşlerini bırakmaz. Bu çağrı hareketenin amansız düşmanları inançlarına, sistemlerine, geleneklerine, sığınak olarak kullandıkları bozguncu ve yıkıcı faaliyetlerine yönelik ısrarlarından daha katı bir ısrarla insanları Allah yoluna girmekten alıkoymaya çalışırlar. Aynı adamlar bir yandan da davanın önderine barış yapmayı, Mekke kentini bölüşmeyi ve bir ortak noktada buluşmayı öneriyorlar. O günün zor şartları karşısında bu öneriyi reddetmek, geri çevirmek oldukça zor bir karardır.

İşte bu noktada ikinci direktif geliyor. Okuyalım:

"Rabbin hükmünü verinceye kadar sabret, onların günahkârlarının ve inatçı inkarcılarının sözlerine uyma."

Her iş yüce Allah'ın plânına bağlıdır. O eğriliğe mühlet tanır, kötülüğe meydan verir; müminlerin sıkıntı, sınanma ve arınma dönemlerine uzatır. Bütün bunların gerisinde sadece O'nun bildiği bir hikmet vardır. Bu hikmet aracılığı ile o plânını uygular, hükmünü yürütür. O halde sen **"Rabbin hükmünü verinceye kadar sabret."** O'nun belirlediği an gelinceye kadar eziyetlere ve baskılara sabret. Eğrilik cephesinin galip gelmesine, şer güçlerin gemi azıya almalarına sabret. En çok da bu Kur'an'da sana indirilen gerçeğe sımsıkı sarılarak sabret. Sabret et de sakın o adamların bu inanç sisteminin zararına olacak barış ve ortak noktada buluşma önerilerine kulak asma. **"Onların günahkârlarının ve inatçı inkarcılarının sözlerine uyma!"** Onlar günahlara batmış kafirler olduklarına göre seni Allah'a kulluğa, iyiye ve yararlıya çağırmazlar, tersine seni şu ya da bu biçimde günaha ve kafirliğe çağırırlar. Ortak bir noktada buluşma önerilerinin ve seni hoşnut edeceğini, sana çekici geleceğini sandıkları tekliflerinin ardında bu kirli maksat yatar.

Gerçekten müşrikler Peygamberimize siyasi mevki içerikli, servet içerikli, şehvet tatmini içerikli vaadler yapıyorlardı. Ona kabilelerinin önderi olmayı, verecekleri servetlere konmayı öneriyorlardı. Kendisini Mekke'nin en zengini yapacaklarına söz veriyorlardı. Hatta O'na güzel kızları peşkeş çekeceklerini söylüyorlardı. Nitekim müşriklerin elebaşılarından biri olan Utbe b. Rebia birgün Peygamberimize "Bu davadan vazgeç sana kızımı vereyim. Kızım Kureyş kabilesinin en güzel kızlarından biridir" demişti. Bütün bunlar öteden beri eğrilik yanlılarının her yerdeki ve her kuşaktan dava adamlarını satın almak için yaptıkları çekici teklifler olagelmiştir.

Evet, **"Rabbin hükmünü verinceye kadar sabret, onların günahkârlarının ve inatçı inkarcılarının sözlerine uyma."** Onlarla aranızda üzerinde uzlaşılacak ortak bir nokta yoktur. Onlar ile aranızdaki büyük uçurumun üzerine köprü kurup üzerinden geçmek imkansızdır. Senin sistemin ile onların sistemini, senin evren bütününe ilişkin düşüncen ile onların kainat düşüncesini, senin savunduğun gerçek

ile onların tuttukları eğri, senin imanın ile onların kafirliklerini, senin aydınlığın ile onların karanlıklarını, senin gerçeğe ilişkin bilgin ile onların cahiliye zihniyetlerini birbirleri ile bağdaştırmak olacak şey değildir. Aranızda aşılmaz sıradağlar vardır.

Zaman uzasa da, baskılar şiddetlense de, caydırma girişimleri yoğunlaşsa da, yolun sonu gelmez olsa da sabret.

Yalnız bu sabır zor iştir. Azık ister, belirli bir destek ister. Okuyalım:

"Sabah ve akşam Rabbinin adını an.

Gecenin bir bölümünde O'na secde et, geceleri O'nu uzun uzun tesbih et."

Bu çetin yolculuğun azığı işte budur. Sabahları ve akşamları Rabbinin adını an. Geceleri secdeye kapanarak uzun uzun O'nu noksanlıklardan tenzih et. Bu sana Kur'an'ı indiren ve seni bu çağrıyı seslendirmekle görevlendiren yüce kaynakla ilişki kurmaktır. Gücün kaynağı, azığın ve desteğin pınarı geceleri uzun uzun zikrederek, ibadet yaparak, dua ederek, tesbih ederek O'nunla bağ kurmaktır. Çünkü yol uzundur, yük ağırdır. Onun için bol azığa ve büyük yardıma ihtiyaç vardır. İşte bu azık ve yardım buradadır. Burada kul ile Allah yalnızlık köşesinde, fısıltılı yakarışlarda, beklentilerde ve başbaşa gelmenin coşkusunda buluşurlar. Bu buluşmadan yorgunluğa ve dermansızlığa karşı rahatlık doğar, zayıflığa ve sayı azlığına karşı güç meydana gelir. İnsan ruhu basit duygulardan ve kaygılardan arınarak taşıdığı yükümlülüğün yüceliğini, üstlendiği "emanet"in büyüklüğünü görür. O zaman da insan üzerinde yürüdüğü yolun dikenlerinin ayaklarında ve vücudunun diğer yerlerinde açtığı ve açacağı yaraları umursamaz, önemsemez olur.

Yüce Allah merhametlidir, sevgili kulunu bu çağrıyı seslendirmekle görevlendirmiş, O'na Kur'an'ı indirmiş, yükünün ağır ve yolunun dikenli olduğunu baştan bildirmiştir. Bu yüzden Peygamber'ini yardımsız ve desteksiz bırakmamıştır. İşte O'nun yardımı budur. O bu yardımın o dikenli yoldaki çetin yolculuğun uygun ve gerçek azığı olduğunu herkesten iyi bilir. Bu yardım, her yerdeki ve her kuşaktan dava adamlarının azığıdır. Çünkü dava birdir, şartları aynıdır, eğrilik cephesinin bu dava karşısındaki tutumu aynıdır, bu tutumun gerekçeleri aynı olduğu gibi eğrilik yanlılığının yöntemleri de değişmezdir. O halde "hak" yanlılarının yöntemleri de yüce Allah'ın bu yolun uygun yöntemleri olduklarını belirttiği yöntemler olmalıdır.

İnsanları Allah'a çağıran dava adamları, yüce Allah tarafından bu çağrının ilk önderine telkin edilen bu gerçeği enine-boyuna içlerine sindirmelidirler. Sözkonusu gerçek, bu çağrı görevinin Allah katından geldiği, çağrının asıl sahibinin o olduğu, O'ndan gelen bu çağrının özüne günaha batmış kafirlerce savunulan eğri sistemlerden aktarılacak yabancı unsurların karıştırılmaması gerektiği gerçeğidir. Buna göre bu çağrının temsil ettiği gerçekle o günahkârın savundukları eğri sistemlerinm işbirliği yapmaları, "hakk"ı savunanlar ile batıl (eğri yol) yanlılarının uzlaşmaları, ortak bir noktada buluşmaları mümkün değildir. Hak ile batıl, birbirleri ile çelişen iki zıt sistemdir, hiçbir zaman birleşmeyecek iki ayrı yoldurlar. Bu arada bazan batıl yanlıları kaba güçlerine ve sayısal çokluklarına

dayanarak azınlık halindeki zayıf müminleri yenebilirler. Bu Allah'ın bildiği bir hikmetin sonucu olarak meydana gelir. Böyle durumlarda yüce Allah'ın hükmü gerçekleşene dek sabretmek, Allah'tan yardım istemek, geceleri uzun uzun dua ve tesbih ederek O'nun desteğine sığınmak bu yolun tek güvenilir azığıdır.

Bu gerçek, bu yolun öncülerinin iyice kavramak, enine-boyuna içlerine sindirmek zorunda oldukları önemli bir ilkedir.

Bunun arkasından peygamberimizin savunduğu sistem ile müşriklerin tuttukları sistem arasındaki bağdaşmaz farklılık bir kez daha vurgulanıyor. Bunun kanıtı olarak müşriklerin kendi iyiliklerinin nerede olduğunu bilmedikleri, ideallerinin kof ve düşünce ufuklarının dar olduğu anlatılıyor. Okuyalım:

إِنَّ هَٰؤُلَآءِ يُحِبُّونَ ٱلْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾

27- Bu adamlar şu geçici dünyayı severler ve önlerindeki o zorlu günü gözardı ederler.

Bu adamların arzuları ve idealleri yakın vadeli, istekleri ve düşünceleri küçüktür. Kendileri de küçük ve basit olan bu zavallılar şu gelip geçici dünyaya dalarlar da önlerinde kendilerini bekleyen zorlu ve "ağır" bir günü gözardı ederler. Oysa o gün hem sorumlulukları, hem sonuçları ve hem de gerçek terazisindeki tartısı açısından "ağırlıklı" bir gündür.

Bu adamların hiçbir sözlerine uyulmaz, tutturdukları yolda peşlerinden gidilmez. Müminler ile ortak hedefleri ve paylaşılır amaçları olamaz. Şu geçici dünyadaki mallarına, mevkilerine ve konforlarına imrenilmez. Çünkü şu dünyanın günleri sayılıdır, nimeti ve konforu yetersizdir, sahiplerine gelince onlar da küçük ve basit zavallılardır.

Bu arada onların kendi iyiliklerinin nerede olduğunu göremedikleri dolaylı biçimde anlatılıyor. Çünkü adamlar şu gelip geçici dünyayı tercih ederek genel hesaplaşma işleminden sonra kendilerini zincirleri ile, kelepçeleri ile, çılgın alevli cehennemi ile bekleyip duran zorlu günü ihmal ediyorlar.

Bu ayet de Peygamberimizi ve çevresindeki müminleri şu sevdikleri dünyaya ilişkin istediklerini elde eden müşrikler karşısında yüreklendirmeye devam ediyor. Bunun yanısıra dünya tutkunlarına yöneltilmiş üstü kapalı bir tehdit niteliğindedir.

Bu üstü kapalı tehdidi bir küçümseme ifadesi izliyor. Bu ifadede o zavallıların Allah katındaki önemsizlikleri vurgulanıyor. Çünkü kendilerine sahip oldukları bu maddi gücü, bu caydırıcılığı veren Allah dilerse kendilerini ortadan kaldırarak yerlerine başkalarını getirebilir. Eğer böyle yapmıyorda onları yerlerinde bırakıyorsa bunun bir hikmeti vardır, O ezeli plânını bu hikmet aracılığı ile yürütüyor.

نَّحْنُ خَلَقْنَٰهُمْ وَشَدَدْنَآ أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ أَمْثَٰلَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

28- Onları yaratan ve vücutlarına biçim veren biziz. İstediğimiz zaman onları benzerleri ile değiştiririz.

Bu açıklama, her şeyden önce maddi güçlerine güvenerek şımaran bu zaval-

lılara bu güçlerinin, hatta varoluşlarının kaynağını hatırlatıyor. Sonra da zayıf bir azınlık durumunda olan müminlere moral aşılıyor. Çünkü bu gücü veren, onların bağlısı oldukları ve çağrısını duyurmaya çalıştıkları yüce Allah'tır. Ayrıca yüce Allah'ın plânına ve bu plânın gerisindeki amaçlanmış hikmete ilişkin gerçeği müminlerin kalplerine yerleştiriyor. En yerinde hükümleri veren yüce Allah'ın hükmü gerçekleşinceye kadar gelişen bütün olaylar O'nun bu hikmetine uygun biçimde meydana geliyor.

Evet; **"İstediğimiz zaman onları benzerleri ile değiştiririz."**

Onlar güçleri ile yüce Allah'a karşı koyamazlar, O'nunla başedemezler. Çünkü onları yaratan ve övündükleri gücü kendilerine veren O'dur. O onları yokedip yerlerine başka benzerlerini yaratabilir. Eğer onlara mühlet veriyor da kendilerini benzerleri ile değiştirmiyorsa bu bir yandan O'nun lütfunun ve bağışının, öbür yandan da O'nun hükmünün ve hikmetinin sonucudur.

Ayet bu anlamından dolayı Peygamberimize ve çevresindeki müminlere yönelik moral ve direnç aşılama çabasının bir devamı, müminler ile karşıtlarının gerçek durumlarını anlatan bir açıklamadır. Bunun yanısıra şu dünyaya dalmış ve ailelerin gücüne güvenerek şımarmış şımarıklara yönelik donukluk bir uyarıdır. Böylece onlardan Allah'ın nimetlerini hatırlamaları isteniyor. Şımarıklıklarına gerekçe yaptıkları ve karşılığında şükür etmedikleri nimetlerini. Ayrıca bu nimetlerin ardında saklı duran "sınanma" gerçeğinin farkına varmaları da isteniyor. Bilindiği gibi bu sınav gerçeği onlara surenin baş tarafında açıklanmıştı.

Arkasından müşrikler kendilerine tanınan fırsat konusunda uyarılıyorlar. Sebebine gelince Kur'an kendilerine gerçekleri sunuyor ve Kur'an'ın bir parçası olan bu sure de onlara ana ilkeleri hatırlatıyor. Okuyalım:

إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

29- Bu bir hatırlatmadır. İsteyen Rabbine giden yolu tutar.

Bu açıklamanın hemen arkasından yüce Allah dileğinin sınırsızlığı ve her şeyin ona döndüğü gerçeği vurgulanıyor. Böylece son yönelişin O'nun dergahına olması, son çözümde O'nun hükmüne boyun eğilmesi, insanın kendi gücünü ve etkinliğini arka plâna atarak O'nun gücüne ve etkinliğine öncelik tanıması isteniyor. Zaten islam gerçek anlamı ile, özü ile bu demektir. Okuyoruz:

وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

30- Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve her işi yerinde yapar.

O halde insanlar bilsinler ki, sorumsuz yapıcı ve güçlü yönlendirici yüce Allah'tır. Böylece insanlar O'na nasıl yöneleceklerini, nasıl O'nun plânına teslim olacaklarını öğrensinler. İşte bu tür ayetlerin içerdiği gerçeğin alanı ve çerçevesi budur. Bu arada şu gerçek de vurgulanıyor. Yüce Allah özgür dileği ile kullarını doğru ile eğriyi birbirinden ayırd etme yeteneği ile donattı, onlara kalplerinin özünü bilen dileği uyarınca bu ikisinden birine yönelme iradesi sundu. Yine O

kullarını kavrama gücü ile ve bilgi ile destekledi. Onlara Peygamber göndererek ve Kur'an'ı indirerek kendilerine gidecekleri yolu gösterdi. Yalnız bütün bunlar son aşamada varıp O'nun plânına dayanır. Herkesin tek sığınacağı merci O'nun dergahıdır. O kendisine sığınanları adını anmaya ve ibadet etmeye muvaffak eder. Buna karşılık eğer kul O'nun karşı durulmaz gücünü gerçek anlamda tanımaya yanaşmaz da yardım ve başarı dileği ile O'nun dergahına sığınmazsa ne doğru yolu bulabilir, ne O'nun adını anmayı ve iyilik işlemeyi başarabilir. Bundan dolayı,

يُدْخِلُ مَن يَشَآءُ فِى رَحْمَتِهِۦ ۚ وَٱلظَّٰلِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

31- O dilediklerini rahmetinin kapsamı altına alır. Zalimlere gelince O, onlar için acıklı bir azap hazırlamıştır.

O'nun iradesi özgür ve sınırsızdır, dilediğini yapar. Bu özgür dileğin bir sonucu olarak O, dergahına sığınanlardan, doğru yola iletilmelerini ve ibadet etme başarısı ile donatılmalarını isteyenler arasında dilediklerini rahmetinin şemsiyesi altına alır. Ama **"Zalimlere gelince O, onlar için acıklı bir azap hazırlamıştır."** Dünyada O'nun onlara meydan vermesi, mühlet tanıması sonunda bu acıklı azapla yüzyüze gelsinler diyedir.

Surenin bu "son"u "baş"ı ile bütünleşiyor, sınavın sonucunu açıklıyor. O sınav ki, yüce Allah, insanı onun uğruna karışım nitelikli bir sıvı damlasından yarattı, onu işitme ve görme yeteneği ile donattı, ona yolunu gösterdikten sonra isterse cennete doğru, dilerse cehenneme doğru gidebileceğini belirtti.

İNSAN SURESİNİN SONU

Mürselat Suresi / 77

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 50

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin çizgileri keskin, tabloları sarsıcı, vurguları şiddetlidir, ateşten kamçılar gibi şaklarlar. Sure, insan kalbini korkunç bir mahkeme duruşmasında ayağa kaldırır. Kalp, bu duruşma sırasında her biri birer zehirli ok gibi saplanan sorularla, yadırgamalarla ve tehditlerle yüzyüze gelir.

Surede birçok dünya ve ahiret sahnesi, birçok evren ve insan gerçeği ve yine birçok azap görüntüsü sunulur. Fakat her görüntüyü, her sahneyi günahkâr kalpleri bir ateş dalgası gibi yakalayıp kavuran şu değerlendirme izler:

"O gün inkarcıların vay haline!"

Bu değerlendirme cümlesi surede on kez tekrarlanır. Bu periyodik vurgu surenin keskin çizgilerine, sarsıcı tablolarına ve şiddetli mesajlarına uygun düşer.

Bu periyodik vurgu bize "Rahman" suresinin kullara yönelik her nimet tablosunu izleyen **"Peki, insanlar ile cinler Rabblerinin hangi nimetini inkar ediyorlar?"** vurgusu ile "Kıyamet" suresinin her azap sahnesinin arkasından karşımıza çıkan **"Peki benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"** vurgusunu hatırlatır. Bu vurgunun böylesine sık sık tekrarlanışı sureye özel bir damga basar, ona kendine özgü keskin bir tad kazandırır.

Sure kısa, hızlı akışlı, çarpıcı, değişik durak ve kafiyeli, ardışık kesitlerden oluşur. Her kesiti oluşturan ayetlerin sonu aynı kafiye ile bağlanır. Kimi yerlerde, değiştirilen kafiyenin tekrar karşımıza çıktığı görülür. İnsan bu kesitlerin, durakların ve kafiyelerin kendilerine özgü ateşini ve çarpıcılığını birbiri ardından içinde hisseder. Daha bir vurgunun sersemliğinden ayılır-ayılmaz bir sonraki vurgunun aynı tondaki şiddeti ve çarpışı ile yüzyüze gelir.

Surenin daha ilk ayetlerinde rüzgar ya da gökten yere inen melek dalgaları ile çalkalanan fırtınalı bir hava ile yüzyüze geliriz.

"Dalga dalga salınanlara, kasırga gibi esip savuranlara, her yana dağıtanlara, doğruyu, eğriden kesin çizgilerle ayıranlara, ilahi mesajı peygamberlere iletenlere andolsun. Ya bahaneleri boşa çıkarmak ya da uyarmak amacı ile."

Bu giriş, surenin havası ile ve çağrışımları ile tamamen uyuşan bir giriştir.

Kur'an'ın bu alanda kendine özgü bir yöntemi vardır. Yani bu kitap, bazı surelerde canlandırdığı sahnelere ve bu sahnelerin çarpıcılıklarına uygun düşen bir çerçeve seçer. Bu sure, bu yöntemin örneklerinden birini oluşturur. Nitekim

"Duha" suresinde canlandırılan gözetme, şefkat ve barındırma sahneleri için kuşluk vakti güneşi ile gecenin ilk saatlerindeki alacakaranlık imajları çerçeve olarak seçilirken "Adiyat" suresinde mezarların deşilmelerini ve insanın gönlündeki gizli sırların açığa çıkarılmasını canlandıran sahneler, dolu-dizgin düşman sayfalarına dalan savaş atlarının tozu dumana katan çerçevesine oturtulmuştur. Kur'an'da bu yöntemin daha birçok örneği vardır.

Surenin bu girişini izleyen on kesitin her biri, ayrı bir aleme yönelik bir gezi, bir yolculuk niteliğindedir. Bu geziler sırasında geniş alanlara yayılmış düşüncelerle, duygularla, iç dürtülerle, etkilerle ve reaksiyonlarla yüzyüze geliriz. Bunların alanları kullanılan sözcüklerin ve cümlelerin ifade alanlarından çok daha geniş, çok daha engindir. Bu kelimeler ve cümleler değişik alemlere doğru nişanlanmış oklar gibidirler.

İlk gezide son "hüküm günü"nün, kıyamet gününün sahneleri ile yüzyüze geliriz. Bu sahnelerde göklerde ve yerde meydana gelecek müthiş evrensel değişiklikler canlandırılır. O gün Peygamberler ile insanlar arasındaki hesaplaşmanın kesin bir sonuca bağlanacağı bir buluşma günüdür.

"Yıldızlar karardığı zaman, gök parçalandığı zaman, dağlar ufalanıp dağıldığı zaman, peygamberlerin tanıklık sıraları geldiği zaman, bu tanıklık hangi güne bırakıldı? Hüküm gününe, hüküm gününün ne olduğunu biliyor musun? O gün inkârcıların vay haline!"

İkinci gezide eski kuşakların yok edilişlerini canlandıran sahnelerle ve yüce Allah'ın inkarcılara ilişkin yasalarına yönelik işaretlerle yüzyüze geliriz.

"Önceki inkarcı toplumları yoketmedik mi? Sonraki inkarcıları da katarız onlara. İşte biz günahkârlara böyle yaparız. O gün inkârcıların vay haline!."

Üçüncü gezide ilk yaratılış olgusu ile bu olgunun kanıtladığı plânı ve tasarıyı gözleriz.

"Sizi basit bir sıvı damlasından yaratmadık mı? Sonra o sıvı damlasını korunaklı bir yuvaya yerleştirmedik mi? Belirli bir sürenin sonuna kadar. Biz o sıvı damlacığının gelişmesini aşamalı bir plana bağladık. Biz ne güzel plân yaparız. O gün inkarcıların vay haline!

Dördüncü gezinin alanı yeryüzüdür. Bu gezide bize yeryüzünün canlı-cansız bütün yavrularını bağrına bastığı, barınmaya elverişli yaratıldığı, üzerinde hayat kaynağı olan suların çağladığı anlatılır.

"Biz yeryüzünü barınak yapmadık mı? Ölüler için de, diriler için de. Orada yüksek dağlar yaratmadık ve size tatlı sular içirmedik mi? O gün inkarcıların vay haline!

Beşinci gezide inkârcılarla ve son hesaplaşma gününde uğradıkları azapla ve azarlama ile karşılaşıyoruz.

"Şimdi inkar ettiğiniz yere koşunuz. Üç çatallı gölgeye koşunuz. Serinlik sağlamayan ve alevden korumayan gölgeye! O saray gibi kocaman kıvılcımlar saçar. Her biri birer sarı deve gibi kıvılcımlar! O gün inkarcıların vay haline!"

Altıncı ve yedinci gezide inkarcılarla beraberliğimiz sürüyor; onların yeni azarlar işitmelerine, yeni aşağılamalarla yüzyüze gelmelerine tanık oluyoruz.

"Bugün onların konuşamayacakları bir gündür. Özür dilemelerine de izin verilmez. O gün inkârcıların vay haline! 'Bugün, sizi ve sizden öncekileri birarada getirdiğimiz bir hüküm günüdür. Eğer bana karşı oynayacağınız bir oyununuz varsa haydi, oynayın bakalım.' O gün inkarcıların vay haline!"

Sekizinci gezide kötülüklerden korunanlarla ve onlar için hazırlanan nimetlerle yüzyüze geliyoruz.

"Kötülüklerden sakınanlara gelince onlar ağaç gölgeleri altında ve pınar başlarındadırlar. Canlarının çektiği meyvalarla başbaşadırlar. 'Yapmış olduğunuz iyiliklerin karşılığı olarak şimdi afiyetle yiyiniz, içiniz.' Biz iyilik yapanları işte böyle ödüllendiririz. O gün inkarcıların vay haline!."

Dokuzuncu gezide yine inkârcılarla kısa bir beraberliğimiz oluyor, onları inkarcılık pozisyonunda suç-üstü yakalıyoruz.

"Onlara 'rükua varın' denildiğinde rükûa varmazlar. O gün inkarcıların vay haline!"

Bütün bu geziler, gözden geçirmeler, çimdiklemeler ve vurgulamalar sonunda şu üstü kapalı paylama ile surenin noktalandığını görüyoruz:

"Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra hangi söze inanacaklar?"

İnsan kalbi, surenin hızlı temposuna ayak uydurarak işte bu şekilde akışını sürdürüyor. Surenin vurguları ile, tabloları ile, sahneleri ile birlikte çarparken nefes nefese kalıyor. Surenin konusunu oluşturan gerçeklere gelince bunlar başta Mekke inişliler olmak üzere birçok surede tekrarlanan gerçeklerdir. Fakat Kur'an, gerek karşılaştığı psikolojik durumlara göre, gerekse Kur'an'ı indiren Allah'ın çok iyi bildiği kalp kanallarına ve vicdan durumlarına göre ele aldığı gerçekleri değişik yönlerden, farklı ışıklar altında, farklı tatlar ve çeşniler verecek biçimde sunar. Böyle olunca bu gerçekler her durumda yeni olarak görülürler. Çünkü insan vicdanında yeni olan reaksiyonları harekete geçirirler.

Bu surenin cehennem sahnelerinde ve inkarcıların bu sahnelerle yüzyüze gelişlerinde yenilik vardır. Ayrıca konuları sunma ve seslenme üslubunda da yenilik vardır. İşte surenin keskin çizgili, yakıcı bir tat veren, nefes kesici vurgulu, kendine özgü kimliği bu şekilde ortaya çıkıyor.

Şimdi surenin ayetlerini sırası ile incelemeye geçiyoruz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ۝ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ۝ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ۝

فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ۝ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ۝ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ۝ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ۝

1- Dalga dalga salınanlara, 2- Kasırga gibi esip savuranlara, 3- Her yana dağıtanlara, 4- Doğruyu eğriden kesin çizgilerle ayıranlara, 5- İlahi

mesajı peygamberlere iletenlere andolsun. 6- Ya bahaneleri boşa çıkarmak ya da uyarmak amacı ile, 7- Size söz verilen kıyamet kesinlikle kopacaktır.

Bu kesitle ele alınan konu "Kıyamet günü" meselesidir. Müşriklerin gerçekleşeceğini bir türlü akıllarına sığdıramadıkları ve Kur'an'ın, birçok ayetinde gerçekleşeceğini değişik anlatma yöntemleri ile vurgulayarak kafalarına işlemeye çalıştığı kıyamet günü meselesi ile yüzyüzeyiz. Kur'an'ın bu olguyu müşriklerin akıllarına yerleştirmek, onun gerçekliğini kalplerine işlemek için gösterdiği yoğun çaba gerekli, hatta kaçınılmaz bir çabadır. Çünkü müşriklerin vicdanlarında temel ilkelere dayalı bir inanç yapısı kurabilmek için, bunun yanısıra hayatlarının değer yargılarının ölçülerini bütünü ile düzeltebilmek için bu olgunun gerçek olduğuna inandırılmaları ön şart idi. Ahiret gününe inanmak gök kaynaklı bu inanç sisteminin temel taşı olduğu gibi, insana yaraşır hayat düşüncesinin de temel taşıdır. Bu hayatla ilgili olan herşey sonunda varıp ona dayanır. Hayatın her alanına egemen olan değer ölçüleri de ancak bu inanç temeline dayandırılarak düzeltilebilir. İşte bu yüzden bu inancı kalplere ve kafalara yerleştirebilmek için bunca uzun ve yoğun çabaların harcanması gerekmiştir.

Yüce Allah, surenin bu ilk ayetlerinde kıyamete ilişkin vaadinin gerçekleşeceği yolunda yemin ediyor. Yemin cümlelerini okurken ilk başta şunu farkediyoruz. Üzerine yemin edilen şeyler bilgi alanımızda kapalı, evren ve insan hayatına etkileri yansıyan gizemli güçlerdir.

Eski tefsir bilginleri bu "gizemli güçler"in ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürüyorlar. Kimi bu yemin cümlelerinde sözü edilen güçlerin kesinlikle "rüzgarlar", kimi "melekler" olduklarını ileri sürerken kimileri bu cümlelerin bir kısmında meleklerin ve geriye kalanlarında da rüzgarların kasdedildiğini söylüyor. Bu görüş farklılıkları, bu sözcüklerin anlamlarının belirsiz olduğunu kanıtlar. Aslında sadece yüce Allah'ın bildiği bir gayb meselesi (yani kıyamet günü) hakkında yemin edilirken belirsiz şeyler üzerine yemin edilmesi son derece tutarlı ve uyum gözetici bir yöntemdir. Bu yemin cümleleri ile demek isteniyor ki, bu gaybe ilişkin olgular nasıl aslında birer realite ise ve insan hayatını etkiliyorlarsa kıyamet günü de öyledir, o da bir gün gerçekleşecek olan bir realitedir. Evet;

"Dalga dalga salınanlara."

Ayette geçen "salınanlar, gönderilenler" sahabilerden Ebu Hureyre'ye göre "melekler" demektir. Mesruk'un, Ebu Duha'nın ve Mücahid'in görüşlerinden birine göre ve Sudey'in, Rebi b. Enes'in, Ebu Salih'in tek olan görüşlerine göre aynı yorum geçerlidir. O zaman bu yemin cümlesi "savaş atları gibi akın akın ve ardarda birlikler halinde gönderilen ardışık melek gruplarına andolsun" anlamına gelir.

Abdullah b. Mesud'a göre ise bu "gönderilenler"den maksat "rüzgarlar"dır. Buna göre yemin cümlesinin anlamı "savaş atları gibi akın akın ve ardarda dalgalar halinde harekete geçirilen rüzgar bulutlarına yemin ederim" olur. Abdullah b. Mesud, "Kasırga gibi esip savuranlara" ve "Her yana dağıtanlara"

ayetlerinde rüzgarların kasdedildiğini öne sürüyor. Bir rivayete göre onun bu görüşü Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve Ebu Salih tarafından da paylaşılmaktadır.

İbn-i Cerir de ilk ayetteki "Mürselât" sözcüğünün "Melekler" mi, yoksa "rüzgarlar" mı demek olduğu konusunda tereddüte düşerken, kesin hüküm vermekten kaçınırken ikinci ayetteki "Asıfat" sözcüğünün kesinlikle "rüzgarlar" anlamına geldiğini belirtiyor. Üçüncü ayetteki "Naşizat" sözcüğünün de "bulutların gökteki dağıtıcıları" anlamında "rüzgarlar" demek olduğunu da kuşkusuz bir dille ifade ediyor.

Abdullah b. Mesud'a göre dördüncü ve beşinci ayetlerde kullanılan "farikat" ve "mulkiyat" sözcüklerinden de melekler kasdediliyor. Bu görüşü Abdullah b. Abbas, Mesruk, Mücahid, Katade, Rebi b. Enes, Suddey ve Sevri de tartışmasız biçimde paylaşırlar. Bu ortak görüşe göre sözkonusu melekler, yüce Allah'ın izni ile peygamberlere inerek gerçeği eğriden ayırdediyor ve bu elçilere vahyin mesajını iletiyorlar. Bu mesaj hem insanların hesaplaşma gününde ileri sürebilecekleri bahaneleri peşinen çürütüyor, hem de onları uyarıyor.

Bizim anladığımıza göre üzerinde yemin edilen bu sözcüklerde amaç, insanları mechul ile korkutmaktır. Tıpkı "ed-dariyati derven" ve "en-naziati nez'an" ayetlerinde olduğu gibi.[1] Bu sözcüklerin anlamları hakkında görüş ayrılıkları ortada bir belirsizlik olduğunu kanıtlar. Bu belirsizlik bu noktada temel bir niteliktir, bu sözcüklerin duyurdukları üstü-kapalı mesaj burada son derece bariz bir öğedir. Bu üstü-kapalı anlatım, gerek sözcüklerini oluşturan seslerin titreşimleri yolu ile, gerek vurgularının birbirini izlemesi yolu ile ve gerekse uyandırdıkları dolaysız çağrışımlar aracılığı ile insanda duygusal bir sarsıntı meydana getirir. İnsanın duygu dünyasında meydana gelen bu sarsıntı, bu deprem surenin konusuna ve doğrultusuna son derece uygun düşer. Çünkü surenin bu girişi izleyen bütün kesitleri birer deprem, birer sarsma eylemidir. Sanki birinin gırtlağından tutulup sarsılmış da kendisi işlediği bir günah hakkında ya da inkar ettiği bir açık ayet hakkında sorguya çekilmiş ve arkasından "O gün inkarcıların vay haline!" diye tehdit edilmiştir.

HESAP GÜNÜ

Bunun arkasından son hesap gününde evrenin dengesinde meydana gelecek olan alt-üst olmalara ilişkin sahnelerde gözlenen sert sarsıntı geliyor. O gün Peygambere verilen bir "randevu" niteliğindedir. Bu randevuda tüm peygamberler insanlığa yönelik çağrılarının bilançosunu sunacaklardır.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۝ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۝
وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ۝ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ۝ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ۝
لِيَوْمِ الْفَصْلِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۝ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝

1 - "Zariyat" ve "Naziat" surelerinin ilk ayetleri.

8- Yıldızlar kararddığı zaman, 9- Gök parçalandığı zaman, 10- Dağlar ufalanıp dağıldığı zaman, 11- Peygamberlerin tanıklık sıraları geldiği zaman, 10- Bu tanıklık hangi güne ertelendi? 13- Hüküm gününe. 14- Hüküm gününün ne olduğunu biliyor musun? 15- O gün inkarcıların vay haline!

O gün yıldızlar kararır, gök parçalanır dağlar ufalanıp havada uçan toza dönüşür. Kur'an'ın çeşitli surelerinde bu evrensel alt-üst oluşu tasvir eden birçok sahneler sunulur. Bütün bu sahnelerin verdikleri ortak imaj şudur. O gün görünen evrenin şırazesi kopar. Bu kopmaya korkunç gürültüler, sarsıntılar ve patlamalar eşlik eder. Bu dehşetli olaylar insanların öteden beri gözledikleri deprem gibi volkanik patlamalar gibi, yıldırımlar gibi korku ve dehşet saçan küçük çaplı doğal olaylara hiç benzemezler. Eğer bir karşılaştırma yapacak olursak bu doğal olaylar, kıyametin dehşetli olayları yanında hidrojen bombası yanındaki çocukların bayram fişekleri patlamaları gibi kalır. Bu karşılaştırma bile sadece bir meseleyi insan aklına yaklaştırma girişiminden ibarettir. Yoksa evrenin parçalanmasının ve bize anlatıldığı biçimde dağılmasının meydana getireceği dehşet, kesinlikle insanın tasavvur kapasitesine sığmayacak kadar büyüktür.

Bu evrensel sahnelerde somutlaşan dehşetin yanısıra okuduğumuz ayetlerde kıyamet gününe ertelenen bir başka büyük olaya değiniliyor. Bu olay bütün peygamberlerin uzun insanlık boyunca sürdürdükleri çağrı misyonunun bilançosunun sunulmasıdır, bu sunuluşa ilişkin randevudur. Bütün peygamberlere o gün için randevu verilmiş, o gün genel bir buluşma günü olarak belirlenmiştir. Bu buluşmada peygamberler göklerden, yeryüzünden ve dağlardan daha ağır basan o büyük konuya ilişkin son hesaplarını sunacaklar, dünya hayatının tüm problemleri çözüme bağlanacak, Allah bu problemlere ilişkin hükmünü verecek, ardışık insan kuşaklarını ve bütün çağları bağlayan son söz söylenecektir.

Ayette ifadede bu büyük olaya ilişkin bir korkutma vardır. Bu korkutma, olayın kavrama kapasitelerini aşan mahiyetinin büyüklüğünü anlatacak boyutlardır. Okuyalım:

"Peygamberlerin tanıklık sıraları geldiği zaman, bu tanıklık hangi güne ertelendi? Hüküm gününe, hüküm gününün ne olduğunu biliyor musun?"

Ayetlerin anlatım biçimi, son derece önemli ve korkunç bir olaydan sözedildiğini açıkça ortaya koyuyor. Öyle ki, bu korkunçluk sönen yıldızların, parçalanan göğün ve ufalanıp toz gibi uçuşan dağların saldıkları korkuyu bile geride bırakıyor. Bu vurgunun korkunçluğu ve dehşeti duygulara işleyince hemen arkasından şu dehşetli vurgu ve şu korkunç uyarı ile sarsılıyoruz:

"O gün inkarcıların vay haline!"

Bu uyarı üstün ve karşı konulmaz iradeli yüce Allah'tan geliyor. Üstelik evrene egemen olan dehşeti ve son mahkeme oturumunun ürperticiliğini izliyor. bu oturuma bütün peygamberler de katılıyor ve kendilerine verilen bu randevuda son bilançolarının rakamlarını sunuyorlar. Bu zaman dilimine bağlanarak yapılan bu uyarının sarsıcı bir ağırlığı, ürkütücü bir etkisi vardır.

Müşrikler, son hüküm gününün dehşetli olaylarına yönelik gezilerinden döner-

dönmez yeni bir geziye çıkarılıyorlar. Bu gezide önceki ve sonraki insan kuşaklarının yokediliş sahneleri ile yüzyüze geleceklerdir.

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾
كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

16- Önceki inkarcı toplumları yoketmedik mi? 17- Sonraki inkarcıları da katarız onlara. 18- İşte biz günahkârlara böyle yaparız. 19- O gün inkarcıların vay haline!

Görüldüğü gibi bir tek fırça darbesi ile "önceki" yokedilen toplum yığınları ve yine bir başka fırça darbesi ile "sonraki" yokedilmiş insan yığınları gözler önüne seriliyor. Yok edilen yığınların vücud kalıntıları gözlerimiz önünde uzayıp gidiyor. Bu ölü vücut artıkları önünde yüce Allah'ın varlık bütününe ilişkin şu yasası dile geliyor:

"İşte biz günahkarlara böyle yaparız."

Bu sürekli geçerliği olan bir yasadır. Onun kapsamı dışına çıkılamaz. O anda günahkârlar "öncekiler"in ve "sonrakiler"inkine benzer bir yokoluş darbesini beklemeye koyulmuşlarken mahvolmaya, hiç olmaya ilişkin bildiğimiz şu tehdit içerikli beddua ile yüzyüze geliyorlar:

"O gün inkarcıların vay haline!"

İNSANIN YARATILIŞI

Yıkıntılar ve insan vücudunun kalıntıları arasında geçen bu geziden dönerdönmez yaratmayı, can vermeyi, küçük-büyük her canlıyı belirli bir plâna, bir ön tasarıya göre geliştirme olgularını gözlememizi sağlayan yeni bir geziye çıkarılıyoruz.

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾
فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

20- Sizi basit bir sıvı damlasından yaratmadık mı? 21- Sonra o sıvı damlasını korunaklı bir yuvaya yerleştirmedik mi? 22- Belirli bir sürenin sonuna kadar. 23- Biz o sıvı damlacığın gelişmesini aşamalı bir plâna bağladık. Biz ne güzel plân yaparız. 24- O gün inkarcıların vay haline!

Bu gezi, insan yavrusunun gelişme evrelerini izleyen uzun ve şaşırtıcı bir gezidir. Fakat bu sahnede sayılı birkaç fırça darbesi ile özetleniyor. Basit bir sıvı damlacığı ana rahmindeki korunaklı bir yuvaya akıtılıyor ve belirli bir sürenin sonuna kadar orada kalıyor. Bu yaratılma eyleminin evrelerinde görülen bariz ve duyarlı plân ise her şeyi plânının kapsamına alan yüce hikmeti düşündürecek, kutsal ve güzel bir yapıcılığı kanıtlayan su değerlendirme cümlesinde dile getiriliyor.

"Biz o sıvı damlacığının gelişmesini aşamalı bir plana bağladık. Biz ne güzel plân yaparız."

Hiç bir şeyi kapsam-dışı bırakmayan bu plânı bildiğimiz o tehdit izliyor:

"O gün inkârcıların vay haline!"

Arkasından yeryüzünde bir geziye çıkarılıyoruz. Bu gezi sırasında yüce Allah'ın bu gezegende insanın yaşamasını düzenleyen plânını, yeryüzünün bu hayatı mümkün kılacak şartlarla donatıldığı gerçeğini gözlüyoruz.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ
شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

25- Biz yeryüzünü barınak yapmadık mı? 26- Ölüler için de diriler için de. 27- Orada yüksek dağlar yaratmadık ve size tatlı sular içirmedik mi? 28- O gün inkarcıların vay haline!

Bu yeryüzünü ölü-diri bütün yavrularını bağrına basan bir ana kucağı yapmadık mı? **"Orada yüksek dağlar yaratmadık mı?"** Dorukları bulutlu ve yaşamlarında tatlı su dereleri akıtan, yerlerinden oynamaz, yalçın dağlardır bunlar. Bu işler hiç plânsız, ön-tasarısız olur mu? Hikmetsiz ve amaçsız olarak meydana gelir, varlıklarını sürdürebilir mi? Bütün bunlardan sonra inkarcılar, gerçekleri nasıl yalanlayabiliyorlar?

"O gün inkârcıların vay haline!"

İNKARCILARIN KORKUNÇ SONU

Bu sahnelerin sunuluşundan ve duygulara aşıladıkları etkilerin algılanışından sonra surenin akışı birdenbire yön değiştirerek o son hesaplaşma ve davranışlara karşılık belirleme duruşmasına dönüyor. Bu sırada inkarcı günahlara yöneltilen bir emrin korkunç sesi kulaklarımıza doluyor. Açı bir paylama ve sert bir azar içeren bu emirde günahkârlar dünya hayatında yok saydıkları azaba doğru yol almaya çağrılıyorlar.

انْطَلِقُوا إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ انْطَلِقُوا إِلَىٰ ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ
﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُ
جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾

29- Şimdi inkar ettiğiniz yere koşunuz! 30- Üç çatallı gölgeye koşunuz. 31- Serinlik sağlamayan ve alevden korumayan gölgeye! 32- O saray gibi kocaman kıvılcımlar saçar. 33- Her biri birer sarı deve gibi kıvılcımlar, 34- O gün inkarcıların vay haline!

Uzun bir yargılanma işleminin tutukluğu ve zorunlu konukluğu arkasından artık serbest olarak gidebilirsiniz. Fakat nereye doğru. Bu hareket özgürlüğü, aslında tutulduktan beter bir şey! **"Şimdi inkar ettiğiniz yere koşunuz."** İşte şuraya doğru. Orası tam karşınızda duruyor. **"Üç çatallı gölgeye koşunuz."** Orası cehennem ateşinden yükselen ve üç kol halinde yayılan dumanların gölgesidir. Ama ne gölge! Kavurucu güneşten daha beter bir şey! **"Serinlik sağlamayan ve alevden korumayan gölgeye!"** Bu gölge boğucu, yakıcı, kavurucu bir gölge! Sırf alay

üslubunun bir uzantısı olarak ona "gölge"denmiş. Bir de cehennem ateşinden yükselen dumanın gölgesi ile avutma amacı taşıyor bu isimlendirme. Koşunuz. Nereye doğru gideceğinizi biliyorsunuz. Varacağınız o yeri bildiğiniz için oranın adını söylemeye gerek yok. **"O, saray gibi kocaman kıvılcımlar saçar. Her biri birer sarı deve gibi kıvılcımlar."** Oranın ardarda saçtığı kıvılcımların, her biri duvarları taştan örülmüş bir ev iriliğindedir. (Eski araplar duvarları taştan örülmüş her eve "kasr" yani "saray" adını verirlerdi. Buna göre burada sözü edilen sarayın şimdilerde görmeye alıştığımız saraylar kadar kocaman olması şart değildir.) Bu kıvılcımlar birbirini izledikçe, her biri çayıra yayılmış otlayan birer sarı deveyi andırır. Bunlar kıvılcımlar. Ya peki bu iri kıvılcımları saçan ateşin kendisi acaba nasıl bir şey!

Yürekleri bu korkunun doldurduğu anda o bildiğimiz değerlendirme cümlesi yine karşımıza çıkıyor:

"O gün inkarcıların vay haline!"

Cehennemde somutlaşan maddi korkunun sunulmasını, insanı susturan, ona dilini yutturan manevi korkunun sunulması izliyor, böylece sahneye bütünlük kazandırıyor.

هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

35- Bugün onların konuşamayacakları bir gündür. 36- Özür dilemelerine de izin verilmez. 37- O gün inkarcıların vay haline!

Buradaki korkunç suskunluk, ürkütücü siniklik ve ürpertici çekingenlik, duyulan dehşeti yansıtır. Bu dehşetin arasına ne bir söz, ne de özür dileme girebiliyor. Çünkü artık tartışma ve özür dileme zamanı geride kalmıştır. **"O gün inkârcıların vay haline!"**

Kıyamet gününe ilişkin başka sahnelerde günahkarların hayıflanmaları, pişmanlıkları, yeminleri ve özür dilemeleri dile getirilir. O gün uzun bir gündür. Abdullah b. Abbas'ın dediğine göre içinde bu da olur, onlar da olur. Burada bu korkunç suskunluk karesinin dondurulması, duruma ve ayetlerin çağrışımına uygun düşmesi yüzündendir.

هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۖ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

38- Bugün sizi ve sizden öncekileri biraraya getirdiğimiz bir hüküm günüdür. 39- Eğer bana karşı oynayacağınız bir oyununuz varsa haydi, oynayın bakalım. 40- O gün inkarcıların vay haline!

Bugün özür dileme günü değil, hüküm verme günüdür. Sizleri, sizden öncekilerle birlikte biraraya getirdik. Alabildiğiniz bir önlem varsa alınız. Yapabileceğiniz bir şey varsa yapınız. Hayır. Ne alabilecekleri bir önlemleri ve ne de yapabilecek bir şeyleri vardır. Uğradıkları sert paylama karşısında çekingen suskunluktan başka yapacak bir şey bulamıyorlar. **"O gün inkarcıların vay haline!"**

İNANANLARIN MUTLU SONU

Günahkârlara yönelik azarlama sahnesi noktalanır-noktalanmaz kötülüklerden sakınanlara yönelik ağırlamaların anlatılmasına dönülüyor.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ
وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾

41- Kötülüklerden sakınanlara gelince onlar ağaç gölgeleri altında ve pınar başlarındadırlar.
42- Canlarının çektiği meyvalarla başbaşadırlar.
43- "Yapmış olduğunuz iyiliklerin karşılığı olarak şimdi afiyetle yiyiniz ve içiniz."
44- Biz iyilik yapanları, işte böyle ödüllendiririz.
45- O gün inkarcıların vay haline!

Evet, kötülüklerden sakınanlar cennet ağaçlarının gölgeleri altındadırlar. Bu defa gölgeler gerçek gölgelerdir. Cehennem dumanından yükselen üç çatallı, serinlik vermez, ateşten korumaz, sözde gölgeler değillerdir. Ayrıca onlar pınar başlarındadırlar. Yakıcı susuzluk uyandıran, boğucu cehennem dumanları arasında değillerdir. Bunların yanısıra onlar **"Canlarının çektiği meyvalarla başbaşadırlar."** Onlar bu somut nimetlerin ötesinde kalabalıkların gözleri ve kulakları önünde şu yüce onurlandırıcı sözlere de muhatap olacaklardır:

"Yapmış olduğununuz iyiliklerin karşılığı olarak şimdi afiyetle yiyiniz, içiniz. Biz iyilik yapanları, işte, böyle ödüllendiririz."

Aman Allahım! Yüceler yücesi Allah'tan gelen ne büyük lütuf ve ne büyük onurlandırma! Sonra: **"O gün inkârcıların vay haline!"**

Bu tehdit, az önceki nimetlerin ve onurlandırıcı ağırlamanın tam karşıtıdır.

Şimdi de daha önceki ayetlerde defteri dürülüp arkada bırakılan dünya hızlı bir çekimle gözlerimizin önüne getiriliyor. Bir de bakıyoruz ki, tekrar yeryüzündeyiz ve günahkârlar azar ve paylama yağmuruna tutulmuşlardır.

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

46- Şimdi yiyiniz, azıcık safa sürünüz, sizler suçlusunuz.
47- O gün inkarcıların vay haline!

Böylece ardaşık iki kesitte sunulan iki sahnede dünya ile ahiretin bütünleştikleri göcülüyor. Aralarındaki korkunç zaman uçurumuna rağmen sanki her ikisi de aynı anda varlık sahnesinde beliriyor. Az önce kötülüklerden sakınanlara ahirette seslenilirken şimdi dünyada günahkârlara seslenilyor. Sanki bu zavallılara şöyle denmek isteniyor; "Bu iki durum arasındaki farkı kendi gözlerinizle görünüz. O dünyanın nimetlerinden mahrum kalma, orada uzun süreli azaba çarpılma karşılığında şu dünyada azıcık yiyiniz, keyfinizce yaşayınız bakalım." Sonra?:

"O gün inkarcıların vay haline!"

Sonra bu zavallıların şaşırtıcı tutumlarından sözediliyor. Adamlar doğru yola çağrıldıkları halde bu çağrıya uymuyorlar.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

48- Onlara "rükûa varın" dendiğinde rükûa varmazlar. 49- O gün inkârcıların vay haline!

Bunca ayrıntılı yol göstermelere, bunca ısrarlı uyarılara rağmen takındıkları tutum budur işte. O halde;

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

50- Onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra hangi söze inanacaklar?

Yalçın kayaları sarsan, sıra dağları depreme tutulmuş gibi sallayan bu söze, bu Kur'an'a inanmayan kimse artık hiç bir söze inanmaz. Bu zavallının akıbeti artık bedbahtlık, mutsuzluk ve acı sondur. Bu bedbaht kötüyü ne fena bir akibet bekliyor!

Bu sure özü ile, ifade yapısı ile müzikal ahengi ile, çarpıcı sahneleri ile, yüksek ateşi ile doğrudan doğruya bir saldırıdır. Bu saldırıya ne kalp dayanabilir ve ne de insan varlığı karşı durabilir.

Kur'an'ı indiren ve ona bu yüksek etkileme gücünü bağışlayan Allah ne kadar yücedir!

MÜRSELAT SURESİNİN SONU

Nebe Suresi / 78

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 40

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure de dahil olmak üzere, bu cüzün tamamı hemen hemen aynı havayı ve atmosferi taşıyan surelerden oluşmaktadır. Bu cüzün "Beyyine" ve "Nasr" sureleri dışındaki diğer sureler Mekke inişlidir ve birbirinden farklı olmakla birlikte hepsi de kısa surelerdendir. Bundan daha önemlisi bu cüzün tüm surelerinin özel bir havası vardır. Bu hava nerede ise sureleri aynı konu aynı hedef aynı etki aynı çizgiler, çağrışımlar ve genel üslubu ile bir tek sure yapmaktadır. Bu cüzün sureleri adeta, insanın duygularına ardı-arkası kesilmez güçlü, sert ve yüksek sesli dokunuşlarla ve haykırışlarla dopdoludur. Ağır gaflet uykusuna dalmışlara, uyuşmuş, mahmurlukları hislerine baskın gelmiş mahmurlara ya da coşkularla, el çırpıp ıslık çalarak eğlence yerinde geceleyin dans edip eğlenceye dalanlara, uyarıcı haykırışlarla dopdoludur. Bu cüz'ün tamamından yükselen bu haykırışlar ve dokunuşlar bu tip insanların duygularına ve hislerine peşi peşine akın etmektedir: Uyanınız. Kendinize geliniz. Bakınız. Yüzünüzü bu yöne çeviriniz. Düşününüz. Tefekkür ediniz... Hiç kuşkusuz sizin bir ilahınız var. Herşeyi bir idare eden var. Herşey bir plana göre yapılmaktadır. Herkes imtihana çekilmektedir. Herkesin bir sorumluluğu vardır. Sonunda herkes hesaba çekilecektir. Ve yaptıklarının karşılığını da alacaktır. İmtihanı kaybeden şiddetli bir azaba, kazanan ise büyük bir nimete erecektir. Uyanınız. Kendinize geliniz. Bakınız. Buraya bakınız. Düşününüz. Tefekkür ediniz. İşte böyle emirler bir kez daha, sonra bir daha, arkasından bir daha, üç kez, dört kez, beş kez... Ve on kez tekrarlanır durur. Bu cüz, dokunuş ve haykırışlarla gaflet uykusuna dalmışları, gözleri mahmur gafilleri uyarmak için şiddetli bir şekilde sarsmaktadır. Onlar sanki gözlerini açıp uyuşukluk içinde bir an bakıyorlar sonra da yine eski durumlarına dönüyorlar, gözlerini kapayıp dalıp gidiyorlar. Bu güçlü el onları yeniden şiddetle sarsıyor. O yüksek ses onlara yeniden haykırıyor. Ve o sert dokunuşlar kulaklara,gönüllere yeniden dokunup uyarıyor.Zaman zaman gaflet içinde uyuyanlar kendilerine geliyorlar, ısrar ve inat içinde "Hayır" diyorlar. Sonra haykıran, uyarıcıya ve ikaz ediciye taşlarla saldırıp edepsiz sözler söylüyorlar. Sonra tekrar gözlerini kapayıp gaflet uykularına dalıp gidiyorlar. Bunun üzerine uyarıcı onları uyandırmak için yeniden sarsmaya başlıyor.

Bu cüzü okurken kafamda canlanan bunlardı. Cüz'ün az sayıda, değeri büyük ve ağırlığı olan belirli gerçeklere eğildiğini, gönüllerin bam teline kendisi ile dokunduğu belirli etkilere, kainatta ve insan ruhunda belirli tablolara, hesap günü

belirli ve sınırlı olaylara ağırlık verdiğini hissettim. Ve bunların çeşit çeşit olmakla birlikte tekrarlandığını hem de ortada önemli bir durumun ve bir hedefin olduğu imajını veren bir tekrarla, tekrar edildiğini görürken hayalimde canlanan bunlardı.

Bir insan "**İnsan yiyeceğine bir baksın.**"[1] "**İnsan neden yaratıldığına bir baksın.**"[2] ayetlerini okurken bunları hisseder. "**Devenin nasıl yaratıldığına, göğün ne şekilde yükseldiğine, dağların nasıl dikildiğine ve yerin nasıl yayıldığına bakmazlar mı?**"[3] ayetine göz atarken, "**Ey inkarcılar sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? Ki Allah onu bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. Gecesini karanlık yapmıştır. Gündüzünü de aydınlatmıştır. Ardından yeri düzenlemiştir. Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir. Dağları yerleştirmiştir. Bunları sizin ve hayvanların geçinmesi için yapmıştır.**"[4] ayeti ile yüzyüze gelirken, "**Biz yeryüzünü bir beşik dağları da onun için birer direk kıldık. Sizi çift çift yarattık. Uykunuzu dinlenme vakti yaptık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü geçiminiz için çalışıp kazanma zamanı yaptık. Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik. Oraya parlak kandiller astık. Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl su indirdik ki, onunla taneler, bitkiler ve birbirine sarmaş dolaş olmuş ağaçlı bahçeler çıkaralım.**"[5] ayetini okurken, "**İnsan yiyeceğine bir baksın. Biz suyu döktükçe döktük. Sonra toprağı güzelce yardık, orada sizin ve hayvanlarınızın yararına taneli ekinler, üzümler, yoncalar, zeytinler ve hurmalar iri ve sık ağaçlı bahçeler meyveler ve çayırlar bitirmekteyiz.**"[6] ayeti ile yüzyüze gelirken, "**Ey insan, seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir? Seni yaratan, belini doğrultan ve seni dengeli kılan, dilediği biçimde sana şekil veren Rabbine karşı seni aldatan nedir?**"[7] ayetini izlerken; "**Rabbinin yüce adını takdis et. O yarattı düzene koydu. O herşeyi ölçü ile yapıp doğru yolu göstermiştir. O yeşillikler bitirmiştir sonra da onları siyah bir çöpe çevirmiştir.**"[8] ayetini okurken, "**Biz insanı en güzel şekilde yarattık, sonra da onu aşağıların aşağısı kıldık, yalnız iman edip yararlı iş işleyenler bunun dışındadır. Onlara kesintisiz ecir vardır. Ey insanoğlu öyle iken sana dini yalan saydırtan nedir? Allah hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?**"[9] ayetlerini okurken, "**Güneş dürüldüğü zaman, yıldızlar kararıp dağıldığı zaman. Dağlar yürütüldüğü zaman. Gebeliğinin onuncu ayındaki develer kendi haline bırakıldığı zaman. Yabani hayvanlar bir araya toplandığı zaman. Denizler kaynatıldığı zaman. Nefisler çiftleştiği zaman. Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza; "Hangi günahı yüzünden öldürüldü" diye. Siciller açılıp yayıldığı zaman, gökkubbe yıkıldığı zaman. Cehennem kızıştırıldığı zaman, cennet gözler önüne serildiği zaman. Herkes ne getirdiğini öğrenecektir.**"[10] ayetlerini okuduğu zaman, "**Gök yarıldığı zaman, yıldızlar saçıldığı zaman, denizler patladığı zaman, kabirlerin içi dışına çıktığı zaman, herkes neyi öne aldığını neyi bıraktığını öğrenir.**"[11] ayetlerini duyduğu zaman, "Gök yarıldığı, Rabbini dinleyip O'na yaraşır şekilde boyun eğdiği za-

1- Abese Suresi, 24.
2- Tarık Suresi, 5.
3- Ğaşiye Suresi, 17.
4- Naziat Suresi, 27-33.
5- Nebe Suresi, 6-16.
6- Abese Suresi, 24-32.
7- İnfitar Suresi, 6-8.
8- A'lâ Suresi, 1-5.
9- Tin Suresi, 4-8.
10- Tekvir Suresi, 1-14.
11- İnfitar Suresi, 1-5.

man! Yer uzatılarak dümdüz yapıldığı, içindekileri dışarı atıp boşaldığı ve Rabbine yaraştığı şekilde O'na kulak verip boyun eğdiği zaman:"[12] ayetlerini okuduğu zaman, **"Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı, yeryüzü ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insanın "buna ne oluyor" dediği zaman, işte o gün yer haberlerini söyler. Çünkü Rabbin ona vahiy ile herşeyi bildirmiştir."**[13] ayetlerini okurken yukarda söylediklerimizi hissedecektir.

Yine insanoğlu birçok surenin başlangıcında ya da aralarında kainatın yüce Allah'ı tesbihlerini, ona yakarışlarını ve kısa kısa bakışları okurken yine bunları hissedecektir. Söz gelimi, **"Yemin ederim geri kalıp gizlenenlere, akıp giderken ışık verenlere, kararan geceye ve soluk almaya başlayan sabaha"**[14] **"Akşamın alaca karanlığına, geceye ve gecenin içinde barındırdığına. Dolunay halindeki aya andolsun ki."**[15] **"Tan yerinin ağarmasına andolsun. Zilhicce ayının ilk on gecesine andolsun. Herşeyin çiftine de tekine de andolsun. Gelip geçen geceye de andolsun."**[16] **"Güneşe ve onun ışığına, ardından gelmekte olan aya, onu ortaya koyan gündüze. Onu bürüyen geceye. Göğe ve onu yapana, yere ve onu yayana, kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene andolsun ki."**[17]

"Örttüğü zaman geceye andolsun. Ortaya çıkıp göründüğü zaman gündüze andolsun. Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun ki."[18] **"Kuşluk vaktine andolsun. Durgunlaşan geceye andolsun ki."**[19]

Ve daha *nice nice ayetler...*

Bu cüzün tamamı üzerinde yaşadığımız şu yeryüzünde insanın, hayvan ve bitki gibi öbür canlıların ilk yaratılışı üzerine eğilmekte, şu kainatın tablolarında, onun adeta sayfaları açılmış kitabında yer alan mucizelerine dikkatleri çekmektedir. Ve yine bütün musibetleri gölgede bırakacak en büyük musibet olduğu için Taamme, kulakları sağır edercesine haykırış duyulacağı için saahha, kalplere adeta çarparcasına korkusunu salacağı için Karia, herkesi saracak ve bürüyecek dehşetinden dolayı ğaşiye denilen kıyametin çok sert sahnelerine eğilmektedir. Yine bu cüzde hesaba çekilme sahneleri, yapılanlara karşılık mükafat ve ceza tabloları, insanı çarpan, dehşete düşüren ve sarsan bir tablo içinde sunulmaktadır. Tıpkı kainattaki kıyamet sahneleri gibi öylesine büyük, öylesine korkunç... Bu cüz bütün sahneleri, herşeyi yaratan bir yaratıcının olduğuna, herşeyi bir idare edenin bulunduğuna, yeniden dirilmenin olacağına ve dirilme günü iyilikleri ve kötülükleri tartarak kesin sonuca vardıracak olan terazilerin kurulacağına bir kanıt olarak kullanmaktadır. Ayrıca cüzümüz bu sahneleri, insanların kalplerini gaflet uykusundan uyanmaları için sarsma, yüreklerine korku salma ve kaçındırma aracı olarak da değerlendirmektedir. Bu sahnelere zaman zaman geçmiş nesillerden yalancıların acı akibetlerinin tablosu eşlik etmektedir. Bu dediklerimize örnek bu cüzün tamamıdır. Ancak biz yaptığımız bu sunuşa bazı örnekler vermekle yetineceğiz.

Bu sure, yani Nebe' suresi sözünü ettiğimiz gerçeklerin ve tabloların yoğun

12- İnşikak Suresi, 1-5. 14- Tekvir Suresi, 15-18. 16- Fecr Suresi, 1-4. 18- Leyl Suresi, 1-3.
13- Zilzal Suresi, 1-5. 15- İnşikak Suresi, 16-18. 17- Şems Suresi, 1-8. 19- Duha Suresi, 1-2.

biçimde ele alınmasına eksiksiz bir örnektir. Naziat ve Abese surcleri de böyledir. Abese suresinin baş tarafı, İslam çağrısı sürecinde meydana gelen yığın yığın olaylardan belirli birisini ele almakta, kalan bölüm isc baştan başa, insanların ve bitkilerin yaratılışından söz etmekte ve kulakları sağır edercesine haykırışın duyulacağı kıyameti ele almaktadır.

"O gün kişi kardeşinden annesinden, babasından, karısından ve oğullarından kaçar. O gün herkesin başından aşkın işi vardır. Bazı yüzler o gün parıl parıldır, güleç ve sevinçlidir. Bazı yüzler o gün tozlanmış, karanlıklar bürümüştür onları."[20]

"Tekvir" suresi de böyledir. Bu sure, o gün kainatta meydana gelecek korkunç değişiklikleri canlandırmakta, bunun yanında orada yapılan yeminle vahyin gerçekliği ve, peygamberin doğru söylediği pekiştirilirken insana ilhamlar veren kainat sahneleri sunulmaktadır.

Aynı şeyleri İnfitar suresi için de söyleyebiliriz. Sure, nimet ve azab sahneleri ile kainatta meydana gelecek değişiklik tablolarını sunarken bu iki tablonun etkisi ile insan vicdanını kökünden sarsarken aynı izlenimi uyandırmaktadır. **"Ey insan seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir?"**[21]

İnşikak suresi de böyledir. İnşikak suresi kainatta olacak değişiklikleri ve nimete erme, azaba uğrama tablolarını sergilemektedir..

Aynı yargımız "Buruç" suresi için de geçerlidir. Sure kafirlerin dünyada bir grup mü'mine ateşle işkence etmelerini ve buna karşılık yüce Allah'ın da ahirette o kafirlere daha sert ve daha şiddetli biçimde yine ateşle azab ederek karşılık vereceğini anlatırken, kainat sahneleri ve o günün tabloları etrafında insanı hemen etkisi altına alan öğeler bulundurmaktadır.

Bir başka örnek de "Tarık" suresidir. Tarık suresinde kainat sahneleri, insanların ve bitkilerin yaratılışı sergilenmekte, bunların üzerine yemin edilerek önemlerine dikkat çekilmektedir. **"Şüphesiz Kur'an kesin bir sözdür. O saçma bir söz değildir."**[22]

"A'la" suresi de böyledir. Sure zikire, ahirete, hesaba çekilmeye ve cezaya ön hazırlık olmak üzere yaratıkların yaratılmasından, onlara düzgün bir biçimin verilmesinden, herşeyin bir plana göre yapılmasından, herkese doğru yolun gösterilmesinden, yeşil otun yerden bitirilmesinden ve sonra onun aşama aşama kurumasına kadar geçirdiği dönemlerden söz etmektedir.

Bir diğer sure de "Ğaşiye" suresidir. Bu sure nimet ve azap sahnelerini canlandırmakta daha sonra da dikkatleri develerin, gökyüzünün, yeryüzünün ve dağların yaratılışına çekmektedir. Cüzün sonuna kadar daha nice sureler birbirini izlemektedir. İnanç sisteminin gerçeklerinden ve iman sisteminden söz eden birkaç sure bu yargımızın dışındadır. Söz gelimi "İhlas", "Kafirun", "Maun", "Asr", "Kadr" ve "Nasr" sureleri böyle değillerdir. Yine Resulullah'ı teselli eden, üzüntüsünü hafifletmeyi amaç edinen, kendisine her türlü kötülükten Rabbine sığınmasını emreden "Duha", "İnşirah", "Felak" ve "Nas" sureleri gibi sureler de

20- Abese Suresi, 34-41. 21- İnfitar Suresi, 6. 22- Tarık Suresi, 13-14.

bu yargımızın dışındadırlar. Ancak ne olursa olsun bu sureler azdırlar. Cüzün tümünde bizim yargımız geçerlidir.

Dikkat çeken bir başka olgu da bu cüz'ün ele aldığı konuları ifade üslubudur. İfadede apaçık bir zerafet ve güzellik vardır. İnsan ruhundaki ve varlık alemindeki güzellik noktalarını ortaya çıkaracak değinmeler yapılmaktadır. Bir de ifadelerin çağrışımlarında, müzikal etkisinde, kafiye ve duraklarında eşsiz güzellikte ve çeşit çeşit edebi sanatlar vardır. Bütün bunlar cüz'ün gaflet uykusuna dalmış uyuyan ve ne yaptığına aldırmayan bilinçsizleri uyandırmak, duyularını ve hislerini çeşitli edebi güzellikle değişik değişik etkilerle ve dokunuşlarla uykudan çekip çıkarmak için yapmış olduğu sesleniş metodu ile de ahenk içindedir. Bütün bunlar "Tekvir" suresinin yıldızları, geceyi, sabahı canlandırıp sunduğu eşsiz güzellikteki benzer ayetlerde son derece açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Sureye göre yıldızlar, yuvalarına girip gözlerden kaybolan sonra ortaya çıkan ceylanlar gibidirler. Onlar da gündüzleri kaybolur, geceleri ortaya çıkarlar. Gece sanki uykusu kaçmış da karanlıklarda dolaşan bir canlıdır. **"Yemin ederim geri kalıp gizlenenlere, akıp giderken ışık verenlere, kararan geceye, soluk almaya başlayan sabaha."**[23]

Bu cüzün güneş batımı, gece ve ay tablolarını sunmasında da eşsiz güzellik ve edebi sanatlar vardır.

"Akşamın alaca karanlığına. Geceye ve gecenin içinde barındırdığına. Dolunay halindeki aya andolsun ki."[24]

Ya tanyeri ve yürüyüp gezen gece tablolarındaki eşsiz güzelliğe ne demeli?

"Tanyerinin ağarmasına andolsun. Zilhicce ayının ilk on gecesine andolsun. Her şeyin çiftine ve tekine de andolsun, geçip gittiği zaman da geceye andolsun."[25]

"Kuşluk vaktine andolsun. Durgunlaşan geceye andolsun ki."[26]

Bu cüzün insan kalbine ilhamlar veren seslenişindeki güzellik ve edebi sanatlar da kayda değerdir.

"Ey insan seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir? Seni yaratan, belini doğrultan ve seni dengeli kılan Rabbine."[27]

Bu cüzün ifade güzelliği ve edebi sanatları bu kadar da değildir. Ayrıca cennetin ve cehennemin anlatımında da vardır: Cennet canlandırılırken, **"İnanmış olanların yüzleri o gün pırıl pırıldır. Yaptıklarından hoşnutturlar, yüksek bir cennettedirler. Orada boş söz işitmezler."**[28] denilirken, cehennemin anlatımında: **"Tartıları hafif gelenler ise, onun yeri bir çukurdur. O çukurun ne olduğunu sen bilir misin? O kızgın bir ateştir."**[29] ifadelerine yer verilmektedir.

Kısacası, kainat tabloları ve ruhun derinlikleri anlatılırken güzel dokunuşlara (anlatıma) yönelme ne kadar açık olarak seziliyorsa, anlatımda da güzel ifadelerin seçildiği o kadar açık ve seçiktir.

İstenilen müzikal ahengin gerçekleşmesi için, açık ve net anlatımdan vazge-

23- Tekvir suresi, 15-18. 25- Fecr Suresi, 1-4. 27- İnfitar Suresi, 6-7.
24- İNşikak Suresi, 16-18. 26- Duha Suresi, 1-5. 28- Ğaşiye Suresi, 8-11. 29- Karia Suresi, 8-11.

çilip "üstü kapalı ifade" metodunun seçildiği, söylendiğinde hemen akla geliveren ilk anlamın bırakılıp aynı sözcükten türemiş uzak anlamlı sözcüklere geçildiği, gayet açıkça görülmektedir. Bütün bunlar da hemen hemen bu cüz çapındaki yargımızın doğruluğunu desteklemektedir.

Bu sure, bu cüzün ele aldığı konularla, içinde bulundurduğu gerçeklerle etkileri ile, tabloları ile, sahneleri ile, çağrışımları ile; müziği, nameleri, kainata, insan ruhuna, dünyaya ve ahirete yaklaşımları (değinmeleri) ile insanın duygularına ve vicdanına sert etkileri bıraksın diye sözcüklerini ve ifadelerini özenle seçmesi ile, cüzün yukarda belirttiğimiz özelliklerine bir örnektir.

Sure, insanda korku uyandıran, işitene büyük bir olayla yüzyüze olduğu izlenimini veren ve kafirlerin üzerinde görüş ayrılığına düştükleri gerçeğin ne kadar büyük olduğunu çağrıştıran bir soru ile başlıyor. Onların üzerinde görüş ayrılığına düştükleri gerçek hiç kuşkusuz apaçık olan büyük bir olaydır. Yüce Allah, bu sorunun arkasından kendilerini, içyüzünü öğrenecekleri bir günle tehdid ediyor.

"Birbirlerine neyi soruyorlar? O büyük haberi mi? Ki onlar onda ayrılığa düştüler. Hayır, yakında bilecekler. Yine hayır, yakında bilecekler."(30)

Arkasından ifadenin akışı bu büyük haberin ne olduğundan söz etmekten vazgeçiyor, bunu zamanına bırakarak onların dikkatlerini kendi önlerinde, çevrelerinde, ruhlarında ve kendilerini çevreleyen kainatta meydana gelen büyük bir olguya çeviriyor. Bu olgu kendisinin ne anlama geldiğini gösterirken, onu izleyecek olayları da ilham ediyor.

"Biz arzı bir beşik yapmadık mı? Ve sizi çift çift yarattık. Uykunuzu dinlenme yaptık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü geçiminiz için çalışıp kazanma zamanı yaptık. Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik. Oraya parlak kandiller astık. Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl su indirdik ki, onunla taneler, bitkiler ve birbirine sarmaş dolaş olmuş ağaçlı bahçeler çıkaralım."(31)

Yüce Allah bu yığın yığın gerçekleri, sahneleri, tabloları ve insanı etkileyecek olayları sıraladıktan sonra, onların dikkatlerini üzerinde görüş ayrılığına düştükleri ve ne olduğunu bilecekleri o günle tehdid ettiği o büyük habere çeviriyor. Artık o büyük haberin ne olduğunu ve nasıl olacağını onlara söylemenin zamanı gelmiştir.

"Muhakkak ki hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir. Sur'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz. O gün gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur. Dağlar yürütürler, serap haline gelir."(32)

Daha sonra da olanca gücü ve şiddeti ile azap sahnesi gelmektedir.

"Cehennem de suçları gözetleyip durmaktadır. Azgınların varacağı yerdir. Orada sonsuza dek kalacaklardır. Yaptıklarınıza uygun bir ceza olarak orada ne bir serinlik ne de içilecek bir şey tadarlar. Yalnız kaynar su ve irin içerler. Çünkü onlar bir hesab görüleceğini ummuyorlardı. Ayetlerimizi de tamamen yalanlamışlardır. Bizde herşeyi sayıp yazmıştık. Şimdi tadın, artık size azaptan başka

30- Nebe Suresi, 1-5. 31- Nebe Suresi, 6-16. 32- Nebe Suresi, 17-20.

birşeyi artırmayacağız."[33]

Fışkırıp duran nimet sahnesi de aynı şekilde olanca gücü ve coşkusu ile yer almaktadır:

"Takva sahipleri için de başarı ödülü, bahçeler, bağlar, göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar ve dolu dolu kadehler vardır. Orada ne boş bir söz ve ne de yalan işitirler. Bunlar Rabbinin katından yaptıklarına karşılığı verilenlerdir."[34]

Sure, içinde sunulan sahneden kaynaklanan kendi özünde büyük bir etki ile, bu büyük sahnenin gerçekleşeceği o gün gelip çatmadan önce yapılan bir hatırlatma ve uyarı ile son buluyor:

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbidir. O, önünde kimsenin konuşamıyacağı Rahman olan Allah'tır. Cebrail ve meleklerin dizi dizi durdukları gün, Rahman olan Allah'ın izni olmadan kimse konuşamayacaktır. Konuştuğu zaman da doğruyu söyleyecektir. İşte gerçek gün budur. Dileyen kimse Rabbine götürecek bir yol benimser. Sizi yakın gelecekteki azapla uyardık. O gün kişi elleriyle sunduğuna bakar ve inkarcı da 'keşke toprak olsaydım' der."[35]

Onların birbirlerine sorup durdukları büyük haber budur işte. Bu büyük haberin ne olduğunu öğrenecekleri gün olacak olanlar budur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ۝ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ۝ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ۝ كَلَّا

سَيَعْلَمُونَ ۝ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝

1-5 Birbirlerine neyi soruyorlar? O büyük haberi mi? Ki onlar onda ayrılığa düştüler. Hayır yakında bilecekler. Yine hayır, yakında bilecekler.

Bu ayetler, müşriklerin öldükten sonra dirilmeyi birbirlerine soruşturmalarını yadırgayan ve bu işin soruşturmaya konu edilmesinin hayrete değer olduğunu belirten bir giriştir. Çünkü onlar, öldükten sonra dirilme ve kıyamet gününün olup olmayacağını bu konudaki görüşlerinin ne olduğunu birbirlerine sorup duruyorlardı. Bu konu aralarında en şiddetli tartışmaların geçtiği ana konuydu. Müşrikler o günün geleceğini bir türlü akıllarına sığdıramıyorlardı. Oysa bu meydana gelmesi akla en yatkın konu idi.

"Birbirlerine neyi soruyorlar."

Hangi şeyden sözediyorlar? Sonra cevap veriyor: Yüce Allah'ın onlara bu soruyu yöneltmesi verecekleri cevabı öğrenmeye yönelik değildir. Aksine sorulan sorunun amacı, birbirlerine sorup durdukları olgunun gerçek yüzünü ortaya koyarak ne olduğunu ve nasıl olacağını açıklayarak onların durumlarının hayrete değer olduğunu belirtmek, olur mu olmaz mı diye kıyamet gününü birbirlerine sormalarının ne kadar garip olduğuna dikkatleri çekmektir.

"O büyük haberi mi?" Yüce Allah, onların birbirlerine sorup durdukları olgunun adını vererek belirlememiş, yaptıkları hareketin hayrete değer çok bü-

33- Nebe Suresi, 21-30. 34- Nebe Suresi, 31-36. 35- Nebe Suresi, 37-40.

yük bir inkar olduğunu belirtme üslubunun bir uzantısı olarak olguyu büyük bir haber diye nitelemekle yetinmiştir. Anlaşmazlık, görüş ayrılığı, hesap gününün geleceğine inananlarla, bunu inkar edenler arasında idi. Oysa o günün geleceğini kesin olarak inkar edenlerle bundan kuşku duyanların bunu birbirlerine soruşturması sadece müşriklerin arasında meydana gelen bir olaydı.

Sonra yüce Allah, onların birbirlerine sordukları sorulara cevap vermiyor, sorulan haberin gerçek yüzü hakkında bir açıklama da bulunmuyor. O haberin niteliğini belirterek açıklamayı bir yana bırakıyor. Sadece "Büyük haber" demekle yetiniyor ve üstü kapalı bir tehdid ile hesap gününe işaret etmeye başlıyor:

Çünkü böylesi hem açık cevaptan daha etkili, hem de korkutma açısından daha etkileyicidir. **"Hayır, yakında bilecekler. Yine hayır, yakında bilecekler."** Ayet metninde geçen (Kella) kelimesi "bir kişiyi engellemek ve azarlamak" içindir. Bu nedenle bu sözcük burada verilmesi istenilen çağrışım ve atmosfer için son derece uygundur. "Kella"nın ve başında bulunduğu cümlenin tüm olarak tekrarlanması öyle bir tehdid havası sağlıyor ki sözcüklerle ifadesi mümkün değildir.

KAİNATTAN DERİN UYARILAR

Sonra yüce Allah, onların üzerinde görüş ayrılığına düştükleri bu büyük haber konusunu biraz sonra ele almak üzere şimdilik bir yana bırakıyor ve onların gözleriyle gördükleri olgulara değiniyor. Ve gözle görülen şu kainatta yapılan bir gezinti çerçevesinde insan kalbi iyiden iyiye düşünüp incelerse insanın benliğini kökünden sarsacak yığın yığın varlıklar, olgular, gerçekler ve tablolar sergiliyor.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ۝ وَالْجِبَالَ
أَوْتَادًا ۝ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ۝ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝ وَجَعَلْنَا
اللَّيْلَ لِبَاسًا ۝ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا
شِدَادًا ۝ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً
ثَجَّاجًا ۝ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۝ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ۝

6-7 Yeryüzünü bir beşik dağları da onun için birer direk kıldık. 8- Ve sizi çift çift yarattık. 9- Uykunuzu dinlenme vakti yaptık. 10- Geceyi bir örtü yaptık. 11- Gündüzü geçiminiz için çalışıp kazanma zamanı yaptık. 12- Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik. 13- Oraya parlak kandiller astık. 14-15 Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl su indirdik ki, onunla taneler, bitkiler ve birbirine sarmaş dolaş olmuş ağaçlı bahçeler çıkaralım.

Bu engin ve alabildiğine geniş kainatın her yöresinde akıllara durgunluk veren yığın yığın tablo ve sahnelerde yapılan gezinti, dar bir çerçevede yoğun sözcük ve ifadelerle yapılmaktadır. Bu özellik yapılan gezintinin insanın duygularına bıraktığı etkiye keskinlik ve ağırlık kazandırmaktadır. Sanki sözcükler ve ifa-

deler ardı arkası kesilmeyen ve bir an gevşeklik göstermeyen sürekli vurulup duran çekiç darbeleridir. Ayetlerde dinleyenlere yöneltilen soru kipi özellikle getirilmiştir. Bu kip arap dilinde sorulan kişiye o konuyu kabul ettirme amaçlıdır. Ayetler sanki, gaflet uykusuna dalmışları uyandırmak için sarstıkça sarsan güçlü bir eldir. Çünkü ayetler onların kalplerini ve bakışlarını, gerilerinde herşeyi bir **planlayanın** ve idare edenin **(yönetenin)** bulunduğuna, yaratmaya ve yeniden diriltmeye gücü yeten bir güçlü ilahın bulunduğuna, yaratıkları hesaba çekilmeksizin ve yaptıklarına karşılık vermeksizin başıboş bırakmayacak bir hikmetin olduğuna işaret eden yığın yığın olgulara ve yaratıklara çeviriyor. Ve işte bu noktada yapılan gezinti onların üzerinde görüş ayrılığına düştükleri büyük haberle kucaklaşıyor.

Bu gezintide ilk dikkat çekilen nokta, yeryüzü ve dağlardır. **"Yeryüzünü bir beşik, dağları da onun için birer direk kıldık."**

Ayet metninde geçen "Mihad" sözcüğü, "üzerinde yürümeye elverişli düz ve alçak arazi" demektir. Toprağı yumuşak düz arazi tıpkı beşik gibidir. Bu iki sözcük birbirine yakın anlamlıdır. Bu gerçek, insan için hangi bilgi ve medeniyet aşamasında olursa olsun gözle görülür ve elle tutulur bir gerçektir. Yeryüzünü bu bulunduğu biçimi ile kavrayabilmek için derin bir bilgiye ihtiyaç yoktur. Dağların yere çakılmış birer kazık gibi oluşları, ilkel insandan bu yana herkesin çıplak gözle gördüğü bir olgudur. İnsan gerek buna gerekse yeryüzü olgusuna dikkatle eğildiği zaman duygulara etki eden olgulardır bunlar...

Ne varki bu gerçek, ilkel insanın çıplak duyu organları ile ilk anda duyduklarından çok daha büyük ve çok daha geniş boyutlu bir gerçektir. İnsanlığın bilgi seviyesi yükselip bu kainatın yapısı ve geçirdiği aşamalar hakkında bilgisi arttıkça, bu gerçek insanın ruhunda daha da büyür. Ve insan, bu gerçeğin arkasında gizli olan büyük ve ilahi planlamayı, hikmetli ve hassas yönetimi, şu varlık alemindeki canlılar arasında yaratılan koordinasyonu ve onların ihtiyaçlarını, bu yeryüzünün insanın yaşamasına ve hayata beşiklik etmeye elverişli olarak hazırlandığı, insanın çevre ile uyumlu ve onlarla anlaşabilecek yetenekte yaratılmasını kavrar.

Yeryüzünün yaşamaya -özellikle insanın yaşamasına- elverişli kılınması, şu görülen varlık aleminin gerisinde herşeyi yöneten bir mantalite'nin olduğuna sağlam bir delildir. Yeryüzünün yapısında var olan ve bu biçimi ile ve tüm şartları ile görülen oranlardan herhangi birinde meydana gelecek en ufak bir dengesizlik veya yeryüzünde sürmesi için yaratılan hayatın yapısında var olan oranlardan birisinin bozulması... Kısacası, yeryüzünde ya da orda süren hayatta meydana gelecek en büyük dengesizlik, yeryüzünü yaşamaya elverişli olmaktan çıkarır ve herkesin kendi bilgisine ve kapasitesine göre kavraması için Kur'an'ın kısaca değinmiş olduğu bu gerçekten ortada hiçbir eser kalmaz.

Dağların kazıklar kılınması da insanın çıplak gözle görüp biçimsel olarak kavrayabileceği bir olgudur. Dağlar bu biçimleri ile çadırların bağlandığı kazıklara en çok benzeyen nesnelerdirler. Ama işin içyüzüne gelince dağların gerçek fonksiyonlarını bizler Kur'an'dan alıyoruz. Ve dağların yeryüzünü sallanmak-

tan koruduklarını ve oranın dengesini sağladıklarını Kur'an'dan anlıyoruz... Dağların böyle fonksiyonlarının olması akla uzak bir ihtimal değildir. Çünkü dağların zirveleri denizlerin dibindeki derin çukurları dengeliyor olabilir. Evet bu fonksiyonun olması akla uzak değildir, çünkü yeryüzünün derinliklerinde oluşan çekilmeler, büzülmeler ve sarsıntılarla, yeryüzeyindeki sarsıntılar arasında bir denge olması uzak bir ihtimal değildir. Çünkü yeryüzü belirli noktalarda dağlar nedeni ile ağır basıyor ve depremlerden, yanardağlardan ya da iç tabaka sarsıntılarından bu sayede etkilenip de sarsılmıyor olabilir. Dağların yeryüzünü sarsıntıdan kurtarması ve yeryüzünün dengesini sağlaması henüz keşfedilmemiş bir başka nedene de dayalı olabilir. Çünkü Kur'an'ın işaret etmiş olduğu ve insanlığın yüzlerce yıl sonra ancak bir kısmını öğrendiği nice nice gerçekler ve fizik kanunları vardır.

Yapılan bu gezintide ilk dikkat çekilen nokta yeryüzü ve dağlardı. İkinci değinilen nokta da değişik yönleri ve çeşitli gerçekleri ile nefislerin bizzat kendileridir.

"Ve sizi çift çift yarattık."

Bu olgu da her insanın kolayca ve güçlük çekmeden kavrayabileceği bir olgudur. Yüce Allah, insanı erkek ve dişi olarak yaratmış, bu türün hayatını ve tür olarak devamını iki ayrı cinsin farklılığına ve birbirleri ile birleşmelerine bağlamıştır. Bu olguyu her insan kavrar ve bunun gerisinde, rahatlığın, lezzetin, doyumun ve yenilenmenin olduğunu derin bir bilgiye ihtiyaç duymadan hisseder. Dolayısı ile Kur'an-ı Kerim bu olgu ile hangi toplumda olursa olsun insana seslenir ve insan da bunu kavrar, düşüncesini bu gerçeğe çevirip yoğunlaştırdığı zaman bundan etkilenir ve bu gerçeğin içindeki saklı olan iradeyi, koordinasyonu ve yönetmeyi hisseder.

Bu gerçeğin değerinin ve derinliğinin belli belirsiz hissedilmesinin gerisinde insanın bilgi ve duygu basamaklarında yükseldiğinde hissedeceği başka değerlendirmeler de vardır. İki sperm arasında gözle görülür bir fark olmamasına rağmen, bir spermden erkek, bir diğerinden dişi meydana getiren planlayıcı güç ve kudret düşünülmeye değerdir. Çünkü bu kudret, bir spermi sonunda erkek olsun diye yola koyarken bir diğerini de dişi olsun diye yönlendirmektedir. Bütün bunları, yaratıcı kudretin iradesine, gizli yönetimine ve latif yönlendirmesine bağlamak gerekir. Ve yine bütün bunlar, o yaratıcı kudretin bir sperm için erkeklik, bir diğeri için dişilik özelliklerini istemesi ve vermesinden başka bir şey değildir. Çünkü yaratıcı kudret onlardan hayatın kendileri ile geliştiği ve yükseldiği iki çift yaratmayı hedeflemiştir.

"Uykunuzu dinlenme vakti yaptık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü geçiminiz için çalışıp kazanma zamanı yaptık."

Uykunun insanoğlunun başına gelen bir alıkoyucu olması, insanı belirli bir süre zihinsel ve bedensel etkinliklerden alıkor. İnsanların vücutlarını ve sinirlerini dinlendirir. Uyanıkken çalışıp didinirken ve hayatın problemleri ile uğraşırken vücutlarının ve sinirlerinin harcadığı gücü onlara yeniden kazandırır. Ölüme ve hayata benzemeyen bir konuma yani uyku durumuna sokulmaları yüce Allah'ın planlamasının ürünüdür. Ve bütün bunlar insanın gerçek yüzünü kavrayamadı-

ğı, kendisinin iradesinin zerre kadar rol oynamadığı ve kendi benliğinde nasıl olup da meydana geldiğini gözlemlemesinin imkansız olduğu hayret verici bir olgudur. İnsan uyanıkken uyku halinde nasıl olduğunu bilmez. Uykuda iken de, uykuda olduğunu kavrayamaz ve uyku durumunu gözlemleyemez. Bu durum, canlının oluşum sırlarından birisidir ve bu sırrı ancak bu canlıyı yoktan var eden, kendisine bu sırrı veren ve hayatını bu sırra dayalı kılan yaratıcı bilebilir. Belirli bir süre hariç hiçbir canlı uykusuz kalmaya dayanamaz. Uyanık kalsın diye dıştan gelen baskıları bunalan canlı uykusuz kalmaya dayanamaz ve kesinlikle ölür.

Uykuda vücudun ve sinirlerin ihtiyaçlarını karşılamaktan başka sırlar da vardır. Uyku ruhun girmiş olduğu şiddetli hayat mücadelesinde, yapmış olduğu ateş-kestir. Öyle bir ateş-kes ki, insanın başına gelir gelmez ruh, ister-istemez silahını ve kalkanını bir yana bırakır, kendini güvenli bir esenliğin, su ve ekmek gibi muhtaç olduğu esenliğin kucağına bir süre atar. Bazı durumlarda bu olay mucizeye benzer şekilde gerçekleşir. Şöyle ki, ruh yorgundur, sinirler yıpranmıştır, ruh huzursuzdur, gönül korku içindedir. İşte tam bu esnada gözlere uyku çöker. Bazen birkaç dakikayı aşmayan bu uyku, bu kişinin benliğinde tam bir değişim meydana getirir ve sadece gücünü değil, hatta tüm benliğini yeniler. Öyle bir yenilenme ki insan uykudan uyandığında adeta yeni bir canlıdır. Bu mucize açık olarak Bedir ve Uhut savaşlarında yorgun düşen müslümanların başına gelmiştir. Yüce Allah, onlara bu mucizeyi anlatarak kendilerine verdiği nimeti hatırlatmaktadır:

"Hani Allah korkunuzu gidermek için sizi hafif bir uykuya daldırmıştı." **"Sonra o kederin ardından Allah, üzerinize içinizden bir grubu saran bir güven duygusu bir uyuklama indirdi."**[34] Birçok kimse buna benzer olaylarda bu durumu yaşamıştır.

Ayetin deyimi ile bu "sübat" yani uyku ile zihinsel ve bedensel etkinliklere ara verme, canlı varlıkların oluşumları için gerekli elemanlardan birisi, yaratıcı kudretin sırlarından bir sır ve ancak Allah'ın verebileceği nimetlerden bir nimettir. Kur'an'ın uyguladığı bu metod ile bakışların bu nimete çevrilmesi, insanın dikkatini kendi varlığının özelliklerine, bu özellikleri kendi benliğine yerleştiren kudret eline çekmekte ve insanda düşünce, tefekkür ve etkilenme uyandıracak bir dokunuşla ona dokunmakta ve etkilemektedir.

Kainatın hareketinin canlıların hareketlerine uygun olarak yaratılmış olması da yüce Allah'ın planlamasının ürünüdür. Yüce Allah nasıl insana çalışıp çabaladıktan sonra uyku ve çalışmaya ara verme sırrını bahşetmiş ise, kainata da içinde uyuyup dinlenmenin ve bir köşeye çekilmenin oluştuğu, insanı örten bir elbise gibi olması için gece olgusunu ve içinde hareket ve çalışmanın meydana geldiği kazanç sağlama zamanı olsun diye de gündüz olgusunu bahşetmiştir. Allah'ın yaratıkları işte böylece birbirlerine uyum sağlar ve ahenkli olurlar. Bu alem canlılara verilen özelliklere cevap verecek uygun bir ortamdır. Buna karşın canlılara da hareketleri ve ihtiyaçları kainata bahşedilmiş özelliklerle ve şartlarla uyum gösteren bir yapı bahşedilmiştir. Canlılar ve kainat; benzersiz yaratan, yöneten ve yönetimi en hassas bir ahenk içinde olan, kudret elinden çıkmıştır.

Baştan beri yapılan bu gezintide üzerinde durulan üçüncü nokta gökyüzünün yeryüzü ile ve canlılar ile ahenkli bir biçimde yaratılmasıdır.

"Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik. Oraya parlak kandiller astık. Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl su indirdik ki, onunla taneler, bitkiler ve birbirine sarmaş dolaş olmuş ağaçlı bahçeler çıkaralım."

Ayet metninde geçen ve Allah'ın yeryüzündeki canlılar üstüne kurduğu "yedi sağlam"dan maksat, yedi kat gökyüzüdür. Başka bir yere göre, yedi tabakadır. Tam olarak neyin kastedildiğini ancak yüce Allah bilir. Ayette geçen "yedi sağlam" yedi galaksi grubu olabilir. Bir galaksi yüz milyon yıldızın bir araya geldiği yıldız topluluğudur. Bu durumda bu yedi galaksi kümesi bizim yeryüzümüzle ve güneş sistemimizle ilişkisi olan kümedir. Belki de kastedilen yedi kat gökten ve yedi galaksi kümesinden başka, bu kainatın yapısını oluşturan nesnelerden birisi olan ve ancak yüce Allah'ın bildiği insanoğlunun ise pek azını bilebildiği bir şeydir.

Ayetin kesin olarak işaret ettiği birşey varsa o da, bu "Yedi sağlam"ın yapısının, çok sağlam, kuruluşunun çok güçlü olduğu, kendisini dağılmaktan ve eğilmekten koruyan bir güçle birbirine bağlı bulunduğudur. Bizler gökyüzü sözcüğünü kullandığımız zaman herkesin anladığı manada yıldızların ve yörüngelerin yapısı üstüne bildiğimiz ve gördüğümüz budur. İşaret edilen bir başka nokta da bu "yedi sağlam"ın yeryüzü ve insan dünyası ile uyumlu olduğudur. Yüce Allah'ın insanın ve yeryüzünün hayatını planladığı ve yönettiği sunulurken "yedi sağlam"dan da söz edilmesi işte bundan dolayıdır. Bu yargımızın doğruluğuna ayetin devamı tanıklık etmektedir. Çünkü ayetin devamında: **"Oraya parlak kandiller astık"** buyurulmaktadır. Ayet metninde geçen "sirac" sözcüğü ile kastedilen dünyayı aydınlatan, yeryüzünün ve içindeki canlıların yaşaması için gerekli ısıyı sağlayan, yeryüzünde engin okyanuslardan ısısı ile suların buharlaştırıp onları atmosferin yüksek tabakalarına çıkararak ayetin deyimi ile "Mu'sırat"ın yani bulutların oluşmasında rol oynayan güneştir. **"Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl su indirdik."** Bulutlar sıkıştırıldığı zaman içindeki sular damla damla düşmeye başlar. Kimdir bulutları sıkıştıran? Rüzgarlar olabilir. Atmosferin tabakaları arasında bulunan elektrik akımlarının boşalması da olabilir. İster rüzgar olsun, ister elektrik akımlarının boşalması olsun, kainata bu etkileyicileri bahşeden, bunların gerisinde gizli olan kudret elidir. Kandil deyince yanma, ısı ve ışık akla gelir. Bu özellikler güneşte de bol, bol vardır. Kur'an'da "Kandil" sözcüğü rastgele değil, aksine son derece özenli bir seçimin ürünüdür.

Tutuşmuş kandilden yani güneşten ve ondan kaynaklanan ışıktan ve ısıdan sonra sıkışmış bulutlardan ve bulutlardan sıkışma sonucu dolu dolu akan sulardan, arka arkaya elektrik yükü boşaldıkça ayetin deyimi ile "Seccac" dan yani sağanak sağanak akan yağmurlardan... Evet kısacası işte bu sudan ve şu güneş ışınlarından, daneleri yenilen taneli bitkilerle bizzat kendisi yenilen sebzeler biter. Ayet metninde yer alan "cennatün elfaf" ise ağaçlarının sık dalları birbirlerine geçmiş çok ağaçlı bahçeler demektir. Kainatın tasarımındaki bu ahenk ancak ve ancak kendisini böylesine uyuma sokan bir el, planlayan bir hikmet

ve yöneten bir iradenin eseridir. Duyularını bu gerçeğe bu biçimde yönelten herkes, kalbi ve hissi ile onu kavrar. İnsan bilgi ve marifet basamaklarında yükselince önünde kainattaki bu ahenk üstüne akılları yerinden oynatan ve kalpleri dehşete düşüren yepyeni ufuklar ve bilimsel ilerlemeler açılacaktır. Ve bu ilerlemeler, bütün bunların sırf bir tesadüfün sonucu olduğunu ileri süren görüşü üzerinde tartışmaya bile değmeyecek kadar basit bir görüş durumuna düşürdüğü gibi, bu kainattaki koordinasyonun ve ahengin bir irade ve bir yönetimin sonucu olduğu görüşünden kaçmayı üzerinde durmaya değmez kör bir inat durumuna getirir.

Gerçek şu ki bu kainatın bir yaratıcısı vardır. Ve bu kainatın gerisinde kainatı yöneten, planlayan ve koordine eden bir yaratıcı vardır. Bu gerçekler ve sahneler bu ayetlerde şu biçimde peşi peşine sıralanmaktadır. Yeryüzünün üzerinde gezip yaşamak için elverişli bir beşik, dağların yeryüzünün kazıkları olarak yaratılması, insanların bedensel ve zihinsel etkinliklerden ve hareketlerden sonra uykularının bu etkinliklere ara vermesi ve bununla birlikte gecenin herşeyi örtmek ve bir köşeye çekilmek için elbise gibi kılınması, gündüzlerin zihinsel ve bedensel etkinliklerle geçim sağlama zamanı kılınması, arkasından "yedi sağlam" ın kurulması, parıl parıl yanan kandilin (güneşin) yaratılması, taneli bitkilerle sebzelerin ve otların yerden bitip çıkması, bahçelerin yeşerip gelişmesi için sıkışmış bulutlardan şarıl şarıl suların indirilmesi... Bu gerçeklerin ve sahnelerin bu biçimde arka arkaya sıralanışı ortada çok hassas bir ahengin, yönetimin, planlamanın olduğunu ilham etmekte ve herşeye gücü yeten hikmet sahibi bir yaratıcının olduğunu insana hissettirmektedir. Ve insan kalbine, gaflet uykusundan uyarıcı dokunuşlar yapmakta ve bu hayatın gerisinde bir irade ve bir hedefin olduğunu ilham etmektedir. İşte bu noktada ifadenin akışı onların üzerinde görüş ayrılığına düştükleri büyük haberle kucaklaşıyor.

HESAP GÜNÜ

Bütün bunlar, amel ve nimetle ilgili idi. Bütün bunların arkasında bir hesaba çekilme ve yapılanlara verilecek bir karşılık vardır. Ayet metninde yer alan "Fasıl günü" herşeyi hükme bağlamak için vakti belirlenmiş hesap günüdür.

إِنَّ يَوْمَ ٱلْفَصْلِ كَانَ مِيقَٰتًا ۝ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ۝ وَفُتِحَتِ ٱلسَّمَآءُ
فَكَانَتْ أَبْوَٰبًا ۝ وَسُيِّرَتِ ٱلْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝

17- Muhakkak ki hüküm günü, belirlenmiş bir vakittir.
18- Sur'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz.
19- O gün gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur.
20- Dağlar yürütülür, serap haline gelir.

Gerçek şu ki insanlar boş yere yaratılmamışlardır ve asla başıboş kendi hallerine bırakılacak da değillerdir. Onların hayatlarını geçen ayetlerin değindiği gibi planlayan ve onu ifade edildiği gibi üzerinde yaşadıkları kainat ile ahenkli kılan Yaratıcının hiç müdahale etmeden onları kendi hallerine yaşamaya bırakması ve kendi başlarına ölmeye terk etmesi mümkün değildir. Kimi dünyayı düzeltsin,

kimi orda bozgunculuk etsin sonra da bunların tümü yaptıklarına hiçbir karşılık görmeden toprakta çürüyüp gitsin. Kimi dünya hayatında doğru yolu bulsun o yolda yürüsün, kimi de sapıtsın sonra da her iki zümre aynı akibeti paylaşsın. Kimi adil olsun, kimi zulümden ayrılmasın sonra da adalet de zulüm de heba olup gitsin. Ve yüce Allah da buna müdahale etmesin, bu asla mümkün değildir. Elbette ahirette, tüm yapılanların hükme bağlanacağı, iyi ile kötünün birbirinden ayrılacağı, her davanın görülüp hükme bağlanacağı bir gün vardır. Bu gün, çizilmiş, va'dedilmiş ve yüce Allah'ın katında belirli ve bilinen bir süreye bağlanmış bir gündür.

"Muhakkak ki hüküm günü belirlenmiş bir vakittir."

O gün, bu kainatın düzeninin alt-üst olacağı ve bu sistemi birbirine bağlayan bağların darmadağın olacağı bir gündür.

"Sur'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz. O gün gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur."

Ayet metninde geçen "Sur" boru demektir. Bizler sur adına, ancak onun adını ve kendisine üfürüleceğini biliyoruz. Bunun nasıl bir şey olduğunu öğrenmek için uğraşıp didinmek, bize düşmez, zaten bu, imanımıza iman katmayacağı gibi, yeni elde edeceğimiz bilgi de daha fazla etkilenmemizi sağlamaz. Yüce Allah gücümüzü, ne olduğunu araştırmak amacı ile bilmediğimiz bilinmezlerin peşine takılıp da dağılmaktan korumuştur. Ve bize bilinmezlerin bilgisinden yararlı olacak kadarını vermiştir. O halde bunun daha ötesine geçmek bize düşmez. Biz ancak insanları yeniden dirilten ve insanların kendisine doğru bölük bölük geleceği, herkesi toplayıcı olan üfürmeyi kafamızda canlandırabiliyoruz... Şu sahneyi ve varlıkları nesil nesil kaybolan ve sınırlı yeryüzü kendilerine dar gelmesin diye orayı kendinden gelen nesillere bırakan insanları canlandırabiliyoruz. Bütün bu yaratıkların sahnesini canlandırabiliyoruz. Bölük bölük... Yeniden dirilmiş, ayağa kalkmış, her yoldan toplanacakları yere akan insan kalabalıklarını kafamızda canlandırabiliyoruz. Açılmış kabirleri ve bunca yaratıkların orada ayağa kalktıklarını düşünebiliyoruz. İlk giden nesillerin, kendilerinden sonra gelenleri tanımadığı, biraraya gelmiş yığın yığın insan topluluklarını hayal edebiliyoruz. Bugünden başka hiçbir vakitte ve hiçbir zamanda bir araya gelmemiş olan şu yığın yığın kalabalıkların verdiği dehşeti kafamızda canlandırabiliyoruz. Ama ne zaman? Bunu bilemiyoruz. Bildiğimiz şu kainatta büyük olayların ve muazzam korkunç değişikliklerin olacağıdır.

"O gün gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur. Dağlar yürütülür, serap haline gelir."

Sağlam yapılı gökyüzü, başka surelerde ve başka yerlerde değinildiği gibi, bizim daha önce bilmediğimiz bir biçimde açılacak ve kapı kapı olacaktır. Gök yarılıp birbirinden ayrılacaktır. Birer kazığı andıran köklü sabit dağlar yerlerinden yürütülecek ve birer serap birer hayal olacaktır. Dağlar ufalanmış, hurda haş olmuş, aşınmış, başka surelerde ve başka yerlerde değinildiği gibi havanın hareket ettirdiği uçuşan toz-toprak zerrecikleri haline gelmiştir. Bundan dolayı dağların gerçek olmayan serap gibi varlığı kalmıştır. Ya da dağlar birer toz

zerrecikleri halinde iken kendilerine ışık vuracak ve serap gibi görüneceklerdir.

Gözle görülen kainatta olacak değişikliklerden ortaya çıkacak korku, sura üfürüldükten sonra toplanma günü belirecek korku gibidir. İşte bir hikmet ve yönetim uyarınca planlanmış olan "hesap günü" budur.

İNKARCILARA LAYIK SON

İfadenin akışı sura üfürülmesinin ve mahşere toplanmanın ardından bir adım daha atıyor ve azgınlarla, zalimlerle; muttakilerin akibetlerini sergiliyor. Buna ilk gruptan yani o günü yalanlayanlardan ve o büyük haberi birbirine soranlardan başlıyor.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ
مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَّابِثِينَ فِيهَآ أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَّا يَذُوقُونَ
فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَآءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ
كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِـَٔايَـٰتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَىْءٍ
أَحْصَيْنَـٰهُ كِتَـٰبًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

21-22 Cehennem de suçluları gözetleyip durmaktadır. Orası azgınların varacağı yerdir.
23- Orada sonsuza dek kalacaklardır.
24-26 Yaptıklarına uygun bir ceza olarak orada ne bir serinlik ne de içilecek bir şey tadarlar. Yalnız kaynar su ve irin içerler. 27- Çünkü onlar bir hesab görüleceğini ummuyorlardı. 28- Ayetlerimizi de tamamen yalanlamışlardı. 29- Biz de herşeyi sayıp yazmıştık. 30- Şimdi tadın, artık size azabtan başka bir şeyi artırmıyacağız.

Gerçek şu ki cehennem yaratılmış ve var edilmiştir ve azgınları bekleme yeridir. Gerçekten cehennem onları beklemekte ve gözetmektedir, azgınlar oraya vardıkları zaman bir de ne görsünler cehennem kendileri için hazırlanmamış mı! Bir de ne görsünler? Kendilerini karşılamak için hazır değil mi! Sanki azgınlar ve zalimler, yeryüzünde bir yolculuğa çıkmışlar sonra da asıl barınaklarına geri dönmüşlerdir. Sanki onlar yıllarca sürecek, upuzun yeni bir yerleşim için yuvalarına ve barınaklarına geri gelmektedirler.

"Yaptıklarına uygun bir ceza olarak orada ne bir serinlik ne de içilecek bir şey tadarlar. Yalnız kaynar su ve irin içerler."

Sonra yüce Allah bu yargının yani hiçbir şey tadamayacakları yargısının istisnasını getiriyor... Aman Allahım istisna daha da acı daha da felaket. **"Yalnız kaynar su ve irin..."** Ancak boğazlarını ve karınlarını yakıp kavuracak kaynar suyu tadacaklar. Serinlik namına bulacakları budur işte. Ve yine ancak yananların vücutlarından akan ve damlayan irini tadacaklar. İçecek namına bulacakları da budur.

"Yaptıklarına uygun bir ceza..." Amel birikimlerine ve yaptıklarına uygun

ceza budur... "**Çünkü onlar bir hesab görüleceğini ummuyorlardı.**" Ve cehennem gibi bir barınağa varacaklarını beklemezlerdi. "**Ayetlerimizi de tamamen yalanlamışlardı.**" İfadede yer alan sözcüklerin tonundaki şiddet, onların yalanlamalarının şiddetini ve bunda ne kadar ısrarlı olduklarını ilham ediyor.

Yüce Allah onlara yaptıkları herşeyi hiçbir harfi dışarda bırakmaksızın inceden inceye sayarken ve "**Biz de herşeyi sayıp yazmıştık.**" derken tam bu sırada belki verilen ilahi kararda bir değişiklik olabilir ya da yapılan azap hafifletilebilir şeklinde doğacak her ümidi boşa çıkaracak kınama geliyor. Ve "**Şimdi tadın artık size azaptan başka birşeyi artırmayız.**" buyuruyor.

İNANANLARA LAYIK OLDUKLARI MÜKAFAT

Sonra, cehennemdeki azgınların ve zalimlerin sahnelerinin ardından, karşı sahne, nimetler içinde yüzen müttakilerin sahnesi gelmektedir.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

31-34 Takva sahipleri içinde başarı ödülü, bahçeler, bağlar, göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar ve dolu dolu kadehler vardır. 35- Orada ne boş bir söz ve ne de yalan işitirler. 36- Bunlar Rabbinin katından yaptıklarına karşılığı verilenlerdir.

Ahiret yurdunda cehennem azgınlar ve zalimler için bir gözetleme yeri ve barınak olduğuna göre, oradan asla kurtulamayacaklarına ve başka bir yere gidemeyeceklerine göre, müttakiler de buna karşın (Bahçeler ve üzüm bağları) şeklinde simgelenen kurtuluş yerine ve barınağa gideceklerdir. Yüce Allah'ın bunca meyvenin arasından üzümü seçmesi ve onu belirlemesi, Kur'an'ın ilk kez seslendiği o günkü Arap toplumunun, üzümü tanımış olmalarındandır. Ayet metninde yer alan "Kavaib" memeleri büyüyüp tomurcuklanmış genç kızlar "etrab" ise bir yaşta ve aynı güzellikte "Ke'sen dihaka" ise, dolu kadehler demektir.

Burada sıralanan nimetler insanın kavrama yeteneklerine yaklaştırıldıkları için duyu organları ile dış yüzleri kavranabilir somut nimetlerdir. Ama tatlarının gerçek niteliklerine ve bunlarla doyuma ulaşmaya gelince yeryüzü sakinleri bu yeryüzünün kavrama yeteneklerine ve düşünce yapısına bağlı kaldıkları sürece, bunun nasıl olacağını asla kavrayamazlar.

Bir de bu nimetlere ek olarak, kendilerine, vicdanın tadına vardığı ve aklın kavrayabildiği bir atmosfer sağlanmıştır. "**Orada ne boş bir söz ve ne de yalan işitirler.**" Orada yaşadıkları hayat, boş sözlerden ve tartışmanın eşlik ettiği inkarcılıktan korunmuş bir hayattır. Çünkü gerçek, üzerinde tartışmaya ve inkar etmeye ve içinde hiçbir yarar olmayan boş söze yer olmayacak kadar apaçık ortadadır. Bu öyle bir yücelik öyle bir doyumdur ki tam edebiyat yurduna layıktır.

"**Bunlar Rabbinin katından yaptıklarına, karşılığı verilenlerdir.**"

Burada, ifadede güzelliği ve ayette yer alan "ceza" ve "atâ" sözcüklerinin birbirinden ayrılarak sağlanan müzikal ahengi sezebiliyoruz... Nitekim hemen

hemen surenin ayet sonu kafiyelerine yerleştirilmiş olan etkiyi de görüyoruz. Zaten bu, tüm cüzde kısaca göze batan apaçık bir olgudur.

RAHMANIN HUZURUNDA

Yukarda sıralanan tüm bu olayların olduğu, soranların birbirlerine sordukları ve bazılarının üzerinde görüş ayrılığına düştükleri o günün sahnelerini tamama erdirmek için surede son sahne gelmektedir Bu sahnede Cebrail (a.s.) ile Melekler Rahmanın huzurunda boyunlarını eğmiş korku içinde saf tutarak ayakta beklemektedirler. O yüce ve heybetli huzurda ancak Rahmanın izin verdiği kimseler konuşabilmektedir.

رَبِّ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ
خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَٰئِكَةُ صَفًّا لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

37- O, göklerin yerin ve ikisi arasında olanların Rabbidir. O, önünde kimsenin konuşamayacağı Rahman olan Allah'tır.
38- Cebrail ve meleklerin dizi dizi durdukları gün, Rahman olan Allah'ın izni olmadan kimse konuşamayacaktır. Konuştuğu zaman da doğruyu söyleyecektir.

Geçen bölümde anlatılan bu karşılık, yani azgınların ve zalimlerin cezaları ile müttakilerin mükafatları evet bu karşılık **"Senin Rabbindendir."** Evet tüm bu karşılıklar **"Göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbinden"**dir. Bu ifadeler, biraz sonra değinilecek büyük gerçek ve dikkat çekilecek nokta için hazırlanmış uygun bir ortamdır. Bu gerçek, tüm insanları kapsadığı gibi, gökleri, yeryüzünü dünyayı ve ahireti kapsayan bir tek ilahın olduğu gerçeğidir. Bu gerçek, her zulüm ve azgınlığa ve her takvaya hak ettiği karşılığı verecek olan ve dünyanın da ahiretin de sonunda varıp kendisine dayanacağı bir tek ilahın olduğu gerçeğidir... Sonra o yüce ilah "Rahman"dır. Azgınlara ve müttakilere verecek olduğu bu karşılık rahmetinin gereğidir. Dahası azgınlara ve zalimlere vereceği azab bile yüce Allah'ın rahmetinin eseridir. Kötülüğün cezasını bulması ve sonunda akibetinin iyilikle aynı olmaması da, O'nun rahmetinin eseridir.

Rahmetin yanısıra büyüklük ve ululuk vardır. Çünkü, o korkunç ve dehşetli günde, Cebrail'in ve diğer meleklerin **"Konuşmadan dizi dizi durdukları"** o günde **"O'nun izni olmadan kimse konuşamıyacaktır."** Ancak Rahman'ın izin verdiği konuşacaktır ve doğruyu söyleyecektir. Zaten Rahman da ancak doğru söyleyeceğini bildiği kimseye konuşma izni verecektir.

Yüce Allah'a yakın olan ve her türlü günahtan ve isyandan temiz ve uzak olan meleklerin sergiledikleri manzaralar, evet onların böylesine susmuş ancak izin verildikten sonra ve ölçülü konuşmalarının manzaraları, sunulan atmosfere, heyecan, korku, heybet, yücelik ve vakar vermektedir. İşte bu sahnenin ışığı altında bir uyarı haykırışı ve yaptığına aldırmayan mahmurluk içinde gaflet uykusuna dalmışları sarsacak, bir sarsıntı kopar.

ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ
إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾ إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ
ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًا ﴿٤٠﴾

39- İşte gerçek gün budur. Dileyen kimse Rabbine götürecek bir yol benimser.
40- Sizi yakın gelecekteki azabla uyardık; o gün kişi elleriyle sunduğuna bakar ve inkarcı da "Keşke toprak olsaydım" der.

"Bu gerçek gün"ün bir gün geleceği hakkında, kuşkuya düşüp de birbirlerinin görüşünü soran o kimselere çok sert bir sarsmadır bu. **Bu gerçek gün,** bir gün kaçınılmaz olarak gelecektir. Bu konuda soruşturma yapmaya ve görüş ayrılığına düşmeye hiç yer yoktur. Fırsat henüz daha eldedir. **Dileyen,** cehennem kendisine gözetleme yeri ve barınak olmadan **"Rabbine götürecek bir yol benimser."**

Meleklerin sergilediği sahnenin ışığı altında ortaya çıkan uyarı da gaflet uykusuna dalmışları kendilerine getirecek bir uyarıdır. **"Sizi yakın gelecekteki azapla** uyardık." Evet bu azap yakındır uzak değildir. Cehennem sizleri beklemektedir, sizleri gözetlemektedir. Hem de bu ayetlerde gördüğünüz biçimi ile... Çünkü içinde yaşadığınız dünya bütünü ile kısa bir yolculuktan ve yakında bitecek bir ömürden ibarettir. Ve ardından bir korku azabı gelmektedir. Kafire yok olmayı var olmaya üstün tutturacak bir azaptır bu. **"O gün kişi elleriyle yaptıklarını görür ve kafir de 'Keşke toprak olsaydım' der."** Kafir bu sözü ancak dayanılmaz sıkıntıya ve şiddete düştüğü zaman söyler.

Bu öyle bir ifade ki, atmosfere heybet ve pişmanlık vermektedir. Hatta insan denen varlık yok olup ortadan kalkmayı kimsenin önem vermeyeceği değersiz bir nesne haline gelmeyi temenni eder. Ve insan yok olmayı, ya da değersiz bir nesne olmayı, o şiddetli ve korkunç durumla yüzyüze gelmekten daha hafif bulur. Evet insan o büyük haber hakkında birbirlerine soruşturma yapanların sorularına, kuşkuya düşenlerin kuşkularına ahirette bir karşılık olan o durumla yüzyüze gelmektense, yok olmayı ya da değersiz bir nesne olmayı tercih eder.

NEBE SURESİNİN SONU

Naziat Suresi / 79

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 46

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure insan kalbini bütün dehşeti, büyüklüğü ve ciddiyetiyle ahiret gerçeğine karşı uyarmanın en çarpıcı örneklerinden biridir. İnsanın yaratılmasında ilahi takdir ile bu yaratılışın yer üstündeki yer altındaki ve ahiret yurdundaki adımları ve aşamaları konusundaki yüce tedbirdeki köklülüğü gösteren bir örnektir. İnsanın bu yaratılışını ve varacağı nokta olan ahiret yurdunu dile getirmektedir.

İnsan kalbine dehşet verici, muazzam, son derece kapsamlı ve ahiret gerçeğini hissettirme ve yerleştirme yolunda surenin akışı içinde çeşitli vurgular yer almaktadır. Bu büyük gerçeğe ilişkin değişik dokunuşlarla kalbi uyarmaktadır. Onlar kalbi ahiret gerçeğine bağlayan vurgular ve dokunuşlardır. Bu gerçek ahireti insanın içine yerleştirir, uyanıklık ve duyarlılık içinde onu karşılamaya hazırlar.

Bu gerçeğe, içeriği, son derece kapalı sözlerle giriş yapar. Bu kapalılık insanı sezgisini, korkusunu ve ürpertisini bir ölçüde harekete geçirir. Bunları titreten, nefes kesen bir musiki tonu ve ahengi ile sergiler. İnsanın burada korkulu titreyiş, ürperiş ve hayranlık duyguları ile soluğu kesilir:

"Andolsun söküp çıkaranlara. Hemen çekip alanlara. Yüzüp gidenlere. Yarışıp geçenlere Derken işi düzenliyenlere."

Bu ürpertici, titretici kapalı girişin ardından kıyamet sahnelerinin birincisi yer almaktadır. Bu sahnenin, çağrışımları, karakteri ve damgası girişinkinin aynıdır. Giriş sanki konuyu muhafaza eden bir çerçeve niteliğindedir. **"O gün bir sarsıntı sarsar. Ardından başka bir sarsıntı gelir. O gün kalpler titrer. Gözler korkudan aşağı kayar. Diyorlar ki: 'Biz yine eski halimize döndürülecek miyiz? Biz çürümüş kemikler olduktan sonra ha? Öyle ise bu, ziyanlı bir dönüştür' dediler. Doğrusu bir tek çığlık yetecektir. Hepsi hemen bir düzlüğe dökülecektir."**

Buradan titreten, ürperten, ürküden, hayrete düşüren bu atmosferden inatçı, yalanlayıcıların akibetlerinden birinin sergilenmesine geçilmektedir. Bu Hz. Musa'nın Firavunla ilgili kıssasının bir halkasıdır. Burada hikaye ve sunuş havasına uygun düşsün diye musiki tonu biraz yumuşamakta ve sakinleşmektedir: **"Musa'nın haberi sana geldi mi? Tuva'da, kutsal bir vadide, Rabbi ona şöyle hitab etmişti. 'Firavun'a git çünkü o azdı. Ona de ki: Arınmağa niyetin var mı?**

Rabbine giden yolu göstereyim ki O'na saygı duyup korkasın. Bunun üzerine ona en büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o Musa'yı yalanladı, karşı geldi. Sonra sırtını döndü; çalışmağa koyuldu. Adımlarını toplayıp seslendi: 'Sizin en yüce Rabbiniz benim' dedi. Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına uğrattı. Doğrusu bunda Allah'tan korkan kimseye ders vardır."

Bu ifadelerle sözkonusu büyük gerçeğe değinilmiş ve onunla bütünleşilmiş olmaktadır.

Sonra tarihi sahnelerden açık olan evren kitabına geçilmektedir. Evrenin korkunç manzaralarına hem dünyada hem de ahiretteki gidişatının dizginini elinde bulunduran Allah'ın gücüne, takdirine ve tedbirine tanıklık eden sahnelere değinilmektedir. Bu gerçekler güçlü etkiler bırakan ve güçlü bir şekilde sarsan çarpıcı ifadelerle sergileniyor. Böylece surenin girişi ve genel teması ile bir uyum içine giriliyor: **"Ey inkarcılar! Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? Ki Allah onu bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. Gecesini karanlık yapmıştır. Gündüzünü aydınlatmıştır. Ardından yeri düzenlemiştir. Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir. Dağları yerleştirmiştir. Bunları sizin ve hayvanların geçinmesi için yapmıştır."**

Olayın anlaşılmasını kolaylaştıran bu girişlerden ve mesaj yüklü bu dokunuşlardan sonra şimdi sıra büyük kıyamet sahnesine geliyor ve onunla birlikte gelen dünya hayatındaki cezaya değiniliyor. Dünyadaki bu ceza, tabloları ve mesaileri büyük kıyamet cezası ile uyum sağlayan başka sahnelerde de göze çarpan bir ceza türüdür:

"Her şeyi bastıran o büyük felaket geldiği zaman. O gün insan, neyin peşinde koşmuş olduğunu hatırlar. Gören kimseler için cehennem ortaya çıkarılmıştır. Artık kim azmışsa ve şu yakın hayatı yeğlemişse, onun barınağa cehennemdir. Ancak kim Rabbinin huzurunda durup hesap vermekten korkmuş ve nefsini kötü heveslerden menetmişse. Onun barınağı da cennettir."

Büyük azabı görenlerin, gözler önündeki cehennemin, azmış ve dünya hayatını tercih etmiş kimselerin ayrıca Rabbinin huzuruna çıkarılma endişesi taşımış ve kendini arzuların kurbanı olmaktan kurtarmış, insanın sonuna ilişkin sahnelerden coşup gelen hassasiyetin, duyarlılığın vicdanı bütünü ile sarstığı bu sırada tam bu esnada surenin akışı tekrar bu kıyamet gerçeğini yalanlayanlara onun zamanını Hz. Peygambere soranlara dönüyor: Bu öyle bir dönüştür ki kıyametin korkusunu ürpertisini ve dehşetini insanın vicdanına daha köklü bir biçimde yerleştiriyor:

"Ey Muhammed! Senden kıyametin ne zaman gelip çatacağını sorarlar. Sen nerede, onun vaktini söylemek nerede?! Onun bilgisi Rabbine aittir. Sen ancak, ondan korkacak olanları uyarırsın. Onlar onu gördükleri zaman sanki dünyada bir akşam veya onun kuşluk vaktinden fazla kalmamış gibi olurlar."

Ayetlerin sonundaki "ha"lar büyüklüğü ve dehşeti somutlaştırmada korkuyu canlandırmada gerçekten çarpıcı, büyük ve uzun süreli etki sahibi olmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ۝ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ۝ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ۝ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ۝ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝

1- Andolsun söküp çıkaranlara. 2- Hemen çekip alanlara. 3- Yüzüp gidenlere. 4- Yarışıp, geçenlere. 5- Derken işi düzenliyenlere!

Ayet-i kerimelerin bu ifadelerinin yorumu hakkında denmiştir ki: Naziat ruhları sert bir şekilde çekip alan meleklerdir. "Naşitat" hareketlerinde serbest olan melekler, "sabihat" yüceler aleminde yüzen melekler, "sabikat" ise herkesten önce imana veya Rabblerinin emrine itaata koşan melekler, "müdebbirat" ise kendilerine havale edilen işleri düzenleyen, idare eden meleklerdir. Yine denmiştir ki, bunlar yörüngelerinde giden, hareket eden, bir konaktan diğerine geçip giden, Allah'ın uzay boşluğunda ona bağlı olarak yüzüp giden koşuşunda ve dönüşünde bir yarış içinde bulunanlar ve Allah'ın kendilerine yüklediği görevi yerine getiren yıldızlardır. Ve sonuçlarını en güzel şekilde dünyadaki hayat ve onunla ilgili olaylar üzerinde etkilerini mükemmel idare eden yıldızlardır.

Yine denmiştir ki; Naziat, naşitat, sabihat ve sabikat yıldızdırlar. Müdebbirat ise meleklerdir.

Şöyle de denmiştir: Naziat, naşitat ve sabihat yıldızlar; sabikat ve müdebbirat ise meleklerdir.

Bu kelimelerin anlamları ne olursa olsun Kur'an'ın atmosferdeki hayattan ve onların bu şekilde sergilenişinden birtakım hislere kapılıyoruz. Bunlar her şeyden önce duygularda bir sarsıntı meydana getirmektedir. Vicdanlarda bir ürperti, ürküten ve korkutan bir şeyin tesirini ve etkisini meydana getirmektedir. Bu nedenle bunlar surenin girişi ile güçlü bir bütünlüğe ulaşmaktadır. Böylece sonda gelmekte olan ürpertici, yıldırıcı büyük tehlikenin oluşturduğu korku ve dehşeti karşılamaya duyguyu hazırlamaktadır.

Biz de bu duyarlılıkla beraber olmak için onları olduğu gibi anlamlarının ayrıntılarına girip tartışmaya gerek duymadan, bırakmayı tercih ediyoruz ki Kur'an'ın mesajına, direktiflerine açık bir hayat yaşayalım. Kur'an'ı bütün mesajları ve direktifleri ile kendi yapısı içinde tanışıp etkilerini içimizde hissedelim. Asıl hedef kalbin sarsılarak uyarılmasıdır. Kur'an bunu değişik yöntemler kullanarak elde etmeye çalışır. Sonra Hz. Ömer bu konuda bizim için güzel bir örnektir. Hz. Ömer Abese suresini okumuş "ve fakiheten ve ebben" ayetine geldiğinde şöyle demişti: Fakihe meyvedir, anladık bunu. Ebben nedir acaba? Ardından sözlerine hemen şu cümleyi ilave etmişti: Ey Hattabın oğlu Ömer, Allah'a yemin olsun ki bu tekellüftür, işi yokuşa sürmektir. Yüce Allah'ın kitabından bir kelimeyi bilmemen sana ne zarar verir ki? Başka bir rivayete göre ise O "bunların hepsini biliyoruz, fakat ebben nedir" demiş, hemen ardından kendi kendine kızarak elindeki değneği kırıp yere atarak şöyle demiştir: "Bu Allah'a yemin olsun ki yokuşa sürmektir. Ey ümmü Ömer'in oğlu sen Ebb'in ne olduğunu bilmesen ne olur ki?" Sonra şöyle demiştir: "Bu kitabın açık hükümlerine uyun, açık ol-

mayanlarını ise öyle bırakın". Bunlar Allah'ın yüce sözlerine karşı edepten kaynaklanmış davranış örnekleridir. Kulun Rabbin sözleri karşısındaki edebinin ifadesidir. Zira bu sözlerin bir kısmının özü itibarı ile kapalı kalması hedeflenmiş ve böylece bu kapalılık bir amacın gerçekleşmesine yol açmış olabilir.

Surenin "yemin edilme" havasındaki bu girişinden sonra gelen ayetler, bu önemli gerçeği tasvir etmektedir:

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۝٦ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ۝٧
قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۝٨ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝٩ يَقُولُونَ أَإِنَّا
لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ۝١٠ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ۝١١ قَالُوا تِلْكَ إِذًا
كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ۝١٢ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ۝١٣ فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ۝١٤

6- o gün bir sarsıntı sarsar. 7- Ardından bir başka sarsıntı gelir. 8- O gün kalpler titrer. 9- Gözler korkudan aşağı kayar. 10- Diyorlar ki: "Biz yine eski halimize döndürülecek miyiz? 11- Biz çürümüş kemikler olduktan sonra ha? 12- Öyle ise bu, ziyanlı bir dönüştür" dediler. 13- Doğrusu bir tek çığlık yetecektir. 14- Hepsi hemen bir düzlüğe dökülecektir.

Ayet-i kerimede geçen racife kavramının dünya olduğu belirtilmiştir. Çünkü başka bir surede geçen bir ayette şöyle denilmektedir: **"Yer ve dağlar sarsıldığı gün."**[1] Radife ise göktür, denilmiştir. Çünkü gök evrendeki alt üst sırasında yeri izler ve onun peşinden gelir, yarılır, yıldızları dağılıp saçılır.

"Racife"nin yeri, dağları ve tüm canlıları sarsan, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ın diledikleri dışında herkesi bayıltıp öldüren birinci çığlık olduğu, "Radife"nin ise insanları tekrar dirilten ve bir araya toplayan ikinci çığlık olduğu da söylenmiştir. (Nitekim Zümer suresinin 68. ayeti bu konuda delil olmaktadır). İster bu ister diğeri olsun, artık insanın kalbi sarsılmayı, titremeyi, korku ve çalkantıyı hissetmiş durumdadır. Korku, ürperti ve irkilme ile sarsılmıştır. Sükunet ve rahattan tamamen uzak o günkü korkunun, kalbler üzerinde ne kadar etkili olduğunu anlamaya hazır duruma gelmiştir. **"O gün kalpler titrer. Gözler korkudan aşağı kayar."** sözünün gerçekliğini kavramış ve hissetmiştir.

Bu kalbler büyük sıkıntı içindedir. Apaçık bir şaşkınlık içindedir. Korku ürperti, irkiliş ve burukluk her yanlarını bütünü ile kaplamıştır. İşte sarsacak olanın sarstığı ve peşinden diğerinin geldiği o günde meydana gelecek olan budur. İşte **"Andolsun söküp çıkaranlara. Hemen çekip alanlara. Yüzüp gidenlere. Yarışıp geçenlere. Derken işi düzenleyenlere!"** ifadelerindeki yeminin asıl amacı da bu gerçeği ortaya koymaktır. Bu sahnenin bıraktığı etki girişin içeriği ile bütünlük sağlamaktadır. Surenin bundan sonraki akışı, onların kabirlerden kalktıkları zamanki şaşkınlıklarından ve hayretlerinden söz etmektedir.

"Diyorlar ki: 'Biz yine eski halimize döndürülecek miyiz? Biz çürümüş ke-

1- Müzzemmil Suresi, 14.

mikler olduktan sonra ha?''

Onlar birbirlerine soruyorlar: Biz tekrar hayata mı döndürülecek, ilk yaşamama mı geri geleceğiz? Arap dilinde ''recea fi hafiretihi'' denir. Yani geldiği yola tekrar döndü. Onlar bu şaşkınlıkları ve hayretleri içinde soruyorlar. Geldikleri yoldan hayata dönmelerini hayretle karşılıyorlar. Rüzgarın içinden geçebileceği kadar çürümüş, delik deşik olmuş kemikler haline geldikten sonra. Bu nasıl olabilir? diyerek korkularını ve dehşetlerini dile getiriyorlar.

Herhalde onlar ayılıyorlar. Ya da basiretleri açılıyor. Bunun tekrar hayata dönüş olduğunu, fakat bu hayatın başka bir hayat olduğunu anlıyorlar. Bu dönüşün kendileri için bir yıkım ve ceza olduğunu hissediyorlar. Bu nedenle şöyle diyorlar:

''Öyle ise bu, ziyanlı bir dönüştür' dediler.''

Bu onların hesaba katmadıkları bir durumdur. Hiçbir azık hazırlamamışlardır. Orada onların hiçbir payları olmaz.

Burada, bu sahnenin karşısında, Kur'an'ın akışı var olan bir gerçeği dile getirerek devam ediyor:

''Doğrusu bir tek çığlık yetecektir. Hepsi hemen bir düzlüğe dökülecektir.''

Ayet-i kerimede geçen ''zecra'' çığlık demektir. Fakat surenin diğer sahneleri ile bu sahnenin havası uyum sağlasın diye bu sert ve katı sözcükle ifade edilmektedir. ''Sahire'' ise parlayan beyaz yer demektir. Burası mahşer yeridir. Biz mahşerin nerede kurulacağını bilemeyiz. Onunla ilgili haberleri ancak inandığımız doğru kaynaktan alabiliriz. Kesin sağlam olmayan ve garanti edilmeyen şeyleri ona ilave etmeyiz.

Kur'an'ın diğer ayetlerine dayanarak buradaki tek çığlığın kıyametteki ikinci çığlık, diriliş ve mahşer çığlığı olduğunu söyleyebiliriz. Bu ifade hızlıca geçilmiştir. Zaten onun kendisi de hızlılığı çağrıştırmaktadır. Çünkü surenin tamamı da bu türden bir hızlılığı ve korkuyu telkin etmektedir. Korku dolu kalblerdeki bu titreyiş, nabzın hızlı atışıyla paralellik arzetmektedir. Akışın tüm hareketlerinde, tüm işaretlerinde ve her mesajında bu uyum göze çarpmaktadır.

Bundan sonra surenin akışı ve vurgusu yeni gelen bölümdeki hikayelerin havası ile uyum sağlasın diye biraz yumuşamaktadır. Burada Hz. Musa ile Firavun arasında geçen olaylar ve bu zorba adamın azdığında ne tür bir sona hazırlandığı, nasıl bir sonla karşılaştığı dile getirilmektedir.

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَىٰهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾
اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ
إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾
ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾

فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْءَاخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰٓ ﴿٢٦﴾

15- Musa'nın haberi sana geldi mi? 16- Tuva'da, kutsal bir vadide, Rabbi ona şöyle hitab etmişti: 17- "Firavun'a git çünkü o azdı. 18- Ona de ki: "Arınmağa niyetin var mı? 19- Rabbine giden yolu göstereyim ki O'na saygı duyup korkasın." 20- Bunun üzerine ona en büyük mucizeyi gösterdi. 21- Fakat o Musa'yı yalanladı, karşı geldi. 22- Sonra sırtını döndü; çalışmağa koyuldu. 23- Adamlarını toplayıp seslendi: 24- "Sizin en yüce Rabbiniz benim" dedi. 25- Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına uğrattı. 26- Doğrusu bunda Allah'tan korkan kimseye ders vardır.

Hz. Musa'nın kıssası Kur'an'da en çok ve en detaylı biçimde geçen bir kıssadır. Daha önce birçok surede geçmiştir. Çeşitli halkalar yer almış ve bunlar çeşitli üsluplarla ortaya konmuştur. Bu halkaların ve üslupların herbiri içinde yer aldıkları surelerin akışı ile uyum sağlamış ve Kur'an'ın kıssaları sergileme ve aktarma metoduna bağlı olarak anlatım içindeki amaca vehedefe doğrudan katkıda bulunmuşlardır.[2]

Burada Hz. Musa'nın kıssası özlü bir şekilde ve hızlı bir anlatımla verilmektedir. Hz. Musa'ya kutsal vadide seslenilmesinden Firavun'un cezalandırılmasına kadar geçen olaylara kısaca yer verilmektedir. Bu dünyadaki cezalandırılmasının yanında ahiretteki cezalandırılmasından da söz edilmektedir. Böylece surenin asıl konusu ile yani ahiret gerçeği ile bütünleşmektedir. Hikayenin bu uzun zaman dilimi içinde gerçekleşen bölümü birkaç kısa ayette hızlı bir anlatımla verilmektedir ki surenin yapısına ve ana konusuna uyum sağlasın.

Hızlı bir anlatımla geçilen bu kısa ayetler hikayenin değişik yönlerini ve sahnelerini içermektedir.

Bölüm Hz. Peygambere yöneltilen bir soru ile başlamaktadır:

"Musa'nın haberi sana geldi mi?"

Bu kalbleri ve algıları uyanık tutarak hikayeyi dinlemeye hazırlamak için sorulmuş bir sorudur.

Ayrıca belirttiği hikayeyi ana hatlarıyla sergilemeye başlamaktadır. Böylece onun gerçekliğini telkin ederek onun yaşanmış gerçek bir olay olduğuna işaret etmektedir. Önce seslenme ve çağırma sahnesiyle başlamaktadır: **"Hani Rabbi ona kutsal bir vadi olan Tuva'da şöyle seslenmişti."** Tuva tercih edilen görüşe göre vadinin adıdır. Burası Hicaz'ın kuzeyindeki, Medyen bölgesine göre Tur dağının sağ tarafıdır.

Seslenme anı gerçekten dehşet verici, yüce bir andır. Ayrıca insanı hayretler içinde bırakmaktadır. Yüce Allah'ın bizzat kendisinin kullarından birine seslenmesi gerçekten dehşet vericidir. İnsanların kullandıkları sözcüklerle anlatılamaz. Bu yüce ilahlığın sırlarından olduğu gibi Allah'ın bu insana yerleştirdiği oluşumun sırlarından biridir de. İnsan bu sır ile o yüce çağrıyı algılayabilmektedir. Bu konuda söyleyebileceğimiz en son söz budur. İnsanın kavrayış ve akli donanımı bu konuda kendi başına bilgi elde etmek imkanına sahip değildir. Belirle-

2- "Kur'an'da Edebi Tasvir" adlı kitabın "Kur'an'da Kıssa" bölümüne bkz.

nen çizgide durmalıdır. Allah bunu açıklayana kadar... İnsan Allah'ın bildirmesi ile bu sırlardan zevk alacaktır.

Başka yerlerde kıssanın bu bölümünde Hz. Musa ile Rabbi arasında geçen bu diyalog hayli geniş anlatılmıştır. Burada ise olaylara kısaca değinilmekte ve hızlı dokunuşlara yer verilmektedir. Bu nedenle kutsal bir vadi olan Tuva'da seslenme sözkonusu edildikten hemen sonra yüce Allah'ın Hz. Musa'ya yönelik ilahi teklifine geçilmektedir:

"Firavun'a git çünkü o azdı. Ona de ki: Arınmağa niyetin var mı?"

Azgınlık, olmaması ve devam etmemesi gereken kötü bir haldir. Tiksindirici bir iştir. Yeryüzünün düzenini bozar. Allah'ın rızasına aykırıdır. O'nun hoşnutsuzluğuna yol açar. Bu azgınlığı önlemek için yüce Allah seçkin kullarından birini seçip görevlendirerek devreye sokmaktadır. Amaç bu kötülüğü durdurmak, bu bozgunculuğu engellemek ve bu azgınlığı durdurmaktır. Bu gerçekten çok tiksindirici bir iştir. Bu nedenle yüce Allah bizzat kendisi kullarından birine hitap ederek bu azgın adama gitmesini, onu bu işten vazgeçirmesini istemektedir. Böylece hem dünya hem ahiret cezasına çarptırılmadan Allah onun tüm mazeretlerini de ortadan kaldırmaktadır.

"Firavun'a git. Çünkü o azdı."

Sonra yüce Allah elçisine, bu azgın adama sevimli bir üslup ve gönülleri etkisi altına alan bir hitapla nasıl sesleneceğini öğretmektedir. Olur ki vazgeçer. Allah'ın gazabından ve cezasından korunur:

"Ona de ki: Arınmağa niyetin var mı? Rabbine giden yolu göstereyim ki O'na saygı duyup korkasın."

Sana Rabbinin yolunu göstereyim mi? Eğer sen Rabbini tanırsan O'nun korkusunu kalbinde hissedersin. İnsan Rabbinden uzaklaşmadığı sürece kesinlikle azgınlaşamaz, isyana kalkışamaz, Rabbine götüren yolu şaşırmadığı sürece kalbi katılaşmaz ve bozulmaz. Orada azgınlık ve inat barınmaz.

Sesleniş ve davet sahnesinde bunlar vardı. Bunun hemen ardından yüzleşme ve mesajı iletme sahnesi yer almaktadır. Surenin akışı mesajı iletme sahnesinde bunları tekrar dile getirmez. Çünkü bunlar sergilenmiştir. Bu sebepten sesleniş sahnesinden sonrasını atlayarak yüzleşme sahnesinde mesajın metnini kısa tutmaktadır. Ardından perde kapanarak görüşmeden sonra açılmaktadır.

"Bunun üzerine ona en büyük mucizeyi gösterdi. fakat o Musa'yı yalanladı, karşı geldi."

Hz. Musa iletmekle yükümlü olduğu mesajı Rabbinin kendisine telkin edip öğrettiği üslupla tebliğ etti. Fakat bu güzel, sevimli üslup dahi Rabbinin bilgisinden, marifetinden tamamen uzaklaşmış azgının kalbini yumuşatamadı. Bunun üzerine Hz. Musa ona büyük mucizeyi gösterdi. Kur'an'ın başka yerlerinde geçtiği gibi ona yılana dönüşen asa ve bembeyaz el mucizelerini gösterdi: **"Fakat o yalanladı ve karşı geldi."** Böylece yalanlama ve karşı gelme eylemi ile görüşme ve mesajı iletme sahnesi kısa ve özlü bir şekilde sona erdi.

Şimdi başka bir sahneye geçilmektedir. Bu sahne de Firavun Hz. Musa'ya

tavır koymakta ve büyü ile gerçek arasında bir mücadeleye girişmeleri için büyücüleri toplamakla uğraşmaktadır. Çünkü burada o Hakka ve doğru yola teslim olmayı kendine yedirememektedir.

"Sonra sırtını döndü, çalışmaya koyuldu. Adamlarını toplayıp seslendi: 'Sizin en yüce Rabbiniz benim' dedi.

Surenin akışı içinde bu azgın ve inkarcı adamın sözü hemen verilmektedir. Çalışması, büyücüleri toplaması ve bunların detaylarına ilişkan çabası kısaca geçilmektedir. Dönüp gitmiş, tuzağa ve çalışmaya koyulmuştur. Sihirbazları ve kitleleri toplamış, ardından gurur ve cahillik dolu, azgınlık ve taşkınlıkla yoğrulmuş sözünü söyleyivermiştir:

"Ben sizin en yüce Rabbinizim."

Bu azgın iktidar sahibi, halkının cahilliğinden, kendisine boyun eğişinden ve bağlanışından destek olarak bu sözü söyleyebilmiştir. Zalim iktidar sahiplerini, kitlelerin cahilliği, zilleti, itaatı ve bağlılığı kadar hiçbir şey aldatamaz. Aslında bunlar bir kişiden başka birşey değildir. Gerçekte ne bir güçleri, ne de bir otoriteleri vardır. Ancak cahil ve itaatkâr kitleler eğilirse onlar da sırtlarına binerler. Onlar boyunlarını uzatır zalimler de onların yularından tutarlar. Kitleler başlarını eğer, tağutlar da onların üzerlerine çıkarlar. İzzet ve onura ilişkin haklarından vazgeçerler. Sonuçta bu azınlığı azdırırlar.

Kitleler bunu bir taraftan aldandıkları için bir taraftan da korktukları için böyle yaparlar. Bu korku ise kuruntudan başka kaynağı olmayan bir korkudur. Sadece bir tek şahıstan ibaret olan zalim iktidar sahibinin binlerce, milyonlarca insandan daha güçlü olması mümkün değildir. Yeter ki bu binler ve milyonlar, insanlıklarının, onurlarının, şereflerinin ve özgürlüklerinin bilincinde olsunlar. Aslında bu binlerin içindeki tek bir fert, kuvvet açısından azgın iktidar sahibine denktir. Fakat zalim iktidar sahibi onu aldatır. Kendisine sahip olduğu imajını verir. Onurlu bir toplulukta herhangi bir ferdin azgınlaşması mümkün değildir. Rabbini tanıyan, O'na iman eden, bilinçli, iyi bir topluluğun içinde bir ferdin zorbalık yapması asla mümkün değildir. Ayrıca kendilerine zarar verme ve yol gösterme imkanına sahip olmayan, Allah'ın yarattıklarından birine kulluk yapmayı reddeden bir topluluk içinde bir kişinin azgınlaşması mümkün değildir.

Firavun, toplumunun cahilliğinden, zilletinden, kalblerinin imandan uzaklaşmasından cesaret alarak bu çirkinliğin ve kafirliğin sembolü olan sözü söyleme cesaretini bulmuştur. **"Ben sizin en yüce Rabbinizim."** O, hiçbir şeye gücü yetmiyen zayıf bir yaratık olduğunu bilen, küçücük bir sineğin aldığına bile engel olamıyacağını gören, inanmış, bilinçli ve onurlu bir toplum karşısında olsaydı asla böyle diyemezdi.

Bu hayasızca büyüklük taslama ve küstahca azgınlaşmadan sonra karşıkonulmaz kuvvet harekete geçmiştir.

"Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına uğrattı."

Burada ahiret cezası dünya cezasından önce yer almaktadır. Zira ahiretin cezası daha şiddetli ve daha süreklidir. Azgın iktidar sahiplerini ve isyan edenle-

ri bütün şiddeti ve sonsuzluğu ile yakalayacak olan gerçek ceza budur çünkü. Ayrıca burada surenin akışı içinde en uygun gelecek ceza da budur. Çünkü burada surenin kendisinden söz ettiği ve ana konusu haline getirdiği mesele ahirettir. Ayrıca ahiret cezası manevi yönden ana konu ve temel gerçekle uyum sağlamasının yanında söz dizimi açısından kafiyedeki musiki tonuna da en uygun düşen ifadedir.

Dünyanın cezası da şiddetli ve acımasız olmuştur. Ondan daha şiddetli ve daha katı olan ahiretin cezası nasıl olurdu acaba? Firavun atalarından gelen köklü bir şerefe, güç ve otoriteye sahipti ve o buna rağmen böyle cezalandırılmıştı. Öyle ise mesajı yalanlayan diğerlerinin hali nice olacaktı. İslamın mesajına karşı duran bu müşriklerin durumu ne olacaktı?

"Doğrusu bunda Allah'tan korkan kimseye ders vardır."

Rabbini tanıyan ve O'ndan korkan müminler, Firavun olayında anlatılmak istenen ibretleri kavrayabilir. Kalbi takva ile tanışmayan insana gelince onunla ibret arasında bir engel vardır. Onunla öğüt arasında bir perde vardır. Bu hali akibetiyle yüzyüze gelene kadar devam eder. Allah onu hem ahirèt, hem dünya cezasına çarptırıncaya kadar sürer. Herkesin kolaylaştırılmış bir yolu, kolaylaştırılmış bir akibeti vardır. İbret almak ise Allah'tan korkanlara mahsustur.

Kendi güçlerine güvenerek azgınlaşan bu zalimlerin akibetlerine ilişkin açıklamadan sonra tıpkı onlar gibi kendi güçleri ile böbürlenen müşriklere dönmektedir. Onları büyük yaratılış mucizeleri ile karşı karşıya getiriyor. Evrende yer alan bu olağanüstü manzaralar insanların gücü ile kıyaslandığında gerçekten insan gücünün bir hiç olduğu ortaya çıkmaktadır.

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُ ۚ بَنَىٰهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّىٰهَا ﴿٢٨﴾
وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَىٰهَا ﴿٢٩﴾ وَٱلْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَىٰهَآ ﴿٣٠﴾
أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعَىٰهَا ﴿٣١﴾ وَٱلْجِبَالَ أَرْسَىٰهَا ﴿٣٢﴾ مَتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٣﴾

27- Ey inkarcılar! Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? 28- Ki Allah onu bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. 29- Gecesini karanlık yapmıştır. Gündüzünü aydınlatmıştır. 30- Ardından yeri düzenlemiştir. 31- Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir. 32- Dağları yerleştirmiştir. 33- Bunları sizin ve hayvanların geçinmesi için yapmıştır.

Bu bölüm, tartışma götürmeyecek biçimde tek cevabı bulunan bir soru ile başlıyor. **"Ey inkarcılar! Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı?"** Göğü! Bir şey söylemeye ve tartışmaya gerek yok! Öyleyse gök sizden daha büyük bir yapıya sahip olduğu ve onu yaratan da ondan daha çok güçlü olduğuna göre sizi kendi gücünüze güvenmeye iten sebep nedir? İşte sorunun mesajlarından biri budur. Bir yönü daha var. Bu da şudur: Dirilişinizi zor görmenize yol açan nedir? Halbuki O göğü yaratmıştır. Gök ise, sizden daha zor bir şeydir. Dirilişiniz sizin tekrar yaratılmanızdır. Sizden daha önemli ve daha zor olan göğü yaratan, sizi haydi haydi yaratabilir. Çünkü bu diğerine göre daha kolaydır.

Bu göğü yaratmak hiç şüphesiz daha zordur. **"Allah onu kurmuştur."** Yaratma, kuvveti ve durdurmayı bütünleştirmeyi ifade eder. Gök de aynen bunun gibi bütünleşmiş durumdadır. Yıldızların ve hareket sistemlerinden dışarı çıkmamakta, dökülüp yıkılmamaktadır. Öyle ise o sağlam, köklü ve parçaları birbirine kenetlenmiş bir yapıdır.

"Ki Allah onu bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir." Ayet-i kerimede geçen "semk" kavramı herşeyin boyu ve yüksekliği anlamına gelir. Gök, bir uyum içinde kenetlenmiş haliyle yükseltilmiştir. İşte düzenlemede budur: **"Ona şekil verdi."** Basiretini ve düşünme yeteneğini kaybetmemiş bir insan bu sınırsız ahenge rahatlıkla tanıklık eder. Bu korkunç büyüklükteki cisimlerin kenetlenmesi, etkileri ve etkilenmeleri arasında uyumun gerçek yasalarını öğrenmek bu ifadelerin anlamını genişletmekte, bu olağanüstü gerçeğin alanını, sınırsızlaştırmaktadır. İnsanlar kendi bilgileri ile şu anda bu yasaların ancak küçük bir kısmını anlayabilmişler ve onların karşısında hayrete kapılmışlardır. Dehşete düşmüş, endişeye kapılmışlardır. Onları evirip, çeviren, planlayıp düzenleyen büyük bir kuvvetin varlığını kabul etmeden onları açıklamaktan aciz düşmüşlerdir. İnsan hiçbir dine inanmasa dahi onları yönlendiren bir kuvveti kabul etmekten başka çıkar yol bulamaz!

"Gecesini karanlık yapmıştır. Gündüzünü aydınlatmıştır."

İfadede hem ses tonu hem de mana yönünden bir sertlik bulunmakta ve bu, güç ve sertlikten söz eden konu ile bütünlük arzetmektedir. Ayet-i kerimede geçen "ağtaşa leyleha" gecesini kararttı, "ahraca duhaha" da gündüzünü aydınlattı demektir. Fakat burada kelimeler surenin akışı ile uyum sağlayacak şekilde seçilmiştir. Karanlık ve aydınlık halleri, gecede ve gündüzün ilk saatleri olan kuşlukta birbirlerini izlemektedir. Bu herkesin gördüğü bir gerçektir. Her kalb ondan etkilenir. İnsan bu olayların sürekli tekrar edilmesi ve alışkanlık yapması sonucu bu canlılığı göremeyebilir. Fakat Kur'an duyguları ona yöneltmekle canlılığını tekrar geri getirmektedir. Bu olay sürekli olarak yenidir. Hergün yenilenmektedir. Ona beslenilen duygu ve onun etkisiyle oluşan tepki de sürekli yenilenmektedir. Bunların gerisindeki değişmez yasalar ise aynı büyüklükte ve aynı inceliktedir. Kendilerini tanıyanları korkuya ve dehşete düşürmektedir. Bu konuya ilişkin bilgi genişledikçe tanımanın çapı büyüdükçe bu gerçeğin kalpler üzerindeki etkisi ve tesiri daha da kökleşecektir.

"Ardından yeri düzenlemiştir. Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir. Dağları yerleştirmiştir."

Ayet-i kerimede geçen "dahf" kavramı yerin düzenlenmesi ve kabuğunun düzleştirilmesidir. Üzerinin yürümeye uygun hale getirilmesi, bitkilerin yeşermesine müsait bir toprağın üzerinde oluşturulmasıdır. Dağların salıverilmesi yer kabuğunun düzene kavuşması ve sıcaklık derecesinin hayata elverişli olan bu normal hale düşmesi sonucudur. Yüce Allah yerden suyunu çıkarmıştır. İster bu kaynaklardan fışkıran su olsun, isterse gökten inen yağmur suyu olsun farketmez. Zira yağmur suyu da aslında yerin kendi suyudur. Önce buharlaşmış, sonra yağmur şeklinde tekrar yere inmiştir. Ayrıca yerden otlaklar çıkaran da O'dur. Burada

mera hem insanların, hem de hayvanların yediği bitkileri ifade etmektedir. Canlıların yaşamları ya doğrudan ya da dolaylı olarak ona bağlıdır.

Bunların hepsi göğün yapılmasından, gecenin karartılmasından ve gündüzün aydanlatılmasından sonra olmuştur. Modern astronomi teorileri de Kur'an'ın bu hükmünün anlamına yakın bulunmaktadır. Bu teorilere göre yeryüzü düzeltilmeden, ekine elverişli hale getirilemeden ve yerkabuğu üzerindeki yükseklikler ve düzlükler ile istikrara kavuşmadan yüz milyonlarca sene önce dünya düzeni devam edip durmuş, gece ile gündüz birbirini izlemiştir.

Kur'an-ı Kerim tüm bunların amacını da açıklıyor: **"Bunları sizin ve hayvanların geçinmesi için yapmıştır."** Böylece insanlara bir yönden Allah'ın yüce tedbirini hatırlatmış öbür yandan Allah'ın, mülkündeki yüce takdirine parmak basmıştır. Çünkü göğün bu şekilde kurulması ve yeryüzünün bu şekilde düzenlenmesi de tesadüf olarak rastgele olmamıştır. Herşey bir plana göre gelişmiştir. Yeryüzünde halifelik görevini üstlenecek insanın hesabı yapılmıştır. Çünkü insanın varlığı, gelişmesi ve ilerlemesi bu evrenin içinde özellikle güneş sistemi içinde daha özel bir anlam ile yeryüzünde uygun şartlara bağlıdır.

Kur'an-ı Kerim gerçeğin temeline ilişkin özlü, mesaj yüklü derin anlamlı işaret metoduna bağlı olarak bu yaşamaya uygun şartların birkaçını hatırlatmaktadır. Bunlar; göklerin kurulması, gecenin karaltılması, gündüzün aydınlatılması, yerin düzeltilmesi, suyunun ve merasının çıkarılması ve dağlarının salınmasıdır. Tüm bunlar, insanlar ve onların hayvanları için yapılmıştır. Bu ise herkese açık bulunan ilahi tedbir ve takdirin gerçek manzaralarından bazılarına parmak basan bir işarettir. Gözle görülen bu manzaralarla her çevrede yaşayan her insana hitap edilebilir. Bu konuda bilgi ve kültür derecesinin bir düzeyine ulaşmaya ihtiyaç yoktur. Nerede olursa olsun, insanın bu konudaki payı hak ettiğinden fazladır. İşte bu nedenle Kur'an tüm devrelerdeki ve her zaman dilimindeki bütün insanoğluna seslenerek hitabını genelleştirmektedir.

Bu düzeyin ötesinde sözkonusu büyük gerçeğin daha başka boyutları ve ufukları vardır. Bu koca evrenin özündeki takdir ve tedbir gerçeğine, bu evrenin açıkça haykırdığı tesadüfün ve gelişi güzelliğin bu işleyişten tamamen uzak olduğu gerçeğine işaret edilmektedir. Zira tesadüfün doğası bunca hayret verici uygunlukların bir araya gelmelerini imkansızlaştırmaktadır.

Dünyanın da kendisine bağlı olduğu güneş sisteminin oluşumundaki uygunlaktan başlayan bu uyum ve ahenk yüzmilyonlarca yıldız kümesinin içinde gerçekten nadir rastlanan bir düzene sahiptir. Dünya da güneş sistemi içindeki yeri ve konumu açısından gezegenler içinde eşsiz bir yapıya sahiptir. İşte bu eşsiz yapı dünyayı insan hayatı için elverişli kılmaktadır. Şu ana kadar insanlar binlerle ifade edilen, bu zorunlu uygunlukların herhangi bir gezegende buluştuğunu öğrenebilmiş değiller!

"Hayat şartları bu gezgende bütünüyle gerçekleşmiştir. Uygun bir hacim, normal bir uzaklık, maddenin elementlerinin hayatın hareketine elverişli bir oranda buluşup oluşması.

Uygun bir hacmin bulunması gerekmektedir. Zira gezegenin etrafını kuşa-

tan hava atmosferinin orada kalması ondaki çekim gücüne bağlıdır.

Normal bir uzaklığın olması da şarttır. Zira güneşe yakın olan kütleler çok sıcaktır. Cisimler orada bütünlüklerini ve bağlarını koruyamazlar. Güneşe uzak olan kütleler ise çok soğuktur. Cisimler oraya giremezler.

Ayrıca hayatın hareketine ve şartlarına uygun bir biçimde elementlerin belli bir oranda buluşup oluşumlar meydana getirmesi de zorunludur. Zira bu belli oranda bitkinin yetişmesi ve buna bağlı olarak da hayatın meydana gelmesi için kaçınılmaz bir şarttır.

Dünyanın konumu hayat için vazgeçilmez olan bu şartların hepsini kendisine toplayan konumların en müsait olanıdır. Şu ana kadar tanıyabildiğimiz ve başka şeklini öğrenemediğimiz tüm şartları burada bir arada bulunmaktadır."[3]

Bu koca evrenin özündeki tedbir ve takdir gerçeğine, yaradılışında ve evirilip çevirilmesinde insanın konumunun hesaba katılması gerçeğine dikkat çekilmesi insanın kalbini ve aklını ahiret gerçeğine, oradaki hesaba çekilme ve karşılık görme gerçeklerine güven ve teslimiyetle çevirmektedir. Evrenin yaradılışı ve insanın yaradılışı gerçekten böyle olup bunların bütünü ile tamamlanmaması ve karşılıklarını bulmaması mümkün değildir. Bu düzenin ve bu sistemin fani dünyadaki bu kısa hayat döneminin sona ermesiyle noktalanması mümkün değildir. Kötülüğün, zalimlerin ve batılın bu yeryüzünde bütün cinayetleriyle çekip gitmesi, iyiliğin, adaletin ve hakkın bu dünyada onca haksızlıklara uğrayarak geçip gitmesi sağduyu ile izah edilemez. Böyle bir ihtimal doğası itibariyle koca evrenin özündeki apaçık takdir ve tedbirin tabiatına aykırıdır. İşte bu bölümde surenin akışı içinde kendisine temas edilen bu gerçek suredeki ana konuyu oluşturan ahiret gerçeği ile bütünleşmektedir. Kalblerde ve akıllarda bu gerçeğe bir giriş niteliğini kazanmaktadır. Ve hemen ardından tam yerinde ve zamanında "Büyük Baskın" gerçeği yer almaktadır.

فَإِذَا جَآءَتِ ٱلطَّآمَّةُ ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ
ٱلْإِنسَٰنُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ
﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾

34- Herşeyi bastıran o büyük felaket geldiği zaman. 35- O gün insan, neyin peşinde koşmuş olduğunu hatırlar. 36- Gören kimseler için cehennem ortaya çıkarılmıştır. 37- Artık kim azmışsa. 38- Ve şu yakın hayatı yeğlemişse. 39- Onun barınağa cehennemdir. 40- Ancak kim Rabbinin huzurunda durup hesap vermekten korkmuş ve nefsini kötü heveslerden menetmişse. 41- Onun barınağı da cennettir.

Şüphesiz dünya hayatı bir yararlanmadır. Bütün evrenle, hayatın ve insanın yaratılması ile irtibatı bulunan tedbirin gereği olarak dikkatle ve sağlam biçimde takdir edilen bir yararlanma. fakat sadece bir yararlanmadır. Zamanı geldi-

3- "Yirminci Asırda Düşünürlerin İnançları" adlı kitabın sh. 36. Bkz.

ğinde sona erecek bir yararlanma. Büyük baskın gelip çattığında herşeyin üzerini kuşatır. Her şeyin üzerini kapatır. Tüm geçici nimetlerin üzerini örter. Sağlam, takdir edilmiş düzenlenmiş evreni kuşatır. Kurulan göğü, düzeltilen yeri, salınan dağları, canlıları ve hayatı tümüyle avucuna alır. Varolan her şeyin konumunu ve akibetini belirler. Çünkü O, bunların hepsinden büyüktür. Bunların hepsini kuşatır ve bastırır.

İşte o zaman insan yaptığını hatırlar. Çabasını hatırlar ve gözlerinin önüne getirir. Hayatın olaylarının ve uğraşlarının kendisini gaflete düşürdüğünü ahireti unuttuğunu anlar. Hatırlar ve gözlerinin önüne getirir ama hatırlama, gözlerinin önüne getirmenin hayıflanma ve pişmanlıktan başka işe yaramadığı bir zamanda. Artık bunun ötesindeki azabı ve felaketi düşünmekten başka çaresinin kalmadığı bir sırada.

"Gören kimseler için cehennem ortaya çıkarılmıştır."

Cehennem görenlerin karşılaşacağı apaçık ve ortada olan bir gerçekliktir. **"Ortaya çıkarılır."** cümlesiyle daha da sertleştirilmektedir. Hem mana yönünden hem de ses tonu yönünden. Ayrıca sahneyi tüm gözlerin önünde canlandırma açısından.

Burada insanların sonları ve akibetleri değişmekte ve ilk yaratılıştaki tedbirin ve takdirin amacı ortaya çıkmaktadır.

"Artık kim azmışsa ve şu yakın hayatı yeğlemişse, onun barınağı cehennemdir."

Ayet-i kerimede geçen "tuğyan" kavramı normal anlamından daha kapsamlı bir mana ifade etmektedir burada. Bu hakkı ve hidayeti aşıp geçen her kişinin vasfıdır. Alanı güç ve otorite sahibi olan zalim iktidar sahiplerini içermekten daha geniştir. Burada tuğyan, hidayetin sınırını aşan, dünya hayatını tercih eden, onu ahiretin önüne geçiren, yalnız dünyaya çalışan, ahiret için hiçbir hesabı olmayan her insanı kapsamaktadır. Ahiret kriteri, insanın elindeki ve vicdanındaki ölçüleri değerlendiren tek ölçüdür. Ahiret hesabı bir kenara itildiğinde veya dünya hayatı ona tercih edildiğinde elindeki bütün ölçüler altüst olur. Ölçüsündeki bütün değerlerin düzeni bozulur. Hayatındaki vicdani ve ahlaki tüm ilkeler ve prensipler yıkılır. Azgın, isyankar, haddini aşan bir insan konumuna düşer.

İşte bu adamın **"Onun barınağı cehennemdir"** ortaya çıkarılmış, yaklaştırılmış, gözler önüne getirilmiş her hali ile dehşet verici cehennem. Büyük baskın günü!

"Ancak kim Rabbinin huzurunda durup hesap vermekten korkmuş ve nefsini kötü heveslerden men etmişse, onun barınağı da cennettir."

Rabbinin huzuruna çıkarılma endişesi taşıyan günaha yönelemez. Beşeri zaafının baskısıyla ona yöneldiği zaman dahi bu yüce makamın endişesi onu hemen pişmanlığa, istiğfara ve tevbeye yöneltir. İtaat dairesinde hareket etmeye devam eder.

Kişinin kendisini heva ve hevesten alıkoymasının yolu itaat dairesindeki noktada yoğunlaşmaktır. Çünkü heva ve heves her tür azgınlığın, zalimliğin, her tür

haddi aşmanın ve her çeşit günahın itici gücüdür. Belanın esası ve kötülüğün kaynağıdır. İnsanın başına ne gelirse hevasından gelir. Cahilliğin tedavisi kolaydır. Fakat bilgiden sonraki heva heves, tedavisi için uzun zorlu bir mücadele gereken nefsin başbelasıdır.

Allah korkusu, azgın isteklerin şiddetli saldırılarına karşı sağlam ve muhkem bir kale durumundadır. Heva ve hevesin saldırılarına karşı bu muhkem kaleden başkası ayakta duramaz. Bu nedenle Kur'an'ın ifadesi bunların her ikisini de bir ayette topluyor. Çünkü burada konuşan, nefsin hastalığını en iyi bilen yüce yaratıcı olan Allah'tır. Tedavisini de bilen O'dur. Girintilerini ve çıkıntılarını en iyi bilen de yalnız O'dur. Heva ve hevesinin nerede gizlendiğini, gizliliklerinin ve hareketlerinin nasıl koordine edildiğini bilir.

Yüce Allah, insanı içinden taşkın arzuları hiç geçirmemekle yükümlü tutmuştur. Çünkü yüce Allah insanın buna gücünün yetmeyeceğini bilir. İnsanın heva ve hevesini serbest bırakmamasını, onu frenlemesini ve dizginini eline almasını istemiştir. Bu konuda korkudan destek almasını istemiştir. Ürpertici, ulu ve büyük olan Rabbinin huzuruna çıkarılma endişesidir bu. Bu çetin cihadına karşı ona cenneti ödül ve sığınak olarak vermiştir. **"Onun barınağı da cennettir."** Böyledir çünkü yüce Allah bu cihadın büyüklüğünü bilir. İnsanın nefsini terbiye etmede, düzeltmede ve en yüce makama yükseltmedeki değerini takdir eder.

Şüphesiz insan, bu alıkoyma, bu cihad, yükseliş ile insandır. Hiçbir insan doğasının gereği budur, yapısında bu vardır diye heva ve hevesini serbest bırakamaz. Nefsin cazibesine kapılarak alçalamaz. Çünkü insanın içine heva ve hevesin dürtülerinden etkilenme yeteneği veren Allah aynı zamanda heva ve hevesin dizginini tutma yeteneğini de vermiştir. Heva ve hevesi frenlemeyi, cazibesinden kurtulup yükselmeyi öneren de O'dur. İnsanın bu mücadelede başarı olarak çıkıp yükselmesi ve yücelmesi halinde ona mükafat ve sığınak olarak cenneti veren de O'dur.

O insana yaraşır bir hürriyet var ki, bu yüce Allah'ın insanı onurlandırmasına uygun düşmektedir. Bu hürriyet heva ve hevesin etkilerine karşı üstün gelme, şehvetin esaretinden kurtulma, dengeli, ölçülü bir şekilde hareket edip seçebilme özgürlüğünü ve insani değerleri korumaya dayanır. Bir de hayvana yakışır hürriyet vardır. Bu da insanın heva ve hevesine karşı yenilgiye uğraması, şehvetine kulluk yapması, iradelerinin dizginini elinden kaçırmasıdır. Buna insanlığını yitiren, köleleştirmiş, köleliğine hürriyetten zayıf bir maske çeken kimseden başkası talip olmaz.

Eşyanın hakikatını en güzel biçimde değerlendiren islam dininin kriterine göre alçalma ve yükselmenin en doğal seyri ve tabii süreci bu iki durumdur.

Son olarak, surenin ürpertici, derin etkili ve çarpıcı son dokunuşu gelmektedir:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ

إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَىٰهَا ﴿٤٥﴾
كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

42- Ey Muhammed! Senden kıyametin ne zaman gelip çatacağını sorarlar. 43- Sen nerede, onun vaktini söylemek nerede? 44- Onun bilgisi Rabbine aittir. 45- Sen ancak, ondan korkacak olanları uyarırsın. 46- Onlar onu gördükleri zaman sanki dünyada bir akşam veya onun kuşluk vaktinden fazla kalmamış gibi olurlar.

Müşriklerin inatçı olanları Hz. Peygamberden kıyametin dehşeti ve olaylarına, oradaki hesaba çekilme ve yaptığının karşılığını görmeye ilişkin bir şey duyduklarında hemen bu kıyamet ne zaman kopacak? daha ne kadar var diye sorarlardı. Nitekim burada onların söyledikleri hikaye edilmektedir.

"**Ne zaman gelip çatacak?**" Onların sorularına cevap şudur: "**Sen nerede onun vaktini söylemek nerede?**" Bu, kıyametin büyüklüğünü ve dehşetini çağrıştıran bir cevaptır. Bu sorunun saçma ve tutarsız olduğunu, çocuklaşmaktan ve haddini aşmaktan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. İşte bak Hz. Peygambere şöyle deniyor: "**Sen nerede onun vaktini söylemek nerede?!**" Kıyamet o kadar büyüktür ki ne sen ondan sormalısın ne de onun zamanı sana sorulmalıdır. Onun işi Rabbine havale edilmiştir. Sadece O bilir onu. O senin işin değildir.

"**Onun bilgisi Rabbine aittir.**"

Kıyametin işinin varacağı son merci O'dur. Onun zamanını da ancak O bilir. Oradaki herşeyi düzenleyen de O'dur.

"**Sen ancak ondan korkacak olanları uyarırsın.**"

Senin görevin budur. Senin sınırların da budur. Uyarmanın kendisine fayda verdiklerini onunla uyarmalısın. Kıyametin gerçek mahiyetini kalbinde hissedecek ondan yana endişe sahibi olacak ve onun için çalışacak olan da O'dur. Takdis edilmiş güce sahibine havale edilen zamanınını bekleyecek olan da O'dur.

Ardından kıyametin dehşetini ve büyüklüğünü duygularda ve düşüncelerdeki etkisiyle birlikte tasvir etmektedir. İnsanların duygularında ve değerlendirmelerinde ahireti dünya ile karşılaştırıyor.

"**Onlar onu gördükleri zaman sanki dünyada bir akşam veya onun kuşluk vaktinden fazla kalmamış gibi olurlar.**"

Onların bu halleri kıyametin onların vicdanları üzerindeki büyük etkisinden kaynaklanıyor. Bu dehşetin yanında dünya hayatı, ömürleri, olayları, nimetleri ve eşyası basitleştirmektedir. Bunları yaşayanların kalbinde bir günün belli bir bölümü akşamı ve sabahı gibi görünmektedir.

İnsanların üzerinde çarpıştıkları ve tokuştukları bu dünya hayatı böylece dürülüp gidiyor. İnsanların kendisini tercih ettikleri ve uğrunda ahiretteki paylarını, nasiplerini unuttukları, onun uğrunda onca suçlar, günahlar ve zulümler işledikleri, bu hayat sona eriyor. Heva ve heveslerinin kendilerine egemen oldu-

ğu ve kendisi için yaşadıkları bu hayat, yaşayanların içlerinde dahi dürülüp gidiyor. Bizzat onlar da bu hayatın bir akşam veya sabah vaktinden öte bir şey olmadığını görüyorlar.

İşte dünya hayatı budu. Kısadır. Tez gelip geçer. Basittir. Geçicidir. Değersizdir. Önemsizdir. Onlar sırf bir akşam veya sabah vakti için mi ahireti feda ediyorlar? Geçici bir ihtiras için mi karşılık ve sığınak olarak verilecek cenneti bir kenara itiyorlar?

Şüphesiz bu büyük bir aptallıktır. Görebilen gözü, işitebilen kulağı olan hiçbir insanın işlemeye asla yanaşamayacağı bir aptallıktır!

NAZİAT SURESİNİN SONU

Abese Suresi / 80

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 42

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surede güçlü bölümler, büyük gerçekler, köklü dokunuşlar yer almaktadır. Tabloları, gölgeleri ve mesajları eşsiz güzelliktedir. Musiki ve vicdani etkisiyle derin izler bırakmaktadır.

Birinci bölüm Hz. Peygamberin hayatında yaşanan belli bir olayı ele almaktadır. Bir ara Hz. Peygamber Kureyş'in ileri gelen bir topluluğu ile meşguldü. Onları islama çağırıyordu. Bu arada fakir ve âma bir adam olan İbni Ümmü Mektum çıkageldi. Peygamberin bu toplulukla meşgul olduğunu bilmiyordu. Allah'ın peygambere öğrettiklerinden kendisine de öğretilmesini istiyordu. Hz. Peygamber onun bu tutumundan rahatsız oldu, yüzünü ekşitti ve onunla ilgilenmedi. Bunun üzerine bu surenin baş tarafındaki bölüm indi. Yüce Allah Hz. Peygamberi azarlıyordu. Müslüman cemaatin hayatındaki değerlerin gerçekliğini, asıl önemini çok güçlü ve net bir üslupla ortaya koyuyordu. Ayrıca bu davanın ve karakterinin gerçekliğini de olduğu gibi açıklıyordu.

"Surat astı ve döndü. Yanına ama geldi diye. Ne bileceksin belki o arınacak yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek. Kendisini yeterli görüp tenezzül etmeyene gelince sen onunla ilgileniyorsun. Onun arınmamasından sana ne. Fakat koşarak sana gelene Allah'tan sakınarak gelmişken sen onunla ilgilenmiyorsun. Asla olmaz böyle şey. Kur'an ayetleri birer hatırlatmadır, öğüttür. Dileyen onu düşünüp öğüt alır. Sahifeler içindedirler. Değerli, şanlı, yükseltilen ve tertemiz tutulan (sahifelerde) taşıyıcıların ellerindedirler. (Allah'a göre) değerli ve çok iyi (yazıcı ve taşıyıcıların)."

İkinci bölüm insanın inkarcılığını ve Rabbine karşı apaçık, çirkin küfrünü ele almaktadır. Burada Allah insana varlığının kaynağını, yaradılışının aslını, hayatındaki imkanları ve kolaylıkları hatırlatmaktadır. Ölümünün ve tekrar dirilmesinin Rabbinin elinde olduğunu fakat buna rağmen insanın Allah'ın emirlerinde gevşek davrandığını ifade etmektedir.

"Kahrolası insan ne kadar da nankördür. Allah onu hangi şeyden yarattı? Nütfe (sperm)den yarattı ve ona biçim verdi. Sonra ona yolu kolaylaştırmıştır. Sonra onu öldürdü, kabre koydurdu. Sonra dilediği zaman onu yeniden diriltti. Hayır, insan hala Allah'ın kendisine emrettiğini yapmadı."

Üçüncü bölüm insanın kalbini ona en yakın şeylere yöneltiyor. Kendi yiyeceğine ve hayvanlarının yiyeceğine dikkat çekiyor. Ayrıca bu yiyeceklerin arka planındaki Allah'ın planını ve takdirini gözlerinin önüne getiriyor. Bu da insa-

nın yaradılışında ki plan ve takdir gibi bir şeydir.

"İnsan yiyeceğine bir baksın. Biz suyu döktükçe döktük, sonra toprağı güzelce yardık, orada bitirdik daneler, üzümler, yoncalar, zeytinler, hurmalar, iri ve sık ağaçlı bahçeler; meyveler ve çayırlar. Sizin ve hayvanlarınızın yararına."

Son bölümde ise bütün dehşeti ile geldiği zaman gürültüden söz edilmektedir. Onun dehşeti kelimesinde de somutlaşmakta, onun dışındaki herşeyi unutan insan kalbi üzerindeki etkileri ile meydana gelen olayların tesiri ile yüzlerde ifadesini bulan dehşeti ile somutlaşmaktadır.

"Kulakları sağır edercesine yüksek o gürültü geldiği zaman. İşte o gün kişi kaçar; kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından. O gün, herkesin başından aşkın işi vardır. Bazı yüzler o gün parıl parıldır. Güleç, sevinçli.. Bazı yüzler o gün tozlanmış, karanlıklar bürümüştür onları. İşte onlar hayasız/pis kafirlerdir."

Surenin bölümlerini ve ayetlerini böyle hızlı bir şekilde gözden geçirmek dahi insanın gönlünde büyük tesirler bırakmaktadır. Bu tesirler o kadar güçlü ve köklüdür ki kalblere bir dokunmakla onlarda yapacaklarını yapmaktadır.

Şimdi ilk bakışta anlaşılmayan, surenin bazı bölümlerinin değindiği derin anlamları, geniş boyutları açıklamaya geçebilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ۝١ أَن جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ۝٢ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ ۝٣
أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَىٰ ۝٤ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ۝٥ فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ۝٦
وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ۝٧ وَأَمَّا مَن جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۝٨ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۝٩
فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ۝١٠ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝١١ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ۝١٢
فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ۝١٣ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝١٤ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۝١٥ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝١٦

1- Surat astı ve döndü. 2- Yanına âma geldi diye. 3- Ne bileceksin sen belki o arınacak? 4- Yahut öğüt alacak da bu öğüt, kendisine fayda verecek. 5- Kendisini yeterli görüp tenezzül etmeyene gelince. 6- Sen onunla ilgileniyorsun! 7- Onun arınmamasından sana ne? 8- Fakat koşarak sana gelene; 9- Allah'tan sakınarak gelmişken. 10- Sen onunla ilgilenmiyorsun! 11- Asla olmaz böyle şey! Kur'an ayetleri birer hatırlatmadır/öğüttür. 12- Dileyen onu düşünüp öğüt alır. 13- Sahifeler içindedirler, değerli, şanslı. 14- Yükseltilen ve tertemiz tutulan (sahifeler) 15- Taşıyıcıların ellerindedirler. 16- (Allah'a göre) değerli ve çok iyi (yazıcı ve taşıyıcıların).

Bu olayla ilgili olarak inen bu yönlendirme gerçekten büyük bir olaydır. İlk bakışta ortaya çıkanın çok ötesinde bir büyüklüğe sahiptir. Bu ve onun yeryüzünde yerleştirmeyi hedeflediği gerçek bir mucizedir. Onun insanlığın hayatına bilfiil kazandırılması ve bunun meydana getirdiği etkiler gerçekten bir mucize-

dir. Belki de bu islamın ilk mucizesi ve aynı zamanda en büyük mucizesidir. Fakat bu yönlendirme Kur'an'ın ilahi metoduna bağlı olarak ferdi bir olaydan sonra bu şekilde verilmektedir. Kur'an bu ilahi metodu gereği bireysel olayları ve sınırlı ilgileri, sınırsız gerçeği ve şaşmaz sistemi yerleştirmek için bir fırsat bir araç olarak kullanmaktadır.

Yoksa bu yönlendirmenin burada yerleştirmeyi hedeflediği gerçek ve bu gerçeğin müslüman ümmetin hayatına yerleştirilmesinden kaynaklanan gerçek etkiler özde, islamın kendisidir. Bu islamın ve ondan önceki tüm semavi dinlerin, mesajların yeryüzünde ekmeye dikmeye çalıştığı gerçeğin kendisidir. Bu gerçek bir insana nasıl davranılacağını, insanların bir kesimine nasıl muamele edileceğini göstermekten ibaret değildir. Olayın ve ona getirilen yorumun ilk çağrıştırdığı olgu bu olsa da bu gerçeğin gerçekten çok boyutlu olduğu ve bundan daha çok önemli olduğu bir realitedir. Bu gerçek insanların hayattaki tüm işleri nasıl düzenleyecekleri, nasıl değerlendirecekleri ile ilgilidir. Ölçme ve değerlendirmenin kriterlerini nereden almaları gerektiği ile ilgilidir.

Bu yönlendirmenin yerleştirmeyi hedeflediği gerçek şudur: "Yeryüzünde yaşayan insanlar değerlerini ve ölçülerini, yalın, semavi, ilahi kriterlerden almalıdırlar. Bu kriterler onlara gökten gelmelidir. Üzerinde yaşadıkları hayatın şartları ile sınırlı olmamalıdır. Hayatlarının düzenleri ile bağımlı olmamalıdır. Bu düzenler ve şartlarla sınırlı olan düşüncelerinden kaynaklanmamalıdır.

Bu gerçekten büyük bir iştir. Aynı zamanda gerçekten zor bir iştir. İnsanların yeryüzünde gökten gelen değerlerle yaşamaları, yeryüzünün değerlerine karşı bağımsız ve bu değerlerden kaynaklanan baskılara karşı özgür yaşamaları gerçekten zor bir iştir.

İnsanlığın geniş çaplı gerçekliğini ve bu gerçekliğin duygular üzerindeki ağırlığını gönüller üzerindeki baskısını kavradığımızda bu işin büyüklüğünü ve zorluğunu daha rahat anlayabiliriz. İnsanların pratik hayatlarından kaynaklanan şartların ve baskıların hepsinden sıyrılmanın zorluğunu düşündüğümüzde bu işi daha rahat anlayabiliriz. İnsanın karşılaştığı zorluklar, yaşam şartlarından, hayatlarının bağlarından, çevrelerinin geleneklerinden, tarihlerin tortularından ve insanı sağlam bir şekilde yere bağlayan yeryüzünün ölçülerini, değerlerini ve düşüncelerini gönüllere ağır biçimde yerleştiren diğer şartları hesaba kattığımızda onlarla baş etmenin ne kadar zor olduğunu daha iyi anlarız.

Hz. Peygamber Rabbinden böyle bir direktif almaya ulaşması için bu konuda uyarılmaya ihtiyaç duymasını kavradığımızda bu işin önemini ve zorluğunu daha iyi anlayabiliriz ki yüce Allah O'nu sadece uyarmakla kalmamış O'nu sert bir şekilde azarlamıştır. Bu da O'nun yaptığı işin gerçekten hayret edilecek, akıalmaz bir iş olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu işin veya herhangi bir işin önemini tasvir etmek için şöyle denmesi yeterlidir. Bizzat Hz. Peygamberin kendisiide bu noktaya ulaşması için uyarıya ve yönlendirmeye ihtiyaç duymuştur.

Evet böyle bir uyarı dahi yeterlidir. Zira Hz. Muhammed'in üstün kişiliği, büyüklüğü ve yüceliği yanında yine de bu konuda uyarıya ve direktife ihtiyaç

duyuyorsa bu onun çok daha önemli, çok daha büyük bir mesele olduğunu ortaya koyar. İşte ilahi yönlendirmenin bu bireysel olay nedeniyle yeryüzüne yerleştirmeyi hedeflediği ilkenin gerçek mahiyeti budur. İnsanların değerlerini ve ölçülerini yeryüzünün sosyal realitelerinden kaynaklanan, değerlerinden ve ölçülerinden bağımsız bir şekilde gökten almalarıdır. İşte en büyük mesele budur.

Yüce Allah'ın peygamberler aracılığı ile insanlara gönderip tüm değerleri kendisi ile ölçmeyi istediği kriter budur. **"Sizin Allah katında en değerliniz, en çok takva sahibi olanınızdır."**[1] İşte insanın ağırlığını artıran veya düşüren yegane değer budur. Bu yalın semavi bir değerdir.

Yeryüzünün şartları ve durumları ile hiçbir ilgisi yoktur, hiçbir ilgisi.

Ne var ki insanlar yeryüzünde yaşamaktadırlar ve birbirlerine birçok bağlarla bağlı bulunmaktadırlar ve bu bağların kendi hayatlarında yerine göre bir ağırlığı bir değeri ve bir çekiciliği bulunmaktadır. Sonra insanlar soy gibi, güç gibi, mal gibi başka değerlere de yer vermekte, günlük hayatlarında bunlarla düşüp kalkmaktadırlar. Sonra bu değerlerin dağılımından kaynaklanan birtakım pratik ilişkiler de doğmaktadır. Bu ilişkilerin bir kısmı ekonomiktir, bir kısmı ekonomik değildir. İşte bu değerlerden insanların birbirlerine karşı konumları farklılaşmakta ve yeryüzünün değerlerine göre bazıları bazılarına üstün gelmekte öne çıkmaktadır.

Sonra İslam geliyor. Onlara diyor ki: **"Sizin Allah katında en hayırlınız, en değerliniz en çok takva sahibi olanlarınızdır."** Böylece insanların hayatında büyük değeri olan, duyguların üzerinde ağır baskılar oluşturan ve onu etkileyici bir cazibe ile yere bağlayan tüm değerleri elinin tersi ile itiyor. Bunların hepsinin yerine doğrudan gökten alınan ve göğün ölçüsünde kabul edilen tek ölçü olan yeni değerlere onları bağlıyor.

Sonra bu olay geliyor. Sınırlı şartlarda meydana gelen bu hadise sözkonusu değerin yerleştirilmesi için bir fırsat kabul ediliyor. Bu vesile ile temel ilke belirleniyor. Ölçü göğün ölçüsüdür. Değer göğün değeridir. İslam ümmetinin insanların bildiği alıştığı herşeyden elini çekmesi, yeryüzünden kaynaklanan ilişkilerden, değerlerden, düşüncelerden ölçülerden ve kriterlerden kurtulması gerekir ki değerlerini yalnız gökten alabilsin. Yalnız göğün tartısı ile tartabilsin!

Fakir ve âma bir adam olan İbni Ümmü Mektum Hz. Peygambere geliyor. Bu arada Peygamber Kureyş'in ileri gelenlerinden bir toplulukla meşguldür. Onları islama çağırmaktadır. Onların müslüman olması ile islamın Mekke'de karşılaştığı zorluk ve sıkıntının hafifleyeceğini bunların islama yararlı olacaklarını ummaktadır. Çünkü Rebia'nın iki oğlu olan Utbe ve Şeybe başka bir adı Ebu Cehil olan Amr İbni Hişam, Ummeye İbni Halef ve Velid İbni Muğire'den oluşan bu büyükler ile peygamberin yolunda duruyor. İnsanları ondan uzaklaştırıyor ve ona birtakım çetin tuzaklar kurarak açıkça onu Mekke'de dondurmak istiyorlardı. Bu toplulukla beraber Abdülmuttalib'in oğlu Abbas da Peygamberi dinlemeye gelmişti. Kabileye herşeyin üstünde bir değer ve saygınlık kazandıran ve kabileye dayalı cahili bir ortamda, bir insana kendisine en yakın çevresi ve ona

1- Hucurat Suresi, 13.

en çok bağlı olanları saygı göstermez çağrısını kabul etmezse dışındaki insanların bu davayı kabul etmeleri daha da zorlaşacaktı.

Hz. Peygamber işte bu kadar önemli olan bu toplulukla uğraşırken fakir ve âma adam geliyor. Burada peygamber kendisi ve çıkarı için değil, islam ve islamın çıkarı için uğraşıyor. Eğer bu topluluk müslüman olursa Mekke'deki davanın önündeki, yolundaki zorlu engeller, sivri dikenler temizlenmiş olacak ve bundan sonra islam Mekke çevresine yayılacaktı. Ama bu ileri gelen büyüklerin müslüman olmasından sonra tabi.

İşte bu adam geliyor ve Hz. Peygambere diyor ki: "Ey Allah'ın elçisi, bana da oku, bana da öğret, Allah'ın sana öğrettiklerinden." Resulullah'ın içinde bulunduğu şartları ve kiminle uğraştığını bile bile bu sözlerini tekrar ediyor. Hz. Peygamber ikide bir sözünün ve çabasının kesilmesinden rahatsız oluyor ve adamın görmediği yüzünde hoşnutsuzluk ifadeleri beliriyor. Yüzünü ekşitiyor ve onunla ilgilenmiyor. Fakir ve kimsesiz olan ve kendisini bu büyük işten alıkoyan adama aldırmıyor. Çünkü uğraştığı şeyin ardında davası ve dini için büyük umutlar besliyor. Aslında o bunlarla uğraşırken dininin zafere ulaşmasını arzu etmektedir. Çağrısına karşı samimiyetini, islamın çıkarına bağlılığını ve onun yalılması için aşırı isteğini ortaya koyuyor.

İşte tam bu sırada gök meseleye el koyuyor. Meseleye el koyuyor ki bu konudaki kesin hükmünü belirlesin. Yolun tüm işaretlerini ortaya koysun. Değerlerin kendisi ile ölçüldüğü kriterleri belirlesin. Şartları ve değerlerin tümünü bir kenara itsin. İsterse bu şartlar ve değerlendirmeler insanların ölçüleri ile belirlenen ve davanın çıkarını gözeten ölçüler olsun. İsterse bu ölçüler; insanlığın efendisi Hz. Muhammed belirlemiş olsun.

Bu arada yücelerin yücesi Allah'tan onurlandırılmış eşsiz bir ahlak sahibi olan Peygamberine sert bir üslup içinde azarlama geliyor. Bu bütün bir Kur'an içinde yakın ve sevgili dost peygambere karşı "kella-hayır!" kelimesinin kullanıldığı tek yerdir. "Kella" kavramı hitapta azarlama ve sitem anlamına gelir. Çünkü bu bütün bir dinin kendisine dayandığı çok önemli bir meseledir.

Kur'an-ı Kerim'in bu ilahi azarı ortaya koyuş üslubu da eşsiz bir üslubtur. Bunu beşeri yazım diliyle dile getirmek mümkün değildir. Zira yazım dilinin kendisine has ilkeleri, gelenekleri ve disiplinleri vardır. Bu da bu mesajların doğrudan ve bütün diriliği ile bütün sıcaklığı ile ortaya konmalarını engellemektedir. Bu konuda sadece kullanılan üslubu, onları bu şekilde sergileme gücüne sahiptir. Kur'an hızlı dokunuşlar, kısa ifadeleri ile ortaya koymaktadır. Sanki bu ifadeler birer tepkidir, hayat kokan çizgiler, parıltılar ve hatlardır.

"Surat astı ve döndü, yanına âma geldi diye." Sanki burada muhataptan başka üçüncü bir şahıstan söz edilmektedir. Bu üslupta şöyle bir incelik sezilmektedir. Burada sözkonusu olan konu yani Allah'ın hoşnutsuzluğu direk olarak yüce Allah peygamberine ve sevgilisine yöneltmek istememektedir, O'na şefkatinden ve merhametinden dolayı. Böyle hoş olmayan bir ifadeyi O'na yöneltmeyi ikramından dolayı uygun bulmamaktadır.

Ardından azarlamanın kendisinden kaynaklandığı işe işaret edildikten son-

ra ifade yön değiştiriyor. Hitap şeklinde bir azara dönüşüyor. Bir ölçüde yumuşak bir ifade ile başlıyor. **"Ne bileceksin belki o arınacak. Yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek."** Nereden bileceksin o büyük iyiliğin gerçekleşeceğini? Senin elindeki iyiliğe istekli olarak gelen bu fakir ve âma adamın arınmak istediğini. Kalbinin uyanarak öğüt alacağını ve bu öğütün kendisine yarayacağını. Bu kalbin Allah'ın nuru ile aydınlanacağını, göğün aydınlığını karşılayacak yeryüzündeki bir aydınlık kulesine dönüşeceğini. Sen nerden bileceksin? Bu hidayete açılan her kalbin içinde iman gerçeği yerleştiğinde meydana gelen bir olgudur ve Allah'ın terazisinde ağır basan, büyük önemi olan da budur.

Sonra azarın ibresi yükseliyor. Üslup ağırlaşıyor. Azarlamaya yol açan işin gerçekten hayret verici bir iş olduğu dile getiriliyor. **"Kendisini yeterli görüp tenezzül etmeyene gelince sen ona yöneliyorsun. Onun arınmamasından sana ne? Fakat koşarak sana gelene Allah'tan korkarak gelmişken sen onunla ilgilenmiyorsun."** Sana ve dinine karşı üstünlük taslayan getirdiğin hidayete, iyiliğe, aydınlığa ve temizliğe ilgi duymayan adama gelince, sen ona ilgi gösterip kendisine önem veriyorsun. Hidayete gelmesi için uğraşıyorsun. Senden yüz çevirdiği halde sen habire ona mesajını takdim ediyorsun! Onun arınmamasından sana ne? Eğer o pisliği ve kiri içinde kalmak istiyorsa bu seni ne ilgilendirir? Sen onun günahından hesaba çekilmeyeceksin, onunla üstün gelmeyeceksin, onun desteğiyle ayakta değilsin. **"Fakat koşarak sana gelene"** seni seçerek ve sana itaat ederek **"Allah'tan sakınarak"** ve günahlardan sakınarak gelene **"sen onunla ilgilenmiyorsun!"** İyiliği ve takvayı dileyerek gelen inanmış adamla ilgilenmemek boş işle uğraşmak diye adlandırılıyor. Bu ise ağır bir nitelemedir.

Ardından azarın ibresi biraz daha yükseliyor. Kesin red ve sert tepki sınırına ulaşıyor. **"Asla olamaz."** Bu ifade bu ortamda gerçekten dikkatle üzerinde durulması gereken bir hitap şeklidir.

Sonra bu davanın gerçekliği, yüceliği, büyüklüğü ve üstünlüğü açıklanıyor. Hiç kimseye, hiçbir desteğe ihtiyacı olmadığı belirtiliyor. Bu dava bizzat kendisine yönelenlere sadece kendisini isteyenlere yönelmelidir. Bu istekli insanın dünya ölçülerindeki değeri ve konumu ne olursa olsun. **"Kur'an ayetleri birer hatırlatmadır, öğüttür. Dileyen O'nu düşünüp öğüt alır. O sahifeler içindedir. Değerli ve şanlı, yükseltilen ve temiz tutulan sahifeler de. Bunlarda taşıyıcıların elleriadedir. Allah katında değeri olan çok iyi yazıcı ve taşıyıcıların."** O her yönü ile değerli, şereflidir. Sahifelerinde şereflidir, bu tertemiz sahifeleri melekler yüceler aleminden alıp yeryüzündeki seçilmiş insanlara ulaştırmak için taşıyıp getirmektedir. Onu getiren meleklerde onurlu ve arınmıştırlar. Dolayısıyla o her yönüyle, kendisi ile ilgili her açıdan şanlı tertemizdir. Uzaktan yakından bununla ilgili olan herşeyde öyle. Ve o gerçekten çok değerlidir. Kendisine ihtiyaç duymadıklarını açıkça söyleyen ondan yüz çeviren kimselere takdim edilmez. O sadece değerini bilenler ve O'nunla arınmak isteyenler içindir.

İşte ölçü budur. Allah'ın ölçüsü, değerlerin ve ölçülerin kendisi ile ölçüldüğü insanların ve konumların kendisi ile takdir edildiği kriter budur. İşte söz budur, Allah'ın sözü. Her sözün, her hükmün ve her ölçünün gelip kendisine da-

yandığı söz.

Peki bu ilke nerede ve ne zaman belirleniyor? Mekke'de. İslamın mesajının itildiği ve müslümanların azınlıkta olduğu Mekke'de. Sonra bu büyüklerle ilgilenme kişisel bir çıkardan kaynaklanmıyor. Fakir bir âma ile ilgilenmekte kişisel bir değerlendirmeden gelmiyor. Herşeyin başıda sonuda davadır burada. Eni sonu davadır bunun. Fakat işte davanın kendisi de bu ölçünün kendisidir. Bu değerlerin kendileridir. Dava bu ölçüyü ve bu değerleri insanlığın hayatına yerleştirmek için gelmiştir. Bu nedenle bu ölçünün ve bu değerlerin belirlediklerinin dışında hiçbir şeyle onurlandırılamaz, güçlendirilemez, zafere götürülemez.

Daha öncede belirttiğimiz gibi bu tespit az önce sözü edilen kişisel olaydan ve onu ilgilendiren konusundan çok kapsamlı ve çok önemlidir. Burada belirlenen ilke insanların değerlerini ve ölçülerini yerden değil, gökten almalarıdır. Yeryüzünün kriterlerinden değil, göğün kriterlerinden almalarıdır. **"Sizin Allah katında en değerliniz takvası en ileri olanınızdır."** Allah katında en değerli olan elbetteki korunmaya, önem verilmeye ve ilgi duyulmaya en çok uygun olan kimsedir. İsterse bu insan insanların yeryüzündeki hayatlarının baskısı altında oluşan ve dünyadaki konumlarına göre farklılık gösteren insanların alışageldikleri soy, güç ve mal gibi değerlerinden, ölçülerinden ve daha akla gelen başka değerlerden tamamen soyutlanmış olsun. Zira bu değerler imandan ve takvadan soyutlandığı zaman hiçbir anlam ifade etmezler. Bunlar iman ve takva uğrunda harcandıkları takdirde ancak bir değer ve anlam ifade edebilirler.

İşte bu olay münasebeti ile ilahi direktifin yerleştirmeyi amaçladığı büyük gerçek budur. Zaten Kur'an-ı Kerim metodu gereği bireysel olayları ve dar kapsamlı uygun zeminleri sınırsız gerçeği ve değişmez sistemi ortaya koymak için birer araç olarak kullanır.

Hz. Peygamberin gönlü bu direktif ve azar karşısında üzüntüye boğulmuştur. Bütün gücü ve bütün sıcaklığıyla ona teslim olmuştur. İslamın en temel gerçeklerinden biri olması nedeniyle bu hakikatı bütün hayatı boyunca canlı bir şekilde yerleştirmeyi hedeflediği gibi müslüman cemaatin hayatına yerleştirmeyi de amaçlamıştır.

Hz. Peygamberin bu konudaki ilk hareketi bu olay nedeni ile kendisine gelen direktifi ve azarı açıklaması olmuştur. Bu açıklama gerçekten büyük ve gerçekten takdire şayandır. Peygamberin yaşadığı şartlarda hangi açıdan bakarsak bakalım bir peygamberden başkası bu açıklamayı yapma cesaretini ve samimiyetini kendinde bulamaz.

Evet insanlara işlediği bir hata yüzünden böyle eşsiz bir şekilde ve acı ifadelerle azarlandığını açıklamak ancak bir peygamberin güç yetirebileceği bir iştir. Peygamberden başka bir büyük için bu yanlışı kabul etmesi ve gelecekte onu telafi etmesi bile yeterli olurdu. Fakat peygamberlik başkadır. Onun yasası başka, ilkeleri başkadır.

Bu açıklamayı islam davetinin içinde yaşadığı bu zor şartlar içinde Kureyş'in büyüklerine karşı bomba tesiri yapabilecek böyle bir açıklamayı ancak bir peygamber yapabilir. Zira bu çevre, bu ortam insanların soyları, malları, makamla-

rı ve kuvvetleri ile övündükleri ve piyasada bunların dışındaki hiçbir değerin önemsenmediği bir karaktere sahiptiler. Haşimoğlu Abdülmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'e bu ortamda şöyle denmişti: "**Bu Kur'an iki şehir halkından büyük bir adama indirilmeli değil miydi?**"[2] Muhammed'in soyu belli idi. Fakat onlar Hz. Muhammed'in peygamberlikten önce bir başkanlığı, kişisel bir liderliği olmaması nedeniyle onun peygamberliğini red edebilecek kadar yanlış değerlere saplanmışlardı! Sonra böyle bir eylemin bu tür bir ortamda göğün vahyinden başka bir yerden kaynaklanması da mümkün değildi. Bunun yerden kaynaklanması özellikle bu zamanda bu yerden fışkırması olacak şey değildi.

İşte bu, bu kadar önemli bir ilkeyi yoluna koyan göğün gücüdür. Bu ilke Hz. Peygamberin gönlü aracılığıyla onun etrafındaki çevreye yayılmıştır. Güçlü, köklü ve sağlam bir şekilde olaya yerleşmiştir. Müslüman ümmetin hayatında uzun devirler boyunca varlığını sürdürmüştür.

Bu insanlığın bütün karakterleri ile doğuşu gibi yeniden doğması kadar önemli idi. Değer bakımından ondan çok daha yüce ve büyük bir anlam ifade ediyordu. İnsanın teorik ve pratik olarak gerçekten yeryüzünden kaynaklanan her türlü değerlerden kurtulması, onlara karşı özgür hale gelmesi, gökten inen başka değerlere bağlanması, yeryüzünün tüm değerlerinden, ölçülerinden, kriterlerinden, pratik şartlarından baskısı ve ağırlığı bulunan gerçeğe dayalı bağlarından ete, damara, kana ve duygulara karışan tüm yeryüzü ilkelerinden, bağlarından koparılması ve ayrılması sonra bu yeni değerlerin herkes tarafından anlaşılması kabul görüp uygulanması gerçek bir yeniden doğuşu ifade ediyordu. Hz. Peygamberin bizzat kendi gönlünün dahi bu noktada olgunlaşması için uyarıya ve direktife ihtiyaç duyması, onca büyük gerçeğe ulaşması. Ve bu büyük gerçeğin müslümanlığın vicdanında apaçık bir gerçeğe müslüman toplumun hukukunda temel bir ilkeye dönüşmesi ve uzun asırlar boyunca müslümanların hayatında yankısını bulan islam toplumundaki hayatın temel gerçeklerinden biri haline gelmesi elbetteki bir yeniden doğuş demekti.

Biz dahi bugün bu yeni doğuşun gerçekliğini yeteri kadar kavrayabilmiş değiliz. Zira biz gönüllerimizde ve vicdanlarımızda bu özgürlük gerçeğini somut biçimde şekillendiremiyoruz. Yeryüzünden kaynaklanan konumların ve bağlılıkların oluşturduğu değerler, ölçüler ve kriterler öyle ezici bir ağırlıktadır ki "ilericilik!" iddiasında bulunan bazı felsefi ekoller yeryüzünün bu değerlerini veya bunlardan birini, yani ekonomik düzenlemeyi insanın bütün bir gidişatını inançlarını, sanatlarını, edebiyatını, yasalarını, geleneklerini ve hayata ilişkin düşüncelerinin tümünü belirlediğini sanmışlardır. Nitekim insanın iç dünyasının gereklerinden ve hayatın gerçeklerinden haberi olmayan azgın bir cahillik içinde ve dar bir açıdan olayları değerlendiren tarihi maddecilik ekolünün tarih iddialarında olduğu gibi!

Değerlerin bu şekilde düzenlenmesi gerçekten bir mucizedir. O zamanda ve o şartlarda islamın eli ile gerçekleşen insanın yeniden doğuşu mucizesidir.

Bu doğuştan itibaren evrensel çaptaki bu büyük olayla beraber gelen değerler egemen olmuştur. Fakat mesele Arap toplumunda ve müslümanların kendi

2- Zuhruf Suresi, 31.

işlerinde bile o kadar kolay ve basit değildi. Fakat Hz. Peygamber Allah'ın iradesi ile ve kendisinin Kur'an'ın değişmez direktifleri karşısındaki ataklığından ve sıcaklığından kaynaklanan uygulamaları ve yönlendirmeleri ile bu gerçeği gönüllere ve hayata ekip yerleştirmeyi iyice kökleşip dal budak salması ve uzun asırlar boyunca işi tersine çevirme girişiminde bulunan etkenlerin ve faktörlerin tümüne rağmen müslüman cemaatin hayatını şenlendirmesi için başında beklemiş ve onu titizlikle koruyabilmiştir.

Hz. Peygamber bu olaydan sonra İbni Ümmü Mektub'a iltifat eder ve onu korurdu. Gördüğü her yerde ona şöyle derdi: "Hakkında Rabbimin beni azarladığı adam. Hoşgeldin, merhaba!" Hz. Peygamber ayrıca onu hicretten sonra iki kere Medine'ye kendisinin vekili tayin etmiştir.

Yeryüzü kaynaklı dünya değerlerinden ve şartlarından kaynaklanan toplumsal çevrenin ölçülerini ve değerlerini ayak altına alıp çiğnemek için Hz. Peygamber halasının kızı Zeynep binti Cahş Esedi'yi azadlısı Zeyd bin Harise ile evlendirmiştir. Evlilik ve hısımlık gerçekten önemli ölçüde hassas bir konudur. Özellikle de Arap toplumunda bu mesele daha da hassasiyet taşıyordu.

Bundan önce hicretin ilk yıllarında müslümanları kardeş yaparken amcası Hamza ile azadlısı Zeyd'i Halid bin Ruveyha Has'ami ile Bilal İbni Rebah'ı kardeş yapmıştır. Mute savaşında Zeyd'i komutan tayin etmiştir. O'nu başkomutan yapmıştır. İkinci komutan Cafer İbni Ebi Talip'tir. Üçüncü komutan Abdullah bin Revaha Ensari'dir. Zeyd, Halid İbni Velid'in de içinde bulunduğu ensar ve muhacirlerden oluşan üç bin kişilik bir ordunun başına tayin edilmiştir.

Hz. Peygamber bizzat kendisi bu orduyu yolcu etmiştir. Bu savaşta her üç komutan da şehid olmuştur. (Allah hepsinden razı olsun.)

Hz. Peygamberin yaptığı son işlerden biri de Üsame İbni Zeyd'i Bizans'a karşı savaşacak bir orduya komutan tayin etmesidir. Bu orduda ensar ve muhacirlerden büyük bir kesim yer almıştır. İki özel dostu, iki veziri ve müslümanların görüş birliği ile ondan sonraki iki halifesi Ebu Bekir ve Ömer'de bu ordunun içindedir. Onların içinde Kureyş'in en erken islamı kabul eden ve Hz. Peygamberin yakın dostu Saad İbni Ebi Vakkas da vardı.

Genç yaşta ordu komutanı tayin edilen Üsame hakkında bazı insanlar ileri geri konuşmuştu. İbni Ömer (Allah ikisinden de razı olsun) bu konuda der ki: Hz. Peygamber bir ordu hazırladı ve başına Üsame İbni Zeyd'i komutan tayin etti. Bazı insanlar onun komutan tayin edilmesini eleştirdiler. Hz. Peygamber buyurdu ki: "Eğer siz onun komutanlığına dil uzatırsanız garipsemem. Çünkü siz daha önce onun babasının da komutan tayin edilmesini eleştirmiştiniz. Allah'a yemin ederim ki bu adam komutanlık için yaratılmıştır. Ona en layık olan kimsedir. O insanlar içinde en çok sevdiğim kimselerden biridir, buyurmuştur."[3]

Selmani Farisi hakkında birtakım sözlerin ortaya çıkması ve insanların Farsçılık ve Arapçılıktan söz etmeleri dar kapsamlı, ulusçu telkinlerin ortaya çıkması üzerine Hz. Peygamber bu konuda kesin tavrını ortaya koyarak bu anlayışı bir çırpıda kesip attı ve şöyle buyurdu: "Selman bizdendir. Bizim ailedendir."[4] Böy-

3- Buhari, Müslim, Tirmizi. 4- Taberani, Hakim.

lece göğün değerlerini ve ölçüsünü onların kendileri ile övündükleri soy ufuklarının önüne geçirdi. Duyarlılıkla bağlı bulundukları dar soycuğun sınırlarını aştı ve onu doğrudan kendi ailesinden saydı.

Ebuzer Gifari ile Bilal ibni Rebah arasında Ebuzer'in dilinin sürçmesi neticesinde "Ey kara kadının oğlu" cümlesi ile bir soğukluk meydana geldiğinde Hz. Peygamber buna çok öfkelenmiş ve bu öfkesini ağır ve korkunç bir ifade ile Ebuzer'in yüzüne vurmuştur: "Ey Ebuzer! Bardağı taşırdın. Beyaz kadının oğlunun, siyah kadının oğluna hiçbir üstünlüğü yoktur."[5] Böylece peygamber işi kökünden halletmiştir. Ya islam, ya cahiliyye islam göğün değerleri göğün ölçüleridir. Cahiliye ise yeryüzü kaynaklı değerler ve yeryüzü kaynaklı ölçülerdir.

Hz. Peygamberin bu güzel sözü bütün sıcaklığı ile Ebuzer'in hassas kalbine ulaştı. Ebuzer son derece etkilendi ve üzüldü. Alnını yere koydu ve Bilal alnına basmadığı müddetçe kafasını yerden kaldırmayacağına yemin etti. Böylece söylediği büyük sözün günahını temizlemek istiyordu. Bilal'in kendisi ile yükseldiği değer kazandığı ölçü göğün ölçüsü idi. Ebu Hureyre'den gelen rivayette deniyor ki: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey Bilal! islamda kendi kendine yaptığın işin en üstününden, en güzelinden söz et bana. Çünkü ben bu gece cennette senin ayak seslerini işittim." Bilal de şöyle dedi: "İslamda en çok yararını umduğum iş gece olsun, gündüz olsun tam bir abdest aldığımda, temizlendiğimde bu abdestle Allah'ın bana verdiği imkan ölçüsünde mutlaka bir kaç rekat namaz kılmamdır."[6]

Hz. Peygamber yanına gelmek için izin isteyen Ammar İbni Yasir'e şöyle dedi: "Ona izin verin gelsin. Temiz ve arındırılmış insan hoş geldin!"[7] Yine onun hakkında "Ammar iliklerine kadar imanla doludur" buyurmuştur.[8] Huzeyfe'den (Allah ondan razı olsun) gelen rivayette Peygamberin şöyle dediği ifade ediliyor: Sizin aranızda daha ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Ebu Bekir ve Ömer'e işaret ederek benden sonraki iki kişiye uyunuz. Ammar'ın izinden gidiniz. İbni Mesud'un size söylediklerini tasdik ediniz.[9]

Medine'li olmayan insanların ibni Mesud'u Hz. Peygamberin ailesinden sanırlardı. Ebu Musa (Allah ondan razı olsun) der ki: Ben ve kardeşim Yemen'den geldik. Bir süre Medine'de kaldık. İbni Mesud ve annesini Hz. Peygamberin aile fertlerinden görüyorduk. Çünkü onlar Hz. Peypgamberin yanına o kadar çok girip çıkıyorlardı ki, O'na o kadar bağlılardı ki biz onları akraba sandık.[10]

Azadlı kölelerden biri olan Cüleybib için Hz. Peygamberin bizzat kendisi onu Ensar'dan bir kadınla evlendirmek için uğraşmış, kendisi ona kız istemeye gitmiştir. Kızın anne-babası kabul etmeyince kız şöyle demiştir: "Siz Hz. Peygamberin emrini geri mi çevirmek istiyorsunuz? Eğer o buna razı olmuşsa dediğini yapın. Beni ona verin." Bunun üzerine anne-babası da razı olmuş ve Cüley-

5- İbni Mübarek Elbir Vessela'da az bir değişiklikle rivayet etmiştir.
6- Buhari, Müslim.
7- Tirmizi.
8- Nesei.
9- Tirmizi.
10- Buhari, Müslim, Tirmizi.

bib'i kızları ile evlendirmişlerdir.[11]

Evliliğinden kısa bir dönem sonra şehid edildi Cüleybib. Şehid edildiği bu savaşta Hz. Peygamber onu bizzat kendisi aramıştır. Ebu Berze Eslemi'den (Allah ondan razı olsun) gelen rivayette deniyor ki: Hz. Peygamber bir savaştaydı. Yüce Allah ona savaşmadan zafer bağışladı. Bundan sonra Hz. Peygamber: "Aranızda göremediğimiz kimse var mı?" diye sordu. Evet; falanı, falanı ve falanı göremiyoruz dediler. Hz. Peygamber tekrar: "Aranızda göremediğiniz kimse var mı?"diye sordu. Evet; falanı, falanı ve falanı göremiyoruz, dediler. Hz. Peygamber üçüncü olarak "Aranızda göremediğiniz kimse var mı?" diye sordu. Hayır, dediler. Hz. Peygamber bunun üzerine "Ama ben Cüleybib'i göremiyorum" buyurdu. O'nu aramaya koyuldular. Öldürdüğü kişinin yanında onu da ölü buldular. Hz. Peygamber gelip başında durdu: "Yedi kişiyi öldürmüş, sonra O'nu öldürmüşler. Bu adam bendendir ben de O'ndanım" buyurdu. Sonra O'nun ölüsünü kucakladı. Resulullah'ın iki elinden başka bu adamın bir tabutu olmadı. Mezarını kazdılar ve Resulullah O'nu bizzat kendisi kabrine koydu. Bu rivayette yıkandığından söz edilmemiştir.[12]

Bu ilahi yönlendirme ve peygamberin sergilediği bu uygulama ile insanlık böyle eşsiz bir şekilde yeniden doğuyordu. Yeryüzünde yaşadığı halde dünyanın bağlarından sıyrılmış, özgürleşmiş bir halde değerlerini ve ölçülerini gökten alan Rabbani toplum yeşermeye başladı. İşte bu islamın en büyük mucizesi idi. Ancak Allah'ın iradesi ile ve peygamberin çalışması ile gerçekleşebilecek bir mucize. O mucizenin kendisi dahi bu dinin Allah katından geldiğini ve onu insanlara getiren kişinin peygamber olduğunu açık bir şekilde belgelemektedir.

İslamın Allah tarafından belirlenen bir güzelliğinde bir planın gereği olarak Hz. Peyamberden sonra en yakın dostu Ebu Bekir'i ve ikinci derecedeki en yakını Ömer'i O'nun yerine halife getirmesi idi. Çünkü bu dinin karakterini en iyi kavrayan Hz. Peygamberin yoluna, izine en fazla bağlı olan, O'na uyum sağlayan bu seçkin şahsiyetlerdi. Peygamberin sevgisine yol açacak işleri ve attığı adımları en iyi takib edecek kimselerdi.

Hz. Ebu Bekir dostu olan Hz. Peygamberin Üsame'nin komutan tayin edilmesi yolundaki isteğini yerine getirmiştir. Seçildikten hemen sonra yaptığı ilk iş Hz. Peygamberin hazırladığı ordunun başına Üsame'nin getirilişini onaylayarak bu konudaki peygamberin emrini yerine getirmesidir. Medine'nin dışına kadar bizzat kendisi O'nu uğurladı. Üsame binek üzerinde Hz. Ebu Bekir ise yaya yürüyordu. Genç yaşta olan Üsame kendisinin binek üzerinde bulunmasından utanç duyuyor ve diyordu ki: Ey Allah elçisinin halifesi! Ya sen de bineğe binersin, ya da bende inerim. Halife de şöy yemin ediyordu: Allah'a yemin ederim ki sen inmeyeceksin ve yine Allah'a yemin ederim ki ben de binmeyeceğim. Bir süre Allah yolunda ayaklarımın tozlanmasında ne sakınca varki?

Sonra Ebu Bekir halifeliğin ağır yükünü omuzladığından Hz. Ömer'e ihtiyacı olduğunu hissetti. Fakat Ömer Üsame ordusunda bir askerdi. Komutan ise Üsame idi. Dolayısı ile komutandan Hz. Ömer'i Medine'de bırakmak için izin

11- İmam Ahmed'in Müsned'inde Enes'ten gelen bir hadis.
12- Müslim.

almak gerekiyordu. Halife başkomutana düşüncesini şu tatlı ifade ile dile getirdi: "Eğer Ömer'i vererek bana yardımcı olmayı uygun görürsen yardımcı ol." Aman Allahım! Eğer bana yardım etmeyi uygun görürsen yardım et... Bunlar gerçekten yüce, çok yüce ufuklardır. İnsanlar ancak Allah'ın iradesi ile Allah tarafından gönderilen bir peygamberin eğitimi ile ancak bu ufuklara yükselebilirler. Ardından zamanın çarkı dönüyor. Ömer İbni Hattab halife oluyor. Ammar İbni Yasir'i Kufe'ye vali tayin ediyor. Ömer'in önünde Süheyl İbni Amr, İbni Haris, İbni Hişam, Ebu Süfyan İbni Harb ve Mekke'nin fethi sırasında kendisine ilişilmeden serbest bırakılan Kureyşin büyüklerinden bir topluluk kapısında duruyor. Ömer, onlardan önce Süheyl'i ve Bilal'i içeri alıyor. Çünkü bunlar islama ilk sarılanlar ve Bedir savaşına katılanlardandır. Burada Ebu Süfyan'ın burnu şişiyor. Cahiliye öfkesi ve tepkisi ile diyor ki: "Bugün gibisini hiç görmedim. Bu köleleri içeri alıyor da bizi kapısında bekletiyor." Gönlüne islamın hakikatı yerleşmiş olan arkadaşı ona diyor ki: "Efendiler Allah'a yemin ederim ki ben sizin yüzünüzdeki hiddeti ve öfkeyi görüyorum. Eğer ille de öfkeleneceksenız kendi kendinize öfkeleniniz. Onlar da islama çağrıldılar, siz de. Ama onlar hemen kabul ettiler, siz ise geç kaldınız. Eğer kıyamet gününde onlar çağrılıp siz çağrılmazsanız haliniz nice olur."[13]

Hz. Ömer Üsame İbni Zeyd'e Abdullah İbni Ömer'den daha fazla bir maaş ayırmıştır. Oğlu Abdullah kendisine bunun hikmetini sorduğunda O'na şöyle demiştir: "Evladım! dedi. Zeyd Hz. Peygamberin katında senin babandan daha sevimli idi. Üsame'de Hz. Peygamberin katında senden daha sevimli idi. Bu nedenle ben Hz. Peygamberin sevgisini kendi sevgime tercih ettim."[14]

Hz. Ömer, bu sözü söylerken Hz. Peygamberin sevgisini göğün kriteriyle ölçüldüğünü çok iyi biliyordu.

Hz. Ömer Ammar'ı soylu bir aileden olan ve muzaffer bir komutan olan Halid bin Velid'i teftişe gönderiyor. Ammar O'nu babası ile, başka bir rivayete göre ise sarığının bezi ile Halid'i bağlıyor. Soruşturma sona erip suçsuzluğu ortaya çıkıncaya kadar böyle kalıyor. Sonra kalkıyor. Kendi elleriyle bağlarını çözüyor ve sarığını başına sarıyor. Ve Halid herşeye rağmen bunda hiçbir sakınca görmüyor. Çünkü Ammar Resulullah'ın en yakın dostu, islamın ilk fedailerindendi ve Resulullah O'nun hakkında övücü sözler söylemişti.

Hz. Ömer, Hz. Ebubekir'den söz ederken diyorki: "O bizim efendimizdir. Efendimizi azad etmiştir." Azad edilen efendi ile Bilal'i kastediyor. Bilal Ümeyye İbni Halefin kölesi idi. Ümeyye O'na çok işkence ediyordu. Hz. Ebu Bekir Bilal'i ondan satın alarak azad etti. İşte bu nedenle Ömer İbni Hattab Bilal'den söz ederken efendimiz diyor!

Aynı Ömer şunları da söylüyor: "Eğer bugün Ebu Huzeyfe'nin azadlı kölesi Salim sağ olsaydı onu halife adayı olarak gösteririm" demektedir. Halbuki aynı Ömer o zaman sağ olan Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi, Talha ve Zübeyr'i halife adayı olarak gösteremiyor. Kendisinden sonra işi altı kişilik şûra'ya bırakıyor. Belli bir kişiyi bizzat kendi eliyle halife adayı gösteremiyor!

13- "İslam'da Sosyal Adalet" adlı kitaba bkz.
14- Tirmizi.

Ali İbni Ebu talib (Allah onun yüzünü ağartsın) Ammar'ı ve oğlu Hasan'ı Kufelilere gönderiyor. Kendisi ile Hz. Aişe arasında çıkan anlaşmazlık nedeni ile onları savaşa çağırıyor. Bu arada diyor ki: Ben şüphesiz biliyorum ki Hz. Aişe Peygamberimizin dünya ve ahiretteki hanımıdır. Fakat yüce Allah Peygambere mi yoksa O'nun eşine mi uyacağınız konusunda sizi sınamaktadır.[15] Bunun üzerine müminlerin annesi ve Ebu bekir Sıddık'ın kızı Hz. Aişe konusunda insanlar Hz. Ali'nin sözüne uyuyorlar.

Bilal İbni Rebaha islamdaki kardeşi Ebu Ruveyha Has'amiye Yemenli bir kadınla evlenmek için kardeşinin aracılık yapmasını rica ediyor. Bilal Yemenlilere der ki; ben Bilal İbni Rebah'ım. Bu da kardeşim Ebu Ruveyha'dır. Ahlaki ve dini duyarlılığı pek iyi değildir. Eğer kızınızı O'na vermek isterseniz veriniz. Yok vermek istemezseniz siz bilirsiniz. Bilal onları aldatmıyor, kardeşinin hiçbir şeyini gizlemiyor. Bu arada kendisinin aracı olduğu, söylediği şeyler hususunda Allah katında sorumlu olduğunu unutmuyor. Yemenliler bu dürüstlük karşısında gönül huzuruna kavuşuyorlar ve kardeşini evlendiriyorlar. Soylu bir aileden olan bu Araba Habeşistan'lı azadlı köle Bilal'in aracılık yapmasını yeterli buluyorlar!

İşte bu büyük gerçek islam toplumunda yerleşmiştir ve pek çok engelleyici, olumsuz etkenlere rağmen uzun dönemler boyunca varlığını sürdürmüştür. Abdullah İbni Abbas'tan söz edildiğinde O'nunla birlikte azadlı kölesi İkrime'den de söz edilirdi. Abdullah İbni Ömer'den söz edildiğinde azadlı kölesi Nafi'den de söz edilirdi. Enes İbni Malik'ten bahsedildiğinde azadlı kölesi İbni Sirin'den de söz edilirdi. Ebu Hureyre'den laf açıldığında azadlı kölesi Abdullah ibni Hürmüz'den de bahsedelirdi. Basra'da Hasan-ı Basri, Mekke'de Mücahid İbni Cebr, Ata İbni Rebah ve Tavus İbni Keysan fakihleri oluşturuyorlardı. Ömer İbni Abdülaziz döneminde Mısır'da Denkal'dan siyah bir azadlı köle olan Yezid İbni Ebi Hadib fetva makamına tayin edilmişti.[16]

Göğün terazisi takva ehlini her zaman öne çıkarmıştır. İsterse onlar yeryüzünün tüm değerlerinden soyutlanmış olsunlar. Kendilerinin gözünde ve etraftaki insanların gözünde onlar en üstün kimselerdir. Bu terazi yeryüzünden gerçekten çok yakın bir dönemde kaldırıldı. Cahiliyenin bütün yeryüzünü kuşatan kapsamlı egemenliğinden sonra bu kriter değerini yitirdi. Ve insan batılı devletlerin lideri konumundaki Amerika'da bankada biriken dolarları ile değerlendirilmeye başlandı. Doğu devletlerinin lideri olan Rusya'da egemen materyalist felsefede ise insanın bir makine kadar değeri yoktu. Müslümanların yurduna gelince, burada da islamın söküp atmak için geldiği eski cahiliye egemenliği oluştu. İslamın kökünü kazıdığı sloganlar, düşünceler yayılmıştı. Bu ilahi ölçü çiğnenmiş, iman ve takva ile ilgisi olmayan ve basit, yalın cahili değerlere dönülmüştü.

Bugün bütün bir insanlığı bir kere daha cahiliyeden kurtarmak için islam davasına sarılmaktan başka bir ümit ışığı yoktur. İnsanlık islamın çağrısı ile yeniden doğmalı. Tıpkı birinci yeni doğuşunda olduğu gibi. Nitekim surenin girişinde anlatılan bu olay bu yeniden doğuşu açıklıyordu. Hem de kısa kesin ve derin çizgileri ortaya koyan ayetlerle bu yeniden doğuş dile getiriliyordu.

15- Buhari.

16- Üstad Abdülhalim Cundi'nin "Ebu Hanife" kitabından özetle.

Surenin bu ilk bölümünde anlatılan olayın hemen ardında gelen yorumda bu gerçek kesin biçimde yerleştirildikten sonra ikinci bölümde surenin akışı insana yönelmektedir. Doğru yoldan yüz çeviren, imana ihtiyaç duymayan, Rabbine yapılan çağrıya üstten bakan insanın bu tutumuna hayret ediliyor. Tutumuna ve inkarına hayretle bakılıyor. Çünkü o varlığın kaynağını ve yetişmesinin aslını hatırlamıyor. Dünya ve ahiretteki yaradılışında ve gelişmesinin her aşamasında Allah'ın kendi üzerindeki ihsanını, lütfunu ve hakimiyetini görmüyor. Kendini yaratan, koruyan ve hesaba çekecek olan Allah'a karşı görevini yerine getirmiyor:

قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾
مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾

17- Kahrolası insan ne kadar da nankördür. 18- Allah onu hangi şeyden yarattı. 19- Nutfe (sperm) den. Onu yarattı ve ona biçim verdi. 20- Sonra ona yolu kolaylaştırmıştır. 21- Sonra onu öldürdü, kabre koydurdu. 22- Sonra dilediği zaman onu yeniden dirilti. 23- Hayır, insan hala Allah'ın kendisine emrettiğini yapmadı.

"Kahrolası insan!" Çünkü o hayret verici işleriyle kahrolmayı hak etmektedir. Bu ifade biçimi onun yaptığı işin dehşetini, çirkinliğini ve kötülüğünü ifade etmektedir. Ayrıca onun çirkinliği ve kötülüğü yüzünden ölümü gerektirecek cinayetler işlediği dile getirilmektedir.

"Ne kadar inkarcıdır o!" Kafirliği ve inkarcılığı ne de katıdır. Yaradılışının ve gelişmesinin gereklerini ne de çok reddetmektedir, tanımamaktadır. Eğer bu gereklere riayet etseydi yaratıcısına şükreder, dünyada alçak gönüllü olur, ahiretini hatırlardı.

Yoksa o neye dayanarak büyükleniyor, yüz çeviriyor ve ihtiyaç duymuyor. Onun aslı nedir ki, kaynağı nedir ki?

"Allah onu hangi şeyden yarattı?"

Onun aslı yalın, alçak gönüllü bir köktendir. Bütün değerini Allah'ın lütfundan ve nimetinden, takdirinden ve planından almaktadır.

"Nutfe (sperm)den. Onu yarattı ve ona biçim verdi."

Hiçbir değeri olmayan bu şeyden ve hiçbir ağırlığı bulunmayan, dayanağı olmayan bu asıldan yarattı. Fakat onun yaratıcısı ona biçim verdi. Güzelce herşeyini düzenledi. Sağlam bir yapı olarak onu takdir buyurdu. Kendi bağışından ona bir değer, bir kıymet kazandırdı. Böylece o eli ayağı düzgün bir yaratık oldu. Şerefli bir varlık konumuna geldi. Bu alçak aslından onu yüksek makama çıkardı. Yeryüzünü içindeki tüm varlıklarla onun emrine verdi.

"Sonra ona yolu kolaylaştırmıştır."

Hayat yolunun veya hidayet yolunun imkanlarını önüne serdi. Bünyesine yerleştirdiği özellikler ve yeteneklerle yaşamını kolaylaştırdı. Hem hayat sürecini hem de hidayet yolunu önüne yaydı.

Yolculuk sona erene kadar. Her canlının ister istemez ve çaresiz olarak gelip dayanacağı, varacağı sona yetişene kadar.

"Sonra onu öldürdü ve kabre koydurdu."

Demek ki onun en sondaki durumu, en baştaki durumu gibidir. Dilediğinde onu hayata çıkaran ve dilediğinde hayatını sona erdirenin elindedir her şey. İşte bu kudret eli onun son sığınağını yeryüzünün bağrında hazırlamıştır. Bunun için bir ikram ve bir korumadır. Çünkü onun kendi halinde çürümesini ve kırılıp un ufak olmasını yasa haline getirmemiştir. Onun fıtratını ölüsünü saklamayı ve kabre koyma arzusunu yerleştirmiştir. İşte bu da yüce Allah'ın ona yönelik planı ve takdirinin bir parçası idi.

İnsan Allah'ın dilediği zaman gelip çatıncaya kadar toprağın bağrında kalacaktır. Allah'ın emri gelince tekrar onu hayata döndürecek ve yapmak istediğini yapacaktır.

"Sonra dilediği zaman onu yeniden diriltir."

Yani o başı boş bırakılmamıştır. Hesaba çekilmeden yaptıklarının karşılığını almadan çekip gidecek te değildir. Bu iş için hazırlandığını, bu yetenekte yaratıldığını görmüyor mu?

"Hayır insan hala Allah'ın kendisine emrettiğini yapmadı."

İnsan bütün bireyleri ile bütün nesilleri ile insan genel olarak hayatının son demine kadar Allah'ın emrini hakkıyla yerine getiremeyecektir. İşte Lemma edatı ile cümlenin verdiği mesaj budur. Hayır o kusurludur, eksiktir. Görevini hakkı ile yapmamıştır. Aslını ve yetişmesini gerçek anlamda hatırlayıp üzerinde düşünmemiştir. Kendisini yaratana doğru yolu gösterene, koruyana karşı hakkı ile şükür görevini yerine getirmemiştir. Hesap ve ceza gününe hazırlık niteliğindeki bu dünya üzerindeki göçü sona ermemiştir. İşte insan bütünü ile bundan ibarettir. Buna rağmen çoğunluk yüz çevirip burun kıvırır. Doğru yola karşı üstünlük kompleksine kapılır. Kendini ona muhtaç hissetmez!

Yeni bir bölümde surenin akışı başka bir dokunuşa geçmektedir. Bu yeni dokunuş insanın yaradılışı ve yetişmesi gerçeğidir. İnsan bu yolculuğu boyunca yemeğine, kendi yiyeceklerine ve hayvanlarının yiyeceklerine bakmaz mı? Bunlar yüce yaratıcı olan Allah'ın kendi hizmetine verdiği nimetlerden sadece bazılarıdır.

فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا
الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا
وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

24- İnsan yiyeceğine bir baksın. 25- biz suyu döktükçe döktük. 26- Sonra toprağı güzelce yardık. 27- Orada bitirdik, taneleri. 28- Üzümler, goncalar, 29- Zeytinler, hurmalar. 30- İri ve sık ağaçlı bahçeler. 31- Meyveler ve çayırlar. 32- Sizin ve hayvanlarınızın yararına.

İşte insanın yiyeceklerinin aşama aşama detaylı hikayesi budur. İnsan işte bu nimetlere baksın. Bunlarda kendisinin herhangi bir fonksiyonu var mı? Onların düzenlenmesinde bir yetkisi, bulunuyor mu? Kendisine hayatı kazandıran ve onu en güzel şekilde dile getiren el, yiyeceklerini meydana getiren ve onları harika bir şekilde dile getiren elin kendisidir.

İnsan yiyeceğine bir baksın. Bunlar insana en yakın, yapışık, en vazgeçilmez nimetlerdir. Sürekli olarak gözleri önünde tekrarlanan ve kolayca kendisine sunulan bu vazgeçilmez nimetlere insan bir baksın. Hayret verici bir kolaylıkla meydana gelen bu nimetlerin meydana geliş sürecine baksın. Zira bunların kolayca meydana gelmeleri onlardaki hayret verici gerçekliği unutturmaktadır. Halbuki bu da insanın yaradılışı ve gelişip yetişmesi gibi bir mucizedir. Attığı her adım onu yaratan kudretin elindedir.

"Biz suyu döktükçe döktük."

Suyun yağmur şeklinde dökülmesi hangi çevrede yaşarsa yaşasın, hangi derecede bilgi deneyimi olursa olsun her insanın bilip tanıdığı bir hakikattir. Bu bir gerçektir. Her insan onunla muhataptır, onunla yüzyüzedir. İnsanlık bilimde ilerledikçe bu ayetin anlamını daha geniş boyutlarda kavramakta ve eski dönemlerde bilinenin ötesinde bilgiler elde etmektedir. Böylece her insanın gördüğü ve hergün tekrarlanan bu yağmur hakkında insanın bilgisi derinleşmektedir.

Büyük okyanusların meydana gelişine ilişkin şu anki teorilerin doğruya en yakını, bu okyanusların önce gökte üstümüzde oluştukları, sonra yeryüzüne boşandıklarını söyleyen teoridir. Bugün ise okyanuslardan buharlaşan su, yağmur şeklinde yere inmektedir.

Çağdaş bilginlerden biri bu konuda diyor ki; "Eğer yer küresinin güneşten ayrıldığı sıradaki sıcaklığı oniki bin derece civarında idi. Veya yeryüzünün sıcaklık derecesi bu kadardı şeklindeki görüş doğru ise bu demektir ki orada tüm elementler özgür ve bağımsızdır. Bu nedenle önemli kimyasal herhangi bir oluşumun meydana gelmesi mümkün değildi. Yerküresi ya da onu oluşturan parçalar yavaş yavaş soğumaya başlayınca oluşumlar meydana geldi ve tanıdığımız gibi dünyanın hücresi oluştu, darlık oksijen ve hidrojenin birleşebilmesi için sıcaklık derecesinin dört bin dereceye düşmesi gerekiyordu. Bu noktaya gelindiğinde elementler birleştiler. Şimdi bildiğimiz su meydana geldi. Ve yerkürenin semasını kuşattı. Bu sıradan olay gerçekten korkunç büyüklükte meydana gelmiş olmalıdır. Bütün okyanuslar gökte bulunuyordu. Birbiriyle birleşmeyen elementlerin tamamı havada gaz halinde bulunuyorlardı. Atmosferin dış yüzeyinde oluştuktan sonra yere doğru inmeye başladı. Fakat ona ulaşması henüz mümkün değildi. Zira sıcaklık derecesi binlerce mil uzaklıktaki mesafeye oranla yere yaklaştıkça artıyordu. Doğal olarak suyun yeryüzüne ulaştığı tufan zamanı geldi. Ulaşıp buhar şeklinde tekrar yükseliyordu. Okyanusların havada olduğu sıralarda soğumanın ilerlemesi ile meydana gelen taşmalar gerçekten her türlü tahminin üstünde beklenenin çok ilerisinde meydana gelmiştir. Ve bu coşku patlamalarla birlikte devam edip gitmiştir."[17]

17- A.Cressy Morrison'un "İnsan Tek Başına Ayakta Duramaz" kitabından.

Biz Kur'an ayetlerini bu teoriye bağlamasakta bu teori bizim bu ayetlere ve işaret edilen tarihe ilişkin düşüncelerimizin sınırlarını genişletmektedir. Suyun bardaktan boşanırcasına dökülmesi tarihine bir boyut kazandırmaktadır. Bu teori doğru da olabilir. Yeryüzündeki suyun aslına ilişkin başka teoriler de söz konusu olabilir. Fakat Kur'an'ın hükmü her çevrede ve her nesilde yetişen tüm insanlara hükmedecek niteliğini her zaman korur.

İşte yiyeceğin ilk kıssası budur: **"Biz suyu döktükçe döktük."** Hiç kimse herhangi bir şekilde bu suyu meydana getirdiğini iddia edemez. Meydana geliş tarihinde veya onun yeryüzüne gönderilmesinde etkisi olduğunu, fonksiyonu olduğunu söyleyemez. Yiyeceğin kıssası bu yolda kendi yasasına göre sürüp gider. Müdahale kabul etmez.

"Sonra toprağı güzelce yardık."

Bu suyun dökülmesinden sonraki aşamadır. İşte bu aşama kendi kudretinden başka bir kudretle, kendi planlamasından başka bir planlama ile suyun gökten yere indiğini, yeri yardığını, toprağının arasına sızdığını seyreden veya yaratıcısının kudreti ile yerin toprağını yaran ve yeryüzünde havaya doğru yükselen bitkinin acizliğine ve cılızlığına rağmen üzerindeki kat kat ağırlığı yararak çıktığını seyreden, idare eden elin ona yeri yardıkça yardığını, yumuşak, nazik ve körpe olan filizlerin toprağa hakim olmasını sağlayan rahmanın elini gören, her ilkel insana bununla hitab edilmesi uygundur. Çünkü bu herkesin gözleri önünde meydana gelen bir mucizedir. Tohumun topraktan çimlenip, filizlenmesini düşünen herkes bu mucizeyi görür. Yumuşacık filizin içinde gizli olan gücün bağımsızlığını, özgürlüğünü hisseder.

İnsanlık bilim alanında ilerlediğinde ise Kur'an'ın bu hükmüne ilişkin düşüncesinde yeni yeni boyutlara erişebilir. Yerin bitkiler için yarılması olayında bizim düşündüklerimizin çok ilerisinde düşüncelere ulaşabilirler. Az önce değindiğimiz bilimsel teorinin işaret ettiği korkunç taşmalar sebebi ile yeryüzünün kabuk kısmındaki kayaların ufalanmaları bugünkü bilginlerin yeryüzünü kaplayan ve kabuğunu oluşturan sert kayaların ufalanmalarına yardımcı olduğunu varsaydıkları pekçok atmosferde etkili faktörleri zamanla yeryüzünde etkine elverişli bir toprak tabakasını oluşturduğu ifade edilmektedir. İşte bu da suyun döküldükçe dökülmesi tarihinde meydana getirdiği suyun yan etkilerinden biridir ve bu Kur'an ayetlerinin değindiği birbirini izleyen olaylarla daha çok uyum sağlamıştır.

İşte bu, ister şu, isterse bunlardan başka birşey olsun, meydana gelen önceki iki ayetin işaret ettiği bu olay sürecin üçüncü aşamasıdır. Bu aşama bütün çeşitleri ve türleri ile bitkilerdir. Burada bu bitkilerin muhataba en yakınlarından insan ve hayvanın en güzel ihtiyaçlarından bazıları zikredilmiştir.

"Orada taneler bitirdik." Bu bütün taneleri kapsamaktadır. İnsanların herhangi bir şekilde yediği taneleri ve hayvanların herhangi bir halde kendisiyle beslendikleri bütün taneleri ile beslenmektedir.

"Üzümler, goncalar."

Üzüm herkesçe bilinen üzümdür. Sebzeler ise taze ve yaş olarak yenen ve peşpeşe koparılan yeşil bitkilerdir.

"Zeytinler, hurmalar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar."

Zeytin ve hurma her Arabın bildiği meyvelerdir. Tüm bahçeleri kapsamaktadır. Bunlar meyve ağaçlarından oluşan ve etrafı duvarlarla çevrilen bahçelerdir. Ayet-i kerimede geçen "gulben" kelimesi gulebanın çoğuludur. Yani dalları birbirine girmiş büyük ve iri ağaçlar. Meyve ise bahçelerin ürünüdür. Eb kavramı ise hakim kanaata göre hayvanların yiyecekleridir. Hz. Ömer bu kelimenin anlamını sormuş, sonra bu konuda kendi kendini kınamıştır. Nitekim Naziat suresinde bununla ilgili hadisi aktarmıştık. Biz bu konuda başka birşey ilave etmiyoruz.

İşte yiyeceklerin hikayesi budur. Onların hepsi insanı yaratan el tarafından yaratılmışlardır. Herhangi bir aşamada insanlar üzerinde bir etkisi ve gücü olduğunu iddia edemez. Yere ektiği tohumları ve taneleri o yaratmamış ve icad etmemiştir. Başta bunların yaratılması insan düşüncesinin ve kavrayışının çok ötesindedir. Elinin altındaki toprak aynıdır. Fakat taneler ve tohumlar çok çeşitlidir. Her biri yanyana bakınan tarlalarda meyvesini vermektedir. Hepsi aynı su ile sulanmaktadır. Fakat yaratıcı el bitkileri ve meyveleri çeşit çeşit ortaya çıkarmaktadır. Küçücük tohumda kendisini meydana getiren ağacın tüm özelliğini korumakta ve bunları doğurduğu yavrusuna aktarmaktadır. Bunların hepsi insanlardan habersiz olarak meydana gelmektedir. İnsanlar onların sırrını bilmez. İşlerine müdahale edemez ve onların işlerinin düzenlenmesinde insanlara danışılmaz.

İşte kudret elinin meydana getirdiği yiyeceklerin hikayesi budur.

"Sizin ve hayvanlarınızın geçimi için."

Belli bir süreye kadar. Bu geçim süresi bir gün sona erecektir. Yüce Allah bu sona erişi hayatı belirlediği günde belirlemiştir. Bu yararlanma döneminden sonra başka bir şey meydana gelecektir. İnsanlar onu gelmeden önce düşünmelidirler.

فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ ﴿٣٣﴾
يَوْمَ يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾
لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
مُّسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا
غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَفَرَةُ ٱلْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

33- Kulakları sağır edercesine yüksek o gürültü geldiği zaman. 34- İşte o gün kişi kaçar, kardeşinden, 35- Anasından, babasından, 36- Eşinden ve oğullarından. 37- O gün herkesin başından aşkın işi vardır. 38- Bazı yüzler o gün parıl parıldır. 39- Güleç ve sevinçli. 40- Bazı yüzler o gün

tozlanmış. 41- Karanlıklar bürümüştür onları. 42- İşte onlar hayasız pis kafirlerdir.

İşte dünyadaki nimetlerin sonu budur ve uzun takdire kapsamlı tedbire ve insanın yaratılmasında ve yetişmesinde atılan her adıma ve her aşamaya en uygun düşen de budur. Bu sahnede surenin girişi ile uyum sağlayan bir sonuç yer almaktadır. Nitekim girişte bir adam Allah korkusu ile geliyordu. Bir adamda ihtiyaç hissetmiyor ve doğru yoldan yüz çeviriyordu. İşte burada bu her iki adamın Allah'ın terazisindeki değeri ortaya konmaktadır.

Ayet-i kerimede geçen "saahha" sözcüğü etkili ve sert bir musiki tonuna sahiptir. İnsanın kulak zarını patlatırcasına bir ağırlığı vardır. Ağızdan çıkıp kulağa ulaşıncaya kadar şiddetli bir gürültü ile havayı yara yara yetişmektedir.

Bu sert ve rahatsız edici melodi ile peşinde gelen sahneye zemin hazırlanmaktadır. Bu sahne kişinin kendisine en yakın olan insanlardan bile kaçıp kurtulmaya çalıştığı sahnedir. **"O gün kişi kaçar; kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından".** Kopmayan bağlarla ve sağlam ilişkilerle bağlandığı insanlardan kaçar. Çünkü bu kıyamet ve gürültü bütün bağları ezip geçmekte ve onları birden koparıp atmaktadır.

Bu sahnedeki korku tamamen psikolojik bir korkudur. İnsanı psikolojik olarak ürkütmekte ve onu kaynağından kopardıktan sonra egemenliği altına almaktadır. Şimdi herkes ne hali varsa görmek durumundadır. Herkesin işi başından aşkındır. Herkesin derdi kendisine yeter. Herkes öyle bir uğraş vermektedir ki çaba ve gayretinin bir zerresini dahi geride bırakmamaktadır. **"O gün herkesin başından aşkın işi vardır."**

Bu ifadelerin ardında gizli olan mesajlar ve bunların arasına yerleştirilen sinyaller gerçekten derindir ve ezip geçmektedir. İnsanın vicdanını ve duygularını meşgul eden bu üzüntü ve kederi tasvir etmek için bu ifadeden daha özlü ve daha kapsamlı bir ifade düşünülemez. **"O gün herkesin kendine yeter derdi vardır."**[18]

O günde tüm insanların hali endişedir. Korku içindedir herkes. Çünkü kıyamet gelmiştir artık. Sonra müminlerin durumları ile kafirlerin durumlarını tasvir etmektedir. Cenabı Allah kendi terazisi ile onların değerini ve ağırlığını belirledikten sonraki hallerini gözlerimizin önüne getirmektedir.

"Bazı yüzler o gün parıl parıldır; güleç, sevinçli."

Bunlar, nurlanmış, aydınlanmış, sevinçli, güleç Allah'a yönelmiş yüzlerdir. Rabblerine ümitlerini bağlamışlardır. O'nun rızasını elde ettiklerini hissettiklerinden huzur içindedirler. Bunlar korkunç gürültünün korkusundan ve endişesinden kurtulmuşlar. Bu nedenle ferahlamış, benzi açılmış, güleç ve sevinç dolu hale gelmişlerdir. Veya varacakları yeri öğrenmiş ve gidecekleri yer belli olmuş. Bu nedenle akılları durduran korkudan sonra içleri açılmış ve sevinmişlerdir.

"Bazı yüzler o gün tozlanmış, karanlıklar bürümüştür, onları. İşte onlar günaha batmış kafirlerdir."

18- "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" adlı kitabından.

Bunlara gelince bunların üzerini de üzüntü ve hüsran tozları kaplamıştır. Zilletin ve büzülmenin karanlığı kendilerini kapatmıştır. Çünkü önceden ne yaptığını bilmektedir ve kendisini bekleyen cezanın ne olduğunu iyiden iyiye anlamıştır. **"İşte onlar günaha batmış kafirlerdir."** Yani Allah'a ve peygamberlerine inanmıyanlardır. Onun sınırları dışına çıkanlar, yasaklarını çiğneyenlerdir.

Onlar ile onların yüzleri her iki kesimin gideceği yeri tasvir edip çizmektedir. Sözcükler ve ifadelerle tüm özellikleri ve çehreleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Kur'an ifadesinin gücü ve ince dikkatli dokunuşları ile bu yüzler sanki somut hale getirilmiştir.

Böylece surenin başı ile sonu uyum içine girmektedir. Giriş ölçü gerçeğini yerleştirmekte sonuç ölçünün neticesini dikte etmektedir. Ve bu kısa sure onca büyük gerçekleri sahneleri ve manzaraları vurguları ve mesajları ile özel bir kişiliğe ulaşmaktadır. Bütün bu özellikleri ile sure bu güzel ince yapısıyla kendisine has kimliğini kazanmaktadır.

ABESE SURESİNİN SONU

Tekvir Suresi / 81

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 29

Bismilahirrahmanirrahim.

Bu sure iki bölümden meydana gelmektedir. Her bir bölümü inanç sisteminin büyük gerçeklerinden birini işlemektir.

Birinci hakikat; kıyamet gerçeğidir ve onunla beraber gelecek olan korkunç evrensel değişimdir. Bu değişim o kadar geniş çaplıdır ki, insanoğlunun tümünü kuşattığı gibi evcil hayvanlardan yırtıcı hayvanlara varıncaya kadar herşeyi, dağları, denizleri, yeri ve göğü, güneşi ve yıldızların tümünü içine almaktadır.

İkinci hakikat; vahiy gerçeğidir ve ona bağlı olarak onu taşıyıp getiren meleğin ve onu melekten alan peygamberin sıfatları ile ilgili meselelere değinmektedir. Vahye muhatab olan toplumun ona karşı tutumunu sergilemekte ve kendilerini yaratıp vahiy gönderen aşkın iradeye karşı tutumlarını sergilemektedir.

Surenin genel havası, ipini koparan, her şeyi deviren, her şeyi saçıp savuran, sakin olan herşeyi heyecanlandıran, güven içindeki herşeyi korkutan bir hava vermektedir. Alışılagelen herşeyi silip süpüren, bilinen herşeyi değiştiren, insanın iç dünyasını sert bir şekilde ve uzun süre sarsan darbeler indiriyor. Kendisi ile huzura kavuştuğu, harekete geçtiği herşeyden insanı mahrum ediyor. Onu kasıp kavuran, yakın yıkan fırtına önünde hiçbir ağırlığı ve hiçbir yeri bulunmayan, herşeye egemen olan tek Allah'tan başka sığınacak ve dayanacak bir dayanağı olmayan bir tüy misaline çeviren azgın bir hareketi andırmaktadır. Bu hareketin içinde sürekliliğini ve devamlılığını koruyan tek varlık Allah'tır. Yalnız huzur devamlılık, istikrar ve güven O'nun tekelinde.

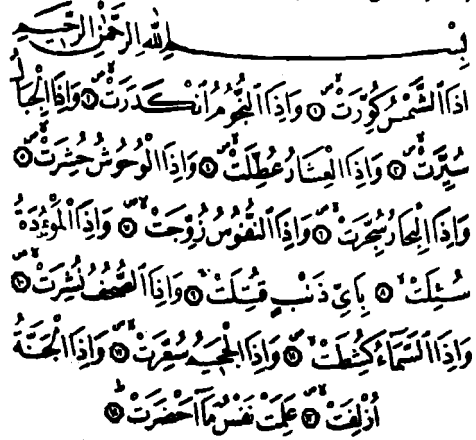
Sure sırf genel havası ile insanın gönlünü kendisi ile huzur bulduğu, dayandığı herşeyden koparmaktadır. Koparmaktadır ki Allah'ın himayesine sığınsın, O'nun koruması altına girsin. Güven, huzur ve rahatı O'nun katında arasın.

Bununla beraber surede parlak, üstün sahnelerden büyük bir malzeme yer almaktadır. Bu sahnenin bir kısmı gözlemlerimizin önündeki kainatla ilgilidir. Bir kısmı ise kainatın alışageldiğimiz tüm güzelliklerini değiştirecek olan ahiret günü ile ilgilidir. Ayrıca surede eşsiz ifadelerden oluşan zengin bir bölüm yer almaktadır. Bu da sahnelerin ve mesajların renklenmesini sağlamaktadır. Bunların her ikisi surenin dar rotasında erimektedir. İnsanın duygularını etkisi altına alıp güçlü ve etkili bir şekilde ona nüfuz etmektedir.

Eğer günümüzdeki okuyucuların bilmediği ve anlamadığı bazı kelimeler ve ifadeler, surede geçmemiş olsaydı okuyucuya hiçbir açıklama yapmadan onu su-

re ile başbaşa bırakırdım. Sure etkisi, tanımları, mesajları, gerçekleri ve sahneleri ile okuyucunun üzerinde öyle bir etki yapardı ki onu insan diliyle ifade etmek asla mümkün olmazdı. Sure bu hali ile kalplerin tellerine dokunur ve onları derinden sarsabilirdi.

Ne varki aslında gerekmeyen şey şimdi gerekli hale gelmiştir. Çünkü biz zamanımızda Kur'an'ın diline aşina olmaktan çok uzağa düşmüş bulunmaktayız!

1- Güneş dürüldüğü zaman 2- Yıldızlar kararıp dağıldığı zaman 3- Dağlar sökülüp dağıldığı zaman 4- Gebeliğinin onuncu ayındaki develer kendi haline bırakıldığı zaman 5- Yabani hayvanlar bir araya toplandığı zaman 6- Denizler kaynatıldığı zaman 7- Nefisler çiftleştiği zaman 8- Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza; 9- "Hangi suçtan ötürü gömüldü?" diye 10- Siciller açılıp yayıldığı zaman 11- Gök kubbe yıkıldığı zaman 12- Cehennem kızıştırıldığı zaman 13- Cennet yaklaştırıldığı zaman 14- Herkes ne getirdiğini öğrenecektir.

İşte bu, alışılagelen herşeyin bütünü ile değişiminin sergilenmesidir. Varlığı kuşatan kapsamlı alt üst oluşun tablosudur. Bu değişim gökteki ve yerdeki tüm cansız varlıkları kuşattığı gibi insanlardan uzak yaşayan yırtıcı hayvanları da onlarla yaşayan evcil hayvanları da içine almakta, bütün insanların gönüllerine ve ruhlarına ulaşmakta ve tüm işlerin düzenine el atmaktadır. Öyle ki bu inkılap esnasında gizli olan herşey açığa çıkmakta, bilinmeyen herşey anlaşılıp bilinmekte, sorgu ve ayrılma yerinde her insan daha önceden hazırladığı azığının ve mahsulünün önünde durmaktadır. Etrafındaki herşey kasırgaya tutulmuş, herşey baştan sona alt üst olmuş değişmiştir.

Büyük çaplı bu evrensel olaylar bütünü gösteriyor ki alıştığımız bu kainat güzel uyumu, ölçülü hareketi, değişmez oranlamaları, sağlam yapısı, güç ve ustalıkla bina edilen bu evrenin, evet bütün bu özellikleri ile bu evrenin, nizamının, düzeninin bağı çözülecek. Parçaları etrafa saçılıp yayılacak. Kendisini ayakta tutan şu anki sıfatları ve özellikleri kaybolacak. Belirlenmiş eceline doğru gidip sona erecektir. Bütün yaratıklar orada başka bir şekil alacaktır. Evren, başka ev-

ren; hayat başka bir hayat olacaktır. Gerçekten bu alışılan evrenin gerçeklerinden bambaşka olacaktır.

İşte surenin kalblere ve vicdanlara yerleştirmeyi amaçladığı gerçekte budur. Ta ki insan ne kadar değişmez gibi görünselerde bu geçici görüntülere gönlünü kaptırmasın ve onlardan kopabilsin. Değişmeyen hakikata bağlanabilsin, her şeyin ve her olayın değişip yıkıma uğradığı sırada değişmeyen ve yıkılmayan Allah gerçeğine bağlanabilsin. Gözler önündeki bu evrende bilinen ve alışılan ölçüler içinde hareket ederken, hiçbir zaman yer, görüş ve duyuşla sınırlanmayan mutlak gerçeğe doğru uzanabilsin. Hiçbir şart ve hiçbir sınırla sınırlı olmayan temel gerçeğe bağlansın, görüntülere ve şekillere değil.

İşte bu, korkunç değişim sahnelerini gözden geçiren gönüllere yerleştirilmek istenen genel duygudur.

Bütün bu varlıklara ilişkin olaylar ve değişimlerin gerçek mahiyetine gelince bunların gerçek bilgisi Allah katındadır. Şu anda onları, duygularımızın ve düşüncelerimizin alışılagelen sınırlı çerçevesi ile anlamamız mümkün değildir. Çünkü bunlar, gücümüzü aşan gerçeklerdir. Bu değişimler, alıştığımız değişimlerden çok büyüktür. Sarsıcı, yıkıcı bu depremler, yerin sarsılmasına benzemez. Yerin içinde bir volkanın patlamasına veya yere küçük bir meteorun düşmesi veya yıldırım çarpmasına benzemez. İnsanların bildiği en büyük su baskını Nuh tufanı idi. Şahit olduğu evrensel olayların en büyüğü ise yüz milyonlarca mil uzakta bulunan güneşte küçük patlamaların meydana gelmesidir.

Bütün bunları kıyamet gününde meydana gelecek olan dehşet verici ve kuşatıcı değişimle karşılaştırdığımızda onlar çocuk oyuncağı gibi kalacaktır!!

Bu varlıklarda meydana gelecek değişim gerçek boyutlarını anlama ve kavrama imkanımız olmadığına göre günümüzde bu gerçeği anlamamızı, zihnimize yaklaştıracak bu dünya hayatında alıştığımız ölçülere ve değerlere başvurmaktan başka çaremiz kalmamaktadır.

Güneşin dürülmesi, onun soğuması, alevlerinin sönmesi şu anda etrafındaki uzaya binlerce mil uzaklıktaki varlıklara gönderdiği ışığının ve ışınlarının sönmesi anlamına gelebilir. Nitekim bu hal güneş tutulması sırasında rasathanelerden rahatlıkla gözlenebilmektedir. On ikibin dereceye ulaşan kızgın sıcaklığın etkisi ile birbirinden bağımsız halde bulunan gazlarının yer küresinin kabuğu gibi bir kabuk bağlayarak soğuması ve donması, etrafa ışık ve ışın gönderemez hale dönüşmesi anlamına gelebilir. Şu anda güneşin sıcaklığı, orada bulunan tüm maddeleri alevlenen gazlara dönüştürülebilir.

Böyle olabilir, başka bir şekilde de olabilir. Ama bu "nasıl olacak, meydana gelmesine sebep olacak faktörler nelerdir?" konusu ise sadece Allah'ın bileceği bir iştir.

Yıldızların dökülmesi, onları bağlayan düzenin çözülmesi, ateşlerinin sönmesi ve ışıklarının kararması anlamına gelebilir. Bu olayın dokunacağı yıldızların hangisi olduğunu Allah daha iyi bilir. Bunlar bizim güneş sistemimize yakın olan bir grup yıldızlar mıdır, yoksa içinde bulunduğumuz galaksideki yüz milyonlarca yıldızlar mıdır, yoksa sayılarını ve yerlerini Allah'tan başka kimsenin

bilemediği tüm yıldızlar mıdır? Rasathanelerimizdeki cihazlarımızla gördüğümüz galaksilerin ve boşlukların ötesinde sayısını ve sonunu bilemediğimiz nice galaksiler ve boşluklar bulunmaktadır. Orada da dökülmenin kendisine dokunacağı yıldızlar sözkonusu edilebilir. Nitekim Allah'tan başkasının gerçek mahiyetini bilemediği bu doğru haber de aynı gerçeğe parmak basmaktadır.

Dağların yürütülmesi, onların kökünden sökülmeleri, atılmaları ve havaya savrulmaları anlamına gelebilir. Nitekim başka bir surede şöyle denmektedir: **"Ey Muhammed! Sana dağlara ilişkin soru soruyorlar. De ki: 'Rabbim onları yerlerinden ufalayıp savurur."[1] "Dağlar ufalandıkça ufalanıpta toz duman haline geldiği zaman."[2] "Dağlar yürütülüp, serap oldukları zaman."[3]** Bu ayetlerin hepsi dağlara isabet edecek olan olaya işaret etmektedir. Bu olay dağların sağlamlığını, köklülüğünü, kenetlenmelerini ve karanlığını alıp götürecektir. Bu olayın başı yere isabet edecek olan ve Kur'an'ın kendisinden şu şekilde söz ettiği sarsıntı ve deprem olabilir. **"Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı ve içindeki ağırlıklarını dışarıya çıkardığı zaman."[4]** Bunların hepsi o uzun günde meydana gelecek olaylardır.

"Develer gebeliğinin onuncu ayındaki kendi haline bırakıldığı zaman"

Ayette geçen "işar" kelimesi gebeliğinin onuncu ayına girmiş dişi deve demektir. Bu o dönemde Arapların sahip olduğu en güzel ve en değerli hayvandı. Ve bu halde o develerin en pahalısıydı. Zira bu durumda süt ve yavru vermek üzere idi. Yararı yakındı. İşte bu korkunç olayların meydana geleceği günde bu develer dahi önemsenmez, salıverilir, hiçbir değerleri kalmaz ve hiç kimse onlarla ilgilenmez.

Bu ayetle ilk olarak muhatab olan Arap burada sözü edilen deveyi hayatta eşine rastlanmadığı bir musibete uğramadan salıvermez ve ondan elini çekmezdi!

"Yabani hayvanlar bir araya toplandığı zaman."

Bu yabani ve ürkek hayvanları bile meydana gelen olaylar korkutmuş ve ürkütmüştür. Hepsi bir araya gelip birbirinin yanına sokulmuştur. Dağların ve vadilerin arasında yayılmışken korkudan bir araya gelmişler. Birbirlerinden kaynaklanan korkularını unutmuşlar ve yırtıcı özelliklerini yitirmişlerdir. Şaşkın bir halde önlerine geldikleri şekilde kaçışıyorlardı. Alışageldikleri şekilde inlerine ve yuvalarına sığınmıyorlar, yırtıcı özelliklerinin gereğini yapıp da avlarının peşinden gitmiyorlar. Bu korku ve dehşet sözkonusu hayvanların karakterlerini ve özelliklerini dahi alıp götürmüştür! Bu durumda insanlar o çetin korku gününde ne yaparlar acaba?!

DENİZLERİN KAYNAMASI

Denizlerin kaynatılmasına gelince, bu onların sularla dolması anlamına gelebilir. Bu sular, yerin ilk oluşumuna ve kabuğunun soğumasına eşlik ettiği ileri sürülen taşkınlara benzer büyük taşkınlardan meydana gelebilir. Nitekim Naziat suresinde bunlardan söz etmiştik. Bu sular aralarındaki engellerin kalkmasına yol açacak depremlerin ve volkan patlamalarının sonucunda onların birbirleri-

1- Taha Suresi, 105.
2- Vakıa Suresi, 5.
3- Nebe Suresi, 20 .
4- Zilzal Suresi, 1-2.

ne girmesi ile de gerçekleşebilir. Kaynamaların ve patlamaların anlamına da gelebilir. Nitekim başka bir surede deniyor ki: **"Denizler patladığı zaman."**[5] Yani bu onun elementlerinin patlaması ve ondaki hidrojen ve oksijenin birbirinden ayrılmasıdır. Ya da atomun patladığı gibi denizin tüm atomlarının patlamasıdır. Hiç şüphesiz atomların patlaması daha korkunçtur. Denizin kaynatılması, bunlardan başka bir şekilde de olabilir. Bu meydana geldiğinde boyutları tasavvur dahi edilemeyecek büyüklükte korkunç ateşler, denizlerden yükselmeye başlar. Çünkü atom ve hidrojen bombasından belli sayıdaki birkaç atomun patlamasının ne korkunç olaylara yol açtığını bütün dünya bilmektedir. Denizin atomları bu şekilde veya başka bir şekilde patladıkları zaman insanın gücü bu korkunç olayı düşünmekten aciz olur. Bu geniş, uçsuz bucaksız denizlerden yükselen korkunç cehennemi insan zihninde tasavvur bile edemez!

Nefislerin çiftleşmesi ise, insanların tekrar yaratılmasından sonra ruhlarının ve bedenlerinin birleşmeleri anlamına gelebilir. Aynı cinsten olan bütün ruhlar grubunun grup halinde bir bütün içine yerleşmesi de olabilir. Nitekim başka bir surede deniliyor ki: **"Siz de üç çift olduğunuz zaman."**[6] Yani üç sınıfa ayrıldığınız zaman. Bu üç sınıf da yaklaştırılmış olanlar, sağda kalanlar ve solda kalanlardır. Nefislerin çiftleştirilmesi aynı türden kümelenmeler şeklinde olabilir.

KADININ ONURLANDIRILMASI

"Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kız hangi günahı yüzünden öldürüldü? diye."

Cahiliye döneminde insanlığın vicdan düzeyi alçaldığından kız çocuklarını utanma veya fakirlik korkusu ile diri diri toprağa gömme geleneği yaygınlaşmıştı. Kur'an bu gelenekten söz ederken cahiliyenin bu iğrenç yüzüne ışık tutmaktadır. İslam Arapları cahiliyenin alçaklığından kurtarmak amacı ile geldiği gibi bütün insanlığı da kurtarmaya gelmiştir. Yüce Allah bu geleneğe ilişkin olarak buyuruyor ki: **"Onlardan birine kız çocuğu olduğu müjdesi verildiğinde üzüntüden yüzü simsiyah kesilir. Aldığı kara haberden dolayı tanıdıklarına görünmekten kaçınır. Aşağılanmaya katlanarak onu alıkoysun mu, yoksa toprağa mı gömsün diye düşünür. Baksana ne kötü hüküm veriyorlar."**[7]

Diğer bir surede buyuruyor ki: **"Ama onlardan birine Allah'a isnat ettikleri kız çocuklarının müjdesi geldiğinde üzüntüden dolayı yüzü simsiyah kesilir demek süs ve nimet içinde yetişen ve savaşta fazla bir etkisi olmayan olanı Allah'a yakıştırıyorsunuz öyle mi?"**[8]

Üçüncü bir yerde buyuruyor ki: **"Yoksulluk kaygısı ile çocuklarınızı öldürmeyin. Onların da sizin de rızkınızı veren biziz. Onları öldürmek ağır bir suçtur."**[9]

Toprağa gömme olayı, acımasız bir şekilde gerçekleşiyordu. Çünkü kız çocuğu diri olarak gömülüyordu. Bu konuda onlar hayli ileri metodlar geliştirmişlerdi! Onlardan bazıları kız çocuğu olduğu zaman altı yaşına kadar kendisine

5- İnfitar Suresi, 3.
6- Vakıa Suresi, 7.
7- Nahl Suresi, 58-59.
8- Zuhruf Suresi, 17.
9- İsra Suresi, 31.

dokunulmazdı. Sonra annesine derdi ki; "Kızın üstünü başını yıka, güzel elbiselerini ve süslerini tak. Onu anneannesine götüreceğim." Kızı alır daha önce çölde kazdığı çukurun yanına götürür. Kuyunun yanına vardıklarında kuyunun içine bak der, sonra onu birden içine iterdi ve üzerine toprak doldururdu. Bazıları ise doğum sırasında sancılar gelmeye başladığında onun annesini, kazılmış bir çukurun yanına götürürlerdi. Doğan çocuk kız ise hemen oraya atılır ve hemen üzerine toprak atılırdı. Erkek olursa alıp eve getirirlerdi. Bazıları ise kız çocuğunu öldürmemeye niyet eder, her türlü eziyete maruz bırakır, hayvan otlatacak yaşa geldiğinde yünden veya kıldan yapılmış bir aba giydirerek yaylaya gönderir, develerini yaydırırdı.

Kızlarını öldürmeyen ve onları çobanlığa da göndermeyenler ona kötülük ve eziyetin tadını başka şekillerde tattırırlardı. Bu kız evlenip kocası öldüğünde, kocasının en yakını onun üzerine elbisesini atardı. Bu hareketin anlamı, insanların onunla evlenmelerini engellemekti. Ondan sonra hoşuna giderse onunla evlenirdi. Onun isteğine ve iradesine danışılmazdı. Eğer hoşuna gitmezse ölünceye kadar onu bekletir mirasını alırdı. Bu durumlarda kadın fidye vererek kendisini kurtarma çarelerine de başvurabiliyordu. Bazıları ise kadını boşar ve istediği adamdan başkası ile evlenmemesini şart koşardı. Yoksa evlendiği sırada mehrin hepsini geri alacağını söylerdi. Bazıları ise kocası öldüğünde eşini, küçük bir çocukları için bekletirler, çocuk büyüyünce onu alırdı. Bazı adamların evinde yetişen yetim kız çocukları olurdu. Onlar hakkında bu adam söz sahibi idi. Onu evlenmekten alıkoyardı. Ya karısı ölüp kendisi onunla evlenirdi veya güzelliğine veya malına göz koyduğu için küçük oğlu ile evlendirir veya karısı öldüğünde onunla evlenirim düşüncesi ile bu yetim kızı evlenmekten alıkoyardı.

İşte cahiliyenin çeşitli açılardan kadına bakış açısı buydu. Ta ki islam gelinceye kadar. İslam bu gelenekleri şiddetli şekilde çirkin bulup mahkum etti. Kız çocuklarını öldürmeye son verdi ve bu işi sert biçimde reddetti. Bu konuyu kıyamet gününde kendisinden sorguya çekilecek meseleler arasına soktu. Böyle evrensel yıkımların, yıkılışların dehşetini dile getirirken bu büyüklükte olaylardan biri imiş gibi onu da dile getirmekte ve şöyle demektedir: **Ve sorulduğu zaman diri diri toprağa gömülen kıza; hangi suçtan ötürü gömüldü?' diye"** Peki onu gömen adamın hali nice olacaktır?!

Cahili bir ortamda kadının, onur ve şeref kazanması mümkün değildi. Tüm insanlığın onurlandırıldığını ve kadını ile erkeği ile her insana saygı duyulmasını isteyen Allah'ın şeriatı ve sistemi olmasa idi, kadın o halde kalacaktı. İslam her insana yüce ve ulu Allah'ın ruhundan bir soluk taşıdığı için değer kazandırmıştır. İşte kadının şerefi de bu kaynaktan geliyordu. Yani islamın getirdiği değerden. Yoksa çevrenin herhangi bir faktöründen değil.

Yerden değil gökten gelen değerlerle desteklenip insanın doğuşu kadında gerçekleştiğinde, şeref, haysiyet ve itibar elde etti. Kadının değerini ve kıymetini artık aileye karşı sorumluluklarını ve maddi kazanç sağlamasını ölçü alarak değerlendirmek ve onu bu konudaki zayıflığı yüzünden değersiz saymak sözkonusu değildi. Çünkü bu göğün değerlerinden değildi ve göğün ölçüsünde bir ayrılı-

ğı yoktu. Asıl önemli olan insanın Allah'a bağlı olan onurlu ruhu idi ve bu konuda kadın ile erkek aynı idi.

Bu dinin Allah tarafından gönderildiğini ve peygamberin getirdiği sistemin vahiy yoluyla ona bildirildiğini ispat etmek gerekirse kadının konumunda meydana gelen bu değişiklik, onun şaşmaz delilleri arasında sayılmalıdır. Çünkü o zaman kadının bu kadar onurlandırılacağını gösteren bir tek işarete dahi rastlanmıyordu. Çevreye hükmeden faktörlerin hiçbiri özellikle iktisadi şartlar buna hiç müsait değildi. Eğer ilahi sistem yeryüzünün tüm etkenlerinden, özellikle cahili çevreşartlarından bağımsız bir şekilde bu gelişmeyi sağlasaydı kadının hali öyle devam edecekti. İslam kadının konumunu yeniden belirledi. Kadının bu konumu katıksız semavi değerlerle ve katıksız semavi ölçülerle ilgili idi.

AMEL DEFTERLERİ

"Siciller açılıp yayıldığı zaman."

Bu defterler amel defterleridir. Onların yayılması, açılmaları ve okunmaları gizli kapalı hiçbir şeylerinin kalmaması anlamına gelir. Bu açıklık insanlara daha ağır ve daha zor gelmektedir. Örtülü, kirli nice işler vardır ki bizzat onu işleyen kişilerin onları hatırlamaları dahi kendilerini utandırır. Onların açıklanması halinde titrer. Onların açıklanmasından endişe eder ve onlar karşısında erir! İşte bütün bu gizli kapalı işler o günde yayılacak ve göz önüne serilecektir!

Bu yayılma ve açıklama kıyamet günündeki korku türlerinden biridir. Ayrıca değişimin önemli özelliklerinden biridir. Öyle ki saklı olan ortaya çıkıyor, gizli olan açıklanıyor ve gönüllerde gizli olan dışarıya vuruluyor.

Gönüllerdeki gizliliğin ortaya çıkarılmasının karşısında onun gibi bir sahne evrende de yer alıyor. **"Gök kubbe yıkıldığı zaman."** Bu kelimenin ilk çağrıştırdığı şey başımızın üzerinde bulunan şu yüksek kubbedir. Ayette geçen "kuşitat" kavramı göğün yok olması demektir. "bu, nasıl meydana gelir, hangi yolla olur" bu konuda kesin bir şeye ulaşma imkanı yoktur. Ama biz şöyle düşünebiliriz. Bugünkü evrensel şartları değiştiren herhangi bir sebep sonucu insan başını kaldırıp baktığında üstündeki kubbeyi göremeyecektir. Çünkü bunu sağlayacak şartlar değişecektir. İşte bu kadarlık bir yorumda yeter.

Bu korkunç ve müthiş günün sahnelenmesine ilişkin son adımda geliyor:

"Cehennem kızıştırıldığı zaman ve cennet yaklaştırıldığı zaman."

Yani cehennem yakılıp kızıştırıldığında, alevleri, ateşi ve sıcaklığı arttırıldığı zaman... Cehennem "nerede nasıl yakılır, nasıl kızdırılır ne ile yakılır?" Bu konuda hiçbir bilgimiz yoktur. Sadece Allah'ın şu sözü hariç: **"Onun yakıtı insanlar ve taşlardır."**[10] Bu ise cehennemlikler oraya atıldıktan sonradır. Ondan önce ise onun nasıl olduğunu ve yakıtının ne olduğunu sadece Allah bilir!

Bu sırada cennet yaklaştırılacak. Kendilerine cennet vaadedilenlere görünmeye başlayacak, oraya girmenin kolaylığı, içine dalmanın basitliği ortaya çıkacaktır. Çünkü cennet artık yaklaştırılmış, yakına getirilmiş ve hazırlanmıştır. Sözcük cennetin sanki yavaş yavaş kayıp geldiğini veya ayakların ona doğru kaydı-

10- Bakara Suresi, 24.

ğını ifade eder gibidir.

Kainat sisteminde canlıların ve cansızların durumlarında bütün bu korkunç olaylar meydana geldiği sırada herkesin yaptığı işler ve bugün için yaptığı hazırlık hakkında şüphesi kalmaz. Allah'ın huzuruna ne ile geldiği ve hesap için ne hazırladığını çok iyi bilir.

"Herkes ne getirdiğini görecektir."

Her insan bu korkunç günde ne getirdiğini, neyin lehinde, neyin aleyhinde olduğunu bilir. Bu korkuyu kendisini kuşatıp üzerini bürüdüğü zaman bilir, öğrenir. Fakat önceden hazırladığı şeylerin hiçbirini değiştiremez. Ne onları arttırabilir ne de eksiltebilir. Öğrenir fakat artık o alıştığı, hayatında ve düşüncesinde beraber olduğu her şeyden ayrılmıştır. Kendi dünyasından ayrılmış, dünyası kendisinden kopmuştur artık. Herşey değişmiş, herşey başkalaşmıştır. Değişmeyen ve başkalaşmayan Allah'ın yüce yüzü dışında hiçbir şey kalmamıştır. Gönüllerin Allah'ın yüce yüzüne yönelmeleri ve bütün bir kainatın değişip başka şekil aldığı bir sırada onun yüce yüzünü bulmaları ne güzel olurdu.

Bu vurgu ile birinci bölüm sona eriyor. Artık bu dehşet verici değişim meydana geldiği gönül sahneleri ile insanın gönlü dolup taşmıştır.

Ardından surenin ikinci bölümü gelmektedir. Bu bölüm evrenin güzel sahnelerine yemine dikkat çeken bir işaretle başlıyor. Bunlar için güzel tatlı ifadeler özellikle seçiliyor. Bu vahyin karakterine, onu taşıyıp getiren elçinin sıfatına, bu vahyi alan peygamberin yapısına ve insanların Allah'ın dilemesi karşısındaki tutumlarına ilişkin yeminlerdir bunlar.

فَلَآ أُقْسِمُ بِٱلْخُنَّسِ ﴿١٥﴾
ٱلْجَوَارِ ٱلْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَٱلصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾
إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِى قُوَّةٍ عِندَ ذِى ٱلْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾
مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ بِٱلْأُفُقِ
ٱلْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى ٱلْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَٰنٍ رَّجِيمٍ ﴿٢٥﴾
﴿٢٦﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ
أَن يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٩﴾

15- Yemin ederim geri kalıp gizlenenlere. 16- Akıp giderken ışık verenlere. 17- Kararan geceye. 18- Soluk almaya başlayan sabaha. 19- Şüphesiz o şerefli bir elçinin sözüdür. 20- Kuvvet sahibidir. Arşın sahibi Allah katında yücedir. 21- Orada kendisine itaat edilir, güvenilir. 22- Arkadaşımız deli değildir. 23- Şüphesiz (Muhammed) onu apaçık ufukta görmüştür. 24- O, gayb hakkında töhmet altında tutulamaz. 25- O, ko-

vulmuş şeytanın sözü değildir. 26- O halde nereye gidiyorsunuz? 27- O alemlere öğütten başka birşey değildir. 28- Sizden düzelmeyi dileyenler için. 29- Ancak alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

Geri dönen akıp giden ve gizlenen kavramlarıyla yıldızlara işaret edilmektedir. Bunlar yörüngelerinde gidip gelen, akıp giden ve gizlenen gezegenlerdir. İfade güzelliği, burada onlara ceylanın hayatına ve hareketine benzeyen güzel ve zarif bir hayat süsü vermektedir. Bunlar akıp giden ve yuvalarında gizlenen, başka bir yoldan geri dönen ceylanların hareketlerini andırmaktadır. Cana yakın, sıcak ifade ile bu gezegenlerin hayat fışkırdığını dile getirmektedir. Onların hareketlerindeki güzelliğe de duygusal açıdan işaret edilmiştir. Gizlenmelerinde ve ortaya çıkmalarında, yollarında ve uzaklaşmalarında, akıp gitmelerinde ve geri dönmelerinde duygusal bir güzellik göze çarpmaktadır. Bunun yanında onu destekleyen musiki güzelliğine ait mesaj yer almaktadır.

"Kararan geceye." Yani karanlık çöktüğü zaman. Fakat buradaki "kararan" sözcüğünde birtakım mesajlar bulunmaktadır. "As'asa" kelimesi iki bölümden oluşmaktadır: As. As. Bu da ses tonu ile bu gecedeki hayata işaret etmektedir. Kişi karanlıklar içinde el yordamı veya ayak hareketleri ile hareket etmeye çalışmaktadır. Fakat bir şeyi görememektedir. Bu gerçekten hayrete düşüren bir mesaj ve derin anlamlar ifade eden bir işaretin harekete dönüşmesidir.

"Soluk almaya başlayan sabaha." ifadesi de bunun gibidir. Hatta ondan daha canlı ve daha yüklü mesaj taşımaktadır. Sanki sabah nefes alıp veren bir canlıdır. Nefesleri aydınlık, hayat ve canlı olan herşeye sızan harekettir. Aşağı yukarı kesin söyleyebilirim ki, Arap dili ve edebiyatı bütün ifade ve anlatım gücüne rağmen sabahın bu türden bir ifadesini içermemektedir. Şafağın görünmesi, açık olan kalplere onun bilfiil nefes aldığı duygusunu vermektedir. Sonra bu ifade geliyor, açık olan kalbin hissettiği bu gerçeği tasvir ediyor.

İfade ve tasvirin güzelliğinden zevk alan, herkes **"Geri kalıp gizlenenlere, akıp giderken ışık verenlere, kararan geceye, soluk almaya başlayan sabaha."** İlahi sözlerinde duygusal ve ifade açısından büyük bir zenginlik olduğunu farkeder. Değinmekte oldukları evrensel gerçekler bir tarafa bunlar gerçekten güzel, üstün ve zarif bir ifade zenginliğini dile getirmektedir. İnsanlığın duygularına kat kat duygular katmaktadır. Onların bu evrensel olaylar; bilinçli, duyarlı bir duygu ile karşılamalarını sağlamaktadır.

GÜVENİLİR ELÇİ VE PEYGAMBER

Hayat giydirilen bu evrensel sahnelere dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla güzel ve canlı ifadelerle insanın ruhu, onların özüne bağlanmaktadır ki insanın ruhuna sırlarını versin. Onların ardındaki kudrete doğru yönelsin. Kendisine çağrıldığı iman gerçeğinin doğruluğunu dile getirsin. Sonra Hz. Peygamber ile Cebrail gerçeği hatırlanacak ve kabul edilecek en uygun hallerde söz konusu edilmektedir.

"Şüphesiz o şerefli bir elçinin sözüdür. Kuvvet sahibidir. Arş sahibi Allah

katında yücedir. Orada kendisine itaat edilir, güvenilir."

Şüphesiz bu Kur'an ve ahiret günü bu şekilde tanıtılması değerli bir elçinin sözüdür. Bu elçi Cebrail'dir. Kur'an'ı taşıyor ve O'nu tebliğ ediyor. Bu Kur'an'ı O getirip tebliğ ettiği için onun sözü olmuştur.

Bu elçinin, yani Kur'an'ı taşıması ve O'nu tebliğ etmesi için seçilen bu elçinin sıfatlarından söz ediliyor. O Rabbi katında "değerlidir", nitekim **"Kuvvet sahibidir."** diyen rabbinin kendisidir. Bu ifade de sözü taşımak için belli bir güce sahip olunması gerektiği imajını vermektedir. **"Arşın sahibi katındaki yeri yücedir."** Derecesi ve makamı yücedir. Kimin katında? Yücelerin yücesi, arşın sahibi katında. Orada, yüceler aleminde sözü geçerlidir. Taşıdığı ve tebliğ ettiği konularda güvenilen, itimat edilendir.

Bu sıfatlar bir bütün olarak bu sözün yüceliğini, büyüklüğünü, üstünlüğünü ifade ettikleri gibi yüce Allah'ın insana ihsanını ve yardımını da dile getirmektedir. İşte bu nedenle yüce Allah, söz konusu mesajı alıp getirecek ve insanlardan seçilen peygambere vahiy tebliğ edecek bu sıfatların sahibi meleklerden bir elçiyi seçmektedir. Bu gerçekten insanı mahçup edecek bir ilgidir. Halbuki eğer yüce Allah insana ikramda bulunmamış ve onu onurlandırmamış olsaydı o Allah'ın mülkünde hiçbir değer ifade etmezdi.

İşte, sözü taşıyıp getiren ve onu belirlenen kişiye teslim eden elçinin sıfatları. Onu alıp size bildiren peygambere gelince o **"sizin arkadaşınızdır."** Uzun bir süre aranızda yaşayan ve gerçekten tanıdığınız bir kişidir. Size gerçeği getirdiğinde size ne oluyor ki, onun hakkında söylenmedik söz bırakmıyorsunuz? Onun dini hakkında çeşitli görüşlere ayrıldınız. Halbuki o **"sizin arkadaşınızdır"** bilmediğiniz biri değil. Ve O size gayb konusunda söz ettiğinde itimat edilen birisidir.

"Arkadaşınız deli değildir. Şüphesiz onu apaçık ufukta görmüştür. O, gayb hakkında töhmet altında tutulamaz. O, kovulmuş şeytanın sözü değildir. O halde nereye gidiyorsunuz? O alemlere öğütten başka birşey değildir."

Onlar gerçek anlamda onu tanıyorlardı. Akli olgunluğunu, doğruluğunu, güvenilir kişiliğini ve kararlılığını bildikleri halde Resul-ü Ekrem hakkında şöyle diyorlardı: **"O delinin biridir. Söylediklerini bir şeytan O'na getirmektedir."** Bazıları bu sözleri O'na ve mesajına karşı bir tuzak olarak ileri sürüyor. Nitekim bu noktaya parmak basan haberlerde vardır. Bazıları ise şimdiye kadar duymadıkları, alışmadıkları, insanların sözleri ile kıyaslanmayan, hayrete ve dehşete kapıldıkları için böyle diyorlardı. Bu konuda "Her şairin bir şeytanı vardır. Ona eşsiz güzellikte sözler getirir. Her kahinin bir şeytanı vardır. Uzakta olan gayb'tan ona haber getirir. Şeytan bazı insanlara dokunur, çarpar. Onlar vasıtası ile ilginç sözler söyletir" şeklindeki anlayışlarına ve düşüncelerine dayanıyorlardı. Böylece biricik doğrudan gerçek sebepten uzak düşüyorladı. Bu gerçek sebep vahiy idi. Alemlerin Rabbi tarafından gönderilen vahiy.

Surenin bu bölümünde Kur'an-ı Kerim onlara eşsiz kainatın güzelliğinden ve güzel sahnelerin canlılığından söz etmektedir. Böylece Kur'an'ın bu güzelliği, eşsiz biçimde yaratan O yaratıcının kudretinden kaynaklandığını kalblere yerleş-

tirsin. Onu taşıyan elçinin ve O'nu tebliğ eden peygamberin sıfatlarından söz etsin. Çünkü Peygamber onların tanıdık arkadaşlarıydı. Deli değildi. Şerefli elçi olan Cebrail'i gerçekten gözleri ile görmüştü. Görmenin tüm şartlarının kesin gerçekleştiği apaçık ufukta O'nu seyretmişti. Hz. Peygamber gayb konusunda güvenilir bir kimse idi. Verdiği haber konusunda ulu orta konuşulamazdı. Çünkü onlar şu ana kadar O'nu doğruluk ve kesin haberin dışında birşeyle tanımamışlardı. **"O, kovulmuş şeytanın sözü değildir."** Çünkü şeytanlar böyle tutarlı bir sistemi bildiremezlerdi. Yaptıklarını reddederek soruyor: **"O halde nereye gidiyorsunuz?"** Hükmünüz ve sözünüz konusunda nereye gidiyorsunuz veya hangi tarafa yönelirseniz yönelin karşınıza çıkacak olan gerçeği bırakıp nereye gidiyorsunuz!

"O alemlere öğütten başka bir şey değildir." Var oluşlarının gerçek mahiyetini, yetişmelerinin gerçek yönünü ve çevrelerindeki evrenin gerçekliğini hatırlatan bir öğüt. **"Tüm alemler için."** O ta ilk aşamadan itibaren evrensel bir çağrıdır. Mekke'de çağrı, kuşatma altında ve itilmiş durumda olduğu halde. Buna benzer Mekke'de inen ayetler bu gerçeğe işaret etmektedirler.

Bu derin anlamlı köklü açıklama yanında hidayet yolunu dileyenler için kolaylaştırıldığı hatırlatılmaktadır. Bu durumda onların sırf kendilerinin sorumlu oldukları belirtilmektedir. Nitekim Allah onlara bu kolaylığı sağlamıştır.

"Sizden düzelmeyi dileyenler için."

Her şüpheyi kaldıran, her tereddüdü çürüten, her mazereti düşüren ve arınmış kalbe doğru yolu gösteren bu açıklamadan sonra kim Allah'a giden yolda hidayet üzere kendini düzeltmek isterse düzeltir. Kim de düzelmezse artık sapıklığından kendisi sorumludur. Çünkü önünde doğrulmasını sağlayacak imkanlar hazır bulunmaktadır.

Gerçek odur ki insanın iç dünyasında ve dış dünyasında hidayete götürücü deliller ve imana yönelten mesajlar gerçekten güçlü, köklü ve ağır etki sahibidir. Kasıtlı bir çaba olmadan kalbin onların baskısından kurtulması çok zordur. Özellikle insan Kur'an'ın mesaj dolu uyarıcı üslubu ve direktifine kulak verdiği zaman.

Bundan sonra Allah'ın yolundan sapanlar, sadece kasıtlı olarak sapmak isteyenlerdir. Hiçbir mazerete ve gerekçeye dayanmadan tabi!

Onlara hidayetin imkanı ve düzelmenin kolaylığı gösterildikten sonra onların dilemelerinin ötesinde bulunan büyük gerçeği dile getirmeye yöneliyor. Bu gerçek herşeyin ardında ve ötesinde işleyen iradenin yüce Allah'ın iradesi olduğu gerçeğidir.

"Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz." Bu gerçeği dile getiriyor ki onlar kendi dilemelerinin her şeyin gelip kendisine dayandığı büyük dilemeden ayrı olduğunu anlamasınlar. Zira onlara seçme özgürlüğünün ve hidayet olgunluğunun verilmesi, olmuş ve olacak herşeyi kuşatan bu büyük irade merkezine dayanmaktadır. Ondan kaynaklanmaktadır.

Yaratıkların ve insanların iradelerinden söz edilmesinden sonra Kur'an'ın bu ayetlere yer vermesinden amaç imana dayalı düşünceyi ve onun büyük gerçe-

ği kuşatıcı şeklini oturtmaktır. Bu büyük gerçek, bu varlık alemindeki her şeyin Allah'ın iradesine bağlı olduğu gerçeğidir. Allah'ın insana bir seçme gücü vermesi onun bir bütün halindeki iradesinin bir parçasıdır. Bu da ayrı bir takdir, ayrı bir düzenlemedir. Tıpkı emredildikleri her işte kesin itaat etmeleri için meleklere izin vermesi ve emredildikleri her görev için yeterli bir güç vermesi gibi. Bu da Allah'ın iradesinin bir yönüdür. Öğretme ve açıklamadan sonra iki yoldan birini seçme gücünü insanlara vermesi gibi.

Bu gerçeğin müminlerin düşüncelerinde iyice yerleşmesi gerekir ki neyin dolaysız olarak hak olduğunu kavrayabilsinler ve en büyük iradeye yönelsinler, sığınsınlar. Yardımı ve başarıyı O'ndan dilesinler. Yol boyunca aldıklarını ve bıraktıklarını ona bağlı olarak belirlesinler!

TEKVİR SURESİNİN SONU

İnfitar Suresi / 82

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 19

Bismillahirrahmanirrahim.

bu kısa sure de Tekvir suresinin söz ettiği evrensel değişimlerden bahsetmektedir. Fakat burada sözkonusu edilen gerçeklerin kendilerine göre bir özelliği ve ayrı bir üslubu vardır. Özel karakterleri taşımaktadır. Bunların özel alanlarına yönelmekte insanın kalbini oralarda ard arda gezilere çıkarmakta yeni bir tür dokunuşlara ve vurgulara götürmekte, yumuşak ve derin temaslarda bulunmaktadır. Bunlar içlerinde tehdit taşısalarda daha çok sitemi ifade eden dokunuşlardır.

Bu nedenle değişim sahneleri kısa tutulmaktadır. Böylece bunlar Tekvir suresindeki gibi surenin genel karakterini oluşturmamaktadır. Çünkü sitemin havası daha yumuşak, vurgusu daha yavaş olmak durumundadır. Surenin musiki etkisi de bu şekildedir. Sure bütünü ile bu karakteri taşımakta böylece surenin kişiliğindeki ahenk ve uyum gerçekleşmiş olmaktadır.

Surenin birinci bölümünde göklerin yarılmasından yıldızların dağılmasından, denizlerin patlamasından ve kabirlerin açılmasından söz edilmektedir. Bunlar, o dehşet verici günde herkesin neler yaptığını, neler geride bıraktığını öğrenmesi sırasında meydana gelen olaylardır.

İkinci bölüm içinde bir tehdit gizli olan sitem dokunuşu ile başlamaktadır. Tehditler kendi varlığında ve yaratılışında nice nimetlerin lütfunu Rabbinden alan, fakat bu nimetlerin hakkını ödemeyen, Rabbinin kadrini bilmeyen, nimete, fazilete ve ikrama karşı şükretmeyen insana yöneltilmektedir: **"Ey insan seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir? O, seni yaratan belini doğrultan ve seni dengeli kılan dilediği biçimde sana şekil veren Rabbine."**[1]

Üçüncü bölüm bu inkarın ve inançsızlığın sebebini açıklıyor. Bu sebepte din gününü yani hesap gününü yalanlamadır. İşte her kötülük ve her inkar bu yalanlamadan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle burada bu ceza ve hesaba çekilme, özellikle vurgulanması O'nun kaçınılmaz olan akibetini ve cezasını pekiştirmektedir. **"Hayır! Aksine siz dini yalanlıyorsunuz. Şüphesiz başınızda bekçiler vardır. Şerefli katipler, yaptıklarınızı bilirler. İyiler cennettedirler. Kötüler de cehennemdedirler. Din günü oraya sürülürler. Oradan bir daha çıkamazlar."** [2]

Son bölüme gelince bu da hesap gününün büyüklüğünü ve dehşetini tasvir etmektedir. Orada herkesin bütün gücünden soyutlandığı anlatılmaktadır. Sadece yüce Allah'ın, yüce emri geçerli olmaktadır. **"Din gününün ne olduğunu bilir misin sen? Hem din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin? O gün kimsenin kimseye faydası olmaz. O gün yetki sadece Allah'ındır."**[3]

1- İnfitar Suresi, 6-8. 2- İnfitar Suresi, 9-16. 3- İnfitar Suresi, 17-19.

Böylece sure bir bütün olarak bu cüzün tamamının çeşitli yollar ve yöntemlerle ortaya koyduğu olgular ve telkinler zincirinin bir halkası niteliğini arzetmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ۝ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ۝ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝

1- Gök yarıldığı zaman. 2- Yıldızlar saçıldığı zaman. 3- Denizler patladığı zaman. 4- Kabirlerin içi dışına çıktığı zaman. 5- Herkes neyi öne, neyi geriye aldığını öğrenir.

Geçen surede yüce Allah'ın kudret eli ile değiştirmeye kalktığı ve onu köklü bir değişim sarsıntısı ile sarstığı ve bu koca evrende hiçbir şeyin kendi hali üzerinde kalmasına imkan bırakmadığı, kainatın bu manzarasının insanın duyguları üzerinde meydana getirdiği etkiden söz etmiştik ve demiştik ki; bu mesaj, gönüllerin bu varlık dünyasında dayandıkları her şeyden kurtulup arınmaları ve bu varlıkları yaratan, her varlığın yok olmasından sonra baki kalacak olan Allah'a yönelmelerine ilişkin bir mesajdır. Değişmeyen ve yok olmayan, sabit ve sürekli olan tek gerçeğe yönelmelidir ki bu değişim, çalkantı, sarsıntı ve yıkılış karşısında kalpler bu tek gerçeğe dayanarak huzur ve güven içinde kalabilsin! İnsanın sabit, değişmez, sağlam ve ebedilik imajı veren bir şekilde düzenlenen alışılmış tüm şeylerin yıkıldığı sırada bu kalb yıkılmaz. Çünkü sonsuzluk sadece yaratıcı Allah'a mahsustur.

Değişimin görünümlerinden biri olarak burada göğün parçalanması yani yarılması verilmektedir. Nitekim başka surelerde de göklerin yarılmasından söz edilmiştir. Rahman suresinde deniliyor ki: **"Gök yarılıp, gül kızardığı, yağ gibi eridiği zaman."**(4) Hakka suresinde deniyor ki: **"Gök yarıldı. O gün onun hiçbir düzeni kalmaz."**(5) İnşikak suresinde ise şöyle deniyor: **"Gök yarıldığı zaman."**(6) Demek ki göğün yarılışı bu zorlu günün temel gerçeklerinden biridir. Göğün yarılmasından amacın kesin bir şekilde belirlenmesi hayli zordur. Bu yarılmanın şeklini düşünmekte o kadar zordur. Bu konuda duygularımıza yerleştirilen şudur ki göz ile görülen bu evrenin şekli, çetin bir şekilde değişecek, alışılan bu düzenin sona ereceği, bağlarının çözüleceği, bu ince hesaplı düzen içindeki tüm dengesinin bozulacağı sahnesidir.

Bu sahnenin oluşturulmasında dağılan yıldızlardan söz edilmesi de katkıda bulunmaktadır. Çünkü bunlar kendi burçlarında korkunç ve dehşet verici hızla akıp gitmekte fakat onlar yörüngeleri içinde birbirine bağlı bulunmaktadır. Sınırlarını aşmamaktadır. Kimsenin haddini, hesabını ve sonunu bilemediği uzay boşluğunda rastgele yuvarlanıp gitmemektedir. Eceli geldiği gün başına geleceği gibi eğer dağılsalar ve onları birbirine bağlayan ve koruyan, görülmeyen sağlam bağlarından boşalsalar uzay boşluğunda gidip yok olacaklardı. Tıpkı bağlarından kurtulan atom zerrecikleri gibi.

4- Rahman Suresi, 37. 5- Hakka Suresi, 16. 6- İnşikak Suresi, 1.

Denizlerin patlaması, onların dolmaları, nehirlerin yataklarına doğru akın etmeleri ve karaların tümünü kaplamaları anlamına gelebilir. Suyun hidrojen ve oksijene ayrılması şeklinde de olabilir. Bu durumda denizin suları iki gaza dönüşür. Birleşmelerinden ve denizleri oluşturmadan önceki hallerine dönerler. Aynı şekilde bu iki gazın atomlarının parçalanması şeklinde de gerçekleşebilir. Tıpkı bugünkü atom ve hidrojen bombalarında atomların parçalandığı gibi. Bu durumda patlama müthiş büyüklükte ve dehşet verici bir şekilde gerçekleşmiş olur. Bu patlamanın yanında insanları korkutan bugünkü bombalar, onun yanında basit çocuk oyuncağı gibi kalır. Veya insanların şu ana kadar görmediği, bilmediği başka bir şekilde gerçekleşebilir. Bu gerçekten hiçbir durumda insanın duygu sisteminin alışmadığı büyük kaygılara yol açmaktadır.

Kabirlerin açılması, içindekilerini dışa vurması ise ya burada sözü edilen büyük olayların sebebi ile meydana gelecek, ya da kendi başına o uzun günde, pek çok olaya ve tabloya sahne olan günde meydana gelecek bir olaydır. Bu günde Yüce Allah'ın tıpkı ilk yarattığı gibi tekrar yarattığı cesetler kabirlerden çıkacak ve sorguya çekilecek, mükafatını veya cezasını görecektir.

Bu sehnelerin ve olayların sergilenmesinden sonra **"Herkes neyi öne neyi geriye aldığını öğrenir"** ayetinin gelmesi de bunu pekiştirmekte ve onunla uyum içine girmektedir. Ayetin anlamı herkes ilk yaptığını ve son yaptığını bilecektir demektir. Veya dünyada yaptıkları ile ardından bıraktıklarının tesirleri görülecektir. Yahut yalnız dünyada yararlandıkları ile dünyadan sonraki ahirete hazırladıklarını öğrenecektir.

Hangisi olursa olsun herkes bu büyük korkularla birlikte kendi yaptıklarını öğrenecektir. Bütün bu olayların ve tabloların kendisini korkuttuğu gibi kendi yaptıklarını öğrenmesi de onu o derece korkutacaktır.

Kur'an'ın eşsiz ifadesi diyor ki; **"Kişi öğrenir."** ifade anlam yönünden herkes öğrenir demektir. Fakat bu ayetteki ifade daha etkili ve daha vurguludur. Öte yandan iş onun ilk yaptığı ile en son yaptığına varıncaya kadar herşeyi öğrenmesi ile bitmiyor. Bu öğrenmenin devrilen evrenin sahnelerindeki korkuyu ve dehşeti andıran zorlu bir etkisi de bulunmaktadır. Kur'an ifadesi bunu açıkça söz konusu etmemekle beraber bu havayı vermektedir. Böylece ifade daha etkili ve daha vurgulu bir şekle dönüşmektedir.

İnsanların duyu organlarını, hislerini, akıllarını ve vicdanlarını uyaran, harekete geçiren bu girişten sonra insanın bugünki durumuna, pratiğine yönelmektedir. Birde bakıyorsunuz ki insan aldırmaz, vurdumduymaz ve düşünmez bir haldedir. Burada insanın kalbine hoş bir sitem içeren bir dokunuş ile dokunmaktadır. Ayrıca burada gizli bir tehdit te yer almaktadır. Ayrıca Allah'ın ilk nimeti yani insanı böyle düzgün bir şekilde yaratması da hatırlatılmaktadır. Halbuki Rabbi onu dilediği şekilde yaratabilirdi. Fakat O insanı böyle düzgün, dengeli ve güzel bir şekilde yaratmayı tercih etmiştir. Buna rağmen insan bu nimeti takdir etmemekte ve Rabbine şükretmemektedir.

"Ey insan seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir? O, seni yaratan belini doğrultan seni dengeli kılan, dilediği biçimde sana şekil veren Rab-

bine."

"Ey insan" diye başlayan bu hitap insanın bünyesindeki en değerli özelliğine seslenmektedir. Bu onu diğer canlılardan ayıran, en yüce makama çıkaran Allah'ın ikramına ve bol keremine vesile olan "insanlığıdır."

Onun hemen ardında şu tatlı güzel sitem yer alıyor: **"Seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir?"** Ey Rabbinin kendisine ikramda bulunduğu, koruduğu ve eğittiği insan. Ey insan; seni Rabbine karşı aldatıp O'nun hakkında kusur yapmana, emrini hafife almana ve O'na karşı edebsizlik yapmana yol açan nedir? Halbuki Rabbin engin kerem sahibidir. İkramın, bağışın ve iyiliğin kapılarını ardına kadar açmıştır. İşte onun bu bol ihsanından biri de seni diğer yaratıklardan ayıran insanlığını sana lütfetmesidir. Ona karşı neyin doğru, neyin yanlış olduğunu kavramanızı, düşünüp anlamanızı ve iyiyle kötüyü birbirinden ayırmanızı sağlayan bu insanlık özelliğidir.

Ardından derin anlamlı, etkili ve ifadenin tüm gizli işaretlerini içeren bu seslenişte özlü olarak anlatılan bu ilahi ikramı biraz açıklıyor. Ayetin başında insan olmasından dolayı kendisine çağrıda bulunulan, insana bahşedilen engin ilahi kerem biraz izah ediliyor. Bu izahta insanın yaratılışına, ayağa kalkışına ve dengede duruşuna dikkat çekiliyor. Halbuki Allah insanı dilediği şekilde kalıba dökebilirdi. Fakat O sırf engin kereminden lütuf ve ihsanından, feyz ve bağışından kaynaklanan tercihi ile insanı bu şekilde yaratmıştır. Her şeye rağmen bu insan Allah'ın nimetlerini takdir etmemekte, şükretmemektedir. Aldanmakta ve aldırmamaktadır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ۝٦ ٱلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ۝٧ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ۝٨

6- Ey insan, seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir?
7- O, seni yaratan, belini doğrultan ve seni dengeli kılan.
8- Dilediği biçimde sana şekil veren Rabbine.

Bu hitap insanın bünyesindeki bütün hücreleri harekete geçirmektedir. Yeterki insan insanlığının bilincinde olsun. Kalbinin derinliklerine ulaşması için perdeleri ve kılıfları geçebilsin. İşte insanın engin kerem sahibi olan Rabbi onu bu güzel sitemle uyarmaktadır. Bu güzellikle ona hatırlatmaktadır. Fakat buna rağmen insan yanlış şeylere dalmaktadır. Kendisini yaratan, belini doğrultan ve dengede tutan Rabbine karşı edepsizlik yapmaktadır.

İnsanın bu kadar güzel, düzgün, dengeli, şekil ve görev açısından mükemmel biçimde yaratılması gerçekten uzun uzun düşünmeyi, çok çok şükretmeyi, son derece edepli/terbiyeli davranmayı ve kendisine bu güzel yaratılışı lütfunun, ihsanın ve korumasının gereği olarak bahşeden engin kerem sahibi rabbine derinden sevgi beslemeyi gerektirir. Çünkü yüce Allah insanı dileseydi başka bir şekilde de yaratabilirdi. Fakat O herşeye rağmen insan için bu güzel, düzgün ve dengeli şekli seçmiştir.

Şüphesiz insan, yapısı gerçekten güzel ve düzgün, özü itibariyle dengeli bir

yaratıktır. İnsanın bünyesindeki yaratmanın hayret verici güzellikleri onun anlama kapasitesinin çok üstündedir. İnsanın etrafında gördüğü her şeyden daha hayret vericidir.

Bu güzellik, düzgünlük ve denge insanın hem bedensel yapısında, hem akli yapısında hem de ruhsal yapısında gözlenebilmektedir. Ve bütün bunlar insanın bünyesinde şahane bir güzellik ve düzgünlük içinde dizilmiştir, uyum içine girmiştir.

İnsanın organik yapısının mükemmelliğini, inceliğini ve sağlamlığını ortaya koymak amacı ile yazılmış çaplı kitaplar vardır. Bu yaratığın bünyesindeki hayret verici güzellikleri burada geniş biçimde verme imkanımız yoktur. Biz burada yalnız bazılarına değinmekle yetineceğiz.

İnsanın bedensel yapısını meydana getiren en genel sistemlerin her biri hayret verici güzelliktedir. İnsanların karşılarında durup dehşete kapıldığı insan yapısı ile sanat ve sanayi güzelliklerinin bütün hayret verici ürünleri asla karşılaştırılamaz. Bunlar: İskelet sistemi, kas sistemi, cild sistemi, sindirim sistemi, kan dolaşımı sistemi, solunum sistemi, üreme sistemi, bezler sistemi, sinir sistemi, boşaltım sistemi, tad alma sistemi, koklama, işitme ve görme sistemleridir. İnsanlar insan yapısı sanatlara yönelmekte fakat incelikleri, derinlikleri ve büyüklükleri her türlü takdirin üstünde olan bu sistemleri unutmaktadırlar!

"İngilizce yayınlanan Bilimler Dergisinde deniyor ki: İnsan eli eşsiz, hayret verici doğal güzelliklerin başında yer almaktadır. Sadeliği, gücü ve hızlı uyum sağlaması yönünden insan elinin işlevini görecek bir makinayı yapmak gerçekten çok zordur, hatta imkansızdır. Mesela bir kitap okumak istediğinde onu elinle rahatlıkla alıyorsun. Sonra onu okumaya en uygun biçimde indiriyorsun. İşte onu doğru biçimde ve otomatikmen yerleştiren bu eldir. Kitabın bir sayfasını çevirmek istediğinde parmaklarını yaprağın altına koyuyor ve üzerine basıyor. Hem de kağıdı çevirerek derecenin ne altında ne de üstünde bir biçimde. Sonra yaprağın çevrilmesiyle baskıya son veriyor. Kalemi tutan ve onunla yazı yazanda eldir. İnsanın günlük hayatında kaşıktan bıçağa ve daktiloya varıncaya kadar tüm adet ve edevatı kullanan. Pencereleri açıp kapatan ve insanın her istediğini kaldırıp taşıyan da eldir. her iki el yirmiyedi kemikten ve onyedi kas sisteminden oluşmaktadır."[7]

"İnsan kulağının (orta kulak) küçük bir kesimi yaklaşık dört bin kadar ince ve karmaşık kıvrımdan meydana gelen, şekil ve hacim bakımından hayret verici bir düzene sahip bir kompleksten oluşmaktadır. Bu kıvrımların bir musiki aletini andırdığını söylemek mümkündür. Öyle anlaşılıyor ki bunlar gök gürültüsünden, ağaç hışırtısına kadar meydana gelen her sesi ve gürültüyü herhangi bir şekilde alıp beyine aktaracak biçimde hazırlanmıştır. Ayrıca orkestradan veya kendi düzenli bütünlüğü içinde her müzik aletinin çıkardığı tüm sesleri birbirinden şahane biçimde ayarlayacak yapıdadır."[8]

"Gözdeki görme duyusunun merkezi, ışığı karşılayan yüzotuz milyon sinir uçlarından meydana gelmiştir. Kirpiklerle beraber göz kapakları onu, gece gündüz korumaktadır. Göz kapağının hareketi refleks halindedir ve gözü topraktan,

7- Abdürrezzak Nevfel'in "Allah ve Modern İlim" kitabından.
8- Abdurrezzak Nevfel'in "İlim İmana Çağırıyor" adlı kitabından

mikroplardan ve yabancı maddelerden korumaktadır. Kirpikler meydana getirdikleri gölge ile güneş ışınlarının keskinliğini kırmaktadırlar. Göz kapaklarının hareketi, bu korumanın yanında gözün kurumasını da engellemektedir. Gözü kuşatan ve gözyaşı adı verilen salgıya gelince bu göz için en güçlü en etkili temizleyicidir."[9]

"İnsandaki tat alma cihazı dildir. Dilin bu eylemi içinde epitelyum hücreleri bulunan tat alma, hücrelerinin dilin üzerinde oluşturduğu kaygan dokularla gerçekleşir. Bu dokuların değişik şekilleri vardır. Bunların bir kısmı ipliksi, bir kısmı mantarsı, bir kısmı ise mercimeksidir. Bu dokular, tad alma sinirlerini ve dilin damarlarını beslemektedir. Yeme esnasında tat alma sinirleri etkilenmektedir ve bu etkiyi beyne iletmektedir. Bu cihaz agzın girişindedir. Böylece insanın zararlı olduğunu hissettiği bir şeyi hemen dışarı atması mümkün olmaktadır. İnsan bu cihazla acı ve tatlıyı, soğuk ve sıcağı, tuzlu ve tuzsuzu, zehirli ve benzeri şeyleri hissetmektedir. Dil, küçük, ince tad alma hücrelerinden dokuz binini ihtiva etmektedir ve bu hücrelerin herbiri birkaç sinirle beyine bağlıdır. Buna göre sinirlerin sayısı kaçtır, hacimleri nedir, tek olarak nasıl çalışırlar, beyinde duyuyu nasıl toplayıp oluştururlar, bilmiyoruz."[10]

Vücudun her tarafını bütünüyle kuşatan sinir sistemi, vücudun her tarafından geçen ince ve kendisinden daha çok başkalarına bağlı olan ince, küçük duyarlılık hücrelerinden oluşmaktadır. Bunlarda, merkezi sinir sistemine bağlıdırlar. Vücudun herhangi bir tarafı etkilendiğinde isterse bu etkilenme insanı kuşatan havanın sıcaklığında ufak bir değişme olsun bu durumda sinir hücreleri bu duyguyu vücuda yayılmış olan merkezlere iletirler. Bunlar da duyuyu beyne iletirler. Böylece beynin gerekli tepkiyi göstermesi sağlanır. Sinirlerdeki işaretlerin ve uyarıların hızı saniyede yüz metreye ulaşır."[11]

"Sinir sistemine baktığımızda onun bir kimya labarotuarındaki bir işlemi andırdığını görürüz. Yediğimiz yemeklere baktığımızda onların hayret verici maddelere dönüştüğünü farkeder ve orada meydana gelen işlemin gerçekten hayret verici olduğunu kesin anlarız. Çünkü burada midenin kendisi dışında hemen hemen herşey yenir.

Önce bu kimya labaratuarına bir kaç çeşit basit yiyecek maddelerini koyalım ve bu konuda labaratuarın kendisine ait düzenini hiç göz önünde bulundurmayalım. Sindirme kimyasının onları nasıl ayrıştırdığını düşünmeyelim. Biz birkaç et parçası, fasulye buğday ve kızartılmış balık yiyoruz. Sonra da bir miktar su içiyoruz.

Mide bu karışımın arasındaki yararlı maddeleri seçip almaktadır. Yemeğin her çeşidini ezmekte ve onları kimyasal bölümlerine ayırmaktadır. Geri kalanını yeni proteinlere dönüştürmektedir. Bunlar değişik hücrelerde gıdalar haline gelmektedir. Sindirim sistemi bu sırada kalsiyum, kükürt, iyot, demir ve diğer bütün zaruri maddeleri seçmektedir. Ve bu sırada öz maddelerin zayi olmamasına özen göstermekte, hormanların üretilmesine imkan sağlamakta ve hayat için gerekli olan tüm ihtiyaçların düzenli ölçüler içinde ve her zaruri ihtiyacın hazır ha-

9- Adı geçen yazarın "Allah ve Modern İlim" Kitabından.
10- A.g.e. 11- A.g.e.

le gelmesine dikkat etmektedir. Açlık gibi herhangi bir geçici durumu karşılamak amacı ile yağ ve diğer ihtiyati maddeleri depo etmektedir. Bütün bunları insan düşüncesinden ve onun yorumundan habersiz yapar. Biz sayılamayacak derecede çok olan bu maddeleri bu kimyasal labaratuara döküyoruz ve yaklaşık olarak bütünü ile yaptığımız işlerden sarfınazar ediyor gerisine karışmıyoruz. Böylece hayatımızın devamı için gereken otomatik bir işlem saydığımız bu faaliyete sırtımızı dayamış oluyoruz. Bu yiyecekler sindirilip ve yeniden hazırlanıp sürekli olarak milyonlarca hücreye dağıtılır. Bu hücrelerin sayısı yeryüzündeki bütün insanların sayısından fazladır. Her hücreye ulaştırılması gereken bu kesin maddelerin sürekli ve tek tek her hücreye ulaştırılması gerekmektedir. Ve bu belli düzenin ihtiyaç duyduğu maddelerin dışında başka şeylerin ona götürülmemesi gerekir. Bu kesin maddelerinde kemik, tırnak, et, saç, göz ve diş yapacak olan her hücreye kendisine has besinlerin ulaştırılması gerekir.

Demek ki burada insan zekasının icat ettiği en mükemmel labaratuarda daha çok maddelerin elde edildiği bir kimya labaratuarı bulunmaktadır. Yine burada şu ana kadar dünyanın tanıdığı nakil ve dağıtım düzenlerinin çok ilerisinde bir dağıtım düzeni vardır. Burada herşey son derece düzenli bir şekilde gerçekleşmektedir."[12]

İnsanın diğer bütün cihazları hakkında da çok şey söylenebilir. Fakat bu cihazlar açık seçik olmalarına rağmen herhangi bir şekilde hayvanların da sahip olduğu cihazlardır. İnsanın kendisine has özellikleri ise eşsiz olan akli ve ruhi özellikleridir. İşte bu surede özellikle üzerinde durulan konu budur. Şöyle ki **"Ey insan"** çağrısından sonra, **"O, seni yaratan, belini doğrultan ve seni dengeli kılan"** demektedir.

İşte bu mahiyetini bilmediğimiz, kavramadığımız özel akli kavrayış. Çünkü akıl anladığımız şeyleri anlamamızı sağlayan araçtır. Fakat akıl kendisini kavrayamaz. Nasıl kavradığını da idrak edemez.

Bütün bu algılanan imajların ince ve dakik bir şekilde dizilmiş olan sinir sistemi yolu ile beyne ulaştığını varsayıyoruz. Fakat bunlar nereye saklanmaktadır? Eğer bu beyin doğru bir bant şeridine benzetilse insan ortalama ömrü olan altmış senede onca tabloları, kelimeleri, olguları, duyguları yığınlarca malumatı kaydetmek için milyarlarca metre şeride ihtiyaç duyacaktı. Ancak bu durumda onları bir süre sonra hatırlayabilirdi. Nitekim insan bu olayları onlarca sene sonra, niye yıllar geçtikten sonra rahatlıkla hatırlayabilmektedir! Sonra akıl tek tek kelimelerden, tek tek olgulardan, tek tek olaylardan ve tek tek tablolardan bütün bir kültürü oluşturmak için nasıl onları bir bütünlük içine sokuyor. Sonra onları malumat yığınından sistemli bilgiye nasıl dönüştürüyor. Anlaşılabilecek şeylerden anlayışa, deneyimlerden kesin bilgiye nasıl ulaşıyor?

Bu, insanın en belirgin özelliklerinden biridir. Fakat bununla beraber bu özellik insanın en büyük özelliği değildir. En üstün ayırıcı vasfı olmadığı gibi. İnsanda Allah'ın ruhundan gelen, hayret verici bir ateş parçası da vardır. Bu insanın kendine has olan ruhudur. Bu ruh insanı varlığın güzelliğine ve varlığı yaratanın

12- Adı geçen yazarın "İlim İmana Çağırıyor" kitabından.

güzelliğine götürür. Ve ona hiçbir sınırı olmayan mutlak varlık ile temasa geçişinden kaynaklanan güzel ve mutlu anlar bağışlar. Tabi ki bu, evrendeki güzelliğin kaynakları ile temasa geçtikten sonra gerçekleşebilir.

Bu, insanın mahiyetini anlayamadığı ruhtur. İnsan kavrayabileceği somut gerçekleri daha yeterince kavrayamadığı halde bunu nasıl kavrayabilir, nasıl tanıyabilir? İnsan bu ruh sayesinde yeryüzünde yaşadığı halde sevincin ve üstün saadetin kaynağına erişebilir. Bu ruh onu yüceler alemi ile temasa geçirir. Onu cennetlerdeki sonsuz hayata kendisi için belirlenen güzel hayata hazırlar. Bu mutlu dünyada ilahi güzelliğe bakmaya hazırlar.

İşte, bu ruh... Yüce Allah'ın insana en büyük hediyesidir, bağışıdır. İnsanı insan yapan da budur. Allah'ın adı ile kendisine hitab ettiği de budur. **"Ey insan"**. Utandırıcı şekilde kendisini kınaması da bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. **"Engin kerem sahibi Rabbine karşı seni aldatan nedir?"** İşte bu yüce Allah'tan insana doğrudan yöneltilmiş bir sitemdir. Çünkü yüce Allah ona seslenmekte, o ise kendisinin önünde günahkar, kusurlu ve gururlu bir şekilde durmaktadır. Allah'ın yüceliğini takdir etmemekte ve O'nun huzurunda edebini takınmamaktadır. Sonra Allah ona büyük nimetini hatırlatmakta sonra da bu konudaki eksiklerini, edebsizliğini ve gururunu dile getirmektedir.

Bu gerçekten karşısında ezilinmesi gereken bir sitemdir. İnsan kendi gerçeğini, gerçek bilgi kaynağını ve Rabbinin huzurundaki gerçek konumunu düşündüğünde bu sitemin dehşetini kavrayacaktır. Rabbi ona bu şekilde seslenmekte ardından ona bu şekilde serzenişte bulunmaktadır:

"Ey insan! Seni engin kerem sahibi Rabbine karşı aldatan nedir? O, seni yaratan, belini doğrultan ve seni dengeli kılan, dilediği biçimde sana şekil veren Rabbine."

Ardından bu gururun ve kusurların sebebi ortaya konuyor. Bu ise hesap gününü yalanlamaktır. Yüce Allah hesabın gerçek mahiyetini bildirmekte ve her işin karşılığının farklı olacağını, pekiştirici ve kesin bir biçimde ortaya koymaktadır.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ۝ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۝ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۝ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۝ إِنَّ
الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۝ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۝ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ۝ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ۝

9- Hayır! Aksine siz dini yalanlıyorsunuz. 10- Şüphesiz başınızda bekçiler vardır. 11- Şerefli katipler. 12- Yaptıklarınızı bilirler. 13- Şüphesiz iyiler cennettedirler. 14- Kötüler de cehennemdedirler. 15- Din günü oraya sürülürler. 16- Oradan bir daha çıkamazlar.

Ayet-i kerimelerin başındaki "kella" (Hayır) kavramı, onların içinde bulunduğu tutumu red ve çürütmektedir. Hatta o zamana kadar ki konuşmayı kestirip atmaktadır. Yeni bir söz türüne giriş yapmaktadır. Bu açıklama, bildirme ve pekiştirme üslubudur. Bu üslup; tasvir, hatırlatma ve sitemde bulunmaktan farklıdır.

Hayır! Aksine siz dini yalanlıyorsunuz."

Hesaba çekilmeyi, sorgulanmayı ve cezalandırılmayı inkar ediyorsunuz. İşte asıl gururunuzun ve görevlerinizdeki kusurunuzun temel nedeni budur. Bir kalb hesaba çekilmeyi ve cezalandırılmayı inkar ettiği halde hidayet, iyilik ve itaat yo-

lunu dosdoğru takip edemez. Bazen kalbler arınıp yücelir, berraklaşır. Sırf sevdikleri için Rabblerine itaat edip ona kulluk ederler. Azabından korkarak değil, mükafatını umarak değil. Buna rağmen bu kalbler kıyamet gününe inanır ve onun endişesini gönüllerinde taşırlar. Onu görmek isterler. Sevdikleri ile karşılaşmayı, arzu ettikleri ve görmek istedikleri Rabblerinin huzuruna çıkmak arzusunda olurlar. İnsan bu günü bütünü ile yalanladığında ise artık hiçbir ahlak kuralı tanımaz. Bağlılık kabul etmez. Aydınlığa yanaşmaz. Artık onda kalb, canlılığını yitirmiştir. Vicdan hassasiyetini ve duyarlılığını kaybetmiştir.

Din gününü yalanlıyorsunuz. Halbuki adım adım ona yaklaşıyorsunuz. İşlediğiniz her şey orada aleyhinize kayda geçmektedir. Hiçbir şey zayi olmamakta ve hiçbir şey unutulmamaktadır. **"Şüphesiz başınızda bekçiler vardır. Şerefli katipler. Yaptıklarınızı bilirler."**

Bu kaydedenler insanın başına verilmiş olan ruhlardır. Meleklerden olan bu ruhlar insana eşlik etmekte ve onu gözetlemektedir. **"Şüphesiz başınızda bekçiler vardır."** Biz tüm bunların nasıl meydana geldiğini bilemiyoruz. Bunların nasıl meydana geldiğini öğrenmekle yükümlü de değiliz. Çünkü yüce Allah bunları öğrenmek için gereken yeteneğimiz olmadığını ve bunları öğrenmemizin bize bir yararı olmadığını bilmektedir. Çünkü bu konular bizim görevimiz ve varlık amacımız kapsamına girmemektedir. Dolayısı ile bizler bu gayb konusunda Allah'ın bize açıkladıklarının dışında öte bilgiler elde etmeye uğraşmak zorunlu değiliz. İnsanın kalbini başı boş bırakılmadığını hissetmesi yeterlidir. İnsanın kendi başına herşeyi kayda geçen, yaptığı herşeyi bilen onurlu katiplerin başına dikildiğini hissetmesi, ürpermesi, irkilmesi, uyanması ve edebini takınması için yeterlidir. Zaten asıl verilmek istenen de budur.

Surenin havası onur ve ikram havası olduğundan başımıza dikilen meleklerin "şerefli" melekler olduğu belirtilmektedir. Böylece gönüllerde utanma ve bu onurlu melekler huzurunda kendisine çeki düzen verme duygusu gönüllerde harekete geçirilmek istenmektedir. Çünkü insan, değerli insanların huzurunda söz, hareket ve iş olarak açık vermekten, yanlış yapmaktan haya eder ve çekinir. İnsan her an ve her durumda "onurlu" meleklerden bir grubun huzurunda olduğunu düşünüp hissettiğinde durumu nice olur. Dolayısıyla bu meleklerin, insanın güzel özellik ve işleri dışında başka şeylere şahit olmamaları gerekir.

Kur'an bu gerçeği, canlı ve insanın kolayca anlayabileceği bu düşünce ile insanın kalbinde duyguların en yücelerini harekete geçirmektedir.

Ardından hesaba çekildikten sonra iyilerin ve kötülerin varacakları son durağı dile getirmektedir. Tabii ki bu son durak değerli katiblerin kayıtları esas alınarak belirlenecektir.

"Şüphesiz iyiler cennettedirler. Kötüler de cehennemdedirler. Din günü oraya sürülürler. Oradan bir daha çıkamazlar."

Bu kesin bir sondur. Belirlenmiş bir akibettir. İyiler cennete gideceklerdir, kötüler cehenneme. İyiler sürekli iyi iş yapan, bunu alışkanlık haline getiren ve vazgeçilmez sıfatı haline getiren kişilerdir. İyi işler, bütün hayırlı işleri kapsamına alır. Bu sıfat bütün çağrışımları ile kerem ve insanlıkta uyum sağlamaktadır.

Bunun karşısında olan "kötüler" sıfatı ile de uyum içine girmektedir. Bu da edepsizlik, günah ve isyanın her çeşidini içine almaktadır. Cehennem ise bu kötülüklerin karşılığıdır. Sonra onların hallerini daha da açığa çıkarmaktadır. **"Din günü oraya sürüleceklerdir."** Bu da onu bir daha pekiştirip sağlamlaştırmaktadır. **"Oradan bir daha çıkamazlar."** Başta kaçıp kurtulamazlar! Belli bir süreye kadar dahi olsa oraya girdikten sonra artık kurtulamazlar. Böylece iyiler ile kötüler cennet ile cehennem arasındaki karşılaştırma açıklanmaktadır. Cehenneme gireceklerin durumu daha açık ve daha kesin biçimde vurgulanmıştır!

Yalanlama konusu din günü olduğundan orada meydana gelecek olaylar ifade edildikten sonra tekrar ona dönülüyor. Böylece bu günün gerçek dehşetini ve büyüklüğünü ortaya koymak, onun gerçek mahiyetinin, korkunçluğunu bilinmezlikle ön plana çıkarıyor, o gün insanları kuşatacak olan sınırsız acizliğin yardım ve yardımlaşma konusundaki her türlü umudun kırılması dile getiriliyor. Ayrıca bu zor günün tek yetki mercinin Allah olduğunu vurgulanıyor.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ ۝١٧ ثُمَّ مَآ أَدْرَىٰكَ
مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ ۝١٨ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْـًٔا ۖ وَٱلْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ ۝١٩

17- Din gününün ne olduğunu bilir misin sen? 18- Hem din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin? 19- O gün kimsenin kimseye faydası olmaz. O gün yetki sadece Allah'ındır.

İnsanların bilgisizliğini ortaya koymak için soru sormak, Kur'an'ın ifade üslubunda kullandığı bilinen bir yöntemdir. Bu soru ile insanın gönlüne ve hissine, işin insanın anlama kapasitesinin ve sınırlarının çok ötesinde bir büyüklüğe ve korkunçluğa sahip olduğu yerleştirilmektedir. Yani o tüm düşüncelerin tüm beklentilerin ve alışılagelen herşeyin çok üstünde çok ötesindedir.

Sorunun tekrar edilmesi ise bu korkuyu daha da artırmaktadır.

Sonra bu tasvirle uyum sağlayan açıklama gelmektedir. **"O gün kimsenin kimseye faydası olmaz."** Bu tam bir acizlik, tam bir yıkılmışlıktır. Bu gerçekten kuşatma altına alınma ve ezilip büzülmedir. Kendi acısı ve yükü ile uğraşan insanların tanıdıkları herkesten ayrılmalarıdır. El etek çekmeleridir. **"O gün yetki sadece Allah'ındır."** Yalnız yüce Allah'ın elinde. Aslında hem dünyada hem de ahirette hüküm ve yetki sahibi zaten Allah'tır. Fakat bu günde yani kıyamet gününde bu gerçek gafil ve gururlu insanların bu dünyada kendisinden habersiz kalabildikleri bu gerçekle kesinlikle yüzyüze gelecekler. Hiçbir gizli taraf kalmayacak, aldatılmış ve saptırılmış hiç kimsenin gözünden kaçmayacaktır.

Surenin girişindeki dalgalı, coşkun, hareketli korku atmosferi ile surenin sonundaki bu sessiz, durgun, heybetli korku birbirini bütünlemektedir. His bu iki korku arasında sıkışıp kalmaktadır. Her ikisi de korkutucu, titretici ve insanın aklını başından alacak niteliktedir. Bu ikisinin arasında ise insanı mahçup düşüren, eriten yüce sitem yer almaktadır!

İNFİTAR SURESİNİN SONU

Mutaffifin Suresi / 83

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 36

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, islam çağrısının Mekke'de karşılaştığı pratik yaşantıdan kesitler sunmaktadır. Bunun yanında gönülleri uyarmayı, duyguları harekete geçirmeyi ve bunları Arapların ve tüm insanların hayatında meydana gelen bu yeni olaya doğru yöneltmeyi amaçlamaktadır. Bu yeni olay, göğün yere olan mesajıdır ve bu mesajın kapsamını kuşatıcı yeni düşüncesidir.

Pratikte yaşanan bu hayatın kesitlerini sure baş tarafında tasvir etmektedir. Bu arada ölçü ve tartıda hainlik yapanları büyük günün hüsranı ile tehdit etmektedir. "**İnsanların alemleri Rabbinin huzurunda durdukları gün.**" Ayrıca surenin sonunda da inanmış kesime karşı haya ve edep sınırlarını aşarak zulmetmeye çalışan onları jest ve mimiklerle aşağılamaya çalışan, kendilerini alaya alan ve haklarında "**Bunlar sapıklardır**" diyenlerin halini tasvir ederken bu realiteden bir kesit vermektedir.

Bunun yanında hem iyilerin, hem de kötülerin hallerini anlatmakta ve o büyük günde her iki kesimin akibetini ortaya koymaktadır.

Sure dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm ölçü ve tartıda hainlik yapanlara karşı savaş ilanı ile başlamaktadır. "**Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar insanlardan bir şey ölçüp aldıkları zaman eksiksiz alırlar.**" "**Kendileri onlara bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman (ölçü ve tartıyı) eksik verirler. Onlar tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük bir gün insanların alemlerin Rabbinin huzurunda durdukları gün.**"

İkinci bölüm kötülerin, azgınların halinden sert, hoşgörüsüz ve azarlayıcı bir tonla söz etmekte, onları hüsranla ve yıkımla, günah ve azgınlıklarından dolayı kasıp kavurmakla tehdit etmektedir. Bu körlüklerinin ve duyarsızlıklarının nedenini açıklamakta, kıyamet günündeki cezaları tasvir edilmektedir. Yeryüzünde dünyada günahlar nasıl kalblerini perdelemiş ve karatmışsa onların ahirette aynı şekilde Rabblerinden uzaklaştırılmak sureti ile azarlama ve aşağılama ile birlikte cehenneme gönderileceklerine dikkat çekilmektedir. "**Hayır Allah'ın buyruğundan dışarı çıkanların yazısı muhakkak siccindedir. Siccinin ne olduğunu bilir misin? O mühürlenmiş bir kitaptır. Vay haline o gün yalanlayanların! Kıyamet gününü yalanlamış olanların. Oysa onu azgın günahkardan, başkası yalanlayamaz. Bu adama ayetlerimiz kendisine okunduğu zaman 'eskilerin masalları' der.**

Hayır aksine kazandıkları kalblerini karartmıştır. Hayır. Şüphesiz onlar o gün Rabblerinden mahrum kalacaklardır. Sonra onlar şüphesiz inkar edip durduğunuz cehenneme sürükleneceklerdir. Sonra da onlara 'yalanlayıp durduğunuz işte budur' denecektir."

Üçüncü bölüm ise karşıt grubu, iyilerin durumunu sergilemektedir. Onların yüce makamlarını ve onlara ayrılmış nimetleri dile getirmektedir. Yüzlerinden saçılan parlaklığa ve aydınlığa dikkat çekilmekte, koltuklar üzerinde keyif çatıp tertemiz içecekleri içerek etrafı seyretmelerine değinilmektedir. Bu gerçekten nimetlerle donatılmış insanın içini aydınlatan bir tablodur. **"Fakat, iyilerin kitabı illiyyındedir. İlliyyinin ne olduğunu bilir misin sen? O mühürlenmiş bir kitaptır. Yaklaştırılmış olanlar onu görürler. İyiler şüphesiz cennettedirler. Tahtlar üzerinde kurulup etrafı seyrederler. Yüzlerinde cennetin aydınlığını görürsün. Onlara mühürlü saf bir içecekten içirilir. Sonu misktir onun. İşte yarışanlar bunda yarışsınlar. Karışımı tesnimdendir. Yaklaştırılanların kendisinden içtiği kaynaktan."**

Son bölüm de ise iyi insanların geçici ve sahte dünyada kötüler tarafından düzenlenen her türlü eziyetlere karşı göğüs gerip sabretmelerini ve bu eziyetlerin altındaki basitliği tasvir etmektedir. Böylece iyilerin de kötülerin de sürekli ve gerçek olan dünyada varacakları yer sözkonusu edilmektedir.

"Suçlular şüphesiz inanmış olanlara gülerlerdi. Yanlarından geçtikleri zaman da birbirlerine göz kırparlardı. Ailelerinin yanına döndükleri zaman da eğlenmeye başlarlardı. İnananları gördüklerinde bunlar sapıklardır derlerdi. Oysa kendileri onların yerine bekçi olarak gönderilmemişlerdi. İşte bu günde inananlar kafirlere gülerler. Tahtlar üzerinde kurulup bakarlar. 'Kafirler yaptıklarının cezasını gördüler mi?' diye.

Sure bir yönüyle islamın davetçi toplumunu somutlaştırmakta, öbür yönüyle de islam çağrısının bu sosyal gerçekliği ile onun insanın kişisel karakterlerini karşılamada kullandığı üslubu vermektedir. Bu konuyu, surenin açıklamasında daha geniş ele almaya çalışacağız.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ① الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ② وَإِذَا
كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ③ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ④
لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ⑤ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ⑥

1- Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline. 2- Onlar insanlardan bir şey ölçüp aldıkları zaman eksiksiz alırlar. 3- Kendileri onlara birşey ölçtükleri veya tarttıkları zaman (ölçü ve tartıyı) eksik verirler. 4- Onlar, tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? 5- Büyük bir gün 6- İnsanların alemlerin Rabbinin huzurunda durdukları gün.

Sure yüce Allah'ın ölçüde ve tartıda hainlik yapanlara karşı savaş ilan etmesi ile başlıyor: **"Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline."** Ayet-i kerime-

de geçen veyl kavramı yıkım, helak demektir. Bu amacın olmuş bitmiş bir olayın dile getirilmesi veya bir beddua olması arasında fark yoktur. Her iki halde de durum aynıdır. Çünkü Allah'ın istemesi, duası kesin hüküm demektir. Ardından gelen iki ayet mutaffifin kavramının anlamını açıklamaktadır. Bunlar **"İnsanlardan birşey ölçüp aldıkları zaman ölçüyü tam yaparlar. Kendileri onlara birşey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik yaparlar."** Yani kendileri alıcı oldukları zaman alacakları şeyi tam alırlar. Satıcı olduklarında ise mallarını insanlara eksik verirler.

Ardından gelen üçüncü ayet mutaffifin diye hitab edilen bu insanların yaptıkları işe hayret etmektedir. Çünkü bunlar, dünya hayatında kazandıklarından hiç hesaba çekilmeyeceklermiş gibi davranıyorlar. Allah'ın huzurunda sanki hiç kimse toplanmayacak orada alemlerin önünde hesaba çekilme ve ona göre karşılık alma gerçekleşmeyecekmiş gibi hareket etmektedirler. **"Onlar tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük bir gün. İnsanların alemlerin Rabbinin huzurunda durdukları gün."**

Mekke'de inen bir surede mutaffifin denilen bu kesimin tutumuna değinilmesi dikkat çekmektedir. Çünkü Mekki sureler genel olarak inancın köklü temellerine yönelmekte ve Allah'ın birliğini, iradesinin özgürlüğünü, evrene ve insana hakimiyetini vahiy ve peygamberlik gerçeğini, ahiret, hesaba çekilme ve yaptıklarının karşılığını görme gerçeğini yerleştirmeye çalışırlar. Bunun yanında genel ve ana hatları ile ahlak duygusunun oluşturulması ve bu duygunun inanç sisteminin ilkelerine bağlanmasına özen gösterirler. Ölçüde ve tartıda hainlik yapma gibi somut ahlaki sorunlara ve -genel anlamıyla- sosyal ilişkilerin belirlenmesine değinmek ise Medine'de inen ayetler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ilkeler Medine'de islam devletinin gölgesinde hayatın tümünü kuşatan islam sistemine uygun biçimde, sosyal hayatın düzenlenmesi sırasında ortaya konulmuştur.

Bu nedenle bu olayın, mekki surede doğrudan ele alınışı haklı olarak dikkatleri çekmektedir. Bu istisnai olay, kısacık ayetlerin ardında gizli olan, değişik birkaç olguya da işaret etmektedir.

Bu herşeyden önce gösteriyor ki islam Mekke ortamında hemen hemen bir tekelleşmeyi andıracak denli büyük bir ticaret ağını yönlendiren seçkin insanların işlediği bu hainliği apaçık bir şekilde ortaya koymuş ve onun karşısında yer almıştı. Bu sosyetik tüccarların ellerinde büyük servetler ve yığınlarca mal dolaşıyordu. Yemen'e ve Şam'a yapılan kış ve yaz yolculuklarında kervanlar ile ticaret yapıyor ve büyük kazanç elde ediyorlardı. Hac mevsiminde açılan Ukaz panayırı gibi. Mevsimlik panayırlarda işletiyorlardı. Bu panayırlarda büyük ticaretlerin yanında şiir yarışmaları da yapılıyordu.

Buradaki Kur'an ayetlerinin kasteddiği insanlar yüce Allah'ın yıkımla tehdit ettiği ve kendilerine bu savaşı ilan ettiği hainler, düzenbazlar, nüfuz sahibi olan ve insanları diledikleri şekilde yönlendirme gücüne sahip olan toplumun seçkin tabakasının mensupları idi. Bunlar insanlardan herhangi birşey satın alırken tam ve eksiksiz alıyorlar. Sanki herhangi bir sebeple insanlar üzerinde bir otoriteleri varmış gibi. İstedikleri her şeyi zorla alıyorlardı, ölçüyü ve tar-

tıyı tam tutuyorlardı. Tabi ki burada üzerinde durulan onların kendi haklarını tam almaları değildir. Çünkü burda kendilerine harb açılmayı gerektiren bir sebep yoktur. Burada anlatılmak istenen, onların zorla haklarından fazlasını aldıkları ve kuvvet kullanarak istediklerini ele geçirdikleri dile getiriliyor. İnsanlara bir şeyi ölçerken veya tartarken haklarını eksik vermeksizin güçlerini kullanıyorlardı. Halbuki insanlar onlara karşı haklarını alma ve adaletin ölçülerinden yararlanma imkanına sahip değillerdir. Bu adaletsizlik ve dengesizliğin liderlik otoritesi ve kabile ününden kaynaklanması ile servetin gücünden kaynaklanması arasında fark yoktur. Çünkü her iki halde de insanlar bu mallara muhtaç olmaları sebebiyle, onların tekeller kurarak oluşturdukları zulme boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bu uygulama bugüne kadar kaldırılabilmiş değildir. Demek ki o ortamda çok açık bir hainlik ve düzenbazlık vardı ki bu erken uyarının yapılmasını zorunlu kıldı.

Mekke ortamındaki bu erken uyarı islam dininin karakterini, sistemini ve yaşanan hayat ile sosyal olayları düzenleyen karakterini de ortaya koymaktadır. İlahi olan bu sistemin yapısında sosyal ilişkiler ve hayatın realiteleri köklü, engin ahlaki temeller üzerinde kurulur. Bu nedenle islam sosyal hayatın dizginini ele geçirerek kendi görüşüne uygun bir sistemi yerleştirmeye başlamadan önce bile bu apaçık zulme ve ilişkilerdeki bu ahlaki sapıklığa karşı rahatsızlığını açıkça ortaya koymuştur. Hain ve düzenbaz olan bu gruba karşı ciddi yankılar uyandıran savaş ve tehdit çağrısını yapmıştır. Bunlar o gün Mekke'nin efendileri idi. Otorite sahipleri idi. Putperest inanç sistemi yolu ile insanların ruhları ve duyguları üzerinde hakimiyet kurdukları gibi onların ekonomik ve ticari hayatları üzerinde de bir hegomonya kurmuşlardı. İslam aldatmaya karşı ve insanların hayatına egemen kılınan çirkin uygulamalara karşı sesini yükseltti. Malın ve rızkın tüccarlığını yapan faizci ve tekelci büyükler tarafından sömürülen halk kitlelerinin yanında yer aldı. Bütün bu imkanları ile birlikte halkları aynı zamanda sözde dini kuruntularla kendilerine boyun eğdirmeye çalışanların karşısında yer aldı. İslam kendi özünden ve ilahi olan sisteminden kaynaklanan bu haykırışı ile sömürülen kitleler için bir uyarıcı oldu. Onlar için hiçbir zaman uyuşturan bir afyon olmadı. Mekke'de her türlü malı, mevkiyi ve sözde dini otoriteyi ellerine geçirerek topluma egemen olan bu zorba ve azgın insanların baskısı ve kuşatması altında iken dahi bu karakteri değişmedi.

İşte buradan, Kureyş seçkinlerinin islam çağrısı karşısında neden bu kadar inatçı ve katı bir şekilde durduklarının gerçek sebeplerinden bir kısmını anlıyoruz. Onlar hiç şüphesiz Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- çağırdığı bu yeni dinin, gönüllerde gizli kalan yalın bir inançtan ibaret olmadığını çok iyi kavrıyorlardı. Onlar anlıyorlardı ki, Hz. Muhammed "Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın elçisidir, peygamberidir" şeklinde ifade edilen kelime-i tevhid ile putsuz ve heykelsiz bir biçimde Allah'a namaz kılmakla yetinmeyecekti. Asla. İş bununla bitmiyordu. Onlar bu inanç sisteminin cahiliyenin tüm ilkelerini ezip geçen bir sistem olduğunu anlıyorlardı. Çünkü kendilerinin bütün çıkarları bütün makamları bütün sistemleri bu cahiliyeye dayanıyordu. Onlar islamın öngördüğü sistemin karakteri gereği çifte standartı kabul et-

mediğini, gökyüzü menşeli ilkelerinden kaynaklanmayan dünya ilkeleri ile uyuşmadığını ve cahiliyenin üzerinde kurulduğu tüm değersiz yeryüzü ilkelerini tehdit ettiğini farkediyorlardı. İşte bu nedenle ona karşı amansız bir saldırıya ve savaşlara girişmişlerdi. Ne hicretten önce ne de sonra O'na karşı takındıkları tavırlardan vazgeçmiyorlardı. Onlar bu savaşla sırf inançlarını ve düşüncelerini savunmuyorlardı. İslam sisteminin karşısında bütünü ile kendi sistemlerini savunuyorlardı.

İslami sistemin hayata egemen kılınmasına karşı savaşan herkes hangi kuşakta ve hangi toprak üzerinde olursa olsun bu gerçeğin farkındadır. Hem de çok açık bir biçimde... Onlar çürük sistemlerini, gasb ilkesine dayanan çıkarlarını ve güçsüz yapılarını... Sapık olan yaşayışlarını çok iyi bilirler. İşte değerli ve köklü islam sisteminin tehdit ettiği, haksız temellere dayanan bu yapılardı!

Hangi şekilde ve nasıl olursa olsun mal konusunda veya diğer hak ve görevlerde hainlik yapanlar -herkesten daha çok sadece bu hainler- işte bu hainler herkesten daha çok bu tertemiz adil düzenin hakim kılınmasından korkmaktadırlar! Çünkü bu düzen yağcılığı, düzenbazlığı ve uzlaşmayı kabul etmez! Çünkü bu düzen yağcılığı, düzenbazlığı ve uzlaşmayı kabul etmez! Evs ve Hazreç kabilelerinin seçkin temsilcileri hicretten önce gerçekleşen ikinci akabe beyatında Hz. Peygamberle biatlaşırken bu gerçeği anlamışlardı. İbni İshak der ki: Asım İbni Ömer İbni Katade bana şu haberi aktardı: Bunlar Hz. Peygamber ile ahitleşmek için toplandıklarında beni Salim İbni Avfın kardeşi olan Abbas İbni Ubade İbni Nadle Ensari şöyle dedi: Ey Hazrecliler! Bu adamla neyin üzerinde beyatlaştığınızı biliyor musunuz? Evet dediler. Abbas siz insanların siyah derilisine kızıl derilisine karşı savaşmak üzere onunla beyatlaşıyoruz. Eğer siz mallarınızın ellerinizden çıktığını ve büyüklerinizin öldürülmeye başlandığını gördüğünüzde onu düşmanlarına teslim edecekseniz, şimdiden teslim edin! Allah'a yemin ederim ki böyle birşey yapmanız hem dünya hem de ahirette hüsrana uğramanızdır. Yok eğer siz mallarınızın yitirilmesi ve büyüklerinizin öldürülmelerine rağmen onun sizi kendisine çağırdığı ilkelere bağlı kalacaksınız o zaman böyle bir yükümlülük altına girin. Allah'a yemin ederim ki bu hem dünyanın hem de ahiretin en hayırlı işidir. Onlar dediler ki; biz mallarımızı yitirsek de büyüklerimizi öldürüldüğünü görsek te O'na bağlı kalacağız ve Hz. Peygamber'e "Eğer biz sözümüzde dursak bize ne vardır ey Allah'ın elçisi?" diye sordular. Peygamber "Cennet" buyurdu. Onlar elini uzat dediler. Peygamberde elini uzattı ve onlar kendisine biat ettiler.

Bunlarda, daha önce Kureyş'in ileri gelenlerinin bu dinin karakterini anladıkları gibi onun yapısını anlamışlardı. Bu dinin adalet ve insaf noktasında keskin bir kılıç gibi olduğunu ve insanların hayatını bu ilke üzerine kurduğunu anlamışlardı. Bu nedenle İslam hiçbir zorbanın azgınlığını, hiçbir asinin isyanını ve hiçbir büyüklük taslayanın böbürlenmesini kabul etmez. İnsanların birbirlerini aldatmalarını, birbirlerini horlamalarını, aşağılamalarını ve sömürmelerini kabul edemez. İşte bu nedenle her azgın, isyankar, büyüklük taslayan ve sömürücü olan ona karşı savaş açıyor, O'nun mesajına ve davetçilerine karşı fırsat kol-

luyor. **"Onlar tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük bir gün. İnsanların Rabbinin huzurunda durdukları gün."**

Onların işlerine akıl erdirmek gerçekten güçtür. O büyük diriliş gününü, insanların yalnız olarak alemlerin Rabbinin huzuruna çıkacağı günü, akıldan geçirmek bile dehşet verici bir olaydır. O gün insanların Allah'tan başka dostları yoktur. Herkesin tek umudu Allah'ın kendileri hakkında iyi hüküm vermesidir. Çünkü herkes orada ondan başka dostu ve yardımcısı olmadığını bilmektedir. İnsanların sırf o günde dirileceklerini zannetmeleri bile onları hainlik yapmaktan, haksız yollarla insanların mallarını yemekten, güç ve otoriteyi insanlara zulmetme ve sosyal ilişkilerde onların hakkını gasbetme aracı olarak kullanmaktan alıkoymaya yeter. Fakat onlar dirileceklerine inanmadıkları gibi hainlik ve hileye dalıp gidiyorlar! Bu hayret edilecek bir iştir.

Bu grup, birinci bölümde hainler düzenbazlar diye adlandırılmışdı. İkinci bölümde ise bunlara kötüler adı verilmektedir. Onlar kötülerin topluluğuna dahil etmektedir. Allah katındaki değerlerinden, hayattaki hallerinden ve hesaplaşmak için gerçekleşecek olan diriliş gününde onları bekleyen akibetten bahsetmektedir.

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ۝٧ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ۝٨ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ۝٩ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝١٠
ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ۝١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ۝١٢
إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ۝١٣ كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم
مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝١٤ كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ۝١٥ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا۟ ٱلْجَحِيمِ ۝١٦

7- Hayır. Allah'ın buyruğundan dışarı çıkanların yazısı muhakkak siccindedir.8- Siccin'in ne olduğunu bilir misin sen?. 9- O, mühürlenmiş bir kitabdır. 10- Vay haline o gün yalanlayanların. 11- Kıyamet gününü yalanlamış olanların. 12- Oysa onu azgın, günahkardan başkası yalanlamaz. 13- Ayetlerimiz kendisine okunduğu zaman "eskilerin masalları" der. 14- Hayır, aksine kazandıkları, kalblerini karatmıştı. 15- Hayır, şüphesiz onlar o gün, Rabblerinden mahrum kalacaklardır. 16- Sonra onlar, şüphesiz cehenneme sürükleneceklerdir.

Onlar büyük bir gün için dirileceklerini sanmıyorlar. Kur'an onların bu anlayışlarını yadırgıyor, onları azarlıyor ve tüm yaptıklarını içinde toplayan bir kitapları olduğunu pekiştiriyor. Daha da pekiştirmek için yerini de belirliyor. Kendileri için numaralanan kitaplarının kendilerine sorulacağı gündeki yıkım ve helakla tehdit ediyor.

"Hayır. Allah'ın buyruğundan dışarı çıkanların yazısı muhakkak siccindedir. Siccinin ne olduğunu bilir misin sen? O mühürlenmiş bir kitaptır. O günü yalanlayanların vay haline."

Ayet-i kerimede geçen "Fuccar" kavramı isyan ve günahkarlıkta haddi aşan-

lardır. Zaten kelimenin kendisi de bu anlamı çağrıştırmaktadır. Kitapları ise amel defterleridir. Bu defterin nasıl olduğunu bilemiyoruz. Zaten bilmek zorunda da değiliz. Bu gayb konularından biridir. Bu konuda gaybın sahibinin bize bildirdiklerinin dışında herhangi bir bilgimiz yoktur. Bu da kötülerin yaptıklarını kaybeden sicil defterleri vardır. Kur'an bunların siccinde olduğunu söylüyor. Ardından Kur'an ifadesinde alışılmış bir ürpertme sorusu geliyor. **"Siccinin ne olduğunu bilir misin sen?"** Böylece dehşetin gölgeleri etrafa yayılmış ve bu meselenin muhatabın anlayış kapasitesinin üstünde olduğu ve bilgisinin onu kuşatamayacağı kadar geniş kapsamlı olmadığını hissettirmektedir. **"Hayır. Allah'ın buyruğundan dışarı çıkanların yazısı muhakkak siccindedir."** sözü onun yerini belirlemiş olmaktadır. Bu yer istediği kadar insanların bilmediği bir yer olsun farketmez. Bu sınırlama sözkonusu kitabın varlığını telkin etme açısından muhatabın inancını pekiştirmektedir. İşte bu gerçeğe sadece bu kadar değinilip artık bilgi verilmemesi ile hedeflenen mesaja ulaşılmıştır.

Sonra ardından kötülerin oradaki kitabını tekrar nitelemeye dönerek diyor ki: **"O mühürlenmiş bir kitaptır, damgalanmıştır."** Yani tamamlanmıştır. Artık ne ona birşey ilave edilebilir, ne de içinden birşey çıkarılabilir. Ta o dehşet verici günde getirilip teslim edilene kadar.

Durum bu olunca **"Vay haline o günü yalanlayanların."** gerçeği de kesinleşiyor.

Yalanlamanın konusu ve yalanlayanların gerçek yapıları da belirleniyor.

"Kıyamet gününü yalanlamış olanların. Oysa onu azgın, günahkardan başkası yalanlamaz."

Demek ki onları sözkonusu günü inkara götüren azgınlık ve günahkarlıktır. Bu yüzden onlar, Kur'an-ı Kerim'e karşı saygısızlık yapmakta ve ayetler kendilerine okunduğunda **"eskilerin masallarıdır"** demektedir. Gerekçe olarak ta Kur'an-ı kerimin öğüt ve ibret için aktardığı öncekilerin kıssalarını ve Allah'ın değişmeyen yasasını tüm insanlara sürekli olarak hükmeden ve asla şaşmayan yasayı açıklamasını göstermektedirler.

Bu inkarın ve aldırışsızlığın hemen ardından bir azar ve paylama yer almaktadır: **"Hayır!"** Dediğiniz gibi değil.

Ardından bu dil uzatmanın ve yalanlamanın, apaçık gerçekten habersiz oluşu ve inkar edenlerin kalblerindeki kararmanın sebebini açıklıyor.

"Hayır, aksine kazandıkları kalblerini karartmıştır."

İsyankarlıkta direnen kalb kararır ve körelir. Üzerini kalın bir perde örter. Aydınlığın oraya girmesine engel olur. Onu aydınlıktan mahrum eder. Yavaş yavaş duyarlılığını kaybettirir. Zayıflamasına ve ölümüne yol açar.

İbni Cerir, Tirmizi, Nesei ve İbni Mace değişik kanallarla Muhammed İbni Ajlan'dan, Ka'ka' İbni Hakim'den, Ebu Salih'ten, Ebu Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir leke oluşur. Eğer tövbe ederse kalbi temizlenir. Devam ederse kara leke büyür." Tirmizi bu hadis için hasendir, sahihtir demiştir. Nesei'nin ifadesi

ise şöyle: İnsan bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Eğer insan dönüş yapar, bağışlanma diler, tövbe ederse kalbi temizlenir. Tekrar günah işlerse leke büyümeye başlar. Kalbinin tamamını kuşatır. Kur'an-ı kerim'in **"Hayır! Aksine kazandıkları kalblerini karartmıştır."** ayetinde geçen karartma budur işte.

Hasan Basri diyor ki: Bu üst üste günah işleyip kalbin körelmesine ve ölmesine kadar bu hareketi sürdürmek demektir.

İşte kötü inkarcıların durumları budur. Kötülüğün ve yalanlamanın sebebi de budur. Ardından o dehşet verici gündeki akibetlerinden bir parça söz edilmektedir. Bu da kötülüğün ve yalanlamanın sebebi ile uyum içindedir.

"Hayır! Şüphesiz onlar o gün Rabblerinden mahrum kalacaklardır. Sonra onlar, şüphesiz cehenneme sürüklenecektir. Sonra da onlara 'yalanlayıp durduğunuz işte budur.' denecektir."

İsyanları ve günahları kalblerini perdelemiştir. Dünyada Rabblerini hissetmekten perdelemiş ve hayatta kararıp körelinceye kadar üzerlerine çökmüştür. Dolayısıyla onların en uygun cezaları ve doğal sonları Allah'ın yüce yüzüne bakmaktan mahrum olmalarıdır. Onlar ile bu büyük mutluluğun arasına perde gerilmesidir. Zira bu büyük saadete ancak ruhları şeffaflaşmış, incelmiş, arınmış ve kendileri ile Rabbleri arasındaki perdelerin açılmasını hak etmiş erdemli kişiler ulaşabilir. Bunlar hakkında Rabbimiz Kıyamet suresinde buyuruyor ki:

"O gün birtakım yüzler apaydınlıktır. Rabblerine bakmaktadırlar."

Onların Rabblerinden mahrum bırakılmaları tüm azabların üstünde bir azaptır. Tüm mahrumiyetlerin ötesinde bir mahrumiyettir. İnsan için gerçekten çok kötü bir sondur. Çünkü insan tüm özelliğini tek kaynaktan alır. Bu da onun yüce Rabbinin ruhu ile irtibata geçmesi O'na bağlanmasıdır. İnsan bu kaynaktan koptuğu zaman onurlu bir insanın özelliklerini yitirir. Cehenneme girmeyi hak eden bir konuma düşer. **"Sonra onlar şüphesiz cehenneme sürüleceklerdir."** Bu cehenemle birlikte cehenemden daha acı bir azar da yer almaktadır: **"Sonra da onlara yalanlayıp durduğunuz işte budur."** denecektir.

Ardından diğer tarafa geçilmektedir. İyilerin tarafına, Kur'an genellikle bu iki sayfayı karşılıklı olarak yerleştirir. İki gerçek, iki durum ve iki son böylece karşılaştırılır. Kur'an genellikle bu metodu kullanır.

ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا
إِنَّ كِتَٰبَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٌ
مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ
يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ
مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾

وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

18-22 "Fakat iyilerin yazısı illiyyindedir. İlliyyinin ne olduğunu bilir misin sen? Mühürlenmiş bir kitaptır o. Yakınlaştırılmış olanlar onu görürler. İyiler şüphesiz cennette nimetler içindedirler. 23- Tahtlar üzerinde kurulup etrafı seyrederler. 24- Yüzlerinde cennetin aydınlığını görürsün. 25- Onlara mühürlü saf bir içecekten içirilir. 26- Sonu misktir, onun. İşte yarışanlar bunda yarışsınlar. 27- Karışımı tesnimdendir. 28- Yakınlaştırılmış olanların kendisinden içtiği kaynaktan.

Bu bölümün başındaki kella edatı ondan önceki **"Sonra da onlara 'yalanlayıp durduğunuz işte budur' denecektir"** ayetinde sözü edilen yalanlamanın karşılığıdır. Bu iddiayı red etmektedir. Bu ayetten hemen sonra kella: hayır denilmektedir. Ardından kesin ve vurgulu bir ifade ile iyilerden söz edilmektedir.

Kötülerin kitabı siccinde, iyilerin kitabı da yücelerdedir. İyiler Allah'a itaat eden ve her iyiliği işleyen kimselerdir. Bunlar her tür sınırı ve haddi aşan isyankar kötülerin karşı kutubunu oluştururlar.

İlliyyin kavramı, yüceliği ve üstünlüğü ifade etmektedir. Buradan hareketle siccin kavramının da düşüşü ve alçaklığı ifade ettiği çıkarılabilir. Ardından bilinen korkutma ve bilmezliği ifade eden soru yer almaktadır. **"İlliyyinin ne olduğunu bilir misin sen?"** Bu bilgi ve kavrayışın ötesinde bir şeydir. Bu etkileyici havadan hemen iyilerin kitabının gerçek mahiyetini ortaya koymaya geçiyor. **"O mühürlenmiş bir kitaptır. Yakınlaştırılmış olanlar onu görürler."** Ayet-i kerimede geçen "merkum" kavramının anlamını daha önce belirtmiştik. Şimdi buna şunu da ilave edebiliriz. Yakınlaştırılmış olan melekler bu kitabı görüyor ve gözetiyorlar. Bu gerçeğin burada dile getirilmesi iyilerin kitabı üzerine yüce, tertemiz mutlu bir gölge düşürmektedir. Yani o yakınlaştırılmış meleklerin gözetlediği bir yerdedir. İçinde bulunan güzel işler ve sıfatlar bu melekleri sevindirmektedir. Bu ise gerçekten güzel ve parlak bir atmosferdir. Onurlandırma amacı ile söz konusu edilmektedir.

Ardından bu iyilerin, bu değerli kitabın sahibi olanların halleri anlatılmaktadır. Bu büyük günde onların içinde bulundukları nimetler dile getirilmektedir.

"İyiler cennet içindedirler." Bu kötülerin varacakları cehennemi karşılamaktadır. Onlar tahtları üzerinde kurulup etrafı seyrederler. Yani onlar onurlandırılma konumundadırlar. Diledikleri gibi bakıp seyrederler. Aşağılanma nedeniyle gözlerini kapatmazlar. Sıkıntıdan bakamayacak durumda değillerdir. Onlar tahtlar üzerindedirler. Bu taht perdelerle örtülmüş yüksek sedirlerdir. Bunun bizdeki en yakın örneği bizde namusiye veya kelle diye adlandırılır. Bunun dünyadaki şekli kaba ve basit bir hayat yaşayan Arapların katında nimetlerin en üstünü ve en değerlisi sayılır. Ahiretteki şekillerini ise sadece Allah bilir. Herhalde bu insanın yeryüzündeki tüm deneyimlerini ve düşündüklerini aşacak biçimdedir.

Onlar bu nimetler içinde hem ruhları, hem de bedenleri ile yaşamaktadırlar. Bunun sevinci onların yüzlerinde ve tüm hareketlerinde gözlenmektedir. Her bakan onların bu hallerini görmektedir. **"Yüzlerinde nimetin sevincini görürsün." "Onlara mühürlü saf bir içecekten içirilir. Sonu misktir onun."**

Ayet-i kerimede geçen "Rahik" kavramı tertemiz, arı, duru içecektir. Bulanıklığı ve kirli bir yanı yoktur. Bu içeceğin mühürlenmiş ve mührünün misk diye nitelendirilmesi onun kapları içinde bulunduğunu ve bu kaplarında kitli ve mühürlü olduğunu, içileceği zaman açılacağı ifade etmiş olabilir. Bu da onun korunduğunu ve onlara özen gösterildiğini ifade ediyor. Damgasının misk olması da onun güzelliğini ve zerafetini artırmaktadır. İnsanlar bu tabloyu ancak yeryüzünde görebildikleri şeyler çerçevesinde anlayabilirler. Ötesine geçemezler. İnsanlar oraya vardıklarında oranın kendisine özgü zevkleri, kavramları ve değerleri olduğunu ancak anlayabileceklerdir. Onlar yeryüzünün sınırlı duygularından kurtuldukları zaman özgürce düşünebileceklerdir.

Ardından gelen iki ayette bu içeceğin vasfını özelliklerini dile getirmektedir. **"Karışımı tesnimdendir. Yaklaştırılanların kendisinden içtiği kaynaktan."** Yani mühürlenmiş olan bu rahikin damgası sökülmekte ve tesnim denilen yakınlaştırılmış bulunan meleklerin kendisinden içtiği pınardan alınan içecekle karıştırılmaktadır. İşte bu içeceğin tüm vasıfları verilmeden önce şu nokta vurgulanmakta ve şu direktif verilmektedir. **"İşte yarışanlar bunda yarışsınlar."** Bu gerçekten derin etkisi olan ve gayet açık anlamı olan bir vurgudur.

İnsanların mallarını haksız yere ellerine geçirip yiyen, ahiret gününün hesabını düşünmeyen, hesap ve ceza gününü yalanlayan ve kalbleri günah ve isyanla bürünerek kararmış olan, ölçü ve tartı hainleri. İşte bu kimseler, mal konusunda veya dünyanın değersiz nimetleri konusunda yarışırlar. Herkes bir an önce onlara ulaşmak ister. Onun en büyük payını almak için uğraşır. Bu nedenle geçici dünya nimetlerinin birini elde etmek uğruna zulmeden, kötülük yapar, günahlar ve büyük cinayetler işler.

Halbuki böyle basit ve değersiz mallar uğruna mücadele etmeye çekişmeye ve yarışmaya değmez bile. Asıl yarış işte bu nimeti, işte bu ikramı elde etmek için yapılmalıdır. **"İşte yarışanlar bunda yarışsınlar."** Uğrunda yarışılmaya değecek olan kazanç budur. En önce ulaşmayı hak eden değerli hedef ve üstün tutulmayı hak eden amaç budur.

Ne kadar büyük, yüksek ve üstün olursa olsun, dünyanın malı ve eşyası uğrunda yarışanlar ise değersiz, basit, geçici ve kısa vadeli şeyler için yarışmaktadırlar. Dünya Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar değer taşımaz. Ahiret ise onun terazisinde ağırdır. Öyleyse bu, uğrunda yarışma ve mücadele yapmaya değecek bir gerçektir.

Hayret verici ve ilginçtir ki ahiret konusunda yarışmaya katılanların tümünü ruhi yönden yüceltir. Bunun yanında dünya konusunda yarışma ise onların tümünü, ruhi yönden alçaltır. Ahiretin nimetleri için çalışıp çaba sarfetmek insanların tümü için yeryüzünü ıslah eder, onarır ve arındırır. Dünyaya tamah etme ve onun için mücadele ise yeryüzünü, içinde kurtçukların birbirini yediği bir çirkefe ve bataklığa dönüştürür. Veya böceklerin ve zehirli hayvanların tertemiz, masum insanların derilerini kemirip parçaladığı bir ortama dönüştürür.

Ahiret nimetleri konusunda yarışma bazı saptırıcı kimselerin düşündükleri gibi yeryüzünü harab olmuş bir ülkeye dönüştürmez. İslam dünyayı ahiretin tar-

lası kılmıştır. Yeryüzünü imar edilmesi konusunda insanın halifelik görevini yerine getirmesini iyilik, güzellik ve takva ile bütünleşmesini gerçek müminin başlıca görevleri arasında sayar. İnsan bu halifeliği Allah'a yönelmek, bundan kendine bir ibadet mükafatı çıkarmak ve böylece varlığının amacını gerçekleştirmek durumundadır. Nitekim yüce Allah buyuruyor ki: **"Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."** (Zariyat Suresi, 56)

"İşte yarışanlar bunda yarışsınlar" sözünün önemli bir direktifi bulunmaktadır. Yeryüzünde yaşayanların gözlerini ve kalblerini küçük ve değersiz kara parçasının ötesine yöneltmektedir. Onlar yeryüzünde dünyayı imarla ve orada halifelik görevini yerine getirmekle uğraşırken ayrıca daha yüce ve daha değerli ufuklara doğru yönlendirilmektedirler. Bir taraftan çirkefi temizleme ve arındırma ile görevlendirilirken, öbür taraftan alışageldikleri bu çirkef ortamından daha yüce ufuklara yöneltmektedir.

İnsanın bu dünyadaki ömrü sınırlıdır. Ahiret hayatındaki ömrünün sonunu ise Allah'tan başka kimse bilemez. Bu yeryüzündeki nimetlerin tümü ise özü itibarıyle sınırlıdır. Cennet nimetleri ise sınırsızdır. İnsan düşüncesi onu kavrayamaz. Bu dünyadaki nimetlerin düzeyi bilinmektedir. Ahiretteki nimetler ise sonsuzluğa yakışacak düzeydedir. Bu geçicilik nerede, o sonsuzluk nerede? Bu gaye nerede, o gaye nerede! İnsanların alışageldikleri kriterlere vurularak kâr ve zarar hesabı yapıldığında bile bu iki dünya arasındaki korkunç fark rahatlıkla görülebilmektedir. Öyle ise yarış orası için olmalıdır. **"İşte yarışanlar bunda yarışsınlar."**

İyileri bekleyen nimetlerin tasvirine genişçe yer verilmesi, yeryüzünde kendilerine eziyet eden, alaya alan ve büyüklük taslayan kötülerin durumunun ayrıntılı biçimde anlatılmasına zemin hazırlamıştır. Kötülerin bu kötü eylemleri de uzunca sergilenmişti ki onlar iyilerin mazhar oldukları nimetleri seyrederken kafirlerle alay edilmesi ile noktalansın.

إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾
وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمُ ٱنقَلَبُوا۟ فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوٓا۟
إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَآ أُرْسِلُوا۟ عَلَيْهِمْ حَٰفِظِينَ ﴿٣٣﴾
فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى
ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ ٱلْكُفَّارُ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

29- Suçlular, şüphesiz inanmış olanlara gülerlerdi. 30- Yanlarından geçtikleri zaman da birbirlerine göz kırparlardı. 31- Ailelerinin yanına döndükleri zaman da eğlenmeye başlarlardı. 32- İnananları gördüklerinde "Bunlar sapıklardır" derlerdi. 33- Oysa kendileri, onların üzerine bekçi olarak gönderilmemişlerdi. 34- İşte bugünde inananlar kafirlere gülerler. 35- Tahtlar üzerinde kurulup bakarlar; 36- "Kafirler, yaptıklarının cezasını gördüler mi?" diye.

Kur'an-ı Kerim'in suçluların müminlerle alay edişlerini, bunlara karşı terbiyesizlik yapmalarını, büyüklük taslamalarını ve müminleri sapıklar diye lanse etmelerini ortaya koymak için sergilediği sahneler, Mekke toplumunda bizatihi yaşanmış sosyal gerçeklikten bir kesittir. Fakat bu sahneler tüm nesillerde gözlenebilmekte ve çeşitli yerlerde gün yüzüne çıkabilmektedir. Bugün çağdaş olan pek çok insanı zihnimizde canlandırdığımızda bu ayetlerin sanki onların hallerini tasvir edip canlandırdığını görmekteyiz. Bu da kötü ve suçlu insanların iyi insanlara karşı tutumlarının tüm toplumlarda ve tüm asırlarda aynı olduğunu, karakterlerinin değişmediğini göstermektedir.

"Suçlular iman edenlere gülerlerdi."

Onlar böyleydiler... Geçici ve değersiz dünya herşeyiyle dürülmüştür artık. Bir de bakmışsınız ki onunla muhatab olan insanlar ahirettedir. İman eden iyi insanların nimetlerini görmektedirler. Ve onlara dünyada yaptıkları burada hatırlatılmaktadır.

İnkarcılar iman edenlerle, alay edip onlara gülüyorlardı, onlarla eğleniyorlardı. Ya fakir oldukları sebebiyle perişan bir halde yaşadıkları için ya zayıf olduklarından uygulanan işkencelere karşılık veremedikleri için ya da ekonomik ve sosyal statüsü düşük insanlarla muhatab olmaktan kaçındıkları için. İşte bütün bunlar suçluların eğlenme dürtüsünü harekete geçiriyordu. Onlar müminleri alay konusu ediyorlardı. çirkin duygularını tatmin etme aracı kılıyorlardı. Onlara işkence ve eziyet ediyorlardı. Ardından kalkıp alçak ve çirkin bir şekilde alay konusu ediyor, gülüp eğleniyorlardı. İnanmış müminlerin başlarına gelenlere sabredişlerini, yüce ahlaki ilkelere bağlılıklarını islamın ahlakı ile donanmalarını hafife alıyorlardı.

"Onların yanlarından geçtiklerinde birbirlerine göz kırparlardı." Birbirlerine göz, kaş işareti yaparlardı. Elleri ile birtakım alayları ifade ederlerdi. Veya kendi aralarında bilinen bir hareket türü ile müminleri alaya alıyorlardı. Bu gerçekten, terbiyeden uzak hayasızca ve alçakça bir hareketti. Düzeysizlikti, edepsizlikti, basitlikti. Amaç müminlerin kalblerini kırmak, onları utandırmak ve bıktırmaktı. Bu azgınlar birbirlerine göz kaş işaretleri yaparak onları alaya alıyorlardı.

"Kendi ailelerine döndüklerinde" basit düşük ve alçak olan isteklerini müminlerle alay ederek, onlara eziyet ederek doyurduktan sonra **"rahat içinde dönerlerdi"**. Kendilerinden razı olarak yaptıkları ile böbürlenerek bu küçük, değersiz, kötülükle sevinerek, rahatlayarak. Üzülmeyerek, pişman olmayarak yaptıklarının aşağılık bir iş, pis bir eylem olduğunu hissetmeyerek. İşte bu insanın, insan ruhunun düşebileceği en alçak seviye vicdanın ölümü idi.

"Müminleri gördükleri zaman 'bunlar kesin sapıklardır' diyorlardı."

Bu daha ilginç bir durumdur. Bu kötü ve suçlu insanların, hidayet ve sapıklıktan söz etmelerinden, müminleri gördüklerinde onları sapık diye nitelemelerinden, onları topluma teşhir ederken, onları aşağılarken, bu özelliği, bu vasfı vurgulayarak dikkatleri bu noktaya çekmelerinden daha hayret verici ne olabilir? **"Bunlar kesin sapıklardır!"**

Kötülük hiçbir sınır tanımaz, hiçbir sözü söylemekten alıkoymaz. Yaptığı hiçbir işten pişmanlık duymaz. Gerçekten inanmış insanların önünde durup onları sapıklıkla itham eden bu kötülerin ve suçluların tutumu, kötülüğün karakterini somutlaştırmaktadır. Çünkü kötülük gerçekten hiçbir sınır tanımamaktır.

Kur'an-ı Kerim inanmışları savunmak için veya bu iftiranın yapısını tartışmak için az da olsa bu konuya eğilmez. Çünkü bu tartışmaya değmeyecek çirkin bir sözdür. Fakat Kur'an kendisini ilgilendirmeyen ve boylarını aşan, her meseleye burnunu sokan bu toplulukla ince ve düzeyli bir alaya girişmektedir. Bu konuda hiç kimseden davet almadan gelip sokulanla gülüp eğlenmektedir. **"Onlar müminlerin başına bekçi gönderilmemişlerdi."** Yani onlar bu müminlerin başına vekil tayin edilmemişlerdir. Onların başına gözetleme ve kontrol için dikilmemişlerdir. Onların durumlarını ölçme ve değerlendirme ile yükümlü değillerdi. Peki onlara ne oluyordu ki böyle nitelemelere ve bu tür açıklamalara kalkışıyorlardı!

Bu yüce alay ile Kur'an-ı Kerim kötülerin dünyada yaptıklarını aktarmayı sona erdiriyor. Olan olmuştur artık ve sona eren bu sahne dürülüp kapatılıyor. Şimdiki sahneye, müminlerin nimetler içindeki sahnesine geçilmek için...

"Bugün iman edenler kafirlere güleceklerdir. Tahtlar üzerinde kurularak seyredeceklerdir."

Bugün kafirler Rabblerinin rahmetinden mahrumdurlar. Beraberinde insanlıklarını da alıp götüren bu perdenin bu mahrumluğun acısı ile kınanmaktadırlar. Azarlarla ve aşağılamalarla cehenneme sürüleceklerdir. **"İşte inkar ettiğiniz cehennem budur"** denilecektir.

Bugün iman edenler tahtlar üzerine kurularak seyrederler. Sürekli nimetler içinde. Misk ile damgalanmış tesnim ile karıştırılmış rahiki, arı, duru tertemiz içeceği yudumlamaktadırlar.

Bugün iman edenler, inkar edenlere güleceklerdir.

Kur'an bir defa daha üstün ve ince alayını yöneltmekte ve şu soruyu sormaktadır:

"Kafirler yaptıklarının mükafatını aldılar mı?"

Evet, evet! Ödüllendirildiler mi? Yaptıklarının sevabını buldular mı? Onlar gerçek anlamıyla "sevabı" bulamadılar. Şimdi biz onları cehennemde görüyoruz. Fakat şüphesiz onlar yaptıklarının karşılığını bulmuşlardır. Öyle ise onların sevabı da budur. Burada sevap kelimesine yüklenen gizli alay o kadar güzeldir ki!

Kur'an-ı Kerimin manzaralarını ve hareketlerini uzun uzadıya açıkladığı bu sahne, suçluların dünyada iman edenlerle alay etmeleri sahnesi önünde biraz durup düşünmek istiyoruz. Nitekim Kur'an daha önce de iyilerin elde ettikleri nimetler ve bunların manzaraları ile güzelliklerini sergilerken de böyle uzun açıklama yapmıştır. Bu uzun anlatım üslubu etkileme ve tesir açısından ifade sanatının en üstün yöntemlerinden biridir. Duygu ve bilinç açısından tedavi için de üstün bir sanattır. O sıralarda Mekke'de müslüman azınlık müşriklerin zulümlerine ve eziyetlerine maruz kalıyordu. Bunlar insanın ruhu ve psikolojik hali üzerinde derin

ve onarılmaz etkiler bırakan olgulardır. İşte bu sırada Rabbleri onları yardımsız bırakmıyordu. Sürekli onları direnmeye çağırıyor, sevindiriyor ve onlara umut veriyordu.

Müminlerin müşriklerden gördükleri bu eziyetlerin böyle detaylı bir biçimde tasvir edilmesi onların gönüllerine merhem oluyordu. Zira bu acılarını dilegetiren bizzat kendi Rabbleriydi. O bunları görüyordu. Kafirlere bir süre tanısa da eziyetlere karşı asla duyarsız değildi. Mümin olan gönüllere Allah'ın bu şekilde kendileriyle ilgilenmesi dahi yetiyordu. Onların acılarına ve yaralarına merhem oluyordu. Çünkü yüce Allah alaycıların müminlerle nasıl alay ettiklerini müşahede ediyordu. Onların acıları ve üzüntüleri karşısında sadistlerin nasıl sevinçlerinden dört köşe olduklarını biliyordu. Bu alçak insanların üzülmediklerini ve pişman olmadıklarını gözetliyordu! Onların Rabbleri bunların tümünü görüyordu. Kitabında bunları tasvir ediyordu. Demek ki O'nun ölçüsünde bunun bir değeri vardı. Bu da yetiyordu zaten! Evet inanmış kalbler ne kadar yaralı ve acı içinde olurlarsa olsunlar bu ilahi gözetimi hissettiklerinde gerçekten bu kendilerine yeter.

Sonra onların Rabbleri bu suçlularla yüce ve üstün bir üslup içinde alay ediyor. Bu da acı bir işareti ifade ediyor. Bu acı işareti suçluların körelmiş, günahlardan kaynaklanan yoğun sis tabakası ile örtülmüş bulunan kalbleri hissetmeyebilir. Fakat müminlerin hassas ve duyarlı kalbleri onu hisseder ve takdir eder, onunla rahata kavuşur ve yatışırlar.

Sonra bu kalbler, Rabbleri katındaki hallerini de görüyorlar. Onun cennetlerinde nimetlerini ve yüceler alemindeki ikramını seyrediyorlar. Öbür yandan kendi düşmanlarının da hallerini, yüceler alemindeki aşağılanmalarını, cehennemdeki azaplarını, bunun yanında horlanmalarını ve perişan hallerini de gözleriyle görmektedirler. Hem bunu hem de onu detaylı ve uzun uzadıya gözlemektedirler. Tüm bunları hisseder, duyar ve şu andaki bir gerçekten zevk alıyormuş gibi neşelenirler. Hiç şüphe yok ki bu zevk eziyetin, alayın, azlığın ve zayıflığın verdiği acıları kapatabilecek güçtedir. Bu zevk bazı farklarla bu acıyı tatlı bir zevke dönüştürebilir. Bu yüce sözdeki sahneleri seyreden insanın acıları tatlı bir zevke dönüşebilir.

Öyle anlaşılıyor ki zalimlerin alçakça işkenceleri, had safhaya varan eziyetleri ve alçakça alayları ile işkence gören, acı çeken müminlerin Allah tarafından gelen tek teselli kaynakları buydu. Yani cennet müminlerin, cehennem kafirlerin dünya ve ahiret arasındaki hallerin tamamen değişmesi. Hz. Peygamber'in kendisi ile beyatlaştığı insanlara tek vaadi de budur. Onlar mallarını ve canlarını ortaya koyarak cennete kavuşacaklardır.

Dünya zaferi ve yeryüzündeki üstünlük ise Mekke'de asla söz konusu edilmemiştir. Teselli ve yüreklendirme çizgisinde Mekke'de inen Kur'an ayetlerini somut bir zaferden söz etmiyordu.

Kur'an-ı Kerim emaneti yüklenebilecek hazırlığı olan kalbleri inşa etmeye çalışıyordu. Kur'an-ı Kerim kalbler onarıyordu. Onları emaneti yüklenmeye hazırlıyordu. Bu kalblerin dayanıklı ve güçlü bir şekilde yetiştirilmesi gerekiyordu.

Yaptığı her şeyde ve yüklendiği her sorumlulukta bu dünya değerlerinin hiçbirini elde etmeyi düşünmeyecek kadar ondan soyutlanmalı idi. Umudu ve beklentisi sadece ahiret olmalı idi. Allah'ın rızası dışında başka bir beklentisi olmamalı idi. Kur'an'ın yetiştirdiği bu kalbler yeryüzündeki yaşamlarının tümünü zorluk, sıkıntı, mahrumiyet, işkence, fedakarlık ve tahammülle geçirmeye hazırdı. Hem de bu dünyada hiçbir karşılık ve ödül almaksızın. İsterse bu ödül davanın zaferi, islamın galibiyeti ve müslümanların üstünlüğü olsun.

Bu kalbler bulunana kadar... Önündeki dünya hayatında karşılıksız olarak vermekten başka bir yol bulunmadığını bilen, ceza ve mükafat yurdu olarak sadece ahireti bekleyen, hak ile batılın ayrışma yerinin orası olduğunu kavrayan... Evet işte bu kalbler bulunana kadar ve yüce Allah, ahdinde ve sözleşmesinde samimi niyetini görene kadar bu böyle devam etmiştir. Ancak bu durumda onlara yeryüzü zaferini vermiştir. Bu zafere onu memur etmiştir. Kendileri için değil, ilahi sistemin emanetini yürürlüğe koysun diye. Zira artık o emaneti yerine getirmeye ehliyetlidir. Zira bu kalbler oluşturulurken onlara verilecek dünya nimetlerinden hiçbiri vaad edilmemiştir. Kendisi de yeryüzü ganimetlerinin hiçbirini elde etmek istememiştir. Bu kalbler Allah'ın rızasından başka hiçbir mükafatın bulunmadığını bildikleri anda kendilerine ona adamışlardır.

Dünyadaki zaferden söz eden bütün ayetler daha sonraları Medine'de gelmiştir. Yani bu zafer olayı, başta müminin proğramı, beklentisi ve arzuları dışında tutulmuştur. Zaferin kendisi de Allah'ın dilemesi ile gelmiştir. Çünkü Allah'ın dilemesi bu sistemin insanın hayatında bir realite olarak yaşanmasını belirlenmiş, uygulanmış bir şekilde yerleşmesini ve diğer nesillerin onu görmesini dilemiştir. Yani bu zafer yorgunluğun, zorluğun, özverinin ve acıların karşılığı değildir. Sadece Allah'ın takdiri ve bağışından biridir. Başlangıcında ve sonucunda bir hikmet gizlidir. Şimdi biz bu hikmeti görmeye çalışıyoruz.

MUTAFFİFİN SURESİNİN SONU

İnşikak Suresi / 84

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı: 25

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Tekvir ve İnfitar surelerinde ayrıca daha önce Nebe suresinde genişçe sergilenen evrensel değişimin sahnelerinden bazıları ile başlamaktadır. Bununla beraber burada anlatılanların kendilerine has bir yapısı vardır. Bu da Allah'a teslim oluş karakteridir. Hem göğün ve hem de yerin teslim oluşu... Tam bir bağlılık, huşu ve kolaylık içinde. "Gök yarıldığı, **Rabbini dinleyip ona yaraşır şekilde boyun eğdiği zaman. Yer uzatılarak dümdüz yapıldığı zaman. İçindekileri dışarı atıp boşaldığı ve Rabbine yaraştığı şekilde ona kulak verip boyun eğdiği zaman.**"

Ürpertici ve sarsıcı olan bu giriş insana seslenerek onun kalbine Rabbinin hoşnutluğunu yerleştirme, emrini hatırlatma ve Allah katında varacağı sonu hatırlatma için bir hazırlık niteliğindedir. Olağanüstü bir yüceliğin hakim olduğu bu sahne, yerin ve göğün teslim oluşu ile insanın kalbindeki teslim oluş boyun eğiş ve bağlılık duygusunu bütünleştirmeyi amaçlamıştır. **"Ey insanoğlu! Sen Rabbine kavuşancaya kadar çalışıp çabalayacak, sonunda O'na kavuşacaksın. O zaman kimin kitabı sağından verilirse o kolay bir hesaba çekilecek ve sevinçli olarak ailesine dönecektir. Kimin kitabı da sırtının arkasından verilirse o, ölümü çağıracak ve çılgın alevli cehenneme girecektir. Çünkü o dünyada ailesi arasında sevinç içindeydi. Rabbine hiç dönmeyeceğini sanmıştı. Aksine Rabbi onu görmekte idi."**

Üçüncü bölüm ise gözler önündeki evrensel sahneleri sergilemektedir. Bunlar insanın duyu organları ile ilişki halindedir. İlahi tedbiri ve takdiri sergilemekte ve O'nun mükemmelliğini göstermektedirler. Ayrıca bunlara yemin ederek te insanların belirlenmiş hayatı yaşamaya mecbur olduklarını, bunlara karşı gelmelerinin ve onları değiştirmelerinin imkansız olduğunu bildirilmiştir. **"Akşamın alaca karanlığına, geceye ve gecenin içinde barındırdığına. Dolunay halindeki aya andolsun ki; Şüphesiz siz bir durumdan diğerine uğrayacaksınız."**

Ve ardından surenin son bölümü geliyor. İnanmayan insanların hallerine hayret ediliyor. Zira onların gerçek durumları budur. Önceki iki bölümde açıklandığı gibidir. Surenin girişinde belirtildiği gibi onların da, dünyalarının sonu da budur. **"Onlara ne oluyor da inanmıyorlar? Kendilerine, Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar."** Sonra Allah'ın onların kalblerinde gizlediklerini bildiği açıklanıyor ve onlar kaçınılmaz akibetleri ile tehdit ediliyorlar. **"Aksine o kafir olanlar yalanlıyorlar. Oysa Allah onların içinde gizlediklerini biliyor. Onları acıklı bir**

azab ile müjdele. İman edenler ve salih ameller işleyenler hariç. Onlar için bitip-tükenmeyen bir mükafat vardır."

Bu surenin dokunuşları daha sakin, mesajı daha yücedir. Surenin bu özelliği Tekvir suresinde fırtınalı bir atmosferde sergilenen evrensel değişimin sahnelerini sergilerken dahi gözlenebilmektedir. Bu surede şefkatli, merhametli bir bilinçlendirme çağrısı yer almaktadır. Bu çağrı adım adım, rahat ve kolay bir şekilde; derin ve sakin bir mesajla yoluna devam etmektedir. Bu surede **"Ey insanoğlu"** diye hitap edilmesi de insanın vicdanını harekete geçirmeye ve hatırlatmaya yöneliktir. Suredeki bölümlerin bu şekilde arka arkaya dizilmesi insanın kalbini, insana ve evrene ait değişik alanlarda dolaştırmaktadır. Bu amaçla arka arkaya dizilmiş olaylara göz gezdirmektedir. Evrenin boyun eğiş sahnesinden insan kalbine dokunuşa geçmektedir. Oradan hesaba çekilme, karşılık alma sahnesine, oradan da evrenin şu anki sahnesine, mesaj yüklü olaylarına, olgularına geçilmekte ve insanın kalbine bir daha dokunulmaktadır. Oradan tüm bunlara rağmen inanmayanların haline hayret edilmesine geçilmekte onların acıklı azapla tehdidine yer verilmekte ve inananların sürekli bir ödüle kavuşturulacakları belirtilmektedir.

Bütün bu gezintiler, sahneler, mesajlar ve dokunuşlar birkaç satırı geçmeyen kısa bir surede verilmektedir. Bu ise ancak olağanüstü bir kitapta görülebilecek bir şeydir. Çünkü bu gibi konuları çok geniş bölümler halinde tam olarak anlatmak çok zor olduğu gibi onları bu kadar kısa ve etkili bir üslupla ortaya koymak ta mümkün değildir. Fakat Kur'an bunları çok rahat bir şekilde ifade etmektedir. Kalblere en yakın yerinden ve dolaysız seslenmektedir. Bu ise herşeyden haberi olan yüce Allah'ın işidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۝١ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝٢ وَإِذَا الْأَرْضُ
مُدَّتْ ۝٣ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝٤ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝٥
يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ۝٦

1- Gök yarıldığı, 2- Rabbini dinleyip O'na yaraşır şekilde boyun eğdiği zaman! 3- Yer uzatılarak dümdüz yapıldığı, 4- İçindekileri dışarı atıp boşaldığı, 5- Ve Rabbine yaraştığı şekilde O'na kulak verip boyun eğdiği zaman. 6- Ey insanoğlu! Sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp çabalayacak, sonunda O'na kavuşacaksın.

Göğün yarılmasına ilişkin açıklamalar daha önceki surelerde geçmişti. Burada yeni olan göğün Rabbine teslim oluşudur. Hakkın onun üzerine egemenliğidir. Göğünde bu hakkın egemenliğine boyun eğmesi ve ona itaat etmesidir. **"Rabbini dinleyip ona yaraşır şekilde boyun eğdiği zaman!"**

Göğün Rabbine boyun eğmesi, Rabbinin yarılmaya ilişkin emrine teslim oluşu ve itaat edişidir. **"Hukkat"** yani hak üzerine çöktü. O da Rabbine teslim olduğunu, boyun eğdiğini kabul etti demektir. Bu da boyun eğişin göstergelerinden

biridir. Çünkü bu onun üzerine bir haktır. O da, bu hakkı teslim etmektedir.

Yine burada yeni olan bir konu da yerin uzatılmasıdır. **"Yer uzatılarak dümdüz yapıldığı zaman."** Bu yerin şeklinin ve hacminin yayılıp uzaması anlamına gelebilir. Dünyayı bu şekilde tutan ve ona hükmeden evrensel yasaların işlemesi neticesinde bu tür olayların meydana geldiği ifade edilmek istenmiş olabilir. Bu konuda dünyanın küre halinde veya elips şeklinde atması bu yasalara bağlıdır. Kur'an'ın ifadesi, dünyada meydana gelecek bu değişikliğin dıştan gelen bir etki ile olacağını ifade etmektedir. Zira burada kullanılan fiil edilgen biçimde kullanılmıştır. "uzatıldı".

"İçindekileri dışarı atıp boşaldığı zaman." Bu ifade dünyayı canlı, bir varlık gibi tasvir etmektedir. İçindekileri dışarı atan ve herşeyini boşaltan canlı bir varlık gibi. Dünyanın içinde yer alan şeyler ise pek çoktur. İşte şu haddi hesabı olmayan yaratıklar dünyanın içindedir. Nesiller boyunca yerin, içine alıp üzerini kapattığı varlıklar. Allah'tan başka kimse bilemez. Yerin içinde gizli olan diğer varlıkları, madenleri, suları ve gizlilikleri Allah'tan başka kimse bilemez. Bunları yeryüzü bize, Kuşaktan kuşağa, nesilden nesile asırlar boyunca taşıyıp getirmiştir. O gün gelip çatana kadar: **"İçindekileri dışarı atıp boşaldığı zaman."**

"Ve Rabbine yaraştığı şekilde O'na kulak verip boyun eğdiği zaman." Nasıl ki gök Rabbine boyun eğmiş ve yaratılış gayesine teslim olmuşsa, onun emrine isteyerek bağlanıp itaat etmişse, bunu boynuna borç kabul etmiş ve bu hakkından dolayı Rabbinin emrine bağlanmışsa yerde aynı şekilde Rabbine boyun eğip bağlanmıştır.

Bu tasvir edici ayetler yeri ve göğü ruh sahibi varlıklar halinde göstermektedirler. Yer ve gök canlı iki varlıktır. Emre kulak veriyorlar. Derhal onu yerine getiriyorlar. Hakkı kabul eden, sonucuna hiçbir dönekliğe yeltenmeden, zorlanmadan, teslim olan insan gibi teslim oluyorlar.

Bu sahne evrenin o günkü değişim sahnelerinden biri olmasına rağmen bu suredeki anlatımı üzerinde boyun eğişin, yüceliğin ağır başlılığın ve derin bir sükunetin izlerini taşımaktadır. Bu ise insanın düşüncesi üzerinde hiçbir zorlamanın, karşı koymanın ve tereddüdün yer almadığı derin bir saygıyla teslim oluşun ve bağlanmanın gerekliliğine işaret etmektedir.

Bu boyun eğiş ve bağlanış havasının egemen olduğu bir ortamda insana yüce bir çağrı yapılmaktadır. Burada insanın önünde yeri ve göğü ile rabbine bu şekilde teslim olmuş koca bir evren durmaktadır.

"Ey insanoğlu! Sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp çabalayacak, sonunda O'na kavuşacaksın."

"Ey insan!" Ey Rabbinin güzellikle kendisini yarattığı ve "insanlık" özelliği ile diğer varlıklardan ayırdığı insan. Sen evrende bu müstesna özelliklerinle Rabbini daha iyi tanımalısın. Yerden ve gökten daha çok O'nun emrine bağlanmalısın. Zira O sana ruhundan bir soluk üfürmüştür. O'nunla iletişim kurma gücünü vermiştir sana. O'nun nurundan bir parça alabilir, O'nun biricik emirlerini karşılama ile sevinebilirsin. Onlarla arınabilir, sınırsız bir şekilde yükselebilirsin. İnsan için takdir edilen olgunluğa kadar ilerleyebilirsin. Bu kemalin, bu

olgunluğun ufukları çok yücedir, çok uzaklardadır!

"Ey insanoğlu! Sen Rabbine kavuşuncaya kadar çalışıp, çabalayacak, sonunda O'na kavuşacaksın." Ey insan! Yeryüzündeki hayat yolculuğunu yorularak geçireceksin. Ağırlığını taşıyacak, var gücünü kullanacak binbir güçlükle yolunu yarıp gideceksin, sonunda Rabbine ulaşmak için. Zira dönüş O'nadır. Herşey O'na varır. Çaba ve gayretten, eziyet ve cihattan sonra.

Ey insan! Sen dünya nimetleri için yorulmaktasın. Bu nimetlere ulaşabilmen için bir dizi zorluk ve sıkıntı çekmektesin. Bedensel ve fiziksel yönünden çaba ve yorgunluğun olmasa dahi düşünce yönünden yoruluyor, düşüncelerinle çabalıyorsun. Fakat sonuçta bolluk içinde olan ile yoksulluk içinde olan aynı durumdadır. Çabanın çeşidi ve zorluğun türü değişmektedir sadece Ama çaba ve yorgunluk insan hayatına iyice kök salmış bir gerçekliktir. Yolun sonunda herkes aynı şekilde Allah'ın huzuruna varacaktır.

Ey insan! Sen dünyada asla rahat yüzü görmeyeceksin. Rahat ancak oradadır, ahirettedir. Oraya daha önceden teslimiyeti ve itaati ile hazırlık yapanlara, rengi ve tadı değişse de yorgunluk birdir. Çaba ve gayret birdir. Fakat Rabbine ulaştığında sonuç değişmektedir. İnsanlardan biri bu dünyanın zorluğundan çok öte bir zorlukla karşılaşacaktır. Biri de o güzelim nimetlere kavuşacaktır. Öyle ki bu nimetlere kavuşan insan bir çırpıda yeryüzündeki tüm acılarını unutacak ve bu onu hiç çaba göstermemiş, hiç yorulmamış gibi hissettirecektir.

Ey "insan", özellikleriyle farklı bir konuma gelen insan. Dikkat et! Yüce Allah'ın sana verdiği bu özelliklere ve ayrıcalıklara yakışacak olanı kendine seç. Onun huzuruna çıktığın anda, seni yorgunluktan kurtaracak, rahata kavuşturacak yolu seç kendine.

Bu çağrıdaki gizli dokunuş ve mesaj nedeni ile hemen ardından Allah davasında yorulanların yolun sonuna vardıkları, sıkıntı ve zorluklara göğüs gerdikten sonra Rabblerinin huzuruna çıktıkları sıradaki sonlarına ilişkin açıklamaya geçilmektedir.

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۝٧ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۝٨ وَيَنقَلِبُ إِلَىٰ
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝٩ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ۝١٠ فَسَوْفَ يَدْعُو
ثُبُورًا ۝١١ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ۝١٢ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝١٣
إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ۝١٤ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝١٥

7- O zaman kimin kitabı sağından verilirse, 8- O kolay bir hesaba çekilecek. 9- Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir. 10- Kimin kitabı da sırtının arkasından verilirse. 11- O, ölümü çağıracak. 12- Ve çılgın alevli cehenneme girecektir. 13- Çünkü o, dünyada ailesi arasında sevinç içinde idi. 14- Rabbine hiç dönmeyeceğini sanmıştı. 15- Aksine Rabbi onu görmekte idi.

Kitabı sağından verilen hoşnut ve mutludur. Bu iman eden ve iyilik yapan kimsedir. Allah ondan razı olmuş ve onun kurtarılmasını takdir etmiştir. O kolay bir hesaptan geçirilecektir. Tartışma yapılmayacak ve hesapta herşeyi incelenmeyecektir. Bu hesap gününe ilişkin tablolar Hz. Peygamberden gelen rivayetlerle tasvir edilmektedir ve bu bize yeterlidir.

Hz. Aişe'den gelen bir hadiste Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: "Kimin hesabı ince elekten geçirilirse o kişi cezaya çarptırılır." Hz. Aişe der ki; ben "o kolay bir hesaptan geçirilecektir" buyurmuyor mu yüce Allah dedim. Buyurdu ki; "Bu hesaba çekilmek değildir. Sadece arz olunmaktır. Kıyamet günü kimin hesabı ince elekten geçirilirse o cezaya çarptırılır."[1]

Yine Hz. Aişe'den gelen bir rivayette deniyor ki; Hz. Peygamberin bazı namazlarda şöyle dediğini işittim: "Allahım beni kolay hesabla hesaba çek". Namazı bitirince, " Ey Allah'ın elçisi kolay hesap nedir?" diye sordum. Buyurdu ki; "Allah'ın kitabına bakması ve üzerinde durmadan geçmesidir. Ey Aişe o gün hesabı ince elekten geçirilen kişi mahvolur."[2]

İşte insanın karşılaşacağı kolay hesap budur. Sonra kurtulur. **"Ve sevinç içinde ailesine döner"** Yani ailesinden kurtulup cennete gidenlerine kavuşur. Bu ifade iman ve salih amel konusunda aynı olsun, aynı çizgiye sahip herkesin cennette birbiri ile buluşacağını dile getirmektedir. Ailesinden ve arkadaşlarından sevdiği herkesle buluşacağını anlatmaktadır. Hesaptan kurtulan insanın bu çetin bekleyişten sonra alıştığı yuvasına dönüşünü tasvir etmektedir. Kurtuluşun ve cennette buluşmanın verdiği sevinç, ferahlık ve mutluluk içindeki dönüşümü anlatmaktadır.

Bu kitabı istenmeyerek kendisine verilen, kötü işlerinden dolayı cezaya çarptırılan yıkılmış ve azaba uğramış adamın durumunu karşılayan bir sahnedir.

"Kimin defteri de sırtının arkasından verilirse o ölümü çağıracak. Ve çılgın alevli cehenneme girecektir."

Kur'an'ın daha önce alıştığımız ifadeleri sağın defteri ve solun defteri idi. Burada ise yeni bir tablo var. Bu tablo kitabın sırtın arka tarafından verilmesidir. Defteri soldan verilenlerin aynı zamanda sırtının arkasından verilenlerin aynısı olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu karşılaşılmaktan hoşlanmayan kendisi de karşılaşmaktan kaçan aşağılanmış insanın halidir.

Defterin gerçek içeriğini ve onun sağdan veya soldan veya sırtın arkasından nasıl verileceğini bilemiyoruz. Bildiğimiz özetle şudur: Birinci ifade ile verilmek istenen onların kurtulacağı gerçeğidir. İkinci ifade ile ise onların mahvolacağı gerçeği dile getirilmektedir. İşte özellikle seçilen ve kesin bir biçimde kavramamız istenen bu iki gerçektir. Bunun ötesindeki şekiller ise sahneyi canlandırmak ve duygular üzerindeki etkisini derinleştirmek içindir. Yüce Allah, olan ve olacak herşeyin biçimini en iyi bilendir.

Yeryüzündeki hayatını zorluklarla noktalayan, Rabbine giden yolu zorluklarla bitiren ve onu günah isyankarı ve sapıklık içinde tüketen bu yıkılmış adam

1- Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei.

2- İmam Ahmed kendi isnadı ile Abdullah İbni Zübeyr Hz. Aişe'den rivayet etmiştir. Bu rivayet Müslim'e göre "sahih"tir. Fakat Müslim bunu "Sahih"ine almamıştır.

sonunu görmektedir. Akibeti ile yüzyüze gelmiştir artık. Bu kadar acıların ve bu kadar zorlukların artık durdurulamayacağını ve onların sona erdirelemeyeceğini iyiden iyiye anlamış bulunmaktadır. Ölümü istemektedir. Yıkıma seslenmektedir. Belki bunlar kendisini bekleyen bedbahtlıktan kurtarabilirler. İnsanın, kurtulması için helaki ve yıkımı çağırdığı bundan başka bir koruyucunun kalmadığı anlamına gelmektedir. Öyle ki adam yıkımı,umutlarının en yücesi olarak görebilmektedir. İşte Mütenebbi de aşağıdaki satırlarda bu gerçeği dile getirmektedir.

"Ölümü paklar görmen dert olarak yeter.
Umutlarının ütopya olmaları yeter onlara."

İşte bu ötesinde hiçbir şeyin olmadığı gerçek bir yıkımdır. Ötesinde bedbahtlığın artık tükendiği gerçek bedbahtlıktır. **"Ve çılgın alevli cehenneme girecektir."** İşte yıkımı, kendisini kurtarması için çağıran bu kimsedir. Yazık çok yazık.

Bu kahrediş sahnesinin önünde ayetlerin akışı hemen bu bedbaht insanın geçmişine dönüyor. Onu bu mutsuzluğa mahkum eden geçmişine.

"Çünkü o dünyada ailesi arasında sevinç içinde idi. Rabbine hiç dönmeyeceğini sanmıştı."

Tabi bu, dünyada böyle idi. Evet olan olmuştu. Fakat şimdi biz Kur'an'la beraber hesap ve ceza günündeyiz. Zaman ve mekan olarak dünyayı çoktan uzaklarda bıraktık.

"Çünkü o dünyada ailesi arasında sevinç içinde idi." İçinde bulunduğu zevk aleminin gerisinden habersizdi. Ahiret yurdunda kendisini bekleyenlere ilgisizdi, duyarsızdı. Onu hiç hesaba katmıyor ve ona hiçbir azık hazırlamıyordu. **"Rabbine hiç dönmeyeceğini sanmıştı."** Rabbine dönüşünü, yaratıcısına geri gelişini düşünmüyordu. Eğer eninde sonunda O'na döneceğini görebilseydi yolluğuna biraz da olsa azık koyar, hesap için birşeyler biriktirirdi!

"Aksine Rabbi onu görmekte idi."

O asla dirilmeyeceğini sanmıştı. Fakat gerçek şu ki Rabbi onun durumunu biliyordu. Bütün gerçekliği ile yapısını kuşatmıştı. Hareketlerini ve adımlarını birbir biliyordu. Kendisine dönüp geleceğini ve yaptıkları ile onu cezalandıracağını çok iyi biliyordu. Öyle de oldu. Eninde sonunda Allah'ın bilgisi dahilinde belirlenen noktaya geldi. Zaten onun böyle olması kaçınılmazdı.

Çeşit çeşit zorluklar ve sıkıntılarla dolu olan şu kısacık dünya hayatında ailesine dönerken şen şakrak bir şekilde dönen bu insanın, ahiretteki yıkılmış hali karşısında mutlu insanın tablosu yer almaktadır. Bu insan sonsuzluğa doğru uzayıp giden, özgürlük, mutluluk, güzellik içinde ve hüzün dolu zorluğun ve sıkıntının her tür şaibesinden arındırılmış olarak ahiret hayatında ailesine şen şakrak bir şekilde dönmektedir. Ve bu, karşıt bir sahnede canlandırılmaktadır.

Sahneleri ve pekçok dokunuşları ile derin izler ve etkiler bırakan bu büyük gezintiden sonra surenin akışı insanların içinde hayatlarını yaşadıkları bu evrenden birtakım gerçeklere parmak basmaya geçmektedir. Bu işaretlerin parmak bastıkları evrensel gerçekler insanın hayatını da kuşatmaktadır. Onların bir bir ya-

şadıkları hallerini düzenli-sağlam biçimde belirlemektedir. Halbuki insanlar bunlardan habersizdir.

فَلَآ أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾

16- Akşamın alaca karanlığına, 17- Geceye ve gecenin içinde barındırdığına. 18- Dolunay halindeki ay'a andolsun ki, 19- Şüphesiz siz bir durumdan diğerine uğrayacaksınız.

Yeminlerle kendilerine işaret edilen, bu evrensel dokunuşlar, insanın kalbini bu gerçeklere yöneltmekte, onlara mesajlar sunmakta ve derin etkiler bırakmaktadır. Bunlar kendilerine has özellikleri bulunan dokunuşlardır. Sakin olan boyun eğiş ile, ürperti veren saygıyı bütünleştiren bir karaktere sahiptir. Bu mesajları ve imajlarıyla surenin girişindeki mesajlara ve sahnelere ana hatlarıyla uyum sağlamaktadır.

Ayet-i Kerimede geçen şafak kavramı, güneşin batmasından sonraki korku ve ürperiş dolu zamanı ifade etmektedir. Güneşin batmasından sonra insanı, sessiz, derin bir korku, bir ürperti sarsıverir. Kalp, ayrılışın ve ondaki sessiz üzüntünün, derin hayranlığın etkisini hisseder. Bunun yanında gelmekte olan gecenin korkusunu ve karanlığın her tarafı kuşatan tedirginliğini de hisseder. Sonunda gönülden gelen bir boyun eğiş, gizli bir korku ve sessizlik, sakinlik onu bütünüyle kuşatır.

"Geceye ve gecenin içinde barındırdığına andolsun."

Bu gece ve gecenin topladığı, taşıdığı şeylerdir. Kur'an onu böyle bir genellik, böyle bir gizemlilik ve böyle bir korku ile vermektedir. Gece, gerçekten çok şeyi toplamakta, kapsamakta ve barındırmaktadır. Gecenin barındırdığı, kapsadığı ve topladığı eşyayı, canlıları, olayları ve duyguları düşünen, gizli ve kapalı dünyaları zihninde canlandıran herkes derin düşüncelere dalar. Bütün yeryüzüne yayılır, vicdanın enginliğinde dolaşır. Ardından döner bu upuzun yolculuğundan fakat Kur'an-ı Kerim'in çok kısa bir cümleyle ifade ettiği bu tabloya asla ulaşamaz: **"Geceye ve gecenin içinde barındığına andolsun."** Bu derin anlamlı hayret verici ifade insanın gönlüne bir korku ve ürperiş,bir boyun eğiş ve sükunet zerketmektedir. Bu da şafak ile ve onun yaydığı boyun eğiş, korku ve sakinlik havasıyla uyum içinde girmektedir!

"Dolunay halindeki Ay'a andolsun ki!" Bu da gerçekten göz kamaştırıcı, büyüleyici sakin bir sahnedir. Dolunay devresinde Ay, yeryüzüne rüyaları andıran, içten boyun eğmeyi sağlayan derin sessizliği, görülen dünyalardaki ve duygularda gizli alemlere doğru uzanan serapa yolculuğu ile aydınlığını dünyaya yaymaktadır. Bu havada şafağın havasıyla gece ve içindekileriyle gizli bir bağı bulunan bir atmosferdir. Bunların üçü yücelik, hayranlık ve sakinlikte aynı şeyleri çağrıştırmaktadır.

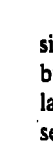
Evrene ait bu güzel, hayranlık verici, göz kamaştırıcı, ürpertici ve mesaj yüklü işaretleri Kur'an-ı Kerim, hızla geçen bir üslupla sergilemekte ve bunlarla evrensel mesajından habersiz olan insanın kalbine hitap etmektedir. Buna bir de yemin ilave ederek onları bütün güzellikleri, mesajları, etkileri ve canlılığıyla duy-

gulara ve vicdanlara arzetmektedir. Bu evrenin kaderini elinde tutan, adımlarını belirleyen, durumlarını değiştiren Allah'ın kudretine birer delil olduklarını dile getirmektedir. Ne yazık ki insanlar kendileri de dahil bütün evrenin dizginini elinde bulunduran Allah'ın kudretinden habersiz bulunmaktadırlar.

"Hiç şüphesiz siz bir durumdan diğerine uğrayacaksınız."

Yani siz, sizin için belirlenen şartlara ve planlamalara uygun bir şekilde halden hale dönerek zorluklarla karşılaşacaksınız. Geçiş, ardarda değişiklikler sırasında karşılaşılan zorluklar, böylece dile getirilmiş olmaktadır. Arap edebiyatında işlerin tehlikelerin, korkuların ve değişikliklerin sardırma, bindirme anlamına gelen "rukub" ile ifade edilmesi bilinen birşeydir: **"Daha düşen, bile bile zor işlere kalkışır, zora biner."** Sanki bu haller, teker teker insanların bindikleri birer binektir. Herkes kendisini ve tüm varlıkları, olayları ve durumları sürekli biçimde yönlendiren kaderin dilemesine uygun olarak bu bineklerle yoluna devam etmektedir. Herbiri onu yeni bir aşamanın eşiğine kadar taşıyıp götürmekte, belirlenmiş ve çizilmiş yerde bırakmaktadır. Tıpkı bu evrende birbirini izleyen olaylar gibi. Şafak, gecenin karanlığı ve içinde gizledikleri ay ve ondördündeki hali gibi... Olaylar böylece onu Rabbine doğru götürmektedir. Nitekim önceki bölümde ondan söz edilmişti. Surenin bölümlerindeki bu uyumlu diziliş; bir olgudan diğerine bir gezintiden diğerine bir özellikten başka bir özelliğe yapılan bu şahane geçiş; Kur'an-ı Kerim'in apaçık mucizelerinden biridir.

Bu son dokunuşlar ve daha önce surede yer alan sahneler ve gezintilerin tesiri devam ederken iman etmeyenlerin hayret verici tutumlarına değiniliyor. Halbuki bu inanmayanların önünde imanın mesajlarını ve delillerini taşıyan yığınlarca gerçek, hem onların bedenlerinde hem de evren gerçeğinde, gözlerinin önüne serilmiştir:

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۝

20- Onlara ne oluyor da inanmıyorlar? 21- Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar?

Evet onlara ne oluyor? Niçin iman etmiyorlar? Evrenin her tarafından ve insanın her durumunda imanın mesajları ve delilleri pek çoktur. Nereye yönelirse yönelsin, insanın kalbi bu delillerle yüzyüze gelir. Nerede olursa olsun, onların pek çoğuyla karşı karşıyadır. İmana çağıran bu mesajlar o kadar köklü, güçlü ve hakikat terazisinde ağırdırlar ki, insan yönelmek istediğinde onlar insanın kalbini hemen kuşatırlar. Kalbini ve kulağını nerede onlara yöneltecek olsa onların niyazlarını, terennümlerini ve çağrılarını duyacaktır!

"Onlara neler oluyor da, inanmıyorlar? Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar?"

Onlara fıtratın dili ile hitap etmektedir. Kalplerini içteki ve dıştaki imana davet eden mesajlara ve delillere yöneltmektedir ve bu kalplere bütün bir evrenin yaratıcısının korkusunu, ona boyun eğişi, bağlanışı ve ürperiş duygusunu yerleştirmektedir. Bu da "secde"dir.

Şüphesiz bu evren güzeldir. Mesajı yüklüdür. İnsanın kalbini harekete geçirebilecek, kabul edip boyun eğdirecek ve en içten duyguları harekete geçirecek işaretler, mesajlar, deliller ve niyazlarla doludur.

Bu Kur'an güzeldir, mesajlar yüklüdür. İnsanın kalbini güzel olan kainata ve kainatı yüce yaratıcısına bağlayan dokunuşlar ve mesajlarla doludur. Mesaj yüklü bu koca evren, onu yüce yaratıcısına götürmektedir. **"Onlara neler oluyor da inanmıyorlar? Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar."**

Bu gerçekten hayret edilecek bir durumdur. Ayetlerin akışı burada konuyu kesip kafirlerin gerçek halini ve onları bekleyen akibeti açıklamaya geçmektedir.

بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

22- Aksine kafir olanlar yalanlıyorlar. 23- Oysa Allah onların içinde gizlediklerini biliyor. 24- Onları acıklı bir azab ile müjdele.
25- İman edenler ve salih ameller işleyenler hariç. Onlar için bitip-tükenmeyen mükafat vardır.

Aksine kafir olanlar yalanlıyorlar. Her şeyi yalanlıyorlar. Yani yalanlamak onların temel karakterleri, huyları ve en belirgin özellikleri olmuştur. Halbuki yüce Allah onların içlerinde sakladıklarını, gizlemeye çalıştıklarını; tüm kötülüğü, çirkinliği ve bu yalanlamanın tüm etkenlerini çok iyi bilmektedir.

Onlardan söz etme burada kesilerek hitab Hz. Peygambere yöneltiliyor: **"Onları acıklı bir azap ile müjdele!"** Ne çare ki bu sevindirici bir müjde değildir ve sevindirici haber bekleyen bir kimsenin hoşuna gidebilecek bir niteliği yoktur!

Aynı zamanda yalanlamayan ve geleceklerine amel-i salih ile hazırlık yapan müminleri bekleyen akibeti de sergilemektedir. Surenin akışı içinde müminlerin bu akibeti herşeyi yalanlayan kafirlerin akibeti içinde bir istisna niteliğindedir.

Dilbilgisinde bu tür istisnaya "munkatı istisna" adı verilmektedir. Yani iman edip salih amel işleyenler başta bu kara haberin kapsamından değillerdi. Sonradan istisna edilmemişlerdi. Fakat olayın bu şekilde ifade edilişi istisna edilen şeye daha fazla dikkat çekmektedir.

Ayet-i kerimede geçen; **"sürekli mükafat"** ebedi ve sonsuz yurt olan ahiretteki kesilmeyen, eksilmeyen sürekli ödül demektir.

Bu kesin ve kısa vurgu ile, evrene ve vicdana ilişkin, derin anlamlar ifade eden bu sure sona ermektedir.

İNŞİKAK SURESİNİN SONU

Buruc Suresi / 85

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 22

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu kısa sure inanç sisteminin gerçeklerini ve imana dayalı düşüncenin ilkelerini sergilemektedir. Bunlar gerçekten büyük önemi olan konulardır. Etraflarına güçlü ve aydınlatıcı ışıklar saçan meseleler. Surenin ayetlerinin hatta ayetlerindeki bir tek kelimenin doğrudan ifade ettiği olgularla gerçeklerin ardında hakikatla dolu alemlere pencereler açılmaktadır.

Surenin doğrudan kendisinden söz ettiği konu Ashab-ı Uhdud olayıdır. Konu kısaca şöyledir: İslam'dan önce bir grup inanmış insan -bu insanların tevhid inancına bağlı hristiyanlar oldukları ileri sürülmüştür- azgın, acımasız alçak düşmanlar ile sınanmıştır. Bu zalim düşmanlar mümınlerin kendi inanç sistemlerini terketmelerini ve dinlerinden dönmelerini istemişlerdi. Onlar ise buna yanaşmayıp, inançlarına dört elle sarılmışlardı. Bunun üzerine azgın iktidar güçleri onlar için geniş hendekler kazdırmış ve içlerinde büyük ateşler yakmışlardır. Ve bu inanmış topluluğu onların içine atıp yanarak ölmelerine sebep olmuşlardır. Bu olayı gerçekleştirirken iktidarı ellerinde bulunduran güçler kitleleri de bu hendeklerin etrafına toplamış ve bu dehşet verici işkence ile inanmış bir topluluğun sonucu gözleri ile görmelerini istemişlerdir. Bu azgın ve zalim insanlar, inanmış insanların yakılması sahnesini eğlenerek zevkle seyretmişlerdir. **"Müminler sırf aziz övgüye layık Allah'a yöneldikleri için o zalimler onlardan öç aldılar."**

Sure yemin ile başlıyor: **"Burçları olan göğe, vaad edilen güne, şahitlik edene ve şahitlik edilene andolsun ki; hendekleri hazırlayanların canı çıksın."**

Böylece gök ve gökte bulunan korkunç burçlar vaadedilmiş olan kıyamet günü ve ondaki büyük olaylar, kıyameti seyreden yollar ve orada meydana gelecek olaylar arasında bir bağ kurmaktadır. Bütün bu olaylarla burda bahşedilenler arasında bir ilişki kurmakta ve bu olayı tezgahlayan azgınlardan göğün öc alması arasında bir ilgi kurmaktadır.

Ardından bu korkunç sahneyi kısa fakat belirgin işaretleriyle ve ana hatlarıyla vermektedir. Ayrıntılara girmeden ve anlatımı uzatmadan olayın çirkinliğini duygulara yerleştirmektedir. Bunun yanında bu inanmış insanlarda bulunan, onca zorluğa rağmen yücelen ateşe ve bizzat hayatın kendisine karşı zafer elde eden ve tüm nesiller boyunca insanların kendisi ile iftihar edeceği bir dereceye yükselen inanç sisteminin önemine de dikkat çekmektedir. Onlara bu işkenceyi yapanların çirkin eylemini ve ardında gizli olan azgınlığa, kötülüğe ve alçaklığa parmak basmakta; buna karşın müminlerin yükselişine, masumluğuna ve arınmışlığına da işaret etmektedir. **"Bol yakıtı olan ateşi oralara dolduranların. Ha-**

ni onlar hendeklerin başında oturuyorlardı. Ve müminlere yaptıkları işkenceleri seyrediyorlardı."

Bunun ardından birbirini izleyen kısa değerlendirmeler yer almaktadır. Bunlar dava, inanç sistemi ve imana dayalı köklü düşünce konusunda çok önemli gerçeklere parmak basmaktadırlar.

Yüce Allah'ın göklerin ve yerin sahibi olduğu, gökte ve yerde meydana gelen herşeyin bilgisi dahilinde olduğu ve onları gözetlediği belirtilmektedir. **"O, Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Allah herşeye şahittir."** Bir de bu azgın, günahkar ve zorba kafirleri bekleyen cehennem azabına, herşeyi yakın kavuran azaba, işaret edilmektedir. Bir taraftan da cennetin nimetlerine... O büyük kurtuluşa değinilmektedir. İnanç sistemini hayata tercih eden, kızgın ateşte yakılma sınavını tüm başarı ile geçen müminleri, bekleyen kurtuluşa değinmektedir: **"İnanmış erkek ve kadınlara işkence edip sonra yaptıklarına tevbe etmeyenler evet onlar için cehennemde yakıcı ve kavurucu azap vardır. İnanan ve salih ameller işleyenler içinde, altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur."**

Bir taraftan da önce yaratan sonra tekrar yaratacak olan Allah'ın kıskıvrak yakalamasına işaret edilmektedir: **"Doğrusu Rabbinin yakalaması şiddetlidir. İlk yaratan tekrar yaratacak olan da O'dur."** Bu, sona erdirilen hayatla doğrudan ilişkisi olan bir gerçektir. Bu gerçeğin arka planını aydınlatmaktadır.

Bunun ardından yüce Allah'ın bazı sıfatlarına yer verilmektedir. Bu sıfatların her biri, bir eylemle ilgilidir.

"O bağışlayan ve sevendir." Ne kadar büyük ve ne kadar iğrenç olursa olsun günahtan tevbe edenleri bağışlar. Kendisini herşeye tercih eden kullarını sever. Burada sevgi, sözü edilen yaralara en güzel merhem, en yatıştırıcı ilaç niteliğindedir.

"Arşın sahibidir, yücedir, istediğini yapandır." Bunlar sınırsız egemenliği, sınırsız kudreti ve sınırsız iradeyi gözler. Önünde canlandıran sıfatlardır. Bu sıfatların hepsi de bu olayla yakından ilgilidir ve bu olayın arka planın tüm çıplaklığıyla aydınlatmaktadır.

Bu hikaye daha sonra, güçlü silahlarla donanmış geçmişteki azgınların, Allah tarafından nasıl kıskıvrak yakalandıklarına kısaca değinmektedir. **"Sana orduların haberi geldi mi? Firavun ve Semud'a ait olanların."** Bunlar oluşumu ve etkileşimi bakımından farklı ve kapsayıcı akibetlerdir. Bu iki hikaye uhdud olayı ile birlikte birçok olaylara ışık tutmaktadır.

Surenin sonunda kafirlerin durumları belirtilmekte ve onların haberleri yokken Allah'ın onları çepeçevre kuşattığı belirtilmektedir: **"Doğrusu kafirler bir yalanlama içindedirler. Fakat Allah onları ardlarından kuşatmıştır."**

Kur'an gerçeğini, aslının değişmezliğini ve korunma altında olduğunu da belirtmektedir. **"Tersine o yüce bir Kur'an'dır. Korunan bir levhada (Levh-i Mahfuzda) dır."** Bu da, Kur'an niteliklerinin her işte kesin hüküm ve tek merci olduğu imajını vermektedir.

Bunlar surenin ışık tuttuğu geniş, kapsamlı ve derin sahalara ilişkin özetlenmiş konulardır. Bu, sunulanların detaylı açıklanması için bir giriştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾

1- Burçları olan göğe. 2- Vaad edilen güne. 3- Şahitlik edene ve şahitlik edilene andolsun ki.

Sure uhdud olayına geçmeden önce bu yeminlerle başlamaktadır: "**Burçları olan göğe.**" Bunlar yıldızları ya olağanüstü, ki göğün büyük burçları yani dikilmiş saraylarıdır. Nitekim Allahu Teala buyuruyor ki: "**Göğü kudretle biz kurduk ve biz şüphesiz genişleticiyiz.**"[1] Başka bir ayette de buyuruyor ki: "**Ey inkarcılar! Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? Ki Allah onu bina etmiştir.**"[2] Ya da bu cisimlerin hareketleri sırasında uğrayıp geçtikleri konaklardır. Yani bunlar, yıldızların gökte şaşmadan izledikleri yörüngeleri ve sahalarıdır. Bunlara işaret edilmesi genişliği ve büyüklüğü çağrıştırmaktadır. Bu giriş bölümünde verilmek istenen mesajda budur.

"**Vaad edilen güne.**" Bugün dünya olaylarının ayrıştırılacağı, yeryüzünün ve ondaki herşeyin hesabının dürüleceği gündür. Bugün yüce Allah'ın geleceğini vaad ettiği gündür. O gün hesap ve ceza günüdür. Sürtüşmeleri ve davaları o güne ertelemiştir. O gün tüm yaratıkların beklediği ve işlerin nasıl sonuçlanacağını görmek için gözetlediği büyük bir gündür.

"**Şahitlik edene ve şahitlik edilene.**" Bütün işlerin sergilendiği ve bütün yaratıkların hazır bulunduğu bu günde herşey, gözler önüne serilecektir. Ve herkes bunlara şahit olacaktır. Herşey öğrenilecek, gizlilikler açığa çıkarılacaktır. Hiçbir şey onları kalblerden ve gözlerden gizleyip saklayamayacaktır.

Burçları barındıran, gök, vaad edilen gün, şahit olan ve şahitlik olunan herşey mükemmel bir uyum içinde bundan sonra sözkonusu edilen uhdud olayı ile bütünleşmektedir. Onunla ilgilenmekte onun etrafında toplanmakta, büyüklüğü karşısında bakakalıp dehşetle seyretmektedir. Ayrıca bu olayın içine yerleştirildiği, kapsamlı ve geniş gerçekler konusunda mesajlar sunmaktadır. Haklılığı burada belirlenmekte ve hesabı burada kapatılmaktadır. Burası hiç şüphesiz yeryüzünden daha büyük dünya hayatının alanından ve sınırlı olan süresinden daha uzundur.

Bu atmosfer oluşturulduktan ve bu zemin hazırlandıktan sonra kısa dokunuşlarla olayın sergilenmesine geçilmektedir.

قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾

وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ

يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾

1- Zariyat Suresi, 47.
2- Naziat Suresi, 27-28.

4- Hendekleri hazırlayanların canı çıksın. 5- Bol yakıtı olan ateşi oralara dolduranların . 6- Hani onlar hendeklerin başında oturuyorlardı. 7- Müminlere yaptıkları işkenceleri seyrediyorlardı. 8- Müminlerden öç almalarının tek sebebi aziz övgüye layık Allah'a inanmalarıydı. 9- O Allah ki göklerin ve yerin sahibi olan Allah'a. Allah herşeye şahittir.

Olayın girişi hendeklerin sahiplerinden öç alınacağını gösteren bir işaretle başlamaktadır. **"Hendeği kazanların canı çıksın."** Bu, kızgınlığı gösteren bir sözdür. Allah'ın hem bu işe, hem de onu yapana karşı öfkelendiğini göstermektedir. Ayrıca Allah'ı öfkelendirecek kadar iğrenç olan bu davranışın çirkinliğini göstermekte ve Allah'ın onlardan mutlaka öcünü alacağını belirterek onları ölümle tehdit etmektedir.

Ardından hendeklerin açıklanmasına geçilmektedir. **"Yakıtı bol olan ateştir o."** Ayet-i kerimede geçen "uhdud" kavramı yerdeki hendek gibi çukurlardır. Bu hendekleri kazanlar, ayrıca onun içinde ateş yakmışlar ve onu ateşle doldurmuşlardı. Bu yüzden ateş kavramı, ifadede hendeklerden daha önplana çıkmaktadır. Böylece de tüm hendeklerde ateşin yükseldiği ve alevlerin canlandığı ifade edilmiş olunuyordu.

Hendekleri hazırlayanların canı çıksın. Onlar bu kızgınlığı ve öfkeyi hak etmişlerdi zaten. Onlar bu sadistliği işlemekle ve bu cinayete teşebbüs etmekle Allah'ın öc almasını hak etmişlerdi. **"Bol yakıtı olan ateşi oralara dolduranların. Hani onlar hendeklerin başında oturuyorlardı."** Bu onların konumlarını, durumlarını ve davranışlarını canlandıran bir ifadedir. Burada onlar ateşi yakıyor, inanmış kadınları ve erkekleri oraya atıyor ve daha sonra bu ateşin etrafında oturup seyrediyorlardı. Bu iğrenç kıyımın çok yakınında bulunuyor, işkencenin aşamalarını gözleri ile görüyorlardı. Ateşin vücudları yakmasını zevk alarak sadistçe seyrediyorlardı. Sanki onlar bu çirkin ve iğrenç sahneyi duygularına iyice yerleştirip nakşediyorlar, kazıyorlardı.

Halbuki müminlerin onlara karşı bir kötülükleri ve herhangi bir suçları yoktu: **"Müminlerden öç almalarının tek sebebi sırf onların aziz övgüye layık Allah'a inanmalarıydı. O Allah ki göklerin ve yerin sahibi olan Allah'a. Allah herşeye şahittir."** İşte onların suçu buydu. Allah'a iman etmeleri idi. Aziz, yani dilediğini yapabilen hamit, yani her durumda övgüye layık olan, cahiller O'na hamd etmeseler dahi özü itibarı ile övünmüş bulunan! Gerçekten inanılmaya ve ibadet edilmeye layık olan Allah'a inanmalarıydı. Çünkü göklerin ve yerin tek sahibi O'ydu. Herşeye şahid olan ve her varlığın kendi iradesine bağlı bulunduğu Allah'tı O. Sonra O hem müminlerin, hem de ateş kuyularını hazırlayanların yaptıklarına tanık oluyordu. Bu dokunuş müminlerin kalblerini huzura kavuşturmakta ve azgın, zorba zalimleri tehdit etmektedir. Çünkü Allah herşeye şahittir ve şahit olarak Allah yeter.

İşte bu kısa ayetlerle olayın sergilenmesi sona ermektedir. Bu ayetler yapılan işin çirkinliğini ve bu işi işleyenin iğrençliğini dile getiren, tiksinti ve nefretle kalbleri doldurmaktadır. Ayrıca olayın arka planındaki gerçekleri Allah katındaki değerini, hak ettiği öcü ve öfkeyi düşünmesi için de kalpleri harekete geçirmektedir. Bu kadarla sona ermeyen bir iştir bu. Ardında Allah'ın korkunç ceza-

sı vardır.

Olayın bu şekilde anlatılıp noktanması ile kalb ürperti ile dolmuştur. Bu, sınava üstün gelen insanın, hayata karşı zafer elde eden inancın, bedenin eğilimlerinden ve dünyanın cazibesinden tamamen soyutlanan özgürlüğün verdiği ürpertidir. Müminler her türlü yenilgiye karşın hayatlarını kurtarma imkanına sahiptiler. Fakat inançta sebat ettikleri takdirde o ahirete gelinceye kadar dünyada kendi canlarını dahi nice şeyleri yitirirlerdi. Bunun yanında bütün bir insanlık da neler kaybederdi. Onlar bu büyük hakikati öldürmekle nice kayıplara uğrarlardı: İnançsız haytın değersizliği, tutsak yaşamanın anlamsızlığı, azgın güçlerin hem bedenlere egemen hem de ruhlara egemen olmalarının alçaklığını böylece ortaya çıkardı. Bu gerçekten değerli şerefli bir davadır. Gerçekten büyük bir hakikattır. Onların yeryüzündeyken kazandıkları bile gerçekten çok yücedir. Onlar bu yüceliği ateşin yakıcı alevlerini göze alarak bedenlerini yakarak bu değerli gerçeği zafere kavuşturarak, onu ateşle temizleyerek kazandılar. Bundan sonra onların da, azgın olan düşmanlarınında Allah katında verecekleri bir hesabı vardı. Nitekim surenin akışı gelip buna dayanmaktadır.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۝١٠ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝١١

10- İnanmış erkek ve kadınlara işkence edip, sonra yaptıklarına tevbe etmeyenler, var ya. Şüphesiz onlar için cehennem azabı vardır. Yakıp kavuran azapta onlaradır.
11- İnananlar ve iyi işler yapanlar için de altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.

Yeryüzünde ve şu dünya hayatında meydana gelenler asla yaşananların ve yolun sonu değildir. Sonucu oradadır. Herşeyi yerli yerince koyacak olan ceza ve mükafat ile müminleri ve azgınları birbirinden ayıracak gün gelecektir. Yüce Allah'ın belirttiği gibi mutlaka olacaktır:

"İnanmış erkek ve kadınlara işkence edip sonra yaptıklarına tevbe etmeyenler var ya şüphesiz onlar için cehennem azabı vardır. Yakıp kavuran azab da onlaradır."

Burada özellikle "yakıp kavuran" kavramı kullanılmaktadır. Halbuki bu, cehennemle birlikte akla gelen bir niteliktir. Fakat ayette özellikle bu ifade kullanılmakta ve üzerine basılmaktadır. Böylece hendeklerdeki yakıp kavuran ateşin karşılığı verilmekte, o olayı gerçekleştiren olgunun kendisi kullanılmaktadır. Fakat bu yakıp kavuran ateş nerede? Cehennemin yakıp kavuran ateşi nerede? Ateşlerin alevleri ve müddeti arasında o kadar çok fark var ki! Dünyanın yakıp kavurması insanların yaktığı ateşle, ahiretin yakıp kavurması ise yaratıcı Allah'ın yaktığı ateş ile gerçekleşir. Dünyanın yakması birkaç saniyeliktir. Hemen sona erer. Ahiretin yakması ise ebedidir, süresini Allah'tan başka kimse bilemez. Dünyanın yakması ile beraber Allah müminlerden razı olmuş ve bu şerefli dava zafe-

re kavuşmuştur. Ahiretin yakması ile beraber Allah'ın gazabı vardır. Alçaklık, iğrenç bir düşüklükle birlikte gelir.

İman edenlere ve ameli salih işleyenlere Allah'ın ikramda bulunacağı ve onlardan razı olacağı cennet ile ifade ediliyor. **"İnanan ve iyi işler yapanlara içinde altlarından ırmaklar akan cennetler vardır."** İşte gerçek kurtuluş budur. **"İşte bu büyük kurtuluştur."** Ayet-i kerimede geçen "fevz" kavramı kurtuluş ve başarma demektir. Sırf ahiretin azabından kurtulmak dahi büyük bir başarıdır. Altlarından ırmaklar akan cennetleri elde etmek ise bambaşka bir zaferdir.

Bu sonuç ile herşey yerli yerine konuyor. Duruşma yerinin son görünüşü de budur. Dünyada meydana gelen olaylar bu sürecin sadece bir kısmıdır. Herşey burada tamamlanmaz. İşte olaya getirilen bu birinci yorumun hedeflediği gerçekte budur. Böylece Mekke'deki müslüman azınlığın ve asırlar boyunca sıkıntılara uğrayacak olan müminlerin kalblerine bu gerçek nakşedilmektedir.

Ardından açıklamalar devam etmektedir.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ
ٱلْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو ٱلْعَرْشِ ٱلْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ
ٱلْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِى تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَٱللَّهُ
مِن وَرَآئِهِم مُّحِيطٌۢ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْءَانٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِى لَوْحٍ مَّحْفُوظٍۭ ﴿٢٢﴾

12- Doğrusu Rabbinin yakalaması şiddetlidir. 13- İlk yaratan ve tekrar yaratacak olan da O'dur. 14- O, bağışlayan ve sevendir. 15- Arş'ın sahibidir, yücedir. 16- İstediğini yapandır. 17- Sana orduların haberi geldi mi? 18- Firavun ve Semud'a ait orduların. 19- Doğrusu kafirler bir yalanlama içindedirler. 20- Halbuki Allah onları ardlarından kuşatmıştır. 21- Aksine, o şerefli bir Kur'an'dır. 22- Korunan bir levhada (levhi mahfuzda)'dır.

Burada yakalanmanın gerçek mahiyetinin ve şiddetinin ortaya konması geçen olayla uyum sağlamaktadır. Bu olayda basit, küçük bir yakalama manzarasını hem sergileyenler, hem de seyreden insanlar onu bu dünyada büyük birşey sanmışlardır. Halbuki asıl şiddetli yakalama, yüce Allah'ın kıskıvrak yakalamasıdır. Göklerin ve yerin maliki olan Cebbar'ın yakalaması. Belli bir zaman diliminde, dünyanın belli bir bölgesine egemen olan basit ve zayıf kulların yakalaması değil.

"Doğrusu Rabbinin yakalaması..." şeklindeki ifade, bu söze muhatab olan Hz. Peygamber ile sözün sahibi olan Allah arasındaki bağı da dile getirmektedir. Rabblığına teslim olduğun yaratıcın. Yardımına sığındığın, dayandığın denmiş oluyor. Azgınların müminlere işkence ettiği böyle bir ortamda bu bağın, çok büyük bir değeri vardır.

İlk yaratma ile tekrar yaratma genel anlamda. İlk yaratılışı ve ahiretteki dirilişi çağrıştırmakla birlikte bunlar, gecenin ve gündüzün her anında sürekli meydana gelen iki olaydır. Her an bir ilk yaratılış ve var etme söz konusudur. Her an bir tekrar diriliş, çürüyen ve ölenin yeniden dirilişi sözkonusudur. Evren bütünü ile sürekli bir yenilenme ve sürekli bir çürüme içindedir. İşte bu kapsamlı ve sürekli ilk yaratılış ve tekrar diriliş hareketi ışığında uhdud olayı ve apaçık sonuçları işin gerçeğinde ve takdirin hakikatında geçici bir mesele olarak gelip geçmektedir. Bu sürekli devam eden yenilenme ortamında tekrar diriliş için başlangıç ve bir başlangıç için yeni bir diriliş gereklidir.

Bağışlama önceki ayetlerde geçen "sonra da tevbe etmeyenler" sözü ile ilgilidir. Yani bağışlama Allah'ın sınırsız, hiçbir engel tanımayan rahmetinden ve coşkun lütuf ve ihsanından kaynaklanmaktadır. Bu tevbe edip dönüş yapan herkese açık bir kapıdır. Günah ne kadar büyük olursa olsun, isyan ne kadar aşırı olursa olsun... Sevgi ise müminlerin konumu ile ilgilidir. Herşeye rağmen Rabbini tercih eden müminlerin. Bu da yüce Allah'ın onlara karşı lütufkar, cömert ve yumuşak olduğunu ifade etmektedir. Yüce Allah'ın kendisini seven ve tercih eden kullarını yükselttiğini bu mertebeyi eğer yüce Allah kendisi ihsanı gereği açıklamasaydı kalemler O'nu tanıtmaktan aciz kalırlardı. Bu mertebe dostluk mertebesidir. Rabb ile kul arasındaki dostluk. Allah'ın kendisini seven, kendisine dost olan yakın kullarını sevmesidir. Zaten geçip gitmekte olan hayatı O'nun uğrunda feda etmeleri. Kısa bir dönemde söz konusu olan işkencelere katlanmaları, bu tatlı sevginin yanında nedir ki. Sevgilinin bu güzel davranışı yanında neyi ifade edebilir ki?

Bu dünyada bile yardakçılar, sahibinin ağzından çıkan cesaret verici bir söz veya onun yüzünde beliren bir hoşnutluk işareti ile canlarını tehlikeye atabiliyorlar. Halbuki o da bir kuldur, kendileri de birer kul. Bu durumda Allah'ın kulları neler yapmazlar ki. Allah'ın yüce ve değerli sevgisine mazhar olan bu insanlar O'nun uğrunda neler yapmazlar ki.

"Arşın sahibidir, yücedir."

Yüce arşın sahibinin, sevgili efendinin hoşuna giden, O'nu memnun eden bir işaret... O'nun rızasını elde etme uğrunda katlanılan her türlü acı, her türlü işkence basitleşmez mi?.. Değer verilen herşey ve hayatın kendisi basitleşmez, değersizleşmez mi? **"İstediğini yapandır."**

Bu yüce Allah'ın sürekli yürürlükte olan, sürekli işleyen bir sıfatıdır. Dilediğini kesinlikle yapandır. O sınırsız irade sahibidir. Dilediğini seçer. Dilediğini ve seçtiğini yapar. Bu sürekli böyledir. Bu O'nun yüce sıfatıdır.

Dilediği bir hikmetten dolayı bazen bu dünyada mü'minlerin üstün gelmelerini sağlar. Yine bir hikmet gereği fani bedenlerini feda edilerek imanın imtihana, işkenceye üstün gelmesini diler. Bazen yeryüzündeki zorbaları cezalandırmayı, bazende onlara zamanı belirlenmiş gün gelinceye kadar mühlet vermeyi diler. Belirlediği kaderinin içinde hem bu yaptığının hem de diğer yaptığının birer hikmeti vardır. İşte bu da dilediğini yapmasının bir parçasıdır. Bu, hem buradaki olaya hem de gelmekte olan Firavun ve Semud olaylarına uygun düşmektedir. Tüm olayların ötesinde, hayatın ve evrenin ötesinde özgür irade ve özgür kudret

gerçeği olduğu gibi kalmakta ve bütün bir varlık içinde işlemeye devam etmektedir.

Dilediğini kesinlikle yapandır... İşte dilediğini yapmasının örneğini görüyoruz:

"Sana orduların haberi gelmedi mi? Firavun ve Semud'a ait orduların."

Bunlar Kur'an-ı Kerim'de sık sık söz konusu edildiklerinden muhatabların artık bildiği konular kabul edildikleri için sadece bir işaretle kendilerine değinilen iki uzun kıssadır. Kur'an onlara ordular adını vermektedir. Böylece onların kuvvetine ve hazırlığına işaret etmektedir. **"Sana onların haberi geldi mi?"** Ve Rabbinin onlara dilediğini nasıl yaptığını bildiren haber gelmedi mi sana?

Bunlar yapılan, özellikleri ve sonuçları açısından iki ayrı olaydır. Firavun olayında yüce Allah onu ve ordusunu mahvetmiş, İsrailoğullarını kurtarmış ve onları bir süre yeryüzüne hakim kılmıştır. Belirlediği ve dilediği bir hikmetini onlarla gerçekleştirmek için. Semud olayında ise yüce Allah onları toptan mahvetmiş, Hz. Salih'i ve onunla birlikte olan bir avuç inanmış insanı kurtarmıştır ve onların bundan sonra herhangi bir hakimiyetleri ve egemenlikleri olmamıştır. Sadece sapık bir kavmin zulmünden kurtulmuşlardır.

Bu iki olay irade ve dileme sıfatlarının işleyişinden birer örnektir. Ayrıca Allah'a çağırmanın ve bu yolda karşılaşılacak sürprizlerin, zorlukların tablolarından ikisidir. Bunun yanında üçüncü bir sınav biçimi uhdud olayında meydana gelmiştir. Kur'an-ı Kerim bunların hepsini Mekke'deki mümin azınlık ve daha sonra gelecek tüm inanmış nesiller için birer moral kaynağı olarak takdim etmiştir.

Surenin sonunda kesin ve güçlü iki vurgu yer almaktadır. Her biri bir gerçeği; son sözü ve son hükmü dile getirmektedir:

"Doğrusu kafirler bir yalanlama içindedirler. Allah onları ardlarından kuşatmıştır."

Kafirlerin durumu ve gerçek halleri onların bir yalanlama içinde akşamlayıp sabahladıklarıdır. **"Allah onları ardlarından kuşatmıştır."** Onlar ise kendilerini kuşatan Allah'ın cezası ve ilminden habersizdirler. Onlar her şiddetli bir tufanda etrafı kuşatılmış farelerden daha zayıf durumdalar!

"Aksine o şerefli bir Kur'an'dır. Kornunan bir levhada (levhi mahfuzda)dır."

"Mecid" kavramı yüce, şerefli, köklü demektir. Allah'ın sözünden daha yüce, daha üstün ve daha köklü ne olabilir? Allah'ın bu sözü korunmuş bir levhadadır. Biz bu levhanın yapısını kavrayamıyoruz. Çünkü bu sadece yüce Allah'ın bilebileceği gayb konularından biridir. Biz sadece ifadenin oluşturduğu gölgeden yararlanıyor ve kalblerde bıraktığı etkiden istifade ediyoruz. Bu da Kur'an-ı Kerimin korunduğunu değişmediğini, Allah'ın sözünün ele alınan her konuda en son merci olduğunu telkin etmektedir. Bu sözün karşısında tüm sözler erir gider. Fakat bu söz korunmuş, muhafaza edilmiş bir biçimde tüm gerçekliğiyle kalır.

Nitekim Kur'an-ı Kerim uhdud olayında da sözünü söylemiş ve bunun ötesindeki gerçeği de gün yüzüne çıkarmıştır. Bu aynı zamanda söylenebilecek en son sözdür.

BURUC SURESİNİN SONU

Tarık Suresi / 86

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 17

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu cüzün girişinde burada yer alan surelerin duygu üzerine peşpeşe indirilen vurguları andırdığını belirtmiştik. Bunlar sert güçlü ve yüce vurgulardır. Uykuya dalanları uyarabilecek güçte çağrılardır... İnsanların duygularına yöneltilen bu vurgular ve çağrılar bir tek noktada yoğunlaşmakta, bir tek uyarıda bulunmaktadır. Peşpeşe gelen bu uyarılarla "ayılın, uyanın, bakın, görün, düşünün, tefekkür edin. Hiç şüphesiz bilin ki ortada bir ilah vardır. Şüphesiz ortada bir tedbir vardır. Şüphesiz ortada bir takdir vardır. Bir imtihan var ortada. Şüphesiz ortada bir sorumluluk var. Hesaba çekilmek, mükafat veya ceza almak var. Orada çeşitli azab var. Değerli büyük nimetler var..." demiştik.

Bu surede, sözkonusu özelliklerin açık bir örneğidir. Vurgularında bir sertlik var. Buna sahnelerin çeşitliliği, musiki vurgusunun çeşitliliği, sözlerin tonajı ve manaların mesajları eşlik etmektedir.

Sahnelerinden bazıları: İlk görünen yıldız karanlığı delip geçen yıldız, kuvvetle atılan su, dönüş yeri ve yerdeki yarığın manzaralarıdır.

Surenin değindiği olgulardan bazıları ise: Her insanın başına bir gözetleyicinin verilmesi: **"Üzerinde gözetleyici olmayan hiç kimse yoktur.."** Kuvvet ve yardımcının olmayacağının bildirilmesi: **"Gizliliklerin çıkarıldığı gün onun ne bir gücü ne de yardımcısı olmaz."** Birde kesin bir ciddiyet: **"Şüphesiz Kur'an kesin bir sözdür, saçma bir söz değildir."**

Bu suredeki tehdit ve ceza dahi aynı karakteri taşımaktadır: **"Onlar bir tuzak kuruyorlar, ben de bir tuzak kuruyorum. Sen kafirlere mühlet ver. Onlara az bir zaman tanı!"**

Sanki bu konular cüzün girişinde işaret edilen konuların aynısıdır: **"Ortada bir ilah vardır. Ortada bir tedbir vardır. Her yerde bir takdir var. Bir sınav var ortada. Ortada bir sorumluluk var. Hesaba çekilme ceza veya mükafat var orada."**

Surenin kainata ilişkin manzaraları ile konu olarak işlediği gerçekler arasında gözle görülebilecek derecede sınırsız dakik bir uygunluk gözlenmektedir. Surenin Kur'ani güzel sergilenişinde bu olgu apaçık gözlenebilmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾

إِن كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾

1- Göğe ve târıka and olsun. 2- Târıkın ne olduğunu bilir misin sen? 3- O karanlığı delen yıldızdır. 4- Hiçbir can yoktur ki başında bir koruyucu olmasın.

Bu yemin kainata ilişkin bir sahneyi ve imana ilişkin bir gerçeği dile getirmektedir. Önce göğü ve semada ilk görülen yıldızı sözkonusu etmekte ardından Kur'an'ın ifade tarzında alışılagelen bir ifade yer almaktadır: **"Târıkın ne olduğunu bilirmisin sen?"** Sanki o bilme ve anlama ötesinde bulunan bir şeydir. Ardından onu sınırlandırıyor, şeklini ve biçimini açıklıyor: **"O karanlığı delen yıldızdır."** Etkili ışınları ile karanlıkları delip geçen. Bu niteleme tüm yıldız türü için uygun düşmektedir. Bu ayette geçen yıldız kavramını sınırlandırmaya ve onu herhangi bir yıldızdır diye tayin etmeye gerek yoktur. Böyle bir sınırlama getirme zorunlu da değildir. Böyle genel kalması daha güzeldir. Bu durumda ayetin anlamı şöyle olur: Göğe ve onun karanlıkları delip geçen, eşyayı örten, perdeye nüfus eden, yıldızlarına andolsun... Böylece bu işaretin ve surenin değindiği gerçekler ve diğer sahneleri ile ortaya konan tespitler arasında anlamlı bir bağ kurulmuş olmaktadır. Nitekim buna ilerde değineceğiz.

Yüce Allah göğe ve onun ışıkları ile karanlıkları delip geçen yıldızlarına yemin ederek her insanın başına Allah tarafından bir gözetleyici konduğunu belirtmektedir: **"Hiçbir can yoktur ki başında bir koruyucu olmasın."** İfadenin bu şekilde dile getirilmesi şu gerçeği pekiştirmek içindir. Hiçbir insan yoktur ki başında kendisini gözetleyen, yaptıklarını birbir kaydeden, kendisini koruyan bir bekçi bulunmasın. Her insanın başında bu bekçi Allah'ın emriyle verilmiştir. İnsanın nefsine yardım eder. Zira nefis sırların ve düşüncelerin atağıdır. Çalışmanın ve karşılık almanın temeli ona dayanır.

Öyle ise ortada başıboşluk ve anarşi diye bir şey yoktur. İnsanlar yeryüzüne böyle serbest bekçisiz olarak salınmış değildir. Dünyanın vaadlerine koruyucusuz salınmış değillerdir. Gözetleyicisiz dilediklerini yapsınlar şeklinde bırakılmamışlardır. Herşey doğrudan en ince noktalarına varıncaya kadar tespit edilmekte, sayılmaktadır. İnsan bu doğrudan dakik tespitler ile hesaba çekilecek, sorgulanacaktır. Ayet-i kerime korkunç bir mesaj da vermektedir. İnsan nerede olursa olsun, isterse hiç kimsenin olmadığı bir yerde bulunsun. Asla yalnız olmadığını hissetmektedir. Bütün gözetleyicilerden uzaklaştığı tüm gözlerden gizlendiği ve her ışıktan emin olduğu bir sırada dahi kendini gözetleyen bir muhafız ile yüzyüzedir. Bu muhafız her tür perdeyi yırtmakta ve her gizli şeye nüfuz etmektedir. Tıpkı herşeyi örten gecenin perdesine nüfuz eden, ışığıyla delip geçen yıldız gibi. Allah'ın sanatı her yerde aynı damgayı taşımaktadır. İnsanın iç dünyası ile dış dünyasındaki bu sanat bir ahenk içindedir.

İnsanın gönlünü evrene bağlayan bu dokunuştan takdir ve tedbirin gerçekliğini pekiştiren göğe ve târık yıldızına yemin edilerek ortaya konan başka bir dokunuşa geçiliyor. İnsanın bu ilk yaratılışı da sözkonusu gerçeği gösteriyor ve insanın başıboş bırakılmadığını, kendi haline terk edilmediğini dile getiriyor.

فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝ خُلِقَ مِن مَّاءٍ دَافِقٍ ۝ يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝

5- Öyleyse insan neden yaratıldığına bir baksın. 6- Fışkıran su damlacığından yaratıldı. 7- Bel ile kaburga kemikleri arasından çıkan.

İnsan hangi şeyden yaratıldığına ve nasıl bir şeye dönüştürüldüğüne bir baksın. Şüphesiz o bel ile kaburga kemikleri arasından fışkırarak çıkıp gelen bir sudan yaratılmıştır. Erkeğin bel kemiğinden ve kadının üst göğüs kemiğinden akıp gelen suların yerleşmesinden yaratılmıştır. Bu gerçek Allah'ın ilminde saklı, insanın bilmediği gizli bir sır olarak son asrın ilk yarısına kadar kalmıştır. Ancak bu asrın ikinci yarısında insanın modern ilmi kendi metodu ile gerçeği keşfetmiştir. Ve öğrenmiştir ki erkeğin suyu bel kemiğinde oluşmakta, kadının suyu ise üst göğüs kemiğinde oluşmaktadır. Bu iki su korunaklı bir yuva da birleştiğinde onlardan insan meydana gelmektedir.

Bel kemiği ile göğüs kemiği arasından akıp gelen su ile organik, sinirsel akli ve ruhi oluşumu alabildiğine karmaşık olan, anlayabilen akıllı insan arasındaki mesafe gerçekten korkunçtur. Başlangıç ile sonuç arasında uzun bir mesafe bulmaktadır. Fışkırıp gelen suyun konuşan bir insan olana kadar geçirdiği bu uzun mesafe açıkça gösteriyor ki insanın kendisi dışında başka bir el onu idare etmektedir. Herhangi bir şekli iradesi ve gücü olmayan bu sıvı maddenin hayret verici, uzun ve korkunç yolculuğunu düzenleyip idare eden ve onu bu güzel sonuca kadar götüren bir el vardır. Yine ortaya koymaktadır ki herhangi bir şekli ve aklı, iradesi ve gücü olmayan bir damla suyun bu hayret verici, uzun yolculuğunda gözetleyen Allah tarafından görevlendirilmiş bir koruyucu, bir gözetleyici bulunmaktadır. İnsanın anne rahminde geçirdiği hayret verici aşamalar onun doğumundan ölümüne kadar geçirdiği hayret verici gelişmelerin çok çok üstündedir!

Döllenmiş olan bu tek hücre mikroskopla dahi zor görülebilecek küçüklüktedir. Zira bir damla suda bunun gibi milyonlarca hücre bulunmaktadır. İşte herhangi bir şekli, aklı, gücü ve iradesi bulunmayan bu küçük yaratık rahme yerleşir yerleşmez hemen gıda arama işlemine koyulur. Derken koruyucu, kudret eli onu bir besin arama yeteneğiyle donatmaktadır. Etrafındaki rahim duvarını taze gıda için hazırlanmış bir bereket kaynağına, akan kan havuzuna çevirir! Bu küçücük yaratık gıdasını sağlama aldıktan sonra yeni bir işleme başlar. Sürekli bir bölünme işlemidir bu. Bundan hücreler meydana gelir. Belli bir şekli, aklı, gücü ve iradesi bulunmayan bu basit yaratık ne yaptığını, ne yapmak istediğini bilir. Çünkü onu koruyan el kendisini hidayete, bilgi, kudret ve iradeyle donatır. Böylece o da yolunu öğrenir! Bu küçücük yaratık yeni oluşan bu hücre kümelerinden herbirini hayret verici binanın yapımında, insan vücudunun binasında birer temel olarak kullanmakla yükümlüdür. İşte şu hücre kümesi insan vücudunun iskeletini oluşturacak, şu hücre kümesi kas sistemini oluşturacak, şu hücre kü-

mesi sinir sistemini oluşturacak, şu hücre kümesi de lenf sistemini oluşturacak... Böylece insanın oluşumu için gereken bütün temel oluşumlar burada yerlerini alacak... Fakat işlem bu kadar basit değildir. Çünkü ortada gayet dakik bir farklılaşma söz konusudur. Hiçbir kemik diğer kemiğe, hiçbir kas, hiçbir damar diğerine benzememektedir. Çünkü insan vücudu dakik bir sanatla hayret verici bir oluşumla ve her bir organ başka bir görevi üstlenmek üzere meydana getirilmiştir. Bu nedenle insan vücudunun bir temel yapısını oluşturmak için harekete geçen hücre kümesi görevini biliyor. Uzmanlaşmış gruplara ayrılıyor. Büyük insan bedeninde kendisine ayrılan temel yapıyı oluşturmak için her bir grup ayrı bir işe koyuluyor!

Her küçük hücre harekete geçiyor ve yolunu biliyor. Nereye gideceğini, kendisinden ne istendiğini kavrıyor. Bu korkunç boşluk içinde hiçbiri yolunu şaşırmıyor. Mesela, gözü yapmakla yükümlü olan hücreler gözün yüzde olması gerektiğini biliyorlar. Onun asla karında, ayakta veya kolda olmaması gerektiğini anlıyorlar. Aslında tüm bu yerlerin herbiri gözün orada oluşmasına müsaittir. Göz orada da oluşabilir. Eğer gözü yapmakla yükümlü olan ilk hücre gelip bu yerlerden birine konsa ve oraya yerleşse orada bir göz meydana gelebilirdi! Fakat bu hücre bizzat harekete geçtiğinden su karmaşık insan organizmasında göz için belirlenen yerden başka tarafa gitmiyor. Peki organizmanın başka hiçbir yerde değil, sadece bu yerde göze ihtiyacı olduğunu bu hücreye kim söylemiştir acaba? Şüphe yok ki Allah. Onu koruyan, yönlendiren Allah'tan başka hiçbir yol göstericinin bulunmadığı bu uçsuz bucaksız ortamda kendisine yol gösteren en büyük koruyucu, gözetici şüphesiz O'dur!

Bu hücrelerin hepsi tek tek ve küme halinde belli kümelerin içindeki gizli birimlerin çizdiği bir çerçevede çalışmaktadır. Bunlar insan türünün sicili ve atalarının özelliklerini koruyan genetik bilimlerdir. Mesela göz hücresi bölünüp çoğalırken gözü oluşturmaya çalışır. Bununla beraber bu eylem sırasında gözün belli bir şeklini ve belirlenmiş özelliklerini de korumaya çalışır. İşte bu işlem meydana gelen gözün herhangi bir hayvanın gözü değil, bir insan gözü olmasını sağlar. Bu gözün şekli veya özellikleri açısından özdeki en ufak bir sapma onu belirlenmiş çizginin dışına çıkarır. Peki hücreye bu gücü yerleştiren ve onu bu şekilde yöneten kimdir acaba? Aklı, kavrayışı, iradesi ve gücü olmayan bu basit hücreye tüm bunları proğramlayan kimdir? Şüphesiz o yüce Allah'tır. Bir gözün veya bir gözün bir parçasının kendisine havale edildiği durumda onu yapmaktan aciz olan bütün insanlığı dize getiren bu bilgiyi Allah işte bu hücreye vermiştir. Böylece tüm insanlığın karşısında aciz düştüğü bu büyük işlemi bir tek hücre veya basit birkaç hücre yapabilme gücüne ulaşmıştır.

Fışkıran su ile konuşan insan arasındaki hayret verici uzun yolculuğun bu kısa ve hızlı gözden geçirilmesinin ardında insan organizmasında yer alan spermlerin ve organların özelliklerindeki hayret verici akılları durduran düzeni yapıyı ve işlemi saymakla bitiremeyiz. Fizilal'in metoduna göre onları daha fazla detaylandırma imkanımızda yoktur... İşte bunların hepsi ilahi tedbir ve takdire tanıklık etmektedir. Koruyan, yol gösteren ve yardım dileyen eli göstermekteir. Adına

göğe ve yıldıza yemin edilen birinci gerçeği pekiştirmektedir. Ayrıca ardından gelen gerçeğe, müşriklerin bu sureyle ilk defa muhatab olanların kabul etmeyip inanmadıkları ahiretteki diriliş gerçeğine bir geçiş niteliğindedir.

إِنَّهُۥ عَلَىٰ رَجْعِهِۦ لَقَادِرٌ ۝ يَوْمَ تُبْلَى ٱلسَّرَآئِرُ ۝ فَمَا لَهُۥ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ۝

8- Allah onu tekrar yaratmaya kadirdir. 9- Gizli işlerin ortaya çıkarıldığı günde. 10- Onun hiçbir gücü ve hiçbir yardımcısı olmaz.

İnsanı baştan yaratıp koruyan Allah öldükten sonra onu tekrar hayata kavuşturabilir. Çürüdükten sonra yeniden yaratabilir. Zaten ilk yaratılış onun takdirine ve tedbirine tanıklık ettiği gibi gücüne de şahitlik etmektedir. Son derece ince hesaplarla ve hikmetlerle donatılmış olan bu yaratılış gizli olan herşeyin ortaya çıkarılması ve ortaya konan her eylemin adil bir şekilde karşılığını bulabilmesi için ahirette yeni bir dönüş olmadığı zaman bütün bu güzel sistem boşa gitmiş olur:

"Gizli işlerin ortaya çıkarıldığı günde."

Perdelenmiş sırlar üzerine bürünmüş, gizli, kapalı gönüller... O gün herşey yoklanır ve gün yüzüne çıkarılır. Tıpkı varlıkların üstünü örten karanlıklara nüfuz eden yıldız gibi ortaya çıkar, gözlerin önüne serilir. Örtülere bürünmüş olan kalbin en ince noktalarına kadar nüfuz eden gözetleyicinin herşeyi gördüğü gibi. İnsanın tüm güçlerinden ve bütün yardımcılardan soyutlandığı günde gizliliklerin tamamı ortaya çıkarılacaktır: **"Onun hiçbir gücü ve yardımcısı olmaz."** İnsanın ne kendi dünyasından gelen bir gücü ne de kendisinin dışında bir yardımcısı yoktur artık. İnsanın her tür güç kaynağından soyutlanması ile birlikte her tür perdenin kaldırılması buradaki durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Derin etki bırakan bir dokunuşla duygularına seslenmektedir. Kainattan insanın iç dünyasına ilk yaratılışına ve geçirdiği ilginç aşamalara oradan da kıyametteki sondurağına geçilmektedir. Orada perdeler açılmakta sırrı ortaya çıkmakta, güç ve yardımcıdan soyutlanmaktadır.

Bununla beraber gönüllerde bunun kesin gerçekleşeceğine ilişkin ufak tefek şüpheler, kuşku kırıntıları kalmış olabilir. İşte bu nedenle kesin bir şekilde ifade ediyor ki bu söz kesin bir sözdür. Bu söz ile kainatın sahneleri arasında bir bağ kurulmaktadır. Nitekim surenin girişinde de böyle bir bağ kurulmuştu.

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلرَّجْعِ ۝ وَٱلْأَرْضِ ذَاتِ ٱلصَّدْعِ ۝ إِنَّهُۥ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ۝ وَمَا هُوَ بِٱلْهَزْلِ ۝

11- Yağmurun sahibi göğe. 12- Bitkinin yeşerdiği yere andolsun ki. 13- Şüphesiz Kur'an kesin bir sözdür. 14- O saçma bir söz değildir.

Ayet-i kerimede geçen "rec" yağmur demektir. Gök ardarda onu gösterdiği için böyle demiştir. "Sed" kavramı ise yeri yarıp filizlenen bitki demektir. Bunların her ikisi de hayatın birer tablosunu sergileyen sahnelerdir. Bitkinin hayatı ve ilk yaratılışı: Gökten inen bir su ve yerden filizlenen bir bitki... Bunlar bel kemiği ile göğüs kemiği arasından fışkırıp gelen suya ve rahmin karanlıklarında gelişen cenine o kadar benzemektedir ki... Hayat aynı hayattır. Sahne aynı sahnedir. Hareket aynı harekettir. Değişmeyen bir düzen, eşsiz bir sanat açıkça sa-

natkârını göstermektedir. Bu öyle bir sanatkardır ki ne sanatının gerçek bir benzeri kopya edilebilir ne de dış şekilleri ortaya konabilir.

Bu aynı zamanda târıka karanlığı delip geçen yıldıza perdeleri ve engelleri yarıp geçen yıldız sahnesine de çok benzemektedir. Ayrıca gönüllerin yoklanması örtülerin açılmasına da yakın bulunmaktadır. Hepsi yaratıcısını gösteren bir tek sanattır.

Yüce Allah bu iki varlığa ve bu iki olaya yemin etmektedir. Yağmurlu göğe, yarıklı yere. İfade tonunun çağrıştırdığı gibi sahneleri ve mesajları da, sertliği, etkinliği ve kesinliği çağrıştırmaktadır. Dönüşü ve sınanmayı ifade eden bu sözün veya genel ifadesiyle bu Kur'an'ın şakayla karışık olmayan kesin bir söz olduğuna yemin etmektedir. Her sözü her tartışmayı her şüpheyi ve her tereddüdü sona erdiren kesin söz. Gerisinde söylenecek söz bırakmayan kesin söz. İşte yağmurun sahibi gök ve yerin sahibi yerde bu gerçeğe tanıklık etmektedir.

Dönüşüm ve sınanmanın varlığına ilişkin bu kesin sözün ışığı altında hitap Hz. Peygambere yöneltilmektedir. Bu sırada Hz. Peygamber ve onunla birlikte olan inanmış azınlık Mekke'de müşriklerin islam çağrısına ve ona inananlara karşı kurdukları tuzaklara, sergiledikleri komplolara göğüs germeye çalışıyorlardı. Müminler bu sırada karmaşık bir üzüntü içinde bulunuyorlardı. Kendisine karşı tezgahlanan tuzaklara, aleyhine geliştirilen önmeleri önüne tüm yolların kapatılması, tüm araçlarla kendisine karşı savaşılması onu derin üzüntüye boğmuştur. Tam bu esnada hitap Hz. Peygambere yöneltilmekte direnmesi ve rahat içinde olması telkin edilmekte, tuzak ve tuzakçıların işi hafife alınmaktır ve bunun geçici bir süreye mahsus olduğu belirtilmektedir. Asıl savaşın dizginin yüce Allah'ın elinde ve komutasında olduğu bildirilmektedir. Öyle ise Peygamber sabretmeli hem kendisi hem de mü'minler huzur ve rahat içinde olmalıdırlar:

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

15- Onlar bir tuzak kuruyorlar. 16- Ben de bir tuzak kuruyorum. 17- Sen kafirlere mühlet ver. Onlara biraz zaman tanı.

Onlar bel kemiği ile göğüs kemiği arasından fışkırıp gelen sudan yaratılmış yaratıklardır. Güçleri, kuvvetleri, kudretleri, iradeleri, bilgileri ve doğru bir istikametleri yoktur. Onlara uzun yolculuklarında yol gösteren işlerini idare eden kudret elidir. Onlar gönüllerin açılacağı bir dönüşe tekrar dirilişe doğru akıp gidiyorlar. Orada ne bir güçleri ne de yardımcıları olacaktır... İşte tuzak kuranlar bu yaratıklardır. Ben ise her şeyi yoktan var eden yolunu gösteren, koruyup gözeten, yönlendiren, tekrar yaratan sınayan, kudret sahibi, her şeye egemen olan göğü ve yıldızı yaratan, fışkıran suyu ve konuşan insanı yaratan, yağmur yağdıran göğü, yarıkların sahibi yeri yaratan Allah'ım ben. İşte bende bir tuzak kuruyorum.

İşte bu da bir tuzak, o da bir tuzaktır. Ve işte savaş meydanı... Aslında bu savaş gerçek yönü ile tek taraflıdır, ama burada sırf hafife alma ve aşağılama amacı ile iki taraf şeklinde **"Sen o kafirlere mühlet ver, onlara az bir mühlet**

ver." Acele etme. Savaşın sonucu için sabırsızlanma. Artık sen savaşın karakterini, özelliklerini ve gerçek mahiyetini görmüş bulunuyorsun. Çünkü onlara mühlet verilmesinin az bir zaman tanınmasının ardında bir hikmet gizlidir. Bu tanınan zaman dünya hayatının ömrünü kuşatsada azdır. Sonsuz ve ebedi olan ömrün yanında dünya hayatının ömrü nedir ki?

İfade biçiminde yüce Allah'ın Hz. Peygambere nasıl yumuşak bir emir verdiğini görebiliyoruz. **"Sen o kafirlere mühlet ver, onlara az bir mühlet ver."** Sanki burada emir sahibi, izin sahibi Hz. Peygambermiş gibi. Sanki onlara zaman tanınmasına O izin veriyor. Ya da onlara süre tanınması O'nun onayına bağlı. Halbuki bunların hiçbiri Hz. Peygamberin elinde değildir. Bu sadece bu ortamda Hz. Peygamberin gönlüne rahmet meltemleri gönderen sevginin, ülfetin bir ifadesidir. Bu öyle bir ülfettir ki O'nun gönül arzusu ile Rabbinin iradesini bütünleştirmektedir. Bir yetkisi varmış gibi O'nu bu eyleme ortak yapmaktadır. Onunla ilahi saha arasındaki farkları ve engelleri ortadan kaldırmaktadır. Aslında herşeyi idare edip hükme bağlayan ilahi iradedir. Sanki Rabbi O'na şöyle buyurmaktadır: Sen onlar hakkında dilediğini yapabilirsin. Fakat onlara mühlet ver, az bir zaman tanı... Bu şefkatle dolu sevgi ve lütuflarla dolu ülfetin sonucudur. Sıkıntılara, zorluklara, yorgunluklara ve tuzaklara dokunmakta, onların hepsini silip götürmekte ve eritmektedir. Geride sadece şefkat ve sevgiyi bırakmaktadır.

TARIK SURESİNİN SONU

A'la Suresi / 87

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 19

Bismillahirrahmanirrahim.

İmam-ı Ahmed'in, İmam-ı Ali'den aldığı rivayette Hz. Peygamberin bu sureyi: **"Rabbinin yüce adını takdis et."** çok sevdiği belirtiliyor. Müslim'in Sahih'inde ise Hz. Peygamberin bayram ve cuma namazlarında A'la ve Ğaşiye surelerini okuduğu ifade ediliyor. Bayramın cuma gününe rastlandığında onları bir günde okumuşta olabilir.

Hz. Peygamber bu sureyi sevmekte haklıdır. Çünkü bu sure bütün evreni bir mabede çevirmektedir. Evreni, Rabbleri takdis ve yüceltme sesleri ile çınladığı, takdis ve övgülerin mesajları ve direktifleri ile coşan bir şenlik yerine çevirmektedir. **"Rabbinin yüce adını takdis et. O yarattı ve düzene koydu. O herşeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir. O, yeşillikler bitirmiştir. Sonra da onları siyah bir çöpe çevirmiştir."**

Surenin derin yankılar uyandıran tesiri, tesbih ve övgünün gölgesini her tarafa yaymaktadır. Hz.Peygamberin bu sureyi sevmesinde hakkı vardır. Çünkü sure kendisine çok önemli ve büyük müjdeler getirmektedir. Rabbi kendisine tebliğ ve hatırlatma görevini yüklerken O'na şöyle demektedir: **"Ey Muhammed sana Kur'an'ı biz okutacağız ve asla unutmayacaksın. Yalnız Allah'ın dilediği başka. O açığı da bilir gizliyi de. O halde hatırlatmak fayda verirse hatırlat."**

Bu surede Rabbi bu Kur'an'ı O'nun kalbinde muhafaza edeceğine garanti vermekte ve bu zorluğu O'nun boynundan kaldırmaktadır. Tüm işlerini kolaylıkla başaracağını vaad etmektedir. Bu ise gerçekten çok önemlidir.

Hz. Peygamberin bu sureyi sevmesi boşuna değildir. Çünkü bu sure imana dayalı düşüncenin değişmeyen ilkelerini içermektedir. Yaratıcı Rabbin birliği, ilahi vahyin ispatı ve ahirette yaptıklarının karşılığını görme ilkeleri burada açıklanmaktadır. Bunlar inanç sisteminin temel ilkeleridir. Sonra bu inanç sistemi tarihin derinliklerindeki köklerine bağlanmaktadır. **"Bu hüküm elbette ilk sahifelerde de vardır. İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde."**

Bunun yanında bu inanç sisteminin karakterini, onu tebliğ eden peygamberin ve onu yüklenen ümmetin karakterini ortaya koymaktadır. Bu da kolaylık ve müsamaha ile dolu bir karakterdir.

İşte burada sözkonusu edilen her konunun altında birçok mesajlar bulunmakta ve engin sahalara açılmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝١ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ۝٢ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ۝٣

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۝٤ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۝٥

1- Rabbinin yüce adını takdis et. 2- O yaratan ve düzeltendir. 3- Ölçüleri belirleyip yolunu gösterendir. 4- Yemyeşil meraları bitirendir. 5- Ardından onları kupkuru çöpe çevirendir.

Böyle derin, yumuşak bir girişle surenin açılışı ta baştan *takdisin* yankılarının çınladığı bir havayı oluşturuyor. Takdisin anlamı yanında bu yankılarda etrafa yayılıyor. Ardından takdisi emreden sıfatlar yer alıyor. **"O yarattı düzene koydu. O herşeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir. O, yeşillikler bitirmiştir. Sonra da onları siyah bir çöpe çevirmiştir."**

Böylece bütün bu varlık seslerin yankılandığı bir mabede, eşsiz sanatın eserlerini sergileyen bir galeriye dönüşmektedir: **"O yarattı, düzene koydu. O, her şeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir."**

Ayet-i kerimede geçen tesbih kavramı, yüceltmek, tenzih etmek, Allah'ın güzel sıfatlarının anlamlarını zihinde canlandırmak; hayatı onların kalbe ve vicdana verdiği parıltılar, feyzler, ışıklar ve zevkler arasında yaşamaktır. Yoksa sadece "Suphanallah" sözünü soyut bir şekilde tekrar edip durmak değildir... "Rabbinin yüce adını takdis et" ifadesi insanın vicdanında öyle bir mana ve duygu oluşturuyor ki, onu sözlerle, kelimelerle ifade etmek çok zordur. Bu ancak vicdanla tadılabilecek bir olgudur. Sıfatların manalarını gözlerimizin önüne getirmekten kaynaklanan parıltılarla beraber, yaşamayı ifade etmektedir.

Bu ayet-i kerimede sözü edilen en birinci ve açık sıfat Rabblık ve yücelik sıfatıdır. Rabb terbiye eden, eğiten, koruyup gözetendir. Bu sevgi ve şefkat dolu sıfatın yansıttığı anlam surenin havası, müjdeleri ve rahatlatan vurguları ile mükemmel bir uyum içine girmektedir. Yüce sıfatı ise sonsuz ufuklara yükselme duygusunu harekete geçiriyor. Ruhu enin deryalara doğru yöneltip serbest bırakıyor. Ayrıca yüceltme ve tenzih etme ile de ahenk içine giriyor. Bu ise özü itibarı ile yücelik sıfatını hissetmektir. Bilincine varmaktır. Burada hitap öncelikle Hz. Peygambere yöneltilmektedir. Ve bu emir O'nun Rabbinden gelmektedir. Hem de şu ifade ile: **"Yüce olan Rabbinin adını takdis et."** Burada sözle ifade edilemiyecek kadar büyük bir yakınlık ve ünsiyet bulunmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber Rabbinin bu emrini okur ve surenin diğer ayetlerine geçmeden önce O'na doğrudan cevap verir; "Yüce Rabbimi takdis ederim" derdi. Bu hitap da O'nun cevabıdır. Emir ve O'na itaattir. Ünsiyet ve O'na karşılığın verilmesidir. O Rabbinin huzurundadır. Doğrudan direktif almakta ve cevap vermektedir, çok yakın bir dostluk ve ilişki içinde. Bu ayet indiğinde Hz. Peygamber "bu ayeti secdelerinizde söyleyiniz" buyurdu. Ondan önce **"Öyle ise yüce Rabbinin adını takdis**

et"[1] ayeti indiğinde ise "bunu rükularınızda söyleyiniz" buyurdu. İşte rükularda ve secdelerde söylenen namaza ilave edilmiş hayat dolu kelimedir. Ona hayat doldurmuştur. Böylece Allah'ın doğrudan emrine, doğrudan bir karşılık verilmiştir. Allah'ın kullarına, kendisine övgüde bulunmaları ve O'nu takdis etmeleri için izin vermesi, Allah'ın onlar üzerindeki nimetlerinden ve lütuflarından biridir. Çünkü bu, yüce Allah'la bir bağın kurulmasına izin verilmesidir.

İnsanın sınırlı olan kavrayışlarıyla yakınlık kurma şekillerinden biridir. Bu, yüce Allah'ın kendini özel sıfatları ile onlara tanıtma lütfunda bulunduğu bir iletişim şeklidir. İnsanların samimiyetleri ve güçleri oranında Allah'ı tanımalarına vesile olmaktadır. Herhangi bir şekilde kulların Allah'la iletişim kurmalarına izin verilmesi bir ikramdır. Ve Allah'ın kullarına lütfudur.

"Yüce Rabbinin adını takdis et. O herşeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir."

Herşeyi yaratan ve düzelten mükemmel şekilde yapan ve onu kemalin zirvesine çıkaran O'dur. Her yaratığın görevini ve amacını belirleyen; uğrunda yaratıldığı hedefe doğru yönlendiren, varlığının amacını gösteren, varlığı süresince kendisine yararlı şeyleri belirleyen ve buna doğru yol gösteren O'dur.

Bu büyük gerçek evrendeki herşeyde açıkça görülmektedir. Varlığın alemindeki herşey büyüğünden küçüğüne, mükemmelinden basitine, O'nun sanatında aynıdır. Yaratılışı itibarı ile eksiksizdir. Görevini yapmaya uygundur. Varlığının amacı belirlenmiştir. En kolay yoldan bu amacını gerçekleştirmesi sağlanmıştır. Bütün varlıklar eksiksiz bir uyum içindedir. Toplu yaşamlardaki sosyal görevleri için herşey kolaylaştırılmıştır. Tıpkı bireysel görevleri yapması için herşeyi kolaylaştırdığı gibi.

Tek başına bir atom elektronları, protonları ve nötronları ile eksiksiz bir uyum içindedir. Atomun durumu tıpkı güneşi, gezegenleri ve uyduları ile tam bir uyum içinde bulunan güneş sistemi gibidir. O da güneş sistemi gibi, yolunu bilmekte ve onun gibi fonksiyonunu yerine getirebilmektedir. Tek olan canlı hücre tüm görevlerini yapması için mükemmel bir yapıya ve yeteneğe sahiptir. Bu konuda hücrenin durumu, en karmaşık kompleks varlıkların en mükemmelinin durumundan farksızdır.

Yalnız başına bir atom ile güneş sistemi arasında bir canlı hücre ile canlı varlıkların en karmaşığı arasında pek çok düzenleme oluşum ve birleşim dereceleri vardır ve bu derecelerin hepsi yaratılıştaki bu mükemmelliği korumaktadır. Toplu ahengi muhafaza etmektedir. Kendisine hükmedip idare eden tedbire ve takdire boyun eğmektedir. Bütün bir evren bu derin gerçeğe bizzat kendisi şahittir.

İnsan kalbi bu evrendeki direktifleri ve mesajları bir bütün olarak ele aldığında, sağduyusunu kullanarak varlıklar üzerinde düşündüğünde bu gerçeği kavrayacaktır. Duygu ile dolu bir kavrayışı hangi toplumda yaşarsa yaşasın ve hangi ilmi seviyede bulunursa bulunsun her insan zorlanmadan elde edebilir. Yeter ki kalb açılan pencereleri açık tutsun ve varlığın gönderdiği mesajları alması için

1- Vakıa Suresi, 74-96; Hakka Suresi, 52.

alıcı cihazlarını hazır tutsun.

İlk bakışta duyamadığımız bu gerçekleri, üzerinde düşünerek ve deneysel ilmi kullanarak daha yakından kavramak mümkündür. Artık evrendeki herbir varlığın, bu kapsamlı gerçeğe işaret ettiğine ilişkin birçok değerlendirme ve araştırmalar elimizin altındadır.

Newyork İlimler Akademesi başkanı bilgin A. Crassy Morrisson "İnsan Tek Başına Ayakta Duramaz"[2] adlı kitabında şöyle diyor:

"Kuşların yuvaya dönüş içgüdüleri vardır. Kapınızın üzerinde yuva yapan nar bülbülü sonbaharda güneye göç eder, fakat ilkbahar gelir gelmez doğruca eski yuvasına döner. Her Eylül ayında memleketimizde (Amerika'da) bulunan kuşların çoğu sürüler halinde güneye göç eder. Bu kuşlar yolculukları esnasında engin denizler üzerinde aşağı yukarı bin mil kadar bir mesafe alırlar. Fakat hiçbir zaman yollarını şaşırmazlar. Posta güvercini, kendisine kapalı bir kutu içinde yaptırılan uzun yolculuk esnasında tepesi üzerindeki yeni yeni seslerden bunalıp şaşkına dönünce bir müddet tur attıktan sonra hiç şaşırmadan vatanına doğru yönelir. Esen rüzgar, ağaçları ve dalları ne kadar karıştırırsa karıştırsın, arı, maharetle kovanını bulur. Bütün bunlar gözle görülen delillerdir.

Meskene dönüş duyarlılığı insanda zayıftır. Fakat o, bu alandaki eksikliğini bitakım aletlerle yapar. Demek ki biz böyle bir içgüdüye muhtacız, fakat aklımız bu ihtayacı karşılamaktadır. Halbuki nice mikroskopik gözlere sahiptir. Şahin, kartal, akbaba gibi yırtıcı kuşların teleskopi bir göz taşıdıkları şüphesizdir. İnsan bu konuda da mekanik aletleriyle üstünlüğünü korumaktadır. Çünkü insan icat ettiği teleskop sayesinde, görme kuvvetinin ancak iki milyon defa artırılması halinde görebileceği yıldız kümelerini seyretmektedir. Yine o, elektron mikroskopu yardımıyle çıplak gözle görülmiyecek bir bakteriyi görebilir.

İhtiyar atınızı tek başına bırakacak olursanız, karanlık ne kadar koyu olursa olsun, yolunu bulacaktır. At, karanlıkta net olmasa da görebilir. Çünkü o, yolun yaydığı kırmızı ötesi rengin ışınlarından az da olsa faydalanan gözleri sayesinde yol ile iki tarafın ısı derecesindeki farkı hisseder. Baykuş, gece karanlığı ne kadar koyu olursa olsun, serin otlar üzerinde yürüyen sıcak kanlı fareyi fark eder. Biz insanlar ise ışık dediğimiz demette radyasyon olayını icat ederek geceyi gündüze çevirebiliyoruz.

İşçi arılar peteklerinde üremek için değişik hacimli hücreler yaparlar. Küçük hücreleri yeni doğacak işçi arılara, büyükleri de erkek arılara ayırırlar. Ayrıca müstakbel kraliçeler (arı beyi) için de özel hücreler hazırlarlar. Kraliçe, döllenmemiş yumurtaları erkek arılara tahsis edilen hücrelere, döllenmiş yumurtaları da yeni doğacak dişi işçiler ve müstakbel kraliçeler için hazırlanmış münasip hücrelere yerleştirir. Değişikliğe uğramış olan işçi arılar yeni arı neslinin gelişini uzun zaman beklerken arı yavrularının (kurtçukların) beslenmeleri için gereken hazırlıkları da yaparlar. Yavrular, ilk önce, bal ve çiçek tozundan hazırlanmış lokmalar ve işçi arıların başlarındaki bezeden çıkan süt koyuluğunda besleyici bir sıvı ile beslenirler. Fakat erkek ve dişi arı yavrularının gelişmesine bağlı

2- Üstad Mahmut Sait Feleki bu kitabı "İlim imana Çağırıyor" adı altında tercüme etmiştir.

olarak, belirli bir devreden sonra, balın çiğnenmesi ve ön sindirim işinden vazgeçilir ve bu andan itibaren sadece bal ve çiçek tozu verilir. Bu şekilde beslenen dişi arı yavruları işçi arılar olur. Kraliçe hücrelerinde bulunan dişi yavrulara gelince; bunlara çiğnenmiş ve ön sindirime uğramış besinlerin verilmesine devam edilir. Böyle özel bir şekilde bakım gören yavrular kraliçe arılar olur ve döllenmiş yumurtaları yalnız bu kraliçe arılar verir.

Buraya kadar sözkonusu ettiğimiz arıların üreme şekli peteklerde hususi hücrelerin bulunuşuna ve bu hücrelere has yumurtaların konuluşuna bağlıdır. Ayrıca gıdayı değiştirmek için ona esrarengiz bir tesir yapmak bahis konusudur. Bütün bunlar belirli süreler içinde beklemeyi çeşitli elemanları ve hadiseleri birbirinden ayırd etmeyi, verilen gıdanın doğurduğu tesir safhalarını takip etmeyi gerektirir. Böylesi değişiklikler, özellikle bir topluluk hayatına tatbik edilmekte ve onun varlığı için zaruri görülmektedir. Bunun için gerekli olan bilgi ve maharet mutlaka arıların toplum halindeki yaşayışları başladıktan sonra teşekkül etmiştir. Fakat arının oluşturulması ve hayatını sürdürebilmesi için bu büyük bilgi ve maharetin doğuştan mevcut olması zaruri değildir. O halde öyle anlaşılıyor ki, belirli şartlar altında gıdanın göstereceği tesirleri bilmekte arı insanı bile geçmiştir.

Koklama ve işitme duyguları:

Köpek, geçmekte olan hayvanı bakmadan hissedebilir. İnsan, zayıf olan koklama duyusunu kuvvetlendirecek herhangi bir cihaz henüz icat edememiştir. Hatta biz koklama duyumuzun mesafesini uzatma çarelerini araştırmak için işe nereden başlıyacağımızı bile kestiremiyoruz. Fakat bizim bu duyumuz, zayıf olmasına rağmen, son derece küçük, mikroskopik zerreleri teşhis edebilecek kadar bir keskinliğe sahiptir. Acaba aynı korkuyu hepimiz aynı şekilde mi hissederiz? Öyle anlaşılıyor ki her birimizin aldığı tesir aynı olmuyor. Tat her birimizde farklı bir tatma duyusu meydana getirmektedir. İşin hayret edilecek bir yönü de duyumların böyle farklılık göstermesinde irsiyetin ehemmiyetidir.

Bütün hayvanlar işitir. Hayvanların duyabildiği seslerin birçoğu bizim duyabileceğimiz titreşim sınırlarının dışındadır. Öyle ince ve hafif sesler vardır ki bizim sınırlı işitme duyumuzun kat kat üstünde kalır. Fakat insan, icat ettiği cihazlar sayesinde, kilometrelerce uzakta yürüyen bir sineğin sesini kulak kepçesinin üzerinde yürüyormuş gibi duyabilmektedir. İnsan buna benzer cihazlarla güneş ışınlarının tesirini bile tespit etmiştir.

Örümcekler, balıklar, kelebekler...

Su örümceklerinden biri, kendisi için, örümcek ağı ipliğinden balon şeklinde yuva yapar ve onu suyun altında bir yere bağlar. Sonra su yüzüne çıkar ve gayet ince bir ustalıkla vücudunun altındaki kıllar arasında bir hava kabarcığı saklayarak suyun içine dalar. Hava kabarcığını yuvasının altına bırakır. Bu işi defalarca tekrar eder, nihayet balon biçimindeki yuva şişince içine girip yavrular. Şu örümceği, bu balon içinde hava cereyanlarından emin olarak yavrularını büyütür. Burada dokuma, mühendislik, inşa ve havacılık ilimlerinin bir sentezi ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz.

Yavru halindeki "som" balığı yıllarca denizde yaşar. Fakat birgün gelir doğduğu nehre döner. İşin enteresan tarafı "som" balığının, içinde doğduğu nehir kolunun büyük nehirle birleştiği yerden içe doğru girmesidir. Belki bu nehrin iki tarafında bulunan iki Amerikan eyaletinden birinde kanunlar kesin, diğerinde gevşektir, fakat kanunlar, nehrin sadece bir kıyısını tercih ettiğini söyleyebileceğimiz som balığına göre mutlak manada kesindir. Peki, bu balığı o kadar ince ve titiz hesaplarla doğum yerine döndüren şey nedir? Doğduğu yer istikametinde yüzmekte olan som balığı nehrin başka bir koluna nakledilse yanlış yolda olduğunu fark eder ve ana nehre ulaştıktan sonra yolunu değiştirerek asıl gideceği yere yönelir.

Bu konuda çözüm bekleyen daha güç bir bilmece vardır; yukarıda anlattığımız hareketin tam aksini yapan yılan balıklarının macerası. Bu hayret verici yaratıklar, olgunluk çağına erişince, bulundukları çeşitli göl ve nehirlerden göç etmeye başlar. Söz gelimi Avrupa'da bulunan yılan balıkları denizde binlerce kilometre seyrettikten sonra, hepsi de Bermuda'nın güney açıklarındaki dipsiz derinliklere gider. Burada yavruladıktan sonra ölür. Yavru balıklar, engin denizin ortasında hiçbir şeyden haberi olmayan o hayvanlar da yolculuğa çıkar. Ölmüş annelerinin geliş yolunu bularak onların geldikleri sahile varırlar. Orada da kalmayarak eskiden annelerinin yaşadığı nehri, gölü veya su birikintisini bulurlar. Böylece suyun her bir zerresi yılan balığıyle tanışmış olur. Düşünelim ki, bu hayvan buraya gelebilmek için en kuvvetli akıntılara göğüs germiş, bütün deniz kabarmaları ve kasırgalarına mukavemet göstermiş ve birçok azgın dalgalarla boğuşarak onları yenmiştir. Şimdi artık gelişebilir. Nihayet birgün olgunluk çağına gelince gizli bir kuvvet onu dönmeye, geldiği yere doğru tekrar yola çıkmaya sevk eder.

O halde yılan balığına böyle yön veren kuvvet nereden doğmaktadır? Şimdiye kadar hiçbir Amerikan yılan balığı Avrupa sularında yakalanmadığı gibi hiçbir Avrupa yılan balığına da Amerika sularında rastlanamamıştır. Tabiat Avrupa yılan balığının gelişmesini diğerlerine nispetle bir veya birkaç yıl daha geciktirmiştir ki yürüyeceği uzun mesafe için gerekli kuvveti kazanmış olsun.

Ne dersiniz, maddenin en küçük parçaları, atomlar ve moleküller, yılan balığını teşkil etmek için bir araya geldiklerinde, bunlarda bir yön verme şuuru ve icra için gerekli bir irade gücü mü doğmaktadır, acaba?

Rüzgarın dişi bir kelebeği üst kattaki odanızın penceresinden içeriye attığını düşünelim. Dişi kelebek hemen gizli bir işaretle erkeğine haber verir. Erkek kelebek ne kadar uzakta bulunursa bulunsun bu işareti alır ve karşılığını verir. Siz bu iki kelebeği şaşırtmak için ne yapsanız faydasızdır.

Acaba bu çelimsiz ve cılız yaratığın verici ve radyo istasyonu ve erkeğinin de antenli bir alıcı radyosu mu vardır, yoksa dişisi, havayı titreştiriyor da öteki bu titreşimleri mi alıyor?

Biz bugün, uzakta bulunan bir kimse ile böyle bir münasebet kurabilecek kudreti elde etmek için pek hassas cihazlara başvurmak mecburiyetindeyiz. Bir-

gün gelecektir ki delikanlı, hiçbir mekanik cihaz kullanmadan, uzak mesafelerdeki dostuna seslenecek ve ondan cevap alabilecektir, bunlara hiçbir engel mani olamayacaktır.

Telefon ve radyo (telsiz) pek mükemmel iki cihazdır. Her ikisi de uzakta bulunan kimselerle çabuk temas kurbayı sağlar. Fakat bunları kullanabilmek için tel şebekesine ve belirli makinaya ihtiyaç vardır. Bu bakımdan kelebek bizden üstündür. Ne varki onu kıskanmaya hakkımız yoktur. Biz insanlar da aklımızı kullanmalı ve ferdî bir telsiz sistemi keşfetmeliyiz. Ancak o zamandır ki biz de telepati sahibi olacağız.

Bitkiler, döllenmeyi sağlamak ve dolayısıyle varlıklarını sürdürebilmek için bazı aracılar kullanmasını başarmışlardır. Yaptıkları işten habersiz olan bu aracılar bir çiçekten diğerine çiçek tozu taşıyan böcekler, rüzgar, tohumları o çiçekten bu çiçeğe taşıyan uçar yürür. Nihayet bitkiler insanı, o yüce mahluku da tuzağa düşürmüştür. İnsan, doğrusu, tabiatı güzelleştirmiş, tabiat da onu bol bol mükafatlandırmıştır. Fakat insan çok üreyen bir mahluktur, bu sebeple de ziraata başvurmak mecburiyetinde kalmıştır. O, tohum ekmeye, ekini yetiştirip biçmeye, depolamaya, ayrıca bitkileri geliştirmeye, aşılamaya ve gübrelemeye mecburdur. Eğer insan bu işlemi ihmal edecek olursa aç kalır. Böylelikle medeniyet yıkılır, yeryüzü tekrar ilk haline döner.

Henüz yavru halinde iken yuvalarından alınan kuşlar, büyüdükleri zaman kendi familyalarının tipinde yuva yaparlar. Öyle anlaşılıyor ki, nesilden nesle intikal eden gelenekler çok eski ve derin temellere sahiptir. Acaba bütün bu işler bir tesadüf eseri mi, yoksa hikmetli bir varlığın yaratması mahsulü müdür? Bir kısmından söz ettiğimiz, hayvanlara ait bu kudret ve imkanlar, "içgüdü" diye isimlendirdiğimiz ve nesilden nesile geçen (irsî) bir geleneğin kuvvetinin belirtileridir. Yeryüzünün her köşesini işgal eden bunca canlı içinde, insanda olduğu gibi, akıl yürütme ve netice çıkarma kudretine sahip bulunan hiçbir varlık yoktur. Canlılar dünyasında çevre şartlarına uyma sayesinde hayata devam etmek vardır, bunun yanında şartlara uymada çok ileri gidildiği takdirde yok olmak tehlikesi de sözkonusudur. Fakat sadece insandır ki rakam bilgisi ve matematik zekâsı ilerleyebilmiştir. Böceklerden biri ayaklarının sayısını bilecek olsa bile kendi familyasından iki böceğin ayak sayısını bilme imkanına sahip olamayacaktır, çünkü bu, akıl yürütme kudretine bağlıdır.

İstakoz gibi birçok hayvan vardır ki, sözgelimi, pençelerinden birini kaybedecek olsa vücudundan parça koptuğunu farkeder, hücrelerini çalıştırmak ve bakıye unsurlarından faydalanmak suretiyle hemen kaybolan organı yerine getirmeye koyulur. Organ tam olarak yerine gelince hücrelerin çalışması durur, çünkü hücreler, bilinmeyen bir yolla işi bırakma zamanının geldiğini anlar.

Tatlı su polibi ikiye ayrıldığı zaman, bu parçalardan biri yoluyla yeniden teşekkül etme imkanını bulur. Solucanın başını kesecek olursanız hemen yeni bir baş imal ettiğini görürsünüz. Biz insanlar da yaralarımızı iyileştirme imkanına sahibiz. Fakat operatör -gerçekten olabilecekse- hücreleri harekete geçirip de yeni yeni kollar, tırnaklar... Ve sinirler elde etme imkanına ne zaman kavuşacaklardır?

Burada "yeniden yaratma" bilmecesine bir parça ışık tutan müthiş bir gerçek vardır: Hücreler ilk gelişimi sırasında bölünecek olursa, bölünen her parça tam bir canlı meydana getirme kudretine sahip olmaktadır. O halde ilk hücre iki ayrı parçaya ayrılırsa her bir parçadan ayrı ayrı fertler oluşur. İkizlerin birbirine benzemesi bu olayla izah edilebilir. Fakat hadiseden daha önemli bir netice çıkarmalıyız: Demek ki başlangıçta mevcut olan her hücre bütün ayrıntılarıyla türünün tam bir ferdi olabilmektedir. O halde hiç şüphe yok ki sen her hücre ve dokuda aynen sensin.

Palamut ağacının yemişi yere düşer, sert, kahve rengi kabuğu onu korur, toprak içinde çukurlardan birine yuvarlanır. İlkbahar geldi mi yemişin içindeki öz dirilir, kabuk yarılır; içinde genlerin sakladığı yumurta biçimindeki özden bir yemek ziyafeti hazırlanmıştır. Palamut yemişi toprağa kök salar, işte size bir filiz, taze bir fidan ve birkaç yıl sonra bir palamut ağacı daha. Genleri bulunduran palamut yemişinin özü, bu tomurcuk milyarlarca defa çoğalmış ve dalları, gövdesi, yaprakları ve meyvesiyle yeni bir ağaç meydana getirmiştir, her tarafıyla, zamanında meyvesi olduğu palamuta benzeyen bir ağaç. Yüzlerce yıl sayılmayacak kadar çok palamut yemişlerinde aynı atom düzeni mevcuttur. Belki üç milyon yıl önce palamut ağacını meydana getiren bir düzen.

Her hücre, hangi canlıda bulunursa bulunsun, bir et parçası olabilmesi için kendisine biçim vermesi veya hemen eskiyi veren cildin bir kısmını teşkil edebilmesi için kendisini kurban etmesi gereklidir. Yine hücre dişlerdeki mine tabakasını oluşturmaya, gözdeki saydam sıvıyı meydana getirmeye ve mesela burunla kulağın oluşumunda vazife almaya mecburdur. Aynı zamanda herbir hücre, vazifesini yerine getirebilmesi için gerekli form ve özellikleri elde etmelidir.

Herhangi bir hücrenin sağ veya sol eli bulunabileceğini tasarlamamız pek güçtür. Fakat şu bir gerçektir ki, hücrelerden biri sağ kulağın bir parçasını teşkil ederken diğeri de sol kulağın bir cüzü oluverir. Kimyevi özellikleri bakımından birbirinin aynı olan bazı kristallerin, güneş ışınlarını sola, diğerlerinin de sağa saptırdığını biliyoruz. Böyle bir özelliğin hücrelerde de mevcut olması muhtemeldir. Çünkü hücreler, kendilerine has ve gerçekten isabetli bir mekanda bulundukları takdirde, öyle anlaşılıyor ki, ya sağ veya sol kulağın bir parçasını teşkil eder. Kulaklarımız başımızda aynı hizadadır ve mesela ağustos böceğinde olduğu gibi dirseğin üstünde değildir. Kulaklarda birbirine ters düşen girinti ve çıkıntılar vardır. İki kulak birbirine o kadar benzer ki birini ötekinden ayırdetmek son derece güçtür.

Yüzbinlerce hücre en doğru işi en münasip zamanda ve en uygun yerde yapmaya mecbur edilmiş gibidir.

Bazı karıncalar, içgüdünün veya düşüncenin -hangisi hoşunuza giderse onu tercih ediniz- sevkiyle, gıdasını temin etmek için, "mantar tarlaları" diyebileceğimiz yerlerde besin olarak mantar yetiştirirler. Bu karıncalar aynı zamanda gül biti ve tırtıl gibi küçük böcekleri avlar. Bu küçük yaratıklar karıncaların sağmal inekleri ve keçileri gibidir. Karıncalar bunlardan bala benzer belirli bir sıvı alarak beslenirler.

Karıncalar diğer bazı karıncaları esir alarak işlerinde çalıştırırlar. Bazı karıncalar da yuva yaparken bitki yapraklarını arzu edilen ebada uygun olarak keserler. İşçi karıncalar yuvanın etrafını düzene koyarken bu iş için yavru karıncaları çalıştırır, çünkü -ipekböceği gibi- ipek iplik salgılayan bu yavrular yuvanın etrafını beraberce örerler. Çoğu defa yavru karınca kendisi için bir yuva (koza) yapmaya fırsat bulamaz, fakat bununla beraber o, topluma hizmet etmiş olur!

Karıncayı oluşturan cansız atomlar ve moleküller bu kadar karmaşık işlerin içinden nasıl çıkabiliyor?

Şüphe etmemelidir ki bütün bu işleri yaparken karıncaya yol gösteren bir Yaratıcı vardır."

Evet... Hiç şüphesiz ona ve küçük-büyük diğer tüm yaratıklara yol gösteren bir yaratıcı vardır. Ve o yaratıcı **"Rabbinin yüce adını takdis et. O yarattı, düzene koydu. O, herşeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir."**

Bu bilginin sözlerinden aktardığımız bu pasajlar insanların bitkiler, böcekler, kuşlar ve hayvanlar dünyasında tesbit ettiklerinin sadece bir kısmıdır. Bunların ötesinde daha yığınlarca gerçekler bulunmaktadır. Ayrıca bunların hepsi de yüce Allah'ın: **"O yarattı, düzene koydu. O herşeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir."** sözünün geniş anlamından sadece bir yönünü dile getirmektedir. Gözlerimizin önündeki bu varlığın ne yazık ki, ancak pek az bir kısmını tanıyor, biliyoruz. Bu varlıkların ötesinde gayb alemi yer almaktadır. Gayb ile ilgili dünyayı da ancak yüce Allah'ın bize bildirdiği kadarı ile; zayıf olan beşeri yapımızın kaldırabileceği kadarı ile tanıyabiliyoruz.

Koca evrenin sayfasından alınan bu geniş kapsamlı ifadeden, kainatın dört bir yanında yankılanan takdis çınlamalarından, evrenin en ücra köşelerinin bile bu yankıya karşılık vermesinden sonra kendisine göre yüklü mesajı ve anlamı bulunan bitki hayatına ilişkin bir dokunuş yer almaktadır:

"O, yeşiller bitirmiştir. Sonra da onları siyah bir çöpe çevirmiştir."

Yeşillik, her türlü bitkiyi kapsamaktadır. Hiçbir bitki yoktur ki Allah'ın yaratıklarından birine yaramasın. Yani buradaki yeşillik hayvanların otlatıldığı çayırların ötesinde bir anlam taşımaktadır. Çünkü yüce Allah bu dünyayı yaratmış ve burada yaşayan her canlının gıdasını da temin etmiştir. İsterse bu yaratık toprağın üzerinde dolaşsın, ister yerin içinde yaşasın isterse havada uçsun farketmez.

Bitkiler ilk önce yemyeşil olarak boy verir. Sonra sararıp solarak kupkuru bir hale gelir. Bitki, hem yemyeşil iken hem de kupkuru hale geldikten sonra yiyecek olarak kullanılır. Yaratan ve düzenleyen, takdir edip yol gösterenin dilemesi ile her iki halde de bu bitkiler işe yaramaktadır.

Burada bitkilerin hayatına değinilmesi, gizliden gizliye şu gerçeği çağrıştırmaktadır: Her ekinin bir hasadı, her canlının mutlaka bir sonu vardır. Bu dokunuş, dünya hayatı ile ahiret hayatından söz eden konunun içeriği ile bütünleşmektedir... **"Fakat siz şu yakın hayatı tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha iyi ve daha kalıcıdır."** Dünya hayatı tıpkı bu yeşillik gibidir. Sonra eriyip kupkuru hale gelen ot gibidir. Ahiret hayatı ise sonsuza dek kalıcıdır.

Ayetlerin akışı içinde ele alınan bu gerçekler, koca evrenin sayfasından alınan ve derin anlamlar taşıyan bu girişten sonra bu varlık alemi ve bu alemdeki yaratıklarla temasa geçmektedir. Hem de bu güzel sunuş ve sergileniş içinde. Zaten bu cüzdeki surelerin tamamı bu türden bir çerçeveye oturmaktadır. Bu çerçeve, ayetlerin havası gölgsi ve vurguları ile gerçek bir uyum sergilemektedir. Tam bir ahenk içine girmektedir.[3]

Bundan sonra Hz. Peygambere ve O'nun arkasındaki ümmetine büyük müjde yer alıyor:

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰ ۝ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ۝
وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ۝ فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ۝

6- Ey Muhammed! Sana Kur'an'ı biz okutacağız ve asla unutmayacaksın. 7- Yalnız Allah'ın dilediği başk. O açığı da bilir gizliyi de. 8- Seni en kolay yolu tutmağa muvaffak edeceğiz. 9- O halde hatırlatmak fayda verirse hatırlat.

Burada müjde Kur'an-ı Kerimin ezberlenmesi ve hafızada tutulması için gereken çaba ve yorgunluğun Hz. Peygamberin boynundan kaldırılması ile başlıyor: **"Ey Muhammed! Sana Kur'an'ı biz okutacağız ve asla unutmayacaksın."** Peygamberin görevi sadece okumaktır. Onu Rabbinden almaktır. Bundan sonra onu kalbe yerleştirecek ve O'nun okuttuğunun unutulmamasını sağlayacak olan Rabbindir. Rabbi bu konuda O'na teminat vermektedir.

Bu Hz. Peygamberi bu yüce, güzel Kur'an konusunda rahatlatıp huzura kavuşturan bütün bir kalbiyle sevdiği Kur'an konusundaki endişelerini silip süpüren bir müjdedir. Daha önceleri Hz. Peygamber gönlünden gelen bir sevgi ile O'nu koruma bilinci ve arzusuyla ve bu konudaki büyük sorumluluğuyla heyecana kapılıyor, Hz. Cebrail O'nu bir ayet getirdiğinde hemen onu defalarca tekrar ediyor, herhangi bir harfini unuturum endişesiyle Cebrail'in söylediklerini arkasından tekrarlıyordu. Bu tutumu, gönlünü rahatlatan ve Rabbinin bu konuda kendisine teminat verdiğini bildiren müjdeler gelinceye kadar böyle devam etmişti.

Bu aynı zamanda peygamberin izinden giden ümmeti için de bir müjde idi. Ümmet bu müjde ile inanç sistemi konusunda gönül rahatlığı içinde olacaktı. Çünkü bu sistemi gönderen Allah'tı. Peygamberin kalbinde O'nu koruyup teminat altına alan O'ydu. Bu da yüce Allah'ın kendi himayesini, bu dinin O'nun katındaki değerini ve bu dinin Allah'ın terazisindeki ağırlığını ifade ediyordu.

Kesin bir sözün verildiği veya şaşmaz bir ilkenin dile getirildiği her yerde olduğu gibi burada da Allah'ın iradesinin özgür olduğu, herhangi bir kayıtla sınırlanamıyacağı ifade ediliyor. İsterse bu kayıt ve sınır ilahi iradenin verdiği sözden, belirlendiği yasadan kaynaklansın. İlahi irade verilen söze ve belirlenen yasaya rağmen tam anlamıyla özgürdür. Kur'an-ı Kerim her yerde bu gerçeği kafalarımıza yerleştirmeye özen göstermektedir. Nitekim biz de Fizilal'de bu konuya zaman zaman değindik. İşte buradaki ifade de aynı gerçeğe parmak basmaktadır:

3- "Kur'an'da Edebi Tasvir" adlı kitabın "Edebi Ahenk" bölümüne bakınız.

"Yalnız Allah'ın dilediği başka." Bu, Hz. Peygambere Kur'an'ı asla unutmayacağına dair verilen gerçek sözün ardından ilahi iradenin özgürlüğünü ve enginliğini ortaya koymak için sözkonusu edilmiştir. Böylece iş yine de özgür iradenin denetiminde kalmaktadır. Söz verdiği konularda bile sürekli olarak herkes bu mutlak iradeye yönelecek, sürekli gözünü ona dikecektir. Kalb Allah'ın isteğine, sonsuza kadar canlı ve diri bir şekilde bağlı kalacaktır.

"O açığı da bilir, gizliyi de bilir." Sanki bu açıklama bu bölümde geçen, koruma ve istisnanın bir sebebi niteliğindedir. Bunların hepsi bir hikmete bağlıdır. Bu hikmeti de gizli ve açık herşeyin gözeticisi Allah bilmektedir. İşi her yönüyle en iyi bilen sadece O'dur. Bu eksiksiz gözetimi ve bilgisi uyarınca kararını O belirler ve O açıklar.

İkinci kapsamlı müjde ise şudur: **"Seni en kolay yolu tutmağa muvaffak edeceğiz."**

Bu hem Hz. peygamberin şahsına, hem de izinden giden ümmetine yönelik bir müjdedir. Ayrıca bu dinin yapısını bu davanın gerçek mahiyetini, insan hayatındaki fonksiyonunu ve varlık düzenindeki yerini, konumunu belirlemektedir. İki kelime ile de olsa: **"Seni en kolay yolu tutmağa muvaffak edeceğiz".** Bu iki kelime inanç sisteminin ve aynı zamanda bu evrenin en önemli gerçeklerinden birini dile getirmektedir. Böylece bu peygamberin karakteri bu inanç sisteminin karakteri ve bu evrenin karakteri ile ilişkiye geçmektedir. Kudretin elinden kolaylıkla yaratılan, yoluna kolaylıkla devam eden, kolaylıkla amacına doğru yönelen varlıkla, peygamber ve akidenin bağını sağlamlaştırmaktadır. Öyle ise bu bir ışık patlamasıdır. Sınırı olmayan gerçeğin ufuklarına, boyutlarına ve derinliklerine kadar ulaşan bir patlama...

Yüce Allah'ın kendisini kolay olana muvaffak ettiği insan bütün hayatı boyunca kolay bir yol izleyecektir. Oluşuma, hareket ve yönelişi Allah'a doğru olan bu evrenle uyum içinde yoluna davam edecektir. Bu koca evrenin çizgisinden sapanların dışında hiç kimseyle çatışmayacaktır. Bunlar ise koca evrenle karşılaştırıldıklarında hiçbir ağırlığı ve hiçbir değeri olmayan yaratıklardır. Bu durumda insan bütün bir evren ile bütün olaylar, varlıklar ve kişilerle ayrıca olaylara varlıklara ve kişilere hükmeden yasalar ile bütünleşerek kolay, yumuşak, düzenli bir hareket içine girer. Elinde kolaylık, dilinde kolaylık, attığı adımında kolaylık, işinde, eyleminde kolaylık, yaklaşımında kolaylık, düşüncesinde kolaylık, işleri ele alışında kolaylık, işlere çözüm getirmesinde kolaylık vardır. Kendisine karşı kolaylık, başkasına karşı kolaylık vardır.

İşte bu şekilde Hz. Peygamberin her işinde kolaylık vardı. İki şey arasından tercih yapmak durumunda kaldığında kolayını tercih ederdi. Nitekim Hz. Aişe'den gelen bir rivayette bu gerçeğe parmak basılmaktadır. Hz. Aişe diyor ki: "Hz. Peygamber evinin içinde insanların en yumuşak olanıydı. Sevinçli-güleç yüzlüydü."[4] Sahih-i Buhari'de deniyor ki: "Bir cariye Hz. Peygamberin elini tutar ve onu dilediği yere alır götürürdü."

Hz. Peygamberin giyimi, yiyeceği, yatışı ve diğer tüm hareketlerinde kolay-

4- Buhari, Müslim.

lığı tercih ettiği ve sürekli külfetsiz olanını seçtiği görülmektedir.

Ebu Abdullah Şemseddin, Muhammed İbni Kayyim, El Cevziyc'nin "Zadu'l-Mead" adlı kitabında Hz. Peygamberin giyimi ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir: "Hz. Peygamberin "sehap" adı verilen bir sarığı vardı. Onu Ali'ye giydirdi. Hz. Peygamber bu fesi sarar ve altında takke de giyerdi. Bazen fes olmadan sadece takke giyer, bazen de takkesiz fes giyerdi. Sarık sardığı zaman sarığın ucunu iki omuzunun arasına salıverirdi. Nitekim Müslim "Sahih"inde Ömer İbni Haris'ten şöyle bir hadisi aktarmaktadır: "Hz. Peygamberi minber üzerinde gördüm. Başında siyah bir sarık vardı. Ucunu iki omuzunun arasına salıvermişti." Yine Müslim'de Cabir'den gelen hadiste sarığının bir uzunluğu olduğu ifade edilmektedir. Böylece anlaşılıyor ki Hz. Peygamber sarığını sürekli olarak omuzlarının arasına sarkıtmazdı. Yine denilir ki Hz. Peygamber Mekke'ye girdiğinde üzerinde savaş kıyafeti vardı. Başında ise miğferi bulunuyordu. Yani her yerde uygun olan kıyafeti giymiştir.

Başka bir bölümde diyor ki, doğrusu şudur ki yolların en güzeli Peygamberin yoludur. Peygamberin belirlediği, uyulmasını istediği, teşvik ettiği ve sürekli uyguladığı yoldur. Bu yola göre O'nun sünneti insanın en kolay olanı tercih edip giymesidir. Bazen yünden, bazen pamuktan, bazen ketenden giyinmesidir. Peygamber bazen Yemen abasını giymiş, bazen yeşil aba giymiş, cübbe giymiş, başına takke örtmüş, gömlek giymiş, şalvar giymiş, fistan giymiş, kürk giymiş, mest giymiş, ayakkabı giymiş, bazen saçının örüklerini arkaya sarkıtmış, bazen de olduğu gibi bırakmıştır...

Peygamberin yemeği hususunda ise şunları kaydetmektedir: Hz. Peygamberin yemeğine ilişkin hayatı da böyle idi. Var olanı geri çevirmez, olmayanı aratmazdı. Güzel şeyleri kendisine ikram edildiği zaman yerdi. Hoşuna gitmeyeni yemez ancak başkasının yemesine de engel olmazdı. Asla bir yemeğe kusur aramazdı. Hoşuna giderse yer, yoksa bırakırdı. Nitekim kendisine ikram edilen keler yemeğini alışmadığı için yememiş, fakat onu ümmetine de haram kılmamıştır. Bu yemek O'nun kendi sofrasında yenmiş, O'da bakmıştır. Tatlı ve bal yemiş ve bunları çok sevmiştir. Yaş hurmayı da kuru hurmayı da yemiş, sütü hem şade olarak hem de başka şeylerle karışık olarak içmiştir. Kağut ve balı, su ile içmiş, hurma şerbetini içmiş, sütten ve undan yapılan çorbayı yemiş, salatalığı yaş hurma ile yemiş, kaymak yemiş, hurmayı ekmekle, ekmeği sirke ile yemiştir. Kavrulmuş eti yemiş, pişirilmiş kabağı yemiş ve bu yemeği sevmiştir. Haşlanmış pazı-. yemeğini yemiş, tiridi yağla yemiş, peynir yemiş, ekmeği zeytinyağı ile yemiş, karpuzu yaş hurma ile yemiştir. Hurmayı kaymakla yemiş ve bunu sevmiştir. Güzel bir yemeği reddetmemiş ve zorla yemeye çalışmamıştır, zorluk çıkarmamıştır. İzlediği yol bulduğu yemekti, bulamadığında ise sabretmekte...

Paygamberin uykusu ve uyanması ile ilgili olarak da, şunları söylemektedir: Bazen döşek üzerine, bazen post üzerine, bazen hasır üzerine bazen yere, bazen divanın kumları üzerine, bazen de siyah bir örtü üzerine yatardı.

Hz. Peygamberin işleri düzenlemesinde kolaylığı, yumuşaklığı ve toleranslı

davranmayı teşvik eden hadisleri ise gerçekten pek çoktur. Hepsini burada vermemiz zordur. Kolaylık gösterilen konuların başında inanç sistemi ve yükümlülükleri gelmektedir. Bu konuda Hz. Peygamber "şüphesiz bu din kolaydır. Dinin tüm emirlerine sarılmayı deneyen herkes mağlup olur."[5] "İşinizi kendi kendinize zorlaştırmayınız. Yoksa işiniz zorlaşır. Çünkü bir topluluk kendi işini zorlaştırmaya yöneldiğinde işleri zorlaştırılmıştı."[6]

"Bitkiler ne bir aşılmadık düzlük bırakmış ne de bir sırtı çıplak toprak bırakmıştır."[7]

"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız."[8]

Sosyal ilişkilerle ilgili ise şöyle buyurmuştur: "Satın aldığında, sattığında ve hüküm verdiğinde toleranslı davranan adama Allah'ın rahmeti üzerine olsun."[9]

"Mümin kolaycıdır ve yumuşak huyludur."[10]

"Mümin başkalarıyla iyi geçinen kendisi ile iyi geçinilendir."[11]

"Allah'ın en sevmediği adam, aşırı kin ve düşmanlık besleyendir."[12]

Hz. Peygamberin takılan isimlerde ve jest ve mimiklerde bile zorluk ve katılıktan hoşlanmaması derin anlamlı işaretlerden sayılmaktadır. Bu da onun fıtratının gerçek yüzünü Rabbinin O'nu düzenlemesini, yapı ve karakter olarak kolaylığa muvaffak kılışını göstermektedir. Said İbni Musayyib babasından (Allah ondan razı olsun) rivayetle babasının Hz. Peygambere geldiğini bildiren bir rivayeti kaydeder. Burada Peygamber Musayyib'e sorar: Adın nedir? O da sert ve katı anlamına gelen Hazn der. Bunun üzerine Peygamber: Aksine sen Sehl'sin, kolaysın der. Musayyib ise: Babamın bana verdiği ismi değiştirmem! der. İbni Musayyib der ki: O aramızda bundan sonra hep Hazune katı, üzüntülü olarak kalmıştır.[13]

İbni Ömer derki: Hz. Peygamber Âsiye ismini Cemile diye değiştirmiştir.[14]

Hz. Peygamberin sözlerinden biri de şudur: Kardeşini güzel bir yüzle karşılaman iyiliktendir.[15]

Bu öyle şefkatle dolu bir duygudur ki isimlerdeki ve detaylardaki sertlik ve katılığı bile görmekte ve ondan nefret etmektedir. Kolaylığa ve yumuşaklığa eğilim duymaktadır.

Hz. Peygamberin bütün hayatı hoş görünüm, kolaylığın, sakinliğin, yumuşaklığın ve tüm işlerde kolaylıkla bütünleşmenin en açık örnekleri ile doludur.

Hz. Peygamberin gönülleri nasıl tedavi ettiğini gösteren aşağıdaki örnek aynı zamanda O'nun metodunu ve karakterini, ortaya koymaktadır.

"Birgün kırsal kesimde yaşayan bir köylü Hz. Peygambere geldi. O'ndan birşeyler istiyordu. İstediğini verdi ve ona dedi ki: sana iyilik ettim mi? Köylü adam, hayır iyilikte etmedin, güzel de davranmadın! Müslümanlar öfkelendiler ve üzerine yürüdüler. Hz. Peygamber kendilerine işaret ederek durmalarını söy-

5- Buhari. 8- Buhari, Müslim. 11- Darakutni.
6- Ebu Davud. 9- Buhari. 12- Buhari, Müslim. 14- Müslim.
7- Buhari. 10- Beyhaki. 13- Buhari. 15- Tirmizi.

ledi. Sonra evine gitti. Köylü adamı çağırdı ve birşeyler daha verdi. Sonra ona dedi: Sana iyilikte bulundum mu? Adam evet dedi. Allah sana güzel bir aile, güzel bir akraba çevresini vererek mükafatlandırsın. Hz. Peygamber ona sen daha önce birşeyler söylemiş ve arkadaşlarımın kalbini kırmıştın. Eğer dilersen yanımda söylediğin bu sözü onların yanında da söyle. Böylece onların gönlündeki sana olan kırgınlığı giderebilirsin dedi. Adam olur dedi. Sabah olduğunda adam geldi. Hz. Peygamber de geldi ve şöyle buyurdu: Bu köylü adam söylediğini söylemişti. Biz de ona biraz daha ikramda bulunduk. O da buna razı oldu, öyle değil mi? Köylü adam evet dedi. Allah sana güzel bir aile ve hayırlı bir akraba çevresi versin. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Benimle bu köylü adamın durumu devesi kaçan bir adamın durumu gibidir. İnsanlar devenin peşinde koşmuş ama bu kalabalık deveyi daha çok ürkütmüştür. Deve sahibi sonunda insanlara benimle devemi başbaşa bırakın. Ben onun dilinden anlar, ona nasıl davranacağımı bilirim diye seslenmiştir. Devenin sahibi ona ön tarafından yavaş yavaş yaklaşmış ve sonuçta devesi sakinleşerek gelip önüne çökmüştür. O da yükünü yüklemiş ve üstüne binmiştir. Eğer ben adamı söylediği o yerde kendi haline bıraksaydım onu öldürürdünüz ve ateşe girerdiniz.

İşte Hz. Peygamber kendisinden kaçan gönülleri böyle avucuna alıyordu. Hem de bu sadelik, bu kolaylık, bu yumuşaklık ve bu uyum ile. Peygamberin hayatında bu konuda pekçok örnekler vardır. İşte bunların hepsi Rabbinin O'na müjdelediği hayatında, çağrısında ve tüm işlerinde kendisini muvaffak kıldığı, işlerin kolaylaştırılması türünden davranışlardır.

Kolaylığa muvaffak kılınan bu değerli, sevimli şahsiyet insanlığa bu davayı taşıyıp götürsün diye böyle yetiştirilmiştir. Böylece davanın doğası ile bu kişiliğin doğası, bu davanın gerçekliği ile bu kişiliğin gerçekliği bütünleşmiştir. İşte bu da Allah'ın kolaylaştırması ve başarılı kılması ile O'nun onca büyüklüğüne rağmen büyük emaneti omuzlaması için bir yeterlilik kazandırıyordu. Bu kolaylaştırma ile peygamberlik mesajı ağır bir yük olmaktan çıkıyor, sevilen bir işe, güzel bir uğraşıya sevince ve iç rahatlığına düşünüyordu.

Hz. Muhammed'in misyonu veyerine getirmesi için görevlendirildiği davanın sıfatı hakkında Kur'an-ı Kerim'de şu açıklama yer almaktadır: **"Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."**[16]

"Ümmi olan Resule, Nebiye uyanlar onu ellerindeki Tevrat ve İncil'de görüyorlardı. Peygamber onlara iyiliği emrediyor, kendilerini kötülükten alıkoyuyor, güzel şeyleri kendilerine helal, kötü şeyleri kendilerine haram kılıyor, yüklerini hafifletiyor ve boyunlarındaki ağır yükümlülükleri kaldırıyordu."[17]

Hz. Peygamberin omuzuna aldığı peygamberlik misyonu hakkında ise Kur'an şöyle buyuruyor: "Biz Kur'an'ı öğüt için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?"[18]

"Allah dinde sizin üzerinize bir zorluk yüklememiştir."[19]

16- Enbiya Suresi, 107.
17- A'raf Suresi, 157.
18- Kamer Suresi, 22.
19- Hac Suresi, 78.

"Yüce Allah hiç kimseye gücünün taşıyacağı yükten fazlasını yüklemez."[20]

"Allah size bir zorluk yüklemek istemez. Sadece sizi arındırmak ister."[21]

Bu peygamberlik misyonu insanın gücü ölçüsünde kolaylaştırılmıştır. İnsanlara bir zorluk ve sıkıntı yüklemez. Bu kolaylık onun tüm yükümlülüklerine sirayet ettiği gibi ruhuna da yerleşmiştir. **"Ey Muhammed! Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine ver. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur; işte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmezler."**[22]

İnsan nerede bu inanç sistemi ile beraber yürürse yürüsün, orada kolaylığı, insan gücünün göz önünde bulundurulduğunu, insanın değişik hallerinin, her çevrede ve her durumda karşılaştığı şartların hesaba katıldığını görecektir. İnanç sisteminin kendisi dahi kolay kavranabilecek bir düşüncedir. Bir tek ilah vardır. O'nun hiçbir benzeri yoktur. O herşeyi yoktan var etmiştir. Varlığının amacına doğru yöneltmiştir. Peygamberler göndermiş, insanlara varlıklarının amacını hatırlatmış, onları yaratıcısına doğru çevirmiştir. Bunun ötesindeki tüm yükümlülükler hiçbir eğrilik ve sapma göstermeden sınırsız bir ahenkle bu inanç sisteminden kaynaklanmıştır. İnsanlar onun kendilerine yüklediği görevi sıkıntıya düşmeden, zorlanmadan yerine getirebilmektedirler. "Size bir şey emredildiğinde gücünüz ölçüsünde onu yerine getiriniz. Size neyi yasak etmişsem ondan sakının."[23] Yasak olan konularda bile zaruret halinde bir sakınca yoktur. "Mecbur kaldıklarınız hariç."[24] İşte bu geniş ölçüler çerçevesinde tüm yükümlülükler birbir belirlenir.

İşte bu nedenle peygamberin doğası ile peygamberlik misyonun doğası bütünleşmiştir. Davet yapan adam gerçeği ile davanın gerçeği birleşmiştir. Hem de bu köklü apaçık oluşum içinde. Aynı şekilde kolaylaştırıcı peygamberin kolaylaştırılmış bir risalet misyonu ile kendisine gönderildiği ümmet de bu doğaya sahip idi. Bu orta bir ümmetti. Rahmetle müjdelenmiş iyiliği ve kolaylığı yüklenmiş bir ümmetti. Bu ümmetin yaratılışı ile bu koca evrenin yaratılışı gerçek bir uyum içine girmişti.

Bu evren bütün bir uyumu ve hareketindeki ahengi ile Allah'ın sanatını somutlaştırmakta hiçbir çatışmaya ve sürtüşmeye mahal vermeyen kolaylığını ve ahengini göstermektedir. Milyonlarca cisim, Allah'ın fezasında yüzmekte, gerçek bir uyum ve şaşırtıcı bir üstünlük içinde yörüngelerinde akıp gitmektedir. Herhangi bir çatışma karışıklık ve sürtüşmeye yer vermeden. Milyarlarca canlı yaratığı hayat, gayet düzenli ve mükemmel bir şekilde uzak ve yakın, amaçlarına doğru yönlendirmektedir. Her biri yaratılış görevini rahatlıkla yerine getirir, belirlenmiş biçimde amacına göre yol alır. Milyonlarca hareket, olay ve varlıklar belirlenmiş hedefleri doğrultusunda topluca veya kendi başlarına seyreder. Tıpkı aynı müzik aletlerinden yayılan farklı melodiler gibi. Böylece hepsi uzun ve devamlı bir orkestra ile bütünleşmektedir!

20- Bakara Suresi, 286.
21- Maide Suresi, 6.
22- Rum Suresi, 30.
23- Buhari, Müslim.
24- En'am Suresi, 119.

Hiç şüphesiz bu, varlığın doğası, liderlik misyonunun doğası. Peygamberin doğası ve müslüman ümmetin doğası arasındaki sınırsız uyumun bir ifadesidir. Zira bu tek olan Allah'ın sanatıdır. Yoktan var eden, usta yaratıcının eseridir.

"O halde hatırlatmak fayda verirse hatırlat."

Allah kelimesini O'na okutmuştur ve o artık unutmayacaktır. Allah'ın dilediği dışında hiçbir şeyi unutmayacaktır. O'nu kolay olana muvaffak etmiştir. Büyük emaneti omuzlayabilsin diye, hatırlatmada bulunsun diye. Çünkü O bunun için hazırlanmış, bunun için müjdelenmiştir. Nerede kalplere öğüt için fırsat bulabilirsen yol bulabilirsen, ulaştırma için araç bulabilirsen orada öğüt ver. Öğüt ver "fayda verecekse tabi'. Hatırlatma sürekli fayda verir. Ondan az çok yararlananlar asla tükenmez. Hiçbir nesil ve hiçbir yerleşim birimi öğütten faydalanma ve yararlanma yeteneğini tamamen yitirmez. İnsanlar ne kadar bozulursa bozulsun kalbler ne kadar katılaşırsa katılaşsın, perdeler ne kadar kalınlaşırsa kalınlaşsın.

Ayetlerin bu sıralanışı ve dizilişi üzerinde düşündüğümüzde peygamberlik misyonunun değerini ve emanetin büyüklüğünü kavrarız. Bu emaneti yerine getirmek bu kolaylığa muvaffak olmayı gerektirmiş, sözü edilen okutmayı ve Allah'ın teminatını zorunlu kılmıştır ki Hz. Peygamber bu azıkla donandıktan sonra hatırlatmanın zorluklarının üstesinden gelebilsin.

Hz. Peygamber bu görevini ve yükümlülüğünü yerine getirdiğinde vazifesini yapmış olur. Ondan sonra insanlar kendi halleri ile başbaşadırlar. Bu konudaki tutumları ve akibetleri farklı olabilir. Yüce Allah bunların bu öğüde karşı tutumlarını göz önünde bulundurarak dilediği şekilde onları cezalandırır veya ödüllendirir.

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى
﴿١١﴾ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾

10- Allah'tan korkan, öğüt alır. 11- Bedbaht olan ondan kaçacaktır. 12- O en büyük ateşe yaslanacaktır. 13- Sonra onun içinde ne ölür ne de yaşar.

Sen öğüt ver, hatırlat. **"Allah'tan korkan."** bu öğütten yararlanacaktır. Korkacak olan kalbi takva ile donanmış olandır. Allah'ın öfkesinden ve azabından korkandır. Diri olan kalb ürperir ve korkar. Çünkü o varlığını yaratıp düzelten, takdir edip yol gösteren insanı kendi haline bırakmayan, onları ihmal etmeyen, mutlaka iyiliğe ve kötülüğe karşı hesaba çekilecek olan doğrulukla, adaletle onları cezalandıracak olan bir ilahı olduğunu bilir. Bu nedenle korkar. Hatırlatıldığı zaman kendine gelir. Gösterildiği zaman görür. Öğüt verildiği zaman ibret alır.

"Bedbaht olan ondan kaçacaktır." Öğütten kaçınır. Ona kulak asmaz, ondan yararlanmaz. Öyle ise o **"Bedbahttır."** Bütün anlamı ve kapsamı ile kötü. Bedbahtlığın son sınırının ve zirvesinin kendisinden somutlaştığı bedbaht. Boş, ölü, maddeye ve eğlenceye gömülmüş varlığın gerçeklerini hissetmeyen onun dos-

doğru tanıklığına kulak asmayan, köklü ve derin mesajlarından etkilenmeyen, ruhu ile dünyada bedbaht olan yeryüzündeki küçük ve basit değerler peşinden, korku ve endişe içinde sürüklenerek yaşayan insan dünyada da bedbahttır. Ahirette de haddi hesabı olmayan azabı hak etmesiyle yine bedbaht olacaktır:

"O en büyük ateşe yaslanacaktır. Sonra onun içinde ne ölür ne de yaşar."

Büyük ateş cehennem ateşidir. Şiddeti ile korkunç, süresi ile sonsuz, hacmi ile büyüktür. İnsan orada sürekli olarak kalacaktır. Ne orada ölüp rahatın tadına varacak, ne de rahat ve güven içinde yaşayacaktır. Sadece sürekli azap görecektir. Bu öyle bir azaptır ki, onunla karşılaşanlar ölümü en büyük kurtuluş umudu olarak göreceklerdir.

Karşıdaki sayfada ise kurtuluşun temizlenmek ve arınmakla beraber olduğunu görüyoruz.

قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ
خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

14- Doğrusu mutluluğa ermiştir. 15- Rabbinin adını anıp namaz kılan. 16- Fakat siz şu dünya hayatını üstün tutuyorsunuz. 17- Oysa ahiret daha iyi ve daha kalıcıdır. 18- Bu hüküm elbette ilk sahifelerde de vardır. 19- İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde.

"Doğrusu mutluluğa ermiştir. Rabbinin adını anıp namaz kılan." Ayet-i kerimede geçen teskiye her tür pislik ve kirden arınmaktır. Yüce Allah arınan ve Rabbinin adını anan, kalbine O'nun yüceliğini yerleştirip "namaz kılan". Evet işte bu arınan, öğüt alan ve namaz kılan insanın "kurtulduğunu" kesin biçimde açıklıyor. Hem bu dünyada kurtulmuş hem de diri bir kalb ile Rabbine bağlı bir halde yaşayarak hatırlamanın tatlılığını ve sıcaklığını hissederek kurtulmuştur, hem de ahirette kurtulmuştur. Cehennemin büyük ateşinden kurtularak, nimetleri ve Allah'ın rızasını elde etmiştir. Bu ayette geçen fesalla kavramının saygı ile ürpererek bağlandığı veya literatürdeki anlamı ile namazı ifade etmesi arasında fark yoktur. Her ikisi de hatırlamadan, Allah'ın yüceliğini kalbe yerleştirmeden ve onun ürpertisini vicdanında hissetmeden kaynaklanabilir.

Bu akibet nerede, diğeri nerede? Bu son nerede, diğeri nerede?

Bu sahnenin gölgesinde bedbahtları bekleyen büyük ateş ve arınanları bekleyen kurtuluş ve başarı sahnesinin havasından muhatapları onların bedbahtlıklarının sebebine gafletlerinin kaynağına onları öğüt almaktan arınmaktan, kurtuluş ve başarıdan alıkoyan, büyük ateşe ve acı bedbahtlığa sürükleyen sebebe yöneltmektedir:

Şüphesiz dünya hayatını tercih etmek her kötülüğün başıdır. İşte bu tercihten dolayı insan öğütten/hatırlatmadan yüz çevirir. Çünkü öğüt onların ahireti hesaba katmalarını ve onu tercih etmelerini gerektirir. Halbuki onlar dünyayı istemekte ve onu tercih etmektedirler.

Dünyaya dünya denmesi tesadüf değildir. Dünya hem aşağılatıcı hem düşürücüdür. Ayrıca fanidir. Çabucak geçer. **"Oysa ahiret daha iyi ve daha kalıcıdır."** Özü itibariyle daha hayırlıdır. Zaman itibariyle daha kalıcıdır.

Bu gerçeğin ışığında dünyayı ahirete tercih etmek aptallık ve kötü değerlendirme olarak ortaya çıkmaktadır. Akıllı, sağduyu sahibi hiç kimse onu ahirete tercih edemez.

Surenin sonunda bu davanın tarihi seyri, kaynağının köklülüğü, köklerinin zamanın derinliklerine yayıldığı, yer ve zaman süreci boyunca ilkelerinin birliğine ilişkin bir işaret yer almaktadır.

"Bu hüküm elbette ilk sahifelerde de vardır. İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde."

Bu akidenin büyük ilkelerini içeren ve bu surede yer alan bu köklü-engin gerçek ilk kutsal sayfalarda; Hz. İbrahim ve Hz. Musa'nın kutsal sayfalarında yer alan gerçeğin aynısıdır.

Gerçeğin birliği, inanç sisteminin birliği, bunların kendisinden kaynaklandığı yerin birliğinin, insanlara peygamber göndermeyi gerektiren iradenin birliğinin gereğidir. Gerçek bir tanedir. Bir tek kaynağa dayanmaktadır. Yenilenen ihtiyaçların ve ardarda gelen devrelerin değişmesine göre detayları ve cüz'i bölümleri değişir. Fakat yine de tek olan bir kaynaktan gelen aslı, temeli değişmez. Bu değişmeyen asıl yaratan ve düzelten takdir edip yol gösteren yüce Rabbinden gelmiştir.

A'LA SURESİNİN SONU

Ğaşiye Suresi / 88

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 26

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, düşünmeye ve ibret almaya sevkeden, ümide ve arzuya yönelten, korkuya ve ürpermeye yönlendiren, hesaba çekilme günü için hazırlık yapmaya teşvik eden sakin ve derinden derine etkileyen surelerden birisidir.

Sure, insan kalbine iki dehşetli alanda gezinti yaptırmaktadır. Bu sahalardan birisi ahiret alanı ve onun engin alemi ile ahiretin etkileyici sahneleridir. Diğer alan ise Yüce Allah'ın yaratıklarına serpiştirilen ve herkes için sergilenen ve O'nun varlığını gösteren delillerdir. Bu iki tüyler ürpertici gezintinin ardından, sure insanlara ahirette hesaba çekilmeyi, Allah'ın herşeyi hükmü altına alıp idare ettiğini ve sonunda O'na dönüşün kaçınılmazlığını hatırlatmaktadır... Bütün bunlar sakin ve derin etkili fakat aynı zamanda insanın içine işleyen bir üslupla, sağlam ama dehşetli bir ifade biçimi ile anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝

1- Ey insanoğlu! Herşeyi kaplayacak kıyametin haberi sana gelmedi mi?

Gönülleri yüce Allah'a yöneltmeyi hedefleyen, varlık aleminde O'nun varlığını gösteren delilleri hatırlatmayı ve Allah'ın ahirette herkesi hesaba çekeceğini, yapılanlara kesin karşılık vereceğini belirtmeyi amaç edinen bu sure yukardaki ayetle, ve ayetin başındaki "Kıyametin büyük bir olay olduğu"nu ilham eden, dinleyeni bunu itiraf etmeye zorlama amaçlı şu soru ile başlıyor. Bu soru aynı zamanda, ahiret olgusunun daha önce açıklanan ve hatırlatılan olgulardan birisi olduğunu da göstermektedir. Burada kıyamete "Ğaşiye" diye yeni bir isim verilmektedir. Ğaşiye, insanları çepeçevre kuşatan, felaketleri tüm yaratıkları kaplayan bela musibet demektir. Bu isim Kur'an-ı Kerim'in bu son cüzünde yeralan, "Tamme", "saahha", "ğaşiye", "karia" gibi bu cüzün havasına uygun düşen insana ilham veren yeni isimlerden birisidir.

Şu "Sana gelmedi mi?" seslenişi üzerinde bir nebze duralım. Resulullah Efendimiz bu sureyi her duyduğunda yüce Allah'ın bu soruyu kendine yöneltmesinden etkisini benliğinde hissederdi. Ve kalbinin yüce Allah'ın seslenişine aşırı duyarlı olmasından, bunun özünü benliğinde canlandırmış olmasından, kulağına her geldiğinde bu ifadenin aracısız olarak kendisine yöneldiğini hissettiğinde, sanki doğrudan doğruya Rabbinden ilk kez alıyormuş gibi olurdu. İbn Ebi Hatim an-

latır: Meymun oğlu Ömer, bize kadar ulaşan Tanafesli Muhammed oğlu Ali, Abbas oğlu Ebu Bekir, Ebu İshak rivayet zinciri ile şöyle der: Rasulullah herşeyi kapsayacak (Kıyametin haberi sana gelmedi mi?) ayetini okuyan bir kadına rastlar ve bu ayeti duyunca ayağa kalkar ve: "Evet bana geldi" der...

Ancak yukardaki hadise rağmen bu ayetteki seslenis şu Kur'an'ı dinleyen herkese yöneltilmiş genel anlamlı bir ifadedir. Kıyamet haberi, bu Kur'an'da tekrar tekrar sözü edilen bir olgudur. Kur'an-ı Kerim kıyameti hatırlatır, insanları uyarır, müjdeler verir, kıyamet öğesi ile gönüllerde duyarlılığı, korkuyu, takvayı, ürpermeyi harekete geçirir, öte yandan yine bununla gönüllere ümit ışığı, bekleme ve arzu etme duygusu verir. Bundan dolayı bu gönüller canlanır da artık ölmez ve dikkatsizliğe düşmez.

KIYAMETTE ZİLLET HAYATI

"Herşeyi kaplayacak olan kıyametin haberi sana gelmedi mi?" ayetinden sonra yüce Allah, kıyametin haberlerinden birtakım manzaralar sergilemektedir:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۝ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ۝ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ۝ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ۝ لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ
إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ۝ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ۝

2- O gün birtakım yüzler zillete bürünmüştür. 3- Zor işler altında bitkin düşmüştür. 4- Yakıcı ateşe yaslanırlar. 5- Kızgın bir kaynaktan içirirler. 6- Onlar için kuru dikenden başka yiyecek de yoktur. 7- Ne semirtir, ne de açlığı giderir.

Nimete erenlerin sahnesinden önce, hemen azaba uğrayanların sahneleri sunulmuştur. Çünkü bu "**Gâşiye: Kıyamet**"in atmosferine ve çağrışımlarına daha yakındır ve daha uygundur. O gün ortada korkan, küçümsenen, yorgun ve bitkin yüzler (kimseler) vardır. Çalışıp yorulan ancak yaptığına sevinemeyen sonuçtan hoşnut olmayan, yaptığına karşılık olarak bula bula ancak sorumluluğu, zararı, bulan ve bunun sonucu hoşnutsuzluğu, bitkinliği ve sorumluluğu kat kat artan kimseler vardır. Bu kimseler "**zor işler altında bitkin düşmüşlerdir.**" Bunlar Allah için çalışmamışlardır, (amel etmemişlerdir) Allah'ın yolundan başka yol, uğruna yorulmuşlardır. Bu kimseler kendileri ve çocukları için çalışmışlardır. Kendi dünyaları ve dünya arzusu uğruna yorulmuşlar sonra da bu çalışma ve yorulmanın sonucunu bulmuşlardır. Dünyada ahiret sermayesi olan yorgunluk ve sıkıntı olarak, ahirette de azaba götüren bir karaltı şeklinde... Bu kimseler, artık önemsenmezler, sorumludurlar, yüzükoyun düşmüşlerdir, arzularına ulaşamamışlar, korku içinde kendi sonları ile yüzyüzedirler.

Bu önemsizlik ve sorumluluk ile birlikte bir de azap ve elem vardır. "**Yakıcı ateşe yaslanırlar.**" Bunlar o kızgın ateşi tadacaklar ve o ateşten azap göreceklerdir. "**Kızgın bir kaynaktan içirilirler**". Yani bu kaynak son derece sıcak olacaktır. "**Onlar için kuru dikenden başka bir yiyecek yoktur. Ki o ne semirtir ne de açlığı giderir.**" Kafirlerin yiyecek olduğu "**Dari**", cehennemin ortasında biten Zakkum ağacı ile ilgili haberlere dayanılarak, cehennemde ateşten bir ağaçtır diye açıklanmıştır. Bazıları ise, develerin yeşil iken yediği ve adına "Şibrık" deni-

len yere yapışık bir çeşit dikendir demişlerdir. Bu diken kökünden koparılıp kuruduğunda adına **"Dari"** denilir ki develer onun acılığına dayanamazlar çünkü artık zehirlidir. İster **"Dari"** olsun ister ikinci olsun, o gün **"Gıslin"**: Cehennemliklerin vücutlarından akan cerahat, **"Gassak"**: cehennemliklerin vücutlarından akan kan ve irin ve semirtmeyip açlığı gidermeyen öteki yiyecek çeşitleri ile birlikte cehennemliklerin yiyecekleri gıdalardan bir çeşittir.

Bizlerin ahirette yapılacak bu azabın içyüzünü bu dünyada kavrayamıyacağımız açıktır. Azabın bu niteliklerle sunulması bu manzaranın bizim insani duyularımıza dokunup da önemsiz hale gelmekten, zayıflıktan, arzusuna ulaşamayıp mahrum kalmaktan, kızgın ateşin yakıp kavurmasından ve kızgın su ile serinlemekten ve susuzluğunu gidermekten oluşan, develerin bile acılığına dayanamadığı hiçbir yararı ve faydası olmayan diken ile gıdalanmanın da eklendiği **"elem olgusu"**nu kafamızda canlandırabildiğimiz kadar canlandırabilmemiz içindir. İşte bu algıların toplamından, duyularımızda elemin en son derecesi hakkında bir fikir ve kavram oluşur. Ahiret azabı ise bundan da öte daha da şiddetlidir. Nasıl olduğunu da -Allah korusun- ancak onu tadanlar anlarlar.

KIYAMETTE KURTULUŞA ERENLER

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ۝٨ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ۝١١
فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝١٢ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ۝١٣ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ۝١٤
وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ۝١٥ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ۝١٦

8- İnanmış olanların yüzleri, o gün, pırıl pırıldır. 9- Yaptıklarından hoşnutturlar. 10- Yüksek bir bahçededirler. 11- Orada boş söz işitmezler. 12- Orada akan bir kaynak vardır. 13- Orada yükseltilmiş tahtlar vardır. 14- Konulmuş kadehler. 15- Dizilmiş yastıklar. 16- Serilmiş halılar vardır.

Diğer yanda, rahatlığın üzerinde belli olduğu, hoşnutluk fışkıran yüzler vardır. Bu yakada buldukları ile rahatlık içinde yüzen, yaptıklarından sevinen ve karşılığını hayır olarak bulan, bu yüce ve manevi haz ve duygu ile, yaptıklarından Allah'ın hoşnut olduğunu görünce bunlardan hoşnut olma duygusu ile tatmin olan yüzler vardır. Bir kalp için hayırdan huzur bulmak ve onun sonuçlarından hoşnut olmak, arkasından da bu sonucu yüce Allah'ın şerefli hoşnutluğunda ve nimetinde simgelenmiş olarak görmekten daha doyurucu ve daha sevinç veren birşey yoktur. Kur'an-ı Kerim buradan hareketle, bu çeşit mutluluğu, cennetteki bolluktan ve yararlanmaktan elde edilen mutluluktan daha üstün tutmaktadır. Bundan sonra yüce Allah, cenneti anlatmakta ve bu bahtiyar insanlara verilecek olan nimetleri belirtmektedir.

"Yüksek bir bahçededir". Cennet olarak yüksek, yüce ve şerefli cennettedirler onlar. Sonra bu cennetin dereceleri ve makamları da yüksektir. "Yükseklik" sözcüğü insanın duyusuna özel bir etki bırakmaktadır. **"Orada boş bir söz işitmezler."** Bu ifade, sükunet, sessizlik, esenlik, gönül huzuru, sevgi, hoşnutluk,

sevenler ve sevgililer arası fısıldaşma ve sohbet havası, içinde hiçbir hayır ve yarar olmayan boş ve yararsız sözden uzaklık ve kaçınma olan bir atmosfer canlandırmaktadır. Sadece bu bile bir başına nimettir. Yalnız bu bile tek başına bir mutluluktur. İnsan şu dünya hayatını ve bu hayatta rastlanan boş ve yararsız sözleri, münakaşaları, çekişmeleri, itişip kakışmaları, gürültüleri, düşmanlıkları, anlamsız karmakarışık sesleri, gürültüleri, bağırıp çağırmaları, gevezelikleri ve terbiyesizce konuşulan sözleri hatırladıkça kafasında canlandırdıkça ortaya çıkan ve değeri anlaşılan bir mutluluktur. Bunun arkasından insan, **"Orada boş bir söz işitmezler" ifadesinin ilham ettiği, güvenli sükunete, sakin olan esenliğe,** hoşnutluk veren sevgiye ve ılık bir çağrışım düşüncesinin kucağına kendisini teslim eder. **"Orada boş bir söz işitmezler." ifadesinin sözcükleri bile,** ılık bir sevinç havası estirir, sözcükler yumuşakca ve kolayca, gür ve ılık müzikal bir etki bırakarak kayar gibi dökülür. Bu dokunuş, mü'minlerin münakaşadan ve boş sözlerden uzak olarak yeryüzünde sürdükleri hayatlarının cennet hayatından bir parça olduğunu ve onların bu hayatları ile şerefli nimete hazırlandıkları havasını ve ilhamını verir.

Yüce Allah işte böylece, cennetin niteliklerinden olan şu yüce, şerefli ve parlak anlamı bizlere sunmaktadır. Arkasından duyuları ve hisleri doyuran nimetler gelmektedir. Hem de insanoğlunun kafasında canlandırabileceği biçimi ile yer almaktadır. Ancak bu nimetler cennete, -tadına varanlardan başka hiçbir kimsenin bilemiyeceği biçimde- ve cennetliklerin ruhlarının eriştikleri dereceye göre ayarlanmış olarak sunulacaktır.

"Orada akan bir kaynak vardır." Bu ifadede yer alan **"aynun cariye"** deyimi, fışkırıp duran su kaynağı demektir. Bu ifade cennetlikleri suya kandırmanın yanına güzellik öğesini de hareket güzelliğini de, fışkırıp kaynama ve akma güzelliğini de katıyor. Akan su, insanın hissine canlılık, titreyen ve çağlayıp akan bir rahatlık verir ve işte insanın duygularının derinliklerine işleyen bu gizli açıdan ruhlara ve gözlere tatmin sağlayan bir olgudur. **"Orada yükseltilmiş tahtlar vardır."** "Yükseklik" sözcüğü, temizlik çağrışımı vermesinin yanında pis şeylerden arınmış olma havası da vermektedir.

"Önlerine konulmuş kadehler". Önlerine dizilmiş içilmeye hazır kadehler vardır. Ne istemeye gerek vardır ne de hazırlamaya... (Nemarık): Rahatça yaslanmak için yastıklar ve koltuk minderleri vardır orada. **"Serilmiş halılar vardır"** (Zerabiy) saçaklı... Burada yer alan (zerabiy) saçaklı yaygılar demektir. Yaygılar oraya buraya süs ve rahat sağlamak için dizilip serpiştirilmişlerdir. Bütün bunlar insanların yeryüzünde benzerlerini gördükleri nimetlerdir. Cennet nimetlerinin yeryüzündeki benzerleri gibi nitelenmesi insanların kavrayabilmeleri içindir. Bu nimetlerin asıllarına ve onlardan yararlanmanın şekli ise cennetteki tat alma duyusuna, yüce Allah'ın tat alma duyusunu kendilerine bahşetmiş olduğu bahtiyar insanlara, bırakılmıştır.

Nimetin veya azabın şeklini araştırmaya kalkışmak ve bu uğurda karşılaştırmalarda ve değerlendirmelerde bulunmak boş sözlere dalmak demektir. Herhangi bir şeyin nasıl olduğunu kavramak kavrama duygusunun çeşidine bağlı-

dır. Yeryüzündekiler bir şeyi yeryüzünün şartları, ortamı ve orada sürdürülen hayatın şekline bağımlı olan bir his yapısı ile kavrarlar. Oraya, ahirete geçtiklerinde ise, perdeler kalkar, engeller kaldırılır, ruhlar ve akıllar bağımsız hale gelir. Hatta sözlerin anlamları bile, tatlarının değişmesinden dolayı değişmiş ve nasıl olacaksa o anlamı taşır hale gelmiştir. Tabi bizler şu an, onların nasıl olacaklarını kavramaktan aciziz.

Biz bu niteliklerden algılama yeteneğimiz gücünün yettiği en son sınıra vararak lezzet duyma, tat alma ve nimetten yararlanma biçimlerini canlandırsın diye söz ediyoruz. Çünkü bu dünyada bulunduğumuz sürece tadına varabileceğimiz budur, gerçek yüzünü ise orada ahirette yüce Allah bizlere ihsanı ve hoşnutluğu ile ikramda bulunduğu zaman, bizleri ağırladığı zaman anlayabileceğiz.

EY İNSAN GÖRMÜYOR MUSUN?

Öbür dünyada yapılan bu gezinti sona ermektedir. Arkasından yüce Allah, gözler önünde durmakta olan ve şu herşeye gücü yeten yaratıcının idaresini, sanatının eşsizliğini, yaratıcı olarak benzersizliğini ilham eden ve şu yönetimin ve planlamanın gerisinde, bu dünya hayatından sonra, önemli başka şeylerin olacağını, yeryüzü uğraşısından başka bir uğraşının bulunacağını, ölümün bir son olmayıp ondan sonra başka şeylerin olacağını gösteren şu varlık alemine dönüyor.

أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ۝ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۝ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ۝ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ۝

17- Bu insanlar bakmıyorlar mı, develerin nasıl yaratıldığına? 18- Gökün nasıl yükseltildiğine? 19- Dağların nasıl dikildiğine? 20- Yerin nasıl yayıldığına?

Şu dört kısacık ayet, bu Kur'an-ı Kerim ile yüzyüze gelenlerin ilki olan arap toplumunun içinde yaşadığı çevreyi ortaya koymaktadır. Nitekim bu ayetler gökyüzünden, yeryüzünden, dağlardan ve develerden söz ettiği için kainat çapında belli-başlı yaratıkları da ortaya koymaktadır. Burada deve, hem genel olarak yaratılışından gelen üstünlükten dolayı ve hem de özel olarak arap insanı için taşıdığı değer nedeni ile tüm hayvanları temsilen gündeme getirilmiştir.

İnsan nerede olursa olsun bu tablolar gözünün önünde sergilenmektedir. Gökyüzü, yeryüzü, dağlar ve hayvanlar... İnsan hangi ilim ve medeniyet seviyesinde olursa olsun, bu tablolar onun dünyasına ve bilincine girip yer eder. Bakışlarını ve kalbini bunların anlamlarına fısıldadıkları gerçeğe verirse, bu tablolar arkalarında gizli olan gerçekleri insana ilham ederler.

Bunların herbirinde bir mucize gizlidir. Yaratıcının eşsiz benzersiz bir sanat harikası vardır bunlarda. Yalnızca bu sanat bile inanç sisteminin ilk gerçeğini insana fısıldamaya ve ilham etmeye yeterlidir. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim bütün insanların dikkatlerini bu sanat harikaları üstüne çevirmektedir. **"Bu insanlar bakmıyorlar mı develerin nasıl yaratıldığına?"** Deve arap insanının ilk başta gelen hayvanı idi. Onun üzerinde yolculuğa çıkar, onun üzerinde yüklerini taşır-

lardı. Sütünü içerler, etini yerlerdi. Yününü örüp, derisini yaygı olarak kullanırlardı. Yani deve onların ilk hayat kaynağı idi. Sonra devenin öteki hayvanlardan ayrı özellikleri de vardı. Bunca kuvvetine, cüssesine ve güçlü yapısına rağmen deve boyun eğen bir hayvandır, bir küçücük çocuk çeker götürür onu, o da boyun eğer. Çok büyük yarar sağlaması ve iş görmesine rağmen az masraflı bir hayvandır. Beslenmesi kolaydır, yetiştirilmesi için harcanan emek yok denecek kadar azdır. Evcil hayvanlar içerisinde açlığa, susuzluğa, yorgunluğa ve kötü hayat şartlarına en çok dayanabilen hayvandır. Bir de az ilerde belirtileceği gibi, devenin şeklinin gözler önündeki doğal tablo ile uyum sağlaması bakımından da bir farklılığı vardır.

Bunun için Kur'an-ı Kerim, dinleyenlerin dikkatini, önlerinde bulunan ve yeni bir bilgiyi ve haberi gerektirmeyen devenin yaratılışını düşünmeye çekiyor. **"Bu insanlar bakmıyorlar mı develerin nasıl yaratıldığına?"** Devenin yaratılışına ve vücut yapısına bakmazlar mı onlar? Sonra da üşenmezler mi? Deve görevini yerine getirmeye uygun olan şu biçimi ile nasıl yaratılmıştır? Yaratılış gayesini yerine getiren, yaşadığı çevre ile ve görevi ile uyumlu olarak bu biçimi ile nasıl biçimlendirilmiştir. Onu yaratan kendileri değildir. Kendi kendini de yaratmış olmayacağına göre, geriye kala kala eşsiz sanatı olan bir yoktan var edicinin yaratması sonucu var olmaları kalıyor. Ki o yaratıcının sanatı kendi varlığına delil olup varlığını kesin olarak göstermektedir ve O'nun herşeyi yönettiğini ve planladığını göstermektedir.

"Göğün nasıl yükseltildiğine?"

Gönüllerin gökyüzüne çevrilmesi Kur'an-ı Kerim'de sürekli tekrarlanır durur. Gözünü gökyüzüne çevirmeye en elverişli insanlar ise çöl insanlarıdır. Çünkü çölde gökyüzünün ayrı bir tadı ve zevki vardır. Sanki gökyüzü sadece orada çölde varmış gibi insana bambaşka ilhamlar verir ve üzerinde bambaşka etkiler bırakır.

Apaçık göz alıcı ve kamaştırıcı bir gündeki sema... İnsanı kendinden geçiren hoş ve büyüleyici bir akşam-üstü zamanı gökyüzü... O eşi bulunmaz güzelliğe sahip olan ve insanı duygulandıran güneş batımının göğü... Uçsuz bucaksız gecesi, parıl parıl parlayan yıldızı, fısıldaşan gök cisimleri ile birlikte gök kubbe. Ve güzel, canlı, parlak şafak vakti ile birlikte gökyüzü...

İşte çölün gökyüzü... Bakmazlar mı ona? Göz atmazlar mı göğün nasıl yükseltildiğine? Onu direksiz olarak yükselten kimdir? İçine sayısız yıldızları serpiştiren kimdir? Gökyüzüne bu güzelliği, bu alımı ve bu duygu verme yeteneğini bahşeden kimdir? Göğü yükselten onlar değildir. Kendiliğinden yükseltilmediğine göre, mutlaka onu bir yükselten, bir yoktan var eden vardır. Bu konu bilgiye, kafa yormaya gerek kalmayacak kadar açıktır. Bilinçli bir bakış bunun anlaşılması için yeterlidir.

"Dağların nasıl dikildiğine?"

Dağlar -özel olarak- arap insanı için sığınak, barınaktır. Bir dost ve bir arkadaştır. Göstermiş olduğu manzara -genel olarak- insan ruhuna ürperti ve heybet verir. Çünkü insan dağların görkemi karşısında kendi küçüklüğünü ve cılız-

lığını görür, hiçliğini anlar. Yüce ve vakur ululuk karşısında boyun eğer. Dağların kucağında insan ruhu bütün benliği ile yüce Allah'a yönelir, orada kendisini Allah'a daha yakın hisseder, yeryüzünün karmaşasından, gürültüsünden, küçüklüğünden ve önemsizliğinden uzaklaşır. Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- Sevr dağındaki hira mağarasında ibadete çekilmesi ve uzun bir süre içinde bulundukları toplumun kirlerinden ruhen uzaklaşmak isteyenlerin dağlara çekilmesi bir tesadüf veya boşuna yapılmış bir hareket değildir.

Burada dağların en büyük özelliği **"Nasıl dikildiği"**dir. Çünkü bu nokta canlandırma açısından -ilerde geleceği gibi- sahnenin karakterine uyum göstermektedir.

"Yerin nasıl yayıldığına?"

Yeryüzü gözler önüne serilmiştir. Üzerinde yaşamaya, gezip dolaşmaya ve çalışmaya elverişli şekilde hazırlanmıştır. Yeryüzünü böyle yayıp seren insanlar değildir. Orası insanlar yaratılmadan önce de yayılmış bir biçimde idi. O halde insanlar yeryüzüne neden bakmazlar? Onun gerisindeki gizli gerçeği düşünüp de bunu kim yaydı ve hayata elverişli hale kim getirdi? diye neden sormazlar?

Bu tablolar, sadece bilinçli bir bakışla ve uyanık bir düşünce ile insan kalbine birçok şeyler anlatır. Bu kadarı vicdanların harekete geçirilmesi, kalplerin diriltilmesi ve ruhun şu yaratıkların eşsiz bir şekilde yoktan var edicisine doğru yönelmesi için yeterlidir.

Biz burada, kainat tablolarının canlandırılmasındaki ahenk üzerinde kısaca durmak ve Kur'an'ın dinî duyguya sanatsal güzelliğin dili ile nasıl seslendiğini ve bu ikilemin varlığın güzelliğini hisseden mü'minin duyusunda nasıl kucaklaştığını görmek istiyoruz.

Toplu sahnede yükseltilen gökyüzü serilen yeryüzü tablosu bulunmaktadır. Ve uzayıp giden bu boyutta dağlar atılmış ve sabit olarak değil zirvelerinden aşağıya doğru dikilmiş olarak göze batmaktadır. Develerin hörgücü de toplu dağlar gibi dikilmiş olarak görülmektedir. Alabildiğine engin alanda başdöndürücü tabloda iki yatay iki de düşey çizgi vardır. Fakat bu tablonun yönü ile boyutları, Kur'an'ın sahneleri sunma metodu ile, kısaca canlandırarak ifade etme yöntemine uygun olarak tam bir ahenk içindedir.[1]

EY MUHAMMED! SEN ÖĞÜT VER

Şimdi, ahiret alemindeki ilk gezintiden, kainatın gözler önündeki sahnelerinde yapılan ikinci yolculuktan sonra, yüce Allah Rasulullah Efendimize dönüyor ve O'na görevinin sınırlarını belirliyor ve niteliğini açıklıyor. Sonra da son ve uyarıcı dokunuşla kafirlerin kalplerine dokunuyor.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ
الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

1- Kur'an'da Edebi Anlatım kitabının, edebi ahenk kısmından alınmıştır.

21- Ey Muhammed! Sen öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt verensin. 22- Onların üzerinde zorlayıcı değilsin. 23- Ancak kim yüz çevirir, inkar ederse, 24- Allah onu en büyük azaba uğratır. 25- Dönüşleri bizedir. 26- Sonra onların hesabını görmek bize düşer.

Sen bununla ve onunla öğüt ver kendilerine. Ahireti hatırlat, ahirette olacakları söyle. Onlara kainatı ve kainatta olanları hatırlat. Sen ancak bir öğütçüsün. Tamı tamına senin görevin budur. Bu çağrıda senin rolün budur. Bunun ötesinde senin lehinde ve aleyhinde hiçbir şey yoktur. Senin görevin sadece öğüt vermektir. Sen bu görev için hazırlanmış ve yükümlü kılınmışsın.

"Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin."

Sen onların kalplerini etkileyecek hiçbir otoriteye sahip değilsin ki zorla ve baskı ile kalplerini imana yöneltesin. Kalpler Rahman'ın parmakları arasındadır. Onlara hiçbir insanın sözü geçmez.

Bundan sonra farz kılınmış cihad ise, insanları zorla imana sokmak için değil, islam davası insanlara ulaşsın diye, davanın önünde dikilen engelleri kaldırmak içindir. İnsanlar davayı duymaktan engellenmesinler, çağrıyı işittikleri ve kabul ettikleri zaman, dinlerinden döndürülmesinler diyedir. Cihad, Rasulullah'ın yapabileceği biricik rol olan öğüt verme yolunun önüne dikilen engelleri ortadan kaldırmak içindir.

Peygamberin bu davada ancak bir öğütçü ve bir açıklayıcı olduğunun belirtilmesi Kur'an-ı Kerim'de birçok nedenden dolayı tekrarlanır. Bu nedenlerin başında, görevini yerine getirdikten sonra, Rasulullah'ın sinirlerini davanın tasasından kurtarmak ve işi dilediğini yapmak üzere Allah'ın kaderine bırakmaktır. İslam davasının başarıya ulaşması ve insanların bunu kabullenmeleri için aşırı düşkünlük göstermek ve bu duygunun insana yaptığı baskı (stress) son derece ağır, dayanılmaz bir baskıdır. Dolayısı ile bu baskı dava adamının kendisini ve arzularını dava alanının dışına çekip çıkarmak için böylesine ard arda telkinleri gerekli kılmaktadır. Davaya katılım nasıl olursa olsun, sonuç ne olursa olsun dava adamı ancak böylece görevine koşabilir. Ve kaç kişi iman etti, kaç kişi kafir oldu diye endişe etmekten kendini yiyip bitirmez. İman ettiği davayı çevreleyen şartlar (ortam) kötüleşince davaya katılma oranı azalıp, yüz çevirenler ve düşmanlar çoğalınca kafasını bu ağır tasalarla meşgul etmez.

Peygamberin Allah davasının başarıya ulaşmasını ve insanların bu davadaki hayrı ve rahmeti tatmaları için, aşırı düşkünlük gösterdiğini, insani arzularının ağır bastığını gösteren şeylerden birisi de kendisine ard arda yapılan şu yönlendirmelerdir. Halbuki o Allah'ın hoşnut olduğu terbiye ile eğitilen, kendi kapasitesini ve Allah'ın kaderini bilen birisi idi. Bundan dolayı, arzularının kendisini baskısı altına alması çeşitli zamanlarda tekrar tekrar yapılan bu uzun vadeli tedaviyi gerektirmiştir.

Fakat Peygamberin kapasitesinin sınırı bu olduğuna göre, problem bu sınıra gelip dayanmakla iş bitmez. Yalancılar kurtulup gidecek, sağ-salim geri dönecek değillerdir. İşin sonunda Allah vardır. Bütün problemler en sonunda O'na döndürülür.

"Ancak kim yüz çevirir, inkar ederse, Allah onu en büyük azaba uğratır."

Onlar kesinlikle bir olan Allah'a döneceklerdir. Ve kuşkusuz yalnızca Allah onları cezalandıracaktır. İşte surede kesinlik ve pekiştirme ifade eden üslup ile verilen en son vurgulama budur.

"Dönüşleri bizedir. Sonra onların hesabını görmek bize düşer."

Rasulullah'ın bu davadaki rolü ve kendisinden sonra islam davetçilerinin yapacakları bu ifade ile belirleniyor. Sen ancak bir öğütçüsün. Öğüdü verdikten sonra onların hesabını görmek Allah'a aittir. Allah'a dönmekten kurtulacak, hesabından ve cezasından sıyrılacak durumları yoktur. Ancak şurası iyice anlaşılmalıdır ki dava insanlara ulaşsın ve öğüt bütünü ile gerçekleşsin diye onun önüne dikilen engelleri kaldırmak da öğüt vermek sayılır. İşte gerek Kur'an'dan gerekse Peygamberin hayatından çıkarılıp anlaşılan cihat görevi ne bir fazla ne bir eksik bundan ibarettir.

ĞAŞİYE SURESİNİN SONU

Fecr Suresi / 89

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı :30

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure başından sonuna dek, insan kalbine takva, uyanıklık ve düşünce seslenişi getiren bu cüzün halkalarından birisidir. Fakat çeşit çeşit gezintiler, etkiler, değişik değişik çağrışımlar taşımaktadır. Bütün bunlar ahengi ile bölümleri ile değişik nameleri çıkaran etkili tek bir beste oluşturmaktadır.

Bazı sahnelerinde, sakin, yumuşak, nişanları ve etkileri serin bir güzellik vardır. Tıpkı içerdiği ince kainat tabloları ile ve bunların arasındaki namaz ve ibadet gölgesi ile serinlik kazanan şu giriş bölümü gibi:

"Andolsun tanyerinin ağarmasına, geceye, çifte ve teke. Gitmekte olan geceye."

Bazı tablolarında ise, şu korkutucu ve dehşet verici sahnesinde olduğu gibi, gerek manzara açısından, gerekse name bakımından çekme ve kırma tabloları yer almaktadır.

"Hayır! Yer çarpılıp paralandığı zaman. Melekler sıra sıra dizilip Rabbinin buyruğu gelince. Ki cehennemde o gün getirilmiştir. İşte o gün insan anlar. Ancak artık anlamanın kendisine ne faydası var? O zaman insan 'Ah keşke bu hayatım için önceden iyi işler yapıp gönderseydim' der. O gün onun yapacağı azabı kimse yapamaz. Onun vuracağı bağı hiçkimse vuramaz."

Bazı sahnelerinde, bir serinlik, bir incelik, her yana dolup taşan bir hoşnutluk ve gönül huzuru vardır. Bu son kısımda olduğu gibi, bu sahnelerde tablolar ve nameler ahenk içinde birbirini kucaklamaktadır.

"Ey huzura eren nefis! Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbine dön. İyi kullarımın arasına katıl. Cennetime gir."

Bu surede, böbürlenen azgın kafirlerin başlarına gelen kötü akibetlere çok hızlı olarak işaret edilmektedir. Bu işaretlerin etkisi ise, o güzelim hikayelerin vurguları ile o korkunç akibetlerin vurgusu arası bir şiddettir.

"Görmedin mi Rabbin ne yaptı Ad kavmine? Yüksek sütunlu İrem'e. Ki ülkeler arasında onun eşi yaratılmamıştı. Vadide kayaları oyarak evler yapan Semud kavmine. Ve kazıklar sahibi Firavun'a. Bunlar ülkelerinde azmışlardı. Oralarda çok kötülük etmişlerdi. Bu yüzden Rabbin onların üzerine azab kırbacını çarptı. Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir."

Yine bu surede, insanın iman dışı düşünceleri ile iman dışı değer ölçüleri açıklanmaktadır. Bu açıklamaların yer aldığı bölümün sure içinde ifade ve vurgu bakımından ayrı bir özelliği vardır.

"Rabbin denemek için bir insana iyilik edip nimet verdiği zaman. O, 'Rabbim beni şerefli kıldı' der. Fakat ona sınamak için daraltıp bir ölçüye göre verdiği zaman 'Rabbim bana hor baktı' der."

Ve ardından, insanların iman dışı düşünce yapılarına kaynaklık eden durumlarının içyüzü açıklanarak bu sapık düşüncelere cevap veriliyor. **Bunların surede özel bir anlatımı ve özel bir etkisi vardır.**

"Hayır yetime karşı cömert davranmıyorsunuz. Yoksulu yedirmek konusunda birbirinize özenmiyorsunuz. Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz. Malı pek çok seviyorsunuz."

Burada dikkati çeken şu ki; bu son ifade tonu onların durumları ile kendilerini bekleyen akibet arasında bir köprü oluşturmaktadır. Çünkü onun ardından hemen **"Hayır, yer çarpılıp paralandığı zaman"** ifadesi ile başlayan ve surenin sonuna kadar devam eden bir bölüm geliyor. İşte bu bölüm, baştaki şiddetli açıklama ile sondaki dehşetli tehdit arasında bir tampon oluşturmaktadır.

Yapılan bu kısa gösteriden, surenin sahneleri arasından birden çok farklı renk tonları, ifade ve namelerinden de vurguları açığa çıkmaktadır. Anlamların ve tabloların çeşidine göre, kafiye harflerinin nasıl değiştiği ve durak sisteminin nasıl farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Sure bu açıdan, Kur'an ifadelerinin edebi ahenginin yükseldiği bu yüce zirveye en güzel örneklerden birisidir.[1] Bunların da ötesinde, surenin bütününde göze batan sevimli bir güzellik vardır.

Surenin bu güzel ve ahenkli ifadelerinin taşıdığı anlamlara ve konulara gelince, bunları aşağıda ayrıntıları ile sunacağız.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ۝ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۝ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۝ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ۝

هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ۝

1- Andolsun tanyerinin ağarmasına! 2- On geceye, 3- Çifte ve teke, 4- Gitmekte olan geceye. 5- Ki bunlarda akıl sahipleri için birer yemin değeri var.

Surenin bu giriş kısmındaki yemin, şeffaf, cana yakın, hoş olan ruh sahibi yaratıkları ve tabloları içermektedir.

'Andolsun tanyerinin ağarmasına."

Hayatın nefesini kolayca aldığı, sevinç ve gülümsemenin yayıldığı, ılık ve sevimli bir dostluğun her yeri kapladığı o ana... Uyuyan varlık aleminin yavaş yavaş uyanmaya başladığı nefesleri ile sanki birer birer yalvardıkları karanlığın kucağından bir bir ortaya çıkarken teker teker yakardıkları o ana...

"Ve o geceye". Kur'an'ın ne olduğunu açıklamadığı bu on gece hakkında değişik rivayetler vardır. Zilhicce'nin onu, Muharrem'in onu, Ramazan ayının onu denilmiştir. Ama bu şekilde ne olduğunun belirtilmeden yer alması daha

1- Kur'an'da Edebi Tasvir isimli eserin Edebi Ahenk bölümünden...

etkili ve daha anlamlıdır. Bu on gece, ne olduğunu ancak Allah'ın bildiği on gecedir. Ve bunların Allah'ın katında bir değerleri vardır. Ayetin akışı içerisinde gecelere, özel bir kişilik havası verilmektedir. Kur'an'ın kıpır kıpır titreyen ifadelerinin arasından, bizler gecelerin ruh sahibi birer canlı varlık olduklarını, bizim onlara onların da bizlere sevgi ile bakıştığımızı hisseder gibi oluyoruz.

"Çifte ve teke." Bu üzerine yemin edilen çift ve tek, bu sevimli ve cana yakın atmosferde, tan yeri vaktinin ve on gecenin havasında insana namaz ve ibadet esintileri vermektedir. Nitekim Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadise göre **"Namazın tek (vitir) ve çift rekat olanları vardır."** Bu atmosfer içinde en uygun düşen anlam da budur. Çünkü huşu dolu ibadet ruhu sükunete ermiş varlık aleminin ruhu kucaklaşmakta ve ibadet eden ruhlar seçkin gecelerin ve parlak sabahların ruhu ile karşılıklı konuşmaktadır.

"Gitmekte olan geceye."

Gece burada canlı bir yaratıktır (varlıktır). Kainatın içinde geceleyin gezip dolaşmaktadır. Ve sanki karanlıkta dolaşan uykusuz bir insan ya da çıktığı uzun yolculuk için gece yürümeyi tercih eden bir yolcu gibidir. Ne güzel bir ifade ediş! Ne cana yakın bir sahne! Ne güzel nameler! Ve tanyeri ile, on gece ile, çift ve tek ile ne güzel ahenk!

Bu ifadeler sadece birer sözcük ve ifade kalıpları değil, aksine birer tanyeri meltemi ve içine güzel koku katılmış birer çiğdir. Yoksa kalbe dost bir fısıltı mı? Ruha hoş gelen bir sesleniş ya da vicdana ilhamlar veren bir dokunuş mu?

Bu bir güzelliktir... Sevimli, hoş ve insana nameler fısıldayan bir güzellik. Bir güzellik ki, şiirsel ve engin ifadelerin güzelliği bile buna yaklaşamaz. Çünkü bu mükemmel bir şekilde yoktan var etmenin şaheser güzelliğidir. Ve aynı zamanda gerçeği dile getirmektedir.

Yukardaki nesneler üzerine yemin edilerek, neleri ifade etmek üzere söze kuvvet ve güç verildiğine gelince ifadenin akışı bunu daha sonra açıklamak üzere şu anda gizli tutuyor. Sözkonusu yeminlerle ifade güçlendirilerek anlatılan, sapıklık bozgunculuk konusudur. Rabbinin sapıklık edenleri ve bozgunculuk çıkaranları yakalamasıdır. Allah'ın sapıkları ve bozgunculuk çıkaranları yakalaması gerçektir ve mutlaka olacaktır. Yüce Allah, bu konuyu pekiştirmek için surenin genel olarak, gizli dokunuşlarına uygun bir işaret içinde bu çeşit bir yeminle yemin ediyor ve bunun mutlaka olacağını ifade ediyor.

SAHTE İLAHLIK TASLIYANLARIN SONU

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۝٦ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۝٧ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ۝٨ وَثَمُودَ
الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝٩ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝١٠ الَّذِينَ
طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۝١١ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ۝١٢ فَصَبَّ
عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۝١٣ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۝١٤

6- Görmedin mi Rabbin ne yaptı Ad kavmine? 7- Yüksek sütunlu İrem'e. 8- Ki ülkeler arasında onun eşi yaratılmamıştı. 9- Vadide kayaları oyarak evler yapan Semud kavmine? 10- Ve kazıklar sahibi Firavun'a. 11- Bunlar ülkelerinde azmışlardı. 12- Oralarda çok kötülük etmişlerdi. 13- Bu yüzden Rabbin onların üzerine azab kırbacını çarptı. 14- Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir.

Bu gibi ifadelerde, soru kipi daha çok uyarıcı ve daha fazla dikkat çekicidir. Burada yüce Allah'ın seslenişi ilkin Rasulullah'a ve daha sonra da, geçip giden o insan topluluklarının akibetlerini görebilen ve düşünebilen herkesedir. Yok olup giden o insan topluluklarının tümü Kur'an'la ilk kez yüzyüze gelen arapların bildikleri nesiller ve onlardan kalan kalıntıların varlıklarını belgelediği ve sonraki nesillerin dillerinde dolaşan hikayelerin tanıttığı insan toplulukları idiler. **"Görmedin mi Rabbin ne yaptı Ad kavmine?"** diye fiilin öznesinin **"Rabbin"** şeklinde getirilmesi mü'mine gönül huzuru, dostluk ve rahatlık vermektedir. Özellikle de, Mekke'de yaşayan ve islam davasının ve müslümanların karşısına dikilip onları gözetleyen müşriklerin azgınlarının azgınlıklarına, böbürlenenlerinin zulmüne göğüs gerip katlanan mü'minlere daha da bir gönül huzuru, dostluk ve rahatlık vermektedir.

Yüce Allah bu kısacık ayetlerde eski tarihin bildiği ve tanıdığı zalim ve böbürlenenlerin en güçlülerinin akibetlerini sergilemiş, bir araya getirmiştir.

Önce, ilk Ad kavmi olan İrem diyarında yaşayan Ad kavminin akibeti sunulmaktadır. Söylenildiğine göre, bunlar şehirde veya çölde yaşayan araplardandılar, arap yarımadasının güneyinde Yemen'le Hazramevt arasında Ahkaf'da, yani kum tepeleri bol olan bir yörede oturuyorlardı. Bedevi bir hayat sürüyorlardı. Direkler üstüne kurulmuş çadırları vardı. Kur'an-ı Kerim'de güçlü ve şiddetli olmakla nitelenirler. Çünkü Ad kabilesi kendi zamanında en güçlü ve ileri kabile idi. O zamanlar, Ad kabilesi **"Ülkeler arasında eşi yaratılmamış"** kabile idi.

"Vadide kayaları oyarak evler yapan Semud" kavmine gelince: Bunlar, arap yarımadasının kuzeyinde Medine ile Şam arasında bulunan Hicr diyarında yaşarlardı. kayaları kesmişler, taşları yontmuşlar ve köşkler yapmışlardı. Ayrıca dağlarda kayaları yontarak kendilerine sığınaklar ve mağaralar yapmışlardı.

"Kazıklar sahibi Firavun'a." gelince... Ayetteki sözü edilen "kazık" büyük bir ihtimal ile, yeryüzüne çakılmış kazıkları andıran sağlam yapılı piramitlerdir. Burada sözü edilen "Firavun" ise, Hz. Musa zamanında yaşayan azgın ve zalim Firavun'dur.

"Ülkelerinde azanlar, orada çok kötülük edenler" işte bunlardı. Elbette azgınlığın sonucu bozulma ve alt-üst olmadır. Çünkü azgınlık, azgınlık edenleri ve azgınlığa kurban olanları aynı derecede bozar. Öte yandan azgınlık hayatın her noktasında ilişkileri ve bağları da bozar, koparır. Ve hayatı, temiz, sağlıklı, yaşatıcı ve yapıcı çizgisinden çıkararak insanın hiçbir şekilde halifelik görevini doğru-dürüst biçimde yerine getiremiyeceği bir çizgiye yöneltir.

Azgınlık azgını arzularının esiri yapar. Çünkü böyle bir kişi, değişmez bir ölçüye boyun eğmez, açık bir sınır tanımaz. Ve bu yüzden ilk bozulan da kendisi olur. Arkasından kendisine yeryüzüne halife olarak getirilmiş bir kulun bulun-

ması gereken yerden başka bir yer seçer. İşte bunun için Firavun'u, azgınlığı bozunca **"Ben sizin yüce Rabbinizim"** (Naziat Suresi, 24) demişti ve bu sözle yaratılmış olan kulun bulunması gereken yeri öteye aşmış ve bu sözü ile şu çirkin iddiayı -ki bu tam bir bozulmanın ifadesidir- ortaya atmıştı.

Öte yandan azgınlık insanları köleleştirir, basit duruma düşürür. Ama köleleşen bu insanların içlerinde bitmez tükenmez bir nefret ve yuttukları kinin ateşi parlamaktadır. Sonuç; kitlelerin içlerinde insanlık onurunun yok oluşu ve hürriyet ortamından başka yerde gelişmeyen her türlü bağdan kurtulmuş yaratıcılık yeteneklerinin ortadan kalkmasıdır. Zorla boyun eğdirilmiş basık ruhlar kokuşur ve bozulur. Artık böylesi bir ruh, adi şehvet ve hasta mizaç kurtlarının kaynaştığı bir çirkef yuvası olmuş ve sapıklıkların kol gezdiği bir alan olmuştur. Bir de bununla birlikte, idrak, kavrama yeteneği kör olmuş, iyilikseverlik, arzu, ümit ve yüce değerleri gözetme, (yüce değerlere saygı gösterme) ortadan kalkmıştır. Bundan daha kötü bozukluk düşünülebilir mi hiç?

Bir de azgınlık, ölçüleri, değerleri ve doğru düşünceleri yıkar, ortadan kaldırır. Çünkü bu sayılanlar hem azgınlığın ve hem de azgınların varlığı için tehlike demektir. O halde yüce değerleri düşük göstermeli, doğru ölçülerin yalan olduğunu iddia etmeli ve sağlıklı düşünce sistemini değiştirip tersine çevirmeli ki insanlar zulmün iğrenç biçimini kabul etsinler ve onu kabul edilir ve içe sindirilir görsünler... Bundan daha büyük bir bozukluk düşünülebilir mi acaba?

Bu kimseler, yeryüzünde bozgunculuğu artırınca elbette bunun tedavisi yeryüzünü bozgunculuktan temizlemek olacaktır.

"Bu yüzden Rabbin onların üzerine azab kırbacını çarptı. Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir."

Rabbin onları gözetlemekte ve yaptıklarını kaydetmekteydi. Yeryüzünde bozgunculuk, çoğalıp artınca yüce Allah da onların başlarına azap kırbacını indiriverdi. Ayetin ifadesi öyle bir canlılığa sahipki, kırbaç zikredilir zikredilmez azabın sızısı duyuluyor. Ve azabın dökülmesinden söz edilirken, bir azap kırbacı fışkırıyor ve kaplıyor her yanı. O anda acı ve sızılarla, her yeri kaplayan azgın azap **"ülkelerinde azan ve orada çok kötülük eden"** azgınların tepesinde biraraya gelmekte ve patlamaktadır.

Bir mü'min herhangi bir zamanda ve mekanda azgınlıkla yüzyüze geldiğinde, bütün bu acı felaketlerin gerisinden onun kalbine bir gönül huzuru çağlayıp akıyor.

Yüce Allah'ın, **"Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir"** sözünden ise özel bir gönül huzuru fışkırıp çağlamaktadır. Senin Rabbin oradadır. Herşeyi gözetlemektedir. Hiçbir şey onun gözünden kaçmaz. Herşeyi kontrol etmektedir. Hiçbir şey O'nun dikkatinden kaçamaz. Öyleyse mü'minin kafası huzur içinde olsun. Rahat rahat uyuyabilir. Çünkü onun Rabbi oradadır. Gözetlemededir. Azgınlığı, kötülüğü ve bozgunculuğu kontrol etmektedir.

Burada böylece islam çağrısı konusunda yüce Allah'ın planlamasından bir örnek görmekteyiz. Ancak bu örnek, Buruc suresinin sergilediği Uhdud kavminin başından geçenlere dair nakledilen örnekten farklıdır. Kur'an-ı Kerim mü'-

minleri bunun ve onun gibi örneklerle durum ve şartlara göre eğitmiş ve halâ da eğitmeye devam etmektedir. Ve Kur'an mü'minlerin ruhlarını gerek buna ve gerekse ona karşı aynı derecede hazırlamaktadır. Bundan gayesi ise, mü'minlerin ruhlarının her iki durumda da huzur içinde olması,her iki durum benim de başıma gelir diye korkması ve herşeyi dilediği gibi gerçekleştirsin diye Allah'ın kaderine havale etmesidir.

"Çünkü Rabbin her an gözetlemektedir." Senin Rabbin görür, hesaplar, hesaba çeker ve yapılanlara karşılık verir. Ama bütün bunları çok ince, bir ölçü uyarınca yapar. Asla hata etmez, zulmetmez, olayları dış görünüşüne göre değerlendirmez. Fakat herşeyi içyüzüne göre değerlendirir. İnsana gelince insan böyle değildir. Onun ölçüleri şaşabilir. Değerlendirmeleri yanlış çıkabilir. İnsan eğer yüce Allah'ın ölçüsü ile bağlantı kurmamış ise, olayların ancak dış yüzünü görebilir.

فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

15- Rabbin denemek için bir insana iyilik edip, nimet verdiği zaman o: "Rabbim beni şerefli kıldı" der. 16- Fakat onu sınamak için rızkını daraltıp bir ölçüye göre verdiği zaman: "Rabbim bana hor baktı" der.

Allah'ın insanı bir durumdan diğerine sokarak, vererek ya da mahrum bırakarak, rızkını genişletip ya da daraltarak sınamasına insanın bakış açısı ve değerlendirmesi budur işte... Allah insanoğlunu nimet vererek ve ona ikram ederek dener. Ama insanoğlu verilecek karşılığa ön hazırlık olmak üzere bunun bir imtihan olduğunu kavrayamaz. Aksine verilen rızkı ve bahşedilen mertebeyi yüce Allah'ın katında bu ikramı hak etmiş olduğuna bir delil ve Allah'ın kendisini seçip tercih ettiğine bir gösterge sayar. Bu bakış açısından hareketle, kendisine verilen belayı "ceza" yapılan imtihanı da sonuç olarak değerlendirir. Yüce Allah'ın katındaki şerefi dünya malı ile değerlendirir. Öte yandan yüce Allah insanoğlunun rızkını daraltmak sureti ile deneyince bu imtihanı da ceza olarak değerlendirir, bu sınamayı ceza sayar ve rızkının daraltılmasını yüce Allah'ın katında önemsiz sayıldığı şeklinde yorumlar. Şayet Allah katında küçümsenmeseydi rızkı daraltılmazdı diye düşünür.

Ama insanoğlu her iki durumda da, bu konuya yanlış yaklaşıyor ve değerlendirmesi hatalı oluyor. Gerek rızkın bolluğu ve gerekse darlığı yüce Allah'ın kulunu imtihan etmek içindir. Bununla verilen nimete karşı şükredip şükretmeyeceğinin, şımarıp şımarmayacağının belli olması hedeflenmiştir. Çile ve sıkıntı karşısında dayanıp dayanmayacağının ortaya çıkması amaçlanmıştır. Verilecek karşılık ise kulun davranışları ile belli olan sonuca göre olacaktır. O halde ne kula verilen dünya malı karşılıktır ne de verilmeyen... Bir kulun yüce Allah'ın katındaki değerinin elindeki dünya malı ile kesinlikle bir ilintisi yoktur. Yüce Allah'ın bir kimseden hoşnut olduğu ya da ona gazap ettiği ona bu dünyada dünya malı veriyor mu vermiyor mu diye bakılarak çıkarılamaz. Çünkü Allah bu dünyada iyi kişiye de verir azgına da verir. İyi kişiyi de vermeyip mahrum bırakır azgını da... Ancak ne varki asıl üzerinde durulması gereken bunların ötesi-

dir. yüce Allah'ın verişi de mahrum edişi de sınamak içindir. Önemli olan bu imtihanın sonucudur.

Ancak şu kadar varki insanın kalbi imandan yoksun olunca, ne yüce Allah'ın vermesindeki ve mahrum bırakmasındaki hedefi, ne de O'nun ölçüsünde asıl nelere değer verdiğini kavrayamaz. Ama kalbi imanla canlanınca yüceler yücesine bağlanır ve orada nelere değer verildiğini anlar. Artık onun ölçüsünde basit değerlere yer yoktur ve imtihanın gerisindeki karşılığa göz diker. İster rızkı daraltılsın ister genişletilsin onun hedefi imtihanın gerisindeki karşılık olduğundan, onu elde etmek için çalışır. Her iki durumda da yüce Allah'ın kendisi için yaptığı plana güveni tamdır. Yüce Allah'ın katındaki değerini bu anlamsız ve gözle görülen dünya değerlerinden başka değerlerle ölçer ve öğrenir.

MAL SEVGİSİ

Kur'an-ı Kerim Mekke'de, rızkın daraltılması ve bollaştırılması konusunda Rabblerini böyle değerlendiren bir zümreye seslenmekteydi. Gerçi bunların benzerleri yeryüzünde daha üstün ve daha geniş bir alemle bağlarını yitirmiş her cahiliyet sisteminde bulunabilir. Çünkü onların yeryüzünde insanların değerlerini belirlemede başvurdukları ölçü buydu. Şöylesine ki onların katında dünya malı ve makam herşey demekti. Bunların ötesinde başka hiçbir ölçü yoktu. O yüzden mala karşı aşırı bir düşkünlükleri vardı. Mal tutkuları frenlenmez taşkın bir hırsa dönüşmüştü. Zaten kendilerine, açgözlülüğü, hırsı, mal düşkünlüğü ve cimriliği veren de bunlardı. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim, onların bu alanda içlerinden geçenleri açığa çıkarıyor. Rızkların bollaştırılıp genişletilmesinin gerisindeki imtihana çekilmenin anlamını kavramada hataya düşmelerinin nedenlerinin işte bu açgözlülük ve cimrilik olduğunu belirtiyor.

كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

17- Hayır yetime karşı cömert davranmıyorsunuz. 18- Yoksulu yedirmek konusunda birbirinize özendirmiyorsunuz. 19- Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz. 20- Malı pek çok seviyorsunuz."

Hayır. Durum imandan uzak insanların dediği gibi değildir. Rızkın geniş tutulması, yüce Allah'ın katında o kişinin şerefli olduğunu göstergesi değildir. Aynı şekilde daraltılması da o insanın önemsiz olduğu ve ihmal edildiği anlamına asla gelmez. Asıl üzerinde durulması gereken, sizin bağışlamanın gereklerini yerine getirmemeniz, malın hakkını vermemenizdir. Çünkü siz babadan yoksun kalmakla koruyucusunu ve desteğini yitirmiş olan küçücük bir yetime iyilik etmezsiniz. İhtiyacı olduğu halde kimseden varıp istemeyen yoksulu doyurmaya birbirinizi teşvik etmezsiniz. Dikkat edilecek olursa, Kur'an-ı Kerim, yoksulun doyurulmasının teşvik ve tavsiye edilmemesini çirkin ve yadırganacak bir hareket saymaktadır. Ayrıca islam toplumunda, göreve ve toplumun yararına olan işlere koşulmasına yönlendirme konusunda dayanışmanın gerekliliğine işaret etmektedir. İslamın ayırıcı özelliği de budur zaten.

Sizler imtihanın anlamını kavramıyorsunuz. Yetime iyilik ederek, yoksulu doyurma konusunda birbirinizi teşvik ederek imtihanda başarılı olmaya çalışmıyorsunuz. Tam aksine mirası oburca ve hırsla yiyorsunuz. Malı öyle çok öyle taşkınca yiyorsunuz ki, artık gönüllerinizde yoksullara karşı iyilik etmeye ve onları doyurmaya götürecek ne bir cömertlik ve ne de iyilikseverlik duygusu kalmamıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi islam Mekke'de her türlü yola başvurularak mal toplamaya düşkünlük tablosunun karşısında buldu kendisini. Doğal olarak bu durum kalplere kuruluk ve katılık veren bir olgu idi. Yetimlerin güçsüzlüğü, mallarının talan edilmesini kamçılayan bir durumdu. Hele yetim kalan kız çocuğu ise o zaman çok değişik şekillerde malları talan ediyorlardı. Bu tefsirimizin birçok yerinde belirttiğimiz gibi özellikle kendilerine kalan mirasları çeşitli dümenlerle ellerinden alınıyordu. Nitekim mal tutkunluğu, faiz yolu ile ve başka araçlarla mal biriktirmek islam öncesi Mekke toplumunun göze batan ana özelliği idi. Aslında bu durum, günümüze kadar her zaman ve her yerdeki cahiliyet toplumlarının özelliği olmuştur.

Bu ayetlerde, onların içlerinden geçenlerin açıklanmasından öte, bu duyguların kınandığını görmekteyiz. "**Kella**" "Asla. Hayır dikkat ediniz ha!" kelimesinin ard arda tekrar edilmesinde ve ifadenin yapısında ve vurgusunda ifadesini bulan caydırma ve engel olma yer almaktadır. İfade ses tonu ilé bizlere onların mala düşkünlüklerinin şiddet ve katılığını çizmektedir.

"Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz. Malı pek çok seviyorsunuz."

KIYAMET VE AZAP

Rızkın bol bol verilmesi ve verilmemesi ile imtihan edilme olgusunu algılamalarının sakatlığı anlatıldıktan sonra, onların iğrenç iç dünyalarının açığa çıkarıldığı bu noktada, imtihanın ve sonucunun arkasından gelecek olan ceza günü ve o günün özelliği ile tehdid gelmektedir. Hem de çok şiddetli ve güçlü bir vurgulama ile yapılmaktadır bu tehdit.

كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ ٱلْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾
وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾
يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾

21- Hayır, yer çarpılıp paralandığı zaman, 22- Melekler sıra sıra dizilip, Rabbinin buyruğu gelince, 23- Ki cehennem de o gün getirilmiştir. İşte o gün insan anlar, ancak artık anlamanın kendisine ne faydası var? 24- O zaman insan, "Ah keşke ben bu hayatım için önceden iyi işler yapıp gönderseydim" der. 25- O gün O'nun yapacağı azabı kimse yapamaz. 26- O'nun vüracağı bağı hiç kimse vuramaz.

Yeryüzünün bir uçtan bir uca dümdüz edilmesi, dağlarının kırılarak her yanının aynı seviyeye getirilmesi, kıyamet günü kainatta olacak değişikliklerden birisidir. Meleklerin sıra sıra dizilip Rabbinin gelmesi ise bizim bilgi sınırlarımızın

ötesinde bir olgudur. Bizler bu dünyada olduğumuz sürece içyüzünü asla kavrayamayız.

Ancak ifadenin gerisinden azamet ve korkuyu hissediyoruz. Cehennemin getirilmesi de böyledir. Onu da bu dünyada olduğumuz sürece kavrayamayız. Biz bu ifadeden, cehennemin orada azap göreceklere, onların da cehenneme yaklaştırılmalarını anlıyoruz ki bu da bize yeter. Cehennemin getirilmesinin içyüzü ve bunun nasıl olacağı ise yüce Allah'ın belirli günü için saklamış olduğu bilinmezlerdendir.

Ancak şu kadarını söylemek mümkündür ki, bu ayetlerin gerisinden, bölümleri keskin etkisi güçlü namelerinin ardından bir tablo ortaya çıkıyor. Bu öyle bir tablodur ki, kalpler karşısında korkudan tir tir titrer, gözler korkudan donakalır. Yeryüzü bir uçtan bir uca dümdüz edilmiştir. Yüceliğine sınır olmayan ulu Allah tecelli edip görünür. Hesaba çekmeyi ve gerekli hükmü vermeyi artık kendi üzerine almıştır. Melekler saf saf dizilmişlerdir. Sonra cehennem getirilir. O da hazır olarak durur.

"İşte o gün insan anlar." O gün, rızkın daraltılıp bollaştırılmak sureti ile yapılan imtihanın hikmetine ve nedenine dikkat etmeyen, mirası hak gözetmeden yiyen, malı aşırı bir düşkünlükle seven, yetime iyilikte bulunmayan, yoksulu doyurmaya kimseyi teşvik etmeyen, bunun yerine azgınlık eden, bozgunculuk çıkaran ve doğru yoldan geri dönen insan o gün gerçekleri anlar. Evet o gün anlar. Gerçeği anlar da gördüklerinden ders alır. Ama ne yazık ki iş işten geçmiştir. **"Artık anlamanın kendisine ne faydası var?"** Artık öğüt alma zamanı geçmiştir. Öğüt alma burada ceza ve mükafat yurdunda artık hiçbir kimseye yarar sağlamayacaktır. Sadece dünya hayatında, amel yurdunda, fırsatların elden kaçırılmasına yanmaktan başka birşey gelmez şimdi elden...

İnsan bu gerçekle yüzyüze gelince, **"Ah, keşke ben bu hayatım için önceden iyi işler yapıp gönderseydim"** der. Keşke buradaki hayatım için vaktiyle dünyada iyi işler yapsaydım. Hayat adını almaya layık olan gerçek hayat budur işte. Hazırlık yapmaya, önden iyi ameller göndermeye ve kendisi için iyi ameller saklamaya layık olan hayat budur. Keşke... İçinden açıktan açığa iç yangını fışkıran bir istektir bu. Zaten ahirette insanın elinden gelen tek şey de budur.

Sonra yüce Allah, bu acı gönül yanıklığından ve boş temennilerden sonra başlarına gelecek kötü akibeti anlatıyor:

"O gün O'nun yapacağı azabı kimse yapamaz. O'nun vuracağı bağı hiçbir kimse vuramaz."

Çünkü O, yüceliğine sınır olmayan, ulu Allah'tır. O gün hiçbir kimsenin veremiyeceği benzersiz azabı ile azab edecek olan ve hiçbir kimsenin bağlayamıyacağı eşsiz bağı ile bağlayacak olan ulu Allah'tır O. Allah'ın azabını ve bağını Kur'an-ı Kerim başka birçok yerlerde, tüm Kur'an'ın içine dağılmış çeşit çeşit sayısız kıyamet sahneleri içinde açıklar. Burada ise yüce Allah kendi azabını ve bağını kısaca anlatmaktadır. Çünkü bunları eşsiz olmakla ve insanların ya da tüm yaratıkların azaplarına ve bağlarına benzersiz olmakla nitelemektedir. Yüce Allah'ın azabı ve bağlaması, surede daha önce geçen ve Ad, Semud ve Fira-

vun'da simgelenen azgınların azgınlığına ve insanlara azab etmeyi ve onları zincirlere ve kelepçelere vurmayı da içeren yeryüzünde bozgunculuğu çoğaltmalarına karşılık olarak verilmektedir. İşte senin Rabbin de ey Peygamber ve ey mü'minler insanlara azap edenler ve onları bağa vuranları böyle azaplandıracak ve bağa vuracaktır. Ama Rabbinin azabı ile onların azabı O'nun bağı ile onların bağı ne kadar da farklıdır! Bu konuda yaratıkların ellerinden gelen çok basit, yaratma ve emir sahibi olan yüce Allah'ın yaptıkları ise çok büyüktür. Öyle ise azgınları insanlara diledikleri gibi işkence yapıp bağ vursunlar. Onlar da birgün gelip bağlanacaklar ve azap görecekler. Hem de tahminlerin ve tasavvurların üstünde bir azap ve bağ ile...

Bu korkunç dehşetin, bu her türlü tasavvuru aşan bağ ve azab ortamında yücelerin yücesinden mü'min olan ruhlara sesleniliyor.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي
إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

27- Ey huzura eren nefis! 28- Razı edici ve razı edilmiş olarak Rabbine dön. 29- İyi kullarım arasına katıl. 30- Cennetime gir.

İşte mü'min ruhlara böyle sesleniliyor. "Ey" denilerek şefkat ve yakınlıkla, "Ey ruh" diye seslenilerek ruhaniyet ve şereflendirme bahşederek, "Ey huzura eren nefis" denilerek övgü ve huzur bahşetme ile. Bu bağlama ve yakalama, serbestlik ve huzur ortamında şu emir geliyor: **"Rabbine dön".** Yeryüzünde bunca gurbet hayatı yaşadıktan ve ana beşiğinden ayrıldıktan sonra asıl kaynağına dön.

Seninle Rabbin arasındaki ilişki, tanışıklık ve münasebetle birlikte Rabbine dön. **"Razı edici ve razı edilmiş olarak."** Bütün atmosferi hoşnutluk ve şefkatle dolup taşıran bu meltemle dön Rabbine. **"İyi kullarım arasına gir."** Bu yakınlığa ermek için seçkin olan ve yakınlaştırılan kullarımın arasına gir. **"Cennetime gir."** Benim rahmetime ve himayeme gir.

Bu öyle bir şefkattir ki daha ilk seslenişten itibaren içinden cennet meltemleri esmektedir. **"Ey huzura eren nefis"** Rabbine güvenen, onun yoluna güvenen, o yolda Allah'ın kaderine güvenen, sıkıntıda ve rahatlıkta, rızkı vermede ve daraltmada, Rabbine güvenen ve O'ndan asla kuşkulanmayan, güvenip de bir daha sapıtmayan, güvenip de bir daha yolunda tereddüt etmeyen, güvenip de korku ve dehşet gününde korku duymayan ey huzura eren nefis!

Sonra bu seslenişin arkasından ayetler devam ediyor ve bütün atmosferi emniyet, hoşnutluk ve gönül huzuru ile dolduruyor ve bu atmosfere sevginin, yakınlığın ve gönül huzurunun dalgalandığı bir tablo çevresinde yumuşak ve serin nameler yayıyor.

Dikkat edin bu hoş ve tatlı nefesleri ile cennettir. Bu ayetlerin arasından uzanıp gelmekte ve üzerinde ulu ve hoş olan Rahman'ın yüzü ortaya çıkmaktadır.

FECR SURESİNİN SONU

Beled Suresi / 90

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 20

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu kısacık sure, insan denen varlığın hayatında doğru yola itici ilhamlara ve ilham verici dokunuşlara sahip olan bir yığın temel gerçekleri içermektedir. Bu öylesine büyük yığındır ki, Kur'an'dan ve onun insan kalbinin bam teline böylesine hızlı ve derin dokunuşlarla etki etmede eşsiz olan üslubundan başka hiçbir yerde böyle yığın yığın gerçek bir araya getirilip toplanamaz.

Sure, büyük bir yeminle başlıyor ve insan hayatında değişmez bir gerçeğe işaret ediyor:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ۝١ وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ۝٢ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ۝٣

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ۝٤

1- Hayır, and içerim bu şehre. 2- Ki sen bu şehre girmektesin. 3- Doğurana ve doğurduğuna andolsun ki, 4- Biz insanı birtakım zorluklar, zahmetler ve sıkıntılar içinde yarattık.

Buradaki "Belde" Mekke'dir. Yüce Allah'ın saygın evidir. Yeryüzünde insanlar için, toplantı yeri ve güvenli bir sığınak olmak üzere kurulan ilk evdir. Herkes orada silahını bir yana koyar, çekişmelerini ve düşmanlıklarını unutur ve barış içinde biraraya gelir. Birbirlerinin kanını, malını, ırzını dokunulmaz kabul ederler. Nitekim bu evin kendisi, ağacı, kuşu ve orada yaşayan her canlı da dokunulmazdır. Ayrıca bu ev, Hz. İsmail'in arapların ve tüm müslümanların atası olan Hz. İbrahim'in evidir.

Yüce Allah, Peygamberi Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- şereflendiriyor, bu nedenle burada onu anıyor, onun şu Mekke şehrinde kalmasından ve durmasından söz ediyor. Çünkü Peygamberin orada kalması, Mekke'ye bir kat daha saygınlık kazandırıyor, şeref bahşediyor, büyüklük katıyor. Bu ifadeler burada derin anlam gücüne sahip olan ilhamlardır. Müşrikler bu evin saygınlığını çiğniyorlar ve Peygamberi ve orada bulunan müslümanları incitiyorlardı. Bu ev şerefli bir evdi. Peygamberin orada kalması da şerefine şeref katmıştı. Yüce Allah Mekke şehrinin ve orada kalan Hz. Muhammed'in üstüne yemin edince, o şehire yücelik, saygınlığı üstüne katmerli bir saygınlık elbisesi giydiriyor demektir. Bu durumda bu evin hizmetkârları olduklarını, Hz. İsmail Pey-

gamberin çocukları ve İbrahim'in -selâm üzerine olsun- dini üzere yaşadıklarını iddia eden müşriklerin durumu her yönden iğrenç ve çirkin olarak ortaya çıkmış oluyor.

Belki de **"Doğurana ve doğurduğuna andolsun"** ayetinin özel olarak Hz. İbrahim ya da Hz. İsmail'e işaret ettiği varsayımı ile ve bu ifadenin daha önce geçen Mekke şehri ve orada kalan Peygamber üstüne edilen yemin ile birlikte düşünülmesi, sonra Mekke'yi ilk kuran Hz. İsmail ile onun oğlunun beraberce gözönüne alınması durumunda, bu anlam, insanın aklına gelmektedir. Gerçi bu değerlendirme, **"Doğurana ve doğurduğuna andolsun"** ayetinin anlamının herhangi bir kimse ile kayıtlı olmadığını, ortadan kaldırmadığı gibi bu ifadenin insanın dünyaya gelme biçimi ile ve bunun doğum yaparak çoğalma prensibine dayandığına işaret, olması ile çelişmez. Ki bu da surenin temel konusu olan insanın içyüzünden söz etmeye bir hazırlık anlamındadır.

Üstad Muhammed Abduh'un "Amme Cüzü" isimli tefsirinde bu surenin açıklamasını yaparken tam bu noktada, hem bu surenin ruhu ile ve hem de bizim tefsirimiz olan "Fi Zılali'l-Kur'an"ın ruhu ile uyuşan çok hoş işaretleri ve nükteleri vardır. Şimdi o nükteleri buraya aktarmak istiyoruz. Rahmetli Üstad tefsirinde diyor ki:

"Sonra yüce Allah, doğuran ve doğan üstüne yemin ederek, dikkatlerimizi birçok hikmetlere çekiyor. Dünyaya geliş aşamalarından "doğup çoğalma" merhalesinin ne kadar yüce olduğuna, ondaki saklı olan sonsuz hikmetlere, yaratma sanatının mükemmelliğine, hem doğuranın ve hem de doğanın dünyaya gelmenin başlaması ve yeni doğan yavrunun olgunluğa erişmesi ve onu kendisi için planlanan gelişmenin son sınırına ulaştırmak uğruna nelere katlandıklarına, dikkatlerimizi çekiyor."

"Bir bitkiyi düşünelim. Gelişme aşamalarında bir tohum, nelerle boğuşur. Atmosferin etkilerine göğüs gerer. Çevresinde bulunan elementlerden gıdaları emmeye çalışır. Sonunda dallı-budaklı bir ağaç olur. Kendisi gibi tohum ya da tohumlar vererek kıvama gelir. Ve hoş manzarası ile kainatı süsler. İşte bir tohum bu aşamaya gelmek için ne çilelere göğüs gerer! Şimdi, bu söylenenleri aklımızın bir köşesine koyup, bitkiler dünyasından, hayvanlar ve insanlar alemine eğilirsek, doğuran ile doğan canlının daha büyük çilelere katlandıklarını görürüz. Ve her iki canlı dünyasının kendi türünü koruma uğruna ve şekilleri ile kainatın güzelliğini saklamak için çok daha fazla çilelere ve meşakkatlere katlandıklarını görürüz."

Yüce Allah insan denen yaratığın hayatında değişmez bir gerçeği pekiştirmek, üzerine dikkat çekmek için "doğuran ve doğan" üstüne yemin ediyor.

"Biz insanı birtakım zorluklar, zahmetler ve sıkıntılar içinde yarattık." Biz insanoğlunu, bitip tükenmez, meşakkat, sıkıntı, çaba, çile, mücadele ve uğraşı ile meşgul olmak üzere yarattık. Nitekim yüce Allah başka bir surede buyurur: **"Ey insan! Sen Rabbin için çalışıp çabaladın, artık O'na kavuşmaktasın."**(İnşikak Suresi, 6)

Ana rahmine düşen ilk hücre, orada bomboş, hareketsiz olarak durmaz. Ak-

sine hemen -Rabbinin izni ile- orada yaşayıp beslenmek için kendine uygun ortamı hazırlamak uğruna çalışıp çabalamaya, uğraş vermeye başlar. O karanlık dünyadan çıkış kapısına ulaşıncaya kadar bitip tükenmeyen bir uğraştır bu. Ardından annenin çektiği doğum sancısının yanında, yavrunun bizzat kendisinin de aynı sancıdan neler çektiğini Allah bilir. Ana rahmindeki bu çocuk dünya ışığını görür görmez öyle bir basınç ve itilme ile karşılaşır ki Rahim denilen o küçücük alemin kapısından çıkarken neredeyse boğulacak gibi olur.

İşte bu andan itibaren en yorucu çaba ve en acı çile başlar. Çünkü ana rahmindeki bu çocuk şimdi hiç alışık olmadığı havayı teneffüs etmeye başlar. İlk kez ağzını ve ciğerlerini açar. Çığlıklar içinde nefes alıp vermeye başlar. Bu çığlıklar sanki dünya hayatının başlangıcının çilelerinin işaretlerini verir gibidir! Sindirim sistemi ve kan dolaşımı daha önce alışılmayan bir biçimde çalışmaya başlar. Barsakları bu yeni reaksiyona alışıncaya dek gıda artıklarını dışarı çıkarmak için neler çeker! Bundan sonra attığı her adım çile, yaptığı her hareket yorgunluk üstüne yorgunluk, bitkinlik üstüne bitkinliktir. Emeklemek isteyen, yürümeye çalışan bir çocuğu izleyen onun bu basit hareketleri yapmak için ne çileler çektiğini kendi gözleri ile görür.

Dişleri çıkarken çile, ayakta dengede durmak ayrı bir zahmettir. Düşmeden adım atması meşakkat, öğrenmesi yorgunluk, düşünmeyi öğrenmesi ayrı bir çiledir. Yani her yeni tecrübesi emeklemek ve yürümek gibi ayrı bir çiledir.

Daha sonra yollar ayrılır, zahmetler çeşitlenir. Kimi kas gücü ile yorulur. Kimi zihin gücü ile didinir durur. Kimi ruhu ile çaba harcar, kimi bir lokma ekmek ve bir hırka giymek için ter döker. Kimi bin'ini ikibin, yapmak onbin'ini yüzbine çıkarmak için didinir durur. Kimi makam ve mertebe için kendisini parçalar. Kimi de Allah yolunda yorulur. Kimi de şehvet ve arzu peşinde koşar. Kimi inanç sistemi ve islam davası için ter döker. Kimilerin yorgunluğunun sonu cehennemdir. Kimilerininki ise cennettir. Kısacası herkes yükünü omuzuna almış taşımaktadır. Herkes Rabbine giden yolda basamak basamak çilelere göğüs gererek yükselmektedir ve en sonunda da Rabbine kavuşacaktır herkes. Orada en büyük acı günahkârların, en muazzam rahatlık da mü'minlerin olacaktır.

Doğrusunu söylemek gerekirse, dünya hayatının yapısı yorgunluktur. Şekli ve nedenleri değişebilir ama son tahlilde hepsi de yorgunluktur. Zararlıların en zararlısı dünyanın yığın yığın çilelerine katlanan, sonunda ise çektiği çilelere karşılık öbür dünyada en yorucu ve en acı felaketlerle karşılaşan kimsedir. Bahtlıların en bahtlısı ise Rabbine giden yolda zahmetlere ve çilelere göğüs gerip yorulan, sonunda ise, kendisinden öbür dünyanın meşakkatlerini alıp götürecek iyi amellerle Rabbine kavuşan ve yüce Allah'ın gölgesi altında kendisine en büyük rahatı sağlayacak, salih amellerle O'na ulaşan mü'mindir.

Üstelik bizzat dünyada çeşitli yorgunluk ve zahmetlere birtakım mükafatlar verilmektedir. Kuşkusuz değerli bir iş için çaba harcayan değersiz bir iş için yorulan kimse ile bir değildi. Bunların ikisi, zihin rahatlığı açısından, bağışlamak için gönül hoşnutluğu duymak bakımından ve fedakarlıktan rahatlık duymak yönünden bir değillerdir. Toprağa bağımlılık yükünden arınmış olan, ya da

bu yüklerden kurtulmak için bağımsız olmak üzere çalışıp çabalayan kimse ile, çamura dalmak ve haşere ve kurtlar gibi yeryüzüne yapışmak için didinen kimseler elbette bir değildir. Bir dava uğruna ölenle, şehvet uğrunda ölen tabii ki bir değildir. Birinin karşılaştığı zorluğu ve yorgunluğu algılaması ile öbürünün algılaması ve değerlendirmesi asla aynı değildir.

İNSANIN BÜYÜKLENMESİ

İnsan hayatının özelliğine dair bu gerçeği belirttikten sonra, yüce Allah, insanların birtakım iddialarını ve davranışlarının varlığına işaret ettiği bazı düşünce tarzlarını, tartışmaya açıyor.

أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ۝ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ۝ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ۝

5- İnsan hiç kimsenin kendisine güç yetiremiyeceğini mi sanıyor? 6- Yığın yığın mal tüketmişimdir diyor. 7- Kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?

Meşakkat içinde yaratılmış olan ve hiçbir zaman çilelerden ve zorluklardan kendisinikurtaramayan şu "insan" doğrusu gerçek durumunu unutuyor, yaratıcısının kendisine vermiş olduğu güce, kuvvete, zevke ve nimete aldanıyor. Bunun sonucu olarak, yaptıklarından dolayı hesaba çekileceğini hesaba katmayan insanlar gibi hareket ediyor. Güçlü bir yaratıcının kendisine üstün gelip, yaptıklarının hesabını soracağını hiç beklemeyen kimseler gibi davranıyor. Çizgiyi aşıyor, şımarıyor, onun bunun malını alıyor, topluyor biriktiriyor, Allah'a itaat etmiyor, günah işliyor. Hem de hiç korkmadan ve sıkılmadan... İşte kalbi imandan yoksun olan insanın niteliği bunlardır.

Ama -surede sözü edilen yerler gibi harcama alanlarına- hayır yapması ve Allah için vermesi teklif edildiği zaman, **"Yığın yığın mal tüketmişimdir"** diyor. Ben çok şeyler verdim, verdiklerim ve harcadıklarım yeter diyor. **"Kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?"** Yüce Allah'ın gözünün üstünde olduğunu, ilminin kendisini çepeçevre kuşattığını unutuyor mu? Allah onun verdiğini de ve ne için verdiğini de görüyor. Fakat şu "insan" denen yaratık, sanki bu gerçeği unutuyor ve kendisinin Allah'ın gözünden gizli kalacağını sanıyor.

İnsana kendisini güçlü ve kuvvetli zannettiren bu aldanmaya karşılık insanın dünya malına sarılıp çok verdiğini iddia etmesine karşın, Kur'an-ı Kerim, insanın karşısına, onun ruhunun özelliklerinde, yapısının temelinde, mizacının ve yeteneklerinin özelliklerinde bulunan nimetler deryasını hatırlatarak karşısına dikiliyor. Şükretmediği ve hakkını vermediği nimetlerle insanoğlunu karşılıyor.

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ ۝ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ۝

8- Biz ona iki göz vermedik mi? 9- Bir dil iki dudak vermedik mi? 10- Biz ona eğri ve doğru iki yol göstermedik mi?

Doğrusu insan gücü ile aldanıyor. Halbuki kendisine bu derece güç ve kuvvet veren yüce Allah'tır. İnsanoğlu mala sıkı sıkı yapışıyor. Oysa bu malı kendisine bahşeden yüce Allahtır. Doğru yola girip de şükretmiyor. Halbuki Allah, duyular aleminde kendisine yol gösterecek duyular bahşetmiştir. Kendisine ya-

pısı bu derece hassas ve ince, nesneleri görme gücü son derece hassas iki göz vermiştir. İnsanı konuşma yeteneği ile diğer canlılardan üstün tutmuş ve kendisine konuşmanın en sağlam aracını vermiştir. **"Bir dil iki dudak vermedik mi?"**

Sonra yüce Allah insanoğluna, hayrı ve şerri, doğru yolu ve sapıklığı, Hakkı ve Batıl'ı kavrayacak gücü bahşetmiştir. Sonra biz insanoğluna dilediğini seçsin diye **"Eğri ve doğru iki yol gösterdik."** İnsanın yapısında, dilediği yolu tutsun diye ikili bir yetenek vardır. Ayette geçen "Necd" sözcüğü, yüksek yol demektir. Yüce Allah'ın iradesi, insanoğluna dilediği yola girme gücü vermeyi dilemiştir. Ve onu Allah'ın yaratmadaki, herşeye biçimini vermedeki ve şu alemdeki görevini kolaylıkla yerine getirmesi için gerekli şeyleri bahşetmedeki hikmeti uyarınca, bu iki yolu kabul edecek karekterde yaratmayı uygun bulmuştur.

Bu ayet insan yapısının gerçek yüzünü ortaya koyar. Nitekim yine bu ayet Şems suresindeki, **"Kişiye ve onu şekillendirene. Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene andolsun ki, kendini arıtan saadete ermiştir. Kendini fenalıklara gömen kimse de ziyana uğramıştır"** (Şems Suresi, 7-10) ayetleri ile birlikte "islamın psikolojik nazariyesi"ni simgeler. (Bu konunun açıklamasını diğer yerde, Şems suresinde yapacağız. Çünkü orası bu konu için daha geniş bir saha sayılır.)

Yüce Allah'ın insan türüne, kendi özelliği ve yaratılışının özüne dair bahşetmiş olduğu ve insana doğru yolu bulmada yardımcı olan bunca nimetler var ya; Şu kainat kitabının sayfalarında yüce Allah'ın kudretini gösteren deliller ve imanın ilhamları, -ki bu delil ve ilhamlar kainat kitabının sayfaları arasında serpiştirilmiştir- evet bunları kendisi ile görmüş olduğu gözleri, dili ve iki dudağı ki bunlar da iade ve açıklama aracıdırlar- ve insanlar bunlar aracılığı ile birçok şeyler yapabilirler. Evet bu nimetler insanı, cennetle arasına giren o sarp yokuşa atılmaya itememiştir. Zaman olur ki bir söz kılıç ve top yerine hatta daha büyük bir şey yerine geçer. Zaman da olur ki bir söz söyleyeni ateşin içersine attırır. Nitekim aynı söz insanı ateşin içinde yükseltir de alçaltır da. "Cebel oğlu Muaz anlatıyor: Bir yolculukta Rasulullah Efendimiz ile birlikte bulundum. Birgün yürüdüğümüzsırada Peygamberin yakınında oldum. Ona: "Ey Allah'ın elçisi! Bana öyle bir amel söyle ki hem beni cennete soksun, hem de cehennemden uzaklaştırsın" dedim. Buyurdu ki: "Çok büyük bir şey istedin benden ama, Allah'ın kolaylaştırdığı kimseler için bu çok basittir. Allah'a ibadet etmeli, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalısın, namaz kılmalı, zekat vermelisin, ramazan orucunu tutmalı, Allah'ın evini (Kâbe'yi) ziyaret etmelisin. Sonra buyurdu ki: Ey Muaz, ben sana hayır kapılarını göstereyim mi?" Ben de: "Evet ey Allah'ın rasulü" dedim. Buyurdu ki: "Oruç kalkandır. Sadaka ise suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları söndürür." Bir kimsenin gecenin ortasında namaz kılması salihlerin nişanıdır. Sonra Peygamber şu ayeti okudu: **"Gece teheccüd namazı kılmak için vücutlarını yataklardan ayırıp kalkarlar, korkarak ve ümit ederek Rabblerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için harcarlar."** (Secde Suresi, 16) Arkasından Resulullah ekledi: "Sana bu işin başını,. belkemiğini ve zirvesini bildireyim mi?" Ben de: "Evet bildir ey Allah'ın elçisi" dedim. Resulullah: "İşin başı: İslamdır. Belkemiği: Namazdır. Zirvesi ise: Cihattır." buyurdu ve sonra da

ekledi: "Sana bütün bunların temelini ve dayanağını bildireyim mi?" Ben de: "Evet bildir ey Allah'ın elçisi" dedim. Resulullah: Dilini göstererek, "Bunu tut" buyurdu. Bunun üzerine sordum: "Ey Allah'ın Peygamberi, bizler konuştuklarımızdan sorumlu tutulacak mıyız?" Peygamber Efendimiz: "Anan seni kaybetmesin. İnsanlar dillerinin söyledikleri olmasa yüzüstü veya burunları üzerinde sürüklenerek cehenneme atılırlar mıydı hiç?" dedi. Bu hadisi, İmam Ahmet, Tirmizi, Nesai ve İbn Mace birlikte naklederler.

İnsana nimet olarak bahşedilen iki gözüne, diline, dudaklarına ve konuşma yeteneklerine ek olarak yüce Allah'ın ona (iyiyi ve kötüyü) kavrama cennete ve cehenneme giden yolu öğrenme, yeteneği bahşetmesi ve ona vermiş olduğu bu doğru yol nimeti ile hayrı göstermesi...

İşte bütün bu nimetler, "insanoğlu"nu kendisi ile cennet arasına engel olan şu sarp yokuşu, yüce Allah'ın şu ayette açıklamış olduğu bu yokuşu aşmak için olanca gücü ile ona atılmaya itmemiştir.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ۝ فَكُّ رَقَبَةٍ ۝
أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ۝ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۝ أَوْ مِسْكِينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ۝ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا
بِالْمَرْحَمَةِ ۝ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۝

11- Fakat o zor geçidi aşmaya girişmedi. 12- O zor geçidin ne olduğunu sen bilir misin? 13- O geçit bir köle ve esir azadetmektir. 14- Yahut açlık önünde doyurmaktır. 15- Akraba olan yetimi, 16- Hiçbir şeyi olmayan yoksulu, 17- Sonra inanıp birbirlerine sabır tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmak. 18- İşte bunlar amel defterleri sağdan verilenlerdir.

İşte, imanın desteğine dayananların dışında hiç kimsenin aşamadığı sarp yokuş bu yokuştur. İnsan ile cennet arasına dikilen yokuş budur. İnsan bu yokuşu bir aşabilse cennete varırdı. Bu sarp yokuşun böylece sunulması çok güçlü bir teşvik oluşturmakta ve insan kalbini coşturmakta ve o yokuşu aşabilsin diye harekete geçirmektedir. Bu yokuş açıklanmış, insanla bu muazzam kazancın arasına giren engel olduğu bildirilmiştir. "**Fakat o zor geçidi aşmaya erişmedi**". İfade, teşvik, coşturma ve ileriye doğru itme havası var.

Arkasından bu işin ne derece muazzam ve büyük olduğu ifade ediliyor. "**O zor geçidin ne olduğunu sen bilir misin?**" Maksat sarp yokuşun büyüklüğünü açıklamak değil, yüce Allah'ın katındaki önemini belirtmektir. Yüce Allah'ın bundan hedefi ise, o sarp yokuşu aşmak ve geçmek için ne kadar emek ve çile isterse istesin insanoğlunu buna teşvik etmektir. Sevketmektir. Çile katmer katmer olacaktır. İnsan sarp yokuşu aşmak için çaba harcadığı zaman, yüce Allah bunun karşılığını kendisine verecek, kendisini yokuşun kucağına atan kimseye, çekmiş olduğu çilelerin karşılığını verecektir. Harcanan çabalar boşa gitmeyecek, ne olursa olsun karşılığı mutlak ve mutlak alınacaktır.

Yüce Allah sarp yokuşu ve onun yapısını açıklamaya islam davasının sunulduğu özel çevrenin (toplumun) en çok ihtiyaç duyduğu bir nesne ile başlıyor. Çile çeken boyunları esirlik zincirinden kurtarmak ve yoksullara yemek yedirmek. Azgın ve inkarcı bir toplumun kendilerine çok katı davrandığı zavallıların karınlarını doyurmaya çok ihtiyaç vardır. Sonra yüce Allah bir olguya değiniyor. Bu olgu herhangi bir topluma, zamana özel değildir. İnsanlar sarp yokuşu kurtuluşa doğru aşarlarken o olgu ile mutlaka yüzyüze gelirler. İşte bu olgu: "**Sonra inanıp birbirlerine sabır tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmak.**"tır.

Bazı bilginler ayetin metninde geçen "Fekrü'r-rakabe": "Kölenin boynunu kölelik zincirinden kurtarmak" sözcüğünü, köleyi özgürlüğüne kavuşturmaya katılım, "Itk: Köle azadı"nı ise, kişinin başkaları katılmaksızın yalnızca kendisinin köleyi özgürlüğüne kavuşturması demektir, diye açıklamışlardır. Ayette kastedilen amaç bunlardan hangisi olursa olsun, ortaya çıkan sonuç birdir, farketmez.

Bu ayet indiği sıralarda islam Mekke'de müşriklerin kuşatması altında idi. Kendisinin getirmiş olduğu hukuk sistemine dayalı devleti yoktu. Kölelik hem arap yarımadasında hem de yarımadayı çevreleyen dünyada yaygın bir durumda idi. Kölelere kelimenin tam anlamı ile çok sert davranılıyordu. İçlerinden Yasir oğlu Ammar ve ailesi gibi, Rebah oğlu Bilal gibi, Suheyb ve benzerleri -Allah hepsinden razı olsun- gibiler müslüman olunca, zalim olan efendilerinin çok acı işkenceleri ile karşılaştılar. Efendileri kendilerini dayanılmaz işkencelerin kucağına attılar. Bunun üzerine anlaşıldı ki bu kölelerin kurtuluş yolu, kendilerini zorba efendilerinin elinden satın alarak kurtarmaktadır. Her zaman adeti olduğu gibi çağrıya ilk koşan, emre tereddütsüz, gönül huzuru içinde ve dosdoğru olarak sarılan ve yerine getiren Hz. Ebu Bekir olmuştur.

İbn İshak naklediyor: "Hz. Ebu Bekir'in azad ettiği Hz. Bilal Cemhoğullarının yanında yetişenlerden birisiydi. İslama gönülden bağlı, kalbi tertemiz birisi idi. Cemhoğullarından, Huzafe oğlu, Vehb oğlu, Halef oğlu Ümeyye öğle sıcağı bastırınca onu çıkarır, Mekke kumluklarına sırt üstü yatırır, sonra büyük bir kaya getirilmesini emreder ve o kaya Hz. Bilal'in göğsü üzerine konurdu. Sonra ona: "Ölünceye kadar böyle kalacaksın. Ya da Muhammedi inkar eder Lat ve Uzza'ya taparsın" derdi, de bu çileler altında bile Hz. Bilal: "Allah bir, Allah bir" derdi."

"Nihayet birgün Hz. Ebu Bekir, Hz. Bilal'e aynı işkenceleri yaparlarken onlara rastgelir. Çünkü Hz. Ebu Bekir'in evi, Cemhoğullarının yakınlarında idi. Halef oğlu Ümeyye'ye derki: "Allah'tan korkmaz mısın da bu zavallıya böyle davranırsın? Ne zamana kadar buna devam edeceksin?" Ümeyye: "Sensin onu bozan. Gördüğün durumdan kurtar onu" der. Ebu Bekir de: "Peki yaparım. Benim ondan daha güçlü ve dayanıklı zenci bir kölem var. O da senin dininden dir. Bunun karşılığında vereyim onu sana" deyince, Ümeyye, kabul ediyorum der. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir: Tamam öyle ise o senindir der. Ve kölesini Ümeyye'ye verir ve Hz. Bilal'i alarak azad eder."

"Hz. Ebu Bekir, Medine'ye hicret etmeden önce, altı köle daha azad etmişti. Bilal ise yedinci oluyordu. Bunlar, Füheyre oğlu Amir -Bedir savaşına katıl-

mış, Maune kuyusu savaşında şehit düşmüştü- Ümmü Abis, Zenire -Hz. Ebu Bekir onu azad edince gözleri kör olmuştu. Bunun üzerine Kureyşliler, "Onun gözlerini kör eden Lat ve Uzzadan başkası değildir" deyince, Zenire: "Yalan söylemişler. Allah'ın beyti hakkı için, Lat ve Uzza ne zarar verebilir ne de bir yarar" der. Bunun üzerine yüce Allah, gözlerine tekrar görme gücü bahşeder. Hz. Ebu Bekir Nehdiye ve kızını da azad etmişti. Bunlar Abdud-Dar oğullarından bir kadının bir kölesi idiler. Kadın onlarla kendine ait un göndermişti. Onlara: "Vallahi sizi asla azad edemeyeceğim" diyordu. Hz. Ebu Bekir: "Ey filancanın annesi, boz yeminini" der. O da: "Tamam bozayım. Sen bozdun onları sen azad et" der. Hz. Ebu Bekir "Kaça veriyorsun onları" deyince, kadın: "Şu kadara" der. Hz. Ebu Bekir: "Tamam aldım onları, onların ikisi de özgürdür" karşılığını verir ve kadınlara dönerek: "Onun ununu kendisine geri verin" der. Onlar da birazını boşaltıp öyle mi geri verelim deyince "İsterseniz" der.

Hz. Ebu Bekir Müemmil oğullarından -ki bu kabile Adiyyoğullarındandır- bir cariyeye rastlar. Bu cariye müslümandır. Hz. Ömer o zamanlar henüz müşriktir. İslamı bıraksın diye bu cariyeye işkence eder vurur döver, dövmekten yorulunca ona: "Kusura bakma! Acıdığım için bırakmıyorum seni, usandığım için bırakıyorum" der. Cariye de: "Allah da sana böyle yapsın" der. İşte Hz. Ebu Bekir bu cariyeyi satın alır ve azad eder."

İbn İshak der ki: "Ebu Atik oğlu, Abdullah oğlu Muhammed bize, Zübeyr oğlu Abdullah oğlu Amir'den nakletti. Amir de kendi ailesinden birisinden duymuş. Babası Hz. Ebu Bekir'e der ki: Yavrucuğum görüyorum ki hep güçsüz köleleri azad ediyorsun. Şayet güçlü kuvvetli kişileri azad edersen seni korurlar, sana destek olurlar. Hz. Ebu Bekir: "Babacığım! Ben sırf Allah için istiyorum yapmak istediklerimi" der."

İşte Hz. Ebu Bekir çile çeken bu köleleri sırf Allah hoşnut olsun diye salıverirken o sarp yokuşu aşmaya çalışıyordu. O günlerin arap yarımadasının şartları, Allah yolunda sarp yokuşu aşmak için atılması gereken gerekli adımların ve sıçramaların başında "Köle azad" edilmesinin sayılmasını gerekli kılıyordu. **"Yahut açlık gününde doyurmaktır. Akraba olan yetimi, hiçbir şeyi olmayan yoksulu."**

Ayet metninde geçen "Mesğabe" açlık demektir. Yemeğin nadir ve bulunmaz olduğu açlık günü, imanın içyüzünü, ortaya koyan bir mihenk taşı gibidir. İnkarcı ve azgın cahiliyet toplumunda yetimler akraba bile olsalar her zaman haksızlığa ve zulme uğruyorlardı. Bunun için Kur'an, yetimlere iyi davranma emirleri ile dopdoludur. Bu Kur'an ifadeleri, yetimlerin bulundukları çevrenin ne kadar taş yürekli bir toplum olduğunu gösterir. Kur'an'da bu emirler peşipeşine sürüp gelmiştir. Hatta Medine inişli surelerde bile, miras, vasiyet ve evlenmeye dair islam yasalarının yürürlüğe konulması dolayısı ile, yetimlere iyi davranılması yine emredilmiştir.

İslam hukukunun bu konulara dair getirmiş olduğu hükümlerin çoğu özellikle Nisa suresindedir. Ayrıca Bakara suresinde ve diğer bazı surelerdedir. Durumunun kötülüğünden ve sefaletinden dolayı yere yapışıp, toprağa bulanan yok-

sulu açlık günü yedirmeyi Kur'an-ı Kerim, aynı şekilde sarp yokuşu aşma yolunda atılacak bir adım olarak sunuyor. Çünkü bu da, sıkıntı, açlık ve ihtiyaç günü, merhamet, acıma, dayanışma, başkalarını kendine tercih etme, çoluk çocuğunu Allah'ın gözetimine bırakma gibi iman duygularının değerini gösteren bir mihenk taşı gibidir. İşte bu iki adımın, köle azad etmenin ve yoksula yemek yedirmenin, her ne kadar genel bir özelliği var ise de bunlar o günün toplumunun kendisini ısrarla hissettiren ilhamlarındandı. Bundan dolayı yüce Allah, sarp yokuşunun aşılmasında atılacak adım olarak önce bu ikisini sıralamış sonra da kapsamlı ve en büyük sıçramayı belirtmiştir.

"Sonra inanıp birbirlerine sabır tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmak."

Ayetin metnindeki "sonra" sözcüğü, zaman bakımından bir aralığın ve sonralığın ifadesi değildir. Aksine, sarp yokuşun aşılması için atılacak olan bu son adım, daha kapsamlı ve daha geniş çerçeveli olduğu için soyut bir sonralık ve aralıktır. Yoksa iman olmadan köle azad etmenin ve yoksulları doyurmanın ne anlamı vardır? İman, köle azad etmeden ve yoksulu doyurmadan önce var olması gerekli olan bir olgudur. Odur yüce Allah'ın ölçüsünde iyi amele bir değer veren. Çünkü iman amelleri, değişmez ve kaypak olmayan bir sisteme bağlar. Böylece iyilik, değişip duran bir mizacı hoşnut etmek, toplumun övgüsünü arzulamak ya da bir yararı elde etmek için amaçsızca yapılan gelip geçici bir hareket olmaz.

Yüce Allah sanki şöyle diyor: Sarp yokuşu geçmek için atılması gereken adımlar: Köle azad etmek, veya açlık gününde bir yoksulu doyurmak, yakınlığı bulunan bir yetimi veya toprağa bulanmış, yerde sürünen yoksulu yedirip doyurmak.. Bir de bunun üzerine ek olarak, iman eden, sabrı ve merhametli olmayı tavsiye eden kişilerden olmaktır. Burada ayetin metninde yer alan "Sümme: Sonra" sözcüğü, son adımın ne kadar üstün ve yüce olduğunu belirtmek içindir.

Sabretmek genel olarak iman için, ve özel olarak da sarp yokuşu aşmak için gerekli unsur ve nesnedir. Mü'minlerin birbirlerine sabrı tavsiye etmeleri ise, bizzat sabrın üstünde başka bir dereceyi ifade eder. Mü'minler topluluğunun dayanışmasını, birbirlerine sabrı tavsiye etmelerini ve imanın yükümlülüklerine karşı yardımlaşmalarını belirtir. Çünkü müslümanlar karşılıklı duygu alış-verişinde olan bir toplumun üyeleridir. Tümü ortak tek bir duygu olarak, yeryüzünde iman sistemini gerçekleştirmek ve yükümlülüklerini taşımak için cihadın zorluğuna katlanırlar. Dolayısı ile ortak yükü taşımak üzere, birbirlerine sabrı tavsiye ederler. Güçsüz duruma düşmemek için birbirlerine dayanak-destek olurlar. Yenilmemek için birbirlerini desteklerler. Bu ise kişisel sabra dayalı olsa bile, ondan ayrı başka bir olgudur. Bu ayet islam toplumunda bulunan bir mü'minin görevini ilham eden bir ayettir. O halde bir mü'min toplum içinde toplumu zayıflatıcı bir üye değil, aksine güçlendirici bir elemandır. Mü'min mağlubiyet çığırtkanı değil, toplum içinde atılımın ve dinamizmin güçlü sesidir. Sabırsızlığı körükleyen değil, aksine huzur kaynağıdır.

Merhamet tavsiye etmek de böyledir. Yani merhameti tavsiye etmek merha-

metin bizzat kendisinden öte bir olgudur. Merhameti tavsiye etmek toplumun safları arasında "acıma" görevini yaymaktır. Bunun yolu ise, toplum üyelerinin bunu karşılıklı olarak birbirlerine tavsiye ve teşvik etmeleri ve bu görevi herkesin tanıdığı ve uğrunda birbirleri ile yarıştığı toplumsal ve aynı zamanda kişisel bir görev olarak kabul etmektir.

Toplum, anlamını ancak bu yönlendirme ile kazanır. Gerek Kur'an'ın, gerek Peygamberin hadislerinde üstüne basa basa vurguladıkları özellik budur. Çünkü bu özelliğin, dinin yeryüzünde hakim olması için önemli bir yeri vardır. Çünkü bu din toplum dinidir. Kişisel sorumluluklar ve kişisel olarak hesaba çekilmenin tam olarak açıklanması yanında bu din, toplumun uyması gereken bir hayat sistemidir.

Kur'an-ı Kerim'in niteleyip belirttiği gibi, sarp yokuşu aşmak üzere atılanlar **"Amel defterleri sağdan verilenlerdir."** Başka yerlerde belirtildiği gibi onlar "sağ ehli"dirler. Ya da onlar, bereket, nasip ve mutluluk erbabı kimselerdir. Her iki anlam da iman kavramı ile ilgilidir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ۝

19- Ayetlerimizi inkar edenler, işte onlar amel defterleri soldan verilenlerdir.

20- Onlar her yönden ateşe kapatılacaklardır.

Burada yüce Allah, "sol ehli" olan zümre için **"ayetlerimizi inkar edenler"** niteliğinden başka bir nitelik saymak gereğini duymamıştır. Çünkü **"kafirlik"** özelliği herşeyi bitirir. Kafirlikle birlikte hiçbir iyi amel düşünülemez. Ne kadar kötülük varsa "kafirlik" o kötülükleri kapsar ya da onları örtüp kendisi baskın çıkar. O halde, onların köle azad etmediklerini, yoksula yemek yedirmediklerini belirtmeye sonra da ayetlerimizi inkar ettiler diye ifade etmeye hiç gerek yoktur... Çünkü bir sefer kafir oldular mı, o sıralanan davranışların -yapsalar bile- kendilerine hiçbir yararı olmayacaktır.

Onlar "Meş'eme" ehlidirler. Yani defterleri sol taraftan verilecek olanlar ya da uğursuz kötü kimselerdir. Burada da her iki anlam iman kavramına yakındır. İşte bunlar sarp yokuşun gerisinde kalmışlar onu aşmak için o yokuşa atılmamışlardır. Üzerine kapatılmış **"Onlar her yönden ateşe kapatılacaklardır."** Yani onların üzerine kapatılmış bir ateş vardır. Bu anlamı ya akla hemen geliveren üzerlerine kapalıdır diye anlarız. İkinci bir ihtimal bu yakın anlamdan çıkan sonuç da ayetin anlamına uygun düşebilir. Yani onlar, ateşten çıkamazlar. Ateşin kapıları kendi üzerlerine kapatıldığı için oradan kesinlikle ayrılamazlar. Bu iki anlamı birbirinden ayırmak mümkün değildir.

İşte insan denen varlığın hayatındaki ve iman düşüncesindeki temel gerçekler bunlardır. Böyle kısa ifadelerin çerçevesi içinde böylesine güçlü ve böylesine açıklıkla sunulmaktadır. İşte bu Kur'an'ın eşsiz ifade özelliğidir.

BELED SURESİNİN SONU

Şems Suresi / 91

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 15

Bismillahirrahmanirrahim.

Tek bir kafiye ve tek bir müzikal etkiye sahip olan bu sure, iç duygulara yönelik bir çok dokunuşlar içermektedir. Bu dokunuşlar, kainat tablolarından, surenin kendisi ile başladığı kainatın dışa vuran görüntülerinden kaynaklanmakta ve kaynayıp fışkırmaktadır. Bunlar öyle dokunuşlardır ki sanki surenin kapsadığı büyük gerçeğin çerçevesini oluşturmaktadırlar. Bu büyük gerçeği, insan ruhunun gerçek yapısı, yaratılıştan gelen yetenekleri, insanın kendi nefsi üzerindeki rolü, kendi nefsinin akibeti hakkında sorumlulukları şeklinde sıralayabiliriz. İşte sure bu gerçeği kainatın gerçeklerine ve değişmez tablolarına bağlamaktadır.

Öte yandan sure Semud kavminin hikayesini, Peygamberlerinin uyarısına karşın inkarlarını, dişi deveyi kesmelerini ve bundan sonra da helak olup yeryüzünden silinmelerinin hikayesini de içermektedir. Bu öyle bir hikayedir ki surenin birinci bölümünde işaret edildiği gibi nefsini temizlemeyen ve kendini günahların kucağına bırakan, takvadan yoksun kimselerin başına gelen acı bir kayıp örneğidir.

"Kendini arıtan saadete ermiştir. Kendini fenalıklara gömen kimse de ziyana uğramıştır."(1)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ۝ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ۝ وَاللَّيْلِ
إِذَا يَغْشَاهَا ۝ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ۝ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ۝

1- Güneşe ve onun ışığına, 2- Ardından gelmekte olan Ay'a, 3- Onu ortaya koyan gündüze, 4- Onu bürüyen geceye, 5- Göğe ve onu yapana, 6- Yere ve onu yayana.

Yüce Allah, bu varlıkların ve kainat tablolarının üstüne yemin ettiği gibi, ruhun üstüne, ona yetenekler verilmesinin ve iyilik ile kötülüğün ilham edilmesinin üstüne, yemin ediyor. Bu yemin ayette sıralanan yaratıklara büyük bir değer kazandırmaktadır. Ayrıca bu yeminden yararlansınlar ve "bu yaratıklar ne gibi değerler ve ne gibi anlamlara sahip ki yüce Allah'ın kendi üzerlerine yemin etmesine uygun olmuşlar" diye düşünmeleri için insanların dikkatini bunların üstüne çeviriyor.

1- Şems Suresi, 9-10.

Kainat sahneleri ve onun dış görüntüleri ile insan kalbi arasında kelimenin tam anlamı ile gizli bir dil vardır. İnsan kalbi bu dil ile fıtratın özünde ve duyguların derinliğinde tanışmıştır. Kainat tabloları ile insan ruhu arasında, karşılıklı etkileşim ve hiçbir ses ve hiçbir çığlık çıkmadan karşılıklı bir konuşma ve dertleşme vardır. Evet, kainat tabloları insan kalbi ile konuşurken, ruha ilham verirken, canlılığını yitirmemiş insan denen varlığa uygun bir hayat sunarken, hiçbir çığlık ve ses duyulmaz. İnsan o tablolarla yüzyüze gelirken, onlara yönelirken ve karşılıklı dostluğu, konuşmayı, etkileşimi ve ilhamı yazarken hiçbir çığlık ve ses duyulmaz.

Bunun için Kur'an-ı Kerim, insan kalbini çeşitli yerlerde, çeşitli üsluplarla kainat tablolarına yöneltir. Bazen doğrudan doğruya yapar bunu bazen de, şu yaratıkların ve tabloların üstüne yemin edilmesinde olduğu gibi, dolaylı dokunuşlarla ve bunların arkalarından gelen gerçekleri bir çerçeveye koyarak, yapar. Bizler özellikle bu cüzde, bu tarz yönlendirme ve dokunuşları çok fazla gördük. İnsan kalbini duygu ve ilham istesin ve -karşılıklı olarak anlaştıkları dil ile- fısıldamış olduğu işaretleri, çevreye yaydığı konuşmaları kainattan alsın diye, kainata varıp konuşması için uyarmayan, bir tek sure yoktur.

Burada Güneşin ve aydınlığının üstüne insana ilhamlar veren bir yeminle and içildiğini görmekteyiz... Evet genel olarak Güneşin ve özel olarak da onun ufuktan yükselip de kuşluk vaktine girdiği zamanı üstüne yemin edildiğini görmekteyiz. Çünkü Güneşin en hoş ve en tatlı olduğu zaman kuşluk zamanıdır. Bu, kışın insanı ısıtan canlandıran ve harekete geçiren; yazın da sevimli bir ılıklığın yayıldığı, öğle sıcağının insanı bunaltmasından önceki parlak bir aydınlığın çevreyi kuşattığı andır. O halde Güneş, kuşluk zamanı en sevimli ve en berrak anındadır. Bazıları ayet metninde yer alan (Duha) sözcüğünün bütün bir günün tamamı anlamına geldiğini söylemişler ise de, biz bu sözcüğün akla ilk gelen anlamı olan "Kuşluk zamanı" anlamında olduğunu kabul ediyor ve bu uzak anlama yönelmeyi gerekli görmüyoruz. Çünkü gördüğümüz gibi, "Kuşluk zamanı"nın insan hayatında özel anlamları vardır.

Ve biz yine burada Güneşi izleyen Ay'ın üstüne de yemin edildiğini görmekteyiz. Güneşin ardından hoş, şeffaf, parlak ve berrak ışığı ile doğan ayın üstüne yemin edildiğini görmekteyiz. Kuşkusuz insan kalbi ile, parlayan mehtap arasında eskiden beri süregelen bir dostluk ve bir sevgi bağı vardır. İnsanın iç alemine ve ruhunun derinliklerine işleyen vicdanın her noktasını kaplayan bir sevgidir bu. İnsanlar hemen iletişim kurar, yakınlaşır ve insan kalbi bu sevgi ile hangi durumda buluşursa buluşsun derhal silkinir ve kendine gelir. Mehtabın insan kalbine yönelik fısıltıları ve ilhamları vardır. Mehtap yaratıcıyı tesbih eder, her türlü eksikliklerden uzak olduğunu fısıldar durur. Ayın aydınlığında duygu yeteneğini yitirmemiş gönüller, nerede ise bu fısıltıları ve ilhamları duyar gibi olurlar. İnsan kalbi zaman zaman, mehtaplı bir gecede her yeri kuşatan nur ve aydınlık okyanusunda yüzdüğünü, kirlerinden arındığını, hisseder. Mehtaplı bu gecede susamışlığını tamamen giderir. Bu sevimli ışıkla kucaklaşır da o nurun içinde yüce Allah'ın varlığı ile sükunet bulup huzura kavuşur.

Sonra güneşi açığa çıkaran gündüzün üstüne yemin edilmektedir. Ki bu da ayetin metninde geçen (Duha)'nın bütün gün demek olmadığına, aksine günün özel bir zamanı olduğuna işaret etmektedir. Ayet metninde yer alan "Onu ortaya çıkaran" ifadesinde "O" zamiri daha önce geçen güneş sözcüğünün yerine kullanılmıştır. İlk akla gelen böyle olmasıdır. Ne varki Kur'an'ın iması bu zamirin "yeryüzü" sözcüğü yerine kullanılmış olduğunu göstermektedir. Buna göre ayetin anlamı, "Yeryüzünü ortaya çıkaran gündüze yemin ederim" demek olur. Kur'an üslubunun tıpkı bunun gibi ifadelerin akışı içinde gizli, dolaylı çağrışımları vardır. Çünkü bu çağrışımlar insan hissi tarafından tanınmaktadır. Dolayısı ile Kur'an ifadesi bu çağrışımları gizlice hissettirir. Gündüz yeryüzünü açığa çıkarır ve gözler önüne serer. Gündüzün insan hayatında bilindiği gibi birçok etkileri vardır. Fakat insanoğlu hergün tekrar tekrar gelen gündüzün güzelliğini ve etkilerini unutabilir. İşte bu gibi hallerde gelen böylesi kısacık dokunuşlar insanı uyandırır ve bu büyük olayı düşünmeye teşvik eder. "Onu örtüp bürüyen geceye" ifadesi de böyledir. Buradaki "bürüyüş" yukardaki "açığa çıkarış"ın karşıtı ve tersidir. Gece herşeyi bağrına basar ve bürüyüp gizler. Bu tablonun da insan ruhuna etkisi ve aynen gündüz gibi insan hayatında izleri vardır.

Sonra da yüce Allah, gökyüzünün ve onun kuruluşunun üstüne yemin etmekte ve **"Göğe ve onu yapana yemin ederim."** buyurmaktadır. Ayet metninde geçen "Ma" sözcüğü, başına geldiği fiil burada olduğu gibi mastar isme dönüştüren edatlardandır. Gökyüzü denince insanın aklına ilk gelen şey, nereye dönersek dönelim, içine yıldızların ve kendi yörüngelerinde yol alan yığın yığın serpiştirilmiş olduğu kubbe gibi tepemizde görmüş olduğumuz enginliktir. Gökyüzünün gerçek yüzünü ise kavramaktan aciziz. Bizim tepemizde birbirini tutmuş olarak gördüğümüz nesne, sistemi bozulmayan ve değişmeyen bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı gökyüzü değişmezliği ve birbirini tutmuş olması ile "kurulma ve yapılma" özelliğini elde eder. Ancak gökyüzü nasıl kurulmuştur, başını ve sonunu bilmediğimiz uzayda yüzercesine yol alırken, kendisini oluşturan parçalar dağılmasınlar diye onları tutan nedir? İşte bizler bütün bunları bilmiyoruz. Bu konuda söylenenler, değişme ve çürütülme olasılığı olan sadece birer varsayımdan ibarettir.Bu görüşlerin ne değişmezliği ve ne de söylenmiş son söz almaları sözkonusudur. Ancak herşeyin arkasından kesin olarak bildiğimiz bir şey varsa o da; bu akıllara durgunluk veren yapıyı yüce Allah'ın kudret elinin tutuyor olmasıdır. **"Gökleri ve yeryuvarlağını dengede tutarak yörüngelerinden çıkmalarını önleyen sadece Allah'tır. Eğer onlar yörüngelerinden çıkacak olsalar onları O'ndan başka hiç kimse dengeye getiremez."**[2] İşte bilgi adına kesin olarak bildiğimiz biricik gerçek budur.

Yine yüce Allah yeryüzüne ve onun yayılmasına yemin etmektedir. Ayet metninde geçen (Tahv) sözcüğü, tıpkı (dahv) gibi, yaymak, döşemek, hayata elverişli hale getirmek demektir. Bu başlı başına bir gerçektir ki, gerek insan cinsinin ve gerekse canlı olan öteki yaratıkların hayatları bu gerçeğe dayanır. Yeryüzünde yüce Allah'ın kudret elinin yoktan var ettiği bu özellik ve uygunluklar, evet O'nun planlaması ve idaresi uyarınca yeryüzünü yaşamaya elverişli yapan, işte bu

2- Fatır Suresi, 41.

özellikler ve bu uygunluklardır. Anlayabildiğimiz kadarı ile, bu özelliklerden birisi aksasa veya bozulsa, ne yeryüzü yaşanabilir olma özelliğini koruyabilir ve ne de burada yaşama, bu biçimi ile sürerdi. Yeryüzünün yayılması bir başka ayette şöyle ifade olunur: **"Ardından yeri düzenlemiştir. Soyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir."**[3] İşte yeryüzünün döşenmesi bu özelliklerin ve uygunluğun en büyüğüdür. Ve bu işi üstlenen ise sadece yüce Allah'ın kudret elidir. Burada yeryüzünün döşenmesibu özelliklerin ve uygunluğun en büyüğüdür. Ve bu işi üstlenen ise sadece yüce Allah'ın kudret elidir. Burada yeryüzünün döşenmesinden söz ediliyorsa, bununla ancak ve ancak bu döşemenin gerisindeki kudret elinden söz ediliyor demektir. Ve insan kalbi ibret alması ve öğüt elde etmesi için böylesi bir dokunuşla ele alınıyor ve ona dokunuluyor.

Şimdi bu yeminin devamında evrene, evrenin tablolarına ve dış görüntülerine bağlı olarak insan yaratılışına ait en büyük gerçek geliyor. Bu gerçek, birbirine bağlı ve birbiri ile uyumlu olan şu varlık alemindeki en büyük mucizelerden birisidir. وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ۝ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ۝ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ۝ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ۝

7- Kişiye ve onu şekillendirene, 8- Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene andolsun ki, 9- Kendini arıtan saadete ermiştir. 10- Kendini fenalıklara gömen kimse de ziyana uğramıştır.

Bu dört ayet, buna ek olarak daha önce geçen Beled suresinin **"Biz ona eğri ve doğru iki yol gösterdik"**[4] ayeti ve İnsan suresinin, **"Ve gerçekten biz ona yolunu gösterdik. O ya şükredicidir ya inkar edicidir."**[5] ayeti, islamın, insan psikolojisinin temelini oluşturur. Bu ayet insanın karekterinin ve mizacının çift yönlülüğünü ifade eden ayetlerin hem tamamlayıcısı ve hem de o ayetlerle ilgisi olan bir ayettir. Söz gelimi bu ayetlerden birisi Sad suresinin **"Rabbin meleklere demişti ki: Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman, derhal secde edin. Meleklerin hepsi birden secde ettiler.**[6] Öte yandan bu ayet kişisel sorumluluğu ifade eden ayetlerle de ilişkilidir ve onlara da tamamlamaktadır. Nitekim yüce Allah, Müddessir suresinde **"Her nefis kazandığı ile tutukludur."**[7] buyurur. Ayrıca bu ayet yüce Allah'ın insana yönelik olarak yaptıklarını, o insanın davranışlarına göre ayarladığını ifade eden ayetlerin de tamamlayıcısı gibidir ve onlarla ilgisi vardır. Nitekim yüce Allah, Ra'd suresinde şöyle buyurur: **"Herhangi bir toplum tutumunu değiştirmedikçe Allah onun konumunu değiştirmez."**[8]

Bu ve benzeri ayetlerden islamın insana bakışı bütün çizgileri ile ortaya çıkıyor.

Buna göre insan denen şu yaratık, çift yönlü bir mizaçta, çift yönlü yetenekte ve çift yönlü eğilimde yaratılmıştır. Biz "çift yönlü" deyimi ile insanın yaratılış gerçeğini ifade etmek istiyoruz. Şöyle ki insan ilahi soluk ile bir çamur parçasından yaratılmıştır. Bu gerçek bize insan yapısının çift yönlülüğünü yani hem iyiliğe hem kötülüğe, hem doğruluğa hem de sapıklığa meyyal olduğunu göstermektedir. İnsan neyin iyilik ve neyin kötülük olduğunu ayırabilir. Nitekim yine insan kendini iyiliğe de kötülüğe de aynı oranda yöneltebilir. Bu güç, onun

3- Naziat Suresi, 30. 5- İnsan Suresi, 3. 7- Müddessir Suresi, 38.
4- Beled Suresi, 10. 6- Sad Suresi, 71-73. 8- Rad Suresi, 11.

benliğinin özünde gizlidir. Kur'an-ı Kerim bu gücü, zaman zaman "ilham" sözcüğü ile ifade eder. "**Kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene andolsun.**" Bazen de bu gücü Kur'an "hidayet" doğru yolu bulma, sözcüğü ile ifade eder. "**Biz ona eğri ve doğru iki yol gösterdik.**"[9] Kısacası bu güç insanın özünde "yetenek" şeklinde gizlidir. Kutsal mesajlar, yönlendirmeler ve dış etkenler bu yetenekleri uyarmaktan, bilemekten öteye gidemez. Bunlar ancak ve ancak bu yetenekleri şu veya bu yöne yönlendirme fonksiyonunu üstlenebilirler. Ancak hiçbir zaman bu yetenekleri yoktan var edemezler. Çünkü onlar, doğuştan yaratılmışlardır. İnsanın tineti şeklinde içine yer etmiştir. Ve ona gizlice ilham edilmiştir.

Bir de insanın benliğinde gizli olan ve doğuştan gelme yeteneklerinin yanında sağ duyu vardır ki, bu güç insanın benliğinde onu yönlendirir. İşte insan bu güce göre sorumluluk taşır. Kim bunu kendini arıtıp temizlemede, kendisindeki yeteneklerini geliştirmede kullanırsa, o kişi kurtuluşa ermiştir. Kim de bunu karartır, köreltir ve cılızlaştırırsa, ziyana uğramıştır. "**Kendini arıtan saadete ermiştir, kendini fenalıklara gömen kimse de ziyana uğramıştır.**"

Öyleyse insana, seçmeyi ve yönlendirmeyi sağlayan sağ duyunun bahşedilmesinin bir sonucu olarak sorumluluk yüklenecektir. "Yönlendirmeyi sağlayan" dedik, bununla insanın doğuştan gelen ve hem iyilik alanında hem de kötülük alanında aynı derecede gelişmeye uygun olan yeteneklerin yönlendirmesini sağlayan güçtür demek istiyoruz. O halde bu öyle bir güçtür ki karşılığında sorumluluk vardır, karşılığında yükümlülükler vardır ve karşılığında özveri vardır.

Yüce Allah insanlara acıdığı için, onları ne fıtratlarına kazınmış yeteneklerine ve ne de hareketlerine hakim olan sağduyu gücüne bırakmıştır, aksine insanoğluna, ince ve değişmez ölçüler veren, imanın ilhamlarını gerek ruhunda gerek vücudunda ve gerekse kendini saran çevresinde bulunan "doğru yol"un delillerini gözlerinin önüne seren, azgın arzuların kışkırtıcılığını önünden kaldırıp Hakk'ı gerçek biçimi ile görmesini sağlayan "Kutsal mesajlarla" ile onu desteklemiştir. Böylece insanoğlunun önünde yol hiçbir kuşku ve karanlığa yer kalmadan apaçık olarak belirir. Ve işte o zaman sağduyu kendi seçtiği ve üzerinde yürüdüğü yönün gerçek niteliğini bilerek ve kavrayarak hareket eder.

İşte bunların tümü yüce Allah'ın insanoğlu için istedikleridir. Bunların çerçevesinde gerçekleşen şeylerin tümü yüce Allah'ın dilemesi ve genel planlaması uyarınca gerçekleşmiş demektir.

Olabildiğince kısa olarak ifade edilen bu değerlendirmeden eğitim alanında yönlendirmeye dair değerli birçok gerçekler çıkar.[10] Bu gerçeklerden birincisi, insan denen şu varlığın değerinin yükseltilmesidir. Çünkü insan yöneldiği yönün sorumluluğunu yüklenmeye uygun duruma getirilmiştir. Ve kendisine seçme ve tercih etme özgürlüğü verilmiştir. (Bu özgürlük insana, tercihinde ve seçiminde sözkonusu özgürlüğün verilmesini dileyen kutsal dileme çerçevesinde verilmiştir.) Şu halde, özgürlük ve sorumluluk insan denen şu yaratığa şerefli bir

9- Beled Suresi, 10.

10- İslamın insanın ruh yapısı üzerindeki görüşünü daha geniş öğrenmek için Muhammed Kutub'un "Materyalizm ve İslam Arasında İnsan" adlı kitabına bakınız.

yer sağlar. Ve bu iki özellik, şu varlık aleminde yüce Allah'ın ruhundan üflediği ve kudret eli ile biçimlendirdiği, dünyada birçok yaratıktan daha üstün kıldığı şu insana uygun yüce bir mertebe sağlar.

Bu gerçeklerden ikincisi, insan denen şu yaratığa gelecek sorumluluğun yüklenmesi ve daha önce değindiğimiz gibi kutsal dileme çerçevesinde kendi işinin kendi eline verilmesidir. Bunun sonucu olarak insanın duygularında uyanma sağlanır. Çekinme ve takva duygusu meydana gelir. Ve insanoğlu bilirki, yüce Allah'ın kendisi hakkındaki kaderi (planlaması) bizzat kendisinin davranışlarına göre gerçekleşir. **"Herhangi bir toplum, tutumunu değiştirmedikçe, Allah onun konumunu değiştirmez."**[11] Bu ağır bir sorumluluktur. Bunu yüklenen kişi dikkatsizlik edemez ve dalgınlığa düşemez.

Sözkonusu gerçeklerden üçüncüsü, insana değişmeyen kutsal ölçülere sürekli olarak başvurma ihtayacını hissettirmesidir. Bundan hedefi ise, insanın arzularının kendisini yanıltıp saptırmadığının, ve ihtiraslarının kendisini felakete sürüklemediğinin ve arzularını tanrılaştıranlara yüce Allah'ın belirlediği akıbete kendisinin layık olmadığının kesin inancı içinde olmasıdır. Ve insanoğlu böylelikle yüce Allah'a yakın olur. Onun doğru yolu göstermesi ile doğruyu bulur. Yolun karanlıklarından O'nun verdiği ışık ile aydınlanır.

Şu halde, insanoğlunun nefsin temizlenmesi ve arındırılması çabasında ulaşabileceği yüksekliğin sonu yoktur. Evet insan yüce Allah'ın coşkun nurunda yıkanırken ve çevresinde fışkıran varlık kaynaklarının selinde temizlenip arınırken ulaşabileceği yüksekliğin sonu yoktur.

Bütün bunlardan sonra yüce Allah, nefsini saptıran doğru yolu bulmasına engel olan ve onu kirleten kimsenin başına gelecek zarara ve kötü akibete örnek sergiliyor. Bu örnek Semud kavminin başına gelen ilahi gazap (kızgınlık) ceza ve helakta canlanmaktadır.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَىٰهَآ ﴿١١﴾ إِذِ ٱنۢبَعَثَ أَشْقَىٰهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ نَاقَةَ ٱللَّهِ وَسُقْيَٰهَا ﴿١٣﴾
فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا ۖ فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنۢبِهِمْ فَسَوَّىٰهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَٰهَا ﴿١٥﴾

11- Semud kavmi azgınlığı yüzünden Hakkı yalanladı.
12- İçinden azgını ileri atılınca,
13- Allah'ın elçisi onlara: "Allah'ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın" dedi.
14- Onu yalanladılar, deveyi kestiler. Rabbleri de, günahları yüzünden azabı başlarına geçirdi, orayı dümdüz etti.
15- Allah bu işin sonundan korkmaz.

Semud kavminin ve Peygamberleri Salih (a.s.)'ın hikayesi Kur'an'da bir çok yerde geçer. Biz de tefsirimizde bu kavimden söz edildiği her yerde bu konuya değindik. Bu yerlerin en yakını bu cüzde, yer alan Fecr suresidir. Hikayenin ayrıntılarını öğrenmek isteyen oraya başvurabilir.

Burada ise, yüce Allah, Semud kavminin azgınlığı yüzünden peygamberlerini yalanladıklarını ve yalanlamanın nedeninin sadece azgınlık olduğunu belir-

11- Rad Suresi, 11.

tiyor. Bu azgınlık ise onların en sapıklarının ileri atılması şeklinde somutlaştırılmaktadır. Çünkü yüce Allah'ın devesini kesen, o ileri atılandır. Tüm Semud kavmi içinde işlemiş olduğu suç yüzünden en azılı ve uğursuz olanı da o idi. Oysa yüce Allah'ın Peygamberi, bu hareketi yapmadan önce onları uyarmış ve onlara: "Sakın Allah'ın devesine el sürmeyiniz. Sakın bir gün size bir gün deveye ayırmış olduğu suyun bölüşüm düzenini çiğnemeyiniz." demişti. Çünkü onlar Peygamberden bir mucize isteyince kendilerine bunu şart koşmuş ve bu dişi deveyi bir mucize olarak vermişti. Kuşkusuz bu devenin özel bir durumu vardı. Ancak biz bunun ayrıntılarına girmeyeceğiz. Çünkü yüce Allah bu konuda bize daha fazla bilgi vermemektedir. İşte bunun üzerine onlar Peygamberlerini yalanlamışlar ve deveyi kesmişlerdi. Deveyi kesen ise işte en azgınları idi. Ancak ne varki hepsi sorumlu tutuldular ve dişi deveyi tümü birden kesmiş kabul edildiler. Aslında onlar o azgının elini tutup da deveyi ortaklaşa kesmemişlerdi fakat onun yapmasına göz yummuşlardı. Bu, dünya hayatında, sosyal sorumluluğu ortaklaşa yüklenme konusundaki islamın temel prensiplerinden birisidir. Ancak bu prensip ahirette verilecek cezalarda kişisel sorumluluk ilkesi ile çelişmez. Çünkü hiçbir kimse başkasının günahını yüklenmez. Üstelik, karşılıklı olarak nasihat etmeyi, dayanışmayı ve iyiliğe teşvik etmeyi ihmal etmek, azgınlık ve kötülük edenlere engel olmamak da günahtır.

Ve işte o anda kudret eli harekete geçiyor ve büyük bir darbe ile kıskıvrak yakalıyor. **"Rabbleri de günahları yüzünden azabı başlarına geçirdi. Orayı dümdüz etti."**

Ayet metninde geçen "demdeme" gazap ve arkasından gelenlerin ibret alacağı biçimde cezalandırmak ve kıskıvrak yakalamak demektir. Kelimenin söylenişi bile, gerisinde nelerin olduğunu çağrıştırmakta ve ses tonu ile anlamını canlandırmakta nerede ise korkunç ve dehşetli bir tablo çizmektedir. Yüce Allah onların yaşadıkları yerleri dümdüz etmiş altını üstüne getirmişti. Bu, sert ve şiddetli felaketin canlandığı bir tablodur.

Yüce Allah, **"Bu işin sonundan korkmaz."** Kimden korksun? Niçin korksun? Niye korksun? Ayetin bu ifadesi ile, sonuç olarak kendisinden çıkan anlam kastedilmektedir. Yaptığının sonucundan korkmayan kişi eğer kıskıvrak yakalayacak olursa, adamakıllı sımsıkı yakalar. Nitekim Allah'ın sımsıkı yakalaması böyle olmuştur. Rabbinin kıskıvrak yakalaması şiddetlidir. Bu etki, ilhamı ve çağrışımı gönüllere işlemesi hedeflenen bir etkidir.

Böylece insan nefsinin gerçekleri bu büyük varlık aleminin gerçekleri ve değişmez tabloları ile birbirine bağlanıyor. Ayrıca bunların ikisi de, yüce Allah'ın yalanlayanları ve azgınları yakalamak ve helak edişteki kanununa bağlanıyor. Bu helak ediş, herşeye bir süre belirleyen, her olaya bir oluş zamanına, her işi bir hedefe bağlayan hikmet sahibinin takdiri dahilinde oluyor. O hem ruhların, hem kainatın ve hem de kaderin Rabbidir.

ŞEMS SURESİNİN SONU

Leyl Suresi / 92

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 21

Bismilahirrahmanirrahim.

Kainat tablolarına ve insanın karekterinin canlandırıldığı bu surede amel ve onun karşılığı gerçeği ifade ediliyor. bu gerçek çeşitli biçimlerde anlatılmaktadır: **"Sizin işiniz çeşit çeşittir. Kim verir korursa,ve en güzel sözü doğrularsa, onu en kolay başarıya ulaştırırız. Fakat kim cimrilik eder, kendini zengin görüp kendisini Allah'tan müstağni sayarsa ve en güzel sözü de yalanlarsa biz de onu en zora yöneltiriz."**[1] Ahiret yurdunda elde edilen sonuç da, yapılan amel ve yönelmeye uygun olarak değişik olacaktır. **"Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım. Ona ancak bedbaht kimse girer. O ki yalanladı ve döndü. En çok korkan ondan uzak tutulur. O ki malını Allah rızası için vererek arınır, yücelir."**[2]

Sözünü ettiğimiz bu gerçeğin dış görüntüleri iki yönlü ve iki çeşit olduğundan, surenin başında bu gerçek için seçilen çerçeve de hem kainatta ve hem de insanın ruhunda iki yönlüdür. **"Örttüğü zaman geceye andolsun, ortaya çıkıp göründüğü zaman gündüze andolsun."**[3] ... **"Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun."**[4] Bu Kur'an'ın ifadesindeki olağanüstü ahengin bir örneğidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ۝١ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ۝٢ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۝٣

1- Örttüğü zaman geceye andolsun, 2- Ortaya çıkıp göründüğü zaman gündüze andolsun, 3- Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun.

Yüce Allah, bu iki mucizenin, yani gece ve gündüz delilinin üstüne yemin etmektedir. Hem de bunların her ikisini tabloyu canlandıran niteliği ile anlatarak yemin etmekte ve and içmektedir. **"Örttüğü zaman geceye andolsun."** ... **"Ortaya çıkıp göründüğü zaman gündüze andolsun."** Yeryüzünü bürüyüp örttüğü ve görünmez hale getirdiği zaman geceye, aydınlanıp ortaya çıktığı zaman gündüze andolsun. Gündüzün aydınlanması ile herşey ortaya çıkar ve görülür. Gece ve gündüz yer yuvarlağının yörüngesinde dönmesi ile ortaya çıkan birbirine karşıt iki mucizedir. Hem biçim açısından, hem özellik bakımından ve hem de sonuçları açısından karşılıklı iki mucizedirler.

Yine yüce Allah, surenin atmosferindeki ve tümü ile içindeki gerçeklerdeki "birbirine karşılıklı olma" görüntüsünü tamamlamak için, canlı türleri karşı-

1- Leyl Suresi, 4-10. 2- Leyl Suresi, 14-18. 3- Leyl Suresi, 1-2. 4- Leyl Suresi, 3.

hklı iki cins olarak yaratmasına yemin ediyor. **"Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun."**

Gece ile gündüz kapsamlı iki olaydır. Her ikisinin insan kalbine ilham ettiği özel anlamları vardır. Yine gece ile gündüzün, kendileri ve barındırdığı gizli gerçekler düşünüldüğünde ve detaylıca incelendiğinde özel etkileri vardır. İnsan ruhu gece ile gündüzün ard arda gelerek değişmesi ile doğrudan doğruya etkilenir. Herşeyi kaplayıp bürüdüğü zaman gece aydınlanıp açıldığı zaman gündüz. Bu değişimin hem açık bir sözü ve hem de dolaylı bir imajı vardır. Sırları bilinmez şu kainattan ve insanlığın, oluşumuna asla müdahele edemediği şu olaylardan söz eder. Bu değişim, Kainatta zamanı tıpkı basit bir çarkın döndürülmesi gibi, döndürülen bir gücün varlığını, ve kainatta sürekli bir değişim ve bir durumdan diğerine geçiş olduğunu, kainatın asla aynı durumda değişmez olarak kalmadığı mesajını verir.

Üzerlerinde inceden inceye düşünüldüğünde ve araştırıldığında gece ile gündüz yeryuvarlağını döndüren ve gece ile gündüzü bu düzenlilikte, bu ahenkte ve bu hassasiyette peşipeşine getiren başka bir elin olduğunu kesin bir dil ile ifade ederler. Yeryuvarlağını bu biçimde idare eden gücün insanlığın hayatını idare ettiğini, onları boşuna yaratmadığı gibi başıboş da bırakmayacağını kuşkuya yer bırakmayan bir dil ile ifade ederler.

İnkarcılar ve saptırıcılar bu gerçeği ne kadar çürütmeye çalışırlarsa çalışsınlar, dikkatleri bundan çevirmek için ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, insan kalbi her zaman bu kainata bağlı kalacak ve onun mesajlarını almaya devam edecek, kainatta olan değişiklikleri görecek, düşünüp araştırdıktan ve iyice inceledikten sonra anlaşılacağı gibi doğrudan doğruya herşeyi idare eden çekip çeviren bir yaratıcının olduğunu kavrayacaktır. İnsanoğlunu bu yaratıcıyı hissetmekten ve bunca boş sözlere, yakışıksız varsayımlara, bunca inkar ve kabul etmemelere rağmen yaratıcının varlığını itiraf etmekten alıkoyacak hiçbir güç yoktur.

Erkeğin ve dişinin yaratılışı da böyledir... Bu yaratılış insanlarda ve memeli hayvanlarda rahime yerleşen bir sperm aracılığı ile başlar. Spermdeki hücreler yumurtacıkla birleşir, ve canlı oluşur. Peki sonuç ta bu ayrılık nereden çıkmaktadır? Şu hücreye erkek ol, şuna da dişi ol diyen kimdir? Bu bir damla spermi erkek veya dişi kılan genetik faktörlerin bilimsel olarak açığa çıkarılması, bu konunun esrarından hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü o zaman da şu soru gündeme gelir. Neden şu genetik faktörler burada bulunup erkeği oluştururken, öbür faktörler de orada bir araya gelerek dişiyi oluşturmaktadır? Nasıl oluyor da şu dişinin rahmindeki hücre erkeğe, öteki dişinin rahmindeki hücre dişiye dönüşmektedir? Bütün hayatın akış çizgisi ile uyumlu olan ve yaşamın doğum olayı ile bir kez daha sürmesini sağlayan bu olay nasıl meydana gelmektedir?

Tesadüf ile mi? Ama rastlantının da bir kanunu vardır. Bu kanuna göre, o canlının oluşması için gerekli bunca elementlerin tesadüf kabilinden bir arada bulunması olanaksızdır. Bu durumda geriye sadece, erkeği ve dişiyi planlanmış bir hikmete ve belli bir hedefe göre yaratan bir idare edicinin (yaratıcının) varlığını kabul etmek kalır. Bu varlık aleminin sisteminde ve düzeninde kör tesadü-

fün ve kendi kendine oluşun asla yeri yoktur.

Bundan da öte erkeklik ve dişilik memelilerin dışındaki tüm canlı türler için de geçerlidir. Bu durum bitkiler dahil olmak üzere tüm canlılarda, yaratma konusunda değişmez, istisnası olmayan bir kuraldır. Bu kuraldan ancak ve ancak kendisine hiçbir şeyin benzemediği yüce Allah müstesnadır.

Bunlar, anlamlarındaki kuşatıcılık ve etkilerindeki derinlik yüzünden yüce Allah'ın üstüne yemin ettiği şu evren manzaralarının ve insan gerçeğinin vermiş olduğu ilhamlardır. Zaten Kur'an ifadeleri evren manzaralarını ve insan gerçeğini davranışlar ile bunun dünya ve ahiretteki karşılığını gözler önüne sermek için anlatmaktadır.

Yüce Allah kainattaki ve insanlardaki bu karşılıklı simetrik gerçeklerin ve durumun üstüne yemin ederek insanların çalışmasının ve gittikleri yolların çeşitli olduğunu belirtmektedir. Dolayısı ile alacakları karşılığın da çeşitli olacağını ifade etmektedir. Buna göre, iyilik ile kötülük, doğruluk ile sapıklık, dürüstlük ile kaypaklık bir olmayacaktır. Allah'tan korkup verenle şımarık cimri bir değildir. Tasdik edip iman edenle, yalanlayıp itaat etmekten yüz çeviren aynı değildir. Her birinin bir yolu, bir akibeti ve kendine uygun bir cezası vardır.

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا
لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾ لَا
يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا
الْأَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ
تُجْزَىٰ ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

4- Sizin işliniz çeşit çeşittir, 5- Kim verir korunursa, 6- Ve en güzel sözü doğrularsa, 7- Onu en kolay başarıya ulaştırırız. 8- Fakat kim cimrilik eder, kendini zengin görüp kendisini Allah'tan müstağni sayarsa, 9- Ve en güzel sözü de yalanlarsa, 10- Biz de onu en zora yöneltiriz. 11- Çukura düştüğü zaman malı ona hiçbir fayda sağlamaz.

12- Doğru yola iletmek bize aittir. 13- Şüphesiz ahiret de dünya da bize aittir. 14- Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım. 15- Ona ancak bedbaht kimse girer. 16- O ki yalanladı ve döndü. 17- En çok korkan ondan uzak tutulur. 18- O ki malını Allah rızası için vererek arınır, yücelir. 19- O yaptığı iyiliği birinden karşılık görmek için yapmaz. 20- Ancak yüce Rabbinin hoşnutluğunu gözeterek yapar. 21- Elbette kendisi de hoşnut olacaktır.

Gerçekten sizin uğraşılarınız değişik değişiktir. Gerçek yapısı açısından birbirinden ayrıdır. Nedenleri değişik, yönleri değişiktir. Ve sonuçları da değişiktir... Yeryüzünde insanların karakterleri ve huyları değişik değişiktir. Eğilim ve arzuları, düşünce yapıları, değer verdikleri şeyler hep ayrı ayrıdır. Hatta insanların herbiri özel bir gezegen de yaşayan apayrı bir alemdir sanki...

Bu bir gerçektir. Ama bir başka gerçek daha vardır. Bütün insan topluluklarını kuşatan, birbirinden farklı dünyalara sahip şu insanların tümünü kucaklayan, onları iki demette toplayan ve iki genel sancak altında, karşıt iki safta bir araya getiren kısa bir gerçek daha vardır. Bunlar, **"Kim verir korunursa, ve en güzel sözü doğrularsa." ... "Kim cimrilik eder, kendini zengin görüp kendisini Allah'tan müstağni sayarsa ve en güzel sözü de yalanlarsa."** dır.

Kim de malını ve canını vermez cimrilik ederse, yüce Allah'tan ve O'nun getirmiş olduğu doğru yoldan yüz çevirir kabul etmezse ve bu "en güzel"i yalanlarsa...

İşte çeşit çeşit insanların, değişik değişik eğilimlerin, çeşit çeşit sistemlerin, birbirine benzemeyen hedeflerin buluştuğu iki ayrı dizidir bunlar. Bu dizilerden her birinin bu dünya hayatında izlediği bir yol vardır. Herbirinin gittiği yolda kendine ait başarısı vardır. **"Kim verir korunursa, ve en güzel sözü doğrularsa onu en kolay başarıya ulaştırırız."**

Veren, korkup sakınan, en güzeli doğrulayan kimse ruhunu temizlemek ve onu doğru yola iletmek için yapabileceğini sonuna kadar yapmış demektir. İşte bu kişi o zaman yüce Allah'ın yardımını kendi iradesi ve dilemesi ile üstüne almış olduğu ve nasib edeceği başarısını hak eder. Bu başarı olmazsa insan bir hiçtir ve hiçbir şeyi yapamaz.

Yüce Allah'ın en kolayı elde etmeye başarılı kıldığı kimse, hedefe ulaşmış demektir. Kolaylıkla, yumuşaklıkla ve sükunetle ulaşmış demektir... Henüz şu yeryüzünde iken ve kolaylık içinde yaşarken ulaşmış demektir. Kolaylık bu kişinin içinden kaynar çevresinde neler varsa, kimler varsa tümünün üzerine seller gibi boşalır. Adımlarını kolay atar, yolunda kolay yürür, tüm işleri ele almasında bir kolaylık vardır. Gerek toplu gerek parça parça tüm işlerin de sakin ve güvenli bir başarı vardır. Bu içinde herşeyi bulunduran bir derecedir. Çünkü bunu elde eden kişi, Rabbinin Resulüne verdiği söze onunla birlikte katılır. **"Ve seni kolay olana başarılı kılarız."**[5]

"Fakat kim cimrilik eder, kendini zengin görüp kendisini Allah'tan müstağni sayarsa ve en güzel sözü de yalanlarsa, biz de onu en zora yöneltiriz. Çukura düştüğü zaman malı ona hiçbir fayda sağlamaz."

Canını ve malını vermeyip cimrilik eden, Rabbinden ve onun doğru yolundan yüz çeviren, Rabbinin çağrısını ve öğretisini yalanlayan kimse kendini sapıklığa atma konusunda yapabileceğini en sonuna kadar yapmış demektir. Böyle birisi yüce Allah'ın her şeyi kendisine zorlaştırmasını hak etmiştir, dolayısı ile yüce Allah onu en zora yöneltir. Ona güçsüzlük ve eksiklik verir, her türlü kolaylıktan mahrum eder. Attığı her adımı zorluk ve sıkıntı kaynağı kılar. Bu

5- A'la Suresi, 8.

yüzden her ne kadar kurtuluş yolunda yürüdüğünü zannetse de o doğru yoldan sapmış ve bedbahtlık yolunu tutmuş demektir. Ayağı sürçer, bu sürçmeden kendisini yüce Allah'ın yolundan ve O'nun hoşnutluğundan uzaklaştıran başka bir sürçme ile korunmaya çalışır. Sürçmelerin ve sapmaların sonunda ayağı kayıp düştüğü ve yere yıkıldığı zaman cimrilik edip vermediği, kendisini Allah'tan ve O'nun doğru yolundan uzaklaştırdığı malı ona bir yarar sağlamayacaktır. **"Çukura düştüğü zaman malı ona hiçbir fayda sağlamaz."** Kötülüğün ve günahın kolayca işleyebilmesi, bu kişinin dünyada kurtuluşa erse de başarı sağlasa da, ona zorluğun sağlanması anlamına gelir... Cehennemden daha zor bir şey olur mu hiç? Cehennem, zorluğun ta kendisidir.

Böylece surenin birinci bölümü son buluyor. Bu bölümde her yerdeki ve her çağdaki insan topluluklarına iki yol ve iki sistem gösterilmiştir. İnsanların renkleri ve biçimleri ne kadar çeşitli ve ne kadar çok olursa olsun, aslında onların iki grup ve iki sancak oldukları belli olmuştur. Herkesin yapmak istediği şeye ulaştığını ve yüce Allah'ın da herkese ister kolaylık ister zorluk olsun seçtiği yolu kolaylaştırdığı anlaşılmıştır.

İkinci bölümde ise yüce Allah, her iki grubun akibetinden söz etmektedir. Kolaylığın ve zorluğun verildiği her iki zümrenin, sonunda akibetlerini gözler önüne sermektedir. Her şeyden önce de bu gruplardan her birinin karşılaştığı ödül ve cezanın kesin ve kaçınılmaz olduğu ve bunun ayrıca adalet ve hak ölçüleri içinde olduğunu belirtmektedir. Çünkü yüce Allah insanlara doğru yolu açıklamış ve onları yakıp kavuran ateşle korkutmuştur.

Yüce Allah -kullarına bir ihsan ve rahmet olarak- doğru yolu insanların fıtratına ve bilinçlerine açıklamayı kendi üzerine almıştır. Ve yine doğru yolu insanlara peygamberlerle peygamberlerin mesajları ile ve deliller aracılığı ile açıklamayı kendisi üstlenmiştir.Böylece kimsenin elinde sığınacağı bahane kalmasın ve hiç kimseye zulmedilmesin diye bizzat kendisi üstlenmiştir. **"Doğru yola iletmek bize aittir."**

Değinilen ikinci nokta ise, insanları kuşatan hakimiyet gerçeğinin kesin bir dil ile açıklanmasıdır. İnsanların bu hakimiyetten kurtulacak bir sığınağı bulamayacaklarının belirtilmesidir. **"Şüphesiz ahiret de dünya da bize aittir."** Yüce Allah'tan uzaklara gitmek isteyenler nereye gidebilirler?

Yüce Allah, kullarına doğru yolu göstermesinin, ahiretin, ceza ve amel yurdu olan dünyanın sahibi olmasının bir uzantısı olarak, onları korkuttuğunu ve sakındırdığını hatırlatıyor ve açıklıyor: **"Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım."** Tutuşturulmuş bir ateşe karşı uyardım. Tutuşturulmuş bu ateşe **"ancak bedbaht kimseler girer."** Tüm kulların en bedbahtı girer ona. Ateşe girmekten öte bir bahtsızlık olur mu? Sonra da yüce Allah o en bahtsız kimsenin kim olduğunu açıklıyor. Bu en bedbaht kişi **"Yalanlayan ve dönen kişidir."** İslam davasını yalanlayan ve ondan yüz çeviren kimsedir. Evet bu zavallı insan, doğru yoldan ve yüce Allah'ın tıpkı kendisine istekle gelenlere vaadde bulunduğu gibi insanlara, doğru yola ersinler diye yaptığı çağrıdan yüz çeviren kimsedir.

"En çok korkan ondan uzak tutulur." Bu kişi en bahtsız insana karşılık

en mutlu olan kişidir. Sonra yüce Allah en çok sakınan kimsenin de kim olduğunu açıklıyor. Bu kimse **"malını Allah rızası için vererek arınan yücelen..."**dir. Malını, harcamaları ile temizlenmek için veren kimsedir. Yoksa gösteriş yapmak ve üstünlük taslamak için veren değildir. Bu kişi, malını gönüllü olarak harcar, ne yapılan iyiliklere karşılık vermek için ve ne de kimseden teşekkür almak için harcar. Yalnız ve yalnız Rabbinin bağışını, O'nun eşsiz hoşnutluğunu elde etmek için harcar.

"O yaptığı iyiliği birinden karşılık görmek için yapmaz. Ancak yüce Rabbinin hoşnutluğunu gözeterek yapar."

Sonra ne olacak? Temizlenmek ve yüce Rabbinin rızasını kazanmak için malını veren, şu çok sakınan kişiyi neler beklemektedir? Burada Kur'an'ın mü'min ruhlara bildirdiği mükafat hayret verici, hiç beklenmeyen ve alışılmamış bir mükafattır.

"Elbette kendisi de hoşnut olacaktır."

Bu çok korkan mü'minin kalbine dolan hoşnutluktur. Ruhunu bürüyen hoşnutluktur. Bütün benliğine seller gibi boşalan hoşnutluktur. Tüm benliğini dolduran hoşnutluktur. Hayatında meltem gibi esen de hoşnutluktur.

Bu ne büyük bir mükafat ve ne büyük bir nimet!

"Elbette kendisi de hoşnut olacaktır."

Dininden hoşnut olacak, Rabbinden hoşnut olacak... Kaderinden hoşnut olacak... Nasibinden hoşnut olacak... Sıkıntıda ve rahatlıkta bulduğu şeylerden hoşnut olacak. Zenginlikten ve fakirlikten, kolaylıktan ve zorluktan, bolluktan ve darlıktan hoşnut olacaktır. Hoşnut olacak endişeye kapılmayacaktır, sıkılmayacak acele etmeyecek, omuzladığı yükü ağır görmeyecek, hedefi uzak görmeyecektir. Kuşkusuz bu hoşnutluk her mükafattan daha büyük olan en büyük mükafattır. Bu hoşnutluk canını ve malını verenlerin, temizlenmek için verenlerin, çok yüce Rabblerinin hoşnutluğunu elde etmek için harcayanların, hak ettikleri bir mükafattır. Bu mükafatı ancak Allah verir. Kendisine candan ve samimi olan, kendisinden başka hiçbir kimseyi görmeyen kalplere oluk oluk akıttığı bir mükafattır bu. **"Elbette kendisi de hoşnut olacaktır."** Hoşnut olacaktır, çünkü bedelini vermiştir. Vereceğini vermiştir.

Bu, tam anlamı ile yerinde bir sürprizdir. Ancak bu mükafat, temizlenmek için malını veren ve gördüğü iyiliğe diyet borcunu ödemek amacı ile yanında mal bulundurmayan ama sadece Rabbinin hoşnutluğunu kazanmak için çalışan en çok korkan kimselerin ulaştıkları dereceye ulaşan kimseler için beklenen ve onlara sürpriz olmayan bir sonuçtur. Ve **"Elbette kendisi de hoşnut olacaktır."**

LEYL SURESİNİN SONU

Duha Suresi / 93

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 11

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure, konusu ile üslubu, tabloları çağrışımları ve etkisi ile bir şefkat demetidir. Bir rahmet esintisi ve sevgi görüntüsüdür. Acılar ve incinmeleri okşayan, rahatlık, hoşnutluk ve ümit esintileri estiren şefkat elidir. Serinlik, güven ve kesin iman akıtan bir şefkat elidir.

Bütün bunlar Peygamber'e özgüdür. Hepsi Rabbinden ona sıcak bir sesleniş, teselli, kaderini giderme, rahatlatma ve ruhsal doygunluğa erdirmedir. Hepsi birer rahmet meltemi, birer sevgi yağmuru, birer dostluk, yakınlık hediyesidir. Tümü yorgun ruha endişeli kafaya ve acılı kalbe ninni şarkısıdır.

Birçok rivayetlerde "Resulullaha vahyin bir süre gelmeyip kesildiği, Cebrailin Peygambere gelmediği bunun üzerine müşriklerin: "Rabbi Muhammed'e veda etti ondan ayrıldı" dedikleri ve bunun bir sonucu olarak, yüce Allah'ın bu sureyi indirdiği" yer alır.

Vahiy Cebrail ile buluşma ve yüce Allah ile ilişki kurma, meşakkat dolu yolda Peygamberin biricik azığı idi. İnkar cehenneminde tek su kaynağı idi. Yalanlama bataklığında yegane huzur kaynağı idi. Resulullah bu yakıp kavurucu cehennemde işte bunlarla hayat buluyordu. Nefret eden, sapık, isyankar, inatçı ruhlardaki bu yangına göğüs geriyor. Sunmuş olduğu davanın, imanın ve doğru yolun üzerine azgın müşriklerin yağdırmış olduğu hile, tuzak ve eziyet yağmuru ile baş etmeye çalışıyordu.

Ama vahiy kesilince, azığı kesilmiş, kaynak durmuş, kalbi sevgiliden ayrı kalmıştı. Ve o kızgın cehennemin ortasında, azıksız, susuz, alıştığı dostun kokusundan yoksun olarak bir başına kalmıştı. İşte bu durum her açıdan, dayanılma sınırının ötesinde idi.

İşte o sırada bu sure indi. Bu sevgi seli, muhabbet, rahmet, dostluk, yakınlık, ümit, hoşnutluk, huzur ve kuşkusuz bilgi seli o anda indi.

"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı,
Andolsun senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır,
Rabbin sana verecek ve sen razı olacaksın."[1]

Rabbin önce de seni hiç bırakmamıştı. Önce de sana darılıp küsmemişti. Yüce Allah seni daha önce de rahmetinden, korumasından ve barındırmasından uzaklaştırmamıştı ki!.

1- Duha Suresi, 3-5.

"O seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Fakir iken seni zengin etmedi mi?"[2]

Sen bunun doğru olduğunu kendi hayatında görmüyor musun? Sen bunun etkisini kendi kalbinde hissetmiyor musun? Sen bunun izlerini günlük hayatında görmüyor musun? Hayır... Hayır... **"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı."**[3] Rabbinin sana olan ihsanı durmadı ve asla da durmayacak... **"Andolsun senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır."**[4] Orada çok daha fazlası ve çok daha bolu vardır... **"Rabbin sana verecek ve sen razı olacaksın."**[5]

Konunun ruhundan ve içyüzünden oluşan bu tatlı meltemlerle birlikte... Evet üslup ve etkideki tatlı meltemlerle birlikte... Bu gerçeğin ortasına oturtulduğu kainat çerçevesi içinde yüce Allah'ın şu andı geliyor:

"Kuşluk vaktine andolsun. Durgunlaşan geceye andolsun."[6]

Bu ifade, tatlı bir şefkat havası, huzur veren bir rahmet, kapsamlı bir hoşnutluk ve şeffaf bir keder havası vermektedir.

"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Andolsun senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Rabbin sana verecek ve sen razı olacaksın. O seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Fakir iken seni zengin etmedi mi?"[7]

Bu şefkat, bu rahmet, bu hoşnutluk, bu hüzün bunların tümü, ifadesi hoş, sözcükleri ince olan cümleciklerden dökülmekte, ifadesi ile insanın içine işleyen şu müzik ile, hareketleri düzenli, adımları sesli, yankıları ince, etkisi hüzün doğuran şu müzik ile verilmektedir... Yüce Allah, bu hoş şefkat için, şu sükunete kavuşturan rahmet için, şu kapsamlı hoşnutluk için, şu şeffaf hüzün için bir çerçeve almıştır. Çünkü bu iki zaman gece ve gündüzün en duru zamanı, düşüncelerin gelip geçtiği en şeffaf zamandır. Ruhun varlık alemi ile ve onun yaratıcısı ile ilişki kurduğu, tüm kainatın yaratıcısına ibadet ettiğini ve ona tesbihlerle, sevinçle ve durulukla yöneldiğini hissettiği en şeffaf zamandır. Yüce Allah bu iki anı uygun sözcüklerle ifade etmektedir. Gece (Durgunlaştığı zamanki gecedir) Yoksa olanca karanlığı ve yalnızlığı ile kayıtsız şartsız herhangi bir gece değildir. Aksine ince, sakin ve duru olan sonra şeffaf hüzünden sükuna kavuşturan düşünceden örgülü ince bir bulut tabakasının kapladığı sakin bir gecedir. Bu gece tıpkı yetim ve fakir kimselerin havasını, sakinliğini andırıyor. Sonra karanlıklar kalkıyor, parlak ve duru bir kuşluk vakti ortaya çıkıyor. Ve tablonun renkleri ile çerçevenin renkleri birbiri ile kaynaşıyor. Böylece ahenk ve düzen oluşuyor.[8]

Güzelliğin mükemmelliğindeki bu yoktan var ediş sanatı, hiçbir sanatın kendisine benzemediği, hiçbir taklidin kendisine karışamadığı yüce Allah'ın sanatını gösterir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحَىٰ ۝١ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝٣

2- Duha Suresi, 6-8.
3- Duha Suresi, 3.
4- Duha Suresi, 4.
5- Duha Suresi, 5.
6- Duha Suresi, 1-2.
7- Duha Suresi, 3-8.
8- Kur'an'da Edebi Tasvir kitabına bakabilirsiniz.

وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ۝٤ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ۝٥

1- Kuşluk vaktine andolusn. 2- Durgunlaşan geceye andolsun ki, 3- Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı, 4- Andolsun senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır, 5- Rabbin sana verecek ve sen razı olacaksın.

Yüce Allah, parlak ve ilham dolu bu iki "an"ın üstüne yemin etmektedir. Kainat olayları ile ruhun duyguları arasında bir köprü kurmaktadır. İnsan kalbine şu güzel ve canlı varlık alemi ile duygu alış-verişi yapan ve her canlıya şefkatli olan bir hayatı ilham etmektedir. Ve bu ilhamı alan kalb, şu varlık aleminde dostluk içinde, kimsesizlik çekmeden, bir başına garip kalmadan yaşar... Bizzat bu surede bu dostluğun etkisi görülüyor. Burada arzulanan dostluk gölgesinin uzanmasıdır, yayılmasıdır. Sanki yüce Allah surenin başından itibaren, peygamberine şu varlık aleminde çevresine dostluk doldurduğunu, dolayısı ile kendisinin orada bir başına ve herkesten uzak olmadığını, vahiy ediyor.

Bu kainat ilhamının ardından Resulullah'a destek ifadesi açıktan açığa geliyor: **"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı."** Senin ruhunu incitmek, kalbini sızlatmak ve zihnine endişe vermek isteyenlerin sandığı gibi Rabbin seni bırakmadı ve senden ayrılmadı. Çünkü O senin Rabbindir, ve sen O'nun kulusun. O'nun Rabbliğine aitsin. Seni koruyan, bakımını üstlenen O'dur.

O'nun ihsan kaynağı, bağış pınarı kurumadı. Ve senin için ahirette bu dünyada sana verdiklerinden çok daha üstün güzellikler vardır onun katında... **"Andolsun senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır."** Başta da sonda da ahirettir hayırlı olan.

Rabbin seni hoşnut edecek herşeyi hazırlamıştır. Davanı yaymada seni başarıya ulaştıracak, yolundaki engelleri kaldıracak, savunduğun sistemi üstün getirecek, açıkladığın Hakk'ı galip getirecektir... Rasulullah inatla, yalanlama ile incinme ve hile ile müşriklerin yaygaraları ile karşılaştığı günlerde kafasını meşgul eden problemler bunlardı. **"Rabbin sana verecek ve sen razı olacaksın."**

Sure akışına devam ederek, Resulullah'a daha yolun başından beri Rabbinin kendisine karşı tutumunu hatırlatıyor ki Rabbinin kendisine ne güzel şeyler yaptığını, kendisine olan sevgisini, ona olan feyzini zihninde canlandırsın ve rahmetin, sevginin, ilahi dostluğun gerçekleştiği yerleri yeniden hatırlayarak doyuma ulaşsın, tatmin olsun. Bu öylesine üstün bir nimet ki böylesine son derece mükemmel olarak onu anmak ve hatırlatmak o nimeti canlandırıyor.

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ۝٦ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۝٧ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ۝٨

6- O seni yetim bulup barındırmadı mı? 7- Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? 8- Fakir iken seni zengin etmedi mi?

Kendi durumuna, geçmiş hayatına bak. Rabbin bu görevi sana yüklemeden önce bile hiç seni bırakmadı mı, sana hiç küstü mü? Yetimliğini O'nun koruması kuşatmadı mı? Şaşkınlığına O'nun doğru yolu göstermesi yetişmedi mi? Senin fakirliğini O'nun ihsanı bürümedi mi?

Sen yetim olarak doğmuştun seni kendi bağrına bastı. Senin dininden olmadığı halde amcan Ebu Talib'e varıncaya kadar birçoklarının şefkatini sağladı.

Sen fakirdin, yüce Allah seni kanaatkârlık vererek zenginleştirdi. Nitekim seni kendi kazancın ve hanımın Hz. Hatice'nin malı ile de zengin yaptı, fakirliği hissetmedin, ya da çevrendeki zenginliklere göz dikmedin.

Sonra sen çelişik düşünceleri saçma inançları bulunan, durumları bozuk ve davranışları sapık bir cahiliyet ortamında yetiştin ve senin ruhun o ortamda huzur bulmadı, o hayata meyletmedi. Ama kendin için açık ve emin bir yol da bulamadın. Ne cahiliyette, ne de Hz. Musa'nın ve Hz. İsa'nın dinlerinden dönen, dinlerini değiştiren, sapıtan ve yolunu kaybeden taraftarlarının yanında... Sonra yüce Allah, sana vahiy ettiği din ile, sana ulaştırdığı sistem ile seni doğru yola iletti.

Bir kimseyi inanç sistemlerinin karmaşasından, ve sapık yollardan kurtararak ona doğru yolu göstermek en büyük ihsandır. Hiçbir ihsan ona denk olamaz. Yine bir insana doğru yolu göstermek rahatlıktır, hiçbir endişenin benzemediği endişeden huzura kavuşmaktır, hiçbir yorgunluğun denk olmadığı yorgunluktan kurtulmaktır. Belki de bu yorgunluklar ve endişeler vahyin kesilmesi, müşriklerin buna sevinmeleri ve sevgilinin sevgilisinden ayrı kalması gibi Resulullah'ın çekmiş olduğu çilelerden ileri gelmekteydi. Sonra bu ayet gelerek, ona Rabbinin kendisini sapıklığı içinde vahiysiz bırakmayacağını önceden de şaşkınlık içinde ve sapık bırakmadığını hatırlatıyor ve ruhunu tatmin ediyor.

Rabbinin onu yetim iken bağrına bastığını, şaşkın iken doğru yolu gösterdiğini fakirlikten kurtarıp zengin ettiğini hatırlatması dolayısı ile kendisine ve kendisinin gerisinden müslümanlara her yetimi barındırmayı, her isteyenin ihtiyacını gidermeyi ve yüce Allah'ın üzerindeki nimetlerini belirtmeyi emrediyor. Bu nimetlerin başında ise bu dinin kendisine gösterilmesi gelmektedir.

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۝ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ۝ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝

9- Yetime gelince sakın onu üzme, 10- Yoksula gelince sakın onu azarlama, 11- Yalnızca Rabbinin nimetini anlat.

Bu emirler, yani yetime ikram edilmesinin emredilmesi, hatırının kırılmasının, horlanmasının ve aşağılanmasının yasak edilmesi, dilenen yoksula yumuşak davranılmasının ve haysiyetinin incitilmeden ihtiyacının giderilmesinin istenmesi işte bütün bu istekler emirler -daha önce de defalarca değindiğimiz gibi- kılıcı ile hakkını koruyamayan güçsüz kimselerin hakkını gözetmeyen azgın ve inkarcı toplumun kendisini sürekli gündemde tutan en önemli problemlerindendi. İslam dini bu toplumu yüce Allah'ın şeriatı ile Hakka ve adalete yüceltmiştir, onları Allah korkusuna, O'ndan çekinmeye yüce Allah'ın koyduğu sınırları aşmama seviyesine yükseltmiştir. Çünkü yüce Allah koyduğu sınırı gözetir, onu kıskanır ve haklarını korumak için ne kılıcı ne de gücü olmayan zayıf kullarının haklarının çiğnenmesine kızar ve gazap eder.

Yüce Allah'ın nimetini özellikle de iman nasib etme ve doğru yola kavuşturma nimetini anlatmak, nimeti veren yaratıcıya karşı şükür biçimlerinden birisidir. Allah'ın kullarına iyilik etmek ve ihsanda bulunmak bu şükrü tamamlar. Bu davranış pratik bir şükür tablosudur. Yararlı, şerefli ve sessiz olarak hareketlerin dili ile nimeti dile getirmektir.

DUHA SURESİNİN SONU

İnşirah Suresi / 94

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 8

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure "Duha" suresinden sonra inmiştir. Ve sanki onun tamamlayıcısı gibidir. Çünkü bu surede de sevimli şefkat vardır. Bu surede de sevimli sesleniş ruhu vardır. Bunda da yüce Allah'ın Peygamberimize yönelik ilgisinin görüntülerinin canlandırılması vardır. Bunda da Allah'ın gözetmesinin izleri vardır. Bu surede kolaylığın ve feraha kavuşmanın müjdesi vardır. Ve yine bu surede kolaylığın ve sağlam olan birleşmenin ipine sarılma emri vardır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝١ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ۝٢ الَّذِي
أَنقَضَ ظَهْرَكَ ۝٣ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝٤

1- Ey Muhammed! Senin göğsünü açmadık mı? 2- Yükünü üzerinden almadık mı? 3- Ki o belini bükmüştü, 4- Senin şanını yüceltmedik mi?

Bu ayetler, Hz. Peygamberin kendisine yüklenen bu davanın bazı noktalarından, davanın yolundaki bazı sert ve korkulu sarp yokuşlardan ve yine o davanın çevresine kurulan tuzak ve hilelerden dolayı ruhunda bazı sıkıntıların olduğunu göstermektedir. Ve yine ayetler, Resulullah'ın bu ağır davanın tasalarının ağırlığı altında göğsünü ezilir gibi hissettiği, omzunda çok ağır bir yük olduğunu duyduğunu kendisinin yardıma, imdada, azığa ve morale ihtiyacı olduğunu ilham ediyor.

Ardından şu tatlı sesleniş ve şu sevecen konuşma gelmektedir.

"Ey Muhammed! Senin göğsünü açmadık mı?"

Bu dava için senin göğsünü açmadık mı? Bu davanın işlerini sana kolaylaştırmadık mı? Bu davayı sana sevimli kılmadık mı, bu davanın yolunu senin önüne açmadık mı? Seni gideceğin yola koyup o yolun mutlu sonunu görmeni sağlamadık mı?

Sen içini yokla. Göğsünde sevinç, ferahlık, parlaklık ve bir ışık görmüyor musun? Bu ihsanın tadını hislerinde tatmaya hazır ol. Ve söyle bakalım, bu iç açılması ile birlikte her çilenin ardından safa, her yorgunluğun arkasından rahat, her zorluktan sonra kolaylık ve her mahrumiyetin arkasından hoşnutluk bulmayacak mısın?

"Yükü üzerinden almadık mı? Ki o belini bükmüştü."

Sırtını çökerten hatta ağırlığından nerede ise belinin kırıldığı yükünü kaldırmadık mı? O yüke karşı göğsünü açarak onu üzerinden kaldırmadık mı? Bunun sonucu olarak o yük sana hafifleyip kolay gelmedi mi? Seni başarıya ulaştırarak ve gerek çağrı yapmanı kolaylaştırarak ve gerekse kalplerin kapısını sana açarak yükünü kaldırmadık mı? Sana gerçeği açıklayan ve bu gerçekle kalplere kolayca, yumuşakca ve rahatça girmende sana yardımcı olan vahyi göndererek sırtındaki yükü kaldırmadık mı?

Sen sırtını çökerten yükte hissetmiyor musun bunları? Biz senin göğsünü açtıktan sonra yükünün hafiflediğini hissetmiyor musun?

"Senin şanını yüceltmedik mi?"

Senin şanını yücelerin yücesine yükselttik, yeryüzünde yükselttik ve şu varlık aleminin tümünde yücelttik. Senin şanını yücelttik de diller Allah'ın adını anmak için her kıpırdandığında senin adını Allah'ın adı ile birlikte yanyana getirdik. "La ilahe illallah"ın yanına senin adını da getirerek "Muhammedun Resulullah" diye senin anılmanı sağladık ki bundan daha öte yücelik ve bunun ötesinde makam olamaz. Bu makama bütün dünyada sadece Hz. Peygamber erebilmiştir.

Senin şanını Levh-i mahfuzda yücelttik. Çünkü yüce Allah levh-i mahfuzda asırlar geçsin nesiller ve milyonlarca dudak her yerde, namaz kılarak salat-u selam getirerek büyük ve derin sevgi ile bu şerefli ismi tekrar edip dursun diye takdir etmiştir.

Senin şanını yücelttik. Çünkü senin adın bu yüce sistem ile özdeşleşmiştir. Sırf bu iş için senin adının seçilmesi bile şanının yüceltilmesidir ki, şu varlık aleminde ne senden önce ve ne de senden sonra hiçbir kimse bu yüceliğe ulaşmıştır ve ulaşamıyacaktır...

Her çileyi ve yorgunluğu silip süpüren bir ihsanın bu lütfun yanında meşakkatin, yorgunluğun ve bitkinliğin ne değeri kalır?

Bununla birlikte yüce Allah, seçilmiş sevgilisine ince ve nazik davranıyor, onu teselli ediyor, sıkıntısını gideriyor, gönlünü huzur içinde kılıyor ve kendisinden hiçbir zaman ayrılmayacak olan kolaylığı kendisine haber veriyor.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝

5- Muhakkak ki her güçlükle beraber bir kolaylık vardır,
6- Gerçekten güçlükle beraber bir kolaylık vardır.

Gerçekten her zorluk, kendisine eşlik eden ve ondan ayrılmayan bir kolaylıkla birlikte bulunur. Ve gerçekten bu senin karşılaştığın zorlukta da kendisini göstermiştir. Çünkü üstlendiğin yük ağır basınca senin göğsünü açtık ve sırtını çökerten yükün hafifledi. Böylece Resulullah'ın karşılaştığı zorluğa kolaylık eşlik etmiş zorluğun yükü kaldırılmış ve ağırlığı giderilmiştir.

Gerçekten bu, doğruluğu pekiştirilmiş bir durumdur. Yüce Allah bu pekiştirmeyi "kolaylık" ve "zorluk" sözcüklerini kullanarak tekrarlıyor.

"Muhakkak ki her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten güçlükle beraber bir kolaylık vardır."

Bu "tekrarlama" gösteriyor ki, Hz. Peygamber o sıralarda, bu düşünceyi ve bu hatırlatmayı gerektiren bir zorluk, sıkıntı ve meşakkat içinde bulunuyordu. Yüce Allah'ın önem verdiğini gösteren görüntülerin canlandırılmasını, O'nun himayesini kanıtlayan izlerin sergilemesini ve bütün pekiştirme çeşitleri ile bu tür pekiştirmeyi gerektiren sıkıntılar içinde kıvranıyordu. Hz. Muhammed'in ruhun bu kadar ağır gelen şeyin elbette büyük bir problem olacağı ortada idi.

Sonra kolaylaştırma noktalarına, göğsünün açılma nedenlerine uzun ve yorucu yolda azık ve su içme yerlerine şerefli yönlendirme gelmektedir.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۝ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَب ۝

7- Öyleyse bir işi bitirince diğerine giriş, 8- Ümid edeceğini Rabbinden iste.

Kuşkusuz her zorlukla kolaylık vardır. O halde kolaylığın ve kolaylaştırmanın nedenlerine sarıl. İnsanlar, yeryüzü ile ve hayatın işleri ile uğraşmanı bitirdiğin zaman, evet bütün bunları bitirdiğin zaman, bütün kalbinle asıl uğrunda yorulmana, çile çekmene ve çalışmana layık olan şeye, yani ibadete, herşeyden sıyrılmaya, Allah'tan ümit etmeye ve O'na yönelmeye bak. "Ümit edeceğini Rabbinden iste!" Herşeyden önce uzaklaşarak, hatta kendilerini çağırmakla meşgul olduğun insanların işlerini bir yana atarak sadece Rabbinden iste, O'na yakar. Çünkü bu yol için mutlaka azık gereklidir. Azık ise işte buradadır. Ve cihat için de mutlaka hazırlık gereklidir. Hazırlık işte buradadır. Ve burada sen her zorlukla bir kolaylık, her kolaylıkla birlikte rahatlık bulacaksın... İşte gideceğin yol bu yoldur.

Bu sure de tıpkı "Duha" suresi gibi, insan ruhuna birbirine karışmış iki duygu bırakarak son buluyor. Bunlar, Resulullah'ın ruhuna çok seven ve rahmet eden Rabbi tarafından esen sevimli ve yüce olan sevginin büyüklüğü ve onun şahsına gösterilen şefkattir.

Bu güzel ve bambaşka sevgiyi doğuran o anlarda Resulullah'ın kalbinden geçen duygulara neredeyse elimizle dokunacak gibiyiz.

Bu gerçekten bir davadır. Bu ağır bir emanettir, bu onun sırtını çökerten ağır bir yüktür. Ama bu dava bütün bunlarla birlikte, kutsal ışığın doğduğu ve indiği yerdir, ölümlülüğün ölümsüzlüğe, yokluğun varlığa bitiştiği noktadır.

İNŞİRAH SURESİNİN SONU

Tin Suresi / 95

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 8

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin bizlere sunduğu temel gerçek, yüce Allah'ın insanları yarattığı doğru fıtratın iç yüzü ile, bunun yapısının tıpkı imanın yapısına paralel dosdoğru olduğu ve fıtratın kendisi için çizilen zirveye imanla ulaştığı, fıtratın ve imanın doğru yolundan saptığında insanın alçaldığı ve değerinin düştüğü gerçeğidir.

Yüce Allah bu gerçeği incirin zeytinin, Sina dağının ve şu güvenli şehrin üstüne yemin ederek açıklıyor. Bu yemin -bu cüzün birçok surelerinde gördüğümüz gibi- bu gerçeğin içinde sunulduğu çerçeveyi oluşturmaktadır. Buna benzer surelerde gördük ki, içinde gerçeklerin sunulduğu çerçeve, anlatılan gerçek ile son derece ince ve hassas bir ahenk içinde olur.

Sina dağı, Hz. Musa'nın kendisine seslenilen Tur dağıdır. Güvenli şehir, yüce Allah'ın saygı ve hürmete değer evi olan Mekke'dir. Mekke ile Tur dağının din ve iman ile ilişkisi gayet açıktır. İncir ve zeytine gelince, bizim gördüğümüz kadarı ile bu çağrışım onlarda açık değildir.

İncir ve zeytin hakkında çok şeyler söylenmiştir. Bazıları: "Tin" ile Şam civarındaki Tina dağına işaret edilmektedir demişlerdir. Bazıları ise, "Bu ifade, Hz. Adem ile hanımının bu dünya hayatına inmeden önce cennette iken yapraklarıyle edeb yerlerini (avret yerlerini) örttükleri incir ağacına işaret etmektedir" demişlerdir. Başka bazı bilginler, "Bu ifade ile, Hz. Nuh'un gemisinin üzerinde durduğu dağdaki incir ağacının bittiği yerdir" görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Zeytin için de birçok görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları "Buradaki zeytin sözcüğü ile, Kudüs'teki Zeyta dağı kastedilmektedir" demişlerdir. Bazıları: "Bununla bizzat Mescid-i Aksa'nın kendisi kastedilmektedir" diye görüş belirtmişlerdir. Diğer bazıları: "Ayet metnindeki zeytin sözcüğü ile, Hz. Nuh'un tufanı gözetlesin diye gemiden salıverdiği güvercinin geri dönerken ağzında getirmiş olduğu zeytin dalına işaret edilmektedir. Güvercin ağzında bu zeytin dalı ile dönünce, Hz. Nuh suların çekildiğini ve karaların ortaya çıktığını ve bitkilerin bittiğini anlamıştır" demişlerdir.

Diğer bazı bilginler "Hayır ne budur ne de odur. Ayet metninde geçen incir ve zeytin gerçekten bildiğimiz iki yemiştir. Bu sözcüklerin gerisinde herhangi bir şeyin simgesi yoktur. Ya da onlar yeryüzünden bitip çıktıkları yerin simgesidirler" demişlerdir. Kur'an'da başka bir yerde daha, zeytin ağacından söz edilmiş ve Tur dağının yakınında çıktığı belirtilmiştir. Orada yüce Allah; "**Yine su sayesinde asıl kaynağı Tur-ı Sina olan ve yiyenlere yağ ve katık sağlayan ağacı da yarat-**

tık."[1] buyurmuştu. Yine zeytinle ilgili olarak: **"Bu suretle onda daneler bitirdik, üzümler yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar..."**[2] İncirden ise ilk kez burada ve bütün Kur'an'da bir defa olmak üzere sadece burada söz edilmektedir.

Bundan dolayı biz bu konuda kesin bir şey söyleyecek durumda değiliz. Kur'an surelerinde bu çerçevenin benzerlerine dayanarak söyleyebileceğimiz tek şey budur: İncirden ve zeytinden söz edilerek din ve iman ile ilgili hatıralara ya da yerlere işaret ediliyor olması en yakın ihtimaldir. Ya da insanın en güzel biçimde doğması ile ilgili yerlere veya hatıralara işaret ediliyor olması da yakın bir ihtimaldir. (İnsanın en güzel bir biçimde doğması belki de hayatına başladığı cennette idi.) Buna en yakın ihtimaldir dedik çünkü ancak böylece, bu işaret surede göze batan ana gerçekle kaynaşabilir ve (Kur'an'ın metoduna uygun olarak) gerçeği çerçeveleyen tablo, içindeki gerçekle ahenk kazanabilir.

Surenin içindeki gerçek ise şudur:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ۝١ وَطُورِ سِينِينَ ۝٢ وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝٣
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝٤ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝٥
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦

1- Andolsun incir ve zeytine, 2- Andolsun sina dağına, 3- Andolsun bu güvenli Mekke şehrine, 4- Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık, 5- Sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık. 6- Yalnız inanan iyi işler yapanlar hariç. Onlar için kesintisiz bir mükafat vardır.

Yüce Allah'ın insanoğlunu yaratırken daha başta onu en güzel biçimde yaratmaya önem vermesinin sırrı bu ayetlerden ortaya çıkmaktadır. Hiç kuşkusuz yüce Allah her şeyi güzel yaratmıştır. Burada ve Kur'an'ın başka yerlerinde en güzel yapıda, en güzel biçimde ve en güzel şekilde yaratılmanın insana özgü kılınması bu yaratığa daha fazla önem verildiğini göstermek içindir.

Bu yaratığın zayıf olmasına, fıtratın gösterdiği doğru yoldan sapmasına ve bozgunculuk çıkarmasına rağmen yüce Allah'ın yine de onun durumuna önem vermesi, bu yaratığın Allah katında ayrı bir yeri ve bu varlık aleminin düzeninde ayrı bir ağırlığı olduğuna işaret eder. Yüce Allah'ın insana verdiği bu ayrı önem, onun yaratılmasında, kendisini böylesine üstün bir biçimde ister son derece girift ve hassas vücut yapısı bakımından olsun isterse eşsiz akli yapısı bakımından olsun isterse akıllara durgunluk veren ruhsal yapısı bakımından olsun, insanı kurup düzenlemesinde ortaya çıkmaktadır.

Burada insanın ruhsal özelliklerine ağırlık verilmektedir. İnsan fıtratın doğru yolundan ayrılınca ve fıtrata paralel olan iman yolundan sapınca aşağıların aşağısına baş aşağı düşen, bu **"ruhsal özellikleri"** dir. Çünkü gayet açıkça bellidir ki insanın bedensel yapısı aşağıların aşağısına düşmez.

1- Müminun Suresi, 20. 2- Abese Suresi, 27-29.

İnsanın yapısındaki üstünlük işte bu ruhsal özelliklerden ortaya çıkmaktadır. İnsan meleklerin ulaştıkları yerlerin çok daha yükseğine erişebilecek yetenekte yaratılmıştır. Nitekim mirac olayı bunun delilidir. Orada Cebrail bir noktaya gelince durmuş, (bir insan olan Abdullah oğlu Muhammed) daha yüce makama yükselmiştir.

Öte yandan insanoğlu, doğru yoldan çıkınca hiçbir yaratığın inemiyeceği çukurlara yuvarlanmaya da yatkındır. **"Sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık.."** Çünkü bu durumda hayvanlar insandan daha üstündürler ve izledikleri yol daha doğrudur. Çünkü hayvanlar fıtratlarının doğrultusunda hareket ederler, Rabblerini "tesbih etme" içgüdüsünden ayrılmamışlardır, yeryüzünde görevlerini doğru yol üzere yaparlar. Oysa en güzel bir biçimde yaratılan insanoğludur. Ama Rabbini inkar etmektedir, heveslerine uyarak hayvanların bile düşemiyeceği alçaklığa düşmektedir, yuvarlanmaktadır.

"Biz insanı en güzel şekilde yarattık."

Biz insanoğlunu fıtrat ve yetenek açısından en güzel bir biçimde yarattık... Sonra, insanoğlu, bu fıtratı ile, yüce Allah'ın kendisine gösterdiği, açıkladığı ve iki yoldan birisini seçsin diye özgür bıraktığı çizgiden sapınca, biz de **"Onu aşağıların en aşağısı kıldık."**

"Yalnız inanan iyi işler yapanlar hariç."

Çünkü fıtratın doğrultusunda kalanlar, fıtratı imanla ve iyi işler yapmakla zirveye çıkarıp mükemmel hale getirenler ve bu fıtratla kendisi için planlanan zirveye yükselenler ve sonunda mükemmellik yurdunda mükemmel bir hayata bu fıtratla ulaşanlar işte onlardır. **"Onlar için kesintisiz bir mükafat vardır."** Sürekli ve arkası hiç kesilmeyen bir mükafat vardır.

Fıtratları ile doğru yoldan ayrılıp aşağıların en aşağısına düşüp de onunla dibe yuvarlananlar ve sonunda da en dibte duranlar orada cehennemdedirler. Orada insanlıklarını ayaklar altına almıştır. Kendileri ise cehennemin dibinde çırpınıp durmaktadırlar.

Bu ve o, başlangıç noktasının doğal iki sonucudurlar... Ya sağlam fıtrat yolunu tutmak ve bu fıtratı iman ile iki olgunluğa erdirmek ve iyi amel ile yüceltmek... Ki bu yol sonunda nimet yurdu olan ölümsüz hayata zirvesine ve en olgun noktasına ulaşır.

Ya da sağlam ve doğru fıtrattan sapmak, başaşağı düşmek ve ilahi soluktan ayrılmaktır... Ki bu yolda sonunda cehennem hayatındaki fıtrat için kararlaştırılmış dibe ulaşır...

Böylece insan hayatında imanın değeri ortaya çıkmaktadır. İman öyle bir zirve ki, doğru ve sağlam fıtrat orada olgunluğunun son noktasına ulaşmaktadır. İman, fıtratla yaratıcısı arasına uzatılmış bir iptir. İman, sonsuzluğa ermişlerin ve şerefli insanların hayatlarına yükselen yokuşta, fıtrata adımlarını atacağı yerleri gösteren bir ışıktır.

Bu ip koptuğunda, bu ışık söndüğünde, kesin sonuç aşağıların aşağısına inen

bayırda yüz üstü yuvarlanmak ve insan denen varlıkta çamur özelliği harekete geçtiği zaman ahirette cehenneme atılarak tüm insanlığın çiğnenmesi sonucudur. İnsan bir de ne görsün taşlarla birlikte ateşin yakıtı oluvermiştir.

Bu gerçeğin ışığı altında yüce Allah insana sesleniyor:

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ۝ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ۝

7- Ey insan! Öyleyken sana dini yalan saydırtan nedir?
8- Allah hükmedenlerin en güzel hükmedeni değil midir?

Bu gerçekten sonra, sana hesaba çekilmeyi ve cezayı yalan saydırtan nedir? İnsan hayatında imanın değerini kavradıktan sonra, inanmayanların ve bu nur ile doğru yolu bulmayanların ve yüce Allah'ın kopmaz ipine sarılmayanların acı akibetleri belli olduktan sonra, sana hesaba çekilmeyi ve cezayı yalan saydırtan nedir?

"Allah hükmedenlerin en güzel hükmedeni değil midir?"

Yaratıklar hakkında böyle hüküm verdiğinde yüce Allah adil davrananların en adili değil midir? İnananlara ve inanmayanlara verdiği hükmünde yüce Allah'ın hikmeti son derecesine ulaşmış değil midir? Allah'ın hükmünde adalet apaçıktır. Hikmet besbellidir... Bundan dolayı, Hz. Ebu Hüreyre'den nakledilen merfu bir hadiste şunlar yer almaktadır: "Biriniz Tin suresini okuduğu zaman sonundaki (Allah hükmedenlerin en güzel hükmedeni değil midir?) ayetine gelince "Evet, ben de buna *şahitlerdenim*" *desin.*"

TİN SURESİNİN SONU

Alak Suresi / 96

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 19

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin giriş bölümü, tüm tefsir bilginlerinin görüş birliği ile, ifade ettikleri, Kur'an'ın ilk inen ayetleridir. Bundan dolayı ilk kez başka ayetlerin indiğini ileri süren rivayetler güvenilir değillerdir. İmam Ahmet, Hz. Aişe'nin, Urve, Zühri oğlu Ma'men ve Abdurrezzak kanalı ile kendisine ulaşan şu sözünü nakleder:

"Resulullah'a -salât ve selâm üzerine olsun- gelen vahyin başlangıcı uyurken görmüş olduğu doğru çıkan rüya şeklinde idi. Bir rüya görse mutlaka gün aydınlığı gibi doğru çıkardı. Sonra O'na, yalnız başına kalmak sevdirildi. Yalnız başına Hira mağarasına çekilir ve orada sayısı belli gecelerde ailesini özleyinceye dek ibadet ederdi. Yanına yeteri kadar yiyecek ve azık alırdı. İbadetleri bitince Hz. Hatice'ye döner, bir süre daha idare edecek kadar azık alırdı. Nihayet Hira mağarasında ona Hak (vahiy) geldi. Melek ona gelerek, "Oku" dedi. O ise "Ben okuyamam" dedi. Hz. Peygamber olayın devamını anlatırken, "Melek beni alıp gücüm kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı ve "Oku" dedi. Ben: "Ben okuma bilmem" dedim. Bunun üzerine beni alıp ikinci kez tekrar takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı ve tekrar "Oku" dedi. Ben yine "Ben okuyamam" dedim. Beni aldı ve üçüncü kez sıktı.
Sonra da:

"**Yaratan Rabbinin adı ile oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir. O, insana kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini öğretti.**"[1] dedi.... Bunun üzerine Resulullah korkudan iliklerine kadar titreyerek bu ayetlerle birlikte döndü. Hz. Hatice'nin yanına gelince, "Beni örtünüz, beni örtünüz" dedi. Korkusu geçene dek onu örttüler. Sonra, "Ey Hatice bana ne oluyor" diye sordu ve başından geçenleri ona anlattı. Arkasından da "Başıma birşey geleceğinden korktum" dedi. Hz. Hatice ona: "Asla! Sana müjdeler olsun. Andolsun ki Allah seni asla utandırmaz. Çünkü sen akrabalarını ziyaret edersin, doğru söylersin, işini göremeyen zavallıların yükünü yüklenirsin, misafiri ağırlarsın, Hak yolunda belirecek belalara karşı halka yardımcı olursun" dedi. Sonra Hz. Hatice, Hz. Peygamberi yanına alıp Kusay oğlu Abdul Uzza oğlu, Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka'ya götürdü. Varaka Hz. Hatice'nin amcasının oğlu oluyordu. Varaka cahiliyet döneminde hıristiyanlığı benimsemiş birisi idi. İbranice yazı yazmasını bilirdi ve İncil'den Allah'ın yazmasını dilediği kadar bazı şeyleri İbranice yazmıştı. Gözlerini yitirmiş yaşlı birisi idi. Hatice Varaka'ya: "Dinle de bak kardeşinin oğlu ne söylüyor?" dedi. Varaka: "Ne gör-

1- Alak Suresi, 1-5.

dün kardeşimin oğlu' deyince Resulullah -salât ve selâm üzerine olsun- ona gördüklerini anlattı. Varaka dedi ki: "Bu Hz. Musa'ya inen Namus (Cebrail)'dir. Keşke insanları Allah'a çağıracağın günlerde ben de genç olsaydım. Keşke hemşehrilerin seni yurdundan çıkaracakları zaman sağ olsaydım." Bunun üzerine Resulullah "Onlar beni yurdumdan çıkaracaklar mı ki?" diye sorunca, Varaka dedi ki: "Evet, Senin getirdiklerini getiren herkes düşmanlık görmüştür. Eğer senin çağrı günlerinde sağ kalırsam sana mutlaka yardım eder seni desteklerim" dedi ve sonra çok geçmeden Varaka öldü. Bu hadis Zühri rivayeti ile Buhari ve Müslim'de yer almıştır.

Taberi de hadisi Zübeyr oğlu Abdullah'a dayandırarak rivayet eder ve der ki: "Resulullah, ben uykuda iken Melek bana üzerinde yazı olan bir ipek parçasını getirerek "Oku" dedi. Ben de, "Ben okuyamam" dedim. Beni öyle bir sıktı ki öldüm sandım. Sonra beni bıraktı ve "Oku" dedi. Ben de "Ne okuyayım?" dedim. Bu kez böyle cevap verişimin sebebi tekrar bana dönüp de daha önce yaptığının aynısını yapmasını önlemek içindi. Melek dedi ki: "Yaratan Rabbinin adı ile oku." (Bu ayeti "İnsana bilmediğini öğretti" ayetine kadar okudu.) Resulullah devamla "Ben de okudum. Sonra konuşma bitti. Melek beni bıraktı. Sonra uykudan uyandım. Sanki kalbime yazı yazılmış gibi idi" der. Sonra devamla, "Allah'ın yaratıkları arasında en hoşlanmadıklarım şairlerle delilerdi. Onlara bakmaya dayanamazdım. Kendi kendime dedim ki: Şairlikten ve delilikten en uzak olan benim. Kureyşliler benim için bu yakıştırmayı asla yapamasınlar. Bir dağın tepesine çıkayım kendimi oradan aşağıya atayım ve öldüreyim de rahatlayayım... Yola koyuldum. Bu kararımı yerine getirmek istiyordum. Nihayet dağın ortasına vardığımda gökten bir ses işittim. "Ey Muhammed! Sen Allah'ın elçisisin ben de Cebrailim." diyordu. Başımı göğe çevirdim bir de ne göreyim, duru ve temiz bir adam kılığında Cebrail... İki ayağı göğün ufkunda idi. Diyordu ki: "Ey Muhammed! Sen Allah'ın elçisisin bense Cebrailim." Durup ona bakakaldım. Bu bakışım yapmak istediğim şeyden beni alıkoydu. Ne ilerleyebiliyordum ne de geri gidebiliyordum. Göğün ufuklarında yüzümü ondan çevirmeye başladım. Ama ufkun neresine baksam Cebraili hep o şekilde görüyordum. Ne ilerlemiş ne de geriye dönmüştüm. Hala ayakta kalmakta idim. Nihayet Hatice beni aramak üzere adamlarını göndermişti. Ben yerimde dikilirken adamlar Mekke'nin başına kadar varıp sonra da geri dönmüşlerdi. Sonra Cebrail uzaklaştı ben de aileme dönmek üzere evime yöneldim."

Bu rivayeti İbn İshak, Keysan oğlu Vehb'den ve Ubeyd'den uzunca nekletmiştir.

Ben burada, tefsir ve Peygambrin hayatına dair Siyer kitaplarında okuyup durduğumuz, biraz eğildiğimiz ve sonra dikkatlice incelemeden geçtiğimiz bu "olay"ın üzerinde bir nebze durmak istiyorum.

Bu büyük bir olaydır. Gerçekten büyüktür. Son derece muazzam bir olaydır bu. Bizler bugün o olayın büyüklüğünü her yönü ile kavramaya çalışsak da bir çok yönleri bizlerin düşüncesine sığmayacak sınırlarımızı aşacaktır.

Bu vahiy olayı özü itibarı ile büyük bir olaydır. Taşıdığı anlamlar açısından

büyük bir olaydır. Tüm insanlık hayatındaki izleri bakımından muazzam bir olaydır. Bu olayın gerçekleştiği an, hiç mübalağasız şu yeryüzünün uzun tarihi boyunca görmüş olduğu en büyük "an" sayılır.

O an geçen bu olayın gerçek yüzü acaba nedir?

Bu olayın gerçek yüzü şudur: Büyük, Cebbar (dilediğini zorla yaptıran) Kahhar (Herşeye istediğini yapacak şekilde sahip ve hakim olan) Mütekebbir (herşeyde ve her olayda büyüklüğünü gösteren) kainattaki herşeyin sahibi olan yüce Allah, kendi ulvi katından ikramda bulunmayı diledi ve evrenin bir köşeciğinde onca gezegenlerin, yıldızların ve ışık kaynaklarının arasında nerede ise göze batmayacak kadar küçük olan ve adına "Yeryuvarlağı" denilen bir gezegende bulunan insan denen yaratığa yöneldi. Yüce Allah bu yaratıklara kutsal nurunun tecelli ettiği bir yer, hikmetinin ortaya çıktığı bir mahal, kutsal sözlerinin indiği bir alan ve onlar için planladığı ve istediği kaderinin temsilcisi olmak üzere içlerinden birisini seçerek ihsanda bulundu.

Bu büyük bir gerçektir. Hem de akıllara durgunluk verecek derecede büyük bir gerçektir. Bu öyle bir gerçektir ki, insan gücü yettiği oranda öncesi ve sonrası olmayan sınırsız (mutlak) ilahlığın nasıllığını ve niceliğini kafasında canlandırınca, buna karşın hem başlangıcı ve hem de sonu olan sınırlı kulluğu düşününce bu gerçek bazı yönleri ile ortaya çıkmaktadır. Sonra insan, insan denen bu yaratığa gösterilen kutsal özen ve önemin etkisini bütün benliğinde duyar ve hisseder. Bu duygunun tadına varır insan. Varlık aleminin çok küçük bir köşesinde kendi halinde bulunan şu insana inen Allah'ın sözlerine bütün varlık aleminin her köşesinden karşılık verildiğini düşününce bu duyguya huşularla, şükürlerle sevinç ve yakarmalarla karşılık verir. Peki bu olayın anlamı nedir acaba?

Bu olayın Allah açısından anlamı, şudur: Allah, geniş ihsan, eksiksiz rahmet sahibidir, çok cömerttir, çok sevendir ve çok verendir. Yüce Allah herhangi bir neden ve gerekçe olmadan rahmetinden ve ihsanından kullarına vermektedir. Ancak O'nun vermesi ve ihsanı kendisinin şerefli olan zatî sıfatlarından kaynaklanmaktadır.

Aynı olayın insan açısından anlamı ise; şöyledir: Yüce Allah insanoğluna düşünemiyeceği, şükrünü ödeyemeyeceği kadar ihsanlarda bulunmuştur. Sadece şu ikramın bile şükrünü bir kul bütün ömrünü rüku ederek ve secdelerde kalarak geçirse yine ödeyemez. Evet şu nimetin... Şu Allah'ın kulu anması, kendisine yönelmesi, kendisi ile ilişki kurması ve kendi türünden sözlerini vahiy ettiği bir peygamber seçmesi nimetinin, yeryüzünün bu peygamberin kaldığı yer olmasının, seçilen o insan peygamberin bütün varlık aleminin huşu ve yakarmalarla kendisine karşılık verdiği kutsal sözlerin indiği bir yer olması nimetinin şükrünü ödeyemez.

Bu dehşetli olayın tüm insanlık hayatındaki etkilerine ve izlerine gelince bu daha ilk anda başlamıştır. İnsan vicdanının yöneliş çizgisini değiştirdiği andan, insanın yöneldiği ve tüm düşüncelerini, değerlerini ve ölçülerini aldığı kaynağın bir olduğu esnadan itibaren, tarihin akış çizgisini değiştirmiştir ki bu düşüncelerin, değerlerin ve ölçülerin alındığı kaynak ne yeryüzüdür ve ne de insan kay-

naklı arzulardır. Bu ancak ve ancak gökyüzü ve kutsal vahiydir.

İşte o andan itibaren, ruhlarında bu gerçek yer eden ve yeryüzünde bulunan insanlar yüce Allah'ın himayesinde ve apaçık olan direkt gözetimi altında yaşamışlardır. Büyük küçük her işlerinde doğrudan doğruya Allah'a yönelerek yaşamışlardır. Yüce Allah'ın gözü altında hareket ederek ve bunu hissederek yaşamışlardır. Yüce Allah'ın kudret elinin uzanarak yolda attıkları adımları adım adım attırmasını, yanlışlardan çevirerek doğrulara yöneltmesini bekleyerek hayat sürmüşlerdir. Her gece, kendilerine Allah'tan içlerinden geçenleri haber veren, problemlerini çözümleyen ve kendilerine "Şunu alın, şunu ise bırakın" diyen bir vahyin ineceği beklentisi içinde sabahlamışlardır.

Doğrusu o dönem gerçekten olağanüstü güzel bir dönemdi. Yücelerin yücesi ile insanoğlu arasındaki bu direkt ve apaçık ilişkinin sürdüğü bu yirmiüç yıllık dönem gerçekten olağanüstü bir dönemdi. Bunun nasıl bir dönem olduğunu ancak onu yaşayanlar hissedenler, başlangıcını ve bitimini görenler ve bu kutsal ilişkinin tadını tadanlar ve yolda kendilerine adım attıran kutsal kudret elini hissedenler ve nereden başlayıp nereye vardıklarını görenler, kafalarında canlandırabilirler. Alınan yol o kadar büyüktür ki yeryüzünün hiçbir ölçüsü ile ölçülemez. Vicdanlarda sağlanan ilerlemeye gözle görülen şu kainattaki hiçbir uzaklık denk değildir. Gök cisimleri ile alemler arası uzaklık bile vicdanlarda sağlanan ilerlemeye eş değildir. Değerleri, ölçüleri yeryüzünden almakla gökten almak arasındaki uzaklık, arzulardan yardım dilemekle vahiyden yardım dilemek arasındaki mesafe, cahiliye ile islam arasında farklılık, insanlık ile ilahlık arasındaki benzersizlik ise gökcisimleri dünyasında yerküre ile gökyüzü arasından da fazladır.

Onlar bunun tadını biliyorlar, hoşluğunu kavrıyorlar ve değerini duyuyorlardı. Resulullah Yüce Dosta gidince (vefat edince) ve gerçekten olmasaydı aklın nerede ise kavrayamayacağı bu olağanüstü dönem sona erince, bunun yitirilmesinin insana getireceği etkileri hissedebiliyorlardı.

Hz. Enes der ki: Resulullah'ın vefatından sonra, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e der: Hadi kalk Ümmü Eymen'e gidelim. Resulullah'ın yaptığı gibi biz de onu ziyaret edelim. Ümmü Eymen'e geldiklerinde, ağladığını görürler. Ona: "Neden ağlarsın? Resulullah için yüce Allah'ın katındaki şeylerin daha hayırlı olduğunu bilmez misin?" derler. Ümmü Eymen: "Evet bilirim, Allah'ın katındaki şeylerin Resulullah için daha hayırlı olduğunu. Ancak ben gökten vahiy kesildi diye ağlıyorum" der. Ümmü Eymen'in bu sözü onları da coşturur ve Ümmü Eymen'le birlikte onlar da ağlamaya başlarlar... (Enes'in bu rivayeti Müslim'de yer almaktadır.)

Bu dönemin etkileri insanlık hayatında daha ilk andan itibaren şu ana kadar kendisini göstermiştir. Ve yüce Allah'ın yeryüzünün ve üstünde bulunanların son mirasçısı olana dek de gösterecektir.

Doğruyu söylemek gerekirse, insanoğlu değer ölçülerini yeryüzünden değil de gökten almakla, hayat sistemini insanların arzuları yerine vahiyden almakla yeniden dünyaya gelmiştir.[2]

2- Bu cüzdeki Abese suresinin tefsirine bakınız.

Bu olayla birlikte tarihin çizgisi yön değiştirmiştir. Tarih ne daha önce böylesi bir değişim görmüştü ne de bundan sonra görecektir. Bu olay yolların ayrılış noktası, dönemeci olmuştur. Yeryüzündeki işaretler zamanın ve olayların silemiyeceği kadar yüksekte ve apaçık olmuşlardır. İnsan vicdanında, varlık, hayat ve değer ölçüleri hakkında daha önce bu biçimde açık olmayan bir düşünce sistemi yerleşti. Bundan sonra da böylesine kapsamlı,böylesine açık seçik, tüm yeryüzünün değerlerinden ve düşüncelerinden böylesine özgür ve soyut olan ama aynı zamanda gerçekçi ve insan hayatı ile uyumlu bir düşünce sistemi daha gelmemiştir. Bu kutsal sistemin temelleri yeryüzünde yerleşmiş, çizgileri ve işaretleri de **"Can veren bile bile can versin, hayatta kalan da bile bile hayatta kalsın."**[3] diye belli olmuştur. Kapalılığa ve karmaşıklığa yer yoktur. Ortada sapıklık varsa bile bile olsun, doğru yoldan dönme varsa kasten ve hak yoldan eğrilme varsa bile bile olsun...

Gerçekten bu, o eşsiz anda meydana gelen benzersiz bir olaydır. Kendisi ile bir dönemin başladığı ve bir dönemin son bulduğu kainat çapında bir olaydır bu. Bir milletin veya bir neslin tarihinde değil, insanlık tarihinde doğruyu yanlıştan ayırma aracıdır bu olay. Bu olay, bütün varlık aleminin dört bir yanından ona reaksiyon gösterirken kaydettiği, insan vicdanının da yazdığı bir olaydır. Artık bugün bu insan vicdanının, bu büyük hatıraya dönmesi onu unutmaması, ve bunun insanlık için ömründe sadece bir kez gördüğü doğum günü olarak sürekli anması gerekir.

İSLAM'IN İLK EMRİ

Surenin ilk bölümü böyle... Geriye kalan kısmının ise daha sonra indiği gayet açıktır. Bu kısım Peygamberin hayatında birtakım olaylardan ve şartlardan söz etmektedir ki bunlar daha sonraları, Resulullah'a insanları islama çağırma görevi verilmesinden, açıktan açığa ibadet edilmeye başlanmasından ve müşriklerin karşı koymalarından sonra meydana gelen olaylar ve şartlardır. Nitekim surede **"Gördün mü şu men edeni, namaz kılarken bir kulu"** diye süren ayetler bu şartlara ve olaylara işaret etmektedir.

Ancak ne varki surenin bölümleri arasında ve daha önce geçen giriş kısmından sonra içerdiği gerçeklerin zincirleme sıralanışında tam bir ahenk vardır ki bu da tüm sureyi ahenkli ve birbiri ile bağlantılı tek bir bütün haline getirmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ اقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝

1- Yaratan Rabbinin adıyla oku. 2- O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. 3- Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir. 4- O, insana kalemle yazmayı öğretti. 5- İnsana bilmediğini öğretti.

3- Enfal Suresi, 42.

Kur'an'ın ilk suresi bu suredir. Ve bu sure Allah'ın adı ile başlamaktadır. Resulullahı yönlendirdiği ilk esnada, yücelerin yücesi ile bağlantı kurduğu ilk anda, seçilmiş olduğu davet yolunda atmış olduğu ilk adımda onu Allah'ın adı ile okumaya yönlendirmektedir: **"Oku yaratan Rabbinin adı ile"** Ve sure Allah'ın adı ile başladığı gibi, Rabbin sıfatlarından olan yaratmanın ve hayata başlamanın kendisi ile sağlandığı yaratma sıfatı ile başlamakta ve Allah'ı **"yaratan"** diye nitelemektedir.

Sure sonra insanın yaratılmasını ve hayata başlamasını özel olarak ele almaktadır. **"O, insanı bir kan pıhtısından yarattı"**. Evet Allah insanı, bu donmuş ve rahime yapışan bir damlacık kandan yarattı. İşte bu son derece sade ve küçük kaynaktan yaratılmıştır insanoğlu. Bu bir damlacık kan pıhtısı da Yaratıcının gücünü göstermekle birlikte ondan da öte O'nun keremini, ihsanını gösterir. Çünkü onun lütfu ile bu kan pıhtısı öğretilebilen ve buna dayalı olarak da, öğrenen insan seviyesine yükselmiştir. **"Oku Rabbin en büyük kerem sahibidir. O insana kalemle yazmayı öğretti, insana bilmediğini öğretti."**

Gerçekten insanın doğuşu ile vardığı son durum arasında son derece büyük bir aşamadır bu. Ama Allah'ın herşeye gücü yeter. İkramı çoktur. Zaten bu yüzden o baş döndürücü aşamayı gerçekleştirmiştir.

Bu gerçeğin yanısıra, öğretme gerçeği, Rabbin insanı "Kalemle" öğretme gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çünkü kalem eskiden olduğu gibi bugün de, insan hayatına en geniş ve en derin etkiyi yapmış ve yapan öğretim aracıdır. O zamanlar bu gerçek şu anda bizim gördüğümüz ve insan hayatında bildiğimiz biçimi ile bu açıklıkta değildi.Ama yüce Allah kalemin değerini biliyor ve insanlığa gelen en son kutsal mesajın inmeye başladığı ilk anda ve Kur'an'ın ilk suresinde, kalemin önemine dikkatleri çekiyordu. Halbuki bu kutsal mesajı getiren peygamber kalemle yazabilen birisi değildi.

Şayet Hz. Muhammed bu Kur'an'ı kafasından uydurmuş olsaydı, şayet bu Kur'an vahiy ürünü olmamış olsaydı ve eğer onun getirdiği çağrı kutsal mesaj olmamış olsaydı, kalemin önemini vurgulayan bu gerçek daha ilk anda kesinlikle ortaya çıkamazdı.

Sonra sure bilginin alınacağı kaynağı gösteriyor. Bilginin tek kaynağının yüce Allah olduğunu, insanın bildiği ve bileceği herşeyi, şu varlık aleminin gizemlerine, şu hayatın ve insanın kendi nefsinin bilinmezliklerine dair çözebildiği neler varsa bunların tümünün kaynağının yüce Allah olduğunu belirtiyor. İnsanın tüm bildikleri, oradan, bir başkası daha olmayan bu tek kaynaktan, aldığını ifade ediyor.

Resulullah'ın yüceler yücesi ile bağlantı kurduğu ilk anda inen bu biricik bölümle evet bu bölümle iman düşünce sisteminin geniş olan temeli atılmış oldu.

Her iş, her davranış, her adım, her çalışma Allah'ın adı ile, O'nun adına yapılır. Allah'ın adı ile başlar, Allah'ın adı ile yürür, Allah'a yönelir ve sonuçta O'na varır.

Allah'tır yaratan. O'dur öğreten. Doğuş ve başlangıç O'ndandır. Öğretme

O'ndan, bilgi O'ndandır. İnsan öğrenebildiğini öğrenir. Öğretebildiğini öğretir. Ama bütün bunların kaynağı yaratan ve öğreten yüce Allah'tır. **"O insana bilmediğini öğretti."**

Resulullah'a o andan itibaren hayatı boyunca bütün duygularına hakim olan, dilini Allah'a bağlayan, davranış ve yönelişine etki eden kalbinin daha ilk anda almış olduğu bu ilk Kur'an gerçeğidir. Çünkü bu gerçek imanın ilk temeli oluyordu. İmam Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Kayyim El Cevziyye Zadu'l-Mead isimli eserinde, Resulullah'ın Allah'ı zikretmesini şöylece özetliyor:

"Yaratıklar içinde yüce Allah'ı en mükemmel zikreden Resulullah idi. Hatta ağzından çıkan bütün sözler Allah'ı zikirdi. Allah ile ilgili idi. Ümmetine her emri, yasaklaması, yasa koyması Allah'ı zikri demekti. Rabbinin isimlerini, sıfatlarını, hükümlerini, fiillerini, vaadini ve ihtarını onlara anlatması hep Allah'ı zikir demekti. Allah'ı nimetleri ile övmesi, yüceltmesi, hamd etmesi tesbih etmesi, O'nun Allah'ı zikri demekti. Allah'tan istemesi, O'na dua etmesi, O'na yönelik sevgisi ve O'ndan korkması da Allah'ı zikri demekti. Susması hiçbir şey söylememesi Allah'ı kalbi ile zikri idi." Kısacası Resulullah her an ve her şartta Allah'ını zikrederdi. Ayakta iken, otururken, yere uzanmışken, yürürken, binerken, yolculuk ederken, bir yerde konaklarken, bir yere giderken bir yerde kalırken alıp verdiği nefeslerle akıp giden hep Allah'ın zikri idi. Uykudan uyanınca, "Hamdolsun bizi öldürdükten sonra yeniden diriltene. Son gidiş ancak O'nadır." derdi. Hz. Aişe der ki: Gece uyanınca, on kere tekbir ve on kere de tehlil (La ilahe illallah demektir) getirir ve sonra on kez: "Ya Rab! Dünyanın ve kıyamet gününün sıkıntısından sana sığınırım. Senden başka hiçbir ilah yok. Seni tesbih ederim. Allah'ım senden günahlarımı bağışlamanı ve rahmetini dilerim. Allah'ım benim bilgimi artır. Bana doğru yolu gösterdikten sonra kalbimi kaydırma. Katından bana rahmet bahşet. Kuşkusuz sen çok bağışlar ve verirsin" derdi. Bu rivayet Ebu Davut'da yer alır. Başka bir rivayette Resulullah şöyle buyurur: "Bir kişi geceleyin uykusundan uyanır da, bir olan Allah'tan başka ilah yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nadır, O'nun herşeye gücü yeter, hamd Allah'adır, Allah'ı tesbih ederim, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Allah en büyüktür, güç ve kuvvet ancak yüce ve ulu Allah'a aittir." der sonra da "Allah'ım beni bağışla" derse ya da başka bir dua okursa, duası kabul olunur. Bu kişi eğer abdest alır ve namaz kılarsa, namazı da kabul olunur" buyurur. Bu rivayet de Buhari de yer alır.

İbn Abbas, Peygamberin yanında geçirdiği geceyi şöyle anlatır: "Resulullah, uykusundan uyanınca başını gökyüzüne doğru çevirdi. Ve Al-i İmran suresinin **"Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında gece ile gündüzün birbirini kovalayışında derin düşünceliler için birçok ibret dersi vardır."** diye başlayan son on ayetini okudu. Sonra şöyle dua etti: "Allahım hamd sanadır. Sen göklerin, yeryüzünün ve bunlarda bulunanların nurusun. Hamd sanadır. Sen göklerin yeryüzünün ve onlarda bulunanların hakimisin. Hamd sanadır. Gerçek Hak sensin. Senin verdiğin söz hak ve gerçektir. Sözün doğru ve haktır. Sana kavuşmak hak ve gerçektir. Cennet haktır ve vardır, cehennem de haktır ve gerçektir. Peygam-

berler haktırlar, doğruyu söylemişlerdir. Muhammed de doğruyu söylemiştir. Kıyamet günü doğrudur mutlaka gelecektir. Allah'ım sana teslim oldum. Sana inandım. Sana güvendim. Sana döndüm. Senin yardımınla savaştım. Senin hükmüne başvurdum. Benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla. Gizli ve açık yaptıklarımı affet. Sen benim ilahımsın. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Güç ve kuvvet ancak ve ancak yüce ve ulu Allah'a aittir." Hz. Aişe der ki: Peygamber geceleyin kalktığı zaman, "Cebrailin, Mikailin ve İsrafilin Rabbi olan, gökleri ve yeri yaratan, görüleni ve görülmeyeni bilen ey Allahım. Kullarının birbirleri ile anlaşmazlıklara düştükleri konularda sen hükmünü verirsin. Hakka aykırı davrandığım noktalarda izninle bana doğru yolu göster. Sen dilediğine doğru yolu gösterirsin." Hz. Aişe, "Peygamber namazına bu dualarla başlardı" demiş de olabilir.

"Resulullah vitir namazı kıldığı zaman, vitrin sonunda üç kez "Kuddus (Gafletten, hatadan ve her türlü eksiklikten çok uzak) olan Allah'ı tesbih ederim" der ve üçüncüsünde sesini uzatırdı."

"Evimden çıkınca, Allah'ın adı ile çıkıyorum. Allah'a güvendim. Sapmaktan veya saptırılmaktan ayağımın kaymasından, zulmetmekten veya zulme uğramaktan, bilmemekten ya da cahilce davranışlara muhatap olmaktan sana sığınırım." dedi. (Hadis sahihtir).

Resulullah der ki: "Kim evinden çıkarken, 'Allah'ın adı ile çıkıyorum. Allah'a güvendim. Ondan başka güç ve kuvvet yoktur' derse, kendisine, 'sana doğru yol gösterildi, senin yönetilmen üstlenildi, sen koruma altına alındın' denir. Ve şeytan ondan uzaklaşır." (Hadis hasen hadistir.)

İbn Abbas Peygamberin yanında geçirdiği geceyi ve gördüklerini şöyle anlatır: Peygamber sabah namazına kalktı ve şöyle dedi: "Allahım, kalbime aydınlık ver. Dilime aydınlık ver. Kulağıma aydınlık ver. Gözüme aydınlık ver. Arkamdan aydınlık önümden aydınlık, ver. Üstümü aydınlat, ayağımın altını aydınlat. Allah'ım benim nurumu büyüt."

Merzuk oğlu Fazl Avf'lı Atıyye'den o da Ebu Said el-Hudri'den nakleder. Ebu Said'in nakline göre Resulullah şöyle buyurur: "Kim namaza gitmek üzere evinden çıkarken, 'Allahım,senden isteyenlerin hakkı için, sana yürüyüşümün hakkı için senden istiyorum. Ben şımararak, azarak, gösteriş olsun diye, başkaları duysun diye çıkmadım. Aksine senin gazabından korktuğum için, hoşnutluğunu arzuladığım için, çıktım. Beni cehennemden kurtarmanı, günahlarımı bağışlamanı, diliyorum. Çünkü senden başkaları günahları bağışlayamaz" derse yüce Allah bu kişi için yetmiş bin meleği, kendisi adına bağışlanmasını dilesinler diye görevlendirir. Yüce Allah namazını bitirinceye dek yüzünü bu kuluna çevirir."

Ebu Davut da Hz. Peygamberden şöyle rivayet eder: "Resulullah mescide girince "Kovulmuş şeytandan ulu Allah'a sığınırım" derdi. Resulullah bunu deyince, şeytan da "Bu günün diğer anlarında da benden korundu" derdi."

Resulullah şöyle buyurur: "Mescide girdiğinizde namaz kılınız. Bana dua ediniz. Sonra da "Allah'ım bana rahmet kapılarını aç" deyiniz. Mescitten çıkın-

ca ise: "Yarabbi senin ihsanından ve fazlından istiyorum" deyiniz." Bir rivayete göre Resulullah mescide girince, Muhammed'e ve ona uyanlara dua eder ve sonra "Allahım benim günahlarımı bağışla. Bana rahmetinin kapılarını aç." Mescitten çıkınca da, yine Muhammed'e ve ona uyanlara dua eder ardından da "Allah'ım benim günahlarımı bağışla, ihsanının kapısını bana aç" diye dua edermiş.

Resulullah sabah namazını kıldığı zaman namaz kıldığı yerde oturarak güneş doğana kadar Allah'ı zikrederdi. Sabaha erince "Allah'ım senin yardımınla sabaha erdik. Senin yardımınla akşama erdik. Senin sayende yaşıyoruz. Bizim canımızı alacak olan sensin. Kabirlerimizden dirilip kalktığımızda sana döneceğiz" diye dua ederdi. (Hadis sahih hadistir). Ve derdi ki: "Sabaha erdik. Sahibi yalnız Allah olan mülk de sabahladı. Hamd Allah'adır. Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'nundur. Onun gücü herşeye yeter. Allah'ım bu gün en hayırlı olanı ve yarın da ve yarından sonra da hayırlı olanı senden diliyorum. Bugünün kötülüğünden, yarının ve yarından sonrası kötülüğünden sana sığınıyorum. Rabbim, tembellikten ve ihtiyarlayıp kocamanın kötülüğünden sana sığınıyorum. Ya Rabbi, cehennemin ve kabrin azabından sana sığınıyorum. Akşam olunca ise "Biz akşama erdik. Sahibi yalnız Allah olan bütün mülk de akşama erdi... vs." derdi.[5]

Hz. Ebu Bekir Resulullah'a "Ey Allah'ın peygamberi, sabahladığım ve akşama erdiğim zaman hangi duaları okumalıyım bana öğretir misin?" diye sorar. Resulullah da ona: "Göklerin ve yerin yaratıcısı olan görüleni ve görülmeyeni bilen herşeyin Rabbi, herşeyin sahibi ve her mülkün hükümdarı olan Allahım! Senden başka bir ilah olmadığına tanıklık ederim. Nefsimin ve şeytanın kötülüğünden ve sana şirk koşmaktan sana sığınırım. Kendi nefsime ya da bir müslümana kötülüğümün dokunmasından sana sığınırım." dedi. Sonra buyurdu ki: "Ey Ebu Bekir, sabaha çıktığında, akşama erdiğinde ve yatağına uzandığında bu duayı oku." Bu hadis de sahihtir. Sonra İbn Kayyım bu konuda birçok hadis zikreder.

Resulullah sarık, veya gömlek ya da aba gibi yeni bir giysi giydiğinde duasında o giysinin adını anarak şöyle derdi: "Allahım sana hamdolsun. Sen giydirdin bunu (giydiği ne ise onun adını söylerdi) bana. Onun ve yapıldığı gayenin hayrını dilerim senden. Onun ve yapıldığı gayenin şerrinden sana sığınırım." (Hadis sahihtir)

Bize gelen haberlere göre Hz. Peygamber evine dönünce, "Hamdolsun her ihtiyacımı gideren ve beni barındıran Allah'a. Hamdolsun beni yediren ve içirene Allah'a. Hamdolsun bana ihsanda bulunan Allah'a. Senden beni ateşten korumanı diliyorum." derdi.

Buhari ve Müslim'de yer aldığına göre Resulullah tuvalete gireceği zaman "Allah'ım pislikten ve pis ve kötü olan şeylerden sana sığınıyorum" derdi.

Tuvaletten çıkınca "Affını dilerim" der. "Benden sıkıntıyı gideren ve bana rahatlık veren Allah'a hamdolsun" dediği de rivayet edilir.[6]

Resulullah'ın elini içinde su olan bir kaba sokarak daha sonra sahabelere

5- Müslim. 6- İbn Mace.

"Allah'ın adı ile abdest alınız" dediği de rivayetler arasındadır.

Resulullah'ın gökte hilali görünce, "Allah'ım hilali bize gösterirken bizi güvenli, esenlikte ve islam dini üzere kıl. Ey Hilal! Benim ve senin Rabbimiz Allah'tır." derdi. (Tirmizi hadisin hasen hadis olduğunu belirtmiştir.)

Elini yemeğe uzattığı zaman, "Allah'ın adı ile başlıyorum" der, yemek yiyenlere besmele çekmesini emrederek, "Yemek yemeye başladığınız zaman, Allah'ın adını anınız. Eğer başlangıcında Allah'ın adını anmayı unutursanız hatırladığınız anda "Başında da sonunda da Allah'ın adı ile" deyiniz" derdi. (Hadis sahihtir)

Resulullah'ın hayatı en ince ayrıntılarına kadar işte böyle idi. İlk anda aldığı ve imanî düşünce sisteminin derin ve köklü temeline oturduğu kutsal emirlerin etkisi ile değişmiş ve yenilenmiş bir hayattı.

İnsanın Allah'ı tanıması, O'na şükretmesi bu gerçeğin, yani yaratanın, öğretenin ve ihsan edenin Allah olduğu gerçeğinin gereklerindendi. Ama görülen manzara hiç de böyle değildi. İşte surenin ikinci bölümünün ele aldığı ve konu edindiği bu sapıklıktır.

كَلَّآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ ۝ أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ ۝ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجْعَىٰٓ ۝

6- Hayır insan azar. 7- Kendini zengin gördüğü için. 8- Dönüş Rabbinedir.

İnsanı yaratan ona ihsanda bulunan ve öğreten Allah olduğu gibi, ona veren ve onu zengin eden de yüce Allah'tır. Fakat insanoğlu genellikle, genellikle diyoruz çünkü bu yargımızdan sadece Allah'ın imanlarını koruduğu kimseler hariçtir, kendisine verilip de zengin olunca şükretmez, kendisini zengin eden kaynağı tanımaz, oysa kendisini yaratan ve öğreten arkasından da rızkını veren bu kaynaktır. İnsan ise bunlara karşılık Allah'ı tanıması ve şükretmesi gerekirken azmış, günaha dalmış, şımarmış ve böbürlenmiştir.

Doğuşunu unutan ve zenginliğine aldanıp şımaran insan tipi çizildikten sonra ardından bunu üstü kapalı bir tehdid izliyor. **"Dönüş Rabbinedir"** Peki bu azıtıp kendisini hiçbir şeye muhtaç görmeyen kişi nereye gidecektir?

Aynı zamanda surede iman düşünce sisteminin temellerinden bir başkası daha, "Dönüşün Allah'a olacağı" prensibi açıklanmaktadır. Herşeyde, her işte, her niyette, her davranışta dönüş Allah'adır. O'ndan başka dönecek ikinci bir nokta yoktur. İyi kişi de O'na dönecektir, şımarık da. İtaatkâr da isyankâr da. Haklı da haksız da. Hayırlı da kötü de. Zengin de fakir de... Kendini hiçbir şeye muhtaç görmeyip azıtan bu kişi de O'na dönecektir... Dikkat edin her iş Allah'a dönüp varır. Doğuş O'ndandır. Dönüş O'nadır.

Böylece iki bölümde iman düşünce sisteminin uç noktaları bir araya gelmiş oluyor. Bir yandan yaratma ve doğuş, Allah'ın insana ihsanda bulunması ve onu öğretmesi noktası. Buna karşın dönüş ve varışın hiçbir ortağı olmayan bir olan Allah'a olması. **"Dönüş Rabbinedir."**

Bu kısa surede üçüncü bölüm azgınlık biçimlerinden birisini ele alıyor ve Kur'an'ın kendine özgü eşsiz üslubu ile azgınlığın çirkinliğini sergileyerek onu

yadırgıyor ve çok çirkin olduğunu ifade ediyor.

أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يَنْهَىٰ ۝٩ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰٓ ۝١٠ أَرَءَيْتَ إِن كَانَ
عَلَى ٱلْهُدَىٰٓ ۝١١ أَوْ أَمَرَ بِٱلتَّقْوَىٰٓ ۝١٢ أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ ۝١٣ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ ۝١٤

9- Gördün mü şu men edeni. 10- Namaz kılarken bir kulu. 11- Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise. 12- Yahut kötülüklerden sakınmayı emrederse. 13- Gördün mü, ya bu adam yalanlar, yüz çevirirse. 14- O, Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?

Azgınlığın çirkinliğinin ve onu yadırgamanın ifadesi yazı dili ile anlatılması imkansız olan ifade biçiminde gayet açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu anlam ancak canlı konuşma üslubu ile ifade edilebilir. Çünkü bu üslup, anlamı hızlı ve hafif bir biçimde kısa kısa dokunuşlarla dile getirir.

"Gördün mü sen?" Bu çirkin işi gördün mü sen? Bu çirkin işi yapılırken gördün mü? **"Gördün mü şu men edeni? Namaz kılarken bir kulu?"**

İğrençliğe iğrençlik katılırken gördün mü sen? Çirkinliğe çirkinlik eklenirken gördün mü? Bir düşün bakalım ne dersin şu namaz kılan ve onun namaz kılmasını engellemek için karşısına dikilen kimse, doğru yolu izleseler ya da takvayı emretseler, fena mı olur. Sonra o kul kendisi doğru yolu izleyip takvayı emrederek insanlara kötülüğü yasak etse fena mı olur?

Bir de yaptığı çirkin işe daha da çirkinini eklerse ne dersin? **"Gördün mü ya bu adam yalanlar, yüz çevirirse?"** İşte burada da daha önceki bölümün sonundaki gibi üstü kapalı tehdid gelmektedir: **"O Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?"** Allah onu yalanlamasını ve doğru yoldan yüz çevirmesini görmektedir. Doğru yolu izleyen, takvayı emreden mü'min kulun namaz kılmasını engellerken onu görmektedir. Görüyor ve bu görmenin elbette bir sonu vardır. **"O Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?"**

İslam çağrısının, imanın ve itaatın önüne dikilen azgınlık tablosuna karşın caydırıcı ve kesin ve en son tehdid bu kez üstü kapalı olarak değil aksine açık olarak gelmektedir.

كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا
بِٱلنَّاصِيَةِ ۝١٥ نَاصِيَةٍ كَـٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝١٦ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ ۝١٧
سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ ۝١٨ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ۝١٩

15- Hayır eğer bundan vazgeçmezse onu perçeminden yakalarız. 16- O yalancı günahkar perçeminden. 17- O zaman gitsin de taraftarlarını çağırsın. 18- Biz de zebanileri çağıracağız. 19- Hayır ona boyun eğme. Rabbine secde et ve yaklaş.

Bu sert ve şiddetli bir ifade ile tam zamanında yapılmış bir tehdiddir. **"Hayır eğer bundan vazgeçmezse onu perçeminden yakalarız."** İşte böyle yakalarız. Tehdid şiddetli ve ses tonu ile anlamını canlandıran bir sözcükle yapılmaktadır.

Ayet metninde geçen "Saf" sözcüğü şiddetle yakalamak demektir. "Nasiye" sözcüğü ise alın demektir. Alın azgın ve kibirli bir insanın yukarı diktiği en yüksek organıdır. Başın yukardan en ön tarafına nasiye denir ki yakalayıp yere çarpmaya elverişli olan organ bu organdır, bu kısımdır. **"O yalancı günahkar perçeminden."** Gerçekten bu yakalayıp yere çarpma anıdır. Belki o anda, akrabalarından ve arkadaşlarından kendisine kuvvet ve güç katan kimseleri imdadına çağırmak bu kişinin aklından geçebilir. **"O zaman gitsin de taraftarlarını çağırsın."** Biz ise evet biz **"Zebanileri çağıracağız."** Katı ve şiddetli zebanileri çağıracağız. O halde savaşın sonucu bellidir.

Bu korkunç ve yukarda canlandırılan akibetin ışığı altında sure itaatkar mü'mini imanında ve itaatında ısrarlı olmaya ve onlardan ayrılmayıp dayanmaya çağırarak son buluyor.

Sakın, islam çağrısını ve namazı engelleyen şu azgına boyun eğme. Rabbine secde et O'na itaatlerle ve ibadetlerle yaklaş. Bu azgın ve engelleyen kişiyi bırak. Onu zebanilere bırak.

Bazı sahih rivayetlerde ilk bölümü dışında bu surenin Ebu Cehil hakkında indiği belirtilir. Ebu Cehil Hz. Peygamber Kabede namaz kılarken ona rastlamış ve demişti ki: "Ey Muhammed! Sana bunu yasak etmemiş miydim?" Sonra Resulullah'a tehdidler savurmuştu. Resulullah da ona sert davranarak onu kovmuştu. Belki de Resulullah'ın Ebu Cehil'in boğazından tutup "Vay başına gelecekler" dediği olay budur. O sırada Ebu Cehil Hz. Peygamber'e Ey Muhammed beni ne ile tehdid ediyorsun? diye sormuş sonra, Allah'a and içerim ki, bu gördüğün vadide en çok taraftarı olan insan benim demişti. Bunun üzerine yüce Allah da şu ayeti indirdi. **"O zaman gitsin de taraftarlarını çağırsın."** İbn Abbas der ki: "Ebu Cehil taraftarlarını çağırmaya kalksaydı azap melekleri o anda işini bitirirlerdi."

Ama surenin ifade ettiği anlamın genel olduğu da bir gerçektir. Sure itaat eden, ibadet eden ve Allah'a çağıran her mü'mini ve azgın, namazı kılmayı engelleyen, itaat edeni tehdid eden, kuvvet ve zor kullanarak böbürlenen her zalimi kapsar. Yüce Allah'ın son emri de şudur:

"Hayır ona boyun eğme. Rabbine secde et ve yaklaş."

İşte surenin bölümleri böylece birbiri ile ahenk içinde oluyor ve her bölümün bıraktığı etkiler birbirini tamamlıyor.

ALAK SURESİNİN SONU

Kadr Suresi / 97

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 5

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surede, bütün varlık aleminin sevinçle, imrenme ve yakarma ile kaydettiği görülen ve va'dedilen o geceden söz edilmektedir. Yeryüzü ile yücelerin yücesinin kayıtsız-şartsız birleştiği geceden söz edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'in kalbine inmeye başladığı geceden... Yeryüzünün büyüklükte, içerdiği anlamda ve tüm insanlık hayatını etkilemede bir benzerini daha görmediği bu büyük olayın gecesinden... Öyle bir büyüklük ki bu, insanoğlunun kavrama gücü asla çerçeveleyip kuşatamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝

1- Biz Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik. 2- Kadir gecesinin ne olduğunu sen nereden bileceksin? 3- Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır.

Bu olayı anlatan Kur'an ayetleri nerede ise pırıl pırıl parlamakta ve çevreye saçmaktadır. Daha doğrusu bu ayetler, insanın içine işleyen, parlak, sevecen ve sakin bir ışık seli yaymaktadır. Bu ışık yüce Allah'ın Kur'an'ındaki ışığıdır.

"Biz Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik."

Bütün kadir gecesi boyu yeryüzü ile yücelerin yücesi arasında mekik dokuyan meleklerin ve Cebrail'in ışıklarıdır.

تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ۝

4- Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede Rablerinin izniyle her türlü iş için iner.

Ve yine Kur'an ayetlerinin yaydığı ışık, onların vahyin nuruna, meleklerin nuruna ahenkli olarak sunmuş olduğu tanyerinin nurudur. Varlık alemine ve varlık aleminde geziden ruhlara yayılan esenlik melteminin nurudur.

سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝

5- O gece, tanyerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.

Bu surede sözü edilen gece Duhan suresinde anılan gecedir. Orada yüce Allah şöyle buyurur:"**Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz insanları uyarmaktayız. Her hikmetli iş o mübarek gecede ayırd edilir; katımızdan bir buyrukla verilen her emir. Çünkü biz elçi göndericiyiz. Peygamberleri bir kitabla gönderişimiz rahmettir. Allah işitendir, bilendir.**"[1] Bakara suresinde de geçtiği üzere bu gecenin Ramazan gecelerinden birisi olduğu bilinmektedir. Nitekim yüce Allah Bakara suresinde bundan şöyle söz eder: "**Ramazan ayı ki o ayda Kur'an, insanlara yol gösterici, doğru yola iletici, eğri ile doğruyu birbirinden ayırdedici olarak indirildi.**"[2] Yani insanlara iletsin diye Kur'an'ın Hz. Peygamberin kalbine indirilmeye başladığı gecedir. Tarihçi İbn İshak'ın rivayetine göre, Alak suresinin giriş kısmı olan ilk vahiy, Ramazan ayında Resulullah Hira nur dağında ibadet ederken inmeye başlamıştır.

Bu gecenin hangi gece olduğu hakkında kitaplarda birçok haber yer alır. Bunların bir kısmı bu gecenin Ramazanın yirmiyedinci gecesi olduğunu, bazıları yirmibirinci, bazıları da Ramazanın son on gecesinden birisi olduğunu belirtir. Diğer bir kısmı da tüm Ramazandan herhangi bir gecedir der. En sağlam habere göre hangi ihtimal geçerli olursa olsun bu gece Ramazan gecelerinden birisidir.

KADİR GECESİ

Bu gecenin adı "Kadir gecesi"dir. "Kadir" sözcüğü planlama ve idare etme anlamına gelebilir. Değer ve makam anlamına da olabilir. Her iki anlam da kainat çapındaki bu büyük olayla, Kur'an, vahiy ve peygamberlik olayı ile uyuşur. Şu varlık aleminde olan olayların arasında bundan daha büyüğü ve daha önemlisi yoktur. Yine bunun gibi kulların hayatlarında yüce Allah'ın planlamasını ve iradesini bundan daha iyi gösteren bir başka olay daha yoktur. Bu gece bin aydan daha hayırlıdır. Kur'an'da bu gibi yerlerde geçen sayı, olayın değerini sayılarla sınırlama amacı taşımaz. Bu sadece çokluğu ifade etmek içindir. Bu gece insanların hayatında binlerce aydan daha hayırlıdır. Nice binlerce ay ve binlerce sene geçip gitmiştir de, insanların hayatlarında bu mübarek ve mutlu gecenin yaptığı etkinin ve sağladığı değişimlerin bir nebzesini bile bırakamamıştır.

Bu gece büyük bir gecedir çünkü bu geceyi gerçek yüzü ile kavrayabilmek insanın kavrama yeteneklerini aşar. "**Kadir gecesinin ne olduğunu sen nereden bileceksin.**" Sıradan insanların zihinlerinde bu gece ile ilgili olarak yaygın hale gelen birçok efsaneye sarılma ihtiyacı duymadan belirtelim ki bu gece yüce Allah'ın şu Kur'an'ı indirmeye başlamak için onu seçmesi açısından büyük bir gecedir. Bu ışık yağmurunu bütün varlık alemine akıtmak için insanın vicdanına ve hayatına Allah'ın nurundan çağlayan esenliği eksiksiz tamamlamak için seçtiğinden dolayı büyük bir gecedir. Bu gece, şu Kur'an'ın inanç sistemini ve yeryüzüne ve vicdanlara yaydığı terbiyeyi içermesi bakımından büyük bir gecedir.[3] Bu gece melekler ve özellikle de Cebrail yanlarına bu gecede inen şu Kadir sure-

1- Duhan Suresi, 3-6.
2- Bakara Suresi, 185.
3- Daha geniş bilgi için bkz.: "Dünya Barışı ve İslam".

sinin bir cinsi olması bakımından Kur'an'ı alarak indikleri için ve şu surenin kelimelerinin olağanüstü bir ifade ile canlandırdığı kainat çapındaki şenlikte yeryüzü ile gökyüzü arasına dağılıp yayıldıkları için büyük bir gecedir.

Bugün biz birbiri ardı sıra uzayıp gelen nesillerin ardından bu mübarek ve mutlu geceye bir göz attığımızda, bu gecede bütün yeryüzünün tanık olduğu, akıllara durgunluk veren şu şenliği kafamızda canlandırdığımızda ve o gecede olan olayların içyüzünü derinden derine düşündüğümüzde, sonra o olayların aşama aşama zamanın, yeryüzünün, kalplerin ve akılların düşünceleri üstüne bıraktığı etkileri ve izleri gözden geçirdiğimizde... Gerçekten büyük bir olayla karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Ve bu geceye işaret eden şu Kur'an'ın esrarından bir kısmını kavrayabiliriz. **"Kadir gecesinin ne olduğunu sen nereden bileceksin?"**

O gecede her iş hikmet uyarınca açıklanmıştır, yazılmıştır. Değerler, prensipler ve değer ölçüleri o gece konulmuştur. O gece kişilerin kaderlerinden daha büyük kaderler, milletlerin, devletlerin ve halkların kaderleri hatta daha da büyüğü ve daha çoğu gerçeklerin, sistemlerin ve kalplerin kaderleri belirlenmiştir.

İnsanlık bilgisizliğinden ve kötü talihinden kadir gecesinin değerini dikkatinden kaçırmış bu olayın gerçek anlamını ve bu işin büyüklüğünü kavramayı ihmal etmiştir. Ve insanlık bu olayı ihmal edip, tanımayalı beri yüce Allah'ın kendisine bahşetmiş olduğu en güzel ve en mutlu nimeti yitirmiş İslamın kendisine bahşetmiş olduğu mutluluğu ve gerçek esenliği, vicdan huzurunu, aile mutluluğunu ve toplum barışını[4] arar olmuştur. İnsanlığın, madde alanında sağlamış olduğu ilerlemeler, medeniyette ve yapılaşmada almış olduğu yol, yitirmiş olduğu bu değerlerin yerine geçememiştir. İnsanlık bunca üretim patlamasına ve hayat standardını yükseltmiş olmasına rağmen hala bedbaht, hala mutsuzdur.

İnsanlığın ruhundan bir kez parlayan o güzelim ışık sönmüştür, kendisine ihsanda bulunan ve yücelerin yücesine yükselen pırıl pırıl sevinci yok olup gitmiştir. Kalplere ve ruhlara dolan esenlik ortadan kalkmıştır. Ve yitirilen ruh sevincinin, göğün ışığının ve yücelere kanat çırpmanın yüz aydınlığının yerine hiçbir şey geçememiştir.

Bizlere mü'min olarak hiçbir zaman bu hatırayı unutmamak ve ihmal etmemek emrolunmuştur. Peygamberimiz Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- bu hatırayı ruhlarımızda canlandırmak için bizlere çok rahat ve kolay bir yol göstermiştir. Böylece Resulullah ruhumuzun sonuna kadar o hatıraya bağlı kalmasını ve kainatta meydana gelen kainat çapındaki bu olayı unutmamasını amaçlamıştır. Resulullah bizlere her yıl bu mübarek geceyi kutlamamızı, Ramazanın son on gecesinde bu geceyi bekleyip araştırmamızı teşvik ederek bu yolu çizmiştir bizlere. Buhari ve Müslim'de yer alan bir hadiste Resulullah "Kadir gecesini Ramazanın son on gecesinde arayın" buyurmuştur. Yine Buhari ve Müslim'de yer alan bir hadiste Resulullah'ın "Kim kadir gecesini imanla ve sevabını Allah'tan bekleyerek ihya eder değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır" buyurduğunu görmekteyiz.

4- "Dünya Barışı ve İslam" adlı eserin ilgili bölümlerine bakınız.

İslam dış görünüşcü ve şekilci bir din değildir. Zaten bunun için Resulullah bu gecenin kutlanmasında "İman etmeyi ve sevabını Allah'tan beklemeyi" şart olarak belirtmiştir. Bunun nedeni yapılan kutlamanın "İman ederek" bu gecenin kapsadığı büyük anlamları canlandırması ve sadece Allah'ı gözeterek, O'na samimiyetle bağlı kalarak ve "sevabını Allah'tan bekleyerek" olması içindir. İşte insanın kalbine ancak bu kutlama sayesinde Kur'an'ın indiği anlama bağlı olarak birtakım belirli gerçekler dolabilir.

İslamın eğitim alanında izlediği metod, ibadet ile vicdanlardaki inanç sisteminin gerçeklerini birbirine kaynaştırmak ve ibadeti bu gerçekleri canlandırmak ve açıklamak için, sadece düşünce alanında takılıp kalmayıp aksine duygulara sızan canlı bir şekil halinde yerleştirmek için bir araç yapmaktır.

Artık kesin olarak belli olmuştur ki, yalnız bu sistem sözünü ettiğimiz gerçekleri canlandırabilecek ve onu vicdanlarda ve davranış alanında harekete geçirebilecek en elverişli sistemdir. Yine açıkça ortaya çıkmıştır ki ibadet desteği olmaksızın ve ibadet yolu dışında bu gerçekleri sadece teorik olarak kavramak onları var edemez ve onlara ne kişinin hayatında ve ne de toplum hayatında itici bir hareket sağlayamaz.

Kadir gecesi hatırası ile iman ederek ve sevabını Allah'tan bekleyerek o geceyi kutlamayı birbirine bağlamak islamın parlak, sağlam sisteminin bir yönünü teşkil etmektedir.

KADR SURESİNİN SONU

Beyyine Suresi / 98

Medine döneminde indi
Ayet sayısı : 8

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure mushafta ve rivayetlerin çoğunda Medine inişli olarak gösterilir. Mekke inişli olduğunu ileri süren rivayetler de vardır. Surenin gerek rivayet açısından gerekse ele aldığı konuları ifade biçimi yönünden Medine inişli olması da uzak bir olasılık sayılmaz. İçinde "zekat"tan ve "Ehl-i Kitap"tan (Hıristiyan ve Yahudiler) söz edilmesi, surenin Mekke inişli olmasını engelleyen sağlam kanıtlar sayılmaz. Çünkü Mekke inişli olduğunda kesin görüş birliği olan bazı surelerde de Ehl-i Kitaptan söz edilmiştir. Mekke'de iman eden ve iman etmeyen bazı kitap ehli olanların varlığını biliyoruz. Hatta bilindiği üzere, Necran Hıristiyanları, Mekke'de iken Resulullah'a gelmişler ve islama girmişlerdi. Zekata gelince, Mekke inişli surelerde de zekattan söz edilmiştir.

Sure açıklama üslubu içinde tarih ve iman üstüne birçok gerçekleri ele alıp bizlere sunmaktadır ki Medine inişli olduğunu belirten rivayetlerin yanı sıra bu ihtimali tercih ettiren belirtilerden birisi de bu özelliğidir.

Bu gerçeklerin birincisi şudur: Ehl-i kitap ve müşriklerden küfre dalanların düştükleri sapıklık ve görüş ayrılıklarından kurtulmaları için Resulullah'ın Peygamber olarak gönderilmesi gerekli idi. Resulullah'ın peygamber olarak gönderilmesi dışında hiçbir etken ile düştükleri o bataktan kurtulamazlardı.

"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar kitap ehlinden ve müşriklerden inkarcılar küfürden ayrılacak değillerdi. Allah tarafından gönderilmiş, tertemiz sahifeler okuyan bir elçidir. O, sahifelerde doğru yazılmış hükümler, vardır."[1]

İkinci gerçek ise, Ehl-i Kitab'ın kendi dinleri hakkında bilgisizliklerinden ve bu dinin anlaşılmaz ve kapalı yerleri bulunduğundan görüş ayrılıklarına düşmedikleri, tersine bu konuda ellerine kanıt ve bilgi geçtikten sonra ayrılıklara düşmüş olmalarıdır. **"Kendilerine kitap verilenler, ancak kendilerine açık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler."**[2]

Üçüncü gerçek ise, dinlerin beslendikleri kök açısından bir oldukları, prensiplerinin sade ve açık olduğu, dinin temel prensiplerinin yapısının sade ve kolay olduğu, örgüsünün dağılmayı ve görüş ayrılıklarını körüklemediği gerçeğidir. **"Oysa kendilerine, dini yalnız Allah'a halis kılıp O'nu birleyerek Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları, zekat vermeleri emredilmişti. İşte doğru din budur."**[3]

Dördüncü gerçek; kendilerine kanıtlar geldikten sonra inkar edenlerin ya-

1- Beyyine Suresi, 1-2. 2- Beyyine Suresi, 4. 3- Beyyine Suresi, 5.

ratıkların en kötüsü, iman edip iyi işler yapanların da yaratıkların en hayırlıları olduğu gerçeğidir. Dolayısı ile inkar edenlerle iman edenlerin alacakları karşılık da büsbütün birbirinden farklı olacaktır. **"Kitap ehlinden ve müşriklerden inkar edenler, sürekli olarak cehennem ateşindedirler. Onlar halkın en şerlileridir. İnanıp ve iyi işler yapanlar da halkın en hayırlılarıdır. Onların Rabbleri katındaki mükafatı içinde temelli ve sonsuz kalacakları içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan razıdır. Onlar da Allah'tan razıdır. Bu mükafat Rabbinden korkan kimseyedir."**[4]

Bu dört gerçeğin islam inanç sisteminin ve son ilahi mesajın fonksiyonunun kavranılmasında ve imana dayalı düşünce sisteminin kavranılmasında çok büyük bir önemi vardır. Şimdi biz bunları aşağıda açıklayacağız.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝١
رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝٢ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ۝٣ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝٤ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ۝٥

1- Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar kitap ehlinden ve müşriklerden inkarcılar küfürden ayrılacak değillerdi.
2- Allah tarafından gönderilmiş tertemiz sahifeler okuyan bir elçidir.
3- O, sahifelerde doğru yazılmış hükümler vardır.
4- Ama, kendilerine kitab verilenler, onlara apaçık belge geldikten sonra ayrılığa düştüler.
5- Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur.

Gerçekten o dönemde yeryüzünün, yeni bir ilahi mesaja çok ihtiyacı vardı. Yeryüzünde doğru ve insani hareketi terketme o derece yayılmıştı ki yeni bir peygamberlik, yeni bir sistem ve yeni bir hareket olmadıkça artık düzelme beklenmez bir hale gelmişti. İster daha önceleri Semavi (vahye dayalı) dinleri tanıyan sonra elleriyle bozan kitap ehli olsun, isterse Arap yarımadasındaki ve dışındaki müşrikler olsun, yeryüzünün tüm insanlarının kafasına küfür, bir yolunu bulup girmişti.

Onlar daldıkları bu küfürden bu yeni kutsal mesaj ve bizzat kendisi açık bir kanıt, doğruyu yanlıştan ayıran bir ayırıcı, bir açıklayıcı ve **"Allah tarafından gönderilmiş tertemiz sahifeler okuyan bir elçi"**[5] olan Peygamber gelmedikçe ayrılacak ve dönecek değillerdi. Evet içinde doğru hükümler bulunan, küfürden ve şirkten arınmış kelimeleri okuyan elçi gelmedikçe daldıkları küfürden dönecek ve ayrılacak değillerdi... Ayetin metnindeki **"Kitap"** sözcüğü **"konu"** demektir. Nitekim arapçada, "taharet kitabı" temizlik konusu demektir. Ve namaz kitabı, kader kitabı, kıyamet kitabı denilir ki bunların anlamı, namaz ko-

4- Beyyine Suresi, 6-8. 5- Beyyine Suresi, 2.

nusu, kader konusu, kıyamet konusu demektir. Buna göre bu temiz sayfalarda -ki temiz sayfalar Kur'an'dır- "doğru kitaplar" yani "doğru konular" ve "doğru gerçekler" vardır demektir...

Dolayısı ile bu kutsal mesaj tam zamanında, bu peygamberin kendisine ihtiyaç olduğu zamanda gelmişti. Bu sayfalar, içindeki konular ve gerçekler bütün yeryüzüne yeni bir oluşum getirmek için gelmişlerdi. Ki yeryüzü ancak bu yeni oluşum ile düzelebilirdi.

Yeryüzü bu peygamberliğe ve bu peygambere neden muhtaç olduğu konusuna gelince, gerçek bir müslüman olan Ebu'l-Hasen En Nedvi'nin "Müslümanların Gerilemesi İle Dünya Neler Kaybetti?" isimli değerli kitabından, açıklayıcı alıntılarla yetineceğiz. Çünkü bu kitap bu konuda okuduğumuz kitapların içinde en açığı ve en özetidir.

Birinci bölümün ilk kısmında şunlar yer almaktadır:

"Milattan sonraki altıncı ve yedinci yüzyıllar hiç kuşkusuz tarihin devirleri içinde en geri olanı idi. İnsanlık çağlardan beri zillet ve düşüklük içinde kıvranıp durmaktaydı. Yeryüzünde insanlığı düştüğü bu zilletten kurtaracak ve elinden tutacak hiçbir güç yoktu. Her geçen gün onların çöküşleri hızlanıyor ve zilletleri daha da artıyordu. Bu yüzyılda insanoğlu yaratıcısını, kendini, varacağı yeri unutmuş, sağduyusunu yitirmiş, iyi ile kötüyü güzel ile çirkini ayırma yeteneğini kaybetmişti. Aradan geçen uzun zaman dolayısı ile Peygamberlerin çağrısı cılızlaşmış, yaktıkları meş'ale kendilerinden sonra çıkan fırtınalar dolayısı ile sönmüş ya da ışığı o kadar zayıflamış ki evler, ülkeler bir tarafa kalpleri bile aydınlatamaz olmuştur. Din adamları koparılan fitnelerden ve sapıklıklardan dinlerini korumak ve canlarını kurtarmak amacı ile ya da rahatlık ve sakinlik arzusu ile hayatın yükümlülüklerinden ve çilelerinden kaçmak için veya din ile siyaset, ruh ile madde arasındaki mücadelede yenik düştüklerinden, siyaset sahnesinden çekilmişler ve mabedlere, kiliselere ve manastırlara sığınmışlardı. Bazı din adamları da hayatın akışına uyarak hükümdarlarla ve maddeye tapanlarla birlik olup, onlara günahlarında, zorbalıklarında ve insanların mallarını haksız yere yemelerinde yardımcı olmuşlardı..."

"Büyük dinler, boş işlerle uğraşan hileci madrabazların kurbanı, münafıkların ve günahkarların oyuncağı olmuş, ruhunu ve şeklini öylesine yitirmişti ki, bu dinlere inanan eski insanlar mezarlarından dirilip kalkacak olsalar onu asla tanıyamazlardı. Medeniyete, kültüre, iktidara ve siyasete beşiklik eden yerler artık birer anarşi, çözülme, kokuşma yerleri olmuş ve kötü düzenin ve idarecilerin zulümlerinin cereyan ettiği sahneler haline gelmişti. Halkın idaresini üstlenenenler kendi işlerine bakar olmuşlar, dünyaya mesaj vermez, milletleri irşad etmez olmuşlardı. Ruhi açıdan iflas etmişler ve hayatlarının pınarları kurumuştu. Artık ellerinde ne vahye dayalı dinin duru kaynağı ve ne de insanlığı yönetecek değişmez bir sistem kalmıştı."

"O devrin insanlığının durumuna bu hızlı bakış bizlere Hz. Muhammed'in gönderilmesinden kısa bir süre önceki insanlığın ve dinlerin durumu hakkında genel olarak bir fikir vermektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim çeşitli yerlerde, kitap

ehlinin ve müşriklerin çeşitli küfür biçimlerine değinmektedir..

Yüce Allah'ın yahudilerle ve hristiyanlarla ilgili şu sözü bu örneklerdendir:

"Yahudiler: 'Üzeyr Allah'ın oğludur' dediler. Hristiyanlar da 'Mesih (İsa) Allah'ın oğludur' dediler.[6]

"Yahudiler: 'Hristiyanlar hiçbir gerçeğe dayanmıyor' dediler. Hıristiyanlar da: 'Yahudiler hiçbir gerçeğe dayanmıyor' dediler."[7]

Yahudilerle ilgili olarak, **"Yahudiler: 'Allah'ın eli sıkıdır' dediler. Bu sözlerinden ötürü, elleri bağlansın. Onlara lanet olsun. Tersine O'nun iki eli de açıktır. Dilediği gibi verir."**[8] sözü Hristiyanlarla ilgili olarak **"Allah Meryemoğlu mesih (İsa)dır' diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır."** sözü **"Allah üçün üçüncüsüdür' diyenler de kesinlikle kafir olmuşlardır."**[9] sözü, buna örnektir.

Müşriklerle ilgili olarak: **"Deki ey kafirler, ben sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapmazsınız. Ben de sizin taptığınıza tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim banadır."**[10] sözü, bunlara örnektir. Bu konuda daha birçok ayetler vardır. Bu küfür, bütün yeryüzünü kaplayan kötülüğe, yok oluşa, parçalanmaya ve yıkılışa öncülük etmekteydi.

"Kısacası o zamanlar yeryüzünde iyi ahlaklı bir millet, ahlak ve fazilet temeli üzerine oturmuş bir toplum, adalet ve merhamet prensipleri üstüne kurulmuş bir yönetim, ilim ve hikmet temeline oturmuş bir önderlik, peygamberlerden nakledilen sağlam bir din yoktu."

İşte bu nedenlerden ötürü, yüce Allah'ın insanlığa merhameti harekete geçmiş ve onlara içinde hakkı dile getiren, doğru ayetler olan temiz sayfaları okuyan kendi katından bir peygamber göndermeyi dilemiştir. Kafir müşrikler ve kitap ehli bu kötülük ve bozgunculuktan, kurtarıcı, doğru yolu gösterici ve hükümleri açıklayıcı bir peygamber gönderilmedikçe dönecek değillerdi.

Yüce Allah, surenin giriş bölümünde bu gerçeği belirttikten sonra, şimdi özellikle kitap ehlinin dinleri hakkında bilgisizliklerinden ya da dindeki kapalılık veya anlaşılmazlıktan dolayı görüş ayrılığına düşüp dağılmadıklarını, aksine, kendilerine dinlerin bilgisi verildikten sonra, peygamberlerin aracılığı ile ellerine apaçık deliller geçtikten sonra görüş ayrılığına düştüklerini ve dağıldıklarını ifade ediyor. **"Kendilerine kitap verilenler, ancak kendilerine açık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler."**

İlk ayrılık ve görüş farklılığı Hz. İsa gönderilmeden önce Yahudi grupları arasında meydana gelmişti. Tümünün, peygamberleri Hz. Musa, kitapları Tevrat olmasına rağmen onlar gruplara ve kliklere bölünmüşler ve beş ana gruba ayrılmışlardı. Bunlar, a) Sadukîler, b) Farizîler, c) Esseniler, d) Terapötler, e) Talmudcular ve Karailer.

Her grubun kendine özgü özelliği hedefi ve yolu vardı. Sonra Hz. Mesih (İsa) (a.s.)'ın İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden birisi ve en sonuncusu olmasına rağmen ve peygamber olarak gönderildiği zaman önündeki Tevrat'ı

6- Tevbe Suresi, 30. 8- Maide Suresi, 64.
7- Bakara Suresi, 113. 9- Maide Suresi, 72-73. 10- Kafirun Suresi, 1-6.

doğrulayıcı ve tasdik edici olarak gelmesine karşın yahudilerle hristiyanlar birbirleri ile ayrılığa düştüler. İşte buna rağmen, yahudilerle hristiyanlar arasındaki ayrılık, bölünmüşlük korkunç bir düşmanlık ve iğrenç bir kin derecesine vardı. Ve tarih iki dinin bağlıları arasında geçen insanın tüylerini diken diken eden korkunç boğuşmaların hikayesi ile dopdolu hale geldi.

"Yedinci yüzyılın başlarında yahudileri hıristiyanlardan nefret ettiren, hristiyanların da onlara karşı kinlerini doğuran ve her iki grubun da adlarını lekeleyip kötüye çıkaran olaylar meydana geldi. Fokas (610 M.)'ın iktidar yıllarının son senesi, yahudiler Antakya'da hristiyanlara karşı ileri gittiler. İmparator, Kumandanı "Abnosos"u görevini benzeri görülmemiş bir acımasızlıkla yerine getirdi. Şehirde kim varsa tümünü öldürdü. Kimini kılıçtan geçirdi. Kimini idam etti. Bazılarını suda boğdu, bazılarını ateşe atarak, bazılarını yakarak öldürdü. Kimilerini işkence altında öldürürken kimilerini de parçalasınlar diye yırtıcı hayvanların sirklerine attı. Bu mücadeleler yahudilerle hristiyanlar arasında birbirini izledi durdu.

Makrizi El Hitat adlı kitabında der ki:

"Roma imparatoru Fokas zamanında, hükümdarı Acem Kisra, askerlerini Şam'a ve Mısır'a gönderir. Kisranın ordusu Kudüs, Filistin ve tüm Şam diyarında ne kadar kilise varsa yerle bir ederler. Bütün hıristiyanları öldürürler. Onları yakalamak için Mısır'a giderler. Mısır'da büyük bir hıristiyan topluluğunu öldürür sayılara sığmayacak kadarını esir alırlar. Kisranın ordusuna, hıristiyanlarla savaşında onların kiliselerini yıkmada yahudiler yardım ederler. Yahudiler Taberiye'de, El Celil dağında, Nasıra kasabasında Sur şehrinde ve Kudüs diyarında acemleri törenle karşılarlar. Acemler hıristiyanlara her türlü kötülüğü yaparlar. Onları ezip geçerler. Kudüs'te iki kiliselerini yıkıp yerle bir ederler. Kaldıkları yerleri ateşe verirler. Hakaret olsun diye Haç direğini parçalayıp alırlar. Kudüs patriği ile birçok arkadaşını esir alırlar. Makrizi daha sonra Kudüs'ün fethini ele alır ve arkasından sözüne şöyle devam eder:

Bu sırada Sur şehrinde bir kısım yahudiler ayaklandılar. Diğer bir kısmı da çevre illere dağılarak hıristiyanları öldürmek ve köklerini kazımak üzere sözleştiler. Yahudi ile hıristiyanlar arasında savaş koptu. Bu savaşta yirmi bin civarında yahudi bir araya geldi, Sur şehri dışında hıristiyanların kiliselerini yerle bir ettiler. Fakat daha sonra hıristiyanlar yahudiler üzerine yıldırım gibi yürüdüler, sayıları yahudilerden daha çok olduğu için onları çok feci şekilde bozguna uğrattılar. İçlerinden birçokları öldürüldü. Bu sırada Heraklıyus İstanbul'da doğu Bizans imparatoru idi. Herakliyus Acem Kralı Kisra'ya kurmuş olduğu bir savaş hilesi ile acemleri yendi ve oradan ayrıldı. Sonra Herakliyus Kostantiniyyeden (İstanbul'dan) ayrıldı. Şam'da ve Mısır'da otoriteyi yeniden sağlamak ve Acemlerin yıktıklarını yeniden yapmak istiyordu. Tabariyede ve başka yerlerde yahudiler Herakliyus'u karşıladılar. Kendisine değerli armağanlar vererek güven istediklerini ve bu konuda kendisine yemin etmesini arzuladıklarını bildirdiler. Herakliyus da kendilerine güvence verdi ve sözünde duracağına yemin etti. Arkasından Herakliyus Kudüs'e girdi. Bu kez, hıristiyanlar kendisini ellerinde İncil-

lerle, Haçlarla, buhurdanlıklarla ve yanan mumlarla parlak bir şekilde karşıladılar. Herakliyus şehri ve hıristiyanların kiliselerini harap olmuş bir durumda buldu. Ve bu durum kendisini çok üzdü. Ve çok gücüne gitti. Hıristiyanları acımasızca öldürdüklerini, kiliseleri yakıp yıkarak yerle bir ettiklerini, yahudilerin kendilerine Acemlerden de beter davrandıklarını, kendilerini son fertleri kalıncaya kadar nasıl öldürdüklerini birer birer anlattılar ve Herakliyus'u yahudilerden intikam almak için kışkırtmaya çalıştılar ve bunun güzel olacağını kendisi için şeref olacağını bildirdiler. Ancak ne varki Herakliyus bu görüşe, onlara güvence verdiği ve kendilerine sözünde duracağına yemin ettiği gerekçesi ile karşı koydu. Bunun üzerine rahipleri, patrikleri ve keşişleri birlik olup Herakliyus'un yahudileri öldürmesinde bir sakınca olmayacağı yolunda fetva verdiler. Çünkü onlara göre yahudiler, Herakliyus'a hile yapmışlardı. Çünkü Herakliyus yahudilere, hıristiyanların başından geçenleri, yahudilerin Acemlerle birlik olup onlara yaptıklarını bilmeden güvence vermişti. Sonra yahudiler öldürülür verilen güvence bozulursa bunun bedeli de vardı. Din adamları hep birden Herakliyus'un yeminin bedeli olarak, bundan sonra kıyamete kadar her yıl onun adına belirli günlerde oruç tutacaklar ve hıristiyanlara da tutturacaklardı.

Bunun üzerine Herakliyus din adamlarının sözlerine görüşlerine uyarak yahudilere çok korkunç bir savaş açtı. Bu savaşta tüm yahudileri öldürüp yok etti. Öylesine korkunç bir katliam yaptı ki tüm Mısır'da ve Şam'da Bizans ülkesinin sınırları içinde kaçıp kurtulabilen ve gizlenen hariç, bir tek yahudi kalmadı...

"Bu rivayetlerden, her iki topluluğun, yahudi ve hıristiyanların, düşmandan intikam alma fırsatı doğunca acımasızlığı ve sertliği nerelere vardırdıkları, insan kanına ne kadar susadıkları ve bu uğurda hiçbir sınır gözetmedikleri ortaya çıkmakta ve belli olmaktadır."[11]

Sonra hıristiyanlar kendi aralarında da ayrılıklara ve görüş farklılıklarına düştüler. Oysa kitapları bir, peygamberleri aynı idi. Önce inanç sistemi üzerinde ayrılıklara düştüler. Sonra parça parça bölündüler ve birbiri ile boğuşan, çarpışan gruplara ayrıldılar. Mesih (İsa)'nın kimliği hakkında, yapısının ilahi mi, yoksa bizler gibi insani mi olduğu, annesi Hz. Meryem'in kimliği ve sözde Allah'ı oluşturan teslisin unsurlarının neler olduğu hakkında görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Kur'an bu konuya iki ya da üç ayet içinde değinir:

"Allah, Meryem oğlu Mesih (İsa)'dır' diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır."

"Allah üçün üçüncüsüdür' diyenler de kesinlikle kafir olmuşlardır."[12]

"Hani Allah: 'Ey Meryemoğlu İsa, sen mi Allah dışında beni ve annemi ilah edindin dedin?" dedi."[13]

Bu dini anlaşmazlıkların en şiddetli belirtileri Şam hıristiyanları ve Bizans Devleti ile, Mısır hıristiyanları arasında, daha doğru bir ifade ile, Melekaniyye (Katolikler) ile Monofistler arasında meydana geliyordu. Katoliklere göre Hz. Mesih (İsa) çift tabiatlı idi. Monofistler ise, sonu olmayan bir denize düşen bir sirke damlası gibi Hz. İsa'nın insan yapısının içinde kaybolup eridiği tek bir ila-

11- "Müslümanların Gerilemesi İle Dünya Neler Kaybetti" adlı kitabın 9-11. sah.
12- Maide Suresi, 72-73.
13- Maide Suresi, 116.

hi yapısı olduğuna inanıyorlardı. İki zümre arasındaki bu anlaşmazlık altıncı ve yedinci yüzyıllarda şiddetlenmiş, sanki birbiri ile rekabet eden iki din arası çıkan savaşa, ya da yahudilerle hıristiyanların arasında çıkan anlaşmazlığa benzemiştir. Her grub diğerine sizin görüşünüz hiçbir sağlam temele dayanmıyor diyordu.

"İmparator Herakliyus (610-641) 638 yılında İran'ı yendikten sonra devlette kavga halinde olan ve birbiri ile boğuşan mezhepleri bir araya getirmeye ve birleştirmeye çalıştı. Buna bir uzlaşı şekli bulmak istedi. Uzlaşı biçimi şöyle idi: Bundan böyle insanlar Hz. İsa'nın kimliği hakkında konuşmayacaklar, sıfatının bir mi yoksa iki mi olduğunu tartışmayacaklar, aksine, yüce Allah'ın bir tek iradesi olduğuna ve bir tek kazaya sahip bulunduğuna inanacaklardı. 631 yılının başlarında bu konuda bir uzlaşma meydana gelmiş ve Monoşili mezhebi devletin ve ona tabi olan hıristiyan kiliselerinin resmi mezhebi olmuştu. Herakliyus her türlü yola başvurarak, bu yeni mezhebin yerleşmesi için ona düşman olan diğer karşıt mezheplerle mücadele etmeye karar verdi. Ancak Kıptiler ona karşı koyarak, kendilerini bu bid'at ve tahriflerden korumaktan ve eski inançları uğruna ölmekten çekinmediler. İmparator bir kez daha mezhepleri birleştirmek ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak isteyerek, halkın, Allah'ın bir tek iradesinin olduğunu kabul edeceklerine inandı. Diğer probleme iradenin bizzat etki edip etmeyeceği konusuna gelince, bu konuda konuşmayı erteledi ve insanların bu konuda tartışmalarını yasakladı. Ve bu hususta bir de resmi bildiri yazdı ve bu bildiriyi doğu bölgesinin her yerine yaydı. Bu resmi bildiri Mısır'daki fırtınayı dindirememiş ve sonunda Mısır, Kayser'in elinde on yıl süre ile tüyler ürpertici işkence ve zulümlere sahne olmuştu. Bazılarına işkence yapıyor ve sonra da suda boğuyorlardı. Bazen meş'ale tutuşturuyorlar, ateşini mahkumun vücuduna dağlıyorlardı, her iki yandan yağları eriyip yere akıncaya kadar ateşi onun vücudundan ayırmıyorlardı. Hapisteki kişiyi kum dolu torbaya koyuyorlar ve denize atıyorlardı. Ve buna benzer daha nice iğrenç ve çirkin hareketler."

Kitap ehli arasındaki bunca ayrılık ve görüş ayrılığı **"Kendilerine açık delil geldikten sonra"** meydana gelmişti. Bu ayrılığın ve görüş farklılığının nedeni onların ilimden ve açıklamadan yoksun oluşları değildi aksine onları bu kavgaya çeken ihtirasları ve sapıklıkları idi.

Oysa din sözü itibarı ile gayet açık inanç sistemi yapısı açısından gayet basitti:

"Oysa kendilerine dini yalnız Allah'a halis kılıp O'nu birleyerek Allah'a kulluk etmeleri namaz kılmaları, zekat vermeleri emredilmişti. İşte doğru din budur."

İşte Allah'ın dininin kayıtsız ve şartsız temeli bunlardır: Bir olan Allah ibadet etmek, dini yalnız Allah'a özgü kılmak, şirkten ve müşriklerden kaçınmak, namazı kılmak, zekatı vermek: **"İşte doğru din budur."** İşte doğru din, vicdanlardaki katıksız inanç ve sırf Allah için ibadet etmektir.

İbadet vicdanlardaki imanın göstergesidir, Allah yolunda malını harcamak da zekatı oluşturur. Bu temelleri gerçekleştiren kişi, yüce Allah'ın kitap ehline emrettiği gibi, ve O'nun şu veya bu din diye kayıtlamadan bütün dinlerindeki gibi imanı gerçekleştirmiş olur. Bir tek din, bir tek inanç sistemi vardır. Ard arda

gelen kutsal mesajlar bunları getirmiş, peşipeşine gelen Peygamberler bu ilkeler üzerine gönderilmişlerdir. Bu dinin kapalı ve anlaşılmaz bir yanı yoktur. Bu dindeki inanç sistemi ayrılığa ve görüş farklılıklarına düşmeye çağırmaz insanları... Bu dinin inanç sisteminin bu derece berraklığı, bu derece kolaylığı ve bu derece açıklığı nerede, onların girift düşünceleri ve sayısız mücadeleleri ve polemikleri nerede!

Daha önce onlara kendi dinlerinde Peygamberleri aracılığı ile deliller gelmişti. Bu kez de kendilerine, Allah'ın katından gelen, temiz sayfaları okuyan, kendilerine apaçık, basit, kolay bir inanç sistemi sunan canlı bir peygamber biçiminde gelmiştir. Artık yol apaçık ortaya çıkmıştır. İman edenlerle küfre dalanların akibetleri gayet açık olarak belli olmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝٦ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ
الْبَرِيَّةِ ۝٧ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝٨

6- Kitap ehlinden ve müşriklerden inkar edenler, sürekli olarak cehennem ateşindedirler. Onlar halkın en şerlileridir.
7- İnanıp ve iyi işler yapanlar da halkın en hayırlılarıdır.
8- Onların Rabbleri katındaki mükafatı içinde temelli ve sonsuz kalacakları, içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan razıdır. Onlar da Allah'tan razıdır. Bu mükafat Rabbinden korkan kimseyedir.

Gerçek şu ki Hz. Muhammed en son Peygamber ve getirmiş olduğu islam dini de yüce Allah'ın insanlara en son mesajıdır. Yeryüzü her bozuluşunda insanları düzeltmek üzere birbiri ardı sıra Peygamberler gelirdi. Ortada yoldan ayrılanlar için fırsat üstüne fırsat, mühlet üstüne mühlet vardı. Nihayet yüce Allah, bu kapsamlı, mükemmel ve toplayıcı olan en son mesaj ile yeryüzüne göndermiş olduğu mesajlarını noktalamak istedi.

İnsanlığa verilen son fırsat şöyle belirlenmişti: İnsanlık ya iman edecek ve kurtulacak, ya da küfür bataklığına dalacak ve helak olacaktır. Yani küfür sonu olmayan kötülüğün simgesi, iman da sonsuz iyiliğin göstergesi oluyordu.

"Kitap ehlinden ve müşriklerden inkar edenler, sürekli olarak cehennem ateşindedirler. Onlar halkın en şerlileridir."

Bu hüküm, üzerinde tartışmaya ve münakaşaya yer olmayan kesin bir hükümdür. Onların bazı hareketleri ahlaki kuralları ve sistemleri ne kadar düzgün görünürse görünsün, bunlar bu son dine, bu son peygambere iman temeline dayanmadığı sürece biz bu hükmümüzden kuşkuya düşüp de Allah'ın değişmez ve düzgün sisteminden kopuk olan bu iyilik görüntülerine aldanmayız, o görüşe katılmayız.

"İnanıp ve iyi işler yapanlar da halkın en hayırlılarıdır."

Bu da aynı şekilde tartışma ve münakaşa götürmez derecede kesin bir hükümdür. Fakat bunun şartı da aynı biçimde herhangi bir kapalılığa ve demogojiye yer olmayacak biçimde açıktır. Bu şart "iman"dır. Yoksa sırf islam olduğunu iddia eden, bir yeryüzü parçasında ya da müslümanlardan olduğunu ileri süren bir evde dünyaya gelmiş olmak ya da avurdunu doldura doldura ben de müslümanım diyerek sadece sözde kalan bir iddia değildir. Hayat sahnesinde izlerini gösteren ve insanı **"İyi işler yapanlar"** zümresine katan "iman"dır. Yoksa dudakların ötesine geçemeyen kuru bir iddia değildir. İyi işler, yüce Allah'ın yapılmasını emrettiği, ibadet, ahlak, çalışma ve davranışlardır. Bunların tümünün başında da yüce Allah'ın şeriatını yeryüzünde hakim kılmak ve insanlar arasında da Allah'ın koyduğu yasalara göre hüküm vermek gelir. Kim böyle olursa işte onlar yaratıkların en hayırlısıdırlar. **"Onların Rabbleri katındaki mükafatı, içinde temelli ve sonsuz kalacakları, içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleridir."**

Onların mükafatı, ebedi kalmak için nimetleri ile hazırlanmış cennetlerdir. Bu nimetleri bu dünyada, ölüp yok olmaktan kurtaran güvence, yeryüzünün hoş nimetlerini insanın boğazına diken ve hayatı bulandıran endişeden kurtulmak, gönül huzuruna ermek, bizlere simgelemektedir. Sonra bu nimetleri içinden akan nehirlerin akması da canlandırmaktadır. Çünkü nehirlerin akışı bir serinlik, canlılık ve güzellik havası vermektedir.

Sonra ayetin akışı bu sürekli nimetin anlatımından bir basamak hatta sayısız basamak yukarı çıkarak şöyle devam ediyor:

"Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdır."

Allah'tan gelen bu hoşnutluk, her nimetten daha tatlı ve daha yücedir. Ve onların ruhlarındaki Rabblerinden şu hoşnutlukları, Rabblerinin kendileri için planlanmış olduğu şeylerden razı olmaları, O'nun kendilerine olan ihsanından memnun olmaları, Rabbleri ile aralarındaki bağdan hoşnut olmaları, ruhu sükunete kavuşturan, derin ve katıksız bir sevinç ve iç huzuru bahşeden bu hoşnutluk her nimetten daha yüce ve daha tatlıdır.

Bu ifade çağrışımlarını bizzat kendisi vermektedir. **"Allah onlardan razıdır onlar da Allah'tan razıdır."** Başka hiçbir ifade biçimi bu ifadenin verdiği çağrışımı veremez.

"Bu mükafat Rabbinden korkan kimseyedir."

Bu ifade son pekiştirmedir. Bütün bu nimetlere ermenin, insan kalbinin Allah'a bağlı kalmasına, bu bağın çeşidine, Allah'tan huşu duymaya bağlı olduğunu ifade eden bir pekiştirmedir. Bu huşu her türlü iyiliğe yönelten ve her çeşit sapıklıktan kaçındıran bir korku duygusu olmalıdır. Her engeli ortadan kaldıran, her perdeyi yırtan, insan kalbini bir ve kahhar olan (her şeye istediğini yapacak biçimde üstün ve hakim olan) Allah'ın huzurunda çırılçıplak durduran, ibadeti ve ameli gösterişin ve şirkin her çeşit kirinden arındıran bir duygu olmalıdır. Rabbinden, gerçekten korkan kimsenin kalbinden O'nun yaratıklarından

Allah'tan başka hiçbir kimseye ait çağrışım geçmez. Çünkü o, insan, kulun başkasını gözeterek yapmış olduğu her ameli, yüce Allah'ın reddedeceğini, kabul etmeyeceğini ve kendisinin ortaklara asla ihtiyacı olmadığını bilir. Ve yine bilir ki, ameller sadece O'nun hoşnutluğu için yapılır yoksa O, böyle olmayan amelleri kabul etmez ve reddeder.

İşte bu dört büyük gerçek, bu kısacık surenin ortaya koyduğu, ve özellikle bu kısa surelerde ortaya çıkan Kur'an üslubunun sunduğu gerçeklerdir...

BEYYİNE SURESİNİN SONU

Zilzal Suresi / 99

Bir görüşe göre Mekke
Bir görüşe göre ise Medine'de indi
Ayet sayısı : 8

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure mushafta ve bazı rivayetlerde Medine inişli, başka bazı rivayetlerde de Mekke inişli olarak gösterilmektedir. Biz surenin Mekke'de indiğini ileri süren rivayetleri tercih ediyoruz. Çünkü surenin konusunu ifade ediş biçimi ve ele aldığı konu bu görüşümüzü desteklemektedir.

Bu sure gerçeklerden habersiz, gafil kalbi sarsan çok şiddetli bir depremdir. Konusunun, sahnesinin ve ifadesinin etkisinin birlikte oluşturdukları ve gafil kişiyi şiddetle sarstıkları bir depremdir... Sonra sure çığlıktır. Yeryüzünü ve üzerinde bulunanları şiddetle sarsan bir çığlıktır bu sure... Toprakta yeniden dirilişi bekleyen bu insanlar kendilerine gelir gelmez birkaç kısa cümle içinde kendilerini hesaba çekilme ile, amellerinin tartılması ile ve ceza ile yüzyüze bulurlar.

Bu surede çok güçlü bir biçimde canlanan tüm cezanın karekteri bundan ibarettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝ وَقَالَ الْإِنسَانُ مَا لَهَا ۝ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۝

1- Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı, 2- Yeryüzü ağırlıklarını dışarı çıkardığı, 3- Ve insanın "Buna ne oluyor" dediği zaman, 4- İşte o gün yer haberlerini söyler, 5- Çünkü Rabbin ona vahiy ile her şeyi bildirmiştir.

Bu "gün" kıyamet günüdür. Çünkü o gün yerinden oynamayan dünya sarsıldıkça sarsılır, sallandıkça sallanır, içinde bulunanları adamakıllı silkeledikçe silkeler. Uzun süre bağrında taşıdığı ve kendisine ağır gelen cesetleri, madenleri ve başka ne varsa dışarı çıkarır. Ve sanki, uzun zamandan beri taşıdığı bu ağırlıklardan kurtulup hafiflemeye çalışmaktadır.

Bu sarsıntı, sureyi dinleyenlerin ayaklarının altındaki sarsılmaz gibi duran her şeyi kökünden sarsan ve yeryüzü ayaklarının altında sarsılıp denizin dalgaları gibi gelip giderken kendilerine sallandıklarını ve adeta salıncakta inişler gibi bir gelip bir gittiklerini zannettiren bir tablodur. Bir tablo ki, yeryüzünde kalplerin kurtulmak için sarıldığı ve değişmez ve sarsılmaz zannettiği ne varsa onların tümünü kalplerden söküp atar. Kur'an'ın canlandırdığı bu gibi sahnelerde ilk ilham ettiği ve içine hareket kattığı bir olgudur bu... Sahneye öyle bir hareket ve

canlılık bahşedilmiştir ki, Kur'an'ın eşsiz ifadesini duyan kimsenin onu sadece duymakla nerede ise hemen etkisi altında kalmaktadır.

Sunulan bu tablonun karşısında "İnsan"ın durumu anlatılarak ve tablo ile karşı karşıya geldiği zaman reaksiyonları çizilerek bu etki daha da açık hale getirilmektedir.

"İnsan 'buna ne oluyor' der."

Bu soru, alışmadığı bir şey gören, akıl erdiremediği bir şeyle karşı karşıya kalan, karşısında sabretmenin ve susmanın mümkün olmadığı bir olaya tanıklık eden kendinden geçmiş, dehşete düşmüş ve neye uğradığını şaşırmış bir kimsenin sorusudur. **"Buna ne oluyor?"** Onu bu şekilde kim sarsıyor? Kim sallıyor? Ona ne oluyor? Soruyu soran insan, sanki yeryüzünde onunla birlikte yalpalıyor, etrafında neler varsa gelip giderken bir şeye tutunmaya, ona yaslanmaya ve yerinde sabit olarak kalmaya çabalıyor.

"İnsan" daha önce birçok depremleri ve yanardağ patlamalarını görmüştür. Depremlerden ve yanardağlardan korkmuş, dehşete düşmüş, helak olmuş ve mahvolmuştur. Fakat insanoğlu kıyamet gününün depremini görünce, onunla dünya hayatında meydana gelen depremler ve yanardağ patlamaları arasında en ufak bir benzerlik kuramayacaktır. Çünkü bu insanoğlunun daha önce tanımadığı yeni bir durumdur. İnsanın esrarını bilmediği, benzerini görmediği ilk kez olan korkunç bir durumdur.

(O gün)... Bu depremin olacağı ve insanın karşısında korkusundan kendinden geçeceği o gün **"Yeryüzü haberlerini söyler. Çünkü Rabbin ona vahy ile gerçeği bildirmiştir."** O gün şu yeryüzü, haberlerini anlatacak, halini ve kendine ne olduğunu söyleyecektir... Kendisine olacaklar, (Rabbinin ona vahyetmesi ile) harekete geçip "sallan, sarsıldıkça sarsıl", "ağırlıklarını dışarı çıkar" diye emretmesi yüzünden olmuştur. Ve yeryüzü Rabbinin emrini yerine getirmiştir. Rabbini dinleyip boyun eğmiştir. **"Ve zaten o boyun eğmeye uygundur."**[1] Haberlerini söyleyerek Rabbinin emrine boyun eğmiştir. Yeryüzünün bu durumu, gerisinde saklı olan Allah'ın emrini ve kendisine vahyini anlatan açık bir ifadesidir.

Burada "insan" dehşet içinde kendinden geçmiştir. Ayetin ifadesi insanın üzerine korku, dehşet, hayret, sarsıntı ve çalkantı püskürtüyor. Burada "insan" nefesini tutup "ne oldu buna" diye soruyor. Ne oldu bu yeryüzüne de yüce Allah insanı mahşere gelme ile, hesaba çekilme ile, amellerin tartışması ile ceza ile yüzyüze getiriverdi?

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۝ فَمَن يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۝

6- O gün insanlar ayrı ayrı gruplar halinde, ilahi divana çıkarlar ki, yaptıkları işler kendilerine gösterilsin. 7- Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür, 8- Ve kim zerre ağırlığınca şer yapmışsa onu görür.

1- İnşikak Suresi, 2.

Kısa bir göz atışta mezarlardan kalkış sahnesini görüyoruz: "**O gün insanlar ayrı ayrı gruplar halinde ilahi divana çıkarılırlar.**" Biz yeryüzünün her yöresinden "**Sanki yayılan çekirge sürüsü gibi**"[2] yerden bölük bölük çıkan o insanların tablolarını görmekteyiz. Bu tablo da insanın daha önce bilip tanıdığı bir tablo değildir. Yaratıkların tümünün nesil nesil buradan ve şuradan çıkıp koşma tablolarını daha önce görmüş değildir.

"**Yeryüzünün onlar için çabucak yarıldığı gün**"[3] İnsanın gözü nereye ilişirse, yerden fışkırırcasına kalkan sonra hızla koşup gelen hiçbir yere hiçbir tarafa dönemeyen arkasına, sağına ve soluna bakamayan, boyunlarını uzatmış, gözleri dehşetten bakakalmış "**Çağıran sese koşan**"[4] hayaller yığını görür... "**Herkesin o gün kendisini meşgul eden bir işi vardır.**"[5]

Öyle bir sahne ki bu beşerin dili bunu anlatmaktan acizdir. Sarsıcı mı sarsıcı, korkunç, ürpertici, dehşet verici mi verici, akılları oynatıcı mı oynatıcı bir sahne...

İnsan hayalinin gücüne ve yeteneklerine göre kendisinde bu sahneyi canlandırmasının yanında, bütün bu kelimeler ve sözcüklerdeki öteki benzerleri anlatımda, hayalin ulaştığı noktanın zerresine bile erişemezler.

"**O gün insanlar ayrı ayrı gruplar halinde ilahi divana çıkarlar.**" ... "**Yaptıkları işler kendilerine gösterilsin diye.**" Bu daha da zor daha da beter. Çünkü onlar yaptıklarının kendilerine gösterileceği yere ve yaptıkları ile sonra da onun karşılığı ile yüzyüze gelecekleri alana gidiyorlar. Bazen insanın yaptıkları ile yüzyüze gelmesi her türlü cezadan daha ağır olur. Zaman olur, insan yaptıkları ile -bırakalım başkalarının önünü- vicdanında bile yüzyüze gelmekten bucak bucak kaçmak ister. Bir pişmanlık anında ve vicdan azabı esnasında yaptıkları gözünün önüne gelince, iğrençliğinden onları hatırlamak bile istemez. Peki ya bu kişi, herkesin gözü önünde ve yüce, Ulu, Cebbar (Dilediklerini zorla yaptırmaya gücü yeten) Mütekebbir (Her olay ve her yerde büyüklüğünü gösteren) olan yüce Allah'ın huzurunda yaptıkları ile yüzyüze gelince acaba ne duruma gelir?

İnsanlara sırf yaptıklarının gösterilmesi ve yaptıkları ile yüzyüze gelmeleri çok dehşetli ve akıllara durgunluk verecek bir cezadır. Ve yaptıklarını gördükten sonra tartıya sokulmayan ve karşılığı verilmeyen zerre kadar iyiliği ve kötülüğü dışarda bırakmayan çok hassas ince bir hesaba çekilme gelecektir.

"**Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onu görür. Ve kim zerre ağırlığınca şer yapmışsa onu görür.**"

Evet zerre ağırlığınca... Eski tefsirciler "Zerre"yi sivri sinek diye açıklarlardı. Bazıları, zerre: "güneş ışığında görülen toz parçacıklarıdır" demişlerdi.. O zamanlar "zerre" sözcüğünden düşünebildikleri en küçük nesne bunlardı...

2- Kamer Suresi, 7.
3- Kaf Suresi, 44.
4- Kamer Suresi, 8.
5- Abese Suresi, 37.

Bizler şu anda biliyoruz ki, "Atom" bu ismi taşıyan belirli bir nesnedir. Ve güneş ışığı altında görülen toz parçacıklarından çok çok küçüktür. Çünkü toz çıplak gözle güneş ışığında görülebilir. Oysa, atom asla görülemez hatta labarotuvarda kullanılan en büyük mikroskoplarla bile görülemez. Atom sadece bilim adamlarının vicdanlarında olan soyut bir "imaj"dır. Ki daha önce hiçbir bilgin bu görüntüyü ne çıplak gözü ile ne de mikroskopla görebilmiş değildir. Bütün gördükleri sadece atomun fonksiyonlarıdır.

İşte bu zerre, ya da bu kadar ağırlıktaki iyilik veya kötülük o gün gelir, ve onu yapanlar görür ve karşılığını da alır. O zaman "insanoğlu" iyilik olsun kötülük olsun, yaptığı hiçbir şeyi küçük görmez. "Bu küçüktür hesap ve tartıya gelmez" demez. Vicdanı yaptığı her amelin karşısında, şu kefesini zerre kadar ağırlığın kaldırıp indirebildiği hassas terazinin hareketi gibi tir tir titrer.

Gerçek şu ki yeryüzü bu terazinin mü'minin kalbinden başka bir yerde henüz eşini ve benzerini görmemiştir. Onun benzeri sadece zerre ağırlığınca iyilik veya kötülük için ürperen mü'min kalbidir. Yeryüzünde dağlar kadar günah, isyan ve kötülük işlediği halde hiç kımıldamayan kalpler vardır. Önünde dağ zirvelerinin hiç kalacağı hayır tepelerine layık olduğu halde bundan etkilenmeyen kalpler vardır.

Bu kalpler yeryüzünü sırtlanmışlar ve hesap günü onur ağırlığı altında ezileceklerdir.

ZİLZAL SURESİNİN SONU

Adiyat Suresi / 100

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 11

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin ifadeleri, hızlı, şiddetli ve heyecanlı dokunuşlar içinde akıp gidiyor. İfadeler bir dokunuştan diğerine sıçraya sıçraya, koşa koşa ve atlaya atlaya adeta tüy gibi, çarçabuk ve uzanıp giderek geçiyor. İfadeler en sonunda bir bölüme geliyor ve o noktada surenin sözcüğü, çağrışımı, konusu ve etkisi bir koşucunun en son final çizgisine varıp durması gibi duruyor...

Sure, koşan ve koşarken burunlarından sesli sesli soluk alan, tırnakları ile (nalları ile) kıvılcımlar saçan, sabah-akşam düşmana baskın yapan, tozu dumana katan, ansızın düşmanın ortasına dalan ve onu gaflette iken yakalayan ve düşmanın safları arasına korku yayan ve onları kaçıran savaş atlarının tablosu ile başlıyor.

Bu tabloyu nankör, inkarcı, bencil ve çok cimri bir ruhun tablosu izlemektedir.

Bunu da kabirlerden kalkışın ve göğüslerde olanın derlenip toparlanması takip etmektedir.

Sonunda ise kaldırılmış tozlar, nankörlük ve cimrilik, kabirlerden kalkış ve bir araya toplanış bunların tümü en son varacakları yere yüce Allah'a varıyorlar. Ve orada yerleşip kalıyorlar: **"Doğrusu Rabbleri o gün onların her şeyinden haberdardır."**[1]

Surenin müzikal etkisinde, sertlik, gazap ve gürültü var... Bu hava; açılmış kabirlerin, şiddetle ve büyük bir kuvvetle, içindekileri alınmış göğüslerin oluşturduğu bağırış çağırış ve tozun dumanın birbirine karıştığı sure atmosferine uygun düşmektedir. Yine bu müzikal etki, surenin inkar nankörlük, bencillik ve çılgınlık derecesine varan cimrilik havasına da uymaktadır.

Yüce Allah bütün bunlara uygun düşen bir çerçeve çizmek isteyince, bunu aynen çerçeve içindeki atmosfer gibi gürültü ve toz-duman saçan bir atmosferden seçiyor. Bu çerçeveyi koştukça koşan, sesi ile gürültü koparan, tırnakları (nalları) ile kıvılcımlar saçarak, sabah sabah ani baskınlar yapan tozu dumana katan ve beklenmedik bir anda düşmanın arasına dalan savaş atları oluşturuyor. Seçilen çerçeve tablodan, tablo da çerçeveden oluşuyor.[2]

1- Adiyat Suresi, 11.
2- Yazarın "Kur'an'da Edebi Tasvir" adlı kitabın "Edebi Ahenk" bölümüne bakınız.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ۝ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ۝ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ۝
فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ۝ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ۝ إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ
لَكَنُودٌ ۝ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ
لَشَدِيدٌ ۝ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ۝ وَحُصِّلَ
مَا فِي الصُّدُورِ ۝ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ۝

1- Andolsun Allah yolunda koştukça koşanlara, 2- Andolsun kıvılcımlar saçanlara, 3- Sabah akşam akına çıkanlara, 4- Ve tozu dumana kadanlara, 5- Düşman topluluğu içine dalanlara ki, 6- İnsan Rabbine karşı çok nankördür. 7- Ve kendisi de buna şahittir. 8- Doğrusu o, malı çok sever. 9- Bilmez mi o, kabirlerde olanlar dışarı atıldığı, 10- Kalplerde olanlar ortaya konulduğu zaman. 11- Doğrusu Rabbleri o gün herşeyinden haberdardır.

Yüce Allah savaş atları üstüne yemin ediyor. Atların savaştaki hareketlerini, koşmaya başladıkları ve koşarlarken burunlarından bilinen soluk seslerini çıkarmalarından itibaren birer birer çiziyor. Sonra atlar koşarlarken nallarını kayalara çarpıp kıvılcım çıkarmakta, sabahın erken vakti düşman neye uğradığını şaşırsın diye ona baskın yapmakta, tozu dumana katmaktadırlar. Evet hem de hiç de beklenmedik bir biçimde düşman saflarına düşmanı gafil avlayıp dalarken ve aralarına başıbozukluk ve bozgun yayarken tozu dumana katmaktadırlar.

Evet işte Kur'an'da ilk kez karşılaşan kimselerin alıştıkları savaş biçimine göre savaşın adım adım gelişmesi buydu. Bu çerçevede atın üstüne yemin edilmesi önce savaşın Allah'ın ölçüsündeki değerini ve yüce Allah'ın ona yönelmesini hissettirmekte sonra da bu savaş hareketinin onun katında sevimliliğini ve onun için etkinliklerde bulunmanın önemini ima etmektedir.

Bu da üzerine yemin edilen sahnelerle, yemin edilerek açıklananların ve daha önce değindiğimiz gibi bu sahnelerin ardından getirilen olguların sunulduğu tablolarla tam bir uyum arzetmektedir. Yüce Allah'ın atların üstüne yemin ederek açıkladığı şeye gelince: İnsan kalbi iman desteğinden yoksun olduğu zaman bu, onun ruhunda var olan bir gerçektir. İnsan onunla mücadele edebilsin diye Kur'an'ın insanın iradesini güçlendirebilmek için insan dikkatini üzerine çektiği bir gerçektir. Çünkü yüce Allah ezelden beri bu gerçeğin insan ruhundaki köklerinin ne kadar derin olduğunu ve benliğindeki ne denli yer kapladığını bilmektedir.

"İnsan Rabbine karşı çok nankördür. Ve kendisi de buna şahittir. Doğrusu o, malı çok sever."

Gerçek şu ki insanoğlu Rabbinin nimetlerini inkar etmekte ve ihsanının bol-

luğunu yok saymaktadır. İnsanın nankörlüğü ve inkarı birçok biçimde olabilir. Bunlar insanın yaptığı hareketlerde ve söylediği sözlerde ortaya çıkmaktadır. Ve sonunda bu hareketler ve sözler, bu gerçeği haykıran bir tanık gibi insanın aleyhine ifade vereceklerdir. Sanki insan, bunlar aracılığı ile kendi aleyhine tanıklık etmektedir. Ya da belki insan kıyamet günü kendi aleyhine tanıklık edecek nankör ve inkarcı olduğunu ifade edecektir. **"Ve kendisi de buna şahittir."** Hiçbir tartışma ve mücadelenin olmadığı o gün, insan kendi aleyhine de olsa gerçek ne ise onu konuşur.

"Doğrusu o malı çok sever." İnsan kendi nefsini çok sever. Bundan dolayı da "hayrı" çok sever. Fakat "hayır" "mal" olabilir, "iktidar" olabilir, dünya hayatındaki faydalı herşeyden "yararlanma" olabilir.

İman insanın kalbine girip de onun düşüncelerini, önem verdiği şeyleri ve değer ölçülerini değiştirmediği sürece... Nankörlüğüne, inkarcılığına, Allah'ın ihsanını itiraf etmek ve onlara şükretmek üzere engel olmadığı müddetçe... Bencilliğini, cimriliğini fedakarlıkla ve acıma duygusu ile değiştirmediği, hırsa, rekabete, çalışıp didinmeye layık gerçek değerleri -ki bu değerler maldan, iktidardan ve dünya hayatındaki yararlı herşeyden yararlanmaktan çok daha yücedir- evet iman insana o değerleri göstermediği sürece, insanın yapısı ve fıtratı bu olacaktır...

Gerçek şu ki imansız insan, önemsiz ve küçüktür. Arzu ettiği şeyler önemsiz, basit, değer ve önem verdiği şeyler küçüktür. İmansız insanın arzuları ne kadar büyük olursa olsun, hırsı ne kadar şiddetli olursa olsun, hedefleri ne kadar üstün olursa olsun, yine de yeryüzünün kokuşmuş çamuruna tepesi üstü gömülmüş, ömür sınırı ile bağlı ve içindeki karanlık hapiste tutuklu kalmaya mahkumdur... İnsanı bu tutsaklıktan ancak yeryüzünden çok daha büyük dünya hayatından çok daha uzak, insanın kişiliğinden çok daha büyük bir alemle, ezeli olan (başlangıcı olmayan) Allah'tan çıkan ve ebedi (ölümsüz) olan Allah'a dönen ve kendisi ile dünyanın sonsuza kadar birleştiği bir aleme bağlanması kurtarır ve O'nu yüceltir.

Bundan dolayı surede, nankörlüğü, inkarcılığı, bencilliği ve cimriliği tedavi etmek, ruhun bağlı olduğu esaret zincirini kırıp parçalamak için, "hayır" sevgisini unutturan, azgınlığın ve şımarıklığın gafletinden uyandıran yeniden dirilme ve mahşere gelme sahnesini sunarak dikkatleri son bir kez daha çekmektedir.

"Bilmez mi o, kabirlerde olanlar dışarı atıldığı, kalplerde olanlar ortaya konulduğu zaman."

Bu tablo heyecanlı ve dehşetli bir tablodur. Kabirde olanların ortaya çıkmaları, bunun şiddetli ve heyecan verici sözcüklerle ifade edilmesi, sırların saklandığı ve gözlerden gizlendiği göğüslerden alınıp ortaya çıkarılması ve bunun bu sert ve katı sözcükle ifade edilmesi... Kısacası olaylar bütünü ile sert, şiddetli ve tozlu dumanlı bir atmosferde verilmektedir.

Bu gelişmeler olacağı zaman insan bilmeyecek mi? Ancak yüce Allah insanın o zaman neyi bileceğine değinmiyor. Çünkü insanın sadece bunu bilmesi bile duygularını sarsmak için yeterlidir. Yüce Allah'ın bu soruyu sorması sonra

da insanın vereceği cevabı hazırlasın, bunun için herşeye başvursun, bu sert hareketlere ve gelişmelere eşlik etmesi mümkün olan sonuçların ve acı akibetlerin neler olabileceğini düşünsün diye onu kendi başına bırakması, insanın duygularını sarsmak için yeterlidir.

Bütün bu heyecan verici hareketler herşeyin her işin ve her akibetin kendisine ulâştığı bir istikrar, bir duruşla bitiyor, son buluyor.

"Doğrusu Rabbleri o gün onların her şeyinden haberdardır."

O halde dönüş Rabblerinedir. **"O gün"** Rabbleri onların kendilerini durumlarını ve sırlarını bilir. Allah her an ve her durumda onlardan haberdardır. Ancak bu haberdar oluşun, bilişin birtakım sonuçları olacaktır. İşte onların burada dikkatlerini kendi üzerine çeken bu sonuçlardır... Bu öyle bir biliştirki arkasında ödenecek bedel vardır, arkasında hesaba çekilme ve ceza vardır. İşte burada ortaya çıkan da bu üstü kapalı anlamdır.

Böylec surenin Kur'an'ın metoduna uygun olarak, gerek anlam, gerek sözcük, gerek etki bakımından bu son noktaya ulaşana dek soluk soluğa, çığlık çığlığa ve heyecanlarla dolu olarak izlediği tek bir yolu, tek bir hedefi vardır.

ADİYAT SURESİNİN SONU

Karia Suresi / 101

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 11

Bismillahirrahmanirrahim.

Surenin başındaki (Karia) sözcüğü, tıpkı (Taamme) gibi, (Saahha), (Hakka) ve (Ğaşiye) gibi kıyamet demektir. Karia kelimesi çarpma ve vurma anlamlarında çağrıştırmaktadır. Zaten "Kıyamet" de kalplere salacağı korku ile onlara vurma ve çarpma etkisi yapacaktır.

Bu sure tümü ile bu Karia'dan (Kıyametten) oluşmaktadır. Kıyametin gerçek yüzünden, kıyamette olacak olaylardan ve sonunda varacağı akibetten meydana gelmektedir. Kısacası sure kıyametten bir sahne sunmaktadır bizlere.

Burada sunulan sahne hem insanlara ve hem de dağlara etki eden, korku ve dehşet sahnesidir. Bu dehşetin gölgesi altında insanlar bunca sayılarına rağmen küçük ve cılız kalmaktadırlar. O gün insanlar, birbiri ardı sıra ölüme giden, gidecek bir yön, yönelecek bir hedefi olmayan, aşkın, sağa sola uçuşan, cılız ve "Yayılmış pervaneler gibidirler." Yeryüzüne çakılmış sarsılmaz dağlar, rüzgarların hatta meltemlerin uçuşturduğu, ve savurduğu didiklenmiş yün gibidirler. Kıyametin "Karia" diye isimlendirilmesi anlatımda tam bir ahenk sağlamaktadır. Ve böylece, sözcüklerin verdiği çağrışım ve sözcüklerin harflerinin tümünün katılıp oluşturduğu ses tonu kıyametin insanlara ve dağlara yapmış olduğu etki ile tam bir uyum sağlamaktadır. Ve kıyamet, sahnenin sonunda varacağı hesaba çekilme ve ceza sahnesine bir ön hazırlık olmak üzere kalbe ve duyulara ilhamını bırakmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْقَارِعَةُ ۝١ مَا الْقَارِعَةُ ۝٢ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ۝٣ يَوْمَ يَكُونُ

النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۝٤ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ۝٥

1- Gürültü koparacak olan, 2- Nedir o gürültü koparacak olan, 3- O gürültü koparacak olanın ne olduğunu sen nereden bileceksin? 4- O gün insanlar yayılmış pervane gibi olurlar. 5- Dağlar atılmış renkli yün gibi olurlar.

Yüce Allah, sanki bir top güllesi gibi tek bir sözcükle başlıyor. Yüklemi ve sıfatı olmayan, tek başına bir kelime ile "Karia" kelimesi ile başlıyor. Böylece O'nun hedefi, kelimenin uyandıracağı çağrışımla ve ses tonu ile korkunç ve gü-

rültülü ilhamını kalplere bırakmasıdır.

Ve arkasından dehşeti daha da artıran bir soru getiriyor. **"Nedir o gürültü koparacak olan?"** Bu daha da dehşet uyandıran ve akla bir yığın sorular getiren kapalı ve korkunç bir durumdur.

Sonra yüce Allah bu işin sırrının bilinemiyeceğini ifade eden bir soru ile yönelttiği soruya cevap veriyor.

"O gürültü koparacak olanın ne olduğunu sen nereden bileceksin?"

Bu olay insanın havsalasının alamıyacağı kadar büyük ve düşüncesinin kavrayamayacağı kadar derindir.

Sonra o olayın gerçek yüzü değil, o gün neler olacağı cevaplandırılıyor. Çünkü olayın içyüzü daha önce de değindiğimiz gibi düşünce ve tahayyüle sığmaz.

"O gün insanlar yayılmış pervaneler gibi olurlar. Dağlar atılmış renkli yün gibi olurlar."

İşte kıyametin ilk sahnesi bu... Kalplerin korkudan sağa sola uçuştuğu, eklemlerin tir tir titrediği sahne... Bunları işiten kimse, bu yeryüzünde sarıldığı her şeyin sanki çevresinden toz zerrecikleri gibi uçup kaybolduğunu hissediyor. Sonra bütün insanlar için sonuç geliyor:

فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُۥ ۝٦ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝٧ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُۥ ۝٨ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ ۝٩ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ ۝١٠ نَارٌ حَامِيَةٌۢ ۝١١

6- Kimin tartıları ağır gelirse, 7- O hoş bir hayat içinde olur, 8- Kimin tartıları hafif gelirse, 9- Onların yeri, (haviye) çukurdur, 10- Onun ne olduğunu sen nereden bileceksin? 11- O kızgın bir ateştir.

Tartıların ağırlığı ve hafifliği, bize bazı değerlerin Allah'ın' katında önemli, olduğunu bazı değerlerin de itibarı olmadığını ifade ediyor. İfadenin genel olarak verdiği çağrışım budur. -Allah daha iyi bilir-. Yüce Allah'ın bu kelimeleri ile vurgulamak istediği de budur. Bu deyimlerin ne anlama geldikleri üstüne akli ve sözel tartışmalara girmek, Kur'an'ın verdiği duyguya kaba ve bön olarak yaklaşmak, Kur'an ve islam ile gerçek bir özensizliğin doğurduğu boş işlerle uğraşmaktır, boşa oyalanmaktır.

Allah'ın ölçüsünde ve O'nun katında geçerli olan değere göre **"Kimin tartıları ağır gelirse" ... "O hoş bir hayat içinde olur."** Burada yüce Allah'ın "Hoş hayatın" ayrıntısına girmeden kısaca ifade etmesi, insanın duygusunda hoşnutluk çağrışımı bırakıyor ki hoşnutluk da insan için nimetlerin en sevinçlisi ve en neşelisidir. Yine Allah'ın ölçüsüne ve O'nun katındaki geçerli olan değere göre, **"Kimin tartıları hafif gelirse" ... "Onun yeri (haviye) çukurdur."** Ayet metnindeki (Umm) kelimesi, çocuğun varıp sığındığı kucaktır, anadır. İşte onların da o gün varıp sığınacakları yer "Haviye"dir. İfadede açık bir güzellik ve özel bir ahenk var. Yine ifadede bir kapalılık var ki bu da daha sonra yapılacak açıklamada hedeflenen etkiyi derinleştirmek için bir ön hazırlıktır.

"Onun ne olduğunu sen nereden bileceksin."

Bu soru, bu konuyu tasavvurun sınırlarının ve kavramanın alanının dışına çıkarmak için Kur'an'ın bilinen korku verme ve bilinmez olduğunu ifade etme sorusudur.

Ve ardından cevap sonu belirleyen haykırış gibi geliyor. **"O kızgın bir ateştir."**

İşte tartısı hafif gelenin anası (sığınağı) budur. Varıp sığınacağı kucak budur. Ana kucağından insan güvenlik ve rahatlık budur. Ama onlar bu vardıkları kucakta ne bulmaktadırlar? Haviye'yi... Ateşi... Hem de kızgın... Bu son ayet, katı gerçeği simgeleyen bir ifade sürprizidir.

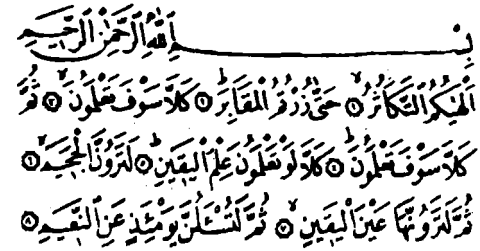
KARİA SURESİNİN SONU

Tekasür Suresi / 102

Bir görüşe göre Mekke
Bri başka görüşe göre ise Medine'de indi
Ayet sayısı : 8

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surenin derinden derine, dehşet saçan ve azamet dolu bir etkisi var. Sanki sure, yüksek bir tepeye çıkan, olanca sesi ile sert bir tonda mahmur, şaşkın ve gaflet uykusunda uyuyan, cehenneme yaklaşmış, gözleri kapalı, duyguları büyülü insanlara bağıran bir uyarıcının sesi gibidir. İşte tepedeki bu uyarıcı sesinin en yüksek perdesinden, o sesi ulaşabileceği en son noktaya kadar ulaşsın diye bağırmaktadır.

1- Mal ve evlat çoğaltma yarışı sizi oyaladı. 2- Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz. 3- Hayır yakında bileceksiniz. 4- Yine hayır yakında bileceksiniz. 5- Hayır gerçeği kesin bilgi ile bilseydiniz. 6- Andolsun ki cehennemi göreceksiniz. 7- Andolsun ki onu gözünüzle kesin olarak göreceksiniz. 8- Sonra o gün size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.

"Mal ve evlat çoğaltma yarışı sizi oyaladı. Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz."

Ey şaşkınlar ey mahmur gözlüler. Ey oyalananlar, mallarının, çocuklarının ve dünya nimetlerinin çokluğu ile öğünenler, sizler bunlardan ayrılacaksınız. Ey bulunduğu duruma aldanıp da ondan sonrasını hiç düşünmeyenler. Ey çokluğu ile övünen ve onur duyduğunuz şeyleri sonunda bırakıp içinde hiçbir övünme ve böbürlenmenin olmadığı dar bir çukura gidecek olanlar! Uyanınız ve bakınız... Doğrusu **"Mal ve evlat çoğaltma yarışı sizi oyaladı. Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz."**

Ve ardından yüce Allah derin ve ağır bir etki ile kabirlere girdikten sonra onları bekleyen akibetin korkusu ile kalplerini uyarıp çarpıyor. **"Hayır yakında bileceksiniz."**

Sonra bu etkiyi, aynı sözcüğü sağlam ve korkunç ses tonu ile tekrarlıyarak sağlıyor.

"Yine hayır yakında bileceksiniz."

Sonra pekiştirmenin mutlaklığı ve kalplere saldığı korku artıyor. Bu pekiştirme, gerisinde onların mahmurluk ve çoklukla övünme sapıklığı içinde korkunç olan gerçek yüzünü anlayamadıkları zor durumu, daha da ortaya koyuyor:

"Hayır gerçeği kesin bilgi ile bilseydiniz."

Sonra yüce Allah, bu korkunç ve gizli gerçeği açıklıyor:

"Andolsun ki cehennemi göreceksiniz."

Ve sonra bu gerçeği pekiştirerek kalplerde bıraktığı ürkünç etkiyi derinleştiriyor:

"Andolsun ki onu gözünüzle kesin olarak göreceksiniz."

Sonra yüce Allah sarhoşu ayıltan, gafili kendine getiren, şaşkını çeviren, uyuyanı uyandıran ve elindeki nimeti yüzünden kendisini titreten son uyarısını yapmaktadır. **"Sonra o gün size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.** O nimetleri nereden elde ettiğiniz ve nerelere harcadığınız elbette size sorulacaktır, emre itaat ederek mi kazandınız, emre uygun yerlere mi harcadınız? Allah'a isyan ederek mi elde ettiniz ve Allah'a isyan ederek mi harcadınız? Helalinden mi kazandınız ve helal yollara mı harcadınız? Haramdan mı kazandınız ve haram yerlere mi harcadınız? Nimete şükrettiniz mi? Mala yüklenmiş olan zekat borcunu ödediniz mi? Başkalarına da verdiniz mi? Muhtaçlara vererek onları kendinize tercih ettiniz mi yardım etmediniz mi? Çokluğu ile övündüğünüz ve böbürlendiğiniz şeylerden sorguya çekileceksiniz. Daldığınız oyun, eğlence ve sapıklık yüzünden hafife aldığınız bir sorumluluktur bu. Ama bunun gerisinde ağır mı ağır bir üzüntü ve keder vardır.

Bu sure kendisi ile yine kendisini anlatan insanın hissine kendi anlamını ve etkisini bırakan, insanın kalbinden dünya hayatının değersiz uğraşıları ve boş kalplerin gönül verdiği küçük değerleri atıp onların yerine ahiretin endişelerini yerleştiren ve kalbi bu endişelerle dolduran bir suredir.

Sure dünya hayatını uzun bir film şeridinin üstünde yer alan ve aniden parlayıp kaybolan bir parıltı gibi canlandırmaktadır. **"Mal ve evlat çoğaltma yarışı sizi oyaladı. Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz."** Dünya hayatının parıltısı bitmekte ve onun küçük sayfası dürülüvermektedir. Sonra zaman uzanmakta ve yükler de zamana paralel ağırlaşmaktadır. Bizzat ifadenin üslubu bu çağrışımı ve anlamı vermektedir. Ve anlattığı gerçek ile eşsiz ifadenin ahengi tam bir uyum sağlamaktadır.

İnsanın bu korku, ürperti ve azamet dolu sureyi başlangıcından enginlere doğru yükselen, sonunda ise sapasağlam ve görkemli bir yerde derin bir karara ulaşan etkileri ile birlikte okur-okumaz, yeryüzünde sürdürdüğü bu geçici hayatın sorumluluklarının ağırlığını omuzunda hissediyor. Sonra bunlardan taşıyabileceklerini yükleniyor. Ve bu ağırlığın altında yoluna devam ediyor.

Sonra da kendini küçük ve değersiz olan şeylerden bile hesaba çekmeye başlıyor.

TEKASÜR SURESİNİN SONU

Asır suresi / 103

Mekke döneminde indi

Ayet sayısı : 3

Bismillahirrahmanirrahîm.

Üç ayetten ibaret olan bu kısa surede islamın insanlık için öngördüğü mükemmel bir hayat yolu ifade edilmektedir. İmana dayalı düşüncenin ana ilkeleri bütün kapsamlılığını ve büyüklüğünü içine alacak biçimde ve tüm gerçekliği ile birlikte en açık ve en dakik bir şekilde ön plana çıkarılmaktadır. Bu sure kısa cümlelerle islam anayasasının özünü ortaya koymakta, müslüman ümmetin gerçeklerini ve görevi ile bir tek ayette, surenin üçüncü ayetinde ortaya koymaktadır. İşte Allah'tan başkasının gücünün yetmeyeceği (özlü ifade) de budur. Bu surenin bütünüyle ortaya koyduğu büyük gerçek ise şudur.

Zaman süreci içinde tüm asırlarda ve insanlık tarihi boyunca tüm zamanlarda. Sadece kazançlı tek bir yol vardır. Kurtuluşa götüren tek bir sistem. Başka yok. Bu sistemde Asır suresinin sınırlarını çizdiği sistemdir. Bu yolda, bu surenin yol işaretlerini belirlediği yoldur. Bunun dışında kalan herşey boştur, hüsrandır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ۝ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝

1- Asra andolsun ki, 2- İnsan mutlak hüsrandadır. 3- Ancak iman edenler, iyi işler yapanlar, birbirlerine hakkı ve sabrı öğütleyenler bunun dışındadır.

Demek ki yegane kurtuluş yolu imandır. İyi iş yapmaktır, birbirine hakkı tavsiye etmek, sabrı tavsiye etmektir.

İMAN NEDİR?

Öyle ise iman nedir?

Biz burada imanı fıkhi tanımı ile tanıtacak değiliz. Sadece imanın karakterinden ve hayattaki değerinden söz edeceğiz.

İman, geçici, küçük ve sınırlı olan insan denen bu varlığın ezeli ve ebedi sınırsız temele bağlanmasıdır. Bu kaynağa bağlandığından dolayı yine aynı kaynaktan gelen evrenle ve bu evrene hükmeden temel yasalarla, bu evrende gizli olan güç ve enerji kaynakları ile sağlam bir bağ kurmasıdır. Böylece kendi kişisel, küçük sınırları dışına çıkarak koca evrenin genişliği içine dalması; basit, değersiz gücünün sınırlarını taşarak evrenin bilinmeyen büyük enerji kaynaklarına

açılmasıdır. Kısacık ömrünün sınırlarını aşarak Allah'tan başka kimsenin bilmediği uzaklıklara doğru kanatlanmasıdır.

Bu bağlılık, insan denen varlığa bir güç, bir sureklilik ve özgürluk vermesinin yanında, evet bütün bunların yanında, ona kainattan, orada bulunan güzelliklerden ve ruhları kendi ruhuyla karşılıklı sevgi bağları kuran yaratıklardan en güzel şekilde yararlanmasını sağlar. Bu durumda hayat her yerde ve her zaman insanlık için kurulmuş bulunan ilahi bir bayram töreninde dolaşmaya dönüşür. Bu ise, büyük bir mutluluk, eşsiz bir sevinçtir. Bu durumda insan, bir dostuna açıldığı şekilde hayata ve kainata açılır. Onlarla dostluk kurar. Bu gerçekten eşi ve dengi bulunmayan bir kazançtır. Onun yitirilmesi ise gerçekten korkunç bir hüsrandır.

Ayrıca imanın ilkeleri, yüce ve şerefli insanlığın da ilkeleridir.

Tek ilaha kulluk, insanı diğer varlıklara kulluğun basitliğinden kurtarır. Yüceltir onu. Gönlünde tüm kullarla beraber eşit bir seviyede olma bilincini verir ona. Bu nedenle o, kimsenin önünde eğilmez. Herşeye egemen olan tek Allah'tan başka kimseye boyun eğmez. İnsanın gerçek, özgürlük süreci, insanın vicdanından ve evrendeki olguların gerçekliğine ilişkin düşüncesinden kaynaklanan bir özgürlük sürecidir. Ortalıkta tek kuvvetten başka ve tek ilahtan başka bir şey yoktur. İşte özgürlük hareketi kendiliğinden bu düşünceden doğar. Çünkü bu, mantıklı olan tek çıkış yoludur.

Rabbanilik, insanın düşüncelerini, değerlerini, ölçülerini, kriterlerini, yasalarını, kanunlarını ve kendisini Allah'a, evrene ve insana bağlayan, herşeyini kendisinden alacağı kaynağı belirleyen otoritedir. Bu anlayış hayattaki heva, hevesi ve çıkarı reddeder, söküp atar. Onun yerine şeriatı ve adaleti yerleştirir. Mü'minin bilincinde kendi sisteminin değerini yükseltir. Onun bütün cahili düşüncelerden, değerlerden ve kriterlerden kurtulması, yeryüzündeki mevcut bağlardan kaynaklanan değerleri aşıp geçmesi için kendisine destek olur. Onu bu değerlerin üstüne çıkarır. İsterse tek bir fert dahi olsa... Zira o fert cahiliyeye, doğrudan Allah'tan gelen düşüncelerle, değerlerle ve kriterlerle karşı koymaktadır. Dolayısıyla bunlar daha yüce, daha güçlü değerlerdir. Uyulmaya ve saygı duyulmaya daha elverişlidir.

Yaratıcı ile yaratılan arasındaki ilişkinin netlik kazanması, ilahlık makamı ile kulluk makamının bütün yalın gerçekliği ile açıklık kazanması bu fani varlığı sürekli olan gerçeğe bağlar. Hem de hiçbir karmaşıklığa yol açmadan ve yolda hiçbir vasıta kullanmadan. İnsanın kalbine bir aydınlık, ruhuna bir huzur, içine bir güven ve dostluk yerleştirir. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamayı, temelsiz ve uydurma şeylerle, değerlerle kullara üstünlük pozuna girmeyi yok ettiği gibi korkuları, kötülükleri, bunalımları ve kararsızlığı da söküp atar.

Allah'ın dilediği yolda sağlıklı bir yer ve istikamet sahibi olmakta bu imanın gereğidir. Bu durumda iyilik, gelip geçici bir arzu, köklü temeli bulunmayan bir duygu ve kopuk bir hadise durumuna düşmez. İyilik bu durumda birtakım etkenlerden kaynaklanır. Bir hedefe doğru yönelir. Allah için birbirine bağlayan bireyler iyilik üzerinde yarışırlar. Böylece müslüman topluluk, apaçık ve tek he-

delil olan ve ayırıcı tek sancağı bulunan bir cemaat halinde ortaya çıkar. Ayrıca peşpeşe gelen ve bu sağlam bağla birbirine bağlanan nesillerde birbirleri ile dayanışma içine girerler.

Yüce Allah'ın insanı onurlu bir şekilde yarattığına inanmakla insanın kendisine saygısı artar. Bu saygı; onun vicdanında Allah'ın yücelttiği mertebeden aşağılara düşmekte, haya etme duygusunu oluşturur. Bu ise insanın kendisine ilişkin en üstün, en yüce düşüncedir. Çünkü insanın Allah katındaki değerini düşünen ve onu basit bir kaynağa bağlayarak onunla yüceler alemi arasındaki bağı koparan her düşünce, her ekol insanı alçaklığa ve adiliğe çağıran bir düşünce bir ekoldür. İsterse bunu olarak ifade etmesin, farketmez.

Bu nedenle dar beyincilik, Freud'çuluk ve Marxçılık beşer fıtratına ve insan yönlendirme mekanizmasına musallat olmuş en çirkin, en adi telkinlerdir. Bunlar insanlığa her türlü sefaletin, pisliğin ve aşağılanmanın beklenen doğal bir şey olduğunu, hayret edilecek bir şey olmadığını bu nedenle bunların utanmayı gerektirecek bir şey olmadığını açıklamaya çalışmaktadır. Bu anlayış ise insanlığa karşı işlenen bir cinayettir. Bu anlayışı silip süpürmek ve kökünü kazımak gerekmektedir.

Tertemiz duygular; insanın Allah katında onurlu bir yaratık olduğu bilincinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar. Sonra bu duygular, Allah'ın gönüllerde de vicdanlardaki herşeyi gözetlediği ve gizli olan herşeyden haberi olduğu bilincindedir. Freud, Karl Marx ve benzerlerinin telkinleri ile kimliğini kaybetmemişse. Fıtratı bozulmamış olan dürüst bir insan, kendisi gibi bir insanın vicdanının şaibelerine ve bilincinin çirkin taraflarına bakıp görmesinden utanır. Mümin insan yüce Allah'ın kendisinin gözetmesinin ağırlığını vicdanının bütün derinliğinde hisseder. Ona karşı ürperir ve tir tir titrer. Bu da onun duygularını temizleyip arıtır.

Ahlak duygusu; adaletli, merhametli, bağışlayıcı, onurlarını öğretecek, sevimli, yumuşak huylu, kötülükten tiksinen iyiliği seven, göz ucuyla yapılan bakışları ve gönüllerin gizlediklerini dahi bilen bir ilaha inanmanın doğal bir hali ve sonucudur.

Bir de irade özgürlüğü ve kapsamlı gözetime dayalı olarak gerçekleşen sorumluluk bilinci de vardır. Bu da müminin vicdanında uyanıklık ve hassasiyetini sağlar. Ağırbaşlılık ve düşünerek iş yapma duyarlılığını kazandırır. Bu sadece bireysel bir sorumluluk değildir. Aynı zamanda sosyal bir sorumluluktur. Bizzat iyiliğin kendisine karşı bir sorumluluk, insanlığın tümüne karşı bir sorumluluktur. Allah'ın huzurunda bir sorumluluk. Mümin, bir hareket yaparken tüm bunları hesaba katar, hisseder. Kendi kendine büyük önem verir. Ayağını atmadan atacağı adımın sonucunu her yönden düşünüp değerlendirir. Çünkü o bu varlık dünyasında değerli olan bir varlıktır ve bu varlık dünyasının düzeninde sorumluluğu olan bir varlıktır.

Dünya hayatının imkanlarına, nimetlerine dört elle sarılmaktan kurtulmak ve onların üstüne çıkmak -ki bunlar imanın telkinlerinden bazılarıdır- ve Allah'ın katındakini seçip tercih etmek daha hayırlı ve daha kalıcıdır. "İşte bu konuda

yarışacaklar yarışsınlar."[3] Allah'ın katındaki mükafat için yarışmak insanı yüceltir, temizler ve arındırır. Müminin içinde hareket ettiği sahanın genişliğine de uygun düşer. Çünkü müminin hareket alanı hem dünya hem ahiret, hem yeryüzü, hem de yüceler aleminin alanıdır. Bu da onun içindeki hemen ürün alma ve sonuca ilişkin tereddütlerini bertaraf eder. Onu huzura kavuşturur. Çünkü o iyiliği, sırf iyilik olduğu için yapar. Allah dilediği için yanaşır, iyiliğe. Sınırlı, bireysel ömrü içinde bu iyiliğin iyilik olduğunu ve iyi olan sonuçlarını bizzat kendi gözleriyle görmesi şart değildir. Çünkü uğrunda ve rızası için iyilik yaptığı yüce Allah ölmez, unutmaz, yaptığı hiçbir şeyi boşa çıkarmaz. Haşa! Sonra yeryüzü mükafat yurdu değildir. Dünya hayatı da yolun sonu değildir. İşte insan bu kuruyup tükenmeyen bu kaynaktan güç ve destek alarak, sürekli iyilik yapmaya devam eder. İşte bu güç iyiliğin sürekli bir biçimde yol almasını garanti eden etkendir. Geçici bir dürtü kopuk bir istek olmaktan çıkarır onu. İşte mümini kötülüğün karşısında dikilmeye iten ve ona sürekli destek olan müthiş kuvvette budur. İsterse bu kötülük azgın bir itibarın, taşkınlığında, ister cahili değerlerin baskısında, isterse iç dürtülerinin etkisinde ve iradesini baskısı altına alma noktasında ortaya çıksın, farketmez. Bu baskı her şeyden önce insanın kişisel bilincinde meydana gelir. Kişi ömrünün kısa olduğunu, tüm zevklerini tadamıyacağını, isteklerini gerçekleştiremeyeceğini ve iyiliğin uzak olan sonuçlarını göremeyeceğini, hakkın batıla üstün gelişini görmeye ömrünün yetmeyeceği anlayışı içindedir. İman ise bu duyguyu köklü ve mükemmel bir şekilde tedavi eder.

İman hayatın en büyük temelidir. İyiliğin her türü, her dalı buradan dal budak salar. Meyvelerinin hepsi buna bağlıdır. Bu iman olmadan iyiliğin her dalı ağacından koparılmış olur. Solmaya ve kurumaya mahkum olur. Yoksa bunların hepsi şeytani meyvelerdir. Onların bir sürekliliği ve devamlılığı olamaz.

İman hayatın tüm yüce iplerinin bağlarının kendisine bağlandığı eksendir. Yoksa bu bağların tamamı çözülmüş, hiçbir şeye bağlanmamış olur. Arzu ve isteklere ve ihtiraslarla birlikte çürüyüp boşa gider.

İman darmadağın haldeki hareketleri, amelleri birleştirir. Birbiri ile uyumlu, birbiri ile yardımlaşan bir düzen içine sokar. Hepsini tek bir yola, tek bir hareket içine sevkeder. Bunların hepsinin belli bir itici gücü ve hepsinin belirlenmiş bir hedefi vardır.

Bu nedenle Kur'an bu temele dayanmayan, bu eksene bağlanmayan ve bu sistemden kaynaklanmayan bütün işleri ve iyilikleri hiçe sayar, onlara hiçbir değer vermez. Bu konuda islamın bakış açısı apaçık ortadadır. İbrahim suresinde deniyor ki: **"Rabbini inkar edenlerin iyi davranışları fırtınalı bir günde şiddetli rüzgarda savrulan küle benzer, yaptıkları iyi işler karşılığında ellerine hiçbir şey geçmez. İşte koyu sapıklık budur."**[4]

Nur suresinde de şöyle buyuruluyor: **"Kafirlerin amelleri ise engin çöllerde-**

3- Üstad Şeyh Muhammed Abduh: "Kim zerre kadar iyilik yaparsa onu görür, kim zerre kadar kötülük yaparsa onu görür" ayetinin yorumunda diyor ki "bazılarının kafirin iyilikleri ahirette kendisine fayda vermez ve hiçbir kötülüğünün cezasının hafiflemesine neden olmaz. Bu konuda bilginler arasında görüş birliği vardır demelerinin hiçbir aslı yoktur".. İşte biz burada görüyoruz ki bu konu görüş birliğine varılan konu değildir.

4- İbrahim Suresi, 18.

ki serap gibidir. Susuz kimse onu su zanneder, fakat oraya varınca hiçbir şey bulamaz. Kafir karşısında Allah'ı bulur. O da hesabını eksiksiz olarak görür. Zaten Allah'ın hesaplaşması çabuktur."[5]

Bunlar imana dayanmadığı müddetçe tüm iyiliklerin, tüm değerlerin boşa çıkarılacağını gösteren apaçık hükümlerdir. Çünkü iman, ameli sürekli olarak varlığın kaynağına bağlayan bir faktör ve varlığın amacına uygun düşen bir hedeftir. Tüm işlerin dizginini Allah'a havale eden bir inanç sisteminin en tutarlı bakış açısıdır. Ondan kopan tamamı ile kopmuş olur ve anlamının gerçek manasını yitirmiş olur.[6]

İman, fıtratın sağlıklı olduğunu, insan dünyasının sağlam olduğunu gösteren bir ölçüdür. İnsanın bu bünyesinin bütün bir evrenin fıtratı ile uyum içinde olduğunu gösterir. İnsan ve onun etrafını kuşatan evren arasında sağlıklı, karşılıklı anlaşmanın delilidir. İnsan bu evrenin içinde yaşar. Bünyesi sağlıklı olan insan ile bu evren arasında karşılıklı iletişimin, anlaşmanın olması gerekir ve bu karşılıklı iletişimin insanı imana getirmesi icab eder. Zira bu evrenin kendisi dahi onu bu şekilde harika olarak yaratan sınırsız kudretin delilleri ve mesajları ile doludur. Bu karşılıklı iletişim yitirilir veya bozulursa, bu dahi tek başına algılama konumundaki şu insan bünyesinin noksanlığını ve onda meydana gelen gediklerin varlığını gösterir. Bu ise hüsrandan başka birşey getirmeyen ve dış görünüş itibarı ile iyi görünse de hiçbir iyiliğin kendisi ile birlikte bir anlam ifade etmeyeceği kesin hüsrandır.

Müminin dünyası öylesine geniş, öylesine kapsamlı, öylesine derin, öylesine yüce, öylesine güzel, öylesine mutlu bir dünyadır ki, onun yanında inanmayanların dünyaları, küçük, sönük, düşük, değersiz karanlık ve mutsuzluk dünyasına dönüşür. Bu ise gerçekten büyük bir hüsrandır. Hem de ne hüsran!

Amel-i salih imanın doğal ürünüdür. İman gerçeğinin kalbe yerleştiği anda itibaren başlayan, özden kaynaklanan harekettir. Çünkü iman, aktif ve harekete geçirici bir gerçektir. Amel, ihsan şeklinde insanın pratiğinde kendini gerçekleştirmeye çalışmadan insanın kalbinde ve vicdanında yerleşip duramaz. İşte islamın iman anlayışı budur. Hareketsiz ve sönük halde beklemesi müminin içinden dışa çıkıp dışında kendini göstermeden gizli kalması mümkün değildir. **Eğer iman bu doğal hareketini sağlayamıyorsa ya zayıftır ya da ölüdür. Tıpkı kokusunu içinde tutamayan çiçek gibi.** Nasıl ki çiçekten kokunun yayılması doğal ise imanda da hareketin olması doğaldır. Yoksa iman yok demektir.

Zaten imanın önemi buradan kaynaklanmaktadır. İman bir hareket, bir eylem, bir kurma ve düzeltmedir. Allah'a doğru yöneliştir. **İman vicdanın derinliklerine gömülü, gizli, pasif, çekingen, büzülmüş bir şey değildir. Hareket içinde somutlaşmayan sırf iyi niyetlerden ibaret de değildir.** İşte imanı hayatın içinde yapıcı büyük bir güç haline getiren islamın apaçık yapısı ve karakteri de budur.

İman, Rabbani sisteme bağlılık olduğuna göre bu sistem, varlığın özünde sürekli ve birbirine bağlı bir plandan kaynaklanmış, bir hedefe yönelmiş olduğu müddetçe rahat anlaşılabilecektir. İmanın insanlığa önderliği, varlığın yapısın-

5- Nur Suresi, 39.

6- Kur'an ayetlerinin apaçık bunu ortaya koyduğunu görüyoruz. Kur'an'ın hükümleri başlıbaşına bir asıldır.

da olan hareket sisteminin gerçekleştirilmesine yönelik bir önderliktir. Bu da Allah'tan kaynaklanan bir sisteme layık, tertemiz, yapıcı, onarıcı hayırlı bir harekete itmektir.

HAK VE SABRIN DAVETTEKİ ROLÜ

Karşılıklı olarak hakkı tavsiye etme, sabrı öğütleme ise özel bir yapıya sahip farklı bir bağı bulunan ve bütün bir yönü olan müslüman cemaatin şeklini ortaya koymaktadır. Kendi yapısının bilincinde olduğu gibi görevinin de bilincinde olan iman ve ameli salih gibi kendisine yöneldiği eylemlerin gerçek mahiyetini bilen cemaat. Bu cemaatin görevleri arasında iman ve ameli salih yolu ile bütün bu insanlığa önderlik yapması da bulunmaktadır. Kendi aralarında bu büyük emanete ilişkin göreve engel olabilecek herşeyde birbirlerine öğüt veren bir cemaat.

Karşılıklı öğütleşmenin sözcüğü, anlamı, yapısı ve gerçekliği vasıtasıyla birbirleri ile dayanışma içinde bulunan, ümmetin veya cemaatin şeklide ortaya çıkmaktadır. Seçkin, bilinçli ümmetin. Yeryüzünde hakka, adalete ve iyiliğe dayanan ümmetin. Bu ise seçkin ümmetin en üstün, en parlak şekilde ortaya konmasıdır. İşte islam, islam ümmetinin böyle olmasını ister. İslam hayırlı, seçkin, güçlü, bilinçli, hakkın ve iyiliğin bekçisi olan sevgi, kardeşlik ve yardımlaşma içinde hakkı ve sabrı birbirine öğütleyen bir ümmet ister. Kur'an bunu karşılıklı öğütleşme sözü ile dile getirmektedir.

Hakkı birbirine tavsiye etmek zorunludur. Zira hakka sarılmak zordur. Haktan alıkoyan engellerde pek çoktur: Nefsin arzuları, çıkar mantığı, çevrenin düşünceleri, azgınların saldırıları, zalimlerin zulümleri ve saldırganların saldırıları hep birer engeldir. Karşılıklı öğütleşme ise hatırlatmadır, cesaret vermedir. Hedefin ve amacın yakınlığını hissettirmedir. Zorluk ve emanet konusunda kardeş olmadır. Karşılıklı öğütleşme, bireysel yönelişlerin bileşkesini sağlamlaştırır. Beraber hareket edip, güçlerin katlanmasını sağlar. Hakkın her bekçisine şu gerçeği hissettirir: "Bu yolda sen yalnız değilsin. Sana öğüt veren, cesaretlendiren, yanında yer alan, seni seven ve yalnız bırakmayanlar da vardır." Hakkın ta kendisi olan islam dini de ancak bu şekilde birbiri ile yardımlaşan, öğütleşen, birlik ve dayanışma içinde hareket eden bir topluluğun gözetimi ve bekçiliği ile hakim olabilir.

Sabrı tavsiye etmek te zaruridir. İman ve ameli salih üzere ayağa kalkmak, hakkın ve adaletin bekçiliğini yapmak, bireyin ve toplumun, ferdin ve cemaatin karşılaşacağı en büyük zorluklardan biridir. Bu nedenle sabretmek gerekir. Nefisle cihad için ve başkaları ile cihad için sabır. Zorluk ve eziyetlere karşı sabır. Batılın şımarıklığı, kötülüğün saldırılarına karşı sabır. Yolun uzunluğuna, aşamaların gecikmesine, yol işaretlerinin belirsizleşmesine ve sonun uzaklığına karşı sabır.

Karşılıklı olarak sabrı öğütleme, insanın gücünü artırır. Zira hedef birliği, yöneliş birliği, toplumsal dayanışma gibi duyguları ve hisleri harekete geçirir. Onları sevgi, azim ve sebatla donatır. Bu da cemaatin pek çok değerlerini ve olgularını harekete geçirir. Özünde onları yaşamayan, islamın gerçekliğini yaşayamaz. Ve

ancak bunun vasıtası ile sözkonusu gerçeğin bir anlamı olabilir. Yoksa hüsrandan ve yıkımdan başka çare bulunmaz.

ÜSTÜN TOPLUMDAN BİRKAÇ KESİT

Kur'an-ı Kerim'in hüsrandan kurtulan bu kazançlı topluluğun hayatına ilişkin yaptığı bu tesbite baktığımızda yeryüzünün her tarafında hüsranın istisnasız bütün bir insanlığı kuşattığını görüyor ve dehşete kapılıyoruz. İnsanlığın daha ahirete gitmeden önce karşılaştığı zorluklara bakıp hayret ediyoruz bu yıkım karşısında. İnsanlığın yüce Allah tarafından kendisine bahşedilen bu yenilikten kesin bir şekilde yüz çevirişini görüp bu yeryüzünde hakka dayalı, imanlı, seçkin bir gücün de ortalıkta bulunmadığını gördüğümüzde endişeye kapılıyoruz. Bunun yanında müslümanlar veya daha dikkatli bir ifade ile müslüman olduğunu söyleyenler, yeryüzünün bu hayırdan en çok uzak olanlarıdır. Yüce Allah'ın seçtiği ilahi sisteminden ümmet için belirlediği anayasasından, hüsran ve yıkımdan kurtuluş için belirlediği yegane yolundan en çok yüz çevirenlerdir. Bu bereketli hayrın ilk defa kendisinden kaynaklanmaya başladığı bölgelerde Allah'ın kendisi için belirlediği iman sancağını bırakmakta, bütün tarihi boyunca asla bir yararını görmediği ulusal sancaklara yapışmaktadır. Halbuki onlar daha önceleri bu bayraklara sarılmış iken ne yerde ne de gökte kimse onları tanımıyordu. Nihayet islam geldi. Ortağı olmayan Allah'ın sancağını dikti. Bu ortağı olmayan Allah'ın adını taşıyan, yine ortağı olmayan Allah'ın damgasını taşıyan bir sancaktı. İşte Arapların gölgesinde zafer elde ettikleri, yükseldikleri ve uzun insanlık tarihi boyunca ilk defa tarihin bu döneminde insanlığa gerçekten iyi, güçlü ve bilinçli bir önderlik yaptıkları sancak buydu.

Üstad Ebu'l Hasan en-Nedvi "Müslümanların Gerilemesi İle Dünya Neler Kaybetti?" adını taşıyan değerli kitabında bütün tarih için eşsiz bir özelliğe sahip olan bu güzel önderlikten söz etmektedir. "İslam önderliği döneminde müslüman önderler ve özellikleri" başlığı altında diyor ki:

"Müslümanlar sahneye çıktılar. Dünyaya önderlik yaptılar. Hiçbir niteliği bulunmayan uluslar insanlığın kumanda merkezinden indirdiler. Çünkü bunlar kumandayı kendi çıkarları için kötüye kullanıyorlardı. Adil ve dengeli bir şekilde insanlığı süratle ileriye götürdüler. Müslümanların o sırada diğer uluslara önderlik etmeye ehliyet kazandıracak tüm sıfatları yerindeydi. Onların mutluluğu ve kurtuluşu için gereken tüm özelliklere sahiptirler. İnsanlık onların himayesi ve önderliği ile kurtuluşa erişti. Çünkü;

1- Onlar Allah tarafından gönderilen bir kitaba, ilahi bir şeriata ve hukuka sahiptiler. Kendi görüş ve arzularına dayanarak hukuk yapmıyorlardı. Çünkü bu cahilliğin, yanlışlığın ve zulmün kaynağıydı. Hayatlarında, siyasetlerinde ve insanlarla ilişkilerinde gelişi güzel hareket etmezlerdi. Aşağılık ilişkilerde bulunmazlardı. Çünkü yüce Allah onlara, insanlar arasında kendisine insanlara hükmedecek bir şeriat belirlemişti. **"Ölü iken diriltiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürürken yararlandığı bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde bocalayıp oradan bir türlü dışarı çıkamayan kimse gibi midir? İşte böylece kafirlere**

yaptıkları kötülükler çekici göründü."[7]

"Ey müminler, her davranışınızda Allah'ı sıkısıkıya gözeten ve adalete bağlı şahitlik eden kimseler olunuz. Sakın herhangi bir gruba karşı duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya sevketmesin. Adil olunuz. Takvaya en yakın tutum budur. Allah'tan korkunuz. Hiç kuşkusuz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır."[8]

2- Müslümanlar hüküm ve önderlik makamına ahlaki bir terbiye ve iç temizliği elde etmeden üstlenmediler. Halbuki geçmişte ve günümüzde iktidara gelen ulusların, bireylerin ve insanların büyük çoğunluğu bundan yoksundur. Müslümanlar uzun bir zaman içinde Hz. Muhammed'in terbiyesi altında yetiştiler. Dakik kontrolü altında eğitildiler. Hz. Peygamber, onları hem terbiye ediyor, hem de arındırıyordu. Onları züht, takva, iffet, emanet, başkasını kendine tercih etme ve Allah korkusu ile eğitiyordu. Makam sahibi olmaya ve bu konuda ihtirashı davranmaya engel oluyordu . Nitekim şöyle buyuruyordu: "Allah'a yemin ederim ki, idare ve liderlik meselesinde istekli olan, veya bu konuda ihtiras sahibi bulunan kimseleri görevlendirmeyiz.[9]

Onların kulakları sürekli olarak şu ayet ile çınlamıştır: **'İşte ahiret yurdu. Onu yerde böbürlenmeyen ve bozgunculuk yapmayanlara veririz. Güzel sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır."[10]**

Onlar, görevler ve makamlar için asla heveslenmezlerdi. Zaten başkanlık için kendilerini aday göstermeleri, bunun için kendilerini övmeleri, bunun için propaganda yapmaları ve bu amaçla masraflara girmeleri asla mümkün değildir. Bir görevi üstlendikleri zaman bunu bir ganimet, bir hazır lokma veya harcamalarının ve çabalarının bir ürünü olarak görmezlerdi. Aksine onu boyunlarında bir emanet olarak kabul ediyor ve bunun Allah tarafından kendilerine verilmiş bir sınanma aracı olduğunu biliyorlardı. Onlar her zaman Allah'ın huzuruna çıkacaklarını, değerli değersiz herşeyden sorguya çekileceklerini biliyorlardı. Ve yüce Allah'ın şu sözünü sürekli olarak zihinlerinde canlı tutuyorlardı:

"Allah size emanetleri, onları taşıyabilecek olanlara yüklemenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adalete uygun hüküm vermenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Hiç kuşkusuz Allah işiten ve görendir."[11]

"Sizi yeryüzünde halife yapan ve verdiği nimetler hakkında sınavdan geçirmek için bazılarınızın derecesini diğer bazılarından üstün kılan O'dur. Hiç şüphesiz Rabbinin cezalandırması gecikmesizdir. Şüphesiz O, bağışlayıcı ve merhametlidir."[12]

3- Bu sınanmalar bir ırkın hizmetçisi, bir milletin veya vatanın elçileri değillerdir ki, yalnız onun çıkarı ve mutluluğu için çalışsınlar. Onlar herhangi bir milletin veya vatanın diğer tüm milletlerden ve vatanlardan üstün ve şerefli ol-

7- En'am Suresi, 122.
8- Maide Suresi, 8.
9- Buhari ve Müslim.
10-Kasas Suresi, 83.
11- Nisa Suresi, 58.
12- En'am Suresi, 165.

duğuna inanan kimseler değillerdi. Kendilerinin sırf hükmetmek için yaratıldıklarına inanan, diğer milletlerin ise sırf hükmedilmek için varolduklarını düşünen bir kitle değillerdir. Onlar bir arap imparatorluğu kurup onun sayesinde rahat etmek, bol nimetler içinde yaşamak, onun himayesi altında yükselip büyüklük taslamak için ortaya çıkmamışlardı. İnsanları Bizans ve İran hakimiyetinden kurtarıp Arapların hakimiyetine sokmak için meydana atılmamışlardı. Onları ayağa kaldıran tüm insanlığı kullara kulluktan kurtarıp, yalnız Allah'a kul yapmaktı. Tıpkı müslümanların elçisi olan Rebi' İbni Amir'in Yezdicerd karşısında bu gerçeği dile getirdiği gibi: "Bizi buralara Allah gönderdi. İnsanları kullara kulluktan kurtarıp yalnız Allah'a kul yapmak için. Dünyanın sıkıntılarından, mutluluğuna kavuşturmak için. Sözde dinlerin zulmünden islamın adaletine kavuşturmak için."[13]

Bunlara göre bütün uluslar ve bütün insanlar eşittir. Bütün insanlar Hz. Adem'in çocuklarıdır. Adem ise topraktandır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap olana üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir: "**Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletler ve kabilelere ayırdık. Allah katında en üstün olanınız en çok korunanızdır. Allah bilendir, haber alandır.**"[14]

Hz. Ömer döneminde Mısır valisi Amr İbni As'ın oğlu Mısır'lı bir adamı döverken ataları ile övünerek şöyle demişti: "Al sana bir soylu tokadı. Asil kimselerin oğlundan!" Hz. Ömer olaydan haberdar olunca hemen aynısının ona da yapılmasını istemiş ve şunu demişti: "Annelerinden hür olarak doğan insanları ne zaman köle edindiniz?"

Müslümanlar din, ilim ve eğitim konusunda sahip oldukları her şeyi hiç kimseden esirgemediler. Hüküm, idare ve fazilet konusunda, soy, renk ve vatan farkı gözetmediler. Onlar adeta gökyüzündeki bulutlar gibi bütün ülkelere yayıldılar. Bütün insanları himaye ettiler. Tepelerin ve ovaların hasretle beklediği, bereket dolu yağmurlar gibi oldular. Ülkeler ve insanlar yetenekleri ve bağırlarını açtıkları ölçüde onlardan yararlandılar.

Müslümanların himayesi ve idaresi altında tüm milletler ve kitleler hatta eski çağlarda baskı altında tutulanları da almak üzere din, ilim, eğitim ve iktidar konusunda kendi paylarını aldılar. Yeni dünyanın kurulmasında Araplarla yarıştılar. Hatta bunların pek çok fertleri bazı faziletlerde Arapları geçtiler. Onlardan imamlar yetişti. Arapların büyükleri ve müslümanların efendileri konumuna geldiler. Fıkıh, hadis ve diğer alanlarda imam oldular.

4- İnsan, ruh ve bedenden oluşmaktadır. Kalb ve akıl sahibidir. Duygu ve organ sahibidir. İnsan bünyesindeki bütün bu güçler uygun şekilde gelişip, sağlıklı bir şekilde beslenmedikçe, insanın mutlu olması, kurtuluşa ermesi adil ve dengeli bir şekilde ilerlemesi mümkün değildir. Sağlıklı bir medeniyetin oluşturulabilmesi, ancak dini, ahlaki, akli ve bedeni her yönüyle insanın tatmin edildiği bir ortamın oluşturulması ile mümkündür. İnsan ancak böyle bir ortamda ra-

13- İbn-i Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye.
14- Hucurat Suresi, 13.

hatlıkla insani olgunluğuna kavuşabilir. Deneyimlerle sabit olmuştur ki böyle bir ortam, ancak hayatın önderliği ve medeniyetin dizginini, hem ruha ve hem de maddeye inanan dini ve ahlaki hayatta güzel örnekleri oluşturan yetkili, sağlıklı, akıllı, yararlı ve sağlıklı ilim sahibi olan kimselere vermekle mümkündür..."

Üstad Nedvi sözlerini şu başlık altında sürdürüyor: "Raşit halifeler devri sağlıklı bir medeniyetin en güzel örneğidir."

"Aynen de böyle olmuştur. Tarih devirleri içinde Raşit halifeler devrinden daha kapsamlı, daha güzel ve daha parlak bir şekilde bütün bu alanlara uzanabilen bir döneme rastlamıyoruz. Raşit halifeler döneminde kamil insanın yetiştirilmesi ve sağlıklı bir medeniyetin ortaya çıkarılması için ruh, ahlak, din ilim ve maddi araçların tümü, bütün bu kuvvetlerle birlikte ve yardımlaşma içinde hareket etmişlerdir. Böylece dünya devletlerinin en büyüklerinden biri meydana gelmiş ve zamanındaki bütün güçlere üstün gelen siyasi, maddi bir kuvvet olmuştur. Bu ortamda yüce ahlaki değerler egemen olmuş,hem insanların hayatında hem de idare sisteminde erdemli ahlak ölçüleri esas alınmıştır. Ahlak ve erdemlilik, ticaret ve sanayi ile birlikte yükselmiş, fetihler genişliğinde ve uygarlığın zenginliği ölçüsünde ahlaki ve ruhi üstünlükte ileriye gitmiştir. Cinayetler azalmış, memleketin genişliğine, nüfusun çoğalmasına, sebeplerin ve etkenlerin varlığına rağmen suçlular azalmıştır. Bireyin bireyle, bireyin cemaatle ve cemaatin bireyle ilişkisi güzelleşmiştir. Bu gerçekten mükemmel bir dönemdir ki, insanlar ondan daha üstününü hayal edemez ve teorisyenler onun daha temizini daha güzelini tasarlayamaz.

Bunlar Asır suresinin ana ilkelerini belirlediği islam anayasasının gölgesi altında yaşayan insanlığın o dönemdeki kutlu neslin birkaç özellikleridir. İman, amel-i salih, karşılıklı olarak hakkı tavsiye, birbirine sabrı öğütleme cemaatinin taşıdığı iman sancağının altında yaşayan insanların birkaç özelliğidir.

Bu nerede, bugün dünyanın her tarafında insanlığın karşılaştığı yıkımlar, yıkılışlar nerede? İyilik ve kötülük yarışında onu mağlup eden hüsran nerede? Arap ulusunun islamın sancağını taşımaya başladığı günden itibaren insanlığa sunduğu büyük hayır kaynağından habersiz oluş nerede? Araplar islamın sancağı ile insanların önderleri durumuna gelmişlerdi. Daha sonra onlar bu sancağı bıraktılar ve kendilerini kafilenin en arkasında buldular. Artık bütün kafile hüsrana ve yıkıma doğru yol almaktadır. Bundan böyle artık bütün sancaklar şeytanın. İçlerinde tek bir Allah sancağı bile yok. Tüm sancaklar batılın artık. Hakkın tek bir sancağı bile yok. Bütün sancaklar sapıklığın, karanlığın. Hidayet ve aydınlığın tek bir sancağı bile yok. Bütün sancaklar hüsranın. Kurtuluşun tek bir sancağı bile yok! Allah'ın sancağı ise halâ yerinde durmaktadır. Onu kaldıracak el ve altında iyiliğe, hidayete, yararlı şeylere ve kurtuluşa doğru yol alacak ümmeti beklemektedir.

Bu yeryüzündeki kazancın ve hüsranın durumudur. Bu da onca büyüklüğüne rağmen, ahiretin durumu ile karşılaştırıldığında çok basit, çok küçük kalmaktadır. Asıl orada gerçek kazanç ve gerçek hüsran, orada uzun zaman, orada sü-

rekli hayat, gerçekler alemi orada. İşte asıl kazanç ve hüsran oradadır. Cennet ve hoşnutluğu kazanma yahut cenneti ve hoşnutluğu yitirme. Orada insan ya kendisi için belirlenen olgunluğun zirvesine ulaşır ya da geriye döner, insanlığını da yitirir. Değer açısından bir taş parçası değerine düşer, rahat yönünden taştan da geride kalır. **"Biz sizi yakın bir azab ile uyardık. O gün kişi, ellerinin öne sürdüğü işlere bakar ve kafir 'Keşke ben toprak olsaydım' der."**[15]

Bu sure yolu belirlemede kesin bir hat çiziyor. Bu hüsran çizgisidir. Yol birdir, birkaç değil, İman amel-i salih ve amel-i salih yolu, birbirine hakkı tavsiye eden, sabrı öğütleyen, hakkı korumak için birbiri ile dayanışma içine giren ve dağarcığına sabır azığı yerleştiren müslüman cemaatin oluşturulması.

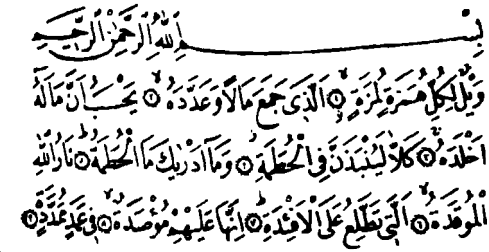
Bu tek bir yoldur. Bu nedenle Hz. Peygamberin arkadaşlarından iki adam Asır suresinin birbirine okumadan ve biri diğerine selam vermeden buluştuklarında ayrılmazlardı. Karşılaşan iki adam bu ilahi ilke üzerinde anlaşırlardı, sözleşirlerdi. İman ve iyilik üzerinde sözleşirlerdi. Birbirlerine hakkı tavsiye edeceklerine, sabrı tavsiye edeceklerine söz verirlerdi. Bu ülke ilke üzerine kurulu bulunan islam ümmetinin birer elemanı olduklarına and içerlerdi.

ASIR SURESİNİN SONU

15- Nebe Suresi, 40.

Hümeze Suresi / 104

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 9

1- İnsanları dilleri ile arkalarından çekiştiren ve karşılarında kaş, göz hareketleri ile onları aşağılayan herkese yazıklar olsun. 2- Malı toplayıp onu teker teker sayana. 3- Malının kendisini ölümsüzleştireceğini zannedene yazıklar olsun. 4- Hayır. O kırıp geçen yere atılacaktır. 5- O kırıp geçen ne olduğunu bilirmisin sen? 6- Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir o. 7- Tırmanıp yüreklerin üstüne çıkan. 8- Cehennem onların üzerine kapatılacaktır. 9- Uzun sütunlar içinde.

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure davanın ilk dönemindeki yaşanılmış realiteye dayalı bir tabloyu yansıtmaktadır. Bu aynı zamanda her toplumda görülebilecek bir insan tipini canlandırmaktadır. Bu basit ruhlu, aşağılık bir kişinin tablosudur. Kendisine mal verildiğinde ona gönlünü kaptıran, onun karşısında kendine hakim olamayan, malın hayatta en üstün kazanç olduğunu, bütün değerlerin ve bütün ölçülerin, insanlığın ölçülerinin, kavramların ölçülerinin ve gerçeklerin ölçülerinin karşısında küçüldüğünü hissetmeye başlayan, mala sahip olmakla insanların sonsuz değerlerine ve onurlandırıcı her şeyine sahip olduğunu zanneden aşağılık bir tip!

Ayrıca elde ettiği bu malın her şeye gücü yeten, yapamayacağı hiçbir şey bulunmayan bir ilah olduğunu zanneden, ölümü dahi başından savıp, ölümsüzleştirebileceğini düşünen bir tip! Bu malının, ahirette hesaba çekilme ve yaptıklarının karşılığını verme anında bile Allah'ın yargısını, hesaba çekmesini ve cezasını bertaraf edebileceğini düşünen bir tip!

İşte bu nedenle sözkonusu adam, içgüdülerin yönlendirmesiyle malın peşine düşmekte, onu ikide bir saymakta ve saydıkça da zevk almaktadır. içine ve

bünyesine çirkin bir duygu yerleşmekte, bu duygu ise onu insanlığın değerleri ve onurlarını aşağılamaya itmektedir. Dili ile onları eleştirmekte, göz ve kaş işaretleri ile onları alaya almaktadır. Dili ile onları ayıplamakta, hareketleri ile de onlarla alay etmektedir. Gerek onların seslerini ve hareketlerini anlatarak, gerekse onların sıfatlarını ve özelliklerini sözleri ve işaretleri ile, gözleri ve kaşları ile, alaylı mimikleri ve küçük düşürücü hareketleri ile ortaya koymaktadır.

Bu kişilikten ve imandan yoksun bir insan ruhunun, adileşmiş, iğrençleşmiş halini tasvir eden bir tablodur. İslam, yüce ahlaki değerleri gereği böyle düşük ruhların halini nefretle karşılar. Onlardan tiksinir. Bu nedenle islam, çeşitli yerlerde alayı, göz-kaş işaretleri ile aşağılamayı ve ayıplamayı yasaklamıştır. Bu hareketlerin bu kadar çirkin ve iğrenç bir şekilde tasvir edilmeleri ve bunun sonucunda tehditlerin ve cezanın yer alması gösteriyor ki, bu bazı müşriklerin, Allah'ın peygamberine ve müminlere karşı takındıkları gerçek bir durumu canlandırmakta idi. Bunlara verilen cevap korkunç bir tehdidi ve kesin bir tavrı yansıtmakta idi. Bu konuda bazı kişilerin adını veren rivayetler de aktarılmıştır. Fakat bu rivayetler güvenilir ve sağlam değildir. Bu nedenle sadece belirttiklerimizle yetiniyoruz.

Tehdit, maddi ve manevi azabın tablosu ile ateşin somut ve soyut toblusunu canlandıran bir kıyamet sahnesi şeklinde gelmektedir. Bu sahnede suç ile cezasının yolu ve azabın atmosferi arasında bir örtüşme gözetilmiştir. Dili ile, gözleri ve kaşları ile hafife alan, insanları aşağılayan, canları ve haysiyetleri alay konusu yapan, mal toplayarak bu malın kendisini ölümsüzleştireceğini sanan bu insanın toblusu! Malla kendini güçlü zanneden bu alaycı insanın karşısında herşeyi kırıp geçen "hutame"ye atılan, değersiz, "itilmiş" insanın tablosu yer almaktadır. Bu tabloda hutame onun bedenini ve büyüklük taslayışını kırıp geçmektedir. Bu **"Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir."** Bu ateşin Allah'a bağlanması ve böyle nitelendirilmesi sahne üzerinde alışılmışın dışında korkutan, ürperten, titreten bir hava estirmektedir. Ve bu ateş, alayın ve horlamanın kaynağı olan; içinde aşağılama, gurur ve kibirin gizlendiği yüreği üzerine "atılmaktadır." Değersizleştirilen, itilip bırakılan ve ezilip geçilen adamın tablosunu tamamlamak için alevleri her yanı kaplayan ateşin tablosu verilmektedir. Artık onu kimse kurtaramamaktadır. Artık orada saygı duyulmadan bağlayan hayvanlar gibi sütunlara bağlanmıştır. Kelimelerin ses tonunda bile bir sertlik hissedilmektedir. "Addedeh. Kella Leyun be zenne. Tattaliu. Umeddedeh" ifadelerin anlamlarında da değişik üsluplarla pekiştirme yer almaktadır. **"Kuşkusuz kırıp geçiren cehenneme atılacaktır. O kırıp geçiren cehennemin ne olduğunu sen nereden bileceksin? O Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir."** Bu kadar özlü ve bu kadar üstü kapalı bir ifadenin ardından korkunç bir soru. Hemen cevap ve açıklaması gelmekte. Bunların hepsi pekiştirme ve önemi vurgulama üsluplarıdır. Ayrıca ifadede tehdid de vardır. **"Vay haline atılacaktır... kırıp geçirene... Allah'ın tutuşturulmuş ateşi. Tırmanıp yüreklerin üstüne çıkan. Onların üzerine kapanan, uzun sütunlar içinde."** Bütün bunlarda anlatım ve duygu açısından bir ahenk vardır. Bu da dili, göz-kaş hareketleri ile alaya alan adamın çirkin eylemine uygun düşmektedir.

Kur'an-ı Kerim davanın başına gelen olayları izliyor ve aynı zamanda onları yönlendiriyordu. Kur'an düzenbazların oyunlarını altüst eden, düşmanların kalblerini titreten ve müminlerin ruhlarını huzura kavuşturan, bomba tesiri yapan güçlü bir silahtır. Burada yüce Allah'ın onlara bu şekilde karşılık vermede gösterdiği özen konusunda iki önemli noktaya değinmek istiyoruz.

Birincisi; Ahlâkî düşüklüğü ve çöküntüyü çirkin göstermek ve ruhlardaki bu alçak tabloyu gözler önüne serip, insanları ondan tiksindirmek.

İkincisi; müminleri savunmak, onların ruhlarını korumak, oraya aşağılık duyguların sızmasını önlemek. Allah'ın yaptıkları herşeyi gördüğünü, onlardan hoşlanmadığını ve cezalarını vereceğini hissettirmek... Bu da mümin ruhların yücelmesi ve o çirkin tuzakların üstüne çıkmaları için yetiyor zaten....

HÜMEZE SURESİNİN SONU

Fil Suresi / 105

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 5

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure Hz. Peygamberin peygamberliğinden önce Arabistan'da yaşayan Arapların hayatında herkesçe bilinen bir olaya değinmektedir. Bu olay, yüce Allah'ın bu kutsal bölgeyi koruduğunu gösteren en büyük belgedir. Yüce Allah burayı son hakkın algılanacağı buluşma yeri olarak seçmiştir. Onu yeni inanç sisteminin beşiği kılmıştır. Hakkın kutsal yürüyüşünün başlangıç noktası seçmiştir. Böylece yeryüzünün her tarafına yayılmış cahiliyeyi söküp atmayı ve yerine hidayeti, hakkı ve iyiliği yerleştirmeyi dilemiştir.

Bu olayla ilgili değişik rivayetlerin ortak olarak verdikleri bilgilerin özeti şudur: Daha önceleri İranlıların hakimiyeti altında bulunan Yemen, sonraları Habeşistan hükümdarlarının hakimiyeti altına girmiştir. İşte Habeşistanlıların Yemen hükümdarı Ebrehe Yemen'de Habeşistan Kralı adına bir kilise yaptırmış ve burada ihtişamın, övünmenin tüm sebeplerini ve araçlarını kullanmıştır. Amacı Arapları Mekke'deki Beytül Haram'dan (Kâbe'den) vazgeçirmekti. Çünkü Ebrehe, Kâbe'nin, idare ettiği Yemen halkı üzerindeki etkisini ve cazibesini görmüş, yarımadanın ortası ve kuzeyinde yaşayan diğer Arapların da ona karşı büyük saygı ve sevgi duyduklarını müşahede etmişti. Ebrehe bu niyetini Habeşistan kralına da yazmıştı. Fakat Araplar kendi kutsal kâbelerinden vazgeçmediler. Çünkü onlar bu kabeyi yapan Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in torunları olduklarına inanıyorlardı. Bu ise onların övünç kaynağı idi. Soyları ile övünmek onların geleneği haline gelmişti. Tutarsızlıklarına rağmen onlar kendi inançlarını çevrelerinde yaşayan, ehli kitabın inançlarından daha üstün görüyorlardı ve ehli kitabın inançlarındaki çelişkileri, tutarsızlıkları ve gedikleri görüyorlardı.

Araplar inançlarından vazgeçmeyince Ebrehe insanları Kabe'den çevirmek için onu yıkmaya karar verdi. Fillerin eşliğinde büyük bir ordu hazırladı. Ordunun önünde halk nezdinde özel bir şöhreti bulunan büyük bir fil bulunuyordu. Araplar Ebrehe'nin bu kararını ve amacını öğrendiler. Onun kendi Kâbe'lerini yıkmak için bu harekete girişmesi ağırlarına gelmeye başladı. Yemen'in ileri gelen eşrafından ve hükümdarlarından Zunefer adı verilen bir adam onun bu amacına engel olmaya çalıştı. Kendi kavmini ve sözünü dinleyen diğer Arapları Beytül Haram'ı savunmak amacı ile Ebrehe ile savaşa çağırdı ve bu konuda çok kimse O'nun çağrısına uydu. Ebrehe'nin karşısına çıktılar ve O'nunla savaştılar. Fakat yenildiler ve Ebrehe Zunefer'i esir aldı.

Yolda Nufeyl İbni Habib Hasa'ami de ona karşı koydu. İki Arap kabilesi-

nin tamamı ve bunlarla birlikte pek çok Arap bu direnişte yer aldı. Ebrehe bunları da yenilgiye uğrattı ve Nufeyl'i esir aldı. Nufeyl daha sonra Ebrehe'ye Arap yurdunda kılavuzluk etmeyi kabul etti.

Taif'ten geçerken Sakif kabilesinden birkaç adam onu karşılayıp aradığı kutsal evin burada olmadığını Mekke'de olduğunu söylediler. Böylece Lat için yaptıkları kutsal tapınaklarını savunmak istediler ve onunla birlikte Kâbe'yi kendisine gösterecek kılavuzlar gönderdiler. Ebrehe Mekke ile Taif arasında bulunan Mağmes bölgesine geldiğinde komutanlarından birini öncü olarak Mekke'ye gönderdi. Komutan Mekke'ye varıp Kureyş'in Tihame ve diğer boylarından bazı kimselerin mallarını gasbedip ona getirdi. Bu mallar arasında Haşim oğlu Abdulmuttalib[2] in de iki yüz devesi vardı. Bu sırada Abdulmuttalib Kureyş'in ulusu ve efendisi idi. Kureyş, Kinane ve Huzeyl, kendileri ile birlikte olan kimselerle, Ebrehe ile savaşmaya niyetlendiler. Sonra onunla savaşacak güçte olmadıklarını anlayarak bu işten vazgeçtiler.

Ebrehe Mekke'ye bir elçi göndererek bu bölgenin efendisini soruşturdu. Elçi Ebrehe'nin buraya savaşmak için değil, Kabe'yi yıkmak için geldiğini, eğer kendisiyle savaşmazlarsa onların kanlarını dökmek istemediğini bildirdi. Eğer bölgenin efendisi savaşmak istemiyorsa Ebrehe'nin yanına gelmeli idi. Abdulmuttalib elçinin getirdiği teklifleri kendisi ile konuştuktan sonra ona dedi ki: "Allah'a yemin ederiz ki biz Ebrehe ile savaşmak istemiyoruz. Zaten buna gücümüz de yetmez. İşte Allah'ın kutsal evi ve O'nun dostu olan Hz. İbrahim'in evi. Eğer Allah korursa o kendisinin haremidir, korur. Eğer o Ebrehe ile evini baş başa bırakırsa Allah'a yemin ederiz ki O'nu koruyacak gücümüz yoktur." Sonra elçi ile Ebrehe'nin yanına gitti. İbni İshak derki: Abdulmuttalib insanların en güzeli en büyüğü ve en akıllısı idi. Ebrehe O'nu görünece O'na saygı gösterip hürmet etti. Onu tahtının alt tarafında oturtmak istemedi. Halkının onun kendisi ile birlikte tahtına oturmuş olduğunu görmesini de istemedi. Tahtından indi. Halısının üzerine oturdu ve O'nu da yanına oturttu. Sonra tercümana dönüp O'na dedi: "Ne istiyorsun?" Abdulmuttalib; "Dileğim hükümdarın gasp ettiği iki yüz devemi vermesidir." Ebrehe tercümanına şöyle dedi: "Ona de ki: Seni ilk gördüğümde çok beğenmiş ve hayran olmuştum. Sonra seninle konuştuğum da sende birşey olmadığını anladım. Sen kendi dinin ve atalarının dini olan Kabe'yi bırakıyor, el koyduğum iki yüz deven hakkında mı benimle konuşuyorsun? Halbuki ben Kabe'yi yıkmaya geldim. O'nun hakkında hiç benimle Konuşmuyorsun." Abdulmuttalib ona dedi ki: "Doğrusunu istersen ben develerin sahibiyim, Kâbe'nin de sahibi var ve O Kabe'yi koruyacaktır" deyince Ebrehe: "O bana engel olamaz." dedi. Abdulmuttalib ise: "İşte sen, işte o" dedi. Bunun üzerine Ebrehe O'nun develerini geri verdi.

Sonra Abdulmuttalib Kureyş'e dönerek onlara olup bitenleri anlattı. Onların Mekke'den çıkarak dağ eteklerine saklanmalarını söyledi. Sonra kalktı. Kâbe kapısının halkasına tutundu. Kureyş'ten bir topluluk da O'nunla birlikte idi. Allah'a dua ediyor ve O'ndan yardım diliyorlardı. Abdulmuttalib'in bu sırada şu şiiri okuduğu rivayet edilmektedir:

"Allahım hiç kuşkusuz insanlar kendi evlerini korurlar. Sen de koru evini. Onların gücü ve kuvvetleri senin kuvvetini asla yenemez. Eğer onları kıblemizle başbaşa bırakıyorsan sen bilirsin. Dilediğini yap."

Ebrehe ise geldiği amacı için ordusunu ve Filini Kâbe'ye doğru yöneltti. Mekke'ye girmeden fili çöktü. Oraya girmiyordu. Mekke'ye girmesi için onu ne kadar zorladılarsa da başaramadılar. Bu olay Hz. Peygamberin Hudeybiye günü devesi Kusva mekke dışında çökünce söylediği söz ile de sabittir. Deve çöktüğünde insanlar: "Kusva inatlaştı" dediler. Hz. Peygamber ise "Kusva inatlaşmadı, bu onun huyuda değildir. Fakat fili engelleyen onu da engelledi."[1] Buyurdu. Buhari ve Müslim'deki bir hadiste Hz. Peygamberin Mekke'nin fethedildiği gün şöyle dediği belirtilmektedir. "Yüce Allah fili Mekke'ye girmekten alıkoydu. peygamberini ve müminleri ise onun üzerine gönderdi. Bugün Kabe'nin dokunulmazlığı tekrar dünki dokunulmazlığına dönmüştür. Dikkat edin. Burada olan olmayanlara bildirsin." Dolayısı ile fil gününde filin Mekke'ye girmesine engel olunduğu doğru bir hadisedir.

Sonra Allah'ın bu orduyu ve komutanını yok etmeye ilişkin iradesi gerçekleşmiş, onların üzerine sürü sürü kuşlar göndermiş, bu kuşlar onların üzerine taştan ve çamurdan çakıllar atmışlardır. Böylece onları paramparça etmiş, kuru ağaç yapraklarına döndürmüştür. Nitekim Kur'an onların bu durumlarını dile getirmektedir. Ebrehe'de vücudunda bir yara almış, onu beraberindekiler alıp götürmüşlerdi. Etleri parça parça düşüyordu. O'nu San'a'ya kadar götürdüler. Göğsü yarılıp kalbi dışarı çıkana kadar ölmedi. Rivayetler, olayı böyle aktarırlar.

FİL OLAYI ETRAFINDAKİ DÜŞÜNCELER

Bu sürü sürü kuşların türü, şekilleri ve büyüklüklerinin belirlenmesi konusunda, ayrıca attıkları taşların hacmi, türü ve bunları nasıl attıkları konusunda da değişik rivayetler vardır. Bazı rivayetler de bu sene Mekke'de çiçek ve kızamık hastalıklarının yaygınlaştığını belirtmektedirler.

Olağanüstü olayların ve gaybi konuların sınırlarını daraltmaya çalışan ve alışılagelen kainat yasalarının sürekli aynı işlediğini iddia edenler bu olayı çiçek ve kızamık hastalığının yaygınlaşması ile açıklamayı daha uygun ve daha tutarlı görüyorlar. Ayette sözü edilen kuşların ise mikropları taşıyan kara sinekler ile sivrisinekler olabileceğini, çünkü kuşun uçabilen her şey olduğunu ileri sürmeye çalışıyorlar.

Üstad Şeyh Muhammed Abduh Amme cüzü tefsirinde bu sureyi yorumlarken diyor ki: "İkinci günde askerlerin arasında çiçek ve kızamık hastalığı yayıldı." İkrime der ki: "Bu, Arap memleketlerinde ortaya çıkan ilk çiçek hastalığı idi." Yakup İbni Utbe bu olayla ilgili olarak der ki: "Arap memleketlerinde çiçek ve kızamık hastalıkları ilk defa bu senede görüldü. Hastalık onların vücutlarında eşine az rastlanır bir etki bıraktı. Etleri paramparça oluyor ve lime lime dökülüyordu. Ordu ve komutanı dehşete kapıldı. Geri dönüp kaçtılar. Ordu büyük bir yara aldı. Komutanın etleri parça parça ve lime lime dökülüyordu. Niha-

1- Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir.

yet göğsü yarıldı ve San'a'da öldü.

İşte bu, tüm rivayetlerin ittifakla kaydettiği olaydır. İnanılması doğru olan da budur. Bu sure bize açıklıyor ki bu çiçek veya kızamık hastalığı, onların askerleri üzerine atılan kuru taşlardan meydana geldiğini yüce Allah'ın rüzgarla birlikte gönderdiği büyük kuş sürüleri vasıtasıyla bu mikropların askerlerin arasına yayıldığını açıklamaktadır.

Bu kuşların, bazı hastalıkların mikroplarını taşıyan sivrisinekler veya karasinekler yüzünden hayvanlar olabilir. Bu taşların da zehirli kuru çamurdan olup, rüzgarların onları taşıdığına inanabilirsiniz. Bu mikropların hayvanların ayaklarına yapıştıklarını bir vücudla temasa geçtiklerinde ise onların gözeneklerinden içeriye geçtiklerini, burada vücudu harap eden ve etlerinin dökülmesine yol açan tahribatlar, yaralar açtığını kabul edebilirsiniz. Bu güçsüz kuşlar, Allah'ın yok etmek istediği insanları helak etmek için hazırlanmış en büyük orduları sayılabilir. Şimdi mikrop adı verilen bu küçük hayvanların sözkonusu kuşların kapsamı dışında kalmadıklarına inanmanız doğrudur. Bu kuşlar öyle büyük kitleler ve gruplar oluştururlar ki onları yaratandan başkası onların sayısını bilemez. Allah'ın yüce kudretinin zalim-azgınların yok edilmesi konusunda ortaya çıkması bu kuşların dağların tepeleri kadar büyük olmasına, mağrib arkası türünden bir kuş olmasına, kendilerine has renklerinin bulunmasına bağlı olmadığı gibi bu taşların büyüklük-küçüklerini, onların nasıl tesir ettiklerini bilmeye de bağlı değildir. Çünkü yüce Allah'ın her türden askerleri vardır.

Her şeyde O'nun bir delili vardır.

O'nun bir olduğunu gösterir bunlar.

Evrendeki bütün güçler Allah'ın gücüne boyun eğerler. Allah'ın evini yıkmak isteyen bu zalime, yüce Allah çiçek veya kızamık hastalığının mikrobunu aşılayacak kuşlardan bir kesimi göndermiştir. Onu da, kavmini de Mekke'ye girmeden önce yok etmiştir. Bu, yüce Allah'ın kutsal evini korumak amacı ile putperestliklerine rağmen Beytul Haram'ın himayesindekilere verdiği bol nimetlerden biriydi. Yüce Allah bu nimetiyle dininin gücüne dayanarak Kabe'yi koruyacak birini gönderene kadar evini korumuştu. Bu nimet, hiçbir suçu olmayan ve hiçbir günahı bulunmayan Evini yıkmak isteyen, ona karşı saldırıda bulunan düşmanlarını, fil ordusunu halletmesiydi.

Surenin yorumunda güvenilecek yaklaşım budur. Bunun dışındaki rivayetleri ancak rivayet yerinde, sahih olduğunda ise tevil ile kabul etmek mümkündür. Allah'ın kudretinin büyüklüğünü ifade eden hususlardan biri de dört ayaklı hayvanların en büyüğü olan file güvenerek onunla gururlanan kimselerin gözle görülemeyecek kadar tedkik ve incelemeye tabi tutulamayacak kadar küçük olan hayvanlarla yok edilmeleridir. İşte Allah'ın takdiri budur. Akıl sahipleri bu olayın gerçekten hayret verici dehşete düşürücü büyüklükte olduğundan şüphe etmezler!"

Biz üstad İmam Abduh'un ileri sürdüğü bu çiçek ve kızamık mikrobunun çamurla karışık olarak atılmış olması fikrinin, yine bazı rivayetlerin kaydettikleri gibi bu taşların bizzat kendilerinin, askerlerin kafalarını ve vücutlarını dele-

rek, oradan geçerek bedenleri parçaladığı ve onları ayette "Asf" diye ifade edilen kuru ağaç yapraklarının parçaları halinde bıraktığı görüşünün Allah'ın kudretini daha güzel bir şekilde gösterdiğini ve olayı açıklamak için bu yorumlardan herhangi birinin daha uygun olduğu görüşünde değiliz. Bize göre bu her iki şekil de meydana gelebilme, Allah'ın kudretini ve planını ortaya koyma açısından aynıdır. Bize göre Allah'ın kudretinin insanların alışageldiği, ilimlerine açık bulunan bir yasa şeklinde gerçekleşmesi, bu yasanın işleyişi, Allah'ın bir toplumu yok etmesi ile Allah'ın bu yasasının insanların alışmadığı, ilimlerin keşfedip ortaya çıkarmadığı bir yasa ile gerçekleşmesi ve kaderinin bu şekilde yerini bulması arasında fark yoktur.

Hiç şüphesiz Allah'ın yasası insanların bildikleri ve alıştıkları yasalardan ibaret değildir. İnsanların Allah'ın yasasından keşfedebildikleri bu yasaların ancak ufak bir parçasıdır. Allah bu yasalar bütününü insanların gücü oranında onlara açıklar. Uzun zaman boyunca deneyimleri ve kavrayışları ölçüsünde bu yasaları onlara keşfettirir. İşte bu olağanüstü olaylar da Allah'ın yasası içindedir. Bunlara olağanüstü adını verenler insanlardır. Fakat bu olaylar bildikleri ve alıştıkları olaylarla karşılaştırıldıkları için olağanüstü görünümünü kazanmaktadırlar.

Bu nedenle biz sağlam bir yolla rivayet edildikten veya naslarla belirtildikten sonra olağanüstü olaylar karşısında kuşkucu ve tevil edici bir tutuma giremeyiz. Olayın şartları içinde onun olağanüstü bir şekilde gerçekleştiğini gösteren işaretler varsa, hele hele onun insanların bildiği ve alışageldiği şekilde meydana gelmediği ortada ise... Bununla beraber biz işin alışılagelen yasa uyarınca meydana gelmesi ile onun alışılmayan olağanüstü yasaya göre gerçekleşmesinden az etkili ve daha az anlam ifade ettiği kanısında değiliz. Zira alışılagelen yasa, gerçek mahiyeti itibarı ile insanların gücü ile karşılaştırıldığında olağanüstü bir gerçekliği ifade eder. Mesela güneşin doğuşu ve batışı olağanüstü bir olaydır. Halbuki bu hergün gerçekleşen alışılagelmiş bir olaydır. Yine her çocuğun doğuşu harika bir olaydır ve bu olay her an gerçekleşmektedir. Yoksa bu olayların bir benzerini yapmak isteyen buyursun denesin! Hangi türden olursa olsun çiçek ve kızamık mikroplarına bulaşmış, çiğnenmiş taşları taşıyan kuşları bir ordunun başına salmak ve bu taşları onların bulunduğu yere böyle bir zamanda böyle bir ortamda ordunun tam Kabe'ye saldırmak durumunda olduğu bir anda, Allah'ın ordu içinde böyle bir hastalığı meydana getirmesi. Evet işte Allah'ın kaderinin bu şekilde gerçekleşmesi harika (doğaüstü) bir olaydır. Hatta birkaç açıdan Allah'ın kudretini ve takdirini eksiksiz bir şekilde gösteren harika olaylar zinciridir. Bu olay yüce Allah'ın özel taşları taşıyan, özel kuşları, belirlenen zaman diliminde belirlenmiş vücutlarda istenen etkiyi meydana getiren olayları taşlar yağdırmasından az anlamlı ve az büyük değildir. Biri diğerinden büyük değildir. Bu da olağanüstü bir olaydır, o da olağanüstü bir olay.

Bu açıklamakta olduğumuz olayda ise biz insanların alışılmamış olağanüstü olaylar şeklinde gerçekleştiğine daha sıcak bakıyoruz. Burada yüce Allah alışılmışın dışında kafile kafile kuşlar göndermiş, bu kuşlar alışılmışın dışında taşlar taşımış ve bu taşlar vücutlarda alışılmışın dışında bir etki meydana getirmiş-

tir. Bununla beraber kuşların iriliklerini ve şekillerini etkileyici bir şekilde niteleyen rivayetleri kabul etmeye de gerek yoktur. Bu tür rivayetlere başka yerlerde de benzerlerine rastladığımız mübalağa ve ürkütme unsurunun karışmış olduğunu gösteren ipuçları bulunmaktadır.

Biz bu görüşü daha büyük anlam taşıdığı ve daha önemli bir yorum getirmek için tercih etmiyoruz. Şu kadar var ki surenin atmosferi ve olayın şartları bu yorumu daha çok gerçeğe yakın kabul etmemize yol açmaktadır. Çünkü yüce Allah'ın bu Kabe üzerinde bir planı vardı. Onu korumak ve insanlar için mükafat ve güven yeri kılmak istiyordu. Yani inanç sistemi burada kümelenip özgür bir biçimde, bağımsız ve özgür bir yurtta yerleşip gelişsin. Dışardan kimse ona hükmetmesin. Davayı kendi beşiğinde kuşatma altına alacak güçlü bir hükümet onun başına musallat olmasın. Ayrıca yüce Allah bu olayı, herkesin gözleri önünde duran, herkese açık, ortada bir ibret yapmak istemiştir. Böylece Peygamberliğin gelişinden sonra, bu surede olduğu gibi, yüce Allah Kureyş'e verdiği bu nimet ve ihsanı hatırlatacaktı. Cenabı Allah'ın, Kureyş'in Kutsal değerlerini koruduğuna ve onları özellikle himaye ettiğine ilişkin bir örnek olarak verecekti. Dolayısı ile bu şartların havasına uygun olan olayın alışılmamış ve beklenmedik bir şekilde meydana gelmesidir. Ana hatlarından en ince noktalarına varıncaya kadar olayın bambaşka bir biçimde meydana gelmesi bu şartlara daha uygundu. Özel yapısı ve şartları ile bambaşka olan bir olayı ille de alışılmış kalıplara sokmayı gerektirecek hiçbir neden de yoktur.

Özellikle şu nokta da belirtilmelidir ki çiçek ve kızamık hastalıkları normalde rivayet edilenlerle uyum sağlamamaktadır. Olayın ordunun ve komutanın vücutlarında meydana getirdiği etkiler o ana kadar çiçek ve kızamık hastalıklarında görülmemiş etkilerdir. Çünkü çiçek ve kızamık hastalıkları vücudu parça parça ve lime lime edip döktürmez. İnsanın göğsünü yarıp kalbini dışarı çıkarmaz.

İşte Kur'an'ın apaçık ifadesinin telkin edip ortaya koyduğu da budur. **"Nihayet onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdik."** Bu doğrudan ve Yakın olan bir telkindir.

İkrime rivayeti ve Yakub İbni Utbe'nin ifade ettikleri, fil ordusunun çiçek hastalığına yakalandığını gösteren açık bir hüküm taşımıyor. Bu her iki rivayette de sadece şunları ifade ediyor: "Bu sene çiçek hastalığı ilk defa yarımadada görüldü" Her ikisinin de sözlerinde Ebrehe ve ordusuna ilişkin hiç bir işaret olmadığı gibi onların hastalığa yakalandığını gösteren bir açıklama da yoktur. sonra ordunun bu şekilde hastalığa yakalanıp oralara yakın yerlerde yaşayan Arapların bu hastalığa yakalanmamaları da ayrıca bir mucizedir. Çünkü bu olayda harika bir şekilde meydana gelmekte, kuşlar taşıdıkları mikropları yalnız orduya götürmektedirler. Mesele olağanüstü biçimde gerçekleştiğine göre neden onu belli bir şekle sokup onunla sınırlandıralım? Bu şekil insanların duyu organlarına ve anlayışına uygun düşüyor diye olağanüstü olayı onunla izaha neden özen gösterelim. Halbuki olayın alışılmışın dışında bir şekilde gerçekleşmiş olması, onun bütün havasına daha uygun düşmektedir?

Biz Üstad İmam Abduh'u (Allah ona rahmet eylesin) ve bu dönemde başını

çektiği akılcı ekolün bu tür yorumlara sevk eden etkenleri kavrıyor ve onları değerlendiriyoruz. Bu ekolü Kur'an-ı Kerim'in ve tarihi olayların yorumunda olağanüstü olayların ve gaybi konuların çerçevesini daraltmaya ve bunları evrenin keşfedilen ve bilinen yasaları ile açıklamaya iten asıl nedenleri çok iyi biliyoruz ve takdir ediyoruz. Bu akım bu nedenle kamuoyunun aklına egemen olan yaygın hurafe anlayışına karşı mücadele ettiği gibi tefsir ve rivayet kitaplarını doldurup taşıran masallar ve yahudi uydurmaları seline karşı da mücadele ediyordu. Hem de bu mücadeleyi, modern ilme yönelişin zirvesine çıktığı ve dine dayalı görüşlerden şüphe etme dalgasının en yüksek düzeye çıktığı bir ortamda sürdürüyorlardı. İşte böyle bir ortamda bu ekol dine, onun getirdiği her ilkenin akla uygun olduğu ilkesinden yola çıkarak kendi değerini kazandırmaya çalıştı. Bu nedenle dini her tür hurafe ve mitolojiden arındırmaya çalıştı. Diğer yandan da evrensel yasaları anlayıp kavrayan, onların sürekliliğini ve değişmezliğini anlayan, cisimlerdeki ve kitlelerdeki evrensel hareketleri bu yasalarla izah ettiği gibi, insanların hareketlerini de bu yasalarla izah etmeye dayanan dine dayalı bir akılcılığı kurmaya çalıştı. Bu akılcılık özü itibarı ile Kur'an'ın da kabul ettiği bir akılcılıktı. Çünkü Kur'an insanın gözlerini Allah'ın evrendeki yasalarına çevirir. Zira tek tek hareketlerin ve darmadağın haldeki olayların değişmeyen, sürekli ve düzenli ilkeleri bu yasalardır.

Ne var ki, bir taraftan hurafelerin baskısına karşı koymak, diğer taraftan da bilime aşırı derecede yönelişin baskısını göğüslemek, bu ekolün üzerinde bir takım olumsuz etkiler bırakmıştır. Onu aşırı derecede ihtiyatlı olmaya itmiş ve evrenin bilinen, alışılan yasalarını, Allah'ın yasalarını anlamanın temel ilkesi olarak görme eğilimine kaptırmıştır. Bu nedenle üstad Muhammed Abduh'un tefsirinde, aynı şekilde onun iki öğrencisi olan Üstad Şeyh Reşit Rıza ve Üstad Şeyh Abdülkadir Mağribi (Allah hepsine rahmet eylesin) Tefsirlerinde olağanüstü olayları olağanüstü olmayan Allah'ın yasaları ile açıklamak gereğini hissediyorlar. Bu olayların bazılarını "makul" diye adlandırdıkları uygun şekillerde tevil etme, gaybi konuları kabullenmede aşırı bir çekingenlik ve sakınma tutumu apaçık bir özellik ve istek haline gelmiştir.

Biz böyle bir yönelişin itici sebeplerini ve çevre faktörlerini anlayıp takdir etmemizle beraber bu anlayışta aşırılık unsurunun bulunduğuna dikkat çekiyor ve Kur'an'ın eksiksiz düşüncesinin diğer bir yanını ihmal ettiklerini belirtme gereğini duyuyoruz. Bu önemli noktada yüce Allah'ın seçtiği yasalara rağmen dilemesinin ve kudretinin özgürlüğüdür. Bu özgürlük insanların hem anladığı hem de anlamadığı yasalar için geçerlidir. Bu özgürlük şu açıdan önemlidir: İnsanın aklı, en son yetkili merci ve en üstün hakim değildir. Sonra bu aklın kabul ettiği şeyler herşeyin ölçüsü olamaz. "Akla uygun düşmeyen herşeyi tevil etmek zorunludur." anlayışı sakattır. Nitekim bu ekolün ileri gelen temsilcileri buna benzer pirensipleri çokça tekrarlayıp durmaktadırlar. Öte yandan Allah'ın bilinen yasaları Allah'ın yasalarının tamamı değildir. Bunlar o yasaların sadece bir bölümüdür. Bilinen yasalar evrendeki tüm yasaları açıklayamaz. Bilinen yasalarda bilinmeyen yasalar da yüce kudreti ve dakik takdiri gösteren delillerdir.

Bütün bunlar mükemmel bir itidal içinde hurafelerden sakınmayı ve mitolojileri reddetmeyi de beraberinde getirir. Yalnız herhangi özel bir çevrenin telkinlerinden etkilenmemek şartı ile. Herhangi bir asırdaki yaygın bir düşünce anlayışına karşı koyma ve tepkisel hareketten uzak olmak kaydıyla!!

Kur'an'ın hükümlerini karşılamada uyulması gereken güvenilir kesin bir ilke vardır. Herhalde bu ilkeyi burada belirtmenin tam yeridir. Kur'an'ın hükümlerini daha ince belirlenmiş akli tesbitlerle değerlendirmek doğru değildir. Ne genel değerlendirmeler ne de ayetlerin ele aldığı konularla ilgili daha önce belirlenmiş tespitlerle Kur'an hükümleri yorumlanamaz. Tam tersine bu hükümleri naslardan tespit etmeli ve ilkelerimizi, imana ilişkin değerlendirmemizi naslardan almalıyız ve mantığımızın ve düşüncemizin tüm ilkelerini bu naslarla oluşturmalıyız. Bu naslar bize bir konuda kesin hüküm koyunca, hüküm, onların belirttiği gibidir. Çünkü Kur'an'ın evrensel, tarihi, insani ve gaybi olaylara ilişkin tesbitlerini, hükümlerini kendisine havale etmek istediğimiz aklı, bizim sınırlı olan kendi beşeri realitemizi ve yine sınırlı olan kendi beşeri deneyimlerimizi ilke olarak almamız demektir.

Bu akıl her ne kadar kendi yapısı itibarı ile sınırsız bir güce sahip olup deneyimlerin ve olayların teker teker sınırlarına, ilkelerine bağlı olmayıp bunların ötesindeki soyut gerçeğe doğru ulaşmak istese de sonuç itibarı ile sınırlıdır. Bizim beşeri olan varlığımız da sınırlıdır. Bu varlığımız Allah'ın katındaki mutlak gerçeği temsil etmez. Kur'an ise bu mutlak gerçekten gelmiştir. Bu nedenle Kur'an'ın bize hükmetmesi gerekir. Aklın tesbitlerimizi onun tesbitlerinden almamız gerekir. Bu nedenle: "Kur'an'ın bu hükmünün anlamı akıl ile çelişmektedir. Dolayısıyla onu tevil etmemiz gerekir" demek doğru olmaz. Halbuki bu ekolün temsilcileri çoğu zaman buna benzer tespitleri tekrar edip durmaktadırlar. Tabii ki bunun anlamı hurafelere teslim olmak da değildir. Demek istenen şudur: Akıl Kur'an'ın tesbitlerinde hakem değildir. Kur'an'ın hükümleri ve ifadeleri apaçık ve dosdoğru ortaya çıktıktan sonra artık akıl onları olduğu gibi almak durumundadır. Bu nasların anlamları çerçevesinde ve diğer evrensel gerçekler doğrultusunda, akıl kendi düşüncesinin ve mantığının ilkesini belirlemek durumundadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

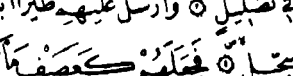
أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝

1- Rabbinin fil sahiplerine yaptığını görmedin mi?

Bu soru olay karşısında duyulan hayreti ifade etmek ve onun büyük önemine dikkat çekmek içindir. Çünkü olay Araplarca biliniyor ve onlarca meşhur bir olaydı. Hatta onlar bunu tarihin başlangıcı olarak kabul etmişlerdi. Fil yılında şöyle olmuştu, fil yılından iki sene önce böyle olmuştu, fil yılından on sene sonra şöyle olmuştu diyorlardı. Meşhur olan rivayetlere göre Hz. Peygamber de yine bu fil senesinde doğmuştu. Herhalde bu da bilinçli planlanmış, ilahi denkleştirmelerin şahane bir zamanlaması idi!

Dolayısıyla Fil suresi onların bilmediği bir olayı kendilerine anlatmak için

değildi. Amaç onlara bildikleri bir şeyi hatırlatmaktı. Amaç bu hatırlatmanın ötesinde gerisinde gizli idi.

2- Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? 3- Onların üzerine sürülerle kuşlar gönderdi. 4- Onların üzerine pişkin tuğladan taşlar atıyorlardı. 5- Nihayet onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi.

Yani onların düzenlerinin yönünü şaşırtmadı mı? Hedefinden ve amacından saptırmadı mı? Tıpkı yolunu şaşırıp aradığına ulaşamayan insan gibi. Herhalde o hatırlatma ile Kureyş'e Allah'ın Kabe'yi koruyup himaye etmesi şeklinde gerçekleşen nimeti hatırlatılmak isteniyor. Çünkü yüce Allah onların güçlü olan fil sahiplerine karşı aciz kaldıkları bir sırada Kabe'yi himaye edip korumuştu. Belki bu hatırlatma onların zayıf ve aciz düştükleri sırada kendilerini koruyan Allah'ı inkar etmelerinden utanmalarına yol açabilirdi. Hz. Muhammed ve O'nunla birlikte olan inanmış azınlığa karşı bugün kendi güçleri ile gururlanmalarını bastırabilirdi. Daha önce yüce Allah kendi evine ve haremine saldırmak isteyen güçleri ezip geçmişti. Herhalde peygamberine ve davasına karşı duran güçleri de ezip geçerdi.

Onların tuzaklarını nasıl boşa çıkardığına gelince bunu da parlak nitelemeler şeklinde açıklamıştır.

"Onların üzerine sürülerle kuşlar gönderdi. Onların üzerine pişkin tuğladan taşlar atıyorlardı. Nihayet onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi."

Ayet-i kerimede geçen "Ebabil" sürüler, topluluklar, demektir.

"Siccil" ise Farsça bir kelimedir. İki kelimeden, taş ve çamur kelimelerinden ya da çamura bulanmış taş kelimelerinden oluşmaktadır.

"Asf" ise ağacın kuru yaprağıdır. Bu yaprağın bir de "yenik" diye nitelendirilmesi onun çürüdüğünü, öğütüldüğünü ifade eder. Böcekler onu yiyip parçaladığı anda ya da hayvanlar onu yiyip çiğneyip, öğüttüğündeki halini anlatmaktadır. Bu ifade, sürü sürü kuşların onlara attıkları bu taşların onların bedenlerini nasıl paramparça ettiklerini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu olayı, onların çiçek veya kızamık hastalıkları ile helak edilirkenki hallerinin tasviridir şeklinde tevil etme zaruriyeti yoktur.

Burada üzerinde durulması gereken birinci nokta; yüce Allah'ın kendi Kabe'sinin himayesini müşriklere havale etmek istememesidir. İsterse onlar bu Kabe ile övünsünler, onu himaye etsinler ve himayesine sığınsınlar. Evini, Kabe'sini korumak, muhafaza etmek, onu himaye ettiğini ve onu başkasına teslim etmeyeceğini açıklamak istediğinde müşriklerin saldırgan güç karşısında yenilgiye uğramakla başbaşa kalmalarını sağlamış, bu sırada egemen olan kudret, Allah'ın korunmuş evini savunmak için olaya el koymuştur. Böylece müşriklerin Allah'ın evi üzerinde herhangi bir gücü ve öne atılan bir koruması, cahiliye tutkunluğundan kaynaklanan etkin bir korumalarının oluşmasını istememiştir. Herhalde bu şartlarda saldırganların yok edilişinde meydana gelen olayın olağanüstü yasa uya-

rınca gerçekleştiğini, alışılagelmiş normal yasa şeklinde gerçekleşmediğini, güçlü deliller ile ortaya koymakta ve bu görüşü tercih etmemize yol açmaktadır. Zira bu ortamda en uygun ve akla en yatkın olan budur.

Allah'ın kutsal evini koruma eyleminden, ilahi kudretten gelen müdahalenin gereği olarak Hz. Peygamberin Allah'ın dinini kendilerine getirdiğinde Kureyş'in ve diğer Arapların hemen islama girmeleri gerekirdi. Allah'ın evi ve O'nun hizmetleri ayrıca bu konu etrafında ördükleri putperestlikle övünmenin onları islama girmekten alıkoymaması gerekirdi. İşte olayın bu şekilde hatırlatılması onlara yüklenmenin ve onların inatçı tutumuna hayret etmenin bir yönünü oluşturmaktadır.

Yine bu olay gösteriyor ki yüce Allah ehli kitaba -Ebrehe ve ordusuna- Allah'ın kutsal evini yıkmayı ve kutsal yurda hakim olmayı takdir etmemiştir. Şirkin orayı kirlettiği ve müşriklerin oranın hizmetlerini yaptığı sırada bile bu kutsal evi; her türlü saldırganın baskısından, özgür olsun tuzak kuranların her tür tuzaklarından korunsun diye. Böylece bu yer hürriyetini korumuş olacaktı. Orada yeni akide hür ve özgür yetişsin. Hiçbir güç ona egemen olmasın ve oraya hiçbir saldırgan saldırmasın. Bütün dinlere ve bütün insanlara egemen olmak için gelen bu dine başkası hükmetmesin diye. Çünkü bu din insanlığa önderlik yapmak için gelmişti. Ona önderlik yapılamazdı. Bu da bu dinin peygamberinin bu senede doğduğunu bilmediği bir sırada Allah'ın kendi evi ve kendi dini için yaptığı bir plandı.

Bu olaydan çıkarılacak ikinci nokta şudur: Biz bu ayetlerin temalarından ve mesajlarından yola çıkarak karşıkarşıya olduğumuz durumla ilgili direktifler alıyor ve gönül huzuruna kavuşuyoruz. Dünya haçlı zihniyeti ve dünya siyonizminin kutsal topraklar üzerindeki hesapları, bu konuda başvurdukları kötü ve çirkin niyetler, hileler karşısında kendimizden emin olarak duruyoruz. Şer güçler, sözkonusu kötü ve çirkin niyetlerini, hesaplarını gizli ve iğrenç bir biçimde gerçekleştirme girişimlerinden de vazgeçmiyorlar, yumuşamıyorlar. Hizmetçileri, bekçileri müşrik oldukları halde kutsal evini Ehli Kitab'ın saldırılarından koruyan Allah, inşaallah tekrar onu koruyacaktır. Peygamberinin şehrini tuzakçıların tuzaklarından ve düzenbazların düzenlerinden koruyacaktır!

Bu olaydan çıkarılacak üçüncü ibret şudur: Araplar islamdan önce yeryüzünde bir fonksiyona sahip değillerdi. Hatta oturmuş bir yapıları da yoktu. Yemen'de İranlıların veya Habeşistan hükümdarlarının gölgesinde yaşıyorlardı. Zaman zaman orada burada devlet kurmuşlarsa da, devletlerini İranlıların himayesi altında kurmuşlardı. Kuzeyde Şam, Bizanslıların hakimiyeti altında idi. Bu hakimiyet ya doğrudan Bizanslıların elinde idi ya da Bizans'ın himayesi altında kurulan Arap devletlerinin elinde idi. Yarımadanın kalbini oluşturan orta bölgesinden başka hiçbir tarafı yabancıların tahakkümünden kurtulmamıştı. Fakat burası da bedevilik halinden kurtulamamış veya sürekli çözülmüşlük ve dağılmışlıkla karşı karşıya olmuş, süper güçler sahasında gerçek bir güç oluşturamamışlardı. Kabileler arasındaki savaşlar, kırk sene boyunca devam edebiliyordu. Fakat bu kabilelerin ne ayrı ayrı ne de bir bütün olarak karşılarındaki komşu devletlerin yanında bir ağırlıkları yoktu ve Fil senesinde meydana gelen olay bu gücün, yabancı bir saldırıya uğradığında ne gibi gerçek bir değer ifade ettiğine gü-

zel bir ölçüdür.

İslam sancağı altında ve tarihte ilk defa Arapların dünya çapında bir fonksiyonları olmaya başladı. Ağırlığı olan bir devlet gücüne sahip oldular. Krallıklar, imparatorlukları ezip geçen, tahtları yerle bir eden, coşkun sel gibi bir kuvvet oldular. Sapık, temelsiz, cahili liderlikleri ortadan kaldırdıktan sonra insanların önderliğini öne alan bir güç oluşturdular. Fakat tarihleri boyunca ilk defa böyle bir imkanı sağlayan, onların kendi Araplıklarını unutmalarıydı. Arapların çığırtkanlığını, kavim asabiyetini unutmaları sadece müslüman olduklarını hatırlamaları idi. İslamın sancağını yükseltmeleri idi. İnsanlığa merhamet ve iyiliklerinin bir gereği olarak geniş çaplı, güçlü bir inanç sistemini yüklenip onu insanlığa hediye etmeye çalışmaları idi. Irkçılık, milliyetçilik ve asabiyet namına hiçbir şeyi taşımamaları idi. Onlar semavi bir düşünce yüklenmişlerdi. İnsanları bununla eğitiyorlardı. Bu, insanlar tarafından belirlenen bir görüş değildi. Onlar insanların belirlediği bir görüşü kabul etmiyorlardı. Sırf Allah yolunda savaşmak için yurtlarından çıkıyorlardı. Bir Arap imparatorluğu kurup onun gölgesi altında rahat ve huzur içinde yaşamak ve onun himayesi altında yükselip büyümek için çıkmıyorlardı. İnsanları Bizanslıların ve İranlıların hakimiyetinden kurtarıp Arap imparatorluğunun boyunduruğu altına almak için çıkmıyorlardı. Tüm insanları kullara kulluktan kurtarıp yalnız Allah'a kul yapmak için ayağa kalkmışlardı. Nitekim müslümanların Yezdicerd meclisine gönderdikleri elçi olan Rebi İbni Amir şöyle demişti: "Bizi Allah gönderdi. İnsanları kullara kulluktan kurtarıp yalnız Allah'a kul etmek için, dünyanın darlığından ve sıkıntısından kurtarıp ahiretin genişliğine ve bolluğuna eriştirmek, dinlerin zulümünden islamın adaletine kavuşturmak için."

İşte sadece bu görevle Arapların bir varlığı olmuş, bir güçleri oluşmuş ve insanlığın kumandanlığını ellerine almışlardı. Yalnız bunların hepsi Allah içindi ve Allah yolunda yapılmıştı. Araplar bu güçlerini ve insanlığa kumanda etmelerini doğru yolda yürüdükleri müddetçe korumuşlardır. Sapmaya başladıklarında, ırklarını ve asabiyetlerini hatırladıklarında İslam sancağını bırakıp asabiyet sancağına sarıldıklarında ise yerle bir olmuşlar ve milletler onları ayakları altında çiğnemişlerdir. Çünkü onlar Allah'ı unuttukları gibi Allah'ta onları unutmuştur.

İslam olmadan Arapların ne değeri olabilir? İslam düşüncesinden soyutlandıkları zaman insanlığa ne gibi bir düşünce sundular veya ne gibi bir düşünce sunabilirler? İnsanlığa bir düşünce sunamayan bir ulusun ne değeri olabilir? Tarihin herhangi bir döneminde insanlığa önderlik yapmış her ulus bir düşünceyi temsil ediyordu. Doğuyu kasıp kavuran Tatarlar ve batıda Roma devletini yerle bir eden barbarlar gibi bir düşünceyi temsil etmeyen uluslar uzun süre hayatta kalamamışlardır. Feth ettikleri ulusların içinde eriyip gitmişlerdir. Arapları insanlığın önüne geçiren biricik düşünce, islam inanç sistemidir. Onları insanlığa kumanda etme konumuna yükselten de bu inanç sistemidir. Bu inanç sisteminden soyutlandıklarında hiçbir fonksiyonları olmamıştır. Arapların yaşamak, güçlenmek ve insanlığa önderlik yapmak istediklerinde bu gerçeği güzelce hatırlamaları zorunludur. Sapıklıktan doğru yola ileten Allah'tır şüphesiz.

FİL SURESİNİN SONU

Kureyş Suresi / 106

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 4

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ۝١ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝٢ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ۝٣ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝٤

1- Kureyş'in uzlaşıp anlaşması için, 2- Yaz ve kış yolculuklarında uzlaşıp anlaşması için. 3- Bu evin Rabbine kulluk etsin onlar. 4- O Rabb ki kendilerini açlıktan doyurmuş ve korkudan güvenliğe eriştirmiştir.

Hz. İbrahim Kabe'nin binasını yapıp O'nu temizledikten sonra "**Ey Rabbim, bu şehri güvenli bir yer kıl. Halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli ürünlerle rızıklandır.**"[1] diye Rabbine yönelerek dua etmiş. Yüce Allah da dostu İbrahim'in duasını kabul etmişti. Kabe'yi güvenliğe eriştirmiş ve O'nu zorbaların baskısından ve diktatörlerin diktasından özgür kılmıştı. Oraya sığınanı güvenceye almış ve onun etrafındaki herkesi bütün korkulardan kurtarmıştır. Hatta insanlar sapıklığa düşüp Rabblerine ortaklar koştukları ve O'nunla birlikte putlara tapındıkları devirde bile... Yüce Allah'ın bu Beytül Haram için dilediği bir hikmet gereği bu gelenek devam etmişti.

Fil ordusu orayı yıkmak için geldiğinde, Fil suresinde açıklandığı gibi, yüce Allah bu yerin güvenliğini korumuş ve dokunulmazlığını muhafaza etmişti. Onun çevresinde yaşayanlar da Cenab-ı Allah'ın şu ayette belirttiği hal üzere gelmişlerdi: "**Çevrelerindeki beldelerde oturan insanlar kaçırılırken can güvenliğinden yoksun bir hayat yaşarken onların kentini dokunulmaz ve güvenli bir belde yaptığımızı görmüyorlar mı?**"[2]

Fil olayı, Arapların katında yarımadanın her tarafında Kabe'nin dokunulmazlığının artmasında, Kureyşten olan bekçilerinin ve koruyucularının saygınlığının pekiştirilmesinde hayli etkili olmuştu. Bu da onların yeryüzünde güven içinde gezebilmelerine yol açmış, nereye gitmişlerse orada hürmet ve saygı görüp korunmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla onların güneydeki Yemen'den ku-

1- Bakara Suresi, 126.
2- Ankebut Suresi. 67

zeydeki Şam'a kadar uzanan iki büyük ticaret yolu açmalarına, kervanlar yolu ile bu iki ana yolu hareketlendirmelerine neden olmuştu. Böylece onların iki büyük ticaret kervanı oluşturmalarına zemin hazırlamıştı. Bu kervanlardan biri kışın Yemen'e, diğeri yazın Şam'a gidiyordu.

Arap yarımadasında bu devir emniyet ve güvenin yok olduğu, baskın ve soygun saldırılarının yaygınlaştığı bir dönemdi. İşte bu anarşi ortamında Kabe'nin güvenliği ve saygınlığı, onun himayesinde bulunanlara bu muhteşem ticaret kervanında onlara güven ve emniyeti garanti ediyordu. Özellikle Kureyşe apaçık bir imtiyaz sağlıyordu. Önlerine emniyetli, geniş rızık kapılarını açıyordu. Güven, huzur ve barış içinde rızıklarına ulaşıyorlardı. Güven içinde gerçekleştirilen bu kârlı ticaret kervanları zamanla onların adetleri ve alışkanlıkları arasında yer almıştı.

İşte peygamberlikten sonra yüce Allah onlara hatırlatmaktadır. Fil suresinde onlara fil olayındaki nimetini ve yardımını hatırlattığı gibi burada da onların yaz ve kış mevsimlerinde çıkarmaya alıştıkları ticaret kervanlarına ve nimetine dikkatleri çekmektedir. Bu iki ticaret kervanı ile kendilerine kazandırdığı bol rızık nimetine işaret etmektedir. Ülkeleri çorak ve verimsiz olmalarına rağmen onlar Allah'ın lütfu ve ihsanı ile bolluk ve bereket içinde yüzüyor, sağlık ve afiyet içinde bulunuyorlardı. Ayrıca onların korkudan güvenliğe eriştirilmeleri nimetine de parmak basılıyor. Allah'ın Evi'nin himayesinde bulunmaları nedeni ile kendi evlerinde ve yurtlarında güven içinde yaşamalarına ayrıca yüce Allah'ın Kabe'nin dokunulmazlığını ve saygınlığını koruması ve her türlü saldırıdan koruyuşu ile yolculuklarında ve seyahatlerinde güven içinde bulunmaları nimetine dikkat çekiliyor.

Onlara bunca nimetler hatırlatılıyor ki, içinde bulundukları tutumdan utansınlar. Himayesinde güven ve nimet içinde yaşadıkları, Allah'ın adıyla seyahate çıkarak himaye gördükleri ve sağ salim evlerine döndükleri bu Kabe'nin Rabbine ibadet edecekleri yerde onunla birlikte başka ilahlara tapmaktan utansınlar.

Onlara diyor ki: "Kureyş'in yaz kış mevsimlerinde düzenledikleri alışagelen anlaşma hakkı için onlar bu Kabe'nin Rabbine ibadet etsinler. Zira onlara güvenliği sağlayan, bu seyahatlerden hoşlanmalarını, ona alışmalarını ve bu vesile ile bir dizi kazanç elde etmelerini sağlayan O'dur." **"Bu Kabe'nin Rabbine kulluk etsinler. Çünkü kendilerini aç iken doyuran O'dur."** Üzerinde yaşadıkları toprak parçasını durumuna göre onların aslında aç kalmaları gerekirdi. Ama yüce Allah onlara nimetler verdi ve onları bu açlıktan kurtararak doyurdu. **"Ve onları korkudan güvenliğe eriştirdi."** Güçsüz oldukları ve içinde yaşadıkları çevrenin gereği olarak onların aslında korku içinde yaşamaları gerekirdi. Fakat Allah onları bu korkudan güvenliğe eriştirdi.

Bu, ruhlarda haya duygusunu harekete geçiren, kalblerde mahçubiyeti tırmandıran bir hatırlatmadır. Kureyş kabilesi Kabe'nin değerini ve onun dokunmazlığının hayatları üzerindeki etkisini bilmiyor değildi. Sıkıntı anında bu Kabe'nin Rabbinden başkasına sığınmazlardı. İşte Abdülmuttalib bu nedenle Ebrehe'nin karşısına bir ordu ve kuvvetle çıkmamıştır. Kabe'nin Rabbine dayana-

rak O'na karşı koymuştur. Çünkü O Rabbinin Kabe'yi koruyacağını bilmektedir! Abdülmuttalib bir put veya bir heykelle onun karşısına çıkmış ve sözde ilahların kendi evini koruyacağını söylememiş sadece şunu dile getirmiştir: **"Ben develerin sahibiyim. Hiç şüphesiz Kabe'nin de bir sahibi vardır ve o Kabe'yi koruyacaktır."** Ne var ki cahiliye sapıklığı hiçbir mantık tanımaz! Hiçbir gerçeğe ve makul hiçbir temele dayanmaz!

Bu sure, konusu ve atmosferi ile kendisinden önceki Fil suresinin bir devamı niteliğindedir. Bununla beraber besmele ile başlayan müstakil bir suredir. Rivayetlere göre Kureyş suresi ile Fil suresi arasında dokuz sure inmiştir. Ancak Kur'an'daki yerleri ard arda gelmektedir. Bu da birbirine yakın olan içerikleri ile uyum sağlamaktadır.

KUREYŞ SURESİNİN SONU

Maun Suresi / 107

Bir görüşe göre Mekke
Bir başka görüşe göre ise Medine'de indi
Ayet sayısı : 7

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure bazı rivayetlere göre Mekke'de inmiştir. Diğer bazı rivayetlere göre ise ilk üç ayeti Mekke'de diğer ayetleri ise Medine'de inmiştir. Bu son rivayet tercihe daha şayandır. Bununla beraber sure birbirine kenetlenmiş bir bütünlüğü oluşturmakta, tek bir tarafa yönelmektedir. İnanç sisteminin temel gerçeklerinden birini dile getirmektedir. Bu da surenin tamamını Medine'de inmiş kabul etme eğilimini artırmaktadır. Çünkü surelerin ele aldığı konu Medine'de inen Kur'an'ın konularını işlemektedir. Tamamen münafıklığa, riyakarlığa yer vermektedir ki Mekke'de islam cemaatı arasında böyle bir şey söz konusu değildi. Bununla beraber surenin hem Mekke'de hem Medine'de indiğini kabul etmek, son dört ayetin Medine'de indiği, konudaki benzerlik ve bağlılık açısından ilk üç ayete ilave edilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz. Bu kadarlık bir giriş yeter. Şimdi surenin konusuna ve onun ele aldığı büyük gerçeğe geçebiliriz.

Yedi kısa ayetten meydana gelen bu kısa sure çok önemli bir gerçeği ele almaktadır. Bu öyle önemli bir gerçektir ki iman ve küfür kavramının geçerli olan mevcut anlayışını hemen hemen bütünüyle değiştirmektedir. Ayrıca bu inanç sisteminin yapısı ile ilgili ve bu inanç sisteminde gizli olan kapsamlı ve kuşatıcı hayrı ortaya koyan önemli bir gerçeğe daha değinmektedir. Yüce Allah'ın, son peygamberliği kendilerine göndermekle insanlara ne büyük iyilikte bulunduğunu ve ne büyük bir rahmetle onları onurlandırdığını dile getirmektedir.

Bu din, dış görünüş, gösteriş ve şekil dini değildir. Bu dinde ibadetlerin ve şiarların görüntüleri Allah'a samimi boyun eğişten ve kendini yalnız O'na adamaktan kaynaklanmadıkları sürece bir değer ifade etmez. Bu din ibadetlerin ve şiarların bu ihlas sebebiyle yapılmasını kalbin ihlasla ortaya konan ibadetlerden etkilenmesini ve böylece kişiyi salih amellere, iyi işlere yöneltmesini ister. Bu ibadetlerin bir yaşam tarzı şeklinde somutlaşmasını, böylece bu yeryüzündeki insan hayatının düzelmesini ve ilerlemesini sağlamasını öngörür.

Ayrıca bu din birbirinden kopuk ve dağınık halde bulunan parçalardan, bölümlerden oluşmamaktadır, insanın dilediğini yaptığı, dilediğini bıraktığı bir sistem değildir. Bu din eksiksiz bir sistemdir. İbadetleri ile şiarları, bireysel ve toplumsal yükümlülükleri içiçedir. Birbirleriyle dayanışma içindedir. Bunların hepsi de insanları yüce bir hedefe yöneltmektedir. Kalbleri arındıran, hayatı düzelten ve

insanları iyilik, hayır, düzeltme ve gelişme konusunda yardımlaşıp dayanışma içine sokan bir amaçtır bu. Bu ortamda *Allah'ın kullarına geniş rahmeti* bol bol etkisini gösterir.

İnsan dili ile müslüman olduğunu, islam dininin ve onun hükümlerini kabul ettiğini söyleyebilir. Namazda kılabilir. Namazdan başka islamın diğer gereklerini yerine getirebilir. Ama yine de *iman gerçeğinden ve dini tasdik* etme gerçeğinden tamamen uzak, onlarda kendisinden uzak kalabilir. Zira bu gerçekliğin varlığını ve gerçekleştiğini gösteren bazı işaretler vardır. Bu işaretler gerçekleşmeden önce dil ne kadar söylerse söylesin, insan ne kadar ibadet ederse etsin, orada ne bir iman ne de tasdik gerçekleşmiş olur.

İman gerçeği kalbe yerleştiği andan itibaren hemen harekete geçer. Kendini salih amel şeklinde gerçekleştirir. Nitekim Asr suresinde bu konuya değinmiştik. Bu hareket oluşmadığı takdirde bu iman gerçeğinin temelde var olmadığını gösterir. İşte bu gerçeği Maun suresi apaçık hükümleri dile getirmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝ فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ۝

وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۝

1- Dini yalanlayanı gördün mü? 2- İşte o öksözü itip kakan, 3- Yoksulu doyurmaya teşvik etmez.

Sure görme yeteneği olan herkesi görmek için yönlendiren bir soru ile başlıyor. **"Dini yalanlayanı gördün mü?"** Bu soruyu duyan kişi işaretin hangi tarafa ve hangi yöne çevrildiğini görmek için bekliyor. Dini yalan sayan ve Kur'an'ın dini yalanladığını belirttiği bu adam kimdir acaba? Ardından cevap geliyor: **"İşte o öksüzü itip kakan, yoksulu doyurmaya teşvik etmez."**

Geleneksel iman tanımına kıyasla bu açıklama ani bir çıkış olarak algılanabilir. Ama meselelerin özü ve gerçekliği budur. Şüphesiz ki dini yalan sayan, yetimi sert bir şekilde iten kişidir. Yani onu horlayan ve ona eziyet edendir. Yoksulu doyurmaya teşvik etmeyen ve onların himaye edilmesini öğütlemeyen kimsedir. Eğer din gerçeğini gerçekten tasdik etmiş olsa ve tasdik gerçeği kalbine yerleşmiş olsa yetimi şiddetle itemez ve yoksulu doyurmaya teşvik etmeyi engelleyemez.

Dini tasdik gerçeği, dille söylenen bir sözden ibaret değildir. O kalbte meydana gelen bir değişimdir. İnsanın insan olan kardeşlerini korunmaya ve gözetilmeye muhtaç olan kimselere iyilik ve hayır yapmaya iter. Yüce Allah insanların sırf laf yapmalarını istemez. Bu sözlerle beraber o sözleri doğrulayan işler yapmalarını ister. Yoksa söylenen söz boştur. O'nun katında ne bir değeri ne de ağırlığı sözkonusudur.

İslam inancının özünü ve bu dinin karakterini en doğru biçimde temsil eden bu gerçeği bu üç ayet en güzel ve en açık biçimde ortaya koymaktadır.

Biz burada imanın sınırları ve islamın sınırları etrafında meydana gelen tartışmalara girmek istemiyoruz. Çünkü bu fıkhi sınırlar şeriata dayalı muameleler içindir. Yani şeriata dayalı ilişkiler bu fıkhi sınırlar üzerine düzenlenir. Burada ise sure imanın, Allah'ın katındaki değerini ve değerinin içinde işin gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu ise şeriata dayalı ilişkilerin kendisine dayandığı, üzerinde durduğu dış olaylardan öte bir şeydir.

VAY NAMAZ KILANLARIN HALİNE

Bu temel gerçeğin ardından O'nun uygulamalı bir şeklini koymaktadır:

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ۝٤ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ۝٥ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ۝٦ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝٧

4- Vay, o namaz kılanların haline ki; 2- Onlar kıldıkları namazdan gafildirler. 6- Onlar gösteriş yaparlar. 7- En ufak bir yardımı esirgerler.

Bu kıldıkları namazlarından gafil olan namaz kılanların helak edilmelerine ilişkin bir beddua veya tehdittir. Kimdir acaba kıldıkları namazlarından gafil olan bu kimseler?

İşte onlar gösteriş yapanlardır, iyiliğe engel olanlardır.

Onlar namaz kılarlar fakat namazı hakkı ile ikame etmezler. Namazın hareketlerini yerine getirir, namazın dualarını okurlar fakat kalbleri namaz gerçeğine, namazda okunan Kur'an'a, dualara ve tesbihlere ve bu tesbihlerdeki gerçeğe katılmaz. Onlar namazı sırf Allah için değil, insanlara gösteriş için kılarlar. İşte bu nedenle onlar namazlarından gafildirler. O'ndan habersizdirler. O'nu hakkı ile ikame etmezler. İnsandan asıl istenen namazı ikame etmektir. Sırf onu eda etmek değildir. Namazı ikame etmek ise ancak onun gerçeğini yaşamak ve onu yalnız Allah için kılmakla olur.

Namazlarını gaflet içinde eda eden bu namaz kılanların işlerinde namaz bu yüzden etkilerini göstermez. Ve bu nedenle onlar yardımlaşmayı engellerler. İnsan olan kardeşlerine yardımı; hayır ve iyiliği engellerler. Yani Allah'ın kullarından iyiliği esirgelrlr. Eğer onlar gerçekten namazı Allah için ikame etselerdi, onun kullarından iyiliği esirgemezlerdi. İşte Allah katında kabul edilen gerçek ibadetin mihengi budur.

Böylece bir kere daha kendimizi bu inanç gerçeğinin önünde bu dinin karakterinin önünde buluyoruz. Görüyoruz ki Kur'an'ın apaçık bir hükmü namazı hakkı ile ikame etmedikleri için namaz kılanları "veyl" ile uyarıyor. Namazı ruhsuz bir şekilde sırf hareketleri ile eda ettikleri için, namazda kendilerini sırf Allah'a vermedikleri için, gösteriş hareketleri ile namaz kıldıkları için. Bundan dolayı namaz onların kalblerinde ve eylemlerinde etkisini bırakmamıştır. Öyle ise bu namaz boşa gitmiştir. Hatta bu namaz ağır bir biçimde, cezalandırmayı gerektiren bir günaha dönüşmüştür.

Bu gerçeklerin ışığı altında yüce Allah'ı insanlara peygamberler göndermesinde, kendisine iman etmeleri ve O'na kulluk etmeleri için mesajlar gönderme-

sinde kullarından istediği şeyin gerçekliğini görebiliyoruz...

Yüce Allah imanı ve ibadeti kendisinin ihtiyacı olduğu için onlardan istememektedir. Zira O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Bu emirlerle onların kendi iyiliklerini istemektedir. Onlar için iyilik istiyor, kalblerinin arınmasını istiyor. Hayatta mutlu olmalarını diliyor. Onlar için tertemiz bir bilinç, güzel bir dayanışma, şerefli bir huzur,sevgi, kardeşlik, kalb ve ahlâk temizliği üzerine kurulan üstün bir hayat diliyor.

Öyle ise insanlık bu iyilikten uzaklaşıp nereye gidiyor? Bu rahmeti, bu güzel, üstün ve şerefli zirveyi bırakıp nereye yöneliyor? Yol ayrımında bu nur önünde olduğu halde cahiliyyenin hangi karanlık, uğursuz çöllerinde batmaya gidiyor.

MAUN SURESİNİN SONU

Kevser Suresi / 108

Bir görüşe göre Mekke
Bir başka görüşe göre ise Medine'de indi
Ayet sayısı : 3

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu sure de Duha ve İnşirah sureleri gibi Hz. Peygambere mahsus bir suredir. Burada Allah O'nu teselli etmekte, O'na iyiliği vaad etmekte, düşmanlarının soyunun kesileceğini bildirmekte ve O'nu şükretme yoluna yöneltmektedir.

Dolayısıyla bu sure Mekke'nin ilk döneminde islam davasının ve ona davet edenin hayatından bir tablo çizmektedir. Hz. Peygambere ve Hz. Peygamberin müjdelediği Allah davasına karşı yapılan eziyetlerin ve tuzakların bir tablosu sergilenmektedir. Yüce Allah'ın kendi kulunu ve onunla birlikte olan mü'min azınlığı nasıl doğrudan koruduğunu, Peygamberini nasıl güzel vaadlerle huzura kavuşturup rahatlattığını, sağlam biçimde yola koyduğunu ve O'na kin besleyeni nasıl korkunç biçimde tehdit ettiğini anlatmaktadır.

Aynı şekilde hidayet, iyilik ve iman gerçeği ile sapıklık, kötülük ve inkar gerçeğini somutlaştırmaktadır. Birincisinin çokluğunu, bereketini ve sürekliliğini, ikincisinin ise azlığını, sınırlılığını ve köksüzlüğünü ortaya koymaktadır. İşin gerçeğinden haberi olmayanlar istedikleri kadar başka başka zannetsinler.

Rivayetlere göre Hz. Peygamberi ve O'nun davasını, hile ve tuzaklarla, alaya ve hafife almakla karşılıyorlardı. Hz. Peygamberin Cenab-ı Allah'ın katından kendilerine getirdiği gerçeğe, insan kitlelerinin kulak vermemeleri için çalışan As bin Vail, Utbe bin Ebi Muayt, Ebu Leheb, Ebu Cehil ve diğerleri gibi. Peygamberi sıkı takibat altında tutan Kureyş'in ileri gelenleri Hz. Peygamber hakkında **"O'nun soyu kesik"** diyorlardı. Bununla O'nun erkek çocuklarının öldüklerine işaret etmek istiyorlardı. Nitekim onlardan biri şöyle demişti: **"Bırakın O'nu. Ardından kimse bırakmayarak yakında ölüp gidecek ve böylece işi bitmiş olacaktır!"**

Bu basit ve iğrenç tuzak çeşidi erkek çocukları ile övünen Arap toplumu gibi bir ortamda ciddi bir yankı ve etki bırakıyordu. Peygamberin düşmanlarından bazıları böyle aşağılık oyunlara başvuruyor ve O'nun kin besleyicileri arasında bu oyun bir etki yapıyordu. Her halde Hz. Peygamberin kalbi, bundan rahatsızlık duymuş ve üzülmüştü. İşte bu nedenle bu sure indi. O'nun kalbini huzur ve rahatla okşuyordu. Yüce Allah'ın O'nun için seçtiği ebedi sürekli iyilik gerçeğini ortaya koyuyor. O'nun düşmanları için takdir edilen köksüzlük ve soyu kesiklik gerçeğini açıklıyordu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ۝

1- Ey muhammed! Doğrusu biz sana pek çok nimet vermişizdir.

Kevser çokluğun bir çeşididir. Sınırlı olmayan, sonsuzluğu ifade eder. Gerçeği görmek istemeyen bu insanların ileri sürdüğü yaftalamanın tam tersine olarak biz sana bol ve tükenmez nimetler verdik. Engellenemeyen, sonu gelmeyen nimetler. Bir insan yüce Allah'ın Hz. Peygambere verdiği bu nimetleri araştırdığında gözünün iliştiği ve düşüncesinin takıldığı her noktada bu nimetlerin izini görecektir.

Bu nimeti peygamberlikte de görecektir. Büyük gerçekle, büyük varlıkla kurduğu sözkonusu bağda bu nimeti görecektir. Kendisinden başka varlığın ve gerçekte kendisinden başka bir şeyin bulunmadığı varlıkla temasa geçişinde görecektir. Allah'ı bulan adam için artık kayıp söz konusu olur mu?

O'na gönderilen Kur'an'da büyük bir nimetti. Kur'an'ın bir suresi dahi bereketinin sonu olmayan bir hazine, bolluğu ve bereketi sonsuz olan bir kaynaktır.

Yüceler aleminde kendisi için dua eden melekler de büyük bir nimettir. Bu melekler yeryüzünde O'na dua edenlere de dua ederler. Öyle ki artık O'nun ismi hem yerde hem de gökte Allah'ın adıyla birlikte anılır olmuştur.

O'nun asırlar boyunca devam eden sünneti de büyük bir nimettir. Bütün yeryüzünde O'nun izinde giden milyonlarca insanın, milyarlarca dilin, milyarlarca dudağın O'nun adını anması, O'nun hayatına ve anısına kıyamete kadar hayranlık duyan milyarlarca kalbin varlığı da bir nimettir.

Onun sebebi ve O'nun vasıtasıyla insanlığın onca nesillerine kazandırılan sonsuz hayır da kevserin kapsamındadır. Bu hayrı kabul edip inananlar da, onu tanımayanlar da ondan faydalanmışlardır. Herkes bu hayırdan nasibini almıştır.

Bu kevserin pek çok görüntüleri bulunmaktadır. Bunları tek tek saymaya kalkmak, onları da kalıplara sıkıştırmak, azaltmak ve küçültmek türünden bir girişim olur.

Kısacası o kevseri getirmiştir. Feyzinin sonu bulunmayan, bilgisinin sınırı olmayan, alemlerinin ucu bucağı bulunmayan kevseri. Bu nedenledir ki ayeti, onu sınırlamadan, çoğalan ve artan, her yeri sayabilecek şekilde bırakmıştır.

Birçok kanallardan gelen bazı rivayetler, kevserin cennette bir nehir olduğunu ve Hz. Peygambere verildiğini ifade etmektedir. Fakat İbni Abbas bu rivayetlere şöyle karşılık vermiştir: **"Bu nehir? Hz. Peygambere verilen sonsuz iyiliğin sadece bir parçasıdır. Yani bu da kevserlerden biridir."**

Bu anlatım içinde ve bu şartlarda en uygun yorum da budur.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۝

2- Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

Düşmanların ve tuzak kuranların tam tersine bol, bereketli, iyilik ve hayır kaynağı pekiştirildikten sonra Hz. Peygamber; şükür nimetine karşılık başta gelen görevine yöneltilmektedir. Bu da ibadette ve yönelişte sadece kendini Allah'a adamak ve samimi bir şekilde O'na yönelmektir. Namaz da ve kurban kesme de Allah'a samimiyetle yönelmektir. **"Öyle ise Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."** Kafanı müşriklerin şirkine takma, onların ibadetlerine kapılma. Kurbanlarını keserken Allah'tan başkasının adını anma.

Hayvanları keserken yalnız Allah'ın adının anılmasına, Allah'tan başkası adına kesilenlerin ve yalnız Allah adının anılmadığı hayvanların etlerinin haram olduğunun ifade edilmesi, bu dinin hayatın tamamını şirkin etkilerinden ve tortularından arındırılmasına verdiği önemi ifade etmektedir. Sırf düşünce ve vicdan arındırmakla yetinmediğini göstermektedir. Çünkü bu din bütün ilkeleri, amaçları ile ve bütün uzantılarıyla birlik dinidir. Aynı zamanda bu din yalın, açık ve saf tevhid dinidir. Bu nedenle her yerde gizli-açık her tür şirki ortadan kaldırmaya çalışır. Vicdana yerleşen, ibadetlerde ortaya çıkan ve hayatın geleneklerine sızan her çeşidini en ince noktasına varıncaya kadar tesbit eder ve onu sert bir biçimde koparıp atar. Çünkü hayat gizli-açık yönleri ile bir bütündür. İslam da hayatı parçalanmayan bir bütün olarak ele alır ve şirkin tüm şaibelerinden arındırır onu. Açık, net ve yalın bir biçimde Allah'a yöneltir. Nitekim bu anlayışı ibadet şekillerinde veya hayatın geleneklerinde kurban kesme meselesinde ve diğer konularda görüyoruz.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ۝

3- Doğrusu adı sanı ortadan kalkacak olan sana kin tutan kimsedir.

Birinci ayette Hz. Peygamberin soyunun kesik olmadığı bilakis kevsere sahip olduğu belirtilmişti. Bu ayette ise hilekarın hilesi, kendisine çevrilmekte ve yüce Allah soyu kesik olanın Hz. Muhammed olmadığını, bilakis O'na kin tutanlar ve O'ndan hoşlanmayanlar olduğunu vurgulamaktadır. Gerçekten de yüce Allah'ın onlar hakkındaki sözü gerçekleşmiştir ve onların adı sanı anılmaz olmuştur. Defterleri dürülmüştür. Bunun yanında Hz. Muhammed'in sürekli adı anılmış ve yüceltilmiştir. Biz bugün bu yüce sözün doğrulandığını görüyoruz. Bu sözü ilk işitenlerin bilemedikleri daha geniş, daha sevindirici sonuçlarını seyredebiliyoruz.

Hiç şüphesiz imanın, hakkın ve iyiliğin soyunun kesik olması mümkün değildir. Çünkü onların kökleri derinlerde, dalları alabildiğine yaygındır. Soyu kesik olan küfür, batıl ve kötülüktür. Ne kadar parlarsa parlasın, ne kadar gelişip azgınlaşırsa azgınlaşsın.

Hiç şüphesiz yüce Allah'ın ölçüleri insanların ölçülerinden başkadır. Ne varki insanlar aldanıyorlar, gururuna kapılıyorlar. Kendi ölçülerinin işlerin gerçeğini tayin edeceğini sanıyorlar! Ama önümüzde susturulamayan bu ebedi örnek duruyor. Hz. Muhammed hakkında çirkin sözlerini söyleyen ve böylece kitlelerin

kalblerini karartmak isteyenler ve o zaman Hz. Muhammed'in işini bitirdiklerini ve O'nun yolunu kestiklerini sananlar neredeler? Nerede onlar? Kim anıyor onları? Ne etkileri olmuştur? Bunlar nerede, herşeyden kendisine verilen kevserin sahibi nerede? Onların kendisine soyu kesik dediği adam nerede, onlar nerede?!

Allah'a, hakka ve hayra çağırının asla soyu kesik olmaz ve bu işleri yapanların da soyları kesik olmaz. Bunlar diri, baki, ezeli ve sonsuz olan Allah'a bağlı oldukları halde nasıl sonları kesik olabilir ki? Ancak küfürdür, batıldır, kötülüktür soyu kesik olan ve bunlara sahip çıkanlardır. Herhangi bir zaman diliminde uzun bir zaman yaşayacakları köklerinin derinlerde olduğu sanılsa da asıl köksüzler onlardır.

Şüphesiz yüce Allah doğru söylemiştir, tuzak peşinde koşan düzenbazlar ise yalancılardır...

KEVSER SURESİNİN SONU

Kafirun Suresi / 109

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 6

Bismillahirrahmanirrahim.

Araplar doğrudan doğruya Allah'ı inkar etmiyorlardı. Yalnız O'nu kendisinin nitelediği biçimde tek ve eşsiz olarak gerçek anlamı ile tanımıyorlardı. O'na ortak koşuyor, O'nu gereği gibi takdir edemiyor ve O'na gerçek anlamda ibadet etmiyorlardı. Geçmişteki büyüklerine ve ermiş insanların sembolü veya meleklerin simgesi olarak kabul ettikleri putları Allah'a ortak koşuyorlardı. Meleklerin Allah'ın kızları olduklarını, yüce Allah ile cinler arasında bir soy bağı olduğunu ileri sürüyorlardı. Bunun yanında bu sembolleri unutarak sözkonusu ilahlara tapıyorlardı. Her iki durumda da sözkonusu putların sırf kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye aracı kılıyorlardı. **"Biz onlara sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz."**[1]

Kur'an-ı Kerim'in bildirdiğine göre onlar yeri ve gökleri Allah'ın yarattığını, Ay ve Güneşi O'nun idare ettiğini ve O'nun gökten yağmuru yağdırdığını kabul ediyorlardı. Nitekim Ankebut süresinde deniyor ki: **"Eğer müşriklere gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı insanların yararına sunan kimdir?' diye sorarsan kesinlikle 'Allah'tır' derler."**[2]

"Eğer müşriklere gökten yere su indirerek onun aracılığı ile ölmüş toprağı canlandıran kimdir?' diye sorarsan kesinlikle Allah'tır' derler."[3]

Onlar yemin ederken vallahi, tallahi diyorlardı. Dua ederken ise "Allahım!" diye başlıyorlardı...

Fakat onlar Allah'a inanmakla beraber bu şirk onların düşüncelerini bozuyordu. Geleneklerini ve ibadetlerini bozduğu gibi. Bu nedenle söz konusu sahte ilahlarına; ekinlerinden, hayvanlarından ve çocuklarından bir pay ayırıyorlardı. Öyle ki ilahlarına ayırdıkları bu pay bazen onların erkek çocuklarını onlara kurban etmelerini dahi gerektirebiliyordu. Nitekim Kur'an En'am suresinde bu konuyu şöyle dile getirmektedir:

"Onlar Allah'a, O'nun yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan sınırlı bir pay ayırdılar. Asılsız saplantıları uyarınca 'Bu Allah'ın bu da O'na koştuğumuz ortakların payıdır' derler. Fakat koştukları ortakların payı Allah'a geçmezken, Al-

1- Zümer Suresi, 3.
2- Ankebut Suresi, 61.
3- Ankebut Suresi, 63.

lah'ın payı bu ortaklara geçebiliyor. Ne kötü hüküm veriyorlar."

Tıpkı bunun gibi, bu düzmece ortaklar çoğu müşriklere öz evlatlarını öldürmeyi çekici göstermişlerdi ki, böylece hem fıtratlarını yozlaştırsınlar ve hem de dinlerini bozsunlar. Eğer Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları asılsız uydurmaları ile başbaşa bırak.

Onlar saçma inançları uyarınca 'Bu hayvanlar ve ekinler dokunulmazdır. Bizim istediklerimizden başka hiç kimse onları yiyemez, bunlar da sırtlarına yük vurulması ve binilmesi yasak hayvanlardır' dediler. Bazı hayvanları keserken de Allah'ın adını anmazlar, bunu yaparken Allah'ın emri böyledir, diye O'na iftira ederler. Allah onları yaptıkları bu iftiralardan ötürü cezalandıracaktır.

Yine onlar 'Bu hayvanların karınlarındaki yavrular sadece erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise yasaktır. Eğer hayvanın yavrusu ölü doğarsa her ikisi de O'na ortak olur' dediler. Allah bu yakıştırmalarının cezasını verecektir. Hiç kuşkusuz Allah hikmet sahibidir ve her şeyi bilir.

Hiçbir bilgiye dayanmaksızın, aptalca evlatlarını öldürenler ve Allah'a iftira atarak O'nunverdiği rızıkları kendilerine yasaklayanlar, gerçekten hüsrana uğramışlardır. Onlar kesinlikle sapıtmışlardır, doğru yola gelecekleri yoktur."[4]

Araplar kendilerinin Hz. İbrahim'in dini üzere olduklarına ve o zaman Arap yarımadasında kendileriyle birlikte yaşayan ehli kitaptan daha doğru yolda olduklarına inanıyorlardı. Çünkü yahudiler: **"Üzeyr Allah'ın oğludur"**, Hristiyanlar ise: **"İsa Allah'ın oğludur."** diyorlardı. Kendileri ise meleklere ve cinlere tapıyorlardı. Bunları Allah'a yakın varlıklar sayıyorlardı. Bu nedenle kendilerinin daha doğru yolda olduklarını, çünkü meleklerin ve cinlerin Allah'a yakınlıklarının Üzeyr'in ve İsa'nın yakınlığından daha fazla olduğunu iddia ediyorlar. Halbuki bunların hepsi şirkti. Şirkte ise seçme olmazdı. Fakat onlar buna rağmen kendilerini daha doğru ve daha sağlam yolda sayıyorlardı!

Hz. Muhammed Peygamber olup kendi dininin Hz. İbrahim'in dini olduğunu söyleyince onlar da: **"Biz de Hz. İbrahim'in dinine bağlıyız. Neden kendi dinimizi bırakıp, Muhammed'in dinine uyalım?!"** dediler. Aynı zamanda Hz. Peygamberle anlaşma yollarını arıyorlardı. O'nunla orta bir çizgide anlaşmaya çalışıyor. O'nun kendi ilahlarına tapması karşılığında kendilerinin de O'nun ilahına tapacaklarını söylüyorlardı. Kendilerinin ilahlarını kötülemekten ve onlara tapmayı eleştirmekten vazgeçmesi, sessiz kalması durumunda ileri süreceği herşeyi ve tüm şartları kabul edeceklerini söylüyorlardı.

Herhalde düşüncelerinin çarpıklığı, Allah'ın varlığını kabul etmekle beraber onunla birlikte başka ilahlara tapmaları nedeniyle kendileri ile Muhammed arasındaki mesafenin yakın olduğunu, bu yakınlık üzere anlaşabileceklerini sanıyorlardı. Yaşadıkları memleketi ikiye bölerek, ortak noktalarda buluşarak kişisel bir takım fedakarlıklarda bulunularak anlaşabileceklerini düşünüyorlardı!

İşte bu şüpheyi reddetmek ve bu çabayı kesip atmak. İki ibadet şekli, iki sistem, iki düşünce ve iki ayrı yol arasındaki kesin ayrılığı ortaya koymak için

4- En'am Suresi, 136- 140.

bu sure inmiştir. Hem de böylesine bir kesinlik, böylesine bir pekiştirme ve böylesine bir tekrar ile birlikte. Bu konudaki her tür yaklaşımı sona erdirmek şirk ile tevhid arasındaki nihai ayrılığı ortaya koymak ve her tür ortaklık girişimini kesip atmak için. Ne azda ne de çokta tartışmayı ve ortaklığı kabul etmeyen apaçık değerleri ön plana çıkarmak için.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾

وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

1- De ki: Ey kâfirler. 2- Ben sizin taptıklarınıza tapmam. 3- Siz de benim taptığıma tapmazsınız. 4- Ben sizin taptıklarınıza tapacak değilim. 5- Sizler de benim taptığıma tapacak değilsiniz. 6- Sizin dininiz size, benim dinim bana.

Bu reddetmenin üzerine red etme kesinlik üzerine kesinlik, pekiştirme üzerine pekiştirmedir. Reddetmenin, kesinliğin ve pekiştirmenin tüm üslupları burada kullanılmıştır.

"De ki: 'Bu yüce Allah'ın kesin emridir." Bu inanç sisteminin dizgininin yalnız Allah'ın elinde olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Muhammed'in bu işte bir fonksiyonu yoktur. İşi doğrudan yönlendiren Allah'tır. Ki O, emir verdiğinde asla reddedilmeyecek, hükmüne karşı çıkılmayacak, tek Allah'tır.

"De ki: Ey kafirler!" Onlara gerçek kimlikleri ile seslenmekte ve onları kendi sıfatları ile nitelendirmektedir. Onların hiçbir dini yoktur. Hiçbir dine bağlı değillerdir. Onlar inanmış ta değiller. Sadece kafirdir onlar. Dolayısıyla herhangi bir yolda senin ve onların buluşması mümkün değildir.

Böylece surenin girişi ve sözün açılış bölümü, hiçbir şekilde birlik umudu olmayan, ayrılık gerçeğini ortaya koymaktadır!

"Ben sizin taptıklarınıza tapmam." Benim ibadetim sizin ibadetinizden farklıdır. Benim ilahım sizin ilahınızdan başkadır.

"Sizde benim taptığıma tapmazsınız." Sizin ibadetiniz başka, benim ibadetim başkadır. Sizin ilahınız başka benim ilahım başkadır.

"Ben sizin taptıklarınıza tapacak değilim." Bu, birinci maddenin isim cümlesi kalıbı içinde pekiştirilmesidir. Bu ifade sözkonusu sıfatın sürekliliğini ve değişmezliğini daha anlamlı bir biçimde dile getirmektedir.

"Benim taptığıma da sizler tapacak değilsiniz." Bu da ikinci maddenin pekiştirilmesi için gelen bir tekrardır. Zanna ve şüpheye yer kalmasın diye. Tekrarın ve pekiştirmenin tüm vasıtalarının kullanıldığı bu pekiştirme ve tekrardan sonra zanna ve şüpheye yer kalmaz.

Burada buluşma imkanı bulunmayan ayrılık, benzerlik tarafı bulunmayan çelişki, beraberlik imkanı bulunmayan ayrılık, karışma imkanı bulunmayan farklılık gerçeği özet biçimde veriliyor.

"Sizin dininiz size, benim dinim bana." Ben buradayım siz ise oradasınız. Aramızda ne geçit ne köprü, ne de yol var!! Bu tam ve kapsamlı bir ayrılıktır. En ince noktalarına varılıncaya kadar bir farklılıktır.

Özdeki bütün farklılığın boyutlarını açıklamak için böyle bir ayrılık zorunlu idi. Çünkü bu, yolun ortasında herhangi bir şekilde buluşmayı imkansız kılan bir ayrılıktı. İnanç sisteminin özünde, düşüncenin temelinde metodun gerçeğinde ve yolun yapısında meydana gelen bir farklılıktır.

Hiç şüphesiz tevhid bir sistem, şirk ayrı bir sistemdir. Bunlar asla buluşup birleşemez. Tevhid insanı bütün bir varlıkla birlikte ortağı olmayan tek Allah'a yöneltir. İnsanların inanç sistemlerini ve hukuklarını, değerlerini ve ölçülerini, eğitim ve ahlâkını, hayat ve varlıkla ilgili tüm düşüncelerini kendisinden alacağı kaynağı belirler. Mü'minin kendisinden alacağı bu kaynak Allah'tır, sadece Allah, ortaksız olarak Allah. Bu nedenle müminin hayatı bütünüyle bu ilke üzerinde kuruludur. Gizli ve açık hiçbir şekilde şirkle karışamaz. Yolunun tüm aşamalarında böyledir. Böyle net bir ayrılık hem davet edenler için bir zorunluluk, hem de davet edilenler için bir zorunluluktur.

Hiç şüphesiz insanlar cahiliye düşünceleri ile iman kaynaklı düşünceleri birbirine karıştırabilirler. Özellikle daha önce doğru inanç sistemine tabi olan ve ondan sonra sapan topluluklarda bu tür karıştırmalar sözkonusu olduğu gibi işte bu topluluklar, sapmak, döneklik ve karışıklıktan uzak yalın bir iman gerçeği karşısında en fazla direnen topluluklardır. Bunlar gerçek inanç sistemini hiç tanımamış olan topluluklardan daha da katıdırlar. Çünkü bunlar sapıklıklarının ve dönekliklerinin kördüğüm haline geldiği durumlarda bile kendilerinin doğru yolda olduklarını zannederler. İnançlarında, uygulamalarında görülen doğru yanlış karışımı, iyi ile kötünün karışıklığı davetçiyi dahi aldatabilir. Bu durumlarda davetçiler onların iyi taraflarını kabul etme, kötü taraflarını da düzeltmeye çalışma cazibesine kendisini kaptırdığında büyük bir yanılgıya düşerler. Bu yanılgı son derece tehlikelidir.

Hiç şüphesiz cahiliyye cahiliyyedir, islam da islam. Aralarında derin farklar vardır. Tek çare bütünüyle cahiliyeden sıyrılmak ve yine bütünüyle islama girmektir. Tek yol, içindeki bütün özellikleri ile cahiliyyeden ayrılmak ve bütün özellikleri ile islama göç etmektir.

Bu konuda atılacak ilk adım davetçinin cahiliyye sisteminden farklı olduğunu ortaya koyması ve ondan tamamen ayrı olduğunun bilincinde olmasıdır. Düşüncede, sistemde ve uygulamada tamamen ayrı. Bu ortak noktalarda buluşmaya asla müsade etmeyen bir ayrılıktır. Yardımlaşmayı imkansız kılan bir farklılıktır. Ne zaman cahiliyye taraftarları bütünü ile cahiliyyeden islama geçerlerse o zaman sona erer.

Yama yapmak yok. Orta yolda çözüm arama yok. Yolun ortasında buluşma yok. Cahiliyye istediği kadar islam kılığına bürünsün. İstediği kadar islamın adını kullansın.

Bu düşüncenin davetçinin bilincinde netlik kazanması, davanın temel taşı-

dır. İlk adım davetçinin kendisini cahiliye mensuplarından farklı bir insan olduğunun bilincine varması, onların kendilerine göre dinleri, kendisinde kendine göre dini, onların kendilerine göre yolları, kendisinin ise kendisine has yolu olduğunun bilincine varması. Onların yollarında onlarla birlikte tek adım dahi atamayacağını kavraması, görevinin kendi yolunda yürümesi olduğunu anlamasıdır. Hiç barışmadan ve dininden az veya çok taviz vermeden.

Öyle ise bu tam bir uzaklaşma, kesin bir ayrılık ve apaçık bir karşı tavırdır. **"Sizin dininiz size benim dinim bana."**

Bugün islama davet eden insanlar böyle bir uzaklaşmaya, ayrılığa ve böyle bir kesinliğe o kadar muhtaçtırlar ki. İslama çağıranlar, keşke sapık bir cahiliye ortamında ve yine islam inancını daha önce tanımış, sonra üzerinden uzun zaman geçmesi ile **"kalbleri katılaşan ve çoklarının dinden saptığı"**[5] insanların yaşadığı bir ortamda islamı yeniden kurmaya çalıştıklarının bilincinde olsalardı! Ortak bir çözümün bulunmadığını, ortak noktalarda buluşulmayacağını, yanlışları düzeltmenin ve sistemleri birbirine yamamanın mümkün olmadığını bilselerdi. Bunun yerine asrı saadet döneminde olduğu gibi islama yeniden davet etmenin gerektiğini cahili bir ortamda davet yaptıklarını ve kendilerinin bu cahili ortamdan tamamen farklı olması gerektiğini keşke anlasalardı. **"Sizin dininiz size benim dinim bana."** İşte benim dinim budur: Düşüncelerini, değerlerini, inancını ve hukukunu bütünü ile Allah'tan alan, O'na ortak koşmayan yalın tevhid dini. Herşeyde, hayatın ve yaşantının her alanında yalın tevhid dini.

Bu kesin ayrılık olmadan; karışıklık devam edecek, karşılıklı yumuşama sürecek, karıştırmalar sürüp gidecek yamanmalara devam edilecektir. İslama davet böylesine zayıf, güçsüz ve ısmarlama ilkeler üzerine kurulamaz. İslam çağrısının temeli açıklık, netlik, kesinlik ve cesarettir. **"Sizin dininiz size, benim dinim bana."**

Davetin başlıca yolu budur işte: **"Sizin dininiz size! Benim dinim bana!"**

KAFİRUN SURESİNİN SONU

5- Hadid Suresi, 16.

Nasr Suresi / 110

Medine döneminde indi
Ayet sayısı : 3

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu kısa bir suredir. Peygambere Allah'ın yardımını, fethi ve insanların akın akın Allah'ın dinine gireceği müjdesini vermektedir. Allah'ın yardımının, fethinin ve insanların Allah'ın dinine girişinin gerçekleştiği sırada HZ. Peygambere yapması gerekeni bildirmekte, bu sırada O'nun övgü, istiğfar ve takdis ile Rabbine yönelmesi gerektiğini anlatmaktadır.

Bu sure, Hz. Peygambere müjde ve yönlendirmeyi taşıdığı gibi bu inanç sisteminin yapısını ve bu yolun gerçek mahiyetini de aynı zamanda ortaya koymaktadır. İnsanlığın ulaşmasını istediği üstünlüğe, yüceliğe, şerefe, samimiyete, bağımsızlık ve özgürlüğe de değinmektedir. Bu yüksek ve aydınlık zirveye insanlık ancak islamın gölgesinde ulaşabilmiştir. İslam olmadan, bu yüce ve şerefli hedef olmadan, insanlığın bu yüceliğe ulaşması mümkün değildir.

Bu surenin inişi ile ilgili birçok rivayetler gelmiştir. Biz bunlardan İmam-ı Ahmed'in rivayetini tercih ediyoruz: Muhammed ibni Ebu Adi, Davud, Şabi, Mesruk kanalı ile gelen haberde Hz. Aişe diyor ki: "Hz. Peygamber ömrünün sonlarına doğru Allah'ı övgüyle takdis ederim. Allah'tan bağışlanma diler ve O'na tevbe ederim' cümlesini çok tekrar ediyordu. 'Rabbim bana haber vermiştir ki, ben ümmetimde bir alamet göreceğim. Bu alameti gördüğümde övgüyle O'nu takdis etmemi, O'ndan bağışlanma dilememi emretmiştir. Çünkü O, tevbeleri kabul edendir. İşte bualameti gördüm.' **"Allah'ın yardımı ve fethi geldiğinde ve insanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini överek tesbih et, O'ndan mağfiret dile. Çünkü O tevbeleri kabul edendir."**

(Bu hadisi Müslim'de bu ifadelerle Davud İbni Ebi Hind yolu ile rivayet etmiştir.)

İbni Kesir Tefsirinde der ki: "Bu ayetteki fetihten amaç Mekke'nin fethidir. Bu konuda alimler arasında ittifak vardır. Çünkü arap kabileleri müslüman olmak için Mekke'nin fethini bekliyorlardı. **"Eğer kendi milletine karşı galip gelirse o gerçek bir peygamberdir"** diyorlardı. Cenabı Allah Mekke'nin fethini sağlayınca akın akın Allah'ın dinine girmeye başladılar. Fethin üzerinden iki sene geçmeden Arap yarımadası bütünü ile imana geldi. Diğer Arap kabileleri de islama girdiler. Allah'ın lütfu ve yardımı ile islama girmeyen kabile kalmadı."

Buhari, Sahih'inde Amr İbni Seleme'den aldığı rivayette der ki : "Mekke fetih edilince her topluluk Hz. Peygambere gelerek müslüman olduğunu söyledi. Zaten Arap kabileleri müslüman olmak için Mekke'nin fethini bekliyorlardı. **"Peygamberi ve kavmini başbaşa bırakın. Eğer onlara galip gelirse demek ki gerçek peygamberdir' diyorlardı."**

Bu rivayet aynı zamanda Nasr suresinin metni ile de uyuşmaktadır: **"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde.."** Çünkü bu surenin indiği sırada daha sonra gelecek bir meseleye işaret etmekte ve Hz. Peygamberin bu müjdenin gerçekleştiği ve bu işaretin ortaya çıktığı sırada yapması gereken işe doğru yöneltmektedir.

İbni Abbas'tan gelen bir başka rivayet daha var ki bu rivayet ile tercih ettiğimiz rivayeti bağdaştırmak zor değildir.

Buhari der ki; Musa İbni İsmail, Ebu Avane, Ebu Beşir, Said İbni Cübeyr, İbni Abbas'tan şu haberi almıştır: "Hz. Ömer beni Bedir'e katılmış, yaşlı insanların arasına alıyordu. Bu işten bazıları fazla hoşlanmadılar. 'Bu çocuk neden aramıza giriyor? Bizim O'nun gibi çocuklarımız var' diyorlardı. Hz. Ömer onların bu yaklaşımına o an 'o bildiğiniz kimselerden biridir' karşılığını vermiştir. Bir ara onları çağırmış, beni de onlarla birlikte oturtmuştu. Öyle sanıyorum ki o gün beni niçin çağırdığını onlara göstermek istiyordu. 'Allah'ın yardımı ve fethi geldiğinde suresi hakkında ne dersiniz? diye sordu. Bazıları 'zafere ulaştığımızda ve bir yeri fethettiğimizde Allah'a hamdetmemiz ve günahlarımızın bağışlanmasını dilememizdir' dediler. Bazıları ise susup hiç bir şey söylemediler. Hz. Ömer bana dönerek 'Sen de böyle mi diyorsun Abbas'ın oğlu?' diye sordu. Ben hayır dedim. 'Peki öyleyse ne diyorsun?' deyince şu karşılığı verdim. Bu ayet Hz. Peygamber'e ecelinin yaklaştığını bildirmiştir. **'Allah'ın yardımı ve zafer geldiğinde'** Bu senin ecelinin alametidir. **'Rabbini överek tesbih et, O'ndan mağfiret dile. Çünkü O tevbeleri kabul edendir.'** Bunun üzerine Hz. Ömer dedi ki: 'Bu hususta senin dediğinden başka birşey bilmiyorum!" (Bu hadisi yalnız Buhari rivayet etmiştir.)

Hz. Peygamberin Rabbinin alametini gördüğünde yeryüzündeki görevinin tamamlandığını ve yakında Rabbine kavuşacağını anlamış olması uzak bir ihtimal değildir. İşte İbni Abbas'ın "Bu Hz. Peygamberin ecelidir. Allah bunu O'na bildirmiştir" sözünün anlamı da budur.

Yalnız Hafız Beyhaki'nin isnadı ile İbni Abbas'tan rivayet ettiği bir hadis daha var. Bu rivayette deniyor ki: **"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde"** suresi inince Hz. Peygamber Fatıma'yı çağırdı ve O'na şöyle dedi: 'Bana ölüm haberi verildi.' Bunun üzerine Fatıma ağlamış sonra da gülmüştü. Fatıma diyor ki: 'Bana kendisinin ölüm haberini verdiğinde ağladım. Sonra 'sabret, sen ailemde bana kavuşacakların ilkisin.' deyince de güldüm."

Bu hadiste surenin iniş sebebi sınırlandırılmaktadır. Sanki sure indiğinde alamet hazırmış gibi. Yani bu sırada fetih tamamlanmış ve insanların akın akın İslama girişleri gerçekleşmiş bulunmaktadır. Sure de bu alamete uygun olarak inince Hz. Peygamber bunun kendi eceli olduğunu anlamıştır. Ne var ki, ilk rivayet da-

ha sağlam ve Kur'an'ın açık anlamı ile daha çok uyum içindedir. Ayrıca Hz. Fatıma'nın ağlayışı ve gülüşü ile ilgili hadis başka bir şekilde ve bizim tercih ettiğimiz rivayetle uyuşan bir şekilde de rivayet edilmiştir. Ümmü Seleme der ki: "Fetih senesi Hz. Peygamber Hz. Fatıma'yı çağırmış ve O'na gizli bir şey söyleyince ağlamıştı. Sonra tekrar der ki: Resulullah vefat ettikten sonra Fatıma'nın bu ağlamasının ve gülüşünün sebebini kendisine sordum. Dedi ki: Hz. Peygamber bana öleceğini söyleyince ağladım. Sonra benim İmran'ın kızı Meryem'den sonra cennete girecek kadınların öncüsü olduğumu haber verince de güldüm." (Bu hadisi Tirmizi rivayet etmiştir.)

Bu rivayet Kur'an ayetlerinin açık anlamı ile İmam-ı Ahmed'in rivayet ettiği ve Müslim'in de Sahih'ine aldığı hadisle de uyum sağlamaktadır. Buna göre Hz. Peygamber ile Rabbi arasında bir işaret vardır. Bu da **"Allah'ın zaferi ve yardımı geldiği zaman"** suresi idi. Fetih gerçekleşince Peygamber artık Rabbine kavuşmasının yaklaştığını anladı. Hz. Fatıma'ya Ümmü Seleme'nin O'ndan rivayet ettiği sözleri gizlice söyledi.

ZAFER... TESBİH VE MAĞFİRET

Bütün bunları geçerek bu kısa surenin getirmiş olduğu değişmez anlama, gerçeğe ve sürekli geçerli olan direktiflere dönelim. Bu kısa ayetler hangi yüce hedefleri gösteriyor görelim.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۝ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ

أَفْوَاجًا ۝ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝

1- Allah'ın yardımı ve fethi geldiğinde 2- İnsanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, 3- Rabbini överek tesbih et, O'ndan mağfiret dile. Çünkü O tevbeleri kabul edendir.

Surenin birinci ayetinde bu evrende meydana gelen olayların ve bu hayatta meydana gelen hadiselerin bu havada, Hz. Peygamberin ve müminlerin görevinin ve bu konuda onların gelip dayanacağı sınırın gerçekliğine ilişkin özel bir bakış açısının oluşturulması için açık bir mesaj yer alıyor. Bu mesaj yüce Allah'ın **"Allah'ın yardımı geldiği zaman"** sözünde somutlaşıyor. **Yardım ve zafer Allah'ındır. Yüce Allah onu belirlediği zaman da, çizdiği amacı gerçekleştirmek için, dilediği şekilde gerçekleştirir, dilediği zamanda meydana getirir. Ne Peygamberin ne de arkadaşlarının bu konuda bir yetkileri vardır. Bu zafer konusunda onların bir güçleri de yoktur. Onda kişisel çıkarları, özel faydaları da olmadığı gibi. Gönüllerini rahatlatan özel bir hazları da yoktur! Zafer sadece Allah'ın işidir. Onu kendileri ile veya kendileri olmadan gerçekleştirir. Yüce Allah'ın, zaferi kendilerinin eliyle gerçekleştirmesi, onun başına bekçi dikmesi ve bu zaferi onlara emanet etmesi de şeref olarak kendilerine yeter. İşte zaferden,**

fetihten, insanların akın akın Allah'ın dinine girişinden onların payına düşen budur.

Bu mesaja ve meselenin gerçekliğine ilişkin oluşturduğu özel bakış açısına göre Hz. Peygamberin ve beraberindekilerin konumu belirlenmektedir. Buna göre onları onurlandıran Allah'tır. Onların elleri ile zaferini gerçekleştirmesi onlar için bir şereftir. Dolayısıyla Peygamberin ve O'nunla birlikte olanların konumu zafer anında Allah'a yönelmeleri, hamd ile Allah'ı tesbih etmeleri ve günahlarının bağışlanmasını dilemeleridir.

Hamd ve tesbih Allah'ın nimetlerine ve lütuflarına karşılıktır. Çünkü O, kendilerini davasının güvenilir elleri ve dininin bekçileri kılmıştır. Dinine yardım etmekle, Peygamberine fetih vermekle, bütün bir insanlığa verdiği rahmete karşılıktır. Sapıklık, körlük ve hüsrandan sonra insanların akın akın, bu coşup taşan hayır kaynağına girmesini sağlamakla insanlığa verdiği lütfunun karşılığıdır.

Günahların bağışlanmasını dilemek, insanın iç alemine gizlice sinmeye çalışan pek çok etkenlere, olumsuzluklara karşılıktır. Uzun mücadeleden sonra zaferin verdiği sarhoşlukla kalbe sirayet edebilecek veya yol bulabilecek, sevinçten dolayı mağfiret dilemek, uzun yorgunluktan sonra gelen zaferin sevincinden istiğfar. Bunlar insan kalbinin kendisini zor tutabildiği anlardır. İşte bunlardan dolayı insanın günahının bağışlanmasını dilemesi gerekir.

Uzun mücadele, aşırı yorgunluk, büyük sıkıntılar, büyük belalar süreci içinde insanın kalbine sirayet eden sıkıntılardan, bunalımlardan, sarsılmalardan dolayı günahların bağışlanmasını dilemek, Allah'ın zafere ilişkin sözünün geciktiğini düşünme halinden dolayı istiğfar gerekmektedir. Nitekim bu sıkıntı halleri başka bir yerde şu şekilde dile getirilmiştir.

"Acaba sizden öncekilerin başlarına gelenlerin benzeri sizin de başınıza gelmeksizin, kolayca cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlar öylesine ağır sıkıntılara ve zorluklara uğradılar, öylesine sarsıldılar ki, peygamberleri ile çevresindeki inanmışlar 'Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?' dediler. İyi bilin ki Allah'ın yardımı yakındır."[1]

Bu halden de istiğfar edilmesi gerekir. İnsanın Allah'a hamd etme ve şükretmesinde görülen aksaklıklardan dolayı da istiğfar etmesi gerekir. Çünkü insanın çabası ne kadar fazla da olsa sınırlıdır, zayıftır. Allah'ın nimetleri ise sürekli coşmakta ve bol şekilde verilmektedir. **"Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız onları saymakla bitiremezsiniz."**[2]

İşte insan bu eksikliğinden ve yetersizliğinden dolayı da Allah'a istiğfarda bulunmalıdır.

Özellikle zafer anında istiğfarda bulunmanın bir inceliği daha vardır. Bu da neşe ve sevinç anında acizliğini ve eksikliğini hatırlatıp hissettirmek içindir. Dolayısıyla insan bu anda büyüklenme duygusunu bastırmalı ve Rabbinin affına sığınmalıdır. Bu da sevinç ve gurura yol açacak bilinçteki güçleri frenler.

Öte yandan insanın eksikliğini, acizliğini ve yetersizliğini hissetmesi, Allah'a

1- Bakara Suresi, 214.
2- İbrahim Suresi, 34.

yönelerek bağış, af ve müsamaha dilemesine yol açar. Yenilen, mağlup olan insanlara karşı zulüm ve azgınlık yapılmasını da önler. Böylece zaferi elde eden, Allah'ın onlara yaptığı uygulamadan dolayı kendisini hesaba çekeceğini bilir. Çünkü kendisini zafere kavuşturan Allah'tır. Kendisi ise aciz, yetersiz ve eksiktir. Yüce Allah dilediği bir işi gerçekleştirmek için onu mağlup insanların başına dikmiştir. Yoksa zafer zaten Allah'ın zaferi, fetih O'nun fethi, din O'nun dinidir. Her şey dönüp dolaşıp O'na gelecektir.

Bu yüce ve aydınlık bir ufuktur. Kur'an-ı Kerim insanın ruhunu bu ufka doğru çevirmek, onu basamaklarında zirveye doğru tırmandırmak, güzel, onurlu bir konuma getirmek ister. Bu ufukta insan, gururunu, büyüklüğünü yendiği için büyür. Bu ufukta, Allah'a doğru açıldığı için insanın ruhu özgür bir havaya doğru kanatlanır.

Bu, insanın Allah'ın ruhlarından biri olabilmesi için benlik bağlarından kurtulmasıdır. Burada insan Allah'ın rızasından başka bir paye aramaz. Bu özgürlükle birlikte hayrın, iyiliğin,zaferi, hakkın gerçekleştirilmesi, yeryüzünün uygarlığı ve hayatın ilerlemesi için çalışma, insanlığa yapıcı, tertemiz ve olgun bir liderlikte bulunma, bu liderliğini yapıcı, adil, güzel ve iyi ilkelere ve bunlarla birlikte Allah'a yöneltme temelinde cihad yeralır.

İnsanın kendi şahsi, kişisel zaaflarına bağlı olduğu, arzu ve istekleri ile sınırlı olduğu, şehevi ihtiraslarının ağır yükü altında bulunduğu halde özgürlük ve bağımsızlık çabaları boşunadır. İnsanın kendi beninden kurtulmadan, zaferin ve ganimetin ardında kendine pay çıkarmaktan sıyrılıp yalnız Allah'ı ön plana çıkarmadan yapacağı tüm çalışmalar boşunadır.

İşte bu peygamberliğin sürekli olarak damgasını taşıdığı edebin, anlayışın kendisidir. Yüce Allah insanlığı bu edebin ufuklarına doğru çıkarmak ister. Sürekli olarak gözlerini bu ufuklara dikmesini öngörür.

Hz. Yusuf'un herşeyi elde ettiği ve rüyasının gerçekleştiği anda takındığı edeb ve tutum budur: **"Ana-babasını makam koltuğuna oturttu, bu arada hepbirlikte önünde secdeye kapandılar. Bunun üzerine Hz. Yusuf, babasına dedi ki; 'Babacığım bu olay, bir zamanlar gördüğüm rüyanın somut yorumudur. Rabbim o rüyayı gerçeğe dönüştürdü. Ayrıca beni hapisten çıkararak ve şeytanın kışkırtması sonucunda kardeşlerimle aramın açılmasından sonra sizleri çöl ortasından kaldırıp yanıma getirerek bana lütufta bulundu. Hiç şüphesiz Rabbim dilediklerine karşı lütufkâr davranır. O herşeyi bilen ve her yaptığını yerinde yapandır.'"**(3)

Bu anda Hz. Yusuf, içini sevinç, seçkinlik ve üstünlük duygularından arındırarak şükreden, Rabbini hatırlayan bir kulun Rabbini yüceltmesi gibi O'na yönelmiştir. Saltanatının zirvesinde ve rüyalarının gerçekleşmesinin sevinci içinde Rabbine şöyle yalvarmıştır: **"Rabbim sen bana egemenlikten pay verdin, beni olayları (ya da rüyaları) yorumlamaya ilişkin bazı bilgiler ile donattın. Ey göklerin ve yerin yaradanı! Gerek dünyada gerek ahirette dayanağım sensin; canımı**

3- Yusuf Suresi, 100.

müslüman olarak al ve beni iyi kulların arasına kat.''[4]

Burada şöhret ve saltanat geriye çekiliyor. Buluşma, aile fertlerinin bir araya gelişi ve kardeşlerin kaynaşması ile oluşan sevinç geriliyor. Son sahnede tek başına olan, Rabbine içtenlikle yönelen bir insanın sahnesi ön plana çıkıyor. Ölene kadar müslüman kalması, vefat ettikten sonra ise katındaki salih kulların arasına alması için O'na yalvarıyor. Lütfuna ve ihsanına sığınıyor.

Hz. Süleyman'da gözünü açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda Sebe Kraliçesinin tahtını yanında gördüğünde bu edebi takınmıştı: **''Kutsal kitap kaynaklı bilgisi olan biri ise 'Gözünü kapamadan o tahtı sana getireyim' dedi. Süleyman tahtı önünde yere konmuş görünce, 'Bu şükür mü edeceğim yoksa, nankörce mi davranacağım diye beni sınavdan geçirmek isteyen Rabbimin bana yönelik bir lütfudur. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, yüce Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve bağışı karşılıksızdır' dedi.''**[5]

Bütün hayatı boyunca Hz. Muhammed'in tutumu da bu sebeb çerçevesinde idi. Rabbinin kendisi için bir alamet kıldığı zafer ve fetih konumundaki durumu bu idi. Bineğinin üzerinde Rabbine başını eğmiş ve bu şekilde Mekke'ye girmişti. Kendisine eziyet eden, kendisini sürgün eden, kendisi ile savaşan davanın önünde bu kadar inatçı bir tutumla dikilen Mekke'ye... Allah'ın zaferi ve fetih kendisine nasip olunca, Peygamber zaferin sevincini unutmuş, şükreden bir kulun tutumu ile başını eğmiş, Rabbinin kendisine aşıladığı şekilde hamd etmiş, O'nu tesbih etmiş ve günahlarının bağışlanmasını dilemiştir. Rivayetlerde belirtildiği gibi tesbihini, hamdını ve istiğfarını artırmıştı. Kendisinden sonra ashabına bıraktığı sünneti de buydu. Allah onların hepsinden razı olsun.

İşte bu şekilde insanlık Allah'a iman ile yükselmiştir. Bu şekilde parlamış, arınmış ve kanatlanmıştır. Ve bu şekilde büyüklüğe, kuvvete ve özgürlüğe kavuşmuştur.

NASR SURESİNİN SONU

4- Yusuf Suresi, 101.
5- Neml Suresi, 40.

Leheb Suresi / 111

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 5

Bismillahirrahmanirrahim.

Asıl adı Abduluzza İbni Abdülmuttalib olan Ebu Leheb Hz. Peygamberin amcasıdır. Yüzünün parlaklığı nedeni ile O'na Leheb adı verilmiştir. Ebu Leheb ve karısı Ümmü Cemil, Hz. Peygambere ve O'nun getirdiği mesaja karşı en azılı düşmanları arasında yer alıyorlardı.

İbni İshak der ki: Hüseyin İbni Abdullah İbni Ubeydullah İbni Abbas Rebia İbni İbad Deyli'den bana şöyle bir haber aktardı: "Ben babamla birlikte genç bir adamdım. Hac mevsiminde birbir kabileleri başına gelip onları islama çağıran, Peygamberin ardında şehla gözlü bir adam görüyordum. Parlak yüzlü, saçları omuzlarına iniyordu. Hz. Peygamber her kabilenin bulunduğu yerde duruyor, şöyle diyordu: "Ey falanca oğulları! Ben Allah'ın size gönderdiği peygamberiyim. Allah'a kulluk etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, beni tasdik etmenizi ve Allah'ın beni kendisiyle görevlendirdiği davayı Allah adına yürürlüğe koyana kadar beni korumanızı istiyorum." Peygamber sözünü bitiriyor ve oradan ayrılıyordu. Bu sefer ardındaki adam geliyor ve şöyle diyordu: "Ey falancaoğulları! Bu adam Lat'ı ve Uzza'yı bırakmanızı, Malik bin Ahnes oğullarından cinlerle müttefiklerinizi terk etmenizi, kendisinin uydurmalarına ve sapıklığına uymanızı istiyor. O'nu dinlemeyin ve peşinden gitmeyin." Bu manzarayı görünce babama; bu adam da kim? diye sordum. "Amcası Ebu Leheb" cevabını verdi." (Bu rivayeti aynı sözlerle İmam Ahmet ve Taberani de nakletmiştir.)

Bu, Ebu Leheb'in, İslam çağrısına ve Hz. peygambere karşı başvurduğu tuzaklardan sadece bir örnektir. Karısı Ümmü Cemil de bu acımasız, haksız saldırılarında hep ona yardımcı ve destek olmuştu. Ümmü Cemil (Harb İbni Ümeyye'nin kızı, Ebu Süfyan'ın bacısı idi. Adı Erva idi.) Ebu Leheb Hz. Peygambere ve İslamın mesajına karşı bu tutumunu ta ilk günden beri sürdürmüştü. Buhari -kendi isnadı ile- İbni Abbas'tan şöyle bir haberi aktarmaktadır: "Hz. Peygamber Batha'ya çıkmış, dağın başında şöyle çağırmıştı; 'Ya Sebahah!' Bunun üzerine Kureyş etrafında toplanmış o da 'Eğer düşmanın sabahleyin ya da akşamleyin size saldıracağını söylesem beni tasdik eder misiniz?' diye sormuş, onlar evet deyince O da: 'Öyleyse ben şiddetli bir azabın arefesinde size gönderilmiş bir elçiyim' buyurmuştu. Bunu duyan Ebu Leheb: 'Bizi bunun için mi topladın? Elin kurusun senin' demişti. Yüce Allah'ta **"Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da!"**

suresini indirdi."Başka bir rivayette ise deniyor ki: "Ebu Leheb ayağa kalkarak ellerini silkeledi ve şöyle dedi: 'Gün boyunca ağzın kurusun! Bunun için mi bizi topladın?" dedi. Bunun üzerine yüce Allah bu sureyi indirdi:"

Haşimoğulları, Ebu Talib'in liderliğinde Hz. Muhammed'in dinine bağlı olmamalarına rağmen kabile taassubundan doğan tutkunlukla O'nu korumaya karar verdiklerinde Ebu Leheb kardeşlerinden ayrıldı. Bunlara karşı Kureyşle anlaştı. Haşimoğulları ile ilişkilerin kesilmesi ve Hz. Muhammed'i kendilerine teslim etmeleri için onların aç bırakılmaları kararlarını yazarken Ebu Leheb de onlarla beraberdi.

Ebu Leheb, Hz. Peygamberin peygamber oluşundan önce O'nun kızları olan Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'ü iki oğluna istemişti. Peygamberlik geldikten sonra Hz. Peygamberin yükünü ağırlaştırmak için oğullarına bu nişanlılarından ayrılmalarını söyledi ve onları ayırdı.

Ebu Leheb ve karısı Ümmü Cemil Hz. Peygambere ve islam çağrısına karşı amansız bir savaşı sürdürmeye ve onu körüklemeye devam ettiler. Barış nedir, dinmek nedir bilmeyen bir savaş. Ebu Leheb'in evi Hz. Peygamberin evine yakındı. Bu nedenle de eziyeti ve zararı fazla oluyordu. Rivayete göre Ümmü Cemil dikenleri toplar, getirir, onları Peygamberin yoluna koyardı. Ayetteki odun toplamanın onun eziyet, fitne ve baskı uğrunda gösterdiği çabayı, kinaye yolu ile anlatmaktadır da denilmiştir.

Bu sure, Ebu Leheb ve karısı tarafından ilan edilmiş bu savaşa karşılık vermek için inmiştir. Savaşın idaresini Allah'ın elçisinden alarak bizzat üstlendiğini dile getirmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۝ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۝ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝

1- Ebu Leheb'in iki eli kurusun, kurudu da! 2- Malı ve kazandığı kendisine fayda vermedi. 3- Alevli ateşte yanacaktır. 4- Karısı da odun hamalı olarak. 5- Boynunda sağlam hurma lifinden örülmüş bir ip bulunacaktır.

Ayette geçen "tebab" kavramı helak, yıkılış ve kopmak anlamına gelir. Ayet-i kerimedeki birinci "hebbet" beddüadır. İkinci "tebbe" kelimesi ise bu beddüanın gerçekleştiğini ifade etmek içindir. Surenin girişindeki kısa bir ayet hem beddüayı hem de onun gerçekleştiğini ifade etmektedir. Böylece savaş sona ermekte ve perde kapanmaktadır.

Giriş ayetinden sonra gelen kısım ise meydana geleni tasvir edip anlatmaktadır.

"Malı ve kazandığı kendisine fayda vermedi."

Elleri kurudu ve helak oldu. Kendisi kurudu ve helak oldu. Fakat buna rağmen ne malı ne de çabası kendisine bir fayda sağlamadı.Helakını ve yıkılışını

başından savamadı."

Bu onun dünyadaki hali idi. Ahirete gelince o:

"Alevli ateşte yanacaktır." Burada ateşin alevli olarak ifade edilişi, ateşin durumunu tasvir edip canlandırmaktadır. Onun alev alev yanışını ve yükselişini çağrıştırmaktadır.

"Karısı da odun hamalı olarak" Bu ateşe onunla birlikte karısı da girecektir. Odun taşıdığı halde.

"Boynunda sağlam hurma lifinden örülmüş bir ip bulunacaktır." Bu iple o ateşte bağlanacaktır veya bu ip kendisinin odun taşıdığı iptir. Ayetin gerçek manası verilip bunun diken olduğu söylenirse, bu ipde onun odun taşıdığı ip olur. Yahut mecazi mana verilir, bu durumda odun taşımaktan amaç kötülüğü taşımak, eziyet ve fenalık uğrunda çaba sarfetmek olur.

Surenin ifade üslubunda derin bir ahenk bulunmaktadır. Atmosferine ve konusuna da uygun bir ahenk. Bu konuyu biraz açmak için "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" adlı eserimizden birkaç satır aktarıyoruz. Böylece bu surenin bizzat Ümmü Cemil'in üzerinde nasıl bir şok tesiri yaptığını ve onu nasıl şaşkına çevirdiğini görmek istiyoruz:

"Ebu Leheb, alevli bir ateşe atılacaktır. Odun hamalı olan karısı da hurma lifinden örülü bir iple oraya atılacaktır."

Hem sözcükler arasında hem de tabloda bir ahenk var. Buradaki cehennem alevli bir ateştir. Ateşin babası Ebu Leheb ona yuvarlanmaktadır. Odun taşıyarak, Muhammed'in yoluna diken atan ve böylece O'na eziyet etmeye çalışan karısı da (ifadenin gerçek ya da mecazi anlamı ile). Odun kendisi ile alevin meydana geldiği nesnedir. Kadın odunları bir iple deste yapmaktadır. Orada alev alev yanan liften dokunmuş bir iple boynundan bağlanmasıdır. Herkes yaptığının karşılığını görsün ve tablonun yalın içeriği tamamlansın diye. Odun ve ip, ateş ve alevin babası olan Ebu Leheb'in ve onun taşıyıcısı olan karısının oraya yuvarlanışı!

Burada kelimelerin tonunda ve vurgusunda da başka bir ahenk görülmektedir. Sözcüklerden elde edilen sesle odun yüklerinin sıkılması ve boynun liften bir iple çekilmesinden çıkan ses arasında bir uyum vardır. Burada odun demetlerini bağlamaya benzeyen bir sertlik bir sıkma görülmektedir. Aynı şey boyna ipin takılıp çekilmesi için de söylenebilir. Ayrıca surenin tümüne yayılmış olan boğma ve tehdid atmosferi ile de uyum sağlamaktadır.

Böylece konuyu anlatan kelimelere yayılmış musiki, olayın tasviri ile ilgili tablolar bütün parçaları ile ve bölümleri ile bir uyum içine girmektedir. Sözler arasındaki cinaslı uyumda, ifade tarzında, her şeyi dengiyle eşleştirme sanatında bu uyum gözükmektedir. Surenin atmosferi ve nüzul sebepleri ile de bir ahenk içine girmektedir. İşte bütün bu sanatkar Kur'an'ın beş kısa bölümden oluşan en kısa surelerinin birinde ifadesini bulmaktadır.

İfadedeki bu güçlü ahenk nedeni ile Ümmü Cemil Hz. Peygamberin kendisini bir şiirle hicvettiğini zannetmiştir. Özellikle bu sure yayılıp içindeki tehdidi, yergiyi ve özellikle Ümmü Cemil'i aşağılayıcı tasvir edişiyle bu zan daha da kuv-

vetlenmiştir. Bu tasvir kendini beğenen, soyluluğu ve zenginliği ile övünen bir kadını aşağılayıcı bir şekilde ortaya koymakta ve onun şu tablosunu çizmektedir: "**Boynunda hurma lifinden örülmüş bir ip bulunacaktır.**" Hem de araplarda yayılan bu güçlü üslub ile.

İbni İshak der ki: Bana nakledildi ki: "Odun taşıyıcısı olan Ümmü Cemil kendisi ve kocası hakkında Kur'an'ın inen ayetlerini duyduğunda Hz. Peygambere geldi. Bu sırada Peygamber Mescid-i Haram'da Kabe'nin yanında Ebu Bekir ile oturuyordu. Elinde avucunu dolduran koca bir taş bulunan Ümmü Cemil Peygambere ve Ebu Bekir'e yaklaştığında yüce Allah onun Peygamberi görmesi engelledi. Sadece Ebu Bekir'i görüyordu. 'Ey Ebu bekir arkadaşın nerde? Onun beni hicvettiğini duydum. Allah'a andolsun ki: Eğer O'nu görürsem bu taşı O'nun ağzı üzerine indiririm. Allah'a yemin ederim ki ben de şairim!' deyip sonra şu beytini okudu:

Karalayan birine başkaldırdık.
Kaçtık O'nun emirlerinden.

Sonra dönüp gitti. Ebu Bekir: "Ey Allah'ın Rasulü O seni görmedi mi?" diye sordu. Peygamber: 'Beni görmedi. Allah beni onun gözünden sakladı' karşılığını verdi."

Hafız Ebu Bekir Bezzar -isnadı ile- İbni Abbas'tan şöyle bir rivayet aktarıyor: "**Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da.**" suresi indiğinde Ebu Leheb'in karısı geldi. Hz. Peygamber Ebu Bekir'le birlikte oturuyordu. Ebu Bekir O'na dedi ki; 'bir kenara çekilsen de seni bir şeyle rahatsız etmese' dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Onunla arama perde gerilecektir.' Kadın geldi. Ebu Bekir'i gördü. 'Ey Ebu bekir! Arkadaşın bizi hicvetmiş' dedi. Ebu Bekir: 'Bu binanın Rabbine andolsun ki hayır. O şiir söylemez ve böyle şeyleri ağzına almaz' dedi. Kadın, 'Şüphesiz sen doğru söylüyorsun' dedi. Kadın gittiğinde Hz. Ebu Bekir: 'Seni görmedi mi?' diye Hz. Peygambere sordu. Hz. Peygamber, 'Hayır, bir melek o gidinceye kadar beni ondan sakladı' buyurdu."

İşte kadın şiir zannettiği bu sözün etkisi ile bu kadar öfkelenmiş ve tıkanmıştı. (O sırada hiciv ancak şiirle yapılıyordu.) Ebu Bekir doğru olarak böyle bir şeyin olmadığını ifade etmişti Ona! Fakat surenin ayetlerinde hakim olan hafife alma, bir duyguyu harekete geçiren aşağılayıcı tablo ebedi kitaba kaydedilmişti. Artık varlığın sayfalarına da geçilmişti. Bütün bu varlık artık Ebu Leheb ve karısına Allah'ın ve Peygamberinin davasına karşı kurdukları tuzak yüzünden Allah'ın gazabını ve onlarla savaşını dile getiriyordu. Allah'ın davasına karşı tuzak kuranların dünyadaki cezası yıkım ve helak, aşağılanma ve alaya alınma, ahirette ise ateşti. Bu tam onların yaptıklarına uygun bir cezaydı. Bunlara ilave olarak hem dünya hem de ahirette zillete işaret eden ipin verdiği eziyet vardır.

LEHEB SURESİNİN SONU

İhlas Suresi / 112

Mekke döneminde indi
Ayet sayısı : 4

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝

1- De ki: O Allah tektir. 2- Allah Samed'dir. 3- O doğurmamış ve doğmamıştır. 4- Hiçbir şey O'nun dengi olmamıştır.

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu kısa sure sahih rivayetlerde belirtildiği gibi Kur'an'ın üçte birine denktir. Buhari'nin; Sa'd'dan aldığı rivayette deniyor ki: "Biri bir adamın: **"De ki: O Allah tektir"** ayetini okuyup sürekli onu tekrar ettiğini görmüştü. Ertesi gün adam Hz. Peygambere gelip bu adamın yaptığını haber vermiş ve sanki bu adamın doğru bir iş yapmadığını söyleyecek olmuştu. Hz. Peygamber: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki; O Kur'an'ın üçte birine denktir' buyurdu."

Bu rivayetin hiç de garip bir yanı yoktur. Çünkü **"De ki: O Allah birdir."** cümlesinin Hz. Peygambere açıklaması emrettiği birlik, evet işte bu birlik gönül ve vicdana yerleşen bir inanç sistemi, varlığın bir yorumu ve hayatın bir programıdır. Bu nedenle sure büyük islam gerçeğinin içinde ana hatlarının en genişlerini içine almaktadır.

"De ki: O Allah tektir." Bu ifade "birdir" sözcüğünden daha tutarlı ve daha anlamlıdır. Zira tektir kavramı "birdir" sözcüğünün anlamı ile beraber, onunla birlikte başka hiçbir şeyin bulunmadığını ve onun hiçbir benzeri olmadığını ifade etmektedir.

Bu varlığın tekliğidir. Ortada onun gerçekliğinden başka gerçeklik yoktur. Onun varlığından başka gerçek bir varlık yoktur. Diğer bütün varlıklar ancak bu gerçek varlıktan alır varlığını. O'nun zati gerçekliğinden alır gerçekliğini.

Bu nedenle bu teklik, iş ve faaliyet tekliğidir. Bu evrende ondan başkası hiçbir şey yapamaz. Hiçbir şeyi etkileyemez.

O aynı zamanda vicdanda oluşan bir inanç ve varlığın bir yorumudur.

Bu yorum kesin yerleştiğinde ve bu düşünce netlik kazandığında kalb, her tür karanlıktan ve şaibeden kurtulur. Varlık gerçeği ve faaliyet gerçeği ile tek başına eşsiz bir şekilde var olan Allah'ın dışında başka varlıklara bağlanmaktan kurtulur.

Bütün bir eşyanın var olmadığı, yok olduğu düşüncesine ulaşmasada, bu varlık aleminin herhangi bir ilahi varlıktan başka hiçbir varlığın gerçekliği yoktur. İlahi iradenin faaliyetinden başka hiçbir faaliyetin gerçekliği yoktur. Öyle ise kalb varlığının gerçekleştiği ve faaliyetinin gerçekliği olmayan şeylere neden bağlansın ki?

Kalb tek gerçeğin dışındaki şeyleri hissetmekten ve bu gerçekliğin dışındaki varlıklara bağlanmaktan kurtulduğunda bütün zincirlerden, bağlardan kurtulmuş olur. Bütün gemlerden ve yuvalardan sıyrılmış olur. Pek çok bağların temeli olan arzu ve isteklerden kurtulur. Yine pek çok bağların kaynağı olan korku ve endişelerden de kurtulur. Allah'ı bulduğunda hiçbir şeyi kayıt etmeyeceğine göre neden başka şeylere rağbet etsin ki? Allah'tan başka gerçek faaliyet sahibi bulunmadığına göre kimden korksun ki?

Varlıklar aleminde Allah gerçeğinden başka bir şeyi göremeyen bu düşünce iyice yerleştiğinde bununla beraber bu gerçeği ondan kaynaklanan diğer varlıkların hepsinde görmeye başlar. Bu öyle bir derecedir ki, kalb orada gördüğü herşeye Allah'ın elini görür. Bununda ötesinde bir derece vardır ki kalb orada Allah'tan başka evrendeki şeylerin hiç birini görmez. Zira orada Allah gerçeğinden başka görebileceği hiçbir gerçek yoktur.

Bu düşüncenin yer etmesi ile insan sebeplerin etkisini de faaliyetini de yok sayar. Her şeyi, her olayı ve her hareketi kendisinden kaynaklandığı ve etkisinde kaldığı ilk sebebe havale eder, ona dayandırır. İşte Kur'an'ın iman düşüncesini yerleştirirken önem verdiği en önemli gerçeklerden biri de budur. Bunun içindir ki Kur'an sürekli olarak zahiri sebepleri aşarak işleri doğrudan Allah'ın iradesine ve dilemesine bağlar. **"Onlara doğru toprak atarken sen atmadın fakat Allah attı."**[1] **"Zafer doğrudan doğruya Allah'ın katındandır."**[2] **"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."**[3] ve daha buna benzer pekçok ayetler gibi.

Bütün zahiri sebeplerin aşılması ve işin sadece Allah'ın iradesine havale edilmesi kalbte bir huzur meydana getirir. Tek olan yönü belirler. Artık insan, isteyeceklerini O'ndan ister. Sakındığı şeylerden O'na dayanır. Bir gerçekliği ve varlığı bulunmayan zahiri sebeplere, etkenlere ve güçlere karşı da bu hal kalbi rahata kavuşturur.

İşte tasavvufçuların da tırmanmaya çalıştığı yolun basamakları bunlardır. Ve işte bu yolun cazibesi onları tuzağa düşürmüştür. Çünkü İslam insanın bu gerçeğe doğru yol alırken bütün özellikleriyle ve nitelikleriyle hayat gerçeğinin içinde kalmalarını, beşeri hayatın bütün ihtiyaçlarını ve zorlukların göğüslemelerini, yeryüzü halifeliğinin bütün ilkelerine bağlı kalmalarını istemektedir. Bütün bu işleri yaparken Allah'tan başka bir gerçekliğin bulunmadığının, O'nun varlığından başka bir varlığın olmadığının, O'nun faaliyetinden başka bir faaliyetin bulunmadığının bilincinde olmalarını istemektedir. Bu yoldan başka yola girmelerini istememektedir.

1- Enfal Suresi, 17.
2- Enfal Suresi, 10.
3- İnsan Suresi, 30.

Buradan mükemmel bir hayat yolu ortaya çıkmaktadır. Bu hayat yolu varlığın bu şekilde yorumuna dayanmaktadır. Ve bu yorumun gönüllere yerleştirdiği düşüncelere duygulara ve yönelişlere yaslanmaktadır.

Yalnız Allah'a kulluğun yolu: O'nun varlığından başka hiçbir varlığın gerçekliği olmayan, O'nun faaliyetinden başka gerçek bir faaliyeti bulunmayan, O'nun iradesinden başka hiçbir iradenin etkisinde bulunmayan Allah'a kulluk yolu.

Arzu ve isteklerde, korku ve endişelerde, rahat ve sıkıntıda nimet, bolluk ve kıtlıkta yalnız Allah'a yöneltmeyi ön gören bir yol; yoksa gerçek varlığı olmayan varlıklara ve varlıklar dünyasında gerçek bir etkinliği bulunmayan diğer varlıklara yönelmenin ne anlamı olabilir?

Yalnız Allah'tan direktif alma yolu; inanç sisteminin düşüncelere, değerlere ve ölçülere ilişkin direktifleri, yasalara, kanunlara, düzen ve sistemlere ilişkin direktifleri, eğitim terbiye ve geleneklere ilişkin direktiflerini yalnız Allah'tan alma yolu. Bu yolda direktif ancak gönüllere ve hayat gerçeğine egemen olan tek varlıktan ve yegane gerçekten alınır. Yalnız Allah için çalışma ve hareket yolu. Hem de yegane gerçeğe yakın olma amacı ve O'ndan alıkoyan engellerden ve saptırıcı şaibelerden kurtulma yolu. İster bu engeller ve şaibeler insanın gönlünün derinliklerinde olsun, isterse etrafını kuşatan canlılar ve eşya olsun farketmez. Bu engellerden biri de benlik engelidir. Bu varlık aleminin nesnelerinden birine arzu veya korku ile bağlanma da bunlar arasındadır.

Tüm bunlarla birlikte insanın kalbi ile bütün varlıklar arasında; sevgi, dostluk, merhamet ve karşılıklı anlayış bağlarını kuran bir yol. Bu varlıkların bağlarından kurtulmak onlardan iğrenmek, nefret etmek ve onları kullanmaktan, onlardan yararlanmaktan kaçmak değildir. Bunların hepsi Allah'ın elinden çıkmıştır. Hepsi de varlığını Allah'ın varlığından almaktadır. Hepsinin üzerine bu temel gerçeğin nurları, feyzleri yağmaktadır. Öyleyse bunların hepsi güzel, sevimli varlıklardır. Çünkü hepsi "**sevgilinin**" armağanlarıdır.

Bu gerçekten yüce ve özgür bir yoldur. Burada yeryüzü küçük, dünya hayatı kısa, dünya hayatının güzellikleri ve nimetleri değersizdir. Bu engellerden ve şaibelerden kurtulmak, önemli bir umut ve amaçtır. Fakat islama göre bunlardan kurtuluş, onlardan el etek çekmek ve onları ihmal etmek değildir. Onlardan tiksinip kaçmakta değildir. Bunun anlamı; bütün bir insanlığı yüce hedeflere doğru yöneltmek ve insanın tüm hayatını kurtarmak için var gücüyle çalışmak ve sürekli mücadele etmektir. Bu nedenle tüm zorluklarına rağmen halifeliği ve önderliği üstlenmektir. Hem de az önce belirttiğimiz gibi özgürlüğün ve kurtuluşun bütün şartlarını yerine getirmekle beraber.

Manastıra, mabede kapanarak kurtulma yolu basit ve dolaydır. Fakat islam bunu istemez. Çünkü yeryüzü halifeliği ve insanlığa önderlik yapma, ilahi yolun kurtuluş için ortaya koyduğu şartlarından biridir. Bu daha zor bir yoldur. Ama insanın insanlığını gerçekleştirebileceği biricik yoldur. İnsanın özündeki yüce soluğun zaferini gerçekleştirebilecek yegane yol. İşte kurtuluş budur. Ruhun, ilahi kaynağına doğru kanatlanması ve yüce hakikatını gerçekleştirmesidir. Hem de

hikmet sahibi yaratıcısının kendisi için belirlediği sahada çalışarak.

Bu nedenledir ki ilk davet, tevhid gerçeğinin bu şekilde kalblere yerleştirilmesi ile sınırlı idi. Bütün gücünü bu noktada yoğunlaştırmıştı. Zira bu şekildeki tevhid, vicdan için bir inanç, varlık alemi için bir yorum ve hayat için bir yoldu. Yoksa sırf dille söylenen bir söz değildi. Hatta vicdanlarda yerleşen bir anlayış biçimi de değildi. Tam tersine O herşey sayılıyordu. Dinin tamamı idi. Bunun ötesinde yer alan detaylar ve açıklamalar kalıyordu. Bunlar ise sözkonusu gerçeğin bu şekilde kalblere yerleşmesinin doğal bir ürünü olmasından başka bir şey değildi.

Daha önceleri ehli kitabın karşılaştığı sapmalar ve sapıklıklar; onların inançlarını, düşüncelerini ve hayatlarını bozguna uğratan temel sapmaları, ilk önce bu tertemiz tevhid anlayışının özünden uzaklaşmaları ve onu yitirmeleriyle başlamıştı. Bu konudaki sapmalar bunu izleyen diğer sapmaları beraberinde getirmişti.

Bununla beraber islam inancındaki tevhidin en önemli özelliği, hayatı bütün derinliğiyle kuşatması ve hayatı bu ilkeye dayandırmasıdır. Hayat içinde tevhidi, realiteye dayalı çalışma proğramının ilkesi olarak kabul etmesidir. Tevhidin etkileri inanç konularında olduğu kadar yasama kanunlarında da kendini göstermiştir. Bu etkilerin birinci ilkesi, Allah'ın şeriatının tek başına tüm hayata hükmetmesidir. Tevhidin bu ilkesi gerilediğinde artık tevhid inancı orada yürürlükte olmaz. Zira tevhid inancı ancak etkileri hayatın her tarafına egemen olup her tarafta gerçekleştiğinde yürürlüğe girmiş olur.

Allah'ın tek olmasının anlamı; O'nun samed olması, doğurmamış ve doğrulmamış olması ve hiç kimsenin O'na denk olmaması demektir. Kur'an meseleyi daha iyi açıklamak ve iyice yerleştirmek için detaylara ilişkin bu açıklamalara yer vermektir. **"Allah sameddir."** Samedin sözcük anlamı izni alınmadan hiçbir işin hükme bağlanmadığı efendi, büyük demektir. Yüce Allah gerçekten kendisinden başka efendi bulunmayan tek efendidir. İlahlığında tekdir O. Herkes O'nun kuludur. İhtiyaçlar yalnız O'ndan istenir. Yalnız O, ihtiyaç sahiplerine yardım eder. Herşey ancak O'nun izni ile hükme bağlanır. Kimse O'nunla birlikte hüküm veremez. Bu sıfat baş tarafta geçen yegane tek sıfatı ile ifade edilmiş olmaktadır.

"O doğurmamış ve doğmamıştır." Allah'ın gerçekliği ezeli ve ebedi olarak değişmeyen bir gerçekliktir. Bir halden bir hale geçip durmaz. Her durumda mutlak kemal sahibidir. Doğum ise üremek ve devam etmektedir. Eksiklik veya yokluktan sonra fazla olan bir varlık halidir. Bu ise Allah için imkansızdır. Sonra bu çift olmayı gerektirir. Çift olmak ise denginin bulunmasını. Bunlar da O'nun hakkında imkansızdır. Bu nedenle "tek" sıfatı baba ve çocuk anlayışını reddetmeyi de kapsamaktadır.

"Hiç birşey O'nun dengi olmamıştır."

Yani O'nun bir eşi ve dengi yoktur. Ne varlığının gerçekliğinde ne faaliyetinin gerçekliğinde, ne de zatî sıfatlarının herhangi birinde eşi ve benzeri yoktur. Bu da O'nun "tektir" sıfatı ile ifade edilmiş olmaktadır. Buradaki ise pekiştir-

me ve açıklamadır. Bu anlayış dualizm inancını reddetmektedir. Çünkü dualizmde Allah, iyilik ilahı kabul edilir. Karşısında bu inanca göre bir de kötülük ilahı vardır. Bu kötülük ilahı O'nun iyilik işlerini tersi ile karşılar ve yeryüzünde bozgunculuğu yaymaya çalışır. Dualizm inanışlarının en yaygın olanı eski İran inancıdır. Bu inançta bir aydınlık ilahı, bir de karanlık ilahı var kabul edilirdi. Bu anlayış arap yarımadasının güneyinde hakim olmuştu. Zira bu kesimler İranlıların nüfuzu ve hakimiyeti altındaydı.

Bu sure, islamın tevhid inancını, ortaya koyup yerleştirmektedir. Nitekim Kafirun suresi de tevhid inancı ile şirk inancı arasında herhangi bir benzerliği ve uzlaşmayı red etmiştir. Her iki sure de ayrı ayrı açılardan tevhid gerçeğini ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber sabah namazının sünnetlerinde bu iki sureyi okuyarak gününü onlarla açıyordu. Gününü bu surelerde açmanın büyük bir önemi ve derin bir anlamı olduğu kuşkusuzdur.

İHLAS SURESİNİN SONU

Felak Suresi / 113

Bir görüşe göre Mekke
Bir başka görüşe göre ise Medine'de indi
Ayet sayısı : 5

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu ve bundan sonraki sure yüce Allah'ın öncelikle peygamberine sonra da tüm müminlere yönelik bir yönlendirmesidir. Gizli, açık, bilinen, bilinmeyen bütün korkulacak şeylerden Allah'ın himayesine sığınmaya ve O'nun koruması altına girmeye yönelik bir direktiftir. Özel ve genel her şeye karşı O'na sığınmayı öngörmektedir. Sanki yüce Allah onlara himaye ve merhamet dolu olarak onlara demektedir ki: "Buraya gelin! Himaye altına gelin!.. Huzura kavuşacağınız, emniyet altına gelin! Gelin çünkü ben sizin zayıf olduğunuzu, düşmanlarınızın bulunduğunu, etrafınızın korkunç şeylerle kuşatıldığını biliyorum. Buraya gelin! Güven, huzur ve selamet buradadır."

Bu nedenle her iki sure de şu direktifle başlamaktadır: **"De ki, sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabbe." "De ki; sığınırım ben, insanların Rabbine."**

Bu surenin inişi ve onun okunduğu yerler ile ilgili birçok rivayetler kaydedilmiştir. Bu rivayetlerin hepsi teneffüs ettiğimiz atmosferle uyum içinde bulunmaktadır. Nitekim bu atmosferi Hz. Peygamber de derin bir sevinç, duyarlılık ve rahatlama ile karşıladığı bu konudaki rivayetlerden anlaşılmaktadır:

Ukbe bin Amir Hz. Peygamber'in dediğini rivayet etmektedir: **"Bu gece inen ayetleri gördün mü? Onların benzeri asla görülmemiştir. De ki: Sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabb'e. De ki: Sığınırım ben, insanların Rabbine."**[1] Cabir diyor ki, Hz. Peygamber bir ara bana: "Oku ey Cabir" dedi. Ben de "Annem babam sana feda olsun, ne okuyayım?" dedim. Buyurdu ki: **"De ki: Sığınırım, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabbe. De ki; sığınırım ben insanların Rabbine."** surelerini oku. Ben de her ikisini okuduğumda şöyle buyurdu: "Bu sureleri oku. Sen bunlar gibisin okumuş değilsin."[2]

Zer İbni Habeş'ten şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: Ubey İbni Kab'a Felak ve Nas sureleri hakkında şöyle bir soru sormuştum: "Ey Ebu Munzir! Kardeşin İbni Mesut bu sureler hakkında şöyle şöyle diyor" dedim. (İbni Mesud önceleri bu iki sureyi kendi mushafına yazmamıştı. Sonra cemaatin görüşüne uyarak onları kendine has Kur'an'ına yazdı.) Ubey dedi ki; Hz. Peygambere sordum. O şöyle buyurdu: "Bana oku dendi, ben de okudum" Biz de Hz. Peygamberin dediği gibi diyoruz."[3]

1- Bu hadisi, Malik, Müslim, Tirmizi, Ebu Davut ve Nesei rivayet etmişlerdir.
2- Bu hadisi Nesei rivayet etmiştir.
3- Buhari rivayet etmiştir.

Bütün bu rivayetler sözünü ettiğimiz sevgi ve şefkatin gölgelerini yansıtmaktadır.

Burada yüce Allah'ın, surede sözü edilen kötülüklerden kendisine sığınılacak olan sıfatıyla kendisinden söz etmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝

وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

1- De ki; "Sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabbine. 2- Yarattığı şeylerin şerrinden. 3- Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden. 4- Düğümlere üfleyip tüküren büyücü kadınların şerrinden. 5- Ve hased ettiği zaman hasedcinin şerrinden."

Ayette geçen "Felak" kavramının anlamlarından biri sabahtır. Bir anlamı da bütün yaratıklardır. Böylece varlık ve hayatın kendisinden geldiği herşeyin kaynağına işaret edilmiştir. Nitekim En'am suresinde şöyle denmiş:

"Tohumu ve çekirdeği çatlatan Allah'tır. O ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkarır. İşte Allah budur. Nasıl olur da bu gerçeği görmezlikten geliyorsunuz."

"Sabahı açtıran O'dur. O gerçeği dinlenme zamanı, güneş ile aynı zaman ölçme birimi yaptı. Bu, üstün iradeli ve herşeyi bilen Allah'ın düzenlemesidir."[4]

Felak kavramının anlamını sabah olarak kabul ettiğimizde sabahın Rabbine sığınmış oluruz. Yani bizi kapalı ve gizli olan herşeyin şerrinden aydınlıkla koruyan ve güvenceye alan Allah'a.

Felak'ın anlamını yaratma olarak kabul ettiğimizde yaratıkların Rabbine sığınmış oluruz. Yani bizi her tür yaratığın şerrinden koruyan Allah'a. Nitekim bu anlam sonraki ayetle de uyum sağlamaktadır.

"Yarattığı şeylerin şerrinden."

Yani genel ve özel olarak O'nun tüm yaratıklarının şerrinden. Yaratıkların bazı durumlarda birbirleriyle ilişkilerinde pek çok kötü yönleri vardır. Başka durumda ise pek çok iyilikleri ve yararları vardır. Burada onların kötülüklerinden Allah'a sığınılması, onların iyiliklerine gölge düşürmemek içindir. Bu varlıkları yaratan Allah onların kötülüklerinin değil, iyiliklerinin ortaya çıkacağı ortamları ve durumları oluşturmaya onları bu şekilde yönlendirmeye de kadirdir!

"Karanlığı çöktüğü zaman karanlığın şerrinden." Ayet-i kerimede geçen "ğasık" sözlükte kaynayan, dökülen demektir. "Vekab" ise dağlarda suların kendisinden sızdığı delik demektir. Burada çoğunlukla amaçlanan gece ve içindekilerdir. Gece yayılıp geldiğinde, ortalığı kapladığında evet işte gecenin kendisi bu durumda korku salmaya başlar. Herşeyde gizli olan, meydana gelebilecek, bilin-

4- En'am Suresi, 95-96.

meyenlerin oluşturabileceği korku şöyle dursun. Bu karanlık içinde saldıracak yırtıcı bir hayvanın, saldırıya geçecek usta bir hırsızın fırsat kollayan pusu kurmuş bir düşmanın, sokacak zehirli bir sürüngenin; vesveselerin, kuruntuların, endişelerin ve korkuların hepsi gece karanlığında yayılır. Duygular ve vicdan bunalır. Karanlık, şeytanın hareketine ve mesajlarına müsait zeminler oluşturur. Yalnızlık bastığında görülen ve görülmeyen, yürüyen ve sürünen herşey ürpertici bir hal alır!

"Düğümlere üfleyip tüküren büyücü kadınların şerrinden."

Ayet-i kerimede geçen **"düğümlere üfleyenler"** duyu organlarını yanıltma, sinir sistemini bozma yoluyla insanın iç alemine mesajları gönderen, psikolojik olarak insanı ve duygularını etkisi altına alan büyücü kadınlardır, cadılardır. Bunlar ip, mendil gibi şeylere düğümler atar ve üfürürler. Bu, büyü ve etkilemenin bir geleneği haline gelmiştir. Büyü eşyanın yapısını değiştirmez ve ona yeni bir gerçeklik kazandırmaz. Sadece insanın duyu organlarını ve hislerini büyücünün istediği tarafa doğru yönlendirir. Zihninde canlandırır. İşte Kur'an'ın Hz. Musa'nın kıssasını verirken tasvir ettiği büyü de budur. Taha suresinde Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Büyücüler 'Ya Musa, ya sen önce hünerini göster, ya da biz hünerimizi ortaya koyalım' dediler. Musa 'Önce siz hünerinizi gösterin' dedi. O sırada adamların yere attıkları ipler ve değnekler büyülerinin etkisi ile Musa'ya yürüyorlarmış gibi göründüler. Bunun üzerine Musa'nın içine korku düştü. Allah ona dedi ki: 'Korkma, üstün gelecek olan sensin.' Sağ elindeki değneğini yere atıver de onların gösterdikleri marifetleri yutuversin. Onların hünerleri bir büyücü hilesinden ibarettir. Büyücü hiçbir yerde başarılı olamaz."**[5]

İşte bu şekilde onların ipleri ve değnekleri gerçek yılanlara dönüşmemişlerdi. Fakat insanlara, onları hareket eden yılanlar halinde göstermişlerdi. Öyle ki Hz. Musa'nın içinde de bir korku meydana gelmişti. Sonra yüreği yatışınca Hz. Musa'nın asası gerçekten yılana dönünce gerçek ortaya çıktı. Büyü ve yanıltma tesiriyle yılan diye gösterilen ipleri ve değnekleri Asa yutuvermişti.

İşte büyünün gerçek mahiyeti budur. Bizde onu bu şekilde kabul etmeliyiz. Ve o bu yapısıyla insanları etkiler, mesajı doğrultusunda insanlarda duygular meydana getirir. Büyücünün istediği tarafa doğru onları yönlendirir, korkutur ve sıkıntıya düşürür. Bu sınırda ve bu ölçüde durmalı. Büyünün yapısını ve düğümlere üfürmeyi böyle anlamalı ve bu şekilde değerlendirmeliyiz. Bu haliyle sihir kendisinden Allah'a sığınılması gereken bir kötülüktür. Ondan Allah'ın konuşmasına sığınmak gerekir.

Bazıları sahih olan fakat mütevatir olmayan birtakım rivayetler de yahudi olan Lebid İbni Asam'ın Hz. Peygamberi Medine'de büyülediğini kaydetmektedirler. Bazı rivayetlerde bu büyünün süresi birkaç gün bazılarında birkaç ay olarak gösterilmektedir. Öyle ki bu sırada Hz. Peygamber eşleriyle ilişkiye geçtiğini hayal ettiği halde aslında onlara dokunmamıştır. Yapmadığı halde bazı şeyler yaptı gi.. ' endisine gösterilmiştir. Rivayetlere göre bu ki sure Hz. Peygamberi bu halden kurtarmak için inmiştir. Hz. Peygamber rüyasında kendisine haber verildiği

5- Taha Suresi, 65-69.

şekilde yapılan büyüyü ortaya çıkarıp bu iki sureyi okuduğunda düğümler çözülmüş ve Peygamberin üzerinde bu kötü hal ortadan kalkmıştır.

Ne varki bu rivayetler eyleminin ve tebliğinin aslını oluşturan Nebevi İsmet sıfatına aykırı düşmektedir. Hz. Peygamberin her sözünün birer sünnet ve yasa olduğu şeklindeki inançla da bağdaşmamaktadır. Sonra Kur'an'ın açıklamasına da terstir. Çünkü Kur'an, Peygamberin büyülenmediğini belirtmektedir. Müşriklerin bu türden iftiralara dayalı iddialarını yalanlamaktadır. Dolayısıyla bu rivayetler gerçeğe uzak görünmektedir. İnanç konusunda hadiselere itibar edilmez. Yegane kaynak Kur'an'dır. İnancın ana konuları ile ilgili hadisleri esas almak için tevatür şarttır. Sonra bu iki sure tercih edilen görüşe göre Mekke'de inmiştir. Bu da rivayetlerin diğer temelini zayıflatmaktadır.

"Ve hased ettiği zaman hased edenin şerrinden."

Hased, Allah'ın bazı kullarına verdiği nimete karşı kişinin içten tepki göstermesi ve o nimetin onun elinden alınmasını dilemesidir. İsterse hased eden adam bu iç tepkisinden sonra kin ve öfkenin etkisiyle o nimetin yok edilmesi için bir çaba sarfetsin isterse iç tepkisinin sınırında dursun farketmez. Hased bu türden iki tepkiyi doğurmakta ve onlara zemin hazırlamaktadır.

Biz, bu kainatın sırları, insanın iç aleminin sırları ve insan vücudunun sırları konusunda bilemediğimizi inkar etme noktasında ihtiyatlı hareket etmek zorundayız. Bilemediğimiz bu sırlardan kaynaklanan pek çok olaylar meydana gelebilir ve bu güne kadar da biz onların sırlarını çözememiş, gerçek mahiyetini anlayamamış olabiliriz. Mesela insanın uzaktaki bir insanla telepati yoluyla haberleşmesi, birbirinden uzak olan kişilerin bu vasıta ile iletişim kurmaları, sırrını çözemediğimiz olaylardan biridir. Tevatür haline gelen bunca haberlerin ve onun meydana geldiğini gösteren onca deneyimlerin gerçekliğinde şüpheye yer bırakmadığı ilişkiler ve iletişimlerdir. Fakat biz bu ilişkileri elimizdeki bilgilerle çözme imkanına sahip değiliz. İpnotizma ile uyutma olayı da bunun biridir. Bu olay da sırrı ve keyfiyeti çözülmemesine rağmen artık defalarca tekrarlanmış, deneylerle ispat edilmiş bir konudur. Telepati ve ipnotizma dışında bu evrenin, insan vücudunun ve insan ruhunun daha buna benzer nice sırları vardır.

Buna göre kıskanç adamın hased etmesi ve içinde belli bir tepkiyi, kıskanılan adama yönelttiği zaman bu yöneltilen eylemin; elimizdeki bilgi ve deneyimlerin bu etkinin sırrına ve keyfiyetine ulaşmadığını ileri sürerek onun tesirini inkar etmemize yol açmaz. Zira biz bu sahadaki gerçeklerin ancak çok az bir kısmını bilebiliriz. Bu bildiklerimizde çoğu zaman tesadüf yolu ile sırrını çözdüğümüz olaylardır. Zamanla bu öğrendiklerimiz somut bir gerçek olarak yerleşmeye başlamaktadır. .

Buna göre hasette de, kendisinden Allah'a sığınılmasını ve ondan Allah'ın himayesine girilmesini gerektiren bir kötülük vardır.

Yüce Allah, rahmeti ve lütfu ile bizzat kendisi peygamberini ve O'nu izleyen ümmetini bu kötülüklerden kendisine sığınmaları için yönlendiriyor. Şurası da kesindir ki onlar bu direktife uygun olarak kendisine sığındıklarında Allah

onları korur. Bu kötülüklerin genel ve özel tüm şerlerinden onları muhafaza eder.

Buhari; -kendi senediyle- Hz. Aişe'den Hz. Peygamberin şöyle bir halini rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber her gece yatağına girdiğinde avuçlarını birleştirir, içlerine üfler ve İhlas, Felak ve Nas surelerini avucunun içine okur, sonra ellerini vücudunun ulaşabildiği her tarafına sürerdi. Önce başından ve yüzünden başlar, vücudunun ön taraflarını sıvazlardı ve bunu üç kere tekrarlardı." Bu hadisi Sünen yazarları da bu şekilde rivayet etmişlerdir.

FELAK SURESİNİN SONU

Nas Suresi / 114

Bir görüşe göre Mekke
Bir başka görüşe göre ise Medine'de indi
Ayet sayısı : 6

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝١ مَلِكِ النَّاسِ ۝٢ إِلَٰهِ النَّاسِ ۝٣
مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝٤ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝٥
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝٦

1-6 De ki: Sığınırım ben, insanların Rabbine, insanların Melikine, insanların Tanrısına. O sinsi vesvesecinin şerrinden. O ki insanların göğüslerine kötü düşünceleri fısıldar. Gerek cinlerden, gerek insanlardan.

Bismillahirrahmanirrahim.

Bu surede insanların Rabbine, hükümdarına ve ilahına sığınılmaktadır. Şerrinden Allah'a sığınılan varlık ise cinlerin ve insanların, insanoğlunun içine vesvese veren sinsi vesvesecilerin kötülükleridir.

Rabb, hükümdar ve ilaha sığınılması yüce Allah'ın genel olarak her kötülüğü özellikle sinsi vesvesecileri kötülüklerini etkisiz kılan sıfatlarını zihnimizde canlandırmaktadır.

Çünkü Rabb terbiye eden, yetiştiren, yönlendiren, koruyan ve himaye edendir. Hükümdar, sahip olan, hükmeden, istediği şekilde kullanabilendir. İlah ise, her şeyin üstünde olan, her şeyi kontrolü ve otoritesi altına alandır. İşte bu sıfatlar, insanları içlerine sızan kötülüklerden koruyacak sıfatlardır. Bu vesveseler gizli oldukları için insanın nasıl kendisini koruyacağını bilemediği kötülüklerdir.

Aslında yüce Allah, herşeyin Rabbi, her şeyin hükümdarı ve herşeyin ilahıdır. Yalnız burada özellikle insanların sözkonusu edilmeleri onların sığınma ve himayeye girme konumunda kendilerini O'na yakın hissetmelerini temin etmek içindir.

Burada yüce Allah merhametinden dolayı peygamberini ve O'nun ümmetini kendisine sığınmaya, kendisinin himayesine girmeye yöneltmektedir. Bu sıfatlarının anlamlarını da zihinlerinde canlandırarak Rabb, hükümdar ve ilahın yardımı olmadan karşı koyamayacakları gizli, sinsi kötülüklerden kendisine sığın-

malarını istemektedir. Zira bu kötülükler hiç beklemedikleri anda kendilerine yetişebilmekte ve farkında olmadan onları yakalayabilmektedir.

"Vesvese", gizli ses demektir. "Hunus", gizlenmek ve dönüş yapmaktır. "Hannas", karakteri gereği çokça gizlenip dönüş yapan demektir.

Ayet-i kerimede önce sıfat genel olarak kullanılmıştır: **"Sinsi vesveseci"**. Yaptığı iş de belirlenmiştir: **"İnsanların içlerine vesvese veren."** Sonra mahiyeti belirlenmiştir: **"Cinlerden ve insanlardan olan."** İfadenin bu şekilde sıralanışı; sözün başında sıfat olarak açıklanan sinsi vesveseciye karşı insanın içinde bir hassasiyet, duyarlılık, uyanıklık ve dikkat duygusu yerleştirilmektedir ki onun gerçek özelliğini anlayabilsin. Bu kötülüğünü hangi yolla gerçekleştirdiğini kavrayabilsin. Bu da onu savmak veya ona karşı dikkatli olma duyarlılığını kazandırmak içindir.

İnsanın iç dünyası bu teşvik ve uyarıdan sonra sinsi vesvesecinin insanların içlerine gizli gizli vesvese verdiğini öğrendiğinde, bu sinsi vesvesecinin gizli olan cinlerden ve insanların gönüllerine cinlerin sinsiliği gibi sinmeye çalışan, şeytanlar gibi vesveseler vermeye uğraşan insanlar olduğunu anlayınca, evet işte bu gerçekleri öğrenince insanın iç alemi şer güçlerin nerde gizlendiklerini, nerden içeri girdikleri ve hangi yolla geldiklerini öğrendiğinden savunmak için harekete ve hazırlığa geçmeye başlar.

Cinlerin nasıl vesvese verdiklerini bu vesvesenin nasıl gerçekleştiğini bilemiyoruz. Fakat bunun etkilerini, insanın iç aleminin gerçeğinde ve hayat gerçeğinde görüyoruz. Hz. Adem ile İblis arasındaki mücadelenin, eski, çok eski olduğunu biliyoruz. Bu savaşı şeytan, içindeki kötü yaratılışından, insana karşı büyüklük taslayışından, kin ve kıskançlığından kaynaklanan bir duygu ile ilan etmiştir! Şeytan bu savaş için yüce Allah'tan izin istemiş, yüce Allah ta bir hikmet gereği olarak ona izin vermiştir. Fakat insanı bu savaşta hazırlıksız, eli boş bırakmamıştır, İmanı onun için bir kalkan, zikri onun için bir hazırlık, eli boş bırakmayı da ona bir silah kılmıştır. İnsan ancak bu kalkanından, hazırlığından ve silahından habersiz olduğu zaman kınanacak bir yalnızlığa kendisini terk etmiş olur! İbni Abbas der ki: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Şeytan insanoğlunun kalbi üzerine çöker. İnsan Allah'ı andığında şeytan gizlenip kaçar. Allah'tan habersizleşince şeytan yine vesvese vermeye başlar."[1]

İnsanlara gelince onların vesvesecilerinden çok şey biliyoruz. İnsanların öyle vesveselerini biliyoruz ki bunlar şeytanların vesveselerinden daha çok tehlikelidir.

Kötü arkadaş, kötülüğü beklemediği anda ve güvenilir dost olarak kabul ettiği için ona karşı ihtiyatlı olmadığı sıralarda arkadaşının kalbine ve aklına kötülüğü gizli gizli yerleştirmeye çalışır. Her güç sahibinin etrafını kuşatarak ona telkinlerde bulunan, onun yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasına ekini ve nesli helak etmesine azgın bir zorbaya dönüşmesine sebep etrafındaki şer çemberidir! Sözü süsleyerek ve parlatarak onu şüphe götürmeyen apaçık bir gerçekmiş gibi gösteren koğucular, laf taşıyıcılar da bunun gibidir.

1- Buhari bu hadisi senetsiz olarak rivayet etmiştir.

İnsanın doğal ihtiyaçlarını fıtri arzularını, sinsi bir şekilde tahrik eden, şehvet tüccarlığı yapanlar da böyledir. Bu tür aldatıcı tahrikler ancak uyanık bir kalb ve Allah'ın yardımı ile savılabilir.

Onca sinsi vesveseci vardır ki tuzaklarını, ağlarını kurar ve onları gizlerler. Bildikleri veya tesbit ettikleri gizli yollarla kalblerin içine girerler. Bunlar cinlerden daha kötü, onlardan daha sinsi ve daha tehlikelidir!

İnsan gizli vesveseleri başından savmaktan acizdir. Bu nedenle yüce Allah ona bu korkunç mücadele ortamında kullanacağı zırhını, silahını ve techizatını da göstermektedir!

Burada vesvese verenin "sinsi" sıfatıyla nitelendirilmesi derin anlamları ifade eden bir işarettir. Bu sıfat bir taraftan onun fırsat bulana kadar gizlenip sindiğini, fırsat buldukça harekete geçip vesvese verdiğini ifade ederken, diğer taraftan onun tuzağına karşı uyanık olan ve kalbinin kilit noktalarını koruyanlara karşı da zayıf olduğuna işaret etmektedir. Öyleyse o ister cinlerden olsun, ister şeytanlardan olsun tepki gördüğünde sinmekte ve geldiği gibi geri dönmektedir. büzülmekte ve gizlenmektedir. Ya da Resul-ü Ekrem'in güzel tasvir edici temsilinde belirttiği gibi "insan Allah'ı andığında gizlenmekte, Allah'tan habersiz olduğunda vesvese vermeye başlamaktadır."

Bu işaret kalbi, vesvese verene karşı koymaya teşvik edip desteklemektedir. Çünkü o çok gizlenendir. Savaşta müminin hazırlığı karşısında zayıftır.

Fakat bir diğer açıdan bu uzun bir mücadeledir. Asla sona ermez. Düşman sürekli sinmekte ve gizlenmektedir. Boşluk anını beklemektedir. bir kere, bir an uyanık bulunmak, her an uyanık bulunmanın yerine geçmez. Savaş kıyamet gününe kadar lehte ve aleyhteki gelişmeleri ile sürüp gitmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim değişik yerlerde bu mücadeleyi canlandırmaktadır. İsra suresindeki şu ayetler bu mücadelenin ilginç tablolarından birini çizmektedir: **"Hani meleklere: 'Adem'e secde ediniz' dedik. Hepsi secde etti. Yalnız İblis emrimize karşı geldi ve 'Ben çamurdan yarattığın bir canlıya hiç secde eder miyim?' dedi. İblis dedi ki; benden üstün tuttuğun şu canlıyı görüyor musun? Eğer bana kıyamet gününe kadar mühlet verirsen, onun soyunu, pek az bir bölümü dışında, avucumun içine alıp mahvederim. Allah dedi ki: 'Defol git, onun soyundan kim sana uyarsa onlarla senin ortak ve yeterli cezanız cehennemdir. Gücünün yettiklerini sesinle ayartıp siperlerinden çıkar atlılarını ve piyadelerini nara attırarak, üzerlerine çullandır, mallarına ve evlatlarına ortak ol, onlara çeşitli vaadler yap, şeytanın insana yaptığı vaadler aldatmacadan başka birşey değildir. Benim gerçek kullarıma gelince, senin onlar üzerinde hiçbir nufuzun yoktur. Allah onlar için yeterli koruyucudur.'"**(2)

Savaşın mücadelenin yapısı ve oradaki kötülük etkenlerinin bu şekilde ortaya konuşu insana bu savaşta mağlup olmayacağı bilincini vermelidir. Savaşın bizzat şeytan tarafından idare edilmesiyle şeytanın insanlardan olan askerleri tarafından idare edilmesi arasında fark yoktur. Çünkü onun Rabbi, hükümdarı

2- İsra Suresi, 65-66.

ve ilahı bütün varlıklara, yaratıkların hepsine egemendir. İblisin savaşmasına izin vermişse de onun dizginini de elinde tutmaktadır. Allah şeytanı Rabbinden, hükümdarından ve İlahından habersiz olan insanlardan başkasının üzerine musallat etmemiştir. Allah'la zikredilenler ise kötülükten ve onun gizli olan etkenlerinden kurtulmuşlardır. Öyleyse iyilik kendisinden başka iyilik bulunmayan, kendisinden başka gerçek bulunmayan asıl gerçeğe dayanmaktadır. Yani Rabbe, hükümdara ve ilaha dayanmaktadır. Kötülük ise sinsice vesvese veren şeytana dayanmaktadır. Şeytan ise yüzyüze çarpışmaktan acizdir. Savaş anında sinerek gizlenir. Allah'a sığınıldığında bozguna uğrar.

Bu iyilik ile kötülüğe ilişkin anlayışın en güzel, en mükemmel şekilde ifade edilmesidir. Ve aynı şekilde kalbi bozgundan koruyacak en güzel anlayıştır. Bu anlayış kalbi güç, güven ve huzurla doldurmaktadır.

Her işin başında ve sonunda hamd Allah'a mahsustur. Güven ve başarı O'nunla elde edilir. Kendisinden yardım dilenen ve gerçekten yardım eden de O'dur.

NAS SURESİNİN SONU

İÇİNDEKİLER

MÜNAFİKUN SURESİ / 5
Münafıklar / 8
Mal ve evladın Allah'ı unutturması / 18
MÜNAFİKUN SURESİNİN SONU / 19
*
TEĞABUN SURESİ / 20
Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır / 21
Peygamberlerin insan olmasına itiraz / 25
Öldükten sonra dirilme / 2
6
TEĞABUN SURESİNİN SONU / 34
*
TALAK SURESİ (35
Aile ve toplum / 38
Boşanma / 43
İnanmış akıl sahipleri/ 53
Allah herşeye kadirdir / 56
TALAK SURESİNİN SONU / 57
*
TAHRİM SURESİ / 58
Peygamber ve hanımları / 63
Ailenizi ateşten koruyun / 71
Nuh, Lut, Firavun'un karısı ve Hz. Meryem / 77
TAHRİM SURESİNİN SONU / 79
*
MÜLK SURESİ / 80
Evrende düzenlilik ve kusurluluk / 86
Şeytan ve yandaşları için acı son / 89
İnsan neye güveniyor / 98
Rahman'ın tehdidi aciz bırakır / 102
İnsan bu kadar nimete şükretmez mi / 106
MÜLK SURESİNİN SONU / 112
*
KALEM SURESİ / 113
Allah tarafından müşriklere tehdit / 125
Müşriklerin Hz. Peygamberden istekleri / 131
Müşriklere meydan okuma / 139
Balık sahibi Yunus / 144
Kafirlerin Kur'an'a dayanamayışı / 146
KALEM SURESİNİN SONU / 147
*
HAKKA SURESİ / 148
HAKKA SURESİNİN SONU / 170
*
MEARİC SURESİ / 171
MEARİC SURESİNİN SONU / 189
*
NUH SURESİ / 190
NUH SURESİNİN SONU / 208
*
CİN SURESİ / 209
Cin nedir / 210
Cinlerin gökyüzünden bilgi hırsızlığı / 224
Mümin ve kafir cinler / 229
Allah'ın Rasulüne hitabı / 235
CİN SURESİNİN SONU / 240
*
MÜZZEMMİL SURESİ / 241
Gece ve namaz / 246

Müşrikler ve cehennem / 250
MÜZZEMMİL SURESİNİN SONU / 257
*
MÜDDESSİR SURESİ / 257
Sur'a üflendiği zaman / 264
Nankör karakter / 264
MÜDDESSİR SURESİNİN SONU / 279
*
KIYAMET SURESİ / 280
İnsan fıtratı / 288
Ölüm / 291
İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor / 293
KIYAMET SURESİNİN SONU / 295
*
İNSAN SURESİ / 296
Allah'ın iyi kulları / 303
İNSAN SURESİNİN SONU / 314
*
MÜRSELAT SURESİ / 315
Hesap günü / 319
İnsanın yaratılışı / 321
İnkarcıların korkunç sonu / 322
İnananların mutlu sonu / 324
MÜRSELAT SURESİNİN SONU / 325
*
NEBE SURESİ / 326
Kainattan derin uyarılar / 333
Hesap günü / 338
İnkarcılara layık son / 340
İnananlara layık oldukları mükafat / 341
Rahman'ın huzurunda / 342
NEBE SURESİNİN SONU / 343
*
NAZİAT SURESİ / 344
NAZİAT SURESİNİN SONU / 359
*
ABESE SURESİ / 360
ABESE SURESİNİN SONU / 379
*
TEKVİR SURESİ / 380
Denizlerin kaynaması / 383
Kadının onurlandırılması / 384
Amel defterleri / 386
Güvenilir elçi ve peygamber / 388
TEKVİR SURESİNİN SONU / 391
*
İNFİTAR SURESİ / 392
İNFİTAR SURESİNİN SONU / 401
*
MUTAFFİFİN SURESİ / 402
MUTAFFİFİN SURESİNİN SONU / 416
*
İNŞİKAK SURESİ / 417
İNŞİKAK SURESİNİN SONU / 425
*
BURUC SURESİ / 426
BURUC SURESİNİN SONU / 433
*
TARIK SURESİ / 434
TARIK SURESİNİN SONU / 440
*
A'LA SURESİ / 441
A'LA SURESİNİN SONU / 458
*
ĞAŞİYE SURESİ / 459
Kıyamette zillet hayatı / 460
Kıyamette kurtuluşa erenler / 461
Ey insan görmüyor musun / 463
Ey Muhammed! Sen öğüt ver / 465
ĞAŞİYE SURESİNİN SONU / 467
*
FECR SURESİ / 468
Sahte ilahlık taslıyanların sonu / 470
Mal sevgisi / 474
Kıyamet ve azap / 475
FECR SURESİNİN SONU / 477
*
BELED SURESİ / 478
İnsanın büyüklenmesi / 481
BELED SURESİNİN SONU / 487
*
ŞEMS SURESİ / 488
ŞEMS SURESİNİN SONU / 494
*
LEYL SURESİ / 495
LEYL SURESİNİN SONU / 500
*
DUHA SURESİ / 501
DUHA SURESİNİN SONU / 504
*
İNŞİRAH SURESİ / 505
İNŞİRAH SURESİNİN SONU / 507
*
TİN SURESİ / 508

TİN SURESİNİN SONU / 511
*
ALAK SURESİ / 512
İslamın ilk emri / 516
ALAK SURESİNİN SONU / 523
*
KADİR SURESİ / 524
Kadir gecesi / 525
KADİR SURESİNİN SONU / 527
*
BEYYİNE SURESİ / 528
BEYYİNE SURESİNİN SONU / 537
*
ZİLZAL SURESİ / 538
ZİLZAL SURESİNİN SONU / 541
*
ADİYAT SURESİ / 542
ADİYAT SURESİNİN SONU / 545
*
KARİA SURESİ / 546
KARİA SURESİNİN SONU / 548
*
TEKASÜR SURESİ / 549
TEKASÜR SURESİNİN SONU / 550
*
ASIR SURESİ / 551
Hak ve sabrın davetteki rolü / 556
Üstün toplumdan birkaç kesit / 557
ASIR SURESİNİN SONU / 561
*
HÜMEZE SURESİ / 562
HÜMEZE SURESİNİN SONU / 564
*
FİL SURESİ / 565
Fil olayı etrafındaki düşünceler / 567
FİL SURESİNİN SONU / 575
*
KUREYŞ SURESİ / 576
KUREYŞ SURESİNİN SONU / 578
*
MAUN SURESİ / 579
Vay namaz kılanların haline / 581
MAUN SURESİNİN SONU / 582
*
KEVSER SURESİ / 583
KEVSER SURESİNİN SONU / 586
*
KAFİRUN SURESİ / 587
KAFİRUN SURESİNİN SONU / 591
*
NASR SURESİ / 592
Zafer... Tesbih ve mağfiret / 594
NASR SURESİNİN SONU / 597
*
LEHEB SURESİ / 598
LEHEB SURESİNİN SONU / 601
*
İHLAS SURESİ / 602
İHLAS SURESİNİN SONU / 606
*
FELAK SURESİNİN SONU / 607
FELAK SURESİNİN SONU / 611
*
NAS SURESİ / 612
NAS SURESİNİN SONU / 615

NÜZÛL SIRASINA GÖRE TERTİP OLUNMUŞ HZ. OSMAN, İBN ABBAS VE CAFER ES-SADIK'EIN MUSHAFLARINDAKİ SURELER

Elinizdeki Mustafta	Hz. Osman'ın Mustafında	İbn Abbas'ın Mushafında	Cafer es-Sadık'ın Mustafında
1 Fatiha	Alâk	Alâk	Alâk
2 Bakar	Kalem	Nûn	Nûn
3 Al-i İmran	Müzzemmil	Duha	Müzzemmil
4 Nisa	Müddessir	Müzzemmil	Müddessir
5 Maide	Fatiha	Müddessir	Leheb
6 En'am	Leheb	Fatiha	Tekvir
7 A'raf	Tekvir	Leheb	A'lâ
8 Enfal	A'lâ	Tekvir	Leyl
9 Tevbe	Leyl	A'lâ	Fecr
10 Yunus	Fecr	Leyl	Duhâ
11 Hud	Duhâ	Fecr	Şerh
12 Yusuf	İnşirah	Şerh	Asr
13 Ra'd	Asr	Rahman	Âdiyât
14 İbrahim	Âdiyât	Asr	Kevser
15 Hicr	Kevser	Kevser	Tekasür
16 Nahl	Tekasür	Tekasür	Mâûn
17 İsra	Mâûn	Mâûn	Kâfirun
18 Kehf	Kâfirun	Fil	Fil
19 Meryem	Fil	Kâfirun	Felak
20 Tâhâ	Felak	İhlas	Nâs
21 Enbiya	Nâs	Necm	İhlas
22 Hac	İhlas	Abese	Necm
23 Müminun	Necm	Kadir	Abese
24 Nur	Abese	Şems	Kadir
25 Furkan	Kadir	Bürûc	Şems
26 Şarâ	Şems	Tin	Bürûc
27 Neml	Bürûc	Kureyş	Tin
28 Kasas	Tin	Karia	Kureyş
29 Ankebut	Kureyş	Kıyamet	Karia
30 Rum	Karia	Hümeze	Kıyamet
31 Lokman	Kıyamet	Mürselat	Hümeze
32 Secde	Hümeze	Kaf	Mürselat
33 Ahzab	Mürselat	Beled	Kaf
34 Sebe'	Kaf	Tarık	Beled
35 Fatır	Beled	Kamer	Tarık
36 Yasin	Tarık	Sad	Kamer
37 Saffat	Kamer	A'raf	Sad
38 Sad	Sad	Cin	A'raf
39 Zümer	A'raf	Yasin	Cin
40 Mü'min	Cin	Furkan	Yasin
41 Fussilet	Yasin	Fatır	Furkan
42 Şûrâ	Furkan	Meryem	Fatır
43 Zuhruf	Fatır	Taha	Meryem
44 Duhan	Meryem	Şuara	Taha
45 Casiye	Taha	Neml	Vakıa
46 Ahkaf	Vakıa	Kasas	Şuara
47 Muhammed	Şuara	İsra	Neml
48 Fetih	Neml	Yunus	Kasas
49 Hucurat	Kasas	Hud	İsra
50 Kaf	İsra	Yusuf	Yunus
51 Zariyat	Yunus	Hicr	Hud
52 Tur	Hud	En'am	Yusuf
53 Necm	Yusuf	Saffat	Hicr
54 Kamer	Hicr	Lokman	En'am
55 Rahman	En'am	Sebe'	Saffat
56 Vakıa	Saffat	Zümer	Lokman
57 Hadid	Lokman	Gafir	Sebe'
58 Mücadele	Sebe	Fussilet	Zümer
59 Haşr	Zümer	Şura	Gafir
60 Mümtehine	Gafir	Zuhruf	Fussilet
61 Saf	Fussilet	Duhan	Şura
62 Cum'a	Şura	Casiye	Zuhruf
63 Münafikun	Zuhruf	Ahkaf	Duhan
64 Teğabun	Duhan	Zariyat	Casiye
65 Talak	Casiye	Ğaşiye	Ahkaf
66 Tahrim	Ahkaf	Kehf	Zariyat
67 Mülk	Zariyat	Nahl	Ğaşiye
68 Kalem	Ğaşiye	Nûh	Kehf
69 Hakka	Kehf	İbrahim	Nahl
70 Mearic	Nahl	Enbiya	Nuh
71 Nuh	Nuh	Müminun	İbrahim
72 Cin	İbrahim	Ra'd	Enbiya
73 Müzzemmil	Enbiya	Tur	Müminun
74 Müddessir	Müminun	Mülk	Secde
75 Kıyamet	Secde	Hakka	Tur
76 İnsan	Tur	Mearic	Mülk
77 Mürselat	Mülk	Nebe'	Hakka
78 Nebe'	Hâkka	Nâziât	Meâric
79 Nâziât	Meâric	İnfitâr	Nebe'
80 Abese	Nebe'	İnşikâk	Nâziât
81 Tekvir	Nâziât	Rum	İnfitâr
82 İnfitâr	İntifâr	Ankebut	İnşikâk
83 Mutaffifin	İnşikâk	Mutaffifin	Rum
84 İnşikâk	Rum	Bakara	Ankebut
85 Bürûc	Ankebut	Enfâl	Mutaffifin
86 Târık	Mutaffifin	Âl-i İmrân	Bakara

Elinizdeki Mushafta	Hz. Osman'ın Mushafında	İbn Abbas'ın Mushafında	Cafer es-Sadık'ın Mushafında	Elinizdeki Mushafta	Hz. Osman'ın Mushafında	İbn Abbas'ın Mushafında	Cafer es-Sadık'ın Mushafında
87 A'lâ	Bakara	Haşr	Enfâl	101 Karia	Haşr	Secde	Nasr
88 Gâşiye	Enfâl	Ahzâb	Âl–i İmrân	102 Tekasür	Nur	Münafikun	Nur
89 Fecr	Al-i İmran	Nur	Ahzab	103 Asr	Hac	Mücadele	Hac
90 Beled	Ahzab	Mümtehine	Mümtehine	104 Hümeze	Münafikun	Hucurat	Münafikun
91 Şems	Mümtehine	Fetih	Nisa	105 Fîl	Mücadele	Tahrim	Mücadele
92 Leyl	Nisa	Nisa	Zelzele	106 Kureyş	Hucurat	Teğabun	Hucurat
93 Duha	Zelzele	Zelzele	Hadid	107 Maun	Tahrim	Saf	Tahrim
94 İnşirah	Hadid	Hac	Muhammed	108 Kevser	Teğabun	Maide	Saf
95 Tin	Muhammed	Hadid	Ra'd	109 Kafirun	Saf	Tevbe	Cum'a
96 Alak	Ra'd	Muhammed	Rahman	110 Nasr	Cum'a	Nasr	Teğabun
97 Kadir	Rahman	İnsan	İnsan	111 Tebbet	Fetih	Vakıa	Fetih
98 Beyyine	İnsan	Talak	Talak	112 İhlas	Maide	AdiyatTevbe	
99 Zelzele	Talak	Beyyine	Beyyine	113 Felak	TevbeFelak		Maide
100 Adiyat	Beyyine	Cum'a	Nasr	114 Nas	Nasr	Nasr	-------

KONULARINA GÖRE DİZİN

A

Abdest ve farzları : III.199.
Acelecilik: VII.277.
Adakları yerine getirmek: I.496, VII. 338.
Adalete karşı duranlar: II.59, III.66,69.
Adaleti yerine getirmek: V.150,258, VIII.544.
Adaletle hükmetmek: II.518, III.66,204, 261 IV.469.
Adem (a.s.) ile Havva (a.s.)'ın yaratılışı hikayesi: I.78,80, II.95, VII.242,245, III. 75, IV.264,483 VIII.596,559, VII.5,56, 116, VIII.428,485, 556, II.95, 340, VI-II.253,647 VII.565,397.
Adem (a.s.)'ın bilgisi: I.80.
Adem (a.s.) ve oğulları: III.233,238.
Adem (a.s.)'ın duası: II.434.
Adem (a.s.) ile Havva (a.s.) cennetten kovuluşları: I.82, VII.243,244 III.457 IV.469
Adem (a.s.) ve Şeytan: I. 81, VII.116, 243, 56 IV.268,272
Ad Kavmi ve Yokoluşu: VII.621, 409, 454 473, 551, 620, 622 408, VIII.162 , VI. 111, 117.
Adn Cennetleri: V.339, VI.526, 358, VII.175, 107, 225 VIII.445, 615, 552
Af istemek: II.50, 187, III.66,68, VI.29 VIII.638.
Affedici olmak: II.186, VII.466
Ağaç: I.185, VIII. 96, 502, 516, 486, 235, 45, VI.424, VII.243, 485, 402, 333, IV. 268,271.
Ağırbaşlılık: VII.571, VIII.319.
Ahde vefa: I, 245 II, 112, VI, 355, VII, 394,38 VIII, 273.
Ahiret'e inanmak: I.48,97,110,169,245, II.41,61,474,522 III.132,512 IV.419 V. 244,316, VII.584, 143.
Ahireti inkar etmek: III.99,110 V. 582 VIII.368,371,373,368
Ahiret için çalışmak: I.153,319. II.201, 552 VII, 383, VIII. 123
Ahiret hayatı ve onu isteyenler: I. 319, III.538 IV.446, VII. 27, VIII. 151,367, 180130,161.
Ahiret nimetinin Kalıcığı: VIII.113,180.
Ahiret'in yol azığı: I. 157, VII.383, VIII. 459.
Ahlak ve en güzel örneği: VII.71 VIII. 299.
Aile Yuvası: VIII.194.
Aile Düzeni: II.453 II.87.
Aile ilişkileri: VII. 508.
Aişe (r.a) Seçkinliği ve O'na yapılan iftira: VII.449.
Akıl Sahipleri: I. 231,253.494, II. 41,285, VI.329, 355,448,515, VIII. 545, 549.637,547.574, 579,581,
Akıl Erdirmek: I. 96,118,123,235, 239, 417. II. 103. III. 305.400, VI. 590, 129. 315,356, V. 66, VI. 108,339,325,230.
Akrabanın önceliği: I. 128,245,350, II. 471 VI. 563, VII. 31, VIII. 204.
Akrabalık hukuku: II. 340, V.246, VI. 80, VIII. 204
Akşam namazı : VIII. 193
Alçak gönüllülük: VI. 503, VII. 637, 346, VIII. 324.
Alçak sesle konuşmak: VIII. 229
Alemin (evrenin) yaratılışı: IV. 119,311 V.473, VI.40,500,511, VII.568,272, VIII. 249
Alemin yaratılış hikmeti: V.474, VI. 418, 500,511, VIII.166,189,569,
Alimlerin üstünlüğü: II. 39,53, III. 131, VII. 81,360,367,632, VIII. 164,441,574
Alkol (İçki) ve Yasak edilişi: I. 364, II. 477 III.375 VI, 547,
Allah dilemedikçe hiçbir kimse ölmez: II.220.
Allah'a iman etmek: I.110,183,245, 463,533, II.98,150,522 III.99,148,327 VI. 343,416,571,575, VII. 415, VIII. 60, 568.
Allah'ı merak etmek: I. 73,360, III. 90,99,121.
Allah'a itaat: II. 68,185,373,522,538,539

III.297,380, V.36,65,109, VI.354, VIII. 355

Allah'a isyan etmek: II. 373, III. 75 IV. 484 V.72,233, VII. 465.

Allah'tan korkmak: I.119,209,341, 385, 407,518, II.66,140,299, III.110,204,207, 243,380 IV.76 V. 75,36,427, VI. 356,538, VII.345, VIII.200,239,271, 355, 575,578.

Allah'tan korkanların ödülü: V.75, VI-II.579,

Allah sevgisi: I.232, II.68, III.297, VII. 301.

Allah'ı noksanlıklardan yüceltme: I. 162, III.148, IV.118,120,185,197,311 V.285,491, VI. 161,433,541,510, VII. 44, 82,164,265,268,271,299,426,432, VIII. 190, 487,646,13,45,49.

Allah'a çocuk isnad etmek: Bkz Müşrikler, Yahudiler, Hristiyanlar.

Allah vardır (Vücud) : IV.83,86,VI. 321, VIII. 178,50,43,120.

Allah ebedidir (Beka) : I.455, VII. 567. VIII.132

Allah'ın birliğine (Vahdaniyet): I. 232, 455, II. 34,53, III. 29,148,150 V.285, VI. 99,264 VI.47,351,363,521,538 VII.44, 193,237, 426, 432, VIII. 417,492, 554, 570, 568,611,618,645,647,119,132.

Allah yarattıklarının hiçbirine benzemez: I. 62, IV 119, VII. 176.

Allah kendi varlığıyla kaimdir: I.455.

Allah'ın dirliği (Hayat): I.455,II.434, VII.241, VIII.646.

Allah herşeyi bilendir (İlim): I.73,80, 400, 424,455,463,529, II.38,67,,416 III. 68,203,392,470,476,501 IV.45,77,119 VI. 343, 519, 521, VII.193, 237,414, 372, 382,426,363, VIII.228,233,251,271,365, 447,453,486,611,619,12,119,167,173,178

Allah dilediğini dapandır (irade): I.269, 449,II. 63,78, VI.163,426, VII. 45, 331, 333, VIII. 119,211.

Allah herşeyi işitendir (Sem'i): I.176, 259,389,390,424,466,II. 77,175, ,518 III. 119,342,510 IV.155,496 V.62,107, 476, 388,362, VI.256,441,VII. 14,15,259, 372, 382,507,636, VIII. 142,177,235,404, 620, 639.

Allah mülkü dilediğine verir:I.428 II.63

Allah herşeyi Görendir (Basar): I.157, 412,II. 50,59,233,236,,520 III.337 V. 90, 91,156, VI.62,169,351,352, VII.14,33, 76,204,246,372,382,538, VIII. 376,438,444,454,620,639,641,

Allah en güzel Kelem sahibidir: I. 124,172,II. 78,82, III.150,134, IV.431, 403, V.225,48,311,490,505,568,VI.166, 172, VII.104,141,247,VIII.519, 613, 235,

Allah büyük güç sahibidir (Kudret): I. 61,208,476,530,II.63,67,286, III.92,251, 422 IV.8,13 V.103,310, VI.31, 550, VII. 327,401,493,565,

Allah Yaratıcıdır.(Tekvin): I.73, II. 85, IV.77,106,116,119,120,311 V.503, VI. 348 VII.493,164,400,VIII.119,179,197, 205, 211,

Allah'ın isimleri: I.462,V. 180, VII. 82, 193,

Allah'ın üstün sıfatları: VI. 180, VII. 231,VIII. 197,533,570,VIII. 197,618,487, 236,

Allah çocuk edinmekten münezzehtir: I.162, IV.118,119 V.285,544, VII.91, 164,186,271,426,524,VIII. 568,

Allah Ortak koşulmaktan münezzehtir: IV.485 V.285,491,VII.44,143,426, VIII. 119,205,600,

Allah dilediğine rahmet eder: I.154,II. 111, VI. 290,VIII. 154,

Allah nurunu tamamlar: V.289,557 IX.644.

Allah'ın müminlere rahmeti: I.223,III. 157,IV.31,308,331,425 V. 245,339,VI. 114,131,155,VIII. 336,

Allah'ın rahmeti: II.185,223,226,131, III.243,,467 IV.307,429 V.559,493 VI.45, 311,493, VII.52,471,504,29,32, 52, 296, 432,VIII. 23,574,614,596,202,

Allah'ın saptırması: III.130,109,258,VI. 366,531 VII.77,97,333,489 VIII.199,582 588,

Allah'ın sınırları: I. 274.397. II. 372. III. 374.V. 405.
Allah'ın va'di (sözü) gerçektir: II. 231.42.292 V.532. VI.421.446.VII. 100. 136. VIII.78.213.222.239. 419. 638. 651. 188. 579.
Allah'ın müminlere va'di: I.494. II.292. III.45.206 V.339.399. VII.175.500.536. VIII. 116.615.
Allah'ın nimetlerini düşünmek: I.400 II.141 III.203.207.
Allah'ın kâfirlere va'di: V.336. VIII. 391.478.479.
Allah'ın yasası Sünnetullah: IV.371 V.88. VI.465. VII.65.118. VIII.332. 351. 452.657. (IX.Feth. 23)
Allah'ın süre tanıması: IV.371. V.485. VII.120.247.634.314. VIII.174.419. (IX Şura 14)
Allah'ın kafirlere mühleti: II.259. IV. 14. IV.469.476 V.484 VI.43.364.460 VII. 182.184.278.356. VIII.253.
Allah'ın müşriklere mühleti: VII.120. 174. 573.
Allah'ın münafıklara mühleti: I.54.
Allah'ın zalimlere mühleti: VI.160.443. 543.
Allah'ın şeytana mühleti: IV.265.339 VII.56. VIII.559.
Allah'ın nimetleri sayılamayacak kadar çoktur: VI.435.518.
Allah'ın nimetlerini inkar: I.338. VI. 557 VIII.230 IX.433 X.322.
Allah'ın şeriatı: III.275. IX.64.69.86
Allah'ın tasarrufu: (Bkz Göklerin ve Yerin Tasarrufu):
Allah'ın yardımı ve müminler: I.166. 538.257. 215.349. II.211.229. 496 III.297 IV.28.171.493 V.242.208.409 VII. 373. VIII.154.251.187.
Allah'ın yok etmesi: IV.64.177.371 VIII. 373. IX.358.
Allah'ı tesbih etmek: VI.536. VII.45. 490 IX.290.359.407.515.586.606.633.653
Allah'ı zikretmek: I.211.319. II.288. V.363. VI.361. VIII.336.
Allah kalplerde olanı bilir: VII.343. 345. 619
Allah müminleri karanlıktan nura çıkarır: I.463 III.216.469.
Allah korkusu: I.119.209.341.385. 404. 518 II.67.140.299.341 III.92.204.191 VI-II.201.239. 273. 355. 575. 579 IX.326. 328. 332.559.591.603.
Allah nurunu tamamlar: V.289 VII.332 IX.73.644.
Allah'tan başkası için kesilenler: II.240. III.183 IV.190.199 VI.580.
Allah'tan yardım istemek: I.25.95.215 IV.157.391 VI.241
Allah yolunda hicret: I.359 II.293.549 III.49.52 V.67, 151, 243. VI.533 577 VII.369 VIII.175.177.575.
Amel defteri: VII.24.281 VIII.538.601 IX.191.502.
Amellerin yazılması: IV.61 V.541 VI.174.345 VII.416 VIII.462 IX.352.471.
Amellerin karşılığı: IX.264.364.424.
Amellere göre dereceler: IV.176 IX.213
Amelsiz sözden kaçınmak: I.96 IV.219 VII.639 IX.634.
Ana-babaya iyilik: I.131.351 II.471 IV.206 V.246 VII.29 VIII.143.226 IX. 208.212.
Anlamak: II.553 .532 IV.64.113.115.467 V.142.354.357.429.431 VII.153 VII.45. 47.135. IX.600.
Antlaşma: I.69 V.214.226.125.133 VI. 505
Araf ehlinin durumu: IV.307
Arı: VI.548
Arkadaş ve arkadaşlık: II.471.538.
Arş: IV.311 V.443.479 VI.40.338 VII. 192.269.432.568 VIII.89.249.618.615 IX. 148.528.
Arş'ın sahibi Allah'tır: VI.194 VII.192. 568 VIII.27.249
Aşırı davranmak: VI.168 VII.210.
At: II.48. V.130 VI.513. VII.546 IX.591.
Ateş: I.60.491 II.280.363 III.206 IV.256

VI.353,377 VII.196,289,485 VIII.13,96, 558,486 IX.582,515,543.
Ateşperest (Mecusi): VII.333.
Av ve avlanmak: III.183,196,384,388 VI.517 VII.430
Ay'ın yaratılışı ve işlevi: IV.110,311 V.479 VI.338,436,516 VII.274,570 VII. 236432,472,569,613
Ayetleri gizlemek: I.95,243
Ayetleri satmak: I.229,243
Ay'ın bölünmesi mucizesi: IX.445.
Ayıplamaktan sakınmak: IX.328.
Ayların sayısı: I.402
Azap ve kurtulanlar: IV.256,363,526 VI.76,82, 114, 131,142, 155,170,327, 363 VII.53,261,633 VIII.38,41,174 IX. 459.
Azrail (a.s.): IV.205 X.346.

B

Basiret: IV.125.
Bal: VI.547 IX.252.
Balık: IV.440 VI.517 VII.56,299. VIII. 430
Bakır: VII.135, VIII.377
Baş örtüsü: VII.473,476.
Batıl ve yok ediliş: VIII.173,176,403, 438 IX.76.
Bayram namazı:
Bedevilerin yapısı: V.473,484
Beddua: VII.21
Bedir savaşı ve esirler: IV.550 V.11,15, 142.
Bedir savaşında Allah'ın yardımı: II.43 V.48,56,104,109,118,103.
Bağışlanmayı dileme: II.50,18 III.66 VI.29 VIII.637.
Bedir savaşında ganimetler: V.32,44.
Bedir savaşında kafirler: V.50,62, 118 VI.579.
Bedir savaşında münafıklar: V.116.
Bedir savaşında şeytanın aldatmacası: V.112.
Bedir savaşında Peygamberin duası: V.48.
Bedir savaşının hikmeti: V.44,104 II.43.
Bekarların evlenmesi: VII.479
Bela ve musibetlere karşı sabır: I.221 II.281 VII.346 IX.553.
Belkıs: VIII.27,29,31,33,380.
Berat gecesi: IX.153.
Besmele: I.19 VIII.28.
Beş vakit namazı kılmak: VI.168 VII. 67, 248 VIII.192.
Beyt-i Makdis: II.73.
Beytül Mamur: IX.393.
Bıldırcın: I.103 IV.434 VII.229.
Biat etmek: III.203 IX.290,298,627.
Biat bozmak: IX.291.
Bi'dat ve hurafeler: III.400.
Bid'atçıların cezası: IV.424.
Bildiğini gizlememek: I.229,243.
Bilgisizce hüküm vermek: IV.158,197 VII.328 VIII.231,656.
Bilenlerin (Alimlerin) üstünlüğü: II.41, 54, II.285. VII.81,361,367,595, VIII.167 441,574 IX.575.
Bilgiyi pratiğe geçirmek: III.415 IX.658
Bilginin asıl kaynağı: I.80 III.69,413.
Bilinmeyenin ardına düşmek: VII.40.
Bir kadınla yetinmek: II.354 III.87.
Birlik ve beraberlik: I.71 II.142 III.57 IX.92.
Birlik içinde savaşmak: IX.634.
Bitkilerin yaratılışı: IV.116,194 VI.471, 514 VIII.471 IX.349,514.
Bitkilerdeki ibret: IV.116 VI.514 VII. 584 IX.347,481.
Bitkilerde şifa vardır: VI.548
Borç ve hukuku: I.521,524 II.367,371
Boşama: I.394,398,387,391,398 VIII. 340.
Boşanma ve Mehir: I.411 II.389 IX. 624.
Boşanan eşler ve hakları: I.394,415 II.389 III.187.
Boşanmış kadınların iddeti: I.391,400
Boşanan kadınların mehirleri: I.394-

398 II.389-393.
Boşboğazlık: IX.615.
Boş evlere girerken selam vermek: VII. 508
Boş şeylerden kaçınmak: VII.392,575
Boş sözlerden kaçınmak: VII.392 VIII. 220
Boy abdesti: II.485 III.199.
Bulutlar ve yüce bir bağış: I.103,233, 337 IV.315,435 VI.348 VII.491,542 VIII. 208,422 IX.216,364,406,515.
Bunaklık: VI.314,550 VII.326
Büyü ve sihir: I.146,148
Büyük günahlardan sakınmak: II.441 IV.206 IX.89,423.

C

Cahili adetler: III.400.
Cahillerden sakınmak: I.114 III.279, 554 V.52 VI.81.
Cahil ve kibirli zenginler:
Calut ve Hz.Davut: I.431,434.
Canlının yaratılması: VII.273 VIII.191, 192,223,471,570,571 IX.42,60,79, 347, 511 IX.79,113,166,175.
Canlının yaratılışındaki ibretler: V.480 VIII.545.
Canlılık mucizesi: IV.106 IX.511,514.
Cariyeleri fuhşa itmek: VII.479.
Cariyelerin nikahı: II.406,416.
Cebrail (a.s.): I.132 III.150,413 VI.510, 571 VII.157,302,632 VIII.618 IX.413 X.342,388.
Cebrail (a.s.) düşmanlık edenler: I.141.
Ceza ve ölçüsü: VI.586 VII.371.
Cehennem ve cennet ehli: I.67,126,232, 325 II.43,183,281,373,512 III.145,206,536 IV.70,173,301,303, 308, 467, V.86 244,292, 332,335,483 VI.163, 171, 341, 354,485 VII.19,26,77,105, 138, 307,334, 379,428,431,535,550,572,615 VIII.175, 181, 256, 260, 353,446,479, 518, 553, 578, 598,613,632, 642,649 IX. 28,94,146,168,252,355,356,395,490, 493, 507, 521, 544, 571, 602 X.72,90,160,161, 179,269,273, 276,322,340, 356,386
Cehennemin korkunç azabı: VII.572 X. 90,268,272,322.
Cehennemde kafirlerin durumu: VII. 105 VIII.446,553 VI.416 X.89,340.
Cehennemde kafirlerin sözleri: VIII. 447,633,635 IX.31,146 X.87.
Cehennem şarabı: VIII.502IX.507 X. 340.
Cehennem zebanileri: VIII.602IX.168 X.71,91,269.
Cehennemin özellikleri: VII.55 VIII.508 IX.168,508 X.29,268.
Cehennemdeki karşıt tablo: IV305,307 VIII.77,500,501.
Cehennem tasviri: I.66, VI.484,171 VII.225,535 VIII.256 IX.356 X.71.
Cenaze namazı: VIII.256.
Cennet sahipleri: II.186,512 V.482 VI. 367,526 VII.175 VIII.130 IX.357,504, 551.
Cennette müminlerin durumu: IV.306, 308 V.483 VI.358VII.335 VIII.445,500, 501,603 IX.399,507 X.274,341,302, 303, 413.
Cennetin genel tablosu: VI.366 VII.536 IX.551,495.
Cennet nimetleri: I.67 VI.445,479,500, 501,552 VII.107,175,334 IX.146,169, 252, 398,494,368 X.29,302,305,341,410.
Cennet eşleri ve huriler: I.67 II.49,512 VIII.500 IX.169,399,495,505,507.
Cennet içecekleri: VIII.500 IX.398,503, 494 X.302,305,341,411,306.
Cihad: I.290,358,424 II.193,383,562 IV. 518,532,527 VIII.182 IX.236,335,647.
Cihadın farziyeti: I.355,290,424 II.548, 549 III.24 V.271,433 VII.348.
Cimrilik: I.302 II.278,473 IX.264,553.
Cimrilik etmek: I.498 VII.78 X.181.
Cimrilikten sakınmak: VII.32,33,573

IX.595 X.33.
Cinler: IV.118,145,173,286,467 V.377 VII.638 VIII.31,376,380 IX.219,384,482 X.219,224,229,235,236.
Cinlerin yaratılışı ve grupları: IV.118 IX.384 X.232,219,229.
Cinlerin Kur'an dinlemeleri: IX.219 X.219,230.
Cizye: V.271.
Cömertlik: I.486,494.
Cuma namazı: IX.661 IX.661.
Cuma gününün fazileti: IX.661.

Ç

Çaresizlik (Zaruret) halleri: I.240,341, 343 IV.199 VI.580.
Çekirge: IV.410.
Çiftçilik ve yüce yardım: I.492, IV, 195, 317,116,106 VI.268,340,473,513, 515 VII.515 VIII.263.
Çok evlilik: I.348 III.87 VIII.342.
Çocuk ve hayırlı nesil: I.177 II.77, V.340 VI.442 VII.576 IX.97,208.
Çocuk sevgisi: II.46 VII.113 VIII.397.
Çocuk ile imtihan: V.73,248 IX.617 X.18,31.

D

Dabbetu'l Arz: VIII.61.
Dağlar ve yaratılışı: IV.333 VI.339,471, 557 VII.240,272 VIII.45,63,223,238,441 IX.14,347,392 X.322,333,353.
Dağlar denge unsurudur: VI.517 VII. 273 VIII.223 IX.14 X.322,333.
Dalalet (Sapıklık) Allah'ın dilemesiyle-dir: III.566 VI.361,405,566 VIII.420.
Dalalet ve kurtuluş: III.258,30, IV.169 VI.531 VII.77,97,199,334,489,579,582, 588 IX.188,366.
Dalalette olanlar: I.25,27IV.465,476 V. 577 VIII.31 VII.25 VIII.66,404,590 IX. 420.
Dalkavukluk: X.126.
Dargınları barıştırmak: I.259,387 II. 467 IX.325.
Davut (a.s.) ve hükümranlığı: I.433, III.133 VII.292 VIII.18,374,539,541 542, 544.
Davut (a.s.)'ın ayrıcalıkları: I.434 VII.293 VIII.374,540.
Davut (a.s.)'ın mucizeleri: VII.292 VIII. 18,374,541.
Demir ve insana sunulması: VII.135 IX.55.
Denizden çıkarılan nimetler: VI.517 VIII.430 IX.485.
Develerin kurban edilmesi: VII.347.
Devletin idari mekanizması: II.226 VII.511 VIII.94.
Dillerin farklılığı: VIII.195.
Din: I.167,179,183 II.131 III.78 IV.222, 488 VI.414 VII.99,384 VIII.528.
Dinde anlaşmazlığa düşmek: IV.20 VII. 414 VIII.200.
Dinde sebat etmek: II.201 IX.64,336.
Din İslâm'dır: II.56,119,122 III.187 IV.171,212,222 V.289 VII.377 VIII.200, 565 IX.306.
Din duygusu adaleti engeller: III.154.
Dinler Tarihi: VI.85.
Dırar mescidi: V.390.
Dinden dönmek: I.156,363 III.100.
Dinden dönenler: I.363 II.123,124 III. 100 IX.260.
Dinden dönenlerin cezası: II.124,147 VI.574 IX.190,351,511 X.294,313,352.
Diriliş: VII.48,178,323 VIII.152,197.
Dirilten Allah'tır: I.73,117,472,476,480 II.63,2?3 IV.106,431 V.503,532 VI.474 VII.323,327,423 VIII.193,197,205,235,

462, 485,648 IX.59,156,190,226,360,430, 432,513,530 X.203,285,341.
Diriliş gerçektir: VI.40,531 VII.48,327, 393 VIII.50,52,189,197 IX.364, X.287, 364,423.
Dirilişi yalanlamak: III.538 V.483 VI. 40,341,531 VII.48,178,424 VIII.54, 56, 154, 192, 255, 368, 485, 496, 497 IX.508, 512, 519 X.28,312,348.
Diyet: III.39 VII.36
Doğruluk: VI.168 VIII.324,355 Ix.31,68, 548.
Doğruların ödülü: IX.31,206.
Domuz eti: I.241 III.187 IV.199 VI.580.
Dua ve yakarış: I.271 IV.314,468,507 VI.349 VII.21,105 VIII.259,642 IX.77.
Dünya hayatı: I.341 II.47 V.496 VII.112 IX.550.
Dünya hayatı oyundur: II.281 III.538 VI.359 VIII.180,239 IX.268,550.
Dünyanın nimetleri geçicidir: VI.568 VIII.114,180,419 IX.84.
Dünya nimetleri aldatıcıdır: II.46,49 VI.545 VII.113,182.
Dünya nimeti ile ahiret nimetinin karşılaştırılması: VIII.113.
Dünya sevgisi: I.320 II.46,49,204 III.93 VI.51 VII.26,182 VIII.124 IX.71,546 X.356.
Dünyayı ahiretten üstün tutanlar: IV. 165 VI.359403 VII.109,110,111,414, 429 VIII.188,395,396.IX.164,420 X.135, 141, 288,312.
Dünya-ahiret dengesi: I.320 III.110 IV.291 VI.403,526 VII.109,487 VIII.188, 124 IX.71,418,547,661 X.288,312.
Düşmana karşı hazırlık: II.543 V.130, 317 VII.293.
Düşmanı kovalamak: III.60.
Düşünmek: I.370,495 II.41,290 IV.25, 88,171,210,254,285,315,397 IV.472 V. 441,476 VI.62,70,339, 355,425, 448,416, 515, 534,564 VII.192,209,425, 437,469, 561, 570 VIII. 47, 102, 107, 251,447,544, 574,584,617,641,189,195, 401,591 IX. 159,181,188,381,455,458,471,516 X.155, 179,254, 276,277,313, 361.

E

Ebu Cehil ve ceza: X.292,293.
Ebu Talip ve cezası: VIII.111.
Ecel ve toplumlar: IV.294 V.530, VI.461,543 VII.411.
Ecel geciktirilemez: X.19.
Ehl-i Beyt: VIII.317.
Ehl-i Kitab'a cevap: I.245.
Ehl-i Kitab'ın İsâm'a daveti: II.499 III.215,317,327,339 VIII.169 IX.559.
Ehl-i Kitabın dostluğu: I.154,156,166 II.135 III.102,459,461.
Ehl-i Kitabın kestikleri: III.195.
Ehl-i Kitabın nikahı: III.195.
Ehl-i Kitab ile savaşmak: V.271 VIII. 169.
Ehl-i Kitabın yalanlaması: I.143,205 II.56,106,118,133,284 ,495 III.217,523, 151,429 VI.368,371 VII.532 VIII. 283 IX.69.
Ehl-i Kitaptan kafir olanlar: I.167 III.135 II.481,101,459,461.
Ehl-i Kitaptan inananlar: I.166 II.149, 298 VI.368 VIII.107.
Ekonomik Esaret: IX.591.
Ekonomik eşitlik: IV.28 VI.550 VII.2 IX.77,121.
Elçiler ve hediyeler: VIII.27-31.
El-Yesa (a.s.): IV.92 VIII.552.
Emanet ve işleyişi: I.529 II.518 VIII. 356, 358 IX.605.
Emanete riayet etmek: II.112 VII.394 VIII.356 X.185.
Emir sahiplerine itaat: II.522.
Emzirme: I.405 IX.208 X.51.
Ensarın üstünlüğü: V.150,378 IX.595.
Ensar-Muhacir kardeşliği: IX.595.

Ensar ve Muhacirin öncüleri: V.378.
Erkeğin üstünlüğü: I.393 II.454.
Erkeklerin şahitliği: I.525.
Esir almak: V.142.
Esirlere yapılacak işlem: I.245 V.147 X. 303.305.
Esirlerin fidyesi: V.143 IX.236.
Etkili konuşmak: II.531 VII.203.
Evlatlık ve işleyişi: VIII.273.275.331.
Evlilik: VI.551 VII.479.
Evlere giriş adabı: I.288 VII.468.408.
Eyke kavmi: Bkz. Medyen.
Eyyub (a.s.)'ın peygamberliği: III.138 IV.91.
Eyyub (a.s.) ve darlıkla sınama: VII. 296.
Eyyub (a.s.)'ın hikayesi: VIII.549.
Ezan ve namaza davet: III.305 IX.661.

F

Faiz ve hükmü: I.515 II.183,436 VIII. 204.
Faizin haramlığı: I.510,518 II.183.
Faiz düzeni: I.502.
Faiz yiyenler: I.510.518 III.130.
Fakirler: I.500 V.327.
Fakirlerin dokunulmazlığı: IV.27.
Fakirlere vermek: I.247,351,500 II.471 VII.32.455 VIII.204.
Fakirlere yedirmek: X.303,305.
Fakirlik ve hikmeti: *III.188,375*
Fasıklar (Bozguncular) ve özellikleri: I.69.143 III.426 V.435,455 IX.322.
Fasıkların cezası: VIII.260 IX.328.
Feraset ve ilham: VI.498,548 IX.255.
Fesat çıkarmak: I.57,71,324 II.97 III. 239.316 IV.314 V.316,524 VI.145, 170, 359 VIII.126,130,161,351 IX.74.
Fesat çıkaranların sonu: VI.535 VIII. 37.38.
Fey' (Peygambere ait ganimet): IX.591, 595.
Fısıldayarak konuşmak: IX.572.
Firavun: Bkz. Musa (a.s.) ve Firavun.
Firdevs cennetleri: VII.140.395.
Fitne ve oluşumu: I.290 V.73.88.

G

Gaflet: IV.505 VII.582 IX.127.
Gammazlık: X.125.
Ganimet: II.231 III.42 V.32.44.195, 43 IX.298.592.
Gasb: I.277 II.437.
Gaybe iman: I.48, IV.45 V.492 VI.554 VIII.436,462 X.93.
Gaybın bilgisi Allah'a aittir: I.80 IV. 45,48 VI.175,553 VII.102-103, 529 VIII. 52, 240,403,447 IX.342 X.238.
Gayba göre bilimin konusu: IV.51
Gaybın gizemli kapıları: IV.21 VIII. 380 VI.243 VIII.240 X.225,238.
Gaziler ve ödülleri: II.253,548 III.353.
Gebelik ve süresi: VIII.426.227,240.
Gece ve gündüzün yaratılışı: IV.110 VI.643 VII.272 VIII.121 X.353.
Gece ile gündüzün ardışıklığı: I.233 II.288 IV.425 V.480 VI.339 VII.23.272, 372,492,570 VIII.63,236,431,472 IX.178.
Gece ibadeti: VII.572 X.225247.249.311.
Gündüz çalışmak içindir: V.543 VII.23, 560, VIII.62.121,195,645 X.335.
Gece dinlenmek içindir: IV.110 V.543 VII.56 VIII.62.121.195.645 X.335.
Gece ile gündüzün hizmeti: VI.434,515.
Gece ile gündüzdeki ibretler: I.233 II.288 V.480 VII.570 VIII.62.195 IX.178.
Günün uzayıp-kısalması: II.63 VII.422, 492 VIII.432.568 IX.532.
Gemiler ve yüzmesi: I.233 V.495 VI.434 VII.374 VIII.208,238,430,473 IX.80,181, 364.
Gerçeği gizlemek: I.93.
Gerçek müminler: V.34,339,399 VI.

355, 358 VII.348, 390, 415, 487, 498, 510, 571, 573, 575, 576, 577 VIII.11,138, 258,370 IX.82,334 X.181.
Gerçek tevbe: II.385 V.399 VII.574 X.73.
Gıybet etmek: III.172 IX.329.
Gök gürlemesi: I.61 VI.348.
Göklerin yaratılışı: IV.119,311 V.474 VI.40,338,501,511 VII.272,568 VIII.223, 249 IX.19,358,381,532 X.56,353.
Göklerin yaratılış sebebi: I.62 VI.40 VIII.646 IX.167,188,198 X.21,56.
Göklerin yaratılışındaki ibretler: I.232 II.288 V.480 VI.418 VII.265 VIII.166, 195,197,545,568 IX.78,167,175,347,348.
Göklerin tasviri: I.73 VI.469 VII.45, 401, 425 VIII.494,IX.19 X.56,87,203,337
Göklerin ve yerin egemenliği: I.156 II.286 III.251 V.409 VII.491,523 VIII. 486,599 IX.97,149,191,295,530,533.
Gösteriş için mal harcamak: I.489,491, 496, 498 II.473
Gözleri haramdan sakındırmak: VII. 473.
Gusül ve farziyeti: II.478 III.199.
Güçlük: Bkz. Zorluk.
Güç oranında yüklenen misyon: I.538 IV.206,303 VII.416 X.51.
Günah: I.515 III.66 IV.292.
Günahta direnmek: II.187 IV.156.
Günahların büyüğünden kaçınmak: II.441 IV.205 IX.89,423.
Günahların affedilmesi: II.50,292 VI. 442 VII.572 VIII.436.
Günahın sorumluluğu: III.67,405,538 IV.28,222,68,577 VI.170,522 VII. 24 VI-II.404,436,572 IX.428.
Günahlar yokoluş sebebidir: III.478 IV.198 VI.206 X.54.
Günahkarların korkunç sonu: VI.162.
Güneşin yaratılışı: VI.435,515 VII.570 X.203,377.
Güneşin yaratıcısı: IV.311 V479 VII. 274.
Güneşin hareketi: IV.114 VI.338 VII. 274 VIII.236,432,472,568 IX.478.
Günün batıdan doğuşu: X.287.
Güneş ve Ay'ın zamanı belirlemesi: IV. 111 V.479.

H

Habil ile Kabil mücadelesi: III.233.
Hac: I.303.
Haccın farziyeti: II.130 VII.337.
Haccın yapılışı: I.176,303 III.182 V.215 VI.338,343,344.
Hadesten taharet a) Abdest almak: III.199 b) Gusül abdesti almak: III.199 c)
Haram aylar: V.303.
Hakaret ve saldırılara sabretmek: II. 281, 294 III.496,552 IV.390,394 V.577 VI. 506, 567 VIII.228,539 IX.183,228, 359 X.251,264.
Hak-batıl mücadelesi: I.448 VII.334 VI-II.513.
Hak-batıl mücadelesinden tarihi kesitler: IV.82 VI.76,78,80 VII.167,169,284, 285,607,609 VIII.505 IX.119,618 X.77.
Hak ve batıl: I.96,207 II.90 V.75,289, 557,577 VII.332,372 IX.76,644.
Hak şüphesiz üstündür: I.207 IV.151 V.567,401 VI.353 VII.67,265 VIII.438.
Hainlik: III.66 V.72,130.
Halifelik ve İnsan: I.78 V.487,552 VIII. 47,448544.
Hamdetmek: I.20,78 III.469 IV.13,304 VI. 441,506,552 VII.83,248,407 VIII.18, 43,119,180,193,234,365,409,445,584,603 614,637,646 IX.53,193,358,407 X.21.
Hamd Allah içindir: I.20,492 III.92, 469 IV.13 V.404 VII.374 VIII.65,119, 180, 193, 234,365 IX.193 X.21.
Hamd ile tesbih etmek: VI.347,505 VII. 49,568 VIII.637 IX.407.
Hanımlar arasında adalet: II.348 III. 87 VIII.342.

Haram aylar: V.222,303.
Haram aylarda savaş: I.301,358 III.192 V.222,303,305.
Harcadıklarını başa kakanlar: I.486, 491, 496, 498.
Harcamada orta yol: VII.573.
Harcamadaki ölçü: VII.573 IX.268.
Harcama yapılacak mal: I.48,469 VII. 455.
Harun (a.s) peygamberliği: III.171 IV. 92 VIII.513.
Harun (a.s.) kardeşi ile hikayesi: IV. 410,422 VII.235.
Harun (a.s.) ve Firavun: V.554,560 VII.282,412, 551 VIII.513.
Harun (a.s.) ve İsrailoğulları: VI.554, 566 VII.233.
Harut ve Marut: I.146.
Haset (Kıskançlık): I.243 X.8-9.
Hata ile öldürmek: III.38
Havva (a.s.) yaratılışı: II.340 IV.483.
Haya: IV.292,284 VII.473.
Hayat: IV.222 VII.375.
Hayatın yaratıcısı: IV.106 IX.511,514.
Hayırlı ümmet: II.144,150 III.297 IV. 469 V.339.
Hayır işlerinde yarışmak: III.275 VII. 415.
Hayır ve şer imtihandır: VII.275.
Hayır Allah'ın tekelindedir: II.63 III. 14 V.576.
Hayız (Aybaşı) hali: I.384.
Hayvanların yaratılışı: IV.194 VII.493 VIII.441,570.
Hayvanlar, insanın hizmetindedir: VI. 512 VII.344,402 VIII.483,570,654.
Hayvanlara yaklaşmak: X.185.
Hz. Muhammed'in peygamberlik özellikleri: I.143,166,210,436,448 II.200,225 553 III.133,157 IV.21,431 V.331 VI. 361, 337,502 VII.311,561,90 VIII.57,104,170, 391, 458,401,338.
Helal ve haramda on emir: IV.205.
Helali haram kılmak: III.388 IV.190. 192,193,196,290.
Helal şeyleri yemek: I.238,240 III.195. 370 IV.156,194 VI.580.
Hem dünyayı hem ahireti istemek: I.320 II.200 VIII.124 IX.662.
Hendek savaşı: VIII.285,291,292,304.
Her nefis ölecektir: II.281 VII.76,275, 396 IX.488.
Herkesin sorumluluğu bireyseldir: III. 405,538 IV.29,203 V.577 VI.571 VII.26 VIII.389,404,436,572 IX.428.
Herkesin kazandığı kendisinindir: I. 181, 538 III.24,488 IV.223 VII.328 VIII. 334,335 X.273.
Her can ölecektir: II.381 VII.76,275,400 VIII.176 IX.488.
Herşey Allah'a secde eder: VI.347,535 VII.333.
Her ümmetin şeriatı vardır: VII.376.
Her ümmetin bir eceli vardır: IV.294 V.529 VI.461,543 VII.411.
Hesap günü tasviri: VII.542 VIII.572, 601 IX.192 X.320,323,338,386.
Hesap günü işlerin teşhiri: X.141,157, 287.
Hesap gününde ameller: IV.257 VII.24, 114, 281,307 IX.192,193.
Hesap günündeki karşılık: I.522 II.281, 293 VII.24,114 VIII.478,618 IX.191,490 X.343,381,420.
Hesap günü kurtulanlar: VII.62 IX.503, 505,521 X.158,274,421.
Hesap günü kaybedenler: IX.507,503 X.159,161,421.
Hesap günündeki manzara: II.66 VII. 114 X.159,161,287.
Heva ve hevesi putlaştırmak: IX.188, 250.
Hristiyanların çocuk isnadı: I.162 II. 251 III.216 V.276 VII.186,264.
Hristiyanlar ve İsa (a.s.): II.94,114 III. 148,219,337,418 V.285 VII.165 IX.142, 649.
Hristiyanların Peygamberimizi yalanlaması: I.183,203 IV.106.
Hristiyanların sapık inançları: III.216

V.285,292 IX.143,556.
Hristiyanlardan iman edenler: I.110 III.256,664,669.
Hristiyanların Yahudilere tavrı: I.158, 183 III.216 VII.304 IX.6ٌ
Hristiyanların ihanetleri: II.103,115 V. 446,264.
Hidayete tabi olmak: VII.245 VIII.131 IX.255 X.277,313,388.
Hidayeti kabul edenler: V.677 VII. 25,182 VIII.65,590.
Hidayette olanlar: I.52,270 VII:76,97 IX.98,420.
Hidayetin ulaşmadığı insanlar: I.489 VIII.565 X.16.
Hidayeti arzulamak: I.27,176 II.39,89, 292 VI.317.
Hikmet: I.178,210,402,494 II.241,511 III.69,413 VI.244,585 VII.42 VIII.225, 541 IX.142,449,653.
Hud (a.s.) ve Ad kavmi: IV.328 VI.106, 117 VII.408,620-623 IX.214,216,454.
Hud (a.s.)'ın daveti: IV.328 VI.106 VII. 408 VIII.620 IX.214,216.
Hudeybiye anlaşması ve sonuçları: V. 214 IX.284,302,306,625.
Huneyn olayı ve çıkarımlar: V.249 (Bkz. Tevbe Suresi girişi)
Huneyn'de canlanan ilahi yardım: V.349.
Hristiyanların bazı özellikleri: I.183, 158, 166,205. III.285,356 V.292.
Hristiyanların dostluğu: I.153,166,205 III.285,356.
Hırsızlık: I.277 II.437.
Hırsızlığın cezası: III.244.
Hırsızlığın tevbesi: III.245.
Hızır (a.s.) ve Hz. Musa: VII.120-128.
Hicret etmek: I.364 III.206 V.249 VI-II.175,575.
Hicret edenlerin üstünlüğü: V.345 VIII. 175.
Hicret edenlerin mükafatı: II.293 V. 149, 245 VI.533,577 VII.369 VIII.575.
Hicret edenlere ilahi yardım: V.168 VI-II.175.
Hicret etmeyenler: III.155,203.
Hidayet Allah'tandır: I.27,347,498 IV. 4289303 V.414 VIII.404 X.227,228, 313, 390.
Hidayeti Allah dilediğine verir: III.559 V.497,670 VI.361,363,404,566,514 VII.332,484,494 VIII.110,420, 438,256 IX.64.
Huriler ve cennet eşleri: I.67 II.49,512 VIII.500 IX.169,398,496,497,505,506X. 441.
Huysuz ve geçimsiz kadınlar: I.400 II.389 ,454 III.86
Hüküm Allah'ındır: III.279 VI.371 VI-II. 119, 389 IX.624.
Hüküm vermede şahitler: IX.322.
Hurafeler: III.400.

I

Irk, soy ve dil: VIII.195,441 VII.565 IX. 333.
Irzı korumak: VII.391 IX.627 X.185.
İbadet etmek: VI.506 VII.383,574 VI-II.65,149,161,324,479,617.
İbadet yalnız Allah'a yapılır: I.25,62, 128 III.469 III.470 IV.120,222,429 VI. 29,174,538 VII.29,176 VIII.565,600.
İbadette samimiyet: I.159 III.108 IV. 289 V.404 VII.572 VIII.565,577,617,646 X.246,255,311.
İblis: (Bkz. Şeytan)
İbrahim (a.s.)'ın hikayesi: IV.82,91 VI.134,492 VII.167,169,284,290,607,615 VIII.149,155,504,508.
İbrahim (a.s.) peygamberliği: I.169. 172, 179,287 VI.584 VII.284 VIII.551. IX.557.
İbrahim (a.s.) teslimiyeti: I.176,179 VI.583 VIII.167,508.

İbrahim (a.s.) Dini: I.179,183 II.131 IV. 222 VI.584 VIII.504.
İbrahim (a.s.)'ın nesli: II.72 IV.92 VII. 290 VIII.157,512 IX.557.
İbrahim (a.s.)'a oğul müjdesi: VI.134, 441, 492 VII.170,290 VIII.157,513 IX. 376.
İbrahim (a.s)'ın duası: I.174,176 VI. 438, 442 VII.611.
İbrahim (a.s.) ve bir büyük imtihan: VIII.508.
İbrahim (a.s.) ve Lut kavmi: VI.135, 137, 494 VIII.159,156 IX.377.
İbrahim (a.s.) ve Kabe: I.174,176 VI.439 VII.338.
İbrahim (a.s.)'ın daveti: IV.82 VII. 41,140,463,469 VIII.504 IX.119,618.
İbrahim (a.s.)'ın kavmine çağrısı: IV. 41,82 VII.608 VIII.149,155 VIII.504.
İbrahim (a.s.)'ın Nemrut'la mücadelesi: I.472 VII.288,289 VIII.155,507.
İbret almak için yolculuk: II.192 III.481,496 VI.325,529 VII.358 VIII.55, 152, 190,205,453,620,655 IX.249.
İçki ve yasaklanışının aşamaları: VI. 547 I.364 II.84,529.
İddet: I.391,400,408 X.49,43,47.
İdris (a.s.) ve peygamberliği: VII.298, 172.
İfk olayı ve iftira: VII.449.
İfrit: VIII.31.
İftar ve imsak vakti: I.273.
İftira: III.42,67 VI.58 VII.443,464 IX. 322,349.
İftitah tekbiri:
İhramlı insanın yükümlülükleri: I.331 VIII.336,538,542,544.
İhramlı iken avlanma: III.384.
İhsan: V.498.
İhsan sahipleri: V.120,463.
İ'caz: Bkz. Kur'an'ın İ'cazı.
İhtiyar ve Kesb: Bkz. Seçme ve kazanma.
İhtilafta başvurulacak kaynak: I.158 II.92,522 III.275 VI.562 VII.376 VIII. 173,262, 567,592 IX.60.
İhtiras: I.343.
İhtiyarlık: VI.314,549 VII.323.
İkindi namazı: I.413 VIII.193 IX.204.
İkindi namazının vakti: VI.169 VII.67.
İlahi dinlerin temeli: VII.303,413 IX.64, 131.
İlahi yasa: Bkz. Allah'ın sünneti.
İlham: VI.68 IX.255.
İlyas (a.s.) ve hikayesi: IV.92 VIII.514.
İmanda samimi olmak: II.50 VII.415 VIII.138 IX.308,536.
İman edenlerin ödülü: I.126,270,364, 526 II.93,512 III.77,163,216 IV.18,303 V.243,482,498 VI.62,361 VII.140 VIII. 177,222,260,324,419 IX.72,250,398 X. 93,425.
İmanı küfür ile değiştirmek: I.156 II. 123 III.100.
İman-küfür mücadelesindeki yasa: I. 448.
İmran ailesi: II.72.
İmsak zaman: I.273.
İmtihan ve şekilleri: I.221,348 II.281 III.275 IV.222 VII.92 VIII.138,123 IX. 262 X.85.
İncil nurdur: II.33 III.282.
İncil'in çağrısı ve Hz. İsa: II.82,33 III. 272 V.399.
İncil'in tahrifi: II.103,115 III.412.
İnfak (Allah yolunda harcamak): I.48, 247,302,424,454,482,485,496,492,498,50 III.557 VI.356,434 VII.346 VIII.124, 258.443 IX.268,536 X.18,31,303.
İnfak edenlerin ödülü: I.498 IX.44,536 X..34,182.
İnfaktan kaçılmaz: I.494 IX.539.
İnsanın yaratılışı: I.73,78 II.38,340 III. 469,471 IV.114,261,483 VI.477,478, 511, 550 VII.76,216,323,396,422,565 VI-II.192,211,240,251,426,495,556,570,646, 647 IX.175,352,431,476,511 X.201,294, 300,321,373.
İnsanın yaratıcısı: IX.511 X.21.
İnsanın çift yaratılması: III.272 IX.62,

333 X.293,335.
İnsan Allah'ın halifesidir: I.78 IV.222, 4330,334 V.487 VIII.47,448,544.
İnsanın üstünlüğü: I.81 IV.261,522 VI.477 VII.56,216 VIII.356,357 IX.605 X.24.
İnsanlar arası dereceler: IV.173 IX.213 X.300.
İnsanın yaratılış hikmeti: IX.262,384 X.232.
İnsanlara verilen nimetler: IV.291 VI. 435 512 VII.61,374 X.94.
İnsanın nankörlüğü VI.44 VII.58,60,71, 375,422 VIII.485,593,645 IX.96 X.23, 181.
İnsan fıtratına kazılmış gerçekler: II.427 III.233,275 IV.466 VI.320,511 IX. 43 X. 181.
İnsan nankördür: VI.45 VII.59,375,422 VIII.202,485,594,645.
İnsana verilen değer: I.73 VI.337,435, 512-517,556 VII.61,347,374 VIII.178, 235,432,568 IX.113,181 X.94,353.
İnsana yollar gösterilmiştir: X.301.
İnsanın hedefi çizilmiştir: VII.431 X.293
İnsan cimridir: II.278 VII.78 X.181.
İnsanın yaratılışındaki ibretler: IX.175 369.
İnsan ve bir damla su: VI.511 VII.110, 323,396 VIII.252,426,485,647 IX.431 X.293,300,321,373.
İnsanların arasını düzeltmek: III.70 V.34 IX.326.
İnsanın hidayeti: I.498 III.554 V.524, 570 VI.531 VII.581 VIII.60,110,233,420, 590 IX.108,129.
İrtidat: I.153,358 III.100.
İnsanlığın ortak hikayesi: I.343,448 V.491 VII.413,414.
İsa (a.s.)'ın doğuş mucizesi: II.81,95 VII.156,159,302,412.
İsa (a.s.)'ın Peygamberliği: III.133, 150,272,339 IV.92 VII.163 IX. 556.
İsa (a.s.)'ın daveti: II.85,89 III.414,428 VII.164 IX.142,641,644,647,649.
İsa (a.s.) mucizeleri: I.132,448 II.82 III.411,412,415 VII.64,162,163.
İsa (a.s.)'ın havarileri: II.89 III.415 IX.649.
İsa (a.s.)'ın ölümü ve dayanaksız zanlar: II.92 III.124,128,412
İsa (a.s) ve sofra mucizesi: III.416.
İsa (a.s.)'ın şahitliği : III.418.
İshak (a.s.) ve peygamberliği: III.133 IV.235 VI.641 VIII.157,551.
İslam ve teslimiyet: I.176,179 II.56 IV. 91 VIII.65,232,324,577 IX.32.
İslam hak dindir: II.56,121 III.187 IV.170,206,222 V.389 VII.376 VIII.200, 206,565.
İslam barıştır: I.328,463 II.56.
İslam'ın nuru tamamlanacaktır: V.289, 557 VII.332 IX.644.
İsmail (a.s.) ve peygamberliği: III.133 IV.92 VI.438 VII.172,298 VIII.157,551.
İsmail (a.s.)'ın Kabe'yi inşası: I.176.
İsmail (a.s.)'ın daveti: VII.172,298.
İsmail (a.s.)'ın teslimiyeti: VIII.508,511.
İsraf ve tutumluluk: IV.194,290 VII. 31,32,573.
İsrafil (a.s.) ve Sur'a üflenmesi: IV.77 VII.138,239,429 VIII.83,477,601 IX.355, 360 X.155,264,338.
İsrailoğullarına verilen nimetler: I.93, 99,100,102,105,106 IV.434,436,440 V. 564 VII.18,229 IX.164,185.
İsrailoğullarının Firavun'dan kurtulmaları: IV.97,407 V.562 IX.164.
İsrailoğullarının ihaneti: III.210,238, 344.
İsrailoğullarının Tevrat'ı bozması: I. 122, 125,139 II.103,115,129 ,495 III.210, 257
İsrailoğullarının nankörlük ve kaypaklığı: I.108,128,134,426 III.208 IV.436, 438,440
İsrailoğullarının yüz çevirmeleri: I.111, 119 IV.420 IX.185.
İsrailoğullarının maymuna çevrilmesi: I.112-113 III.310-311 IV.442-443.
İsrailoğulları ve buzağı: I.102,134 IV.

420,422,424,428 VII.231, 233, 235,236, 237.
İsrailoğullarının değişmez tineti: III. 208 IV.444,345 VII.15.
İsrailoğulları ve sığır: I.114.
İsrailoğullarının sapık görüşleri: III. 307,418.
İsrailoğullarının lanetlenmesi: III.343.
İsrailoğullarının kovulmaları: I.108 III. 210 IV.443,445.
İsrailoğullarının maymuna çevrilmeleri: I.112 III.307 IV.438
İsrailoğullarına yönelik azab: I.103, 105,108,112 II.499 III.124,210,224 IV. 436, 438 VII.15.
İstikbal-i kıble: I.203 IV.286.
İstişare ve önemi: IX.90.
İşçi ve işveren ilişkisi: VI.549.
İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak: III.405 IV.468 V.295 VII.349 VIII.228.
İyiliği emreden bir topluluk: II.144 VI. 170,418 III.451.
İyiliği emretmenin cefası: II.281,293 II-II.496,552 IV.390,394 V.577 VI.505 VI-II. 228,539 IX.183,228,359 X.251.264.
İyiliği emreden bir ümmet: II.148 IV. 469 V.339
İyilik etmek: I.302 II.471 VI.585.
İyiliği başa kakmak: I.486,489 VII.59 IX.337 X.255,263.
İyiliğin karşılığı: II.474. III.26,78,118 IV.221 V.498 VIII.228 IX.74 X.255.
İzin isteyerek girmek: Bkz. Evlere giriş biçimi
İnsanın yaratılışı: III.469 IV.265,273 VII.71, 396 VIII.194,250.

K

Kainattaki düzeni sağlayan Allah'tır: VIII.450.
Kabenin varlık hikmeti: I.174 II.130 VII.337.
Kabe'nin inşası ve İbrahim (a.s.): I.176.
Kabe'nin kıble oluşu: I.189,196,203 II.130.
Kabil ile Habil: (Bkz. Habil)
Kabir azabı: VII.245 VIII.632.
Kabirde kafirlerin hali: VI.632 X.374.
Kabir hayatının süresi: X.374.
Kabirden kalkış: VII.327 VIII.478 IX. 450 X.189,203,394.
Kadere iman: IIII.512 IV.68 VI.343.
Kade-i Ahire: Bkz. Namaz kılmak.
Kadına yaklaşmamaya yemin: I.387, 390.
Kadın ve hakları: I.391,384,374 II.388.
Kadın sevgisi: II.46.
Kadınların miras hakları: II.361,364, 370. 388,437 III.82,160
Kadın-Erkek ilişkisi: II.443.
Kadınların mehir hakları: I.394,412 II. 356,392,406.
Kadınların örtünmesi ve şekli: VII.473, 507 VIII.350.
Kadınların şahitliği: I.526.
Kadın-Erkek dengesi: II.454
Kadının yaratılışı: II.340 IV.483 VIII. 194,570.
Kadınların ideali Hz. Meryem: IX.77.
Kadınların örtünmesi: VII.473,507 VI-II.350.
Kadınların süslenmesi: IX.115.
Kadir gecesi: IX.153.
Kafirler, ahireti inkar ederler: VI.40, 337 VIII.53 IX.45,192,508 X.274,332, 408,422.
Kafirler Allah'a zarar veremezler: II. 258 IX.264.
Kafirler, Allah'ın ayetlerini inkar ederler: VII.379,527 IX.39,180 X.341.422.
Kafirler, Allah'ın nimetinden dünyada faydalanırlar: I.175 VII.248,280 X.324.
Kafirler, Allah'ın nurunu söndürmek isterler: V.289 IX.644.
Kafirler azab karşısındaki tutumları:

IX. 28,94,146.
Kafirler, batılın mücadelesini yaparlar: VII.119.
Kafirler, birbirlerinin yardımcılarıdır: V.150 IX.186.
Kafirler de, dünyada Allah'ın nimetinden faydalanırlar: VII.248,280 IX.46.
Kafirler dünyalıkla öğünürler: VII.109 VIII.395.
Kafirlerden korkmamak: III.183 V.77 VII.561.
Kafirlerden ve müşriklerden korkulmaz: III.183 V.77,540.
Kafirlerden yüz çevirmek: IX.148,150, 186,383,420,450 X.126,251.
Kafirler in yaşam gerçeği: X.288,312.
Kafirlere, Allah hidayet vermez: X.16.
Kafirlere, Allah mühlet verir: II.258 VI.460 VII.184,278,356 IX.73 X.324 .
Kafirlere, Allah ve melekler lanet eder: I.229.
Kafirlere itaat etmekten sakınmak: II.209 VII.561 VIII.271,338 IX.68 X.321.
Kafirlere karşı Allah'ın yardımını istemek: V.558 IX.620.
Kafirlere karşı müminlerin davranışları: X.76.
Kafirlere malları ve evlatları fayda vermez: II.43,124,149 III.243 IV.307.
Kafirler de dünya nimetinden faydalanırlar: I.175 IV.490 VI.460 VII.23,248 280.
Kafirlere yardımcı olmaktan sakınmak: IX.622.
Kafirler, fakirleri yedirip içirmezler: X.161,274.
Kafirler, fakirleri küçük görürler: VI. 65.
Kafirler iman etmezler: I.53-239 III. 484,286 IV.472,497 V.129,505,568, 572 VI.466 VII.118,119,635 VIII.210, 213, 233, 438.
Kafirlerin amel defteri: X.409,410.
Kafirlerin amellerinin misali: VII.489.
Kafirlerin cezası: I.83,229,463 II.92, 210,258 III.243,361 VI.337 VII.368,504, VIII.353,419,446IX.30,60,63,69, 72,146, 181,250 X.29,161,425.
Kafirlerin dostları şeytandır: I.463 II.550 VII.184.
Kafirlerin dostluğu: I.153 II.66,209 III.110,305 V.247 IX.580.
Kafirlerin dostlukları yoktur: I.153 II.66,209 III.110,305 V.244.
Kafirlere yönelik ibretler: VII.43 IX.35, 36,64,69,72,78,174,179,181,369,433,546.
Kafirler infak etmezler: X.161,274.
Kafirlerin hayatı müminleri aldatmasın: II.294 VI.503 VII.248 IX.124.
Kafirlerin kabir hayatı: IX.629.
Kafirlerin kalbleri birbirine benzer: IX.583.
Kafirlerin kıyamet günü durumu: IV. 307 V.527 VI.432,460 VIII.446 IX.27,72, 94,169,191,193,226,395,450,493,507 X. 90,92,264,302,340,356,400,409,421.
Kafirlerin malları ve evlatları kendilerine fayda vermez: II.43,124,149 III.243 IV.307 IX.180,578 X.159.
Kafirlerin misali: I.239 V.125 IX.250 X.276.
Kafirlerin ölümü: VI.523,527 IX.265, 519 X.346.
Kafirlerin şerrinden Allah'a sığınmak: V.658 IX.620.
Kafirlerin yaptıkları iyi işler boşa gider: VII.489 IX.234,248,265.
Kafirler istemese de Allah hakkı yerine getirecektir: IXI.76,644.
Kafirler Kur'an'ı inkar ederler: II.507 III.484,531 IV.68,115 VI.361 VII.43,119, 180,368 379,417,527,546 IX.127, 180, 193 X.325, 390,424,425.
Kafirler mal gururuna kapılırlar: VI. 65.
Kafirler mallarını Allah yolundan çevirmek için harcarlar: V.150.
Kafirler müminlere zarar veremezler: III.102 V.77,125 IX.186.
Kafirler müminleri saptırmak isterler:

IV.299 VIII.146.
Kafirler müminlerle alay ederler: I.340 VII.180.
Kafirler öldükten sonra dirilmeyi inkar ederler: VI.337 VIII.53,368.
Kafirlerin ölümü: VI.523,527 IX.264 X.346.
Kafirlere malları ve evlatları fayda vermez: II.43-45.124-125,155-156 III. 243-244 IV.70-73,307 VI.354 VII.182-183 IX.180.578 X.159.
Kainat ve alemin yaratılışı: IV.119,312, VI.40,501 VIII.249 IX.19,532 X.56.
Katılaşan kalbin misali: I.119.
Kalb-i Selim: VII.611.
Kalp Allah'ın nimetidir: VII.422 VIII. 249.
Kalp körlüğü: VII.358.
Kalplerdeki niyetlerde vebal vardır: I.387 VIII.275.
Kalplerin huzuru: VI.361.
Kan: I.240 III.337 IV.342 VI.580.
Kan dökmek: I.128.
Kara hayvanlarından av ve avlanmak: III.385 VI.517 VIII.433.
Karı-koca arasındaki anlaşmazlığın çözümü: II.454 III.87.
Karı-koca arasındaki sevgi: VIII.194.
Kasten öldürmek: I.253 III.39,238 IV. 205.
Karınca: VIII.23.
Karun'un mal sevgisinin sonu: VIII. 124-129.
Katır: VI.512.
Katillerin cezası: III.239 VII.574.
Kazadan kaçılmaz: VIII.151.
Kaza'nın Allah'tan geldiğine inanmak: X.29.
Kehf ashabı hakkında tartışmalar: VII.100.
Kehf ashabı iman eden gençlerdir: VII.95.
Kehf ashabının mağaradaki hayatları: VII.97.
Kehf ashabının uykudan uyandıktan sonra maceraları: VII.98.
Kehf ashabı ile ilgili bilgiler: VII.100.
Kendini beğenenleri Allah sevmez: VI.521 VIII.229 IX. 553.
Kevser ırmağı: X.108.
Kıble Mescid-i Haram'dır: I.203.
Kıblenin değişmesi: I.196,203.
Kıblenin değişmesini dillerine dolayan:
Kıraat: VII.82.
Kısa ömür: VIII.426.
Kısasın düşmesi: I.253.
Kısasın farziyyeti: I.253.
Kısasta misilleme: I.253,290.
Kısasın faydaları: I.253.
Kıyam: (Bkz. Namaz kılmak)
Kıyamet günü bütün insanlar Allah'ın huzurunda toplanacaklar: III.29 VI. 163,446 VII.138,178 VIII.63,190 IX.167, 355 X.286.339.
Kıyamet günü gerçektir: IV.178 VI.501 VII.197,307 VIII.142,368 IX.70,392.
Kıyamet günü müşriklerin durumu: III.526 V.500 VI.53,320,366,559 VII. 117, 427, 534,613.
Kıyamet günü herkes kendi derdine düşer: VI.434,577 VIII.596 IX.96 X.378.
Kıyamet günü sınıfsal ayırım: IX.503, 504 IX.503,504,543 X.73.
Kıyamet günü müminlerin nuru: IX. 543 X.73.
Kıyamet günü Allah'ın izni olmadan şefaat edecek yoktur: I.99,169 V.473 VI.163 VII.240 VIII.386,590 IX.149 X. 276.
Kıyamet günü cennetlikler ve cehennemlikler ayrılacaktır: VIII.206,478.
Kıyamet günü kimseden kimseye fayda yoktur: I.99,169,454 VI.434 VII.611 IX.167 X.179.
Kıyamet gününde kurtuluş için dua: II.288 VII.611.
Kıyamet gününde yüzleri bembeyaz olanlar: II.141 X.290,378.
Kıyamet gününde yüzleri kapkara olanlar: II.141 X.290,378.
Kıyamet gününün tek hakimi Allah'tır:

I.24 IV.77 VII.240,368 VIII.600 X.342, 401.
Kıyametin kopması ve dehşeti: VII.53, 114,240,307 VIII.63,477 IX.198,450,501 X.378.
Kıyametin kopma zamanı bilinmez: IV.477 VI.163,554 VII.257 VIII.391 IX. 69, 256 X.108,286,358.
Kibirden sakınmak: VIII.229,424.
Kibirlenerek Allah'a kulluktan çekinmek: III.153 IV.413 VIII.258,596.
Kibirle yürümekten sakınmak: VII.41 VIII.229.
Kitaplara iman etmek: I.48,93,134,183, 245 II.122 IV.427 VIII.439 IX.64.
Kitapları inkar: III.253.
Kitap verilmiş olanlara tebliğ metodu: VIII.109.
Koğuculuk yapmak: X.131.
Komşuya iyilik etmek: II.470..
Konuşma terbiyesi: VIII.229.
Korku ile ümit arasında bulunmak: VIII.258,574 IX.553 X.184.
Korkutma ve müjdeleme: I.166 IV.27 V.470 VII.280,635 X.262.
Kölelerin özgürlüğünü vermek: III.39, 370 VII.479 IX.567.
Köleyi kurtarmak için para harcamak: I.245 IX.42,183.
Kötü amel işleyenler: VIII.420.
Kötülüğe karşı iyilik, dost kazandırır: VII.427 IX.32.
Kötülüğü affetmek: IX.93.
Kötülüğü iyilikle savmak: VI.356 VII. 427 IX.32.
Kötülükte yardımlaşmadan sakınmak: III.183.
Kötülük insanın kendindendir: II.553.
Kötülükle öğünmek ve öğülmek istemek: II.285.
Kötülükten sakınmak: IX.35.
Kötülük yapanlara karşılık verilecektir: IV.221 VIII.141.
Kötü söz işitince uzaklaşmak: III.102 IV.356 VII.575.
Kuba Mescidi: V.390.
Kudret helvası: I.103 IV.435 VII.229.
Kumarda büyük günah vardır: I.365.
Kumarla mala sahip olmak: II.437
Kumar yasağı: III.375.
Kur'an'a iman: I.93,143,183,532 II.33 III.99,275 IV.94,254,445,465 VI.53,335, 368 VII.80,282,361 VIII.370,560 IX. 55, 375, 393 X.28,277.
Kur'an Allah katındandır: II.39 III.18, 298 V.608 VI.74,335 VII.90,105,527 VI-II.104,246,610 IX.275,393 X.162.
Kur'an'a sarılmak: IX.130.
Kur'an'a tabi olmak: V.66.
Kur'an ayetleri ve kafirler: V.440 VII. 43, 67, 379,583 VIII.475 IX.180.
Kur'an ayetleri ve müminlerin: V.34, 540 VI.571,576 VIII.258,582 IX.383.
Kur'an beyandır, açıklar: I.163 II.191 VI.230,561 VII.118,332,483 VIII.70.
Kur'an nurdur: III.157 IX.542.
Kur'an bütün insanlara tebliğdir: VI. 448.
Kur'an dinlemek: IV.503.
Kur'an en doğruya götürür: VII.20, 311 IX.130.
Kur'an eşsizdir ve aciz bırakır: I.65 V. 78,508 VI.47,571 VII.73,635 VIII. 235 IX.403.
Kur'an hak ile batılı ayırır: II.33 VI. 545 VII.521 VIII.57.
Kur'an hak olarak inmiştir: I.436 VII. 80 VIII.444,590 X.170.
Kur'an hidayettir: I.47 II.191 IV.308 IV.497 VI.400,545,561 VIII.10 IX.39,98, 181,187.
Kur'an hikmet doludur: II.94 V.468 VIII.219,458 IX.107.
Kur'an-ı Cebrail indirmiştir: I.140 VI.571 VII.632 X.388.
Kur'an'ın inmesi özür dilenmemesi içindir: IV.361.
Kur'an'ın koruyucusu ve öğreticisi Allah'tır: VI.463 VII.72 X.288.
Kur'an'ın manasında çelişki yoktur:

VII. 90 VIII.584.
Kur'an'ın sözlerinde bozukluk yoktur: VII.90.
Kur'an'ın tevilini Allah'tan başkası bilemez: II.39.
Kur'an ilahi kanundur: III.65,275 IV. 152, 398.
Kur'an inzardır, korkutur: IV.27 VII. 90, 188,521 VIII.481 IX.55.
Kur'an kafirler için hasrettir: X.170.
Kur'an kahin sözü değildir: X.165.
Kur'an kolaylaştırılmıştır: VII.188 IX. 452,455.
Kur'an korunmuştur ve değişmez: IV. 152 V.489 VI.463 VII.104 IX.108 X.365.
Kur'an müjdedir, sevindirir: VII.90. 188 VIII.10 IX.206.
Kur'an müminleri kafirlerden korur: VII.46.
Kur'an nurdur: III.157 IX.98 X.29.
Kur'an okumak: VIII.65,166,443 IX. 546 X.248.
Kur'an öğüttür: II.191 IV.391 V.632 VI.320 VIII.172,481 IX.360 X.179.
Kur'an parça parça inmiştir: VII.80. 546 X.308.
Kur'an rahmettir: V.532 VI.329,545 VII.67 VIII.57,132 IX.155,187.
Kur'an şeriatı: III.429.
Kur'an şeytan sözü değildir:
Kur'an şifadır: V.432 VII.67 IX.39.
Kur'an şiir değildir: VIII.481 X.162.
Kur'an zikirdir: VII.239,262,282.
Kurbana hürmet etmek: III.336.
Kurban bayramı: VII.338.
Kurbandan amaç takvadır: VII.347.
Kusuru araştırmaktan sakınmak: IX. 329 X.131.
Kusurları bağışlayıcı olmak: II.183.

L

Lakap takmaktan sakınmak: IX.329.
Lian: VII.445.
Livata ve cezası: II.377 IV.337 VIII.40, 158 X.189.
Lokman (a.s.)'a hikmet verilmiştir: VI-II.225.
Lut (a.s.)'ın Hz. İbrahim'e iman etmesi: VIII.156.
Lut (a.s.)'ın karısının ihaneti: X.77.
Lut (a.s.)'ın kavmine daveti: IV.337 VI.138,494 VIII.40,158 IX.360.
Lut kavminin akibetini Hz. İbrahim'e haber verilmesi: VI.135,137,494 VI-II.159 IX.377.
Lut kavminin kötülüğü: IV.337 VI.138 VIII.158.
Lut kavminin yokoluşu: IV.337 VI.141 VII.291,628 VIII.40 IX.367,459,460.

M

Maddecilik (Yaratan madde değil Allah'tır): IV.106 VII.400 IX.404,511.
Maddi örtü ve takva örtüsü: IV.284, 290 VI.557.
Mahşer: IV.178 VI.501 VII.197,306,327 VIII.142,206,367,641 IX.55,198,393 X. 318, 343.
Mahşerde amel defterinin çıkarılması: VII.572 IX.191 X.386.
Mahşerde hesaptan kurtuluş yoktur: IV.175 VIII.479 IX.490.
Mahşerde vücut organlarının konuşması: VII.467 VIII.479 IX.27,355 X.287.
Makam-ı İbrahim: I.174 II.131.
Makam ve mevkiye istekli olmak: VI. 276 VII.611 VIII.546.
Mal, fitne ve imtihan sebebidir: V.74 X.32.

Mal, dünya hayatının süsüdür: VII. 113.
Malın haksız dolaşımı: IX.591.
Malı ve parayı biriktirmek: V.292-297 X.31.
Mal sevgisi: II.46-49 V.292-297.
Mal sevgisinin tutsaklığı: V.246-249.
Mal, dünyada kalacaktır: VII.397.
Münafıklar mal sevgisi ile doludurlar: V.224-227, 235-236,246-247 IX.293,335.
Mal ve evlat çokluğu ile öğünmek:
Mecusilerin cezası: VII.333.
Medyan kavminin kötülüğü: IV.342 VI.144 VII.629.
Medyen kavminin yokoluşu: VI.156, 499 VII.630-631 VIII.161 IX.350.
Mekke dünyanın manevi merkezidir: IV.97.
Mekke emin bir yerdir: VIII.65-66,181-182.
Mekke şehirlerin aslı ve anasıdır: IV.97-99 IX.55
Mekke müşrikleri Kabe'yi tavaftan men ederlerdi: V.84 IX.70,115,405,415.
Mekke müşrikleri kız çocuklarını öldürüyorlardı: IV.187-190 VI.541-542 IX.69.
Mekke'nin fethi: IX.647.
Melekler ve yaratılışları: I.80-82 VI. 343 VII.271,381,540-542 VIII.410-411 IX. 114 X.120,176,269,318,389.
Meleklerin erkeklik ve dişilikleri yoktur: IX.116,418.
Meleklerin makamları: VIII.518.
Melekler savaşta müminlere yardım ederler: II.177-180 V.49-53, 119-120, 249-252.
Melekler insanların amellerini yazarlar: IX.352 X.400.
Melekler Allah'ı zikrederler: IV.507 VII. 267 VIII.614.
Mikail (a.s.): X.346.
Menat putu: IX.415.
Meni: VI.511 VII.110,323,396 VIII.249, 426,485,647.
Merkep: I.476 VI.512 VIII.229.
Merve ile Safa: I.225.
Meryem (r.a.): II.62-73,80-81,94 III. 124,338 VII.156-164,302,412 X.78.
Mescid: I.161,203,290,358 III.336 V. 84, 226,223,252 VII.336 IX.303,306 X.234.
Mescid-i Aksa: VII.13,16.
Mescid-i Dırar: V.8.
Mevkilerin hayırlısı Allah'ın verdiğidir: VIII.18-19.
Millet (Din anlamında millet): I.166,179, 183 II.131 III.78 IV.222,341 VI. 259,414,582 VII.98,382 VIII.528.
Mirac: VII.13 IX.414.
Miras: II.361,362389,437 III.82,160 VI-II.279 X.19,89.
Misafir ve misafirlik: I.245,351 II.470 V.95,324 VII.31 VIII.204 IX.625.
Misilleme: I.290 V.303 VI.584 VII.371.
Muahede (Antlaşma): V.213-238,130 VI.563.
Mucize: VI.369 IX.556,414,444.
Muhacir: V.150,378 IX.595.
Muhammed (s.a.s.): I.176,134 III.417 IX.641.
Hz. Muhammed'in Kur'an'da geçen adları: II.200 V.442 VIII.331 IX.234, 308, 640.
Hz. Muhammed'in hayatı ve özellikleri: I.203 II.118 III.216,297 IV.495 V.338, 408 VII.143,538 VIII.104,170,585 IX.12, 98, 129 X.122.
Muhkem ve müteşabih: II.39.
Murdar: I.240 III.183 IV.198 VI.580 VII.343.
Musa (a.s.) ve Firavun: I.58,88,150 II.278,287,378 IV.216,375, V.119,554-565 VI.156 VII.15,78,120-128,162,171, 194-238,282,356,405,412,587-605 VIII. 12-16,70-103,513,621,632,637,261.
Musa (a.s.)'ın mucizeleri: I.102,106 IV.377, 385, 397, 435 VII.200, 221, 594 VIII.13,93.
Musibet: I.221,348 II.281,553 III.275, 512 IV.363 V.576,485,493 VI.538 VII. 71208,260.

Mücahede ve mücdaele: VIII.182,612.
Müellefe-i Kulub: V.324.
Mülk Allah'ındır: VIII.432.
Mümini küfürle itham etmek: III.42.
Mümin kardeşi kendine tercih etmek: II.224,288 IV.21 VI.53,355 VII.109-112 VIII.113,260,438,544,574,580,641.
Müminle münafığın karşılaştırılması: IV.317 V.66,391.
Müminle müşrik karşılaştırması: VI-II.584.
Müminlerin birbirleriyle çatışması:
Müminlerin dostluğu: II.157 III.110 V.238,339,427.
Mümin şairler: VII.640.
Müminlerin şefaatı:
Münafıklar: I.54,324 III.102,285 V.66, 323-338,346,390 VII.495.
Münafıkların ölümü: IX.44,41-42 IX. 261.
Münafıkların cezası: III.30,110 V.342 VIII.304,351.
Münafıklar nankördür: V.342.
Münafık-mümin ilişkisi: I.324 II.256, 439 III.102,258 V.318,352-353.
Mürtedler: II.123-124,147 VI.574.
Müslüman: I.176,179 328,463 II.56,141 IV.388 VI.317 VII.382 VIII.595.
Müslüman ümmet: I.196 VII.303,382.
Müslüman olarak ölmek: I.179 II.141, 288 IV.388 VI.317.
Müminlerin ölümü: *VI.526 IX.521 X.346.*
Müşavere: I.224 VIII.28.
Müşrikler Allah'a çocuk isnat ederler: IV.118 V.544 VI.541 VII.43,186,271 VI-II.517.
Müşrikler Allah'tan başkasını tanrı edindiler: I.232 II.210 IIII.469 IV.127, 185,203,483 V.489,540 VI.433, 505, 550 VIII.483, 528, 615.
Müşrikler kötülükleri "Atalarımızdan Devraldık" derler: I.238 III.400 IV.286 VI.165 VIII.231,502.
Müşrik ve kafirler nankördür: IV.63 VI.538 VIII.180,202.
Müşrikler nankördürler: IV.63 V.485, 493 VI.538 VIII.180,202,237,573.
Müşrikler kız çocuklarını öldürüyorlar: IV.193 VI.541.
Müşrikler kadınlara değer vermezdi: IV.192.
Müşrikler necistirler: V.252.
Müşriklerin tevbesi: V.213,226 VII.574 VIII.117.
Müşrikler azaptan kurtulmak için her şeylerini feda etmek isteyecekler:
Müşrik-mümin ilişkisi: I.153 III.356 V.226 VII.64 VIII.132.
Müşriklerin nikahı: I.380.
Müşriklere savaşta yapılacak işlem: V.213-238.

N

Nafaka: I.351,369.
Naim cenneti: VIII.500 IX.503 X.400.
Namahrem olmayan kimseler: VII.473.
Namazın farziyeti: III.57.
Namaz kılmak: I.48,93,413 IV.76,94 VII.382,390 VIII.219.
Namazı dosdoğru kılmak: I.516 III.57, 297 V.34,339 VI.434 VII.346, 349, 382, 487,504 VIII.11,166,200,228,443.
Namaz Allah içindir: IV.222
Namaz kılanların mükafatı: V.404.
Namaz her türlü kötülükten alıkor: VIII.166.
Namaza engel olanlar: III.375 V.84.
Namazı yasaklayanlar:
Namazda huşû: I.413 VII.390.
Namazdan sonra tesbih etmek: I.93, 215.
Namus: VII.390.
Nankörlük: I.211 VI.406 VIII.31,225.
Nasih-Mensuh: I.153 VI.369,571 VII. 360.

Nazar: X.146.
Necasetten taharet: X.263.
Nefis: II.76 III.405 IV.18,297, VI.273 VIII.142,182 IX.188,352 X.356.
Nefsi Emmare: VI.273 X.284.
Nehirler: VI.337.
Nemrut: Bkz. İbrahim (a.s.) ve Nemrut.
Nezir: I.496 II.73 VII.338.
Nifak: Bkz. Münafıklar.
Nikah: VII.479 VI.550.
Nikah edilen kadının mehrini vermek: II.356,406-424.
Nikahı yapılan kadınlar: I.391-405,408-413 II.345 ,404 III.82,195 VIII.331 X. 184
Nikahı haram olan kadınlar: I.371-383 II.389 III.195 VII.438,466 IX.624-625.
Nikahın şartları: VIII.342 IX.96.
Nimet: VI.538,557.
Niyet: Bkz. Namaz kılmak.
Niyyet: I.386 VIII.138,275,342,618.
Nuh (a.s.) ve kavmi: II.72 III.133 IV.92,324 V.550 VI.62-105 VII.16,23, 291, 403,551,617 VIII.148,503 IX.350, 380, 433,451,555 X.155.
Nur: VII.484.
Nurla zulmet bir olmaz: VI.347.

O Ö

Orta yol: I.196 VII.573.
Oruç: I.261 VIII.324 X.70.
Oruç gecelerinde kadına yaklaşmak: I.273.
Oruçta kolaylık: I.261.
Oturulmayan evlere, iş gereği izinsiz girilebileceği: VII.469.
Öfke: II.183 IX.82.
Öğmek ve öğünmek: II.285,470 III.461 VIII.229.
Öğretmek: I.229,240 V.429 X.361.
Öğrenmek: I.176,210 VII.210-128 VI-II.317.
Öğüt kabul etmek: I.380,494 II.88,170, 206,254,284,315,397 V.440 VI. 355, 516 IX.188,360,383,401.
Öğüt verme görevi: IV.69.
Ölçü ve tartı: IV.206 VII.39,629 IX.475 X.404.
Ölçüde adaletli olmak: VI.145.
Ölçüyü koyan Allah'tır: IX.475.
Öldüren Allah'tır: I.73,473 III.469 IV.106 V.407 VI.474 VII.375 VIII.192, 205 IX. 153, 360,511..
Ölümden kaçılmaz: I.422 II.210,553.
Ölüm Allah içindir: IV.222.
Ölüm karşısında mümin: I.221.
Ölüm-uyku ilişkisi: IV.59 VIII.590.
Öldürmenin cezası: III.239 VII.574.
Öldürmede misilleme: I.290 V.303 IX. 599.
Öldürmenin kefaret orucu: III.39.
Ölü hayvan: .Bkz.Murdar.
Ölünün borcu: III.216.
Örtü: IV.284,390 VI.512,557.
Örümcek: VIII.164.

P

Peygamber: II.527 III.99,121,150,210, 238, 390,411 IX. 153.
Peygambere ait savaş ganimetleri: IX. 64,591-595.
Peygamberlere biat etmek: IX.290-298.
Peygambere isyan: II.373,471,553 III.72,297 V.73 VII.382 VIII.326 X.239.
Peygambere itaat etmek: II.68,183,373 ,522,527,538,553 III.375 V.339 VIII.326, 355 IX.264,577 X.30.
Peygamber gönderilmeyen toplumlara azap edilmez: VII.23,634 VIII.113.
Peygamber hanımlarına Kur'an tavsiyeleri: VIII.311-324.
Peygamberde güzel ahlâk örnekleri vardır: VIII.299.

Peygamberimiz güçlükleri kaldırmıştır: IV.427.
Peygamberimiz rahmettir: V.331,442 VII.311 IX.153.
Peygamberimizin dostluğu: III.295 V. 238, 442.
Peygamberimizin mucizeleri: a) Mirac: VII.13,55 IX.411. b) IX.444.
Peygamberliği Allah dilediğine verir: II.111 IV.92 VI.412 VIII.119,618,542 VII.311 IX.657.
Peygamberin ve müminlerin yolundan ayrılanlar: III.72.
Peygamber Allah'a ibadete davet eder: II.115 VII.301 VIII.35.
Peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir: IV.92 VII.173.
Peygamberler Allah'ın izni olmadan mucize gösteremezler: VI.369.
Peygamberler de sorguya çekilecekler: IV.257.
Peygamberlere düşmanlık edenler: I. 141 VI.371.
Peygamberlere mucize ve kitap verilmiştir: VI.533 IX.555.
Peygamberler eziyetlere sabrederler: III.552 VI.413 VIII.355,418 IX.227.
Peygamberler her ümmete gönderilmiştir: II.470 V.527 VI.465,529 VII.634 VIII.104,207 IX.108.
Peygamberleri inkar: III.99,121, IV. 92,201 V.553 VII.75 IX.108,383.
Peygamberlerin gayb hakkında bilgileri: IV.21 X.238.
Peygamberlerin getirdiği ortak prensipler: IV.92 VII.303,413 IX.64,129.
Peygamberlerin görevleri tebliğdir: VI.529 VIII.149,331.
Peygamberlerin arkadaşlığı: II.538 V. 427 VII.617.
Peygamberlerin şeriatlarının ayrı olmasının hikmetleri: III.275.
Peygamberi yalanlayanlar: II.81,155, 507, 517 VI.327,409 VII.65,356 VIII. 207, 503,583 IX.380,568 X.154.
Peygamberler kendi kavimlerinin diliyle gelirler: VI.401.
Peygamberler kendilerine kulluk istemezler: II.115 VII.301 VIII.283.
Peygamberler, kendilerinden hiçbir şey getirmezler: VIII.652.
Peygamberlerle alay edilmiştir: VII. 361, 465 VII.278.
Peygamberler masumdurlar: VIII.551.
Peygamber üzerinde şeytan etkili olamaz: VII.360.
Pislikten (Necasetten) temizlenmek: X.263.
Putlar adına kesilen hayvan: III.183.
Putlara söğmekten kaçınmak: IV.129.
Putlara tapanlar gerçekte ona tabi olmuyorlar: V.540 VIII.117,565.
Putlara tapmak: III.329,375, VII.42,432 IX.200.
Putlara tapmaktan sakınmak: VII.28, 343, 574 IX.55.
Putlar batıldır: VII.372 IX.417.
Putlar cehennem odunudur: VII.307.
Putlartan Lat, Uzza- Menat: IX.415.
Putlar diri değil ölüdürler: VI.518.
Putlar dualara cevap veremezler: VI. 347 VIII.47,386,433.
Putlar hiçbir şeye sahip değillerdir: VI. 550 VIII.433 IX.415.
Putlar hiçbir şey yaratamazlar: IV.483 VI.365 VII.268 VIII.43-50,223 IX.199.
Putlar hiç kimseye zarar ve fayda vermezler: III.339 IV.483-493 VI.347 VII. 233, 566 VIII.386,483,588.
Putların kendilerine bile faydaları dokunmaz: IV.489 V.505 VII.279,521.
Putların kıyamet günü durumları: VII.536 VIII.117,122,497.
Putların misali: VII.380.
Putların Rabbi de Allah'tır: IX.426.
Put ile Allah'ın misali: VI.347,365,518 VII.372 VIII.43-50,620.
Put kendilerine tapanlardan habersizdir: IX.200.
Putlar kıyamet günü kendilerine ta-

panlardan uzaklaşacaklardır: I.232 III.526 IV.101 V.500 VII.117 VIII.117, 122,551 IX.200.
Putlar müşrikler tarafından inkar edilecekler: VIII.191.
Putlar şefaat edemezler: V.473.489 VI-II.191,386,590 IX.149,417.

R

Rahimlerde yaratılanın ne olduğunu Allah bilir: II.34 VIII.240.
Rakıym ashabı: VII.94.
Ramazan ayı oruç ayıdır: II.261.
Renklerin başka başka oluşu: VIII. 194,441.
Ress kavmi: Bkz. Medye kavmi.
Rıda (Süt emme ve süt anne): II.394.
Rıdvan bîatı: IV.213.
Rızık aramak: IX.290-298,661.
Rızık endişesi hakka davet görevine engel olmaz: VII.248.
Rızık konusunda kimi kiminden farklıdır: VI.549 VII.23 IX.77,121.
Rızık verenlerin en hayırlısı Allah'tır: VII.370,418 IX.661.
Rızkı Allah daraltır veya genişletir: II.424 VI.359 VII.33 VIII.129,178,202, 396 IX.60-77 X.104.
Rızkı veren Allah'tır: V.501 VI.472 VI-II.149,178,205,388,417 IX.384.
Ruh Allah'ın emrindedir: VII.71.
Ruhlar aleminde "Elestü Bi Rabbiküm" hitabı: IV.452 IX.536.
Rum ve Roma (Bizansın İran'a karşı zaferi): VIII.185.
Ruyetullah: IV.125.
Rüku: I.93 II.79.
Rüşvet: I.277.
Rüya: VI.231,267,316 VIII.508 IX.306.
Rüya tabiri: VI.231,257,265,267,316.
Rüzgar bulutları harekete geçirir: IV. 315 VIII.207,423.
Rüzgarların çeşitli yönde esmesi: I.231 IV.315 IX.175.
Rüzgar yağmurun önünden müjdecidir: IV.459 VII.560 VIII.207.

S

Sabır ile Allah'tan yardım istemek: I.93,215 IV.388.
Sabiilerden iman edenler: I.110 III.327.
Sabiilerin cezası: VII.333.
Sabredenlerin mükafatı: VI.45,168 VI-II.324.
Sabredenler takva sahipleridir: II.50.
Sabretmek: VI.585 VIII.575,637,651 IX. 80,407.
Saçıp savurmaktan kaçınmak: IV.194, 290 VII.31.
Sadaka fakirler içindir: I.500.
Sadakası verilen mallar artar: I.510.
Sadaka verenlerin mükafatı :VIII.324 IX.547.
Sadaka verilecek kişilerde öncelik: I. 351.
Sadakayı başa kakmak: I.489.
Safa ile Merve: I.225.
Sağ ehlinin ölümü: IX.519-521.
Sahabe hakkında müminlerin inançları ve saygıları: IX.596.
Sahabenin fazileti: V.378.
Sail'i (isteyeni) azarlamaktan sakınmak:
Saldırganlarla savaşmak: I.296 V.238 VII.349 IX.293.
Salih amel dünyalık şeylerden hayırlıdır: VII.113,182.
Salih amel işlemek: VII.143 VIII.424 IX.603.
Salih amel işleyenlerin mükafatı: I.67, 120 II.92,512 III.77,206 VI.45,361 VII. 174,305 VIII.177,260 IX.10,250.

Salih amel işleyenlerin üstünlüğü:
Salih (a.s.)'ın kavmine daveti ve kavminin tepkisi: IV.332 VI.127,499 VII.623 VIII.34.
Salih (a.s.)'ın mucizeleri: IV.332 VI. 127.
Salihlerle beraber olmak: III.144 V.527 VII.611.
Salim akıl sahipleri: I.494 II.39,288 VI-II.574.
Sanayi: VII.292 VIII.374.
Sapıklığı seçen kendi aleyhine seçmiştir: V.577 VII.23 VIII.65,404,590.
Sarhoşken namaza yaklaşmamak: II. 478.
Sarımsak: I.108.
Savaşa başlamadan muhatabın mümin veya kafir olduğunu iyice anlamak: IV. 50.
Savaşan kendisi için savaşmış olur: VI-II.142.
Savaşanların mükafatı: III.45 V.238, 357, 399 IX.647.
Savaşanların üstünlüğü: V.243,308.
Savaşa teşvik etmek: III.24 V.141.
Savaş esirlerinin fidyesi: V.142 IX.236.
Savaş ganimetleri: III.42 V.32,195, 43 IX.298,591.
Savaşı birlik ve beraberlik içinde yapmak: IX.634.
Savaşın hikmetleri: V.44,104,238 IX. 236-262.
Savaşta Allah'a güvenmek: II.250 V. 109, 249.
Savaşta Allah'ın yardımını unutarak gururlanmak: V.249.
Savaşta Allah'ın yardımı ve dostluğu: I.348 II.176,191,209 V.49,57,88,249 IX.246.
Savaşta Allah'tan sabır, sebat ve yardım istemek: I.433 II.209 V.109.
Savaşta barış: V.134 IX.267,325.
Savaşta aşırı gitmemek: I.290 V.88.
Savaşta galibiyet ve geçici yenilginin hikmetleri: II.191.
Savaşta ihlas: V.109.
Savaşta kafirlerden korkulmaz: III.183 V.77.
Savaşta kuvvetli iken barışa yanaşmamak: IX.264.
Savaşta meleklerin müminlere yardımı: II.177 V.49,118,249 VIII.291 IX. 287-290.
Savaşta müminlerin tutumu: VIII.301 IX.308.
Savaşta münafıkların tutumu: II.208, 244 II.543,552 V.109,313-320, 331, 353, 363 VII.499 VIII.291 IX.258,293.
Savaştan geri kalmak: III.45.
Savaştan geri kalmalarına izin verilenler: V.359.
Savaştan kaçmak ve kaçınmak: I.290 II.549 V.56,308-314,327 IX.297.
Savaşta namaz: I.413 III.55.
Savaştan özürsüz geri kalmak: III.199.
Savaşta ölüm korkusunun yersizliği: II.200,210 III.199.
Savaşta samimiyet göstermek: V.209.
Savaşta tarafsız kalanlara dokunmamak: III.45.
Savurganlık: Bkz. İsraf.
Sebat edenlerin mükafatı: VI.168.
Sebat etmek: VII.105.
Sebat ile Allah'tan yardım istemek: I.93.
Sebe kavminin yokoluşu: VII.380-385.
Sebe kavmi ve Belkıys: VIII.25-27,380.
Sebt günü (Cumartesi): I.112 II.499 IV.438 VI.583 IX.489.
Secdeden kaçınmak: VII.569.
Secde edenlerden olmak: VI.505.
Secde nedir?: IX.433.
Sefihlere mal verilmez: II.345.
Selama karşılık vermek: III.26.
Selam vermeden yabancı evlere girmemek: VII.469,508.
Selam verme şekli: IV.28 VI.135,358.
Selsebil kaynağı: IX.496 X.306,412.
Semud kavminin kötülüğü: IV.333 VI.499 IX.26 X.153.

Semud kavminin yokoluşu: IV.332 VI. 131 VII.551,625 VIII.162 IX.255,256, 380.
Sert davranmaktan sakınmak: II.224.
Setr-i Avret: IV.290.
Sılayı kesmekten kaçınmak: IX.259.
Sırat üzerinde müminlerin nuru: X.73.
Sırat üzerine herkes uğrayacaktır: VII.178.
Sırları yaymak: IX.615.
Sidre-i Münteha: IX.414.
Sihirde Harut ve Marut adlı meleklerin yetkileri: I.145.
Sihir yapmanın kötülüğü: I.145.
Sinek: VII.380.
Sivrisinek: I.68.
Sol ehlinin ölümü: IX.519,521.
Son dönüş Allah'adır: III.216,515 IV. 61 V.474 VII.166,491 IX.429.
Sorumluluk ruhlar aleminde verilmiştir: IV.452.
Sözde, işte ve niyette doğruluk: VI-II.324, 355 IX.31,547.
Sözleşmelerin adalette yazılması: I.524.
Söz söylerken adaleti gözetmek: IV. 206..
Sözü güzellikle ve yumuşak söylemek: I.488 VI.584 VII.50,209.
Stokçuluk: V.392 X.31.
Su insana verilen nimettir: VI.435 X. 322,353.
Suların yerden fışkırması: VIII.471.
Suluh (Kadın-koca) daha hayırlıdır: III.87.
Sur'un üfürülmesi: IV.77 VII.138,239, 429 VIII.477,601 X.155,338.
Su temiz ve temizleyicidir: VII.560.
Sücud: (Bkz. Secde edenlerden olmak)
Suyun yaratılışı: VI.70.
Süleyman (a.s.)'a mevki verildi: VIII. 546.
Süleyman (a.s.)'a Hüdhüd'ün Sebeden haber getirmesi: VIII.25.
Süleyman (a.s.)'a Peygamberlik verilmiştir: III.133 IV.92 VII.292 VIII.18.
Süleyman (a.s.)'ın mucizeleri: VII.292 VIII.18,31,376,546.
Süleyman (a.s.) babası Davud'a varis oldu: VIII.19.
Süleyman (a.s.) Allah imtihan etmesi ve hakkında uydurulan hikayeler: VIII. 546.
Süleyman (a.s.)'ın at beslemesi: VIII. 546.
Süleyman (a.s.)'ın Belkıys'ı Hakka davet etmesi: VIII.27.
Süleyman (a.s.) Belkıys'ın tahtını yanına getirmesi ve Belkıys'la hikayesi: VIII.31
Süleyman (a.s.)'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan orduları vardı: VIII. 21,376,546.
Süleyman (a.s.)'ın kendisi ve ana-babası için duası: VIII.23.
Süleyman (a.s.)'ın ölümü: VIII.379.
Süleyman (a.s.) Kuş dili biliyordu: VIII.19.
Süs yerlerini göstermenin haram olmadığı kimseler: VII.473.
Süt anne: Bkz. Rida.
Süt annenin nikahı haramdır: Bkz. Rida.
Süt anneye ücret vermek: Bkz. Rida.
Sütün oluşunda ibretler vardır: VI.546.

Ş

Şahitliği gizlemek: I.183,203,524.
Şahitlikleri kabul edilmeyen yalancılar: VII.443.
Şahitlik yapana zeval yoktur: I.524.
Şahitlik yapmak: III.96 IX.547.
Şairlere uyanlar: VII.639.
Şairler yapmayacakları şeyi söylerler: VII.639.

Şakkul Kamer: Bkz.Peygamberimizin mucizeleri.
Şehidlerinc ennetteki arkadaşları: II. 538
Şehidlerin mükafatı: II.250,294,548 V.318,399 VII.370 IX.236,244.
Şehidler ölmez: I.218 II.250.
Şeriatların muhtelif olmasıyla imtihan: III.275.
Şer sanılan birşey hayır olabilir: I.355.
Şeytana uymak: I.328 II.470 III.75 IV. 172, 339,406 VII.56,116,451 VIII.239, 418, 559 IX.34,127.
Şeytandan Allah'a sığınmak: IV.495 VI. 570 VII.427.
Şeytan hayasızlığı emreder: I.238.
Şeytanı dost edinenleri Allah delalette bırakır: IV.286.
Şeytanın aldatmasının etkili olduğu kişiler: VII.360.
Şeytanın arkadaşlığı: II.470 IX.29,127, 356.
Şeytanın müminler üzerinde hiçbir hakimiyeti yoktur: VI.484,570 VII.56 VIII.559.
Şeytanın yaratılışı: IV.262 VI.477 VIII.557.
Şeytan insanlara düşmandır: I.328 IV. 195,262 VI.231,483 VII.243 VIII.418, IX.142.
Şeytan insanı kuruntulara düşürür: III.75 IV.145 VII.56.
Şeytan isyanı emreder: I.238 III.75 IV. 172 VII.451 VIII.559.
Şeytan kafirlerin dostudur: I.463 II.470, 551 IV.286,495 VII.184,566,638 IX.29.
Şeytanlardan kulak hırsızlığı yapanlar: VI.469 VII.635 VIII.493 X.89,224.
Şeytan münafıkların dostudur: IX.579, 602.
Şımarıklık: I.473 VI.45 VIII.124 IX.552.
Şimşek: I.61 VI.347 VII.491 VIII.196.
Şirkin misali: VIII.198.
Şirkten sakınanların mükafatı: IX.252, 268.
Şirkten sakınmak: VII.635 VIII.132, 200, 600,647 IX.34,382.
Şirk zulümdür: VIII.225.
Şuayb (a.s.)'ın kavmine tebliği: IV.339 VI.144 VII.629 VIII.161.
Şuayb (a.s.) kavmine ölçü ve tartıda öğütleri: IV.339 VI.144.
Şuur: I.54,218 II.115 III.531 IV.130,162 VI.320 VII.98,618.
Şükreden kendisi için şükreder: VIII. 225, 572.
Şükredenlerin mükafatı: III.112.
Şükretmek: I.211 VI.580 VIII.121,600.
Şükür azabı uzaklaştırır: III.112.
Şükür nimetleri arttırır: VI.406.

T

Tadil-i Erkan:
Tağut: I.463 II.507,527,550 III.307 VI. 529 VIII.578.
Taklitçilik hastalığı: III.401 IV.286,445 V.276,337,554 VII.284,608 VIII.231 IX.117.
Takva örtüsü: IV.284.
Takva sahipleri: I.47,93 II.50,182 VII. 282,498 VIII.586 IX.368.
Takva sahiplerinin mükafatı: II.49,183 VI.526 VII.174 VIII.551,586 IX.368,398, 472 X.341.
Takva sahipleri şeytanın aldatmasını idrak eder: IV.495 VI.483 VII.56.
Talak ikidir: I.394.
Talak'tan sonra nikah: I.391,400.
Talut, İsrailoğullarına padişah olarak gönderildi: I.428.
Talut'un açık alameti "Tabut": I.430.
Talut'un Calut'a karşı mücadelesi ve Calut'un Hz. Davut tarafından öldürülmesi: I.431.
Tartıyı eksik yapmaktan sakınmak: IX.480.

Taş: I.66,106 V.83 VI.497.
Taş-Kalb ilişkisi: I.119.
Tebliğde etkili söz için Musa (a.s.)'ın duası: VII.203.
Tebliğ görevi asıldır: II.56,177 III.327, 375,390 V.442 VI.369 VII.499 X.30
Tebliğ karşılığında ücret istememek: IV.92 V.550 VI.320 VII.567,620 VIII. 402 IX.74,405.
Tebliğ sırasında ayırım yapmamak: IV. 27 VII.311 IX.68.
Tebliğ sırasında karşılaşılacak hakaret ve saldırılara sabretmek: II.281,293 III.497,552 IV.391 VI.505 VIII.228 IX. 183, 359.
Tebliğ sırasında muhataba güven vermek: VI.257.
Tebliğ sırasında olmadık vaadlerden sakınmak: IV.21.
Tebük hazırlıklarında münafıkların bozgunculuğu: V.308,314,331,353,357, 410.
Tebük seferi için müminlerin fedakarlıkları: V.457 IX.536.
Tebük seferinde Allah'ın yardımı: V. 414.
Tebük seferine katılmadıklarına pişman olanlar: V.385,410.
Tedbir almak: VI.296.
Tefekkür: I.369 II.288 V.505 VIII.194. 590.
Teheccüd namazı: VII.67,572 VIII.258.
Tehlikeden korunmak: I.291.
Tekrar dirilmek haktır ve gerçektir: VI.40,531 VII.48,327 VIII.197 IX.364.
Tekrar dirilmek herkese kazandığının karşılığının verilmesi içindir: VI.447.
Temastan önce boşama: VIII.340.
Temastan önce boşanmış kadınların mehirleri: I.412.
Tesettür: Bkz. Örtü.
Teslis (Üçleme): III.150,338,419.
Tevbe etmek: VII.474,574 IX.328 X.73.
Tevbeleri Allah kabul eder: I.83,358 II.68 IV.28 V.385 VII.31,445 VIII.610 IX.329.
Tevbenin kabulü için dua: I.176,305, 532.
Tevhid dini İslâm'dır: IV.22 V.575 VII.303 VIII.200,565,577.
Tevhide davet ve kabul: IX.68,96,382.
Tevhide dayanan ilahi dinler: IV.92 VII.303,413 IX.206.
Tevhid ehli ile şirk ehlinin misali: VIII. 584.
Tevhid ehlinin mükafatı: VIII.578.
Tevhid kelimesi yücedir: V.308.
Tevhid'ten başka herşey batıldır: V. 502 VII.343 IX.12.
Tevil: Bkz. Kur'an'ın tevili Allah'tan başkası bilemez.
Tevrat nurdur: II.33 III.264 IV.216.
Tevrat Hz. İsa'ya öğretilmiştir: II.82 III. 413.
Tevrat Hz.Musa'ya ve Harun'a verilmiştir: I.102,132 IV.216 VII.16,412 VIII.102,513 IX.41,206.
Tevrat ile amel eden diğer peygamberler: I.132 VII.153.
Tevrat şeriatı: III.264 V.399 VII.16.
Tevrat'ta kısas: III.264.
Tevrat, verilen milletlere rahmettir: VIII.102,104 IX.206.
Tevrat yahudilerin tahrifine uğramıştır: I.122,125,139,240 II.115,129 ,496 III.210,258.
Teyemmüm: II.478.
Teyemmümün farzları: II.478 III.199.
Ticaret Allah'a kulluktan uzaklaştırmamalıdır: VII.487.
Ticaret ve alış-veriş helaldir: I.510 II.437.
Topluluk: Bkz. Cemaat.
Toprak: I.489 VI.541 VII.424 VIII.426 IX.508 X.378.
Toptan Allah'ın ipine sarılmak: II.141.
Toptan seferber olmak: II.544 V.308.
Tur dağı: I.110,134 VII.171,229 VIII. 104 IX.393.
Tuz: VII.563 VIII.430.

Tubba kavminin yokoluşu: IX.165,350.

UÜ

Uğur ve uğursuzluk: VIII.16,41,463.
Uhdud savaşında geçici mağlubiyetin hikmetleri: II.191,210,244.
Uhdud savaşında panik müminlerin kendi hatalarıdır: II.244.
Uhdud savaşında müminlerin zaafı: II.174,191,201,210.
Uhdud savaşında münafıkların tutumu: II.210,244.
Uhdud savaşından kaçanlar: II.210, 224.
Umre yapmak: I.225,304.
Uygun boşama: X.43,47.
Uykudan uyanmak dirilmenin benzeridir: IV.59.
Uyku dinlenmek içindir: VI.560 X.335.
Uyku-Ölüm ilişkisi: II.203 VIII.590.
Uzun ömür: I.139 VII.280 VIII.426, 480, 647.
Uzza putu: IX.415.
Üçüncü defa boşama: I.398.
Ümmetlerin çeşitli olmasının hikmetleri: III.275 VI.171.
Ümitsizlik halinde iman geçersizdir: II. 279 IV.219 V.562,566 VII.263 VIII.405, 657.
Ürünlerin ve meyvelerin zekatı: IV. 194.
Üremek ve çoğalmak: I.273 IX.42.
Ürünleri bitiren ve yetiştiren Allah'tır: I.492 IV.106,116,194 IX.514.
Üstünlük takva iledir: IX.333.
Üzüm: I.491 VI.337 VII.74,400.

V

Vahyi Cebrail (a.s.)'ın görünerek getirmesi: IX.413.
Vahyin bir ara kesilmesi: VII.176 IX. 153.
Vahyin geliş şekilleri: IX.98.
Vahyin Peygamberimize ilk gelişi: X.246,262.
Vakit: III.57.
Vasat ümmet: I.196.
Vasiyet ederken şahit bulundurmak: III. 408.
Vasiyette bulunmak: I.258.
Vefat iddeti bekleyen kadını nikahlama isteği: I.408.
Veliler: V.540.
Velid b. Muğire'nin küfrü ve cezası: X.265.
Vekil: VIII.93.
Vergiler: IV.194 V.95,271 IX.577.
Verilen sözü yerine getirmek: I.245 II.112 VI.355 VII.38.
Vicdan özgürlüğü: I.463 V.214 IX.360.
Vücud sıfatı: Bkz. Allah'ın sıfatları
Vücut organları yaptıklarından sorumludur: VII.40.

Y

Yağmurda ibretler vardır: VII.570 VIII.196.
Yağmur duasında istiğfar etmek: X. 201.
Yağmurla gökten rızık iner: IX.374.
Yağmurla ölü toprağa can veren Allah'tır: VI.545 VII.208,423 IX.36,177 X. 379.
Yağmur rahmettir: IV.315 VII.560 VI-

II.49 IX.78.
Yağmuru indiren Allah'tır: IV.116 VII. 400 VIII.208,240 IX.515.
Yağmurun indirilişi: VI.472,545 VII. 491 VIII.207 X.337.
Yağmurun indiriliş sebebi: I.62 IV.315 VI.435 VII.373,560 VIII.207,441.
Yahudiler Allah'a çocuk isnadında bulundular: I.163 III316 V.276.
Yahudiler Allah'a verdikleri sözde durmadılar: I.128,134,143 III.124.
Yahudiler Allah'ı cimrilikle itham ettiler: III.312.
Yahudiler Allah'ı fakir, kendilerinin zengin olduğunu iddia ederler: II.277.
Yahudiler Allah'ın ayetlerini inkar ederler: II.149 IV.94.
Yahudiler "Allah'ın azabı bize dokunmayacak" derler: I.125 II.60.
Yahudiler Allah'ın nurunu söndürmek isterler: V.289.
Yahudiler Tevrat'ın aslını değiştirdiler: Yahudiler Allah'ın rahmetinden kovulmuşlardır: I.134 II.496 III.124.
Yahudiler antlaşmalarına uymazlar: V.125.
Yahudiler batıl yollarla insanların mallarını yerler: I.112 III.125 V.292.
Yahudiler Cebrail (a.s.)'a düşmandırlar: I.140.
Yahudiler "Cennet bizimdir" derler: I.138, 158 II.504.
Yahudiler cimridirler: II.405
Yahudiler faiz yerler: III.125.
Yahudiler hakikata yüz çevirmeyi iş edinmişler: II.60.
Yahudiler hayata düşkündürler: I.139.
Yahudiler Hristiyanlara düşmandırlar: I.158.
Yahudiler Hz. İsa'yı inkar ile öldürdüklerini söylerler: III.124.
Yahudiler Hz Meryem'e iftira etmişlerdir: III.278.
Yahudilerin az bir kısmı iman ederler: I.134 II.496,507 III.124.
Yahudilerin cezası: II.43,60,277,507 III.125,258 VII.333 IX.601.
Yahudilerin dostluğu: I.153,166,203 III. 285,344 IX.628.
Yahudilerin içlerinden iman edenler: I.110 III.131,327 IV.434.
Yahudilerin misali: IX.601.
Yahudilerin Peygamberimize selam verme şekli: IX.57.
Yahudilerin Peygamberimizi yalanlamaları: I.134,143,183,203 II.506 III.522.
Yahudilerin Peygamberimiz tarafından sürülmeleri: IX.587-591.
Yahudilerin sihirle ilgisi: I.146.
Yahudilerin üstüne zillet damgası vurulmuştur: II.149.
Yahudilerin zulümlerinden dolayı kendilerine haram edilen şeyler: IV.188 VI.582.
Yahudiler kendi dinlerine davet ederler: I.183 II.107.
Yahudiler Kur'an'ı hasetlerinden ve mevki hırslarından dolayı inkar ettiler: I.134,143 II.507
Yahudiler lanetlenmişlerdir: II.499,507 III.124.
Yahudiler müminlere inanmazlar: I. 122 II.507 III.258.
Yahudiler müminlere karşı çok zayıftırlar: IX.578.
Yahudiler peygamberden inanmayacakları şeyler isterler: III.124.
Yahudiler peygamberleri öldürdüler ve yalanladılar: I.132 II.59,149,277 III. 124.
Yahudiler tekrar tekrar dinlerinden döndüler: III.100.
Yahudiler Tevrat'a bile uymazlar: II.60,129,115,129 III.258 IX.658.
Yahudiler tutuşturdukları savaşta mağlup olurlar: III.312.
Yahudiler yahudi bilginlerini tanrı edindiler: V.276,292.
Yahudiler yahudi olmayanın düşmandırlar: II.106 III.125.

Yahudiler yeryüzünde fesat çıkarırlar: III.312.
Yahudi münafıklar: I.123.
Yahudilerin inkarlarına karşı müminlerin cevabi: I.183.
Yahya (a.s.)'ın ana-babasına itaatı: VII.154.
Yahya (a.s.)'a peygamberlik verilmiştir: IV.92.
Yahya (a.s.) çocuk yaşta iken Allah ona Tevrat'ı öğretti: VII.153.
Yahya (a.s.) Zekeriyya (a.s)'ın oğludur: II.76 VII.151.
Yakup (a.s.)'a peygamberlik verilmiştir: III.133 IV.92 VIII.551.
Yakup (a.s.) İbrahim (a.s.)'ın torunudur: VI.136.492 VII.170 VIII.157 IX. 376.
Yakup (a.s.) neslinden peygamberler vardır: III.133.
Yakup (a.s.)'ın oğullarının teslimiyeti: I.180.
Yakut: IX.488.
Yalancı peygamberler: IV.101.
Yalancı şahitlik: I.277 VII.575.
Yalandan sakınmak: VII.343.
Yalan konuşmak: IX.179.
Yalan yere yemin etmek: IX.131.
Yaldızlı sözler aldatırlar: IV.135.
Yapılacak iş hakkında "İnşaallah yaparım" demek: VII.102 X.136.
Yapılamayacak bir işin sözünü etmekten kaçınmak: IX.634.
Yapılan bağlantılara uymak: III.336.
Yapılan iyiliği çok görmemek: X.263.
Yaratan Allah'tır: IV.120 VI.347.477 VII.400 VIII.416.556.599 IX.608.
Yaratılan herşey çift yaratılmıştır: IX. 381
Yaratılan herşeyde bir düzen vardır: VII.521 IX.480 X.87.
Yaratılan herşeyde ibretler vardır: V. 474 VI.337.516 VIII.192.
Yaratılıştaki hikmetler: V.474 VI.418. 501.511 vIII.166.189.544 IX.167.188.381 X.22.
Yaratılıştan ibret almak: I.68 II.288 IV.2106.472 VI.336 VII.272 VIII.15.590 IX.348.
Yardımlaşmak: V.150.339.
Ye'cüc ve Me'cüc kavmine karşı Zü'l-Karneyn (a.s.)'ın yaptığı set: VII.128.
Yemede içmede zaruret: I.240 III.183 IV.198 VI.580.
Yeme-içmede izinsiz girilecek evler: VII.508.
Yeminde hata: I.387 III.370.
Yemini bozmaktan sakınmak: III.370 VI.562 VIII.548.
Yemini fesat konusu yapmak: VI.562.
Yemini hayırlı iş için bozmak: I.386.
Yemini kefaretle bozmak: X.68.
Yeminin kefaret orucu: III.370.
Yenmesi haram olan şeyler: I.240 III. 183 IV.198 VI.580.
Yenmesi helal olan şeyler: I.238 III.195.370 IV.157 VI.580.
Yer bütün canlıların faydasına sunulmuştur: IX.481 X.94.204.
Yer ve gökteki herşeyi bilen Allah'tır: IX.532.
Yerin yaratıcısı: I.163 III.512 IV.119 VIII.409 IX.62.381 X.24.
Yerin yaratılışı: IV.119.311 VI.40.337. 471 VII.272.568 IX.14.369.532 X.56.334
Yerin yaratılış sebebi: I.62 VI.40 VII.646 IX.109.188 X.24.56.
Yer üzerinde rızık sebepleri yaratılmıştır: VI.471.
Yeryüzünde varlığını sürdürmek, müminlerin hakkıdır: VII.309,501.
Yetim kızların nikahı: II.345 III.82
Yetimlere iyilik etmek: I.128,370 II.470 III.82.
Yetimlere kötülük etmekten sakınmak:
Yetimlere mallarını vermek: II.345.
Yetimlere yedirmek-içirmek:
Yetimleri evlat yerine tutarak korumak: II.362.
Yetimlerin mallarını velisi fakir ise ye-

teneğe göre aşırı gitmeden yiyebilir: II.345.
Yetim malına yaklaşmak: VII.38.
Yılan: IV.376 VII.201 VIII.14.93.
Yıldırım: III.278 VI.347 IX.22.380.
Yıldırım çarpmasına karşı dua: VI.347.
Yıldızların kulak hırsızlığı yapan şeytanlara atılması: VI.469 VII.635 VIII. 493.
Yıldızların yaratıcısı: IV.311.
Yıldızların yön bulmak için yaratılışı: IV.113 VI.517.
Yolcuların orucu: I.261.
Yolculukta vasiyyet: III.408.
Yolcu namazı: III.55.
Yok olan milletlerde ibretler vardır: VI.173.498 VII.239 VIII.38.190.205.453.
Yunus (a.s.)'ın Allah'a duası: VII.299.
Yunus (a.s.)'ın balığın karnındaki zikri: VIII.515.
Yunus (a.s.)'ın kavminden uzaklaşması: VII.299.
Yusuf (a.s.)'a Allah'ın rüya tabirini öğretmesi: VI.243.
Yusuf (a.s)'ı kardeşlerinin kıskanması: VI.234.
Yusuf (a.s.)'ın maliye bakanına satılması: VI.241.
Yusuf (a.s.)'ın babası Hz. Yakub'a gördüğü rüyayı anlatması: VI.231.
Yusuf (a.s.)'ın ailesine kavuşması: VI. 313.
Yusuf (a.s.)'ın hazine bakanı olması ve kardeşleriyle hikayesi: VI.276-313.
Yusuf (a.s.)'ın Mısır Kralının rüyasını tabir etmesi: VI.266-276.
Yusuf (a.s)'ın mucizeleri: VI.257.265. 268.
Yusuf (a.s.)'ın zindana atılması ve zindan hayatı: VI.257.
Yusuf (a.s.)'ın zindan arkadaşlarına tebliği: VI.257.
Yusuf (a.s.) ile baş vezirin hanımıyla olan hikayesi: VI.245.
Yürüme terbiyesi: VII.41 VIII.229.

Z

Zafer Allah'ın yardım ettiği kimselerindir: II.224 III.297 VII.185.
Zafer inananlarındır: II.176.191.209 VII.309.501 VIII.213 IX.302 X.17.
Zafer İslâm'ındır: VII.280
Zalimlere karşı misilleme yapmak: IX.82.
Zalimlerine verilen mühlet: VI.160.443. 543.
Zalimler hidayete eremezler: V.391 IX. 644.658.
Zalimleri Allah affetmez: III.145.338.
Zalimlerin dostluğu yoktur: VI.168.
Zalimler kıyamet günü azaptan dolayı dünyaya dönmek isterler: VI.444 VII 539 VIII.583.
Zalimler kurtuluşa eremezler:III.526 IV.178 VI.245 VIII.99.
Zalimler lanetlenmiştir: IV.305 VI.53.
Zan ile gerçeğe ulaşılmaz: IV.201 V. 507 IX.419.
Zebur Davut (a.s.)'a verilmiştir: III.133 VII.51.309.
Zekat bereket getirir: VII.204.
Zekat fakirin hakkıdır: IX.369.
Zekatı malın iyisinden vermek: I.492.
Zekatı verilen mallar: Bkz. Ürünlerin ve meyvelerin zekatı.
Zekatı vermek: I.93.128.245 V.339 VII. 163.172.349.487 VIII.219.317 X.255.
Zekat vermeyenler: II.553 V.214.335 IX.12.
Zekat verenlerin mükafatı: I.516 III. 2131.210 IV.427 VI.354 VII.390.
Zekat verilecek kimseler: V.324.
Zekeriyya (a.s.)'a Yahya (a.s.)'a müjdelenmiştir: II.76 VII.148.301.
Zekeriyya (a.s.)'ın Beyt-i Makdis'te hizmet görevi: II.73.
Zengin-fakir ayrımı yoktur: IV.27

Zenginliği veren Allah'tır: IX.432.
Zenginlik bir üstünlük sebebi değildir: IV.171.
Zevceler arasında adalet: II.345 III.87 VII.342.
Zevceye yaklaşmamaya yemin: II.387.
Zeynep (r.a.)'ın Peygamberimizle evlenmesi: VIII.331.
Zeytin: IV.116,194 VI.514 VII.401.
Zihar keffareti: IX.564.
Zihar yapmak: VIII.273.
Zikirle ölü kalpler canlanır: IX.546.
Zikredenlerin mükafatı: VIII.324.
Zikrin şekli: V.64.
Zina cezasında recm ve taşlama: VII. 438.
Zina cezasında hakaret: II.377.
Zina cezasında hapis: II.377.
Zinadan korunmak: VII.473.
Zina eden cariyelere yapılacak işlem: II.417
Zina eden kadınlara yapılacak işlem: III. 3223.
Zina hayasızlık ve kötülüktür: VII.34.
Zina iftirasında bulunmak: VII.443. 451.
Zinanın sabit olması: VII.443,451.
Zinaya yaklaşmamak: VII.34.
Zinaya zorlamak: II.417 VII.479.
Ziraatta aşılama: VI.337,521.
Ziraat yapmak: I.492 IV194,317 VI. 268, 294 VII.624.
Zulme karşı birleşmek: IX.92.
Zulme karşı koymak: VII.349.
Zulmü yasaklamıştır: VI.562.
Zulüm ile mülk yaşamaz: VI.170,444.
Zülkarneyn (a.s.)'a kudret verilmiştir: VII.128.
Zülkarneyn (a.s.)'ın hikayesini anlatan ayetler: VII.128-137.
Zülkarneyn (a.s.)'ın yolculuğu: VII. 131.
Zül-kifl (a.s.)'a peygamberlik verilmiştir: VII.298 VIII.551.

في ظلال

القرآن